

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DAĞARCİK DERGİSİNİN ÇEVİRİ YAZISI,
SİSTEMATİK İNDEKSİ VE TAHLİLİ**

1.CİLT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Koray SARIDOĞAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç.Dr. Okan KOÇ

HAZİRAN - 2014

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

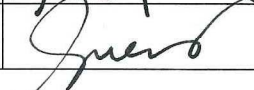
DAĞARCİK DERGİSİNİN ÇEVİRİ YAZISI,
SİSTEMATİK İNDEKSİ VE TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Koray SARIDOĞAN

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı

“Bu tez 25/06/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Yrd. Doç. Dr. Okan KÖS	Olumlu	
Prof. Dr. Yılmaz DAKIOĞLU	Olumlu	
Prof. Dr. İsmail Güler	Olumlu	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Koray SARIDOĞAN

25/06/2014

ÖNSÖZ

Yüksek lisans ders ve tez süreçlerimin tamamında kıymetli bilgileri ve kılavuzluğu ile bu tezin yazılması başta olmak üzere tüm çalışmalarımı takip eden, yalnızca bir öğretim üyesi resmiyetiyle değil bir usta-çırak samimiyetiyle yaklaşan Prof. Dr. Yılmaz Daşcıoğlu'na ve bu tezin sonuçlandırılmasına katkıda bulunan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Okan Koç'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın başından sonuna kadar manevi desteğini ve yardımlarını eksik etmeyen, yardımları olmasa çok şeyin eksik kalacağına emin olduğum Arş.Gör.Emine Neşe Demirdeler'e ve "Sakarya Edebiyat" ekibindeki tüm arkadaşlarım ile hocalarımın minnet ve tebessümlerimi iletmek isterim. Son olarak, hayatımın ilk gününden bu yana attığım her adıma omuz vererek cesaretimi artıran değerli aileme sonsuz teşekkürler ve sevgiler.

Koray SARIDOĞAN

25/06/2014

İÇİNDEKİLER

1.CİLT

KISALTMALAR.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: TANZİMAT DÖNEMİ'NDE GAZETECİLİK VE DERGİCİLİK.....	6
BÖLÜM 2: DAĞARCİK DERGİSİNİN TAHLİLİ.....	9
2.1. <i>Dağarcık</i> Dergisi.....	9
2.2. <i>Dağarcık</i> 'ın Biçimsel Yönden Tahlili.....	10
2.3. <i>Dağarcık</i> 'ın İçerik Yönünden Tahlili.....	10
2.3.1. <i>Dağarcık</i> 'ta Temalar.....	16
2.3.2. <i>Dağarcık</i> 'ta Edebi Türler.....	17
BÖLÜM 3: AHMET MİDHAT EFENDİ VE DAĞARCİK.....	19
3.1. <i>Dağarcık</i> 'taki Yazıları Çerçevesinde Ahmet Midhat.....	21
3.1.1.Dil ve Üslûp Açısından Ahmet Midhat ve <i>Dağarcık</i> 'taki Yazıları.....	21
3.1.2.Fikir Dünyası Açısından Ahmet Midhat ve <i>Dağarcık</i> 'taki Yazıları.....	23
BÖLÜM 4: AHMET MİDHAT VE MATERYALİZM.....	25
BÖLÜM 5: DAĞARCİK DERGİSİNİN SİSTEMATİK İNDEKSİ.....	36
5.1.Derginin Sayılarına Göre Sıralı İndeks.....	36
5.2.Yazarlara Göre İndeks.....	40
5.3.Türlere Göre İndeks.....	45
5.4.Konularına Göre İndeks.....	50
BÖLÜM 6: DAĞARCİK DERGİSİNİN ÇEVİRİ YAZISI.....	55
6.1.Birinci Sayı.....	55
6.2.İkinci Sayı.....	93

6.3.Üçüncü Sayı.....	130
6.4.Dördüncü Sayı.....	168
6.5.Beşinci Sayı.....	206
6.6.Altıncı Sayı.....	245
6.7.Yedinci Sayı.....	281
6.8.Sekizinci Sayı.....	318
6.9.Dokuzuncu Sayı.....	354
6.10.Onuncu Sayı.....	390
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	426
KAYNAKÇA.....	429
EKLER.....	432

2.CİLT

EK-1 <i>Dağarcık Dergisi</i>'nin Osmanlıca Nüshaları.....	1
ÖZGEÇMİŞ.....	173

KISALTMALAR

- BKZ.** : Bakınız
ÇEV. : Çeviren
S. : Sayfa
YAY.HAZ. : Yayına Hazırlayan

Tezin Başlığı: *Dağarcık* Dergisinin Çeviri Yazısı, Sistematik İndeksi ve Tahlili

Tezin Yazarı: Koray SARIDOĞAN **Danışman:** Yrd.Doç.Dr. Okan KOÇ

Kabul Tarihi: 25 Haziran 2014 **Sayfa Sayısı:** 1.Cilt: v (ön kısım) + 432 (tez)
2.Cilt: 173 (ek)

Anabilimdalı: Türk Dili ve Edebiyatı **Bilimdalı:** Yeni Türk Edebiyatı

Dağarcık, 1871-1872 yıllarında Ahmet Midhat Efendi tarafından yayımlanan ve devlet tarafından 10.sayısından sonra kapatılan bir felsefe ve fikir dergisidir. Bu çalışmada *Dağarcık* dergisini Latin harflerine tamamen aktarmayı, derginin sistematik indeksini oluşturmayı, derginin biçim ve içerik yönünden tahlilini yapmayı amaçladık.

Dağarcık'taki makaleler nedeniyle Ahmet Midhat, materyalist ve İslam aleyhtarı olarak itham edilir. Bir diğer amacımız dergiyi ve içindeki yazıları materyalizm ve din açısından tahlil etmektir. Ahmed Midhat'ın *Dağarcık*'taki yazılarını, sürgünden sonra materyalizm ve din hakkındaki fikirlerini içeren "*Ben Neyim?*" adlı kitabını ve bu alanda yapılmış araştırmaları çalışmamız kapsamına aldık. Bu kaynaklardan elde ettiğimiz ve çalışmamızda paylaştığımız örnekler ve çıkarımlar ışığında diyebiliriz ki Ahmet Midhat doğrudan materyalizme odaklanmamıştır. Ahmet Midhat için, "Batı'nın düşünce yapısı ile Doğu'nun dini algısının ortak noktalarını arayan bir sentezci" demek daha doğrudur.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Midhat Efendi, *Dağarcık*, *Dağarcık* Dergisi, materyalizm

Title of the Thesis:**Author:** Koray SARIDOĞAN**Supervisor:** Assist. Prof. Okan KOÇ**Date:** 25 June 2014**Nu.Of pages:** 1st.Vol: v (pre text)+432 (main body)
2nd.Vol: 173 (attachement)**Department:** Turkish Lang. and Lit.**Subfield:** New Turkish Literature

Dağarcık is a philosophy and idea magazine which was published by Ahmed Midhat Efendi between the years 1871-1872 and was closed by government after 10th issue. In this study, our aim is to translate the *Dağarcık* magazine to Roman letters completely, generate the systematic index and analyse the magazine in terms of form and content.

Because of the articles in the *Dağarcık*, Ahmet Midhat was accused as a materialist and an anti-İslam. Our another purpose is analysing the magazine and the texts in that in terms of materialism and religion. We added the scope of our study that Ahmet Midhat's texts in *Dağarcık*, the book including his ideas about materialism and religion that he wrote after the exile that named "*What am i?*" and conducted studies. In view of the examples and inferences which we obtained from those sources and shared in our study, we can say that Ahmet Midhat hasn't focus on materialism directly. It's more accurate to say about Ahmet Midhat, "He is a synthesist who wants to search the commonalities of West's idea structure and East's religious perception.

Keywords: Ahmet Midhat Efendi, *Dağarcık*, *Dağarcık* magazine, materialism

GİRİŞ

Tanzimat Fermanı'nın ilânı ile birlikte Osmanlı'nın yüzünü Batı'ya dönmesi, yalnızca siyasi bir olay olarak kalmamış, toplumun sosyal, kültürel, sanatsal, fikri ve felsefi hayatını da etkilemiştir.

Yine bu dönemde yeni edebi eserler, edebi türler, üsluplar, fikirler ve hayaller de edebiyatımızda yerini almaya başlamıştır. Bir yandan roman, deneme, makale gibi Batılı yazı türleri hayatımıza girerken gazetecilik, dergicilik, matbaacılık da toplumun sosyal ve kültürel hayatında doğrudan etkili birer meslek kolu ve faaliyeti haline gelmiştir.

İşte Ahmet Midhat Efendi, tam da bu dönemin önde gelen edebiyat ve kültür adamlarından biri olarak karşımıza çıkar. Her ne kadar romancı ve hikayeci kimliği öne çıkmış olsa da Ahmet Midhat, aynı zamanda hem döneminin, hem edebiyatımızın hem de fikir tarihimizin önemli bir ismidir. Romanları, edebiyat bilimi ve sanatı üzerine verdiği eserlerin yanı sıra Ahmet Midhat, felsefe alanında da yalnızca tercüme eserlerle yetinmez ve telif eserler de ortaya koyacak kadar felsefeye önem verir. Felsefi konuları ulaşabildiği her kaynaktan okur, inceler, tahliller yapar ve çeşitli konularda yazılar kaleme alır.

Çalışmanın Konusu

Tanzimat'tan sonra felsefi tartışmalar çok sık olmamakla birlikte dönemin gazete ve dergilerinde görülmeye başlar. Velud bir kalem olan Ahmet Midhat Efendi, dönemi içerisindeki yeni sayılabilecek, o zamana kadar konuşulmamış meseleleri de eserlerinde ele almış, zaman zaman eserlerinde felsefi tartışmaları da konu edinmiştir. Ahmet Midhat Efendi roman ve hikaye gibi türlerin yanında gazete ve dergi yayıncılığı ile de faaliyette bulunmuştur. Onun çalışmalarının, döneminin yayıncılık hizmetine önemli bir katkı sağladığını biliyoruz. İşte bu yayınlardan biri de *Dağarcık* dergisidir. Onun kaleminden çıkan birçok telif ve tercüme eser arasında felsefe ağırlıklı bir yayın olması sebebiyle *Dağarcık* dergisi önemlidir. *Dağarcık*, 1871-1872 yıllarında on beş günde bir yayımlanmış ve 10 sayılı bir külliyata kavuşmuştur. Çalışmamızın konusu, *Dağarcık* dergisinin sistematik indeksi ve çeviri yazısı ile birlikte derginin biçim ve içerik

yönünden tahlili kapsamında, Ahmet Midhat ve *Dağarcık* ilişkisinin de çeşitli yönlerden ele alınmasından ibarettir.

Ahmet Midhat, bu dönemde felsefi konulara eğilir. Batı'dan gelen kaynaklarda bahsedilen ve Osmanlı toplumunda da taraftar bulan materyalizm, pozitivism, ateizm gibi kavramlar, Ahmet Midhat'ın bu dönemdeki ilgileri arasında yer alır. *Dağarcık* dergisi, ağırlıklı olarak bu felsefi ve fikri konulardan bahseden yazılar içerse de bazı kaynaklarda bahsedildiği gibi Ahmet Midhat Efendi'nin ifadelerinde, hayatının hiçbir döneminde materyalizm ve pozitivism gibi akımları bütünüyle kabul ettiğine dair bir beyan yer almaz. Buna karşın *Dağarcık*'ta yayımlanan bazı makalelerde din aleyhtarlığı ve materyalizm-ateizm savunması yapıldığı gerekçesiyle 10.sayıdan sonra yayın faaliyetinin durdurulduğunu bilmekteyiz. Ahmet Midhat Efendi de yine aynı gerekçelerle, başka bir konudan ceza alan Ebüzziya Tevfik ile birlikte Rodos'a sürgün edilir.

Oysa Ahmet Midhat, döneminin kültürel değişim havası içerisinde sürekli okuyan, araştıran, tahlil eden ve yazan, üstelik söz konusu kavramlarla, onları tümüyle kabul etmesine ve savunmasına yetecek kadar bile derinlemesine ilgilenememiş bir fikir adamı olarak, yalnızca halka aktarmak ve tüm bunları dini kaynaklara her fırsatta atıflar yaparak, İslâm çizgisinden ayrılmayarak gerçekleştirmek istemiştir.

Biz de çalışmamızda, bugüne kadar yapılan çalışmalardan faydalanmakla birlikte konuyu, doğrudan kaynağa inerek, yakın okuma yöntemiyle ele aldık ve Ahmet Midhat'ın kaleminden dökülen ifadelerle inceledik.

Çalışmanın Amacı

Tüm bu bilgilerden hareketle çalışmamızda, *Dağarcık* dergisinin çeviri yazısı ile sistematik indeksini sunmakla birlikte Ahmet Midhat Efendi hakkındaki materyalizm tartışmalarını *Dağarcık*'ta yer alan yazıları çerçevesinde yeniden ele aldık.

Edebiyat ve felsefe alanlarında yapılmış kimi çalışmalarda *Dağarcık* dergisinin muhtelif sayılarında yer alan belli başlı birkaç makaleye atıfta bulunulmuşsa da derginin tam bir çeviri yazısı ve tahlili yapılmadığından, çalışmamızın amacı, öncelikli olarak edebiyat ve fikir hayatımızın önemli isimlerinden olan Ahmet Midhat'ın külliyatındaki bu

derginin bütün bir çeviri yazısının, edebiyat araştırmalarına dahil edilmesidir. Zira felsefi çalışmalara veya Ahmet Midhat ile ilgili bahsini ettiğimiz konulardaki araştırmalara kaynaklık eden belli başlı makalelerden ziyade *Dağarcık*, daha pek çok önemli ve ilgi çekici metinleri içermektedir.

Çoğunlukla edebiyat alanında, romanları ve öyküleriyle tanınan Ahmet Midhat Efendi'yi bu kimliğinin yanı sıra bir fikir adamı, bir felsefe yazarı ve araştırmacısı olarak da tanımak ve tahlil etmek, çalışmamızın amaçları arasında yer almaktadır. Bu sayede edebiyatımızın önemli isimlerinden birini daha yakından tanımayı, dolaylı olarak dönemin fikir ve felsefe hayatıyla ilgili ipuçları edinmeyi de amaçlıyoruz.

Öte yandan, Ahmet Midhat'ın “materyalist, din aleyhtarı” olarak eleştirilmesine neden olan *Dağarcık*'ın tamamının çeviri yazıya aktarılması sayesinde, Ahmet Midhat ile materyalizm ilişkisi hakkında yeni ve bütüncül bir değerlendirme yapmak da çalışmamızın amaçları arasında yer alıyor.

Çalışmanın Önemi

Bilimsel çalışmaların birincil amacı, daha önce yapılmamış çalışmalar gerçekleştirmektir kuşkusuz. Edebiyat bilimi için de bu durum geçerlidir.

Çalışmamızın öncelikle bu açıdan, çeviri yazı çalışması daha önce yapılmamış olan *Dağarcık* dergisinin tamamının Latin harflerine aktarılması sebebiyle önem kazandığını düşünüyoruz.

Belirttiğimiz gibi *Dağarcık*, bugüne kadar yalnızca felsefe, ilahiyat ve edebiyat alanındaki ilgili bazı çalışmalarda, öne çıkan makalelere atıfta bulunmak suretiyle ele alınmış, ancak tam bir çeviri yazısı gerçekleştirilmemiştir.

Ayrıca, dergi içeriğindeki yazılar ağırlıklı olarak Ahmet Midhat Efendi'nin kaleminden çıkmış olsa da başta Recâizade Mahmud Ekrem olmak üzere bazı başka yazarların da makaleleri, çevirileri ve mektupları da yine *Dağarcık* içerisinde yer almaktadır. Hem bu makaleler, hem de daha önce atıf yapılmış söz konusu makalelerin haricindekiler de okunmaya ve tahlil edilmeye değerdir.

Edebiyat tarihimizin önemli isimlerinden Ahmet Midhat Efendi'yi fikri yönden tanımak, bu sayede onun kişiliği ile ilgili de dikkat çekici bilgiler edinmek açısından yine *Dağarcık* ve içeriğindeki metinlerin bütün olarak incelenmesi önem kazanıyor.

Yalnızca Ahmet Midhat'ın şahsını tanımak değil, onun edebi eserlerinin altyapısını da etkileyen fikri ve felsefi yaklaşımları, bu yaklaşımları oluşturan yerli ve yabancı düşünür ve yazarlarla etkileşimleri gibi konuların ipuçlarını *Dağarcık*'ın 10 sayılık külliyatında bulabiliyoruz. *Dağarcık* içerisinde yer alan gerek çeviri metinler, filozof biyografileri, bazı fikir adamlarından derlenmiş aforizmalar, bilimsel ve felsefi metinler, gerek yazarların telif makaleleri, Ahmet Midhat'ı daha yakından tanımamızı da sağlıyor. Bu sayede onun hakkında gelecekte yapılacak çalışmalara da yeni bir kaynak oluşturuyor.

Ahmet Midhat Efendi'nin fikir ve hayal alemini etkileyen, Tanzimat'ın elverişli ortamı içerisinde ulaştığı özellikle yabancı kaynaklarla ilişkisi, onları ele alışı, Batı'nın kaynaklarına algı kapılarını açarken Doğu'nun fikri ve manevi tavrını gözden çıkarmadan sentezci bir yaklaşıma giderek, bütün eserlerinde olduğu gibi halka, halkın anlayacağı biçimde ulaştırma çabası *Dağarcık* külliyatının tahlili sayesinde mevcut bilgilerin daha çok detaylandırılmasını sağlayacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızın konusu olan “*Dağarcık* Dergisinin Çeviri Yazısı, Sistematik İndeksi ve Tahlili” ifadelerinden hareketle, öncelikli olarak derginin (Midhat, 1871-1872) nüshalarına ulaşıldı. Osmanlıca matbu harflerle basılan bu nüshaların eksiksiz ve sıralı olarak Latin harflerine çeviri yazısı gerçekleştirildi ve ardından sistematik indeksi de tamamlandı.

Dağarcık dergisinin tahlili kapsamında hem derginin fiziksel ve içerik olarak tahlili, hem de Ahmet Midhat Efendi'nin fikri ve felsefi yaklaşımları ile aldığı eleştiriler çerçevesinde incelenmesi için geniş bir alan taraması gerçekleştirildi.

Gerek Ahmet Midhat ve *Dağarcık* dergisi, gerek dönemin felsefe ve fikir hayatıyla ilgili yapılmış çalışmalardan, Ahmet Midhat'ın söz konusu sebeplerle eleştirilmesini, onun

“materyalizm” hakkında yazdığı yazılar ve bu akımlardan ne derece etkilenip etkilenmediğini değerlendiren daha önceki çalışmalara da yeri geldikçe atıf yapıldı.

Buna göre; derginin içeriği, yayın tarihleri, fiziksel özelliklerinin ardından Ahmet Midhat Efendi'nin *Dağarcık*'taki ilgili yazılarının genel bir değerlendirmesini yaptık. Bu yazılar nedeniyle aldığı eleştirileri ele aldık ve hem kendi kaleminden çıkan ifadeleri, hem de hakkında yapılan çalışmalar dikkate alınarak kendisinin tam anlamıyla materyalizmi ve türevlerini benimsemediğini, aksine, özellikle *Dağarcık* içerisindeki hemen her ilgili makalede İslâm dinine ve Kur'ân-ı Kerim'e atıfta bulunduğunu, hatta Batı'nın fikri ve felsefi yapısının, Doğu'nun dini ve manevi yanlarına uygun gördüğü noktalarını ele alarak, daha çok sentezci bir tutum sergilediğini ortaya koyduk.

Çalışmamızı hazırlarken, Ahmet Midhat Efendi'nin *Dağarcık* dergisinden çok sonra yazdığı “*Ben Neyim*” adlı eserin, Şûle Yayınları tarafından 2007 yılında basılan ve çeviri yazısı Özlem Fedai tarafından yapılan baskısını da ele aldık. Zira söz konusu eserin diğer adı “*Hikmet-i Maddiyeye Müdafaa*” olarak yazılmış ve Ahmet Midhat Efendi, bu eserinde hem materyalizm ve türevlerine öfkeyle karşı çıkarak eleştirilerde bulunmuş, hem de *Dağarcık* dergisindeki makaleleri nedeniyle derginin kapatılması ve sürgün edilmesi sonrası, yanlış anlaşıldığına ve *Kur'ân* ile İslâm yolundan asla çıkmadığına dair açıklamalarını da eklemiştir. Söz konusu baskının önsözünde bir “özür dileme, özeleştirisi” olarak nitelendirilen bu eseri de çalışmamıza dahil ettik, zira *Dağarcık*'ın kapatılması ile bir anlamda sözünün yarım kaldığını düşünen Ahmet Midhat Efendi, bu eseri bir tamamlayıcı niteliğinde yazmıştır.

Dağarcık dergisinin basılı nüshalarına, sınırlı kaynaklardan toplu halde ulaşmak ancak belirli bir sayıya kadar mümkün olduğundan ve sağlıklı bir okumayı engelleyebileceğinden, gerek tamamına ulaşabilmiş olmak, gerek sağlıklı bir okuma adına çevrimiçi olarak paylaşımına açılan Hakkı Tarık Us koleksiyonundaki dijital kopyaları (Ahmet Midhat, <http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/> : 1871-1872) ile çalıştığımızı belirtmek isteriz.

BÖLÜM 1: TANZİMAT DÖNEMİ'NDE GAZETECİLİK VE DERGİCİLİK¹

Tanzimat Fermanı ile birlikte hemen her alanda yüzünü Batı'ya dönmeye başlayan Osmanlı Devleti ve halkı, siyasi gelişmelerin doğal bir sonucu olarak kültürel ve sosyal bir değişime de girmişti.

Edebiyat alanında da yaşanan değişimler sonucunda, yüzlerce yıllık edebiyat geleneğinin yanında Batı tarzı bir edebiyat oluşmaya, sanatsal anlamda bir geçiş dönemi yaşanmaya başlamıştı. Klasik şiirin biçimleri ilk zamanlar korunsa da içerikler değişiyordu ve zamanla biçimsel değişimler de ortaya çıkacaktı. Yüzlerce yıldır çoğunlukla manzumlar halinde süregelen edebi eserlerin yanı sıra Batı'dan gelen mensur eserler de edebiyat alanında ilgi görüyor ve deneniyordu. Makaleler, hikayeler, eleştiriler, tiyatro oyunları bu dönemde ilk kez yazılıyordu.

Geçiş ve değişim döneminin bu heyecanlı havasında büyük rol oynayan mecralardan birinin de gazeteler ve dergiler olduğu yadsınamaz.

Basın, dünyanın hemen her coğrafyasında ve her dönemde toplumlar ve devletler için öncelikli iletişim ve bilgi kaynaklarından biri olagelmiştir. Osmanlı Devleti için de bu durum geçerlidir.

Tanpınar bu durumu şöyle ifade eder:

“Hiçbir yerde gazete bizdeki role benzer bir rol oynamamıştır. Başka yerlerde o, düşüncenin daha geniş surette topluma yayılması için seçtiği hareket sahalarından biridir. Arkasında bütün cemiyet müesseseleri ve devam hâlinde olan, hayatla daima münasebetdar bir düşünce dünyası vardır. Bizde ise bütün işaretler oradan gelir. Kalabalık onun etrafında

¹ Bu bölümdeki bilgilerin derlenmesinde şu kaynaklardan faydalanılmıştır:

İnci Enginün, **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)**, İstanbul: Dergah, 2006

Belkıs Ulusoy Nalcıoğlu, “Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği ve Türk Basınının İlkleri”, **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 14, s.253-267

İsmail Bedir, “Şurâ-Yı Ümmet Gazetesinin (170-220) ve (140-1/140-122) Sayılarının Sistematik İndeksi-İncelemesi-Seçilmiş Yazıların Çevirisi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi** Fatih Üniversitesi SBE

kurulur.Okumayı o yayar. Mekteplerin uzak bir gelecek için hazırladığı ocağı o tutuşturur.” (2006: 231)

Osmanlı basın hayatında boy gösteren ilk gazeteler, İstanbul’daki sefarethanelerde basımı gerçekleştirilen ve azınlıklar tarafından çıkarılan gazeteler olmuştur. Bu alandaki örneklere İstanbul’daki Fransız sefarethanesi tarafından 1795 tarihinde Fransızca olarak basılan “*Bulletin des Nouvelles*” ve 27 Ağustos 1798 tarihinde Napolyon’un Mısır’ı işgali sonrası basılan “*Courrier d’Egypte*” isimlerini ekleyebiliriz. Yine aynı sefarethanenin yakın tarihlerde bastığı “*Decade Egyptienne*” ve “*Journal Officiel*” gazeteleri de Osmanlı basını açısından ilk isimlerdendir.

Takvimler 1829’u gösterdiğinde dönemin Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa desteğiyle, bilindik gazetelerden daha küçük, daha çok bir kitaba benzeyen ölçüleriyle “*Vakayi-i Misriyye*” adlı ilk Türk gazetesi de Osmanlı basın hayatında yerini aldı. Ölçülerinin kitaba daha çok benzemesi sebebiyle bu gazete ilk Türk gazetesi olarak nitelendirilmediği için bu nitelendirmeyi alan, devlet desteğiyle 1831’de yayımlanan “*Takvim-i Vekayi*” gazetesi olmuştur. Resmi anlamda ilk Türk gazetesi olan bu yayında daha çok devletle, padişahla ve padişah fermanlarıyla ilgili metinler yer almıştır.

William Churchill tarafından yayımlanmaya başlanan “*Cerîde-i Havâdis*” de “*Takvim-i Vekayi*”yi izleyen önemli bir gazete olarak Osmanlı basın tarihinde yerini alır. Devletten ödenek alarak çıktığı için “yarı resmî” kimliğe sahip olan 1840 tarihli bu gazeteden yıllar sonra bağımsız örnekler çoğalmaya başlar.

1860’lı yıllarda İbrahim Şinasi Efendi ile Çapanzade Agah Efendi’nin müşterek yayımladıkları “*Tercümân-ı Ahvâl*”in daha ilk sayısında bir övgü gazetesi değil, fikir ve tartışma gazetesi olmak istedikleri ifade edilir. Yalnız güncel siyasi gelişmelere değil, edebiyat ve sanata da yer ayıran gazetede tefrika eserler de yayımlanır. Bugünkü anlamda eleştiriye ve üstelik siyasi eleştiriye yer verdiği için ancak 6 yıl kadar süren yayın hayatı, gerek bu eleştiriler, gerekse basın hayatındaki rekabet nedeniyle 1866’da sona erdi. Şinasi 1862’den beri yayımladığı *Tasvîr-i Efkâr* ile fikri bir gazete yayımlamaya da devam etti.

Bu dönemde adeta bir gazetecilik fırtınası esmektedir. Özellikle edebiyata ilgili, edebiyat camiasından isimlerin hemen hepsinin bu dönemde gazetecilik, dergicilik ve

matbaacılık ile uğraştığını biliyoruz. Bu dönemin yazarları, Tanzimat çerçevesinde oluşan “sanat halk içindir” anlayışından da kaynaklanarak; siyasi, sosyal, kültürel ve sanatsal anlamda düşündükleri, öğrendikleri ve her edebi türden yazdıkları yazıları gazetelerde yayımlayarak halka inmeyi, halkı eğitmeyi, bunun için de araç olarak gazeteleri ve mecmuaları kullanmayı düşünürler.

Osmanlı’da özellikle bu ve sonraki yakın dönemlerde basının gücünü ve belirleyiciliğini ispatlayan en önemli durum, devletin bir süre sonra sansür gücünü harekete geçirerek pek çok gazeteyi ve dergiyi kapattırarak ve yazarları ise sürgüne yollayacak kadar basını dikkate almasıdır, diye düşünebiliriz.

“19.asrın ikinci yarısına gelindiğinde , çoğu edebiyatçı Türk aydınının temel uğraşı gazetecilik ve mecmuacılıktır. Memleketin günübürlük politikasına doğrudan müdahale ya da katılma isteği, sosyal ve siyasi meselelere çözümler getirme arzusu gazeteciliğin cazibesini arttıran temel etkidir. Öyle ki Tanzimat devrinde çıkan 61 gazetenin 43’ü politika ile uğraşır.”
(Karaca, 1992: 15)

Dergicilik de ayrı bir kol olarak devam ediyordur. İlk Türk dergisi, 1850 yılında yayımlanan *Vekayi-i Tıbbiye* olmuştur. Mesleki bir yayın olan bu dergiden sonra, 1862 yılında Münif Paşa tarafından yayımlanan *Mecmua-i Fünûn* dergisini görüyoruz. 1880 yılında ise Ebüzziya Tefvik tarafından çıkartılan *Mecmua-i Ebu Ziya* adlı dergiyi görüyoruz. Batılı bir tasarımla hazırlanmasına karşılık zayıf bir içeriğe sahip olan bu dergi, politika dışında her şeyi kapsadığı iddiasıyla yayımlanmıştı. Yine *Servet-i Fünûn* dergisinin 1891 yılında başlayan ve 1896 yılında edebiyat dergisine dönüşerek bir döneme isim ve hüviyet vermiş macerasını anmadan geçemeyiz.

Bu dönemde yukarıda isimleri geçen gazetelerin yanında çok sayıda dergi ve gazetenin yayın hayatında faaliyet gösterdiği de bilinmektedir.²

² Konuyla ilgili olarak bkz.:

Nurcan Şen, “Tanzimat Devri Periyodikleri ve Dergicilik”, *Gazi Türkiyat Dergisi*, Güz 2009, s.381-393

Mustafa Can, “Tanzimat Dönemi Süreli Yayınlarından Edebi Dergilerle Gazetelerdeki Yazıların Toplu Bibliyografyası”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi Selçuk Üniversitesi SBE*

BÖLÜM 2: DAĞARCIK DERGİSİNİN TAHLİLİ

2.1.Dağarcık Dergisi

Dağarcık, Tanzimat devrinin değişen ilgileri ve algıları içerisinde yayın hayatına başlamış, önemli yazılara ve çevirilere yer vermiş, tartışmalara neden olmuş ve neticede sansüre uğrayarak kapatılmış bir dergi olarak karşımıza çıkıyor. 1871-1872 yılları arasında on beş günde bir olarak yayımlanan *Dağarcık* dergisinin yayın serüveni 10.sayıya kadar devam edebilmiştir. Malum eleştiriler ve tepkiler ve Ahmet Midhat'ın materyalizm ekseninde din aleyhtarlığı yaptığı iddiaları nedeniyle dergi kapatılmış, Ahmet Midhat ise Rodos adasına sürgün edilmiştir.

Dağarcık'ın, döneminin diğer dergileri arasından sıyrılan özelliği, yalnızca sansüre uğraması olmasa gerek. *Dağarcık*; müellifi Ahmet Midhat paralelinde baktığımızda geniş ve zengin içeriği, din ve felsefe tartışmaları, Ahmet Midhat Efendi gibi birinin geniş kültür ve bilgi haznesinin bugünün penceresinden görülmesi, dönemin fikir hayatının yanı sıra dergicilik ve çeviri faaliyetlerine de ışık tutması gibi açılardan ön plana çıkıyor.

Fikir ve felsefe dergileri arasındaki başka bazı nitelikleri de *Dağarcık*'ı dönemdeki benzerlerinden ayırır. Tercüme eserlerle yetinmeyip telif eserler vermesi bu niteliklerin başında gelir.

“Münif Efendi'nin önderliğiyle çıkan Mecmua-ı Fünun ile Ahmet Mithat Efendi 'nin önderliğinde çıkan *Dağarcık* Dergisi'ndeki felsefi yazılar hariç tutulacak olursa, başlangıçta genel olarak sadece tercümelere yer verildiği anlaşılmaktadır.” (Akgün, 1991: 481)

Ayrıca “Türk fikir hayatında ilk defa Ahmet Mithat'la Batı'nın felsefe problemleri üzerinde düşünölmeye başlanır. O zamana kadar Tanzimat düşünürlerini ve Yeni Osmanlıları tasalandıran yalnız siyasi düşünceydi.” (Ülken, 1994: 115)

Midhat, yalnız siyasetle kalmayıp fikir ve felsefe üzerine de eğiliyor. Ahmet Midhat'ın felsefeyle ilgili söz konusu teşebbüsleri onun, çağdaşlarının Batı'ya olan ilgilerinden çok daha geniş bir algıya sahip olduğunu gösteriyor.

2.2.Dağarcık'ın Biçimsel Yönden Tahlili

İlk sayıdan itibaren her sayısı kapak dahil 32 sayfa olarak yayımlanan *Dağarcık*, dönemin fiyatıyla 4 kuruştan satılan, tamamı resimsiz ve matbu harflerle basılan bir dergidir. Üzerinde çalıştığımız dijital nüshalarda derginin bazı kapakları yeşil, sarı veya pembe renklerle ciltlenmiş ve saman renkli sayfalar kullanılmıştır.

Her sayfaya iki sütunlu dizgi kullanılmakla birlikte ara başlıklar büyük ve belirgin olarak öne çıkartılmıştır. Hakkı Tarık Us koleksiyonu nüshalarında derginin sayfaları ikişerli olarak taranmış ve toplamda dijital olarak 174 sayfaya ulaşmıştır. Bu dijital ciltte sayfa numaraları, derginin sayıları arasında bölünmemiş, ilk sayının ilk sayfasından son sayının son sayfasına kadar kapaklar hariç toplamda 320 sayfa tutmuştur. Her sayfanın üstünde sayfa numaralarıyla birlikte, sağ sayfalarda derginin adı ve sol sayfalarda geçerli yazının başlığı yazılmıştır.

Dağarcık'ın her sayısında kapağın üstünde ve altında birer not, basım yılı ve matbaanın adı, müellifin adı, fiyat ve cüz numarası yazılmıştır.

Kapağın üzerindeki notta:

“Dağarcık, ba’zı müntehebât-ı âsâr ile fînûnun delâlet ettiğî birtâkım garâ’ib-i keşfiyât ve hükemâ-yı mütekaddimîn ve müteâhhirîn tarafından îrâd edilen muhâkemât-ı müfîdeyi ve ba’zı terâcim-i âhvâli hâvîdir” notu ile derginin içeriğinden bahsedilirken, kapağın altında ise:

“İlk def’a olmak üzere muharririn zâtına mahsus matbu’ada basıldı” notu düşülür.

Kapaktaki tarihlerle birlikte derginin herhangi bir yerinde ay ve gün verilmemiş, yalnızca yıl bilgileri yazılmıştır. Derginin ilk sekiz sayısına hicrî 1288 olarak tarih düşülmüş, son iki sayısında ise 1289’a geçilmiştir. Bu hesaba göre derginin ilk sayısının 1288 yılının Cemaziyelahir tarihinde, yani 1871 yılının yaklaşık olarak Ağustos/Eylül aylarında basıldığı bilgisine ulaşırız. Son sayısı olan 10.sayı ise 1289 yılının Safer ayında, yani 1872 yılının Nisan/Mayıs aylarında basılmıştır.

2.3.Dağarcık'ın İçerik Yönünden Tahlili

Çalışmamızın öncelikli amaçlarından birisi, çeviri yazısını sunduğumuz *Dağarcık* dergisinin tahlil edilmesi. İlerleyen bölümlerde edebiyat ve fikir tarihimiz açısından eğildiğimiz *Dağarcık* dergisinin içeriğini, çalışmamızın amacına ulaşması açısından farklı tasniflerle sunmayı uygun bulduk.

Buna göre, *Dağarcık* dergisinin tüm sayılarında yer alan ve başlıkları ile yazarlarına sistematik indeksten ulaşabileceğiniz yazıların genel bir tanıtımını yaptıktan sonra yeni başlıklar altında *Dağarcık* içeriğinin önce tematik olarak, daha sonra yazı türleri açısından tasnifini yapmaya karar verdik.

Dağarcık dergisinin 10 sayılık külliyyatına kuşbakışı baktığımızda derginin ağırlıklı olarak makale ve çeviri türünde metinleri içerdiğini, bu makalelerin içinde ise çeviri metinlerin olmasıyla birlikte pek çoğunun altına Ahmet Midhat'ın ya da nadiren konuk yazarların kendi görüşlerini yazdığını görüyoruz.

Dağarcık'ın ilk sayısı, bir tür mukaddime amacıyla Ahmet Midhat tarafından kaleme alınan "İfâde-i Merâm" başlıklı makaleyle açılıyor. Burada, derginin yayımlanmasına nasıl karar verildiği, *Dağarcık* adının nasıl bulunduğu ve derginin neleri içereceği anlatılıyor. "Kitâb Mütâla'ası" yazısında, kitap inceleme ve yorumlama işini ele alıyor. "Kitap incelense ne olur, incelenmese ne olur" sorusuna ölüm-yaşam metaforları üzerinden açıklama getiriyor. Daha sonra Bossue'nin "Güzerân-ı Hayat" adında ölüm hakkında bir çeviri makalesi ve Ahmet Midhat'ın yorumunu görüyoruz. Daha sonra Dyojen'in biyografisini yazan Ahmet Midhat, diğer sayılarda devam edecek olan hayvanlar ile ilgili makale serisinin ilk bölümünde "Hayvânatta Efkar-Karıncalar" makalesini sunuyor okuyucuya. Burada, karıncaların zekalarının yanı sıra toplu bir hayat kurmalarına ve toplumsal yardımlaşmaya işaret ediyor. "Osmanlıca'nın Islahı" makalesinde, dönemin dil tartışmalarına katılan Ahmet Midhat, dilin sadeleşmesi ile ilgili fikirlerini beyan ediyor, bazı yerlerde Şinasi'ye atıflarda bulunuyor. "Arzın Kadri" makalesinde, Fenelon'un bir eserinden kısmen çeviri yapan Ahmet Midhat, yeryüzünün oluşumundaki nizama gönderme yapıyor ve neticede bu nizamı, Allah'ın varlığına delil olarak gösteriyor. "İlim ile Fenn" makalesinde iki kavram arasındaki farklara değindikten sonra ilk sayının son yazısı olan "Kırım Muhârebesinin Bidayeti" ile muharebenin ortaya çıkma sebeplerine değiniyor.

2.sayı, önceki sayının son yazısının devamıyla başlıyor. Bu sayıda ilk kez Rezaizade Mahmud Ekrem'i görüyoruz. “*Bizim Ekrem Bey Efendi Tarafından Mektûb*” başlıklı mektupta, önceki sayısında kendisine atıfta bulunulan Ekrem'in dergi ile ilgili olumlu yorumları, bazı yazılarla katkıda bulunacağı ifadesi yer alıyor ve ayrıca derginin ciltlenip kütüphanelere konularak kaybının önlenmesini tavsiye ediyor. İlerleyen sayfalarda Ekrem tarafından çevrilen “*Şansölye Bakon ve Şato Biryân*” yazıları bulunuyor. “*İnsan*” başlıklı makalede Ahmet Midhat, mikroskopla gördüğümüz alemler gibi pek çok küçük ve büyük alemler olduğunu ve bunların büyüklüğü karşısında Allah'ın hayal bile edilemeyecek azametini ifade ediyor.

Dağarcık'ın en çok tartışılan makalelerinden “*Velâdet*”, ikinci sayıda karşımıza çıkıyor. İnsanın doğumundan öncesini ve hatta babasının bedeninde bile oluşmadan öncesini ele alarak doğada, dünyanın ilk gününden beri var olduğumuzu, nesnelere, bitkilerden gelerek babamızın ve annemizin vücudunda yer ettikten sonra doğuşumuzu, biraz muzip ve bilimsel bir üslupla anlatıyor.

Dyojen'in bugün de bilinen bazı hikayelerini anlatan kısa bir derlemenin ardından “*Te'avûin ve Tenâsur*” makalesinde sosyal hayat eleştirisi yaparak yardımlaşmanın, ama gerçek anlamda, medeni toplumun tek bir şahsa kadar inerek ortaya koyduğu yardımlaşmanın önemini örneklerle anlatıyor.

Bu sayının sonunda hayvanların da insanlar gibi his ve ruh sahibi olduğunu anlatan Voltaire'in bir makalesinin Ekrem tarafından yapılan çevirisi yer alıyor.

3.sayının ilk yazısında, önceki sayıda Voltaire'den çevirdiği eser üzerine Mahmud Ekrem'in bazı tartışmaları yer alıyor. Sonrasında “*Mektûbî-i hâriciye hulefâsından Reşâd*” adlı birinin gönderdiği mektupta, Şeyhülislam Ebusuud'un bir şiirini okuyoruz.

Daha sonra “*Jülber*”in bir şiirinin nesren çevirisi, “güzellik” ve “şans” kavramlarıyla ilgili Şansölye Bakon'dan Mahmud Ekrem çevirileri, ağız ve diş yapısından yola çıkarak karakter ve hatta milliyet tahlili yapılabileceği hakkında farklı yabancı hekimler, bilim adamları ve filozofların görüşlerinin Fransız bir doktorun risalesinden tercüme edilerek hazırlanan bir derlemesini okuyoruz.

Bu sayının öne çıkanları arasında Yahudilerin evlilik, sünnet, cenaze gibi merasimleri hakkında “Askerî Mekteb-i Tıbbiyesi dokuzuncu sınıf şâkirdânından Şâkir İbrâhim Efendi” adlı bir okurun gönderdiği makale yer alıyor.

Çok tartışılan “*Felsefe ve Felâsife*” makalesinde Ahmet Midhat’ın felsefenin tanımı, içeriği, amacı, yöntemi, felsefe-bilim ilişkisi, ünlü filozoflar hakkındaki bilgileri ve görüşlerini okuduktan sonra “Rasad-hâne’i Âmire Müdürü Mösyö Kumbâri”den çeviriyle Biela adlı yıldızla ilgili gözlemlere yer veriliyor. Sonunda açıklayıcı bir Ahmet Midhat yorumu da var. Bu sayının son yazısı ise yine Midhat’ın “Tarih” kavramını aynı başlıkla ele aldığı, bilgiye olan merakı derecelendirdikten sonra bilgi merakının ucunu tarihe dayandırarak tarih bilimi ve olgusunun tahliline, tarihin kaynaklarına eğildiği makalesi var.

4.sayıda anlıyoruz ki malum eleştiriler gelmeye başlamış. Zira bu sayı, “açık mektup” niteliğinde bir yazıyla açılıyor. Bu uyarı yazısında, eleştirileri fikir özgürlüğü nedeniyle kabul ediyor Ahmet Midhat ancak üslup konusunda ölçülü olmayanların dikkate alınmayacağını söylüyor.

Önceki sayıda başlayan “*Tarih*” yazısının devamında tarihin kaynaklarından olan antik Yunanlı sekiz tarihçiden söz ediyor Ahmet Midhat.

Dağarcık adının birlikte en çok anıldığı “*Dîvârdan Bir Sadâ*” makalesi de yine bu sayıda karşımıza çıkıyor. Önceki sayıda yer alan “*Velâdet*” makalesine ek olarak kaleme alınan makalede, duvardan gelen bir ses, hiçbir şeyin ölmediğini, yeryüzünde dönüşerek devam ettiğini, hikayeleştirerek anlatıyor. Burada yine ilerleyen bölümlerde değineceğimiz, Ahmet Midhat’ın hiçbir fikri Kurân’ın üzerinde tutmadığıyla ilgili önemli ifadeleri de yer alıyor.

Farklı milletlerin, toplulukların danslarından bahsettiği ve dansın bir icat değil yaradılışsal bir duygudan hareketle oluştuğunu anlattığı “*Raks*” isimli makalesi, insanın ortaya çıkışı konusuna evrim açısından yaklaşarak, evrim alanında önemli çalışmalar yapan bilim adamlarına atıfta bulunarak evrim fikrine karşı çıktığı ve maymunlar ile insanların farklı yaratıklar olduğunu anlattığı “*Dünyâda İnsânın Zuhûru*” makalesi, güvercinlerin yaşayışlarını, özelliklerini anlattığı “*Güvercinler*” makalesi, “*Felsefe ve Felâsife*”nin devamı, bir okuyucunun övgü dolu sözlerini ve Sünbülzade Vehbi

Efendi'nin "ağlar" redifli şiirinin kendince yorumunu içeren bir yazı, medeniyet ile medeniyetin gelmediği yerleri ifadeyle "bedeviyet" farklarını anlatırken sosyal eleştiri yaparak yanlış anlaşılan ve yanlış yaşanan medeniyeti eleştirdiği "*Medeniyet-Bedeviyet*" makalesi de bu sayıda yer alan yazılar arasında.

5.sayıda bedevilik ve medeniyet tartışmaları devam ederken Mahmud Ekrem'in şiirlerini ve çevirilerini görüyoruz.

İlerleyen yazılarda idam cezası üzerine bir makale, Büyük Frederik'in ahlak ile ilgili sözleri, Ahmet Midhat'ın bir tabloda da etkilenmekle birlikte Rusçuk seyahatinde kaldığı Balkan sıradağlarında yaşadığı coşkulu bir sabahı anlattığı bir hikayesi, felsefenin tarihini içeren bir metin, yeni bir kavram olan hürriyet üzerine konuşulan pek çok eleştiri ve soruyu not alarak "Hürriyet var mıdır, yok mudur" gibi konuların sistematik olarak değerlendirmesini içeren bir makale yer alıyor.

6.sayıda hürriyet meselesine devam edip bitirdikten sonra kunduz adlı hayvanın yaşayışı ve mimari ustalıklarını, önceki sayıda yer alan "*Raks*" konusu üzerine Ekrem'in görüşlerini, müsrif ve cimri insanların yanlış ve doğrularını karşılaştırmalı olarak inceleyen bir makaleyi, Voltaire'in hayatını, Yunan mitolojisindeki bazı hikayelerin konularını ve Venüs'ün hikayesini okuyabiliyoruz. Ayrıca "*Osmânî Üdebâsından Bir Hânımın Muharrirîn-i Mevcûdeden Birisine Gönderdiği Mektûb*" başlıklı bir okur mektubu da mevcut.

7.sayıda sosyal hayat ve yardımlaşma çerçevesinde fakirlik, bolluk ve ahlak tartışmasını içeren "*Fakr ve Gınâ*" makalesini, Avrupa köpekleri ile İstanbul köpeklerinin Ekrem tarafından yazılmış mizahi bir karşılaştırmasını, "bülbul" imgesinden hareketle bülbulün güle değil kendi cinsine olan aşkını anlatan bir Ahmet Midhat makalesini, bilim ve kültür hakkındaki tartışmalardan en iyi verimi almak için Ahmet Midhat'ın tavsiyelerini, engizisyon sisteminin kuruluşunu ve mahiyetini anlatan bir "*Târih*" yazısını görüyoruz.

Bu sayı ayrıca, içeriğinden anlaşıldığı kadarıyla Ahmet Midhat'a gelen eleştirilerin yoğunlaştığı bir sürece rast geliyor. Zira sayının son sayfalarında Ahmet Midhat, önce "*Her Şey Bizimle Berâber Vefât Etmez*" adlı Masilion çevirisine yer vererek "*Velâdet, Dîvârdan Bir Sadâ*" türünden makaleleri yazmaya devam ediyor. Sonrasında ise "*Kim*

Kimi Nasıl Tekfir Edebilir” başlıklı makalesinde, birinin bir başkasını “kâfir” olarak nitelendirmesi konusu üzerine sert sayılabilecek bir üslupla eleştirilerde bulunuyor.

8.sayıda bu sefer örümceklerin yaşayışlarını gözlemlerken, İmâm Fahreddin-i Râzî Hazretleri’nin hayatını okuyor, “işret meclisi” denen ortamların ahlaken ve sosyal açıdan sakıncalarını, tamamı kendi kaleminden çıkan yazılarla ortaya koyuyor. Ahmet Midhat Efendi’ye ait. Bu sayıda İmâm Fahreddin ile Doğu’ya dönen Ahmet Midhat, Galile’nin dünyanın dönüşüyle ilgili bilgileri bile Doğu’nun eski kaynaklarında bulunduğu gönderme yaparak, Doğu’nun Batı’dan ilmen geride kalmasını bu meraksızlık ve ilgisizliğe bağlıyor.

Yine 8.sayıda, tartışmalı makaleler olan “*Viladet*”, “*Duwardan Bir Sada*”, “*Cezâ-yı İdâm*” gibi makalelere gelen eleştirilere karşılık sert bir üslupla yazılmış, Kurân-ı Kerim’den ayetler ve çeşitli tefsirler ile atfedilerek desteklenmiş bir cevap makalesi yer alıyor.

9.sayıya geldiğimizde “*Fikr-i Tahrib ve Fikr-i Ta’mir*” başlıklı makalede yok etme, zarar verme fikrinin insan tarihi boyunca inşa etme, yapma fikrinden önde geldiğini örneklerle anlatarak eleştiriyor Ahmet Midhat. Buna ek gibi görünen ama farklı bir makale olan “*İttihâd-ı İnsân*” başlıklı bir “Lâmnine” çevirisinde ise insanların var olabilmeleri için sosyal ve yardımsever olmalarıyla ilgili bir deneme okuyoruz. Sonraki yazılarda bitkilerin yaşayışları, üremeleri, dünyanın yeryüzü ve gökyüzü tabakaları halinde oluşması, mikroskop ile bakıldığında dünyanın nasıl görüneceği, Kırım Savaşı’nın gelişimi ile ilgili makalelerin yanı sıra Rif’at adlı bir yazarın hayvanların duyguları ile ilgili önceki sayıda yer alan yazılara ek olarak gönderdiği bir mektup yer alıyor.

Dağarcık külliyyatının son sayısında, önceki sayıda başlanan Kırım Savaşı konusuna devam edilerek bitiriliyor ve “Gözlöve” adındaki yerde gerçekleşen savaş anlatılıyor. Ahmet Midhat Efendi bu sayıda küf ve yosun gibi tiksiniilen malzemelerden ne gibi verimler alındığı, arıların topluluk halindeki yaşayışları, münâzâranın hangi kurallarla yapılması gerektiği ve insanın, insan topluluğundan uzakta büyümesi halinde nasıl olacağıyla ilgili, evrim konusunu çağrıştıran makaleleri yer alıyor. Öte yandan “*Garîb Bir Seyir*” başlıklı ve yaşam-ölüm konusunu içeren bir deneme de bu sayının yazıları

arasında. Bu son sayıdaki tek konuk yazar ise Şakir İbrahim. Onun “Baobab” isimli ağaç hakkındaki bir makalesini okuyoruz.

2.3.1.Dağarcık'ta Temalar

Dağarcık dergisinde yer alan yazıları ilerleyen bölümlerdeki tahlillerimize bir altyapı oluşturmak ve derginin mahiyeti açısından fikir sahibi olmak için farklı tasniflere tâbi tutmakta fayda görüyoruz. Bir önceki bölümde *Dağarcık*'ta yer alan yazıları, sayılara göre kısa kısa tanımiştık. Bu başlıkta bir fikir ve felsefe dergisi olan *Dağarcık*'ı bu niteliği açısından incelemek için dergideki yazıları, içerdikleri temalar açısından tasnif edeceğiz.

Bazı sayılarda okurlardan gelen makaleler, mektuplar, çeviriler ve Recaizâde Mahmud Ekrem'in bazı yorumları, çevirileri dışında tamamı Ahmet Midhat tarafından yazılan makalelerde ele alınan temaları şöyle tasnif edebiliriz:

- İnsanın ve kâinatın yaradılışı/varoluşu
- Sosyoloji
- Tarih
- Dil ve edebiyat
- Hayvanlar ve bitkiler
- Bilim-felsefe-din
- Biyografiler

Kısaca değinmek gerekirse; *Dağarcık*'ın omurgasını oluşturan bilimsel, felsefi ve dini yazılarda insanın yaradılışı, yeryüzündeki varoluş serüveni, yaşayışı, medeniyet ve cemiyet gibi unsurlar açısından bir arada oluşu ve ilişkileri ele alınırken tüm bu konular, hiçbirini diğerine üstün gelmeden hem bilim, hem felsefe ve hem de din açısından yorumlanıyor.

Hayvanlar konusuna özel bir ehemmiyet veren Ahmet Midhat, özellikle karıncalar, arılar, kunduzlar gibi hayvanların cemiyet halinde yaşayışına ve çalışmasına dikkat çekerken insanlara ders çıkaracak hükümlerde de bulunuyor. Nispeten az yer verdiği bitkilere de değinen yazar, içerisine bir mikroskop ile bakıldığında bitkilerin de ayrı ve koca bir alem olduğuna dikkat çekerek, bir makalesinde onların da hissiyatı olduğunu

söylüyor ki materyalizm iddialarına istinaden dikkat çekici bir tespit olduğunu düşünüyoruz.

Dil ve edebiyat konuları, diğer konulara nazaran az yer kaplasa da erken dönem ürünlerinden olan *Dağarcık*'taki “*Osmanlıca'nın Islâhı*” makalesinde dilde sadeleşme konusunun ele alınışı da dikkat çekiyor. Bu başlık altında olmasına rağmen, felsefe başlığıyla da ortak bir konu sayabileceğimiz bir dizi makale de, bilimsel tartışma yöntemleri ile ilgili. Ahmet Midhat, insanların birbirleriyle bir konu hakkında tartışırken, sohbet ederken nasıl davranmaları gerektiğini yöntemler halinde anlattığı birkaç makale kaleme alarak didaktik tavrını koruyor. Bu makalelerde, kişinin muhatabının ilimce kendisinden ileride, geride veya kendisiyle denk de olsa, her durumda bir tartışmadan nasıl faydalı çıkılacağını anlatıyor. Ayrıca derginin bütününe göre az yer kaplasa da toplamda 5 adet şiir de *Dağarcık* külliyyatında mevcut.

Tarih ile ilgili yazılarda, özellikle yakın dönem savaşlarından Osmanlı-Rus Savaşı, Kırım Savaşı gibi olaylar detaylandırılarak anlatılıyor. Pek çok kaynakta adı geçmeyen ve Kırım Savaşı'nın içerisinde yer alan Gözleve Savaşı da derginin son sayısında değinilen konulardan.

Sosyal konulardaki makaleler çoğunlukla ders verici nitelikte ve yardımlaşma, ahlak, fakirlik-zenginlik, cömertlik-cimrilik, intikam ve benzeri gibi konularda hükümler içeriyor. Bunların yanında bilgilendirme amacıyla yazılan “*Yahudilerin Bâzı Âdâtı*” ya da “*Cezâ-yı İdâm*” gibi yerel olmayan konular da yer alıyor. Öte yandan toplum ve medeniyet tarihine de yer yer değinen Ahmet Midhat'ın, insanların düşünce biçimlerini ve sosyal tavırlarını eleştirerek doğruyu gösterdiği yazılar da fikir birikimimiz açısından önemli. Bu başlık altına girecek yazıların çeviri ve telif olduğunu, çevirilerde Mahmud Ekrem imzasıyla sıkça karşılaştığımızı da ekleyelim.

Biyografiler sınıfına giren makalelerde ağırlıklı olarak Voltaire, Dyojen gibi felsefe ve düşünce adamlarının hayat hikayelerini görüyoruz.

Bu yazıların başlıklarına ve dergideki yerlerine sistematik indeks bölümünden ulaşabilirsiniz.

2.3.2.Dağarcık'ta Edebi Türler

Son olarak *Dağarcık* dergisi külliyyatında yer alan edebi türlerin ve her türde ne kadar eser yazıldığına ortaya konulmasını, derginin içeriği ve yer verilen edebi türlerin zenginliği açısından gerekli bulduk. Bu tasnifte makaleler ile hikayeleri ayırdıysak da Ahmet Midhat'ın pek çok makalede anlatmak istediği konuları, tahkiye yöntemiyle örneklediğini ifade etmekte fayda var. Yani makale türünde eser verirken bile daha açık bir anlatım için hikayeci kimliğini geride bırakmıyor, diyebiliriz.

- Makale 65 adet (12 adedi çeviri makale)
- Biyografi 4 adet
- Şiir 5 adet
- Mektup 5 adet
- Deneme 1 adet
- Hikaye 1 adet

Bu içeriklere ve tasniflere baktığımızda *Dağarcık*'ın yalnızca Ahmet Midhat ve materyalizm ile ilgili makaleleri açısından değil, Türk fikir, felsefe, edebiyat ve basın hayatının da önemli bir kaynağı olduğunu görebiliyoruz.

BÖLÜM 3: AHMET MİDHAT EFENDİ VE DAĞARCIK

Ahmet Midhat Efendi, kendi döneminde roman, hikaye, tiyatro, makale ve felsefe konularındaki eserleri ile tanınmıştır. Bütün bunların yanında yazarın yayıncılık faaliyetleriyle de meşgul olduğu bilinmektedir.

2012 yılında ölümünün 100.yılıni dolduran Ahmet Midhat Efendi, aradan geçen zamanda ve dönemlerin değişen algılarında, sayısız denecek kadar çok eseriyle yeniden ele alınmak ihtiyacını doğurmuş ve araştırmacıların yeniden ilgi odağı olmuştur. Onun, edebiyatın hemen her alanında verdiği eserleri, değişen süreçlerde edebiyat tarihi için olduğu kadar fikir ve felsefe tarihimiz için de önem arz eder.

Her ne kadar çalışmamız, *Dağarcık* dergisinin çeviri yazısı ekseninde Ahmet Midhat'ın fikri ve felsefi yaklaşımlarına eğilmek ve döneminde yaşanan tartışmalar ve hakkındaki eleştiriler çerçevesinde bir tahlil yapmaksa da onun bir bütün olarak “yazarlığı” üzerinde durmakta da fayda var, diye düşünüyöruz.

Geçmişte yapılan pek çok çalışmada Ahmet Midhat Efendi'nin eserlerindeki başarısı ve derinliği tartışıl gelmiştir. Biz de çalışmamızda bu bilgilere kısaca yer vermekle birlikte onun eserlerinin belki çok derinlikli sayılmasa da tamamen başarısız görülemeyeceği düşüncesinin yanı sıra toplumsal bir değişim sürecinin önemli ürünlerini verdiğini de bir kez daha ortaya koymak niyetindeyiz.

Onun çok yönlü ilgi ve algısıyla bilginin ve hakikatin peşinde bir ömür geçirdiği yadsınamaz. Onun hayatı, “İstanbul'da Mısır Çarşısı'nda attar çıraklığından başlayarak Dârülfünun'da dinler tarihi müderrisliğine kadar uzanan son derece ilginç bir roman kahramanının maceralarla dolu hayat hikâyesi gibidir.” (Uçman, 2013: 18) “Zeki bir çocuk, inanılmaz bir öğrenme aşkına sahip. Öğrendiklerini de hemen öğretmek istiyor.” (Enginün, 2013: 8)

Belki de bu hemen öğretme isteği ve çok yönlülüğün getirdiği, kısa sürede birçok kaynaktan bilgi edinme arzusu nedeniyle Ahmet Midhat Efendi, hem çağdaşlarınca, hem de bugüne kadar hakkında çalışma yapan başka yazar ve araştırmacılarca eleştirilmiştir.

Onun, edebi eserlerinde belli bir yüzeysellikte kaldığı, edebi derinliğe girmeden vermek istediği mesajı vererek kenara çekildiği söylenir. Halid Ziya'nın "Ahmet Midhat Efendi'nin romanlarında, Batı edebiyatının roman biçimine özgü dil ve anlatım yoktu" (1987: 214) veya Celal Sahir'in "Ahmet Midhat'ı bir edebiyat adamı olarak zikretmek belki bir münakaşayı davet edebilirdi" (Karaca, 1992: 79) ifadeleri bunlara yalnızca birkaç örnektir.

Bununla birlikte değişen zaman ve edebiyat incelemelerinde değişen algılara karşılık Ahmet Midhat'ın eleştiriye uğrayan kalemi, yeni inceleme yöntemleri karşısında, sanılandan daha zengin ve derinlikli hale gelmeye başlamıştır. Bugünün algısıyla bakıldığında "farklı/alternatif modernleşme tartışmaları için üzerine çalışılabilecek verimli bir külliyat ortaya koymuş olması Ahmet Midhat'ı, farklı modernliklerden söz edebilme imkânını kendisinde en çok taşıyan bir yazar olarak çağdaşlarının önüne geçirir." (Daşcıoğlu, 2013: 42)

Kaldı ki Ahmet Midhat, kendisine yöneltilen tüm eleştirilere karşın, dönemi ve eserleri itibariyle kayıtsız da kalınamayacak bir yazar olmuştur. "Özellikle romancı yönüyle küçümsenmiş olsa da görmezden gelinememiştir." (Daşcıoğlu, 2013: 40) Kendisini yukarıda yer verdiğimiz ifadelerle eleştiren Celal Sahir de, mezkur sözlerine "Millete, mütalâa zevkini uyandırmak hususundaki büyük hizmetini inkâr etmek mümkün değildir" (Karaca, 1992: 79) ifadelerini eklemiştir.

Ahmet Midhat yalnızca roman ve hikâye gibi edebi türlerde değil, fikri ve felsefi yazılarında da, döneminin okur algısına hitap edebilen, okur tarafından kolayca anlaşılabilir ve okuru da düşünmeye iten bir üsluba ve tekniğe sahiptir.

O, "bir yandan yeni yetişmekte olan genç yazarları korurken, kendisi de yazarlık tarihinde yeni çıgırlar açtı. Bu çıgırlarda Ahmet Midhat'ın sadece bir öğretici değil, aynı zamanda düşündürücü bir rol oynadığını da kabul etmek zorundayız." (Berkes: 2003: 372)

Ahmet Midhat Efendi, *Dağarcık* dergisindeki yazılarıyla ilgili aldığı eleştiriler ve ithamlarda da aslında yazma konusundaki heyecanının ve bunun sonucu olarak yüzeyselliğinin kurbanı olmuştur, desek yanlış olmaz. Zira o, döneminin adamı olmasının bir gereği olarak öğrendiği her bilgiyi, ulaştığı her kaynağı hızla süzerek

yeniden yorumlamak, tahlil ederek kağıda dökmek ve okura ulaştırmak zorunda hisseder.

Ahmet Midhat, yalnızca araştırmak ve yazmakla kalmamış, Batı'dan gelen yeni fikirlerin Doğu'ya uyan kısımlarını süzmüş, İslâm çerçevesinden çıkmadan Doğu'nun gerçekleriyle birleştirerek halka ulaştırmak istemiştir. *Dağarcık*, onun bir materyalist ve ateist olarak eleştirilip din aleyhtarlığı yaptığı ithamına maruz kalışının en önemli ve en hareketli sürecidir.

3.1.Dağarcık'taki Yazıları Çerçevesinde Ahmet Midhat

Her ne kadar çalışmamız, Ahmet Midhat'ın şahsından ziyade *Dağarcık* dergisinin içeriği ve tahlilini amaçlasa da derginin müellifi ve içindeki çoğu yazının yazarı olarak Ahmet Midhat'ın üzerine düşünmeden, onun bu dergi özelindeki konu, dil, üslup ve fikir gibi açılardan duruşunu incelemeyen *Dağarcık* hakkında verimli bir tahlil yapmak da mümkün değil. Öyleyse diyebiliriz ki *Dağarcık* Ahmed Midhat'ı ve Ahmed Midhat, *Dağarcık*'ı daha iyi tanımamıza yardımcı olacaktır.

Dağarcık dergisi ile Ahmet Midhat arasındaki ilişki, ağırlıklı olarak derginin kapatılmasına neden olan yazılar ve Ahmet Midhat'ın bu konulardaki tavrı ve fikirleri açısından dikkat çekse de Ahmet Midhat'ı bir fikir adamı olarak ele alacağımız bölüme gelmeden önce onu edebi kimliğiyle *Dağarcık* çerçevesinde kısaca incelememiz gerektiği fikrindeyiz.

3.1.1.Dil ve Üslûp Açısından Ahmet Midhat ve Dağarcık'taki Yazıları

Tanzimat Dönemi'nin yazarı olarak Ahmet Midhat Efendi'nin, kaleme aldığı tüm eserlerde öncelikli amacının okuyucuyu bilgilendirmek olduğunu biliyoruz. O, yazacağı metnin türü ne olursa olsun, mutlaka bir fikri altyapı üzerine kurduğu metnini, ister kurgusal bir tür olarak hikaye, roman veya tiyatrodan, ister doğrudan bilgi verme amaçlı olan makalelerde ve denemelerde, halka ulaşmayı amaçlar. Çeşit çeşit yerli ve yabancı kaynaklardan edindiği bilgileri derler, toparlar, üzerine düşünür ve halktan herhangi bir kimsenin bu yazıyı nasıl daha kolay anlayacağını kendi üslûbunca tespit ederek kaleme alır.

Onun romanlarında gördüğümüz sade ve yalın anlatım, *Dağarcık*'ta da değişmemiştir. Konuyu en dolambaçsız kelimelerle, cümleler uzun sürse bile dilin imkanlarından faydalanarak akla en kolay girecek şekilde örer ve okuyucuya sunar. Bazı yerlerde anlaşıldığından emin olmazsa aynı anlama gelen fakat konuyu bir başka yönden anlatan yeni bir cümle kurar.

Öte yandan Ahmed Midhat, *Dağarcık*'tan yıllar sonra başlayacak olan dilde sadeleşme konusuna, halka ulaşma ve yazdıklarını en iyi şekilde ifade etme amacından ötürü çok önceleri kafa yormuştur. 1866'dan itibaren Namık Kemal'in lisan bahsiyle ilgili yazdığı yazılar, 1868'de Ziya Paşa'nın kaleme aldığı "*Şiir ve İnşa*" gibi eserlerin yanında Ahmed Midhat'ta bu konuya eğilmiş yazarlardandır. Hatta *Dağarcık*'ın daha ilk sayısında "*Osmanlıcanın Islahı*" adında bir makale bile kaleme alır. Burada, dilde sadeleşme ile ilgili fikirlerine konumuzun dışına çıkmadan örnek vermek isteriz:

"Ancak biz da'va ediyoruz ki Şinâsi merhûmun sâdeleştirdiği dereceden birkaç derece daha sâdeleştirmeye ve daha ziyâde 'umûmileştirmeye lisânımızın isti'dâdı vardır." (Ahmet Midhat, 1871: 22)

Yazılarının hemen hepsindeki bu sade dil kaygısının yanı sıra pek çok yazısında konuyu daha iyi ifade etmek için sohbet üslûbunu kullanır. Mutlaka okuyucuya sorular sorarak, romanlarında yazar kimliğiyle nasıl ortaya çıkıyorsa makalelerinde de ortaya çıkar ve okuyucunun ilgisini dinç tutar. Örneğin:

"Düşünmeli ey kâr'în-i kirâm düşünmeli. Öyle güzellikten kat'-ı nazar bihakkın dindâr olmak için fikrî inceltip inceltip de tâ tatarcığın ayağı içindeki damarların dahi içine sokmalı!" (1871: 44)

Sohbet havasını, yazının ciddiyet derecesine göre zaman zaman mizahi bir üslûpla süsler:

"Güvercinler kuşların en güzel 'add-olunanlarındandır. Vâkı'â tavus kadar süslü değildir. Ancak kendisinin sâdelik hâliyle berâber hayret-bahş-ı enzâr olan hüsnü tavustan aşağı kalmaz. Hele bu bâbda benim kendi fikrimi sorar iseniz, ben güvercini tavusa takdîm ederim. Zîrâ tavus ile güvercin miyânında kendimce ettiğim muvâzenede tavusu 'âdetâ çirkin bir

kocakarıya benzetirim ki gâyet müzeyyen ve mükellef elbise telbis etmiş ve hâlbuki bu kadar külfetle kendi çirkinliğini sütr-edemeyip bil'akis daha ziyâde artırmıştır.” (1871: 117-118)

Dağarcık'taki yazılarında bir anlatım tekniği olarak Ahmet Midhat, özellikle makalelerinde çoğu zaman örnekleme yoluna gider. Konuyu en iyi şekilde okuyucuya sunmak isterken teorik ve teknik cümlelerle onu boğmak istemez. Mutlaka tahkiye eder, temsili karakterler ve olaylar üzerinden kurgular ve bu sayede örnekleme yaparak, neredeyse okuyucunun konuyu mutlaka anladığına emin olmadan masasından kalkmaz.

Denilebilir ki Ahmet Midhat, kurgunun öne çıktığı romanlarında karakterlerle ve olaylarla yaptığı işin daha farklı bir şeklini, fikrin öne çıktığı makalelerinde yapar. Bu bilgiden hareketle onun romancı ve makale yazarı kimlikleri arasında da üslup ve dil açısından önemli bir ortaklık kurmak mümkündür.

Dağarcık'ta Ahmet Midhat'tan sonra, okuyucu mektuplarını saymazsak telif eserleriyle yer alan tek yazar olan Recaizâde Mahmud Ekrem'in ise Ahmet Midhat'a göre daha ağır, süslü ve ağdalı bir dile sahip olduğunu görebiliriz.

3.1.2.Fikir Dünyası Açısından Ahmet Midhat ve *Dağarcık*'taki Yazıları

Ahmet Midhat'ın fikir dünyasını *Dağarcık* dergisindeki yazıları özelinde incelediğimizde karşımıza çok yönlü, bilgiye meraklı, öğrendiklerini hemen paylaşma gayreti içerisine giren bir şahsiyet çıkıyor.

Sonraki başlıkta göreceğimiz üzere Ahmet Midhat Efendi'nin tüm hayatı boyunca amacı “hakikat”e ulaşmak olmuştur. Bunu *Dağarcık*'taki yazılarında da bazen dile getiren Ahmet Midhat'ın “hakikat”ten tam olarak kastı nedir, bilemiyoruz. Ancak diğer bilgilerle birleştirdiğimizde onun, insanın ve canlıların dünyadaki varoluşları, yaratılışları, önceleri ve sonraları üzerine kafa yordüğünü anlayabiliyoruz. O, bu gibi manevi ilgiler üzerine düşünürken hayatı ve onun toplumsallığını göz ardı etmemiştir. Zıt gibi görünen pek çok kavram arasında kurmaya çalıştığı sentez, bireysellik ile toplumsallık arasında da kendisini gösterir.

Özellikle *Dağarcık*'taki yazılarında bunu net bir şekilde görebiliyoruz. Ahmet Midhat Efendi, insanları varoluş serüvenleri, sebepleri ve sonuçları üzerine düşünmeye iterken

bir ie dönüklük eğilimini önermez. Aksine, onun tüm tespitleri ve fikirleri, toplumsal hayatın nasıl daha iyi hale getirilebileceği üzerinedir. *Dağarcık*'taki yazıların hemen hepsinde, okurları sorgulamaya, düşünmeye iterken bunun, bir varoluşsal başkaldırıyla değil, insanlığa yararlı olacak şekilde sonuçlanmasını amaçlar. İnsanlarla ilgili ve topluma hitaben yazdığı yazılar bir yana, hayvanların yaşayışlarındaki ilginçlikleri de insanlara ders çıkararak anlatır. Karıncaların alışkanlığından, arıların yardımlaşmasından, kunduzların zekaları ve estetiklerinden dem vurarak okura ibret sunmak ister.

Öte yandan, dönüp dolaşıp bu dünyaya yönelik çıkarımlarda bulunması, onun materyalist olduğu anlamına da gelmiyor, desek yanılmış olmayız. Zira, karşılıklı birbirini etkileyen iki unsur olarak bu alem ve öteki alem, yaşam ve ölüm, madde ve mana kavramlarından şunu ya da bunu seçmez, bir senteze varmayı amaçlar. O, bu dünyayı anlamadan diğerine hazırlanılmayacağının, maddeyi bilmeden ruhun tanınamayacağının farkındadır.

Bu anlamda *Dağarcık*'ta Dyojen ve Voltaire gibi isimlerin hayatlarına eğilir, onlardan dersler çıkarmak ister. Hayvanlar âlemini incelerken dünyadaki diğer toplulukları bazen onların dini ve sosyal hayatları, bazen geleneksel dans biçimleri açısından inceler. Materyalizm kavramı çerçevesinde, ancak dini ve Allah'ı inkar etmediğini her fırsatta dile getirerek evrim konusunu tartışır.

Tüm bu bilgiler çerçevesinde Ahmet Midhat'ın felsefi ve dini duruşunu, örnekler ve ayrıntılarla incelememiz, çalışmamızın bir sonraki bölümünde artık daha kolay ve anlaşılır olacaktır, diye düşünüyoruz.

BÖLÜM 4: AHMET MİDHAT VE MATERYALİZM

Dağarcık dergisi, bugüne kadar Latin harflerine tamamen aktarılmamış, yalnızca edebiyat, felsefe ve ilahiyat gibi alanlardaki çalışmalarda, muhtelif konularla ilgili belli başlı makalelerin kullanılmasıyla yetinilmiştir. “Dîvârdan Bir Sadâ”, “Velâdet”, “İnsanın Dünyâda Zuhûru” gibi makaleler bunlardan birkaçıdır.³

Çalışmamızı hazırlarken hem dergide yer alan yazılar, hem de derginin yol açtığı eleştiriler ve olaylar sebebiyle Ahmet Midhat ve materyalizm konusuna değinmeden geçemedik. Üstelik, Ahmet Midhat’ın “ateist, materyalist, din aleyhtarı” olarak itham edilip sürgüne gönderilmesine sebep olan *Dağarcık* dergisinin tamamı ilk kez çevrilmişken, Ahmet Midhat’ın söz konusu felsefe ve düşünce sistemleriyle ilgisini bir kez daha incelemekte ve bu alandaki bilgilerimizi güncellemekte fayda olduğunu düşünüyoruz.

Ahmet Midhat üzerine yapılan bazı çalışmalarda ve kendisinden bahsedilen bazı metinlerde, adeta Ahmet Midhat Efendi’nin kaleminden öyle bir beyan çıkmışçasına onun materyalizmi ve ateizmi kabul ettiğini düşündüren tespitlerde bulunulsa da bu konuda onun kendi ifadelerinde bir kesinlik göremeyiz. Zira, onun materyalizmle en çok örtüştürüldüğü yayın olan *Dağarcık* içerisindeki yazıları yeniden ve bütüncül bir bakışla incelendiğinde, bu dergideki ifadeleri sayesinde söz konusu yaklaşımların gerçekçi olmadığını görmek mümkün.

Ahmet Midhat, kaleme aldığı metinlerde ve ilgilendiği kavramlarda daima sentezci bir yaklaşımı benimsemiştir. En iyi bilinen eseri “*Felâatun Bey ile Râkım Efendi*”de alafranga ile alaturkayı bir araya getirmeyi, Batı’nın yeniliklerine ve modernliğine açılırken Doğu’nun ahlakını, maneviyatını geri plana atmamayı nasıl anlatıyorsa *Dağarcık*’taki metinlerde de yine Batı’dan gelen materyalizmin bilimsel ve İslâm ile de örtüşebilen yanlarını alarak ancak İslâm çerçevesinden çıkmayarak modern bir bilgi birikimi, bir tavır ve bir “*Dağarcık*” oluşturmak istemiştir.

³ Ahmet Midhat’ın felsefe ile ilgili metinleri için ayrıca bkz:

Ahmet Midhat, **Felsefe Metinleri**, Erdoğan Erbay (çev.), Erzurum: Babil Yayınları, 2002

Ali Utku ve Erdoğan Erbay (hızl.), **Ahmet Midhat - Ben Neyim Hikmet-i Maddiyeye Müdafaa**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2012

Ali Utku ve Erdoğan Erbay (hızl.), **Ahmet Midhat - Voltaire**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2012

Onun Batı'ya bakışı hemen her alanda aynıdır. Kültürel, sosyal, dini veya felsefi açılardan Ahmet Midhat, daima Batı'nın Doğu'ya uyabilecek ve Doğu'yu geliştirebilecek yanlarına ilgi duyar, yazılarında bunlardan bahseder. Ne kadar yüzeysel ele alırsa alsın Ahmet Midhat, her konuda Doğulu kimliğini ön planda ve üstte tutarak eğilir Batı'ya:

“Avrupalı olmak sadece Avrupa'da yaşayan kişi olmak, hatta Avrupa ırklarından birinden olmak demek değildir. Onun anlayışına göre, Avrupa uygarlığının yararlı yanlarını, fenlerini ve endüstrilerini almak demektir. Fakat bu uygarlığın kötü yanlarını da birlikte almamaya bakmak gerekir.” (Berkes, 2003: 374,375)

“Ahmet Midhat bazı temel değerlere sahiptir. Değişmek, yenileşmek onun reddettiği kavramlar değildir. Fakat temel değerlerin önemini daima savunur.” (Enginün, 2013: 11) Onun sentezci yaklaşımı yalnızca belirli konular üzerine değil, her konuda geçerli bir tavidir.

“Doğu-Batı meselesi üzerinde düşünen, kendi kimliğini, gelenek ve göreneklerini kaybetmeden dünyadaki modern gelişmeleri ve Batı medeniyetini tanımanın gerekli olduğu görüşünü benimseyen Ahmet Mithat, Doğu ile Batı'yı, madde ile ruhu dengeli bir sentezde birleştirmeyi hedefler.” (Kefeli, 2013: 28)

Dağarcık dergisindeki yazıları da bu tespitlerle örtüşür.

“Midhat'ın, *Dağarcık*'ta yayımladığı makalelerini incelediğimizde, aslında O'nun materyalizm ya da Darwinizm akımlarından etkilenmekle birlikte daha çok bunları İslâmî kaidelerle uzlaştırma çabasında olduğunu görürüz.” (Doğan, 2013: 199)

Peki, derginin kapatılmasına ve Ahmet Midhat'ın sürgüne gönderilmesine sebep olan eleştiriler kimlerden ve nerelerden gelmiştir?

Ahmet Midhat, döneminin popüler isimlerinden birisi olduğu için yazıya geçmemiş ya da geçmişse bile ortaya çıkmamış mecralarda da eleştirilmiş olması elbette muhtemel.

“Ahmet Midhat’ın İstanbul’dayken hep göz önünde olduğu, büyük enerjisiyle birçok işe koşturduğu için şehirde okuyucularının onunla sürekli karşılaştığı anlatılır. (...) özellikle Beykoz’da oturduğu yıllarda her gün işe gidip dönerken Beykoz vapurunda okuyucularıyla konuştuğu, yazdıklarında hitap ettiği okurunu tanıma şansına sahip olduğu görülür.” (Esen, 2014: 45)

Ahmet Midhat’ı söz konusu gerekçelerle eleştiren mecralar arasında tek bildiğimiz ve en dikkat çeken, uzun süre kendi yazılarına da yer veren *Basiret* gazetesi olmuştur. *Basiret* gazetesine mahlas ile yazan bir kimse, Ahmet Midhat’a söz konusu “din aleyhtarlığı” eleştirilerinde bulunmuştur. *Menfa*’da, yine az evvel bahsettiğimiz bu vapur seferlerinin birinde bu eleştirilerden nasıl haberdar olduğunu anlatır:

“Bir de günlerden bir gün ikâmetgâhım olan Üsküdar’dan mahall-i işgalim olan Beyoğlu’na gelmek için bulunduğum esnada dostlardan birisi kemâl-i teessüfle elime *Basiret* nüshası tutuşturmasın mı? Bir buçuk sene müddet hizmet etmiş ve hizmetimi herkese beğendirmiş olduğum bu gazete mücerred artık umûr-ı zâtiyemle işgalim için çekildiğimden dilgîr olarak bir zamandan beri aleyhimde bir husumet-i şedîde ile cehaletimi, adem-i iktidarımı vesair kaale alınmaz birtakım şeyleri yazmakta olduğu cihetle bu kere elime tutuşturulan nüshada dahi iyiliğe dair bir şey olamayacağı vârid-i hatırım olmuştur.” (Midhat, 2002: 26)

İşte bu olaydan sonra sözünü sakınmayan bir yazar olarak Ahmet Midhat, *Basiret* gazetesindeki eleştirilerle polemige giriyor. “Redd-i İtiraz ve İzâh-ı Hakikat” adlı makalesi ile başladığı tartışmalar da gitgide alevlenince, tahmin ediliyor ki dönemin en popüler iki yayını arasında süregelen bu münakaşa, Abdülaziz yönetiminin de tepkisini çekiyor. Burada, Ahmet Midhat’ın *Dağarcık* öncesinde *Devir* ve *Bedir* adlı gazetelerinin kapatıldığını da dikkate alırsak, *Dağarcık*’ın kapatılmasına sebep olan şimşekleri çekmesinin çok da zor olmadığını tahmin edebiliriz.

Basiret’teki yazıların mahiyeti ile ilgili ise *Dağarcık* döneminde değil, sürgün döneminde kaleme aldığı *Menfa*’da çok ayrıntılı olmasa da önemli bilgilere ulaşabiliyoruz. Bu bilgilerde Ahmet Midhat, eleştiriler almaya başlayınca gidip söz konusu yazıları tekrar okuduğunu söylüyor ve “Fakat ortada kâfirlikle suçlanmamı

gerektirecek hiçbir şey göremeyince üzüntüm kat kat arttı” (2002: 170) ifadesini kullanıyor. Böylesine şaşkın bir durumda olması, yazılarının amaçlamadığı bir etki yaratmış olması yüzündendir ki, bu eleştiriyi mahlas ile yapan ve *Basiret* gazetesinde yayımlatan kişinin, dönemin ünlü hocalarından Hoca İshak Efendi olduğunu her nasılsa sonradan öğrenince “...bin kat daha üzüldüm” (2002: 170) der. Müslüman bir hoca ve bilgin olan İshak Efendi, Ahmet Midhat’ın *Menfa*’daki ifadelerine göre, uzaktan uzağa fikren ilgi duyduğu birisidir. Bu hatırat sayesinde en azından eleştirilerin kimden geldiğini öğrenebiliyoruz.

Öte yandan, *Basiret* konusundan bağımsız olarak,

“Ahmet Hamdi Tanpınar’a göre buna sebep Ahmet Midhat’ın değişik gazetelerde yazdığı yazılardır. İslamiyet ile ilgili bir yorumu ve başka bir yazısındaki ‘millet-i metbua’ sözü –bu sözde millete verilen önem- Abdülaziz yönetimini rahatsız eder.” (Esen, 2014: 44)

Yani diyebiliriz ki Ahmet Midhat’ın sürgüne gönderilmesi, yalnızca *Dağarcık* dergisindeki yazılarla ilgili değildir. Kendisi, Namık Kemal’le arkadaşlığını sebep olarak öne çıkarsa da bundan önce arka arkaya kapatılan *Bedir* ve *Devir* gazeteleri unutulmamalıdır. “Şiddetli lisan kullanıldığı” gerekçesiyle kapatılan bu gazetelerin üzerine *Dağarcık*’taki malum tartışmalara girmesi dikkatleri üzerine çeker.

“*İbret*’teki bir yazısında basın kanununu eleştirirken ‘millet-i metbua’, yani ‘kendisine boyun eğilen millet’ gibi dönem için çok sivri bir ifade kullanmıştır. Böylece o kadar garipsediği sürgün cezasının yolunu da hazırlamış olur.” (Ahmet Midhat, 2002: 10)

Peki neden Ahmet Midhat bu sentezci yaklaşımına rağmen din aleyhtarlığı yaptığı gerekçesiyle dergisi kapatılarak sürgüne gönderilmiştir? Dönemin gerek matbuat, gerek siyaset ortamında yaşanan muhtemel kulisler var mıdır? Varsa bile bunlar bilgimiz dahilinde olmadığından biz, çalışmamızın konusu olan *Dağarcık* üzerine eğilelim. *Dağarcık*’ta yer alan metinlerden hareketle bu yanlış anlaşılmanın iki sebebi olduğunu düşünüyoruz.

Öncelikle Ahmet Midhat'ın anlatım tekniği ve metinlerini kurma biçimi olarak Batı'dan gelen bu yeni fikirleri yazarken, Doğu'nun hassasiyetlerine az yer vermesi, söz konusu ithamların bir sebebi olabilir. Ahmet Midhat'ın *Dağarcık*'taki yazılarının tümünü göz önüne aldığımızda, okuyucunun zaten Doğu'yu, İslâm'ı bildiğini, Allah'ın varlığını zaten kabul ettiğini, mâlumu ilâna gerek olmadığından doğrudan Batılı kaynaklardan gelen bilgi ve tespitleri paylaştığını görmek mümkün. Fakat okuyucuya karşı Ahmet Midhat'ın bu iyimser yaklaşımı belki de beklediğinin aksini göstermiştir. Yeni ve ilgi uyandırıcı kaynaklara fazlasıyla yer verip, İslâmî bilgi ve yaklaşımlara nispeten az yer ayırarak tepki çekmiş olabileceğini düşünüyoruz. Tabii bu tespiti yaparken, İslâm'ı ve maneviyâtı kenara attığını iddia etmiyoruz. Aşağıda sunacağımız örneklerde böyle bir iddianın ortaya atılmasının mümkün olmadığı görülecektir. Bu tespitte bulunmamızın temel sebebi, Ahmet Midhat'ın “*Ben Neyim*” adlı eseridir.

Dağarcık ve Ahmet Midhat'ın materyalizmle ilişkisi söz konusu olduğunda onun “*Ben Neyim? – Hikmet-i Maddiyeye Müdafaa*” adlı bir diğer eseri akla gelir. Onun hem *Dağarcık*'tan, hem sürgünden sonra 1892 yılında yayımladığı bu eserde materyalizme karşı aldığı tavır ve kullandığı üslup çok daha serttir.

Bunda, hem aradan geçen zamanın düşündürdükleri ve değiştirdikleri, hem sürgün tecrübesi, hem de yakın dostu Beşir Fuad'ın intihar edişini pozitivizm ve materyalizm ile bağdaştırmasının etkisi olabilir.

“Ahmet Midhat'ın 1884 yılından sonra yazdığı eserlerde dinsizlik hususunda gösterdiği telâş ve endişe, Beşir Fuad ve arkadaşları gibi zeki, mütefennin gençlerde gördüğü bu materyalist cereyanın uyandırdığı bedbinliktir.” (Okay, 1975: 276)

Ancak söylemek gerekir ki Ahmet Midhat'ın iki dönem ve eser arasındaki bu değişimi yalnızca üslup açısından değildir. Zira o, her iki dönemde de İslâmiyet'ten kopmamıştır. Ne var ki “*Ben Neyim*” adlı kitabın Şûle Yayınları tarafından yapılan baskısının önsözünde

“Gençlik yıllarındaki fikirlerinde ateist iken, sonradan ateizmi ve materyalizmi savunan yazarlara tenkit yazıları ve kitapları yazmıştır. Fikirlerinde tanrısızlıktan dindarlığa, materyalizmden spiritüalizme doğru evrilen bu keskin değişim, sonraki yazılarında gittikçe kuvvetlenmiş, *Ben*

Neyim ve Schopenhauer'ı Tenkid adlı eserlerini hayatındaki bu dönüşümden sonra yazmıştır” (1999: 7)

ifadeleri yer almaktadır. Oysa belirttiğimiz gibi Ahmet Midhat, aradan geçen zamanda üslûbunu daha sertleştirmişirse de *Dağarcık* döneminde de söz konusu ifadeleri doğrulayacak beyanlarda bulunmamıştır, diyebiliriz.

Konuyla ilgili örneklere geçmeden önce bu yanlış anlaşılma ile ilgili daha belirgin şekilde öne çıkan bir diğer tespitimizi sunalım: Önceki bölümlerde bahsettiğimiz üzere, romancılığı hakkındaki benzeri eleştiriler Ahmet Midhat Efendi'nin fikri yazıları için de geçerli olmuştur. “Onun *Dağarcık* Dergisi'ndeki materyalist içerikli yazıları, derin düşünce ürünü olmaktan uzak, Batılı kaynaklardan aktarılmış fikir ve görüşlerle, halk seviyesindeki gündelik bilgilerden ibaret olarak görülmelidir.” (Akgün, 1999: 499)

Büsbütün bir kabullenme olarak nitelendirilmemesi gereken, yeni gelen fikir ve kaynaklara duyulan ilgi ve merakın, yüzeysel şekilde ele alınmasının ve saf bir dille ifade edilmesinin arkasındaki tek arzu, *Dağarcık*'ın sunuş yazısı olan *İfâde-i Merâm*'da “Bunlar kaleme alındığı zamân elbette kaleme alan zât aslında bir istifâde görmüş de onun için kaleme almıştır. Öyle ise bu istifâdeyi vatan karındaşlarına ta'mîm etmek vatanperverlik şanındandır” (Ahmet Midhat, 1871: 3) şeklinde ifade ettiği, halkı bilinçlendirme arzusundan başka bir şey olmadığı görülmektedir.

“Ahmet Midhat Efendi'nin sistematik bir filozof olmadığına hükmetmek güç değildir. Öyle anlaşılıyor ki Ahmet Midhat'ın *Dağarcık*'ta ileri sürdüğü kanaatler, şuurlu bir materyalist görüşün mahsûlü değil, olsa olsa, pek çok yazısında olduğu gibi Batı kaynaklarından tesadüfi olarak elde ettiği ve kendisine cazip gelen birtakım yeni bilgilerin söylenmesinden ibaretti.” (Okay, 1975: 424)

Bu yüzeyselliğin bir kanıtı da, “*Dünyada İnsanın Zuhûru*” (Ahmet Midhat, 1871: 109-117) makalesinde insanı, yapısı ve yaşayışıyla maymun ve orangutanlara benzettiği, yani kalem evrimi savunmasa da bu fikri içeren kaynaklardan hareketle yazdığı makaledir. İnsanla maymunu benzetirken insanı “en mükemmel şekilde” görmesi, evrimi tamamen kabul edemediğinin ve derinlemesine incelemeyeceğinin de göstergesidir.

Zira “Ahmed Mithat'ın bu görüşleri, Darwin'in evrim kuramı ile hiç bağdaşmamaktadır. Çünkü Darwin, defalarca, evrimin sebebi olarak gördüğü "doğal ayıklanma"nın mükemmelliğe götürmediğini vurgulamıştır. Hattâ, öyle ki, Darwin, insanı "primatlar " sınıfına tasnif etmiştir. Oysa Ahmet Mithat, insanı mükemmel düzeyde kabul etmiş ve onun maymunlarla aynı sınıfta olmasını abes karşılamıştır.” (Öktem, 1992: 249)

Bu bilgilerden hareketle, onun istikrarlı ve sistematik bir düşünür değil, öğrendiklerini kendi kaleminden okuruna aktarmak için belli bir yüzeyselliğin ötesine geçemeyen, ancak yine de ilgileri ve eserleri itibariyle varlığı ve önemi yadsınamayan bir yazar olduğunu görebiliyoruz. Peki Ahmet Midhat, *Dağarcık*'taki yazılarında Kurân'ı, İslâm'ı, Allah'ı ve maneviyâtı ne şekilde dile getirmiştir? Hangi ifadeleri, onun büsbütün bir materyalist, ateist olarak nitelendirilmesini engellemektedir. Bu sorulara cevap teşkil edecek örneklerden birkaçını görelim.

Dağarcık'ın 2.sayındaki tartışmalı yazılardan “*İnsân*” başlıklı makalede, insanın fiziki yapısının ayrıntılarına inerek, mucizevi bir yapıda olduğunu anlattıktan sonra, makalenin bir yerinde “Hiçbir vakitte zann-etmeyiniz ki kudret-i İlahîye'ye nihâyet vardır” (1871: 44) der.

“*Hayvanâtta Efkâr-ı Cemiyet*” başlıklı makalesinde, topluluk olarak yaşama fikrinin hayvanlardaki tezahürlerine değinen Ahmet Midhat, bunu karıncalar üzerinden örneklemek ister. Onlardaki yardımlaşma, toplum ve sosyal hayat güdülerini anlatırken konu, her ne kadar materyalizm ekseninde sosyalizme değiniyor gibi görünse de bu genel önyargıdan çıkıp baktığımızda baştan beri dile getirdiğimiz durumu görürüz: Ahmet Midhat, öteki dünyayı yok saymadan bu dünyayı güzelleştirmenin çarelerini arar. Maddenin bilgisine eğilirken maneviyâtın bilgisini göz ardı etmez. Karıncaları anlatırken bir arada, paylaşımcı ve barışçı bir şekilde yaşamının tüm mahlûkâta bahşedildiğini anlatır ve sonrasında şu ifadeleri kullanarak yine yaratıcının adını anar:

“İşte hayâlât ve hurâfâttan kat'-ı nazar fakat erbâb-ı dikkatin tedkikiyle karıncaların bir nevi' medeniyete bu sûretle isti'dâd-ı tabîi'yyeleri insân için büyük bir 'ibret olmalıdır. Bizim miyânımızda kelâm-ı medeniyet ve gâyet-i insâniyetten dem vuran hemcinsimiz bu efkâr-ı medeniyet ve

insâniyeti senelerce dirsek patlatarak ve çok tahsîl ve tefennûden sonra hâsıl edebilmiştir. Eğer bunlar hâl-i tabîi'yesine bırakılmış olsalar 'acabâ vahşette hangi dereceye varırlar idi? Halbuki Cenâb-ı Hakk bizim mağrûr olduğumuz efkâr-ı 'âliyeyi en 'âciz bir hayvâncağıza dahi vermiştir." (1871: 20)

Ahmet Midhat bunu tek bir yazıda değil, *Dağarcık*'taki pek çok bilimsel yazıda dile getiriyor. Yine "Arzın Kadri" başlıklı bir başka makalede dünyanın oluşumunu, gelişimini, yer ve gök cisimlerini Batılı kaynaklardan derlediği bilgilerle anlatırken, makaleyi "Vücûd-ı Allah için bu da bir büyük hüccet olamaz mı?" (1871: 26) diye bitirir.

Dağarcık içerisinde iki makalede mikroskop adı verilen alete olan ilgisini görürüz. Ahmet Midhat, varlıkların mikro düzeyde görülmesini sağlayan bu aletten ve hakkında yazılanlardan çok etkilenmiştir. O artık, mikro ve makro alemlerin olduğunun farkında olarak okuyucuya bu bilgiyi aktarmaya çalışır. Aktarırken de bu küçüklü büyüklü sayısız alemin ötesindeki sınırsız ve sonsuz yaratıcıyı unutmaz Ahmet Midhat:

"Şunu da bilmeli ki yukarıda 'âzam-ı mahlûkât hakkında dediğimiz gibi burada âsâgir-i mahlûkât hakkında dahi yalnız mikroskobun birinci 'âlemine girmekle kanâ'at edemeyeceğiz. Bu 'âlemin dahi birincisine ikincisine ve helümme cerra girip tâ vücûd-u Allah'a vusûl buluncaya kadar gireceğiz." (1871: 44)

Dağarcık kapsamında en çok konuşulan ve tartışmalara neden olan "Dîvârdan Bir Sadâ" makalesinin sonuna, devamı niteliğinde olup önceki sayıda yayımlanan "İnsân" makalesine gelen eleştirilere cevaben eklediği "Bir Mûlahâza-i Diniyye" kısmında, kendisine yöneltilen eleştirilere karşılık şu cevabı verir:

"Yoktur! Yoktur! Cüst ü cüy-ı hakîkate dâ'imâ kendime delîl-i ittihâz etmekte olduğum Kitâb-ı Akdes'de felsefenin ta'n-edebileceği bir harf yoktur. Nasıl olabilir ki, felâsifenin felsefesi henüz hüküm-i Kurân pâyesine varamamış olduğu gibi varmak dahi ihtimâlin hâricindedir diyebilirim." (1871: 104)

Görülüyor ki Ahmet Midhat bu ve bunlara benzer daha pek çok yerde muhakkak İslâmiyet'e de dânişarak Batı'nın yeni fikir ve kavramlarını ele alıyor. Felsefeye ne kadar önem verse de onun, Kurân-ı Kerim seviyesinde olabileceğine ihtimal vermiyor.

“Teavün ve Tenasur” makalesinde konu, “tenasüh”e yani reenkarnasyona gelince, şu ifadeleri dile getiriyor:

“Ne demek? Tenâsüh mü? Ben da'vâ-yı İslâmiyetle mütelezviz oluyorum. Kurân-ı 'Azîm-üş-Şân'ın telkîn ettiği 'akâyidi her âkîdenin bin kat fevkinde bir derece-i 'âliyede buluyorum. Felsefeyi hükm-i Kurân'da gördüğüm 'ulû efkâra nisbetle esfel-ül-sâfilîn nispetinde görüyorum. Fikrimi te'ayyüb etmeyiniz. Fikir kayde, hapise gelir bir şey değildir. Hür-ü mutlakdır. Fikrim hükm-ü celîl-i Kurân'a tatbîk edemediği fûnûnu “Yalandır” diye kesib atmağa hâzır hatta “Kâ'inât” mukaddimesini dahi bu hisle yazdım. Ancak şimdiye kadar hangi fenni tatbîk ettim ise Kurân'ı ona mugâyyer ve muhâlif bulmadım.” (1871: 103)

Gerçekten de yalnız bu son cümlesinden anlaşıldığı üzere Ahmet Midhat, aslında şu ya da bu akıma değil, bütün olarak felsefe disiplinine ilgi gösteriyor. Ancak felsefeyi İslâm'ın önünde değil; İslâm'ı, felsefeden en zararsız ve faydalı biçimde yararlanmak için bir rehber olarak görüyor.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Ahmet Midhat, esasen hakikatin peşindedir. “Hakikati arama yolunda felsefe ile aynı gayeye yöneldiğine inandığı dinin, toplumu yönlendirme bakımından felsefeden daha etkili olduğunu düşünmüştür.” (Okay, 1989: 102)

Dağarcık'ta bazı makalelerde bahsettiği engizisyon gibi Batı'nın gerici fikirlerine de atıfta bulunarak İslâmiyet'in fikir özgürlüğüne çok daha fazla önem verdiğini ifade eder. Sürgün yıllarında yazdığı ve *Dağarcık* dönemine de ışık tutan, zaman zaman özeleştirilere de yer verdiği *Menfa* adlı eserinde “*Dağarcık*'a yazdığım sırada bazı felsefi fikirleri yine bazı İslâmi düşüncelerle kıyaslayarak İslâmiyet'in adeta tam bir felsefe olduğunu, diğer dinlerde fikir hürriyetinin engellendiği...” (2002: 169) nevinden ifadeler kullanarak, İslâmiyet'teki fikir hürriyetinin hiçbir dinde olmadığı düşüncesini, tıpkı *Dağarcık* makalelerinde olduğu gibi yıllar sonra yeniden tekrar eder.

Orhan Okay'ın "Uyanık fakat aynı nispette dağınık bir zekâ olan Ahmet Midhat Efendi'nin bile felsefeye bakışı, zaman zaman müsamahalı olsa da çok defa olumsuzdur" (2005: 22) tespitine ek olarak söyleyebiliriz ki bu olumsuz bakışın altında, Ahmet Midhat'ın, felsefenin maneviyattan uzak haline duyduğu endişe vardır.

"Ahmet Mithat felsefeyi, bir araç olması ve tarihsel varlığı bakımından da tanımlar. Araç olması bakımından felsefe, bir pusuladır veya bir rehberdir. Zihni hatadan korur. Ahmet Mithat'ın bu anlamda kastettiği 'mantık'tır." (Göktaş, 2010: 78)

İlgilendiği materyalist ve türevi konular nedeniyle kafa karışıklığı yaşadığı düşünülen Ahmet Midhat için, *Dağarcık* dönemindeki yazılarından hareketle İslâmiyet'ten kopmadığını söylemek mümkündür. O, "Schopenhauer'ın kötümser felsefesini, Draper'in din ile ilmin çatıştığı yolundaki görüşlerini eleştirdi. Ateist Buchner'i savunan Bahâ Tevfik ve arkadaşlarına karşı cephe aldı." (Okay, 1989: 102)

Onun, materyalizm ve din algısıyla ilgili gözden kaçırılmaması gereken çok önemli bir bilgi de yine *Menfa*'da yer alır. Ahmet Midhat, dönemin bütün dini kurumlarını teftişle mükellef olan ve şeyhülislama bağlı olarak icraat gösterip karar alan resmî kurumlardan Bâb-ı Meşihat'ta, yazdığı yazıların din bakımından sakıncalı olmadığı kararının alındığını şöyle ifade eder:

"Hele Allah'a şükürler olsun ki Bâb-ı Meşihat'ta eserlerim okunduktan sonra bunlarda küfre delil olacak hiçbir şey bulunamamış olması beni yeniden dünyaya gelmiş kadar memnun eylemiştir." (2002: 171)

Yalnızca "*Ben Neyim*" eserini yazdığı sonraki dönemlerde değil, *Dağarcık*'ın yayımlandığı erken dönemde bile dinden tamamen koptuğuyla ilgili tek bir ifadesi olmayan Ahmet Midhat'ı materyalist olarak addetmek bu bilgiler ışığında zordur. Ahmet Midhat'ın fikrî açıdan uçlarda değil, her zaman bir sentezin mümkün olduğunu savunan bir noktada durduğu aşikârdır.

Onun, din ile felsefeyi ve bilimi barıştırmaya çalışması ve her iki kaynağın bilgileriyle hakikate ulaşmayı amaçlaması hakkındaki pek çok veriden hareketle diyebiliriz ki Ahmet Midhat daha çok, yalnızca din, yalnızca bilim veya yalnızca felsefeden değil,

dinin sınırları içerisinde felsefe ve bilimden alınacak doğru bilgilerle halkı aydınlatmak isteyen bir sentezcidir.

“Ahmet Midhat yeni bir insan tipidir. Batı medeniyetini bir rejim davası haline getiren Tanzimat yazarlarından da, yine Batıyı bir örf ve adetler sistemi olarak benimsemiye taraftarı olanların da, hatta Beşir Fuad gibi pozitivist ve materyalist görenlerin de dışındadır.” (Okay, 1975: 425)

“Ahmet Midhat ne mutlak bir Batı hayranı, ne de mutaassıp bir Doğu müdafiidir. Her iki medeniyetin iyi ve kötü taraflarını tenkid süzgecinden geçirerek yeni bir sentez getirmektedir.” (Okay, 1975: 424) *Dağarcık*'ta, söz konusu eleştirilere maruz kaldığı “*Divârdan Bir Sadâ*”, “*Velâdet*”, “*İnsan, İnsanın Dünyada Zuhûru*” gibi makalelerde dahi her fırsatta, önce Batı kaynaklarından edindiği ve yorumladığı fikirleri ilettikten sonra, mutlaka dini açıdan da yorumlarını eksik etmemiş ve her iki kaynağın ortak yönlerini bir araya getirmiştir.

BÖLÜM 5: DAĞARCIK DERGİSİNİN SİSTEMATİK İNDEKSİ

5.1.Derginin Sayılarına Göre Sıralı İndeks

Birinci Sayı

İfâde-i Merâm, (Sunuş, Makale), Ahmet Midhat Efendi, s. 2-3

Kitâb Mütâlaası, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s. 3-6

Güzerân-ı Hayat, (Çeviri Makale), Bossue, Çev.Ahmet Midhat Efendi, s. 6-8

Diyojen'in Tercüme-i Hâli, (Biyografi), Ahmet Midhat Efendi, s. 10-15

Hayvânâtta Efkâr-ı Cemiyyet, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.15-20

Osmanlıca'nın Islâhı, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s. 20-25

Arzın Kadri, (Çeviri Makale), Fenelon, Çev. Ahmet Midhat Efendi, s.25-26

İlim ile Fenn, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.26-29

Kırım Muhârebesinin Bidâyeti, (Tarih), Ahmet Midhat Efendi, s.29-32

İkinci Sayı

Kırım Muhârebesinin Bidâyeti-Devam, (Tarih), Ahmet Midhat Efendi, s.34-35

Bizim Ekrem Bey Efendi Tarafından Mektûb, (Mektup), Mahmûd Ekrem, s.35-37

İntikâm, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev.Ahmet Midhat Efendi, s.37-38

Haysiyet ve Menâkıb, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev.Ahmet Midhat Efendi, s.38

Ahbâblık, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev.Ahmet Midhat Efendi, s.38-39

Amerika Ormanları, (Çeviri Makale), Şato Biryan, Çev.Mahmûd Ekrem, s.39

İnsan, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.40-49

Vilâdet, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.49-52

Diyojen'in Ba'zı Hikemiyât ve Menâkıbı, (Makale) Ahmet Midhat Efendi, s.52-54

Te'avün Ve Tenâsur, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.54-63

Hayvânât, (Çeviri Makale), Volter, Çev. Mahmûd Ekrem, s.63-64

Üçüncü Sayı

Hayvânâtın Hissi Hakkında Ekrem Bey'in Mütâla'ası, (Makale), Mahmûd Ekrem, s.66-68

Mektûb, (Mektup ve Şiir), Mektûbî-i Hâriciye hulefâsından Reşâd, s.68-70

Jülber Tercümesi, (Manzum Şiir Çevirisi), Ahmet Midhat Efendi, s.70

Avrupa Mü'elliflerinden Ba'zılarının (Melâhat-i Nisvân) Hakkındaki Mütâla'âtından Hülâsa Edilmiştir, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.70-72

Tâli', (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev. Mahmûd Ekrem, s.72-74

Ağız Hakkında 'Alem-i Kıyâfetçe Ba'zı Ma'lûmât, (Çeviri Makale), Doktor De Rizi, Ahmet Midhat Efendi, s.74

Yahudîlerin Ba'zı 'Âdâtı, (Makale), Şâkir İbrâhim Efendi, s.75-80

Felsefe ve Felâsife, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.80-86

Ârzın Bielâ ile Tesâdüümü, (Çeviri Makale), Mösyö Kumbari, Ahmet Midhat Efendi, s.86-90

Târîh, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.90-95

Dördüncü Sayı

Târîh-Devam, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.98-99

Dîvârdan Bir Sadâ, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.99-105

Raks, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.105-109

İnsan-Dünyâda İnsânın Zuhûru, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.109-116

Güvercinler,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.117-121

Felsefe ve Felâsife-Devam,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.121-124

Mektûb, (Mektup ve Şiir), Anonim, s.124-125

Medeniyet - Bedeviyet, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.125-128

Beşinci Sayı

Medeniyet - Bedeviyet-Devam, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.130-131

Şarâbiye, (Şiir) Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'den Çeviri, Mahmûd Ekrem, s.131

Gazel, (Şiir), Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'den Çeviri, Mahmûd Ekrem, s.131-132

Mektûb, (Çeviri), La Dam O Kamelya romanından alıntı, Çev. Mahmûd Ekrem, s.132-133

Cezâ-yı 'Idâm,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.133-138

Büyük Frederik'in Hikemiyyâtı, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.138-141

Sabâh, (Hikaye), Ahmet Midhat Efendi, s.141-148

Felsefenin Sergüzeşt-i Ahvâli, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.148-155

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.155-160

Altıncı Sayı

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı-Devam,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.162-168

Osmânlı Üdebâsından Bir Hânımın Muharrirîn-i Mevcûdeden Birisine Gönderdiği Mektûb, (Mektup), s.168-172

Ahmet Midhat'a Mektup, Anonim, s.172-173

Kunduz Nâm Hayvânın Ahvâl-i Garîbesi, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.173-177

Raks Hakkında Ekrem Bey'in Mütâla'ası, (Makale), Mahmûd Ekrem, s.177-179

Bahl ve İsrâf,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.179-182

Esâtir-i Evvelîn, (Tarih), Ahmet Midhat Efendi, s.182-188

Feylesof-ı Meşhûr Volter, (Biyografi), Ahmet Midhat Efendi, s.188-192

Yedinci Sayı

Feylesof-ı Meşhûr Volter-Devam, (Biyografi), Ahmet Midhat Efendi, s.194

Fakr ve Gınâ,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.194-199

Avrupa Köpekleriyle İstanbul Köpekleri, (Makale), Mahmûd Ekrem, s.199-204

Mütâla'a ve Mübâheseden İstifâdenin Tarîki, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.204-206

Bülbülün Ahvâl-i 'Âşıkânesi,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.206-209

Engizisyon, (Tarih), Ahmet Midhat Efendi, s.209-215

Her Şey Bizimle Berâber Vefât Etmez, (Çeviri Makale), Masilyon, Çev.Ahmet Midhat Efendi, s.215-219

Kim Kimi Nasıl Tekfir Edebilir?, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.219-222

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı-Devam,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.222-224

Sekizinci Sayı

Hürriyet Hakkındaki Müvâzeneden-Devam, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.226

Örümcekler, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.226-229

Meşâhîr-i Fazılâ-yı İslâmiye'den İmâm Fahreddin-i Râzî Hazretleri, (Biyografi), Ahmet Midhat Efendi, s.229-234

Redd-i İ'tirâz ve İzâh-ı Hakikat, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.234-250

‘Âlem-i ‘İşret, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.251-253

Osmânlı Kütüb-i ‘Atîkesini Karıştırdıkça Frenklere Gülmemek Elimizden Gelmiyor, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.253-256

Dokuzuncu Sayı

Fikr-i Tahrîb ve Fikr-i Ta’mîr, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.257-265

İttihâd-ı İnsân, (Çeviri Makale), Lâmnine, Çev.Ali Kemal, s.265-267

‘Âlem-i Nebâtât, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.267-270

Kürre-i Ârızın Fen Nazarında Keyfiyyet-i Teşekkülü, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.271-278

Hayvânâtın Hissi, (Makale), Rifat, s.278-282

Kürre-i Ârza Hurdebîn ile Bir Nazar, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.282-285

Kırım Muhârebesinin Vukû’u, (Tarih), Ahmet Midhat Efendi, s.285-288

Onuncu Sayı

Kırım Muhârebesinin Vukû’u-Devam, (Tarih), Ahmet Midhat Efendi, s.290-291

Küfden Yosundan Ne Umarsınız?, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.291-294

Kânûn-ı Münâzara Hakkında Bir İki Söz, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.295-301

Garîb Bir Seyir, (Deneme), Ahmet Midhat Efendi, s.301-304

Arılar Cem’iyeti, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.304-308

Gözlöve Muhârebesi, (Tarih), Ahmet Midhat Efendi, s.308-313

Baobab Denilen Ağaç Hakkında Ma’lûmât, (Makale), Şâkir İbrahim, s.313-315

İnsân Tenhâ Büyüse Ne Olur?, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.315-320

5.2.Yazarlara Göre İndeks

Ahmet Midhat Efendi’nin Yazıları

- İfâde-i Merâm*, Sunuş-Makale, Sayı 1, s. 2-3
- Kitâb Mütâlaası*, Makale, Sayı 1, s. 3-6
- Güzerân-ı Hayat*, Çeviri Makale, Sayı 1, s. 6-8
- Diyojen'in Tercüme-i Hâli*, Biyografi, Sayı 1, s. 10-15
- Hayvânâtta Efkâr-ı Cemiyet*, Makale, Sayı 1, s.15-20
- Osmanlıca'nın Islâhı*, Makale, Sayı 1, s. 20-25
- Arzın Kadri*, Çeviri Makale, Sayı 1, s.25-26
- İlim ile Fenn*, Makale, Sayı 1, s.26-29
- Kırım Muhârebesinin Bidâyeti*, Tarih, Sayı 1, s.29-32
- Kırım Muhârebesinin Bidâyeti-Devam*, Tarih, Sayı 2, s.34-35
- İntikâm*, Çeviri Makale, Sayı 2, s.37-38
- Haysiyet ve Menâkıb*, Çeviri Makale, Sayı 2, s.38
- Ahbâblık*, Çeviri Makale, Sayı 2, s.38-39
- İnsan*, Makale, Sayı 2, s.40-49
- Vilâdet*, Makale, Sayı 2, s.49-52
- Diyojen'in Ba'zı Hikemiyât ve Menâkıbı*, Makale, Sayı 2, s.52-54
- Te'avün Ve Tenâsur*, Makale, Sayı 2, s.54-63
- Jülber Tercümesi*, Manzum Şiir Çevirisi,Sayı 3, s.70
- Avrupa Mü'elliflerinden Ba'zılarının Melâhat-i Nisvân Hakkındaki Mütâla'âtından Hülâsa Edilmiştir*, Makale, Sayı 3, s.70-72
- Ağız Hakkında 'Alem-i Kıyâfetçe Ba'zı Ma'lûmât*, Çeviri Makale, Sayı 3, s.74
- Felsefe ve Felâsife*, Makale, Sayı 3, s.80-86

Ârzın Bielâ ile Tesâdüümü, Çeviri Makale, Sayı 3, s.86-90

Târîh, Makale, Sayı 3, s.90-95

Târîh-Devam, Makale, Sayı 4, s.98-99

Dîvârdan Bir Sadâ, Makale, Sayı 4, s.99-105

Raks, Makale, Sayı 4, s.105-109

İnsan-Dünyâda İnsânın Zuhûru, Makale, Sayı 4, s.109-116

Güvercinler, Makale, Sayı 4, s.117-121

Felsefe ve Felâsife-Devam, Makale, Sayı 4, s.121-124

Medeniyet - Bedeviyet, Makale, Sayı 4, s.125-128

Medeniyet - Bedeviyet-Devam, Makale, Sayı 5, s.130-131

Cezâ-yı 'Îdâm, Makale, Sayı 5, s.133-138

Büyük Frederik'in Hikemiyyâtı, Makale, Sayı 5, s.138-141

Sabâh, Hikaye, Sayı 5, s.141-148

Felsefenin Sergüzeşt-i Âhvâli, Makale, Sayı 5, s.148-155

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı, Makale, Sayı 5, s.155-160

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı-Devam, Makale, Sayı 6, s.162-168

Kunduz Nâm Hayvânın Ahvâl-i Garîbesi, Makale, Sayı 6, s.173-177

Bahl ve İsrâf, Makale, Sayı 6, s.179-182

Esâtir-i Evvelîn, Tarih, Sayı 6, s.182-188

Feylesof-ı Meşhûr Volter, Biyografi, Sayı 6, s.188-192

Feylesof-ı Meşhûr Volter-Devam, Biyografi, Sayı 7, s.194

Fakr ve Gınâ, Makale, Sayı 7, s.194-199

Mütâla'a ve Mübâheseden İstifâdenin Tarîki, Makale, Sayı 7, s.204-206

Bülbülün Ahvâl-i 'Âşıkânesi, Makale, Sayı 7, s.206-209

Engizisyon, Tarih, Sayı 7, s.209-215

Her Şey Bizimle Berâber Vefât Etmez, Çeviri Makale, Sayı 7, Masilyon, Çev. s.215-219

Kim Kimi Nasıl Tekfîr Edebilir?, Makale, Sayı 7, s.219-222

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı-Devam, Makale, Sayı 7, s.222-224

Hürriyet Hakkındaki Müvâzeneden-Devam, Makale, Sayı 8, s.226

Örümcekler, Makale, Sayı 8, s.226-229

Meşâhîr-i Fazîlâ-yı İslâmiye'den İmâm Fahreddin-i Râzî Hazretleri, Biyografî, Sayı 8, s.229-234

Redd-i İ'tirâz ve İzâh-ı Hakikat, Makale, Sayı 8, s.234-250

'Âlem-i 'İşret, Makale, Sayı 8, s.251-253

Osmânî Kütüb-i 'Atîkesini Karıştırdıkça Frenklere Gülmek Elimizden Gelmiyor, Makale, Sayı 8, s.253-256

Fikr-i Tahrîb ve Fikr-i Ta'mîr, Makale, Sayı 9, s.257-265

'Âlem-i Nebâtât, Makale, Sayı 9, s.267-270

Kürre-i Ârzın Fen Nazarında Keyfiyyet-i Teşekkülü, Makale, Sayı 9, s.271-278

Kürre-i Ârza Hurdebîn ile Bir Nazar, Makale, Sayı 9, s.282-285

Kırım Muhârebesinin Vukû'u, Tarih, Sayı 9, s.285-288

Kırım Muhârebesinin Vukû'u-Devam, Tarih, Sayı 10, s.290-291

Küfden Yosundan Ne Umarsınız?, Makale, Sayı 10, s.291-294

Kânûn-ı Münâzara Hakkında Bir İki Söz, Makale, Sayı 10, s.295-301

Garîb Bir Seyir, Deneme, Sayı 10, s.301-304

Arılar Cem'iyeti, Makale, Sayı 10, s.304-308

Gözlöve Muhârebesi, Tarih, Sayı 10, s.308-313

Ali Kemal'in Yazıları

İttihâd-ı İnsân, Çeviri Makale, Lâmnine, Sayı 9, s.265-267

Anonim Yazılar

Mektûb, Mektup ve Şiir, Sayı 4, s.124-125

Osmânlı Üdebâsından Bir Hânımın Muharrirîn-i Mevcûdeden Birisine Gönderdiği Mektûb, Mektup, Sayı 6, s.168-172

Ahmet Midhat'a Mektup, Sayı 6, s.172-173

Recâizâde Mahmûd Ekrem'in Yazıları

Bizim Ekrem Bey Efendi Tarafından Mektûb, (Mektup), Sayı 2, s.35-37

Amerika Ormanları, Çeviri Makale, Sayı 2, s.39

Hayvânât, Çeviri Makale, Sayı 2, s.63-64

Hayvânâtın Hissi Hakkında Ekrem Bey'in Mütâla'ası, Makale, Sayı 3, s.66-68

Tâli', Çeviri Makale, Sayı 3, s.72-74

Şarâbiye, Çeviri Şiir, Sayı 5, s.131

Gazel, Çeviri Şiir, Sayı 5, s.131-132

Mektûb, Çeviri, Sayı 5, s.132-133

Raks Hakkında Ekrem Bey'in Mütâla'ası, Makale, Sayı 6, s.177-179

Avrupa Köpekleriyle İstanbul Köpekleri, Makale, Sayı 7, s.199-204

“Reşâd” İmzalı Yazılar

Mektûb, Mektup ve Şiir, Sayı 3, s.68-70

“Rif’ât” İmzalı Yazılar

Hayvânâtın Hissi , Makale, Sayı 9, s.278-282

Şâkir İbrâhim Efendi’nin Yazıları

Yahudîlerin Ba’zı ‘Âdâtı, Makale, Sayı 3, s.75-80

Baobab Denilen Ağaç Hakkında Ma’lûmât, Makale, Sayı 10, s.313-315

5.3.Türlere Göre İndeks

Makaleler

İfâde-i Merâm, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1,s. 2-3

Kitâb Mütâlaası, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1,s. 3-6

Hayvânâtta Efkâr-ı Cemiyet, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1,s.15-20

Osmanlıca’nın Islâhı, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1,s. 20-25

İlim ile Fenn, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1,s.26-29

İnsan, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.40-49

Vilâdet, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.49-52

Diyojen’in Ba’zı Hikemiyât ve Menâkıbı, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.52-54

Te’avün Ve Tenâsur, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.54-63

Hayvânâtın Hissi Hakkında Ekrem Bey’in Mütâla’ası, Mahmûd Ekrem, Sayı 3, s.66-68

Avrupa Mü’elliflerinden Ba’zılarının (Melâhat-i Nisvân) Hakkındaki Mütâla’âtından Hülâsa Edilmiştir, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.70-72

Yahudîlerin Ba’zı ‘Âdâtı, Şâkir İbrâhim Efendi, Sayı 3, s.75-80

Felsefe ve Felâsife, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.80-86

Târîh, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.90-95

Târîh-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.98-99

Dîvârdan Bir Sadâ, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.99-105

Raks, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.105-109

İnsan-Dünyâda İnsânın Zuhûru, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.109-116

Güvercinler, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.117-121

Felsefe ve Felâsife-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.121-124

Medeniyet - Bedeviyet, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.125-128

Medeniyet - Bedeviyet-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.130-131

Cezâ-yı 'Îdâm, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.133-138

Büyük Frederik'in Hikemiyyâtı, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.138-141

Felsefenin Sergüzeşt-i Âhvâli, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.148-155

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.155-160

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.162-168

Kunduz Nâm Hayvânın Ahvâl-i Garîbesi, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.173-177

Raks Hakkında Ekrem Bey'in Mütâla'ası, Mahmûd Ekrem, Sayı 6, s.177-179

Bahl ve İsrâf, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.179-182

Fakr ve Gınâ, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.194-199

Avrupa Köpekleriyle İstanbul Köpekleri, Mahmûd Ekrem, Sayı 7, s.199-204

Mütâla'a ve Mübâheseden İstifâdenin Tarîki, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.204-206

Bülbülün Ahvâl-i 'Âşıkânesi, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.206-209

Kim Kimi Nasıl Tekfir Edebilir?, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.219-222

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.222-224

Hürriyet Hakkındaki Müvâzeneden-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.226

Örümcekler, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.226-229

Redd-i İ'tirâz ve İzâh-ı Hakikat, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.234-250

'Âlem-i İşret, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.251-253

Osmânlı Kütüb-i 'Atikesini Karıştırdıkça Frenklere Gülmemek Elimizden Gelmiyor, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.253-256

Fikr-i Tahrîb ve Fikr-i Ta'mîr, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.257-265

'Âlem-i Nebâtât, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.267-270

Kürre-i Ârızın Fen Nazarında Keyfiyyet-i Teşekkülü, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.271-278

Hayvânâtın Hissi, Rifat, Sayı 9, s.278-282

Kürre-i Ârza Hurdebîn ile Bir Nazar, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.282-285

Küfden Yosundan Ne Umarsınız?, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.291-294

Kânûn-ı Münâzara Hakkında Bir İki Söz, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.295-301

Arılar Cem'iyeti, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.304-308

Baobab Denilen Ağaç Hakkında Ma'lûmât, Şâkir İbrahim, Sayı 10, s.313-315

İnsân Tenhâ Büyüse Ne Olur?, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.315-320

Çeviriler

Güzerân-ı Hayat, (Çeviri Makale), Bossue, Çev.Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1,s. 6-8

- Arzın Kadri*, (Çeviri Makale), Fenelon, Çev. Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s.25-26
- İntikâm*, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev. Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.37-38
- Haysiyet ve Menâkıb*, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev. Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.38
- Ahbâblık*, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev. Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.38-39
- Amerika Ormanları*, (Çeviri Makale), Şato Biryan, Çev. Mahmûd Ekrem, Sayı 2, s.39
- Hayvânât*, (Çeviri Makale), Volter, Çev. Mahmûd Ekrem, Sayı 2, s.63-64
- Jülber Tercümesi*, (Manzum Şiir Çevirisi), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.70
- Tâli*, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev. Mahmûd Ekrem, Sayı 3, s.72-74
- Ağız Hakkında 'Alem-i Kıyâfetçe Ba'zı Ma'lûmât*, (Çeviri Makale), Doktor De Rizi, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.74
- Ârzın Bielâ ile Tesâdüümü*, (Çeviri Makale), Mösyö Kumbari, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.86-90
- Mektûb*, La Dam O Kamelya romanından alıntı, Çev. Mahmûd Ekrem, Sayı 5, s.132-133
- Her Şey Bizimle Berâber Vefât Etmez*, (Çeviri Makale), Masilyon, Çev. Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.215-219
- İttihâd-ı İnsân*, (Çeviri Makale), Lâmnine, Çev. Ali Kemal, Sayı 9, s.265-267
- Biyografiler**
- Diyojen'in Tercüme-i Hâli*, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s. 10-15
- Feylesof-ı Meşhûr Volter*, (Biyografi), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.188-192
- Feylesof-ı Meşhûr Volter-Devam*, (Biyografi), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.194
- Meşâhîr-i Fazılâ-yı İslâmiye'den İmâm Fahreddin-i Râzî Hazretleri*, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.229-234

Tarih Yazıları

Kırım Muhârebesinin Bidâyeti, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s.29-32

Kırım Muhârebesinin Bidâyeti-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2 s.34-35

Esâtir-i Evvelîn, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.182-188

Engizisyon, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.209-215

Kırım Muhârebesinin Vukû'u, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.285-288

Kırım Muhârebesinin Vukû'u-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.290-291

Gözlöve Muhârebesi, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.308-313

Mektuplar

Bizim Ekrem Bey Efendi Tarafından Mektûb, Mahmûd Ekrem, Sayı 2, s.35-37

Mektûb, (Mektup ve Şiir), Mektûbî-i Hâriciye hulefâsından Reşâd, Sayı 3, s.68-70

Mektûb, (Mektup ve Şiir), Anonim, Sayı 4, s.124-125

Mektûb, La Dam O Kamelya romanından alıntı, Çev. Mahmûd Ekrem, Sayı 5, s.132-133

Osmânî Üdebâsından Bir Hânımın Muharrirîn-i Mevcûdeden Birisine Gönderdiği Mektûb, Sayı 6, s.168-172

Ahmet Midhat'a Mektup, Anonim, Sayı 6, s.172-173

Şiirler

Mektûb, Mektup ve Şeyhülislâm Ebusuud'un bir şiiri, Mektûbî-i Hâriciye hulefâsından Reşâd, Sayı 3, s.68-70

Mektûb, (Mektup ve Şiir), Anonim, Sayı 4, s.124-125

Şarâbiye, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'den Çeviri, Mahmûd Ekrem, Sayı 5, s.131

Gazel, Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'den Çeviri, Mahmûd Ekrem, Sayı 5, s.131-132

Hikayeler

Sabâh, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.141-148

Denemeler

Garîb Bir Seyir, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.301-304

5.4.Konularına Göre İndeks

İnsanın ve Kâinatın Yaradılışı/Varoluşu

Güzerân-ı Hayat, (Çeviri Makale), Bossue, Çev.Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s. 6-8

Arzın Kadri, (Çeviri Makale), Fenelon, Çev. Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s.25-26

İnsan, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.40-49

Vilâdet, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.49-52

Dîvârdan Bir Sadâ, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.99-105

İnsan-Dünyâda İnsânın Zuhûru, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.109-116

Her Şey Bizimle Berâber Vefât Etmez, (Çeviri Makale), Masilyon, Çev.Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.215-219

Kürre-i Ârzın Fen Nazarında Keyfiyyet-i Teşekkülü, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.271-278

Kürre-i Ârza Hurdebîn ile Bir Nazar, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.282-285

İnsân Tenhâ Büyüse Ne Olur?, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.315-320

Sosyoloji

İntikâm, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev.Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.37-38

Haysiyet ve Menâkıb, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev.Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.38

Ahbâblık, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev.Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.38-39

Te'avüin Ve Tenâsur, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.54-63

Avrupa Mü'elliplerinden Ba'zılarının (Melâhat-i Nisvân) Hakkındaki Mütâla'âtından Hülâsa Edilmiştir, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.70-72

Yahudîlerin Ba'zı 'Âdâtı, (Makale), Şâkir İbrâhim Efendi, Sayı 3, s.75-80

Raks, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.105-109

Medeniyet - Bedeviyet, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.125-128

Medeniyet - Bedeviyet-Devam, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.130-131

Cezâ-yı 'İdâm,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.133-138

Raks Hakkında Ekrem Bey'in Mütâla'ası, (Makale), Mahmûd Ekrem, Sayı 6, s.177-179

Bahl ve İsrâf,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.179-182

Fakr ve Gınâ,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.194-199

Kim Kimi Nasıl Tekfîr Edebilir?, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.219-222

Osmânlı Kütüb-i 'Atîkesini Karıştırdıkça Frenklere Gülmemek Elimizden Gelmiyor, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.253-256

'Âlem-i 'İşret, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.251-253

İttihâd-ı İnsân, (Çeviri Makale), Lâmnine, Çev.Ali Kemal, Sayı 9, s.265-267

Dil ve Edebiyat

İfâde-i Merâm, (Sunuş, Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s. 2-3

Kitâb Mütâlaası, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s. 3-6

Osmanlıca'nın Islâhı, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s. 20-25

Diyojen'in Ba'zı Hikemiyât ve Menâkıbı, (Makale) Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2, s.52-54

Mektûb, (Mektup ve Şiir), Mektûbî-i Hâriciye hulefâsından Reşâd, Sayı 3, s.68-70

Jülber Tercümesi, (Manzum Şiir Çevirisi), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.70

Tâli’, (Çeviri Makale), Şansölye Bakon, Çev.Mahmûd Ekrem, Sayı 3, s.72-74

Mektûb, (Mektup ve Şiir), Anonim, Sayı 4, s.124-125

Şarâbiye, (Şiir) Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'den Çeviri, Mahmûd Ekrem, Sayı 5, s.131

Gazel, (Şiir), Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'den Çeviri, Mahmûd Ekrem, Sayı 5, s.131-132

Mektûb, (Çeviri), La Dam O Kamelya romanından alıntı, Çev. Mahmûd Ekrem, Sayı 5, s.132-133

Büyük Frederik'in Hikemiyyâtı, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.138-141

Sabâh, (Hikaye), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.141-148

Osmânlı Üdebâsından Bir Hânımın Muharrirîn-i Mevcûdeden Birisine Gönderdiği Mektûb, (Mektup), Sayı 6, s.168-172

Ahmet Midhat'a Mektup, Anonim, Sayı 6, s.172-173

Mütâla'a ve Mübâheseden İstifâdenin Tarîki, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.204-206

Bülbülün Ahvâl-i Âşıkânesi,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.206-209

Fikr-i Tahrîb ve Fikr-i Ta'mîr, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.257-265

Kânûn-ı Münâzara Hakkında Bir İki Söz, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.295-301

Garîb Bir Seyir, (Deneme), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.301-304

Hayvanlar ve Bitkiler

Hayvânâtta Efkâr-ı Cemiyet, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, s.15-20

Amerika Ormanları, (Çeviri Makale), Şato Biryan, Çev.Mahmûd Ekrem,Sayı 2, s.39

Hayvânât, (Çeviri Makale), Volter, Çev. Mahmûd Ekrem, Sayı 2, s.63-64

Hayvânâtın Hissi Hakkında Ekrem Bey'in Mütâla'ası, (Makale), Mahmûd Ekrem, Sayı 3, s.66-68

Güvercinler,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.117-121

Kunduz Nâm Hayvânın Ahvâl-i Garîbesi, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.173-177

Avrupa Köpekleriyle İstanbul Köpekleri, (Makale), Mahmûd Ekrem, Sayı 7, s.199-204

Örümcekler, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.226-229

'Âlem-i Nebâtât, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.267-270

Hayvânâtın Hissi , (Makale), Rifat, Sayı 9, s.278-282

Küfden Yosundan Ne Umarsınız?, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.291-294

Arılar Cem'iyeti, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.304-308

Baobab Denilen Ağaç Hakkında Ma'lûmât, (Makale),Şâkir İbrahim, Sayı 10, s.313-315

Bilim-Felsefe-Din

İlim ile Fenn, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s.26-29

Felsefe ve Felâsife, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.80-86

Ârızın Bielâ ile Tesâdüümü, (Çeviri Makale), Mösyö Kumbari, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 3, s.86-90

Felsefe ve Felâsife-Devam,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 4, s.121-124

Felsefenin Sergüzeşt-i Âhvâli, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.148-155

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hü'lâsa-i Efkârı,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 5, s.155-160

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı-Devam,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.162-168

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı-Devam,(Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.222-224

Hürriyet Hakkındaki Müvâzeneden-Devam, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.226

Redd-i İ'tirâz ve İzâh-ı Hakikat, (Makale), Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.234-250

Biyografiler

Diyojen'in Tercüme-i Hâli, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s. 10-15

Feylesof-ı Meşhûr Volter, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.188-192

Feylesof-ı Meşhûr Volter-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.194

Meşâhîr-i Fazılâ-yı İslâmiye'den İmâm Fahreddin-i Râzî Hazretleri, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 8, s.229-234

Tarih

Kırım Muhârebesinin Bidâyeti, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 1, s.29-32

Kırım Muhârebesinin Bidâyeti-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 2 s.34-35

Esâtir-i Evvelîn, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 6, s.182-188

Engizisyon, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 7, s.209-215

Kırım Muhârebesinin Vukû'u, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 9, s.285-288

Kırım Muhârebesinin Vukû'u-Devam, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.290-291

Gözlöve Muhârebesi, Ahmet Midhat Efendi, Sayı 10, s.308-313

BÖLÜM 6: DAĞARCIK DERGİSİNİN ÇEVİRİ YAZISI

Dağarcık dergisinin 10 sayılı külliyyatının tamamını latin harflerine aktardığımız çeviri yazı kısmını sunarken bazı noktaların altını çizmekte fayda gördük.

Çeviri yazının derginin yayımlandığı dönemin dil ve imlâ kurallarına mümkün mertebe uygun olacak şekilde yapılmasına gayret gösterdik.

Ahmet Midhat, gazeteden bahsederken çoğunlukla “*Dağarcığımız*” şeklinde yazıyor. Dönemin imlâ özelliğine sadık kalmak adına bu kısımları “*Dağarcık*’ımız” olarak yazmak yerine yazıldığı gibi aktardık.

Aynı şekilde, özellikle yabancı dillerden gelen kelimelerin yazımını dergideki yazılış ile aynı şekilde aktardık. Örneğin, Dekart ve Moliyer ve Volter şeklinde yazılan isimleri Descartes, Moliere, Voltaire şeklinde düzeltme gereği duymadık.

Derginin 10 sayısının bütünlüğünü bozmamak için sayılar içindeki başlıklarda değil yalnızca sayılar arasında sayfa atladık.

6.1. Birinci Sayı

İfâde-i Merâm

Muhâsabet ve müvânesetlerini kendim için büyük bir ni’met bildiğim ihvâna ta’rife hâcet olmadığı vecihle Frenkçe yazılmış olan âsârdan nazar-ı dikkatimi celb eden şeylere tesâdüf ettikçe yalnız mütâla’asıyla kanâ’at edemeyerek Türkçeye tercüme etmek dahi öteden beri ‘âdet edinmiş olduğum bir şeydir.

Hâlim yalnız bundan ‘ibâret olmayıp esnâ-yı mütâla’ada ba’zı kerre öyle şeylere tesâdüf ederim ki bilemem ne sebebe mebnî, lisânım bulunan Lisân-ı Osmânî üzerine öyle bir fikrin tasavvur edilememiş olmasından bayağı müte’essir olarak “Bakalım Osmanlı Lisânıyla böyle bir fikrin tasavvuru tasâvir olabilir mi, mümkün değil midir?” deyu onu tatbiken bir şey dahi kendim kaleme almağa çalışırım.

İnsân için ba’zı âhvâl ve harekâtına yine kendisinin i’tirâz etmesi, hulku gibi bir şeydir.

Ba'zı kerre kendi kendime düşünürüm de ne bir gazeteye derc edilemeyecek ve ne de kitâb şeklinde basılamayacak olan böyle birtakım şeyleri yazmak için sarf ettiğim zamânların beyhûde olacağından dolayı kendi kendime i'tirâz ederim.

Fakat adama böyle bir fikir gelince onun cevâbı dahi yine derhâl hâtra hutûr edeceği herkes 'indinde mücerredir.

Binâberîn ber-minvâl-i muharrer, i'tirâz-ı fikrini müte'âkib yine bir fikir gelerek derim ki vârsın Dağarcık'ta bu da bulunsun, hâzır bulunsun da iktizâ eder ise tab' ve neşri mümkündür.

Fakat mütâla'a çoğaldıkça bu kabîl şeyler dahi çoğalmaya başladı. Husûsuyla ba'zı şeyler vâri ki sahîhan-ı ihvânca dahi istifâdeyi mûcib olacak.

Meselâ fûnûnun terfiyâtıyla müyesser olan ba'zı keşfiyât-ı garbîye – ezcümle vüs'at-ı efkârına ve vefret-i kuvvet ve iktidârına cihânı hayrân etmiş olan zevât-ı meşhûrenin tercüme-i hâlleri – husûsuyla ber-minvâl-ı muharrer, vüs'at-ı efkârına herkesi hayrân etmiş olan zevât-ı meşhûrenin ba'zı muhâkemât-ı hakîmâneleri ki esâsı bedîhiyyetten 'ibâret gibi görünür iken insânın okudukça okuyacağı gelir. Eğer okuyan âdam 'imâl-ı fikir dahi eder ise artık kesb edilecek telezzüze gâyet olmaz.

Nihâyet bunları tab' ve neşr etmek arzusuna düştüm.

Fakat bunlara ne isim vermeli? Kitâb değil ki bir isim vereyim. Mecmû'â değil ki bir ism-i mahsûs olsun. Olsa olsa içindeki her mâddenin bir ism-i mahsûs olmalı. "Evrâk-ı perîşân" desem Kemal Bey Efendi'yi taklîd etmiş olmaklığım lazım gelip hâlbuki müşârün-ileyhi taklîd, benim haddim değil. En sonra hatırıma geldi ki ben bunları "Bu da Dağarcık'ta bulunsun" diye cem' eder idim. Haydi şunları câm' olacak mecellenin ismi "Dağarcık" olsun dedim. Ve bu karâr üzerine işe başladım.

Yukarıda dahi dediğim vecihle bir hayli mevcûdum var. Husûsuyla Avrupa erbâb-ı kalemi, Osmanlı erbâb-ı kalemi gibi (me'yûs olmadıktan başka) bir sâ'at vakitlerini beyhûde geçirmeyip yalnız ihvân-ı vatanına da değil, bilcümle ihvân-ı zamân için gece gündüz çalışarak, bir yandan matbu'ât neşr ettikleri cihetle Dağarcık'a konulacak mevâdd bir yandan akıp geleceğinden bunların şimdiki mevcûdunu birden tab' ve neşre bil-vecih vas'im kâfi olmadığı gibi bu vas' peyderpey okunacak ve yazılacak şeylerin

öyle büyük büyük mecellelerle tab'ına dahi kâfi olamayacağından aralıkta bir böyle küçürek risâle şeklinde mecellelerle neşrine karâr verdim.

Şurasını ihtâr ederim ki Dağarcık beni sâ'ir hizmetlerimden men' etmeyecektir. Letâ'if-i Âsâr ismiyle çıkarmakta olduğum românlarda ve Durûb-ı Emsâl-i Osmâniye hikemiyyâtının tasvîrinde devâm edeceğim gibi Kâ'inât ismiyle basıp neşr-etmekte olduğum târîh-i 'umûmînin (inşâallah-ü te'âlâ) behemehâl hitâmını ihvân-ı vatanıma ve v'ad etmiş olduğumdan onu dahi ikmâle sa'y edeceğim.

Mahzâ, vaktimi Dağarcık'la iştigâle dahi müsâ'id gördüğümünden onun için buna da ibtidar eyledim.

Bu Dağarcık şimdiki hâliyle behemehâl on beş günde bir def'a dolar. Ancak (El-minnetü lillâh) her eserimin nâ'il olduğu rağbet-i 'umûmîyeye bu da nâ'il olur ise Dağarcık bu hâlde kalmayarak emîr-i 'ayârın dağarcığı gibi büyüdükçe büyümeye dahi müsta'iddir.

Bir ihtârım kaldı ki sözü bitirmeksizin onu da îrâd edeyim. İhvândan Ekrem Bey Efendi'nin Nağme-i Seherî mukaddimesinin delâlet edebileceği üzere müşârün-ileyhin böyle bir takım Dağarcık mahfûzu şeyleri olduğu gibi sâ'ir ihvânın dahi mahsûl-ı kalemleri olarak birikmiş eserleri bulunacağı melhûz olduğundan eğerçi cümlesinin bir Dağarcık'ta cem' edilmesine râzı olurlar ise (Dağarcık'ın üstünde yazılı olan odaya) irsâl ettikleri hâlde kendi nâm ve imzâları altında olarak Dağarcık'a derc edilir.

Yazık değil midir ki emek sarf olunarak kaleme alınmış bulunan güzel eserler mümesseklerin nakdî gibi sandıklarda hafz edilsin de tedâvüle çıkmasın.

Bunlar kaleme alındığı zamân elbette kaleme alan zât aslında bir istifâde görmüş de onun için kaleme almıştır. Öyle ise bu istifâdeyi vatan karındaşlarına ta'mîm etmek vatanperverlik şanındandır.

Âhmed Mithat

Kitâb Mütâla'ası

(Şâ'ir-i meşhûr Volter'in efkârı esâsı ittihâz edilmiştir.)

Kitâb mütâla'ası ekseriyâ erbâb-ı mütâla'ayı bıktırır usandırır.

Ba'zı adamlar vardır ki “Okuyacağım” diye heves ederek birtakım paralar verip kitâb alır. Hâlbuki bir veya birkaç sahîfesini okuyunca usanır, bırakır.

Bilir misiniz ki bu hâlin sebebi nedir? Bilip bilmediğinizden kat'-ı nazar, hâtra gelen sebebi ben söyleyeyim.

Okunan, kitâb-ı münzele olmadıktan sonra elbette bir insân tarafından kaleme alınmıştır. Bu insân ise kûvve-i kalem ve vüs'at-ı efkârca sizden ya daha 'âlidir ya değildir. Eğer 'âlî ise muharrir-i kitâb sizin bulunduğunuz hâli mutlaka fenâ göreceğinden ve kitâbında sizi kendi derecesine îsâle çalışacağından onun bu himmeti elbette size âğır gelir. Çünkü bir insânın iyiliğine çalışırlar ise bu himmet o insânın fenâsına gitmek, cibillet-i 'idâdine girmiş bir şeydir. İşte kitâb mütâla'asından evvelâ bunun için hoşlanmazsınız.

Eğer kitâbı yazmış olan adam sizden daha 'âlî değil ise onun îrâd etmek istediği efkâr sizce zâten sünûh etmiş ve belki de gelip geçmiş olacağından şimdi onun muharrirâtını okumaktan hoşlanmazsınız ki bunda olan hakkınız her hâlde müsellemdir.

Pek'âlâ, hiç kitâb mütâla'a etmemeli mi?

Hâşâ! Murâd o değil. Kitâb mütâla'asından ol kadar lezzet alan adam vardır ki muntazam raflarda ve gözlerde kitâbları sırasıyla yerleştirilmiş olan bir kütübhâneye girdiği zamân kendisini erbâb-ı fazıl ve kemâlîn hep bir araya toplanarak 'akd etmiş oldukları bir bezm-i 'irfâna girmiş kıyâs eder. Gündüz akşâma kadar ve gece sabâha kadar kitâphanede kalmış olsa cânı sıkılmaz. Fakat biz diyoruz ki erbâb-ı mütâla'adan bu kabîl-i zevât birâz nadircedir.

Kitâb mütâla'asından bıkan usananlar erbâb-ı mütâla'a miyânında ekser olduğunu dermiyân eylemiş idik.

Yoksa filhâkika dünyâda mütâla'a kadar ehemmiyet verilecek hemân hiçbir şey yoktur. Hayâta ya'ni muhâfaza-ı hayâta ne kadar ehemmiyet veriyoruz? İşte mütâla'aya dahi o kadar ehemmiyet vermiş olsak sezâdır. Biz hayâta niçin ehemmiyet veriyoruz?

Ölümden korktuğumuz için mi? Zannederiz ki en ahmak bir adam bile ölümden korktuğu için hayâta ehemmiyet vermez.

Öyle ise herkesin âtvel ‘ömr arzusunda bulunmasındaki sebep nedir? Mutlaka bu ‘âlem-i vücûdda müşahadesiyle mütelezziz olacağı husûsâtı daha çok görmek ve onlardan alacağı lezzetin daha çoğunu almaktır.

Öyle ise hayatımızın yalnız istikbâle doğru uzanıp gitmesini mi ârzu etmeliyiz? Mâziye dahi mürâca’atle temdîd-i hayâta himmet etmek kâr-ı ‘âkıl değil midir?

Sizin bu gün bir dostunuz, âhbâbınız vardır ki sohbetine cân atarsınız. Çünkü muhâzarasından mütelezziz olursunuz. Yârın o dostunuz vefât eder. Te’essûfünüzden ağlarsınız. Sebep? Çünkü insân perî tutmuş gibi dünyâda yapayalnız yaşayamayıp eş ister. Dost ister. Te’âtî-i efkâr edecek yârân ister. Cânân ister. Hâlbuki sözünden sohbetinden hoşlanılır, muhâzarası rûha ferah verir adamlar az bulunur. İşte sizin o vefât eden dostunuz birçok adamlar içinden arayıp bulduğunuz ehîbbâ’ olduğu için gaybûbetine te’essûf ettiniz! Öyle değil mi?

Elbette öyle olacak. Başka bir sebebi yoktur.

Pek’âlâ yalnız hayât-ı hâzırınızda dost aramaya ve onları gayble müte’essif olmaya sizi mecbûr eden nedir? Hayât-ı hâzır sizin hayatınızda hayât-ı mâzî değil mi? Babalarınızın her şeyine vâris oldunuz. Onların ‘azimet ve şevkatini bile kendinize mâl ederek hâlâ müftehir oluyorsunuz. Hayâtlarını niçin kendinize mâl etmiyorsunuz?

Biraz da o mevrûsunuz olan hayât-ı mâzîye mürâca’at ediniz. Orada da birtakım dostlar bulursunuz. Onları da hayât-ı hâzır dostlarınız kadar sevebilirsiniz.

Bu ne ile olur?

Elbette mütâla’a ile.

Güzel a. “Mütâla’a cân sıkıyor” dedi idik. Şimdi de bize mütâla’a tavsiye ediliyor.

Tamâm işte, biz de size mütâla’ayı güzelce tavsiye edebilmiş olmak için ber- minvâl-ı muharrer sözü evirmiş çevirmiş idik ya.

Size ne demiş idik? “Sizin bu gün bir dostunuz vardır ki sohbetine cân atarsınız çünkü muhâzarasından mütelezziz olursunuz” demiş idik. Muhâzarasından mütelezziz olunca o dostunuzdan cânınız sıkılmamak lâzım gelir. Elbette sıkılmaz. Fakat bakalım mülahaza edelim. ‘Acabâ siz o dostunuzu ilk gördüğünüz gün dahi muhazarasından mu’ahharen dostunuz olduğu zamânki muhâzarası kadar mütelezziz oldunuz muydu? Mümkün değil. Bunu d’avâ etmek bir görüşte derûn-u dilden ve cân-ı gönülden vuruldum demek olur ki hilâf-ı tabî’atdır. Elbette yavâş yavâş alıştınız. Yalnız bir dosta değil diğere ve daha diğere birkaçına dahi böyle yavâş yavâş alıştınız. Ve muhâzaralarından mütelezziz olmaya başladınız. Dünyâya gelip de gözlerinizi açtığınız gibi bütün dostlarınızı birden görmediniz ya.

İmdi nasıl ki siz ya’ni mütâla’adan cânlarınız sıkılan zevât, hayât-ı hâzırınızda te’âti-i efkâr ve musahabet ve müvânesetle aldığımız lezzeti yavâş yavâş ve bil-tederrüc bir mertebeye îsâl etmiş iseniz mütâla’adan usanmayıp da lezzet alanlar dahi ‘aynı sizin gibi yavâş yavâş ve bil-tederrüc ol rütbeyi bulmuştur.

Meselâ bunlar bir kitâbhâneyi hayât-ı maziden ‘ibâret bir ‘âlem farz ederek o ‘âleme girdikde bi-aynihî bir âdemin evvelce tanıdığı bir memlekete yeni girmesi ve o memleketin halkını tanıyınca kadar cânı sıkılması kabilinden onların dahi bir âralık cânları sıkılmış ise de yavâş yavâş, tanışa tanışa, tâ Firdevsî-i Tuvsî’ye kadar mu’ârefe kesb ettikten sonra bunların muhâzarası olur olmaz muhâzaraya dahi kıyâs kabûl etmediğinden ârtık bir daha kütübhânededen çıkamaz olmuşlardır. Hatta bunlardan ba’zıları bir dereceye varmışlardır ki ber-minvâl-i muharrer tasvîr ettiğimiz hayât-ı mâzîyi (ki aaleb-i muharrirîn ber-hayât olduğuna göre hayât-ı mâzîyi dahi şâmil demektir) sırf hayât-ı hâzıra tercîh etmişlerdir.

‘Acabâ hakları yok mudur?

Vâkı’â insân -yukarıda dahi dediğimiz vecihle- perî tutmuş gibi yapayalnız oturamaz. Eş ister. Dost ister. Pek’âlâ bakalım hayât-ı hâzır dostları sizi nasıl eğlendirir. Nereye götürür.

Bizim tasvîr ettiğimiz âdemler kütübhâne içinde bir dost bulabilirler ki kendisini çâr-aktâr ‘âlemi yaptığı harîta ve ol-bâbda yazdığı kitâblarla bir ânda gezdirir diğere birisini bulabilir ki bu kürre-i ârzdan kat’-ı nazar ‘âlem-i eflâkı temaşa ettirir. Orada öyle bir

dost bulabilir ki kendini bâğçeye götürmek değil belki çiçeklerin içine sokarak orasını gezdirir. ‘İlm-i nebâtât ‘ulemâsından birisinin oğluna “Bu gün nereleri gezdiniz” deyip de “Falân yeri, filân yeri gezdim” dedikten sonra “Ben sâbahtan beri bir sümbülün içini gezip de bitiremedim” dediği meşhurdur. Böyle olunca ve ‘âlemde ‘akla hayret verir nice ‘acâib ve garâib keşf-etmiş bulunan zevât-ı kirâm hep hayât-ı mâzide ve kütübhâne içinde bulunduktan sonra o hayâtı her şey’e takdîm edenler elbette haklıdırlar.

Öyle ise ‘âklı olan kimse mütâla’adan usanmak değil buna hayât kadar ehemmiyet verir. Hayât-ı hâzırını hayât-ı mâzîden dahi bil-‘ilâve uzaltmak isteyenler işsiz vaktini kütübhânedede geçirir.

Kitâbın yenisi, eskisinden ehemmdir. Zîra yeni kitâb yazarlar en eski kitâbları dahi okuyup efkârın inkılâbâtını muvâzene ede ede yazmıştır. ‘Âsâr-ı kadîme, efkârını ‘asr-ı hâzır-ı efkâr-ile mukâyese ederek yazmıştır.

Hulyâ-yı beyhûde ile heyûlâyı göreceğim diye tavâna bakmaktan, kitâba bakmak evlâdır.

Güzerân-ı Hayât

(Meşâhîr-i Muharrînden Bossue’nin bir makâlesi)

‘Ömür bir yola benziyor ki nihâyeti gâyet dehşetli bir uçurumdur. Bu yola ayak atar atmaz keyfiyeti bize haber verdiler. Fakat çare ne? Bir kerre fermân buyuruldu. Dâ’imâ ileriye hareket etmeli.

Gerisine geri dönmek ârzûsundayım. “Yürü yürü” diyorlar. Göze görünmez bir kuvvet bizi arkamızdan itiyor. Behemehâl uçuruma doğru gitmeli. (Gitmez isek sürüye sürüye götürecekt.)

Bu belâlı yolda da bin mâni’, bin mezahim bize zahmet veriyor. Yorgunluk veriyor. Bu hâlde de gözümle görüp durmakta olduğum uçuruma gitmekten ‘irâz ediyorum “Yok yok” diye o kuvvet lâ-yenkati’ tazyîk ediyor. Yürümeli. Koşmalı. İşte seneler bu kadar sür’atli güzerân ediyor.

Maa-hazâ insân ba’zı kerre mütesellî oluyor. O korkunç yol üzerinde ba’zı akarsulara güzel çiçeklere tesâdüf ediyor. Bu aralık azıcık durmak istiyorum. Fakat o geriden

dürtüp duran kuvvet bırakmaz ki. “Yürü yürü” der, “Durma”, tazyîk eder. Binaberîn insân, her önüne gelen bu gibi güzel şeyleri dahi arkasında bırakarak geçip gider. Korkunç velvele! Müdâfa’ası müşkil-harabî!

Yolda geçer iken “Üç beş çiçek koparabildim, birlikte götürürüm” deyu insân müteselli olur. Çi-fâ’ide ki bunlar da sabâhtan akşâma kadar insânın elinde solar. Elinde birkaç da meyve var ki daha tadayım der iken gayb olub gider.

Teselli mi?! Sevinç mi?! Dâ’ima itiliyorsun, kakılıyorsun. O müthiş uçuruma yaklaşıyorsun!

Gide gide hepsi başlar fenâ bulmağa. Daha az çiçekli göl görür, ba’zı bahçelere tesâdüf edersin. Bunların meyveleri evvelkiler kadar parlak değildir. Renkleri solmuştur. Tarafeynden tesâdüf olduğun çemenzârlar evvelki gibi insânın yüzüne güler şeyler değildir. Çağlayân sular dahi berraklığını gayb ederek bulanmağa başlar. Hepsi fenâlaşır. Hepsi zevâlini gösterir. Ölümün gölgesi karşıdan baş gösterir. Bunlar ise o adı batasıca uçurumun yaklaştığını delâlet eder.

Çâre yok. Yolda devâm etmeli. Uçurumun tâ kenârına kadar varmalı. Haydi bir adım daha!

Artık dehşet insânın hissini tâg-eder. Baş döner, göz bulanır. Yine yürümeli. Öbür adımı dahi atmalı.

Geri dönülmez mi? Artık yolu kalmadı. Herkes buradan düştü. Herkes burada kayboldu.

-Âhmed Midhat-

Bossue’nin gâyet sâde bir sûretle serd etmiş olduğu şu efkâr vicdânda büyütüldükçe, büyüye büyüye o dereceye varabilir ki şimdiki hâlde kendisinin ta’rîf ettiği yolda etrâfımızda bulunan bahçeleri ve çemenzârları göre göre ve aralıkta bir önümüzdeki o uçurumu der-hâtr ede ede gitmek şöyle dursun gözü kapalı ve bununla berâber alabildiğine gidenlerimizin bile gözlerini dört edeceği ve dördünü birden faltaşı gibi açacağı derkârdır.

Fakat ben bu makâleyi okur iken muharrir-i mûmâ-ileyhin ‘acâba hangi ‘ömrü gözü önüne alıp da bunu irâd etmiş olduğunu düşündüm. Zîrâ görüyorum ki dünyâda insânlar

ne kadar çok ise ‘ömürler dahi o kadar tenevvü’ edip insânlardan hiçbirisinin çehresi diğerine benzemediği gibi ben de ‘ömürlerden hiçbirisini diğerine benzetememekteyim.

Nasıl benzetebilirim? Gözümle gördüm ki bir komşu başına yıkılmak üzere bulunan virânhânesinin içinde şiddet-i rüzgârın şiddet-i bârânla rekâbet olduğu bir gecede kâlbür gibi delik deşik tavânının zapt edemeyerek çeşme gibi aktığı yağmûrdan, dünyâsından bî-haber hasta olan ciğerpâresi bir evlâdını muhâfaza için kuşun yavrusunu muhâfazat-ı kanât gerdiği gibi kanât germiş ve hâlbuki gözünden akan bârân-ı sirişk-i ıztırabıyla biçâreyi bir kât daha sırsıklam etmekte bulunmuş iken kâpı-ber komşusu yine o gece tâtlı yemiş tâtlı içmiş tâtlı söylemiş, tâtlı dinlemiş, müzika bir yânda, her biri perî peyker itlâkına sezâ câriyelerin raksı bir yanda, hâsılı ‘âlemde dimâğa lezzet bahşolur neyi vâr ise cem’ etmiş olduğundan bu kadar lezâ’izin hâsıl olduğunu hissiyât-ı şehiyyeyi havsalasına sığdıramayarak na’reler attıkça cihânı titretmekte bulunmuş idi.

İşte bu iki ‘ömür Bossue’nin demek istediği yolun ikisidir. Vâkı’â ikisinin de nihâyeti hep o belâlî uçuruma çıkmakta. Ancak iki taraf bağılık bağçelik gülistân çemenzâr olan muntazam bir şosede bir payton içinde gitmekle inişi yokuşundan berbâd ve sathı ustura gibi çakmaktaşıdan ‘ibâret bir yolda hevânın germ ü serdine kârşî yalınayak baş kabâk düşe kalka yürümek beyninde büyük bir fark görüyorum.

Yalnız ber-minvâl-i muharrer iki komşuyu mu görüyorum? Daha başka bir şey görüyorum ki fikrime bütün bütün o çarpıyor.

Yukarıda mes’ûd olarak tasvîr ettiğim kimseler içinde ba’zılarını görüyorum ki ‘âdetâ sa’âdet-hâlinin şükrânesi olmak üzere attığı na’releri bir hiss-i mahsûsun icbârıyla dahi atmazarak yalnız böyle zevk almanın şânı na’re atmaktır deyu bağırmaktadır. Bunlar o adamlardır ki insânâninyetten hâ’iz oldukları behre, ellerinde tuttıkları goncenin takdîr-i kıymetine kâfi olamayıp vâkı’â gonceyi “Âmân ne güzel yâ rab, neler de yaratıyorsun” diye telakkî eder âmâ bu hâl mahzâ insânlar eline bir gonçe aldığı zamân “Âmân ne güzel yâ rab, neler de yaratıyorsun” diye sevdiklerini görmüş olduğundan ileri gelmektedir. Yoksa kendisi hadd-i zâtında goncenin kıymet-i hakîkîyesini takdîre muktedir değildir. Buna mukâbil her köşesinden bin belâ ve mûsîbet çehresini karartmakta bulunan bir virânhânenin içinde âh-ı cangâhını tâ göklere çıkararak

bîçâregânın dahi âglebî ber-minvâl-i muharrer gonçenin takdîr-i kıymeti husûsunda o hammam kütüklerine sebk-hevân olan kâmil insânlardan olduklarını biliyorum.

Şu nisbet üzerine yukarıda bulmuş olduğum fark-ı ‘azîmin daha ne kadar büyüyeceğini tahmîn etmelidir. Zîrâ ma’hûd şose üzerinden paytonun naklettiği vücûd-ı mevki’in ve yolun ve hâlin ve zamânın halâvetinden istifâdeye müsta’id olmamakla ma’hûd beher belâ üzerinden yalın ayak baş kabâk sürüm sürüm sürünen vücûdun bulunduğu hâl-i ducret-i iştimâlin sû-i te’essürat-ı zâtîyesinden bin kat daha çok müte’essir olması beynindeki fark yukarıki farka kat’ân ve kâtıbeten kıyâs kabul etmez. Eğer ‘araba içinde bulunan o ma’hûdu yol üzerine bırakmış ve yol üzerinde bulunanı dahi ‘araba içine koymuş olsalar idi o zamân bir diyeceğim kalmaz idi. Çünkü tarafeynin hüsn ü sû’-i te’essürâtı ‘âdetâ yekdiğeri ile mütekâbil denilebilecek bir dereceyi bulur idi.

Bossue’nin yukarıdaki makâleyi ‘ale-l-ıtlâk bir ‘ömür hakkında îrâd etmiş olduğunu biliyorum. Fakat bu makâlenin ‘ale-l-ıtlâk bir ‘ömre layıkıyla tatbîk edilmiş olmasını teslîm edemiyorum.

Bossue demek istiyor ki şahrâh-ı ‘ömre ayak atar atmaz insân geri dönmek ârzusuna düşer ama arkasından “Yürü yürü” derler. Ben bunu nasıl kabul edebilirim ki ‘ale-l-ıtlâk ta’yîn edeceği âdemlerden şahrâh-ı ‘ömrün mukaddimâtına ayak atanları hemân kâffeten öyle bir hiss-i nevcivânîde görürüm ki Bossue’nin ehemmiyet-i vâk’asını takdîr ederek hakkında ber-minvâl-i mütercem makâleyi îrâd eylediği ‘ömrü bir perî peykerin bir şeker handesi için fedâ ediyorlar veyâhûd etmeye müsta’iddirler. Bunların nazarında ‘ömür denilen şey’in Bossue’nin dediği gibi ‘âkıbetindeki uçurumu mülâhaza edecek kadar bir ehemmiyeti olsa bunu öyle fedâ ediverirler mi idi? Değil daha ibtidâsında ağlamak, âh-ı ‘ömrün en âhirine geliriz ve hesâbca ikinci atacağımız adım alt tarafı uçurumdan ‘ibâret olan halâya tesâdüf edecek de yine hesâbımızın dolmuş olmasından bîhaber olarak gûyâ sa’âdet-i ‘ömür basamaklarının önümüzde daha bin kadarı var imiş de attığımız adımı bir kademe daha çıkmak için atıyormuşuz gibi tur atıyoruz. Tâ paldır küldür aşağıya yuvarlanınca nereye gittiğimizi ne olduğumuzu bilmiyoruz.

Şahrâh-ı ömürde bin mâ’ni’in bin mezâhimin bize yorgunluk verdiği hakkındaki fikir en evvel kabûl edelim ki şâyân olan bir fikirdir. Fakat insân kısmı bakalım bu yorgunlukları ne gibi telakkî ediyor? O yorgunlukları görerek Bossue’nin dediği gibi

daha ileriye yürümekten ‘îtirâz mı ediyor? Yoksa gûyâ yolun ilerisinde bu yorgunluğu çıkaracak mevâkki’ye rast gelecek imiş gibi daha ziyâde sarf-ı himmetle her mani’i her mezâhimi iktihâm ederek koşmaya mı çalışıyor!

Hâsılı Bossue makâlesinin revş-i ifâdesinde insânı dâ’imâ bu günün ye’si arkasından itmekte olduğunu gösteriyor. Halbuki insânların revş-i hâl ve hareketlerine baktıkça ben görüyorum ki bunları arkasından iten olmayıp “Ümîd-i ferdâ” dâ’imâ önünden yedip götürüyor.

Âh insânlar o insânlar değil midir ki sâçlarının sakallarının süt gibi ağarması artık defter-i ümîdinin kayd-ı esvedi silinerek bembeyâz kaldığına bedâhet-i delâlet ettikte bulunduğu hâlde âynaya bakarak hâlâ sevâd-ı ümîd aramakta ve ‘ale-l-husûs ba’zıları kendi kendini aldatmak için sakalını saçını sun’î boyamaktadır.

Sekiz yüz sene dayanmaya müsta’id olan ebniyeyi yapan insânların en evvel bunları kendileri için yaptıkları fikrine düşüp de evlâd ve ahfâdı için yaptıkları en evvel hatırlarına hutûr ettiği da’vâ edilebilir mi?

Doğrusu benim gördüğüme kalır ise ‘ömür bir yol ve insân o yolun yolcusu ise de ya yol zifîrî karanlıktır veyâhûd yolcunun iki gözü dahi kördür. Hâricen bir Bossue bulmalı ki meş’ale-i ‘irfânı yardımıyla bu yolun ilerisini gerisini ve yolcunun hâlini görüp dakâyık-ı ahvâle dikkat etsin de ber-minvâl-i mütercim ‘ale-l-ıtlâk bir ‘ömür üzerine böyle bir makâle kalem alabilsin.

Maa-hazâ yukarıda bedâ-i kelâmımda dahi dediğim gibi makâleyi sâdeliğiyle berâber yâhûd sâdeliğinden dolayı en ziyâde takdîr edenlerdenim. Mâdâm ki biz ya’ni insânlar yolumuzu ve yolumuzun ilerisini görememekteyiz, bize bir (ve dahâ doğrusunu birkaç bin) Bossue lâzım ve Bossue’nin dahi böyle bir (ve dahâ doğrusu birkaç bin) makâlesi muktezîdir ki bizim için şahrâh-ı ‘ömürde bir meş’ale-i hedî olsun.

Diyojen’in Tercüme-i Hâli

İki üç seneden beri ismine mensûb çıkan gazetenin şar-i bevârîk bir lisânla tenvîr-i efkâre ettiği hizmet Diyojen’in ismini Osmânlı evlâdından hemân cümlelerin kulağına îsâl etmiştir.

Dağarcığımızda birtakım zevât-ı meşhûrenin tercüme-i hâlleri bulunacağı cihetle en evvel kendi nâmına bunca istifâdeler etmekte olduğumuz feylesof-ı meşhûrun tercüme-i hâlini derc etmek bizim için bir borç hükmüne girmiştir.

Hakîm-i müşârün-ileyh kürre-i deniz sahili üzerinde vak'î olup el-hâletü hazîhi Osmânî vatanı içinde bulunan Sinop şehrinde doğmuştur. Müşârün-ileyhin pederi sarrâf olup evvel zamânda mütedâvil olan seneyi taklîd-i tehemdende pederine iştirâki rivâyet olduğundan vatanını terke mecbûr olmuştur.

İşbu tercüme-i hâli tercüme ve cem' eylediğim âsâr-ı Diyojen'in târih-i vilâdetinde ihtilâf eylediklerinden bevliyenin kâmus-ı tevârihini mu'teber tuttum. Bevliye müşârün-ileyhin vilâdeti mîlâd-ı 'Îsâ'dan 413 sene mukaddem vukû' bulduğunu rivâyet ediyor.

Müşârün-ileyhin birinci isti'dâdı 'umûmun esîri olduğu servet ve sa'âdeti redd-ederek sa'âdet-i kâmileyi fakir ve zarûret içinde aramak idi. İşte şu efkâr-ı feylesofâneye mebnî Sinop'tan çıkıp da Atina'ya geldiği zamân "Antisten" nâm feylesofun ders-i 'umûmiyesine müdâvemete başladı.

Diyojen'in ber-minvâl-i muharrir efkâr-ı mahsûsası ve bu efkâr üzerine isrârda olan 'azim ve 'cezmi hakîm-i Antisten'in ma'lûmu olduğundan evvel-emirde böyle bir belâlî şâkirdi meclisine kabûl etmedi. Fakat Diyojen bu 'adm-i kabûle kulak vermeyip yine devâm eyledi. Antisten onu kovdu. Yine devâm eyledi. Hatta ma'lum müşârün-ileyh bir gün elindeki 'asâya davranıp Diyojen'i dõge dõge kovmak istedi. Diyojen "Dõg ey mu'allim dõg, fakat zann-ederim ki beni kendinden teb'id için ol kadar kuvvetli bir 'asâ bulamazsın ki sırtımda paralansın" dedi.

Antisten hakîm-i meşhûr, Sokrat'ın şakirdânından olup felsefeyi bütün bütün fûnûnun gâyeti i'tikâd etmeyerek kalb-i selîm ve tab'-ı müstakîmî felsefîyet için esâsı ittihâz etmiş ve benaberîn bu esâstan mahrûm bulunanların meziyet-i insâniyeden dahi mahrûmiyetlerini hükmetmekte bulunmuş-idi. Bu esâs ve kâ'idede Diyojen'in derkâr olan isti'dâdına mebnî pek az bir zamân içinde mu'allimine dahi galebesi istigrâb olunacak bir hâldir. Müşârün-ileyh bir kerre kânûn-ı insâniyeti nazar-ı dikkatine aldıktan sonra artık zamânî halkının birtakım hayâl-i hâm ve beyhûde-i evhâm ile kendilerine 'âdet edinmiş oldukları kâffe-i usûl ve 'âdâtı ve ahlâk ve efkârı o kadar kavî bir sûretle cerh ve redde başladı ki nâs beyanında bayâğı medhûl olur idi.

Fakat bu gibi hâlleri kendisini me'yûs etmeyip mesleğinde fevkâl'âde sebâtına ve husûsuyla sÛr'at-ı intikâline ve zekâsındaki kuvvete kendisi 'âdetâ mağrûr olduğundan dâ'imâ her şey'in 'aksini iltizâm eder ve muhâkemât-ı lazımasında hemân dâ'imâ hak kazanarak binâberîn her ân zamânının cem'iyet-i medeniyyesi 'aleyhine 'îlân-ı harb eder durur idi. Hatta kendi sÛret-i ta'ayyüşünde bile hemşehrilerinin sÛret-i ta'ayyüşü hilâfını iltizâm eyler idi.

Benî beşerin mütehalık ve muttasıf olduğu kibir ve gurûra nihâyet olmayıp ezcümle herkes kendisini hâ'iz olduğu dereceden bir kat-daha büyük göstermeğe çalıştığından Diyojen cümleden ziyâde bu hâlin 'aleyhini iltizâm edip âhlâk-ı mahsûsasını ef'âl-ı zâtıyesiyle 'îlân için sokak ortalarında yatmak derecesine kadar tezellü-i ihtiyâr eyledi ve dâ'imâ köpekleriyle muvaneset ve musâhabet eyler idi. İşte bu sebebe mebnîdir ki mezheb-i kelbî kendisine isnâd olmuştur.

Sokrat bile bu mezhebi iltizâm etmemiş ve Sokrat'ın şâkirdi ve Diyojen'in mu'allimi Antisten dahi Diyojen derecesini bulamamış olduğundan halkın bir kısmı dahi Diyojen'i mezheb-i Sokrat'ın bile tecvîz etmeyeği bir yolu iltizâmından-dolayı ta'n ederler idi.

Hâlbuki kendisi yukarıda dahi demiş olduğumuz vecihle bu gibi ta'n ve teşnî'e âslâ kulak vermez idi. "Kânûn-ı insâniyet nazarında me'ayib olan hâl ve hareketten başka hiçbir şey insânın yüzünü kızartmaz" sözünü kendisine vird-i zebân edinmiş olduğundan dâ'imâ bununla müdâfa'a gösterirdi.

"Zenân, fitne-i cihândır" sözü dahi cümle' kavâ'id-i esâsiyesinden olup bunların müsta'id oldukları fitneden 'âlemi kurtarmak için kendilerine öyle taparcasına ri'âyet edilmeyerek 'âdetâ taht-el kahir istihdâm olunmaları yoluna gider idi.

En ziyâde iltizâm eylediği şey insânın "Nefs" denilen düşman-ı kavîsinin başını ezmesi olup huzûzât-ı nefsâniyeye temâyülü bütün bütün fazîlet-i insâniyenin sadedidir deyu hükm eder idi "Gördüğüm adamlar kendi nefsleri elinde esîr oldukları hâlde kendilerini hâlâ hür 'add-ediyorlar. Bir kerre kendi nefslerinin rebika-ı esâretinden kurtulsunlar da o zamân da'vâ-yı hürriyette bulunsunlar" der idi.

Fakat bu gibi kavâ'id esâsiyeyi yalnız kavlen vaz' etmeyip fi'ilen dahi te'yîd eder ve muktezâsına dâ'îma tevfiik-i hareket eyler idi.

Müşârün-ileyh iltizâm etmiş olduğu bu mes’elede o kadar ileriye vardı ki nefsinin her şeyden terbiye ede ede ‘âlemde mâ-melekî bir “Dağarcık” ile bir sopa ve bir de bol ve geniş gömleğe münhasır kaldı. Dağarcığında kitapları bulunup sopayı silâh olarak isti’âl eder ve gömleği dahi gündüz tesettür ve gece dahi yatâk olmak için kovalanır idi.

Mülâhaza-i Mahsûsa

(Diyojen dağarcığında mahfûz olan efkâr-ı ‘âliyeden birtakımı inşâallah Dağarcığımıza dahi konulacaktır)

Hikâye ederler ki eşyâ-yı mevcûdesi miyânında evvelce bir de bir çanâk parçası bulunur idi. Bir gün çocuğun birisi çeşmeden avuçla su içerken görünce “Eyvâh eyvâh, ben Diyojen’im deyu ‘âlemi ıslâha çalışıyorum, halbuki şu çocuk kadar da tecrübe sâhibi değil imişim” deyu hayıflanarak, bu lüzumsuz çanâğı yere çarparak kırmıştır.

Saçı sakalı alabildiğine uzanıp gitmiş idi. Kışın yerde kar var iken bile yalın ayak yürüyüp yazın dahi kızgın kumların içinde yuvarlanır idi. Yolda gelenler geçenler kendisine ba’zı mertebe ‘iânede bulunup müşârün-ileyh gülerek “Şimdiki hâlde ben hârik-ül’âde bulunuyorum. Binâberîn siz bana mu’âvenet etmelisiniz. Fakat bütün dünyâ benim mezhebime sâlik olacak olsa o zamân hârik-ül’âde bulunmuş olacağınızdan biz size ‘iâne eder idik” deyu ‘arz olunan ‘iânelerden onun kendisinin eşedd-i ihtiyâçla muhtâç olduğu şey ne ise onu kabûl eder idi.

Lahmi çiğ olduğu hâlde yemeğe pek çok çalışmış ise de bir türlü alışamadığından “Çok şey insân kısmı cibillet-i âsliyesini meğer bütün bütün unutturmuş. Bâ-kille biz şimdi çiğ et kemiklerini köpek gibi kemire kemire yemeli idik” diye istigrâb etmiştir.

Hakîm-i müşârün-ileyhin dâ’imâ bir fiçı içinde beytütet eylediği mervî ise de Klavye nâm muharrir yazmış olduğu Yunanistan kadîm târihinde bu sûreti red ve inkâr ederek zikr olunan rivâyât “Seybel” nâm ‘ibâdethânesinin kapısı önünde bir fiçı bulunarak Diyojen’in aralıkta bir o fiçı içinde yattığı görülmüş olmasından âzime bir şey bulunduğu der-miyân ediyorlar. Hatta Klauber der ki Diyojen’in iki gece bir mahallede yattığı pek nâdir görülmüştür.

Diyojen kendi kendisine temeddüh eder iken şöyle söyler idi:

“Âferîn sana Diyojen. Aşk olsun sana. Bu tahsînler hep banadır. Diyojen benim. Dünyâ’da ne kadar vakâ’-yı facî’a olabilir ise onların hakîkatta müşahhası benim. Ben vatanımdan tard olunmuş yersiz yurtsuz bir ‘adamım. Muhtâç olduğum ekmeği sâ’ir halk gibi çalmayarak yüzümün sûyunu döne döne dileniyorum. Bu gün nerede bulundur da akşâma tesâdüf eder isem evime gideceğim diye tekrâr birçok yol yürüyüp yorulmam. Gündüzüm neresi ise gecem dahi orasıdır. Fakat servet ve sâ mânın sebebiyet gösterdiği birtakım belâyâdan dahi vâresteyim. Rahatım. Hürüm.”

Müşârün-ileyhe isnâden tuhaf tuhaf pek çok hâlleri hikâye olunur. Ancak kendisinin her günkü hâli tuhaf olduğundan hikâye edilen şeyler hiç kabîlinden kalır.

Ezcümle hikâye ederler ki bir gün güpegündüz elinde bir fener olduğu hâlde sokakları dolaşp “Yok mu bir âdem bir âdem yok mu” diye âdem arar imiş. Her kim önüne çıkarmış ise yüzüne bakıp “Ben sana âdem demeğe utanırım” der imiş. Zîrâ Diyojen fazîlet-i insâniyenin en büyüğünü hürriyet-i kâmilede bulduğundan ve hâlbuki kendisini bile hür-ü mutlak görmediğinden “Dünyâ’da insân denilen bir nev’-i hayvânın yalnız ismini işittim, henüz kendisini göremedim” diye kesip atar imiş.

Yukarıda dahi zikr edildiği vecihle kendisi şerî’at-ı insâniye nazarında mezmûm olunan hâlâtı icrâdan âslâ çekinmediği cihetle bir gün sokak ortasında ta’âm ettiğini gören ve “Cânım a Diyojen, şöyle bir kenâra çekilsen de bir siper yerde ta’âm etsen olmaz mı?” diyen bir âdeme “Yemek yemek ‘ayıp ise bana isbât et de bir daha müddet-i ‘ömrümde yemek yemeyim. Değil ise beni beyhûde ta’cîz etme. Şu yediğim iki lokmayı ne bir yerden çaldım ve ne de bir kimseyi aldatıp aldım. Bunu veren zât gönül rızâsıyla verdi. Binâberîn gizli ve saklı yerde mâl-ı mesrûk gibi yemeğe neden mecbûrum?” cevâbını vermiş.

Zenâna fitne-i cihân nazarıyla baktığı yukarıda mesbûk olup binâberîn bir gün delikanlının birisi “Diyojen ne zamân evlenmek evlâdır, genç iken mi ihtiyâr iken mi” dedikte “Genç evlenir isen pek ‘acele etmiş olursun, ihtiyâr evlenir isen vakit geçmiş olur” cevâbını vermiştir.

Efâzıl-ı hükemâdan Hoca Nasreddîn merhûm hakkında olduğu gibi Diyojen hakkında dahi ba’zı mugâyyer-i âhlâk hikâyeler rivâyet edilmiş olduğundan ba’zı kimseler Diyojen’in âhlâkça noksanına hüküm etmişler ise de müşârün-ileyhin böyle bir iftirâyâ

uğradığından dolayı te'essüf olunur. Kendisi gâyet üdeb'adan olup mahzâ zamânında ahlâk-ı 'umûmîyece gördüğü birtakım noksânları ıslâh için ber-minvâl-ı muharrer iftikârın son derecesine kadar varmış idi. Hatta İskender-i Kebîr'in "Ben İskender olmamış olsa idim Diyojen olur idim" demesi sahîh olmak üzere şöhret bulmuştur ki Diyojen'in ahlâkça bir gûne-i noksânı olmuş olsa idi İskender gibi bir hükümdâr onun hâliyle hem-hâl olmayı nefsi için tecvîz etmeyeceği derkâr idi.

Bîçâre şu hâliyle berâber bir aralık haydutlar kendisini çalarak ve kaparak Korint şehrine götürüp orada Ksenyad nâm zengin bir feylesofa fûruht eylediler. Ksenyad Diyojen'in hiddet-i zekâ ve sür'at-i intikâline ve husûsiyle m'âlûmât ve kemâline hayran olarak kendi umûru üzerine müdür nasb eyledi. Ve çocuklarının yerbiyesini dahi müşârün-ileyhe havâle etti.

Yunanistan kütüb-i ahlâkı Diyojen'in Ksenyad-zâdelere verdiği terbiyeyi vasfedip de bitiremezler. Evvelce sıhhat-ı vücutları için jimnastikten başlayıp az yemek hafif giyinmek suretleriyle berâber ahlâk ve fûnûnca çocukları derece-i kemâle îsâl etmiş.

Hatta rivâyet ederler ki Ksenyad kendisi dahi zav'ı fûnûn-ı 'ulemâdan olduğu hâlde "Keşke ben çocuk olsa idim de beni dahi Diyojen terbiye edeydi" demiştir.

Diyojen'in bu esâreti lafz-ı murâd bir hükümde kalıp müşârün-ileyh evâhir-i 'ömründe mevsim-i şitâyı Atina'da ve mevsim-i sayfı dahi Korint'te geçirmeyi 'îtiyâd edinmiş idi. Korint'te bulunduğu zamân ekseriyâ "Kranyun" nâm jimnastik hânede vakit geçirdiğinden kendisini görmek isteyenler sıraya giderler idi. İskender-i Kebîr ile müşârün-ileyhin miyânında ve vukû'bulmuş olan o meşhûr mülâkât yine bu mahalde vukû'bulmuştur. Şöyle ki:

İskender-i Kebîr, Asyâ'ya gider iken Korint yolu üzerine tesâdüf eylediğinden Diyojen'in derkâr olan sît ve şöhretine mebnî mülâkâtını ârzü eylemiş ve kendisi koca bir İskender-i Kebîr olduğu hâlde kalkıp o feylesof-u 'azîmin ayağına gitmiştir. Diyojen'le 'arîz ve 'amîk vukû'bulan müşâfhesinde 'ulû efkârına hayretle "Dile benden ne dilersen" dediği zamân Diyojen İskender'in omzuna eliyle mesh ederek ve bir tarafa çıkmaya çalışarak "Efendim birâz şu tarafa çekilmenizi dilerim zîrâ beni güneşimin zîyâsından men' ediyorsunuz" cevâbını vermiştir.

Mîlâd-ı ‘İsâ’-dan 323 sene mukaddem Diyojen’in tamâm doksan yaşında olduğu hâlde vefâtı yine bu mahalde vukû’bulmuştur.

Vefatından mukaddem kendi na’aşını bir dağın başına atıvermelerini tavsîye eylemişti. Fakat o vücûdun ‘ulûvv-ı kaderi her hâlde hem ‘asrı ‘indinde takdîr edilmiş bulunduğundan gâyet mükellef bir cenâze alayı tertîbiyle Korint’ten Kranyun cimnastîk-hânesine giden yol üzerine defnetmişler ve mezârının üzerine dahi zâhib olduğu mezhebe delâlet etmek üzere mermerden masnû’ bir kelb resm-i mücessemi koymuşlardır.

Garîbi şurasıdır ki müşârün-ileyhin vefâtı İskender-i Kebîr’in vefât ettiği seneye tesâdüf etmiştir. (İntihâ)

Diyojen hakkında rivâyet olunan ba’zı fikrât ile ba’zı hikemiyâtı dahi toplanmış olduğundan in-şâ’-Allah onları dahi Dağarcığımızın bir kenârına sıkıştırırız.

Hayvânâtta Efkâr-ı Cemiyet

Nazar-ı dikkatini yalnız ‘âlemi taht-ı kahr-ı tasallutuna almış olan benî beşere husretmiş bulunan ba’zı müdekkikîn-i hükemâ insân için o kadar vasıf ve ta’rîfte bulunur ki efkâra hayret ve belki hayretle berâber dehşet dahi verir. Fakat dîger tarafta birtakım müdekkikînin dahi nazar-ı dikkati esnâ-yı tecrübe ve imtihânda insânın gayrî sâ’ir hayvânata ve hatta ba’zı kere ayaklar altında çiğnediğimiz haşerâta dahi ilişerek onlarda haşerât-ı mezkûrenin ‘âlem-i husûsilerini bil-imtihân ol-bâbda öyle vazifelerde bulunuyor ki efkârımıza bahş-edeceği hayret insân hakkında edilen evsâfın vereceği hayretten daha aşığı kalır.

İnsân sahîhen bir nüsha-i kübrâ olduğu için ona dâ’ir olan husûsâtı biraz sonraya te’hîr edelim de şimdilik insâna nisbetle “nüshâ-ı suğra” demek lâzım gelen ba’zı haşerâtın ‘âlem-i husûsilerini muvâzene edelim. Ve Cenâb-ı Kâdir-i ‘Âzîm Hazretleri’nin me’asir-i ‘azîmet-i ceberûtisini en küçük şeylerde görelim.

Halbuki bizim burada en küçük ta’bîr ettiğimiz şeyler nezd-i evvel-ül-nihade en büyük ‘itibâr edilmeğe de şâyân olduğu elbette şüpheden vârestedir.

Dünyâ'da en büyük müdekkikînin en ziyâde nazar-ı dikkatine çarpan şey efkâr-ı cem'îyettir. İnsânlarda olan efkâr-ı cem'îyyetin derecesi rütbe-i bedâhette olmak haysiyetle dâ'imâ görmekteyiz. Fakat ('aksini iddi'â edenler dahi eksik olmadığı vecihle) tabî'at bize gösteriyor ki efkâr-ı cem'îyyet yalnız insanlara mahsûs olmayıp hayvânât-ı sâ'irede de efkâr-ı cem'îyyet vardır.

Ezcümle arılar ve karıncalar vesâ'ir bu kabîl hayvânât, bu bâbda tabî'âtın bize gösterdiği delâ'il-i bâhiredendir.

Efkâr-ı cem'îyyetin münşî'i ve bir hayvânın diğerine irtibâtı neden lazım geldiği başkaca ve uzun uzadıya bahsedilecek bir şey olduğu cihetle burada ondan bahsetmeye mahal müsâ'id değildir. Hatta sebep ve münşî'inden kat'ı nazar efkâr-ı cem'îyyet-i hayvânât üzerinde tasvîre muvaffak olabilir isek bizim için o da büyük 'addolunacak bir muvaffakiyettir.

Hükemâ, efkâr-ı cem'îyyet cihetiyle karıncaları sâ'ir efkâr-ı cem'îyyet âshâbı bulunan hayvânâtтан mukaddem bulmuş olduklarına mebnî, biz dahi burada mevkî-i bahse onları çekeceğiz.

(Fakat şimdiden ihtâr edelim ki vereceğimiz ma'lûmat kendi tecrübemizin mahsûlu olduğunu zann-ettirmek murâdında değiliz. Hatta hurâfât ve hayâlât kabîlinden olan rivâyât-ı 'umûmiyeye dahi 'itibâr etmeyip müdekkikîn-i hükemânın netîce-i tedkiklerini hülâsa ve icmâl edeceğiz.)

Karıncalar

Ekseriyâ zîr ü sath-ı zemînde ve ba'zı kerre ağaç kütüklerinde ve duvar aralarında cem'îyyetle sakin bir halktır.

Bunların pek çok envâ'i olup erbâb-ı dikkat yüz yirmi beşe kadar saymışlar ise de böyle tenevvü'leri 'âdât ü ahlâk ü sûret-i maîşetleri hakkında hemân hiçbir gûne-i mugâyerete sebep olmaz.

Kendileri dâ'imâ mer'î olduğundan şekil ve sûretlerini ta'rîf için tafsîl ve tatvîl-i kelâma hâcet yoktur. Asıl maksadımız bunlarda olan efkâr-ı cem'îyyetin derecâtını vâsfetmek

olduğuna ve bu ise sûret-i ta'ayyşleriyle ma'lm olacağına mebnî hemân maksda ŗr' etmek lazımadandır.

Sûret-i ta'ayyş cihetiyle karıncalar ile arılar beyanında nev'umma mŗbehet olduğu gibi sûret-i inkıŗmca dahi mŗbehet vardır. Karıncalar her bir hayvânın inkıŗmı gibi bir kerre müzekker ve m'ennes nev'ilere ayrıldıktan sonra bir de " 'akm" tesmye etmek lâzım gelen nev'ileri vardır ki bunlar ne müzekker olarak babalık ve ne de m'ennes olarak analık vazîfesini if edemezler. Fakat cilve-i tabî'ata bakmalı ki karıncalar cem'iyetinde ananın analığı ve babanın babalığı dahi bunların vücuduyla tamâm olur. Hatta levâzım-ı zarriye-i cem'iyeti dahi bunlar tesviye ederler.

Karıncalar cem'iyeti ekseriyâ tzeden tzeyeye teŗekkl edip bir cem'iyet teŗekkl edeceği zamân en evvel 'akîmler cem'iyetin isknına mahsûs olan ŗehri ve yahûd hoteli binâ ve inŗ eder.

Bu 'acayib hayvânâtta olan efkâr-ı cem'iyet-i deha meskenlerinin hâlini ve sret-i idresini mu'âyene ve imtihnla ma'lm olur.

Bunların meskeni ağleb zr  sath-ı zemînde olup zr-i zemni kazarak çıkardıkları toprağın lüzûmu kadarıyla sath-ı zemîne dahi inŗ eyledikleri tepecikten 'ibârettir.

Evvelâ bu tepecik öyle bir biçimde yapılmıŗtır ki su akıntıları 'akıllara hayret verecek m'iller ve meyelnlar ile ta'yîn kılınmıŗ olduğundan ve binâ hadd-ı zâtında muhakkem inŗ kılındığından yağmurun makdemtıyla bir kerre pekleŗtikten sonra artık bir daha üzerinde bir damla su bulunmayarak mahfûz kalır.

Meskenlerinin gerek sath-ı zemînde ve gerek taht'el-arz bulunan kısmı tabaka tabaka olup her tabaka dahi dâ'ire dâ'ire taksîm olunmuŗ ve araları gezinti yolları ile ayrılmıŗtır. Agreb l garîb cihet ŗu ki bunlar eğer zr-i zemînden çıkardıkları toprak matlûb derece salabetli olmaz ise yağmur birikintisi olan su kuruyup da altında hâsıl olan ve harâret-i ŗemle çatlayan bir nevî' kerpii cem'iyetle taŗıyarak bununla meskenleri içinde görenlerin ŗaŗıp kalacağı bir san'at ve mehretle güzel duvarlar rerler. Kubbecikleri ve kemerleri yaparlar ve yığdıkları üzerine binâ olunan tabakaların altına sütunlar vaz'ederler.

Meskenlerin kaç kapısı var ise gündüz akşama kadar her kapıda nöbetçileri bekleyip gurûb-u şemsden sonra dahi kapıları kaparlar. Bu hünerler bu san'atlar hep 'akîm sınıfına mensûb olup bunların cem'iyete daha büyük bir hizmetleri vardır ki cümleden ziyâde o hizmet şâyân-ı dikkattir. Şöyle ki:

Dişi olan karıncalar aşağıda gösterilecek bir sûret-i 'acayibe ile kazandıkları yumurtları yumurtladıktan sonra bunları 'akîmlere teslim ederler. 'Akîmler artık yumurtaları gûyâ kendi yumurtaları imiş gibi muhâfaza ve terbîyesine himmet ederler. Sabâh güneş tulû' edip de en latîf şuâ'ini etrâfa neşr eylediği zamân 'akîmler meskenlerinin tâ en alt katında bulunan yumurtaları alıp sath-ı zemîne çıkarırlar ve şemsin ber-minvâl-ı muharrer mukaddemât-ı şuâ'inde olan en nazik harârette 'arz ederler. Yumurtaların ne kadar harârette ne kadar müddet duracağı onlarca ma'lûm olup şayet havâda matlûbun hilâfına olarak bir hâl olur ise yumurtaları tekrâr yüklenip meskenin birinci veyâ ikinci velhâsıl derece-i harâreti yumurtaların tab'ına tevâfuk edecek olan katına kadar indirir ve orada hafz-ederler. Fakat her gün lüzûmu kadar harârete 'arz ettikten sonra başka bir yerde bırakmayarak mutlakâ yine meskenin en dibine kadar indirirler.

İşte yumurta bu sûretle müddet-i mu'ayenesi zarfında canlandıktan sonra bî-aynihî bir kuşun yavrusunu besilemesi kabîlinden olmak üzere 'akîmler dışarı çıkarak mahîyeti neden 'ibâret olduğu lütfuna nihâyet olmayan cenâb-ı haktan gayrı kimsenin bilemeyeceği bir nevî mâyi' ile ma'ddesini doldurarak 'avdet eder ve yavrular yemek istedikçe ondan birer miktarını verir. Ve bu sûretle büyülte büyülte bir dereceye îsâl ettikten sonra yumurta içindeki zarını kendi ağzıyla yırtıp karıncayı meydâna çıkarır.

Karıncaların en çoğu bu 'akîm cinsinden çıktıkları cihetle yumurtadan çıkan yavrular içinde dişi ve erkek 'akîmlerden daha azdır. Bunlar bir müddet daha yuvada bulunduktan sonra kanatlanıp uçarlar ki bu tayyarân dişi ile erkeklerin izdivâcı için bir düğün demek olduğu cihetle ve valideleri makâmına kâ'im olan 'akîmler buna memnûn olmak lazım gelir iken bi-l'akis müddet-i 'ömürlerinde en büyük keder ve enduhleri bu olur.

Dişi ve erkek yavrular kanatlanıp da tayyarân edecekleri gün cem'iyet halkı cümle meskenlerinin önüne çıkıp resm-i müfârakatı icrâ ederler.

İnsân için bile avucu içinde gördüğü ni'meti mahz-ı ni'met bilerek 'âkıbet-i ömürde olacak tehlikeyi düşünmeye iktidâr olmadığı hâlde bu iktidârdan karıncalar dahi mahrûm kalacağı bedîhîdir. Hatta bu sûreti biçârelerin o günkü hâli dahi isbât eder. Şöyle ki : Biçâre 'akîmler bunca vakittir o boya getirmek için 'ömür sarf ettikleri yavrucakları nasıl bir vahâmet-i 'âkıbete dûcâr olacaklarını bildiklerinden lisân-ı hâlde "Gitmeyiniz kuzucuklar gitmeyiniz meskat-ı re'isinizi terk etmeyiniz. Sizin nazar-ı hayretinize çarpan bu kubbe-i ezrak-fâm-ı encâm pek çoklarınızı semt-i 'ademe 'izâm edecektir. Geliniz yumurtanızın kabuklarını bıraktığınız yerde ömrü ömür ediniz." diye ağlaya ağlaya izhâr-ı yâ's ve mâtem ettikleri hâlde henüz 'âlemin germ ü serdini görmemiş ve gençlik gayretiyle uça uça o kubbe-i bî-nihâyenin nihâyetini buluruz gayretine düşmüş olan erkekler ve dişiler bî-aynihî ayaklarına çizmeleri çekmiş ve başlarına kefiyeleri sarmış ve arkalarına şanelerini giymiş olan yolcular gibi "Yolcudur 'Abbâs, bağlasan durmaz" tavrıyla bu seyâhat-ı facî'a için cümle levâzımâtı bulunan iki heyulâ'yı kanatlarını gere gere bir müddet tafra-fürûşluk ederler.

Bunların o günkü şu hâlleri ya'ni 'akîmlerin ibrâz ettikleri me'asir-i yâ'is ve kedûret ve yolculukların gösterdikleri sürûr ve behcet her ne zamân ki karınca yuvâsının üzerinde kanatlı karıncalar görülür ise bir 'adese ile bakılınca şekl ü sûretlerinde nümâyân olur. Hatta ön ayaklarıyla 'akîmlerin bunları okşadıkları ve sevdikleri dahi müşahede olunur.

Agreb ül garîbe dikkat ediniz. 'Akîmlerin bunca ricâları is'âf olunup da o kanları dinç gençler tamâm tayyarân kumandasını alarak uçmağa ibtidâr eyledikleri ânda 'akîmler ellerine geçen dişilerin üzerine çullanarak bir miktarını cebr-i't-tayyarândan men' ederler ve bekâ-yı nesilleri için iktizâ eden dişileri kendi mebnî '-i akıllarınca bu sûret-i hadd'e ile alıkoyarlar.

Diğerleri ise bir kerre meskat-ı re'islerinden kanat kaldırdıktan-sonra artık bir daha arkalarına bakmayıp uzaklaştıkça uzaklaşıverirler. Ve tamâm kendi vasi' ve iktidârlarına göre coşmaya çıktıktan sonra her biri kendisinin nasîbi bildiği dişisiyle muhabbet kaynaştırmaya başlar.

Bunlar havâda küme ile uçuşurlar iken büyük gösterir 'adese ile bakılıp dikkat edilecek olursa yekdiğerine 'arz ettikleri 'aşk ve iştiyâk erbâb-ı dikkatin havsala-ı tahammülünü çâk çâk edecek kadar te'sîrât-ı îrâs edebilir. Bu hayvânlardan 'âşkanın 'âşkına ve

bunların onlara öyle bir isbât-ı kalpleri vardır ki ‘aşk hiçbir hayvânda bu kadar büyük te’sîrât göstermez.

Bu da hikmetten tehî değil. Çünkü müddet-i ‘ömürlerinde bizim visâl-i cânâna bir kerecik duhûle ferce-yâb olacaklardır.

Bu sûretle bir kerecik visâl müsâ’idesini cânânından alır almaz erkek, dışisine öyle bir sûretle sarılır ki bir daha ayrılmak mümkün değildir. Hatta bu hâlde artık uçmaktan ve belki dünyâsından vazgeçerek ikisi birlikte yere düşerler ve yeryüzünde mu’âmil-i zevciyye icrâ ederler.

İşte erkekler için bu yevm-i sa’âdet-i ‘akîbinde rûz-ı musîbete müncer olur. Çünkü mu’âmil-i zevciyye icrasından sonra kim-bilir erkeğe bir nedâmet-i fevkâl’âde mi gelir ne olur artık bir daha hiçbir yerde mesken tutamayarak şurada burada ve bir hâl-i dücret ve sefâlet içinde aç ve susuz fedâ-yı cân eder gider.

Pek’âla! Karıncaların dişilerin, benî beşerin dişileri gibi olup da kocalarının bu hâl-i felâketlerinden sonra bir diğerinin dahâ âgûş-ı nâz ve niyâzına teslîm-i vücûd etse ya? Hayır.

Bu sâdik zevceler artık müddet-i ‘ömürlerini endûh ve küdüret içinde geçirmeye vakf-etiklerinden bir dahâ uçmamak ve ‘aşk ve ‘alâke hevâsında gezmek için kanâdlarını atarak o civârda bir karınca cem’iyyeti var ise onlara giderler ve yok ise üçü beşi ittifâk edip ‘akîm karıncaları başına toplayarak yeniden bir cem’iyyet teşkîl ederler.

Karıncaların ber-minvâl-i muharrer cem’iyyetle ta’ayyüşleri pek çok erbâb-ı dikkatin nazar-ı dikkatlerini celb-etmiş ve bunların behemehâl te’atî-i efkâra medâr olacak bir hasiyyetleri olduğu teyakkun edilmiştir. Bunu da en nihâyet “Hûber” ve “Latreyl” isminde iki müdekkik bulmuştur. Şöyle ki:

Ba’zı kerre müşahade olunur ki bir karınca cem’iyyetinin bir arşın ve belki daha ziyâde mesâfede duran karıncalar dâ’imâ birbirine tokuşup geçerler. Halbuki mesken tarafından gelmekte bulunan bir karınca karşıdan gelen ile tokuştuktan sonra yine yolunda devâm eder...

Ve her önüne rast gelen karıncayla tokuşur gider. Hâricten gelen karınca ise bir kerre tokuştuktan sonra artık pek az karınca ile tokuşarak doğruca yuvaya doğru koşar. Bu hâl yarım sâ'at kadar devâm edince dışarıda bir tanesi kalmayarak işin iktizâsına göre ya yuvanın üzerinde 'akd-i cem'iyyet ederler veyahûd hepsi yuvanın içine girerler. İşte bu sûret-i yakîne delâlet eder ki karıncaların ber-minvâl-ı muharrer tokuştukları mutlakâ ifâde-i merâm içindir.

Bunların sûret-i idâreleri cumhûriyete karîb olup üzerlerinde bir âmir veya re'îs yoktur. Herkes vazîfesini bildiği ve herkes cem'iyyetle iskâne bil-mecbûr yekdiğerine olan ihtiyâcını takdîr eylediği cihetle cümlesi fikir birliğiyle ta'ayyüş ederler.

Hatta bunların cem'iyyetle ba'zı mu'âmele-i 'umûmiyeleri olur. Ezcümle bir cem'iyyet diğerkem'iyyetle muhârebeler ederler.

Dikkat etmişlerdir ki bunların muhârebâtı bayâğı bir usûl ve kâ'ide altında olarak icrâ olunur, tarafeyn saf bağlar. Cenâheynden hücûmlar gösterir.

Muhârebât-ı vâk'ıada hallerine göre yağmagirlik dahi ederler. Bir cem'iyyetin meskenine hücûm ettikleri zamân doğruca en alt kata hücûm ederek yumurtaları gasp ve igtinâma müsâra'at gösterirler. Böyle menhûb olan yumurtadan çıkan karıncaları gâsibler isrâ gibi ber-safında bulundurarak 'amâl-ı şâkkada istihdâm ederler.

İşte hayâlât ve hurâfâtın kat'-ı nazar fakat erbâb-ı dikkatin tedkikiyle karıncaların bir nevi' medeniyete bu sûretle isti'dâd-ı tabîiyyeleri insân için büyük bir 'ibret olmalıdır. Bizim miyânımızda kelâm-ı medeniyet ve gâyet-i insâniyetten dem vuran hemcinsimiz bu efkâr-ı medeniyet ve insâniyeti senelerce dirsek patlatarak ve çok tahsîl ve tefennûden sonra hâsıl edebilmiştir. Eğer bunlar hâl-i tabîiyesine bırakılmış olsalar 'acabâ vahşette hangi dereceye varırlar idi? Halbuki Cenâb-ı Hakk bizim mağrûr olduğumuz efkâr-ı 'âliyei en 'âciz bir hayvâncağıza dahi vermiştir.

Osmanlıcanın Islâhı

Edîbler beyninde aralık aralık 'Osmânlı kitâbetinden bahs-olunup da herhâlde sâdeliği külfete tercîh eden zevâtın birisi "Cânım yazılar bu kadar muğlak yazılacağına biraz açık yazılsa da her okuyan anlayabilse, ba'zı yazılan şeylere o kadar 'Arabî ve Fârisî lugatlar katılmasa da herkesin anlayabileceği gibi şöyle kabaca bir 'Osmanlıca yazılsa"

dediği zamân bu zâta edilen mukâbele “Kabaca yazılmak nasıl mümkün olur? ‘Arabî ve Fârisî nasıl terk edilir? ‘Osmânî lisânından ‘Arabî ile Fârisî’yi çıkarır isen lisânı tamâmen terk etmiş oluruz” sözlerinden ‘ibâret olduğu görülmektedir.

Vâkı’â ilk nazarda şu mukâbele yolunda gibi görülür. Çünkü biz Türkistân’dan getirmiş olduğumuz asıl ana lisânımızı gayb-etmiş bulunduğumuzdan şimdiki hâlde lisânımızda ‘Arabî ve Fârisî lugatlarını çıkarmış olur isek ‘Osmânî kâmûsunun hemân bütün bütün boşalacağı derkârdır.

Ancak lisânımızın ıslâhına ma’nî olan şey yalnız bu ise andan bu kadar mâ’yûs olmak icâb etmez. ‘Acabâ dünyâda bir lisân var mıdır ki mahlût olmayıp da sırf kendi mâlî olân elfâzı kollansın?

En ziyâde fasâhatle şöhret bulan lisânlardan birisi ‘Arabî’dir. Hâlbuki esâsen birçok lugatlar ‘Arabî ile ‘İbrî beyanında müşterek olduğu gibi Yunânî’den birçok lugatlar dahi ta’rîb edilmiştir.

En fasîh bir lisân olsa olsa bütün lisânların anası demek olan Sânskrît*⁴ lisânı olmak lâzım gelip hâlbuki eğer târih o zamâna dâ’ir ma’lûmat-ı sahîhe ve kuvviye verdikten sonra andan ilerisini keşif için dahi ba’zı senedât ve delâ’il göstermiş olsa Sânskrît lisânının da meâhizlerini bulabileceğimiz derkârdır.

Vâkı’â ‘Osmanlılar Asyâ-yı Vustâ’dan geldikleri zamân berâber getirmiş oldukları lisânı muhâfaza etmiş olsaydılar da ba’de Türkiyât-ı Medeniyye nisbetince lisânın dahi terakkiyatını yine Türkçe dâ’iresinde aramış oldular. Şimdi kendilerine pek büyük teşekkürler eder-idik. Ne fâ’ide ki o zamânlar İrân ve ‘Arabistân’dan celbine mecbûr olduğumuz fuzılâ ve üdebâ-yı ‘Arab ve ‘Acem lisânından ahzine lüzûm gördükleri şeyler Türkleştirmek dahi şöyle dursun belki Türkçemizi dahi elimizden alarak ‘Arabî’leştirmişler veyâhûd Fârisî’leştirmişlerdir ki “İşin gelişâtı”, “Gün bugün” vesâ’ir bu kabîl ta’bîrâtın zamânımızda dahi isti’mâl edilmesi gibi bir büyük fesâdın tohumunu daha o zamân ekmişlerdir. Te’essüfümüz yalnız bu kabîl küçük şeylerden de ‘ibâret değildir.

⁴ Hind kadîm lisânı olup Zend-i Fârisî ve Cermen ve İtalyan ve Yunan ve Slav velhâsıl aplebî ve belki bil-cümle lisânlar ondan müştaktır. Milâdın üçüncü ‘asrında zevâle yüz tutup yedinci ‘asrında nisyâ-i mensiyâ hükmüne girmiştir. Şimdi ‘ulemâ yine ihyâsına çalışıyorlar.

Gele gele ‘Osmânî kitâbeti o dereceyi bulmuştur ki kaleme alınan bir şey’i ne ‘Arab ne ‘Acem ve ne de Türk anlamayarak bu lisân yalnız birkaç zât arasında tedâvül eder bir lisân-ı husûsî halini giymiş ve azlığın çokluğa tabî’ olması darb-ı mesel-i hükmünden iken bu azlık çokluğu kendisine tabî’ etmek da’vâsına düşerek nihâyet milleti ‘âdetâ lisânsız bırakmıştır.

Fakat bir milletin lisânsız kalması mümkün ve mutasavver değildir. Gâyeti yukarıda dahi denildiği vecihle milletimiz ana lisânı bulunan Türkçeyi kaybederek onun yerine “ ‘Osmânî lisânı” isminden başka hiçbir isim kab’ul edemeyecek olan bir lisânı öğrenmiştir.

Elyevm kullandığımız lisân ‘Arabî ve Farisî ve Türkî ve ‘Osmânîlerin gemicilikte ve san’atta kesb-ettikleri terakki münâsebetiyle Yunan ve İtalyan ve terakki-i ahîremizin gösterdiği lüzum üzerine bir de Fransız lisânlarından mürekkebtir. Ancak biz lisânımızda olan elfâz-ı ‘Arabiye’yi kullanabilmek için bütün ‘Arab lisânını öğrenmeğe ve kezaik diğer lisânları dahi birer birer tahsîl etmeğe mecbûr olacak isek müddet-i ‘ömrümüzü yalnız lisân tahsiline husr etsek bile yine muvaffak olamayacağımız derkârdır. (Altı yüz senelik bir millet içinde ancak beş altı kâtib gösterebildiğimiz ne sebepten ileri geldiği ve hatta ba’zı Türk muharrirlerin kaleme aldıkları kitâbı ‘Arapça olarak kaleme almaya neden mecbûr oldukları düşünülecek olur ise maksad daha ziyâde kesb-i vüzûh etmiş olur)

‘Acabâ lisânımız hâl-i hâzır ile ıslâh kabul etmez mi? Bil-ıslâh milletimiz için bir lisân-u ‘umûmi hâline giremez mi?

Fransız lisânının bizim Türkçeden şimdi elimizde bulunanı kadar dahi zengin olmadığı ve bütün bütün Yunan ve Latin ve Cerman lugatlerinden ‘ibâret iken bil-ıslâh yalnız Fransız milletine değil elyevm ‘umûm-ı dünyâyâ lisân-ı ‘umûmi olduğu hâlde bizim ‘Osmânî lisânı yine ‘Osmânî milleti için lisân-ı ‘umûmi hâlini kesb-edememek sûreti mümkün değil teslim olunamaz.

Şinâsi merhûm, mensûr ‘ibârelerdeki seci’ ve kâfiyeleri kaldırıp onlardan muntazar olan hizmeti ber-safire gördürmüş ve bu sûretle kelâmları parçalamış olduğu gibi cümleleri dahi bend bend ayırıp bu sûretle lisânımızı bayâğı ‘umûmîleştirmiş ve merhûm

müşârileyhin bu himmeti sayesinde elyevm erbâb-ı şebâbımızdan birçoklarının eli kalem tutabilmeye başlamıştır.

Şu bendimizi buraya kadar lisânımızı Şinâsi merhûmun sâdeleştire sâdeleştire indirebilmiş olduğu bir derecede olarak kaleme aldık. Eski kitâbının anlaşılmaz ‘ibârelerine nisbetle bu ‘ibâremiz elbette daha kolay anlaşılabilir ve yazılışında dahi daha kolaylıkla kaleme alınmak mümkün olacak bir ‘ibâredir.

Ancak biz da’va ediyoruz ki Şinâsi merhûmun sâdeleştirdiği dereceden birkaç derece daha sâdeleştirmeye ve daha ziyâde ‘umûmileştirmeye lisânımızın isti’dâdı vardır. (Vaktiyle bu da’vâımıza dâ’ir Basîret’e birkaç bend konulmuş idi.)

Her ne kadar san’atlı söz söylemek gayretinde bulunan ba’zı edîblerle ağızdan edilen müzâkerelerimizde aşağıda göstereceğimiz sûretlere bayâğı ‘îtirâz edilmiş ise de bu günkü gün lisânımızı sâdeleştirmeye ve ‘umûmileştirmeye o kadar muhtâcız ki bu ihtiyâcımız edilecek ‘îtirâzdan kaçınmayarak ve çekinmeyerek burada dahi fikrimizi ortaya koymaya bizi mecbûr ediyor.

Biz diyoruz ki ‘Arabî sarf ve nahvından izâfetler ile sıfatlar ve müzekkerler ve müennesler ve müfredler ve cem’ler ‘Osmânî sarf ve nahvına sokulmasa; haniyâ demek istiyoruz ki ‘Osmânî lisânınca bunlara ihtiyâc gösterilmese lisânımız Şinâsi merhûmun sâdeleştire sâdeleştire vardırırmış olduğu derecenin daha yukarısına mutlakâ varır. Bunla berâber kelimenin Türkçesi ve fakat ma’rûf olan Türkçesi var ise onun yerine ‘Ârapça ve Fârsça bir söz kullanılmasa lisânımızın sâdeliği bir kat daha artar.

Sözümüzü dahâ açıkça söyleyelim. İşâretler edâtımızı “Falân-ı mezkûr” gibi ‘Osmânî lisânında ka’idesi olmayan bir sûrette yazacağımıza “Mezkûr falân” yazsak ve “‘Âmâl-ı hayriye” diyeceğimize “Hayırlı âmâl” desek sıfat ile mevsûf beyanında on yerde mutâbakat aramaya hiç mecbûr olmaz idik. “Hayırlı âmâl” diyeceğimize “Hayırlı ‘ameller” desek ve diğer cem’lerde dahi hep bu sûreti iltizam etsek meğer dîni öğrenebilmiş olduğumuz kelimelerin cem’-i killeti “Ef’al ef’âl efâle fi’le” vezinlerinden hangisine tatbîk edileceğini ve cem’-i kesretler nasıl bulunacağı için hiç zihin yormaya mecbûr olmaz idik “Zümre-i üdebâ” yazağımıza “Edîbler zümresi” desek ve her izâfette bu sûreti kabûl etsek izâfet-i lafziye midir izâfet-i ma’neviye midir? Ve

bunların her birinde muzâfun-ileyh muzâfun-ileyhin kaç yerde mutâbakatı şarttır? Hiç buralarını da bilmek lâzım gelmez idi.

Hele Türkçe güvercin ve örümcek gibi lugatler durup durur iken kebûter ve ‘angebût gibi ‘Arapça Fârsça lugatler koyarak halkı ferhenk ve kâmûsta baş patlatmaya mecbûr etmez idik.

Bunlar bir tarafa kalsın eğer lisânımızı sâdeleştirir isek şimdiki güçlüğün gösterdiği icbâr ile birtakım kuyruklu kulaklı yanlışlıkları kabûl etmeyerek hiç olmaz ise ka’idece yanlışlığına hüküm olunamayacak bir yolda yazı yazabilir idik.

“Serî ül-hâme”, “Feshâne-i ‘âmire”, “Şemş-i münîr” ve daha bunun gibi nice nice yanlışlıklar lisânımızın şimdiki güçlüklerinden ileri gelmez-de neden gelir?

Âmâ denilir ise ki bu ta’rif ettiğimiz sûretle yazılan yazı göze batacak ve söylenen söz kulağı tırmalayacak kadar sakîl olur.

Hayır biz iddi’â ederiz ki olmaz. İşte şu sekiz bende kullandığımız lisân ta’rif etmek istediğimiz ‘Osmânî lisânı olup bu lisân ile yetmiş satır kadar yazı yazdığımız hâlde ne bir sıfat-ı mevsûf ne bir muzâf-ı muzâfileyh ve hatta ne Fârisî ve ne ‘Ârabî bir cem’ dahi getirmeyip doğruca yazıverdik. Hatta ‘ârabî ve Fârisî lugatleri bile az kullandık. Bu yetmiş satırı şu sûretle yazdığımız gibi yedi yüz ve istenebilir ise yedi bin ve yetmiş yedi bin satır bile yazabiliriz.

Murâd-ı merâm anlatmak ise bu sûretle daha kolay anlatılabileceği dahi derkârdır. Nice senelerden-beri lisânımız için sâ’ir lisânlarda olduğu gibi bir garâmı yapılması ârzû ediliyor. Fakat bir türlü yapılamıyor. Çünkü yalnız ‘Ârabînin sarf ve nahvı üzerine kitâphâneler dolusu kitâp yazılmış. Lisân şimdiki hâlinde kalacak olur ise bunlar ne kadar ayıklanacak ne kadar kısaltılacak olsa Fârisî ve Türk kâ’ideleri dahi zımm-olunduğu hâlde bizim için iki bin beş yüz sahîfelik bir garâm yapmak lazım gelecek. Hele mantık-ı maânî, bedî’ beyân hep ‘Arabî olarak okunacak olur ve “Ve kurb kabir harb kabir” ağır mıdır hafif midir? diye uğraşır gider isek hakk imdâd eyleye.

Hâlbuki bir lisânın mantikî ma’ânisi, bedî’î beyânı diğer bir lisândan tahsîl edilmekte olan garâbet çaba kalır.

Bizim tavsiye ettiğimiz lisâna gelince burada tafsîli bâş ağrısı getireceği cihetle sözü uzatmamak için şu kadar diyelim ki ‘Arabî sarfindan masdar ism’i fâ’il, ism-i mef’ûl, ism-i zemân veyâhûd mek’an-ı mübâlağa ile ism-i fâ’il, ism-i mensûb ve ism-i tafdîlin yalnız birer müfred müzekker-i sîgalar ile altı sülâsiyi bir ‘itibar ederek bir sülâsi mücerred ve sülâsi mezîd fihten ef’âl tef’îl mefâ’ile ifti’âl infi’âl tef’îl ve istif’âl ve bir de rübâ’î mücerred bâbı ve bunların ise yalnız masdarlar ile ism-i fâ’il ve ism’i mef’ûl sîgaları kifâyet eder. Ve mu’tel olan kelimeler aslından ne imiş diye araştırılmak lazım gelip onlar Fransızlar’ın gayr-ı kıyâsi fi’illeri gibi hâli üzere kabûl olunurlar. Nahvdan yukarıda beyân ettiğimiz vecihle saft mevsûf ve muzâf muzaf-ileyh ve sâ’irler terk edildikten sonra bie lüzumlu hiçbir şey kalmaz. Yalnız Türkçe için bir nahve ihtiyâç kalır. Bundan sonra kendimiz için bir de mantık tanzîm edebiliriz.

‘Arz ettiğimiz şeyleri bir dereceye kadar takdîr edenlerden bir zât yalnız mu’tel olan fi’illeri haliyle kabûl etmeye ve i’lâli terk eylemeye i’tirâz etmiş idi. Buna mukâbil tarafımızdan şu cevâb verilmişti:

İ’lâl kâ’ideleri bize “Kâl”nin âslı “Kavel” olduğunu göstermeyecek mi? Hâlbuki kâl’nin âslı yine kâl idi. Hiçbir vakitte kavel değil idi. Bu kadar eski ‘Arab şâ’irlerinin şî’irlerini görüyoruz. Hangisi kâl’nin âslı olarak kavel demiş. Hayır yalândır. Biz iddiâ ederiz ki yalândır. Kâl’nin âslı kavel değildir. “Kavel” masdarına münâsebet aldırma için bunu uydurmuşlardır.

Sözün netîcesi lisânımızı ıslâh etmeye ziyâdesiyle mecbûruz. Biz şimdiye kadar merâmını (Velev ki anlaşılamayacak bir sûretle olsun) kâğıt üzerine kıyabilecek zâtlara “Falân âdem kâtibdir” diye ‘âdetâ müntehî nazarıyla bakardık. Fakat şimdi görüyoruz ki okuyup yazmak denilen şey ‘âdetâ dileyip söylemekten ‘ibâret kalır “Ben yazar okurum” diyen âdemler “Pek’âlâ onu anladık. Fakat bildiğiniz şey nedir? Hangi fenne husûsiyetiniz vardır” diye soruyorlar. Biz yirmi beş otuz yaşına kadar zamânımızı hâlâ lisân tahsîli yolunda sarf eder isek otuz beş yaşına girsek bile yine mekteb çocuğu hâlinde kalacağız. Eğer lisâna ehemmiyet vermeyip de yalnız fenne hasr-ı himmet edecek olur isek “Pek çoklarını görmekte olduğumuz vecihle” o zamân dahi iki satır yazı yazıp merâmımızı ifâdeye muktedir olamayız.

İnsân dilsiz yaşayamaz. Milletimizin terakkîsini ister isek her ferdîne bülbül gibi şakıması için kendilerine kolaylık göstermeliyiz.

Arzın Kadri

(Muharrir-i meşhûr Fenelon'un vücûd-u Allah'ı isbât için îrâd ettiği delâ'il-i tabî'ye sırasında arza dâ'ir güzel bir makâle-i takdîriyesidir.)

Müteharrik olduğu hiss-edilemeyecek bir sûretle bu kürre-i ârza mu'allakta ta'yîn-i mevkî eden kimdir?

Bu binâ-yı 'acîb ve şekl-i garîbin esâsını kim te'sîs etti?

Arz dediğimiz cevher bu bî-kıymet ayaklar altında sürünen bir vücûd değil midir ki en miskîn haşerât bile yüzüne basıp ve çiğneyip geçer.

Fakat arz, istimplâki için insânların bunca cânlar, hazîneler fedâ ettiği bir şeydir! Arzın mahiyetine dikkat lâzımdır. Eğer sâ'ir-i ecsâm-ı sulbiyye kadar katı olmuş olaydı insânlar zirâ'at için üzerinde çift süremez idi. Eğer şimdiki derecesinden daha yumuşak olaydı çiftçi üzerinde gezemeyip kumda veyâ bataкта gezenler gibi batır kalır idi.

'Âlemde en kıymetli şeyler arzın mahsûlüdür. Zâhirde gâyet kaba ve çirkin gibi görünen o cism-i mübârek türlü türlü eşkâle girebilir ve bizim istediğimiz sa'âdetlerden hiçbirisini dirîğ etmeyerek verir.

Bu çirkin ve hakîr toprak o kadar güzel şekl ü sûrete girebilir ki nazar-ı hayretimize çarpar. Bir sene zarfında nebâtâtından şahlar fışkırarak tomsuklandırır, yapraklandırır, çiçeklendirir yeşillendirir ve gelecek sene için tohumunu dahi istihzâr eder.

Toprakta olan sa'âdet istihsâl edile edile bitmez. Çok istihsâl edeyim diye eşeledikçe ve kazdikça ve yardıkça daha çok zenginleşir. Nice bin yıldan beri her şey ondan zuhûr ettiği ve ondan alındığı ve her hayvânı isti'mal ettiği hâlde henüz eskiyememiştir. Eskiyemez ve ihtiyârlamaz. Şimdiye kadar binlerce inkılâb gördü. Her inkılâb erbâbı ihtiyârlandı. Ancak kendisi ihtiyârlanmayıp her sene mevsim-i bahârında gençlemektedir.

Arz kimseyi unutmaz. Kimseden ni'metini dirîğ etmez. Yâlnız gözü kapalı insânlar onu unuttur. Onu zirâ'at hus'usunda himmetini dirîğ eyler. İnsânlar mahzâ nesîb halleriyle bağ ve tarla olacak yerlerde ve dikenlerin bûy etmesine sebebiyet gösterirler.

Tuhafı neresi, fâtihler binlerce kan dökerek ve binlerce insân 'ömürlerini tehlikeye koyarak feth-ettikleri arâzînin vîrân kaldığını görürler de müte'essir olmazlar. İnsânlar göz önünde duran bunca arâzîyi bomboş görürler de tüyleri bile kıvıldamaz. Ancak böyle nazar-ı 'itibârdan devrolan bir toprağa yine kendi hemcinsinden bir fırka ayak basacak olsa ayaklarını kırmakla iktifâ edemeyerek cânlarını almak için üzerlerine yürürler.

Arz eğer güzel zirâ'at edilecek olsa şimdi beslediği kadar insânın yüz misillû daha besleyebilir idi.

Sath-ı arzın müstevî olmayıp inişli yokuşlu olması bile, bilene bir kadr ü kıymettir.

Bir taraftan dâğlar ref'i revs-i 'azimet etmiş ve diğer taraftan vadîler Cenâb-ı Hakk'ın ta'yîn ettiği dereceye kadar inip gitmiştir. Bu ikisinin mâbeyni ovalar ve kırlar olup şu üç cins arzdan her birinin karış karış başka bir hizmeti vardır.

Küngüresini bulutlara kadar îsâl eden dağlar bulutlara 'arz-ı sîne-i istikbâl ile kucak doluları ni'met barâni nehirler vâsıtasıyla vâdîlere ve ovalara bol bol taksîm ve tevzîi' ederler. Vâdîlerin güneşe cihât ve derecât-ı muhtelifeden tekâbül etmesi semeresiyle ba'zısında sırma gibi otlar zuhûr ve ba'zısında güzel bağlar ve bağçeler sudûr eder. Sivri tepeleri nazar-ı istigrâba batan kayalar bile vücûd-ı insândaki kemikler lühûmu zabt-ettikleri misillû kürre-i arzın lühûmu demek olan arâzîyi zabt işinde bulunur. Ve bunların hey'et-i mecmû'ası ise nazarlarda bunca 'âlî fikr-i ressâmların taklîd ve tersîmi yolunda it'âb-ı fikr eyledikleri tablolar teşkîl eder.

Vücûd-u Allah için bu da bir büyük hüccet olamaz mı?

'İlim ile Fenn

Biz henüz mütefennîn 'add-olunabilecek bir millet olmadığımızdan mıdır nedir şimdiye kadar 'ilim ile fenn beyninde bir fark aramamışızdır. Meselâ üdebâmızdan "'İlm-i

hesâb” diyenler de bulunmuştur “Fenn-i hesâb” diyenler de. Kezalik “‘ilm-i târîh” diyenler de bulunmuştur “fenn-i târîh” diyenler de.

Biz şimdi lugat ma’nâsınca bunların ikisinin de hükmü bir yere çıkacağını veyahûd çıktığını hesaba koymamalı mıyız. İkisinin de “Bilmek” gibi bir ma’nâya gelebileceğini veyahûd denildiğini düşünmemeli miyiz. Ancak bilmek iki türlü olduğuna ve elimizde dahi hâzır şöhret bulmuş iki lugat bulunduğuna mebnî iki türlü bilmeye bu iki lugati ‘ilim etmek cihetine gitmeliyiz.

Avrupa muharrirleri bilmekliğin iki türlü olduğunu göstermek ve birisine ‘ilim ve diğerine fenn diyebilmek için sözü o kadar uzatmışlardır ki ta’rîf kabûl etmez. Bakalım biz bu bâbda bir kestirme yola gidebilecek miyiz.

Ne demiş idik? Bilmek iki türüdür demiş idik. Evvelâ bu iki türlü bilmeklik beyanını tefrîk edelim.

İnsân bir kere Büyük Petro’nun “Ruslar için dünyâyı zabt-etmek pek de kolaydır” dediğini bilir. “Bir kerede iki kere iki dört eder” olduğunu bilir. Vâkı’â bunun ikisi de bilmek demektir. Ancak Büyük Petro’nun ber-minvâl-i muharrer dememiş olduğunu bilmek dahi mümkündür. Fakat “İki kere iki dört etmez” olduğunu bilmek mümkün ve mutasavver değildir.

Demek oluyor ki bir bilmek vardır ki onun öbür türüsünü bilmek dahi mümkündür. Diğer bir bilmek vardır ki artık onun öbür türüsü olamayacağından vücûdu olmayan bir şey’i bilmek dahi yine mutasavver olamaz.

İmdi bunun evvelkisine “ ‘ilim” ve ikincisine “fenn” itlâk olursa matlûb hâsıl olur.

Şu hâlde târîh bir “ ‘İlim” diyebileceğimiz. Zîrâ ‘âdetâ bir bilmek demek olup başka türüsünü bilmek de mümkündür. Fakat fenn-i hesâba “‘ilim” diyemeyeceğiz “fenn” diyeceğiz. Zîrâ bir başka türüsünü bilmek mümkün olamıyor.

“Fenn” şol bir ‘ilme itlâk olunmak lâzım gelir ki içinde kânûn ve kâ’ide bulunmalıdır. “Şu hatt şu hatt-ı müvâzîdir” dediğimiz zamân bunun bir kanûnu olmalıdır ve biz lede-l-hâce o kânûna mürâca’atla “Şu hatt şu hatta müvazîdir zîrâ iki hat biribinin yanına konulduğu zamân eğer ikisinin iki nokta-i mütekâbilesinden birbirine mesâfesi müsâvî

olur ise o iki hattın yekdiğerine müsâvî olduğu hüküm olunmalıdır” denildiği zamân “niçin” deyu vârid olacak bir su’ale ber-minvâl-i muharrer bir kânûn ve kâ’ideye tatbîke cevâp verilemez. Falân adama göre güzel ise falâna göre çirkin olmak dahi ihtimâlin hâricinde değildir.

Demek oluyor ki hendese bir fendir. Fakat “Sâhib-, şu’ûr ma’nâsında olmak üzere” şâ’iriyet bir fenn değildir.

Hüküm ciheti ele alınır ise ‘İlim daha geniştir. Hatta fenn bile ‘ilmin içine girebilir. Çünkü fenni bilmek mümkündür. Fakat kuvvet cihetine gelince fenn daha kuvvîdir. Çünkü fenn, bir şey üzerine hüküm verince artık onun başka türlüğü olmaz. Verdiği hüküm kat’îdir.

Her ne olursa olsun bir şey’ bilene “ ‘Âlim” itlâk olunur. Fenni bilene dahi bu isim verilir. Fakat her ne olursa olsun bilene mütefennîn itlâk olunamaz. “Mütefennin” fenne âşinâ olana itlâk olunur.

İnsân kendi isti’dâd-ı zâtîsiyle pek çok şeyleri bulur çıkar ve öğrenür. Binâberîn pek çok şey bilir ve kendisine ‘âlim” denilir. Fakat fûnûn herkesin kendi isti’dâdıyla bulup çıkardığı ve öğrenip bildiği şey değildir. Bu bâbda mevzû’ olan kuvânnîni okuyup öğrenmeyince mütefennin olamaz.

Bir şey’i ‘ilmen bilmek naks ‘add-olunur. Fennen bilmelidir ki tamâm ve mükemmel olsun. Meselâ insân balonun canfesten yapılmış bir küre olduğunu ve içine gaz doldurulduğunu ve gaz havâdan hafif olduğu için havânın içine batmayıp ya’ni yere düşmeyip üzerine çıktığını ya’ni uçtuğunu ya görerek veyahûd işiterek öğrenir. Demek oluyor ki o âdem balonun câhili değildir ‘âlimdir. Fakat bu ma’lûmâtı nâkıdır. Kendisine “Bir balon yap” veyâhûd “Nazârın altında yaptır” denilse yapamaz ve yaptırılmaz. Ancak balon niçin canfesten yapılıyor, ne sebebe mebnî balon için kürevî şekil intihâb olunmuştur. Gaz havâdan hafif olduğu için ne sebebe mebnî uçar. Gaz havâdan ne kadar hafiftir. Ne kadar hacimde olan gazın havâdan ne kadar hefti hasbiyle ne kadar kuvvet cem’ edebilir. Ve o vakit ne kadar bir vücûdu kaldırabilir. Hevâ-yı nesîmin bu bâbda olan müdahili nedir. Ne cesâmette bir balon yapılmalıdır ki şu kadar bir kuvveti kaldırabilsin. Eğer buralarını fennen bilir ise o hâlde iktizâsına göre bir balon yapar veyahûd yaptırabilir.

‘Âlemde bilmek insân için en büyük bir lezzettir. Bilmek olmazsa lezzet hiç olmaz. Siz bu gaz içinde mehtâba çıkmaktan lezzet alırsınız. Zîrâ bilirsiniz ki bu gaz içinde mehtâba çıkmaklığın mâhiyeti nedir, bu mahîyeti bilmeyen bir muhtell-üş-şu’ûr mecnûnu veyahûd bir bî-şu’ûr ahmağı mehtâba çıkarmış olsak ne lezzet alabilir?

İmdi lezzet bilmekten hâsıl olur ise lezzetin en büyüğü dahi fenden hâsıl olur. Çünkü fenn en kuvvî ve mu’ayîn bir sûretle bilmek demektir. Gâyet berrâk ve güzel bir gecede semâya bakıp da ecrâm-ı semâvîyenin parıl parıl parladığını görenler ve bunun tabb’e hilâvet bahş-olacak kadar güzel bir şey olduğunu bilenler eğer ön nisbetinde farz edilir ise fenn hey’et bilip de devr-i eflâktan ve o ecrâmın bize ne kadar uzak ve bizim dünyâdan ne kadar büyük olduklarını ve nasıl bir intizâm altında olarak o bî-nihâye-i cûd cevelân ve deverân edenlerini fennen bilenlerin telezzüzü elbette yüz nisbetine bâliğ olur.

Her şey’e nâ’il olmaktadır su’ûbet o şey’in kadir ve kıymeti nisbetindedir.

Binâberîn ‘ilim bil-nisbe fenden daha kolaydır. Ve fennin istihsâlindeki su’ûbete mebnîdir ki erbâbı daha kalıldır.

Fakat mütemeddîn memleketlerde fenni dahi ‘ilim derecesinde sâdeleştirmek yolunu tutmuşlardır. Kâ’idelere ve kânûnlara lüzûmî mertebede tatbîk edilmekle berâber her şey üzerine ma’lûmât-ı fenniye verirler ki okuyanlar gûyâ bir hikâye okurum zann-eder. Hele hayvânât ve nebâtât gibi fenleri öyle bir sûretle hikâye ederler ki okuyanları sıkmadıktan başka bir dereceye kadar kendilerine eğlence dahi olur. Meselâ yukarıda zikrettiğimiz “Karıncalar” fıkrası ‘ilm-i hayvânâtın karıncalar hakkında verdiği ma’lûmatın hülâsası demektir. Şu kadar var ki bunların hangisi familyâyâ ‘âid olduklarını ve ne şekl ü sûrette bulduklarını îrâd etmedik. Sebebi dahi mes’ele “Fenni-i hayvânât” ser-levhası altında bulunmayıp karıncaların şekl ü sûreti dahi dâ’imâ manzûrumuz olmasından ‘ibârettir.

Fakat şurasını da ihtâr edelim ki fûnûn hakkında kavâid zikrinden sarf-ı nazarla yâlnız semerâtı zikr-olunur ise o hâlde keyfiyet doğrudan doğruya fenn olmaktan çıkar. Zîrâ ‘âdetâ kanûn demektir. Semerâtı ‘ilm sınıfına dâhil olur. Ancak zâten fenn dahi bizâtihi ‘ilimde dâhil bulunduğunu yukarıda beyân etmiş olduğumuzdan fûnûnun semerâtı dermiyân edildiği hâlde ‘ilmi fenne tatbîk etmiş oluruz.

‘İlim ile fenn arasını bu sûretle tatbîkten murâdım fünûn semerâtından olan birtakım keşfiyât-ı garbiye hakkında pek çok makâleler tercüme ve hafz-etmiş olduğumdan ve onları hep Dağarcık’a dolduracağımdan esâsı fünûn üzerine mübtenî bulunan husûsâtın ma’lûmât-ı ‘adîyye saresinde telakkî edilmesi zımnında kârîîn-i kirâme bir fikir vermekten ‘ibârettir. Yoksa “ ‘ilm” olduktan sonra hiçbirinin fâ’ideden başka bir semeresi olamayıp hatta tahâffuz ve tedâfü’ye medâr olmak için ehl-i ‘ibrete küfrü öğrenmek bile fâ’ide-bahş olduğu hüküm olunmuştur.

Kırım Muhârebesinin Bidâyeti

Kars’tan Kalafat’a kadar dört yüz elli, beş yüz sâ’atlık bir hatt-ı harb üzerinde dört beş devletin kuvve-i mecmû’a-yı ‘askerîyeleriyle edilen bir cengin ne kadar büyük bir menfa’ati müdâf’aten icrâ edildiği hâricen küçük bir muvâzene ile dahi anlaşılabilir. Fakat bu muvâzene yâlnız menfa’atin büyüklüğünü gösterebilir, mahiyeti neden ‘ibâret olduğunu anlamak için yâlnız böyle hâricî bir muvâzene kifâyet etmez.

Bu muhârebe gerek cesâmetçe ve gerek ehemmiyet-i mâddiye ve ma’nevîce yakın vakitlerde emsâli sebkât etmemiş bir şey iken şimdiye kadar buna mahsûs bir târihin kaleme alınamamış olmasına istiğrâb edilebilir.

Ne ise işin bu ciheti şimdilik maksadımızın hâricinde olup fakat bir Fransız zâbitinin Almanca’dan tercüme etmiş olduğu bir kitâpta muhârebe-i mezkûre-i menşe’ ve mebde’i pek muhâkemeli bir sûrette icmâl edilmiş olduğundan hiç olmaz ise o zamân politikasının esâsı bilinmek için keyfiyyetin hülâsa vecihle tercümesi arzu olunmuştur.

Zıkr-olunan kitâbın muharriri muhârebenin esâs-ı aslîsi olmak üzere tâ şu noktadan hikâye-i hâle başlar ki:

Avrupa-yı Garbî tahammülünden ziyâde galebelik olup halk ise himmet ve isti’dâdlarının semeresi olarak mahsûlât-ı zirâ’îye ve ma’ûlât-ı sanâ’îyelerini koyacak ve sarf-edecek yer bulamamakta olduklarından bir büyük ticâret-i hâriciyeye muhtâçtır.

Avrupa’nın bu hâli hemen bu günkü hâli olmayıp eğer ol bâbda birâz ta’mîk-i fikr edilecek olsa Ümîd Burnu bu hâlin iktizâ ve icbârıyla keşf-olunduğu ve Hindistân’a ve Çin’e ve Avusturalya’ya dahi yine bu icbâr ile gidildiği hüküm-olunur.

zamândan beri Avrupa'nın ahâli-i mütemekkinesi için darlığı gün be gün arttığı misillü sanâyi' ve muhtera'âtının ve sa'ati dahi Avrupa-yı Garbî halkı gibi kabiliyet ve isti'dadını hiçbir şey ile yenememekte olan erbâbına pek dar görünür idi ki Ümîd Burnu'na kadar Bahr-ı Atlası ve ondan öteye Bahr-ı Muhît-i Ekber tarîkleriyle Avrupalıların öteye beriye muhâcirler sevk etmiş olması Avrupa için bir dereceye kadar medâr-ı teneffüs olduğu gibi gidenler için dahi kesb-i vüs'ate medâr olmuştur.

Fakat Avrupa'nın asıl aradığı şey bu da değildi. Avrupa ma'mûlât-ı ticâriyesinin dahi inşâ'ı için kendisine dâ'imâ başka bir ekâlim ve belki de başka bir 'âlim aramaktadır.

Bu hâle nazara bedâhетен görülür ki Avrupa ticâretinin kesb-i vüs'at etmesi için Şark tarafından başka hiçbir cihete bir yol bulamaz. Zîrâ Garb'ın hangi cihete uzanacak olsa derhâl Amerika karşısına çıkar ki Amerika sanâyi' ve binâen'aleyh ticâreti henüz genç ve dinç olduğundan Avrupa sanâyi' ve ticâreti ona galebe şöyle dursun bil-'akis mağlûbu ve mahkûmu olur.

Avrupa'nın ticâret cihetiyle dâ'ima Şark tarafına doğru yayılıp gitmesinin birinci mûciblerinden birisi dahi Şark yolu Garb yolundan daha emîn ve rahat olduktan başka hîn-i intişârda ba'zı ba'zı tevakkuf etmesi için sitasyonlar ve muvakkıflar dahi bulunmuştur.

Şark'a gitmek için ma'lûmunuz olan yolların en suhûletlisi ve en emniyetlisi Tuna tarafı olduğu pek çok zamânlardan beri sebkât eden tecrübelerimiz üzerine meydâna çıkmıştır. Bu mübârek nehir Avrupa'nın tamâm göbeğinden nebe'ân tâ Asyâ hudûduna kadar varır ve orada mürâselât-ı vâk'a-yı Karadeniz'in dest-i himmetine tevdi' ve tesellîm eyler.

Vâk'ia mu'ahharen şimendüferlerin mürâselât husûsunda nehirlerle rekâbet etmeye çıktığı görülmüş ise de bu rekâbet ekseriyâ nehirlerin gıyâbında olup şimendüferler gide gide temâm büyük nehirlerle varınca sırtlarındaki yükü yine nehirlerin düş-ı himmetine yükletmektedirler. Husûsuyla Şark'a doğru yapılacak şimendüferler dahi bil-zarûrî Tuna'nın istikâmet-i cereyânına tab'iyet edeceğinden ve gide gide nehir-i mezkûrun mensubu olan mahale veyâhûd gûyâ nehrin bir şu'besi imiş gibi Marmara veyâ Atalar Denizi'ne ineceğinden Rumeli Kaz'ası hangi devletin zîr-i zabtında bulunur ise gerek Tuna Nehri ve gerek farz olunan şimendüfer gibi en büyük bir hatt-ı

mürâselenin bir ucu kendi elinde olacak ve bu sûretle Avrupa üzerinde o devletin pek büyük bir nüfûzu bulunacaktır.

Şark ticâretince Fransa ve İngiltere sâ'ir devletlerden daha ziyâde müstefid olup bunlar mahsûlât-ı zirâ'îye ve ma'mûlât-ı sînâ'îyeleri için Şark-ı tarîk-i mürâselâtının taht-ı emniyette bulunmasını fevk-âl'âde arzu etdiklerinden şu arzularının medâr-ı husûlü bulunan Tuna Nehri'nin ber-minvâl-ı muharrer hâ'iz olduğu ehemmiyeti takdîrde dahi cümleye müsâbakat göstermişlerdir.

Bu ehemmiyet yalnız Tuna Nehri'ne dahi mahsûs olmayıp Akdeniz'in nikât-i müte'addidesi de ehemmiyet-i mezkûreden hissedâr olmalarıyla Şark yollarının ehemmiyeti her taraftan birleşe birleşe gelip İstânbül'da müctemi' olur ve (İstânbül) denildiği gibi politikaca 'umûm-ı Şark denilmişçesine bir ma'nâ ifâde eder.

'Umûm-u Avrupa anlamıştır ki eğer İstânbül ma'nen ve mâdden terakki etmiş bir devlet altında bulunacak olsa ve o devletin Avrupa ticâretiyle rekâbet edebilmeye dahi isti'dâdı olsa 'umûm-u Avrupa fermân-ı fermâ olabilecektir. İşte bu sebebe mebnî şimdiye kadar olanca himmeti husr-ı ateşbesât-ı harbiyeye sarf etmiş ve binâberîn ma'ârif ve san'at ve ticâretten mahrûm kalmış olan devlet ve millet-i mu'azama Osmâniye'nin İstânbül'u ya'ni 'umûm-ı ticâret-i Şarkiyeyi muhâfaza etmiş Avrupa'ca veya husûs İngiltere ve Fransa'ca gâyet-ül gâye mültezem hükmüne girmiştir.

Şu dermiyân ettiğimiz ehemmiyetler 'umûm-ı Avrupa'nın ma'lûmu olduğu hâlde Rusya devletinin mechûlu kalmıştır. Belki devlet-i müşârün-ileyha bunu cümleden ziyâde takdîr etmiştir. Bir haritaya bakılacak olsa Rusya'nın zîr-i idâresinde bulunan arâzî 'akıllara hayret verecek kadar büyüktür. Ancak bu arazi içinde birçok yerler vardır ki vüs'atı ba'zı Almanya hükümetlerinden birkaç kat ziyâde olduğu hâlde beş paralık bir fâ'ideye yaramadıktan başka sâ'ir mahallerin vâridâtını dahi bu gibi yerlere sarf ve istihlâk etmeye mecbûriyet vardır. Birçok nehirler ve gölleri sâ'ir mahalleri için mürâselât-ı ticâriyeye vâsita oldukları hâlde Rusya için mürâselât-ı mezkûreye mâni'dirler. Zîrâ bunlar iki adımda bir koca koca bataklıklar teşkîl ederler. Hele çöl ve beyâbândan 'ibâret olan yerler hepsinden çoktur.

Vâkı'â Rusya devletinin sînâ'at ve ticâretin terkibâtı emrinde bir zamândan beri görülen himmeti münker değildir. Münker olduktan başka eğer devlet-i müşârün-ileyh bu kadar

himmeti bir mevakkî' layıkında sarf etmiş olsa Avrupa ile rekâbet açarak ihtimâl ki Avrupa sînâ'at ve ticâretine galebe edeceği dahi cây-ı dikkattir. Ancak kendi memleketi şahrâh-ı ticâretten sapa kaldığına mebnî mahsûlât-ı sanâ'aiyesi ba'zı yolsuz ve sapa mahallerin mahsûlât-ı zirâ'iyesi gibi anbarlarında paslanıp gitmektedir. İmdi bu cihetler Rusya devletinin dahi ma'lûmu olduğuna ve Tuna münasebetinin ve bâ-husûs Karadeniz ve Bahr-i Sefîd'in yukarıda serd-edilen ehemmiyetlerini dahi zâten muvâzene etmiş bulunduğuna mebnî Bahr-i Siyâh ve Sefîd'e doğru tevsi'-i hudûd arzusu Rusya için menbit ve mahsûldâr bir memlekete ve zekî ve fatîn bir halka mâlik olmaktan ziyâde şahrâh-ı ticâretin op-orta yerine çıkmak ve orada bütün dünyâ ile rekâbet etmek için vâki' olmuştur.

Bu maksadın husûlü yolunda Rusya devletinin kurduğu tedbîr o kadar dakîk o kadar naziktir ki tedbîr-i mezkûrun derecâtını muvazene edebilmek için pek ziyâde ta'mîk-i fikr etmek lâzımdır. Lakin mes'elenin meydanda bulunan ehemmiyeti bu bâbda efkârı son dereceye kadar dahi it'âba mecbûriyet göstermiş olduğundan Avrupa matbû'âtı ve husûsuyla Almanya erbâb-ı kalemi zikr olunan tedbîrin içini ve ortada hâlâ gizlidir kapalıdır denilebilecek gibi hiçbir nokta bırakmamışlardır.

Rusya'nın Şark hakkındaki metâlîbi neden 'ibârettir? Hiç. Bakılsa o kadar sâde ve o kadar muhakk bir talebi vardır ki akan sular durur. Memâlik-i şâhânedede bulunan Ortodoksların dahi sâ'ir ahâli misillû dinlerince ve diyânetlerince serbest olmasını ve müsâvât-ı kâmile altında bulunmasını ister. Bu talebin hangi ciheti fenâdır?

Fakat şu küçük talebin altında o kadar büyük bir tehlike vardır ki bütün Avrupa'nın ödünü kopartmaktadır.

Rumeli kıt'asında bulunan halkın sülûsânı kadarı Ortodoks mezhebine salık olan Sırp Karadağlı, Avlahlı, Bulgar ve Rum olup Rusya devleti bir kere ber-minvâl-i muharrer küçük bir muvakkitle bunları el altına alır ise zâten milliyetleri ve diyânetleri müttehid gibi bir şey olduğundan yalnız serbestî-i ayinlerince ilk muvaffakiyette sonra sâ'ir-i gûne-i hürriyetlerince son muvaffakiyete kadar nâ'il olacağına hiç şüphe yoktur.

Devlet-i 'Alîye-i Osmâniye Rusya'nın bu tertîbini derhâl derk etti ve bunun için çâre-i mahz olarak bir tedbîr buldu ki 'umûm-u Avrupa'ya âferîn dedirtmeye muvafık oldu. O tedbîr dahi Tanzîmât-ı Hayriye'yi 'ilân etmesi ve Müslim, gayrimüslüm, kâffe-i

Osmânlılara hukûk-ı müsâvât bahş-eylemesi ve milel-i gayrimüslimeyi me'mûriyete kabûl eylemesi ve husûsuyla Rum Patrikhânesi'ni Avrupa düvel-i mu'azzaması himâyesine verip Rum patrîkini dahi meclis-i kebîr 'âzâsından 'addetmesidir.

İşte Rusya'nın istediği oldu. Artık Rusya memnûn olsa ya? Hayır. Devlet-i müşârün-ileyh hâlâ evvelki talebinde ısrâr eder. Ve hatta talebini cebren yürütmek için Moldova'yı dahi idâre-i 'askeriyesi altında aldı.

Rusya'nın bu tecâvüz-ü hudûdu 1853 sene'i mîlâdiyesi hazirânının yirmi sekizinci günü idi.

(Mâ-ba'dı var)

6.2.İkinci Sayı

Kırım Muhârebesinin Bidâyeti

(Geçen numerodan mâ-ba'd)

Rusya Ordusu Moldova'ya girer girmez devlet-i müşârün-ileyhânın bir talebi daha vukû'-buldu ki o da Devlet-i 'Âliye'ye dehâlet eden mücrimlerin istirdâdı kaziyyesinden'ibâret idi. Bundan kendisi için o kadar büyük bir menfa'atı olmayıp 'aklınca bu menfa'atı dahi Avrupa için istihsâl ediverecek idi. Zîra Rusya'nın bu hareket-i tecâvüziyesi ve emel-i taaruzkârânesi 'umûm-ı Avrupa'nın heyecânını mûcib olup halbuki o zamânlar Avrupa'ca birçok fesâd karıştıranlar öteye beriye savuştukları sürede memâlik-i Devlet'i 'Âliye'ye dahi girdiklerinden ve Rusya devleti ise mazâlim ve te'diyatta bütün dünyaya râyet-keş olduğu hâlde mücerred erbâb-ı hürriyete vahşiyâne mu'âmelelerde bulunması semeresiyle kimseye baş kaldırtmadığından ba'zı bunların pençe-i kahrından "muvakkaten" emîn kaldığından gûyâ memâlik-i şâhânedede milletçileri olan devletler yalnız Fransa vesâ'ire imiş gibi bu bâbda mahzâ onlar müstefid olacak idi.

Böyle nâhak ve 'adetâ vahşiyâne taarruzdan 'ibâret demek olan bir hareketi Devlet-i 'Âliye-i Osmâniye şiddetle protesto etmekle berâber mu'ahharen Rusya devletinin tekâlîf ve metâlîbi daha ziyâde artarak ve tenevvü' ederek bir aralık işin içine Kudüs-ü Şerîf vesâ'ir ârâzî-i mübâreke mes'eleleri dahi girdiğinden ya'ni devlet-i müşârün-ileyhânın bir yandan Avrupa müdâhalesinden kurtulmakla berâber diğer taraftan ortalığı bil-iğfâl yeni bir ehl-i salîb daha teşkîl ederek 'umûm-ı Avrupa'yı Devlet-i 'Âliye 'aleyhine musallat etmeye çalıştığı 'adetâ meydâna çıktığından hükûmet-i seniyye-i Osmâniye derhâl Tuna boyuna ve Balkan Dağları'na istihkâm vererek tedârikât-ı 'askeriyesini dahi ikmâl etmekle Tuna Boyu'na 'asker akıtmaya başladı.

Bidâyeti şundan 'ibâret demek olan Kırım Muhârebesi'nde Rusya'nın kullandığı desâyis ile berâber gösterdiği tehdîdât o kadar hîle-kârâne bir sûrette idi ki Avrupa düvel-i mu'azamasından ba'zıları "Rusya ile harb edilmez, bu işe salihen bir çâre bulmalı" diye isrâr dahi gösterdiler ve kendileri öyle menâfi'-i 'umûmiyeye dahl-ı külliyesi bulunan bir muhârebede bayâğı bî-taraf bulunmayı karârlaştırdılar. Ancak o zamânlar Osmanlı diplomasisi kırk sene evvelki hâlinde bulunmayıp seyf-i Osmânî

nasıl bilenmiş ise kalem-i Osmânî dahi hemân o nisbette keskinleşmiş olduğundan hükûmet-i seniyye bu muhârebenin ‘umûm-ı ‘âlem-i medeniyetçe olacak sû-i te’sîrâtından dolayı medeniyet ve insâniyet mukâbilinde tertîb edecek mes’ûliyeti Avrupa’ya bırakarak fakat kendi vazîfesini îfâdan geri durmayacağını ‘îlân etmiş ve sene-i mezkûre Teşrîn-i Evvel’in yirmi sekizinci günü mütevekkil-ül-Allah mu’areke-i harbe atacağı ilk adımını Vidin Kal’asından Kalafat’a atmıştır.

Yukarıda dahi denildiği vecihle Şark ticâretinden cümleden ziyâde Fransa ile İngiliz’e müstefid oldukları gibi Rusya’nın Memâlik-i Şâhâne ‘aleyhine vukû’-bulacak ta’arruzundan Hind memleketinden dolayı mülken dahi İngiltere devleti cümleden ziyâde müte’essir olduğundan Kırım mes’ele-i harbiyesi bir kere ber-minvâl-i muharrir hikâye ettiğimiz dereceyi bulduktan sonra Sinop’ta lengerendâz bulunan Donanma-yı Hümâyûn’un Rusyalı tarafından gâyet kancıklıkla ihrâk edilmiş olması sû-i te’sîrâtı dahi dünyanın her tarafına yayıldığından bu hâllerin mucib olduğu heyecân ‘umûmî Avrupa cengâverlerini silâha sarılarak medeniyet-i ‘umûmiye uğrunda kılıç sallayan Osmânlı kahramânlarının imdâdına yetişmelerini ‘âdetâ taht-ı mecbûriyete sokmuş ve işte muhârebe bu sûretle ‘umûmîleşmiştir.

Bizim Ekrem Bey Efendi Tarafından Mektûb

“Dağarcık” Mü’ellifi’ne

“Dağarcık”ınızı nazar-ı memnûniyetle okudum. Mukaddimesinde ‘ind-el-üdebâ hakîr ve nâçîz olan nâm-ı kemterânemin yâd buyurulmuş olması zât-ı ‘âlinize şu mektûb-ı şükrân-ı âmîrini tahrîre beni mecbûr eyledi.

Çünkü her ne kadar bu yâd-nâme zâhirde sebab-i mütecâsir-i neşri olup enzâr-ı erbâb-ı ma’ârifde kıymeti olduğunu gerçekten ‘îtirâfta tereddüd etmediğim eserlerim olmuştur. Lakin şu memlekette neşr-i âsâra mâ’lûf yalnız bendeniz olmadığımından şu hâlde emsâl-i ‘âcizânem arasında Kemâl Beğ Efendi’den sonra bendenizi tahattur ile eserinizde yâd ve tezkâr buyurmaları mutlakâ tevcihât-ı mahsûsa-ı ma’ârif-perverîlerine mazhariyetten neş’et eylemiş olmak lâzım gelir ve binâ’en-‘aleyh bendenizi zât-ı ‘âlinize ‘arz-ı teşekküre mecbûr eyliyor. Şu vazîfe-i teşekkürü îfâ suresinde “Dağarcık” hakkında hâsıl olan efkâr ve mülâhazât-ı ‘âcizânemin beyânına da müsâ’ade buyurulur zann-ederim:

Mukkadimesinin mütâla'asından anlaşılıyor ki bu mecelle bir def'aya münhasır olmayıp otuz iki sahîfeden 'ibâret olan hacmini dolduracak âsâr elde edildikçe hemân tab' ve neşr edilecek ve mündericâtı bir maddeye hasr-edilmeyerek edebiyât ve fûnûndan her şey'e şâmil olacak ve hâriceden gönderilebilecek olan âsâr dahi kabûl ile buna derc olunacaktır.

Îcâd-ı eserden maksad gâye sahibinin 'âlem-i akıbâya intikâlinden sonra şu dâr-ı fenâda cilve-sâz olacak ebnâ-yı nev'ine kendi vücûd-u fânîsinden i'tâ-yı haber etmesi ve ta'bîr-i âhir ile nâmını ibkâ eylemesi olduğu hâlde bu maksad-ı mühimin husûlünü te'mîn için terk olunacak eserin mevzû' cihetiyle nahak hâ'iz-i kıymet ve meziyet olmasıyla berâber bir kütübhâneye vaz'-olunduğu hâlde kitab-ı sâ'ire yanında kendini nazara 'arz edecek kadar mecmu'en dahi büyük bulunmasına 'îtinâ olunmak lâzım gelir.

Zîrâ beş on sahîfeden 'ibâret olan bir eser mündericâtı ne kadar mu'teber olur ise olsun bir veya iki kere okunduktan sonra bir tarafa atılacağı ve bir kütübhâneye vaz'olunsa bile kütüb cismiyye-i sâ'ire arasında kendisini gösteremeyeceği ve bir de zâten iki def'a okunmakla meâlî sahîfe-i hâfızaya pek kolay nakş-olunacağı cihetlerle ya bütün bütün gâ'ib veyahûd nazardan muhtecib olur veyahûd tekrâr okunmaktan müstagnî bulunur da yok hükmünde tutulur. Bu fikr-i 'âcizânemi bir misâl ile tevzîh etmek isteyince diyebilirim ki meselâ Nef'î merhûmun nazım ve inşâdına muvaffak olduğu kasâ'id-i 'âliyesinin her biri 'ind-el-şu'arâ bir selsele-i kübrâ-yı belâgat olmakla berâber mecmû'ayı bir yere geldiği gibi büyük bir kitâb teşkîl eylediğinden hangi edîbin kütübhânesine şöyle bir nazar olunsa "Dîvân-ı Nef'î" kendi kendini gözlere çarpar ve meselâ ba'zı ebyâtı hâtırda kalan iki kasîdesinin belâgatını muvâzene ârzusu o mecelle-i celîleyi tekrâr dest-i 'itibâre aldırır ve bu vesîle ile koca Nef'î'nin nâm-ı nâmîsi tebcîl ve hayır ile tekrâr yâd olunur. Beri tarafta ise müşârün-ileyhin 'adetçe seksenden ziyâdeye bâliğ olan kasâ'id-i belîğesinin yalnız bir tanesine nazîre yapabilmeye muvaffak olan bir zâtın eseri ne mertebe belîğâne olsa ulu Nef'î'ye de fâ'ik bulunsa saklanamayacak veyahûd saklanmak da hadd-i lüzûmu aşıracağı cihetle sâhibinin bekâ-yı nâmına hizmet edemeyip beyhûde olmuş olur.

Binâ'en-'aleyh muvaffak-ı te'lîfi oldukları "Dağarcık"ın ve va'd buyurdıkları gibi ve şimdiki nefâset ve intizâmında 'al-el-devâm çıkması kadir-dân olan erbâb-ı mütâla'a tarafından on - on beş cüz'ü bir yerde büyücek ciltler yaptırılıp kitâbhânelere

vaz' olunması ve bu sûretle mütetteb'ân-ı mu'âsırîn ve ahlâf yanında hem zât-ı 'âlfîlerinin ve hem de ona mütemâdiyen irsâl-i eser edecek zevâtın nâm-ı nâmî ve ism-i sâmilîlerinin lisân-ı tevkîr ile muttasıl yâd ve tezkâr eylemesini te'mîn edeceğinde şüphe olmamakla bu va'dlerinin îfâsına muvaffakiyetleri en samîm temenni ve tebrîk olunur.

Bu mecelle mündericâtının bir maddeye hasr edilmemesinde olan münâfi' ise pek meydânda görünür ise de bu mübahesede dahi birkaç söz söyleyebilirim:

Ma'lûm-u 'âlfînidir ki halkın tebâ' ve emzicesinde olan ihtilâf-ı mu'amelât ve 'âdât beşeriyenin her cihetinde te'sîrâtını göstermekten hâli olmayıp meselâ falan seyr-i deryâdan, öbürü keşt-i sahrâdan dîğeri de kûşe-i inzivâdan hoşlandığı gibi zümre-i erbâb-ı mütâla'a içinde de birtakımı şî'irden birtakımı nesirden, birtakımı hikemiyyâtan birtakımı fûnûndan fi-hellüme cerra mütelezziz olduklarından ve "Dağarcık" ise bunların cümlesinden birer mikdâr bahs-edeceğinden erbâb-ı mütâla'adan her biri bu mecellede kendi ârzûsuna muvaffak şeyler bulacak ve tedârik ve iştirâsından memnûn kalacaktır.

Hâriçten gönderilecek âsâr-ı münâsebenin kabûl ile bu mecelleye derc buyurulacağı mâddesine gelince zât-ı 'âlfîlerinin bunun gibi elli nüsha dolduracak perâkende âsârınız mevcûd bulunduğuna yakînen hükm-edebileceğim gibi mevcûd olmasa bile âsâr-ı hâzırasıyla dahi ma'lûm olan vüs'at-ı karîha ve sür'at-ı kalemîlerince bu kadar şeyi tahrîr ve tedâriki iki günlük bir iş olmakla bundan maksad mücerred tarafdârân intişâr-ı ma'ârifî bi-l-ittifâk îfâ-yı hizmet ve mukâbelette tahsîl nîk-i nâm ve şöhrete teşvîk etmek olduğundan bu hüsn-ü niyet seniyyenizden dolayı dahi zât-ı 'âlfînlizi şâyân-ı tebrîk görür ve bu teşvîkinizin hamiyet-kârân erbâb-ı kalemce ve bil-husûs ufak tefek ba'zı âsâra mâlik olup da bunların muvakki' istifâde-i 'umûmiyyeyi vaz'ında o kadar ehemmiyet görmemekle tab' ve neşrinden mücânib olan heves-kârân hüner ve ma'ârifçe te'sîrâtsiz kâlmayacağını kaviyyen ümîd ederim. Ve bu bâbda emsâl-i 'âcizâneme cesâret vermek için evrâk-ı perâkende içinde tercüme olarak iki üç parça şey'in leffen takdîmine müsâra'at ile berâber bundan böyle dahi gerek eskiden yazılıp bir tarafa atılmış ve gerek meşâgil-i mahsûsadan ihtilâsı vaktiyle yeniden yazabileceğim ba'zı âsâr-ı nâcizânemin "Dağarcık" için irsâlinde kusûr olmayacağını beyân eylerim.

Ol bâbda; Mahmûd Ekrem

İntikâm

İntikâm bir nevî' hakkâniyet ve 'adâlet ve haşiyânedir. Tabî'at-ı insâniyenin intikâma meyelânı kadar şiddet-i kuvvâniyetini men'eylemek lâzımdır. Şakâvet kanûnu yalnız nakz eder lakin intikâm bütün bütün bî-lüzûm eyler. İntikâm bizi a'dâ'mızla hem-'idâd, 'afv ve âgmâz ise bizi onların fevkinde bir mertebe-i 'âliyeye is'âd eder. Telezzüz için fenâlık edildiği pek nâdir olup bunun dâ'imâ menşei' vukû'-yı hırs-ı şân ve menfa'attir. Bu hâlde hem-nev'imizi kendisini bizden daha ziyâde sevdiği-çün nasıl mazhar-ı mücâzât edebilir ve hılkatinde olan bed-kârlığın bize fenâlık etmeye sâ'ik oluşunu neden garîb görürüz? Hâr-ı mugayelân yırtıcı ise muktazâ-yı tabî'atıdır.

Kânunun kâfil olmadığı intikâm ma'zûrdur. Fakat o zamân dikkat etmelidir ki mu'âmele-i intikâm Kânunen mücib-i ithâm olmasın! Zîrâ öyle mücâzat-ı kânûniyeyi istilzâm eden intikâm, müntekimin keder ve mazeretini ve düşmanın ise sefâ ve meserretini tezyîd etmekten 'ibâret olur.

Birtakım adamlar vardır ki âhz-ı intikâm etikleri hâlde darbe-i kahir ve husûmetin ne taraftan geldiğine düşmanlarının vukûfunu dahi ârzû ederler. Bu ârzû-yı âhz-ı sâr lezzet ve sefâsından ziyâde bize fenâlık edenlerin 'ibret-pezîr nedem ve pişmânî olması maksadına müstenid olduğu hâlde makbûl ve memdûh olur. Fakat hafiyen âhz-ı sâre mâ'lûf olan mezmûm ve cebân insanlar karanlıkta remy olunan sihâme benzerler.

Floransa Grandüka'sı Kavm-i dö Medisi, düşman-ı dostnümâsını hedef-i tîr-i sertîz edip "Kütüb-i semâviye â'dâmızı afv-etmek için bizi mecbûr etmiş ise de âhbâbımız hakkında afv ile me'mûr etmemiştir" demiştir. İntikâm almak nişyân ve zamân ile kesb-i iltiyâm edebilecek olan bir zahmı beslemek demektir.

'Umûmu olan intikâm, dâ'imâ mukârin-i hakkâniyet ve ekseriyâ mucib-i menfa'at ise de husûsî olan intikâm bunun zıdd-ı nâmıdır. Harîs-i intikâm olan şahıs başkalarını dûçâr-ı beliyyât etdikten sonra kendilerini dahi o beliyyâta uğrata uğrata mahv ve mendeme olan tasmîmkârları indirir.

Şansölye Bakon

Haysiyet ve Menâsıb

Erbâb-ı menâsib üç sûretle gerdenbeste-i i zincîr-i esârettirler. Evvela hükümdâr veyâhûd hey'et-i devletin esîridirler. Sâniyen kabûl-ü 'âmmenin esîridirler. Sânisâ musâlahın esîridirler. Bu cihetle ne şahıslarınca ne harekâtlarınca ve ne de vakitlerince hürriyetlerinden müstefid olamazlar.

Daha ziyâde zî-iktidâr olmak için ızâa'-i hürriyet ve başkaların hâkim ve re'isi bulunmak için hükûmet-i nefisesinden ferâgat eylemek hırs ve âzz-ı insânîden neş'et etmiş bir cennet-i mahsûsadır.

İşte bundan dolaydır ki erbâb-ı menâsib idbâr veyahûd gûşe-i ferâgda karâra alışamazlar. İcâb-ı heremle kovalarına tareyân eden hâlel ve vücûtlarınca 'âriz olan emrâz ve 'ill bile gûşe-i ferâg ve nisyânda yaşamak hâlini kendilerine çirkin gelmekten men' edemezler. İşte bu hâl ile erbâb-ı menâsib dâhilinden ziyâde pîş-i derende oturmaya mâ'il olan ve kendilerini 'arza-ı nazar-ı te'essüf ve tahkîr eden ma'tûh ihtiyârlara benzer.

(Şansölye Bakon)

Ahbâblık

Meşâhîr-i kudemâdan biri demiştir ki "Vahdet-güzîn olan bir kimse ya âizze-i mukaddese-i kirâm veyahûd 'âdeta behâyim ve en'âmdandır." Bana kalsa âizze-i kirâm nâdir olduğu-çün vahdetten hoşlananlar dâ'imâ şakk-ı sânidendir derim. Ekseriyâ vahdet aranmaksızın o hâl içinde bulunulur ve bu da ahbâbsız kalındığı zamândır. Zîrâ bir mecliste ne kadar çok olur ise olsun görülen insânlar bizim için divânhânelere vaz' ve ikâme olunan heyâkilden lâ-fark olduğu-çün cem'iyet-i add ve şümâr ve bi-l-emniyyet ve irtibât olan münâsebet ve ihtilâtın ise beyhûde bir dağdağa ve şamâtadan 'ibâret bulunduğu inkâr olunamaz.

"Bir şehir-i şehîr, kâh olur ki bir beyâbân- ı vahşet-mekana nazîrdır" kavlı-i meşhûru mertebe-i hakîkine vâsıl ve hatta ahbâbsız gûşe-i cihân bile bir deşt-i tenhâya mümâsildir. Âlâm-ı kalbe en 'âlâ devâ insânın kendi keder ve meserret, havf ve âmîl ve sa'âdet, 'adm-i râhat tasavvur ve fikir ve neyt ve 'aciz ve zarûretini bile keşf ü tevdî edebileceği bir muhibb-i vefâ âşinâdır.

Ahbâblık insanlarca tecmilât-ı mühimedendir ki dünyâda hiçbir şeyden mahrûm olmayan hükümdârlar bile onu ararlarsa da hemân hiçbir vakitte dest-res olamazlar. Emniyet ve müsâvat ahbâblığın cânı ve bu ni'met-i celîle-i tabî'atın bî-haseb-ül-merâtibe edânîden olanlara gûyâ bir pâdâş ve ihsânîdir!!

(Şansölye Bakon)

Amerika Ormanları

Amerika'nın hilkatinde köhne cihân ile tev'emân olan koca ormanları dâhiline gidiniz. Nedir o rüzgâr esnediği demdeki samt ü sükûn! Nedir o bâd-ı nesîmin hübûbî vaktindeki velvele-i hayret-nümun! Siz bir yerde karâr ve ârâm ettikçe her şey hamûşî-i sarfî 'îtiyâd ve tahrîk-i kâdime ettiğiniz hâlde dahi 'umûmen âh ve feryâd eyler. Gecenin hulûlünde her tarafa karanlık çöktükçe çöker, hayvanât-ı vahşiye sürülerinin zulmet-gâhlara doğru geçip gittikleri işitilir. Bastığınız yerler zîr-i akdâmınızda ses verir. Avâz-ı r'ad sahrâları anlatır. Orman müteharik ve bî-karâr olur. Ağaçlar kırılır düşer. Bilmediğiniz bir çay peşinizden akıp gider. Nihâyet mâh-ı nûrefşân hâveristân-ı şarktan nümâyân ve pîş-i nazar-ı gözden ayrılarak güzâr ettiğiniz ağaçlar zirvelerinden sizle berâber mahzûn mahzûn pû-yân olur. Siyâh geceleyin vukû'-ı fecri beklemek için büyük meşe kütüklerine oturarak mehtâba ve ormanın havâli-i malzemesine gâh gâh nigâh ettikçe bir ıstırâv ve helecân ile ne olduğunu bilmediğiniz birtakım şeylere kendisini vakf-ı intizâr bulur ve gûya bir nigâh kurb-ı akdese doğru birkaç kadem ilerlemek için ruhsatyâb olmuş gibi 'acâyib bir meserret ile fevk-'alâde bir dehşet vicdânını pür-helecân ve hayret eder. Siyâh ormanların derûnunda tek ve tenhâ bulunur lakin 'akıl-ı insânî, tabî'atın enhâ-yı vesî'sini kolaylıkla ihâta eder ve kürre-i arzın cemi' mevâki' hâliyesi kalbinin sâde bir fikrini istî'âba gayri-kâfi olur, insanda bir hiss-i mahsûs vardır ki kendisiyle tabî'atın münazaraları beyanında râbîta'î münâsebettir â(y)! Kimdir ki emvâcının akıp gittiğini temâşa için bir çayın kenârına oturup imrâr-ı sa'at etmemiştir. Mütakadimînden şikâyet olunmalıdır ki bahr-ı muhît içinde Poseidon sarayı ile Triton ve Nerîde'nin sergüzeştlerinden başka bir şeyi görememek gabâvettir. Öyle bahr-ı bîkerânına bize tabî'atla hem-âgûş ve onun sâni'in rahîk-i muvâsalat-ı muhâlatatiyle sermest ve beyhoş olmak için bahş-ı ârzû-yı bigâyet eden lâ-tenâhîlik içinde ruhlarımızın mikdâr-ı 'azimet ve 'ulûyetine mikyâs ve mîzândır.

(Şato Biryân)

Mütercimi: Mahmûd Ekrem

İnsan

“İnsanın mâhiyet-i mahsûsasından dolayı hâsıl olan istigrâb ve hayretlerini beyân edip edip de bitiremeyen Avrupa feylesofları taklîd edilmiştir”

Farz etsen ki şu anda dünyâdan benî beşerin vücûdunu kaldırmış olsalar! Benî beşerin vücûdunu kaldırsalar da dünyâ benî beşerden hâlî iken tutup yine insan gibi meşhûdâtını vicdânında muhâkemeye muktedir olan diğerk bir mahlûku dünyanın içine salıverseler!

Bu kimse ‘âlemin her tarafını gezse benî beşerin yaptığı şeyleri hep mu’âyene etse!

Meselâ ihrâm-ı mısırîyeyi ve buna mekayis olarak eflâka ser çekmiş sâ’ir ‘âli binâları Süveyş Kanalı’nı ve ‘akıllara hayret verecek yüce ve koca dağların altından şimendifer geçirmek için açılan tünelleri ve her biri kûh-i âhenîn denmeye sezâ olan zırhlı gemileri görse!

İşbu ‘ameliyyât-ı cismaniyeye mukâbil öte tarafta örümcek ağıyla rekâbet eden ince tülleri ve dantela vesâ’ir bu gibi şeyleri ve göz ile görülemeyecek kadar dakîk nakışı velhâsıl ince bir İngiliz iğnesini baston gibi delip de içine baston şişi gibi diğerk bir iğne ve onun içine dahi diğerk birisinin sokulmuş olduğunu görse!

kimse bunca mü’esser-i muvaffakiyeti meydâna koymuş olanlar kimler olduğunu mütâlaâ ve mülâhaza eylediği zamân ‘acabâ insanı ne yolda ve ne şekl ü sûrette tasavvur etmesi lâzım gelir idi?

Haydi bakalım biz kendimizi onun yerine koyalım ve dünyâ benî beşerden hâlî bulunduğu zamân gelelim de ber-minvâl-i meşrûh âsâr-ı ‘acîbesini görelim. ‘Acabâ bu kadar şey’i vücûda getirmiş olan insanı ne şekl ü sûrette tasavvur eder idik.

Şurası müsellemdir ki bir adam eserini gördüğü ve kendi mâhiyetine ‘akıl sır erdiremediği bir şey’i dâimâ kendisine nisbet ederek ol-vecihle düşünür.

İmdi biz insan olduğumuzdan ve şekl ü sûretimiz kendi vicdânımızda musavver ve mu’ayyen olduğundan şüphe yok ki dünyâda bunca âsârını gördüğümüz insanı yine

kendimize nisbetle ol-vecihle düşünürüz. Bu hâle göre insanın garîb bir mahlûk olup da dünyâ insandan hâlî iken geldiğimiz zamân eserden mü’esserine intikâl edeceğimiz hâlde o mü’essere yine kendi şekli ü sûretimizi isnâd edeceğimiz derkârdır.

Fakat eserden mü’essere intikâl husûsunda dahi bir nisbet vardır. Meselâ beş kantar sıklığında olan bir cismi karınca kadar bir cismin kaldırabilmesini nisbet edemeyiz.

Elbette o cisim kendisine mütenâsib bir cisim tarafından kaldırılabilceğini düşünürüz.

Öyle ise benî beşerin ‘ameliyât-ı cismiyesini nazar-ı imtihâna alır isek kendisi için lâ-âkıl dikili taş kadar bir boy farz edeceğimiz derkârdır.

Yalnız bu kadar mı ya? Zırhlı gemiler mercân gibi denizde batmadı. Tüneller dahi kör köstebekler tarafından küşâd edilmedi. Demek oluyor ki insan, zırhlı gemileri inşâ ve o tünelleri hafr-edebilecek kadar kuvvetli imiş. Öyle ise aplebî ve belki dâ’imâ kuvvet-i vücûdun cesâmetiyle mütenâsib olduğundan dikili taş kadar boy farz ettiğimiz insan için göz ve el ve parmak ve tırnak gibi ‘azânın dahi cesâmetini nazar-ı dikkatimiz önünde ta’yîn ederiz. Hele dünyanın hemân her tarafına kol atmış olan telgraf hatları oraları insan mimarı olduğunu irâ’e ve isbât ettikçe ve bunların hatt-ı imtidâdı boyunda insan yuvası demek olan memleketler ve şehirler görüldükçe insânın magribden maşrûka kadar seyâhat etmesi derhâl hatıra gelir ve bunun için artık ne kadar büyük ve uzun bacakları olmak lâzım geleceği mülâhazaya muhtâç kalır. İşte şu kestirme ve kısacık ta’rîfimizden dahi anlaşılacağı üzere eğer dünyâ insandan hâlî iken birisi gelip de insânın bunca mü’esser-i muvaffakiyâtını görecek olsa buna ber-minvâl-i musavver develer kadar bir cesâmet vereceği derkârdır.

Öyle ise insanın mâhiyetini takdîr edebildiğimize hükm-edeceğiz. Edeceğiz mi? Ne mümkün? Bu tasvîr yalnız ‘ameliyât-ı cismiyesini mu’âyene ile husûle geldi.

Hele bakalım bir de ‘ameliyât dakîkesini muvâzene edelim!

Biz yukarıda ne demiş idik? “Eserden mü’essere intikâl lâzım geldikte beş kantar bir sıklığın karınca kadar bir cevd tarafından kaldırılabilceğini hükm-edemeyiz. Her hâlde kuvvet-i vücûdu nisbetle olur” demiş idik. Bu nisbet ‘ayniyle insanın ‘ameliyât-ı dakîkesi hakkında dahi vâkî’ olacaktır. Meşhûr meseledir ki derler “Deveye sormuşlar,

san'atın nedir? Kazâzlık demiş. Senin eline ayağa yakışır ya demişler". Eğer deveye kuyumculuk nisbet edilir ise yerini bulmamış olacağı derkârdır.

İmdi insanı 'ameliyyât-ı dakîkesiyle tasavvur eder isek kendisine ne şekl ü sûret isnâd ederiz?

Yukarıda dediğimiz vecihle örümcek yuvasına rekâbet eden tülleri dantelaları filanları yapan vücûda elbette örümcekten büyük bir cesâmet veremeyiz. Çünkü elbette ayağına yakışmaz. Hâlbuki daha ba'zı 'ameliyyât-ı fevkâl'âde görürüz ki tülleri mülleri onun yanında kaba saba şeyler kalır. Meselâ yeni çıktığı ve henüz ipliği pazara çıkmamış olduğu zamânlar yüzükler üzerine konulduğu görülmüş olan bir nevi' resimler var idi. Bu resimler mu'ahharen bastonlara kadar konuldu.

Mâhiyeti fotoğraftan 'ibâret olup fakat son dereceye kadar küçülmüş olduğundan kerîin güç hâlle girebilecek bir delikten bakılır ise koca bir 'âlem ve içinde koca bir şehir ve birçok benî âdem görülür. Bu câmın üzerinden bakılacak olsa üzerindeki resim aslâ fark olunamayacak kadar küçüktür. Hâlbuki resimlerde insan tasvîrlerinin sakalları bile tane tane ayrılmıştır. Bunu kim yaptı? Bunun üzerinde kim 'îmâl-ı fikr etti? İnsan. Öyle ise insan, örümcekten ne kadar küçük olmalıdır ki bu ince işi işleyebilsin?

Karınca bile bu 'ameliyyâta mukâbil dev kadar büyük kalmaz mı?.....

İmdi bu mütâla'âta bakılır ise insan o evvelce tasvîr ettiğimiz insan değil. Evvelce tasvîr ettiğimiz insân, devlerden büyük 'âdetâ dağlar kadar idi. Bu ise zerrâttan küçük 'âdetâ heyûla nev'inden kalır.

(Bir mütâla'a-ı dîniyye)

'Âlemde vücûdunu göremediğimiz hâlde bunca mü'esser-i kudret ve kuvvetini görmekte olduğumuz Zât-ı Vâcib ül-Vücûd'un kimse vücûdunu inkâr edemeyerek fakat şekl ü sûretini tasvîrden 'âciz kalmalarıyla akvâm-ı sâlife ve âhîreden niceleri o kadar tasavvurlarda bulunmuşlardır ki ta'rîf kabûl etmez. Feylesof-ı meşhûr Volter'in dediği gibi en sonra Hristiyânlar 'âdetâ kendilerine nisbet ederek Cenâb-ı Vâcib ül-Vücûd'a doğrudan doğruya insân suretini isnâd etmişlerdir (Alahümme in kane)

Vücûd-ı Allah'ı aramak için eserden mü'esserine intikâlden başka yol olmadığı hemân müttefik-i 'aleyhtir. Fakat âh ne fâ'ide ki bir kere bu tecrübegâha ayak atınca da insân kendisini gayb-edip gidiyor. Nasıl gitmesin ki, dünyâdan insanın vücûdunu kaldıracak olsak bunun vücûdunu ta'yîn edebilmek için ne kadar müşkülâta uğrayacağımızı ber-minvâl-i muharrer muvâzenemiz meydâna koyabilir. Hâlbuki bunca mü'esser-i muvaffakiyeti bizi bu derece müşkülâta dũçâr etmiş olan ve "İnsan" denilen şeyi Cenâb-ı Muvaffak-ı Mutlak Hazretleri'nin nice milyâr masnû'âtından ve mahlûkâtından birisidir.

Vücûd-ı Allah husûsunda eserden mü'essere intikâl tecrübegâhında dũçâr olacağımız veleh ve hayret âlemde hiçbir şey'e kıyâs kabûl edemez. Çünkü Cenâb-ı Kâdir-i Mutlak Hazretleri'nin 'âzam-ı mansû'âtı şimendifer tünelleri veyâhûd mısır ihrâmı değildir. Asgarî dahi ber-minvâl-i muharrer tasvîr ettiğimiz fotoğrafya-i resmine kıyâs kabûl etmez.

Masnû'ât-ı İlahiye'den zâhiren büyüklüğüne nihâyet bulduramadığımız şu dünyâdan da kat'-ı nazar dünya bir darı kadar 'itibâr olunur ise ona nisbetle Kürre-i Şems Ayasofya Câmî'nin başı kadar cesâmette kalıyor.

Halbuki Cenâb-ı Sâni'-i Muvaffak Hazretleri'nin 'âzm-i masnû'âtı bu da değildir. Çünkü müntehabât-ı ehl-i hey'et kürre-i Şems'i bunca ecrâm-ı semâvîyeye merkez ettikten sonra kürre-i mezkûrenin seyârât ve peykleryle berâber yine bir Şems-i diğerin etrâfında deverân eder 'âdetâ bir seyyâre olduğunu zannediyorlar.

Pek'âlâ o ikinci Şems kimin seyyâresidir? O üçüncü Şems, hiçbir Şems'in seyyâresi olmayacak mı? Şimdiki Şems'in medârı bizim ölçümüzün ve hesâbımızın hâricinde olduğu cihetle ona bir medâr farz edemeyerek yâlnız mihverî üzerinde dönüyor deyip işi tatlıya bağlayıveriyoruz.

Fakat o da diğeri bir Şems'in seyyâresi olduğuna göre elbette bir medâr olacak. Halbuki biz bunun medârını bulamadığımız hâlde şemsler şemsi ve bütün kâ'inâtın merkezi olacak Şems-i aslînin medârı ne kadar geniş olmak lazım gelir. Ve merkez olacak cismin kuvve-i câzibesî sâ'irlerine tefevvuk edebilmek için cesâmeti dahi sâ'irlerinden büyük olmak lazım gelip hatta bizim şimdiki Şems'imiz ile Kürre-i Ârz'ın nisbeti bir

darı ile beş Ayasofya Câmi' nisbeti olduğu hâlde asıl merkez-i 'avâlim olacak Şems-i hakîkinin cesâmeti ne kadar olmak îcâb eder.⁵

Bu tasavvura nihâyet olmayıp nihâyeti olsa olsa meğer cinnet ve ihtilâl-i şu'ûr olabilir. Öyle ise Cenâb-ı Kibriyâya bir vücûd farz edilmiş olsak bunun ne kadar büyük olması lâzım geleceği dahi öyle nihâyeti olmayan bir tasavvurla dahi meydâna çıkamayacağı derkârdır.

Lakin biz mü'esser-i hakîkîye intikâl için yalnız bu âsâr-ı 'azimeyi de görmüyoruz. Bunun bir de 'aksi sûreti var.

Biz insan için en küçük eser, bastonlara takılan camların içindeki resimler olduğunu bulmuş idik. Heyhât!

Mahlûkât-ı İlahîye'den olarak bakınız biz neler görüyoruz. Haydi daha küçüğüne ve 'âdetâ mikroskop ile görünenlerine gitmeyelim de gözümüze her gün görünenleri nazar-ı dikkate alalım.

Meselâ bir tatarcık görürüz ki 'ind-el-hesâb dört bin tane kadarı ancak bir dirhem sıkletini vezn-edebilir.

Bu heyûlâyı hayvanın müte'addid 'âzâ-yı bedeniyesinden olarak müte'addid ayakları dahi var. İşte bunun bir ayağını ele alacağız (?)

Görüyoruz ki bu ayak hareket ediyor. Biliyoruz ki hareket hayattan ve damarlar içinde kanların cevelânından sinirlerden iliklerden gelir. Öyle ise hükmederiz ki tatarcığın o ma'hûd ayağının içi kalem gibi boş olup içinde mafsallar vardır. Kemikler vardır, damarlar vardır. Ve o damarların içinde birtakım mây'ler cereyân ve cevelân eder. Nedir bu ayağın kutrı ki içinde bu kadar şeyler var? (Düşünmeli ey kâr'în-i kirâm düşünmeli. Öyle güzellikten kat'-ı nazar bihakkın dindâr olmak için fikrî inceltip inceltip de tâ tatarcığın ayağı içindeki damarların dahi içine sokmalı!!!)

⁵ Bu muvâzenenin hükmünü bihakkın takdîr etmek hey'et bilmeye tevafuk eder. Hâce-i evvelimizin hey'et bahsinde buna dâ'ir mücmelen ma'lûmât verilmiştir.

Demek olacak ki dest-i kudret-i tatarcığın ber-minvâl-i muharrer ayağındaki damarların içinde dahi işlemiştir. Öyle ise diyelim ki işte sanâyî'i- dakîke-i İlahîye için şu sûret bize bir mekâyis olabilir.

Heyhât!

Hiçbir vakitte zannetmeyiniz ki kudret-i İlahîye'ye nihâyet vardır. Bakınız size mes'eleyi nasıl isbât edeceğim.

Hâlini yukarıda ta'rîf etmiş olduğumuz tatarcığın zâhiren müşâhede olunan şekl ü sûreti ma'lûm a? Şimdi bir de elimize bir hurdebîn alarak temâşâ edelim.

'Âlemde bunun hiç yok farz etmek lâzım gelen ve fakat herhâlde kuvveti kendi vücûdcağızını kaldırabilmeye kâfi olan kanatlarının üzerinde o kadar elvân o kadar nakûş görebiliriz ki ta'rife sığmaz.

Hâlbuki bu müşâhedât bizim şimdi şu içinde bulunduğumuz 'âlemde 'îmâl ettiğimiz mikroskobun gösterdiği şeydir.

İmdi farz edelim ki bu 'âlemden çıktık ve mikroskob 'âlemine girdik ve orada bir hurdebîn yaptık ta şimdi tatarcığın kanadında görmekte olduğumuz husûsânı orada be-tekâr birer birer müşâhede eyledik. 'Acabâ şimdi vücûdunu görmekle hayrette kaldığımız her meşhûdât içinde daha neler görür idik?

Şunu da bilmeli ki yukarıda 'âzam-ı mahlûkât hakkında dediğimiz gibi burada âsâgir-i mahlûkât hakkında dahi yalnız mikroskobun birinci 'âlemine girmekle kanâ'at edemeyeceğiz. Bu 'âlemin dahi birincisine ikincisine ve helümme cerra girip tâ vücûd-u Allahâ vusûl buluncaya kadar gireceğiz.

(Sübhân min tahîr fî san'a-el'akûl)

Öyle ise encâm-ı kâr bizim için hayretten 'ibâret kalacaktır.

Bahsimize nerede kalmış idi?

Dünyadan insanın vücûdu kaldırılmış olsa da dünya insandan tehî iken gelmiş olsak insanın âsârdan kendisini intikâl edeceğimiz zamân 'ameliyyât-ı cismiyesine bakarak

kendisine vereceğimiz şekl ü sûreti ‘ameliyât-ı dakîkesine bakarak vereceğimiz şekl ü sûrete muvâffak bulamayarak ‘âdetâ hayrette kalacağımızı dermiyân eylemiş-idik.

Pek’âlâ biz bu hâl-i hayrette iken bir de insanı şöylece karşımıza getirivermiş olsalar!

Gelen mahlûk kim? İnsan! O nasıl şey? Bakınız nasıl şey! Siz de şaşınız biz de şaşalım.

Evvêlâ sâ’ir hayvanlar gibi üzerinde güzel bir post yok. Cascavlak. Bundan sonra tabî’at kendisine silâh olarak ne boynuz ne pençe ne de diş falan vermemiş. Küçük bir arıdan bile korkarak nasıl tahâffuz edeceğini bilemeyip kalır. Kuvvâ-yı bedeniyece kendi cesâmetinde olan hayvanların cümlesinden za’if. Soğuktan da muztarib olur sıcaktan da. Gözü pek uzak yeri göremez. Kulağı da sâ’ir ba’zı hayvanlar kadar işitemez. Hele kuvve-i şâmmesi hiç yok menzilesinde olup bir şey’i tâ burnuna götürmeksizin koklayamaz. Mi’desi ‘âdetâ şikâyet edilecek bir mi’de olup çiğ ve hâl-i tabî’yyesinde olan eşyâ ile tegaddî edemez. O kadar ürkek o kadar korkaktır ki meydânda hiç vücûdu olmayan ba’zı şeylere kendi vicdânında vücûd vererek yine kendisi korkar. Ceylan kadar çevik değildir. Deve kadar yola tahammül edemez. Narin narin bir şey.

Saydığımız hâller insanın tamâm kemâle gelmiş olduğu vaktin hâli olup yoksa hâl-i tufûliyyetini nazar-ı dikkate alacak olsak insanı hiç kabîlinden ‘addeder idik.

Her hayvan doğa doğmaz ayaklarının üzerine kalkarak kendi havâyicini öğrenip derhâl havâyîç-i hayvâniyesini tasvîyeye başlar. Anasını kovalayıp memesini yakalayarak “Bu benim hakkımdır ver hakkımı” deyu rızkını cebren alır. Cânına ve hayâtına düşman olan her şey’i tanıyıp tahaffuz eder. İnsan yavrusu ise tâ bir sene ve daha ziyâde zamâna kadar kendisinden bî-berberdir. Anası memeyi ağzına sokmayınca ve belki ucunu biraz sütle buluşturup o memede süt olduğunu kuvve-i zâ’ikası vasıtasıyla çocuğuna tefhîm edemeyince kabûl ettiremez. Düşman-ı hayâtını tanımak şöyle dursun dünyada on altı yirmi ay ‘ömür sürdüğü hâlde canına kast için üzerine kılıç çeken cellâd-ı bî-âmânın yüzüne karşı sırttır durur.

İnsanın hâl-i tufûliyyeti için on altı yirmi ay vakit kesmiş idik. Sanki ondan sonra kendisini idâre edebilir mi demek istedik? Yok, insanın insan olması ya’ni yukarıda beyân ettiğimiz derece-i meskenete varması için lâ-âkıl on beş yirmi sene lâzımdır.

Tuhafi orası değil. Biz bu miskîn hayvanın mü'esser-i muvaffakiyâtını görmüş idik de ol-bâbda kendimizce hâsıl olan bir fikir bizi hayrette bırakmış idi? Şimdi bu âdem bize kendisinin insan olduğunu ve gördüğümüz bunca muvaffakiyetler kendi muvaffakiyeti bulunduğunu isbât için kalksa da hünerlerini bi-l-zât gösterse!

Meselâ gözlerinden ateş püsküren bir azgın atın sırtına çıkıp kuş gibi uçurarak istediği gibi idâre etse!

koca zırlı gemiye binip ve kabına sığmayan darbına dünyâlar dayanamayacak olan kuvve-i buhârı babasının hizmetkârı gibi kullanıp koca gemiyi maymun gibi oynatsa ve 'ummân denizleri nasıl teshîr aldığını gösterse!

Derken bir balona basıp havâ-yı nesîmi bile kendisine müsahhar olduğunu eflâke kadar çıkararak irâ'e eylese!

Telgrafla bir sâniye zarfında dünyanın öte ucundan haber getirip ve götürüp ele avuca sığmayan kuvve-i elektrikiye kendisinin en çabük pâ-ber-hâdimi olduğunu hizmetiyle gösterse!

Bizi bir fabrikaya götürse ki makineleri kendi tarafından verilmiş olan her güne emri sâniyesi sâniyesine icrâ ederek tozlu topraklı buğdâyı bir yandan yıkayıp ve kurutup, öğütüp, eleyip, yoğurup, mâyasını getirip pişirip öte taraftan ekmek çıkarıyor. Diğerleri ise pis, murdâr yapağıyı yıkayıp, kurutup, tarayıp, eğirip, bğürüp, dokuyup hâvîni getirip meydâna 'âlaçık çıkarıyor.

Ba'de bizi alsa da bir müzehâneye getirse ve orada gûyâ zâten tabî' etmiş de mu'ahharen tahbir etmiş zann-edeceğimiz mahkûkat-ı tabî'at tarafından yaratılmış olmayıp kendi tarafından tabî'ine taklîd edildiğini haber verse!

Bizi bir kimyâhâneye getirip de bizim cism-i vâhid zann-ettiğimiz bir cisimden kendisi daha kaç cisim çıkardığını ve ez-cümle bizim mâ-ül hayât zannettiğimiz tuzun gâyet tehlikeli iki zehirden mürekkebe olduğunu bize gösterse!

Bunlar dahi bir şey değil. Bizi bir rasadhâneye götürse de kendisi yalnız üzerinde bulunduğumuz bu 'âlem değil sâ'ir 'avâlîme dahi te'mîn-i fikr eylediğini anlatsa!

Hâsıl-ı kelâm bizi bir kütübhâneye götürse de orada birkaç bin ‘asırdan beri kendi babaları daha neler yapmışlar, ne gibi muvaffakiyetlere mazhar olmuşlar bize tarihlerini okusa!

Bu imtihândan sonra ‘acabâ insana (...)⁶nazarla bakar idik? Bunca muvaffakiyetler o ‘âciz miskin hayvanın kalbine kıyafetine ve verilmeyeceği derkâdır.

‘Acabâ bu insanın ‘ömrü gâyet uzun bir şeydir de hep bu işleri ‘ömrü uzun olduğu için mi yapmış?

Hayır! ‘Ömrü dahi hiç nev’indendir. Yeni doğan çocuklardan yüz tanesini esâs hesâb-ı ittihâz ile her heriminde vefât edenlerinin ‘akall-ı ‘ömürlerini âtvel-ı ‘ömürden bi-l-teneffüs zamm ederek bu hesâbla ve buldukları memleketlerin havâsına göre insanların ‘al-el’âde kırk sene kadar yaşadıklarını istihrâc etmişlerdir.

Hâlbuki bu kırk senenin on beş senesi çocukluk ‘âleminde geçip hiçbir şey’e yaramamaktadır. Bundan sonra kalan yirmi beş senenin dahi hiç olmaz ise sülüs hesâbıyla sekiz seneden ziyâdesi yarı ölüm demek olan uyku ile geçip ‘ömür olarak meydânda ancak yâlnız on yedi sene kalır. İnsanın havâyîç-i beşeriyesi için ettiğimiz hizmet-i yolunda lâ-âkıl bir günün rab’ii ve havâyîç-i beşeriyeyi istihsâl ettikten sonra hizmât-ı zarûriyesi için dahi lâ-âkıl hamis-ı ‘ömrünü sarf etmesi lâzım gelip bu hâlde on yedinin rab’ii demek olan dört sene ile hamisi demek olan beşi dahi tenzîl edince ‘ömür ine ine sekiz seneye kadar iniyor. Ben Volter’in mübâlâ’alı hesâbına ve ‘ömrü sıfıra kadar tenzîl edişine kulak vermedim de sekiz sene kadar ‘ömrü ‘ömr-ü sahîh-i ‘itibâr ettim. İşte insan sekiz senelik bir ‘ömr içinde bu kadar muvaffakiyâta mazhar olur bir nevi’ mahlûk görülüyor.

Eğer insan gâyet besâletli bir şey olmuş olsa her su’ûbete her müşkülâta her belâ ve her felâkete sabr ve tahammül ederek bunların cümlesini iktihâma çalışır bir hayvan olsa yine ne ise ne denilebilir idi. Hâlbuki kendisinde bunlar dahi mefkûd denilebilecek kadar azdır. Tabî’at kendisine ağlamak denilir bir şey vermiştir ki azıcık başı sıkılacak olsa imdâdına ancak ağlamak yetiştir. Ve mahza onunla biraz ferih ve vüs’at bulur.

⁶ Parantez içindeki boş kısım orijinal metinde yazılmamış. Muhtemeldir ki “...ne nazarla bakar idik?” denilmek istenmiş. (K.S.)

Ağlamak nedir? Belâ ve musîbete ve felâket ve müşkülâta galebe etmek için işe yarar bir şey midir? Ne gezer. Bütün bütün insânın pâ-yi sebâtını kesb-eden bir hâldir.

Ağlamağa ölümün da'vetçisi denilse hatâ edilmemiş olur. Çünkü insan ağlarsa, ağlarsa, dahâ ağlarsa nihâyet dereceye kadar ağlarsa, gözlerinin yaşıyla berâber her şey'i gözden çıkarıp gözü ölümden başka hiçbir şey görmez olur.

Ey cânım! Öyle ise nedir bu insanoğlundaki kuvvet ki böyle dünya ve mâfihâyı tesellutu altına almıştır?

Ba'zı müdekkikîn derler ki nâtık-ı kuvvetiyle insanların birbirine merâm anlatabilmesi bu kadar muvaffakiyetlerine sebep olmuştur. Ba'zıları der ki insanların cem'iyetle iskâna olan mecbûriyetleri bu sebebiyeti göstermiştir.

Ben Diyojen'in fikrine itbâ'en bunların hepsini cerh ve ibtâl ederim. Evvelâ kimse inkâr edemez ki hayvanâtın aalebî yekdiğerine ifâde-i merâm ediyorlar. Bir kuluçka tavuğun bir kumanda ile piliçlerini etrâfına topladığını dikkat-i nazar ile mu'âyene etmediniz mi? Karıncaların ne yolda ifâde-i merâm ettikleri bundan evvelki cüz'ümüzde beyân olunmuş idi. O hayvânlar birbirine ifâde-i merâm ediyorlar da niçin hadlerinin kat kat hâricinde olarak iş göremiyorlar.

Hâlbuki insanların birbirine ifâde-i merâmlarından da ben bir şey anlayamıyorum. İfâde-i merâmdan ittihâd-ı efkârı lâzım gelecek öyle değil mi? Çünkü ifâde-i merâmın başka bir şey'e yaramayacağı derkârdır. Öyle ise bir kerecik dikkat buyurunuz. 'Âlemde efkârı müttehid kaç kişi bulabiliyorsunuz?

İhtilâf-ı efkâr değil midir ki tarafeynden dörder beşer yüz bin kişinin kanını seyl gibi akıtıp gider?

İhtilâf-ı efkâr değil midir ki bir cinsin ber-nev'î bulunan insanlar kovanına tabi'iyet, diyânet, milliyet, kavmiyet ve hatta sıhriyet cihetiyle bu kadar bin kere bin taksîmâtla taksîm eder. Efkar-ı müttehid olmuş olsa bunlara bu kadar ihtiyâcı mı kalırdı? Bakınız efkar ne kadar mütehâlif ki bir memleket içinde bir insanın diğlerinden emniyeti olmadığı cihetle evinin etrâfına dört dîvâr çevirmiş ve gökyüzünden dahi tahâffuz için bir tavân yapmıştır. Bu bir mesken ise kapısını niçin açık bırakmıyor?

İttifâk ve ittihâd-ı efkârı değil nev'-i beşer iki âdem hakkında bile kabûl edemem. Çünkü iki adamın ihtilâf-ı efkâr-ı seyî'isiyle birbirinin cânına kast edinceye kadar vardığı hakkında misâller görüyorum.

Cem'iyetle iskâne olan mecbûriyet bahsine gelince bu da bütün bütün kabûl olunabilecek bir şey değildir. Çünkü hayvanâtta pek çokları cem'iyetle iskân ediyorlar.

Bundan kat-ı nazar cem'iyetle iskâne olan mecbûriyet insan için yalnız havâyiç-i zarûrîden olan şeyleri yaptırıp öyle Kürre-i Şems'e kadar tevsi'-i fikr-etmeye mecbûriyet göstermez. Cem'iyetle iskân eden sâ'ir hayvanların hâlini görüyoruz ya? Hiçbirisi hayvanîyete lüzûmu olmayan şeyler ile it'âb-ı fikir etmiyorlar.

Benim zannıma kalır ise insanın bu kadar muvaffakiyâta mazhariyeti bir hasletinden ileri gelir ki o da rekâbet isti'dâdından 'ibârettir.

Gördüğüme kalır ise yalnız insandaki bu rekâbet isti'dâdıdır ki sâ'ir bil-cümle havâss ve havâssına⁷ kumanda ederek cümlesini istediği gibi idâre eder.

Bir müdekkik aramış taramış olsa insanda bulunan isti'dâdların aalebî ve belki de hemân cümlesini sâ'ir hayvanlarda ve ihtimâl ki ma'ziyâdeten bile bulabilir. Yalnız rekâbet isti'dâdıdır ki sâ'irlerinde bu kadar olsa bile yok denilecek kadar azdır.

İnsan tek başına kalacak olsa hiçbir vakitte Neptün yıldızının devir ve hareketini öğrenmek için mersâd içinde gözlerinin bebeğini söndürmeye mecbûriyet görmez idi. Mahzâ birisi o yıldız hakkında velev ki yalan yanlış olsun biraz ma'lûmât vermiştir de diğerleri dahi "Vay o görmüş ben neye görmeyim, vay o ma'lûmât almış ben neye almayım" deyu fenn-i hey'eti bu dereceye getirmişlerdir.

Hânenizde oturur iken kötü bir gecelik 'entariyle oturabilirsiniz. Taşra çıkar iken sûret-i mahsûsada bir kat elbise giymekten başka üzerinizi başınızı silip süpürmeye neden mecbûr olursunuz. Şüphe yok ki nazâfet rekâbetinden.

⁷ Burada eşsesli kelimeler kullanılmış. Yazılışları aynı olan "havâss" kelimelerinin ilki (خواص) "1.hassalar, keyfiyetler. 2.muhterem, saygın olanlar" anlamındayken diğeri (خواس) ise "hasseler,duygular" anlamındadır. Bkz. (Devellioğlu, 2005) (K.S.)

Yemekte, içmekte, giyinmekte, kuşanmakta, meskende, me'vâdda, zî-kıymet eşyâya mâlikiyet husûsunda, şânda, şerefte, şevkette, kuvvette, hâsıl daha ziyâde tafsîli baş ağrısı vereceği üzere her husûsda mecbûr olduğumuz rekâbettir ki bize birçok şeyler tedârîğini ve hatta elimizde olanlardan daha 'alâsını gördükçe elimizdekileri bırakıp diğerlerini istihsâl etmeyi emrediyor.

Rumeli'de Balkan dağlarında bulunan bir hayvan hiçbir vakitte Hindistân'a gidip de ârzu eylediği bir şey'i oradan celb-etmez. Yalnız insandır ki Hindistan'da kendisinin mâlik olamadığı bir şeyi değil hatta mâlik olduğu şey'in daha 'alâsı olduğunu haber alsa bile denizler deryâlar aşarak gider onu getirir.

Benî beşerin bunca muvaffakiyâtı husûsunda rekâbetin en büyük te'sîrâtı keşfiyât bahsinde meydâna çıkar. Eğer dünyada rekâbet olmamış olsaydı şimdi binip denizlerde karalarda kendimizi çektirmekte olduğumuz kuvve-i buhâriye meydana çıkmaz idi.

kuvvet en evvel bir fikre tulû' etmiş ve efkâr-ı sâ'ire "Bu keşiften âmân ben bir kadem daha ileriye gitsem de şân ve şerefi kendi nâmıma kazansam" diye çalışa çalışa elyevm gördüğümüz hâle kadar gelmiştir.

Hayvânda bu hâl yoktur demiş idik. Yoktur ya? Kelbin birisine iki ayağı üzerinde durmayı ta'lîm edersiniz. Sonra diğer kelbler ona bakarak kendileri dahi iki ayak üzerinde durmaya çalışsalar a? Hayır. Fakat bir insan temennâyı daha güzelce eder ise diğerleri ona bile rekâbet göstererek derhâl müsâbakata başlar.

Bir tek adamın üzerine silâh çekmiş olsalar bâdî-i emirde havfından sâpsarı kesilir. Fakat bir kere şecâ'at rekâbet ve müsâbakata çıkınca keskin bıçağı insan evlâdı eliyle karşılar. Hele bir cem'iyet diğer bir cem'iyetle muhârebeye çıkar ise artık gözünü esen rüzgârdan sakınan insanlar ateşten bile esirgemez. Sebebi? Çünkü ortada rekâbet var. İşte insan kısmının mâhiyeti ber-minvâl-i muharrer tasvîr ettiğimiz sûretle gâyet aşağı ve kendisi 'âciz miskin bir şey iken dünya ve mâfihâyâ bu sûretle tesellutu bana kalır ise yalnız rekâbet fikrinden ileri gelmektedir. Bundan başkası hep derece-i sâniyede kalır.

(İntihâ)

Vilâdet

Ben doğmadan evvel hatta anamın rahmine girmeden ve hatta babamın sulbunda isnât ve cevd etmeden bir koyunun böbreğinde bin kadar buğday tânesinde iki tavuk yumurtasında ve bir bardak da su içinde imişim. Eğer bunlar bil-ictimâ' ve bil-tesâdüf benim babamın mi'desine girmemiş olaydı ben dünyâyâ gelmeyecek idim. Bil-tesâdüf babamın mi'desine girmiş de benim dünyaya gelmekliğime sebebiyet göstermiş.

Benim henüz bir şeyden haberim yok a? Meğer dünyada eşyâ birbirini terbiye ve ikmâl eder ve bir şeyden birçok eşyâ tevellüd eder imiş. Bir tabaka bakır levhanın içinde bir kadeh sirke tesâdüf eder ise bakır sirkeyi yahûd ihtimâl ki sirke bakırı ve en doğrusu ikisi de birbirini terbiye eder ve bir nevi' semm-i tevlîd eylerimiş.

İşte bu kânuna tatbîken yukarıda söylediğim bin tane buğdaydan ma'mûl bir ekmeği ve iki yumurtayı ve böbreği babam yemiş ve üzerine bir bardak da su içmiş, bunları mi'desine koymuş. Hâlbuki mi'denin birtakım kuvvâ-yı mahsûsası bu eczâyı terkîb ve hallederek ba'de ondan kan, ilik, balgam, sümsük, kulak kiri, gözyaşı ve sâ'ir birçok şeyler ayırıp çıkardığı esnâda benim vücûdumdan 'ibâret olan natfeyi dahi çıkarmış.

Bu mi'de denilen inbik ne güzel bir inbik imiş'.

Benim vücûdumdan 'ibâret dediğim natfe yalnız benim vücûdumdan 'ibâret olduğunu da'vâ etmiyorum. Onda daha ne kadar vücûdlar olabilir ki en büyük muhâsebeler hesâbından ve en büyük masûrlar tasavvurundan 'âcizdir. Fakat ben yukarıda saydığım eczâ içinde müteferrik ve perâkende iken o beş on damla natfe içine cemm'edilmişim.

Eğer bu beş on damla natfe bil-tesâdüf anamın rahmine ve rahminde de onu terbiyeye müste'id olan noktaya varmamış olaydı ben yine dünyâyâ gelemeyecek idim. Zîrâ şimdi tahmîn ediyorum ki benim gibi dahâ nice nice vücûdlar evvelce müteferrik ve perâkende münkasım oldukları eczâdan mi'de inbiki vâsıtasıyla taktîr olunan natfe içinde cemm'edilmiş de sonra zâyi' olup gitmiş ve bu sûretle dünyasını değil daha anasının rahmini bile göremeden vefât etmiştir.

Siz ta'accüb etmeyiniz. Bu tesâdüf denilen şey yok mu? Bunun pek büyük bir te'sîri pek büyük bir dahli vardır. Hatta bu tesâdüf ba'zı kere öyle şeylere sebep olur ki insan şaşar da kalır. Meselâ yukarıda sayıldığı gibi ba'zı eczâ içinde müteferrik ve münkasım bulunan ve tâ bilemem ne zamândan beri karnen ba'dü karn kesb-etmekte olduğu

isti'dâd kendisinin insan olarak doğmasını iktizâ ettiren bir vücûd-ı mücerred -bil-tesâdüf- bir merkebin mi'desine düşerek ve son terbiyeyi orada görerek biçâre merkeb olduğu hâlde dünyaya gelir.

Fakat yâhû bu merkebe dikkat edilecek olsa öyle tam taslak eşek oğlu eşek olmadığı görülür.

Tesâdüfün bil-ihliyâr yaptığı işlere nihâyet mi olur? Bir insan-ı kâmil olacak vücûdu merkeb ettiği gibi bir de bakarsın ki isti'dâdı taş taşımaktan başka bir şeyden 'ibâret olmayan bir eşeği dahi tutar insan mi'desinde terbiye ederek insandır diye kapa koyuverir.

Fakat birâder bu herife dikkat edilecek olsa eşekliğin üstünden başından aktığı yine görülür. Hatta bunlardan ba'zılarının sırtına semeri vurarak yine eşek gibi yük dahi taşırlar.

Gâlibâ sözü uzattık. Fakat zarar yok. Hep bahsimiz vilâdet husûsundadır. Biz sözü nerede bırakmış idik? "Eğer vâlidemin rahmine onu terbiye edecek olan noktaya tesâdüf etmemiş olsa idi ben dünyaya gelemeyecek idim" demiş idik. Öyle ise yine oradan başlayalım.

Nasılsa bu natfe vâlidemin rahmine onu terbiye etmeye müste'id olan noktaya tesâdüf etmiş ve terbiye olmaya başlamış.

Ne benim natfe içinde mevcûd olduğumdan pederimin ve ne de içinde benim mevcûd olduğum natfenin tâ rahmine ve rahminden de onu terbiyeye müste'id olan noktaya isâbet ettiğinden vâlidemin haberi yok a? Bereket versin tesâdüf ki hep bu işleri görüvermiş. Anam ile babam benim vücûdumdan o kadar bî-haber edilir ki hatta ben tahminde dokuz ay kadar oturduğum hâlde hâlâ benim ben olduğumu bilmezler idi.

Neyse artık şimdi vâlide ve pederle kavga edecek değiliz a? Biz hikâyemize bakalım.

Efendim o rahim içinde kolunuzdan 'ibâret olan natfe terbiye edilmeye başlamış. Hem de nasıl terbiye edilmiş bilir misiniz? Toprağa zer' edilen bir tohum nasıl terbiye görürse işte öyle. Ya'ni kendi başına terbiye edilmemiş. Zemîn ta har'aret-i merkezîye ve yeraltında mevcûd ma'âdan mütenevvi'ye ile ta gökyüzündeki Güneş'in

harâretinden ve yine gökyüzünden tezavvül eden yağmurlardan vesâ'irenden vesâ'irenden cem' ve hülâsa eylediği kuvve-i nâbiteyi mezru' olan tohumun içine sokarak ol-vecihle büyüttüğü gibi benim vücûdumdan 'ibâret olan natfe dahi vâlidemin nice nice kuvvâ-yı vücûdundan hülâsâ edilen bir kuvve-i mürebbiye tarafından terbiye edilmiştir.

Bu natfe kabarıp kabarıp şişip şişip bir dalak hâline girdikten ve bir aralık dahi bi-'aynihî henüz içinde piliç kemâlini bulmamış olan bir yumurtayı kırdığınız zamân tohum eden yarım yamalak piliç gibi eksik noksan bir hâlde kaldıktan sonra artık vücûdum kemâle gelmiş ve her 'âzâm kendisine mahsûs olan me'mûriyetleri îfâya başlayınca bunların hareket-i 'umûmiyesiyle vücûdumda kanın cereyânı benim için (rûh) olmuştur.

Benim hâlâ hâlimden haberim yok. Değil bu zamân hatta rahimden çıkmışım, dünyâya gelmişim, ağlarmışım, gülermişim de yine haberim yok.

İşte vilâdet bundan 'ibâret bir şey.

Bundan mı 'ibâret?

Yok yok! Vilâdetin içine daha nice bin muhâkemât girecek. Ben o muhâkemâtın ancak bir fihristi olmak için bu kadar söyledim. Yoksa vilâdet bu kadar değil, daha uzun. Hem de pek çok uzun.

Ben size yalnız pederimin mi'desine girdiğim zamândan bed'en ile hikâye-i hâl etmiş idim. Fakat bundan daha pek çok zamân evvel dünyâya gelmiş idim. Pek çok evvel, pek çok evvel. Bilir misiniz ki ne zamân? Daha evveli de var ama haydi o kadar da uzağa gitmeyelim de biraz beri tarafından başlayalım.

Merkez-i ârz hazırlanmış bir lağım gibi bir hâlde bulunup da kürre-i Şems eşi'â-i harâretle fitili verdiği gün yok mu? İşte o gün ben dahi doğmuş idim.

Âmân karındaş, sergüzeştim ne sergüzeştir? Pek garîb. Pek 'acayib!

Nice seneler harâret-i merkezîye içinde kaynadım. Sonra birçok ma'denler içinde buhâra münkalib olarak uçtum. Tekâsûf ettim. Tahaccür ettim. Kürenin bu tabaka-i evvelâsını teşkîl eden her zerre içinde benim vücûdum var idi. Vücûdumun her zerre içinde olan kısmını toplaya toplaya başıma hâller geldi. Toprak oldum, nebâtât hâline

girdim. Çiçek açtım. Haşerât hâline girdim, müntesir oldum. Her tabakada o kadar hâllere girdim ki ta'rîf değil isimlerini saymış olsam kâmûs kadar bir kitâb olur. Nihâyet dördüncü tabakada dahi nice yüz bin inkılâblar gördükten sonra aksâmımı toplaya toplaya bin buğdây tanesi ve bir böbrek ve iki yumurta ve bir bardak su içinde hapsedebilecek kadar toplayabilmiş idim. Nasılsa kısmet bu zamân dünyâyâ gelmek imiş. Eğer o zamân buğdayların yarısını veyâhûd yumurtanın birisini babam olacak zâttan başka birisi yemiş olaydı iş yine yamân idi. Bakalım bundan sonra daha ne olacağız.

Diyojen'in Ba'zı Hikemiyât ve Menâkıbı

'Azamet hakkın kemidir. Asâlet ise o hakkın yüzündeki nekâyizidir. Gammâz en vahşi bir müfteris hayvana şebîh olup müdâhin ise insanla ünsiyet etmiş bir müfteris demektir.

Servetin belâsını onu tahkîrle ve kânunun mezâlimini tabi'âtle ve şehvât-i nefsâniyeyi dahi 'akl ü iz'ânla karşılamalıdır.

Büyüklere 'adetâ bir ateş mu'âmesi göstermelidir. Ne yaklaştırmaya gelir, ne de uzaklaştırmaya. (Ama kışın)

Pilâton nâm feylesof bir gün dersihânesinde insanın ta'rîfini îrâd eder iken "İnsan iki ayağı üzerinde gezer vücûdu tavuktan 'ârî bir hayvandır" demiş olduğundan Diyojen derhâl bir horoz bulup tüylerini yolarak dersihâne içine salıvermiş ve "İşte efendiler mu'alliminizin size ta'rîf ettiği insan budur" demiş.

Midyâs isminde zengin birisi bir gün Diyojen'e bir şamar vurarak "Haydi hükûmete git şikâyet et de benden üç yüz drâhmi cezâ-yı nakdî al" demesiyle Diyojen gider şikâyet ederek cezâ-yı nakdîyi alır.

Fakat ertesi gün eline bir sopa alarak Midyâs'ın arkasına şiddetle vurur ve "Yorulma üç yüz drahmi cezâ-yı nakdî alacağım diye hükûmete kadar gitme, al peşîn vereyim" diyerek dünkü almış olduğu drahmeleri verir.

Bir gün suyu gâyet pis bir hamâma girer. Sorar ki bu hamâma girenler ba'de temizlenmek için ne yapar?

Diyojen bir gün gitmiş bir statüden sadaka dilenir imiş.

Kendisini gören birisi “Cânım deli misin, heykel ne anlar” dedikte “Deli sensin, (‘inâyet) ola sözüne alışayım diye hiçbir pâra vermeyecek olan statüden istiyorum” cevâbını verir.

Çocuğun birisi birden bir taş alarak yirmi otuz adam mesâfede bulunan birkaç kişiye “Dur şu kerataların başını yarayım” diye atmaya çalışır imiş. Diyojen çocuğu men’ için “Çocuk, sakın ha! Sonra babanı vurursun” demiş.

Eflâtun’un bir bağı yanından geçer iken bağçevândan bir incir ister. Bağçevân haber vermek için içeriye gidip geldikten sonra Diyojen’e bir çuval incir verir. Diyojen bunu görünce der ki işte senin efendin dahi böyledir, halk ondan bir şey sorar o halka bir çuval şey ile cevâb verir.

Diyojen derdi ki halk ‘ayıb olmayan şey’i ‘ayıb ve ‘ayıb olanı mübâh tanırırlar ve bunla ‘ayıbı gizli ve mübâhı âşikâre yapıyoruz zann-ederler. Hâlbuki onların mübâh ‘add-ettikleri şey asıl ‘ayıptır ki ben o ‘ayıbı gizli yaptıktan başka ‘aklıma bile getirmem. Ve ‘ayıb olmayarak ettiklerimi dahi kimseden saklamaya mecbûriyet görmem. Aldatmak ve yalan söylemek, zulm-etmek, halkın mübâhı ve benim me’ayibimdir. Havâyîç-i zarûriye-i beşeriyenin kâfesi halkın me’ayibi ve benim mübâhımdır.

Hükûmet bir gün bir ağaca iki karı salb-eder. Diyojen bunu görünce der ki eğer her ağaç bu meyveyi vereydi, karıların okkası beş pâreye inerek bu kadar kibirleri kalmaz idi.

“Kendinden korkmayan Cenâb-ı Hakk’tan korkmaz. Ve Cenâb-ı Hakk’tan korkmayan zulümden de korkmaz. Zulmeden kendi nefesine ‘isyân etmiş sayılır” sözü vird-i zebân etmiş.

Dermiş ki insanlar dünyâda nihâyet altmış sene kalacaklarını bildiği hâlde bu kadar tedârikâtte bulunuyor. Eğer altı yüz sene kalacaklarını bilmek değil zann-etmiş olsalardı kim bilir dünyâ ne hâle girerdi”

“İnsanların kendi derdi kendilerine yetişmiyor gibi tutarlar da evlenirler. Kendi dertleriyle berâber karılarının derdi dahi yetişmiyor gibi beşer onar çocuk dahi yaparlar” diye düşünüp durur iken birden bire çehresini değiştirip “Zâten kendileini düşünürler mi ki karılarını çocuklarını düşünürler” dediği mesmu’dur.

Bir gün ma'hûd fıçı içinde yatar iken kendisi fıçıyı tamâm tamâmına dolduramamış olduğunu gördükte “İşte ben de hod-endiş etmişim. Şimdi şu fıçının boş kalan yeri daha iki adam alır yâ” demiş.

Vefât edeceği zamân “Seni nereye gömelim” diye sormuşlar, “Dağın başına atıveriniz” demiş. “Cânım orada vücûdunu kurt kuş yer” demişler. Sopamı yanına koyunuz da geldikleri zamân başlarına vurayım” demiş. “Allah Allah, sen öldüğün zamân ne duyarsın ki” dediklerinde “Öyle ise kurtlar kuşlar yiyecek diye ne düşünüyorsunuz? Varsınlar yesinler” cevâbını vermiş.

Te'âvün ve Tenâsur

Herkes görmüş ve artık herkes anlamıştır ki insân kısmı mutlakâ cem'iyetle oturmayaya ve cem'iyetle yaşamaya muhtâçtır. Hatta yukarıda münderic “İnsân” şerhli bendde dahi gösterildi ki insân pek 'âciz, miskin, za'if ve biçâre bir hayvân olup bununla berâber ihtiyâcâtı dahi o kadar çoktur ki hesâba sığmaz. Ezcümle insân çıırçıplak ve cascavlak olan vücûdunu sûtrec mecbûr olup bu hâliyle berâber nâzenîn, biraz da mütekebbirce olduğundan koyun derisine bürünmeyi kibrine yediremeyerek vücûdunu ipekten mensûc âkmişe içine sarmaya kadar varmıştır. Hâlbuki ipek tohumundan böceği besleyip kozalarını terbiye ve 'imâl edip büküp dokuyup biçip dikip giymek, hemân bir iki sene vakit gayb-etmeye muhtâç bir iştir. İmdi bu ihtiyâç sâ'ir ihtiyâçlar ile bir yere gelir de insânın 'âciz ve miskin mukâbelesine çıkar ise ihtiyâcât-ı mezkûrenin tesviyesi muhâl ender muhâl olduğu görünür.

İşte bu sebebe mebnî insanlar cem'iyetle iskâne mecbûr olmuşlar ve bu mecbûriyetlerinin derecesini dahi takdîr etmişlerdir.

Biz ya'ni 'Osmânlılar bile takdîr etmişiz. Çünkü erbâb-ı kalem ondan da bahsetmeye başlamıştır. Fakat lüzûmunu takdîr etmiş olduğumuz cem'iyet yalnız, meselâ bir milyon halkın İstanbul'a toplanarak kimisi hâkim kimisi mahkûm olduğu ve kimisi halka kundura yaptığı ve kimisi dahi kunduracıya ekmek sattığı hâlde yaşamasından 'ibârettir.

'Acabâ insanların mecbûr olduğu cem'iyet yalnız bundan 'ibârettir 'itikâdında mı kalacağız? Cem'iyet-i medeniyenin cümle-i mütemmemâtından bulunan “te'âvün ve tenâsur” dahi kunduracı ile ekmekçinin te'âvün ve tenâsurundan 'ibâret mi diyeceğiz?

Gazeteler değil, cem'iyet-i beşeriye ve bunun cümle-i mütemmemâtından olan te'âvün ve tenâsüb hakkında okuduğum ba'zı kitâblar dahi şu yukarıki iki su'âle "Evet" cevâbını verecek hükümde bulunuyorlar. Fakat ben insanların hâllerini derece-i ihtiyâçlarını ve ba'zılarının sergüzeşt-i ahvâlini nazar-ı dikkate alıyorum ve keyfiyeti yukarıki hükme tatbîke çalışıyorum da bir türlü tatbîk edemiyorum. Ya ben ahmağım ya yukarıki ahkâm nâkıs.

Mes'eleyi kârîn-i kirâmın halledebilmesi için bir misâl îrâd edelim:

Bir adam olsa ki elinden iş gelir adamlardan bulunsa. Meselâ ya kaleminde bir kuvvet veyâhûd ticâret için bir isti'dâd veyâ san'atında bir mehâret hâsılı hangi behre olur ise olsun bir behre o adamı elinden iş gelir adamlardan ma'dûd kılsa. Fakat bu adamın işi 'aksine gitse. Teşebbüslerinde muvaffak olamasa. Yavâş yavâş serveti samâmı da bitse. Akşama yiyeceğini düşünmeye başlasa. Bir aralık akşama yiyeceği tedârik edemeyerek meselâ setrîsinin birisini satsa. Bu gidişle yavâş yavâş elinde avucunda nesi varsa gitse. Fakrın, zarûretin en son derecesine gelse. O adamın son işi ne olur? 'İndinde hayâtın pek çok kadri var ise köprü üzerinde dilenmeye başlar! Yâhûd gözünden hayâtın o kadar kadri kalmaz ise kendini kaldırır köprüden aşağıya atar! Ey gözüm! Cem'iyet-i beşeriye, te'âvün ve tenâsur nerede kalır? Ekmekçi benim ekmek istihsâl edebilmekliğime mu'âvenet ediyor ama akçeyi peşîn istiyor. Eğer peşîn veremez isek ve vermeye iktidârımız olmaz ise nihâyet ya yüzümüzün suyunu döke döke dileniyoruz. Yâhûd hayâtımızı terk ediyoruz.

Şunu ihtâr edeyim ki maksad yukarıda hâlini tasvîr ettiğim biçâyeye sevâbınıza bir ihsân etmeli demek değildir. Bu adamın elinden iş gelir demedik miydi? Elinden geleceği iş ne ise niçin gelemediğini bil-tedkîk o işi elinden getirmek için cem'iyet 'azâsının mu'âvenet etmesi lüzûmunu 'iddi'â ediyorum. Zîrâ görüyorum ki bu adam kendisini tamam köprüden aşağıya atacağı zamân birisi gitse de kolundan tutarak "Dur be sen çilingir değil misin, işte sana bir ocak, işte sana örs çekiç, al sana elli okka da demir, haydi çalış, burada göz göre gayb-edeceğin hayâtı muhâfaza et" dese biçâyeyi bu faciâ'-ı teşebbüsden men' edebilemez mi?

Şimdi bu hâli bir kere böyle gördükten sonra bir de şöyle görelim:

Elinden iş gelir dediğimiz adamın vaktiyle hâli vakti yolunda olacak. O adamın tâ hâl-i ye'ise kadar gelmesi mutlaka ve behemehâl tavır atışında ve harekâtında gerek bil-ihtiyâr ve gerek bil-iltizâm görülen ba'zı sehvlerinden ileri gelecek. Eğer daha vaktiyle o adamın ber-minvâl-i muharrer sehvlerini tashîh etmek mümkün olsaydı o da 'aklını başına alarak nihâyet hâl-i ye'ise kadar gelmeyeceği derkârdır.

İmdi içinde bulunduğumuz cem'iyet-i beşeriyede böyle bir adamı tesâdüf ettiği müşkülâtta kurtarmak için cem'iyet-i medeniyyenin cümle mütemmemâtından bulunan te'âvün ve tenâsur ne derecede kaldığını su'âl ederim.

Vâk'îâ köprü üzerinde avuç açanlara on pâra verildiği görülüyor. Lakin Şinâsı merhûmun dediği gibi hemcinsine on para verdiğini halka göstererek vicdânında bu sûretle dahi kendisini müftehir etmek gayretinden mütevellid olan şu mu'âvenete ben "mu'âvenet" diyebilir miyim? Şehrâh-ı m'âmülâtında yolunu sâpıtmış olan bîçâre-gâne "Yâhû yolunu sapıttık zann-ediyorum bir kere kendine gel" diyenler bulunduğunu dahi görüyorum. Fakat o bîçârenin elinden tutup da "İşte sen burada şu noktadan saptın, şimdi ben seni geriye getirdim gideceğin yol şudur" diyen bir kimseyi ne gördüm ne işittim. Bil'akis o bîçâreye tesâdüf eylediği zamân "Uğurlar olsun efendi, bu yol açık olsun" diye istihzâ edenleri ve hatta bu sözleri mücerred kendi menfaâtleri için söyleyenleri dahi hem gördüm hem işittim.

İşte bu me'âl-i hükmünün hülâsası olarak ben da'vâ ediyorum ki insanlar vâkı'â bir cem'iyet içinde oturuyorlar. Ama bu cem'iyetin meskeni olan memleket 'âdetâ bir menfa'atten yapılmış. O memleketin içinde her familyanın bir hânesi ve her şahsın bir odası var ki herkes yerli yerine çekildikleri zamân her biri kendi kapısını kapıyor. Hatta arkasından bir de sürme sürüyor. Ya'ni cem'iyet-i medeniyye için mahzâ orada yine münferiden yaşamak için giriyor.

İşte da'vâm bundan 'ibârettir. Şimdi kârîn-i kirâm bir yandan bu da'vâyı muhakeme-i vicdânlarında muhakeme ededursunlar ben de diğer taraftan işimde devâm edeyim.

İnsanların istihsâl veyâhûd muhâfaza-i sa'âdet-hâlleri için cem'iyet-i beşeriyenin kifâyet edeceği da'vâsına hiçbir kulak verilmese de bu cem'iyet-i medeniyye "İnsanların en 'âdî 'âlemleri bundan 'ibârettir" diye kabûl olursa ve mu'ahharen insanların istihsâl

veyâhûd muhâfaza-i sa'âdet-halleri mahsûsunda hemân vesile-i mahz demek olan te'âvün ve tenâsur için dahi cem'iyetler teşkîl olunsa 'acabâ ne zarurî olabilir idi?

Cem'iyetin kuvvetini bize pek çok şeyler sebât edebiliyor. Medeniyetin bedeviyetten kutlu olması dahi isbât edenlerin birisidir. Bundan başka cem'iyet ne kadar büyük olur ise kuvveti dahi o kadar büyük oluyor. Büyük milletlerin küçük milletlere gâlib olması bu bâbda en büyük bir isbâtımızdır. Bir tâcirin ticâretçe olan kuvvetiyle bir büyük kumpanyanın kuvveti muvâzene olunur ise matlûbuna hâsıl olabilir. Hatta 'âlemde en bîçâre gördüğümüz insan meselâ hiç kimsesi olmayan bir dul hâtûn olup bir kızı olan dul ondan dahâ kuvvetli ve bir kızı bir oğlu olan dahâ kuvvetli ve helümme cerra bir familya ne kadar galebelik olur ise o kadar kuvvetli olduğu dahi en ziyâde ri'âyet edeceğimiz isbâtların birisidir.

Kesrette olan bu kuvvet-i mahzâ te'âvün ve tenâsurün kuvveti terakkî etmesinden 'ibâret değil mi? Öyle ise bil-tereddüd kabûl etmelidir ki hukûk-ı medeniye, hukûk-ı milliye, hukûk-ı ticâret, hukûk-ı sıhriye gibi râbitalar insanları birbirine rabt-ettikleri hâlde hukûk-ı te'âvün ve tenâsur dahi rabt-ederse bir zarurî olmadıktan sonra sa'âdet-hâl için pek büyük bir hizmet olur.

Durunuz hem mes'eleyi daha ziyâde basit edelim hem de bunu eğlenebileceğimiz bir sûrete dönelim. Çünkü insan kısmı öyle ağır ağır şeyler mütâla'asından bîzâr olur. Mes'eleyi eğlence tarzına döker isek rûhumuza sıklet vermeksizin matlûbu hâsıl etmiş oluruz. İmdi size bir te'âvün ve tenâsur-ı cem'iyeti tasvîr edeyim.

İhtâr

(Vâkı'â tasvîr edeceğim cem'iyet sırf hayâlden 'ibâret olacaksa da bunu öyle bir sûretle tasvîr etmek istiyoruz ki farazâ icrâsına kalkışılacak olsa o da mümkün olabilsin. Binâberîn en ziyâde vukûfum olan bir san'atı ele almalıyım. Tâ ki murâdım hâsıl olsun. Bu san'at ise yazıcılık ve matba'acılık ve bu iki san'at-ı müteferri' husûsâtıdır.)

“Te'âvün ve Tenâsur Cem'iyeti”

Terakkiyât-ı ‘asriyemizin ta’yîn ettiği terbiye içinde büyümüş olan gençlerimizden (Elif) (Be) (Te) (Se) (Cim) (Ha) (Hı)⁸ beyler ve efendiler bir gece bir mahalde ‘akd-i cem’iyet ederler. Güldükten eğlendikten ve dereden tepeden lakırdılar ettikten sonra ‘asrımızın min-cihetin kesb-ettiğimiz terakkiyâttan ve bil-vecih dûçâr olduğu tedenniyâttan bahisler açılır. Hâl-i meskenette bulunan fikirlerin uyanmaya ve memâlik-i mütemeddineye nisbetle bizim tedenniyâtımızı görmeye başladığı ve fakat nice seneden beri vukû’ bulan gafletimiz siy’asiyle servet ve samânımızı Avrupa terakkiyât-ı sanâi’yesi gasb-ettiğinden ta’ayyüş bayağı güçleşmeye yüz tuttuğu ve husûsile kalem denilen âlet ta’ayyüş -i devâ’ir hükmünden başka bir yerde para kazanmadığından hepimizin o dâ’ireye muhtâç kaldığımız dermiyân olunur. Ve me’mûriyetin âfîsi emîn olmadığı ve Avrupa me’murları gibi bir emniyet-i mahsûsa altında bulunduğumuz dahi söylenir. Ve istikbâlimizin te’mîni için üst tarafamızda bulunan zâbite dâ’imâ müdâheneye mecbûriyetimizden bilâhare kendimizden ne devletin ne milletin müstefid olamamakta bulunduğu dahi ortaya konulur. Hâsılı fikir bir kere bu mecrâdan akmaya başlayınca aka aka nereye kadar akıp gidecek ise gider. Derken (Hı) efendi der ki yâhû sûret-i efkârımıza nazaran memleketimizde en bîçâre olarak erbâb-ı kalemi buluyorsunuz. Ve husûsuyla bunların dahi en bîçâresi olarak bizleri gösteriyorsunuz. Çünkü erbâb-ı kalem içinde pek güzel yaşayanlar olduğu hâlde siz onların mesleğine gidemediğinizden ve hiç olmaz ise müdâhenecilik dahi edemediğinizden böyle bir müşkül hâl içinde bulunduğunuzu istihrâc ediyorsunuz. ‘Acabâ bizim alet-i ta’ayyüşümüz olan kalem sahîhen bizi i’âşe edemez mi? Ve bu kalemin himmet-i mahsûsası olarak bize verdiği vüs’at-ı efkâr bizim için yine kalem hükmü altından çıkmamak üzere başka bir turuk-ı ma’îşet bulamaz mı?

Mümâ-ileyhin bu su’âli üzerine her biri me’yûs me’yûs düşünmeye başlar. Ve hatta içlerinden bir ikisi daha ziyâde bir zucret-hâl içinde bulunduğu ber-minvâl-i muharrer hâsıl olan me’yusiyeti üzerine ‘âdetâ ağlar.

(Ha) efendi cümlesinden daha ziyâde gayretli bir zât olduğundan arkadaşlarının bu ye’is ve bekâsını görünce ayağa kalkarak der ki “Sizin her biriniz ihvân-ı vatanın en güzîdesi olduğunuz ve hatta halkı kendi nush ve pendinize muhtâç gördüğünüz hâlde benim

⁸ Anlaşıldığı üzere bu harfler, dönemin alfabesindeki harflerden seçilerek “falanca isimli insan” anlamına gelen kısaltmalar yapılmıştır. (K.S.)

tarafımdan verilecek nasihate muhtâc olmadığımız derkârdır. Fakat bu hâlinizi gördüm de size nasihat vermeye kendimi mecbûr buldum. Biliyorsunuz ki ye'is denilen şey insanın (gayret) gibi her müşkülâtından kurtarmaya mütekeffil olan bir hâmisini sırtından çatlatıp öldürür. Binâberîn kendinizi müşkül bir hâlde görüyor iseniz ondan mahzâ gayret himmetiyle kurtulacağınızı bilerek onun 'adüvv-i hayâtı olan ye'ise kapılarınızı açmayınız. İnsan ve bâ-husûs gerçekten insan gibi yaşamak için kendinize medâr-ı mu'ayeşet mi bulmak istiyorsunuz? Murâdınız bu ise söyleyiniz de size yolunu göstereyim.”

Mûmâ-ileyhin bu sû'âli üzerine hepsi birden “Evet, insan ve hem de gerçekten insan gibi yaşamak ‘azmindeyiz. Ne demek istersin” derler.

(Ha) Efendi tekrâr söze başlayıp der ki ben sizin hepinin hâlini hepinizin sûret-i ta'ayyüşünü bildiğim gibi hepinizin şimdiki hâlde çıktığınız zamân hangi hâle gelmek ârzûsunda olduğunuzu dahi bilirim. Sizin hepiniz bu gün pek fenâ bir hâldesiniz. İstikbâliniz emîn değil. Sebeplerini demin söylemiş idim. Bir sebebi dahi hepiniz de sermâye sâhibi olduğunuzdur. Fakat bir adam sizin şimdiki sûret-i ta'ayyüşünüzü görse sizi gâyet zengin, îrâdı masârifine pek uygun adamlar zanneder. Hâlbuki sizin gerek devletten aldığımız ma'âşlar ve gerek kaleminizle hâricen ve me'mûr olmadığınız hâlde kazandığınız paralar bu günkü masârifinizi ya ödeyebilir veyâhûd bir mikdârda açık bırakır.

İçinizden borçlu olanlarınızı da biliyorum. Bundan sonrası için ârzünüz ise halk gibi sizin de daha muntazam bir hâneniz ve belki bir de yalınız, atınız, ‘arabanız, falanınız olmak ve yan gelip safâ etmekten ‘ibârettir. Hâlbuki en boş ve husûsuyla muzır bir fikir var ise o da budur. Bir ‘âkıl en evvel muntazam hâne ve yalı ve at ve ‘araba tedârikine çalışan adamların ‘aklına şaşar ise haklıdır. İnsan evvelâ kendisine bir dükkan yapmalı ve ticâreti her ne olacak ise onu yoluna koyup kuvvî ve bâkî bir îrâd peydâ etmedikten sonra kendisini en fakîr adamlardan bilip hayâl-i hâm ile vakit geçirmemeli, eline biraz akçe geçtikten sonra dahi kûşe-i meskeneti ihtiyâre hazırlanıp yine benî nevi’nden fâ’idesi için olsun çalışmalı. Şimdi siz istikbâlinizden emîn olarak hiçbir zamân böyle bu geceki gibi ye'is getirmeksizin yaşamak ister iseniz bir kere familyanızın hâlini ıslâh ediniz. Nasıl, bu elinizden gelir mi? Poplin mantın tül istemelerine mukâbele edip de basma giydirebilir misiniz? Kendi elbiselerini dikişçi karılara diktirmeyip de kendilerine

diktirebilir misiniz? Başlarına az çok elmas takmak onların şânı olmadığını anlatabilir misiniz? Anlatamaz iseniz haber veriniz de ben dahi sesimi keseyim. Cevâb isterim.

Hepsi birden bir vakit düşündükten sonra üçü dördü “Sen bahsi çevirdin, bahsimiz bu değil idi. İnsan biraz da refâhla yaşamak istemez mi?” dediklerinde evvelce hâllerini düşünerek ağlamış olan (Hı) ve “Pe” Beyler bu mu’terizlere “Evet, (Ha) Efendi’nin hakkı vardır. Hepimiz refâhla yaşamak isteriz ama evvelâ esbâb-ı refâhı tedârik edelim de sonra onun müsâ’adesi kadar yaşayalım” diye mukâbele ederek (Ha) Efendi’ye hitâben dahi “Bizim elimizden gelir biz familyalarımıza bu bâbda murâd anlatırız” dediklerinden diğerleri dahi “Evet, biz de anlatamayız demedik a” dediler.

Bunun üzerine (Ha) Efendi tekrâr söze başlayıp “Tamam demek oluyor ki namuslu fakîr olmayı göze aldırınız. Şimdi şu plânı kendinize delîl ittihâz eder de hareket eyler iseniz selâmete çıkarınız” diyerek koynundan koca bir defter çıkardı, ortaya koydu.

Bu defterde kendisi bir Te’âvün ve Tenâsur Cem’iyeti ‘akdini tasavvur eylediği zamân düşünüp taşınıp da koymuş olduğu kâ’ideler mündericti. Bunu baştan aşağıya kadar okudular ve ahkâmını cümlesi kabûl ederek onun üzerine hareket etmeye başladılar.

Burada zikr-olunan plânın sûretini derc-etmeyeceğiz. Çünkü pek az bir vakit sonra plân hükümsüz kalarak işin daha ilerisine gittikleri ve kemâle vâsıl oldukları için cem’iyetin sûret-i icrâ’atini hikâye edeceğiz.

Efendim bu zâtlar zikr-olunan plânı okuduktan sonra cümlesi nâmusları ve dinleri üzerine yeminler ederek plânın ta’yîn eylediği hatt-ı hareket üzere devâm edeceklerine ‘ahd ve mîsâk eylediler ve “Şimdi gidip kararlaştırdığımız fakr u zarûreti familyalarımıza teklîf edeceğiz. Eğer râzı olmazlar ise o hâlde bizim hâ’inimiz demek olacaklarından gittiğimizi onlardan kurtaracağımız yârın mücevherâta gümüşe altına dâ’ir nemiz var ise satıp ve hatta şimdi müsrif hânımların ziynetlerinden ma’dûd olan elbiseleri dahi yok edip cümlemiz toplayabildiğimiz sermâyeyi şuraya getireceğiz. Yalnız hânelerimizi şimdilik satmayacağız” diye çıkıp gittiler.

Bunlardan her biri evlerine gidip sûret-i firârî familyalarına haber verdikleri zamân familyaları kendilerine çıldırmış nazarıyla bakmış olacakları derkârdır.

Fakat bunlar verdikleri karârlarında sâbit kıdem olduklarından i'tirâzâtın hiçbirisine kulak vermeyip icrâ'atte devâm eylediler. Hatta birisinin familyası î'tirâzında o kadar sebât eyledi ki karısı boşandı ve vâlidesi çocuğunu tard etti. Fakat çocuk yine kararından doğmayıp cem'iyete gelerek “Yâhû işte benim si' ve gayretimden başka hiçbir şey'im kalmadı, vâlidem beni tard etti” dedikte cem'iyet bu ‘özürü makbûl görüp çocuğu yine aldılar ve iki sene sonra cem'iyet derece-i muvaffakiyetini ortaya koydukta mutallakası yine nikâh tazelemeyi ve nâmûslu fakîr olmayı istid'â eyledikten onu da kabûl ettiler.

Neysel bunların gerek familyaları ve gerek halk tarafından dûçâr oldukları î'tirâzâtın nihâyeti olmayıp fakat kendilerinin hiçbir i'tirâza kulak vermeyerek müsâra'at eyledikleri icrâ'ati hikâye edelim.

Bunların altısının ortaya koydukları meblağ bin kadar liraya bâliğ olup bir matba'a alarak içine lüzûmu kadar hurûf ve makineleri tedârik eylediler.

Matba'ayı Anadolu Kavağı'nda küşâd ettiklerinden cümlesi familyalarını oraya nakletmişleridi.

Anadolu Kavağı'nda matba'ayı küşâd etmekle berâber bağçe kapısında Şeyh İslâm Hânı'nda dahi bir oda istîcâr eylediler.

Bunların birinci ticâreti her nevi' ‘arzuhal ve protesto ve evrâk-ı sâ'ire yazdırmak isteyenlerin Şeyh İslâm Hânı'ndaki odaya mürâca'at etmelerini ‘ilân eylemeleri olup kendileri erbâb-ı kalemin ‘âdetâ serâmedânından buldukları için her gün pek çok adamlar oraya mürâca'at ederler idi.

İçlerinden beşi aşağıda gösterileceği sûretle Kavak'ta çalışıp yalnız ikisi ve hem de münâvebe tarîkiyle ikisi her gün ve îvâr ile Şeyh İslâm Hânı'na gelir akşama kadar vazîfesini icrâ ettikten sonra yine Kavağa ‘avdet eyler idi.

Bunların Kavağı ihtiyâr ettiklerinde başka bir hikmet olmayıp mücerred familyalarının her gün bir hânımda yeni bir mevde görerek ona kapılması ve her gün kulakları bin havâdis işiterek onlarla tahvîl-i efkâr etmesi gibi en ziyâde korktukları bir belâdan korunmak ve orada kendi hâllerinde yaşamak maksadı idi iki kavağa kadar çekilmeye lüzûm göstermiş idi.

Bunların umûr ve husûsât-ı vâk'ada ıslâhıyla ve hıyânet etmemeleri pek büyük yemînlerle merbût ve bâhusûs derhâl cem'iyetten tard-olunmak şartıyla meşrût olduğundan yazıcılığın yevmi yüz kuruştan aşağı düşmeyen ve ba'zı mühim şeyler yazdıkları zamân üç dört yüz kuruşa kadar varan îrâdını her akşam doğruca kavağa nakl-ederler ve orada cem'iyet ber-vech-i usûl sarf-eyler idi.

Şimdilik Şeyh İslâm Hânı'ndaki oda hakkında bu kadarcık ma'lûmât alalım da biraz da kavağa nakl-i kelâm edelim.

Defa'âtle söylenildiği gibi kendileri Nûr Seyyid Hân'ın serâmedânından bulduklarına mebnî her birinin külliyetli kitâbları olup bunları bir yere getirerek matba'alarında gâyet muntazam bir de kütübhâneleri vâr idi. Bu kütübhânenin yardımı ve kendi kafaları sermâyelerinin inzımâmıyla fûnûna, tarihe, letâyife, edebiyâta, hikâyâta müte'allik güzel güzel kitâblar yazarlar ve tab' ederler idi.

Fakat bundaki usûlu dahi söyleyelim. Bunlar taht-ı terbiyelerinde bulunan birâderlerini yeğenlerini velhâsıl velîsi oldukları çocukları dahi cem'iyete edhâl etmiş bulduklarından kendileriyle berâber erkeklerin 'adedi yirmiye varıp binâberîn kitâbları yazan da cem'iyet, tertîb eden de cem'iyet, basan da cem'iyet ve hatta teclîd eden de cem'iyet idi. Kitâb teclîdi eğlence olmak üzere kadınlara mahsûs olup evrâkı kadınlar karar ve onlar yapıştırdıktan ve nihâyet matbu'ât Şeyh İslâm Hânı'ndaki odaya nakl-olunarak oradan tevzî' ve fûruht ediyorlar idi.

Bir aralık bu cem'iyet hükûmetin nazar-ı dikkatini celb-etti. M'aârif nezaret-i celîlesi bunların matbû'âtını kemâlî dikkat ve ehemmiyetle mütâla'a eder idi. Ancak bunlar da yalnız ta'ayyüşten başka bir fikir olmadığına ve binâberîn hükûmetin nazar-ı dikkati yerine nazar-ı tahsînini kazanmak mecbûriyetinde bulduklarına mebnî matbû'âtları mahzâ fâ'ide ve menfa'atten başka bir şey'i mûcib olmadığı görüldüğünden hükûmet kendilerine mümana'at ettikten başka mekâtib-i 'umumîye için bunlara kitâb te'lîfini dahi sipâriş eder ve teşvîkler gösterir idi.

Başladıkları günden iki seneye kadar bunların ettikleri gayret sahîhen takdîr ve tahsîn olunacak kadar idi. Tuhafı neresi, kadınlar kocalarının yarınki hâlini düşünerek me'azib olmaktan veyâhûd mevde mübtelâsı olup da emeline nâ'il olamayınca te'essüf etmekten

kurtulduktan sonra artık bu hâl-i fakire ve fakat fakir değil sahîhi ve samîmî sa'âdet ve sefâya alışarak hâllerinden pek mütelezziz olurlar idi.

Erkekler nasıl karındaş gibi çalışırlar idiyse kadınlar dahi yekdiğerleriyle karındaşçasına hareket edip bu ise maksadın kendilerine tefhîmi için erkekler tarafından tul-ü müddet sarf olunan bir himmet-i mahsûsanın semeresi idi.

İki sene bu sûretle himmetten sonra bunlara öyle bir vüs'at geldi ki muhtâc oldukları kâğıdı Dersa'âdet Yahudilerinden almayıp doğrudan doğruya Avrupa ile kâğıd ahz ve 'îtâsına başladılar. Kendi lâzımleri olan kâğıttan başka Şeyh İslâm Hânı'ndaki odanın altındaki mağazayı dahi tutup orada hâricede kâğıt fûruht eder idi.

Bir kere bunlar şu sûretle keçelerini sudan çıkarmaya başladıkta herkes artık bu cem'iyetin gıbtâkeşi olmaya başlayıp vâkı'â cem'iyet kendisine 'arz-ı hâcet edenleri kabûl eder idiyse de bunun için birtakım şerâit var idi ki her tal'andan şikâyet edeni kabûle mâni' olur idi.

Evvelâ cem'iyet 'âzâ-yı mü'essesesi kendi ma'âşlarını beher nefse ikişer yüz ellişer kuruş nisbetinde alıp böyle hâriçten gelenlerin sermâye-i âsliye iştirâkleri olmadığı için bir seneye kadar hemân boğazı tokluğuna mu'âdil bir sûretle hizmet eder ve ondan sonra ayda beher nefis için ancak yüz kuruş olabilir idi. Cem'iyetin mütesâviyet-i ma'âş olan 'âzâsı silkine dâhil olmak için ya beş sene hüsn-i hüzm etmek veyâhûd on bin kuruş sermâye koymak lâzım gelir idi.

Tezkiyesi yolunda olmayan adamı cem'iyete kabûl etmek memnû' olup kabûl olunan adamlar cem'iyet 'indinde ma'lûm ve ma'rûf olmak ve kendisi mutlakâ bir ecnebî lisânla kendi lisânına âşinâ olmak şart idi.

Cem'iyet on sene sonra ne hâle geldiğini size görmüş gibi haber vereyim mi? Efendim bu cem'iyet on sene sonra tedârik ettiği ufak bir kâğıt fabrikası ma'rifetiyle kâğıtlarını kendisi 'îmâl eder ve lâzım gelen hurûfâtı kendisi asağa eder oldu.

'Âzâ-yı cem'iyete mensûb kızlardan vakti gelenlerini kendi cem'iyetleri 'âzâsından olan delikanlılara gâyet güzel bir resm-i mahsûs ile tezvîç eder idi. Ötede beride yetim dolaşıp taht-ı terbiye ve ta'lîmlerine alır ve vukû' bulan vefiyâttan dolayı dul kalan hâtonların erkeği gûya vefât etmemiş gibi yine ma'âşını verir idi. Zîrâ kadın ve erkek ve

çoluk ve çocuk herkesin hâline göre bir işi olup bu işiyle ma'âşını istihsâl eylediğinden erkeği vefât eden hâne yalnız müteveffânın has ma'âşını gaybetmiş olur idi.

Netîce-i kelâm san'at-ı tab' ile kalemin ittifâkı ve gayret ve himmetin inzimâmı sâyesinde yedi familya olarak başlamış olan bu cem'iyet onuncu senesinde yüz elli kadar familya oldu. Ve yazıcılık, matba'acılık, kitâpçılık, mücellidlik, kâğıtçılık, harf dökücülüğü, hâcelik, ressâmlık, resim hakkaklığı vesâ'ir birtakım san'atlar bunların medâr-ı ma'îşeti olup sanâyi'-i mezkûreden hem kendileri istifâde eder ve hem de vatan ve memleketlerini ifâde eyler oldular.

Cem'iyetin kasası şahs-ı vâhdin malı olmayıp 'umûmun malı olduğundan ve kavtı dahi derece-i lâzımede bulunduğundan 'âzâsından her biri kendi istikbâllerinin kemâlî emniyetini görür ve refâh-ı bâl ile yaşar idi. Çünkü hastaları 'alîlleri ve ihtiyârları ma'âşlarını aldıkları gibi ticâret 'umûmun ticâreti olduğundan hiçbirisi kendi zor ve ziyânından iflâsından ve bir gün olup da ya köprü üzerinde dilenmek veyâhûd kendini köprüden aşağı atmak netîcesinden havf-etmez idi.

(İntihâ-yı hikâye)

İşte te'avün ve tenâsur keyfiyyetin bihakkın vücûdunu cem'iyet-i medeniye efrâdının böyle sınıf sınıf birer cem'iyet 'akd etmelerinde bulduğumdan ne vakit bunu görür isem insanların o zaman cem'iyetle iskân etmiş olduklarına kâ'il olabilirim.

Hayvanât

İnsanın gayri mahlûkâta "Mu'âmelât ve icrâ'ı müttehid hiss-i vukûftan mahrûm te'allüm ve terakkiye gayrikâbil- makinelerden 'ibârettir denilmesi 'acabâ sahîh olabilir mi?

Görüyoruz ki bir kuş, yuvasını dîvârda yapacak olur ise nısf dâ'ire ve eğer ağaç derûnunda olur ise tam dâ'ire şeklinde inşâ eder. Bundan anlaşılır ki o kuşun inşâ-yı mesken husûsunda 'ameliyyâtı müttehid değildir.

Kezalik, bir av köpeği üç ay tâlim olunur ise evvel bilmediği şeyleri öğrenir. Ve bir kanarya kendisine ta'lîm olunan nağmâtı derhâl terennüm edemeyip yavâş yavâş

tagannî eder. Ya'nî ibtidâları mübtedîsi bulunduğu san'at-ı tagannîde bil-tederrîc terakkî eyler.

Beşerin hiss ü vukûfuna medâr-ı hükm-olacak yalnız natıkı olmayıp meselâ nâsiye-i hâli keder gösteren bir adamın kendi hânesine girip ve bir çekmece derûnuna sakladığı hâtırında olan kâğıdı çıkarıp okudukça kesb-i neşât eylediği görülmesiyle de kendisinin hem keder hem de ferah hissi olduğuna ve hem hâfızası hem de vukûfu olduğuna hükm-olunur.

Böyle bir hâl, beşerin gayrı mahlûkta görülünce onun için dahi o hükmünde sahîh olmasın? Meselâ sahibini gâ'ib etmiş bir kelbin bulunduğu hânede av'ave-i rikkat-engîz bir hareket-i telâş-âmizle aşağı yukarı bir odadan öbürüne seyredip nihâyet sahibini bularak ayakları altında yuvarlanması ve ferihli ferihli sayhalarla 'ilân-ı meserret eylemesi, onun da tıpkı beşer gibi hissiyât-ı keder ve meserret olduğuna ve hâfıza ve vukûfu olduğuna delâlet etmez?

İnsana muhibb ve ülfet ve istînâsına harîs olan bir hayvân teşrîh olunduğu zamân görülür ki havâs-ı beşerîyeye hizmet eden âlât ve revâbit onda da tamamıyla mevcûd olup Cenâb-ı Hâlık-ı Mevcûdat'ın ise buna bu âlât ve revâbit-ı hissiyeyi hissetmemek için vermiş olduğu ve vücûdundaki 'âsâbın vakit ve te'essüründen mahrûmiyeti icâb eyleyeceği iddiâ olunamaz.

Ba'zı adamlar sorarlar ki "Hayvânâtın cânı neden 'ibârettir?" Bu sû'âli anlayamam.

Kendi vücûdunda cevelân eden mâdde-i mâyi'yi damarlarına îsâl ve yaprak ve meyvelerini perver-şeyâb-ı kemâl etmek isti'dâdını hâ'iz olan bir ağacın rûhu neden 'ibârettir sû'âli îrâd olunabilir! Evet işte ağaç bu imtiyâzı hâ'iz, hayvân da hiss ve hâfıza ve efkârdan daha birçoğuna mâliktir. Bu imtiyâzât ve 'inâayâtın mu'attisi kimdir? O kadar kudret-sâni' ki sahrâlar da öteleri sebz-nümâ-yı zuhûru kürre-i ârzı bir taht-ı havâyîde âsûde-nişîn huzûr-eyler!!!

Aristo "Hayvânâtın cânı bizâtihim kâ'im ve mevcûd olan mâddiyât şeklidir" demiş ve ondan sonra bir hayli kimseler bu zehâbı iltizâm etmiştir. Ba'zı feylesoflar "Hayvânâtın cânı sırf mâddî ve cismânîdir" demişler ise de bunlar zehâbılarını ta'mîm etmekte öbürleri kadar muvaffak olamamışlardır.

“Rûh-ı cismânî ne demektir? Nasıl olur?” su’âli îrâd olunmuş olsa idi ihtimâl ki “Hisli bir mâddeden ‘ibârettir” cevâbını verirler ve “Bu hissi ona kim vermiştir” denilmiş olsa idi belki “Bu bir rûh-ı cismânîdir ki cisme his verici bir cisimden başlamıştır” sûretinde mukâbele ederler. Bu dâ’ire dâhilinden çıkmazlardı.

Birtakım adamlar da derler ki “Hayvânâtın rûhu bir vücûd-ı latîf ve mütefekkindir ki mazrûf oldukları cisimlerle berâber helâk olur.” Halbuki vâkı’â hayvânâtta hiss ve hâfıza ve tasavvurât-ı fikriyyeden ba’zı şeyler vâir ise de hiçbir vakitte altı yaşında bir çocuğun bildiği şeyleri bilmek ihtimâlleri olmadığı gibi cisim olmayan bir şeyin diğer cisme tab’îyetle fenâ bulması bir delîl-i ma’kûle müstened değildir.

Hayvânâtın mâdde-i hayâtiyesi hakkındaki zehâblar bu raddede dahi kalmayıp ba’zıları bunun ne cisim ne de rûh olmadığını ‘itikâd etmişlerdir ki rûh lafzından çıkaracağımız ma’nâ “Mâhiyeti mechûl olan o şeydir ki cisim değildir” olunca şu son ‘itikâdın müncer olacağı netîce “hayvânâtın cânı bir mâddedir ki ne cisimdir ne de cism olmayan başka bir şeydir”den ‘ibâret olur.

İşte yekdiğerini nakız eder bu sehviyât ve zellâtın menşe’i insanların bir şey’in mevcûd olup olmadığını bilmeden evvel mâhiyetini tahkîke kalkışmalarıdır. Meselâ bir ateş körüğünün karnındaki deliğe merbût olan meşin parçasına o körüğün rûhu ‘ıtlâk olunur. Nedir bu rûh? Biz körüğü tahrîk ettikçe itip çıkarak ihzâ ettiği havâyı körüğün ucundaki boru vâsıtasıyla hârice def’eden kapağa bu isim yine bizim tarafımızdan tesmiye olunmuştur.

Velhâsıl makinenin o meşin parçasında başkaca bir cânı yoktur. Ama denir ise ki hayvânâtta körüğü tahrîk eden kimdir? ‘Avâlimi tahrîk eden yed-i kudret-i İlahîye!

(Volter)

Mütercimi Mahmud Ekrem

(Ekrem Bey Efendî’nin bu bâbdaki mütâla’a-i mahsûsasını ileriki nüshaya derc-edeceğiz)

6.3.Üçüncü Sayı

Hayvânâtın Hissi Hakkında Ekrem Bey'in Mütâla'ası

Volter bu makâlesinde⁹ hayvânâtta hiss-vukûf-hâfıza olduğundan başlayarak ve bunu birtakım delâ'il-i tecrübe ile isbâta kalkışarak bahsi hayvânâtın rûhuna intikâl ettirmiş ve bu mebhasta dahi içine ta'mîk-i fikr eylemiştir. 'Îtikâdimce bu rûh bahsinde ne kadar tam'ik nazar olursa hakîkatine vusûl-ı müyesser olamaz. Hatta bu bâbda Volter'e gelinceye kadar ve ondan sonra zuhûr eden erbâb-ı nazar ve hikmetten bir haylisi pek çok bahisler yazmış oldukları hâlde hâlâ bu sırr-ı serbeste-i kudretin yüzündeki nikâb sıyrılamamıştır. Binâ'en-'aleyh buna dâ'ir bizim gibi 'ukûl-i kusîre erbâbının söyleyebileceği sözler 'abes olursa da hayvânâtta hissiyât üzerine biz de meşhûdâtımızı muhâkeme ile bir nefîce çıkarabiliyoruz.

Hayvânâtta fi-l-hakîka hiss, vukûf ve efkârdan bir hayli şeyler mevcûd ve cins-i hayvândan her nev'in isti'dâd-ı fitrîleri terbiye ve ta'lîmin te'sîriyle hayliden hayli terakki ve tevsi' ettiği âsârıyla ma'lûm ve meşhûdedir.

Volter cins-i hayvânda hiss olduğunu isbât için zâten insân içinde doğmuş vahşeti ünsiyete mübadil olmuş hangi bir kelbin harekâtını ele alıyor. Biz daha uzağa gidelim. Ve vahşet içinde insâna en az tesâdüf eden ve kendi gölgesinden ürkercesine vahşet ve sebu'iyeti derece-i mefratede olan aslân, fil gibi hayvânâttan birini ele alalım. Bakalım onlar da Volter'in dediği hiss-vukûf-hâfıza-terakki hasâ'ili mevcûd mudur?

Haydi Şâh-ı Siba' denilen o hûnrîz aslanı mevki'-i imtihâna çekelim:

-Aslân hâ? 'Acâyib bakınız! Şu demir kafes içindeki aslân değil mi? Ama hiç hareket etmiyor. Sakın çocukluğumuzda bizim de kardan yaptığımız gibi cansız bir aslân heykeli ve fakat bizim 'imâl ettiğimizizin daha mükemmeli olmasın! Yok, â cânım baksana. Vücûdu hareket etmeye başladı. Gözlerini de açıp kapıyor. İşte kalktı. Amân yârabbi! Şimdi şu kafesi kırıp da hücûm ederse bizi bitirir. Sübhân Âllâh bunu nasıl tutmuşlar?! Ây ây şu adama bak! Aslânın başına vuruyor da aslân da hiçbir şey yapmıyor.

⁹ Dağarcık cüzü' 2 sahife 63 bakınız.

-Gâliba birinci defa' seyrediyorsunuz? O gördüğünüz adam yok mu? Şimdi kafesin içine giriverecek. Aslânla mülâtafaya başlayacak.

-Ne? Sahîh mi? Adam sen de. Hiç aslânla şaka olur mu? Ne haddine? Hele girsin de bak! O sâ'at pâreler...

-Şimdi görürsünüz. Nâ işte!...

-Ây ây! Amân yârabbi! Şimdi üzerine atılacak! Zavâllı adam canını yabanda mı bulmuş? Sübhân Âllâh aslân da kırk yıllık ahbâbmış gibi baksan â, hiçbir şey yapmıyor!!

-Ne! Bu bir şey mi? Azıcık sabredin bakın. Girip aslânın üzerine yatacak. İşte!...

-'Acâyib! Neden? Bizim bildiğimiz bir aslân hemcinsinden başka hangi mahlûku görse pâreler. Ây o ne yâ? Kendi hâlinde duran bir canavara tabanca sıkmak ne oluyor?!

-Mâşâllah! Bereket versin o tabancaya. Onunla gözünü korkutmuş da bir şey yapmıyor. Yoksa...

-Terbiye mi? Vahşî bir hayvân terbiye kabûl eder mi?...

-Mâşâllah! Mesela sizi uslu durdurmak için birisi bir tabanca çekip [...] ¹⁰olsa. Yerinizden kımlıdayabilir misiniz?

-Ne demek, bende his var. Ben anlarım ki uslu durmasam herîf beni öldürecek.

-Ya onda his yok mu zannediyorsunuz? O da bilir ki uslu durmasa fenâ olacak.

-Ây efendim! Siz de tuhaf söylüyorsunuz!... Şimdi bu herîf tabanca ile dağda ilk rast geldiği bir aslânı korkutabilir mi?

-Tamâm işte beni tasdik ediyorsunuz yâ! Ben size ne dedim? Bunu terbiye etmiş demedim mi? İşte bu adam o tabancayı patlata patlata bunu yola getirinceye kadar kim bilir kaç bin kere aslânın hücûmuna uğramış, kendisini kafesten dışarıya atmıştır! Aslân da anlamıştır ki herîfe hücûmun fâ'idesi yok. Yola yatmış. İtâ'atı ele almış. Ya'ni sizin anlayacağımız bu vahşî ve hûnrîz hayvân bu sûretle yavâş yavâş mutâ'ayitte terakki

¹⁰ Bir kelime okunamadı. (K.S.)

etmiş. Hem hâfızası da var ki kafese girdikten sonra ibtidâki gün olan şenlikleri ertesi ve ertesi gününü daha ertesi günü unutmuyarak bu derece-i meskenete gelmiş.

Zann-ederiz ki şu muhâvere kar'iler ve bil-husûs onlardan bundan biraz vakt-i akdem kale kapısında demir kafes içindeki aslânı seyredenler için hayvânât içinde aslânda bile hiss, terakki ve hâfıza kuvvetleri olduğunu vuzûh ile meydâna kor.

Bir de hayvânât-ı sagîreye 'atf-ı nazar edelim: Ahmed Midhat Efendi'nin "Hayvânatta Efkâr-ı Cem'iyyet" 'unvânlı olarak yazdığı makâle¹¹ dikkatle okunsun! O küçücük karıncalarda hâsse-i natîkiyye bile olduğuna delâlet eder ahvâl görülür!!! Şüphe yoktur ki meselâ Ahmed Midhat Efendi'nin esâsı fenne müstened olan o makâlesine meselâ (Hayvânatta Âsâr-ı Cem'iyyet) gibi bir serlevhâ koymayıp da o 'unvânı ihtiyâr edişi keyif için değildir. Efkâr lugatinin ise hiss, vukûf ve hâfıza gibi kuvvetlerden ne kadar çoğunu şâmil bulunduğu ma'lûmdur.

Meselâ tevâtüren sâbittir ki bir 'akreb tutulup bir yere konulsa ve etrâfi çepeçevre ateşle ihâta olursa, 'akreb her tarafa seyr-ederek bir kaçamak bulamayınca mahsûr olduğu dâ'irenin merkezine gelip kendini kendi selâhiyle telef ediyor. Buna ne ma'nâ verelim?... Şu ma'nâyı vermeye mecbûruz ki bîçâre 'akreb mahsûr olduğu dâ'ire dâhilinden çıkmak imkânsızlığını tecrübe ile anladığı gibi "Ben buradan çıkamayacağım ve burada dahi yaşayamayıp bil-tabî' öleceğim, mâdâm ki ölmek benim için mukarrerdir. Onun vürûdine intizâr etmedi, ilâm-ı mahsûriyetle zâr zâr olmaktan ise kendi kendimi telef eder kurtulurum" gibi bir tasahhürde bulunup kendi selâhiyle kendisini helâk etmeye karâr veriyor. Ve bu karârın icrâsına derhâl ibtidâr ediyor!! Hâsılı hayvânâttan her nev'in kendi 'âlemlerine gidilip de ahvâl-i mahsûsaları nazar-ı im'ân ve tedkîkten geçirilse efkâr ve havâsstan ne kadar çoğuna mâlik olduklarına pek kolay hükm-olunacak 'acabâ neler görülür !!!

Mektûb

Elde bulunan bir mecmû'â-ı 'atîka içinde "Şeyh-ül-islâm merhûm Ebû-s-Su'ûd Efendi'nin vefâtına karîb bir zamânda söylemiş olduğu 'Tahassür-nâme'dir" deyu görülen manzûme-i belîğenin neşre şayân bir eser olduğuna ve 'alel-husûs Ebû-s-Su'ûd

¹¹ Dağarcık numero 1 bakınız.

gibi vücûdu milletimizce medâr-ı iftîhâr olan bir zâtın âsâr-ı edebiyesi görülmesi ârzû-gerde-i enâm olacağına binâen bir sûreti ihrâc olunarak Dağarcık'a konulmak üzere irsâl kalınmış ve fakat mecmû'a-ı mezkûrenin bozukluğuyla berâber ma'hûd eski yazılardan olduğundan manzûme-i mezkûreden iki beyit konamadığı cihetle bil-zarûr terk olunmuştur.

Mektûbî-i hâriciye hulefâsından Reşâd

Manzûme

Gitti eyyâm-şebâb elden dem-i vuslat gibi
Geldi hengâm-ı meşîb ayırdı şeb-i firkât gibi.

Sarsar bâd-ı fenâ yıktı selâmet haymesin
Çâk çâk etti revâkın câme-i sıhhat gibi.

Kâmetimden 'âfiyet dîbâsın aldı rûzgâr
Altına¹²verdi belâ esvâbını hull'et gibi.

Gerdiş-i eflâk tî etti siel-i 'ömrümü
Şol sûtûru mahv-olup ebter kalan hacet gibi

Mürur-i eyyâm ve şühûr ve kürûr-ı 'âvâm ve dehûr
Koymadı tende mecâl ve ruhta râhat gibi

İhtilâl erdi vücûda za'ife yüz tuttu kuvvâ
Kalmadı 'âzâde aslâ kuvvet-i kudret gibi

Çöktü bünyân-ı beden büzüldü timsâl-i cesed
Deyr dîvârında yer yer mahvolan sûret gibi

Her biri dünyâ dönerken bilmedim kıymetlerin
Yok yere oldu hebâ 'ömr-i kerân-kıymet gibi

Za'ifle eftân ve hayrân-ı 'ömür serhaddîn geçip
Bu el'aceb aklıma düştüm 'âlem-i gurbet gibi.

¹² Sırtıma (Ahmet Midhat)

Hiç elinde enîs ve âşinâdan kimse yok
Bulmadım aslâ birinde enes veyâ ülfet gibi.

Ceyş-i hicrân eyledi talân-ı vücûdum kişverîn
Mülk-i dilde leşker cevrettiği gâret gibi.

Hân mân-ı dil yıkıldı kalmadı tâş üzre tâş
Dost cevr-i devr ile virân olan mülket gibi

Ten hisârın bin top gam yıktı ‘acebtir kim henûz
Dinmez âhım gulgulî şâm ve sihr-ı nevbet gibi

Dökülür berh bedenden yer yer ettikçe figân
Âh dilsûzim dehânı gönüllere râyet gibi

Geldi idrâke hâlel gitti meşâ’irden şu’ûr
Kâlemdi bir sıhhat üzere sem’ ve yâr-i kuvvet gibi

Bir zamân idi ki bâğ ve râğa ettikçe güzer
Görünürdü her kenârı gülşen-i cennet gibi

Şimdi ol hâlâtın evveldi her biri hâb ve hayâl
‘Âlem-i rûyâda idrâk olunan hâlet gibi.

Bezm-i gâh-ı enes iken görsem gelir şimdi bana
Sahn-ı gülizâr-ı irem bir vâdî-i vahşet gibi.

Nağme-i bülbül fûruh bahş-ı dil ve cânım iken
Gam-fezâ oldu sadâ-yı bevm pür-nekbet gibi

Görmez oldum revnak-ı eyyâmdan ‘ayn ve eser
Çeşmime dünyâ görünür gayr-ı mâhiyyet gibi.

Sanurım âfâkı tuttu nâr-ı âşub ve fetn
Sîne-i süzânım içre ateş-i hasret gibi.

Eşk-i pür-hûn serteser tuttu cihân etrâfını
Dembedem zeyl-i âfakta görünen humret gibi.

Mülk-ü sıhhatte ikâmet müddeti oldu tamâm
Görünen şimdi 'adem-i akalîm-i ruhlet gibi.

'Âlem kûn ve fesâd eshâbına (mevt ü fenâ)
Muktezâ-yı hüküm tab' ve mûcib-i hilkat gibi.

Bu güzergâh-ı fenâ sahnında ümîd-i bekâ
Eylemek fikr-i muhâl ve bâtıl-ı emniyet gibi.

Verse ger devrân zamânı kabza-ı tedbîrine
Görmesin aslâ cihânda zahmet ü şiddet gibi.

Olsa mirât ü cemâlin pâyesi (ihram-ı Mısır)
Gayri 'âlem görmese ol ref'et ve 'izzet gibi.

Sani'yi hemtâ sana nisbet görünse 'âlem
Tâk-ı Kısra Kasr-ı Kayser muhazzar-ı san'at gibi.

Sanma kim dest-i havâdis ona te'sîr etmesin
Ermesün eyvânına bir rahne ve âfet gibi.

Necmin olsa (S'ad-ı Ekber) müzellek-i evc avuç
Ermese ikbâline idbâr veyâ rec'at gibi.

(Firkadine) hemser ve (Cevzâ)ya olsan hem'inân
Âsmân olsa yerin mihreflik rütbet gibi.

Âfitâb-ı 'ömrüne nâgâh eder bir gün zevâl
'Âleme tâbân iken nûrun kılâr zulmet gibi.

Dâs-ı resminde felekte görünen şekl-i helâk
Hâsıl-ı 'ömrünü halkın biçmeğe âlet gibi.

Yâ kemân kabza-ı kudrettir ehl-i 'âleme
Atmağa tîr-fezâ-yı nâvek minnet gibi.

Bezm-i kıbtî ehlinin yâ kâse-i 'îmâridir
Eksilüb gâh dolduğun eş'âr idir âyet gibi.

Belki cümle heykel-i eflâk ve evzâ'-ı nücûm
'Âlemin külli fenâsin resmidir hay'at gibi.

Her biri zerrât-ı ekvânın lisân-ı hâl ile
Keşf eder sercihânı nâtık-ı hikmet gibi.

Meskenet hâlini iksir-i sa'âdet bil yakîn
Eyleme câh ü celâle meyil veyâ râğbet gibi.

Vâkf-olmaz bârgâh-ı 'âlemin tertîbine
Bilmeyen saf-ı nigâli mesned-i 'izzet gibi.

Tende tâbın vâr iken sarfet m'âna kesbine
Olmadan bîçâre ten nâçâr ve bî-tâkat gibi.

Sa'î kıl fehm-i rumûz-ı kâ'inâta şöyle kîm
Gerçi esrârına ermez 'akl veyâ Fikret gibi.

'İlm ü 'irfân mesleğinde eyledim sa'î cemîl
Ettim erbâb-ı himem ettikleri himmet gibi.

Keşf-i esrâr-ı hakâyıkta nîce çektim 'itâ
Etmedim ol-bâbda ihmâl veyâ gaflet gibi.

Muvaffak-ı hayretten özge bir makâma ermedim
Müntehâ-yı râh-ı 'irfân-ı 'ilm-i hayret gibi.

Mansıb-i 'ilmiyâsın 'asmâniye'nin devr edüb
Câh-ı fetvâsında dâhî bulmadım lezzet gibi.

Eyledim iftâ enâma denilüb (Ebû'l-Su'ûd)
[...] ¹³ etmezse rabbim hâlîme rahmet gibi.

Fransa Şi'irânesinden Jülber'in İlâm-ı 'Aşkîyye 'Unvânındaki Neşîdesinin Nesren Tercümesidir

¹³ Bir kelime okunamadı. (K.S.)

Ey cû-yı latîf! Şu çemenzârın tarâvetinden lezet-bahş-u fûruh ve inbisât olmak için senin kenârına gelişimin sebebini biliyor musun? Âh!...

Ey cûybâr! Senin manzaran bana tesellâ-bahş olur.

Benim sevdiğim... Âh zâlim, gerçi şimdi beni unuttu âmâ o vakit sever idi. İşte o zâlim müddet-ül-‘ömür benimle yâr olmak için senin kenârına gelip oturduğum vakitte yemîn etmiş idi.

Bana derdi ki: “Şu gördüğün cûybâr-ı menba’ cânına ‘avdet eder. Ben yine senin itâ’atını terk ettim.”

Ey cûybâr! Sevdiğim ‘ahdinden sebât etti. Ben ise dâ’imâ ona sâdık kaldım ve yemînimi halelden sakındım.

Ey cûybâr! Sen şimdi kendi menba’ına ‘avdet edebilirsin. Lakin mevcelerin eskisi gibi akıp gidiyor.

Zavâllı! Yâzık ki sevdiğimi gerçekten gâ’ib eyledim. Onun için yüreğim yanıyor. Gönlüm hâlâ te’essüf ediyor. Beni mahv-eyleyen bu âteş-i mihneti hiçbirisi teskîne kâdir olamıyor.

İhtimâl ki bir başkası âmâ benden daha az güzel olan bir başkası onu kânun-ı itâ’ati altına almıştır. İhtimâl ki şu dakîka da sevdiğimin lisânı ilelebed hem-kalb-i ‘aşk ve mihnet olmak için vaktiyle bana da ettiği yemînleri ona da tekrâr ediyor.

Ey cûybâr! Eğer o perî-muztar senin civârına gelirse ona söyle: “Kendisini bu gün sevmekte olan o çoban beni de öyle sevmek için vaktiyle yemîn etmişti.”

Avrupa mü’elliflerinden ba’zılarının melâhat-ı nisvân hakkındaki mütâla’âtından hülâsa edilmiştir.

Eflâtun “Güzellik tabî’atın imtiyâzıdır” demiş.

Aristo’ya sû’âl etmişler ki “Güzelliğin havâss üzerine te’sîrâtı nedendir? Cevâb vermiş ki “Bu sû’âl bir ‘îmâya şâyândır”

Buffon der ki “Güzelliğin ezman-ı kadîmedeki ‘îtibârâtıyla şimdiki ‘îtibârâtı beyanında ihtilâfât-ı kesîre vardır. Küçük alınlı çatık ve belki alınının bir tarafından öbür cihetine kadar bir diziye giden kaş bir kadının çehresi-için esbâb-ı melâhatten ‘add-olunurdu. Çok ve hem de çatık olan kaş ‘Acemistân’da bugünkü günde dahi fevkâl’ade sayılır. Memâlik-i hendiyyenin ba’zılarında bir kadının güzel olması kömür gibi dişlerle bembeyâz saçları bulunmasına mütevakıf olup hatta “Mâryân” ataları ahâlisinden olan kadınların birinci işleri otlarla ve eczâ-yı kimyevîyyeli sularla diş ve saçlarını karartıp ağartmaktan ‘ibârettir.

Çîn ve Capon’da enli çehre. Ufak ve çekik göz. Enli ve yassı burun gâyet-ül-gâye ufak ayak. Büyük karın. Güzellikten sayılır. Amerika ve Asya’da mütemekkin milletlerden bir takım yeni doğan çocukların çehreleri enli olmak için başlarının alın tarafıyla arka tarafını tahtalarla sıktıkları gibi bir takım da iki şakaklarından sıkarak çocukların başlarını uzatırlar ve diğer bir takım da tepelerini yassılatırlar ve yine bir takım da yusuvarlak ederler. El-hâsıl her milletin güzellik hakkında başka i’tikâdâtı ve her şahsın türlü türlü mizâc ve tabî’atı vardır.

Zâhiren birtâkım şeylerin çocukluktaki câzibesine ta’lik ve münâsebeti bulunan bu mizâc ve meşreb kuvvâ-yı hissiyemizin isti’dâdından ziyâde ülfet ve ‘âdete tâbi’dir.

Ba’zı muhakkiklerin netîce-i tahkîkâtınca güzellik ta’did edemeyip bir güzel her yerde güzeldir. Vahşîlerin yüzlerine dâg vurmaları güzellik için olmayıp korkunç olmak için olduğu ve Çinlilerin ayaklarını şekl-i tabî’sinden çıkarışları kezalik güzellik maksadıyla olmayarak politika fikrine müstened bulunduğu gibi sâ’ir milel ve âmmin bu kabîl ‘âdâtı bütün melâhatten başka birer maksada ‘â’id ve râci’dir. Avrypa kadınlarının beyâz ve kırmızı boyalarla yüzlerini talâ etmelerine gelince bu da melâhat-ı hakîkiye pek nâdir olduğundan oldukça ta’mim edebilmesi mümkün olan melâhat-ı ca’alîyeye mürâca’ttan neş’et eylemiştir.

Nev’iyeti içinde dişisi erkekten güzel olan yalnız beşer olup mahlûkât-ı sâirede kaziyye ber-‘akistir. Ya’ni dünyâda ne kadar mahlûkât vâir ise güzellikçe erkeği dişisine fâ’iktir.

Fransa kâtibelerinden Madam Nakker der ki “Bir kadının ‘umûm ‘indinde güzel görünmesinin sebebi meh-mâ-emken beyân olunabilirse de bunun öbüründen daha ziyâde dilber gelmesindeki hikmeti bulmak hemân mümkün değildir. Âlât-ı

basariyemizle gördüğümüz eşyânın arasındaki münâsebet-i mechûle nasıl âverde-i mevki’-i beyân olunabilir? Bu kırmızının siyâha tereccuhundaki hikmetin keşfini talb demektir. Bununla berâber denilebilir ki edâ ve harekâtının cümlesi nezâket ve hayâ ve mahcûbiyet gösteren kadın dâ’imâ güzellikten behredâr olur”

Madam Nakker’in beyân eylediği şu son kâ’ideyi nefsinde hâsıl ettiği tecârûble keşfetmiş olması lâzım-geleceğine göre âdâb-ı makbûliyet ve melâhat öğrenmek arzû-yı tabî’isinde olan kadınlar bu kâ’idenin sahtına ‘itimâd ve emniyet ve harekât ve sekinâtlarını ona uydurmağa dikkat edebilirler.

Hakikat bir kadın ne kadar güzel ve ne kadar câlb-i iştîyâk ve amel olur ise o kadar îfâ-yı vazîfesine muvaffak olur. Vazîfe dediğimiz şey ise pâdişâh-ı tabî’at-ı tebcîline sezâvâr olan beşerin bekâ-yı nev’iyetine hizmettir.

Ba’zı Fransız mü’ellifleri “Bir kadının melâhatı kendisini ve elde etmeye en ziyâde müsâ’id ve muvâffak olan sagât ve hâlâtın cihet-i câmi’asıdır” derler ve bu kânunun sâ’ir hayvânât ile nebâtâtta dahi mesâ’iyet ve metâ’iyetini şu misâl ile tevzîh ederler. Dünkü gün henüz açılmamış iken bu sabâh ‘iâne-i nesîm-i bahâr ve terâne-i nuhûstîn-i hezâr ile şükûfte olan şükûfeye nazar eyle. Ne rengîn! Ne latîf!! Ne dilber!!! Libâs-ı menkuş harîrsi hükmünde olan yaprakları açıp saçmakta ki direng-i ihtiyâtına bak. Sanki ‘ârza-ı [...]’¹⁴ ile henüz bir zıll-ı hafif ve latîften perdedâr-ı ashâb olan sîne-i pek ve tâbnâkını göstermekte piçtâb ediyor.

Eşi’â-ı âfitâb kemal-i iştîyâk ile o şükûfe-i rengîn üzerine kondukça şükûfede güneşin hayât-engîz olan tâb ve harâreti altında mestâne-i ‘arz küşâyiş ediyor. Hele reng ve boyundaki nezâkete ve pîşânî-i letâfetinde parıl parıl yanan jâlelere bak. Bu jâlelerle o şükûfe-i şevherine intizâr eden bir nev’ârûsa benzemez mi? İşte şevheri olan o güzel gülbün eşi’â-ı zertâr-ı âfitâba râkib olmuş geliyor. Hem de diğer bir şükûfe ile hem-sâf-ı ittifâk olduğundan dolayı ayakları toz içinde. Gülbün o şükûfeye konar. Şükûfe bu bâr-ı muhabbet altında ızhâr-ı ıztırâb ve pîçtâba başlar. Aralarında ne sırr geçerse geçer. ‘Âkıbet-i şükûfe mâder olur. Vaktâ ki ertesi günü âfitâb tekrâr tulûg’ eder. Bîçâre şükûfe bu gün, dünkü güzelliğinin bir hâtırasından başka bir şey’e mâlik değildir!

Tâli’

¹⁴ Mürekkep lekesinden ötürü okunamadı. (K.S.)

Kâbil-i inkâr değildir ki tesâdüfât ve hârici birtakım vukû'âtın tâli'in terakki ve tedennîsine dahl ü küllîsi olsun. 'Âlînin hüsn-ü enzâr ve tevcihâtı ve bir âdemin vefâtı gibi fırsatlar, hüner ve ma'rifet, ve sa'y ve himmete mu'âvenet ederler. Bununla berâber sûret-i 'umûmiyede olarak sahîhdir ki herkes kendi tâli'nin birinci ve başlıca vasî ve müdebbiri ve hele rukabâ vey'a â'dânın hatî'yâtı tâli'e yâr ve yâver olan esbâb-ı hâricenin en serî' ve mü'esseridir ki birinin hamâkatı diğèrinin sebab-i terakki ve 'izzeti olur. Sahîh değıl midir ki "Bir hayyenin ejder olması kendi gibi bir hayyeyi bel' etmesine menûttur." denir. Çeşm-i dikkat ve 'itinâ ile arandığı hâlde tâli'e zafer-yâb olunabilir. Zîrâ tâli' kendi nâ-bînâ olsa bile gözden nihân değildir. Ve şâhrâh-ı vusûlu ise her ne kadar her biri yegân yegân tefrîk olunamaz ise de hey'et-i ictimâ'iyesi şa'saa-nisâr olan encüm-i sagîre begendîsinden 'ibâret bulunan kehkeşâne mûmâsildir.

Vâkı'â birtakım fazîlât veyâ daha sahîh ta'bir ile birçok saffetler vardır ki zâten o kadar hiss-olunmaz ve şâyân-ı dikkat görünmez ise de insânı tâli'e delâlet ederler.

Bu saffetler içinde halk da ba'zı saffetler ta'dâd ederler ki onların da te'sîrâtında iştibâh olunmaz. Halk tâli'inde efrât-ı müsâ'ade gördüğü bir şahıstan söz açtıkları zamân vesâ'il-i terakki ve i'tilâsı 'adâdine biraz da cennetini idhâl ederler. Vâkı'â tâli' için azıcık 'akıl ve azıcık istikâmetten elyak ve enseb bir saffet olamaz. Vatan ve metbû'unu nefesine tercîh edenler hiçbir vakitte nâ'il-i ikbâl olamamış ve olamaz. Çünkü insân efkârını kendinin hâricinde bulundurdukça şâhrâh-ı terakkiyi bulamaz.

Serî' ve gayr-ı müterakkıb olan ikbâl, insânları ihtiyât ve mülâhazadan berî ederse de batî-ül-hareke olan vüs'i ve gayret, mahsûl ve mukâbili bulunan ikbâl-i ashâbını müdebbber ve cerî eyler.

Ukelâ-yı ümmet-i-cessâdan def' ve teskîn-i şerr ve fesâdı için muvaffakiyât-ı vâk'alarını baht ve ikbâl ve tevfiik-i hüdâ-yı müta'âla himl ü isnâd eyledikten o muvaffakiyetlerinden serbestâne ve edîbâne bahsederler. Cenâb-ı hakkın tevfiikâtına mazharıyla emsâline manzûr olmaktan ise gurûr ve 'azamet hasletleri dahi başkaca kesb-i hazz eyler. Zîrâ bu fikir insânın üzerine başka bir vaz' ve hâl-i 'ulûvv kondurur. Hatta Kayser, bahren esnâ-yı seferde fırtınaya tutularak sefinesi kapûdâna cesâret-bahş olmak için "Sen Kayser'le onun tâli'ni götürüyorsun" der idi. Yine bu sebebdendir ki Roma Diktatörlerinden Sulla kendisine "Büyük" dedirtmeyip "Bahtlı" tesmiye ettirirdi.

Çok kere dikkat olunmuştur ki umûr-u musâlahta tâli'e istinâd etmeyip san'at ve mehârete güvenenler girîve-i ye's ve hırmâna dûcâr olmuşlardır. Mervîdir ki "Timote Late Nin" Atinalılara muvaffakiyetlerini ta'dâd ettikten sonra bunlar da tâli'in hiçbir müdâhelesi olmadığı dermiyân etmesiyle o dakîkadan bidâ' ile teşebbüsât vâk'asının hiçbirinde nâ'il-i hüsn-ü muvaffakiyet olamamağa başlamıştır.

Şansölye Bakon

Mütercimi Mahmûd Ekrem

Ağız Hakkında 'İlm-i Kıyâfetçe Ba'zı Ma'lûmât

Her milletin ve insan familyasından her birinin kendisine mahsûs bir çehresi olduğu ma'rûf olup çehrenin bu derece tagayyürü ise vechin tebdilâtı husûsunda en ziyâde ehemmiyeti olan şekl-i femden ileri gelir.

"Lâ Vâte" nâm hekîm, bir defa' ağızını mu'âyene ile insanın hangi millete mensûb olduğunu istihrâc edebilir idi.

Ve "Fiskeliman" nâm hekîm der ki dişlerin görülüşü kadar göze çarpan ve onların delâlet ettikleri kadar istihrâcâta delâlet eden 'âlemde hiçbir şey olamaz.

Aristo dişlerden insanın hayâtına, ahlâkına, meziyetine ve seyyâ'atine dâ'ir pek çok ahkâm istihrâc edebilmiştir.

Kuvvetli ve kısa olan dişler tûl-ı 'ömre delâlet edeceğini "Siton" nâm hekîm dermiyân ediyor. Kısa ve sık ve birbiri üzerine binmiş olan dişler kuvvâ-yı tabî'iyenin ziyâdeliğine işârettir.

Porta nâm 'alim ahlâk mu'allimi pehlivân ve kavî cengâverlerin dişlerini ber-minvâl-i muharrer bulmuştur.

Küçük ve ince dişler şeytanetten 'ârî olarak dikkat ve zarâfete delâlet edip fakat bu dişlerin sâhibi ahlâk ve etvârı pek güç anlaşılabilir âdemdir.

Parlak olan dişler alçaklığa ve za'if efkâra delâlet edip bunun en büyük derecesi koyunda görülür. Uzun diş dahi za'if efkâr ile berâber durgunluğa ve tutkunluğa delâlet eder.

Dışarı fırlamış ve çıkmış olan ve alt dudağa saplanmış gibi görünen dişler besâletin ve zarâfetin fıkdanına ve sahibinin gâyet ataklığına delâlet eder.

“Tase” nâm hekîmin tecrübesine göre küçük dişleri dışarıya fırlamış gibi olan adam aç gözlüdür.

Genç yaşında dişleri berbâd olmak şeker za’fına delâlet eder.

Kumarbazların ekseriyâ dişleri sarı olup bu da kazanmak veyâ kaybetmek gussalarının tâ’kibiyle kesretinden ileri gelir. “La Vate” demiştir ki “Bir adamın dişlerine bak, düşüncesine bak.”

“Gâliyen” keşf-etmiş ki dişlerin sıhhat ve maraz zamânlarında gösterdiği tebdil sâhibinin kuvve-i bünyesini muvâzeneye pek yardım eder ve bu tecrübe ile istihrâcda bulunanlar aslâ hatâ etmezler.

Dişler dudaklar üzerine yapışmış olacaklarından diş dizisi ne biçimde olur ise ağız dahi o biçimde olur.

Nev’-i benî beşerin dişleri ‘amûdî olduğundan dudakları dahi ‘amûdîdir ki hayvânât-ı sâ’ire buna mukayes olamaz.

Hayvânât-ı sâ’irede olduğu gibi ileri doğru fırlayan dudaklar çehreye bir nevi’ yassılık verir.

Üst dudakla alt dudağın ‘adem-i tenâsübü mutlaka sû-i ahlâka delâlet eder. Alt dudağı sarkmış olan âdem hem tenbel ve hem de denî-ül-tab’idir. İhtiyârlanmış olan atların ve o gözlerin ‘âl-el-‘umûm alt dudakları sarkar.

Kabaca ve mütenâsib olan dudaklar ‘alicenâba ve ihsâna dâlldir. Ve bu dudakların sâhibi hîle ve hadd’â bilmeyip her hesâbı aşıkâredir.

Mutavassıt hâlde bulunan dudaklar her şey’e, meyelâna ve ma’mâfih tenbelliğe delâlet eder ve dudağı pek ince olan hiddet-i tabi’e mübtelâdır.

Üst dudak alt dudağı azıcık takaddüm ve tecâvüz eder ise sahâvet tabi’ne delâlet eder.

Alt dudağın tecâvüzü dahi cüzi’ce sû-i ahlâk ile berâber sâf-derûnluğu gösterir.

Orta yerinden çatlak gibi görünen alt dudak pek ziyâde zarâfet işâretidir. Tatlıca azıcık kapanmış olan ağız küt zekâyâ ve kesret-i endîşe ve mütâla'aya işârettir. Ağızın açık kalması hemk işâretidir.

Gülmek dahi pek ziyâde dikkat olunacak bir şey olup güzel gülüş elbette hüsn-ü ahlâkı mûcibdir. Hazret-i Süleymân'a 'atf-olunan bir darb-ı mesel der ki "Gülüş ile yürüyüş mâhiyyet-i insâna dâll olup güzeli hasenâta ve çirkini seyyâ'ta işârettir."

Lâ Vâte'nin beyânına göre ba'zı adamlar vardır ki dudaklarıyla dişleri gâyet mütenâsib olarak ağladıkları zamân dahi gülüyorlar zannolunur. Ba'zıları da bunun zıddıdır. Ol-gibisi hasenâta ve ikincisi seyyâ'ta sened-i ittihâz olunabilir.

Dişsiz olan ağızın dudakları ve yanakları şekl-i kadîmini elbette gayb-eder. Dudak ile çene dahi dişsizlik münâsebetiyle çene kemiklerinin alçalmasından nâşi mevâki'lerini değiştirir. Çünkü yüzün kısm-ı süflâsını iki alt çene kemiği teşkîl eylediğinden yüzün ziyneti bu kemiklerin nisbet-i irtifâ'ından hâsıl olur.

(Doktor "De Rizi" nin risâlesinden mütercem)

Yahudîlerin Ba'zı 'Âdâtı

" 'Askerî mekteb-i tıbbiyesi dokuzuncu sınıf şâkirdânından Şâkir İbrâhim Efendi tarafından irsâl buyurulmuştur"

Hâsköy'de kâ'in Talmudist mektebi mu'allimlerinden Fransalı Mösyö "Budenin" in Yahûdiler 'âdât ve usûlüne dâ'ir cem' ve te'lif eylediği bir kitâbda millet-i merkûmenin hattân ve izdivâc ve defin, meyyit ve emvât için mâtem ve ta'ziyelerindeki usûl ve 'âdâtına dâ'ir verdiği ma'lûmât-i intizâr-ı istigrâbı celb-eder husûsâttan olmakla Türkçeye bil-tercüme Dağarcık'a hediye eyledim.

Hattân

Tâ'ife-i benî İsrâ'il miyânında bir çocuk tevellüd edildiği zamân ebeveyninin birinci vazîfe-i zimmeti Hazret-i İbrâhim 'Alî-nebiyyûna ve 'Aleyh-is-selâm Efendimizin Cenâb-ı Vâcib-ül-vücûd Hazretleri'yle olan 'ahd ve misâkını muhtır ve o rüsume 'alâmet olmak üzere tıfl-ı mezbûru sünnet etmektir. İşbu rüsum-u hattân benî İsrâ'il

‘indinde ferâ’ız-ı dîniyeden bulunmakla Hristiyânlar ferâ’ız-ı dîniyeden olarak yeni doğan çocuklarını vaftîz ettikleri ve bir çocuk vaftîz edildikten sonra Hristiyân olamadığı misillû hiçbir Yahûdî dahi çocuğunu sünnet etmek vazîfesini îfâda dakîka fevt etmez.

Çocuğun velâdetinden sekiz gün sonra ebeveyni hattân-ı ameliyâtını icrâ edecek olan sünnetçiye celble çocuğu mu’âyene ettirir. Sünnetçi çocuğu kelâm-ı dikkat ve ‘îtinâ ile bil-mu’âyene vücûdunun sıhhat ve ‘âfiyetini derece-i matlûbede görür. Ve sünnet ‘ameliyâtının icrâsınca bir gûne mahzûr ve muhâtara olmadığına yakîn kesb-eder ise ‘ameliyât icrâsını teklîf eder. Bil’akis eğer sabî nahîf-ül-vücûd ve za’îf-ül-bünye bir şey olup da sekizinci günü hattân ‘ameliyâtının icrâsı muhâtaradan sâlim olamayacak ise hattânı velâdetinin otuz birinci veyâhûd doksan birinci gününe kadar ta’vîk ettirebilir.

Hattânın sûret-i icrâsına gelince:

Hattân maddesi benî İsrâ’îl ‘indinde familyâca pek büyük bir rûsum ‘add-olunduğundan fakirân zümresi rûsum-ı hattânı hâverâde icrâ ederler ise de ağnayân kendi hânelerinde icrâ ederler.

Çocuğun ebeveyni ve da’vetli vesâ’ir seyirci bulunan kimseler hâzır oldukta ortaya ve yekdiğerinin yanına iki sandalye konulup birisinin üzerine çocuğun ismini koyacak olan adam oturur. Ve diğeri boş kalır. Ba’de ‘âdet-i kadîme-i Müsevîye üzere bir kadın çocuğu iki eli üstünde olduğu hâlde getirip hattâna mu’âvenet edecek olan bir kimseye verir ve bu esnâda hâhâmlar hattân hakkındaki âyât-ı Tevrâtiyyeyi cehrî okumaya başlarlar. Çocuğu tutan kimse dizlerinin üzerine oturup kemâlî derece dikkat ve ihtimâm ile bacaklarını ayırır. Ve sünnetçi dahi bir gümüş bıçakla ve yine kemâlî dikkatle hattânı icrâ eder.

Hattân ‘ameliyâtı icrâ olunur iken çocuğun pederi mütevâliyen Tevrât’ın hattân âyâtını kırâ’at eder ki bu kırâ’at Hazret-i İbrâhîm ‘Aleyh-is-selâmın Cenâb-ı Hakka olan mevâ’îdini îfâ ettiği günü der-hâtır etmek için imiş.

Hattân ‘ameliyâtı tekmîl olup da kan dahi durduktan sonra ismini tesmiye edecek olan zat bir kâseye beyâz şarâb doldurup çocuğun ismi her ne olacak ise cehrî iki def’a tekrârla ismini dahi tesmiye eder.

Bu ‘âdeti kırâyet denilen cemâ’at biraz tebdîl ve tahvîl ederek icrâ ederler. Ezcümle onlarda hattân ‘ameliyâtını dâ’imâ hâhâmlar icrâ eder.

Hâtıra

Ermenîlerin âhîren hasûnist ve anti-hasûnist olarak iki fırkası zuhûr eylediği gibi Yahûdîler dahi öteden beri iki büyük fırkaya münkasımdırlar. Bunlardan evvelkisine Talmûdîst derler ki Talmûd’ın dîniyle müteddîndirler. İkincisi dahi Karaâyet kısmıdır.

Edyân-ı muhtelif hakkında ma’lûmâtı olanlara hafî değildir ki Talmûd’un kitâbı Tevrat’ın tefsîri olup yeni Talmûd mezhebinde bulunan Yahûdîler ‘indinde kitâb-ı mezkûr gâyet mukaddes ve mu’azzezdir. Bunda münderic olan kavânîn-i siyâsiye ve ahkâm-ı şer’iyyeyi Talmûdistler kemâl derece ‘itinâ ve dikkatle icrâ ederek hatta kitâb-ı mezkûru ‘âdetâ kütüb-ü menzile-i semâviyeden ‘add-ederler.¹⁵

Bu tâ’ifenin re’is-i rûhânîsi hâhâm başı olup milletçe olan umûr ve husûsâtı mûmâ-ileyh reviiyet ve tesviye eder.

Karaâyet denilen kısım ise müverrihînin bil-ittifâk rivâyetlerine göre mîlâdın sekizinci ‘asrında ser-nümâ-yı sâha-i zuhûr olmuştur. Fakat Karaâyetler en eski cemâ’at kendi cemâ’atleri olduğu fikrinde bulunarak daha beyt-ül-mukaddes tahrîb edilmeden kendi cemâ’atleri mevcûd olduğunu iddi’â ederler. Salîb-i Mesîh keyfiyetinde bunlar muhâlif olduklarını dahi dermiyân ederek fakat o zamânki muhâlefetleri takdîr-i ilâhiyi bozmadığından dolayı kendilerinin berâ’at-ı zimmetlerini hükm-ederler.

Dersa’âdet’te Hasköy’de Karaâyetlerin mahalleleri ve havraları ayrı olup kendi umûr ve husûsât-ı vâk’aları dahi millet başı ‘unvânını almış olan bir re’is tarafından Bâb-ı ‘Âlî’ye ‘arz olunur. Bunların yevm-i sebte ri’âyetleri pek fevk-âl’âde olup o gün tütün içmedikleri gibi yaz kış ateş dahi yakmazlar. Havralarına girdikleri zamân ayaklarından kunduralarını çıkarıp ‘ibâdethânelerine ri’âyet ve hürmet ederler.

İzdivâc

¹⁵ Talmûd zât ismi olmayıp kitâbın ismidir. Kudüs-ü Şerîf’te mîlâdın ikinci ‘asrında bir Talmûd yazılmıştı. Mu’ahharen bu Talmûd ‘amelden sâkıt olmuştur. Yine ‘asr-ı mezkûrda ve 190 sene-i mîlâdiyesinde Bûra nâm bir hâhâm tarafından ikinci bir Talmûd yazılmıştır ki buna Bâbil Talmûdu derler. Elyevm mer’î olan odur. Bûra bu Bâbil Talmûd’unun birinci kısmını yazmış idi ki ismine Mişna derler. Mu’ahharen mîlâdın altıncı ‘asrında eser nâm hâhâm dahi ikinci kısmını yazdı ki ismi Cermârâ’dır. (Ahmed Midhat)

Benî İsrâ'îl rûsum-ı izdivâclarını gâyet meserret ve şenlikler ile icrâ ederler. Tâ'ife-i merkûmenin eskiden kalma bir 'âdetleri vardır ki çocukları pek genç tervîc ederek o hâlde emr-i izdivâcî dahi nişanlılık veyâhûd v'ad ile icrâ ederler.

Nişanlı bulunanlar ekseriyâ yedi sekiz yaşlarındaki çocuklar olduğundan bunlar taraflarından bi-l-vekâle kazayla oğlanın yekdiğerine ne kadar ve ne cins cihâz götüreceğini velîleri bi-l-müzâkere karârlaştırırlar.

Nişanlı olan kızın götüreceği cihâzın nısfından ziyâdesi gümüş akçe olması ve elmas bulunması ve çamaşır takımının dahi mükemmel olması şarttır.

Düğün icrâsıyla kız ve oğlanın yekdiğerine 'arz-ı dîdâr etmeleri için dahi bir yevm-i mahsûs olup ilk def'a olarak te'hil edenler için bu yevm-i mahsûs cuma' ve salı günlerinden birisidir. Büyük bayramların 'arife günlerinde dahi velîme cem'iyeti icrâ olunur. Hatta hamursuz ve kamış bayramlarının 'arife günlerinde zifâf dahi ederler. Dul kadınlar ve ikinci def'a olarak te'hil edenler için pençşenbe günleri ta'yîn ve tahsîs kılınmıştır.

Yevm-i mu'ayyende kız ebeveyni ve med'uv bulunan misâfirler ile berâber kocasının hânesine gidip orada kız ve berâberinde bulunan halkı kabûl için tedârikât-ı lâzıma görülmüştür.

Kız güveyinin kapusu eşiğine gelir gelmez tevakuf edip orada kızın şeref ve şânı için bir kuzu keserler ve etini fukarâya tevzî' ve taksîm ederler. Kapıdan içeriye girdikten sonra akşam du'âsıyla direnge bedâ'i ve mübâşeret olunur.

Kız içeriye girdiği zamân bir hâhâm nikâh 'akd-nâmesini eline alıp kırâ'at eder. Bu 'akd-nâme 'İbranî lisânınca yazılmış olduğundan kimse anlamaz ise de hükmü zevcin zevceye mu'âvenet ve onu himâye edeceğinden vesâ'ir hukûk-ı zevciyyeyi tamamıyla ifâ eyleyeceğinden 'ibârettir.

Bundan sonra kız ile oğlan birbirinin yanına gelip başları duvâk ile mestûr olduğu hâlde ayak üzerinde dururlar.

Bu duvâğın ismine "Tâlet" denilip havrâda Yahûdîler namâz kılar iken bunu başlarına örterler.

Kız ile oğlan duvâk altında buldukları müddet velîleri ile misâfirin birtakım du'âlar okur ve icrâ-yı âyîn ederler. Oğlân ise bu aralık kızın parmağına nişân yüzüğünü takıp 'İbrânîce şu kelimeleri okur:

“Bu altın halkayı kabûl eyle. Mûsa ve İsrâ'il'in kânunu üzerine beni kendine yâr belle.”

Rüsüm-u izdivâc bu sûretle icrâ olunup nihâyet hâhâm bir kadeh şarâb doldurarak mukaddesât-ı seb'ie ile zevcini takdîs eyles ve şarâbın bakiyesini kendisi içtikten sonra kadehi kırıp parça parça eder.

Kadehi bu sûretle kırmaklığın sebebi Kudüs-ü şerîfin harâb edildiğini ihtâr içindir.

İşte izdivâcın bu sûretle 'akdiyle kız ve oğlanın başlarından duvâk kaldırıldıktan sonra artık ikisi zevc ve zevce demek olduklarından tamâm bir hafta düğün ve dernek icrâ ederek ba'de zifâf olurlar.

Cenâze

Hastayı tedâvîye me'mûr olan hekîm veyâhûd hâhâm hastanın hâlet-i nez'e geldiğini müşâhede ettiğinde familyâsı 'âzâsına “Vakit geldi, sâ'at yaklaştı” diye haber verir.

Bu hâlde cân çekişmekte ve nîm-i mürde hâlinde bulunan fânînin yanında bulunanlar mevd-i ihâl denilen du'âyı okumaya başlarlar ki benî İsrâ'il denince bu du'â üç tenbîhi hâvidir.

Vaktâ ki marîzın artık kandîl-i hayâtı muntafî olmakta, uyuduğu ve gözlerini bir tarafa diktiği müşâhede olunur. Etrâfında bulunanlardan ikisi veyâhûd üçü yanına sokularak şu telkîni verirler:

“Dinle İsrâ'il Rabbimiz Te'alâ ve Takdis Hazretleri Zü-l-celâl ve ve Lâyezâldir Lâyezâl olan Rabbimiz birdir, şerîki ve nazîri yoktur”

İşte bu telkîni işiterek marîz vefât ettikten sonra der'akab esvâbını çıkarırlar ve gözlerini bir beyâz bez ile bağlayıp kuru toprak üzerine yıtırlar ve baş ucuyla ayak ucuna birer balmumu dökerler.

Eğer mevtâ gece vefât etmiş ise şafak vaktine kadar hâlî üzerine terk edip ba'de içini dışını yıkamaya başlarlar. Bu tathîr ve tagsîle 'İbrânicce "Refrisa" denilip pek ziyâde dikkat ve ihtimâm üzere icrâ edilir.

Eğer meyt, ehâd-ı nâstan olmayıp da hâhâm olur ise vücûdunu ince bir keten bezine sararlar ve kıymetdâr bir tabuta koyup sağ elini sol eli üzerine vaz'ederler.

Meytin familyâsı ve çocukları yanına yaklaşip elini öperek son def'a olmak üzere helâlleşirler. Ve hatâ ve kusurları vâir ise 'afv etmelerini meytten ricâ ederler. Bundan sonra meyti tabutla havrâya götürüp orada (Sidok 'adin) denilen du'âyı okurlar. İşbu du'â bir nevi 'ahd ve mîsâk olup icrâsı bigâyet ehem ve elzemdir. Teyerân eden rûhun ebedî ve dâ'imî sûrette sa'âdet ve istirâhatı için okunur.

Bu du'â bittikten sonra mevtâyı tekrâr hânesine götürüp biraz ikâmetten sonra defn etmeye götürürler.

Karâayet tâ'ifesi mevtâyı mezara götürürler iken Zebur okuyarak götürürler. Eğer mevtâ hâhâm veyâ sâ'ir bir mu'teber olur ise havrâya götürdükleri zamân müteveffânın ibkâ-yı nâmı için ta'zîye-nâme okurlar.

Meyt kabrine defnedildikten sonra familyâsı kendi hânesine gelip birlikte bir de hâhâm götürür ve hânesinde cenâzenin elbisesinden birisini göğsünden yırtıp şu du'âyı okur:

"Fazîlet ve hakkâniyet sâhibi olan 'âdl-i mutlak hazretlerine hamd ve senâ olsun hamd ve denâ ancak ona lâıyk ve müstehaktır"

Bundan sonra dul kalan kadın ile evlâdı ve hemşîreleri ve sâ'iresi yâs ve mâtem tutmaya başlarlar. Bu mâtem yedi gün sürüp bu müddet zarfında hep toprak üzerinde otururlar. Orada yerler orada içerler. Yalnız cum'a-ertesini günü toprak üstünde yemek yemezler. Yedi gün tamâm olduktan mevtâyı hatırlarına getirmek için bir kandil yakarlar ve kandilin etrâfına toplanarak mevtânın rûhu için Tevrât okurlar.

Bu 'âdet yalnız İstânbul Yahûdîlerine ve husûsiyle Karâayet tâifesine mahsûstur.

İşte rûsum-u mâtem dahi bundan 'ibâret olup ondan sonra her ay nihâyetinde ve her sene hitâmında müteveffânın rûhu için Tevrat okumak lâzımdır.

Felsefe ve Felâsife

Felsefe ki “Feylesofluk” demek olmak lâzım gelir bizce ya’ni Şarkıyyûn ‘inde serbestî ve hürriyet mesâili gibi henüz yeni işitilmeğe başlamış bir şey değildir. Kitâb-hânelerimizde felsefenin en yüksek derecâtına çıkan muharrirlerimiz tarafından kaleme alınmış bir hayli kütb-i ‘atîkemiz mevcûddur. Ancak mürûr-ı zamânla kitâb-hânelerimizdeki kitâblar toz toprak içinde mahbûs kalmaya başladıktan sonra felsefenin dahi mâhiyeti unutulmaya yüz tutmuş olduğunu ma’âl-te’essüf ‘itirâf etmeliyiz.

Bu bâbda efkâr o kadar münkaleb olmuştur ki feylesof denilen bir zâtın rind ve dinsiz veyâhûd gâyet kayıtsız olması gibi şeyler dahi efkâre vürûd eder.

Demek oluyor ki matbû’ât-ı ‘Osmâniye yeni yeni şeylerden bahs-ettiği gibi felsefeyi dahi ‘asrımız için yeni bir şey olmak üzere mevaki’-i bahse koysa fâ’idesiz kalmaz. Husûsuyla Dağarcığımız ki çıkan iki nüshasında feylesofâna bir iki parça şeyby’i havî olduğu gibi bundan böyle dahi o gibi mübâhesten bahs-edeceği derkârdır. Şu ilk nüshalarında “Felsefe ve Felâsife” ser-levhası altında bu bend-i husûsu derc etmesi fâ’ideden hâlli görülememiştir.

Felsefe Yunân lisânından müştak ve müsta’rîbdir. Aslı “Feylos” kelimesiyle “Sofya” kelimesinden mürekkebtir ki birincisi “Muhıbb” ikincisi “Akl” ma’nâsına gelir ve hey’et-i mürekkebesi “Muhıbb-i ‘akl” ve daha mu’tedil olarak “Hubb-ı ‘akl” makâmında isti’mâl olunur.

Felsefe şimdiki hâlde bir ‘ilm-i husûs olup fakat o kadar vesî’ ve o kadar şimûllu bir ‘ilmdir ki henüz ta’rîfi ta’yîn edilememiştir.

Felâsifeden birtakımı bunu “Dünyâ ve mâfihâyı nazar-ı im’ândan geçirip mâhiyeti hakkında istihzâr edilen hükmü vermektir” deyu ta’rîf etmişler. Ve birtakımı “Benî beşerin mâhiyeti üzerine bi-l-müt’âla’a hüküm vermektir” demişler. Ba’zıları “Felsefe insânın kâinât ile olan te’allukunu muvâzeneden ‘ibârettir” diye hükmetmiştir. Ve kiisi “Felsefe ilahîyâtta ‘ibârettir” cihetine kâ’il olmuşlar.

Ben feylesof değilim. Olamam değil. İhtimâl ki olabilirim. Fakat şimdiki hâlde ‘âdi bir şâkirdim. Ancak hiç de iz’ânım yok değil a? Ben kendimce felsefeyi ta’rîf etmek ister isem şöyle derim:

“Felsefe kâinâtın yekdiğeriyle olan revâbit ve te'allukâtını muvâzene etmekten ‘ibârettir” Çünkü benî beşeri ve ilahiyâtı ve hatta “Felsefe nefis üzerine muhâkemât-ı lâzımayı bil-icrâ mevcûdâtı nefse kıyâs etmekten ‘ibârettir” diyen feylesofların kavlince nefsi dahi şu ta’rîfin içinde mevcûd görebilirim.

Birtakım feylesoflar “Felsefe kâfe-i fûnûnun lebidir” demişler ve bir takımları dahi buna ‘itirâz emişler.

Evvelki kısmın fikrine göre bir adam fûnûn bilmez ise feylesof olamaz. İkinci kısmın kavline göre bir adam feylesof olmadıktan sonra fûnûn öğrenemez.

Bu iki fırkanın ikisi dahi derîn derîn muhâkemât ile fikirlerinin isâbetini isbât etmişler. Ancak o kadar derîn muhâkemâta girişir ve felsefe mi evveldir, yoksa fûnûn mu mukaddemdir? Buna bir mebd’ bulmaya çalışır isek aralıkta felsefeyi dahi kaybetmiş oluruz.

Bakınız bu iki fırka muhâkemelerinde nereye kadar varmışlardır. Anlamak için size bir misâl îrâd edeyim.

Birincisi der ki fûnûn ve ‘ulûm “bilmekten” ‘ibârettir. Felsefe dahi ‘ulûm içinde dâhildir. Hâlbuki ‘ulûm ve fûnûn bilmekten ibâret olduğunu bilmek dahi ‘ilimdir. Öyle ise asl-olan ‘ilim ve fendir? Felsefe ‘ilimden ve fenden sonra hâsıl olur”

İkinci fırka der ki hakîkatte felsefe muvâzeneden ‘ibârettir. Felsefe için ‘ilmin lüzûmu ise o da bir muvâzenedir. Bir adam bu muvâzeneye muvaffak olduğu gün feylesof ‘addolunabilir. Binâberîn aslolan felsefedir. Fûnûn felsefeden sonra hâsıl olur.

Biz burada şu iki fikrin yekdiğeriyle muvâzene ve mukâyesesine girişir isek ber-minvâl-imuharrer ortadan felsefeyi kaybetmekle berâber “Tavuk yumurtadan mı çıkar, yoksa yumurta tavuktan mı” mes’elesini halletmek için uğraşmak kabîlinden olarak uğraşmış oluruz.

Vâkı’â bu mes’eleyi halletmek dahi muhâl-ender-muhâl değildir. Dağarcığımızın ikinci nüshasında münderic “Vilâdet” ser-levhalı bendin hükmünü ta’mîm eder de ol-bâbda efkârımızı ta’mîk eyler isek işbu tavuk ve yumurta mes’elesine dahi bir nihâyet verebilmiş oluruz. Ancak biizm bu bend-i mahsûsta maksadımız bunu halletmek

değildir. Ortada bir tavuk ve bir de yumurta var ki ikisinin dahi ehemmiyeti derkârdır. Ya'ni elimizdeki tavuk yumurta yapabilecek kadar mühim ve yumurta dahi tavuk yapacak kadar ehemdir. Kezalik elimizdeki felsefe, fünûnu kendi Doğuracak kadar kuvvetli olduğu gibi fünûn dahi felsefeyi hâsıl edecek kadar müsta'id olup mes'elemiz ise bunlardan hangisi diğerini tevlid eylediğinden 'ibâret olmayarak felsefenin mâhiyetini ta'yîn etmek olduğu cihetle o mes'eleyi elden kaçırmamaya mecbûruz.

Felsefenin hangi çekirdekten büyümüş ve nasıl dal budak salıvermiş olduğunu ya'ni târih-i felsefeyi şöyle gözden geçirmiş olsak bunun mâhiyeti hakkında oldukça mukni' ma'lûmât istihsâl edebilmiş oluruz.

Tales ve Sokrat gibi felsefenin vâz'ilerinden 'add-edilebileceğimiz adamlar zamânında felsefe öyle pek çok şu'belere münkasım olmayıp yâlnız eşyâyı iz'aâsının ihâtasından 'ibâret gibi bir şey idi. Ondan sonra Tales'in şâkirdi "Karesid" ve onun şâkirdi Pisagor bunu büyüte büyüte daha mükmil bir dereceye îsâl etmiş oldukları gibi Sokrat'ın şâkirdi Eflâtun dahi bunu bir kat-daha büyüterek o zamân mantık ve hikmet-i tabî'ye ve 'ilm-i ahlâk olmak üzere üç şu'beye ayırmıştır.

Felsefenin şu an genç zamânındaki hâli bize kendisinin mâhiyet-i mahsûsası hakkında bir fikir verebileceği derkâr olup Eflâtun'dan sonra müşârün-ileyhin şâkirdi Aristo'nun dahi bunun için mantık ve hikmet-i tabî'yyeyi kemâkân-ı kabûl ile 'ilm-i ahlâka 'ilâveten fenn-i siyâset ve fenn-i idâreyi dahi birer şu'be-i mahsûsa olmak üzere felsefeye idhâl etmiş olması bizim için felsefenin mâhiyeti hakkında daha büyücek bir fikr-i 'itâsı mûcib olur. Hele Kaleant'ın bunu fenn-i münâzara, fenn-i beyân, 'ilm-i âhlâk, fenn'-i siyâset, hikmet-i tabî'yye ve 'ilm-i edyâna taksîm etmiş olması ol-bâbda ma'lûmat-ı tâmme iktisâbımızı mustevcibdir.

İşte târih-i felsefenin şu mebde'inden anlaşılacağı üzere en evvel tâ felsefe fünûnu veyâhûd fünûn felsefeyi büyülte büyülte bir kere "Kaleant"ın îsâl etmiş olduğu dereceyi bulduktan sonra yine felsefe-i müşârün-ileyhin şâkirdânı demek olan sâ'ir feylesoflar bu taksîmâtı tebdîl eyleye eyleye ve araya fenn-i mebhas-ül-rûhu kimyâ gibi taksîmâtı dahi 'ilâve ede ede derece-i lâzımasını buldurmuşlardır.

Ma'hezâ zann-olunmasın ki felsefe bu fünûnun hâsıl-ı cemm'i demektir.

Hayır.

Felsefenin esâsen bu fûnûna ta'liki sâir fûnûndan ziyâde olduğu için bunlar birer şu'be-i mahsûsa olmak üzere ayrılmıştır. Hatta ta'lik cihetinden felsefenin hesâbından bidâ' ile derece-i nihâyeye kadar şümûlu derkâr olur. Ancak felsefe bunların hâsıl-ı cem'i değildir. Belki bu fûnûnun her biri feylesof için birer münazara olarak feylesof cihânı o münazaralardan temâşâ ve kâ'inât hakkındaki muvâzenesini onun üzerine binâ eder.

Meselâ feylesofun karşısına bir vücûd getirirler ki insandır. Feylesof o vücûdun şekil ve sûret-i zâhiresinden başlayıp terkîbâtından, tabî'atından, ahlâkından, rûhundan sonra bunun kâ'inât ile olan ta'likini dahi muvâzeneye çalışır ve kendi vicdânının kanâ'ati üzerine bu muvâzeneye bir de hüküm verir. İmdi feylesof 'inde fûnûn-u mevcûdenin her biri bu muvâzeneyi icrâ için edeceği tedkîk emrinde birer münazaradır. Felsefe ise tedkîkât-ı mezkûreyi ba'del-îfâ vereceği (hükmünden) 'ibâret kalır. Bu hüküm ise (hakîkat) demek olacağı derkârdır.

Felsefenin mâhiyeti hakkında vermiş olduğumuz şu ma'lûmâtın muhtasarlığıyla berâber ol-bâbda kâr'în-i kirâma az çok bir fikir vermiş olacağı 'itikâdındayız. Binâberîn yine böyle muhtasar ve mücmel bir sûrette felâsifenin mesâliki hakkında dahi biraz ma'lûmât 'itâsına lüzûm gördük. Mesâlik hakkında vereceğimiz o ma'lûmât dahi felsefe hakkındaki efkârı bir derece daha tesvî' edeceği derkârdır.

Felsefeyi kâr'în-i kirâma teşbîh edecek bir şey arar isek bunun için diyâneti bulur ve irâ'e ederiz. Zîrâ şebîh ve misâl olarak irâ'e edilecek şey muhâtab 'inde ma'lûm olmak lâzım gelip fikirlerin en ziyâde it'âb edilmiş olduğu bir nokta var ise o dahi diyânet olduğu şüpheden vârestedir. Hatta felsefenin bir şu'besi 'ilm-i diyânet olması dahi bu misâle mürâca'at için bize başkaca bir münâsebet gösteriyor.

Pek ziyâde tafsîlâta girmeye dahi hâcet yoktur ki fikr-i diyânet hakîkatte bir şeyden 'ibârettir. Hatta ba'zı dînin ba'zı edyân-ı sâ'ire-i erbâbını tekfir etmesi zikr olunan edyân-ı sâ'ire erbâbının o dînin kâfiri olmasından 'ibârettir. Meselâ diyânet-i 'İsevîye, diyânet-i Musevîye erbâbını tekfir eder. Niçin? Zîrâ diyânet-i Musevîye erbâbı diyânet-i 'İsevîye'nin kâfiri ya'ni münkiridir. Ancak bir dîn nazarında kafirine hükm-edilen kimsenin dahi kendisine mahsûs bir dîni olup o dahi bir rabbın kahrından korkmakta ve lütfundan ümîdvâr olmakta veyâhûd o rabbın kuvvet ve kudretini ve mü'esser-i 'azimet-

i cemerrûtisini nazar-ı veleg ve hayretle muvâzene etmektedir. Ya’ni dîn husûsu bir Fârisî feylesofun şu aşağıki beyti hükmünü tasvîr eder:

“Mâcerâ-yı küfr ü dîn âhr-ı bîn câmîkeşd
Hâb-ân hâvaset velî ta’bîr odur ihtilâf”

Demek oluyor ki dîn husûsunda ‘asıl matlub (hakîkat) imiş. Nasıl ki felsefe dahi matlub-ı aslî olarak her bâbda hakîkatı arar durur.

İmdi matlub bir hakîkatten ‘ibâret olduğu hâlde ezmane-ı mütekadimeden şimdiye kadar dîn kaç mezheb ta’yîn etmiş ise felsefe dahi her husûsta aradığı hakîkat için o kadar meslek-i irâ’e etmiştir ki bunlar hep felâsifenin yine yukarıda ta’yîn olunan ‘uûm ve fûnûn münazaralarından baktıkları hâlde muhâkemât-ı lâzıme-yi her biri ayrı ayrı icrâ etmiş olmasından ileri gelir.

Bu hâle göre felsefe-i edyân kadar şu’abâta münkasım olmak lâzım gelir.

Nasıl edyân kadar? Edyân büyük küçük bir cemâ’atin fikrini bir noktada cem’edebilir. Hâlbuki felsefe bir cemâ’ati bir nokta üzerinde cem’etmek cihetine gitmeyip her fikrine kendi dâ’iresinde kendisi için bir meslek ihtiyâr eder ve kendi bulduğu hakîkatı hiç kimse kabûl etmeyecek bile olsa yine kendisi kabûl eder. Ezcümle Diyojen’in mesleği gibi. Bu hâle göre dünyâda sâhib-i fikir ne kadar cân vâir ise her biri felsefe için bir meslek-i mahsûs vaz’edebilir. Şu kadar vâir ki her fikrin vüs’atı bir olmayıp ba’zı efkâr-ı dünyâ ve mâfihâyı ân ve âhdde istiy’âba muktedir olacak kadar vesî’ olup ba’zısı ise bir vatanın öte tarafında olan şeylere kadar sevk-i efkâr edemeyeceğinden bu sûret-i mesâlik-i felsefeyi ayıklaya ayıklaya yine bir dereceye kadar tahdîd eder. Şu hâle binâen Dağarcığımızda felsefenin vâzi’i ‘add-olunan ba’zı zevât ile onlardan sonra müteâhirinden vüs’at-ı efkârına cihânı hayrân ettikleri gibi ihtimâl ki kendileri dahi şaşmış kalmış olan ba’zı meşâhirlerin mesâlik-i mahsûsasını derc edeceğiz.

Bu bend-i mahsûsumuzun meâhizleri mesâlik-i felsefeyi Yunanistan’ın yedi ‘akıllıları ‘asrından bed’ ile ta’yîne başlamaktadırlar. Ancak biz ta’yîn ve ‘ilân-ı hakîkat emrinde bunca himmât-i ‘âliyesi sebkât eden ve semere-i lütf-ü himmetleri olarak zamânlarında bu kadar hakîkat meydâna çıkmış olan enbiyâ-yı ‘azâm-ı ‘asırlarını mebd-i ittihâz etmeye “hasb-ül-İslâmiyye” mecbûruz.

Enbiyâ-yı ‘azâmın tevârîh-i mukaddesesi gözden geçirilecek olsa ilk nazarda ve bedâhette görülür ki müşâr-ileyhim hazrâtından her biri ya kuvve’-i bî-nihâye-i ulûhiyeti kendilerinden bularak da’vâ-yı ulûhiyete kıyâm etmiş olan bir müdde’î-i mel’ûnu kahretmek veyâhûd yakalarını cehl ü nâdânı eline vermiş ve meselâ hasb-el-câlê rubûbiyeti güneşte veyâ o gözde bulmuş olan birtakım bîçâre-gân halkı tarîk-i hidâyete da’vet eylemek emrinde bezl-i himmet buyurmuşlardır. Unutmayalım ki yukarıda dahi denildiği vecihle felsefe inkâr ve küfürden ‘ibâret olmayıp bil-‘akis cüst ve cû-yı hakîkattan ‘ibârettir. Nasıl ki dahâ aşağıda dahi görülecektir.

Biz aslâ tereddüd etmeksizin kabûl ve teslîm ederiz ki Peygamberân-ı Zîşân Efendilerimiz Hazrâtından ulûhiyyet ve rububîyyet gibi hakîkatlerin mübde’î ve hatta men-i cihete felsefenin dahi gâyeti demek olan bir hakîkati elyevm görmekte olduğumuz derece-i sıhhat ve vuzûhda olarak meydâna koymaları felsefenin en ‘âlî bir derecesinden dahâ ‘âlidir.

İmdi Hazret-i İbrâhîm Halîl-ullah Sallâllahû Te’âlâ-ı ‘Âliyye ves-Sellem Efendimiz Hazretlerini mebde-i ittihâz eder isek mîlâd-ı ‘Îsâ’dan yirmi üç ‘asır mukaddem ya’ni Yunanistan’ın yedi ‘âkıllarından on altı ‘asır daha evvel bir zamânda ârz-ı Filistîn’de efkâr-ı hakîkat müntesir olmaya başlamış-idi. Hazret-i Mesîh Efendi’mizin teşriflerine kadar bu hakîkatin ne sûretlerde görüldüğünü yazmak bize ‘â’id olmayıp yâlnız böyle binlerce sene mukaddem efkâr-ı hakîkatin ârz-ı Filistîn’de intişâra başladığını bilmekle iktifâ edeceğiz.

Bundan sonra târîh-i felsefenin “Yedi ‘Akıllıları”¹⁶ divârâne eylediği zevât tarîh-i mîladdan mukaddem 62. Senesiyle 548 senesi miyânında ve hemân yekdiğerinin hem-‘asrı denilecek bir sûrette gelmişlerdir.

Bunlar Mısır tarafından gelen ba’zı mukaddemât-ı fûnûnu kendi hudut-ı zekâ ve vefret-i fatânetleriyle ‘âdetâ icâd denilecek mertebede tevsî’ ederek o zamânın halkı ‘indinden ulûhiyetleri müsellemlen olan ba’zı benî beşerde ulûhiyyet ve rubûbiyyet olamayacağını ve kuvve-i ulûhiyye demek hakîkatini idrâkden ‘akılların hayrân kalacakları bir kuvve-i ma’nevîye-i icrâ’ına ve zât-ı ulûhiyyet ise ancak vâcib-ül-vücûd olabileceğini ve ulûhiyyet

¹⁶ Fisagor’a gelinceye kadar feylesoflara “Âkıl” tesmiye olunuyor idi. Fisagor hasb-el-tevâzi’ kendisine doğrudan doğruya ‘âkıl tesmiye etmeyip “Muhîb-i ‘akıl” tesmiye etmiştir.

için evvel ve âhir mefkûd olduğunu ve kuvve-i ulûhiyyenin bütün kâ'inâta ve lâhalâ ve lamelâda dahi hükmü cârî olup buna mukâbil hükmü Yunanistan kadar yerde ve hem de yâlnız mâddiyâta ve o dahi göz boyayıcılıktan ve tehdîdden 'ibâret bir sûrette cârî olan (hâşâ) erbâbın hakikat-ı ulûhiyyet hiçbir münâsebetleri olmadığını ve ulûhiyyet-i hakikiyyenin tahammüllerde ve tahammüllerden hâsıl olan nebâtâtta dahi te'sîrâtı bidâhete müşâhede olunmakta bulunup hâlbuki erbâb-ı mevcûdenin bunların hılkatinde medhali şöyle dursun, ol-bâbda doğrudan doğruya ma'lûmâtları bile olmadığını keşf ve istihrâc ve isbât ederek bunlara ve kuvvet ve tasallutunda yine bunlara makâmında bulunan zulmeye dahi ihrâr-ı benî beşerin esîr olmalarını tecvîz edememişler ve müddet-i 'ömürlerini bu hakikatları 'ilân yolunda sarf eylemişlerdir.

Bu yedi 'akılların esâmiyesi şunlardır:

Solon, Tales, Pitagor, Beyas, Şilon, Kleobulos, Peryander.

Bunlardan Solon 'Îsâ'dan mukaddem 640 senesinde tevellüd ve 559 senesinde vefât eylemiştir. Fenn-i siyâseti kendisine meslek-i mahsûs ta'yîn etmiş ve Atina Cumhûriyeti için bir kânûn vaz' eylemiştir. "Kâr-ı evvelde kişi 'âkıbet-endîş gerek" hükmü kendisinin akdem-i hükmiyâtı olup kâr-ı evvelde 'âkıbeti endîşe edebilmek dahi derdest-i teşebbüs bulunan işin mâhiyeti ve bunun dahâ nelerle ta'lik ve irtibâtı olduğunu ve her ta'lik ve irtibâtından neler tevellüd edeceğini bildikten sonra nihâyet netîceyi intâc edeceğini istihrâc için ne kadar te'âmül lâzım olduğu muvâzeneye muhtâctır.

Tales 639 sene-i mukaddeminde tevellüd ve 548 de vefât etmiştir. Mısır'da hendese ve hey'et hakkında birçok tecârübde bulunduğuktan sonra "Mile"¹⁷ şehrine gelip bir mekteb açmıştır.

Müşârün-ileyhin umûr-u 'avâmla ol-kadar istigâli yoğ-idi. Hılkat-i 'âlem hakkında pek çok tedkîkâtta bulunup bunun için mâdde-i asliye olarak suyu bulmuş ve kuvve-i sinâ'iyye olarak dahi kuvve-i ulûhiyyeyi teslîm eylemiştir. "Nereye baksam kuvve-i ulûhiyyetten eser görürüm" der idi. "Fenâlık yapmış olsak Allah görür mü" diye kendisine sû'âl etmişler. "Yapmak değil düşünsen bile görür" cevâbını vermiş.

¹⁷ Anadolu'da kâ'in bir şehir. Elyevm "Palaça" derler imiş.

Müşârün-ileyhin mesleği hakkında âtîdeki makâlesi ma'lûmât-ı kâfiye 'îta edebilir.

“Allah her şey'in evvelidir. Fakat kendisi için evvel yoktur. Ahir dahi yoktur. En güzel şey dünyâdır. Çünkü garâyib-i masnû'ât-ı Allahîye'yi hâvidir. En vesî' olan şey sabırdır. Zîrâ her şeyi ihâta etmiştir. En serî' olan şey fikirdir. Çünkü bir anda kâ'inâtı dolaşır. En kuvvetli şey ihtiyâçtır. Zîrâ her şeyde görülür. ¹⁸En 'âkil olan zamândır. (Bakiyesi Gelir)

Ârzın Bielâ ile Tesâdümü

Rasad-hâne'i 'âmire müdürü Mösyö Kumbâri tarafından kaleme alınan bend-i mahsûsun hülâsa-i tercümesidir.

Niçin Teşrîn-i Sâni'nin yirmi yedinci gecesi her tarafta olduğu gibi İstanbul'da dahi bir şihâb yağmuru müşâhede kılındı.

Alafranga akşam sâ'at yediden on bir buçuğa kadar cû-i semâda uçan yıldızın miktârı sayılmaz derecede idi. Bu yıldızların birkaç mecmu'i olup o mecmu'ilerden her istikâmete doğru tayrân ederler idi ki en çoğu garbdan şarka doğru gider idi. Bunlardan ba'zıları hîn-i tayrânında kuyruk dahi salıverirler idi.

Bu 'alâmet Avrupa'nın pek çok yerlerinden müşâhede olunduğu gibi rasad-hâne'i 'âmirenin İzmir, Beyrut, Diyârbekir, Bağdâd, Fâ ve İkrasi ve bu şehir istasyonlarından dahi müşâhede olunmuştur.

Aşağıda verilecek tafsilâttan dahi ma'lûm olacağı üzere bu 'alâmet-i Kürre-i Ârz'ın Bielâ nâm kuyruklu yıldız ile bil-tesâdüm mezkûr kuyruklu yıldız 'aleyhine ârzın galebe etmesine delâlet etmiştir.

Semâda ecrâm-ı sagîrenin bizim kürre-i ârzın hevâ-yı nesîmîsi içine girerek şihâb sûretini irâ'e eyledikleri dâ'imî bir şey olup herkes dikkat edecek olsa her gece bunlardan birkaçını re'y-ül ayn müşâhede edebilir. Ancak sene içinde iki mevsim

vardır ki o mevsimlerde bunların 'adedi pek ziyâde çoğalır. Ziyâları dahi artar. O mevsimler ise ağustos ve Teşrîn-i Sâni'nin onundan on ikisine kadar olan gecelerdir.

¹⁸ Bana kalsa “Çünkü beher hâl hükmünü icrâ ettirir”

Birkaç seneden-beri ‘al-el-tevâlî bu iki mevsimde şihâbların çoğalması ve bir sâ’atte elliden yüz yirmiye kadar şihâb düştüğünün görülmesi işbu iki mevsimin kesret ve tevâfûr-ü şihâb için birer mevsim mu’ayyen olduğunu isbât eylemiştir.

Şihâb-ı sükûtu ve bunlar çoğalıp azalması hakkın efkâr-ı ‘umûmiyenin birtakım sû-i ‘itikâd üzerine verdikleri ma’nâlara kulak asmayalım da bu bâbda fûnûnun verdiği ma’lûmâtı nazar-ı dikkate alalım.

Fûnûn isbât ediyor ki şihâblar kürre-i Şems’in etrâfını ihâta etmiş birçok ecrâm-ı sagîreden ‘ibâret olup ‘âdetâ bizim seyyârât gibi devr ve hareketleri vardır. Arzın hareket-i senevîyesi iktizâsınca Ağustos ve Teşrîn-i Sâni aylarında ârz Güneş’e takrib eylediği zamân işbu ecrâm-ı sagîrenin bulunduğu ‘âleme dahi takrib etmiş olacağından ve o hâlde bunları cezb edeceğinden ecrâm-ı mezkûre bizim kürre-i nesîmînin içine girerek sür’at-i sükûtlarından hâsıl olan delik ve temâs kuvvetle hevâ içinde bulunan gazlar ile ateş alarak mazî oldukları hâlde düşmektedirler. Sâ’ir zamânlarda ise ârz bunlara uzak olduğundan yalnız ecrâm-ı mezkûreden kendilerine mahsûs olan ‘âlemden tebâ’id edip de ârza takrib edenler sukût eder ki bunlar evvelkilere nisbetle âkl-ı kâlidir.

Ecrâm-ı mezkûrenin sür’at-ı deverânı sâniyede kırk bir kilometre nisbetinde olup bu sür’at ise kuyruklu yıldızların sür’atleriyle müsâvîdir. Ârzın hareket-i senevîyesinde olan sür’at yirmi dokuz kilometre olduğundan ârz ile kuyruklu yıldızlar karşılaştıkları zamân eğer hem-‘anân olarak gitmekte iseler kuyruklunun sür’atinden ârzın sür’ati bil-tenzîl sâniyede on iki kilometre sür’at kalır ve yekdiğerin zıddına ve ‘aksine olarak gitmekte iseler o hâlde müşâhede olunacak sür’at iki sür’atin hâsıl-ı cemm’i olan yetmişe varır.

Ecrâm-ı mezkûrenin kesret-i sukûtu hakkında ta’yîn olunan şu iki mevsimden başka bir mevsim daha buldular ki otuz üç senede bir def’a hulûl etmektedir.

Şimdiye kadar sebkat eden tecâribe göre otuz üç senede bir kere ve yine teşrîn-i sâni ayında ber-minvâl-i muharrer kesret-i şihâb öyle bir derece-i fevk-âl’âdeye varır ki semâ güyâ şehri-âi ayîn ediyormuş gibi tezyîn edilir.

Bu hâlin birincisi 1766 ve ikincisi 1799 Teşrîn-i Sâniîlerinin on ikisinden on üçüne giden gecelerinde vukû'-bulmuş ve üçüncüsü dahi 1838 Teşrîn-i Sâniî'sinin on üçünde görülmüştür.

Kesret-i şihâbın böyle üç def'a otuz üç senede bir kerre müşâhede olunması "Olber" nâm müneccim-i meşhûrun nazar-ı dikkatini celb ederek otuz üç veyâhûd otuz dört sene sonra böyle bir 'alâmetin yine müşâhede olunacağını hükmetmiş ve 1799 ve 1838 senelerinde görülen 'alâmeti "Olsa olsa bir de 1867 senesinde müşâhede ederiz" demiş.

Bu zâtın haber verdiği 'alâmet 1866 senesi Teşrîn-i Sâniî'sinin on dördüncü gecesi zuhûra geldi ve bu keyfiyet dahi kesret-i ecrâm için haber verilen otuz üç senelik mevsim keyfiyeti bir kat-daha te'yîd eyledi.

Fakat bu hesâba bakılır ise bu def'a işbu 1872 senesi Teşrîn-i Sâniî'sinde görülen 'alâmet görülmemeliydi demek oluyor ki bu hâl otuz üç senede bir kerre müşâhede olunan kesret-i şihâb mevsimi için 'itirâzı da'vet eder bir şey oldu.

Milan Rasad-hânesi Müdürü Müneccim-i Meşhûr Sikaparelli 1866 senesinde ecrâm-ı şihâbiye ile kuyruklu yıldızlar arasında müşâbehet-i külliye olduğunu 'ilân eylemiş idi. Müşârün-ileyhin bu iş'ârı sene-i mezkûrede zuhûrî hesâb ve tahmin edilen Tempel nâm kuyruklu yıldız ile o sene Teşrîn-i Sâniî'sinde medâr-ı ârzın kavsi-i müsâvî olduğunu isbât etmiştir. Nasıl ki 1862 senesinde zuhûr eden büyük yıldızın medârı ile sene-i mezkûre mâh-ı Ağustos'unda Kürre-i Ârz'ın medârı inhinâ cihetiyle müsâvî idi. İmdi bu müsâvât dahi isbât edebilir ki ecrâm-ı şihâbiye ile kuyruklu yıldızlar bir tab'i'atta olup 'âdetâ kuyruklu yıldızlar dahi ecrâm-ı semâviye cümlesinde dâhildirler demektir. Şu kadar var ki kuyruklu yıldızlar daha cesîm ve onların kuyruklarını teşk'il eden ecrâm daha sık olduğundan kendilerini kolaylıkla görebiliriz. Hâlbuki ecrâm-ı şihâbiye o kadar büyük ve sık olmadığından tâ bizim kürre-i nesîme girip de ateş ve vermeyinceye kadar mürürî' olamamaktadırlar.

İmdi bu sene zuhûr eden vak'ayı bazılarının zann-eylediği gibi Tempel nâm kuyruklu yıldızın takribine haml-edemeyiz. Zira Tembîl yıldızının bir devri otuz üç seneye muhtâç olup hâlbuki 1866 senesinde görülmüş olduğundan bunun daha vürûduna ancak 1899 senesinde muntazar olabiliriz. Binâberîn bu 'alâmet mutlakâ başka bir kuyruklu yıldızın vürûduyla hâsıl olmuştur.

Husûsıyla devri altı sene ve yirmi iki güne muhtâç olan Biyelâ yıldızının bu sene teşrîn-i sâni'de küreye takribî hesab edilmiş olduğundan vak'a-i mezkûre Biyelâ tarafından îtâ' edilmiş olduğuna hiç şübhe kalmamıştır. Hem Biyelâ'nın takribî ve hem de yukarıda beyân olunduğu vecihle kesret-i şihâb mevsiminin dahi Teşrîn-i Sâni'ye musâdif olması kesret-i şihâbın gâyet fevk-âl'âde bir sûrette zuhûrunu intâc eylemiştir.

Hatta Biyelâ yıldızının müddet-i devr ve hareketi olan altı sene yirmi iki gün boşa darb-eylediği zamân hâsıl darbı otuz üç seneye varacağına bakılır ise Olber'in otuz üç senede bir kerre zuhûrunu haber verdiği fevk-âl'âde kesret-i şihâblar dahi hep Biyelâ yıldızının birtakım şihâblarla berâber ârza takrib etmekte olmasından 'ibâret kalır.

Biyelâ yıldızının ârza bu seneki takribi sâ'ir senelere dahi mukayyes olmayıp hârik-ül'âde bir şey idi. Ol kadar hârik-ül'âde idi ki eğer mezkûr yıldız bütün bütün pârelenmemiş ise elbette ârzla olan müsâdemesi müddetinde hareketinden kalmıştır. Ancak pârelenmiş olmasa aaleb-i tahmîn ile hüküm-olunur.

Âhmed Midhat'ın İzâhâtı

Mösyö Kumbâri'nin verdiği şu ma'lûmât fenn hey'etince ma'lûmât-ı kâfiyesi bulunan zevâta mahsûs olup fenn-i mezkûrca o kadar ma'lûmâtı olmayanlar bundan lâyıkıyla istifâde edemezler. Eğer bu bâbda bir miktâr izâhât vermiş olsam fâ'ideden hâli kalmayacağını gördüğümden bir vech-i âtî izâhâtı 'îtâya mücâseret eyledim.

Ecrâm-ı şihâbiye bahsini ben bahisten hâric görmekteyim. Yalnız kuyruklu yıldızdan bahs-etmiş olsak mes'ele daha ziyâde vuzûh kesb-eder idi.

Kuyruklu yıldızların bizim küremizden görünmesi bize takrib ettikleri zamâna mahsûs olup bizden tebâ'üd ettikleri zamân görünmezler. Fakat mezkûr yıldızların yıldız olarak görünmeleri bir dereceye kadar takrib ve küremizin bulunduğu burcun müsâ'adesine mahsûs olup eğer kuyruklu yıldız daha ziyâde takrib eder ise Teşrîn-i Sâni'nin yirmi yedinci gecesinde olduğu gibi semâ içinde kalır.

Bu sene Müneccim-i Meşhûr Plantamor Biyelâ'nın 'âdetâ kör körüne kürre-i ârz üzerine gelmekte bulunmasını ve binâberîn vukû'-bulacak tesâdüme kürre-i ârz mukâvemet edemez ise pâre pâre olacağını hesâb ve tahmîn ederek 'îlân eylemiş ve fenne ol kadar

emniyetleri olmayan halkı bayâğı kendisine güldürmüş idi. Ancak Münecim-i mûmâ-ileyhin hesabı doğru olduğunu vukû'ât isbât eyledi.

Şimdi biz “Senede iki def’a ecrâm-ı şihâbiye çoğalır ve bunun birisi dahi Teşrîn-i Sâni’dir” muvazeneden kat-ı nazarla bu sene teşrîn-i sânisinde ecrâmın sâ’ir seneler Teşrîn-i Sâni’sinden daha çok ve fevk-âl’âde görünmeside Biyelâ’nın takribinden neşâ’at eylediğini rütbe-i bedâhette tutarak kabûl edeceğiz.

Bundan sonra Biyelâ yıldızının Kürre-i Ârz’la bil-tesâdüm pârelendiği hakkındaki rivâyeti cerh edebilmeye hakkımız vâir ise de eğer bundan altı sene yirmi iki gün sonra veyâhûd daha evvel Biyelâ yıldızı semâda isbât-ı vücûd etmez ise o zamân münecimlerin hesabı doğru olduğu anlaşılacaktır.

Vâkî’â koca bir yıldızın küremize çarpmasını bizim hissetmemiş olmağımız biraz izhâna durgunluk verir. Ancak Biyelâ’nın Ârz’a çarpmasından merâm gelip de meselâ İstambul civârından zemîn üzerine çarpması demek değildir. Semâdaki ecrâm yekdiğerini yine kendi kuvve-i câzibeleriyle cezbederler. Eğer bunlardan birisi nokta-i ‘itidâlinin hâricine çıkar veyâhûd câzibesi kendisinden çok olan bir diğeri yıldızın kuvvei câzibesi dâ’iresine girer ise incizebât içinde ezilip mahvolur gider. İşte Plantamor’un dahi hesabı vecihle Biyelâ yıldızı bu sene kürre-i Ârz’ın üzerine pek doğru gelip gele gele Ârz’ın dâ’ire-i incizâbına düşmüş olduğundan 27 Teşrîn-i Sâni’si vak’ası zuhûr etmiş ve kürre-i Ârz’ın ne hareket-i mihveriyesine ve ne de hareket-i süniyesine bir hâlel gelmediğinden münecimler bu sadmede Biyelâ’nın mağlûb olduğunu hükmeylemiştir.

İşbu yıldız pârelendikten sonra ne olacağı ve parçaları nereye düşeceği ihtimâl ki hatırlara hutûr eder. Binâberîn bir iki söz dahi ol-bâbda söylemeye lüzûm gördüm.

Zikr-olunan yıldız pârelendiği zamân pek küçük parçalara ayrılmış ise ‘âdetâ Hoca Nasreddin’in “ demesi kabîlinden olmak üzere bunlar incizâbât-ı ‘umûmiye arasında uçuşurlar kalırlar ve şâyet ba’zıları Ârz’a takrib edecek olsa Ârz’ın kuvve-i câzibesi onları cezp ederek kürre-i nesîmisi içinden geçer iken şihâblar teşkîl ederler.

Eğer bunlardan bir büyük pârça kalır ise bu pâre dahi kezalik incizâbât-ı ‘umûmiye arasında yuvarlanır gider ve hatta zannedilebileceğine göre kendisine bir hareket-i mihveriye bularak döne döne ayrıca bir yıldız ya’ni bir küre hâlini dahi giyer.

Târîh

Benî beşerin muttasıf ve mecbûl olduğu garîb garîb hâller içinde bir hâl vardır ki o da insanların her gördüğü şey’i öğrenmek ve anlamak istemesidir. Bu hâl insanların tabâyi’-i mahsûsasına göre derecât-ı muhtelifede bulunur. Bir sınıf insan vardır ki farazâ vapur sefinesini hiç görmemiş olduğu hâlde bir vapur görünce “Bu nedir” deyu sorar ve “Vapur sefinesidir” cevâbını aldıktan sonra “Pek’âlâ vapur sefinesi imiş” deyip îktifâ eder. İşte bu derecesi ta’rîf etmek istediğimiz hâlin en aşağı bir rütbesi olup bunun bu derecesini (İsti’lâm) deyu ta’rîf etsen kifâyet eder.

Lakin diğerk bir sınıf halk vardır ki öyle hiç görülmemiş bir şey’i ilk def’a olarak gördükte yâlnız isti’lâmla kalmayıp muhâttabından “Vapur sefinesidir” cevâbını aldıktan sonra “Bunu ne yaparlar” deyu sorar ve “İçine binip denize seyâhat ederler” cevâbını aldıktan sonra dahi “Pek’âlâ ama bir şey’in seyr ve seyâhâti için bir kuvve-i muhareke lâzımdır, bu ne ile hareket eder” deyu isti’lâmı bir derece daha ilerletip nihâyet buhâr kuvve-i harekesi derûnunda bulunan makineyi tahrîk ve makine dahi çarhlarını tedvîr edince çarhların suyu itmesi sefînenin seyr ve hareketini îcâb ettireceğini anladıktan sonra kalbi mu’temin olur. İmdi isti’lâmın bu derecesine dahi (Cest u cû) demek kâfîdir.

Bundan sonra bir sınıf halk daha vardır ki hiç görmemiş olduğu bir şey’i ilk def’a olarak gördüğü zamân yâlnız ber-minvâl-i muharrer cest u cû ile dahi kanâ’at edemeyip dirâyet ve zekâ mûcibi olan merâkı hasebiyle o şey’i bil-itrâf sorup öğrenmeye başlar ve meselâ vapur sefinesinin buhâr vâsıtasıyla keyfîyet-i seyr ve hareketini anladıktan sonra “Acâyib bunu kim yapmış ne vakit îcâd etmiş. Bu dâ’imâ bu hâlde mi idi. Hayır öyle olmamalı. Çünkü bak bunlar birkaç türlü. Kimisi yandan çarhlı, kimisi kıçtan. Kimisinin bir bacası vâr kimisinin iki. Kimisi demirden veyâ sacdan yapılmış kimisi ağaçtan. Öyle olunca işbu vapur sefâyini şimdiye kadar türlü türlü şekil ve hey’etlere girmiştir. Âmân bunların tafsîlât-ı hakâyıkını bana bildiriniz” deyu uzun uzadıya araştırıp taraştırmaya başlar. İşte bu dahi ma’hûd hâl-i garîbin en yukarı bir derecesi olup buna “Tahkîk ve tedkîk” demelidir.

İmdi Şu hâl-i ‘acayibi bu sûretle anladıktan sonra bakalım bunun benî beşerce te’sîrâtı nedir?

Evvelâ diyelim ki bu hâl benî beşerde olmaya idi ‘acabâ ne olurdu? Şu sû’âlin cevâbını tahrîde zihnimizi ol kadar it’âb etmeksizin bölebiliriz ki eğerçi insanda Şu hâl olmayaydı hiçbir Şey olmaz idi. Ama nasıl hiç? Sahîhen hiç. Ya’ni insan fi-l-âsıl hayvân değil mi. İŞte yine öyle hayvân kalır ve insaniyetten mahrûm olur gider idi. Lakin iş öyle olmayıp insanda mahzâ bu hâlin vücûdu semeresiyle der ki benî beşer dünyâyı hayvân âğılı hâlinden çıkarıp elyevm görmekte olduğumuz vecihle âdem yuvası ve insan hânesi hâline koymuştur.

Sâniyen bakalım düşünelim bu hâlin benî beşerde ber-minvâl-i muharrer derecât-ı muhtelifede bulunmasının ne te’sîri olmuştur. Keyfiyetin bu cihetini ne kadar düşünür isek o kadar te’essüf eder ve bundan dolayı tabî’atı vicdânımıza ‘âdetâ mes’ûl tutarız. Çünkü mahzâ bu hâlin benî beşerde bulunmasına mebnîdir ki insanlar kâmilen kemâlet-i insaniyenin derece-i kusvâsına vâsıl olamayarak her biri kemâlî derecâtının bir derece ve kademesinden kalmıştır. Zîrâ insanların kemâlât-i insâniyenin en yukarı derecesine varması ve dünyâyı hayvân âğıllığından çıkarıp insan yuvası hâline koyması bir büyük iktidâra mütevakıf olup bu iktidâr ise bilmekten ve bilmek dahi öğrenmekten başka bir Şey ile hâsıl olamaz ve öğrenmek dahi ma’hûd hâl ve cibiliyetin derecesinden ziyâdeye çıkamaz.

Şimdi keyfiyeti daha ziyâde Şerh-edebilmek için farz edelim ki sabâvetini geçirip sinn-i temyîze vâsıl olmuş olan bir âdem ber-minval-i muharrer vapur seffinesini ilk gören adam gibi dünyâyı hiç görmemiş olduğu hâlde birinci def’a olarak görmüştür. Bu hâlde o adam elbette “Bu gördüğüm ‘âlem nedir” deyu bir sû’âlde bulunacak ve en evvel “Buna dünyâ derler” cevâbını alacak. Eğer merkûm “Âh buna dünya derler imiş pek’âlâ işte öğrendin” diyerek iktifâ eder ise bîçâre iktidârca en aşağı bir adam olacağından harîf dünyaya gelir gider de dünyaya yâlnız “Dünya” demekten başka bir Şey’e muktedir olamaz.

Lakin insanların cümlesi yâlnız bu sınıftan olmayıp diğer bir sınıf halk ‘âlemin ‘akıllara hayret veren alayıŐ-i nümâyîŐini gördüğü gibi cest ve cûye başlar.

Şu hâlde anası babası vesâ'ir hısım akrabâsı veyâhûd yanından bulunan benî nev'î kendisine bir râddeye kadar dünyanın ne olduğunu anlatırlar ve öğretirler.

Bu sınıftan bir diğêr sınıf daha ayrılır ki dünya ve mâfihâ hakkında ber-minvâl-i muharrer cest ve cû ile bir râddeye kadar almış olduğu ma'lûmâtla dahi iktifâ edemeyerek artık tahkîk ve tedkîke başlar ve bunun üzerine hesâb ve hendese gibi ba'zı aletlerin ve vâsıtaların yardımıyla en evvel coğrafya fenni dünyanın üzerini uzun uzadıya o adama öğretir ve yine coğrafyanın bir şü'besi sayılabilen istatistik usûlü dünyada mevcûd olan kâffe-i eşyâyı birer birer kendisine sayar döker. Bundan sonra 'alem-i hayvânât, esnâf-ı hayvânâtı ve 'alem-i nebâtât esnâf-ı nebâtâtı cümle nazar-ı ıtlâ'ına 'arz eder.

İşbu ma'lûmât yâlnız sath-ı küreye münhasır olup insanlar bunları öğrenerek 'âleme bir dereceye kadar daha âşinâ olduktan sonra artık büsbütün hayret-âlûd olan fikirlerini kâh esfel-ül-sâfilîn zımmına ve kâh evc-i 'âlâ-yı eflâka saldırmaya başlar. Ve bu def'a dahi tabakât-ül-ârz ve 'alem-i ma'ddeniyât kendisine tâ merkez-i ârza varıncaya kadar zîr-i zemîni ve kozmoğrafya ve hey'et-i eflâk ve mâfihâyı 'arîz ve 'amîk ta'rîf eder ve nihâyet kimyâ ve hikmet-i zerrâta varıncaya kadar kâffe-i mevcûdât-ı 'âlemin keyfiyât ve mâhiyâtını gösterir.

Lakin 'acayıbdır ki bu kadar ıtlâ' bu kadar ma'lûmât adamın efkârını hayret denizlerine boğmuş olan hey'et-i 'âlemin yâlnız bu günkü hâlerinden başka bir şey göstermez, garîbdır ki insan bu kadar ıtlâ' bunca ma'lûmât ile yine mükemmel sayılamaz.

Vâkı'â insanı ber-minvâl-i muharrer dünyayı ilk def'a olarak görmüş farz ettiğimiz hâlde nazar-ı dikkatini dünyanın en evvel hâl-i hâzırını celb-eder. Ve bu dahi tedricle celb-eder. Hem de bereket versin ki tetricle celb-eder. Zîrâ bir insan-ı kâmilin nazar-ı dikkat ve ıtlâ'ından geçmiş olan kâffe-i eşyâyı bir sâniyede ve def'aat-i dikkatini celb-edecek olsa havsala-i beşer buna tahammül edemez idi.

Binâberîn nasıl ki 'âlemin hâl-i hâzırını insanın nazar-ı dikkatini tetricle celb-eder ise ahvâl-ı mâzî dahi öylece bi-l-tetric celb-etmesi pek tabî'dir. Meselâ insan insanın babasının kendisinden mukaddem dünyaya gelmiş olduklarını ve hele dâ'imî sûretle insanların kimisi doğmak ve kimisi ölmek gibi 'âlemin mütesellesle dûçâr olduğu tebdilâtı görüp kendisinden evvel gelenlerin hâllerini sormaya başlar. Ve hele bir kerre

‘âlemde böyle ne kadar insanlar doğmuş ne kadar ölmüş nice memleketler tahrîb niceleri ta’mîr edilmiş, kaç devlet teşkîl olunmuş, nice milletler meydâna gelmiş, muvahâren mahv ve münkarız olmuş buralarına azıcık ıtlâ’ kesb-etmeye başlar ise ‘âlemin hâl-i hâzırına ma’lûmât almak için fûnûna mürâca’ttan başka bir çâre bulamadığı gibi ahvâl-i mâzîyesini öğrenmek için dahi yine bir fenn aramaya mecbûr olur.

İşte bu hâlde o adama hidâyet gösterecek olan şey ancak “ ‘İlm-i Târîh”tir.

Târîhin Mâhiyet ve Menfa’ati

Buraya kadar ettiğimiz tafsilâtın hülâsasından târîhin mâhiyeti bir dereceye kadar ma’lûm olmuş ya’ni “ ‘İlm-i Târîh” sunûf-u insandan her şey’in hakîkatini tahkîk ve tedkîkle mecbûl olan sınıfı hâkîkatine ermeye, insanı cümleden ziyâde mecbûr eden ‘âlemin hâl-i hâzırına kesb-i vukûf ettikten sonra ahvâl-ı mâzîyesinden dahi haberdâr edeceği anlaşılmıştır.

Lakin târîh gibi bir ‘ilm-i celîlin mâhiyetini yalnız bu dereceye kadar bilmek kifâyet edemez. İmdi târîh ile tanışmak isteyen kâr’îne bunu hakkıyla tavsiye etmeliyiz.

Târîh insana ma’lûmât-ı beşeriyenin varabildiği bir zamândan başlayıp bu zamâna kadar sâha-i ‘âlemde vukû’a gelmiş olan vukû’âtı birer birer sayar döker. Ama nasıl vukû’ât?

Evvelâ- Bu dünya nasıl yaradılmış, benî beşer dünyaya ezcümle nereden gelmiş, nasıl dağılmış, kaç familyâyâ ayrılmış, bunlar ne sûretle yaşamış, buralardan bidâ’ ile keyfiyeti tahkîk ve tedkîke başlayarak hâsıl ettiği netîceyi ortaya koyar.

Sâniyen- Bu familyâyâ veyâhûd yalnız bir zâta baht-ı ikbâlin teveccühüyle ‘âlemi kılıcına boyun eğdirmiş, cihânı pârmağı ucunda çevirmiş, ya’ni bir hey’et-i millet teşkîl etmiş veyâhûd zâten mevcûd olan milletler arasında bir hükûmetin binâsını kurmuş. Bu hey’et-i millet veyâ o idâre-i hükûmet bir müddet terakkîde bulunmuş, nasıl kanûnlar vaz’eylemiş sonra bir zamân hâl-i sükûnette devâm eylemiş, nihâyet tedennîye başlamış en sonra mahv ve münkarız olarak diğeri bir hey’et bunu istihlâf etmiş. İşte târîh bu cümleden olan vukû’âtın tâ mebânîsinden başlayıp o hey’et-i millet veyâ idâre-i hükûmetin keyfiyet-i zuhûr ve teşkilinden ve esbâb-ı terakkîsinden ve bâdî-i

tedennîsiden ve mûcib-i inkırâz ve mahvından bahisle cümlesini ayrı ayrı muhâkeme eyler.

Sâlisen- İnsanlardan birisi rütbe-i celîle-i nübuuvet ve risâlete nâ'il olarak 'âlem-i gayb-ı ulûhiyetten aldığı emir üzerine halkı semt-i necât ve necâha da'vet etmiş, halk icâbet etmemiş veyâhus icâvetle meydâna bir dîn gelmiş ve bu dîn birkaç milleti bir yere cemm'-etmiş sonra o dîn nasıl şu'belere ayrılmış ve encâmı ne olmuş, dîn bir dîn iken müteddeyinleri yekdiperini taglît ve tekfîr ederek nasıl kanlı kanlı muhârebeler vukû'a gelmiş ve encâmı ne olmuş ve bundan sonra diğer taraftan birisi tarîf-i zelâlette kalarak ve ma'bûd-u hakîkî kim olduğunu tanıyamayarak nasıl fikirde bölünmüş ve ona tab'iyet edenler ne sûretle 'ibâdet etmişler, nasıl 'akâidde bulunmuşlar. Târîh buralarını dahi mevkî'-i bahse çekerek uzun uzadıya muhâkeme ile istihsâl ettiği netîceyi ta'rîf etmeli. Ve târîhin bu kadar hizmeti mahzâ dâ'ire-i medeniyeti tevsî'e medâr olmak için olduğundan buna “ ‘İlm-i usûl-ü medeniyet” demek dahi lâıyk ve sezâdır.

Çünkü medeniyetin gayrısı ya'ni bedeviyet insanların 'âdetâ hayvanât-ı vahşiyeye gibi çölden çöle geşt ü güzâr etmesinden 'ibâret olduğundan târîh bunun tutulacak kapılacak yerini ve ahlâfa numûne-i kemâlât olarak gösterecek değerini bulamaz. Bedeviyetin târîhte işgâl ettiği sahîfeler yalnız bedeviyet medeniyete veyâhûd medeniyetin bedeviyete te'ellûf eden yek cüzü' ve kuvv'âtini mutazammın ve müştemeldir.

Târîhin Me'âhizleri

Târîh 'âlemin ahvâl-i sâlifelerini nakil ve hikâyeden 'ibâret olduğu cihetle bunun asıl me'âhizi rivâyet olup târîhin muhtâc olduğu rivâyâtın ravîsi ise esâsen birkaç şeyden 'ibârettir.

Bunlardan birincisi kütb-ı mukaddese-i semâviye veyâhûd pek ziyâde kademinden nâşî ashâb ve erbâbı 'inde kudsîyet peyda eylemiş olan birtakım kitâblardır ki ma'lûmât-ı beşeriyenin varamadığı zamânlar ahvâlini kütb-ü mezkûra rivâyet eder.

Şimdi bunlardan Yehûd ve Nasârâ illerinde bulunan ve hey'et-i mecmû'asına “Bibl” denilen altmış dört ve altmış beş kat'a kitâb mevcûd olup elyevm bizim millet-i İslâmiyenin ahkâm-ı celîlesine tâb' bulunduğu Kurân-ı 'Azîm-üş-Şân dahi ahvâl-i sâlifeden pek çok ma'lûmât-ı sahîhayı şâmindir.

Kütüb-ü mezkûrenin bu bâbda verdiği ma'lûmât Mısır ve Sûriye ve Ârz-ı Kenân ve bir dereceye kadar Âsur kıt'ası târîhi için me'âhiz olabiliş bunlar bize kıta'ât-ı mezkûre adamlarının 'akâidiyle bunlardan sadr-olan birtakım menâlıklardan ve büyük büyük birtakım hükümdârların ahvâlinde bahseder.

İmdi müverrihîn işbu ma'lûmâtta o zamânın küfür ve îmânının derecâtı ve bu cihetle medeniyet ve ahlâkının keyfiyeti hakkında pek çok şeyler istihrâc ettikleri gibi sinâ'at ve ticâreti hakkında dahi epeyce şeyler istidlâl ederler.

Kadîm Hindilerin "Vedâ" ismiyle takdîs ettikleri dört kitâb dahi Hind târîh-i kadîmi hakkında oldukça me'âhiz olabiliş kendi mezkûr kâmilin veyâhûd bir miktarı İngilizce'ye tercüme olunmuş ve bundan bir miktardını 'ulemâ-yı benâmdan ve müdekkikîn-i müstehireden İbrâhîm Mu'attar Efendi görmüş ve okumuştur.¹⁹ Zindi denilen kadîm milletin kitâbı olup elyevm "Zindustâ" ismiyle Hind fârisîleri elinde bulunan kitâb dahi eski İbrânî ve Zindîler târîhi hakkında birtakım ma'lûmâtı müstemeldir.

Târîh me'âhizlerinden ikincisi milletlerin ahvâl ve kuvva'ât-ı mâzîye hakkında ağızdan ağza götürdükleri hikâyât ve hurâfât ve 'âl-el-husûs muharebât vesâ'ir muvaffakiyet-i milliyeleri hakkında okuya geldikleri eş'âr ve ebyât olup eğerçi bu gibi şeylerin cümlesi mübâlağalarla dolu olacağı ma'lûm ise de bir vak'ıa birkaç millet ağzında mütevatir olup meselâ bir muhârebede hem gâlib hem mağlûb hem de bî- taraf milletlerin o muhârebe hakkındaki rivâyâtı cem'edildikte üç dört sakîmden bir müstakîm çıkarılmak ihtimâli inkâr olunamayacağından müverrihîn bu gibi hurâfât ve eş'ârdan bil-istinbât birtakım ma'lûmât dahi bu sûretle âhiz etmişlerdir.

Lakin târîh-i kadîmlerinin me'âhizi yalnız bu gibi hikâyât ve hurâfâttan 'ibâret bulunan milletlerin ibtidâ-yı târîhi herhâlde kat'iyen s'uret-i sahîhaya vardiirilamamıştır. Çünkü tefâhur-i milliyeye insanlara sâ'ir milletlerden muvaffakiyât vesâ'ir vukû'âtını istirâf etmek yolunu açmış ve binâberîn bir millete mahsûs olan şân ve şerefi herkes kendisine mâl eylemiş olduğuna ve bu ise vukû'âtın yekdiğerine karışmasını intâc eylediğinde mebnî müverrihîn bunları bil-tedkîk-i sahîhini meydâna çıkarmaya ne kadar gayret

¹⁹ Müşârün-ileyh Bağdad'da bulunduğum müddet benim tefsîr hocam olup Vedâ'dan âhiz-eylediği ma'lûmâtın pek çoğunu kendi efkâr ve mütâla'ât-ı mahsûsasıyla beraber hikâyeye eylemiş olduğundan mecmû'aya kaydetmişimdir. Sırası düştükçe Dağarcığımızda buna dâ'ir bahislerde dermiyân edeceğim. (Ahmed Midhat)

etmişler ve çalışmışlar ise o kadar dahi müşkülâta düşmüşlerdir. Me'âhiz-i târîhten üçüncüsü “Ve târîhe bahşettiği fevâ'id-i külliye mincihetin birincisi) âsâr-ı kadîmedir. Meskûnât-ı 'atîke hutût ve nakûş-ı kadîme eski mezarlar, eski tabutlar, esâs-ı beytiye, eslihe-i kadîme ve eski şehirler harâbesi vesâ'ire gibi.

İşbu âsâr-ı 'atîke târîhince mechûl olan mahsûsat hakkında müceddeden ma'lûmât istihrâc etmekten ziyâde meşkûk olan şeyleri tashîhe hizmet eder.

Bir de âsâr-i 'atîkeden her birinin hizmetleri bir başka yolda olup meselâ meskûkât-ı hükümdârân-ı kadîmin zamân ve mikdâr-ı hükümetlerini ve hutût ve nakûş-ı kadîme ekseriyâ milletlerin ve hükümdârların muvaffakiyetlerine dâ'ir 'ibârâtı hâvî olmakla o yolda ma'lûmâtı ve mezarlar bulunduğu mahalde kangı millet memleketi olduğunu göstererek milletlerin hudûd ve sınırlarını ta'yîn eylemek ve bunlar vaz'iyet-i tevelânîsi cihât-ı erba'âdan bir cihete mütenâsib olduğu cihetle gerek bu ve gerek mezarlar derûnuna vaz'edilegelen eşyâ ve tabutlar üzerine takas ve hak edilen şeyler zamân-ı kadîm-i dîn ve âyîni ve usûl ve 'âdâtı hakkında ma'lûmât almak için pek çok kavâ'idi şâmil ve'l-hâsıl esliha ve esâs-ı beytiye ve şehirler harâbesinde bulunan sâ'ir şeyler mill-i kadîmenin sînâ'at ve bu cihetle ticâret ve binâberîn servet ve medeniyet husûsunda buldukları dereceyi gösterebilecek mertebede muhsinâtı mutazammındır.

(Ma-ba'dı sonra)

6.4.Dördüncü Sayı

Dağarcık Okuyanlardan Ricâ

Dağarcığın mündericâtı hakkında ba'zı taraftan cüzî' ve küllî 'itirâzlar vukû'bulduğu haber alındı ve hatta bir dereceye kadar şifâhen tarafıma dahi bildirildi.

İnsan herhâlde nâkıs ve her cihetle 'âciz olduğu için lâyuhtî olamayacağı bedîhîdir. Ancak Dağarcık mündericâtı hakkında edilecek 'itirâzların meskût-ı 'anh kalması dahi gönül tecvîz etmemektedir. Binâberîn 'itirâz bahsinde erbâb-ı mütâla'adan âtî-üz-zikr-i husûsatı ricâ ederim.

Evvela, Dağarcık mündericâtı 'aleyhinde vukû'-bulan 'itirâzları yine Dağarcığa derc-edilmek üzere tarafımıza gönderilmeyip de sâ'ir bir gazeteye derc-edilecek olur ise bizce keen lem yekün hükmünde tutulacaktır.

Sâniyen, 'itirâzlar efkâr-ı mahsûsa kabîlinden olan mündericât 'aleyhine ise mesmû' olamaz. Zîrâ herkesin kendi mütâla'a ve tasavvurunca hür olması 'itikâdında bulunduğumuzdan bu hürriyete tecâvüz edilmesi tarafını iltizâm etmekteyiz. Eğer efkâr ve mütâla'âtın fûnûna tatbîkince vukû'-bulan kusûra 'itirâz edilir ise makbûl ve mu'teberdir.

Sâlisen, yazılacak 'itirâzların kitâbet-i Osmâniye şîvesinden midir nedir? Şimdiye kadar görüldüğü üzere müzeyyifâne ve müstehziyâne bir sûretle yazılması (yine ol-sûretle cevâb vermeyi iktizâ edeceği cihetle) câ'iz değildir. Bu sûretle yazılan 'itirâz yine ashâbına 'iâde olunur. Binâberîn yazılacak 'itirâzlarda terbiyeli adamlar gibi lisân kullanılması hâssâ ricâ olunur.

(Dağarcığa bend yazacak zevât-ı kirâma ihtâr)

Dağarcığa konulacak bendler 'aleyhine vukû'bulacak 'itirâzlardan muharrir mes'ûl olacaktır.

Târîh'den Ma-ba'd

Târîh me'ahizlerinin dördüncüsü ve bizim ettiğimiz istifâdelere göre en ehemmiyetlisi müverrihîn-i kadîmenin âsâr-ı târîhiyesi olup bu mü'verrihler ise ber-vech-i âti ta'dâd olunacak çend nefer zevâtan 'ibârettir.

Birincisi eb-ul-târîh "Herodot" olup mîlâddan 484 sene mukaddem müverrih-i mûmâ-ileyh eski Îrân hükümdârı Siros (Hüsrev) zamânından bidâ' ile yüz yirmi senelik vukû'âtı bir tarz-ı bihîn üzere yazmış ve bu sûretle ihlâfına dokuz cild kitâb bırakmıştır.

İkincisi "Süsi Did"²⁰ olup 471 sene mukaddem bu dahi mîlâdın 431 senesinde Peloponez'de (elyevm Mora denilen şibh-i Cezîre'nin kadîm ismi) Spartalılarla Atinalıların muhârebe-i meşhûresini yazmıştır.

Üçüncüsü "Ksenefon" olup mîlâddan 440 sene mukaddem bu dahi mezkûr Peleponez muhârebesini bitirip mîlâdın 363 sene mukaddemine gelinceye kadar vukû'âtı yazmıştır.

Dördüncüsü "Setesyas" olup mîlâddan 308 sene mukaddem mûmâ-ileyh eski Asur ve Îrân târîhi olarak yirmi üç cild kitâb yazmıştır. Fakat şimdi bu kitâbın yalnız birkaç eczâsı kalmıştır.

Beşincisi "Polip" olup mîlâddan 205 sene mukaddem mûmâ-ileyh Romalılarla Kartacalılar arasında vukû'bulan muhârebe-i meşhûreden başlayarak Makedonya'nın Romalılar tarafından mağlûbiyete kadar elli üç senelik vukû'âtı mutazammın kırk cild bir târîh-i 'umûmî yazmış ise de elyevm yalnız beşinci cildine kadarı ve diğer cildlerden dahi birkaç cüz' ve sahîfeleri kalmıştır.

Altıncısı "De Yenes Halikarnas" mîlâddan 20 sene mukaddem mûmâ-ileyh Romalıların ibtidâsından tâ Kartaca muhârebelerinin evâ'iline kadar Roma 'atıklarına dâ'ir yirmi kitâb yazmış ise de el-yevm yalnız on bir 'adediyle birkaç cüz' ve sahîfeleri kalmıştır.

Yedincisi Sicilyalı "Diyodor" olup mîlâddan 40 sene mukaddem mûmâ-ileyh kitâbhâne-i tevârîh nâmında kırk cild bir kitâb yazıp bunda Mısırîler, Asûrîler, Midyalılar, Îrânîler, Yunanîler, Romalılar ve Kartacalılar târîhini derc etmiştir.

²⁰ Ahmed Midhat'ın yazdığı haliyle "Süsidid" ya da "Sösüdid" gibi okunsa da söz konusu savaşı yazan tarihçinin adı kayıtlara "Tukididis" olarak geçmiştir. Bu, söz konusu savaşı yazan en ünlü tarihçi olarak bilinmekle birlikte, Ahmed Midhat'ın bir başka tarihçiyi kastetme ihtimali küçük de olsa vardır. (K.S.)

Sekizincisi “Plutark” olup mîlâddan 50 sene sonra “Zevât-ı Kadîme-i Meşhûre” nâmıyla bir kitâb yazmıştır.

İmdi bu dört me’ahizlerden âhz ile kaleme alınan şeyler asl-ı tevârîh olup bundan başka ba’zı muharrirler yalnız kendi vicdânlarında vücûd verdikleri husûsâtı târîh tarzında kaleme alırlar ki onlar hikâye ve roman denilip mütâla’asından yalnız ahlâkça istifâde olunur. Târîh ise işbu bend-i mahsûsumuzun bidâyetinde beyân olunan menâfi’le berâber ahlâkça dahi erbâb-ı mütâla’aya ders vermekten de geri kalmaz.

Şu makâleyi derc-etmekten murâdımız Dağarcık’ta ba’zı vakâyî’-i mühimme ve garîbe-i târîhiyeden dahi bahs-olunacağı cihetle “Felsefe ve Felâsife” ser-levhâlî bendimiz gibi târîh hakkında dahi kâr’în-i kirâma bir fikr-i mahsûs vermektir.

(İntihâ)

Dîvârdan Bir Sadâ

İkinci nüshada münderic “Vilâdet” bendine zeyl.

Dağarcığın ikinci numarolu nüshasında münderiz “Vilâdet” bendini kaleme alıp da nihâyetinde “Bakalım bundan sonra ne olacağız!” fıkrasını yazdığım zamân elimden kalemi bırakmış ve bundan sonra ne olacağım hakkındaki mütâla’a-i hissiyâtımı birtakım havâricle iştigâlden men’ ve kâffe-i hissiyâtımı bir nokta üzerinde cem’-ederek beni derîn derîn düşündürmeye başlamıştı.

Düşündükçe havâricden ‘alâkamı kestim. Kestikçe daha ziyâde düşünmeye başladım. Nihâyet uyuşmuşum veyâhûd kendimden geçer gibi bir hâle gelmişim. Derken kulaklarım garîb bir sadâ duymaya başladı.

Sadâya kulak kabartdım ve bu hâlde benim için ne kadar dikkat edebilmek mümkün ise ettim. Ancak bu sesin dîvâr içinden başka bir yerden geldiğine dâ’ir hiçbir fikir hâsıl edemedim.

Evet! Ses dîvardan geliyormuş ya. Çünkü benim bu hayretim üzerine sadânın sâhibi bana kendini açıktan açığa bildirdi. Dedi ki:

Korkma! Ta'accüb etme! Ben yanındaki dîvâr içinde bir tuğlayım. Yazdığın bend-i mahsûsun nihâyetinde “Bakalım bundan sonra ne olacağız!” dedin ve bu söz üzerine düşünmeye başladın ki sana ol-bâbda olan m'alûmâtımı 'îtâ etmeyi korktum.

Velâdet husûsunda verdiğin ma'lûmât pek doğrudur. Ben dahi bi'aynihî senin gibi doğmuş idim. Ya'ni vücûdum merkez-i ârzında yanmakta ve kaynamakta bulunan ma'deniyât içinde nice bin sene kaynadıktan ve ba'de bahhâra münkaleb ve mütekâsif ve mütecemmid olduktan sonra tabakât-ı ârzın her birisinde ve nice bin ecsâm içinde mütefarik ve perîşân kalmış ve nihâyet vâlidemin rahmine düşen bir mikdâr natfenin içinde cem' olmuş-idi. Hâsılı tıpkı senin gibi ben dahi bu dünyâda isbât-ı vücûdla tamâm kırk beş sene yaşadım. Sanâtım hükûmet me'mûriyeti idi.

Nihâyet bir ciğer 'ukûnetine mübtelâ olarak hastalandım ve hastalığın birçok ıstırâbını çektikten sonra bir gün kuvvâma dahi bir durgunluk gelmeye başladığını duydum. Çoluğumun çocuğumun yanı başımda söyledikleri sözleri gâyet uzaktan gelen sadâ gibi işidir ve hükümlerini pek güçlkle muhâkeme edebilir idim. Meşhûdât-ı vâk'a dahi nazarımdan uzaklaşdıkça uzaklaşır ve yanı başımda duran şeyler gözlerime birkaç bin arşın birden görünür gibi görünür idi. Garîbi neresi? Gözlerimin kuvveti ve kalbimin hiss ve beynimin muhâkemesi dahi azalmış olduğuna mı mebnîdir nedir gördüğüm şeylerden evvelki gibi lezzet alamaz idim. Her kuvvâm güyâ bu 'âlemden bıkmış ve usanmış idi. Nutk ü tekellümü teshîl eden damarlara kuvvet veren kan dahi bir aralık uyuşmaya yüz tuttuğundan dilim tekellümden ızhâr-ı 'acz eder oldu.

El-hâsıl eşyâ nazarımdan tebâ'üd ede ede ve sesler uzaklaşa uzaklaşa nihâyet iz'ânıma dahi hâle geldi. Hele bir ân oldu ki kendimi zifîrî karanlık bir gecenin zulmetinden daha mazlûm bir 'âlemde tek ve tenhâ olarak buldum. “Nerdeyim” diye yoklandım. Nerde olduğumu anlayamadım. Ancak evvelki 'âlem-i hayâtı gayb-etmiş olduğumu o 'âlemden hiçbir nâm ve nişân görememekle anladım.

Sen dünya dedikleri 'âleme gelinceye kadar seyr ü seyâhat ettiğin 'âlemleri kendin o 'âlemde iken muvâzene edemeyip şimdi dünyâda iken geriye bir nazarla muvâzene ettiğin gibi ben dahi dünyâdan çıkıp da bu dîvâra girinceye kadar gördüğüm şeyleri burada muvâzene etmekteyim.

İmdi burada ve şimdi bil-mülâhaza bulmaktayım ki ber-minvâl-i mezkûr âlem-i zulmete girdiğim zamân dünyâdakiler bana “Vefât etti” demişler ya’ni cânım çıkmış olduğunu hükmetmişler.

Hâlbuki benim cânım çıkmamış idi, mahzâ binâ-yı vücûdum içinde tanzîm edilmiş olan hayât makinesinin harekâtına sekte gelerek hayâtımın mevcûd olduğu hakkında bir eser gösterememekte idi. Yoksa ben cânımın hâlâ vücûdum içinde olduğunu bilir idim. Şimdi burada keşf-etmekteyim ki dünyâda hayât yalnız zî-rûh olanlara husûs değil imiş. Ecsâm-ı nâmiyeye dahi husûs değil. Her cisimde hayât vârimiş. Taşda da var, toprakda da. Ben hayâta “vücûd” ma’nâsı veriyorum. Bu hâle göre memâta dahi “ ’adm” ma’nâsını vermekteyim. Hâlbuki aradım aradım ‘âlemde ma’dûm olabilecek bir şey bulamadım. Bir katre mâyî’, bir zerre cism-i sulbî bile ma’dûm olamıyor.

Bundan sonra şuna dikkat ettim ki bir vücûd hiçbir vakitte başlı başına kâ’im olamıyor. Hatta sen şu hâlde insânsın â? Fakat vücûdun yalnız kendinden ‘ibâret değil. Sen o koca vücûd içinde bir nokta müsâbesindesin ki o nokta her ânda vücûdunun her tarafında bulunuyor ve binâberîn cümle vücûdunu istiy’âb etmiş sayılıyor. Yoksa etin başka bir vücûd, kemiklerin başka bir vücûd. Kanın başka bir vücûd. Hatta her biri başka bir vücûd olan bu vücûdların dahi her biri başka başka vücûdlardan mürekkeb. Vâkı’â ihtimâl ki sen şimdi kanın içinde demir denilen diğeri bir vücûd olmasına hiçbir münâsebet veremezsin. Fakat tahlîl et de bak.

Hâsılı sen harâret-i merkeziyeden ayrılıp da tâ dünyâ yüzüne ve böyle âdem şeklinde çıkıncaya kadar vücûdunu bin vücûd içinde bulmuş olduğunu ‘itirâf ediyorsun yâ! Yukarıda verdiğim ma’lûmâtta dahi anlamış olacağına göre senin vücûdunun böyle bin vücûd içine girmesi ‘abes değildir. Sen mahzâ o vücûdları ikmâl ve ittimâm etmek için girdin. Nasıl ki şimdi şu hâlde ya’ni insan şeklindesin vücûdun içinde daha nice yüz bin vücûd vâri ki senin vücûdunu ikmâl ve ittimâm için girmişlerdir. Meselâ şimdi senin vücûdunun içinde bir kaplan vâridir desem inkâr eder misin? Edemezsin yâ! Zîrâ vücûdunu bir kaplan yiyecek olsa da ondan sulbunda bir meni hâsıl ve o da düşü kaplanın rahmine vâsıl olsa ortaya bir kaplan çıkarabilir. Sen o kadar ahmak mısın ki böyle rütbe-i bidâhette bulunan bir hakîkatı kabûl edemeyesin. Ma’hezâ sen ister isen kabûl etme. Fakat mecbûrum. Çünkü keyfiyeti re’yü-l ‘ayn gördüm ve ‘alem-ül-yakîn öğrendim. Sergüzeştimi dikkatle dinler isen sen de anlarsın.

Yukarıda ta'rif ettiğim 'âlem-i zulmete girdiğim zamân vücûdum hal-edilmeye başladı. Gûyâ dest-i kudret gelmiş de vücûdumu bir hamur teknesine koyarak hamur yoğurur gibi yoğurmakta imiş. Yoğuruldu yoğuruldu. Bir de iş bittikten sonra bakayım ki yarım kaya kadar toprak kesilmişim.

Şimdi sen de bilirsin ki bu toprak benim vücûdumdan 'ibârettir. Fakat ben yalnız benim vücûdumdan 'ibârettir demiyorum. Ben diyorum ki toprak içinde benim vücûdum ile berâber nice yüz bin vücûdlar dahi bunu ikmâl ve ittimâl etmiştir. Ancak bunlar yalnız ben insan olduğum hâlde insanlık vücûdunu ittimâm ve ikmâle me'mûr olduklarından insanlıktan çıkınca artık o me'mûriyetleri hutâm bulmuş ve diğer vücûdları ittimâma muntazar bulunmuş olduklarını anladım.

Fakat ben sana ne demiş idim? 'Âlemde basît ya'ni yek başına hiçbir vücûd yoktur, her vücûd mürekkeb ya'ni nice vücûdların ikmâl ve ittimâmıyla mükemmel ve mütemmemdir demiş idim.

Binâberîn benim vücûdumdan ayrılıp diğer vücûdları ittimâm edecek olan aksâma mu'âvin olmak üzere mâr-üz-zikir yarım kaya kadar toprağa daha birtakım vücûdlar karışmaya başladı. Bu vücûdlar ya harâret-i zemîn eyleyerek dibinden ve etrâf ve ektâfımdan çıkar gelir veyâhûd harâret-i şems ve te'sîr-i bârânla gökten iner idi. Hâsılı her taraftan nice bin vücûdlar vücûduma girerek benden ayrılıp çıkanları tekmîl ve teşkîle himmet ederler idi.

Yâ Midhat! Ey gâfil!! Benden ne vücûdlar çıktı biliyor musun? Ne çiçekler! Ne meyveler! Ne otlar! Hem de bunların her biri vücûdumun ayrılır iken bana resm-i vedâ'î icrâ ettikleri zamân "Biz gidip daha ne kadar vücûdları teşkîl edeceğiz! Binâberîn hüsn-ü muvaffakiyetimize du'â etmelisiniz" derler de öyle giderler idi.

Sana tuhaf bir şey söyleyim mi? O kadar tuhaf ki âdetâ gülersin. Ben tuğla olup da şu dîvâra konulacağım zamân beni vaz'-etmiş olan dülgerin dahi benden ayrılarak çıkmış ve bir şalgam teşkîl etmiş olan bir cüz'den hâsıl olma bir çocuk olduğunu zannedebilirim. Zirâ arkadaşlarına der idi ki babası şalgamı pek sever imiş. Mevsimi gelince şalgamdan başka hiçbir şey yemez imiş. Ve tamâm benim medfûn olduğum yerde dahi babasının bir şalgam tarlası vâir imiş.

Netîce-i kelâm. O ‘âlem-i zulmette pek çok seneler kaldıktan ve vücûdumdan bil-efrâz daha nice pek bin vücûdlar teşkil eyledikten sonra bir gün birçok hem-civârımla beni kazdılar ve içimize “Su” denilir bir vücûd daha ‘ilâve ettiler. Yoğurdular moğurdular. Ba’de ateşe koyup yakarak vücûdumuz içinde bulunan ba’zı ecnebî vücûdları bu sûretle çıkardıktan sonra beni duğla hâlinde koyup bu dîvâra vaz’-ettiler.

Ben bu esrârı şimdiye kadar kimseye açmadım. Çünkü şu odaya girenlerden hiçbir ferdi görmedim ki bir kere başını önüne eğsin de nereden gelmiş nereye gidiyor? Kendi mâhiyeti nedir? Dünyâda bulunan ecsâm-ı sâ’ire ile ‘alâka ve irtibâtı neden ‘ibârettir? Buralarını düşünsün. Yalnız seni ‘acâyib ve garâyib-i fenniyeye meraklı bir adam görüp husûsuyla şimdiye kadar görmüş geçirmiş olduğun ‘âlemleri mülâhaza eder bulduğum için sırrımı sana açtım. Bir vücûdun bin vücûddan mürekkebe olduğunu ve bir vücûdun bin vücûdu itmâm ve ikmâl eylediğini kim düşünür ki ben dahi sergüzeşt-i ahvâlîmi hikâyeye edeyim. Hâlâ en büyük kimyâgerlerimiz bile ba’zı vücûdları basîttir diye hükmediyorlar. Hâlbuki kendileri câhil olduklarından o vücûd içinde dahâ kaç vücûd olduğunu keşf-edememiş buldukları cihetle bu hükmü veriyorlar. Nasıl ki ba’zı erbâb-ı hay’at dahi kürre-i Şems’in medârı bu kadar yalnız mahveri üzerinde hareket ediyor diye hükmetmektedirler.

İmdi bundan sonra ne olacağım diye nâfile düşünme. Sen de ancak benim gibi olacaksın. Ve benim gibi olacağına bu gün inanmaz isen benim gibi olduğun zamân mutlakâ inanacaksın.

Bir Mülâhazâ-i Dîniyye

Dîvârdan işittiğim şu sadâ üzerine bir kerre tüylerim ürperdi. Bil-ihdiyâr vücûduma bir ra’şe ‘ârız oldu. Ölüm cânlanmış da benimle müşâfehe ediyor zann-ettim.

Ma’hezâ böyle heyyûlâdan korkacak kadar da çocuk değilim. Derhâl ‘aklımı başıma topladım. Olanca şu’ûrumla hemân mülâhazaya başladım.

Mülâhazamın mukaddemâtı bana ol kadar hüznün verdi ki ‘âdetâ ağlayacağım geldi. Nasıl gelmesin? Baktım ki fikrimin intikâlât ve intikâbat serî’si ‘âdetâ beni tenâsühe da’vet ediyor.

Ne demek? Tenâsüh mü? Ben da'vâ-yı İslâmiyetle mütelezziz oluyorum. Kurân-ı 'Azîm-ül-Şânın telkîn ettiği 'akâyidi her âkîdenin bin kat fevkinde bir derece-i 'âliyede buluyorum. Felsefeyi hükm-i Kurân'da gördüğüm 'ulû efkâra nisbetle esfel-ül-sâfilîn nispetinde görüyorum.

Fikrimi te'ayyüb etmeyiniz. Fikir kayde, hapise gelir bir şey değildir. Hürri-ü mutlakdır. Fikrim hükm-ü celîl-i Kurân'a tatbîk edemediği fûnûnu "Yalandır" diye kesib atmağa hâzır hatta "Kâ'inât" mukaddimesini dahi bu hisle yazdım. Ancak şimdiye kadar hangi fenni tatbîk ettim ise Kurân'ı ona mugâyyer ve muhâlif bulmadım.

İmdi ben bu da'vâ ile ve bâ-husûs "'Âkl ü medenî olanları hükm-ü Kurân'a da'vet etmeli" gibi hamî-i İslâmiye'nin ecbâr eylediği bir hülyâ ile berâber kendimi müzehheb-i tenâsühe mi kaptıracağım.

Fikrimle şu mücâdele arasında iken o kadar hiddet ettim ki gözlerimden yaş geldi. Kanıma târî olan harâretten-midir nedir yüzümden dumanlar çıkmakta olduğunu görür idim.

Efendim insân bir kerre hiddet ettiği zamân mülâhaza ve mütâla'aya da vakti kalmıyor. Mülâhaza ve mütala'a, 'îtidâl istiyor.

Nasılsa bir aralık bu lüzûmu hiss-edebildim. Yavâş yavâş kesb-i 'îtidâl ederek soğuk kanla düşünmeye başladım.

Heyhât! Ben nerede imişim, hakîkat nerede! Meğer fikrim intikâlâtla beni hakîkattan başka bir tarafa çekmemekte imiş. Meğer benim Kurân-ı Âzîm-ül-Şân hakkındaki tedkîkâtım dahi pek nâkıs imiş. Meğer ekmel-i kelâm ve âhk-ı ahkâm olan Kitâb-ı Kerîm muhtelif-ül derecât olan her fikrin ihâta edebileceği ma'nâları her 'aklın kabûl edebileceği hükümleri bir söz ile vermekte imiş. Bakınız mes'eleyi muhâkeme edeyim de siz de anlarsınız.

Evvelâ Dağarcığımızın ikinci numerosunda münderic "Vilâdet" bendini ele alalım.

Biz o bende ne demiş idik? "Ben anamın rahmine düşmezden daha nice bin sene mukaddem yaratılmış idim" demiş idik.

Yalan söylememişiz. Bize “Ben sizin rabbiniz değil miyim” sû’âli vârid olup da bizim dahi “Belî sen bizim rabbimizsin” cevâb-ı tasdîkini verdiğimiz zamân biz doğmazdan kaç sene mukaddem olduğunu ta’yîn edebilecek muhâsib kimdir? Demek oluyor ki fenn bu bâbda hükm-ü Kurân’dan hâric bir şey söylemiyor.

Bir de “Ben tâ merkez-i Ârz’dan sath-ı küreye çıkıncaya kadar nice bin inkilâbâta dûçâr oldum” demiş idik. Kurân dahi hılkatimiz topraktan olduğunu haber veriyor. Zâten dünyâda hılkati topraktan ya’ni zemînden ya’ani şu kürre-i Ârz’ın eczâsından göze en evvel görülen cüz’ü yâdla kürre-i Ârz’dan olmayan hangi vücûd vardır?

Mezkûr Vilâdet bendinin nihâyetinde mes’elenin asl-ı rûhu ve işbu “Dîvârdan Bir Sadâ” bendinin tahrîrine sebep-i müstakil olarak “Bakalım bundan-sonra ne olacağız!” demiş idik. Efkâr-ı felsefenin bu hükmü Kurân’a nasıl muhâlefeti olabilir ki bize “Biz sizi ‘abes olarak halık etmedik” diye bin yerinde şimdiki hayâtımızdan sonra daha neler olacağımıza dâ’ir va’adler veriyor.

Gelelim dîvârdan işittiğim sadâ bahsine.

Sadâ bana Kurân-ı Kerîm’in “Her şey aslına rücû’ eder” hükm-ü celîlinden başka hiçbir şey söylemedi. Vilâdet bendinde gösterildiği üzere vücûdum nice bin eczâdan hülâsa edildikten sonra sadânın dediği vecihle yine nice bin vücûdlara rücû’ edecek imiş.

Sadâ hayât denilen şey’in ebedî ve câvidâni olduğunu ve bu gün hayy görülen şeylerin meyt hâline girdikten sonra ondan daha nice hayyler çıktığını haber verdi. İmdi hayâtın ebedî ve câvedâni olduğu Kurân-ı Kerîm’in hemân her sahîfesiyle müstedlel olup “Meytten hayy çıkarılır, hayyden meyt” hükm-i celîli dahi sadânın esâs efkâr-ı üzerine bir bürhân olamaz mı?

Yoktur! Yoktur! Cüst ü cüy-ı hakîkatte dâ’imâ kendime delîl-i ittihâz etmekte olduğum Kitâb-ı Akdes’de felsefenin ta’n-edebileceği bir harf yoktur. Nasıl olabilir ki felâsifenin felsefesi henüz hükm-i Kurân pâyesine varamamış olduğu gibi varmak dahi ihtimâlin hâricindedir diyebilirim.”

Gerek “Vilâdet” ve gerek “Dîvârdan Bir Sadâ” bendlerinde efkâr-ı felsefenin ilişebileceği bir cihet kalıp o da “âhret” mes’elesidir. Ancak Kurân-ı Kerîm herkese anlayabileceği rütbede söz söylediğini haber verip bu sözle ‘âriflerin istedikleri

ma'naları dahi söylemekte olduğu cihetle eğer bir müslümân feylesofu âhret ne demek olduğunu sarâhate şerh edecek olsa tabî'yyûn felâsife o hakîkati dahi görüp hayrette kalacaklarını iddi'â edebilirim (Şimdilik bu iki bendde ol-bâbda hiçbir fikir yoktur)

İşte şu mülâhazât üzerine baktım ki fikrimin beni sevk eylediği cihet tenâsüh değildir. Zîrâ erbâb-ı tenâsüh ekseriyâ yâlnız rûhtan bahs-edip şimdi en küçük haşerâtta gördüğümüz ruhlar hep insân rûhu olduğunu der-miyân ederler. Hatta Pisagor dünyâyâ geldiği zamândan evvel bir zamânda yine gelmiş olduğunu iddi'â etmiştir. Ancak dîvârdan işittiğim sadâ bu fikrin 'aksini hükmediyor. Sadânın bahs-ettiği şey rûha dâ'ir değil. Yâlnız maddiyâttan 'ibâret.

Bir de sadânın verdiği hükme göre insanın tekrâr insan şekline girebilmesi muhâl derecesinde müşkül ve belki de muhâldir. Zîrâ vücûd-ı insanı teşkîl eden bunca ecsâm bir daha nasıl ittifâk ederek bir insan-ı vücûdu teşkîl edebilirler. Edebilmeleri velev ki farz olsun. O ikinci vücûddaki beyin evvelki beyin olmadığına ve 'âzâ evvelki vücûdun 'âzâsı bulunmadığına mebnî insan evvelki hayâtı (vâr ise) onu mümkün değil tahattur edemez.

Sadâ esâs bahsini Kürre-i Ârz üzerinde bulunan ecsâm-ı hevâ'iyeye ve mâiyye ve salbiyyenin bir zerresi bile gayb-olmadığı hakkında fennen mevzû' olan kânûn üzerine binâ ediyor.

Öyle ise demek oluyor ki "Ben dünyâyâ nasıl gelmiş isem yine öyle gideceğim. Ya'ni vücûdum nasıl ki nice bin ecsâmdan toplana toplana teşekkül etmiş ise yine öyle nice bin ecsâma inkisâm ede ede müteferrik olacak." Binâberîn "Bakalım bundan sonra ne olacağız" diye düşünmemeliyim. Kendimi kâ'inâtın inkilâbâtı içine salıvererek yan gelip safâma bakmalıyım.

(İntihâ)

Raks

Raksı eğer Diyojen'ce ta'rîf edecek olursak ne tuhaf bir şey olurdu! Meselâ der idi ki: "Raks demek bir erkek veyâhûd bir kadının kalkıp hiçbir vecihi olmadığı hâlde deli gibi zıb zıb sıçramasıdır."

Raksı Şu ta'rîfin verdiği fikir üzerine tefekkür edecek olsak hakkında "El-cünûn-ı fûnûn" sözü vârid olmuş olan insanın cinnetlerinden birisi dahi bu olduğunu hükmeder idik.

Ancak sath-ı Kürre-i Ârz'ı şöylece bir gözden geçirecek olsak 'âdetâ hiçbir memleket göremeyiz ki halkı 'indinde raks mechûl olsun. Hatta medeniyetten bütün bütün mahrûm bulunan vahşiler 'indinde bile raks mevcûd olduğunu görürüz.

Pek'âlâ. Bu hâlde insan için raks halikî ve ceblî bir şeydir diye hükmedemez miyiz? Bana kalır ise ben çoktan hükmettim bile.

Şaka hoş ama raks en ziyâde nazar-ı dikkati celb-edecek husûsâtta birisidir. Bunun insan için halikî ve celbî olduğunu istidlâl edecek pek çok deliller olup ez-cümle küçük çocuklar 'yürümeği öğrenmezden mukaddem raks öğrendikleri dahi delillerimizden birisidir.

Evvel-ül-basâr için en küçük bir hareket en büyük bir ders-i 'ibret olup bir şey'i göstermeksizin göremeyen gözler evvel-ül-basârın minvâl-i muharrer görebilmişlerini nazar-ı istigrâbla gördükleri cihetle ihtimâl ki çocukların yürümek öğrenmezden mukaddem raks öğrendikleri hakkında edilen dikkate dahi istigrâb eden bulunsun. Fakat bu sûret o kadar istigrâb olunacak bir şey değildir.

Evvelâ Şunu düşünelim. Raks fi'l-hâkika neden 'ibârettir? İnsana Şevk ve tarbden hâsıl olan bir hareket değil-midir? Vâkı'â ba'zı rakkâs ve rakkâseler vardır ki raksı kendisine san'at edinmişlerdir. Bu hâl raks esâsına müteferri' bir şey olup hatta onun dahi mâhiyeti nazâra bir Şevk-i tarb vermektir. Bundan sonra bir de bir yaşındaki çocuğun ellerini sallayıŐlarına ve bütün vücûdunun vuruŐlarına ve davranıŐlarına dikkat edelim. Çocuğa bu hâller ne zamân gelir? En ziyâde Şevk ve Őatâreti olduğu zamânlar değil mi? Öyle ise çocuğun bu hareketlerine raks diyebileceğiz.

Hatta Şurası dahi dikkat edilecek bir şeydir ki bu hareket yalnız hâl-i takûliyete mahsûs bir şey olmayıp ve çocuk bunu unutmayıp büyüdükçe raksta terakki eder. Ve üç-üç buçuk yaşlarına girdiği zamân en büyük eğlencesi raks olur.

Ama denilecek ki raksta mevzûn bir hareket Şarttır. Evet. Ancak bu mevzûnluğun neden 'ibâret bulunduğu ta'yîn edilmemiŐtir. Her milletin kendisine mahsûs bir raksı vardır ki

hiçbirisi diğere benzemez. Hâlbuki yalnız erbâbı ‘îndinde değil her nazarda her nevi’ raksın yine bir mevzûnluğ görünür. Hem de bir vücûd kudreti yettiği mertbe raks eder. Meselâ bir kötürümün cânı istese de raks edecek olsa ve daha tuhafını ister iseniz şöyle tasavvur ediniz ki bu kötürüm hem kötürüm ve hem de çolak bulunsa nasıl raks eder idi? İşte bu tasavvurunuzdan istintâc edeceğiniz netîce üzerine çocuğun raksı dahi kuvvet ve kudretiyle mütenâsib olduğunu kabûl edersiniz.

Benî beşer için raks o kadar halıkî o kadar tabî’dir ki bunun lüzûmunu taharrî hâtırlara hatûr etmemiş olduğundan raksın cihet-i lüzûmunu aramış feylesof hemân yok gibidir.

Etbâdan “Raks bir nevi’ cimnastîk olduğu için lâzımdır ve mahzâ sıhhat-i vücûda edeceği hizmetten dolayı îcâd edilmiştir” diyenler işittim. Ancak raksın îcâd edilmiş bir şey olmadığını buraya kadar göstermiş olduğumuz deliller isbât edebileceği gibi bunun için daha birtakım deliller dahi bulabiliriz.

Bir dereceye kadar Bulgaristan’da Bulgar ve husûsuyla Kafkasya’da Çerkez kızları akşam tarla ve çayır ‘ameliyyâtından ‘avdet eyledikleri zamân köyün mesîresi demek olan bir ulû ağacın altında bir sâ’at kadar hora oynarlar. Ne hâcet Bağdâd’da yaz günü o sıcağa karşı ‘amele binâya çamur taşır iken çamuru boşaltıp da doldurmağa ‘avdet eyledikleri zamân raks ede ede giderler. Bu hâlde bulunan ‘ameleye artık cimnastîkin lüzûmu kalır mı? Zann-ederim ki etbâ-yı mûmâ-ileyhüm Avrupa’nın balolardaki rakslarını nazar-ı dikkate alarak er-minvâl-i muharrer zehâbda bulunmuşlardır. Tedkîkat-ı feylesofâneler yeni Avrupa gibi avuç içi kadar bir yerde sıkıştırıp bırakmayarak kıta’ât-ı sâ’ireye doğru biraz vüs’at verecek olsalar idi raks hakkında dahi öyle bir tek fikir ve tasavvurda bulunmazlar idi.

Raks hakkında benim cümleden ziyâde nazar-ı dikkatimi celb-eden şey raksın galebe-i şevk ve şatâretten geldiği cihetle rakkâse elbette bir lezzet vereceği gibi temâşâ edene dahi lezzet vermesi kaziyesidir.

İnsan nazar-ı dikkatini celb-eden husûsât üzerine bil-tabî’ düşüneneğinden bunun için ben dahi düşündüm ve bu bâbda bir vecihâti hikâyeye edeceğim karârdan başka bir şey’e karâr veremedim.

İnsan gâyet güzel resm-olunmuş bir levhaya veyâhûd bir sitatüye baktığı zamân mütelezziz oluyor ya! Raks dahi bir levhadan veyâhûd sitatüden ‘ibâret olduğu için temâşâsı insana lezzet veriyor. Hem de nasıl levha? Nasıl sitatü? Cânlı!!

Bilemem bu fikrime kar’în-i kirâm iştirâk ederler mi? Ancak ben raks temâşâsına ne kadar güzel başlamış olur ise olsun bir levhayı veyâ bir sitatüyü temâşâdan daha lezzetli ve daha büyük bulmaktayım.

Bir ressâm –ı meşhûrun yaptığı levhayı veyâ bir hakkâkın hakk-ettiği sitatüyü niçün hezâr-ı âferînler ile telakkî ederek temâşâsından mütelezziz oluruz? Tabî’ati güzel taklîd edebilmiş olması için değil mi? Hâlbuki raks bir kerre taklîd değildir. Tahkîktir. Ya’ni tabî’at kendisinden ‘ibârettir.

Bundan başka levha veyâhûd sanâtı yalnız bir vazî’ tasvîr edip hâlbuki rakkâs bir dakîkada nice vazî’ler tasvîr eder ki bunların her biri erbâbı ve ustasıyla bir levha olarak tasvîr veyâ bir sitatü olarak hakk-edilmeye sezâdır. Böyle olunca raksa bir “Cânlı levha” veyâhûd “Bir hayât-ı sitatü” demiş olsak be-câ değil midir? Bence be-câdır. Hatta be-câ olduğu için rakstan mütelezziz olmaktayız.

Raks hakkındaki şu fikr-i mahsûsum üzerine ihtimâl ki kâr’în-i kirâm hazretince bir tasavvur hâsıl olur ve taraflarından rakstan hoşlanmaklığım bir mülk-i simyânın bir ayak üstünde büyük vaz’-ı dil-firîb göstermemesinden ve husûsuyla Avrupa rakkâsları misillü gâyet mâhirlerin ‘âdetâ meydân rakstan hüv-el-nevb uçacak gibi nümâyîşlere muvaffak olmasından ‘ibâret midir, yollu bir sû’âl dahi îrâd edilir.

Böyle bir sû’âle şöyle bir cevâbım var:

Raks hakkında hallice dikkatlerim vârdır.

Raks yalnız Frenkçe “Dansöz” ve Türkçe “Köçek” denilen erbâb-ı san’atın icrâ ettikleri san’at ve rakstan ‘ibâret değildir. Bunlar vâkı’â nazarlarda hiss-i nefsâniye vüs’at verecek vaz’ler tasvîr ederler. Ancak ben köylülerin raksını dahi temâşâ ettim ki yirmi otuz kızın veyâhûd ol-mikdâr kız ve erkek birbirlerinin ellerinden veyâ kemerlerinden tutarak bir halka teşkîliyle kâh halkanın merkezinde ictimâ’ ve kâh menahîsine doğru tebâ’id sûretiyle ve birbirinin yüzüne mütehasirâne nıgehler ile raks edişleri vicdânımda “Hemşehrîler, analarımızdan hep bir meskat-ı râ’s’e düşmüşüz, bir vatanın evlâdıyız,

sevdâ-yı vatan bizi o nokta-ı merkeziyede cem'eder. Havâyiç-i beşeriye gâh olur ki teb'îd eyler ancak her birimiz diğerimizle miyân-ı himmeti bend-ederek el birliğiyle çalışmaktayız, şu dakıkada 'âşık 'âşıkasına ve 'âşık dahi 'âşıkına nazar-ı hayretle bakmakta ise de analarımız bizi yine birbirimiz için Doğurmuş olduğundan hep yekdiğerimizin kısmetiyiz" gibi ma'nâlar tasvîr eder idi. Bundan sonra gemicilerin raksını gördüm ki bir hatt-ı müstakîm üzere teşkîl ettikleri silsile ile icrâ ettikleri, hem yanık yanık nağmeleri ve hem ağır ağır ve okyanusun şiddet ve hiddetine ve daha doğrusu şiddet-i hiddetine göğüs veren kahramanlara lâayık hareket-i mevzûneleri kendimi gûyâ beher muhît-i ekber üzerinde imişim de selâmetimiz bu himmetli çocukların gayret-i mütesilsilesine menût imiş sandırır idi. Kezalik, bıçağını sıyırmiş iki zeybeğin raksını gördüm ki her hareketini sanki kahramanlığının, celâdetinin bir eser-i fi'liyesini göstermek için icrâ ediyormuş gibi 'âdetâ vicdânımda bir dehşet tasvîr eder idi. Bun hâle göre rakstan ne cihetle değil ne cihetler ile mütelezziz olacağımı istihrâc edebiliyorsunuz.

Ma'hezâ bu cevâbımla kâr'în-i kirâm hazretine ber-minvâl-i muharrer sû'âli îrâd ettiren fikri redd-ediyorum anlaşılmasın. Onların tasavvur ettikleri hâl ile dahi hem-hâlim. Hem de ol-kadar hem-hâlim ki o kabîl raksları 'âdetâ noksân görmekte ve o raksın temâşasıyla hissiyâtıma gelecek vüs'atin tamamıyla hâsıl olması için san'at-ı raksa daha ziyâde vüs'at verilmesini dahi ârzû etmekteyim.

Meselâ gönül der ki oyuncular şimdiki hâlde vücûd-ı insânda olan güzel güzel vazı'lardan yâlnız kâ'imen mümkün olan vazı'ları tasavvur ediyorlar. Hâlbuki kâ'imen mümkün olan vazı'ları müş'ir levhaları veyâ sitatüleri temâşa ettiğim zamân ne kadar mütelezziz olmakta isem ku'ûd hâlinde veyâhûd bir vücûdun serpilip yatmış olduğu vaktindeki vazı'larımı iş'âr eden levha ve satülerin temâşâsından dahi o rütbe-i mütelezziz olmaktayım. Binâ-en'aleyh bu vaz'iler dahi san'at-ı raksa idhâl ve 'ilâve edilse...

Ancak bunda bir müşkül olduğu için gönlümün şu arzûsuna şiddet vermeye mânî' oluyorum. Benim raksta bulduğum büyüklük ne idi? Oyuncunun bir ânda beş on vaz'iyeti birden tasvîr etmesi değil mi idi? İmdi san'at-ı raksın gönlümün istediği kadar tevsi'ne o hâlde 'ilâve edilecek vaz'iyetlerin bir ânda tebdili mümkün olamayacağı kaziyyesi mûmân'at gösterir. Eğer bunun dahi bir imkânı bulunsa da san'at-ı raks o

rütbe-i tevsi' etse temâşâ-yı raksı hem resim ve hem de sitâtü temâşâsına dâ'imâ tercîh eder idim.

(İntihâ)

İnsân-Dünyâda İnsânın Zuhûru

Dağarcığımızın iki numarolu nüshasında "İnsân" ser-levhâsıyla münderic olan bir bend-i husûs benî beşerin ta'dâd ve ta'rife sığmaz hâl-i 'aciz ve meskenetiyle berâber dünyâ yüzünde göstermiş olduğu bunca mü'esser-i kudret ve muvaffakiyeti hakkında kâr'în-i kirâm hazretine bir fikr-i husûs vermiş-idi.

Hadd-i zâtında bu kadar 'acayib bu kadar garîb olan bir hayvân bizim mensûb olduğumuz sınıf olmayub da başka bir nevi' olmuş olsa bile o hayvân hakkında mükemmel bir yolda âhz-ı ma'lûmât etmeğe merâkımızın bizi icbâr edeceği derkârdır. Nasıl ki ahvâlinde bir rütbeye kadar garâbet görmekte olduğumuz karıncalar, güvercinler, arılar vesâ'ire gibi hayvânâtın bile garâyib hâlleri ol-bâbda mükemmelen âhz-ı ma'lûmâta bizi icbâr ediyor. İnsân ise yine bizlerden 'ibâret bir nevi' hayvân olduğundan bu nev'in dünyâ yüzünde nasıl türemiş olduğunu elbette merâk ederiz.

Kürre-i Ârz üzerinde nev'-i beşerin sûret-i intişârı gerek diyânet ve gerek fînûn nazarında en ziyâde ehemmiyet almış bir şey olduğundan bu bâbda hem 'ilmâ-yı dîniyye ve hem hükemâ-yı tabî'yye pek çok rivâyetlerde bulunmuşlardır.

Kâ'inât ser-levhâsıyla yazmakta olduğumuz kütübhâne-i târihin mukaddimesi makâmında olarak neşr-eylediğimiz küçük cilde gerek hıkat-ı 'âlem ve gerek intişâr-ı benî âdem hakkında ilmâ-yı dîniyye ile hükemâ-yı tabî'yyenin yekdiğerini tahti'e eden rivâyetleri bil-hâkime hakîkate ikisinin dahi bir re'y ve fikirde bulunmakta olduklarını gösterdiğimizden burada zikr-olunan iki fırkanın efkâr ve râbitlerini bitekrâr-ı muvâzene etmeğe mecbûr değiliz. Burada benî beşerin dünyâ yüzünde zuhûruna dâ'ir 'akla yakîn ya'ni fennen verilen ma'lûmâtı pürüzünden ayıklayarak bir icmâl yapabilir isek kendimizi muvaffak 'add-ederiz.

Müdekkikîn-i hükemâ, ebnâ-yı beşeri vücûdunun rengine veyâ saçlarının hâline veyâhûd çehre ve simâlarına bakarak bunlardan ba'zıları benî beşeri iki ve ba'zıları on

ve kimisi on iki ve birtakımı on beş ve ba'zısı dahi yirmi üç sınıfa kadar taksîm etmişler ise de bunlar şu taksîmâtı birçok 'itirâzlardan kurtaramamışlardır.

Çünkü bunlardan taksîmâtı en küçük ve en az bir sûrette icrâ edenler elbette diğerlerinden ya'ni daha büyük ve daha mut'ad icrâ edenlerden daha çok dikkate ve daha etrâflı mütâla'atta bulunmuş olduklarından bunlar diğerlerini tahti'e için "Memleketlerin havâsında vücûd-ı beşerin rengince pek çok tagîrât husûsunda bir büyük te'sîr vardır. Meselâ Avrupa'dan Hind'e giden bir adamın Hind'de müddet-i ikâmetine göre cildine bir kalınlık ve rengine bir siyâhlık 'ârız olduğu görülmektedir. Benî beşerin ise evâ'ilde pek çok mühâceret ettiği târîh nazarında bir âhîn-i kâtî'a ile müsbet bulunduğundan zâten bir fâmilyaya mensûb olan insânlar tebdîl-i iklim ettikçe şekli ü sîmâları dahi tebeddül etmiş olacağı kabûl olunur. Binâberîn el-yevm ba'zı müdekkiklerin yirmi üç sınıfa kadar taksîm kabûl ettirmekte oldukları insânların min-el-ezel sahîhen yirmi üç fâmilyaya münkasım bulduklarını kabûl ve teslîm etmek 'âdetâ müşküldür" derler.

Hükemâ-yı mûmâ-ileyhümün benî beşer için ta'yîn etmekte oldukları işbu sınıflar hakkında söyleyecek sözlerimiz olsa bile bunu şimdi söylemeğe lüzûm görmeyiz. Çünkü o hâlde mes'elenin mübde'ini bırakıp da müntehâsından başlamış oluruz. Bir kerre benî beşerin zuhûrunu görmeli de ondan sonra sunûfunu arayacak isek aramalıyız. Şimdiki hâlde hükemânın insânları ikiden yirmi üç sınıfa kadar ayırmış olduklarını görmekliğimiz ise kürre-i ârz üzerinde bulunan her ferdi başlı başına bir ferd zann-etmeyerek bunun asıl ve esâsı ittihâz olunan bir 'ırka mensûb olduğunu görmek ve gûyâ dünyâdaki insânlar bunca milyonlara münkasım olmayıp nihâyet nihâyet yirmi üç kişiden 'ibâret eder idiğini öğrenmek maksadına mebnîdir. Çünkü zuhûr ve intişâr-ı beşer husûsunda verilecek ma'lûmâtı hüsn-ü telakki etmeği bu sûret-i teshîl edecektir.

Yalnız bu günkü gün değil pek çok zamândan-beri insânın hayvâniyet husûsunda sâ'ir hayvânlardan hiçbir farkı olmadığı müttefik-i 'aleyh olup şimdiki hâl-i terakkîsi bunları hiçbir vecihle hayvâniyetten kurtaramamaktadır. Ancak insanlar kâbl-i terakki bir hayvân olduklarına ve terakki ise elbette en azdan ve hatta hiç yoktan başlayacağına mebnî bunların terakkiyâtını bir nisbet-i ma'lûmede azalta azalta bir zamâna kadar gider isek insânların terakkîden bütün bütün mahrûm ve 'âdetâ bahâyimden ma'dûd oldukları bir zamâna kadar varabilmek imkân dâhilindedir.

Ancak şurasını kayd-edelim ki insânlar için şu tasavvur ettiğimiz müntehâ-yı rüc'at ve tedennî ki 'âdetâ hiçe kadar varmaktadır. Bunların şu hâli târîhte görülmekte olduğu vecihle bir vakit dağlarda ve ormanlarda ve fakat yine fâmilyalardan 'ibâret cem'iyetler içinde yaşadıkları zamânki hâlleri olmayıp ondan daha pek çok evvelki hâlleridir. O kadar evvelki hâlleri ki hatta ber-minvâl-i muharrer ormanlarda ve mağaralarda ikâmet eden ve insân denilen hayvânlar bizim tasavvur ettiğimiz hayvânlara göre 'âdetâ mütemeddin insân 'add-olunabilirler. Bizim insânları bahâyimden 'add-ettiğimiz zamân o zamândır ki insânlar sahîhen bahâyimden ma'dûd idi.

Şimdi buna mukâbil el-hâlet-ü hazîhi gerek Asya ve gerek Afrika'nın ba'zı mahallerinde "Orangutan" ya'ni nesnas denilir bir nevi' hayvânlar görülüyor ki fenn-i teşrîhçe insâna müşâbehet tâmesi vardır. Hatta yâlnız zâviye-i vecihî hâdde olması ya'ni daha kapalı bulunmasıyla alt ve üst çenelerinin daha uzun ve çıkık ve ellerinin daha uzun ve ayak gibi isti'mâle ve ayaklarının dahi el gibi istihdâme isti'dâdı olmasından başka insandan hiçbir farkı yoktur. Binâ-yı vücûdunu teşkîl eden kemiklerin şekli ü 'adedleri insanınkiye tamamıyla müsâbe ve müsâvî olduğundan 'alem-i beşerîh ile uzun uzadıya iştigâli olmayanlar nesnas kadîdini görmüş olsalar 'âdetâ insan kadîdi diye hüküm-ederler.

İmdi nesnasın terkîbce insana bu kadar müşâbeheti ve husûsuylapek çok 'ameliyyâta isti'dâdı üzerine müdekkikîn-i hükemâ hemân müttefikken insanın aslı nesnas olduğunu hüküm-etmişlerdir ki keşfiyât-ı fûnûn üzerine pek çok şeyler kaleme alan Debey nâm muharrir esâs mes'eleyi tabî'yyûn-u hükemâdan meşhûr Lamark'ın efkârı üzerine binâ ederek bu bâbda ber-vech-i âti tasvîr-i efkâr eylemiştir.

"İnsân ile nesnas arasında bidâhet göze görünen en büyük fark nesnasın elleri uzun olarak ayak gibi bil-isti'mâl dört ayak üzerine yürümesi ve ayaklarının parmakları dahi el parmaklarına müşâbih olduğundan bunların da el gibi isti'mâline müsâ'id olmasıdır"

"Fakat nesnas ba'zı havâic-i hayvâniyelerinin ilcâsıyla iki ayak üzerinde yürümeğe ve kendilerini ağaç dallarına ayaklarıyla ve baş aşağı asmak gibi halleri bırakarak âhz ü zabt işini yâlnız elleriyle ve yürümek işini dahi ayaklarıyla rev'iyet etmeğe başlamış olsalar gitgide bunlar ayaklarını artık el makâmında işti'mâl etmeği unutarak ayağı ayak

ve eli dahi el gibi isti'mâl ederler idi ki bu hâlde ayakları dahi yavaş yavaş 'adetâ tanıdığımız ayak şeklini alır-idi. Zîrâ şunu bilmeli ki hayvânâtın bir harekete alışmaları vücûdlarının şekli iktizâsından olmayıp beline bil'akis vücûdlarının bir şekle ifrâğı bir nevi' hareketlerinden ileri gelir”

“Bundan sonra nesnas çenelerini ve dişlerini tedâfi' ve ta'riz altı makâmında isti'mâl etmeyip de 'âdetâ çiğnemek yolunda isti'mâl etmiş olsa o hâlde çene kemikleri daha mu'tedilce açıla açıla çeneleriyle nasyası insân çenesine ve nasyasına tahvil etmeğe yüz tutar ve dişleri dahi daha 'amûdiyet kesb-eder”

“İmdi nesnas bu sûretle bir kerre iki ayak üzerinde yürümeğe ve insanca çiğnemeye başlayıp da insanlığa daha yakîn yaklaşıdıktan ve 'âdetâ insanlaştıktan sonra bunlar fâmilyâ ve cem'iyet 'akd-edecek ve havâyîç-i hayvâniyelerini yekdiğerinin mu'âvenet ve muzâheretiyle tesviye eyleyecek olsalar 'âdetâ şimdiki insanların cem'iyet-i medeniyesine karîb bir cem'iyet teşkîl edebilirler idi. Hatta bir kerre bu dereceyi bulunca eski işâretleri ve 'acayib ve garîb sadâları yekdiğerine ifâde-i merâma kifâyet edemeyerek bunlar o sadâ-yı garîbi bil-tashîh ve boğazlarını ve dillerini bil-ta'dîl ufak tefek lakırdılar dahi söyleyebililer ve nihâyet evvelce dört ayak üzerine yürüyen ve vahşî zann-olunan nesnas 'adetâ insan olup giderler idi.”

Benî beşerin zuhûru için Debey'in dediğı ve bütün hükemânın hükm-eylediğı gibi nesnasları mebde-i itihâz etmeyip de beşerin nesnas hâlinde mukaddem ne hâlde bulunduğunu dahi merâk ederek bu bâbda fûnûndan mâlûmât talep edebiliriz. Ancak o zaman bahis bir aralık tabakât-ül ârza intikâl ederek hılkat-i 'âlem husûsunda tâ merkez-i ârza kadar gitmek lâzım gelir. Eğer buraları behemehâl merâk edilir ise kâ'inâtın mukaddimesine mürâca'at imkânı dahi mevcûddur. Ancak biz zuhûr-u insanın mübdi'î olmak üzere nesnasları ele alsak ve dünyânın yine işbu dördüncü tabakasından başlasak dahi kifâyet eder. Binâ'en-'aleyh benî beşerin nesnastan âzame bi şey olduğu hakkındaki rivâyâtı Mösyö Debey, Hekim Lamark'ın efkârı üzerine ber-minvâl-i muharrer pek güzel hülâsa ve icmâl etmiş olduğundan biz dahi muhâkemenizi onun üzerine binâ edelim.

Mösyö Debey, Hekim Lamark'ın fikrini ber-minvâl-i muharrer tasvîr ve tahrîr ettikten sonra erbâb-ı mütâla'adan en çoğu bu fikri kabûlde tereddüd göstereceğini anlayarak demiştir ki:

“Vâkı'â ba'zıları şu fikri kabûlde tereddüd gösterirler. Ancak bu hâl, sırf humk ve cehâletten ileri gelir. Lamark, bunu pek büyük tedkîkât-ı hikemiye üzerine istihrâc eylemiştir. Binâberîn insanlığına mağrûr olanlar- Lamark bizim birinci babalarımız olarak bize yine birtakım insanlar göstermeyip de maymunlara mürâca'ata neden mecbûr olmuştur- demesinler.”

Hayır! Demezler. Çünkü bu gibi mübâhisi mütâla'aya râğbet edecek olanlar insan ile nesnas arasında fenâ' görülen müşâbehet-i tâmeyi bilecekleri cihetle 'itirâz etmezler. Bâ-husûs Asya ve Afrika çöllerinde ve Avusturalya ve Amerika'da yine bizim benî nev'imizden birtakım adamların hâlâ nesnaslar 'âleminden daha hâllice bir 'âlemde olmadıklarını görüp durduğumuzdan birinci babalarımızın nesnas denilen bahâyim olması kimsenin nâmusuna dokunmaz. Fakat nesnası insana kalb-etmek için gerek Lamark'ın ve gerek hem-efkârının sûret-i fikirlerini tamamıyla kabûl etmeğe dahi mecbûr değiliz.

Hele ben kendi kendime düşünüyorum düşünüyorum da bu mecbûriyete aslâ mahal bulamıyorum.

Nesnas'tan insan yapmak için 'adetinin hilâfını kabûl ettirmeğe tabî'atı niçin mecbûr edelim? Ya'nî nesnası ayaklarını el gibi isti'mâl etmekten man'ile ayaklarını yalnız ayak ve çenelerini dahi vahşî hayvân çenesi gibi isti'mâlden man'ile bunu da te'dîl ve tashîh gibi bir zahmeti ne sebebe mebnî ihtiyâr eyleyelim?

Hatta sanâyî'-i tabî'at hakkında benim kendimce sebkât eden tecrübelerime göre Lamark'ın meydâna koyduğu fikrin vücûd bulması muhâl ve mümtenîdir. Çünkü bir vücûdun bil-ta'lîm ve bil-terbiye alıştırdığı hareket-i suni'yeden evlâdiyenin dahi hisse-mend olması lâzım gelir. Bir nesnası iki ayak üzerinde yürümeğe alıştıran dört ayak üzerinde yürümemeği öğrettiğimiz hâlde yavrularının bî-aynihî bu şekl-i sûreti ve bu isti'dâdı kazanması lâzım gelir. Kuyruğunu kulağını kesip bir başka kıyâfete sotduğumuz kelbe ayak üzerinde durmayı istemeyi, baston taşımayı ta'lîm ettiğimiz hâlde yavrusu dahi bu terbiyeyi halıkî olarak alıyor mu?

Ne hâcet Çinliler ayaklarının küçürek olması için demir pabuçlar içinde büyütüyorlar. Bunca seneden-beri ‘ameliyât peşinde oldukları hâlde ayaklarının küçük olması kendileri için neden halikî olmuyor?

Ama zann-olunmasın ki bu sözümle Lamark’ın “Hayvânâtın bir harekete alışmaları vücûdlarının şekli iktizâsından olmayıp belki bil’akis vücûdlarının bir şekle ifrâ’ı birnevî’ harekete alışmalarından ileri gelir” diye koyduğu düstûra ‘itirâz ediyorum. Hayır! O kadar da kûtehbîn olmayı nefsim için tecvîz edemiyorum. Ba’zı hareketler vücûdun zâten hâ’iz olmadığı isti’dâdları götürmekte ve hâsıl etmekte olduklarına dâ’ir ben dahi birtakım misâller gördüm. Hayvânâtın kat’ı-nazar ez-cümle birtakım insanlar yalnız sağ tarafına yatmaktan birini sol tarafına doğru eğrilmiş veyâhûd yüzükoyun yatmaya mübtelâ olduğundan birini yaslamış ve şekl-i asliyesini bütün bütün gâyb-etmiş olduğu ve bundan başka insanların bacakları başından aşmağa müste’id değil iken cimnastikcilerin buna dahi muvaffak oldukları görülmüştür.

Fakat benim iddi’âm şu ki bir hayvânın sun’î ve ta’lîmî olarak kesb-ettiği isti’dâd yavrularına mîrâs kalmaz. Çünkü velâdet başka bir kânûna tâb’îdir ki inkılâb-ı şekl-i sûretin o kânûna hiçbir dahili yoktur.

Herkesin kendince bir tecrübesi ve tecrübesine göre bir düşüncesi vardır yâ? Ben kendi tecrübelerime ve kendi fikrime göre bu bâbda şunu demek istiyorum ki:

İnsanları nesnastan getirmek için tabî’atın zihnini teşvîşe hâcet yoktur. Şimdi derece-i kemâlde gördüğümüz insanları ayrıca başkaca bir nevî’ nesnas olmak üzere kabûl eylesek ne mânî’ vardır? Zâten nesnas bir sınıftan mı ‘ibâret? Bunların sunuf-ı müte’adidesi var. Hatta Mösyö Debey’in dahi nazar-ı dikkatinden kaçamamış olan kuyruklu insanlar²¹ dahi nesnas insana veyâhûd insanın nesnas daha yakîni demek değil midir?

Binâ’en-‘aleyh insanı bugünkü gün gördüğümüz hâliyle bir nevî’ nesnas olmak üzere kabûl edebiliyoruz.

²¹ Afrika bedevîlerinden ba’zı kuyruklu insanlar dahi görülmüştür ki buna dâ’ir ileride Dağarcığımız ba’zı ma’lûmât-ı garîbe verecektir.

İmdi şu ‘arz-ettiğim s’uret kabûl edilecek olur ise nesnasın ayaklarını vesâ’ir ‘âzâsını sunî’ ve terbiye ile tashîh gibi hilâf-ı tabî’at-ı müşkülâta uğramaya dahi hiçbir ihtiyâcımız kalmaz. Hatta biz insanı daha insan olmadığı vakitler bir nevî’ nesnas olarak kabûl eylediğimiz hâlde kendisine (Şimdiki hâlde birinci derecede medâr-ı imtiyâz olan) nutk dahi vermek mecbûriyetinde bulunmayız. Farz ediniz ki şimdiki insan çırçıplak, söz bilmez sohbet bilmez, hâsılı iki ayağı üzerinde gezer ve ellerini ayak ve ayaklarını el makâmında kullanmaz bir nevî’ maymun imiş. Şu fikrimde efkârın hüsn-i talikîsinde müşkülât görececek bir nokta var ise o dahi insanın gayr-i nâtık bir hâlden nâtık hâlinde girmesidir.

Ancak bu sûreti kabûl ve tasdîk etmek dahi muhâl değildir. Biraz ta’mîk-i fikir edilecek olsa bunun da kabûle karîn değil ‘âdetâ kabûlü lâzım bir keyfiyet olduğu bedâhet görülür.

İnsan nutkı nasıl öğreniyor? İnsandan doğduğu zamân nâtık mıdır? Ama denilecek ki “İnsan yürümeği dahi anasından doğduğu zamân öğrenmiyor. Bunun sebebi ise çocuğun henüz ‘âzâsına lüzûmu kadar kuvvet gelmemiş olmasıdır. Bir buçuk-iki yaşına kadar ‘âzâyı lüzûmu kadar kuvvet kesb-edeceğinden o hâlde hem yürür ve hem de nutk eder”

Evet. Bu mütâla’âtı serd-edebiliyorsunuz. Ancak çocuk nutkı bî-‘aynihî yürümek gibi mi öğreniyor? Ben görürüm ki bir çocuk emeklemeğe başladıktan bir aya kadar saldır saldır yürüyor. Fakat “Baba”, “Bava” dedikten altı ay ve bir seneye kadar hâlâ nutk edememekte. Hem de en ziyâde şuna dikkat ediyorum ki çocuk nutk edeceği zamân en evvel (Be), (De) gibi telaffuzları pek kolayı olan sedâları öğrenip (R), (Ş) gibi sedâları daha geç ve daha güç öğreniyor. Bu hâlde göre yürümek çocuk için ne kadar kolayı ise söylemek o kadar çetîn ve o kadar güçtür.

Bundan sonra en ziyâde dikkat edilecek cihetlerin birisi dahi çocuk yürümeği kendi kendisine öğrenip hâlbuki söylemeği diğerinden te’allüm etmesidir. Bir çocuğu kendi hâline bırakmış olsak başlı başına yürür. Fakat ‘Arapçayı veyâhud Türkçeyi biz öğretmeliyiz ki öğrensin. Hangisini öğretir isek onu öğrenir. Hatta hiçbir şey öğretmemiş ve meselâ çocuğu lakırdı işitmeksizin büyütmiş olsak hiçbir lisân öğrenemeyeceği ve ‘acayib ve garîb birtakım sedâlar çıkarmaya başlayacağı dahi tecrübe olunmuştur.

El-hâsıl insanın tab'ân nutk olmayıp ta'lîmen nâtık olduğu her hâlde şâyân-ı kabûl bir keyfiyet olup böyle olduktan-sonra insanların maymun cinsinden bir nevî' behâyim oldukları pek sühûletle kabûl olunur. Ya'ni şimdi görmekte olduğumuz nesnasın ayaklarını, kollarını, çenesini, filânı ıslâh etmekten ise zâten görüğümüz hâlde bulunan bir nevî' nesnasa lisân öğretmek elbette daha kolaydır.

İmdi dünyâ yüzünde benî beşerin intişârı böyle yine kendisinden 'ibâret bir nevî' nesnastan inkılâb sûretiyle vukû'-bulduğu kabûl edildikten sonra bunun terakkiyâtı husûsuna nakl-ı kelâm edince şu sûretle idâre-i efkâr olunur ki:

Dağarcığımızın ikinci numerosunda benî beşerin 'âlemde hayret-bahş-ı 'ukûl olan mü'esser-i muvaffakiyeti yâlnız kendisinden "Rekâbet" denilen bir haslet olmasından ileri geldiği tafsilât ve îzâhât-ı lâzimesiyle der-miyân edilmiş-idi.

Bugün sunûf-ı maymunları nazar-ı dikkatten geçirecek olsak taklîd ve tasnîf mu'âmele-i isti'dâdını 'umûmunda görürüz. Bu isti'dâd ise mahzâ hılkat ve cibletinde rekâbet isti'dâdı olmasından başka hiçbir şeyden ileri gelmeyip ancak bu isti'dâdın cümlesinden ziyâde insan denilen maymunda bulunduğu derkârdır ki diğer maymunlar, maymun oldukları hâlde devâm ede-gelmekte iken insan maymunluktan çıkıp eşref-i mahlûkât rütbesine vâsıl bu derece terakkiyâtın vech-i keyfiyetini öğrenmeyi vâkı'â herkes merâk eder. Ancak bir kerre insanların hiçbir şey bilmez bir hâlden bed'le terakkiyâta başlayışları göz önüne getirilecek olur ise herkes keyfiyeti nazarında tecessüm ettirebilir.

Zîrâ bu hâl öyle bir zamânın hâlidir ki târihin o zamâna şümûlu olmadığından istediğimiz ma'lûmâtı târihten alamayız. Mes'elenin bu cihetince fûnûna bir te'alluk olduğu cihetle fennen dahi bir habere dest-res olamayız. Hatta insanların evâ'ilini istihrâc edebildiğimiz mahzâ birtakım kıyâsât-ı fenniyyeden 'ibâret olup yoksa o 'asrın bu zamândan (Velev ki tahmînen olsun) ne kadar 'asır mukaddem olması lâzım geleceğini dahi kestiremeyiz.

İnsanların zuhûr ve sudûru için bu râdde mütâla'a edecek bir şey kalmış ise o da sunûf-ı insanın mensûb olduğu familyâlardır.

Bend-i mahsûsumuzun baş tarafında dahi gösterilmiş olduğu vecihle ba'zı müdekkikîn beyaz, siyah, zeytûnî ve kırmızı vesâ'ir renkli insanlar ile düzgün saçlı ve kıvrak saçlı insanları ve güzel ve düzgün burunlu ve gözlü insanlar ile yassı burunlu veyâhûd çekme güzeli adamları hep birer birer nazar-ı tedkîkten geçirip sunûf-ı beşer için yirmi üç familyâya kadar ayırmışlardır.

Ancak biz bu gün görüyoruz ki bir beyaz kadını bir siyah erkek alır ise veyâhûd siyah kadın beyaz erkeğe varsa hâsıl olan çocuk ne babası gibi simsiyah ve ne de anası gibi bembeyaz olmayıp ikisi arası bir renkte zuhûr ediyor.

İmdi şu sûret bize bedâhet gösterir ki renk husûsunda familyâları tefrîk edebilecek beyazla siyahtan başka hiçbir renk yoktur. Zîrâ sâ'ir renkler yekdiğeriyle bi-l-ictimâ' hâsıl olabilir. Öyle ise en evvel insanlar için iki familyâ 'itbâr ederiz ki birisi beyaz ve diğeri siyahtır.

Bundan sonra Çîn'in çekik gözlü insanlarıyla Tataristan'ın yassı burunlu ve yassı cepmeli insanları ve Kafkasya ve Avrupa'nın mütenâsib-ül-endâm adamları bîninde ve bunlara mukâbil bir de Afrika ve Amerika ve Avusturalya'nın kaba dudaklı adamları arasında bir büyük fark gördüğümüzden bunları dahi ayrı ayrı birer familyâ olmak üzere kabûl etmiş oluruz.

Ancak bu sûretle kabûl ettiğimiz familyâlar altıya bâlî' olmaz. Zîrâ yukarıda ta'dâd eylediğimiz dört familyânın içinde zenciler dahi dâhildir. Binâberîn en asıl ve en sâde olmak üzere ya beyaz ve siyahtan 'ibâret iki familyâyı veyâhûd beyaz ve siyah diye taksîm ettiğimiz sınıflar dahi içinde dâhil olmak üzere ikinci dört familyâyı asıl ve esâsı ittihâz ederiz.

Bundan sonra işbu familyâlardan her birinin diğeriyle idivâcî bize ayrıca birer familyâ teşkîl edebilmek işbu mesleğimiz hâricinde olduğundan familyâları değil yalnız ba'zı müdekkikînin bulunduğu gibi yirmi üçe eblâğ hatta yirmi üç milyona var dersek bile kimsenin bize 'itirâza hakkı olamaz.

Netîce-i kelâm:

Benim 'itikâdımca insanlar hayat zuhûrunda şimdi görmekte olduğumuz nesnaslar gibi dört ayak üzerinde yürür bir nevî' mahlûk değil idi. Yine iki ayak üzerinde yürür bir

nevî' nesnas idi. Her hayvânda olduğu gibi bunların dahi siyahı ve beyaz veyâhûd sîmâca mütenevvi'leri vâir idi. Bunlar hılkat ve cibiliyyetlerinde cest ü cûya olan isti'dâd-ı fevk-âl'âdeleriyle berâber rekâbet dahi cibilletlerinde meknûz olduğundan uzun uzadıya cest ü cûlar ve birçok tecrübeler üzerine bil-tedric behâyim 'âlemini bırakarak kim bilir kaç bin senede şimdi târihin bize "Birinci adamlar" diye haber verdiği ve dağlarda ve ormanlarda ve mağaralarda mütefarik ve perâkende bir sûretle te'ayüş eylediklerini hikâyeye eylediği adamlar derecesini bulabilmişlerdir.

Yukarıda demiş idik ki insanların hiçbir şey bilmez bir hâlınden bedâ ile terakkiyâta başlayışları göz önüne getirilecek olur ise herkes keyfiyeti nazarında tecessüm ettirebilir.

İmdi benî beşerin dünya yüzünde nasıl türediğine dâ'ir işbu bend-i mahsûsumuzda verdiğimiz ma'lûmâtta beda' ile bir de târihin "Birinci" adamlar dediği zamâna kadar nasıl gelmiş olacaklarını kendi nazarımızda ne yolda tasvîr etmekte bulunduğumuza dâ'ir dahi ileride bir bend-i mahsûs kaleme alarak zann ve kıyâsımızı eğlence tarzında dermiyân

edeceğiz.

(İntihâ)

Güvercinler

Dağarcığımızın ilk nüshasında karıncaların cem'iyetle sûret-i ta'ayyüşlerini hikâyeye ederek zannederiz ki bunlarda olan efkâr-ı cem'iyetten kâr'în-i kirâm hazretince az çok bir 'ibret verebilmişizdir. Fakat dünyada 'ibret alacak şey yalnız karıncalara münhasır olmadığı derkâr olup zerrâta varıncaya kadar 'âlemde her şey bizim için bir ders-i 'ibret olabilir.

Kitâb mütâla'asına Dağarcığımızın birinci nüshasında münderic bir bende niçin o kadar ehemmiyet vermiş idik? Ne sebebe mebnî idi ki kitâb mütâla'ası hayât-ı insanı ezmîne-i mâziyeye doğru temdîd ettiğini ve bu cihetle insanın hayâtına hayât kattığını hükmeylemiş idik? Çünkü dünyâda yaşamaktan maksadımız bunca 'acâyib ve garâyibi kemâlî hayretle müşâhade ederek kesb-edeceğimiz lezâ'iz-i ruhâniye ile damağımız hilâvet-yâb olmakla berâber bunların sâni' ve hâlıkını nasıl ta'zîm ve tebcîl etmek lâzım ise ona müsâra'at göstermektir ki buna 'aklı olanlar gâyet lezâ'iz deseler sezâdır. Binâberîn biz müddet-i hayâtımızda her mevcûdu bil-zât nazar-ı imtihândan

geçiremeyeceğimiz cihetle bizden evvel gelenlerin tedkîkâtını hâzır bulmak ya'ni onların 'ömürlerini kendi 'ömürlerimize katmak için kitâb okuruz. Öyle değil mi?

Ma'hezâ kitâb okumakla berâber cihânı hayrât hayrât temâşâdan bizi men'-eden yoktur. Herhâlde dünyâ ve mâfihâyı istediğimiz gibi temâşâda serbestiz. Dün karıncaların hâlini temâşâ ederek ondan 'ibret aldık ise bugün dahi güvercinlerin sûret-i te'ayüşünü nazar-ı dikkatten geçirebiliriz.

Bâ-husûs güvercinlerin sûret-i ta'ayüşleri sahîhen nazar-ı dikkate alınacak bir şeydir.

Bu hayvânda efkâr-ı cem'iyet eğerçi karıncalar kadar bedâhette görünmez ise de biraz araştırıp taraştırıp da bunların efkâr-ı cem'iyetlerini meydâna çıkardıktan sonra bedâheti görürüz ki güvercinler karıncalardan daha ziyâde medenîdir.

Yalnız medenî midir yâ? Zî-kalbdır.Vatan-perverdir. Medenîdir. El-âhire bunların ahvâl-i mahsûsalarını muvâzeneye girişelim de bakınız ne büyük hasâ'is ve hasâ'ilini buluruz.

Güvercinler kuşların en güzel 'add-olunanlarındandır. Vâkı'â tavus kadar süslü değildir. Ancak kendisinin sâdelik hâliyle berâber hayret-bahş-ı enzâr olan hüsnü tavustan aşağı kalmaz. Hele bu bâbda benim kendi fikrimi sorar iseniz, ben güvercini tavusa takdîm ederim. Zîrâ tavus ile güvercin miyânında kendimce ettiğim muvâzenede tavusu 'âdetâ çirkin bir kocakarıya benzetirim ki gâyet müzeyyen ve mükellef elbise telbis etmiş ve hâlbuki bu kadar külfetle kendi çirkinliğini sütr-edemeyip bil'akis daha ziyâde artırmıştır. Güvercin ise nazarımda genç, güzel, etine dolgun mütenâsib-ül'âzâ bir dilber olup göğsünde akşam güneşi renginde bir göğüslüğü olmasa ve sırtında ekseriyâ siyahlı beyazlı ya'ni sâde elvânlı kisvesi bulunmasına da bembeyaz bir gecelik gömleği kiymiş olsa bile yine hüsnü nazara lezzet verir ve (Daha doğrusunu söyleyelim mi?) Bence onun bu hâl-i sâdeki ve perîşâniyesi en güzel hâli olacağından görenler kesret-i 'aşk ve sevdâsıyla 'âdetâ çıldırır.

Her ne hâl ise yine yukarıdaki sözüümüze tekrâr edelim. Güvercin hayvânâtın en güzel 'add-olunanlarındandır diyelim.

Bunun birçok nevî' olup bu tenevvi' ise ahlâk ve 'âdetlerince dahi bir derece kadar tenevvi' sebebiyet gösterir ise de bu kadar nev'iyet her hayvânda olduğundan bu da o kadar ehemmiyet verilecek bir şey değildir.

Güvercinlerin hâli pek eski zamânlardan-beri enzâr-ı istiğrâbı celb-etmiş ve bunlar milel-i kadîmeden ağlebinin muhabbet ve hatta ba'zı kerre ta'zîm ve tebcîline mazhar olmuştur. Venüs, güvercini kucağından ayırmaz ve kendi hüsnüne yakınca olarak bir hüsnü ancak güvercinde bularak güvercinin hüsnüne olan ri'âyetine sâ'ir hüsünleri mazhar etmez imiş. Hatta kendisi tebdîl-i kıyâfet edeceği zamân hüsn-i lâtifinde çeşm-i cihânın hiçbir mesîlini görmemiş olduğu vücûdunu ancak güvercin vücûduna tahvîl edebilip o kıyâfetle seyrü seyâhat eder imiş.

Tûfanda Hazret-i Nûh'a karadan bir zeytûn dalı getirib de tebşîr-i selâmet eden yine güvercindir. Ninova Kraliçesi meşhûr Semiramis vefât ettiği zamân bir güvercin şekline girerek eflâke karışmış olduğu Âsurîler 'indinde şöhret bulduğundan Âsurîler güvercinin ulûhiyetine kadar kâ'il olmuşlardır.

Hazret-i Süleymân'ın Belkîs ile olan muhâberât-ı âşıkânesine tevsit gibi 'âl-el'âl bir hizmeti müşârileyh Hazretlerinin güvercinine tefvîz etmesi dahi güvercin için başkaca bir medâr-ı mefharet olsa sezâdır.

Hristiyanlar rûh-ül-kudüsü bir güvercin şeklinde tasavvur eylemişler ve enâcîl-i Arabî' dahi birkaç yerde güvercinin ma'sûmiyet hâlinden tahsîn yolunda bahs-etmişlerdir.

Hazret-i Risâlet-penâh Efendimizin Hazret-i Ebû Bekir ile ihtifâ buyurdıkları gârın kapısı üzerine yumurtlayarak muhâafazalık hizmeti îfâ etiş olması dahi güvercinin mukaddesiyyetini her zihinlere kabûl ettirecek mevâddendir.

Güvercinlerin meskenleri sâ'ir ba'zı hayvânât meskeni gibi gâyet sınırlı bir sûretle inşâ edilmemiş ise de insan ormanda bir güvercin yuvasına nazar-ı dikkatle bakacak olsa bunun gâyet nâzin ve nâzlı bir hayvâna mahsûs olduğunu anlayabilir. En ince dallardan yapılmış ve ötesi berisi çamur ile sıvanmış olup içerisi dahi kuru otlar ve ba'zı yapağı falân gibi şeyler ile döşenmiştir. Yuvalar dâ'imâ poyraz rüzgârından ve yağmurdan sâlim olacak yerlerde bulunup aglebinin şark ve garba doğru münazara-i kâmileleri vardır

ki bundan o mübârek hayvânın tulû' ve gurûb-ı Şems'e muhabbet –i kâmile olduğu anlaşılır.

Fakat muhabbeti yalnız tulû' ve gurûba mahsûs olduğu anlaşılmasın. Bunların en büyük muhabbetleri zevcelerine ve zevcelerinin muhabbeti zevcelerine mahsûstur. Zevce zevcin meftûnu ve zevc zevcenin mecnûnudur. Bunlar yalnız yemek yiyecekleri zamândan başka vakitlerini dâ'imâ yekdiğerine 'arz ve te'mîn-i muhabbet yolunda geçirirler ve ihtimâl yekdiğerine 'arz-ı perestiş ederler. O kadar da kıskançtırlar ki ma'z-âllâh ikisinden birisi sâir bir güvercine nazar-ı şehvetin ucuyla bakacak olsa diğeri cânı gibi sevdiği cânânının tâ cânına kadar kasd-eder. Bu muhabbet kendilerine daha rahm-i mâderden gelir. Çünkü güvercinler ekseriyâ iki yumurta yumurtlar ve bunların ekseriyâ birisi erkek diğeri dişî zuhûr eder ve bunlar ise yek-diğeriyle izdivâc eyler.

Güvercinlerde karı koca muhabbetinin derece-i ifrâtından intikâl ederek bunlardan birisinin eşi vefât eder ise diğेरinin bir daha izdivâc etmemekte olduğu rivâyet edilmiş ise de güvercinliklerde bunun 'aksi isbât eder hâlât görülmüştür. Fakat kocası vefât eden güvercinin kendi nefsinin telef edercesine ızhâr-ı te'essüf eylediği dahi görülmüştür.

El-hâsıl bunlarda karının kocaya ve bunun ona olan muhabbet ve rivâyeti insanlar için dahi ârzu olunacak derecede olup hele evlâdlarına olan muhabbetleri ve bununla berâber sûret-i ta'lîm ve terbiyeleri şaşılıp kalınacak 'âcâyibdendir.

Güvercinler senede sekiz def'aya kadar yumurtaya yatarlar. Sâ'ir hayvânatta yumurta ve yavru ile iştigâl yalnız onlara mahsûs bir vazîfe olup hâlbuki güvercinlik 'âleminde bu vazîfeye peder dahi dâhildir. On sekiz-on dokuz gün kadar devâm edecek olan kuluçkalık hâlinde peder ile vâlîde nevbetle yumurtanın üzerinde yatıp piliçi çıkarırlar ve bunların 'âlem-i tıfliyyetleri demek olan yirmi beş otuz gün zarfında dahi yavruyu yine birlikte besilerler.

Ciğer-pâresi evlâdlarının muhâfazasında bu 'â'ile-perver hayvânın himmeti o kadar büyüktür ki soğuk vakitlerde yavrusunu karnı ve kanadı altında muhâfaza eder iken eğer onları daha sıcak bir yere nakl-etmek imkânı bulamaz ise kendi hayâtını fedâ etmeyi göze aldırarak tâ soğuktan donup vefât edinceye kadar üzerlerinde yatar muhâfaza eder.

‘Aşk ve muhabbet bu mübârek hayvânın haslet-i mahzı demek olup yavrular bir aylık olur olmaz artık uçmağa kesb-i iktidâr edince âşiyâne-i pederi terk ederek cânânıyla birlikte yaşamak için başka bir yuva tedârikine bakarlar. Fakat bu hâlde tecrübeleri ve kuvvetleri henüz kifâyet etmediğinden yine ‘avdet ederlerve babaları anaları dahi onları tekrâr kabûl eyler. Bu sûretle ‘avdet ettikleri zamân pederlerinden kendilerine mahsûs olan ekonomi-i politiki ya’ni ‘ilm-i tasarrufu tahsîl ederek bir kere familyâ ‘î’âşesi derecesinde kesb-i kuvvet eder etmez artık babasına bâr olmağı tecvîz edemediklerinden ve etseler bile ondan sonra babası kabûl edemediğinden bunlar dahi kendilerine başkaca bir yuva tedârik ederler. Ba’zı kere görülmüştür ki çocuklar âşiyâne-i pederdeki sa’âdetten istifâde için çıkmamak ve ayrılmamak isterler. Fakat babası ve anası yine evvelki gibi birbirinin ‘aşkve hevâsıyla meşgûl olacaklarından ‘âdetâ kanadlarıyla darb-ederek lisân-ı hâlde “Gidiniz siz de evinize sâhib olmak sa’âdetini arayınız” diye çocuklarını tard-ederler.

Fakat çocuklar meskat-ı re’islerinden uzağa mı giderler? İhtimâl yok. Bu hayvânlarda sevdâ-yı vatan o kadar ziyâdedir ki nazarlarında vatan-ı muhabbetle familyâ muhabbeti ‘âdetâ bir demektir. Vatanından ayrılmayı familyasından ayrılmakla ve familyasından ayrılmayı dünyasından ayrılmakla berâber görürler. Meselâ İstanbul’dan kendisini bir torba içine koyub da tâ Bağdad’a götürmüş olsalar yine İstanbul’a ‘avdet eder. Hem de bi-gâyet sür’at-i seyri olup bir günde yüz sâ’at kadar mesâfeyi kat’eder.

Eski zamânlarda bu hayvâncağızın ber-minvâl-i muharrer hubb-i vatanından istifâde için bunları muhâbereye vâsita olarak istihdâma çalışmışlardır.

Meselâ İstanbullu olan bir güvercini Üsküdar’a geçirip oradan salıvermiş olsalar orada Eflâk’e kadar ateş sarmış olsa bile bir yolunu bulup hayvâncağız mutlaka ve behemehâl yine yuvasına geleceğinden bunun kanadları altına bir mektûb yapıştırarak ol-vecihle mektûbu İstanbul’a ve İstanbul’da temâm kendi yuvasına îsâl etmek yolunu bulmuşlardır.

Güvercinlerin fâmiyâlarına ve vatanlarına olan bu kadar muhabbetleri kendilerinin bir sûret-i cem’iyetle iskân etmelerine sebebiyet göstermiştir. Bunlar büyük ormanlarda birkaç bini bir yerde olduğu hâlde yaşarlar. Hem de güvercin cem’iyetleri sâ’ir cem’iyetlere mukayyes olmayıp her ‘âzâsı yekdiğerinin hısmı ve akrabâsı demek

olduğundan beyinlerinde bir râbîta-i kuvviye-i ‘umûmiye vardır. Şu kadar ki herkes havâyic-i zarûriyesini kendisi tesviye edip başka hiç kimseye ‘arz-i ihtiyâc ettiğinden beyinlerindeki râbîta-i cem’iyyet bir karınca cem’iyyetinde ve bir arı kovanında görüldüğü kadar bedîhî değildir.

Sâ’ir ba’zı cem’iyyetlerde olduğu gibi güvercinler miyânında hükûmyet fikri bulunmayıp her fâmilyâ kendi başına müstakildir. Çünkü o mes’ûd hayvânın hâkimi eşi olup ikisi miyânında hükmü cârî olan kanûn dahi kanûn-u ‘aşk ve muhabbetten ‘ibârettir. Başka bir şey tanımazlar başka bir şeyi üzerine sarf-ı efkâr etmezler.

İşte güvercinlerden hayâl ve evhâm kabîlinden olmayarak sahîh-ül-vukû olmak üzere verebileceğimiz ma’lûmât şundan ‘ibâret olup netîce-i kelâm olarak yâlnız şu kadar diyebiliriz ki eğer dünyâda insanlar dahi güvercinler ihtilâfında olmuş olaydılar ba’zı biçâregân eytâmın anası babası sağ iken ya anasız ya babasız yetîm kalmayacakları ve gerek erkeği ve gerek dişisi menâhil iken celâ-yı vatanla ya kocasız veyâhûd karısız olarak tecrid ya’ni hiç bekarlık yüzü görmeyecekleri ve evlâd ve ebeveynin gerçekten evlâdı ve ebeveynin evlâdın gerçekten ebeveyni ve karı kocasızın gerçekten karısı ve kocası karısının gerçekten kocası olacakları hâsılı “fâmilyâ” denilen şey bihakkin teşkil edeceği derkâr idi. Husûsuyla biz ya’ni Osmânlılar bu bâbda güvercinlerden ‘ibret almağa pek ziyâdesiyle muhtâcız.

(İntihâ)

Felsefe ve Felâsife

(3 numerodan mâ-b’ad)

Çünkü hiçbir şey yoktur ki zamân keşf-etmesin. En ziyâde te’ammüm etmiş olan şey ümîddir. Zîrâ hiçbir şey’i olmayanlarda dahi ümîd-vârdır.

Tales’in zamânı halkı gökyüzünde görülen ecrâmı rubûbiyet ve ulûhiyetten birer vücûd zann-ettikleri cihetle müşârün-ileyh bunların ‘âdetâ birer kere olduğunu isbât eylediği zamân şâkirdânı istigrâblarını ketm-edememişler idi.

Pitaküs ‘Îsâ’dan 648 sene mukaddem Midilli cezîresinde tevellüd etmiş ve 579 sene mukdem vefât eylemiş-idi. Müşârün-ileyh cümleden ziyâde insanların hayret-i

‘umûmiyesi tarafını iltizâm edip o zamân hemşehrilerinin hükûmet nâmıyla bir nevi’ mazlûmiyet ve mağdûriyet altında bulunmasını tecvîz edemeyerek peydâ eylediği tarafdârânıyla berâber bil-isyân Midilli cezâresini êyâdi-i zulmeden kurtarmıştır.

Ancak âhirî bedende iken ta’yîb ve tahkîr eylediği emr-i hükûmetin kendi bedende olmasına dahi insâfî kâ’il olamayarak mu’ahharen hükûmetten bil-isti’fâ çekilmiştir.

“Bir iş yapmak için vakt-i merhûnunu beklemek lâzımdır” sözü cümle-i hikemiyâtından idi.

Bias 570 sene-i mukaddemide Priyen şehrinde tevellüd etmiştir. Hukûku fenn-i siyâsiyâa ihtisâs olduğundan kâh hemşehrilerine hükümlük ve kâh avukatlık eder idi. İlahiyât husûsunda “Şimdiye kadar öğrendiğimiz şey yalnız Cenâb-ı Hakk’ın mevcûd olmasıdır” deyip ilahiyatın mahiyetinden sû’âl edenlere “Ona dâ’ir henüz bir şey öğrenemedik” der idi.

Îrânîler Yunanistan’a hücûm ettikleri zamân hemşehrileri yükte hafîf bahâda âğır eşyâlarını yüklenip kaçarlar iken müşârün-ileyhin hiçbir şeyi almadığını gördüklerinde “Sen niçin eşyânı almadın” deyu edilen sû’âle “Ben nem vâir ise birlikte götürüyorum” cevâbını vermiştir.

Emr-i hükûmete dâ’ir pek çok düsturlar bırakmış ve hukûk ve siyâsiyâtın esâsını vaz’-etmiş denebilecek kadar ol-bâbda behre-i külliye göstermiştir.

Şilon Sparta şehrinde Doğup mu’ayyen olarak târîh-i vilâdetini bulamadım. ‘Îsâ’dan 556 sene mukaddem kendisi makâm-ı hükûmüne da’vet edildiğinden kabûl etmiştir.

Ancak müşârün-ileyhe siyâsiyâttan ziyâde ahlâka ihtisâsı olduğundan ahlâk hükûmünde pek çok düsturları kalmıştır. Ezcümle “Bir şey öğrenmek ister isen kendi mâhiyetini öğren, sana bu ma’lûmât el-verir” demiştir ki bugünkü gün dahi felsefenin en büyük bir mesleği hâlâ budur. Hemşehrileri bu kelimâtı meşhûr delef-i ‘ibâdethânesine hakk ve altûn suyuyla tezyîn eylemişler idi.

İhtilâfa müte’allik düsturlarının en ehemmiyetlilerinden birisi dahi “Mihekk denilen taş altının mâhiyetini takdîre hizmet eylediği gibi altın dahi insanın mâhiyetini takdîr için ‘âlâ bir Mihekkir” sözü idi.

“Dünyâda en güç olarak neyi görürsün” diye kendisine sormuşlar “Bir sırrı ketm-edebilmeyi ve vakti güzel sarf ve isti’mâl etmeyi ve kendisine edilen hakâretlere aslâ sözlenmeksizin sabr-edebilmeyi güç görürüm” cevâbını vermiştir.

Kale Ombol Rodos Cezîre’sinde bir kral-zâde olup “Sends” nâm mahalde hükûmet eder idi.

Ba’zı müverrihîn kendisinin zulmeden olduğunu rivâyet etmişler ise de ekseriyet bunlardan ‘aleyhindedir.

Müşârün-ileyh Mısır kadîm felsefesini Yunanistan’a nakl-edenlerin e’azımından olup felsefe tahsîli için mahsûsen Mısır’a gitmiş ve öğrendiği düstûrlar üzerine kendisi dahi birtakımlarını îcâd eylemiştir.

Ahlâka ihtisâs-ı mahsûs olup “Söylemeyi sarfiyâtta ve dinlemeyi vâridâtta ‘add-edip âz söyleyerek çok dinleyen adam kendisini kârlı bilmelidir” sözü bugün dahi ‘ilm-i ahlâkta hükü câri bir düstürdür

Peryander Yunanistan-ı kadîmin Korint eyaleti hükümdârı olup ‘Îsâ’dan 627 sene mukdem pederini istihlâf eylemiş-idi.

Mûmâ-ileyhin evâ’il hâli pek’âlâ olup hürufunda yed-i tulâsı olmakla berâber ‘ilm-i ahlâkta ihtisâs-u mahsûs vâri idi. Ancak bir aralık zevcesine darılarak bîçâreyi boğazlamış olduğundan şu hâl-i meziyet-i mahsûsasını gayb-ettirmiştir.

İşte bu yedi ‘âkıllar felsefenin esâsını Mısır’dan alıp o esâs üzerine kurdukları binâ-yı ahlâkı büyülte büyülte ve tezyîn ede ede derece-i kemâline îsâl eyledikten sonra diyânet-i dünyânın her tarafına intişâr eylediği zamân felsefe dahi bir kat-daha ittisâ’ eylemiş-idi.

Ma’lûm olduğu üzere fûnûn hep berâhîn-i kat’a üzerine mübtenî olup ihtilâf kabûl edemediğinden felâsife, fûnûn ve esâsî-i fûnûna mutâbık bulunan mesâ’il üzerinde müttefik olup ma’kûlât ahlâk ve erbâba müte’alılık olan kısımlarında aplebî dahi müttefik olarak şu kadar var ki evvelce felsefenin tasavvur eylediği kuvve-i ulûhiyye ile mu’aharen diyânet tarafından tebşîr olunan zât, ulûhiyet-i bînini muvâzenede ve ‘âlemin politikasınca görülen tebdilât-ı cimsiye eşbâsında ibdâ-yı beşerin hürriyet-i hayvâniye

ve şahsiyyesinden başlayarak hürriyet-i mütenevvi'si husûsunda ve insanların hürriyetine hâlel gelmeyecek sûretle vaz'-edilmesi lâzım gelen siyâsi ve beşerden her ferdin ahlâk hakkı yolunda konulan ahkâm-ı kânûniye ve nizâmiye bahislerinde bir dereceye kadar mütekadimiyyenin ve husûsuyla matâ'hîrinin pek çoğu mütehâlif r'eylelerde ve birbirine pek de kıyâs ve tatbîk kabûl etmez mesleklerde bulunmuşlardır.

Felsefenin zât-ı ulûhiyet hakkında cümleden ziyâde muhâkemât ve müdafa'âtle iştigâl ettikleri 'itfâk-ı 'urûc hazret-i Mesîh'den sonra yazılan Enâcîl-i Arabî'e üzerine mübtenî olmak dâ'iyesiyle neşr-edilen efkâr-ı teslîs olup kemâlî takdîr ve tahsînle kabûl eyledikleri fikir dahi "Kur'ân" 'Azîm-ül-Şân'ın telkîn eylediği sûrettir.

İşbu bend-i mahsûsumuzun yukarı taraflarında dahi bir nebzecek gösterilmiş olduğu üzere efkâr-ı felâsife zât-ı ulûhiyete bir vücûd-u mu'ayyen ve şekl-i mahsûs vermeyi ve o vücûd için bir mekân tahsîs eylemeyi pek güç kabûl olunur bir sûret olmak üzere telakkî edip hâlbuki Hazret-i Kur'ân'ın şekli ü sûretçe hiçbir şey'e benzememek ve zât-ı haddiyeti için mekân-ı mensûr olmayıp kezâlik tasavvura sığmayan bir zamân içinde her yerde hâzır ve nâzır bulunmak ve her cisim kendisinden nişân vermek ve kendisi her cismin vücûduyla vücûdunu isbât etmekte bulunmak üzere haber verdiği ulûhiyet (Ki zâtî vücûdunu müstelzimidir) felsefenin en evvel kabûl eylediği bir şeydir.

Hiçbir feylesof olmamış ki dünyâda bir kuvve-i ma'neviyye'yi icrâ'iyeye olduğunu görememiştir bunu cümlesi görmüş. Ancak ta'yîn-i mâhiyyet ve keyfiyetinde ihtilâf vâki' olmuştur.

Vâkî'a felâsife-i islâm miyânında dahi bu mes'ele-i dakîke ve nâzike hakkında ufak tefek ba'zı ihtilâfçıklar zuhûr etmiştir. Ancak bunların esâsa dokunur hiçbir yeri olmadığından ulûhiyetin varlığı hakkında re'y-i Kur'ân her ihtilâfa tefavvuk etmiştir.

Ebnâ-yı beşerin hürriyeti hakkında felâsifenin sûret-i fikirleri bundan mukaddem Bedir gazetesine tefrika sûretiyle derc-edilen bir bend-i mahsûsta etrâflıca bir sûretle muvâzene ve ecmâl edilmiş-idi. Binâberîn öyle bil-etrâf muhâkemâtı havî bulunan bir bend elde iken burada ihtisâr ve icmâl sûretiyle ma'lûmât vermeye hâcet kalmayarak bend-i mezkûrun gazete gibi zayâ'idan kurtulamayacak olan evrâk-ı perâkende içinde bırakılmasına dahi gönül râzı olmayarak Dağarcığın bir tarafına sıkıştırılması mukarrerdir.

Siyâsiyât ve hukûk cihetine gelince, evvel bâbda yapılacak muvâzeneye bu bend-i mahsûsun havsalası mütehammil olmadığından bunu vakt-i merhûnunda ‘arîz ve ‘amîk-i muvazene ve tedkîk etmek lâzım gelir.

(İntihâ)

Mektûb

Dağarcık elime geçtiği gün en evvel tâ başında ve Dağarcık isminin altındaki iki satır yazıyı okuyup neden bahs-edeceğini anladım. Derhâl aşağısını okudum, mevâdd-ı mündericesi hakîkaten istifâde olunur şeylerden ‘ibâret olduğundan müstefid oldum. Teşekkür ederim. Nihâyetinde “Gönderilecek âsârın kabûl olunacağına dâ’ir” olan ‘îlânı gördüm, bu vâsita ile erbâb-ı kalemin âsâr-ı kalemiyelerinden istifâde edeceğimiz cihetle en ziyâde mezkûr ‘îlândan memnûn oldum. Mütâla’a meşâgilinden aralık buldukça müsvedde karalamayı pek çok sevdiğimden ekseriyâ nazımı nesre tahvîl eder ve yazdığım bil-cümle mevâdı sizin Dağarcığa koyuşunuz gibi bende çantaya asarım.

‘Îlâna baktım bir şey’ göndermesini ârzû ederek çantaya mürâca’at ettim. Ba’zı şeyler gözüme ilişti ise de ne baş tarafındaki ma’hûd iki satır yazının ahkâmına ve ne de birinci cüz’ün hâvî olduğu makâlâtın mefâdına mutâbık buldum bu cihetle ‘arz ve takdîm edecek bir şey’ bulamadım.

Derken üçüncü cüz’ çıktı ve en evvel “ ‘Jülber’in İlâm-ı Aşkîyyesi” nazar-ı mütâla’ama erişti. O anda bizim çantada Sünbülzâde Vehbî Efendi merhûmun rikkat-engîz “Bekt...” hadîs-i şerîfi mazmûnunda ağlayarak “Ağlar” kafîyesinde söylediği “Sanma ancak bana bu dîde-i giryân ağlar. Derdimi yazdığı demde kalemim kan ağlar” elî âhre figân-nâmesinin neşr-i tahvîl etmiş olduğum birkaç beyti mazmûnunu gönderdim.

Dâd-nâme

Ey bî-derd ve şavk-nümâlar ve ey gam-âşinâ olanlar! Bu hâl-i esef-i iştîmâlîme yâlnız dû-çeşm, çeşme-i hûnum ağlar zann-etmeyin. Derdimi tahrîr eden kalem benimle hem-elem oluyor da – “Henüz ciğer-pâresinin cenâzesi kaldırılmış rahat düşküne yüz üstü kapanıp da ak çâr-şebleri al atlasa tahvîl eden mâtem-zede vâlideler gibi”- yüzünü beyâz kâğıda sürdükçe gözünden kan damlatarak yaş yerine kan ağlar!!

Güyâ bu kârhâne-i fenâda çekeceği mihn-ü meşâkı daha vakt-i tufûliyetinde idrâk etmiş de gece yarılarında ettiği nâle ve feryâdına ne vâlide memesi ne sût ana sūdü kâr etmeyip de doğduğuna peşimân olmuş çocuklar gibi tıfl-ı dil bî-dâyem dünyaya geldiğinde nâdim olduğundan girye ve nalişini ol-derece artırdığı sesi kesilmiş nâlende esâ için için ağlar!

Anadan babadan öksüz hısım akraba firka tiyle ciğersiz, dertli yetimler cân-ı mezellette sürünür, aç ve bî-‘ilâç mezbele-i sefâlette gezinir, ben nâ-mizâcı görseler kendi dertlerin unutup hâl-i garîbime garîb garîb ağlarlar!!

Dâmen-i havn aldım, dest-i sitem peyvest-i hâre dolaştığımı güler yüzlü güller tatlı sözlü bülbüller görseler, güller eşk-i şebnemle bülbüller firâk ü elemle ağlarlar!

Meydân-ı fenâda el-ateş diyerek sîne-çâk olan şehîdân-ı Kerbelâ gibi bir içim su temennisi yolunda mecrâ-yı zulmete tutulup da teşne-i leb kaldığım çeşme-i hayvân çağlaya çağlaya ağlar.

Bunca girye ve nâlişlerden hâsıl olan yaşlar kâr etmeyip de yine sîne-i bâğ emelim susuzluktan sürâh sürâh olduğunu görür de delâb-ı gülistân inleye inleye ağlar!

Rahm-eden insâf eyleyen ki ateş karşısında şiş üzerinde pişen kebâb bile yağlı yağlı yaşlar dökerek döne döne ağlar!

Artık şefkat! Gayrı Mürvet! Ben üftâde girdâb-ı melâle ki koca koca denizler eşk-i telhin saçarak çalkana çalkana ağlarlar!

Medeniyet - Bedeviyet

Medeniyet ile bedeviyet enzâr-ı dikkati ol-kadar celb-etmiş bir mâddedir ki ‘âdetâ eli kalem tutanların hemân kâffesi bu bâbda itti’âb-ı fikir etmişler ve sûret-i fikirlerini kâğıd üzerine dahi koymuşlardır. Şu kadar vardır ki bu sâhib-i fikirlerin dahi hemân aplebi bîçâre bedeviyetin ‘aleyhinde bulunup kâffe-i medh ve sitâyişi medeniyet denilen tazlîmin lehine sarf-etmişlerdir.

Medeniyet insanların şehir ve kasabalarda ve binâ içinde yaşaması ve bedeviyet ise kırdâ ve sahrâda ve çadır altında te’ayüş eylemesi demektir.

Ba'zı muharrirler medeniyeti “İnsanların havâyiç-i beşeriyeyi mu'âvenet ve muzâheret-i 'umûmiye ile tesviye etmesidir” ve bedeviyeti dahi “İnsanların cem'iyet-i medeniye içinde olan mu'âvenet ve muzâheret-i 'umûmiyeden mahrûm olarak dağlarda ve beyâbânlarda mütefarik ve perîşân bir hâlde kalmasıdır” diye ta'rîf etmişlerdir ki bu ta'rîf yukarıda benim îrâd etmiş olduğum ta'rîften daha pek çok ziyâde şöhret bulmuştur.

Hatta ben dahi pek çok yerlerde bu ta'rîfi isti'mâl ettim. Fakat “Pek çok yerlerde” diye teksîr ettiğim yerler hemân kâffe-i hukûk-u milel ve hukûk-u şahsiye bahislerine mahsûs olup yoksa müvâzenât ve muhâkemât-ı felsefiyede bu ta'rîfleri ihtiyâr etmeyeceğimi işbu “Bedeviyet Medeniyet” bend-i mahsûsu dahi isbât edebilir.

Yukarıda “İnsanların havâyiç-i beşeriyeyi mu'âvenet ve muzâheret-i 'umûmiye ile tesviye etmesidir” diye edilen ta'rîf hem medemiyete ve hem de bedeviyete şümûlu olan bir ta'rîf olup “İnsanların cem'iyet-i medeniye içinde olan muzâheret ve mu'âvenet-i 'umûmiyeden mahrûm kalmasıdır” diye edilen ta'rîf ise hakîkatte bedeviyetin ta'rîfi olmayıp ‘âdetâ vahşetin ta'rîfiir. Çünkü insanlar (yukarıda münderic-insan-serlevhâlî bendde gösterildiği vecihle) mâdem ki bir kerre nesnas ‘âleminden çıkmışlar ve mâdem ki familya ya'ni ‘â'ile teşkîl etmişlerdir. Artık mu'avenet ve muzâheret-i 'umûmiyeyi lâzım görmüş ya'ni insanlık ‘âlemine girmiş demek olacağından vahşî ‘add olunamazlar.

Yukarıda medeniyetle bedeviyeti muvâzene eden muharrirlerin aglebi medeniyeti medh ve tahsîn edip bedeviyeti tahkîr ve tezyîf eyledikleri dermiyân kılınmış-idi. Bunun sebebi nedir? Ne olacak, muharrir denilen zevâtın aglebi kendince bir fikr-i mahsûstan beri olup okuduğu kitâplarda sâ'irlerinin efkârına bil-tesâdüf onları tekrâr ile meşgûl olduğuna ve hâlbuki gördüğü kitâpların en büyük kısmında medeniyetin medh ve sitâyişini okuyup bedeviyet lehinde serd-i efkâr eden muharrirlerin kitâpları zâten az olduğu gibi mevcûd olanları dahi nazar-ı 'îtibârdan sâkıt olarak eline geçirdiğine mebnî aaleb-i muharrirlerin bedeviyet lehine bir fikr-i mahsûsları olmamasıyla berâber ol-bâbda diğerlerinin dahi efkârına tesâdüf edememiş bulduklarından 'ibârettir.

Şu fikrimizin kâr'în-i kirâmca kabûl ve tasdîki birtakım kitâbları karıştırarak bedeviyet ve medeniyet hakkında olan efkârı cem' etmelerine menût olduğu cihetle eğerçi bu

zahmeti ihtiyâr-ı cihetine gitmezler de benden daha başka ve muhâkemât-ı vicdâniye ile bulunur bir diğerk hüküm isterler ise derim ki uharrirlerden aplebinin medeniyeti bedeviyete tercih etmeleri kendi menâfi'-i mahsûsalarını medeniyetin te'mîn etmiş bulunmasından 'ibâret olup bedeviyet ise bîçâre ve dermânde olarak kendi başına çâre bulmaktan 'âciz kaldığına mebnî medeniyeti iltizâmından ne kadar fâ'ide görecekler ise bedeviyeti tahkîrden ona mukâbil hiçbir mazeret görmeyeceklerine mebnîdir ki bu haksızlığı ihtiyâr etmişlerdir. Nasıl ki muharrirlerden en çokları kadın ile erkek arasındaki muvâzeneyi icrâ ederler iken aplebi erkekleri iltizâm ederek kadınlar husûsunda kimisi bîçâreleri hukûk-ı şahsiyeden ve kimisi meziyet-i insaniyeden mahrûm ederler. Hâlbuki kadınların da erkekler kadar kuvveti olmuş olsa da onlar dahi kendi menfa'atlerini muhâfazada erkekler kadar sebât ve kudret gösterecekler bu kadar taht-ı hakârete kalmazlar-idi.

İşte bi'aynîhî bunun gibi bedeviyet-i bîçâresi dahi medeniyete karşı kendi meziyâtını isbât edemediğinden ikisi arasında vukû'-bulan mübâheselerde hebb-i hakkı medeniyet kazanmıştır.

Ey ben ne yapayım? Doğruyu ya'ni bir şey'i kendi kafamla düşündüğüm gibi söylemek husûsunda medeniyetin kahrından mı korkacağım zann-edersiniz? Heyhât! Hatta medeniyet tecessüm ve teşhas etse bile yine ne kahrından korkarım ve ne de lütfundan ümîd-vâr olarak fikr-i mahsûsun hilâfetini söylemek işime gelir... Nasıl gelir ki ben kendimce olan hülyâlarımı mahzâ kendi telezzüzât-ı vicdâniyem için ediyorum. Muhâkemât-ı mahsûsamı dahi bu maksada mebnî icrâ ediyorum. Eğer ben medeniyet-i müşâhasanın kahrından korkacak kadar korkak ve lütfuna kapılacak kadar za'îf olur isem dünyada ne lezzet alabilirim.

Söyleyemem! Söyleyemem! Düşündüğüm şey'i düşündüğüm sûretten başka hiçbir sûrette söyleyemem.²² Nasıl düşünür isem öyle söylerim.

Ben medeniyet ile bedeviyet muvâzenesini icrâ için evvelâ düşünüyorum ki medeniyetten ne muhasenât görmekteyiz? Ve buna mukâbil bedeviyetten ne mazeret görmek ihtimâlimiz vardır?

²² Ama şâyet havsala-i zamân buna tahammül edemez imiş. Orasını dahi havsalanın sâhibi olan zamân düşünün.

Bakalım evvelâ medeniyeti ele alalım da bahsimizi ona göre idâre edelim.

Medeniyetten maksad ne idi? İnsanların havâyiç-i beşeriyeyi muzâheret ve mu'âvenet-i 'umûmiye ile tesviye etmesi idi. Eğer yalnız bundan 'ibâret idiyse onun bedeviyetle hiçbir farkı kalmıyor. Hayır yalnız bundan 'ibâret olmamalı. Emniyet-i servet-i sa'âdet dahi medeniyet içinde olmak lâzım. Hatta medeniyeti medh-edip edip de bitiremeyen muharrirlerimiz bile dâ'imâ gözlerimize bunları sokmaktadırlar.

Neyi, neyi? Emniyeti, serveti, sa'âdeti mi?

'Âcâyib! Muhâfaza-i 'ırzı, cânı, mâlı,cem'iyet-imedeniye tarafından der'uhde edilmiş bulunan insanlar etrâfi sur ile muhât kal'elar içinde yine kal'e gibi bir metânetle yapılmış hânelerinde yattıkları odanın kağısına iki okka demirden ma'mûl bir sürme koyarlar.

Bizim bedevî babalar ise 'ırz ve cân ve mâlını muhâfaza-i bârını kimseye tahmîl etmeyerek etrâfi sûr ile muhât olmayan bir 'ırz-ı vasî'ede yırtık pırtık bir tenteden 'ibâret bulunan hânesinde farîh ve fahûr yatıp râhat râhat uyumaktadır.

Şu muvâzene gözümün önünde durdukça cem'iyet-i medeniyenin va'ad-eylediği emniyet gözlerime pek 'acayib ve garîb bir şey görünüyor.

Yine şu "Emniyet" hükmünün içinde olmak üzere insanların hürriyet-i şahsiyeleri dahi hafz ü himâye edileceği anlaşılmakta ve hatta hukûk kitâblarında buna dâ'ir uzun uzun bahisler dahi görüşmektedir. Fakat neylerim o hürriyeti ki insanın 'arîz ve 'amîk smyleyip dinlemesini ve hatta istediği gibi düşünmesini bile men'ediyor. Emniyet ve âsâyişi nizâmlarla kânunlarla polislerle ordularla muhâfaza edilmekte bulunan dâ'ire-i medeniyette envâi' cürm ve cinâyetle memlû bulunan hapis-hânelerinde falân sözü söylediğinden veyâhûd şu sûretle düşündüğünden dolayı dahi nice ahrâr-ı medeniyenin kayden esire atıldığını görüyorum. Hâlbuki 'âlem-i bedeviyetinidahi az çok gördüm ve husûsuyle dakâik-ı ahvâline dâ'ir bir hayli ma'lûmât dahi aldım. Ancak bu mazlumiyeti bu esâreti orada bulmadım. Safvet-i kalb ve insâf ve hakkâniyet-i cibiliye dâ'imâ ahkâk-ı hakk etmekte bulunduğu gibi bunların ahkâk edemediği hukûku dahi sahipleri kendileri bil-zât istîfâ edip meselâ zeydin hakkını ahkâk etmek vesîlesiyle 'ömrü katletmek cellâdlığını bîkr-i kabûl etmeyip eğer zeyde cellâd lâzım ise bu hûnhârlığı kabûl

etmek husûsu kendi vicdânına havâle edildiğini gördüm ve bu sebebe mebnî olmak üzere en büyük hukûkun sulhên ahkâk edildiğini müşâhede eyledim.

Bir mes'ele hikâye edeyim de kâr'ın-i kirâm dahi istediği gibi muhâkeme eylesin.

Bir medenî zimmetinde bir kan matlûbu olan müttehimin 'idâmına nasıl rızâ gösterebiliyor? Şüphe yok ki kâtili katl-etmek gibi ikinci bir kâtillliği kendisi kabûl etmiş olmayarak bu müttehimi verecek bir üçüncü şahsı bulduğu için rızâ gösteriyor. Bedeviyette olduğu gibi cemâ'at katili tutup ve elini bağlayıp da'vâcısına takdîm etse "Yâ biz-zât öldür ya 'afv-et" dese kabûl eder mi?

Ben etmez diye hüküm-ettim. Çünkü etmediği hakkında tecrübem vardır. Übhetlü devletlü Midhat Paşa Hazretleri Niş Vâlisi iken Arnavutluğun ıslâhına gitmiş idi.

Bunca seneden beri devâm edegelen kan da'vâlarını tesviye etmek için mensûbiyetiyle müftehir olduğumuz cem'iyet-i medeniye içinde kânûn bulamadı. Nihâyet tabî'nin koymuş olduğu kânûn-ı bedeviyete mürâca'at etti. Kâtilin elini bağlattı. Maktûle 'arz-ettirdi. "Ya kes ya 'afv-et" dedi. Arnavudlar kadar hunrîz ve hûnhâr olan bir halkın vahdâni eli bağlı herîfi kesmeye râzı olamayıp 'afv-ı 'ömür ve cebr-eyledi.

Sözü uzattık mı ne yapalım? Pek de baş ağrısı vermeyelim. Medeniyet makâsıdının â'zâmetinden ikincisi ne idi?

Servet idi? Servet! Servet hâ!! Servet ne demek? Per milyon 'adedinde ya'ni on iki bin beş yüz okka altını demir sandıklara koyup da öte tarafa âlâm-ı güna gün ile kan kusmak mı demektir?

6.5.Beşinci Sayı

Dördüncü Dağarcık'ta münderic Bedeviyet ve Medeniyet bendinin ma-ba'dı)

Vâkı'â bizim bedevî baba günâ gün meşrûbâttan ve envâ'i ât'imedem rengâmîz akmişeden mahrûmdur. Ancak bu hirmânından haberi yoktur.

Biz ki İstanbullu medenîleriz. Bundan yirmi sene mukaddem bizim cânlarımız Alabavyera birası, temîz İngiliz konyağı, Bordo şarabı ister miydi? Bunların mahrûmiyetinden dolayı müte'essir olur muyduk? Bedevî 'âlem kendi 'âleminden 'ibâret olduğunu görerek husûsuyla insanoğlunun kuvvet ve kudreti o 'âlemin tarh ve teklîf ettiği havâyici tesviyeye bülga-ı meblağ kâfi olarak 'âlem-i medeniyette olduğu gibi havâyicin tesviyesi insanlık kavtının fevkinde bir kavte muhtâc olmadığı cihetle bedevî havâyicini rahat rahat tesviye eder. Sonra da yan gelir keyfine bakar.

Bence servet havâyic-i mevcûdenin tesviyesini te'mîn eden esbâbın istikmâline iktidârımızın kifâyet etmesi demek olup bunun ise bedeviyette bulunduğunu ve medeniyette 'aciz dedikleri karabahtlının her cihetten çehre-i siyâhını göstere göstere zavâllı medenîyi nihâyet verem edip kara yere vermekte olduğunu görüyorum.

Servet-zî kıymet-i ma'deniyâte mülkiyet ise bu nevi' servet bizim 'âlem-i bedeviyette yoktur. Eğer servet gınâ-yı kalb ise bunu da 'âlem-i medeniyette bulamazsınız.

Medeniyetin e'âzım-ı makâsadından birisi dahi emniyet ve servetin netîcesi olmak üzere sa'âdet idi. Artık şu iki sagarî ve kibrîden (Bu netîce-i sa'âdeti) kâr'în-i kirâm hükm-etsin.

Ama denilecek ki:

İnsanın cihâna hâkim-i mutlak olduğunu görecektense kadar gözlerini nurlandıran eşi'a-i ma'ârif ve ufk-ı medeniyetten tulû' eder. Bedeviyette ise bu hâsse yoktur. Binâberîn medeniyeti bedeviyete tercihte ne hikmet vardır?

Evet. Burası da müsellemdir. Fakat siz bana bir adam gösterebilir misiniz ki cehlinden müte'essir olsun? Eğer cehlinden müte'essir olacak kadar feylesof bir adam gösterebilir iseniz ben de bedeviyet için şu buyurduğunuz tasavvuru kabûl ederim.

Bunu da 'arz ve ityân edeyim ki eğer bu bend-i mahsûsumda bir fikr-i husûmet hiss olunuyor ise o fikr-i medeniyet-i hakîkiyye 'aleyhinde değildir. Medeniyet denilen o güzel nikâbın altında bulunan bedeviyet ve belki vahşet-i hakîkiyye 'aleyhindedir. Şimdi bedeviyet ta'bîr ettiğimiz 'âlemin sa'âdet-i hazırasına bir kat-daha vüs'at vermek için medeniyet-i hakîkiyyeyi vaz'-etmiş olsalar o zaman insanların bihak mes'ûd olduğunu hükmeder idim. Binâberîn mes'ele-i medeniyet-i hakîkiyyeyi ta'yînden 'ibâret kalır ki bence bunun mâhiyetinin neden 'ibâret olduğunu beyân için vakt-i merhûnunu beklemek l'azımdır.

(İntihâ)

Şarâbiye

Olan marîz ve mübtelâ

Belâ-yı hecr-i yâr ile.

Vücûduna eder devâ

Şarâb hoş-güvâr ile.

Şarâbı kim ki nûş eder

Diline 'aşk-ı cûş eder.

Misâl yemm-i hurûş eder

Dû-çeşm girye-bâr ile.

Şarâbdır felâh-ı dil

Medâr-ı inşirâh-ı dil.

Tarâvet-i sabâh-ı dil

Sefâl-ı reşmedâr ile.

Şarâb gerçi her zamân

Olursa da gıdâ-yı cân.

Olur safâsı pek ‘ayân
Vürûd-u nevbahâr ile.

Bilenler istifâdeyi
Giyüb libâs-ı sâdeyi.

Atar kebâb ü vâdeyi
Çemende bir nigâr ile.

Kurulsa bağa bezm mi
Sulansa diller olsa hay.

Çalınsa sâz ‘ûdunu
Terâne-i hezâr ile.

‘Aceb bulur mu (Ekremâ)
Dil hazîn ve mübtelâ.

Nisâb-ı lezzet ve safâ
Kenârda karâr ile.

Gazel

Geldi geçdi devre-i vuslat dem-i fırsat gibi
Gelmedi belki dile bir sâla bir sâ’at gibi.

Yâr gitti rişte-i ümîdim oldu müntakî’
Gizli gizli âhlâr kaldı fakat ‘âdet gibi.²³

‘Âlemi eylerdi istilâ henüz olsaydı ger
Her gönül gönlüm gibi her âfet ol âfet gibi.

Haste-i çeşmin cânımı almaktan eyler ihtirâz
Meyl-i istiğfâr eden cellâd bî-tâkat gibi.

²³ Bu mazmûn Nağme-i Seher’de mûnderic “Dehânında bana” redifindeki gazelimin üçüncü beytinde daha bir başka tarzla daha güzel ifâde olunmuştur.

Cevher-i zâtım kara bahtım eder pertev-i fûrûz
Şa'le-i barkı 'alevrîz eyleyen zulmet gibi.

Âferîn ol-rinde kim pâmâl-ı sadd-ı endûh iken
Gösterir kendin yine âzâde-i mihnet gibi.

Gamzenin her hâl ü zi'nden olur kasdı 'ayân
Hâ'inin kalbinde ihfâ ettiği niyet gibi.

Eyleyen mahkûm fermân-ı tahakküm 'âlemi
Var mı bir sehâr 'aceb sevdâ-yı hürriyet gibi.

Koyduğu kanûnu takdîs eylemek herhâlde
Farzdır cem'iyete efrâz-ı cem'iyet gibi.

Dâ'imâ bir hâlden bir hâle eyler inkılâb
Neş'esi (Ekrem) cihânın 'âlem-i 'işret gibi.

(İhtâr)

Bu gazel Şeyh'ül-islâm-ı Meşhûr Ebû's-su'ûd Efendi Merhûm'un sûreti Dağarcıgın üçüncü cüz'ünde münderic "Tahassür-nâme"si mütâla'asından tabî'atte hâsıl olan şevk ve ihtizâz üzerine inşâd olunmuş ve eğer-çi vezin ve kâfiyece mezkûr Tahassürnâme'ye muvaffak ise de üslûbu büsbütün ona mugayyer ve 'aded-i ebyâtça onun rab'ı derecesinde bulunmuştur.

İşte bu gazelin mezkûr Tahassürnâme'ye nazîre kasdıyla söylenmediği şu mugayeretten dahi anlaşılırsa da bundan zühûl ile sâhib-i gazele merhûm-ı müşârün-ileyh gibi "Âsâr-ı Edebiyyesi görülmesi ârz ü girde-i enâm" olan bir zât-ı fazâ'il-simâte nazîre-güylüğe cür'et-i isnâd olunarak mazhar-ı ta'rîz edilmesi-çün beyân-ı hakîkate ibtidâr olundu.

Mahmûd Ekrem

*

Mektûb

“Margarit Gutiye” nâmında bir kadının ma’sûku “Armand”a yazdığı mektûbun tercümesidir ki mektûb-ı mezkûr “La Dam O Kamelya” ismindeki romanda mündericidir.

“Efendim Armand’ım!

Mektûbunuzu aldım. Hakkımda hüsn-ü nazarınızın devâmından dolayı cenâb-ı hakka teşekkür ederim. Evet sevdiğim, hastayım. Hastalığım o hastalıklardandır ki marîzini ‘afv-ettim. Lakin hakkımda ibrâz etmek istediğiniz tealluk ve münâsebet elem ve ıstırâbımı haylice taklîl eder.Nâ’il olduğum şu mektûb-ı vefâ, üslûbu tahrîr eden yedd-i ‘inâyeti sıkmak şeref ve sa’âdetine mazhar olmak için bir medet-i kâfiye yaşamayacağım şüphesizdir. Ne mektûb ki eğer benim için i’âde-i sıhhat mümkün olaydı onu bana mutlaka bu mektûbun hâvi olduğu kelimât-ı lutfiye kesb-ettirebilirdim! Sizi bir daha göremeyeceğim: Zîrâ ben memâte takrib etmekteyim. Sizi benden ayıran mesâfe-i ba’ide ise tamâm yüz mildir. Zavallı sevdiğim! Sizin o bildiğiniz Margaret’iniz şimdi bütün bütün değişti. Onu şimdiki hâlinde görmekten ise hiç görmemek sizin için ihtimâl ki hayırlıdır!! Sû’âl buyurursanız ki sizi ‘afv-ettim mi? Oh. Ne Demek? Cân u dilden ‘afv-ettim. Zîrâ bana etmek istediğiniz fenâlıklar bana olan ‘aşk ve muhabbetinizin delîlidir. Bir aydan beridir ki esîr-i firâşım. Hakkınızda hürmet ve muhabbetimi o dereceye kadar muhâfaza ediyorum ki birbirimizi terk ettiğimiz günden elimde yazı yazmak iktidârının mefkûd olacağı zamâna kadar hayâtımın her günlük jurnalini yazıyorum. Eğer hakkımda ibrâz ettiğiniz âsâr-ı te’alluk ve münâsebet mukarren-i samîmiyet ise ‘avdetinizde “Jili”nin hânesine gidiniz. Kendisi o jurnalleri size teslîm edecektir. Bu jurnallerin mütâla’asından beynimizde geçen şeylerin sebep ve ma’zeretlerini anlarsınız. “Jili” benim için hayr-ı havvâ ve müşfiktir. Kendisiyle ekseriyâ sizi söyleşiyoruz. Mektûbunuzun hîn-i vürudunda kendisi berâber idi. Okuyarak ağladık!... Siz bana yazmadığınız hâlde dahi ferâseye ‘avdetinizde “Jili” bu kâğıdları yine size teslîm edecektir. Bunlar için bana müteşekkîr olmayınız. Müddet-i hayatımın en sa’id ve bahtiyâr zamânlarına her gün bu sûretle mu’âvdet ve ric’at bana pek büyük bir ni’met ve sa’âdetir!! Eğer siz vukû’ât-ı mâziyenin egdârını bunlarda bulabilir iseniz ben de ondan bir teslît-i ebediye intisâb ederim. Size beni dâ’imâ ihtâr edecek bir şey bırakmak isterdim. Lakin hânemde ne vârsa cümlesi zabt-olundu. Şimdi işte bir şey’e mâlik değilim. Anlıyor musunuz sevdiğim?... Ben bir taraftan cân

veriyorum. Bir taraftan da alacaklılarımın bir şey kaçırılmasın ve şâyed i'âde-i hayât edecek oluy isem artık bana da bir şey kalmasın diyerek hâneme ta'yîn ettikleri gardiyanın salonda gezindiğini yatak odamdan işitiyorum! Bâri tereke için helâkımı bekleyeydiler. Âh! İnsanlar ne zâlim imiş!! Yâhûd ki ben hatâ ediyorum. Daha doğrusu cenâb-ı hakk 'âdil ve gayr-i mütezelzildir .

Ey benim sevdiğim! Benim terekeme elbet gelir bir şey alırsınız? Zîrâ sizin için bir tarafa bir şeycik saklayacak olsaydım ihtimâl-ki duyulur ve onun istirdâdı için size hüçûm olunurdu. Âh! Şu benim terk ettiğim hayât ne mahzûn hayât imiş!... Ne olur? Rabbim ölmeden sizi bana gösterse idi... Agleb-i hâle nazaran sizi Allah'a emânet eyledim. Daha ziyâde tafsîlât yazamadığım için 'afvınızı dilerim. Bana fakt-bahş-olacaklarını söyleyenler kan ala ala o kadar za'if düşürdüler ki bundan ziyâde yazı yazmağa elimde kudret kalmadı....” (Margaret Gutiye)

Mütercimi: Mahmûd Ekrem

Cezâ-yı 'İdâm

Bir vakitten beri 'ilm-i hukûk 'ulemâsı cezâ-yı 'idâmın ortadan kaldırılması hakkında bir mes'ele açmışlardır.

Bunlar bir müttehimini her gûne cezâ ile mücâzât etmek lâzım olup ancak cezâ-yı 'idâm medeniyet ve insaniyete sığmadığından bunun lağvı lâzım geleceğini iddi'â ederler. Ve bunlara mukâbil kuvve-i icrâ'îye kendilerinin yedd-i idâresine verilen hükûmetler cezâ-yı 'idâmın bekâsı luzûmunu dermiyânda ısrâr eylerler idi.

Vâkı'â ba'zı hükûmetler cezâ-yı mezkûrun lağvı hakkında olan re'yi hem kabûl ve hem de cezâ-yı 'idâmı lağv-etmiş ve ba'zıları kabûl ve tasdîkle yâlnız cezâ-yı mezkûru lağv-edememiş iseler de ba'zıları kabûl dahi etmemekte olduklarından mes'ele olan mübâhese tahtında devâm etmekte bulunmuştur.

Âhîren Dersa'âdet matbu'âtında dahi buna dâ'ir ba'zı bendler görüldü ve ezcümle bundan sekiz on ay mukaddem “Basîret” gazetesine tarafımızdan dahi ba'zı bendler derc-olundu. Demek oluyor ki bu fikir bizim 'ilme dahi girdi. Öyle ise Dağarcığımızın da bu bâbda bir muhâkemeyi derc-etmesi lâzım geldi.

Bu muhâkemeyi bir bend-i mahsûs tarzında yazmak yolu vardır. Ancak bend-i mahsûs tarzında yazılan şeyler iki cihetten birisini iltizâm sûretinde yazılmak lâzım geleceğinden ve vâkı'â biz cezâ-yı mezkûrun lağvı cihetini iltizâm edenlerden isek de burada maksad kâr'în-i kirâm kendi fikrimizin kabûlüne da'vet olmayıp mücerred-i mes'elenin derecâtını kendi taraflarından ta'yîne da'vet etmek ârzû olduğundan keyfiyeti bir muhâvere tarzına dökmeyi ve iki taraf da'vâsı muhâfaza için ne kadar kuvvetli davranmak lâzım ise sözlerine o derece kuvvet vermeyi münâsib gördük.

Muhâvere-i cezâ-yı 'idâmın lağvı cihetini iltizâm eden bir avukat ile bunun ibkâsı tarafını tutan bir hâkim miyânında cereyân edecektir.

Hâkim

Ey avukat! Siz cezâ-yı 'idâmın ortadan kaldırılması cihetini iltizâm ediyorsunuz. Öyle değil mi? Bakalım bu bâbda sizi mecbûr eden şey nedir?

Avukat

Evet efendim. Bu cezânın lağvı cihetini iltizâm ediyorum. Bu bâbda beni mecbûr eden şey insaniyet ve medeniyettir. Bu kadar hafîbler, medenîlere "İnsanlar birbirinin karındaşıdır. Medeniyet uhuvvet-i umûmiye demektir" diye va'az ve nasihat ettikleri hâlde bir mücrimin kıvrana kıvrana asılmasını veyâhûd çabalana çabalana kesilmesini pek kerîh görüyorum.

Hâkim

Bunda kerîh görülecek bir şey bulamıyorum. Siyâset değil mi? Bir mücrimi kıvrandıra kıvrandıra asar da çabalandıra çabalandıra keser de.

Avukat

Hayır! Öyle değil. Size evvelâ şunu sorarım ki mukaddemleri, mücrimîni kazığa ve çengele ururlar ve ba'zı daha vahşice yerlerde ateşe yakarlar ve suya boğarlar iken mu'ahharen bu sûretle mücrim 'idâm edilmesini 'ilm-i medeniyet men' etmiştir. Buna sebep ne idi?

Hâkim

Ha! Mes'ele bundan 'ibâret ise pek kolay. Bir mücrimi 'idâmdan makdem ona eziyet vermek olmayıp mücerred-i vücûdunun ortadan kaldırılması için 'idâm edildiğine ve hâlbuki kazık ve çengel ve ateş ve su, yürek dayanmayacak kadar eziyetli ölüm olup bunlara mukâbil asmak ve kesmek daha ehven görüldüğüne mebnî diğerleri lağv-edilmiş ve yâlnız bu ikisi ibkâ olunmuştur.

Avukat

'Acâyib! Bir mücrimi 'idâmdan maksad vücûdunu ortadan kaldırmak demek imiş hâ! Vâkı'â "Îdâm" lafzı o ma'nâyı verir. Ancak 'acabâ mücrimi öldürmekten maksad yalnız bu mudur? Öyle ise onun adına "Cezâ" dememeli idi.

Hâkim

Cezâ demekle ber-minvâl-i muharrer maksadın hilâfı mı anlaşılır?

Avukat

Hây hây! Efendim. Hatta me'mûriyetiniz hasebiyle bunu bilmekliğiniz lâzım geldiği hâlde bilmiyor gibi duruşunuza istigrâb ederim

Hâkim

Hayır. ;stigrâb etmeyiniz. İşte 'itirâf ediyorum ki bilmiyorum.

Avukat

Ben biliyorum ki biliyorsunuz. Yalnız size nasıl isbât edeceğim. Mücrimin mücerred bir cezâ olmak üzere 'idâm edildiğini bir kerre 'itirâf ettiniz. Şimdi size sorarım ki cezâdan maksad nedir?

Hâkim

Evet. 'İlm-i hukûk iktizâsınca cezâda iki maksad vardır. Birisi müttehimi terbiye etmek ve ikincisi ona verilen terbiye ile halka 'ibret vermektir. Ancak siyâsetçe ta'rîf "Bizinin hakkını diğerinden almak" demektir.

Avukat

Tamam! Efendim tamam. Siyâsetçe ta'rîften kat'-ı nazar şu iki maksad içinde mücrimin vücûdunu kaldırmaya dâ'ir bir serişte yok. Bil-'akis mücrimin vücûdu kaldırılacak olur ise bu iki maksadın dahi husûl bulamaması veyâhûd nâkıs bulması lâzım gelir.

Hakim

Ne demek? Şimdi başımıza yeni bir 'ilm-i hukûk mu çıkaracaksınız?

Avukat

Hayır efendi. Eski 'ilm-i hukûk üzerine 'ilâve edilen yeni bir düstûrdan zât-ı 'âlinize ma'lûmât vermek arzûsundayım. Mübâhesede hiddet olmaz ise netîce, tarafeyn için fâ'ideden hâlî kalmaz. Ağır başlılar gibi konuşalım da efendim birbirimizi güzelce anlayalım.

Hâkim

Buyrunuz bakalım. Ağır başlılar gibi konuşur isek birbirimizi nasıl anlayacağız.

Avukat

Siz demiş idiniz ki cezâdan birinci maksad mücrimi terbiye etmektir. Mücrimi asar veyâhûd kafasını keser iseniz ortada vücûdu kalmaz ki terbiye edilsin. Cezâdan ikinci maksad dahi halka 'ibret vermektir dediniz. Halka "İşte, bir adamı böyle öldürürler" diye mi 'ibret vereceksiniz?

Hâkim

Hayır! Sehviniz var. Hükûmet öyle bir mücrimi 'idâm eder ki onun için artık terbiyeye mahal yoktur. Bundan halka vereceği 'ibret ise ne kadar müdhiş bir 'ibret olduğunu ta'rîfe hâcet olmayıp bir adam asılacağını veyâhûd keseceğini göz önüne getirdiği zamân elbette kendisini fenâlıktan men' eder.

Avukat

Pek tuhaf! Eğer hakikat bundan 'ibâret ise hak sizin yedinizde olmak lâzım. Ancak hâkikat başka. Evvelâ size bir şey sorayım. Terbiyesi artık mümkün olmayan bir mücrimi 'idâmdaki hikmet nedir?

Hâkim

Cem'iyet-i medeniye 'âzâsını onun şer ü mazeretinden emîn tutmak.

Avukat

Pek â'lâ! Bu adamı öldürmeyip de haps-etseniz kendisi hapis-hânedede iken yine mazereti cem'iyet-i medeniye 'âzâsını arar bulur mu?

Hâkim

Bulmaz ama o mücrimin ettiği kabâhatler yanına kâr mı kalsın demek istersizi?

Avukat

Yok! Herîf ölünceye kadar haps-edersiniz ki ölümden daha büyük cezâ demektir. Hatta mü'ebbeden mahbûs bulunanların ölüme râzı olduklarını makâm-ı hükûmette bulunmanız cihetiyle ra'na bilirsiniz.

Hâkim

Evet, bu cihetini bilirim. Ancak halkın 'idâm cezâsını gören mücrimden aldıkları 'ibret başka değil midir?

Avukat

Hayır efendim. 'İdâm cezâsı sizin dediğiniz gibi mûcib-i 'ibret olacağı velev süllim farz edilse bile bu 'ibret gâyeti bir gün devâm eder. Mücrim mü'ebbeden hapis edilecek olsa âhir 'ömrüne kadar halka 'ibret verir durur. Daha büyüğü var. Şu ki halk 'al-el-umûm katil denilen şey bir adamın ya 'ırzına veyâ dinine veyâhûd cânına ve mâlına ta'riz edildiği ya'ni mecbûriyet gördüğü zamân kemâlî hiddet ve tehevvrle vukû'-bulur bir fa'al-i kerîh olduğunu bilirler iken hükûmetin gûyâ kerîh bir rûsm-u husûs imiş gibi adam öldürdüğünü görürler ise öyle soğukkanla adam öldürmek dahi harîtada var olduğunu anlar. Bunun efsâd-ı ahlâkça ne sû-i te'sîri olduğu mütâla'aya muhtâçtır.

Hâkim

Cânım efendim! Niçin böyle söylüyorsunuz! Bir müttehim ki adam öldürmüştür. Onun evlâd-ı vâkarı kan da'vâ etmez mi? Hiç olmaz ise yetim kalan çocukların kan bedeli da'vâsına kıyâm etmeleri haksız mıdır.

Avukat

Haksızdır demedim. Ve diyemem. Ve demiyorum. Hatta bunun vecihini dahi bilirim. Kan bedeli ya'ni diyet-i da'vâsına kıyâm ederler. Çünkü maktûl sağ kalmış olaydı eytâmı onun vücûdundan istifâde edecekler idi. Mâdem ki kâtil kendilerini bu istifâdeden men' etmiştir onu tazmîn etmesi pek meşrû'dur. Ancak siz ya'ni hükûmet kâtili 'idâm etmeye ne mecbûriyet görürsünüz? Eğer adam öldürmek ve birtakım çocukları öksüz bırakmak bir kabâhat ise müttehimi öldürmek sûretiyle bunu irtikâbden siz dahi imtinâ' etmelisiniz.

Hâkim

Güzel ama ya verese kan da'va eder ise?.. Ona diyelim diyorum.

Avukat

Kâtil adam öldürmek gibi bir hatâyı nasıl irtikâb etmiş ise verese dahi diğer bir adamı ya'ni kâtili öldürmek hatâsını irtikâb etmek ister. Ancak hükûmet vereseyi bu da'vâdan vazgeçirebilir. Ve geçirmelidir. Zîrâ birinci derecede ve dâ'imâ nazar-ı dikkatte tutacağımız şey cân kıymak cinâyet olduğu kaziyyesi olup bu cinâyeti irtikâb için vereye müsâ'ade vermemek hükûmetin her zamân salâhiyeti dâhilindedir. Hem de ben sizin bu da'vâda bu kadar ısrârınıza ta'accüb ediyorum. Hükûmet-i celîle-i Osmâniye'nin böyle mücib-i şeri'si kısas olan da'vâlarda tuttuğu meslek o kadar mukadder ki 'âlem-i medeniyet kendisine âferîn demektedir. Zîrâ bir kâtilin 'idâmı fermânında "İdâm edilsin" diye kat'iyen emr-i sarâhat yoktur. Keyfiyet-i veresenin re'yine bırakılır. Hatta 'afv-ettirmeye çalışılması dahi ayrıca emr-olunur. İş bu merkezde bulunduğu hâlde esâs-ı da'vâyı teslîm etmemekteki ısrârınız nâ-becâdır zannederim.

Hâkim

Ben size bir şey söyleyim mi? Bu fikrinizden hiçbir şey anlayamamaktayım. Vâkı'â men gayr-ı te'amûz vukû'bulan katil de bir dereceye kadar da'vânız mesmû' olabilir. Makbûl değil mesmû' olabiliyor. Ancak cürüm ve cinâyet mütevâliye erbâbından bir haydûdâ ne yaparsın? Onun da'vâcısı da yoktur. Da'vâcısı hükûmettir.

Avukat

Bendeniz da'vacı aramıyorum efendim. Da'vâcısı kim olur ise olsun. Orası bana lâzım değil. Hükûmet için adam öldürmek müstekreh olduğunu 'arz ediyorum. Bakınız size bir şey söyleyim. Sizin buyurduğunuz gibi cürüm ve cinâyet mütevaliye ve mütemâdiye erbâbından bir mütehhimi derdest eylediğiniz zamân efkâr-ı 'umûmiye en evvel sizi tahsîn eder ve halkı öyle bir şikayetin elinden kurtarmış olduğunuzdan dolayı teşekkürler dahi eyler. Ancak şikayetin muhâkemesi bitip de 'idâm olunacağı gün efkâr-ı 'umûmiyede şakî şehinde bir meyelân hâsıl olur. Şakî kat'ân ve katibeten merhamete sezâvâr değil iken bir nevî' merhamete mazhar olur. Hatta 'idâmdan sonra ma'dûmun üzerine nûr yağdığı hemân her ma'dûm hakkında tekerrür ve teceddüd eder bir rivâyettir. Bu ise efkâr-ı 'umûmiyenin 'idâm-ı müttehim mes'elesine bir nevî' teferrüt göstermesi demek değil midir? Bence öyledir. Zîrâ size sorarım ki celâd olan adam her yerde ve her millet 'indinde niçin menfûrdur? Şüphe yok ki kânûn ve nizâmın katle sezâ gördüğü adamı öldürdüğü için. Halbuki hakîkatte cellâdlık sizin üzerinizde kalıyor. Zîrâ "Vur" emrini siz veriyorsanız ve cellâd dahi sizin emrinizi îfâ ediyor. Halk size yalnız şakînin elinden kurtulduğu için teşekkür etmişti. İmdi siz şakîyi 'idâm etmeyip de mü'ebbeden hapis etseniz ber-minvâl-i muharrir hâsıl olan matlûbe (ki şakînin şerrinden halkı muhâfaza kazıyyesinden 'ibâret idi) nakîsa gelmez. Hatta bendeniz politika müttehimleri hakkında bile size bu fikri telkîne çalışıyorum. Hâkim efendi! Şu nokta üzerine dikkat etmenizi kelâm-ı ehemmiyetle tavsiye ederim ki bir adama cezâ-yı 'idâm olacak cinâyetlere değil hatta en küçük kabâhatleri bile tekrâr ettiren şey hayâtı olmayıp hürriyetidir. Bir adamın hürriyetini elinden alır iseniz hayâtı bâkî kaldığı hâlde dahi artık onun hiçbir şey'e iktidârı kalmaz. Dört dîvâr içinde mahbûs ve ihtilâttan memnû' bulunan bir adam hayâtta olmakla berâber neye muktedir olur? Hayât hırkâtle ma'lûm olur. Hırkâti ise fa'il isbât eder. Bunlar olmadıktan sonra mezarda yatmak ile mahbusta oturmaklığın ne farkı kalır?

Hâkim

Söylediğiniz sözler beni düşündürecek kadar kuvveti hâ'izdir. Fakat icrâ bahsinde aramızda dağlar vardır. Bu kâ'ide 'âlemde te'ammüm edinceye kadar herkesi ölümle mahkûm eden benim gibi pek çok hâkimler 'Azrâ'il'in hükmettiği muhakeme huzûrunda ölümle mahkûm olacaklardır. Binâberîn şimdi bu mes'eseyle bu kadar girivermek iktizâ etmez.

İşte serd-edeceğimiz muhâvere şu hülâsadan 'ibârettir ki cezâ-yı 'idâmın ilgâsı lüzûmunu hiss-edemeyen yüreklerin gördüğü lüzûmların bir haylisini bu hülâsa hâvîdir. Zannımıza kalır ise hâkim mümkün olduğu kadar müdâfa'adan geri durmadı. Fakat da'vâyı da teslîm etmedi. Eğer erbâb-ı mütâla'adan hâkim tarafını iltizâm eden olur da sûret-i fikrini (fakat 'ilm-i hukûk nazarında memû' olacak bir sûretle) bil-tasvîr Dağarcığa koymak ister ise Dağarcık dahi avukat tarafını bil-iltizâm mukâbeleden geri durmaz.

Ma'hezâ muktazâ-yı insaniyet ve medeniyetin en büyük bir noktası demek olan şu mes'elede mencehete bedevîler bile bize müsâbakat gösterdiklerinden Dağarcığımız (İnşâ'allah-ü Te'âlâ) yalnız bu muhâvere ile kalmayıp bu bâbda daha sâ'ir bendleri ve muhâvereleri derc-edecek ve zamânımız hükemâsından bu mes'ele hakkında îrâd-ı efkâr edenlerin sûret-i fikirlerini dahi yazacaktır.

Büyük Frederik'in Hikemiyyâtı

Büyük Frederik 1740 senesinden 1786 senesine kadar Prusya'da krallık etmiş ve siyâsiyâtta ve fenn-i harbde, şâ'iriyette aksâ-yı merâtibini ihrâz ile berâber şu üç cihetin felsefesinde dahi en büyük rütbeyi ihrâz eylemiş bir zât-ı 'âlî-kadr'dır.

Tercüme-i hâli ba'zı büyük adamların terâcim-i ahvâliyle berâber Dağarcığımızı başkaca derc-edilmesi mukrar olup şimdilik müşârün-ileyhin siyâset ve 'askeriyet ve ahlâka dâ'ir her bir bir düstûr 'add ve îtibâr olunmaya şâyân bulunan ve aaleb lisânlara tercüme edilerek tevsî'-i efkâr husûsunda pek büyük yardımcı görülen 949 makâle-i feylesofânesinden en müntehiblerinin Dağarcığımızı peyderpey derci âmâlimiz cümlesine girmiştir.

Ahlâk

1 Târihlerde yalnız iyi hükümdârların nâmını ibkâ ederek diğerlerinin ismini zulm ve cevirlerinin yâdı ile berâber mahv-etmelidir. O hâlde vâkı'â târih küçülür. Ancak insaniyetin istifâdesi büyür ve 'âlem-i târihte hayât câvidânı ile yaşamak te'ammüdü ancak 'adâlet ve nasfetin mükâfâtı 'add-olunur.

2 Kânûn-ı münâzarayı insâniyet menâfi'nin 'aleyhinde kullanmak kendimizi muhâfaza için elimize verilen kılıçla yaralanmak demektir.

3 Hissiyât-ı insâniyenin mu'tedilcesi cem'iyet-i insâniyenin rûhu demektir. Eğer 'itidâlden çıkar ise mûcib-i harâbî olur.

4 Akçeyi sandıkta biriktirmek cem'iyet-i beşeriye için servet 'add-olunamaz. Tedâvüle bırakmalıdır ki matlûb hâsıl olsun.

5 Ba'zı hâller vardır ki insânın biraz tehdîd göstermesini îcâb ettirir. Ancak zâlim olmayı ve zulm-etmeyi îcâb ettiren hiçbir hâl yoktur.

6 İnsânları akvâliyle tercrübe etme. Dâ'imâ aldanırsın. Akvâlini if'âline tatbîk ile tercrübe et. Bu imtihâna karşı hîle ve hadî'e pâre etmez.

7 Dünyâda söz söylemeyi bilmek lâzım olduğu gibi sükûtu öğrenmek ve bilmek dahi lâzımdır. Çünkü ikisinin de başka başka mahal-i sarfı vardır.

8 Tabi'at-ı zamân insanın da'va ettiği 'ulüvv-i efkâre ve kudret ve 'azamete karşı müstehziyâne gülüverir.

9 'Akıllı olan adam bil-tasmîm yaptığı işte muvaffak olursa bu muvaffakiyeti baht ve tâl'ik ve tesâdüfün lütuf ve himmetine vermez.

10 Madem ki dünyânın içindeyiz, mümkün olduğu mertebe dünyâdan istifâde etmeye ve lezzet bulmaya çalışmalıyız. Şu hâl insânların 'ömrünü zehirlemiş olan acıya mukâbil bir dereceye kadar panzehir makâmına geçer.

11 Vüs'at-ı efkârla bütün cihâmı bil-ihâta daha hâl-i hâzırda iken istikbâlin dahi içine girmiş bulunmak cehâlet 'aleyhine bir fetih ve zafer 'add-olunup bu ise eli gayr-ül-nihâye her 'asırda yaşamak ve her millet ve her memleket halkının hemşehrîsi olmak demektir.

12 İnsanların yüreğini herkesten ziyâde masâyib dîdeler tedkîk ederler. Bunların servetten düşmesi bir nevî' mîzân-ı hevâdır ki düştükçe dostlarının soğuduğunu dahi ira'e eder.

13 Gözleri açık olan ve söz anlayan adama bir şey'in lüzûmunu delâ'il-i makani' ile isbât etmek ne kadar kolay ise bir bakar köre bedâheti gösterebilmek o kadar güçtür. Çünkü onun kendisine dahi 'îtimâdı olmayıp (dâ'imâ kendisini kendi fikrinin sevkinden bile muhâfazaya çalıştığı cihetle) sâ'irleri tarafından aldatılmak havfindan mümkün değil vazgeçemez.

14 Hükûmet me'mûriyeti insanı tezyîn eder. Fakat mâhiyetini değiştirmez. (Yâhûd değiştirmemek lâzımdır)

15 Milletlerin dîvâneliği kendi kânûnlarının ve 'âdât ve ahlâklarının kaderini kendi kidemleriyle 'îlâ-etmeye çalışmaktır. (Yunanlılar dikkat etsin)

16 Nâm kazanmaya çalışan adam evvelce o nâma istihkâk kazanmış olmalıdır.

17 Nâm ve rütbeniz büyüdükçe istihkâkınız dahi büyümek lâzımdır. (Zîrâ bir dereceye vâsıl olursanız ve bir nâm kazanırsanız ki meziyet-i zâtınız artık o dereceden küçük kalarak tabî'at-ı zamân size o rütbe ve nâmı verdiği için dolayı pişmân olur...)

18 Müstehak olan adam bu gün, bu ay, bu yıl aranmaz ise âhir-ül-ömür elbette aratır (Bu 'asırda aranmayacak olur ise 'asâr-ı âtîde elbet aranır ve bulunamadığı için dolayı te'essüf edilir)

19 Düz düziye yaşamak 'adetâ ölmek demektir. İnsan tefekkür ve tasavvuruyla yaşmalıdır ki yaşamış olsun.

20 Her ahmak 'akıl öğretmek için kendisinden daha ahmağını bulabilir.

21 'Aşk şol nebâta benzer ki hadd-i zâtında zehir ve dâ'im'a mazarraddır. Fakat bir hekîm onu isti'mâl eder ise insânın selâmeti için en güzel 'ilâc olur. Meşâgil-i şâka ile yorgun ve baygın düştüğümüz zamân imdâdımıza yetişen ve o hâlde rûhumuza rûh katan ancak 'aşktır.

22 Hükümdârlar bîninde hiç dostluk yoktur. En yakîn komşusu kendisinin en büyük düşmanıdır.

23 (Dünyâ rûyâdan ‘ibâret olduğuna göre) sa’âdet yüze gülücü bir rûyâ ve sefâlet dahi korkunç bir düş demektir.

24 İnsânın ‘ömrü ne kadar olduğunu ya’ni kaç yaşında bulunduğu aylar ve seneler ile ölçmemeli, gördüğü işlerle ölçmeli. (‘Ömründen seksen dakîkayı hizmette geçirmiş olan seksen yıl yaşayandan daha ihtiyâr ve daha tecrübekârdır.)

25 Bahtiyârdır ol adam ki ölüm yatağında kendisinden sonra hayâtta kalacakların kendisi için ağlayacaklarını bile bile teslîm-i rûh eder.

26 İnsânları meşgûl etmek fenâlık etmelerine meydân vermemek demektir.

Sabâh

Bir de gözlerimi açtım ki...

Nerede açtım?.. Nasıl açtım?..

Ey fikir! Bu kadar serî’-ül-intikâl olma.

Murâd-ı kâr’în-i kirâm hazretinin efkârını önüne katarak senin temâşâ etmiş olduğun garâyib ve ‘acâyib onlara dahi irâ’e etmektir. Bu kadar sür’at-i intikâl ile sen daha mebde’de iken bir lahza da müntehâya varır isek onlar hâlâ mebde kalarak hiçbir şeyi görememiş olurlar. En evvel efkâr-ı mezkûreyi al birtakım mukaddemât-ı basit ve temhîd ederek be bu sûretle onların tabî’lerine yeni bir tarâvet vererek gözlerini kapamış olduğun yere kadar götür. Orada gözlerini kapa da ba’de aç. Kâr’înin efkârı sana benzemez. Sen dâ’imâ âsâr-ı tabî’at üzerine tedkîkât ve muhâkemât ile meşgûlsün. Her hün gazete okuyup politika tedkîkât ve muhâkemâtıyla meşgûl olan adam gazetede iki satır bir telgraf görünce derecâtını derhâl takdîr eylediği gibi sen dahi “Sabâh” serlevhası altında bir bendin en evvelinde “Bir de gözlerimi açayım ki...” sözlerini görünce gözlerin uykuda iken açılmış olduğuna derhâl intikâl edersin. Ancak kâr’în-i kirâmın efkârı nice bin gavâ’il ile meşgûl olarak âsâr-ı tabî’atı ve muhâkeme ile ol kadar iştigâle vakit bulamadıklarından altı ayda bir gazete okumayan adamların ber-minvâl-i muharrer bir telgrafi ellerine aldıkları zamân hiçbir şey anlayamadıkları ve binâberîn

aslâ telezzüz edemedikleri gibi onlar dahi senin böyle damdan düşer gibi başlamış olduğun sözden hiçbir şey anlayamazlar. Basit mukaddemâtla fikirlerine ciyâdet-i taze vermek lâzımdır.

Evet öyledir. “İnsân düştüğü yerden kalkar” darb-ı meselini biz “Gözler kapandığı yerde açılır” hâline koyalım da o sûretle hikâye-i hâl edelim.

Efendim! Sofya’dan Rusçuğa gelir iken bir geceyi Balkan silsile-i cibâlinin Somuncu cihetinde kâ’in bir köyde geçirmek lâzım geldi. Mevsim ilkbahâr idi. Vakit dahi ayın ilk gecesi idi. Ben genç. Mevsim genç! Hilâl genç!! İndiğim köy ise orman diyebilmek mümkün olacak kadar sık bir koru içinde bulunup korunun hudûdu dahi üç cihetten Balkan silsile-i cibâlinin eflâke ser çekmiş olan tepeleri ile mahdûd idi. Hele tepe ta’bîr ettiğim şeylerin birisi yekpâre bir yalçın kaya idi ki nazara hılâvet bahş-olacak yerde kalbe îrâs-ı dehşet eder idi. Şu kadar var ki ağrılar içinde ba’zı kere tatlıca bir ağrı hissylediği gibi bu dehşet dahi dehşetler içinde tab’i yine bir nevi’ zonk veren dehşetlerden idi. Hâniyâ engin bir denizde zuhûr eden fırtınanın dehşeti dehşet olmakla berâber insânın tabi’ yine ondan mütelezziz olmaz mı? İşte bu kayanın dehşeti dahi ona benzer bir dehşet idi. Korunun bir cihetini gâyet geniş bir ova ile mahdûd olup eğerçi kendisine sîne-keş olan ‘aşıkın göğsüne atılıp serpilivermiş bir yosma gibi Osma Nehri dahi o sahrâ-yı dil-keşânın sadr-ı zümrüdüne atılıvermiş idiyse de ormanın gâyet sık ve yekdiğerine mülâsık olan ağaçları bu bizim muvâsalat ve müvâneseti köyde bulunan ağyârın nazarından setr-için eteklerini gererek gözleri önüne perde çeker ve insân o hâli göreyim diye pek çok dikkat edebildiği hâlde eş’ia-ı nazar ağaç aralarından pek güç hâlde ancak geçer idi.

Biz bu makâma ne demiş idik?. Kору demiş idik. Eyvâh’ Eyvâh!! Şâ’ir olamayacağım. Şu’ûrumuzu durup düşürmeyeceğim. Orman değil. Bir ‘ibâdethâne idi. Orada kalb sâhipleri “Tabî’at”e ‘arz-ı perestiş ederler idi. Ağaçların her dalında bir bir kuş zemîninde serbezemîn-i hayret olan vuhûşun ibtidâsı hayret ve intihâsı gaşy ve gaybûbetten ‘ibâret olan ‘ibâdetleri hengâmında n’at-ı havân olurlar ya’ni zâkirlik ederler idi.

Evet evet! Orada böyle bir ‘ibâdet var idi. Hatta vuhûştan aglebinin galebe-i ‘aşkla âh-ı cângâhını kulağımla işidir ben bu makâm-u mübâreki görünce ve yukarıda saydığım

kadar dakâyık-ı ahvâline vukûf kesb-edince levâzımâtımı yanıma alarak köyden çıkıp ormana girdim. Gide gide bir ağaçın dibine erdim. Orada ben dahi hemcinsim olan sâ'ir hayvânlar gibi başımı zamîne eğerek hissiyâtımla meşgûl olmaya başladım.

Amân bu hâl ne hâl idi!. Vây o ma'bedde nasıl bir hâle tesâdüf eyledim!. Tasavvurâtıma vüs'at verdikçe kânûn-ı kalbimde zâten dâ'imâ kıvılcımlanmakta olan ateş-i 'aşk yalınlanmaya ve gitgide 'alev-endâz olmaya baladı. 'Aklımca âb-ı gülgûn-i kerem, germî-i dili, itfâya medâr olur zann-ederek ona mürâca'at etmiş idim. Bu ise bir kat-daha işti'âline bâdî olmasın mı? Ağaç dallarından kulağıma gelen her nağme sanki kulak deliklerimden kalbime doğru ateş-i 'aşk püskürüyormuş. Yakında bulunan sahrâdan rûzgârın kaldırıp getirdiği rûhfezâ râyiha dahi ateş olmak hasletince gûya yine zikr-olunan nağmeler ile hem-tabî'at imiş. Sözü'n kısası o hâle geldim ki karşımdaki hilâl'in artık hilâl olduğunu dahi gayb-ederek "Çok şey yüreği cehennem kesilmiş olan adamın ağzından gölgesi de zâhir böyle olurmuş" diye hilâli dehân-ı ateş feşânımın simâya 'aks-etmiş gölgesi zann-etmeye başladım.

İşte bu hâlde iken yerimden mi kımıldatmış başımı mı çevirmişim? Ne olmuş? Hâsılı zâten devrândan hâlî olmayan ve fakat devri hiss-olunamayan felek nazarımda çarh-ı felek gibi fır fır dönmeye başladı mı?.. Meded Allâh, çıldırmak işten bile değil. Gâh kubbe-i âsumânı ayaklarım altında görüyorum. Gâh kendimi kubbe-i âsumâna çıkmış buluyorum. Zemzeme-i mürgân kulağımdan bil-tedric uzaklaştıkça uzaklaştı. Gerek hilâl ve gerek sâ'ir ecrâm-ı semâviye dahi gözümün önünde kararmaya başladı. Zemzemeler uzaklaştı, ecrâm karardı, nihâyet cihân nazarımdazindân kesildi. Artık ilerisinden hayrım kalmadı.

Bir de gözlerimi açayım ki... "İşte gözlerimi burada ve bu hâlde açtım" cihân bahtım gibi kara kesilmiş.

Hayır, cihânın o dakıkadaki hâlini böyle bir kelime ile tasvîr edemem. Vâkı'a ihtâr-ı matlûbtur ama kelâm-ı 'Arab'da matlûbdur. Benim gibi derd-i dilini dökmeye mahal ve adem arayan insân için ihtisâr matlûb değildir.

Efendim dünyânın öyle kapkara bir hâle girişi yalnız kapkara olsa yine cânım kurbân. Her tarafta bir sükût! Her tarafta bir sükût! Hâniyâ akşamdan beri çatır çatır çatlayan kuşlar ne oldu? "Besbelli galebe-i 'aşka tahammül edemeyerek sahîhen çatlamışlardır"

dedim. Rûzgâr bile durmuş. İşcâr ve agsân üzerinde kuşlar nağme havân iken bayraklar arasından geçen rûzgâr dahi dem tutuyor idi. Şimdi o da sesini kesmiş. Karanlık da o kadar zifiri ki olduğum mahalın etrâfını kuşatmış olan ve zikri yukarıda sebkât eden koca tepeleri bile göremiyorum. Onlar da bir şey değil. Onlar pek uzakta. Hatta dayanıp durduğum ağacın bile dillerini göremiyorum. Amân ne dehşet! Vây ne haşyet. Cihân boş bir hamâm kubbesi gibi kendi kendisine çın çın çınıyor? Güm güm gümlüyor!

Ancak gözlerimi silip milip ‘aklımı başıma aldıktan sonra dehşetim daha ziyâde arttı. ‘Âlemde hayâta dâ’ir hiçbir nâm ve nişân görmeyince tabî’atın bile ‘aşk gaşy olup gitmiş olduğu gibi birtakım derin derin mülâhâzalar etrâfımı aldı. Öyle bir hâlde insân ne fenâ oluyor? Adam kendi vücûdundan bile ‘âdetâ şüphe ediyor.

Gözlerimi açmaya başladım. Gûyâ uzakta bir şey var imiş de daha ziyâde dikkatle bakar isem onu görebilecek imişim gibi olanca kuvvetimi gözlerime verir idim. Heyhât! Medd-i nazarım o zulmeti delip öte tarafına geçemez idi ki. Gidip gidip karanlık içinde boğulur ve kayıp-olur idi.

Olmadı. En nihâyet hiç olmaz ise kendi mevcûdiyetimi kendi nazarımda isbât için bir na’re atmaya mecbûr oldum. Attım. Hele çok şükür akşamdan kalbime dehşet vermiş olan ‘azîm kaya sadâma cevâb verdi.

Bu cevâbı alınca ne kadar sevindiğimi ta’rîf edemem. Artık kaya bana bir eğlence oldu. Onunla dilleşmeye başladım. Ama çi-fâ’ide? Kayanın bana himmeti yâlnız benden başka daha bir vücûdun hayâtta olduğunu isbâtta ‘ibâret kaldı. Yoksa ben ne söyler isem o da onu cevâb olarak redd-eder ve nazarımda cim karnında bir nokta demek olan bir zâtla muhâvere ediyorum da ben ne söyler isem muttasıl onu tasdîk ediyor gibi bir sûret tasvîr eyler idi. Bu hâl içinde iken bir aralık müdâhinlerden lezzet alabilenlerin ‘aklına şaşmaya başladım. Kendileri ne söylerse müdâhinler onu tasdîk ettikleri ve onlar tarafından inkılâbât-ı fikre medâr olur hiçbir cevâb alamadıkları hâlde nasıl eğlenebildiklerine şaştım. Bu nereden ‘aklıma geldi? Bilmem. Zannıma kalır ise bu ‘aklıma gelmeden ‘aklım bir ânda bin şey’e koştığı esnâda besbelli buna dahi kendisi gitmiş olmalıdır.

Tuhaf! İnsân böyle tek ve tenhâ bir yerde kaldığı ve kâffe hevâsını işgâl edecek hiçbir şey görmediği zamân fikri ne kadar hamârat oluyor. Çünkü kimse kendi fikrinin ayağına gelmiyor. O her tarafı dolaşıp kendisine iş buluyor.

İşte o hâl-i zulmet ve vahdet ve vahşette iken fikrim döne dolaşa bir aralık ölüme kadar gitti. “Zâhir ölüm bundan ‘ibârettir” dedim. İşte şimdiki hâlde ‘âlem buymuş. Her şey ölü! Cümlesi bir zulmet içinde! Her birinin kendisine mahsûs olan hissi uyuşmuş. Hiçbirisinin kendi vücûdundan haberi yok. Hatta benim bile kendimden haberim yok!

Oh yâ rab, çok şükür! Meğer bütün bütün yalnız kalmamışım! Meğer tabî’at guşy olup gitmemiş. Gökyüzünde yıldızlar dahi gözüme ilişti. Artık bunların karşımda gözlerini yumuşturup kıpırtırıp durmaları benim için bayağı bir eğlence oldu.

Fakat yıldızlar ile benden ve bir de kayadan başka cihân yine ölü. Hiçbirisinde hayâtın eser göremiyorum. Orman içinde böyle tek ve tenhâ bir hâlde tamâm iki sâ’at kadar kaldıktan sonra meğer yukarıda ta’rîf etmiş olduğum sahrâ, şark ciheti imiş ki tabî’at çehre-i siyâhi o cihetinden biraz akçillanmaya yüz tuttu. Sanki tabî’atı bir zamândan beri kan tutmuş ve çehresi simsiyâh kesilmiş imiş de şimdi tedrîci kesb-etmekte olduğu hayât-ı tâze üzerine çehresine yine ‘alâmet-i hayât gelmeye başlamış gibi birtakım hâller müşâhede eder idim.

Bunu görünce ne kadar sevindim bilir misiniz? Fakat benden daha ziyâde sevinen olmuş. Çünkü gün içinden bir horozun şükürâne olarak ettiği na’reyi işittim.

Âh memnûniyet memnûniyet! Hele insan elden gidermiş olduğu bir şey’i tekrâr derdest eder ise ne kadar memnûn oluyor? Bu memnûniyetin mikdâr ve derecâtını ölçebilmek için şunu düşününüz: Familyanız içinde yeniden bir çocuk doğduğu zamân mı çok sevinirsiniz yoksa familyanız ‘âzâsından vefât etmiş olan birisi (farazâ) ‘iâde-i hayât etmiş olsa mı?

Tabî’at ise dünyâ ve mâfihânın anası ve babası. Hâlbuki sonradan anladığıma göre bunun zann-etmiş olduğum gaybûbetinden sâlt ben değil zevi-l-kulûb olan hemcinslerim dahi haberdâr imiş. Bi’aynihî benim gibi bunlar dahi bir müddet kendilerinden geçtikten sonra gözlerini açıp o hâl-i hevî-nâk görünce havf ve haşyetle berâber te’süflerinden hiç seslerini çıkaramayarak büzülüp kalmışlar. Hem onlar benim

gibi bu hâl-i garâbet mâ'il hemân ilk def'a olarak müşâhede etmeyip her gece görürler imiş.

Binâberîn horozun na'resi üzerine bunlar birer birer başlarını kaldırmaya ve bir kere şark tarafına bakar bakmaz olanca sesleriyle 'ilân-ı meserrete müsâr'at gösterdiler.

“Olanca sesleriyle” mi?...

Evet, olanca sesleriyle. Bu sesleri her zamânki seslerine kıyâs kabûl etmez. Hiç dikkat etmediniz mi? Bir müddet ye'is ve kedûret içinde bulunanlar söz söyler iken nasıl gevrek bir ses ile söylerler? Seslerinin bile mükedder ve hem de hâlâ mükedder olduğu bedâheten görülür. İşte tabî'atın hayât-ı tâze kesb-etmesinden dolayı 'ilân-ı meserret eden hayvâncağızların dahi olanca sesi ancak ber-minvâl-i muharrer mağmûm bir sestem 'ibâret olduğundan onunla 'ilân-ı meserret ederler idi.

Vây bu ân ne ân idi' Ne mü'esser bir ân idi! Ne ta'rife sığmaz bir ân idi! Tabî'atın çehresinde hâlâ bir tebessüm 'alâmeti yok. Tebessüm 'alâmeti değil doğrudan doğruya bir hayât işâreti bile yok. Fakat bu 'alâmetin bu işâretin 'adm-i vücûdu idi ki yüreklere sevinç verir idi. Çünkü insân-ı kemâl ye'is ve nevmîdîde iken şahid-i ümîdin tâ uzaktan 'arz-ı dîdâr ediyor zann-olunduğu ân yok mu? İşte me'yûsu sevindiren ancak bu hâldir. Ondan sonra me'yûs mâ'mûlünün husûlüne muntazar olur ve hâsıl olduktan-sonra dahi istirâhatte kalır gider.

Ancak burada bir hâl vukû' buldu ki cümleden ziyâde nazar-ı ehemmiyeti o celb-etti.

Tabî'atın çehre-i siyâhında 'alâmet-i hayât görülmesini müte'akib yine sim-siyâh kesilmesin mi?

İşte bu zamân mevcûdâta birden bire bir sükût geldi. Herkes sevindiğine de sevineceğine de pişmân oldu. Hele ben zann-ettim ki kâ'inâtın kara günü şimdi başladı. Zîrâ derhâl hâtrıma son sâ'atinde bulunan bir kimsenin bir aralık iyiliğe yüz tutması ve 'âdetâ tebessümler göstermesi geldi. “Eyvâh” dedim. “İki sâ'at evvel korktuğum şey şimdi mi başıma gelecek?” dedim.

Hele çok şükür. Çok geçmedi. Bu hâl dahi zâ'il oldu. Meğer vücûd-u cihânın simsiyâh kesilmiş olan kanı tekrâr başına sıçramış imiş.²⁴ Nasılsa bu hâl dahi geçti. Hem de nasıl geçti? Başına sıçramış olan o murdâr kan tadrîcî çekilmekle berâber altından hayât-ı tâzenin muktazîsi olan temiz ve berrâk kan diye tasvîr edebileceğimiz ziyâ dahi peyderpey yürümeğe başladı. Artık bu zamân 'abidîn-ı tabî'atın şevk ve şetâretlerini görmeli! Fakat ben onlara kulak vermemeye başladım. Gözlerimi şarka dikip her kuvvâmı her hissîmi dahi o cihete hasr-etmiştim. Âh! Üç sâ'at evvel baktıkça yüreğime soğukluk veren o çehre-i siyâh cihân şimdi ne letâfet kesb-etmeye başladı! Ne renkten ne renge girer idi! Bir ân evveldi ki elvân-ı müte'adideyi cem-etmiş 'âdetâ bir levha hâline girdi. Fakat elvân-ı müte'adideyi cem-etmiş dediğime bakıp da boyacıların mahlût kutusu gibi bir hâle girdiğini zann-etmeyiniz. Elvândaki o tenâsübü buldurmak hiçbir ressamın kârı değildir. Onu bir nakkâs resm-ediyor ki gülpenbesiyle siyâhın mütenâsib olmayacağını ra'nâ biliyor. Bakınız ben ne kadarını görebildim:

Nokta-i şarkta renk yoktur denilebilecek kadar bir beyazlık vâir idi. Ondan sonra nazar kesb-i irtikâ' ettikçe gâyet hafif penbeliklere tesâdüf eder ve bu penbelikler gûyâ levha-i şarkın zemîni imiş gibi o zemînde ve şunda bunda koyu penbe renkle boyanmış sehâb-ı parelere tesâdüf eyler idi. Vâkî'â açık penbe bir zemîn üzerinde koyu penbeden 'ibâret olan sehâb-ı pârelerin o kadar mütenâsib düşmeyecekleri ve hepsi bir araya gelib çeşm-i hayretin merdümün velehine erişmeyecekleri zehâbı sizin için müsellemdir. Ancak nakkâş-ı ezeli ve ebedî fırçasını yâlnız koyu penbeye Batırıp da öyle doğrudan doğruya sıvayıvermemiş. Bunların her biri üzerinde 'arîz ve 'amîk 'îmâl-ı fikr-etmiş. Her sehâb-ı pârenin ortası kenarlarına nisbetle daha açık bir penbe ile boyanmış. Ortadan kenarlara gelince bu açıklık tadrîcî koyulaşa koyulaşa tâ kenârlarında ol-kadar koyulaşmış ki 'âdetâ ateşîn denilecek bir dereceyi bulmuş. Bundan sonra işbu en koyu penbe ile levhanın zemîni farz-ettiğimiz en açık penbenin beynini fasl-etmek için dahi sehâb-ı pârelerin etrâfını sût-beyâz bir renkle tahrîrlemiş. İşte her sehâb-ı pâreyi böyle tersîm edip bunları dahi nazarımın en ziyâde hoşlanacağı bir vazî'yette birleştirip enzâr-ı tahsînime 'arz-etmiş.

²⁴ Subh-ı kâzib şark cihetinde subh-u sadıktan evvelce görülen aklık olup bu aklık zuhûruyla berâber yine mahv-olur ve subh-u sâdik ondan sonra baş gösterir. Bunun sebebi olarak erbâb-ı fûnûn pek çok şeyler söylemiştir. Fakat ben yâlnız şunu ihtiyâr ettim. Subh-ı kâzib 'âdetâ subh-u sâdiktir. Ancak Güneş ilk ziyâsını neşr-ettiği zamân gecenin zulmeti bu ziyâyâ bir def'alık olmak üzere galebe eder. Ve ziyâ-yı Şems'i ondan sonra peyderpey münteşir olarak zâten ilk ziyânın za'ifleştirmiş olduğu zulmete galebe çalmaya başlar.

Ma'rifeti yalnız bundan 'ibâret mi? Yok! Biz yukarıda yekdiğerine tenâsüb-ü tâmî olan elvânı cem'etmiş demiş idik. Dahası var.

Gözümüzü biraz daha yukarıya kaldırır isek levhanın zemîni demiş olduğumuz açık penbeliğin koyulaşa koyulaşa bir dereceyi bulduktan sonra bulutların dahi koyu penbesi morlaşmış olduğunu görüyoruz. Bu hâlde her bulutun etrâfını tahrîrlemiş olan beyaz daha ziyâde ve 'âdetâ bembeyaz kesildiğinden ve levha-i mezkûrenin daha üst tarafında ve 'âdetâ kubbe-i âsumâna kadar cihetinde yangın kızılığına şebîh bir kızılık dahi aralık aralık levha-i mezkûreye 'aks-ettiğinden artık cihet-i şark o hâle gelir ki ta'rîf ve tevsîfde kalem 'aciz kalır.

“Ressâm olaydım da şunu tersîm edeydim” dedim. O da mümkün değil. Çünkü sabâhın şu ta'rîf ettiğim hâli lâ-'al-el-ta'yîn bir günün ahvâl-i felekiyesine göre bir ândaki hâli olup kürre-i ârzın hareket-i mihveriyesine göre o gün bile bu hâl her ânda tahavvül etmekte ve Ressâm “Nik” nâm [²⁵]iki ustası değil ondaki fikr-i 'âlîyi dahi tersîm şöyle dursun halk-etmiş olan ressam-ı hakîki “Sabâh” nâmıyla tersîm etmiş olduğu levha-i mezkûre üzerinde bir ânda bîn sûretler göstermektedir.

Gece gözlerimi açtığım zamân gördüğüm hâlin mu'vaharen şu ta'rîf ettiğim sûrete inkılâbını müvâzene için nazarımda şunu bulmaktayım ki tabi'at gece gözlerimi açtığım zamân meşhûr Şâh İsmâ'il hikâyesinde okuduğum 'Arab üzengi gibi sanki yüzüne yüzündeki gözü dahi fark olunamayacak kadar siyâh bir 'Arab nikâbı giymiş imiş de sonra nikâbı kaldırarak altından çehre-i âfitâbı şa'şa-i hüsn ve cemâliyle 'âlemi hayrette bıraktığı zamân kendisi dahi karşımdan gûyâ tebessümünü ketm-içün fıkır fıkır kaynar ve bu sûretle ettiği cebr-i neftsen dolayı vücûdunda kanının cevelânına sür'at ve şiddet gelerek vecihinin alı al, moru mor kesilir ve fakat alı dümdüz al ve moru dümdüz mor kesilip ile zenahdânının gamzeleri mürekkezi ve hâlet-i tebessümden vecihinde yol yol 'ârz olan hutût-u münhaniye ve münkesre büsbütün morlaşır ve allık ve penbelik yüzünün cihât-ı sâ'iresiyle gerdânına doğru yapılıp gider imiş.

İşte geceyi (bil-ihyâr) geçirmiş olduğum ağacın dibinde şu hâli gördükten ve biraz dahi Güneş'in eş'iası dahi yapraklar arasından her hatt-ı müstekîmi bîn hatt-ı münkeser

²⁵ Burada adı “Nik(Nick)” olduğunu anladığımız bir ressamın adının devamı anılsa da kim olduğu tespit edilemedi.(K.S.)

olarak kırıla kırıla ormanı şehrâyin ediyor gibi bir hâle koyduğunu hayretle temâşa eyledikten sonra köye gelip hayvânıma bindim ve yüreğim ne takrîre sığar ve ne de tahîr mümkün olur nice hissiyâtla memlû olduğu hâlde yola devâm edip gittim.

Felsefenin Sergüzeşt-i Âhvâli

“Felsefe ve Felâsife” serlevhasıyla bundan mukaddem derc ve iş’âr eylemiş olduğumuz bir bend-i mahsûsda felsefenin hangi esâs üzerine mebnî bulunduğunu ve bunun mü’assisleri tarafından en büyük esâs olmak üzere vaz’-olunan ba’zı düstûrları dermiyân eylemiş-idik.

Bend-i mezkûr lâıklıkca mütâla’a edilir ise insana bir fikir gelir ve adam kendi kendisine der ki felsefenin delâ’il-i mesrûdesi sarf-i hakikat ve bedâhetten ‘ibâret bulunduğuna göre bunu efkâr-ı ‘umûmiyeye kabûl ettirmek o kadar müşkül bir şey olmayıp elbette insanlar efkâr-ı felsefeyi hüsn-ü telakkîye müsâra’at göstermiştir.

Halbuki kaziyye bunun ‘aksinedir. Târîhlerde görüldüğü üzere efkâr-ı dîniyye ne kadar müşkülâta dûçâr olmuş ise felsefe dahi- hiç şübhe yok ki tahrî-i hakikatten ‘ibâret olduğu cihetle- ondan az müşkülâta tesâdüf etmemiştir. Felsefenin sergüzeşt-i ahvâlini gözden geçirmeliyiz ki bu müşkülâtın bu su’ûbâtının derecâtını takdîr edebilelim.

Târîh nokta-i nazarından bakarak inkılâbât-ı ‘âlemi güzelce temâşâ etmiş olanlar için o kadar takvîl ve tafsîle hâcet olmadığı üzere tabî’at-ı ‘âlem benî beşerin harekât ve sekinâti için bir meslek-i mu’ayyen koymuş ve ebnâ-yı beşeri o meslek üzerinde sevk etmeye himmet-eylemeyen insânoğlu insânlara dahi aferînden başka hiçbir şey dememekte bulunmuş iken öte taraftan hubb-ı riyâset ile garaz ve menfa’at birleşerek dâ’imâ insânlardan birtakımını kavânîn-i tabî’yenin hâricine bil-ihrac bunlar ise ancak ebnâ-yı nev’inin hürriyet-i nev’iye ve şahsiyyesini pâmâl ve kendilerini taht-ı esâretlerine idhâl etmekle müstefîd olduklarından bu bâbda zikr-olunan zulme-i müstebdenin ta’riz ve ta’dîlerine karşı tabî’at-ı ‘âlem cemiyet-i beşeriye içinde dîğer bir sınıf (akl ü hikmet kahramanları) peydâ ve erbâb-ı ta’dî ile pençeleşmek vazîfesini bunlar üzerine tarh-eylemiştir.

Vâkı’a bu hâle göre ‘akıl ve hikmet kahramanları ta’bîr etmiş olduğumuz zevâtın hürriyet ve sa’âdet-i ‘umûmiyeye karşı duran erbâb-ı ta’dîye pek kolay mukâbele

edebilmeleri lâzım gelir. Ancak ma'neviyâtın mâddiyâta karşı ne kadar kuvveti olabileceği ve kuvveti teslîm olduğu hâlde dahi bu kuvvetin te'sîrât-ı fi'liyyesi ne kadar güçlkle kendisini göstereceği hesâb edilir ise yukarıki lüzûm hakkındaki nazarlar derhâl başkalaşır.

Biz felsefenin mübde'ni Yunanistan'ın yedi akıllarından 'itibâr etmeyip Avrupa kıt'ası cahil ve nâdânı içinde kavrulup gitmekte iken Mısır'da ve arz-ı Filistîn'de efkâr-ı hakîkat meydân almış olduğunu da'vâ etmekte bulunduğumuzdan²⁶ hakîkat ve bedâhete karşı hareket ve benî nev'imizin vücûh-u hürriyetini gasb ve gâret etmiş olan zulmeye mukâbil tabî'at-ı 'âlemin dâ'imâ bir (Hakîkat-cû) irâ'e ve ta'yîn etmesi emrinde (Her Fir'avun için bir Musa vardır) hükm-i sâmisinden dahi ma'nen ve meva'den talep etmekte ve şu hâle göre- Tahrî-i hakîkate kendi kendilerini me'mûr eden felâsife gibi değil- hatta bu vazîfe-i nazîfeye kendileri min tarafullah me'mûr bulunan enbiyâ-yı kirâmın Mısır ve arz-ı Filistîn ve Mezopotamya'da çektikleri tahammül-ü güdâz ezâ ve cefâları dahi felsefenin sergüzeşt-i ahvâline tatbîk ve temsîl edebilmekteyiz?

Nasıl olmuş idi ki Urfa'da Hazret-i İbrâhîm 'Aleyhisselâm gibi bir vücûd-u mukaddesi Cehennem'den nişân veren ateşe atmaya kadar varmışlar idi. Müşârünileyh Efendimiz Hazretleri'nin 'îlân buyurduğu hakîkate ebâtil-ı kadîmeyi nasıl tercîh etmişler idi?

İmdi kendisine ateş-, [²⁷] nişânı gülizâr-ı behîşt misâl-etmeye kadar mazâheret-i ilahiye mevcûd ve mu'ayyen iken böyle bir vak'a-yı mü'essere vukû'a gelir ise böyle bir himâye-i celîle-i Rabbâniye'den mahrûm ve fakat insâniyet ve âdemiyyet hasebiyle behemehâl 'îlân-ı hakîkate mecbûr bulunan bîçâregân felâsifenin dermiyân ettikleri hakîkat ne merkezde kalır?

İşte şu sûret müvâzene buyrulur ise felâsifenin kuvve-i ma'neviyesi zulmenin kuvve-i mâddiyesine mukâbil ne derecede kalacağı anlaşılabilir.

Diyânet-i 'İseviye zuhûruna kadar Yunanistan'da felsefenin sergüzeşt-i ahvâli yine o kadar yürekler parçalayacak derecede değil idi. Felâsife içinde makâm-ı hükûmete kadar yol bulmuş veyâhûd ta'bîr-i âhirle hükümdârlar miyânında feylesofluk

²⁶ Felsefe ve felâsife bendine mürâca'at

²⁷ Bir kelime okunamadı.

mertebesine kadar varmış adamlar olduğu gibi felâsifeden birtakımı dahi hükümdârların dâ'ire-i husûsiyetlerine mensûb bulduklarından bunlar halk 'inde ulûhiyetleri müştahir olan ele ilah ve alihelerin yeri göğü yaradan Cenâb-ı Hakk'ın en hakîr bir kulu olduklarına ve hiçbirisinin ulûhiyetten hiçbir behresi bulunduğuna dâ'ir 'âdetâ istihzâ ve tahkîr yollu vukû'-bulan beşeriyâtından dolayı o kadar müv'âheze görmezler idi. Hukûk ve hürriyet-i 'umûmiye ve siyâsiyâta dâ'ir vukû'-bulan beşeriyâtları tamâm zîr-i idâre-i hükûmetinde buldukları zâlimin tahammül edemeyeceği dereceye varınca o zamân Yunanistan birçok hükûmât-ı müstakileye münkasım bulunduğuna mebnî bir kralın 'inde ducâr 'ukûbât olmak, mukarrer düşünce, derhâl diğerinin nezdine karâr etmek sûretle yakayı kurtarırlar idi.

Bundan başka hürriyet-i efkârdan mahrûm bulunan halk nihâyet efkârını temsîl ve cinâs sûretiyle ve ba'zı hayvânâta 'atf ve isnâdla neşr-etmeye mecbûr olacaklarından bu dahi Yunanistan'da felsefenin terakkiyâtına yardımdan hâli kalmaz idi.

Diyânet-i Mesîhiyye ve sözün daha doğrusu Katolik âyîni felsefe için en büyük zâlim ve en büyük gaddâr makâmını tutmuş ve felsefenin cânına kasd-etmeye ancak diyânet-i 'İseviyye yürümüşür. Şöyle ki:

Hakîkat-ı diyânet hürriyet-i kâmile-i 'umûmiyeye hiçbir va'atte te'dî ve ta'riz ettiği ve etmemek dahi diyânet şânından bulunduğu ma'lûm ve müsellim olup her peygamber-i zîşân benî beşeri yalnız Cenâb-ı Rabb-ül'Âlemîn'in 'ubûdiyetine da'vet etmiş ve yalnız ondan isti'âneyi ve şehrah-ı müstakîm mâddî ve ma'nevîde yalnız onun hidâyet-i celîlesiyle ihtidâyı ve onun te'mitine teşekkür ve onun kahrından havfi tavsiye etmiş ve bu tavsiye-i celîlenin ise felsefeye hiçbir güne muhâlefeti olmadığı ve hatta intişâr-ı edyândan mukaddem felsefe benî beşeri yalnız bu fikri ihzâ ve intişâr-ı diyânetten sonra dahi yine yalnız bu fikri muhâfazaya sevk etmiş ise de Roma Kilisesi ya'ni Hristiyanlık 'âleminin pâ-yi tahtı sâhibi bulunan Papa Cenâbları mu'ahharen Zât-ı Hazret-i Mesîh'in vekâleti nâmını aldıktan ve enâcilin bil-istinbât o Peygamber-i Zîşâna Rûh-ullâh derken İbnullâh diye 'âdetâ bir ulûhiyet rütbesi verip kendi vekâleti hasebiyle kuvve-i ulûhiyyeye kendisi dahi nâ'iliyet kesb-eyledikten (!...) sonra felsefenin diyânete mu'teriz olduğunu görmüş ve binâberîn felsefe 'aleyhine kılıcını çekmiştir.

Ma'lûmdur ki 'âlemde hakk ve hakikat hâdimi biraz nâdircedir. Zîrâ her hâdim hizmeti mükâfâtını bekleyip hâlbuki hak ve hakikat uğrunda edilen hizmetlerin mükâfâtı dâ'imâ ma'nevî olduğuna ve ebnâ-yı beşer ise mükâfât-ı ma'neviyeye mükâfât-ı mâddiyeyi dâ'imâ tercîh edip mükâfât-ı mâddiye dahi dünyâyı kendi istifâdesine mahsûs bir çiftlik ve insânları dahi o çiftliğin hâdimi etmek 'azminde bulunan zulmeye itbâ'-ile hâsıl olacağına mebnî insânlar hemân 'umûmiyet üzere münâfi'-i mâddiye istihsâli cihetini iltizâm ederler.

İmdi şu kâ'ide-i 'umûmiyeden dahi istidlâl edileceği vecihle sâhibi ancak cenâb-ı Hak olan diyânet bir kere bir adem-oğlânı eline geçirdikten veyâhûd o bunu gasb-eyledikten sonra diğer papazlar artık mûmâ-ileyhin değil mâziye ve hâzıra hatta istikbâle dahi vukûfunu ve her emr ü nehyinde hittâdan beri olduğunu ve hidâyet kendi elinde olup ise dînini tarîk-i hidâyete sevk-edebileceğini ve şefâ'at dahi onda olduğunu ve hatta doğrudan doğruya günâh 'afv-edebilerek sâlikânı cennetle dahi tebşîr-etmeye hakkı olduğunu "Mukaddes Kitaplar" nâmıyla birçok kitâplara derc-etmişler ve bundan-sonra gerek kendileri ve gerek daha küçük papazlar hep me'mûrîn dîniyeden oldukları hasebiyle bir dereceye kadar kendilerinde dahi kudsiyet olduğunu halka lâyıkıyla anlatmışlardır.

İmdi bir kere halk bununla kulaklarını doldurduktan sonra artık felsefenin "Papaz ve me'mûrîn-i rûhâniye nâmında hiçbirisinin diyânet husûsunda hiçbir hükmü yoktur. Onlar yalnız sarf-ı evâmir aleyhine ise bunu halka teblîğe me'mûrdur. Kendilerinden hiçbir istimdâdda bulunmayınız doğrudan doğruya cenâb-ı Hak'tan istimdâd ediniz" diye hakikat -ı diyâneti muhâfaza için ettikleri tavsiyeye küfr-ü nazar ile bakmaz da ne yapar? Ve böyle olduktan sonra me'mûrîn ruhâniye efkâr-ı felsefeyi istediği gibi ezmek husûsunda ne mâna'a hangi mezâhime râst-gelir?

En ziyâde nazar-ı hayretle görülecek cihet şurasıdır ki bu papazlar fenn 'inde mukaddemât-ı yakîne ve berâhîn-i kât'a ile müstedlil ve müsbet bulunan birtakım hakikatların dahi 'aleyhini iltizâm etmişler ve meselâ "Falan baş papazın veyâhûd falan 'azizin haber verdiği üzere bir âdem cenûba doğru gider ise cihetime vâsıl olur" diye halkı kandırıp mu'ahharen eflâsefeden birisi "Cânım öyle lakırdı olmaz. İşte coğrafya şu yolda haber veriyor. İnanmaz isen git gör" diyecek olsa "Seni kâfir seni sen papaz efendimizin sözünü cerh mi ediyorsun?" diye cânına kasd-etmeye kadar yürümekte

bulunmuşlar idi. Hele felekiyyâta müteâllik husûsâta bunlar o kadar yalan katmışlar ve kendi yalanlarının ‘aleyhinde söz söyleyenlere o rütbe ezâ ve cefâ etmişlerdir ki ta’rîfe sığmaz. Çâre ne? Filanca ‘azîzin sözü dâ’imâ doğru ve felsefenin hakâyık-ı fenniyesi dâ’imâ yalan olması me’murun rûhâniyenin menâfi’ne yardım eder idi!...

Ma’hezâ şu sûretlerden me’mûrîn-i ruhâniyenin cehâletleri anlaşılın! Bunlar her nevi ‘ulûma ‘ârif adamlar idi. Hatta yüzlerini nûr içinde göstermek ve bir mahale nûr yağdırmak ve sâ’ir bu gibi kerâmetler satmak husûsunda kimyâdan pek çok istifâdeler eder ve husûsuyla husûf ve kûsûsu veyâ kuyruklu yıldız tulû’unu hey’et düsturlarıyla hesâb edip evvelce haber vererek ‘îlân-ı kerâmet eylerler idi.

Yalnız kendi gazez ve menfa’atlerini muhâfaza için meselâ gök gürültüsünün ve şimşek çakışının mücerred taraf-ı Hak’tan bir cezâ olduğunu ‘îlân ve bunun için Tevrât ve İncîl’den Cenâb-ı Hakk’ın akvâm ve ümm-ü sâlifeyi tûfânla veyâ yıldırımlar ile helâk etmediği hakkındaki fikrâtı delîl olarak îrâd ve etyân edip fırtına ve şimşek ve yıldırım zamânlarında halkı kiliselerde cem’ ve bu yüzden istifâde eylediklerinden eğer bir feylesof “Yâhû’ İnsânlar! Cenâb-ı Hakk’ın akvâm-ı sâlifeyi tûfân ve emsâliyle cezâ etmesi başka bir mes’eledir. Bugün gördüğünüz şimşek ve gök gürültüsü sizin için ‘azâb değildir. Bulutlar içinde kuvvâ-yı elektrik tekâbülünden hâsıl olma bir keyfiyettir” diyecek olduğu ânda “İşte bu dinsiz, hazretlerine küfür etti” diye üzerine hamle ederler idi.

İşte Hristiyânlığın zuhûruyla berâber felsefe böyle bir bilyeye giriftâr olup bundan bir türlü yakayı kurtaramamış-idi. Zîrâ papazlar ellerinde bulunan mektepleri halkın zihnini daha çocukluğunda iken çelip felâsife ise ebnâ-yı nevi’nin bu en güzel zamânında kendileriyle îhtilât ve ünsiyetten mahrûm ve mekteplerden matrûd olurlar idi. İmdi çocuklukta iken peydâ eylediği bir î’tikâdî insân sonra pek ziyâde su’ûbetle terk edeceğine ve ‘al-el-husûs hâl-i şebâbdan sonra cem’iyet-i insâniye halkının aalebî ticâret ve sanâ’atleri perşine düşüp artık ta’lîm ve te’allümden vazgeçtiklerine mebnî felâsife yalnız kâmil insânlardan bir miktârına fikirlerini telkîn ederler ve hâlbuki bunlar ne kadar olsa azlık bulduklarından öte taraftaki çokluğa hükümde lâ-‘ilâç tâbî’ bulunurlar idi.

Ma'hezâ hikâye edilen sûret dahi felsefenin sergüzeşt-i ahvâlinde o kadar mûcib-i te'essüf olacak kısmı değildir. Asıl belâsı bundan sonra zuhûra geldi. Şöyle ki:

On üçüncü 'asıra kadar felsefe yine bir dereceye kadar solak olabilecek hâlde olup ondan sonra Roma Hükûmet-i Rûhâniye-i Mukaddesi (?....) tarafından engizisyon denilir bir cem'iyet tahkîk ve teftîş²⁸ vaz' olundu ki felâsifenin evvelce yâlnız fikir ve 'itikâdlarına hücum edilir iken ba'de-zân cânlarına dahi ta'riz edilmeye başlandı.

Bu cem'iyetin her tarafında sırran ve 'alenen me'mûrları gezip dolaşp Roma hükûmet-i rûhâniyesi ruhsatıyla neşr-edilmiş bulunan kütb ü 'akâyid hilâfında kimi yakalarlar ise derhâl yaka paça edip solutmaksızın 'idâm eylediklerinden artık felâsife için "Cânım fûnûn şu ve şu hakîkatler ile keyfiyetin bu merkezde bulunduğunu isbât ediyor. Artık filanca papazın rivâyet-i hodserânesine îmân edilir mi!" diyebilmek imkânı muhâle tebdil etti.

Yukarıda denilmiş olduğu ve mes'elenin derkâr olan ehemmiyetine mebnî yâlnız burada değil her satırda tekrâr edilmek dahi becâ ve sezâ bulunduğu üzere Roma Kilisesi'nin felsefe 'aleyhinde gösterdiği şiddet hiçbir şey'e mukayes olmayıp hatta değil yâlnız felsefenin ilahiyât ciheti 'âdetâ doğrudan doğruya terakkiyât-ı fûnûn hakkındaki ahkâmına dahi kemâlî şiddetle mukâbele eder idi.

Pek de o kadar uzağa gitmeye ve ince eleyip sık dokumak külfetini ihtiyâr etmeye ne hâcet? Hekim-i meşhûr Galile ârzın müteharik olduğunu haber vermesinden dolayı "Vay bu kâfir kütb-ü mukaddesede sâbit olduğu beyân olunan ârzın müteharik olduğunu isbât etmeye kalkışıyor" deyu habis ve tescîn edilmiş ve ol hekîm-i zi-fûnûn zindân köşelerinde çürüyüp gitmiştir.

Felsefe bir aralık Yunanistan'dan Arabistan'a intikâl eylediği sırada İslâm 'indinde dahi rağbet ve ri'âyet-i lâzımeye mazhâr olamamıştır. Ancak bu sûret kat'ân ve katiyen Hristiyanlık 'âlemindeki dûçar olduğu hakârete kıyâs kabûl etmeyip bunun başlıca iki sebebi var idi.

²⁸ Engizisyon merkezi Roma'da olmak ve Hristiyanlık 'aleminin her tarafında hükmü şâmil bulunmak üzere bir cem'iyet-i tahkîke idi ki serbestî efkâr-ı ashâbıyla Yahudi ve Müslümanları kendi kizb ve doğrularına inandırmak için ateşe yakmak ve başını değirmen taşları altında ezmek gibi yürekler dayanamayacak ezâ ve cefâlarla 'idâm ederler idi. Dağarcık el-hâletü hazîhi felsefeye kemâlîyle muvâffak bulunduğu da'vâ olunan Katolik âyîninin hüsnâtinden bulunan bu keyfiyet hakkında kâr'ilerine bir bend-i mahsûs va'd-eder.

Birincisi o zamânlar İslâm beyninde bir büyük tefrika bulunup yetmişten mütecâviz mezâhib ve meslek erbâbı yekdiğeriyle mücâdeleye çıkmış olduklarından memâlik-i Yunan'dan gelen ve o da hadd-i zâtında birtakım mesleğe münkasım bulunan felsefeyi dahi mücâdele-i mevcûdeye 'ilâve etmemek ve ikincisi ise kimbilir o zamân politikasının gösterdiği hangi sebebe mebnî sahîhen sarf-i inkârdan 'ibâret bulunan bir mesleğin en evvel göze çarpmış bulunması kaziyesinde.

Bununla berâber İslâmiyet felsefeyi büsbütün redd dahi etmedi. Vâkı'â her cihetiyle iştigâl etmeyerek yalnız ilahiyât kısmıyla iştigâl eyledi. Ancak bu kısmın içinde "Tefekkür" der iken şaşırıp "Tekfir" eden ba'zı feylesofların meslek-i bâtılını hakâyıktan tefrîk ve tard ederek sırma gümüşü gibi hakîkatten 'ibâret bulunan kısmını o kadar basit eyledi ki erbâbı sâye-i İslâmiyete bu sâyenin dahi inzimâmıyla pek büyük keşfiyâta nâ'il ve binâberîn derecât-ı 'âliyâta vâsıl oldu.

İleride bir bend-i mahsûs ile tafsîlât-ı lâzimesi îrâd edileceği üzere san'at tabi'-i 'âlemin bütün bütün inkılâbını mücib olduktan sonra felsefe hakkında dahi efkâr büsbütün münkalib oldu. Bîçâre felsefenin artık evvelki belâya ve müstekilâtan kurtulacağına hükm-edildi. Şöyle ki:

Bu bir ma'lûm kaziyedir ki bir zât hakkında edilen rivâyet o zâtın mâhiyetini ta'yine kifâyet eder bir keyfiyet değildir. Meselâ "Zeyd pek kâmil, fâzıl bir adamdır" denilse bununla Zeyd'in mâhiyet-i mahsûsası anlaşılmaz. Kezalik "Zeyd pek câhil, 'âtıl bir kimsedir" denilse mâhiyeti yine mechûl kalır. Zeyd kangı 'ilimde 'âlimdir? Kangı cihette fâzıldır? Cehâleti ve 'atâleti ne vecihledir? Buraları Zeyd'in 'arîz ve gamîk imtihânıyla meydâna çıkar. Bu ise Zeyd'in ya takrîr-i şifâhiyesi veyâ takrîr-i kalemiyesini tedkîke muhtâçtır. Bu tedkîki dahi efkâr-ı 'umûmiyeden 'ibâret bir muhakeme icrâ edecektir. Hâlbuki san'at tabi'in fıkdanı hâlinde bu tedkîk ve imtihân-ı müyesser olamayarak şahs-ı vâhidin efrâd-ı halk fûrâde fûrâde yâ lehinde veyâ 'aleyhinde veyâhûd ne lehinde ve ne 'aleyhinde bulunur. Ancak san'at tab'-ı âsâr-ı sâlifeyi tab' ve temsîl eyledikten sonra herkes eslâfi birer birer huzûruna da'vet ve imtihân etmiş demek olduğundan bu sûretle bir vakit küfrüne hükm-edilerek ateşlere atılmış veyâhûd asılmış kesilmiş olan felâsife-i zifûnûnun ne kadar boş yere harcanmış oldukları meydâna çıkmış ve bu zulm ve gadre acımadık kimse kalmamıştır.

Bu aralık Protestan âyîni Avrupa halkının bir dereceye kadar olsun hürriyet-i dîniyesini elbette vermeye çalışmakta olmasıyla bu hâl dahi yardım ederek felse Avrupa'nın ekser yerlerinde 'âdetâ 'umûmîlesmeye başladı.

Şu hâl ile berâber ta'accüb olunmaz mı ki ebnâ-yı zamândan tarîk-i felseye sülûk ve keşfiyât-ı kadîmeyi kendi tedkîkât-ı cedîdesiyle muhâkeme eden zevât yine birçok 'itirâzlardan ve istihzâlardan ve husûsuyla Roma Kilisesi'nin tekfir ve tel'ininden kurtulamaz idi. Besbelli "İnsân yâ ölmedikçe yâ gitmedikçe kaderi belli olmaz" hükmü yerini bulmak için böyle ölüdü.

Hem de mutlakâ hikmet bundan 'ibâret idi. Zîrâ boşuna tekfir ve tel'in edilmiş ve vukû'-ı vefâtında Hristiyan âyînince defn-edilebilip edilemeyeceği muhtelefun-fih olmuş olan muharrirlerin elli sene sonra âsâr-ı feylesofânesi lâyıkıyla tedkîk olunarak ismini tebcîlen senatolar rezk-edilmiş veyâhûd bîçâre celâ-yı vatanla vefât edip na'aşî diyâr-ı âhirde kalmış ise kemâlî tantana ile derûn-u mülküne nakl-ü defn-edilmiştir. Dekart ve Moliyer ve Volter vesâ'ire hep bu kabîlden idi.

Vakt-i erbâb himmet-i engîzisyon cem'iyetinin mezâlîm-i hûnhârânesi üzerine bile mesleğinden vazgeçmedikleri cihetle bu kadarcık bir 'itirâzdan korkmayıp neşriyâtında devâm etmiş ve artık Roma'nın uygunsuz hâl ve hareketlerine halk tâkat getiremedikçe ve binâberîn kilise-yi mezkûrun kuvvet-i nüfûzu azaldıkça felsefenin kuvvet ve nüfûzu artarak hele Avrupa 'umûmî mekteplere kadar girmiştir.

İstigrâb olunacak cihet şurası ki Katolik erbâb-ı ta'assubu felsefenin işbu terakkiyât-ı seri'sine evvelki gibi cebir ve şiddetle mukâbele edemeyeceklerini anlamaları üzerine mezheb-i mezkûrun felsefiyâtını aramaya başlamışlar ve gûyâ bunun tabî'ate muvaffak ve fûnûn-ı hükmiyeye mutâbık olduğunu bulmuşlardır!...

Fakat emr-i tahrî yalnız bunların elinde kalmayıp öte tarafta felâsife dahi hakk ve hakikat aramaktan geri durmamış ve bizim Katolik dostlar dahi şaşmışlardır ki felâsife-i cedîde tabî'ate muvaffak ve fûnûna mutâbık olmak üzere ancak diyânet-i İslâmiye'yi bulabilmişlerdir.

Vâkı'â matbû'âtın zuhûru felsefenin memâlik-i İslâmiyece olan terakkiyâtına şimdiye kadar henüz yârdım edememiş idi. Ancak bundan sonra edeceği derkârdır.

Şimdiye kadar henüz yârdım edememiştir. Zîrâ matbû'âtımızın matbû'ât denilebilecek bir hâle vusûlu henüz on beş senelik bir keyfiyet değildir. Bundan kat'ı- nazar dün Bosna hudûdlarını tahdîd edebilecek kadar coğrafya bilemeyerek Zîştovi konferansında bu hukûkî hasmımıza terk etmek²⁹ derecesine kadar fûnûndan bî-haber olup ma'lûmâtımız yâlnız 'ulûm-u dîniyye ve şerîyyeye muhasar olmasıyla Tanzîmât-ı Hayriye'den beri Garb'ın terakkiyât-ı fenniyesini dahi tahsîle çalışarak âferîn bize ki üzerinden yarım 'asır geçmeksizin elhak-ı müfîdi mazarr ve eğriyi doğru ile muvâzene ve temyîz edebilecek dereceye vardık.

Matbû'âtımız bundan sonra felsefenin terakkiyâtına hizmet edecektir. Zîrâ yukarıda ta'yîn olunan dereceye varmakla berâber matbû'âtımız sekiz on sene zarfında birtakım evrâk-ı havâdis ve mecmû'a ve risâ'il ile halkımızın ol-kadar tenvîr-i 'uyununa hizmet edebildi ki bu gün muhâkemât-ı feylesofâneyi hâvî bir bendi kendi muhakeme-i vicdâniyelerinin muhâkemesiyle mütâla'a edebiliyorlar.

Bizde felsefe terakki edecektir. Ancak felsefenin ilahiyât kısmınca terakkiyâtına ihtiyâc gösterilmeyecektir.

Zîrâ felsefenin ilahiyât kısmı iki cihete münkasım olup birisi 'akâyid-i İslâmiye'nin hilâfi bulunan cihettir ki bu sûret zâten esâs-ı felsefe nazırında dahi merdûd olduğundan bunu her ne zamân halkımız "Küfrü dahi öğrenmelidir ki ictinâba medârı olsun" hükm-ü sâmişini lâyıkiyla telakki edebilecek bir dereceye varıp da o zamân meydân-ı vukûf ve itlâ'e koymayı tensîb eyler ise ona bizce bir diyecek yoktur. İkinci cihet 'akâyid-i İslâmiye'nin gösterdiği sûrettir ki bunun derecesi felsefeye tesbitle 'al-el-'âl olduğuna ve bir 'âlim-i müteşerri' ol-bâbda en büyük bir feylesofa daha kırk yıl ders verebileceğine mebnî felsefenin en 'âlim bir kısmı olmak üzere onu 'akâyid-i İslâmiye'den almalıdır.

İşte felsefe Avrupa ve 'Arabistan'ca şu zikr-ettiğimiz sergüzeşt-i ahvâli gördükten sonra el-hâlet hazih nezdimizde henüz hazîz-i meskenetten bâş kaldırmaya başlamış ve bundan sonraki sergüzeşt-i ahvâli için dahi İnşâ-Âllâh ü Te'âlâ Dağarcığımızın vuk'u-bulacak mündericâtı derece-i kâfiyede olacağı ma'mûl bulunmuştur.

²⁹ Cevdet Târihi'nin beşinci cildine mürâca'at

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı

Bedir Gazetesi Tefrikasından

-Mukaddime-

Bir vakitten beri milletimizin bâ-husûs milletimiz içinde gençlerimizin ağzında bir iki kelime geziyor ki o kelime nerelerde telaffuz olunur ise herkes derhal o tarafa nazar-ı dikkatini tevciye etmekte ve bu kelimeleri sa'âdet ve selâmet mazbatasının sanki mühür veyâ imzâları imiş gibi telakki etmekte oldukları görülüyor.

Bu kelimeler “Millet”, “Medeniyet”, “Serbestî” ve “Hürriyet” kelimeleridir.

Bu ve bu gibi sözlerin efkârda hâsıl edeceği te'sîrât selâmet ve sa'âdeti muhafazanın en büyük medârı olabileceği cihetle Terakkiperver olanlar bunları halkın vird-i zebân ettiklerini görse pek ziyâde memnûn ve müsterîh olacakları derkâr olup ancak halka bu kelimeleri öğreten ve bunların üzerine ders veren gazeteler dâ'imâ “Her gazete hürriyetin mâhiyetinden haber vermek istiyor ise de onlar yanlış haber veriyorlar, ben doğrusunu haber vereceğim” diye söze başladığı hâlde onların dahi yanlış haber verdikleri görüyorlar ki efkâr-ı Terakkiperverânın bu hâlden müte'essir kalacağı derkârdır.

Ben bunların yanlış haber verdiklerini isbât edebilirim. Evvelâ yazdıkları şeylerin esâsı fenn üzerine mebnî olmadığı meydânda olup sâniyyen bedâhet dahi isbât edebilirim ki verdikleri haberler yanlıştır. Zîrâ bir gazetenin söylediği sözler diğerlerinin söylediği sözlerle uymamaktadır. Böyle rivâyetler birbirini nakz-ettikten sonra cümlesi yanlış olduğunu herkes hüküm-edebilir.

Hürriyet hakkında şimdiye kadar gazetelerin verdikleri ma'lûmât fenne muvâfık değildir. Zîrâ bir kere bu bâbda bend-i kelime olanlarımızın her biri kendileri birer feylesof olup aslâ hürriyete ta'alluku olan “Fizyoloji” ve “Psikoloji” gibi fenlere mürâca'ata hâcet görmeksizin ve esâsını bunlar üzerine binâ ederek fenn-i hukûk, fenn-i siyâset vesâ'ire gibi fûnûnu meydâna çıkarmış olan gerçekten feylesofların fikirlerini muvâzeneye dahi tenezzül buyurmaksızın kendilerinden bir “Hürriyet” meydâna çıkarıp onun üzerine birçok kâ'ideler, kânûnlar koymaktadırlar.

Bunların içinde ba'zı kitâb dîbâcelerini okuyanlar dahi var olmalıdır. Zîrâ gâh oluyor ki feylesof-ı meşhûr Hollandalı İspinoza efkârına mebnî fikirler ve gâh oluyor ki müşârün-ileyhin mukâbili bulunan Klark vesâ'ir feylesofların 'itikâdlarına mebnî 'itikâdlar neşrolunuyor. Hâlbuki "Hürriyet" mes'elesi gibi büyük mes'eledede başlıca ve esâslı fikirler cem' ve muhâkeme edilmez de yâlnız bir feylesofun fikrine binâen îrâd-ı efkâr olunur ise halk için fâ'idesinden ziyâde mazarratı olur.

Olur ya? Bir gazete hürriyete hiçbir kayıtla mukayyed olmamak ma'nâsı vererek hâlbuki hürriyet bundan 'ibâret olur ise 'âlem-i fenâyâ varacağından bahisle insânlar için hürriyet lâzım olmadığından bahs-eder. Öteki bir gazete ise hürriyeti ol kadar kuyûd ile teakkîd ediyor ki hürriyetin zımnından koca bir esâret çıkararak efkâr-ı hürriyetperverânı ma'yûs ediyor. Ba'zısı bir kâ'ide-i hürriyete temsik ederek Pâris'te "Komün" nâmıyla zuhûr eden hürriyet taraftarlarını zimm-i takbîh ve hatta tel'in ediyor. Ba'zısı bunları pek'âla bularak medhinde derece-i ifrâta varıyor.

Şimdi bu kadar ihtilâd-ı efkâr arasında hürriyetin ismini henüz işitmiş bulunan bir millet ne olur?

Mâhiyet-i hürriyet çıksa çıksa hükemânın hülâsa-i efkârından çıkar. Böyle olmaz da yâlnız bir mezhebe zâhib olan hükemânın fikri alınır ve yazılır ve öteki mezheb sâhiblerinin fikri yazılmaz ise "“Lâ İlâ”yı okuyup ve yazıp "İllâ-Allah"ı okumamaya ve yazmamaya benzer.

Burada murâdım da'vâ-yı 'ulviyet değildir. Hürriyet üzerine bendler yazan muharrirlerimize 'itirâz edip de kendi fikrimi meydâna koyacak değilim. Zîrâ fûnûnun her taraftan karşıma çıktığını ve onları iktihâm etmek mümkün olmadığını görüp durur iken yine kendi fikr-i hod-serânemi tervîce çalışmak 'abes olduğunu bilmeyecek kadar ahmak değilim zann-ederim.

Murâdım 'âlem-i medeniyette hükemânın hürriyet hakkındaki efkârı neden 'ibâret olduğunu ihvân-ı vatanımın nazar-ı ıtlâ'ına 'arz etmektir. Tâ ki kendileri muhâkeme ederek istedikleri netîceyi istintâc etsinler. Ma'hezâ ben dahi muhâkeme edeceğim. Kâ'inât ismiyle yazmakta olduğum târîh-i 'umûmînin mukaddimesinde yapmış olduğum kadar muhâkeme edeceğim. Fakat ettiğim muhâkemenin efkâr-ı hükemâ olmayıp muhâkeme olduğunu göstereceğim. Hatta kendimin ba'zı fikrimi dahi

dermiyân edeceğim Ancak bunları dahi efkâr-ı hükemâdır diye yürütmeyip kendi fikr-i mahsûs olduğunu kayd-edeceğim.

Bu hülâsayı bu muhâkemeyi yazmaya mecbûrum. Zîrâ her millet için olduğu gibi mensûb olmakla müftehir bulunduğum millet-i merhûme için dahi sa'âdet ve selâmeti mütekeffil olabilecek bir şey vâir ise o da ancak "Efkâr-ı Hürriyet" olduğu hâlde bunun birçok ihtilâflar içinde yuvarlanıp gitmesini görmeye gözlerim ve bunun sû-i te'sîrine yüreğim tahammül edemez.

Maksûda başlamaksızın şunu da dermiyân edeyim ki işbu hülâsa ve hülâsayı muhâkeme ve kendi tarafımdan 'ilâve edeceğim efkâr üzerine 'itirâz vukû'undan hiç müte'essif olmam. Hatta vukû'yla memnûn olurum. Çünkü maksad mes'elenin bil-tasfiye, sırma gümüşü gibi meydâna çıkması kazıyyesi olup bu kazıyye gerek benim tarafımdan hallolunmuş olsun ve gerek mu'terizim tarafından hallolunmuş olsun burası maksadı bozmaz, bil'akis hâsıl eder.

Hürriyet Nedir

Mâdem ki bahsimiz hürriyet üzerinedir. Evvelâ hürriyet ne olduğunu anlayalım.

Hürriyet nedir dediğimiz zamân hürriyet âslen ve esâsen nedir demek olur. Bu ta'rîfe hürriyetin fûrû'âtını katmak icâb etmez.

Hükemâ hemân bil-ittifâk hürriyeti âslen ve esâsen şu sûretle ta'rîf ediyorlar.

"Hürriyet bir insânın kendisine sâhib olmasıdır. Hürriyet kendisine sâhib olan insânın her mâdde üzerine istediği vecihle düşünmesidir. Hürriyet kendisine sâhib olup her mâdde üzerine istediği vecihle düşünen insânın bir mâdde üzerine düşünüp düşünüp de istediği gibi karâr vermesidir. Hürriyet kendisine sâhib olup-da her mâdde üzerine istediği gibi düşünen ve bir mâdde üzerine istediği gibi karâr veren insânın o mâddeyi istediği gibi icrâ etmesidir. Hürriyet kendisine sâhib olup-da her mâdde üzerine istediği gibi düşünerek ve bir mâddeyi istediği gibi karârlaştırarak istediği gibi icrâ eden âdemin mu'ahharen o yapmış olduğu işin hüsn ü kabihini dahi istediği gibi muhâkeme etmesidir."

İşte hürriyet bunlar imiş. Ya'ni bu ahkâmın içinde bulunan insâna hür denilir imiş. Bu ta'rîf hürriyetin en mergûb olan ya'ni cumhûr-u hükemânın hürriyet ta'rîfi bundan 'ibârettir dedikleri ta'rîf olup hürriyetin ne kadar fûrû'âtı vâir ise bu esâs üzerine binâ olunmuş ve kânûnları dahi ona göre yapılmıştır.

Hükemâdan bazıları hürriyet için yine bu ta'rîfi tasdik ve kabûl ettiler. Fakat gûyâ bu ta'rîf pek müteselsil olduğu için onu kısaltmak ve hürriyet hakkında fikirlere bir zübde göstermek için dediler ki:

“Hürriyet ârzû ve murâddan 'ibâret olup ârzû ve murâd ise hudûd kabûl etmez bir şeydir. Sâhib-i fikir her şey'i ârzû edebilir. İşte böyle her şey'i ârzû edebilmek hürriyettir. Ve böyle her şey'i ârzû eden âdem hürdür”

Lakin cumhûr buna muhtelif bulundu. Zîrâ psikoloji ya'ni 'ilm-i ma'arif-ül-rûh iktizâsınca her ne kadar insânı icrâyaya sevk eden şey ârzû ve murâd ise de fizyoloji ya'ni 'ilm-i ma'arif-ül-tabâyi' bu bâbda birçok mûmâna'at gösteriyor. Meselâ insân bir şey' murâd eder. Hâlbuki kalbin bir hissi veyâhûd beynin bir mütâla'ası onu evvelce ^güzel görmüş olduğu murâdında derhâl caydırır. Hürriyet ise bizâtihen bu kadar mağlûb olamaz.

Gâyetî cumhûr şunu kabûl etmiştir:

“Hürriyet ârzu ve murâddan 'ibâret değildir. Olsa olsa ârzû ve murâd hürriyetin içinde olabilir. Hürriyet bir mâtde üzerine yâlnız düşünmekle yâlnız karâr vermekle kalmaz. İcrâyaya kadar varır. Hatta icrâ ettikten sonra muhâkeme dahi ettirir. Meselâ ben ağaçtan bir baston kesmeye karâr veririm. İşte ârzû orada işin içine girer ve yine burada nihâyet bulur. Hâlbuki hürriyet kanûnunca bastonu kesmeye karâr verdiğim anda keserim. Kesdikten sonra bastonu kestiğime iyi mi ettim fenâ mı ettim muhâkeme edip hükmünü dahi veririm”

Şu hâle göre demek oluyor ki “Hürriyet ârzû ve murâddan 'ibârettir” diyen hükemânın fikri cumhûrun karârına nisbetle za'îf kalıyor. Fakat unutmamalı. Yukarıda dahi demiş olduğumuz vecihle bu hükemâ her hâlde cumhûrun evvelki ta'rîfini kabûl etmişlerdir.

Şimdi bir de cumhûra bütün bütün muhâlif olan gürûh vardır. Bunlar cumhûr ile cumhûrdan ba'zıları miyânında hürriyet ârzûdan 'ibâret-midir yoksa ârzu hürriyet içinde

mi dâhildir da'vâsını nazar-ı dikkate almayıp ve hürriyet en evvel insânın kendisine sahâbetinden başladığını dahi mebd'e tutmayıp âhir bir yola giderler. Şöyle ki:

“Hürriyet her istediğini yapabilmektir, bir âdem her istediğini yapabilecek olduktan sonra ne yapmak için karâr vermeye ne karâr için düşünmeye muhtâc olmaz. İşte hürriyet budur. Böyle her istediğini yapabilen âdem hür olacağından ve hür olduktan sonra tabî kendisine sâhib ve mâlik demek olduğu görüleceğinden artık o âdemin kendisine sâhib ve mâlik olmasını bitekrâr düşünmek iktizâ etmez.

Biraz düşünülecek olsa hürriyetin bu ta'arîf, yukarıda gösterdiğim cumhûrun ta'rîfi kadar şâyân-ı kabûl olduğu görülür. Fakat muhâlifin bu ta'rîfi hürriyetin mâhiyetini ta'yîn ederek onun vücûdunu isbât için yapmamış oldukları cihetle ta'rîfleri ne kadar şâyân-ı kabûl ise bu ta'rîfle ta'yîn ettikleri hürriyet üzerine binâ eyledikleri furû'ât ol-kadar za'iftir.

Zîrâ bunlar derler ki:

İşte hürriyet böyle her şey'i yapabilmek olup ancak bu hürriyet kuvve-i icrâ'ye-i 'umûmiyeden başka hiçbir şey'e mahsûs değildir. Kuvve-i icrâ'ye-i 'umûmiye ise cihânı yâradan ve hükemâ-yı tabî'ye 'inde “Tabî'at” denilen kuvvet ve hükemâ-yı dîniye 'inde “Hüdâ” denilen zât-ı ehâddiyettir. Yalnız odur ki her istediği şey'i yapar. Yalnız odur ki yapacağı şey üzerine karâr vermeye ve karâr vermek için düşünmeye muhtâc değildir. Binâberîn yalnız odur ki kendi kendisine sâhibdir. Bâkî 'âlemde her ne ki mevcûd ise cümlesi hatta “Zât” bile 'itibâr olunmayub “Eşyâ” nev'inden kalır. Mevcûdât onun emriyle kımıldar, onun emriyle durur. Yapan da odur yapmayan da”

İşte gördünüz mü? Muhâlifinin koydukları bu düstûrdan ortada hürriyetin fîkdânına hükmetmek lâzım gelir.

İşin en mühim ciheti şu ki hükemâ-yı dîniyenin dahi aplebi bu fikrin içindedir.

İmdi cumhûr ile muhâlifinin şu iki fikri arasından bir büyük mes'ele çıkıyor. Evvelâ onu halletmeliyiz. O mes'ele ise “Hürriyet var mıdır yok mudur” kaziyyesidir.

Hürriyet Var Mıdır, Yok Mudur

Bizim söylemekliğimize hâcet kalmadığı hâlde dahi kâr'ın-i kirâm hükm-edebiliyor ki biz “Hürriyet vardır” diyeceğiz. Öyle ise evvelâ “Yoktur” diyenlerin fikrini görelim ve onu bil-hâkime hürriyetimizi müdâfa'a edelim de hürriyet bizim elimizde kaldıktan sonra onun üzerine istediğimiz gibi idare-i efkâr edelim.

Cumhûra muhâlif olanlar demişler idi ki! “Hürriyet yalnız zât-ı ehadiyyete mahsûstur. Ondan gayrıda hürriyet yoktur. Zîrâ kuvve-i icrâ'iyeye-i 'umûmiye her şey'i hemân yapıverir. İcrâ için düşünmeye muhtâç değildir. İcrâdan sonra muhâkemeye muhtâç olmaz.”

Hükemâ-yı İslâm'dan bir fırka dahi bu fikre müşterektir. Bunlar da derler ki:

“Evet, cenâb-ı Hakk her şey'e kâdirdir Hem de kâdir-i mutlaktır. İcrâ için karâr vermeye karâr için düşünmeye muhtâç değildir. “Kün” dediği gibi olur. Ve icrâdan sonra icrâatını muhâkemeye mecbûr değildir. Zîrâ yaptığından mes'ûl olamaz.”

Bu efkâr huzûrunda sâ'ir ahrâr şöyle dursun insân bile ol-kadar küçük kalır ki ta'rife sığmaz. Küçük demekten maksad hürriyetten mahrûm demektir. Ya'ni esîr kalır.

Bu fikirde bulunan hükemâ-yı tabî'at hem 'ilm-i ma'rif-ül-rûh ve hem de 'ilm-i ma'rif-ül-tabâyi' mezc-ederek derler ki:

“İnsan kâfe-i kuvvâ ve hissiyâtiyle berâber kurulmuş bir makineye benzer. Düşünce âletleri karâr alanları icrâ âletleri muhâkeme alanları hep hâzır ve âmâde bulunur. Fakat bunlar hâriçten bir kuvve-i muharrike olmadıktan sonra hizmetlerini görmezler. Bir makine nasıl ki kuvve-i muharrikenin esîridir, insân dahi bâynihi öyledir. Ne zamân kuvve-i muharrike tahrîk eder ise âletler o zamân hizmetlerini görürler”

Zannımıza kalır ise Mevlânâ-yı Rûmî dahi

“Dûdihân-ı dârim gûyâ hem çûni

Yekdehân-ı pinhânest der-lebhâ-yı vî

Bin dehân-ı nâlân şedde sû-yı semâ

Hâ-yı vuhûv-i dirifkende der semâ

Efkâr-ı hikmet disârını kuvve-i muharrike-i hâriciyyeye isnâd-ederek îrâd buyurmuştur.

Vâkı'â hikmet-i dîniyye kendisinin birinci derecede tavsiye edeceği bir şey demek olan efkâr-ı teslîmi takviye husûsunda esâs mes'eleyi hikmet-i tabî'yye üzerine te'sîs etmekle pek çok kuvvet bulur. Ancak zannıma kalır ise zikr-olunan efkâr-ı teslîme bir kat-daha kuvvet vermek için hikmet-i dîniyye yâlnız cumhûra muhâlif olan hükemâyâ muhtâç olmaz. Cumhûr dahi efkâr-ı teslîme ol kadar ve belki daha ziyâde kuvvet verebilir.

Hem de cumhûr ister ise muhâlifini cerh-edebileceği gibi hikmet-i dîniye ile dahi...

6.6.Altıncı Sayı

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkârı (Ma-ba'd)

...mübâheseye girişebilir ve efkâr-ı teslîm husûsunda kendi tarafından dahâ büyük ve dahâ kuvvetli senedler gösterir. Hem de gösteriyor yâ!

Bakınız cumhûr muhâlifini redd-etmek için hülâsa neler diyebilmektedir.

“Vâkı’â muhâlifin psikoloji ve fizyolojiyi nazar-ı dikkate alarak insanın her kuvvâ ve hissiyâtıyla berâber bir makineye müşâbehetini dermiyân ediyor ve bu makinenin hareketi için hâricî bir kuvvete ihtiyâcını gösteriyor. Ancak bu sûret zikr-olunan fenlere kemâlî tatbîk değildir. Çünkü hâricî bir kuvvete ihtiyâç bir cismin kendisinde hiçbir kuvvet olmamasına mahsûstur. Bu ise ecsâm-ı sulbiyeye mahsûs gibi bir şeydir. Ama zât-ı ehadiyet yine kendi masnû’âtı içinde bir şey yaradır ise ki onun adı “Kuvve-i muhareke”dir ve husûsuyla kuvve-i muharekenin envâ’ini yaradır ise ve bunları müretteb bir makine dediğimiz insanın ‘âzâ-yı mevcûdesinden iktizâ eden yerlere yerleştirir ise artık diğeri bir hâricî kuvvete ihtiyâç kalır mı? Kimya ve hikmet-i tabî’ye ve hendese ve ceraskal yardımıyla yapılan makineler bir kuvve-i muharekeye muhtâçtır ama onlar için hareket dâ’ima mensûr olmadığından muhtâçtır. İnsân hareket-i dâimeyi hâ’iz bir makine değil-midir? Ya’ni kâffe ‘âzâsının hizmetlerini gördürmeye muhtâç olan kuvveti yine kâffe âzâsı kendi hizmetlerini göre göre hâsıl etmez mi? Hatta insanın vefâtı mutlakâ ‘ârizî bir sebepten ileri gelip farazâ insân için ‘ârizî hiçbir sebep olmamış olsa hareket-i dâ’ime ve müteselsile keyfiyetinden vefât etmemesi lâzım gelmez mi? Bedihîdir ki cenâb-ı Hakk insânı “Bir nüshâ-i kübrâ” olmak için o derece mükemmel bir sûretle yaratmıştır ki insânlığını icrâ için artık kuvve-i muharekete-i hâriciyeye ihtiyâcı kalmaz. Bu ihtiyâç mâddiyâtta aranır. ‘Akıl gibi iz’ân gibi hiss gibi kuvve-i muharekeler insânın kendi zâtında vâir iken diğeri bir kuvvete sahîhen ihtiyâcı kalmaz”

İşte cumhûr-u muhâlifine bu sûretle mukâbele edip ondan sonra dönerek hükemâ-yı dîniyyeye derler ki:

“Vâkı’â Cenâb-ı Hakk her şey üzerine ‘al-el-ıtlâk kadirdir. İster ise bu dünyâyı değil tekâmîl-i sevâbit ve seyyârâtı bir anda mahv ve yine o anda yerine diğeri kâ’inât inşâ

eyler. Fakat Cenâb-ı Hakk yalnız bu dereceye kadar kâdir değildir. Dahâ büyük kâdirdir. Ol-kadar kâdir ki ân ve âhdde koca bir yeni hey'et dahâ halık edebilir. Fakat yine ân ve âhdde o koca hey'ete öyle bir nizâm verir ki bu kadar bin ecrâm istedikleri gibi seyr ü hareket ederler de hiçbirisi diğerini ta'cîz etmez. İşte bunun gibi üç damla natfeden bir de koca âdem yaradır ve kendi sıfât-ı zâtiye ve sübûtiyesinden birer mikdâr şey vererek ya'ni insânın hürriyet-i kâmilelerini bu sıfât-ı zâtiye ve sübûtiye içinde olarak 'îta ederek kapar koyuverir. Bu sebebe mebnîdir ki Cenâb-ı Hakk ıslahâya mükâfât eşkiyâya mücâzât ta'yîn etmiştir. Eğer insân böyle hür-i mutlak olmamış olsa da hâricî bir kuvvetle hareket etse hirkât vâk'asından kendisi mes'ûl olmamak lâzım gelir. Ettiği günâhlarda 'âdetâ bir âmir-i mücberin emriyle vukû'-bulan cinâyât husûsunda kânûnen âmir-i mücberin mes'ûliyeti kabîlinden olarak kuvve-i muhareke-i hâriciyenin mes'ûl olması lâzım gelir. Biraz daha derince gider isek insân yalnız vicdânı mes'ûliyetler değil hür olduktan sonra cismânî cinâyetleri için dahi mes'ûl olmamaklığını teslîm etmek icâv edeceği görülür. Bir mecnûn cinâyetinden kendisi niçin mes'ûl olmaz. Cinâyet kendi cinâyeti olmadığı ve hâl-i cinnet tarafından ikâ' edilmiş bulunduğu için değil mi? Ya'ni mecnûn onu bil-ihyâr îtâ' eylediği için değil mi? Pek'âlâ bir âdem eğer hür-i mutlak değil ise ve ettiği kabâhatleri bir kuvve-i muhareke-i hâriciyenin icbârıyla eder ise ya'ni ol-bâbda kendi ihtiyârı mefkûd olur ise onun mes'ûl tutulması hak-mıdır? İnsân kâffe hirkâtinde icrâdan mukaddem kendisi düşünür kendisi karâr verir kendisi icrâ eder ve icrâdan sonra dahi kendisi muhâkeme eder ise icrâati güzel ise nefsini tahsîn ve çirkin ise takbîh eyler. Hatta gâh olur ki insân (Hür olması hasebiyle) bir şey'i düşünür. Fakat ona karâr vermeye kendisinde salâhiyet bulamaz. Karâr da verir icrâyâ salâhiyet olamaz. Eğer insân hür olmamış lsa da her işte bil-ihyâr hirkat etmiş bulunsa buralara kadar â'mâl-ı fikr edemeyerek hemân her şey'i yapıvermesi icâb eder. Şu da şâyân-ı dikkattir ki insân bir sene on sene evvelki yaptığı şeyleri unutmaz. Onların te'sîrâtını dahi unutmaz. On sene evvelki güzel bir icrâsı için bugün hâlâ mütelezziz olur. Veyâhûd fenâ bir icrâsı için bugün hâlâ mu'zib bulunur. İcrâati ahrârane olmayıp-da hâricî bir kuvve-i muhareke tarafından yaptırılmış olsa insânın ne yaptığını bilmemesi ve bugün yaptığını yârın unutması ve 'âdetâ lehv ve la'b gibi bir sûretle hareket etmesi lâzım gelir idi. Hâlbuki insân böyle değildir. İnsân her hâlde kendi efkârına sâhibdir”

Şimdi hikmet-i dîniyyeyi takviye ve te'yîd husûsunda cumhur ile muhâlifinin re'yelerini muhâkeme edecek olsak bedîhîdir ki cumhuru daha kuvvî görürüz. Zîrâ muhâlifin her

ne kadar kemâlî teslîmde bulunmakta iseler de bu teslimleri o kadar efrât üzeredir ki hayırdan kat-ı nazar şerri dahi üzerlerine almamakta ve ‘âdetâ “Ne olur ise olsun, biz karşıyız” demektedirler. Hâlbuki havâs-ı insâniyenin hissiyâtıyla mütelezziz olan kendileridir. Bir âdemin gerek iyi ve gerek fenâ hiss-ettiği şeyler için dahi bir ‘âkıbet görmesi elbette pek meşrû’dur. Cumhur işte bu ciheti iltizâm ediyor. Kendi hilkatlerini ve hürriyetlerinin dahi hilkatini yine Sâni’-i Mutlak Hazretleri’ne ‘atf-ile fakat ‘amel-i hayırlarının (Velev ki vicdânen olsun) mükâfâtını ve ‘amel-i şerhlerinin “Kezalik velev ki vicdânen olsun” mücâzâtını yine cenâb-ı Hakk’tan istemek için hür bulunmak ârzü ederler.

Hürriyetin vücûdunu insân üzerinde isbât edebilmek için sözlerin bu kadar uzayıp gitmesi insânda ihtiyâr ve ıztırâr gibi şeyler olduğu veyâ ‘akl ve iz’ân kendisini veyâhûd kendisi ‘akl ve ‘izân idâre etmekte bulunduğu ya’ni insân nüsha-i kübrâ olduğu içindir. Yoksa insândan gayrı her neye nisbet edilecek olsa hürriyetin vücûdu daha kolay isbât edilebilir. Biz mes’elemizde hürriyeti insâna bahş ü tahsîs etmek yolunu tutmuş olduğumuz için en evvel onu insâna tatbîk etmiş idik. Bakınız hükemâ-i hürriyetin insâna tatbîki husûsunda arada hük-m-i dîniyye bulunmasından dolayı uzaıp giden mes’eleyi hülâsa şu sûretle bitirdikten sonra sâ’ir şeylere nisbetle ne kadar kolay halletmektedirler.

Kendileri derler ki:

“Dünyâda yalnız insân hür değildir. Her hayvân ve hatta her ecsâm-ı nâbite hürdür. Fakat herkes hâline göre hürdür. Çayırda çıkan otlar bile hürdür. Bunlar hâllerine göre istedikleri gibi neşv ve nemâ bulmak ve boy atıp çıkmak isterler. Eğer bu ârzûlarına mümâna’at eden olur ise ona inkidârları kadar mukâvemet ve mümâna’at gösterip yine çıkarlar. Vâkı’â bunlar kendiliklerinden çıkmadıklarını ve kendilerini yeri yarıp çıkmaya icbâr eden bir kuvvet bulunduğunu dermiyân etmek mümkündür. Ancak buna cevâb verilir ki o kuvvet bunlara kendiliğinden gelmez. Bunlar mücerred icrâ-yı merâm için o kuvveti kendileri istihsâl ederler. İşte ‘âlemde her cism-i nâbit böyledir. Vâkı’â bunları bir kuvvet-i gâlebe olabilir ki taht-ı kahir-i esâretine alabilsin ancak bu sûret o kuvvet-i gâlebenin hük-m-i hürriyetini daha ziyâde olduğu içindir ki bu hâlde hurk-i hürriyet-i asliyesi gasb-edilmiş demek olur. Yoksa fi-l-âsıl hür olmasını icâb etmez.”

Sınıf-ı hükemânın yukarıda hülâsa edilen savr-ı efkârını bizim mebâdisini göstermiş olduğumuz muhâkemâtın devâmıyla muhâkeme ettikten sonra kâr'ın-i kirâm hazrâtı vücûd-ı hürriyeti teslîm ve kabûl edecekleri ve “İnsân hür doğmuştur, hürdür, hür olmalıdır” diyecekleri derkârdır.

Hatta ben dahi bu sûreti ihtiyâr ettim. Çünkü bedâhet bundadır. Ben diyorum ki:

-‘Âlemde her ne vâr ise eğer kımıldar ise ya’ni kendi vücûdunu kımıldatabilecek kadar bir kuvvete mâlik ise hürdür. Hem de hür-i mutlaktır. Hatta ben hürriyetin bir kuvvet-i gâlebe tarafından gasb-edilmesi kazıyyesini dahi hesâba katmam. Çünkü derim ki hürriyetin mâhiyeti dâ’ire-i hürriyetini ne kadar tavsî’ edebilmiş ise o kadardır. Bir hür olabilir ki çimenin bir yaprağından ve kâmeti beş santimetreden ‘ibâret olup bu hür dâ’ire-i hürriyetini bu kadar tevsî’e mukadder olduğundan o kadar hürdür. Kezalik bir hür olabilir ki Neptün’dür de dâ’ire-i hürriyetini öyle ‘akıllar sınırlar ermeyecek kadar tevsî’ etmiştir. Ama denilecek ki hâriçten bir kuvvet gelip de onun hürriyetini gasb-eder. Meselâ beş sântimetre irtifâ’i olacak bir çimeni yarı yerinden koparır. Bu hâk onun hürriyet-i asliyesine hâlel vermez, o çimen her hâlde hürriyet-i asliyesi kadar hürdür. İhtimâlden ba’id değildir ki yine o hürriyetini bulsun. İşte bu esâstan kopuşarak ben yine derim ki hiçbir milletin fakdânî-i hürriyetten şikâyete hakkı yoktur. Hepsi hürdür. Zîrâ hepsi insândır. İnsân kısmı ne kadar hür olmak şânından ise her millet o kadar hürdür. Ba’zı ‘avâriz-ı hâriciye mûmâna’at etse de yine hürdür. Zîrâ ‘âvâriz-i hâriciye kânûn-u tabî’atı bozamayıp meğer insânı öldürmeli ki hatta vücûdu kalkmakla gürriyeti zâ’il olabilsin. Bu kısma akıcı olan ya’ni akmakta bulunan bir sıvıyı cereyândan kimse men’-edemez. Önüne sed yâp, üstünden atlar. Atlayamaz ise dolanır akar. Hatta bir havuz içine hâpıs etseler yavâş yavâş bil-tebahhur kaçır, cibilletini icrâ eder. Hürriyet vardır ki herkes hürdür, insân da hürdür ves-selâm.

“Hürriyet tahdîd olunamaz mı?”

Hürriyetin vücûdunu isbât ettikleri sırada hükemâ insânı hür-i mutlak ederek kapıp koyuvermişler idi. Bu hâle göre insân istediği gibi düşünecek, istediği gibi karâr verecek, istediği gibi yapacak ve istediği gibi muhâkeme edecek idi.

‘Acabâ insânın bu derece hür olması mümkün-müdür. Eğer kürre üzerinde yalnız bir tek insân olsa mümkündür. ‘Âlemde kendisinden başka hiçbir kimseyi göremeyeceği

cihetle kâffe-i ahvâl ve hirkâtinde hürri-i mutlak olabilir idi. Lakin dünyâda yalnız bir kendisi bulunmayıp kendisi gibi hürri-i mutlak olmak lâzım gelen pek çok âdemler bulunduğu cihetle insânın her istediğini yapmasına sâ'ir insânlardan 'itirâz eden dahi bulunur.

Meselâ ben hürri-i mutlak bir âdem olurum. O kadar hür olurum, o kadar hür olurum ki karşımdaki âdemın yüzüne bir şamar vurmaya düşünürüm, buna karâr veririm, tamâm vurmaya isterim. Fakat karşımdaki âdem dahi benim gibi hürri-i mutlak. O kadar hürdür, o kadar gürdür ki benim kendisine şamar vurmaklıgımı istemez. İmdi eğer hürriyet ri'âyet edilecek bir şey ise ben onun hürriyetine ri'âyet ederim, o da benim hürriyetime ri'âyet ederek bu hâle göre iki tarafın hürriyeti iki tarafın ri'âyeti ledd-ül tekâbül şamarı vurmaya ve vurdurmamak husûsundaki ihtiyârlar birbirine hudûd ta'yîn eder. Ben de o âdeme şamarı vuramam.

Şu misâlden anlaşılacağına göre insânlar beyninde hürriyet-i 'umûmiyenin hem muhâfazası ve hem de tahdîdi yalnız yine o insânların hürriyet-i âhire ri'âyetinden 'ibâret olmak lâzım gelir.

Hây hây, öyledir. Hatta iki ve daha çok âdemler beyninde yekdiğerinin muhâfaza-i hürriyetine ri'âyet edilmemesi siy'asiyle ortaya kan dökülünceye kadar münâza'alar çıkarılması bunu isbât eder.

Ancak hürriyet-i 'umûmiyenin muhâfazasına ri'âyet pek lâzım ve vâcib olduğu ve 'al-el-husûs behemehâl cem'iyetle yaşamaya mecbûr olan insânlar bu lüzûm ve vücûbu daha ziyâde ve daha büyük gördüğü için hürriyet-i 'umûmiyenin muhâfazası kaydını 'umûmen kendilerine borç bilmişlerdir. İşte medeniyet denilen şey dahi bundan çıkar.

Hükemâ der ki:

“İnsânların hürriyeti tahdîde sığmaz bir şeydir. Çünkü o kadar muktedir der ki dâ'ire-i hürriyeti ne kadar vasî' olsa bir kat-daha tevsi'e çalışır ve çalışmaya dahi kudreti kâfidir. Fakat o kadar da 'âcizdir ki kendi havâyiç-i hayvâniyesini tesviyeye bile iktidârı kifâyet etmez. Bu 'aczi havâyiçinin kesretinden gelir. Binâberîn sâ'ir hür olan hayvânlar gibi münferiden ikâmet etmez. Müctemi'an ta'ayyüş eder. İnsânların hey'et-i müctemi'si ise ba'zı kere bir tek fâmiyâyâ teşbiye olunursa da hürriyet-i 'umûmiye

husûsunda bir tek insâna teşbiye olunur. O bir tek insân ki her havâyicini ‘âzâsından birisine gördürür. Hâlbuki her ‘âzâ-yı nev’ummâ hürdür. Meselâ göz kendisine yalnız görmeyi vazîfe edinmiş bulunduğundan o dâ’ire-i hürriyeti içinden dışarı çıkamaz. Meselâ beyin düşünmek ve hem de her şeyi düşünmek ile vazîfelenmiştir. O da hürriyetini muhâfaza eder. İmdi eğer ‘âzâdan birisi diğere ta’riz edecek olsa ‘umûmunun hürriyet-i ‘umûmiyesini muhâfazayı mütt’ehid bulunan hey’et-i mecmû’a-i insân men’-eder. Parmağa müsâ’ade vermez ki gitsin de gözün birisini çıkarsın. Zîrâ hey’et-i mecmû’a-i insân için gözün dahi lüzûmu vardır. İşte bunun gibi bir cem’iyet-i medeniye ne kadar insânı câmi’ ise onların her biri kendisinin birer ‘uzvudur”

“Cem’iyet-i medeniye ister ki herkes kendi vazîfesini icrâ ve muhâfaza ederek âhire ta’riz etmesin. Eder ise hey’et-i ‘umûmiyenin kuvve-i mecmû’ası kendi elinde bulunduğundan ve hürriyet her hâlde kuvvet ve kudret nisbetinde olup hâlbuki bir tek hürriyetin kuvvet ve kudreti hey’et-i ‘umûmiyenin kuvve-i mecmû’asına mukâbil olamayacağından velev muvakkite hatta velev ki mü’ebbeden o ‘âsînin hürriyetini elinden cebren nez’ eder.”

İşte hükemâ insânların müctemi’ân ta’ayyüşe olan mecbûriyetlerinden medeniyeti ve herkese vazîfe ta’yîninden kavânîn-i medeniyeyi ve vazîfeyi tecâvüz edenin hürriyetini nez’-i hukûkundan hukûk-ı cezâyı istihrâc etmişlerdir. Demek olur ki insân kendi ‘âleminde nasıl hür-i mutlak ise diğere bir hemcinsi mukâbelesinde ‘âdetâ bir esîr kalır. Buna bakılır ise “Hürriyet hürriyeti tahdîd eder” ta’bîrinden ‘âdetâ bir hürriyet diğere hürün hürriyetini bil-tahdîd kendisini bir nevi’ esâret altına alır ma’nâsı çıkmaktadır.

Hükemânın dâ’imâ böyle iki gâyet-i müntehâyı iltizâm ederek insânı menciheten bilakayid hür-i mutlak ve menciheten hür-i mukayyed ettiklerine bakarak zimâm-ı muvâzeneyi elden kaçırmamalıdır. Kânûn koyanların aglebi işin bir noktasında istikâmet-i lâzıme gayb-ederek derhâl zulüm ve despotluk yoluna sapıvermektedirler. Hükemâ dâ’imâ iki gâyet-i müntehâyı iltizâm eder, tâ ki ikisinin mâbeyni hîn-i tatbîkte bulunabilsin.

Hürriyetin hürriyetle tahdîd edilmesini ben olsam şu vecihle tasvîr eder idim:

“İnsânlar birer birer hür-i mutlaktır. Her bir ferdi hür-i mutlaktır. Fakat ihtiyâçları ‘umûmî olduğu ve her insân tesviye-i ihtiyâcı husûsunda diğere yardımına muhtâç

bulunduğu için bu yardıma ancak nakd-i hürriyeti sarfla nâ'il olurlar. 'Hürriyet bir nevi' nakiddir ki sarf olunur.' İnsânlar dahi her biri nakid cihetiyle fevkâl'âde zengîn âdemlerdir. Fakat zengînlik mu'âmele-i ahz ve 'itâyı ihlâl etmez. Bil'akis tervîc eder. İmdi nasıl ki bir zengîn akçe verip ekmek mübâya'a eder ise bir hür dahi hürriyet verip havâyîç-i ahrârânesini mübaya'a eder. İnsân en evvel diğêrinin mazeretinden emîn olmaya muhtâç değıl-midir? İşte bu emniyeti hürriyet nakdini saflla mübaya'a eder. Ya'ni kendisi mazeretinden korktuğı âdeme ta'riz edebilmekte hürdür. İşte bu hürriyetini sarf-ederek ya'ni o âdeme mazeret etmeyerek onun tarafından muhtâç olduğı emniyeti mübaya'a edebilir. Hürriyetin yine hürriyetle tahdîdi mes'elesi şu sûretle tasvîr edilir ise o zamân insânları esârete sokmaksızın hürriyetlerini tahdîd etmiş oluruz."

Benim hürriyeti bu sûretle tahdîd edişimden insânların cem'iyetle yaşamakta olan mecbûriyeti ve yekdiğêrinin hürriyetlerini muhâfaza değıl 'âdetâ akçeye olan ihtiyâç-ı 'umûmî gibi yekdiğêrinin hürriyetlerine ihtiyâçları nizâm ve intizâm-ı memleketi te'mîn edeceğı derkârdır.Hatta hukûk-ı cezâ'iyeye bile gâyet ahrârâne bir sûretle cevâz-ı tâm vermektedir. Bakınız nasıl:

Herkes yekdiğêrinin hürriyetine ri'âyet etmeye mecbûr oluyor. Şimdi bir âdem olur ise ki kimsenin hürriyetine ri'âyet etmez. Netîce ne olmak lâzım gelir? Kimsenin dahi onun hürriyetine ri'âyet etmemesi.

Eğêr düşünecek olur isek hür olan bir âdemin 'aleyhine ta'yîn-i cezâyâ kimsenin salâhiyeti olamamak lâzım gelir. "Siz beni niçin cezâ ediyorsunuz? Cem'iyet-i medeniyenin koyduğı kânûna ri'âyet etmediğim için mi? Pek'âlâ hürri-i mutlak olduğum cihetle sizin cem'iyet-i medeniyenizi de kânûn-u medeniyenizi de kabûl etmemekte dahi hürüm. Ben hayvânım. Hayvân gibi yaşayacak bir 'âleme giderim"

Şimdi cem'iyet bu âdemi yine cezâyâ kalkışacak olur ise bir hürri-i mutlak hürriyetine ri'âyet etmemiş olur. Hürriyete ri'âyet etmemek bir kabâhat ise o kabâhate cem'iyet dahi müşterek olur. Ancak o âdemi cezâ etmek için evvelâ onun hürriyetini ri'âyet edilecek bir hürriyet olmadığı hükm-etmeli. Demeli ki eğer hürriyet ri'âyet edilecek bir şey idiye sen niçin ri'âyet etmedin? Sen şahıs ve âhiz olduğun hâlde kendi hürriyetine ri'âyet edilmesini istiyorsun. Bir cem'iyet hürriyet-i 'umûmiyesine ri'âyet

ettirmek istemez mi? Hürriyet bi-hesab-ül-cevher bir şeyden ‘ibârettir. Sen onu tanımadın. İşte sana onu tanıttırmak için bu cezâyı ediyoruz. Yoksa hürriyetini gasb veyâ tahkîr için değil. Edeben müsbettir ki nâmûs, erbâb-ı nâmûs için mukaddestir. Gayrin nâmûsunu kıran âdemide nâmûs kadri olmadığı hükm-edilebilir. O âdemi cezâ etmelidir ki nâmûsun kadrini öğrensin. Ya’ni nâmûs o kadar ‘azîz bir şeydir onu kıran böyle cezâ edebileceğini görsün.

İşte ben tahdîd-i hürriyeti bu sûretle kabûl ediyorum. Vâkı’â netîceler yine bir çıkıyor. Ancak hükemânın kâ’ide-i kanûn olmak üzere vaz’ ettikleri sûret-i mafsal, hukûk kitâbları mutâla’asından ve siyâset mübâheselerinden anlaşılacağı üzere gitgide cem’iyet-i medeniyeye bir sâhib vermekten ve o sâhibin koyduğu kânûna dahi kânûn-u medeniyet diyebilmekten efkâr-ı hürriyeti muhâfaza edemiyor.

İmdi hürriyetin gerek hükemânın dediği ve gerek benim tasvîr eylediğim sûrette kâbil tahdîd olduğunu gördükten sonra bir de cem’iyet-i medeniyeye vücûd verelim de orada hürriyetini kuvveden fi’ile çıkaralım.

Mâ’ba’dı Sonra

‘Osmânlı Üdebâsından Bir Hânımın Muharrirîn-i Mevcûdeden Birisine Gönderdiği Mektûb

(‘Aynen değil hülâsaten derc-edilmiştir)

Fransa muharrirlerinden “Jojsan” nâm hâtûnun kuvve-i kalemiyesi vasfına ve Fransa’da bunun emsâli daha ne kadar muharrireler olup Türkistân’da dahi eli kalem tutar ba’zı hânımlar vâir ise de bunların âsâr-ı kalemiyelerini böyle meydân-ı intişâre koyabilmek derecesine vâirmaları daha pek çok zamâna muhtâç idüğüne ve sâ’ireye dâ’ir irsâline ‘inâyet buyurulan tahrîrât-ı ‘aliyye-i edîbâneleri tekrâr tekrâr mütâla’a-güzâr-ı hulûsver olmuştur.

Vâkı’â tahrîrât-ı behiyeleri yâlnız hikâye-i hâlden ‘ibâret olup taraf-ı mahlasîden cevâb talebini gösterir hiçbir su’âli hâvî değil ise de yâlnız zât-ı vâlâlarının değil öteden-beri erkeklerin muharrireler hakkında olan efkâr-ı istihfâfkârâneleri bu bâbda muharrireler nâmına olarak taraf-ı ‘acizânemden bir mukâbeleyi icâb eylemiştir.

En evvel şunu ‘arz ve ityân edeyim ki muharrirlerimiz kadınlar miyânında edebiyânın terakkisi emrinde bize Fransa’yı numûne göstermekte haklı değildir. Zîrâ kendilerinin terakkiyât-ı edebiyeleri dahi henüz o dereceyi bulmamıştır ki diğer bir zâtın onlara dahi Fransa’nın erkekler miyânında olan terakkiyât-ı edebiyesini numûne olarak göstermesi lüzûmu ber-teraf olmuş ‘add-olunsun. Bunca milyon nüfûsu hâvî olan ve husûsuyla on pârelik bir kaleme sâhib olanları efazıl-ı fazılâdan geçinen ‘Osmânlılar miyânında yazdığı şeyler lezzetle okunur ve nezâket ve ciyâdet-i efkârı hayretle telakki edilir kaç muharririmiz vârdır? Muharrirlerimizi imtihândan geçirsek muharrir denilecek muharrir beş nefere bâliğ olmaz zann-ederim. Muharrir geçinen zevât ihtimâl ki on beşe yirmi beşe velev süllim otuz beşe bâliğ olsun. Eğer bir millet mütemeddîne için vücûduyla iftihâr edilecek muharrirler bunlardan ‘ibâret olacak ise biz neden me’yûs oluyoruz. O rûtbeyi ihrâz eden muharrirler kadınlar miyânında dahi on beşe yirmiye bâliğ olabilir. İktizâ eder ise isim ve şöhretleriyle dahi haber verebilirim.³⁰

Ama denilecek ki bu kadar muharrire vârdır da niçin vücûdlarını isbât etmiyorlar?

Tamâm. İşte asıl bahsimiz bundan ‘ibâret olduğu cihetle beyân edeceğim esbâbı dikkatle muvâzene buyurmanızı ricâ ederim.

Muharrir denilen zevât kaç kısma taksîm edilir?

Bi rkere gazete muharrirleri vârdır ki bunlar politika mübâhisiyle iştigâl bizim görmemiş olduğumuz birtakım fenleri görmeye muhtâç olduğu cihetle kadınlarımızdan o kabîl muharrire beklemek ‘abestir. Ba’zı gazetelerin muharrirleri gibi her ‘aklına geleni yazmak sûretinden ‘ibâret bulunan muharrirliği yapabilmek kuvvetine sâhib kalem ihtimâl ki bizim içimizde dahi bulunabilsin. Ancak biz kadın olduğumuz mühâbesesiyle hicâbımız ziyâde olduğundan böyle cühelâ bir şey yazıp da dûçâr olacağımız mahcûbiyete tahammül edemeyiz.

Bundan sonra fûnûna, târîhe müte’alılık kitâblar yazan muharrirler gelir. Bu iş gazete muharrirliğinden daha güç ve daha ağır olup hatta bize numûne olarak irâ’e etmekte bulunduğunuz Fransa’da dahi bu büyük muharrirelerin vücûdunu pek de zann-etmeyeceğimden bizden bunu dahi taleb- etmemeniz lâzım gelir.

³⁰ Yedi sekiz kadarını biz de biliyoruz ve tanıyoruz.

Sâlisen, Dağarcık'ta görülen bendler gibi muhâkemât-ı hekîmâneyi hâvî bendler yazmakla iştigâl eden muharrirler gelir. Vâkı'â herkes düşündüğünü yazmakta muhtâr ise de fûnûn, düşünmeye dahi bir kânûn koymuş olduğundan o kânûn tahtında düşünmekten dahi mahrûmuz.

İşte şu üç kısım muharrirliği şimdiki hâlde bizde aramak 'abes olup bunları inşâ'allâh-ü te'alâ İnâs Mekâtib-i Rüşdiyyesi'nden çıkacak ve yetişecek şâkirdân içinde bulursunuz. Şimdi muharrirliğin bir de dördüncü nevi' kalır ki yüreklerinin hasını gerek român ve gerek tiyatro tarzında veyâhûd ba'zı bend-i mahsûslar içinde tasvîr ve tahrîr ederler. Bu kısım muharrirlik bizlerde istenildiği kadar vârdır. Ancak bunun dahi birçok mân'alardan kurtulduğu yoktur ki meydân-ı sübûte koymak imkânı bulunsun. Zât-ı âlâyı edebiyânelerinin dahi inkâr edemeyecekleri üzere bizler kadın ve 'al-el-husûs Osmânlı kadını olduğumuz cihetle ne kadar câhil bulunsak yine hepimizde yürek vârdır. Bu ise hayvânlık hâssiyetinden olup yalnız bizde değil her hayvânda bulunduğu gibi hissiyâtın menba'ı dahi yürek olduğundan demek olur ki bizler dahi hiç olmaz ise Dağarcık'ta hâlleri ve hisleri hikâye edilen karıncalar ve güvercinler kadar hisli bir mahlûkuz. Şu kadar vâ ki hissi bir mangâl ateşe benzedir isek o ateşin kıvılcımlanması ve 'alevlenmesi için 'aşk dahi rüzgâr mesâbesine geçecektir. İmdi bizim memlekette bir kadının hissiyât-ı 'aşkiye göstermesi ne kadar tehlikeli bir şey olduğunu muvâzene buyuramaz mısınız? Eğer bunu muvâzene buyurabilir iseniz bâlâda 'arz ettiğim müvâni'i hep bu muvâzenenin içinde bulursunuz.

Fakat korkarım ki bu muvâzeneye muktedir olamayacaksınız. Zîrâ muvâzene mevâdd-ı ma'lûmeyi yekdiğeriyle mukâbele demek olup hâlbûki bir kadının hissiyât-ı 'aşikânesinden tevellüd edecek tehlikeler sizce pek de ma'lûm olamayacağından bu bâbda izâhât vermeye mecbûrum.

Evvelâ hissiyât-ı 'aşikâne şimdiye kadar bizde 'âdetâ hissiyât-ı şehvâniye olmak üzere tercüme edildiğinden bir kadın o yolda bir eser gösterecek olsa derhâl 'afetî halel-pezîr olmuş diye hükm-edilir. Hem de en garîbi neresi? 'Aşk te'sîri erkek kadın tefrîk etmeyip ikisi üzerinde dahi hükmünü bir derecede icrâ edeceği müsellim iken erkekler hâlet-i 'aşkı kendileri için teslîm ederek kadınlarınkini redd-ederler ve bîçâre kadınlar dahi bu haksızlığı kabûl ederler. Binâberîn sizin gibi muharrirler en evvel hissiyât-ı 'aşikâne, hissiyât-ı şehvâniye demek olmadığını ve her yürek meşhûdâtını bir hiss-i

habûl ve muhabbet hissiyle hiss-eder ise ona hissiyât-ı ‘aşıkâne denilip meselâ suları çağlayan ve hudûdunu ufku semâya kadar îsâl ederek orada zemînini âsumânla bağlayan bir çemenzârda vakt-ı gurûbda bulunarak hâlet-i gurûbu bir hiss-i ‘aşıkâne ile temâşâ etmek hissiyât-ı şehvâniyeden bütün bütün başka bir keyfiyet idüğünü efkâr-ı ‘umûmiyeye anlatmalısınız ki bir erkek böyle bir hissini kâğıd üzerine koyduğu zamân ta’yib edilmedikten başka fazl ü kemâlini bununla istişhâd ettikleri gibi bu hissi bir kadında dahi görürler ise onu da ta’yib etmeyip onun dahi fazl ü kemâlini bununla isbât etsinler.

Bundan sonra yüreğinizin hissiyâtını tercüme ettiğimiz zamân bunu tefhîm için elbette bir muhâtaba muhtâcız. Bizim için o muhâtab kimdir? Hikâye ederler ki şâ’ire-i meşhûre Fıtnat Hânım zamânı üdebâsından birisiyle şimdi bizim sizinle olan bahsimiz gibi bahs-ettiği esnâda “Siz ya’ni erkekler dâ’imâ bize ‘îlân-ı ‘aşk edersiniz. Biz hâl ü vazî’emizle müdâfa’a ettiğimiz hâlde yine ‘îlân-ı ‘aşk edersiniz. İmdi bizim size ibrâz-ı muhabbet yolunda şu söyleyemeliğimiz nasıl mümkün olabilir ki bu sûret yine sizin koymuş olduğunuz kânûn-ı muhabbete tevâffuk etmez. Biz bu derece müşkülât içinde bulunduğumuz için eş’ârımızda hissiyâtımızı esâs ediyoruz. Siz ise kemâlî derece serbest olduğunuz için eş’ârınızda hezl bile olsa yine makbûl olur” demiş.

İşte bu kâ’ide elyevm cârîdir. Binâberîn bizim için erkeklerden muhâtab ittihâz etmeye ahlâkımızın isti’dâdı müsâ’ade göstermez.

Kadınlardan muhâtab ittihâzına hiç müsâ’ade göstermez. Zîrâ hem-nev’i ile muhâttaba yalnız erkeklere mahsûs bir imtiyâz olup kadınların yekdiğerine ‘aşıkâne bir söz söylemesi en büyük ma’yubâtta ma’dûddur.

Ama zann-etmeyiniz ki bu hitâb ve muhâttabadan murâdım (ma’nâ-yı ‘umûmiyesiyle) mu’âşaka demektir. Hayır! ‘Âdetâ muhâttaba. Meselâ Dağarcık’taki “Güvercinler” bend-i mahsûsunu yazmak gibi. Eğer bu bend-i mahsûsu ‘âcizleri yazmış olsaydım da muhabbet-i zevciyenin derecâtını ol sûretle tasvîr etseydim cin fikirli bir kadın olduğumu derhâl hüküm verilir idi.

Şimdiye kadar göstermiş olduğum mân’alar yalnız efkâr-ı ‘umûmiye nazarında olan mevâni’ olup hâlbuki bizi mâdden ve fi’ilen men’-edenler dahi vârdır. Ezcümle hulûsverleri tek başıma ve kendi hürriyet-i şahsiyeme kendim sâhib olduğum için size

şu mektûbu yazabildim. Eğer benim bir babam veyâhûd kocam veyâ karındaşım olsa idi bu yolda idâre-i efkâr edişime ve muharrirînden bir zâta mektûb yazışıma râzı olabilir miydi?

İşte şu merkezde bulunan ahvâl üzerine edebiyât-ı Osmâniye'ye kadınlardan hiçbir hizmet beklememeli ve binâberîn bize Fransa muharrirelerini misâl göstermemelidir. Eğer siz de cemiyet-i milliye ve sevdâ-yı terakki vâir ise halkımızın terbiyesine hasr-ı himmet ederek bir kere ahlâk-ı 'umûmiyeyi tashîh etmeli. 'Âlemde hiss denilen şey yâlnız hissiyât-ı şehvâniyeden ve erkek ile kadın beynindeki râbıta yâlnız râbıta-i zevciyetten 'ibâret olmadığını ve fûnûn-ı hükmiye ve muhâkemât-ı 'akliyeden kadınların dahi müstefîd olması lüzûmunu ve ihtisâr-ı kelâm kadın ile erkek bîninde insânlıkça hiçbir fark bulunmayıp birisi insân denilen nev'i hayvânın erkeği ve diğeri dişi bulunduğunu anlatmalı.

İşte bu sûret miyâna çıkar ise o zamân kadınlara dahi cür'et gelir ve bâ-husûs siz bu sûreti mevaki'-i husûle çıkarıncaya kadar İnâs mekteblerimizden çıkan şâkirdân içinde fûnûn-ı şitâye ve ufk-u kadınlar dahi peydâ olacağından o hâlde yâlnız ber-minvâl-i muharrer dördüncü kısım muharrire değil dört kısım, erbâb-ı kalemin dördüne dahi kadınlar iştirâk edebilir.

Bâkî hulûs ve husûsiyet.

(İntihâ)

Mektûb

Midhat Efendi'ye

Efendi oğlumuz,

Dağarcık'ta ba'zı ba'zı birer bend ile İslâmiyet'in felsefiyât ciheti hakkında bahsetmekte olduğunuz ahkâm, şeâ'ir-i İslâmiyetle ârâste olanlar nezdinde dâ'imâ sûret-i kabûlde muhâkeme edilmekte olup ancak buna "Felsefe-i İslâmiye" ta'bîri şu "Felsefe" sözünü bir kere kerâhetle işitmiş olan kulakları tırmaladığından bu ta'bîrin tebdîlini 'ulemâdan birkaç zevât-ı 'aliyânın iltimâsı üzerine ricâ ederim. Vâkı'â "felsefe" lafzı elfâz-ı Yunaniye'nin "feylesofyâ" lafzından müsta'rib ve kütb-ü 'Arabiye'den dahi

müste'mil ise de bu lafz ekser felsefiyâtın şerî'at-ı garâ-yi İslâmiye ile tevfiik kabûl etmeyen mübâhis-i münkirânesinde isti'mâl olduğuna binâen İslâm bu kelimeyi sû-i telakki etmiştir. Lugat-i 'Arabiye'de "Hikmet" lafzı "felsefe" kelimesinden murâd olunan ma'nâyı bikemâlî ifâde eylediğinden ve "Hikmet-i İslâmiye" denildiği takdirce matlûb [...] ³¹ hâsıl olacağından fi-mâb'ad 'ibârenizde bu ta'bîri isti'mâl etmeniz ehl-i İslâm kesîr himm-ullah-ü Te'alâ Âlî Yevm-ül Kıyâm için memnûniyeti müstevceb olur. Vesselam-u Alî min etba'-ül hedî.

Size muhabbeti olan havâcelerden birisi.

Teşekkür

"Felsefe" lafzının kütb-ü İslâmiye'de sû-i telakki edildiğine kadr-i dikkat edememiş bulunduğuma te'essüfle berâber Dağarcık mündericâtının 'ulemâ beyninde dahi bu derece hüsn-ü kabûle mazhar olduğuna ve bâ-husûs taraflarından ber-minvâl-i muharrer ikâz ve irşâd edildiğime sûret-i mahsûsada teşekkürler eylerim.

Bundan-sonra "Hikmet" ve "Hikmet-i İslâmiye" ta'bîrlerini isti'mâl ederek ulemâ-yı zev-ül-ihtirâm Hazrâtına tab'iyyen ben dahi "Felsefe" ta'bîrini mevakkî'-i teneffürde isti'mâl edeceğim. Bir fikr-i 'âciz mümkün değil ki kusûr ve hatâ etmesin. Teveccühât-ı 'umûmiye böyle yâr ve yâver olmalıdır ki hem sehviyâtını tashîh etsin ve hem de işin dahâ ilerisi için cür'et versin.

Kunduz Nâm Hayvânın Ahvâl-i Garîbesi

Hayvânâtın ba'zı sınıflarından o kadar fevk-al'âde hâller müşâhede olunur ki insân 'âdetâ şaşar da kalır. Hatta birâz insâfi olan insânlar o kabîl hayvânların yaptığı işleri ve muvaffak oldukları şeyleri nazar-ı insâfla mu'âyene eder ise kendilerinin hassâis-i insâniyelerine o kadar mağrûr olmayarak biraz yelkenleri suya indirmeye dahi mecbûriyet görür.

Dağarcığımızda şimdiye kadar ba'zı hayvânların ahvâl-i mahsûsasından bahs-edilmiş ve bunların ahvâl-i garâ'ib iştimâlleri hayliden hayli nazar-ı dikkatimizi celb-etmiş idi. İmdi kunduz denilen hayvân dahi ahvâl-i mahsûsası nazar-ı dikkate alınacak hayvânâtın olmakla bu nüshamızda dahi ondan bahs-etmeye lüzûm gördük.

³¹ Bir kelime okunamadı.

Kunduz hem karada ve hem de suda yaşar, kediden büyük ve köpeğe karîb bir hayvân olup hatta ismine “Su köpeği” dahi derler. Başının şekli ‘âdetâ fâre başını andırır. Çenesi uzunca olup ön dişleri dahi altı yedi santimetre tulundadır. Bu dişler kunduzun hem silahı ve hem de nazar-ı hayrete çarpar bir sûretteki inşâât vâk’asında âlet-i mahsûsası olup o kadar kuvvetli ve o derece keskindir ki akvâm-ı vahşiye bunları ‘âdetâ bıçak mesâbesinde isti’ mâl ederler.

Ön ayakları ve bunların parmakları el gibi bir sûrette olup bunları el makâmında isti’ mâl eder ve arka ayakları ise ‘âdetâ kaz ayağına benzediğinden onları dahi suda yüzmek husûsunda istihdâm eyler. Ancak ön ayaklarının kısa olması karada sür’at-ı seyrine mâni’ olup arka ayakları ise yüzmek emrinde pek ziyâde işe yaradığından kunduzun yüzgeçliği yürümekliğinden ziyâdedir. Suda yüzer-iken kuyruğunu dahi bi-aynihi dümen gibi isti’ mâl eder.

Kunduzlar en büyük ‘ameliyyâtı cem’iyetle icrâ ederek ‘ameliyyât-ı hafîfeyi her familya kendisi icrâ eder.

Bunların yaz mevsiminde iki üç yüzü birden insân ve ‘imâretten hâlî bulunan bir su kenârında toplanıp temâşâsı ‘akıllara hayret ve zihinlere durgunluk veren şehirlerini veyâhûd köylerini binâ ve teşkîl ederler. Şöyle ki:

Kendileri behemehâl su içinde ta’ayyüşe mecbûr bulduklarından eğer toplanmış oldukları sâhil göl suyu gibi tezâyüd ve tenâkus etmeyip de dâ’imâ bir hâlde kalır râkid bir su ise orada en evvel yâlnız bir sed inşâsıyla iktifâ ederler. Yok eğer suları tezâyüd ve tenâkus etmeye müste’id olan bir nehir sâhiline inmişler ise nehir mecrâsına ‘amûd olmak ya’ni bir sâhilinden diğeri bir sâhiline doğru kat’-eder gibi gitmek üzere bir bend inşâ ederek bu sûretle suyu şişirip kendileri için bir göl teşkîl ederler.

Bunların en büyük mahâretleri işbu bendi inşâ etmeleridir. Zîrâ bend-i mezkûrun tulu, doksan yüz kıdem ve ‘arazî dahi on- on beş kıdem olduğu cihetle cesâmetçe o küçük hayvânlara bil-nisbetle pek cesîm olduğu gibi metânet ve rasânetçe dahi enzâr-ı dikkati celb-edecek derecededir.

İşbu Seddi te’sîs için nehrin en sığ olan bir yerini intihâb ederler. Ba’de civârda cesim bir ağaç bularak bu ağaç lâ-akıl bir insân vücûdu kalınlığında olduğu hâlde o keskin

dişleriyle onu az bir zamân içinde keserek suya ve hatta istedikleri bir vaz'iyette ya'ni mecrâ-yı nehre 'umûm olduğu hâlde düşürürler ve derhâl büyük ve küçük dillerini budamaya başlarlar.

Yukarıda bunların cem'iyetle reviyet ettiklerini beyân etmiş olduğumuz 'ameliyât-ı sicmiyesi bu bendin inşâsı kazıyyesi olup içlerinden bir miktârı mezkûr büyük ağacı kesip budamakla meşgûl oldukları sırada diğerleri dahi gidip etrâf ve eknâftan bacak kalınlığında sâ'ir birtakım ağaçları keserler ve onların bir ucunu sıyırıldııp 'âdetâ hepsi bir boyda bir kalınlıkta muntazam kazıklar 'imâl ederler. Bu kazıkları nehrin kenârına kadar karadan ön ayaklarıyla ve kemâlî mihen ve meşakkla çekip getirerek kâmilen karadan nakl-etmeye kuvvetleri kifâyet ettiği cihetle bir kere su kenârına ittirdikten sonra artık su vâsıtasıyla ve sühûletle mâr-ül-zikr büyük ağacın yanına kadar getirirler.

İşbu sedd ve bend 'ameliyâtı içinde en güç iş bu kazıkları dizmektir. Çünkü büyük ağacı suya boylu boyuna yatırırvermiş ve seddin esâsını bu sûretle vaz' etmiş iseler de kazıkları dikmek için tokmak gibi kullanmaya müste'id aletler olmadığından birtakımı suyun dibine dalarak ön ayaklarıyla yeri kazar ve çukur yapar ve diğerleri dahi suyun üzerinden kazığı çukura mahazı getirip ba'de 'amûden ve kâ'imen vazi-ederek diğer bir kısmı dahi karadan taş ve toprak taşıyarak suyun dibine olan çukura doldurur ve bu sûretle kazığı takviye ve tersîn eder.

Ellerinin küçüklüğüne ve kazığı dikmek zahmetlerine katlanabilecek kadar kuvvetleri olmadığına göre bârî bir iki kazıkla iş bitmiş olsa yine ne ise ne. Mâr-ül-zikr büyük ağaç kendilerine ess-ül-esâs olmak üzere hizmet ederek fakat kazıkları dahi yüz kıdem kadar olan nehrin bir ucundan diğer ucuna kadar sık sık dikerler ve yâlnız bir sırasıyla dahi inkifâ etmeyip suyun dibinde on iki kadar 'arzında bulunan sedde birkaç sıra kazık kakarlar.

Kazıklar bu sûretle kakılıp bittikten sonra yine ormâna girerek dal ve çalı kesip getirirler ve bunlarla kazıklar arasına 'âlâ bir çit örerler ve nihâyet çitin içini dahi taş ve toprakla doldurup bendi ikmâl ederler.

Ne dersiniz? Bu kadar bin seneden-beri dâ'ire-i medeniyette yaşayan insânlar dahi bir nehre sed çekecek olsalar ancak kunduzlar kadar muvaffak olabilirler! Hatta kunduzların seddi kadar hiç güzel sed bir köyde yapılmamıştır. Kunduzlar sedlerinin

rasânet ve metânetiyle berâber hüsn ü tenâsübünü dahi buldurmak için kâ'ide-i mi'mâriyeye kemâliyle dikkat ederler.

Bir kere mecrâ-yı nehre tamamıyla 'amûd vâki' olmuş ve bir hatt-ı müstakîm üzerine vazi' edilmiştir. Sâniyen seddin üst tarafı ya'ni suyu men'-edecek ciheti 'amûd ve kâ'im olup alt tarafı dahi suyun akıntısına mukâvemet edecek bir sûrette meyyâldir. Ol kadar meyyâldir ki zemînde on kıdem 'arzında başlamış olan sed suyun alt tarafından me'ylen yüksele yüksele suyun sathında üç kıdem 'arzına kadar iner. Sâlisen kazıklar o kadar muntazam kakılmıştır ki hiçbirisi diğlerinden uzunlu kısalı değildir.

İmdi bu kuvvî ve rasîn sed ile suyu şişirdikten sonra üzerinden miyâhın cereyânı için birkaç kapı açarlar ve nehir tezâyüd ettikçe bu kapıları açıp ve büyültüp tenâkıs ettikçe kapayarak ve tıkayarak bendin üst tarafında suyun 'umkunu dâ'imâ bir derecede muhâfaza ederler. Doğrusu insân bu bendi görse hayretten parmağı ağzında kalır. Buna nisbetle köylülerin yaptıkları diğ. men-bendleri 'âdetâ nazar-ı nefret ve hakâretle görülür. Hem de kunduzlar bu koca bendi kemâlî 'acizleriyle berâber o kadar çabuk inşâ ederler ki böyle bir bendin inşâsı için bir aydan ziyâde çalışmazlar!

İmdi işbu 'ameliyât-ı cesîme hutâm-bulduktan sonra artık familyalar kendilerine mahsûs olan hâneleri inşâ etmeye mübâşeret eylerler. Şöyle ki:

Bu hâneler 'âl-el-'umûm kârgîr olup su içinde inşâ edilir. Şekl-i müstahları dâ'imâ ya müdevver veyâhûd beyazî olup üzeri dahi gâyet muntazam bir kubbe ile müstûrdur.

Hâneler bir kattan üç kata kadardır. İrtifâ'i bir metreden ziyâde olup katrı ise bir buçuk metreye varır. Binânın duvârı dahi yarım metre 'arzından aşağı değildir.

Bu hânelerin iki kapısı olup birisi kara ve diğeri sy cihetine maharic ve müdhal olarak isti'mâl edilir. Binâ kâmilen taştan ve kumdan yapılmış ve kubbenin üzeri dahi mermer kireci gibi katılıp kalacak bir nevi' toprağı etrâftan ve uzak mahallerden celble sıvanmış olduğundan ne yağmur kâr eder ve ne de fırtınadan korkar. Hele sûret inşâsında ol kadar tenâsüb ve intizâm vârdır ki olur olmaz bir duvârcının bu kadar muntazam bir binâ yapabileceğini insân teslîm edemez.

Bir mevki'de yirmi beş kadar hânedan 'ibâret bir kunduz kuryesi görülmüş ve her bir hânedede yirmi otuz kadar kunduz sâkin olduğu müşâhede kılınmıştır. Demek oluyor ki

‘âdetâ bir insân köyü kadar imiş. Bu ‘âkil hayvân kıllarını ve enbârını hânesinin içine sokmayarak onlar için dahi başka binâ yapar ve erzâkını orada hafz-eder.

Hânelerinin içerisi gâyet muntazam ve temiz olup her katı ağaç yaprakları ve otlar ile döşenmiştir.

Kunduzların cem’iyetlerinde gâyet geniş ve serbest bir nevi’ usûl-ü cumhûriyet vâdır. Bu cumhûriyet ‘âzâ-yı cumhûru yâlnız ‘ameliyât-ı cesîmede imeceye da’vet edip bir de muhafaza-i vatan için edilecek mukâbelede hizmet başına çağırır. Bundan başka kâffe-i ahvâlde her familya müstakil bil-r’ey olup meşhûr târîh-i tabî’i mu’ellifi Bufon’un tedkîk ve tahrîrine göre bunlar gâyet hakk-ı şinâs oldukları cihetle hiçbir familya konususunun malına ta’rız etmediğinden polise muhtâç olmayıp kemâlî emniyet ve selâmet ve binâberîn âsâyîş ve sa’âdet içinde yaşarlar.

Hâriçten hiçbir hayvân kunduz kuryesine ta’rız edemeyip bunların havfi yâlnız insânlar şerrindendir. Zîrâ kendileri her ne kadar hiçbir hayvâna ta’rız etmezler ise de hiçbir hayvânın taht-ı mazlûmiyetine girmeye dahi katlanamayarak tehâfuzu sûretinde ve el birliğiyle pek güzel mukâvemet ederler. Kuryenin mahsûs gözcüleri olup dışarıdan düşman vürûdunu gördüğü anda kuyruğuyla suya vurarak keyfiyeti ‘amûd-u cumhûriyete ‘îlân eder ve onlar dahi mukâbele lâzım ise mukâbeleye ve firâr veyâ tahsin lâzım ise ona müsâra’at gösterirler.

Familya ‘âzâsı beyinde intizâm derece gâyede bulunup zevc ile zevce her ‘ameliyâta müsâvât üzere hizmet görür. Sonbahâr geldiği gibi bunlar kâffe-i meşâgilden el çekerek zevce ve zevc yekdiğerinin ‘aşk ve muhabbetiyle meşgûl olurlar. Çocukları büyütme kadının vazîfesi olup erkek buna karışmaz ve bu hizmete mukâbil erkek balık tutmak ve tâze ağaç kabuklarını taşımak gibi erzâk cem’ ve idhâl ile uğraşır.

Netîce-i kelâm kunduzların intizâm ve sa’âdet hâlleri hakîkaten hiçbir hayvânda bulunmayıp dâ’imâ ‘âlemi tahrîb etmekle meşgûl olan insânların zulmü ve gadri bunları dahi arayıp bulduğu cihetle sa’âdet-hâllerini ancak insânlar sefâlete tahvîl ederler ve etmişlerdir.

‘Isâr-ı sâlifede kunduz Avrupa’nın her tarafında bulunur iken, sayyâdlar göklerine kibrit suyu ekmiş olduklarından şimdiki hâlde yalnız Amerikâ’nın şimâl cihetlerinde kesretle bulunurlar.

Sayyâdlar bunları sayd-edecekleri zamân evvelâ gelip sedlerini bozarak suyu koyuverirler ve bîçârelerin hâneleri karada kalınca karâr edecek yer bulamadıklarından kolaylıkla sayd-ederler.

Bunların hânelerinde bir nevi ‘ilâç olduğu cihetle bu ‘ilacın kıymetinden intikâl ile gûyâ kendileri sayd-edildiği zamân derhâl hâyelerini yemekte oldukları rivâyet edilmiş ise de târîh-i tabîi ‘ulemâ-yı müte’hîrîni bu rivâyeti kabûl etmemektedirler.

Târîh-i tab’îi der ki medeniyetle te’ayüş için insânlar ‘âlemde hiçbir şeyden ‘ibret ve ders alamayacak olsalar idi kunduzların hâli kendileri için büyük bir ders olabilir idi. Hatta pek çok ihtimâle göre fenn-i mi’mâriyi insânlar mutlakâ kunduzlar göstermiş ve cihetiyle te’atüş sûretini göstermek husûsunda dahi kunduzların arılardan ve karıncalardan ziyâde hizmeti sebkat etmiştir.

Vâkı’â târîh-i tabîiyyenin şu rivâyeti kabûle şâyândır. Ancak te’essüf olunur ki benî beşer hem civârına ta’riz etmeyip de yalnız kendi menâfi’ni muhâfaza etmek haslet-i medeniyesi emrinde kunduzlardan lüzûmu vecihle bir der alamamıştır.

İşte ahvâl-i fevkâl’âdeleri el haletü hazîhi ahz-i ‘ibrete şâyân olan hayvânâtın birisi ve belki birincisi dahi kunduzların olup ancak bu bîçâre hayvânların derisine tama’en kendilerinin Avrupa kıt’asından nâ-bedîd edilmiş olmasına ve arı kovanlarını ve güvercin ve karınca yuvalarını nazar-ı istigrâb ve hayretle temâşâ etmekte olduğumuz hâlde bu garîb hayvânın cem’iyet-i medeniyelerini temâşadan mahrûm kaldığımızı hakîkaten te’essüf edilir.

(İntihâ)

Raks Hakkında Ekrem Bey’in Mütâla’ası

“Dağarcık” mü’ellifi Ahmet Mithat Efendi’ye

Birâder. “Dağarcık”ın dördüncü cüz’ünde raksa dâ’ir bir makâlenizi gördüm de ol-bâbda hâtr-ı kâsıra ba’zı mütâla’ât lâyh oldu. Müsâ’ade buyurulursa beyân edeyim.

Mütâla'ât-ı 'acizânem efkâr-ı 'aliyenizi cerh değil belki te'yüddir. Zât-ı 'âliniz o makâlede "Raksın insân için tabî'î ve ceblî bir keyfiyet olduğunu" sath-ı kürr-i ârzda 'indlerinde raks mechûl olan bir memleket halkı bulunmadığı ve hatta vahşîlerde bile raks mevcûd olduğu" bürhân-ı küllîsine hiçbir şey bilmeyen bir tıfl-ı enidin sâlik-i harekât-ı inbisâtı gibi ba'zı deliller 'ilâvesiyle o çocuktaki bu harekât rakstan başka bir şey olmadığına dahi "raksın nefs-ül-emirde şevk ve tarabdan hâsıl olan bir hareketten 'ibâret olduğu" karînesiyle isbât ve hükmediyor ve makâle gerek hiçbir yerinde hayvânât-ı sâ'ireden bahs-etmediğinize nazaran bu hâli ya'ni raksı insânlara tahsîs buyuruyorsunuz.

Bendeniz de raksın tabî'î ve ceblî olduğu 'itikâdından ayrılamam. Fakat bunun yalnız insâna mahsûs olduğu tarafında değilim. Raksın menşe'i husûlü hakkındaki zannım bu bâbda beni daha ileriye sevk ediyor. Çünkü nefs-ül-emirde raks "rûhta bir sebeble hâsıl olan heyecânın cisme 'aks-etmesinden" veyâ daha vâzıh bir ta'bîr ile "rûhta tahsîl eden şevk ve tarab bihârının bedeni tahzîz ve tahrîk eylesmesinden 'ibâret olduğu cihetle elbette tabî'î olacağı gibi şevk ve tarabın en evvel te'sîrâtını icrâ ettiği şu rûh olduğuna (rûh-u hayvânî) göre raksın 'al-el-'umûm zî-rûhta vücûdu bil-bedâhe teslim olunmak lâzım geleceği derkârdır zannederim. Bu bürhân-ı 'aklîyi ta'bîr eden delâ'il tecrübeden değil-midir ki meselâ genç ve dinç bir atı güzel bir çemenzâra kapıp koyuyorsak at oynamaya ya'ni 'âdetâ raks etmeye başlar. Atın bu vecihle raks eylemesi ise şüphe yok ki rûhunda hâsıl olan sürûr ve inbisâttan neş'ât eyler. Ve bu hâl yalnız onda değil ister merkeb, köpektен al da tâ kedilere kadar hayvânâtta vesâ'ir hayvânât ve hasşiyede ve hatta cevvi-i hevâdaki kuşlar ka'r-i deryâdaki balıklarda bile meşhûd olur!! Ama buyurduğunuz gibi bunları görmeye göz lâzım!!!

Meselâ bir güvercinliğin karşısına geçip oturunuz. Güvercinlerin harekâtını nazar-ı dikkate alınız. Görürsünüz ki o mübârek mukaddes hayvânlar (eğer neş'eleri vâir ise) demleriyle usûl tutarak ayaklarıyla kanâtlarıyla dahi bir dâ'ire üzerinde döne döne ve hopyaya hopyaya raks ederler!!! Bunlar o rakkâse-i perîlerdir ki usûl tutmak için müstakîl mıtrab ve hunyâgere ihtiyâçtan berilerdir! Şu ma'hûm (Bernardin de Saint Pierre) müntehebâtında görüp tercüme etmiş olduğum "haşerât-ı sagîrenin tabirânı" 'unvânlı makâlesinde sinek 'envâ'inden ve sinekten daha küçük ba'zı kanâtlı hayvânât bile raksları pek mükemmel olarak ta'rîf olunmuş ve bu sineklerden bir güneşli günde

tesâdüf edip vücûdlarını güç-ile tefrîk ettiğim bir fırkasının ehvâl ve harekâtına dikkat ettiğimde o makâleden münderic ta'rîfâtın 'ayn-ı hakikat olduğu zâhir olmuştur. Mü'ellif-i müşârün-ileyhin o makâlesinin tercümesini dahi "Dağarcık" için göndereceğim. Gelelim bahse.

Kezâlik mehtâbda ve bir latîf havâda bir derenin kenârına oturunuz, içindeki kurbağaların, balıkların harekâtına hasr-ı nazar ediniz. Meşhûdunuz olur ki bunlar da şevk-i mehtâb ile suyun yüzüne çıkarlar. Gâh birbirlerini kovalayarak sudan yukarı havâya doğru sıçrayarak nasıl rakkasân olurlar!!!

Kezâlik açık havâda ve bil-husûs mevsim-i bahârda bir koruluğa gidip sâkin ve sâmit bir yerde karâr ediniz. Tavşân, karaca, tilki, çakal gibi çift çift gelip geçen hayvânât-ı vahşiyenin harekâtına dikkat eyleyiniz. Görürsünüz ki bunlarda eğer sürûrları vâir ise ne harideli, ne nâzik, ne dil-nişîn rakslar icrâ ederler!!!!

Hâsılı efkâr-ı 'âcizâneme göre 'al-el-'umûm her zî-rûh kendi isti'dâdına göre raks eder.

Bir de makâlenizde şu me'ilde bir fikra vâir: "Raksta mevzûniyet-i harekât şart ise de bu mevzûniyeti ta'yîn müşkül olmakla berâber yine o türlü harekât-ı raksiye nazara mevzûn görünür" Bendenizce raksta mevzûniyet hem şarttır ve hem de mevzûniyetin ta'yîni pek müşkül değildir. Şarttır çünkü şart olmasa sâ'ir türlü harekâteden raks demek veyâhûd hiçbirisine dememek lâzım gelir. Mevzûniyetin ta'yîni müşkül değildir. Çünkü bu da rakkâsın harekâtındaki intizâm ve ittîrâd-ı hendesîden 'ibârettir ve bu intizâm ve ittîrâd hayvânâtın en evvel misâl îrâd ettiğimiz nevi' ki attır, onun sevinçten, neş'ât eden harekâtında dahi intizâm meşhûd olur.

Raksı Avrupalıların îcâd ettikleri hakkındaki mütâla'anız pek savâbdır. Onlar raksı îcâd etmediler. Belki ıslâh ettiler. Ya'ni sâ'ie zî-rûh ile berâber tabî'at-ı beşerde dahi esâsen mevcûd olan raksı hafz-ı sıhhat-ı beşeriye levâzımından ma'dûd olan riyâzet-i bedeniyeye pek muvaffak bir vâsitâ husûl gördükleri-için tanzîm ve ıslâhına 'itinâ ve bu günkü günde raks-ı intizâr-ı temâşâ beyânı hayrette bırakacak ve aylarca ta'lim olunmadıkça ahzı kâbil olamayacak harideli ve dakîk kavâ'id ve usûl tahtına idhâl ettiler. Zann-ederim ki milel ve ümm-i sâ'irenin hiçbirisindeki raks tabîi' raks değildir. Çünkü tabîi' raks her ne kadar mevzûn olsa da herkesin tabî'atına göre muhtelif olacağından ve raksın ekseriyâ cem'iyetle icrâsı daha hoş görüldüğünden rakkâsların

harekâtı yekdiğere tevâfuk etmek için her millette raks bir kâ'ide-i mahsûs tahtına alınmış olmalıdır.

İşte raks hakkındaki mütâla'aât-ı 'âcizânem bunlardan 'ibârettir. Eğer fikrimde bir hatâ vâir ise tahsîs eylemenizi ricâ ederim.

Fikir-bâ fikr-i dîger dûta şûd
Nur-efzûn geştüre peydâ-şûd.

Mahmûd Ekrem

Ben de mütâla'a ve muhâkememi sonra yazarım. (Ahmet Mithat)

Ahlâk - Bahl ve İsrâf

Bahl ve isrâf o kadar garîb birer hulktur ki insân bir bahîlik ve müsriflik hâlini mülâhaza ettikçe hem te'sîrinden te'essûf ve hem de istigrâbından ta'accüb eder.

Bahîl dünâda en çalışkan adamlardandır. Çalışır çabalar kazanır. Ancak çi-fâ'ide ki bîçârenin kazandığı kendi eline girmeyip o bahl dedikleri gâsib derhâl ahz ü gasb eder.

Bahîl ne kadar zengîn olsa fakrından şikâyet eder. Herkese "Ben fakîrim" der. Garîbi şurasında ki kendi kendisine dahi "Ben fakîrim" der ve kendi yalanına kendisi inanır. Çünkü bahîlik gözünü ancak fakr korkuttuğu cihetle sandığında binlerce altını yatıp durduğu hâlde kendi kendisine "Ben fakîrim" dediği zamân fukru 'âdetâ tecsim etmiş de hemen üzerine gelir imiş gibi görür.

En nâmerd bir adama yalvarıp yakarıp beş on kuruş istihsâl edebilmek bir bahîlin kendi kendisine yalvarıp kendi nağmesi için kendi sandığından beş on pâre istihsâl edebilmesinden daha kolaydır. Bahîl nefsi için beş on pâre kopartmak istediği zamân yine kendi nefesine nasıl yalvardığını mümkün olsa da o zamân herîfin yüreğine girip temâşa etsek, dünyâda bundan daha ziyâde yüz suyu dökerek yalvarış görmemiş olduğumuza hükm-eder idik.

Bahîlik kendi elinden çektiğini şununla muvâzene edebilirsiniz:

Bir adamdan bir şey isteyeceğiniz zamân ne kadar mahcûbiyetle istersiniz? Evvelâ bunu mülâhaza ediniz. Ba'de sizden bir adam bir şey isteyip de veremediğiniz hâlde onu nasıl

bir mahcûbiyetle redd-edersiniz? Bir de bunu mülâhaza ediniz. Bundan sonra eğer isteyen de siz, redd-eden de siz olur iseniz ya’ni hem kendi nefsinizden isteyip hem de kendi nefsinizin bu talebini redd-eder iseniz hâsıl olacak mahcûbiyet ne dereceye varacağını düşününüz. İşte bîçâre bahîl bu ‘azâb-ı elîm içinde bulunur.

Evet. Denilebilir ki bahîl bu mahcûbiyetleri fark etmez. Hayır!! Bunu ben diyemem. Çünkü yalnız mahcûbiyet değil hatta te’essür ve te’essüfün dahi mahrûmiyetten ileri geldiğiniz görmekteyim. Adamın cânı bir şey ârzû etsin de hâricî bir mâni’in haylûletiyle o ârzûsunu fedâyâ ve ondan iktisâb edeceği telezzülden hırmâna mecbûr olsun! Bu ne kadar güç bir hâldir?... Bundan te’esür etmemek mümkün müdür? Mes’ele heyûlâdan ‘ibâret değildir ki mümkün olsun. Ortada mahrûmiyet kazıyyesi vâr ki mâddîdir.

Bahl ne kadar garîb bir şey ise isrâf ondan daha agrebdir.

Bahîl için yukarıda ne demiş idik? “Bahîl en çalışkan adamlardandır” demiş idik. Evet, öyledir. Çünkü bahîl kendisini dâ’imâ fakîr, dâ’imâ muhtâç görür. Müsrif ise dünyâda en tenbel adamlardandır. Zirâ kendisini o kadar zengîn görür ki artık çalışmaya dahi mecbûr olmaz. Hâlbuki kendisini fakîr diye hükmeden bahîl mutlakâ zengîn olduğu gibi kendisini zengîn diye hükmeden müsrif dahi mutlakâ fakîrdir.

Bahîlin gerek halka ve gerek kendi kendisine fakrını inandırmaya çalışması gibi müsrif dahi kezalik gerek halka ve gerek kendi kendisine zengîn olduğunu inandırmaya çalışır. İrâdı meselâ on kuruş sarfını tecvîz edebilir ise kendisi öyle yalnız on kuruş sarfını tecvîz edecek irâde mâlik olmayıp bundan daha çoğuna mâlik olduğunu halka ve kendisine inandırmak için yüz kuruş sarf-eder.

Vâkı’â hükemâ-yı Yunânî’den Aristip, Prüton’un müsâ’adesine mebnî ‘âdetâ isrâfa yakîn hareketlerde bulunur idi. Ezcümle bir gün yüz kuruş kıymetinde bulunan bir şey’i iki yüz kuruşa mübâyâ’a eylediğini gördüklerinde “Cânım niçin bunu bu fiy’âta mübâyâ’a ettin” demeleriyle “Pek’âlâ eğer bu yüz kuruş kıymeti olan şey’i size elli kuruşa verseler alır mıydınız” demiş ve “O hâlde alır idik” dediklerinde “Öyle ise bu bâbda beni niçin mev’âize ediyorsunuz? Demek olur ki bu mal mübâyâ’aya şâyân bir maldır, yalnız siz nefsinizden yüz elli kuruşu ketm-ediyorsunuz da onun için beni dahi mü’âheze ediyorsunuz” cevâbını vermiştir.

Ancak mûmâ-ileyhin şu hareketine isrâf demeyip ‘alûcenâb veyâhûd ‘izzet-i nefis demek lâzımdır ki bunu ‘ilm-i ahlâk redd-edemez. İsrâd denilen şey ber-minvâl-i muharrer yüz kuruşluk malı yüz kuruşa dahi mübâua’a etmeye serveti müsâ’id olmadığı hâlde sâ’ir havâyiç-i zarûriyesinden keserek onu iki yüz elli kuruşa mübâya’a etmektir.

Fenn-i tasarrufun en büyük hasmı isrâf olup bununla berâber bahl dahi tahsîn etmez. Zîrâ fenn-i mezkûr insânı zengîn etmenin yolunu gösterip müsrif aslâ zengîn olamayacağı gibi bahîl dahi fenn-i tasarruf nazarında zengîn ‘add-olunamaz. Zengîn kendi malına sâhib olan ve mâlını istediği gibi tasarruf eden adam olup bahîl ise olsa olsa ancak kendi servetinin esîridir.

Bahl ve isrâdın feylesofâne bir vasatını bulmak ister isek şöyle düşünürüz ki:

İnsân evvelâ kendisini bir sermâye-i mücessem makâmına koymalıdır. Ya’ni ya fikri veyâhûd eli o kadar ‘âlî bir dereceye varmalıdır ki halk fikrinin ve elinin mahsûlüne muhtâç kalsın.³² Bu bir sermâyedir ki aslâ bitmez tükenmez. Bu bir ahz ve ‘îtâdır ki iflâsı yoktur. Fikri ve eliyle çalışanlar dünyâda o kadar büyük adamlardır ki nefisinden imsâk kendileri için en büyük ‘ayıbdır. İşte bu sınıf adamlar kazandığı kadar sarf-ederler ise müsrif ‘add-olunamazlar. Zîrâ ellerine geçen akçe yalnız o bitmez tükenmez sermâyenin temettü’ü olup içinde bir cebe yoktur. Re’s-ül-mâldan bir habe yoktur. Bundan sonra elinde bulunan sermâye-i mâddîyi isti’mâl ile geçinenler gelir. Bu adamların kendi vücûdları sermâye olmayıp ellerindeki mâl sermâye olduğuna ve ellerindeki mâl almış olsalar kendisi beş ğpreye değmeyeceğine mebnî onlar, nakid veyâ isti’alarını isrâftan muhâfaza etseler ve varidâtlarından hassa-i sermâyeyi ayırıp yalnız temettü’yle geçinseler efkâr-ı felsefe buna “Bahl” diye hükm-edemez. Hatta fenn-i tasarruf ile müttefikten efkâr-ı felsefiye dahi bunların temettü’lerinden de bir kısmını tasarrif ederek re’s-ül-mala zimmetlerine cevâz gösterir. Zîrâ bunlar için her ellerine geçen pâre sarf temettü’ olmayıp o pâre içinden yalnız bir cüz’ü temettü’ olabileceğinden gâh olur ki ellerine geçen pâre içinde temettü’ olmadıktan başka sarf dahi zuhûr eder ve binâberîn bu gibi zararlara mukâvemet etmesi için evvelce bir ihtiyâta lüzûm görmesi meşrû’dur.

Netîce-i kelâm.

³² Muharrir, ressam, mızıkacı, siyâsetkâr gibi.

‘İlm-i ahlâk nazarında insân kendisine ‘arz-ı ihtiyâç eden bir ecnebîye bile bahl etmesi me’ayibdir. Nerede kaldı ki kendi nefsi için! Buna mukâbil insânın kendi nefsi için bile isrâf etmesi me’ayibdir. Nerede kaldı ki halk için! Mes’ûddur o adam ki ‘ilm-i ahlâk kendisini ne bahl ve ne de isrâf ile müttehim ve mahkûm edemeye. Vâh o bîçâreye ki ‘ilm-i ahlâk gibi fazâ’il-i insâniye mektebi demek olan bir ‘ilme karşı ber-minvâl-i muharrer bir töhmet ve hüküm-altında kala.

hâlde insân olduğu neye yarar ki bîçâre insânlığıyla müftehir olabilsin?... (İntihâ)

Esâtir-i Evvelîn

“Esâtir-i Evvelîn” veyâhûd “Hurâfât-ı Evvelîn” diye Frenklerin mitoloji dedikleri şol hikâyelere derler ki en eski zamânların ilah ve aihât veyâhud yine tabî’at-ı insâniyenin mâ-fevkinde ‘add-olunan hükümdârân kahramânları hakkında rivâyet olunur.

Hind ve İnan ve Mısır ve Yunan ve Avrupa şimâlî vesâ’ire misillü ekâlîmin hepsi için birtakım esâtir-i evvelîn vardır.

Mu’ahharen efkâr-ı dîniyye ‘âlemin her tarafına intişâr etmiş olduğu cihetle artık bu hurâfâtı semm’-i itibâr ile dinleyecek kimse kalmamış ise de hikâyât-ı mezkûrenin fevkâl’âde garâbetine ve bâ-husûs bunlardan esâtir ve hurâfât-ı Yunaniye içinde hissine, ‘aşka, ahlâka ve kahramânlığa dâir pek çok ve pek güzel fıkralar bulunduğu mebnî ‘âlem-i medeniyet bunlar gıyâb ve zay’âddan muhafazâ etmiş ve Avrupa’da el haletü hazihi mekteplerde okutmakta bulunmuştur.

Dağarcığımız mütâla’ası tab’a halâvet-bahş veyâhûd insâna mûcib ‘İbret olacak her nevi’ şeyleri hâvî olduğu gibi işbu esâtir-i evvelînden ve husûsuyla bunlardan hurâfât-ı Yunâniye’den dahi ba’zı güzel hikâyeleri derc-etmeye karâr verilmiş ise de maksadımız târîh-i esâtiri yazmak olmayıp târîh-i mezkûrun en güzel parçalarını derc-etmekten ‘ibâret olmakla bunu Jüpiter’den başlayıp sırasıyla yazmaya mecbûr değiliz. Zîrâ bu hâlde mütâla’ası rûha halâvet verecek fıkralara gelebilmek için birtakım cân sıkacak şeyleri dahi (velev ki muhtasaran olsun) yazmak lâzım geleceğinden bu sûreti tecvîz edemedik.

Esâtir-ül evvelîn diye hikâye edilecek şeyler ilah ve alihe nâmıyla birtakım zevâta isnâd olunur ise de bunlarda kuvve-i ulûhiyye ve rubûbiye olmadığını erbâb-ı mütâla’aya ihtâr

bile iktizâ etmez. Bunlar birtakım zevât-ı muhayyiledir ki kimse şecâ'ate nisbet edilerek “Şecâ'at-i Ulûhî” ve kimisi hüsn ü cemâle isnâd edilerek “Hüsün Ulûhisi” nâmıyla yâd olunmuştur. Hâlbuki hakîkatte birtakım hayâlâtta ‘ibâret olup bîçâre milel-i kadîme mâhiyetinden haberdâr oldukları bu nâmlara boş yere ‘arz-ı perestiş eder dururlar idi.

Burada şimdilik mebhûs ‘anhımız olacak zât, hüsn ü cemâl-i uluhesi bulunan Venüz’dür.

-Venüz-

Venüz, Rû-yı Ârz’da hüsn-ü cemâlin kendisinde teşhas etmiş olduğu bir vücûd olup hatta çeşm-i tabî’at-o ‘âlemde bundan daha güzel bir kız görmemiştir. Bunun hılkatini şu sûretle hikâye ederler ki:

Kâ’inâtın hılkati üzerinden henüz bir sene müddet geçmiş idi ki mevsim bahâr-ı letâfet disâr-hulûn olmuş-idi.

Mevsim-i bahârın ilk günü Akdeniz denilen havz-ı bî-nazîrin üzerini kameriye müşâbesinde örtmüş olan kubbe-i âsımânda bulut denilen şeyden nâm ve nişân olmayıp güzel mâ’i gözlü bir dilberin gözlerinde olan safvet kadar sâfi ve mücellâ idi.

Sath-ı zemîn gâyet ter ve tâze çimenle mestûr olup çimenler arasından yaş gösteren rengârenk çiçekler ise henüz serpilip meydân alacak kadar ‘ömür sürmemiş oldukları cihetle isbât-ı vücûd edebilmek için olanca himmetlerini sarf-etmeye çalışırlar idi ki şu hâlde berâber çimenler arasından ancak başlarını çıkarabilirler idi.

Güneş donuk renkli kışlık elbisesini bırakıp ‘iyd-i nevrûza mahsûs olan gâyet parlak ve nûrânî elbise-i fâhiresini giymiş ve gûya ol şehinşâh cihânı temâşaya çıkan tabur ve vuhûş dahi eşcâr ve hubâr üzerinden lâyenkati’ şân-ı ‘azimetini alkışlamakta bulunmuş-idi.

İşte bu rûz-i fûrûzda deniz kudurmuş bir kahramân gibi “Kahrı tedmîr ederim” deyu ter ter tepinmek ve çır çır çırpınmak kabîlinden olmayıp ‘âdetâ müte’azımâne bir rakstan ‘ibâret bulunan dalgaları miyânından bir büyük dalga çıkarıp etrâfına kar gibi köpükler saçsa saçsa getirdi, sâhilde bir kaya üzerine attı ki dalganın geriye ric’atinden sonra taş üzerinde deniz köpüğünden ma’mûl gâyet âtîf bir yatak bıraktı.

İşte berr ü bahr ve âsumânda bulunan ve her yeri hüsn-ü cemâline kendileri dahi hayrân olan alihâtın âfitâb cemâllerini bir ziyâ-yı elektrikiye lambası yanındaki suhte fitili menzilesinde bırakan Venüz bu yatağın içinde yatmakta idi.

Venüz'ün hissini 'âlemde hiçbir hüsne hiçbir cemâle mukayes olmadığı gibi hîn-i vilâdetinde ve kar gibi köpükler içinde serpilip yatmış olduğu bu zamândaki hâli dahi ileride görülen ahvâl-i hayret me'âlinin hiçbirisine kıyâs kabûl etmez idi. Mermer kadar beyâz olacağını hükm-edemeyeceğime ve zâten mâye-i hilkati dahi köpük olduğuna mebnî artık ne kadar beyâz, ne kadar nâzik olması tasavvura muhtâç o vücûd köpükten 'ibâret yatağın içine serpilivermiş olduğu zamân bil-tesâdüf başı sağ omuzu üzerine ve biraz da ön cihetine doğru bükülmüş olduğundan bu vaz'iyetle kirden katmerlenmiş idiyse de öyle şişmân iken kemâlini bulup da pörsüdükten sonra gerdeni çanta katmerleri gibi bin katmer olan koca karılara hâşâ kıyâs kabûl edemeyip balık etli bir vücûdun şânına yakışık olan gerden gâyetî iki katmer olmuş ve bunları birbirinden fasl-eden hattın iki tarafınca hâsıl olan irtifâ', gözlerin bakıp bakıp da doyamayacağı bir hüsnü göstermekte bulunmuş-idi. O tesâdüf 'âlemi fitneye verecek bir vaz'iyeti evvelce düşünmüş olduğuna mı mebnîdir nedir? Sağ elini memelerinin etine isâbet ettirerek hadd-i zâtında (eski ta'bîre göre turunç gibi değil çünkü hem o kadar büyük ve hem de öyle kırmızı değil idi) sımsıkı birer kartopu zann-edilecek memeleri mezkûr sağ ele bir derece daha sıkırtmış olduğundan şöylece bir bakılacak olsa memelerine kendisi dahi imrenerek sanki ağzına yaklaştırıp da öpmeye ve ısırma çalışıyor zann-edilir idi. Karnının güzelliğini cihânda hiçbir şey'e teşbîh edemeyeceğimden ol-bâbda diyecek hiçbir söz bulamayıp fakat tesâdüf sol elini göbeğinden daha aşağıya isâbet ettirmiş ve göbeğinden dizine kadar olan kısmı üzerine dahi gûya örtü makâmını tutmak için büyücek bir parça deniz köpüğü sıçramış idiyse de setr husûsunda bu köpüğün 'ayniyle İstânbul hânımlarının yüzlerini setr-için tutundukları yaşmaklara teşbîh edilmekte ya'ni setri istenilen tarafı setr değil belki ba'zı kusûru vâir ise onları dahi bil-tashîh öylece teşhîr etmekte bulunmuş-idi.

Tuhaf! Biz de medh-edelim der iken Venüz'ü bembeyâz ve sahîhen bir sitato yaptık, kapıp koyuverdik. 'Acabâ vücûdunun bu sath-ı simini bir kat-dahâ tezyîn edecek hiçbir renk yok muydu?

Vârdı! Vârdı! Kumralca saçları iki omzundan aşağı sarkıp sağ cihetindeki kısmı gûyâ memeleri sıkmakta bulunan elini o tecâvüzü hareketten men' için koluna sarılmış ve sol cihetindeki kısmı dahi omzuyla berâber kolunun dahi üzerine dağılıvermiş idi. Semûrî kaşların ziynet vecihine ettiği hizmet henüz açılıp cihânı görmemiş olan gözlerinin üzerinden 'âdetâ alt kapaklarını da örter veyâhûd alt kirpiklere hüçûm edercesine uzanıp gitmiş olan kirpiklerin hizmet-i mebrûresinden aşağı kalmak şöyle dursun belki de tefevvuk bile eder idiyse de öyle bir vücûd-ender ve şehinşâh, hûbân, taravet-perver huzûrunda bunların ettikleri şu rekâbet küstahlığından dolayı hicâbından kızıarıo ne edeceğini ve ne diyeceğini şaşırın dudaklar, bunları rekâbet mücâdelesinden men' eder idi. Yoksa onlar olmamış olaydı zâten kirpikleri çal-yakâ etmiş olan kaşların niyeti pek fenâ idi. Dudakların pek de kapanmayarak azıcık açıkça kalmasını insân vehle-i ûlâda noksân hılkatlarına ceml-edecek olur idi. Ancak hılkatta noksân olmayıp dudaklar mahzâ erbâb-ı temâşâyâ "Yalnız bize bakıp da hayrân olmayınız, bir de şunlara bakıp da çıldırınız" diye o ince dişleri göstermekte bulunmuşlar idi.

İşte ilah ve alihât re'îsi bulunan Jüpiter bu vücûd-u nâzikteri görür görmez derhâl hüsn ü cemâli kendisine nisbetle onu (cemâl-i ilahesi) diye ta'yîn eyledi.

zamânlar ilah ve aliheler ehl-i zemînden bulunanları veyâhûd semâ ve deryâdan zemîne inen ve çıkanları "Olimp" denilen ve birisi Selânik ve diğeri Hüdâvendigâr vilâyetlerinde bulunan dağlarda sâkin oldukları cihetle "Şöhret" dedikleri alihe ki aslâ ketm-i esrâra muktedir değildir, derhâl sekredip Venüz'ün keyfiyyet-i zuhûrunu ilah ve alihelere 'îlân eyledi.

Bu haber münteşir olur olmaz Jüpiter'in zevcesi olan ce hüsnüne iğtirâren gâyet kıskanç olup kocasının gizlice rabt-ı râbîta-i muhabbet eylediği mu'aşakalarını semere-i 'aşk ve sevdâları olan çocuklarıyla berâber mahv ve nâbîd etmekte bulunan Jünon her günkü ziynetine bir kat-dahâ zımm-ederek ve iz'ân ve hubâb-ı aliyesi olup Jüpiter'in kızı bulunan Minerv, Venüz gibi bir rakîbin zuhûrundan dolayı kendi hüsnü pâmâl edebileceği ve binâberîn hılk-ı 'âlem arasında mahcûb kalacağı havfiyla kıpkırmızı kesilerek vesâ'ir aliheler dahi cemâllerini bir dahâ imtihân etmek için günde yirmi def'a aynaları önüne geçip bakınarak vaziyetlerini düzelterek hâzırlanmış idiyse de Jüpiter öyle Vebüz gibi bir cemâl-i mücessemin henüz hiçbir terbiye almamış olduğu hâlde cem'iyet içine girmesini tecvîz edemeyerek mûmâ-ileyhânın terbiyesini on iki sâ'atin

müv'ekkiline havâle eyledi ve bunlar derhâl Jüpiter'in emrini yerine getirdikten sonra ol nazenîni âlây-ı vâlâ olmayıp da getirdiler ki olmayıp da Jünon'un kızı ve gençlik aliyesi bulunan Hebe Venüz'ün hayât-ı câvidânı ile yaşaması için kendisine âb-ı hayât sunmuş ve serpmiştir.

Jüpiter Venüz gibi şâhinşâh-ı hubânın nevnihâl kadd ü kâmeti her taraftan esen nesîm-i 'aşk ve havâ ile âvâre âvâre salınıp yatmasını tecvîz edemeyerek mum miyânı ile mevcûdeden birisinin miyân-ı himmet-i 'aşk ve muhabbetle merbût etmeyi düşünmüş ve o aralık edebiyât ve sanâyi'-i dakîke ilahı Apollon kendisinin fazl ü kemâlini göstererek Venüz'e lâyük koca ancak kendisi bulunduğunu ve şarâb mü'ekkili Baküs dahi şarâb gibi bizim ünsiyete revnak veren bir mây'i îcâd etmiş olmasına mükâfâten Venüz'ün kendisine verilmesi lüzûmunu ve cenk ve celâdet ilahı Mars her ne kadar rûzgârın kerem ve serdinden tanı kararmış ve çehresi başkalaşmış işe de kendisine lâyük bir karı ancak Venüz olabileceğini velhâsıl her biri Venüz'e bir cihet-i istihkâkını dermiyân eylemiş-idi.

Jüpiter bu aralık Venüz'ün yüzüne bakmış bakmış ve o cemâl-i kemâle ve kemâl-i cemâle hayrân kalıp bir aralık dahi kendisini gayb-ederek “Âh 'ömürler derdi 'aşklar, felâketi Venüz! Sen ancak bana lâyüksün” diye ağzından bir söz kaçırmış ise de zâten kız karındaşı olduğu hâlde mu'ahharen zevcesi dahi olan Jünon artık kıskançlığını ketmedemeyerek “Benimle izdivâcın senin için sa'âdet sayılamadı mı ki şimdi bir de bu Venüz âşuftesini alacaksın” diye kıyâmetleri koparmayla bîçâre Jüpiter mütehasirâne kasr-ı yed eylemiştir.

Ma'hezâ ilah ve alihâtın re'isi bulunan o koca Jüpiter yine hîle ve hid'ayı elden bırakmadı. Zîrâ Venüz'ü ateşlerin ve yanardağların mü'ekkili bulunan Volkan nâm topala verdi ki yâlnız topallığı değil dumandan ve isten simsiyâh olmuş olan yüzü dahi Venüz'e havf ve hirâs verir idi.

Bîçâre Venüz Jüpiter'in irâdesini bozamadı. Ve Volkan dahi mal bulmuş mağribî gibi ol duhter-i nâzik-terin ince belinden sarılıp salla sırt ederek yeraltında bulunan zindân gibi karanlık yuvâsına götürdü. Ancak Venüz mümkün değil bu hîle tahammül edemedi. Volkan'ın her biri cihetinden nişân veren ocakları yanında billûr gibi vücûdu mârsîk hâlinde girdiğini görünce ne edeceğini şaşırıldı.

Vâkı'â Volkan ba'zı kerre gâyet mülâmiyet gösterir ve Venüz'ün seveceği gelir bir zât idi. Ancak ba'zı kerre dahi 'âlemi ihrâk-bi-n-nâr edecek mertebe gazablanarak ve ateşler püskürterek haykırdıkça yer gök tenezzür idi.

Binâberîn Venüz'ün tabi'-i nâzgânesi Volkan'dan bir türlü hoşlanamayarak bir gün kalkıp Olimp'e gelerek Jüpiter'i buldu ve Volkan'dan bî-zâr olduğunu ve artık yeraltına giremeyeceğini dermiyân etmekle Jüpiter dahi aralıkta bir gidip kocasını görmesine ve kusûr vaktini Olimp'de o güzel âb ve havâlı yerlerde kendisiyle berâber geçirmesine (elbette kemâlî memnûniyetle) müsâ'ade gösterdi.

Bu zamâna kadar Venüz'ün rakîbleri bulunan aliheler henüz mûmi-ileyhânın cemâlî kendi cemâllerinden bâlâter olduğuna kâni' olmamış ve husûsuyla Jüpiter'in bu âşufteyi Volkan gibi bir bedkâra 'âdetâ tahkîr demek olmayla kendileri için pek büyük bir teselliyeti mûcib olmuş idi. Ancak mu'ahharen Venüz'ün Olimp Dağları'nda saçlarını uçlamak, omuzları üzerine salıvererek salınıp gezmesi ve bütün ilahların ol ser ü hırâmı göğüs geçire geçire temâşâ ettikleri gibi bil-zât Jüpiter'in dahi mûmi-ileyhâyı gördükçe yüreğinin çarpıntısına 'âdetâ tahammül edemeyecek dereceye geldiğini alihânın her biri sezmesi üzerine cümlesinin ateş-i hasedi 'alevlenmiş ve "Nasıl olsa da şu fitne-i cihâna hüsn-ü cihetinden galebe edebilsek" 'azmi bunlar miyânında 'umûmîleşmiştir.

Şu hâl üzerine bir gün gâyet mutantan ve müşa'sa' bir düğüne zemîn ve âsumân ve bahr-ı bî-pâyân ilah ve alihelerinin hepsi da'vet olunarak yâlnız nifâk mü'ekkili da'vet edilmemiş idi.

Nifâk mü'ekkili bu istişkâl üzerine cem'iyetten ahz-i intikâm gayretine düşerek tamâm med'avîn-i sefereye oturduklarında kendisi evvelce sefere altına gizlenmiş bulunmakla hemân çıkıp hâzırlamış olduğu bir altun elmâyı sefere üzerine bırakıverdi.

Bu elma üzerinde "İşbu elma güzellikte bütün alihelere fâ'îk olan ve hüsn ü cemâl mü'ekkili bulunan zâta mahsûs nişânedir" 'ibâresi yazılı olduğu cihetle bunun mâliyetinden kati' fakat gâyet cemâl-i nişânesi olmasından nâşî mevcûd alihelerin her biri "Bu hediye benimdir, gâyet cemâl bendedir" da'vâsına kalkışmak ve binâberîn ce'iyete bir tefrika 'ârz olarak râhat ve huzûr gayb-olmuştur.

Elmanın kime düşeceği hakkında birçok mücâdelelerden sonra ‘âzâ-yı cem’iyet buna lâyük olarak yâlnız Fünon ve Minerv ve Venüz’ü tefrîk etmiş ve diğerlerine cevâb-ı redd vermiş olmakla bu üçü dahi kozlarını pay etmek için çâr-ı aktâr ‘âlemi geşt ü güzâr etmiş olan Merkür’ün Çanakal’e Boğazı hâricinde ve Anadolu sâhilinde kâ’in Truva nâm şehr-i şehrin Kıralı bulunan Peryâm’ın oğlu pârîs nâm çobanı hükm-ü intihâb etmelerini tavsiye etmesine mebnî kalkıp mûmi-ileyhin yanına gitmişlerdir.

İşbu üç rakîb dil-firîbden en evvel Jünon Paris’in önüne çıktıkta fevkâl’âde hüsn-ü cemâlinin envâ’i zî-kıymet taşlar ve altunlar ve gümüşler ile donanmış olan elbise-i fâhire içinde bit kat-daha şa’şa-pâş olduğunu görünce artık diğerlerini temâşaya hâcet görmeyerek altun elmayı hemân mûmi-ileyhâya takdîm etmeyi karârlaştırmış iken bir de Minerv karşısına çıkıp bir şeker-handesi cihânı gaşy-edecek hüsn ve onla berâber haslet-i kahramânisine dâl olan cellâdâne niğehleriyle Paris’in yüzüne bakınca bîçâre delikanlının hayretinden dizleri titremeye başlamış ve altun elmayı Jünon’a mı vermek lâzımdır yoksa Minerv’e mi takdîm etmek iktizâ eder, burasını bir türlü kestiremeyerek şaşırıp kalmış-idi.

Derken fâ’ik-i emsâl ve akrânı ve ‘âlem-i hüsnün Padişâh sâhib karânı Venüz başında bir çiçekten taç ve belinde Jüpiter’in kendisine hediye etmiş olduğu kuşaktan başka hiçbir ziyneti olmadığı hâlde Paris’in huzûruna kadim-endâz-i ihtîşâm oldukça helecân-ı kalbinden bîçâre çocuk cânı boğazına tıkanarak çıkıo çıkıp çıkmamakta olduğu zannıyla derhâl Venüz ayaklarına kapanarak “Âmân ey ilahe-i hüsn ü ân! Cânıma kıymak ‘azmiyle mi bu câzüye ile buna ‘arz-ı dîdâr ediyorsun? Gençliğime merhamet et” deyip ma’hûd altun elmayı hâk-pâyine ‘arzla “Bu elmaya sen lâyük değilsin, o da sana lâyük değildir, hâk-pâyine ancak gâyet hüsn ü cemâl hacetini takdîm ediyorum” demiş ve sözün daha nâzikçesi, bu sözü diyebilmeye mukadder olmuştur.

Paris’in şu hareketi Minerv ve husûsuyla Jünon’un o kadar hiddetini mûciv olmuştur ileride sırası gelir ise görülecek vecihle Peryâm vefât ederek Paris Truva’ya hükümdâr olduğu zamân bütün Yunanistan’ın Truva üzerine hüçûm ederek o şehr-i şehri hâkle yeksân etmelerini mûcib olan muhârebe bu ikisinin agvâsıyla o kadar kesb-i şiddet eylemiştir.

İşte Venüz’de olan hüsn ü cemâlin kemâlî cemâl ve gâyet hüsn-olduğu şu müsâbakada ta’yîn edip Yunanistan bu hüsn-ü fevkâl’âde nâmına ‘ibâdet-hâneler inşâsıyla ‘arz-ı perestîş ederler idi.

Yunanistan’ın tabî’ata tatbîk değil ‘âdetâ tabî’atla rekâbet ve müsâbakata çıkan o mâhir hâkânları Venüz’ün heykelini çıırçıplak olarak hak-âr’a etmişlerdir. Bunlardan “Venüz de Medisi” isminde olan bir heykel o kadar güzeldir ki sahîhen heykel-i mezkûr üzerinde tecessüm eden hüsn ve ânın dünyâda

Hiçbir vücûdda bulunabilmesi tasavvur edilemez.

Felâsife ve şu’arâ ‘inde Venüz’ün hüsnü darb-ı mesel makâmına geçmiş ve yalnız hüsnü değil ‘aşk ve muhabbet ve nâz ve edâda velhâsıl güzelliğe müteferri’ kâfe-i husûsâtta dahi Venüz zebân-zed olmuştur.

Hikâyemizin bu derecesi yalnız hüsn ü cemâl alihesi Venüz’ün keyfiyet-i zuhûru olup ileride kendisine isnâd olunan ba’zı fikarâr-ı latîfe ve tehiyyeyi dahi inşâllah-ü te’âlâ Dağarcıgımıza derc-edeceğiz.

(İntihâ)

Feylesof-ı Meşhûr Volter

Volter ismi zât olmayıp ârâzî ismi bulunduğundan feylesof-u meşhûr Volter bu nâma nisbetle tesmiye edilmiş ve kendisinin âsıl ismi “Fransuva Mari Aroetedi Volter” bulunmuştur.

1694 târîhinde feylesof-u müşârün-ileyhe bir rivâyete göre Şâtiney ve diğer bir rivâyete göre Paris’te Aroete nâm bir hazînedârın salbinden tevellüd ve ilk tahsîlini o zamân Cizvitler İdâresinde bulunan Lu’i Lö Gran Mektebi’nde ikmâl etmiştir

Mekteb-i mezkûrdan çıkdıktan sonra pederi kendisini devlet me’mûriyeti için yetiştirmeye çalışmış ise de müşârün-ileyh devlet me’mûriyetini kendi hâline ve vaz’ine münâsib göremeyerek şa’ir ve inşâ-i tarîkine heves etmiş ve daha sinn-i tufûliyyetinde iken yazdığı şeyler o zamân Paris’te gerek hüsn-ü cemâlî ve gerek ‘irfân ü kemâlî ile müşâr-i bil-benân olan Ninon nâm mâdâmın dikkatini celb-ederek mûmâ-ileyhâ kitâb mübâya’ası-çün Volter’e iki bin frank tahs’is eylemiş idi.

Henüz yirmi yaşına vâsıl olmadığı hâlde edebiyâta o kadar behresini gösterdi ki Paris'te en büyük zevâta ve en parlak cem'iyetlere takdîm olunarak hiddet-i zekâsına 'âlem hayrân olur idi. Kendisi yirmi yaşında iken Fransa Kralı On Dördüncü Lui 'aleyhinde gâyet masnû' bir hicviye neşr-edilip bir mısra'ı "İşte ben onun şu kadar fenâlıklarını gördüm, hâlbuki henüz yirmi yaşında değilim" hükmünü hâvi olduğundan ve belâgat ve letâfeti Volter gibi bir fikr-i 'âlinin mahsûlü olduğunu isbâta kâfi bulunduktan fazla "Henüz yirmi yaşında değilim" kazıyyesi bütün bütün keyfiyeti meydân-ı sübûte koyduğundan hükûmet Volter'i bil-mevâhiz meşhûr Bastil hapishânesinde pranga bend-eyledi.

Bu hicviye fi'l-hakîka Volter'in değil idi. Reniye isminde bir râhibin idi. Fakat o kadar güzel yapılmış idi ki zamân bu mahâreti Volter'den başka kimseye verememiş idi.

Bîçâre genç şâ'ir o belâlı mahbusta bir seneden ziyâde mahbus kaldı. Vâkı'â Volter gibi bir adam için habsin hiçbir te'siri olmamak lâzım gelir. Ancak kendisi için en büyük cezâ şu olmuş idi ki müddet-i mahbsiyette kendisine kâğıd ve kalem verilmesi yasak edilmişti. Volter gibi bir adam için sünûhât vâkıâsı kâğıd üzerinde sebt-edilemeyerek mahv-olmak ne ağır bir cezâ idi ki mülâhaza muhtâçtır.

Mahbustan çıkıncaya kadar kendisi yalnız Aru'e ismiyle yâd olunurdu. Çıkdıktan sonra bu ismin uğursuzluğunu hükmederek Volter nâmını âhz-eyledi.

Müddet-i mahbusiyetinde fikri yine boş durmayıp "Henriyâd ve Odip" nâm fâci'ayı tertîb eylemiş ve mu'ahharen kaleme alarak 1718 târihinde tiyatro sahâsına koymuş idi ki bu sûretle mazhar olduğu rağbet nâmını bir kat-daha 'âlâ eylemişti. Hatta bu rağbetten hâsıl olan telezzüzâtı üzerine 1720 târihinde "Artemir" ve 1722 târihinde "Maryamin" nâm fâciaları ve 1720 târihinde "Nâmahrem" ser-levhalı komedyayı neşr-eylediyse de herkesin bir şey'e ihtisâs olup meselâ güzel fâci'a yazan bir muharririn komedyayı dahi güzel yazması lâzım gelmeyeceğine mebnî zikr-olunan komedyâ müşârün-ileyhin 'alev-i şöhretine şöhret katacak mertebede değil-idi.

Bu esnâda ydı ki Volter bir akşam Dük Dö Söllü nâm zâtın hânesine da'vetliydi. Orada Rohân isminde kibâran bir zât ile bahse tutuştu. Muhâtabı Volter'le başa çıkamadığından dolayı cânı sıkılarak ve ihtimâl-ki kendisini tanıyarak "Cânım kimdir bu delikanlı ki bu kadar cür'etle söz söylüyor" demesiyle Volter "Efendim, sorduğunuz

delikanlı zâtınız kadar şânlı şöhretli bir isim sâhibi değilse de öyle bir isim sâhibi olanlar mu'âmele-i ta'zîmede kusûr göstermeyecek kadar edeb sâhibidir” cevâbını vermiş ve mümi-iley bu cevâb üzerine darılıp ve meclisten çıkıp gitmişti.

Mûmâ-ileyh Rohan, Volter'den başka türlü âhz-i sâr edemeyerek bir sokak içinde beklettirmiş olduğu adamlara bîçâreyi döğdürmüş ve bunun üzerine es'ele büyüyüp Volter dahi hasmını dü'elloya da'vet etmiş ve zâta yazmış olduğu birkaç hicviye vükelâdan ba'zılarının mahbûbelerine dokunmuş olduğundan encâm, bîçâre zulmen yine Bastil hâpishânesine idhâl edilmiş ve altı ay mahbûs yattıktan sonra Fransa'dan dahi tard ve teb'îd cezâsına dûçâr olmuştur.

Bu matrûdiyet üzerine Volter İngiltere'ye çekilerek orada üç sene müüdet ikâmetinde İngiliz lisânıyla felsefesini ve bundan fazla usûl-ü ticâreti dahi bil-tahsîl ve üç sene sonra Fransa'a 'avdet eyldikte umûr-ı mâliye ve sarrâfiye ile bil-iştigâl diğer taraftan kendisinin en ziyâde mütelliz olduğu neşriyât işiyle dahi meşgûl olurdu.

Mu'âmele-i sarrâfiye servetçe kendisine pek çok yârdım eylediği mesellü beş sene müddet devâm eden şu meşgûliyet zarfında 'îlân eylediği altı eser dahi Volter ismini yalnız Fransa'nın değil Avrupa'nın da ekser taraflarına yaymış idi.

“İngiliz Mektuplar” ser-levhâsıyla en evvel Londra'da İngilizce olarak neşr-edip mu'ahharen Fransızcasını dahi 'îlân eylediği eser, diyânet 'aleyhinde gâyet şedîd hicviyâtı mutazammın olduğundan hükûmet-i rûhâniye ma'rifetiyle nüshaları ateşe yakılmış ve hükûmet-i mezkûrenin gösterdiği şiddet Volter'in Paris'ten kaçmasını netîce vermiştir.

Müşârün-ileyh bu firârda Şampanya eyâletinde kâ'in Siri nâm şatoya dehâlet etmiş ve orada Markiz Di Şatalet nâm mâdâmın himâyesi altına girmiştir ki o zamânlar mümi-ileyhânın fûnûn-u şettâyâ olan merâk ve mahâreti bütün Fransa'da darb-ı mesel hükmüne girmişti.

Volter Markiz mûmâ-ileyhâya o kadar ihtisâs kesb-eylemişti ki beyinlerinde artık hiçbir teklîf ve tekellüd kalmamıştı. Bu firâr 1730 senesinde vuk'û-bulup 1740 senesine kadar devâm etmiş ve müddet-i mezkûre zarfında Volter mûmâ-ileyhâya bil-refâke fûnûn-u şettâ üzerine ma'lûmât-ı cedîde ve âkîde peydâ eylemişti.

Bundan başka “Elriz” ve “Mahomed” ve “Merop” ve “On Dördüncü Lui’nin ‘Asrı” ve “Ahlâk-ı Milel” nâm eserleri dahi orada hazırladı.

Volter’in letâfet-i eş’ârından ziyâde fikrinde olan büyüklük idi ki nazarlara çarpardı. Hatta ber-minvâl-i muharrir ‘azleti esnâsında Fransa Kralı on beşinci Lui ile Prusyalı ‘ahdî dahi müşârün-ileyhi takdîr ve tahsîne başlamış Veli’ahd-ı müşârün-ileyhe mu’ahharen Prusya Kralı olup büyük Frederik nâmını aldığı zamân Volter’i âhass-ı ahbâsından ma’dûd etmiştir.

1740 târîhinde Berlin’e bir küçük seyâhat verip büyük Frederik’le râbıta-i mevâlâtı te’yîd eyledikten sonra evvelce bîçârenin ismihsâlına yürümekte bulunan Fransa Hükûmeti me’mûriyet-i mahsûsa ile Prusya Kralı nezdinde göndermeye lâıyk ancak Volter’i bulabilmiştir. Bu esnâda Volter Prens de Nâvâr ve Tempel De La Gulvar operalarını kaleme alıp Versay’da tiyatroya konuldu. Lakin bu eserler Volter’e lâıyk bir rağbet göremedi.

Madam De Pompador ve Volter’in vefret-i zekâ ve fetânetine hayrân olarak kendisinin hâmiyesi bulunduğunu ‘îlân etmiş ve mûmâ-ileyhâ Fransa’ca derkâr olan nüfûzu semeresiyle 1746 târîhinde Volter Fransa vak’anüvisliğıyle akademiyesi ‘âzâlığına kadar çıkarmıştı.

Müşârün-ileyhin en ziyâde takdîr ve tahsîne şâyân hâli vefâkârlığı olup bu ise Markiz De Şatalet hakkında gösterdiği mü’esser-i vefâkârâne ile sâbit olabilir. Şöyle ki:

Halkın Volter’e gösterdiği husûmet yâlnız diyânet ‘aleyhinde olan hicviyândan iler gelip her ne kadar âsârını okuyanlar diyânet-i hakikiyenin ne kadar mûnkâlib olmuş idiğini ve zamân diyâneti me’mûrîn rûhâniyenin yemekliğinden başka bir şey olmadığını teslîm ederler idiyse de kitâbı ellerinden bıraktıkları anda çocukluktan beri beyinlerinde yer tutmuş olan efkâr-ı ta’assub heyecâna gelerek yine ‘aleyhine kıyâm ettikleri cihetle Volter artık her taraftan dûçâr olduğu ta’rîzâta tahammül edemeyerek ve salif-ül-zikir Markiz De Şatalet dahi ‘ayniyle bu hâlde bulunarak ikisi birlikte kalkıp Nansi’de hükûmet eden Kral Sitanislav nezdine gitmişler ve orada iki sene kadar vakitlerini fikir rahatlığıyla geçirmişlerdir. Ancak bu aralık Markiz De Şatalet vefât etmekle Volter kendi rivâyetine göre dünyâda en büyük acıyı o zamân hiss-etmiş ve ondan sonra cihân gözünden çıkararak mahzûnen ve me’yûsen Paris’e gelmiştir. Volter’in

her ne zamân Markiz De Şatalet ‘aklına gelse ağlar ve ‘âlemde hiçbir lezzet olmadığını muma-ileyhânın vefâtıyla istidlâl eder imiş.

Bu hâl-i ye’is ve keder içinde iken büyük Frederik kendisini Berlin’e da’vet ve da’vetinde ısrâr eylemiş olduğundan 1750 târîhinde kalkıp müşârün-ileyhin nezdine gitmiş.

Târîhte büyük Frederik Avrupa’nın her tarafından en büyük adamları nezdine da’vet ve celb ile gâyet cesîm dâr-ül-fünûnlar vesâ’ir mecâlis ve mehâfil teşkîl etmiş olduğundan Volter’e senevî yirmi bin frank ma’âş tahsîs ve kendi sirâyetinde bir dâ’ire ta’yîniyle ‘azd ve ikrâm eylemiş-idi. Üç sene kadar ol feylesof-ı ma’rûf Büyük Frederik’in sarayında yaşayabilmek zahmetine katlandı. Ancak erbâb-ı hasedin bir dakîka hâlî kalmadıkları entrikalar Kral’ı dahi bayağı tebdîk ederek Volter’in artık tahammül edemeyeceği bir dereceyi bulmaya 1703 târîhinde Almanya’yı seyâhat için Kral’dan ruhsat alarak Berlin’den çıktı.

Volter’in işbu ‘azîmeti erbâb-ı fesâda mukâbil mağlûbiyeti demek olduğundan müfsidîn bîçârenin arkasından birçok daha iftirâlara kalkışmış ve birtakım hükümdârlar ‘aleyhine hicviye yazdığı sırada büyük Frederik ‘aleyhine dahi hicviye söylediği dermiyân edilmiş olduğundan Frederik kendisini yarı yoldan çevirip evrâkını tahrir ettirmiş ve Volter’in nankörlüğünü isbâta müedâr olur bir serişte bulamayınca ‘özürler dileyip yine nezdinde kalasını ricâ etmiş ise de müşârün-ileyh ol kadar za’if kalıb gösterecek adam dahi olmadığından Kral’ın işbu son ‘inâyetine mahsûsen ‘arz-ı teşekkür edip yine bunda müdâvemet göstermiştir.

Bu seyâhatte müşârün-ileyh “Düşes Düskas Veymir”in nezdinde bir müddet ihtiyâr-ı ikâmetle mûmâ-ileyhânın ricâsı üzerine “Annal de Lemper” nâm eserini kaleme almış ve ba’ide Strazburg ve Kolmar ve Lyon vesâ’ir büyük şehirlerde bir müüdet ikâmetle 1755 târîhinde Cenova’ya geçip nihâyet 1758 senesinde Ferney nâm mahalde yerleşmişti.

Ferney’de inşâ etmiş olduğu hâne zevk ü sa’âdet ve huzûr veistirâhat devri demek olduğundan ve o zamâna kadar Volter Avrupa’nın pek çok hükümdârları ve hükümdâr-zâdeleri vesâ’ir asilzâdegâni ile münâsebet peydâ eylediğinden tamâm yirmi sene

mahal-i mezkûrda ikâmet eylediği müddet kendisinin müsâhebetine müştâk olan ahbâbı oraya gelir görüşürler idi.

Müşârün-ileyh en mühim âsârını orada yazmış ve husûsuyla Hristiyanlık ‘aleyhine olan muhârebe-i kalemiyesini orada ‘îlân eylemiştir.

Volter ulûhiyet hakkında Kurân-ı Kerîm’in haber verdiği vâcib-ül-vücûd bererîyi kabûl ve tasdîk edip bundan başka diyânetin sâ’ir cihetlerini “ ‘Ulemâ ve Papaz nâmında birtakım fesadenin cühelâ-yı halka taglîbinden ‘ibârettir” deyu tahkîr ve tezyîf ederdi.

‘Akâyid-i mahsûsasının en çok cihetleri hikmet-i İslâmiyeye tatbîk kabûl edip hatta “Ben bir dîn ile müteddîn olacak olsam müslümân olurum” felsefe-i hikmet-i İslâmiye hakkındaki hüsn-ü nazarını muvâzeneye medâr olabilir. Ancak kendisi vahyin ‘aleyhinde bulunduğu cihetle bu sûretten hikmet-i İslâmiye kendisini merdûm görmekte haklıdır.

Âhir ‘ömründe ya’ni 1778 târîhinde Paris’e gelip o zamânlar diyânet halkı o kadar sıkıştırmış idi ki tiyatroya gitmek harâm...

... Ma-ba'dı sonra...

6.7.Yedinci Sayı

Feylesof-ı Meşhûr Volter'in Tercüme-i Ahvâlinden (Ma-ba'd)

...çalgı dinlemek harâm. Dîn kitâbından başka kitâb yazmak ve husûsuyla okumak harâm. Hâsılı yere tükürmek harâm. Göğe bakmak harâm olduğundan herkes diyânet 'aleyhinde ibrâz-ı husûmete başlayarak Volter'in neşriyatı ise diyânet nâmına ortaya koyulmuş olan birtakım efkâr ve rivâyât-ı sahîfeyi fennen ve 'aklen redde kâfi bulunduğundan herkes müşârün-ileyhi 'âdetâ bir müceddid sûretiyle kabûl etmişler idi. Çi-fâ'ide ki'ömrü vefâ etmeyerek sene-i mezkûrede rûznâme-i hayâtına hâtime-keş ferâgat oldu.

Böyle bir vücûd-ı nâdir için Paris'te herkes te'essûf edip mutantan bir cenâze alayı yapmaya hâzırlanmışlar idi. Ancak hükûmet-i ruhâniye müşârün-ileyhin küfrünü ortaya koyarak Paris'te defn-edilemeyeceğini dermiyân etmekle na'aşı "Seliz" nâm kasabaya kadar nakl-edilmişti. Tâ 1791 târîhine kadar orada kalıp ba'ide Paris'te "Panteon" nâmıyla zevât-ı meşhûrenin remâdlerine mahsûs olan dâ'ireye nakl-edilmişti.

(İntihâ)

Fakr ve Gınâ

Muhâkemât-ı feylesofânesini meşhûdâtının zâhir hâlinden başlayarak hakâyıkına kadar îsâl etmeyip de hakâyıkından başlayarak zâhirine çıkararak ba'zı 'ukal'a hakîkatte fukr ile gınânın bir şeyden 'ibâret olduğunu hükûm-etmişler ve " 'Âlemde insân kısmı muhâfaza-i hayâtına medâr olan ve belki mahz-ı hayâtı bulunan kânın teceddüdâtıyla sarfiyâne-i mukâbele etmeye mecbûr olup bunun için ma'ddeye ne miktâr eczâ-yı ma'ddiye sokmak lâzım ise onu tedârike muhtâçtır. İmdi mâdâm ki fakîr ve ganî yaşıyorlar bu ihtiyâcı tesviye ediyorlar demektir" demişler.

Bunlar şu muhâkemedede fakr ile gınânın tesâvîsini nereden çıkarmışlar? Tasavvurlarının bu cihetini îzâh etmemişler ise de şüphe yok ki ma'dde-i medâr-ı hayât olan agdiyenin ne fazlasını ve ne de noksânını kabûl etmeyerek gerek fakîr ve gerek ganî herkesten yalnız muhâfaza-i hayâta kâfi olacak miktârını istemekte bulunduğundan istihrâç etmişlerdir.

Haydi farz edelim ki hakikat yine bundan ‘ibâret kalsın. ‘Acabâ bu hakikate îsâl eden yollar dahi müttehid midir?

Bossue dahi mümtehâ-yı hayât “ölüm” dedikleri bir uçurumdan ‘ibâret olduğunu dermiyân etmiş ediyse de biz bu hakikate varıncaya değin daha ne kadar geçidler görmüştük. [Dağarcık numero 1 “Güzerân-ı Hayât” bendine mürâca’at]

Bana kalırsa ben fakr ile gınâyı mümkün değış bir şeyden ‘ibâret diye hükm-edemem. Nasıl edebilirim ki, ikisinin arasında yalnız benim gördüğüm değıl herkesin bil-bidâhe gördüğü farklar beni her zamân tezkîb eder.

Bir kere fakr ile gınânın ma’nâ-yı lugavîlerinden kat-ı nazar-ı fen, servetçe farkın hükmü bir şahsın havâyiç-i cismâniye ve rûhâniyesinin tesviyesi esbâbından mahrûmiyeti ve gınânın hükmü ise havâyiç-i cismâniye ve rûhâniyenin tavsiyesi esbâbına bülğâ-i meblağ nâ’iliyeti demektir.

Bir fakîr ‘arz-ı ihtiyâç eder. Bir ganî istignâ gösterir.

Fakîr medâr-ı ma’îşetini kazanabilmek için bir günü kâfi bulamadığından gecesini dahi gündüze katarak ya beynini çürüdürmesine ‘îmâl-ı fikr ede ede veyâ gözlerini kör edercesine göz nûru döke döke veyâhûd vücûdunu yıpratırcasına zahmet çeke çeke ma’ddesinin talb-eylediğı ve bîçâreyi ölümle bil-tehdîd talbında ısrâr ettiği agdiyeyi kazanmaya çalışır. Ganî ise bu sonu gelmez âzâdan büyüün bütün vâreste olmayla hiçbir mahal-i sarfî olmayan vaktini imrâra medâr olur, eğlenceler arar durur.

Fakîr vardır ki ‘illet-i cev’aya tâkat gösteremeyen ma’ddesini aldatmak için üzerine sınıksıkı taş bağlar. Buna mukâbil ganî artık hazme-i takâti kalmayan ma’ddesine vüs’at vermek için kuşağını gevşetir.

Bu kabîl fakren bin belâ ve musâyebe göğüs vererek istihsâl edebildiğı bir lokma kuru ekmeğı yedikten sonra ikinci def’a olarak muhtâç olduğı rızkını istihsâl için çekeceğı mihn ü masâkı derhâtır ederek içinden yüreğinin kanını emer durur. Öte taraftan ganî ise ikinci def’ası değıl def’aat-ı bî-nihâyesi hâzır ve âmâde bulunan erzâk-ı negîsesinden bir ayak evvel istifâde için ma’ddesinde bulunan miktârı daha çabuk hazm-edebilmek üzere şarâblar, likörler içer yatar.

Mebhûs-ı ‘inhimizde olan fakîr bulunduğu hâl-i masâyib iştimâlini tefekkür ettikçe âh-ı cângâhını göklere çıkarır. Buna mukâbil ithâz ettiğimiz ganî ise sa’âdet-hâlin galebe-i şevk ve şatâretiyle kendisi göklere çıkmak ‘azmine düşer.

Ancak şurasını kayd-etmek lâzımdır ki fakr ve gınânın işbu muvâzenesini fark ve gınâ ne demek olduğunu beyân ve bunların te’sîrâtını muvâzene eden zevât hakkında icrâ ediyoruz. Yoksa ‘âlemde sa’âdet yalnız kendi bulunduğu dereceden ‘ibâret olduğunu i’tikâd eden fakîr kendisini en ganî zann-edeceği gibi gınâ-yı hâlden haberdâr olmayıp-da hâlâ meşâgil-i tâkat sözüyle uğraşan ganîler dahi ‘âlemde “gınâ” dedikleri şey daha başka bir hâl olduğu i’tikâdıyla kendisini en fakîr ‘add-eder ki o hâlde kazıyye bir ‘akis olur. Fakat bunlar nazar-ı dikkate adam bile sayılmamalı ve binâberîn esâs-ı bahsi tagyîr etmemelidir.

İnsân fakr-ile gınânın arasında olan ber-minvâl-i muharrir farkı gördükçe tabî’at-ı ‘âlemin bu bâbda koymuş olduğu kânûna ‘itirâz edecek olsa ‘acabâ haksız-mıdır?

Vâkı’a ‘âlemde bizim fenâ gördüğümüz şeyler dahi her hâlde bir hükmüne mebnîdir. Meselâ dünyâ ışığını görmekten mahrûm olan körleri ve arz-ı vüsî’de istediği gibi gezip tozmaktan mahrûm olan topalları vel-hâsıl kusûrlu bulunan kimseleri tabî’at-ı ‘âlem mahzâ sâ’irlere ‘ibret bahş-olmak ve sıhhat-ü vücûd ve dürüstî’-i endâmın kadrini göstermek için tefrîk etmiş olduğu gibi farkı dahi gınânın kıymetini göstermek için icâd eylemiştir diyebiliriz. Ancak meselâ bir kör “Ey tabî’at-ı ‘âlem! Halka gayret göstermek için dünyâ ışığından mahrûm edecek beni mi buldun!” demiş olsa buna hiçbir cevâb verilmeyecek mi? Hâlbuki hesâb edilecek olsa fakr ve gınâ bînindeki münâsebeti faha başka bir sûrette bulabiliriz. Egniyâ ‘adedce fukarâya gâleb değildir. Fukarâ igniyâyâ gâlebtir. Binâberîn diyebiliriz ki fark gınâ için ‘ibret-i ittihâz edilmemeliydi. Fakat gınâ, fakr için ‘ibret dahi olamaz. Zîrâ ‘ibretin içinde tehdîd dahi bulunmak lâzımeden olup hâlbuki bir gözlüyü görmekle korkutmak kabîlinden olmak üzere bir fakîri gınâ ile tehdîd etmek mümkün değildir. Ba’zı felsefeditâblarında gördük ki “Ebnâ-yı beşerden ba’zılarının ganî olması ‘abes değildir. Zîrâ bunlar fukarânın evliyâ-yı ni’mi demektir” denilmiş. Doğrusu yâ bu fikrin eshâbına gıpta ederiz. Keşke her fikir bu kadar mahdûd olsa da hudûd-u mezkûreyi yırtıp öte tarafa geçmeye çalışmak zahmetini ihtiyâr-ı mecbûriyetini hiss-etmese. Fakat bu fikrayı okur iken insânların vasiye ihtiyâcı olmadığı ve eğerçi kendi hassa-i servetleri egniyâyâ tevdi’ olunmayıp-da yine kendi

ellerine verilmiş olsa elbette daha ziyâde istifâde edebilecekleri derhâl zihne virûd etmez mi?

Hâlbuki değil yalnız zamânımızın târîhi, her zamânın egniyâsıyla fukarâsı miyânındaki münâsebeti nazarı-dikkatimize getirebilecek husûsâtı zikr-ediyoruz. Bunlardan anlaşıldığına ve zamânımız hâlinin dahi tasdîkine göre egniyâ her zamân furakânın evliyâ-yı ni'me olmayı yâlnız bundan dolayı kesb-edecekleri huzûzât-ı nefisânîye hatrı için kabûl edip yoksa o rûtbeye teferrü' eden vazîfeyi hüsn-ü îfâyâ ol kadar dikkat ve 'itinâ etmemişlerdir. Hatta 'itinânın aglebi kendisine 'arz-ı ihtiyâç eden fakîri görmekten müteneffir olduğuna mebnî değil-midir ki bu nefreti göstermeyip de yukarıda fikri tasvîr edilen muharrirlerin koyduğu kânûn ahkâmını icrâyâ azıcık himmet eden egniyâyâ "sıhhi" nâmı verilerek 'ilm-i ahlâkta uzun uzadıya medh ve sitâyişleri görülür? Te'amül edilecek olsa sıhînin sehâvetini medh ve sitâyîşe hâcet görülmemelidir. Çünkü ganî ise îfâ-yı vazîfe etmiş olur. Fakîr ise -Ki 'ilm-i ahlâkın göklere çıkardığı medh bunlar hakkındadır- vazîfesinin hâricine çıkmış demektir. Eğer insânlar için yine kendi hem-nevi'lerinden vazîler nasibine ihtiyâç görülmemiş olaydı ne sehâyî medhe ve ne de bahlı zemme hâcet kalmaz idi.

Kütb-ü hükmiyeden ba'zıları dahi fakr ve gınâ hakkındaki muvâzenelerinde şu vecihle beyân-ı re'y ederler ki:

"Eğer dünyâda servet-i müsâvi olaydı kimse kimseye hizmet etmezdi. Herkes bir efendi kesilip ortada hizmet edecek adam bulunmazdı. Mahzâ ihtiyâçtır ki insânlar yekdiğerine hizmete mecbûr eder."

Ekonomi sütunorta politik 'ilmiyle perver-şeyâb olan bir fikir şu 'itikâde karşı gülecek olsa ta'yîn edilir mi?

Daha ekonomi politik bu fikri 'arîz ve 'amîk cerh-etmesine hâcet kalmaksın efkâr-ı felsefe bunu redd-eder.

Bir insânın hadd-ı zâtında ne salâhiyeti olabilir ki diğeri kendisine hizmetkâr 'add-edebsin. Elyevm artık küçük büyük herkes anlamıştır ki cem'iyet-i medeniyeden murâd havâyîç-i beşeriyeyi 'umûma el birliğıyle tesviyeden 'ibârettir. Bu hâle göre ekmekçi yâlnız beş on pâre kazanabilmek için icrâ-yı san'at ediyor diye kabûl olunmaz.

Belki ekmekçi cem'iyet-i medeniyede ekmek yapmak hizmeti kendisine teferrü' ettiği için o san'atı icrâ eder. Nasıl ki bir vâli dahi cem'iyet-i medeniye'nin bir köşesinde siyâsetkârlık hizmeti kendisine â'id olmak üzere icrâ-yı hükûmet eder. Yoksa halka tagallüb ve tasallut için değil.

Ekonomi politik ya'ni fenn-i idârenin zirâ'at, sînâ't, ticâret deyu ayırmış olduğu hizmetlerde hâdım kimdir, mahdûm kimdir? Şüphe yok ki 'umûm ebnâ-yı beşer hâdım veyâlnız cem'iyet-i medeniye nâmı mahdûmdur.

Bir hamâl sizin yükünüzü taşıdığı zamân yâlnız sizin alacağı iki kuruşa muhtâç olduğu için taşıyor. Siz dahi yükünüzü taşımak için hamâla muhtâçsınız. Demel oluyor ki hamâm sizin yükünüzü taşıyarak size hizmet ediyor. Siz dahi hamâla para vererek ona hizmet ediyorsunuz. Ya'ni ikiniz dahi hâdımsınız. Ortada bir mahdûm vâri ise o da yâlnız cem'iyettir. Şu hâle göre dünyâda servet ve simânın mütesâvî olmaması insânlar birbirine hizmet etmesini taht-ı mecbûriyete koymak maksadına mübtenî idüğü fikrine şaşılmaz mı?

Bahs-ettiğimiz mes'ele bir mes'eledir ki bugünkü gün Avrupa'yı titretmeye başlamıştır. Mücerret bu bahsi yürütmek için teşekkül etmiş olan "Enternasyonal" cem'iyeti taraftârânı otuz milyon nüfûsu tecâvüz etmiş olduğu ve bunların her büyük şehir ve kasabâta meclis ve mahfilleri bulunduğu gazetelerin kemâlî ehemmiyetle verdiği havâdistendir.

Bakınız! Bu cem'iyet ne diyor? Diyor ki:

"Ben kunduracıyım, size bir çift potin yapayım, siz de o potini giyip ve baloya gidip raks edeceksiniz. O baloya gideceksiniz ki orada bir gecelik zevkiniz için beş on lira sarf etmeyi çok görmüyorsunuz. Hâlbuki mezkûr bir çift potin için bana yirmi frangı zorla veriyorsunuz. Ne olur? Bana yirmi yerine yirmi beş frank verseniz ne gayb-etmiş olursunuz? Ben size yaptığım kunduradan kazandığım para ile beş altı nüfûstan mürekkebe çoluğuma çocuğuma ancak kuru ekmek yedirebiliyorum. Onun yüzünü hafta bir görüyorum. Siz ise hâs ekmeği dahi beğenmiyorsunuz da zimiçka yiyorsunuz. Dâna eti, koyun eti mi'denize ağır geldiğinden keklük ve bıldırcın eti yiyorsunuz. Revâ mıdır ki sizin cem'iyet-i medeniye'nizin içinde ben dahi lâzımlı bir adam olduğum hâlde kan

kusup gideyim. Cem'iyetiniz içinde kunduracının 'adim-i vücûdunu ve yâlin ayak gezmeyi ister misiniz?

İşte cem'iyet bunu diyor.

Evet! Avrupa'ca ba'zı 'ukala cem'iyet-i mezkûrenin şu fikrine ehemmiyetlice bir yolda 'itirâz etmişlerdir. Demişlerdir ki:

“Mâr-ül-zikr kunduracının dediği gibi bit çift potine yirmi frank vermeyip de yirmi beş veyâhûd otuz beş vermiş olsak kunduracı o maddî' vüs'ate yine nâ'il olamazdı. Zîrâ o hâlde ekmekçi ekmeği evvelki fiy'ata vermeyeceğinden ve herkes bu zamâyime kalkışacağından kunduracının aradığı fazla terakkî-i fiy'ât ile kaynayıp gidecek idi. Böyle olmaktan ise şimdiki hâlde devâm edilmek evlâdır”

Vâkı'â bu 'itirâz becâ gibi görülür. Lakin maksadın nokta-i 'azîmeti başka. Kunduracının da'vâsı şî nihâyete varıyor ki ol-bâbda nakden sermâyeye sahâbet ve yâlnız sermâyenin fâ'iziyle te'ayyiş-i mugayyer şân-ı medeniyet 'add-olunur.

Âkçe demek ne demektir? Bir yere toplanıp da hayvân besler gibi çiftleştirerek onun mahsûlünü ya'ni fâ'izini almak mı demektir?

Vâkı'â fenn-i mâlî ve sarrâfî böyle diyor. Ancak bunu yâlnız fenn-i mezkûr diyor. Ekonomi, politik ve felsefe böyle demiyor. Onlar diyor ki “Akçe, mu'âmelât-ı 'umûmiyenin ya'ni insânlar beyninde cereyân eden mübâdelâtın teshîl-i cereyâna yârdım eder bir kıymet-i 'itibâriyedir.”

Meselâ benim elimde mâl olarak bin tane fes vardır ki ben onları ekmekle mübâdele etmek isterim. Hâlbuki ekmekçinin fese ihtiyâcı yoktur. O dahi bir çift kunduraya muhtâç. İmdi akçe ol bir kıymettir ki ben fesleri o kıymet mukâbilinde tebdîl eder ve onu ekmekçiye verip ekmek alırım. Ekmekçi dahi onu kunduracıya vererek ihtiyâcını def'eder.

Şu hâle göre akçe mu'âmele-i 'umûmiyenin vesîle-i teshîli demektir. Yoksa sandıkta biriktirilip de fâ'izi alınacak bir şey değildir.

(Garîb görür müsünüz ki İslâmiyet merâbiheciliği 'âdetâ tel'in derecesinde tahkîr eder?!)

Enternasyonel cem'iyetinin hülyâsına vücûd verilirse sermâyesinin fâ'iziyle geçinir milyon sâhibi adamlar vâkı'â azalır. Fakat senevî milyon kazanır ve yine milyon sarf eder kunduracılar peydâ olur!!

Ây! Artık ekonomi politik bırakalım da yine fark ve gınâdan 'ibâret olan bahsimize rücû' edelim.

Fakr ile gınânın hakîkatte bir şeyden 'ibâret olduğunu hükm-eden 'ukalâ 'acabâ hângi sınıf insânlardan imiş?

Yaz günü temmuz sığağına karşı mes'ûdların ikâmetine mahsûs beş altı katlı binânın en üst katına sırtında çamur taşımak veyâhûd İngiltere kömür ma'denlerinde ya'ni yerin dibinde kömür kırmak sûretiyle kazandığı on kuruşu üç okka ekmeğe verip akşam hânesinde kaba hasır üzerinde o ekmeği yedikten sonra gûyâ gündüzki yorgunluğu çıkarmak için uzanıp yattığı vakit mi bu muvâzeneyi etmiştir? Yoksa sene başında nakd-i mevcûdunun fâ'izini bil-istifâ akşam mi'de fesâdına uğrayacak kadar ta'âm ederek bayağı yi ve pamuğu dahi çekemeyip tül yatak ve keten çarşepeler içinde yattığı vakit mi bu muvâzene-i feylesofânede bulunmuştur.

Eğer mütevasıt bir hâlde imiş ise işbu hâl-i vasatîsi mutlakâ elinin ekmeğiyle muhâfaza edilmekte olacağından bu adam çalışıp çabaladığı hâlde geçinememek ile ferâh ferâh geçindiği hâlde çalışıp çabalamak bînini muvâzene etmiş olmalı ve binâberîn bu kadar hafif bir fikirde bulunmamalı idi.

Şu makâleyi derc ve iş'ârdan maksad zengînlerin farkını temenni değildir. Böyle olduğu gibi şu küçük makâlecikle fakîrlerin servetini de der'uhte etmek 'azminde de değiliz. Herkes dâ'imâ bulunduğu hâlin üst tarafını gözler, alt tarafa kimse 'atf-ı nazar-ı dikkat etmez. Binâberîn fukarânın hâli bütün bütün nisyâ-i mensiyye hükmüne girer. Hâlbuki bu sûret hâli vakti yolunda olanları îkâz olsun edemeyip onlar yine mâ-fevkini gözlemekle mütehassir olurlar. İmdi mücerred "Senden ednâya bak da şükr eyle" hükmünü ihtâr maksadıdır ki şu bend-i mahsûsta açmış olduğumuz çîger üzerinden emrâr-ı efkâr ile fakrle gınânın münâsebet-i mütezâddesini kendilerince nisbet eden sâhib-i fikirler ta'yîn edebilir.

"Avrupa Köpekleriyle İstanbul Köpekleri" Hakkında Ekrem Bey'in Bir Muvâzenesi

‘Alem-i hayvânât muharrirlerinden Fransalı meşhûr Bufon’un bir müntehebât-ı mecmû’asında köpeklerin ta’rîfine dâ’ir makâlesini gördüm. Mûmâ-ileyh bu makâlesinde köpeklere fevkâl’âde meziyet veriyor. Yok, hakikat hâlde o meziyeti köpeklere Bufon vermemiş. Hâlıkı bahş-etmiş yâ! Fakat Bufon’da onların bu meziyât-ı fitriyelerine medhiye havân olmuş ve şüphe yok ki bu da kendisinin vatandaşlık gayretinden ileri gelmiş! Pek’âlâ. Ancak Bufon İstanbul’a gelmediği cihetle yazdığı makâle-i medhiye tamamıyla “Parisli Köpekler”e münhasır ve mahsûs olmak lâzım gelir. Ve bu lüzûm makâlede münderic evsâf ve ta’rîfâtın bizim köpeklere tatbîk-i kabul edememesinden dahi anlaşılır.

Şu hâlde ‘acabâ bizim kelâb güce tâb böyle medhiyeler inşâdına makâleler îrâdına lâyük olacak kadar meziyet ve fazîletten mahrûm-mudurlar? Hâşâ! Vâkı’â Bufon’un Avrupa köpeklerine mahsûs olmak üzere keşîde-i silk-i satır ettiği derârî-i ta’rîfât ve cevâhir-i tevsîfât bizimkilerde tamamıyla mevcûd değil ise de nazar-ı im’ân ile bakılınca bizimkilerde dahi daha başka yolda ve Avrupa köpeklerine fâ’ik sûrette pek çok ma’rifetler görülür ve medh ve vâsfinda öyle hezâr Bufon’u ‘âciz bırakır!! Bufon’un kelmeleriyle bizimkileri yan yana getirip de fazîlet ve ma’rifetçe imtihan etmeden evvel şurasını temhîd edelim:

Eğerçi bizim köpeklerin izâle-i vücûdu için feryâd eden ba’zı insâfsızlar varsa da onları müdâfa’a eyleyen hakk-ı şînâslarda görülür ve bu iki takım müdde’iyânın mübâhesâtı bir müddetden-beri gazetelerin başlıca sermâyelerinden ‘add-olunur?... Efkâr-ı ‘umûmiye değilse efkâr-ı husûsiyeyi olsun bahisleriyle işgâl edecek bu ehemmiyeti Avrupa köpekleri hiçbir vakitte bulmamıştır zann-ederim.

Gelelim Bufon’a, makâlesinde diyor ki:

“İnsâna muhib ve sâdık olan kelb bir dereceye kadar mevâşi üzerinde hükûmet ve tefavvukunu dâimâ muhâfaza eyler. Mevâşînin kumandanıdır. Bir sürünün başında hükûmet eyler. Emr ve nehyini çobanın sadâsından daha güzel anlatır. Sürünün emniyet ve intizâm ve zabt ve rabıtı kendi nakîd ve ihtimâmı semeresidir.”

Evet, insâna muhabbet bizim köpeklerde de vârdır. Lakin bunlar Avrupa köpeklerinin güzel güzel mâdâmelerin âgûş-u vefâsını mesken ettiklerini görüp işittikleri hâlde burada kendilerini kucağına almak şöyle dursun, hânesinin holisine bile kabûl edecek

bir kimseye tesâdüf etmediklerinden mahzûn oluyorum. Ve insân gibi bir gaddâr bir mahlûka ezeli ‘âşık olduklarından dolayı kendilerinin pek bî- baht‘add-ediyorlar! Hakları da vâr yâ!... İnsânların ise bu bîçâreleri nazar-ı hakâretle bakıp nâ’il-i iltifât etmemeleri “Sev seni seveni hâk-ile yeksân ise de” mesel-i hekîmânesinin hilâfî bir harekettir ki ifrât-ı kibir ve nahvetlerinden neş’ât etmektedir. Mevâşî üzerinde hükûmet ve tefavvuk bahsine gelince bizim kelblerin hükûmet ve tefavvukları da insân ve bâ-husûs nisvân ve sabıyân üzerinedir. Buna delîl istenilirse sokağın tâ ortasında yatıp-da mârîn ve ‘âbirine rah-ı râstını terk-ettirerek kenârdan dolaşmaya ve gâh yedd-i zabtında bulunan sokağın başında zuhûr eden bir kadın veyâ bir çocuğu av’ave-i dehşet-engiziyle korkutup-da diğeri bir sokaktan geçmeye mecbûr eden kelbleri gösterebiliriz. Bizim köpekler ne çobanlık ederler ne de avcıdırlar. Ama bu san’atları ecrâmı edemezler? Hayır, hayır! Bu iki san’ata tenezzül etmezler de onun için... Ma’mâfih ba’zı kelblerimizin hiç ta’lîmsiz olarak yaz günü ba’zı sokak ortalarında ve hatta upuzun yattıkları hâlde biz garîb usûlde sinek avladıkları görülür!.. Peki şimdi bizim köpekler çoban, avcu değildir de yâ nedirler? Evet, bizimkilerin asıl vazîfeleri bekçiliktir. Yangın vukû’unu veyâ hırsız verûdunu bekçilerin sadâ ve ‘asâlarından daha güzel anlatırlar. Sokakların emniyet ve tahâret ve zabt ve teshîri kendi tahakküm ve iktihâmları seremesidir. Bufon yine makâlesinde diyor ki:

“Hükûmet eylediği sürü kendisinin bir emt-i fermânber ve münkâdı ve kelb-de onların delîl ve hâmî-i ‘adâlet-mu’tâdıdır. ‘Aleyhlerine kuvve-i haberiye olsa olsa içlerinde âsâyîş ve emniyetin bekâsı için isti’mâl eyler”

Bizimkilerin çoban olmaya tenezzül etmediklerini anlattık yâ! Bunların da insânların üzerine hükûmeti pek ‘âdilânedir. ‘Aleyhlerine kuvve-i haberiye olsa olsa ellerindeki balığı veya simidi bıraktırıp kaçırmak için isti’mâl eylerler. Balık dedik-de hâtra bir fıkra geldi. Köpeklerimizin derece-i ma’rifetlerini anlamak için bir mukâyes olabileceği cihetle nakli münâsib göründü. Fıkra benim değil. Fakat râvîsi mevsûk bir adamdır. Ma’mâfih (el’ahdeten ‘al-el-râvî) nakl-etti ki:

“Bir gün balık alıyordum. Bir ihtiyâr kadın-da gelmiş imrenici bir gözle balıkları seyre diyordu. Balıkçıyla şöyle bir muhâvereleri oldu:

-Vâlîde balık mı alacaksın?

-Evet. Evlâdım ama nasıl edeyim?

-Neyi nasıl edeceksin?

-Götüremem ki?

-Ne kadar şey alacaksın?

-Evlâdım benim kalabalığım yoktur. Yarım okkacık alsam evimde iki gün yeter.

-E, yâрім okka balığın ağırlığından ne olur?

-Ağırlığı için değil. Kaç kere balık aldım, eve gidinceye kadar diziden bir tane bile kalmadı.

-Neden?

-Âh evlâdım. Yaradana kurbân olayım. Hoş hoşlar bırakmıyorlar ki... Üç dört senedir balık yüzüne hasret çekiyoruz.

Şimdi insâf olunsun Avrupa köpeklerinde bu fazîlet vâr-mıdır? Gelelim maksada. Bufon yine diyor ki:

“Bil-husûs düşman ve müstakil olan hayvânata ‘îlân-ı harv eylediği esnâda ateş-i şecâ’ati iltimâ’ ve kuvvâ-tı zihniyesi inkişâf eyler. Hüner ve mahâret-i fitriyesi sıfât-ı meksûbesine manzum olur. Silâhlar atladığı ve avcının düdüğü veyâhûd sadâsı muhârebenin takrir ve takribini îmâ ve işâret eylediği vakit kelb yeniden bir harâret-i garîziye bulup öteye beriye çıromarak meserretini izhâr eder. Harekât ve asvâtıyla cenge sabırsızlık ve galebeye arzû gösterir. Sonra hâmûşâne yürüyerek düşmanın memleketini ve mütehasın olduğu kal’eyi bulup birdenbire bastırmaya sa’î eyler. Düşmanın izini arar. Ta’kîb eder. Bulduğu yerin mesâfesini ve cinsini ve yaşını bile muhtelif sadâlarıyla haber verir”

Gelelim bizimkilere:

“Bunların bir düşman ve müstakil hayvânâtle ne türlü savlet ve şecâ’atle muhârebeye tutuştuklarını görmedikse de zihnimize bilebiliyoruz. Çünkü bu mübâreklerin ara sıra ba’zu ‘arabalarda at ve merkeb gibi kendilerine hiçbir mazarrat olmayan hayvânâta ve ba’zı ‘acibe-i kıyâfet insânlara karşı gösterdikleri hiddet ve şiddet ve gırîv mehâbetleri hakîkaten şâyân-ı istigrâbdır. Hele gece karanlıkta gezmeyi ‘itîyâd edenlere öyle hücum ederler ki ne’uzü-billâh! Ba’zı vakit dahi birbirleriyle sinir kavgâsına çıkarlar ki

tarafeynin galgale-i avâz-ı serkeştâneleri insâna dehşet-i îrâs etmemek mümkün değildir. Düşmanın izini aramak cinsini ve yaşını haber vermek avcılığa müte'alık olup bizikiler ise avcı olmadıklarından bu hünerler kendilerinde bil-tabî' mevcûd değildir. Ma'mâfih tecrübe olursa belki onlarda da bulunur.

Bufon yine makâlesinde diyor ki:

“Şekl ü şemâlince olan güzelliğinden, atıklığından, kuvvet ve cesâretinden hafiflikten kat-ı nazar kelbin (Avrupa kelbleri takdîrinde hâtırdan çıkarılmasın) mâlik olduğu evsâf makbûle-i ma'neviye başkaca câlib-i dikkat olmaya şâyândır”.

Bizim köpeklerin şekl ü şemâlince dilberlikleri 'âlemin ma'lûm ve meşhûdu olduğundan buna dâ'ir söz söylemeye hiç kimsenin ihtiyâcı olmadığı ve kuvveti ve cesâreti dahi yukarıda bil-münâsebe tizkâr ve tekrâr olduğundan burada sükût olunmak evvelî göründü.

Yine Bufon der ki:

“Meftûr olduğu hiddet ve şiddet hûnrizâne kelbi bil-cümle hayvânâta karşı korkunç bir hâl-i sebâ'iyet ve vahşiyette bulundurur ise de bu fitrar hangi bir kelbi gâyet mülâyimâne-i ihsâsâne ve lezzet-i muhabbet ve arzû-yı makbûliyet gibi hâlâta terk eder. Kelb mütezelikâne ve huzû'âne gelip şecâ'at ve kuvvet ve hüner ve ma'rifeti sâhibinin zîr-i ma'vaz' ile o kuvvetleri isti'mâl etmek için kendisinden emir bekler. İstifhâm-ı merâm eder. Yalvarır , yakarır. Murâdını anlatmak için sâhibinin kelbe nazarı kâfidir.”

Bizim köpekler hûnrizliğin medeniyete yakışır şey olmadığı anladıklarından bu fitratlarını çoktan terk ettiler. Eğerçi ba'zı vakit bunlardan ba'zılarının kudurup dişledikleri adamları telef ettikleri görülürse de bunların bu hâlât-ı facî'aya sebebiyet verenleri (ne'uzü-billah) giriftâr oldukları kuduz illet-i endişesinin zor ve sâ'ikasına mukâvemet edememekten neş'ât eylediğinden vel-hâsıl bu fenâlıkları kendi ihtiyârlarıyla olmadığından bu bâbda kendileri a'zûr 'add-olunurlar!!! Nevbet-i muhabbet ve arzû-yı makbûliyete gelince lezzet-i muhabberi bizimkilerde pek'âlâ takdîr ederse de kimseden ve husûsuyla mâdâmelerden iltifât görmüyorlar. Kendilerinde arzû-yı makbûliyet olmaması dahi yine bu iltifâtların fakedânından dolayı olduğunda işâh olunmasın!!! İşte bu bîçâre köpeklerin ne sâhibi ne hâmîsi ne efendisi hiçbir kimsesi

olmadığından mütezellikâne ve huzû'âne gidip yukarıdan biri ta'rîf olunan ve aşağıda dahi sırası düşdükçe beyân olunacak olan kuvvet ve cesâret ve hüner ve ma'rifetlerini simitçi ve ekmekçi tablalarının zîr-i akdâmına vaz'ile o kuvvetleri isti'mâl etmek ya'ni bir cümlede tablayı sernigûn edip simit veyâ ekmeği yağma eylemek için ekmekçi veyâ simitçinin gâfil ve dalgın bulunmasına intizâr ederler. Öyle 'ârsız 'ârız ve beyhûde yere yalvarıp yakarmazlar. Bunları başından def' için ekmekçi veyâ simitçinin bir sopası kâfi olmazsa ikincisi mutlaka kifâyet eder.

Yine Bufon makâlesinde diyor ki:

“İnsân gibi kuvve-i müfekkireye mâlik olmaksızın yüreği hissiyât ile meşhûn ve sadâkati ve muhabbet ve irtibâtındaki sebâtı hissiyâtından daha efzûndur.”

Bu hâl tamamıyla bizim köpeklerde dahi rû-nümündür. “Kendisinde ne bir hırs ne bir menfa'at ne bir emel-i intikâm ne de makbûl olmamaktan başka bir havf ve haşyet yoktur.” Bizimkilerde dahi hırs yoğise de menfa'atlerini tanır. Bir şey'e mahsûs ve münhasır olmaksızın 'al-el-ıtlâk emelin 'alenîsini pek çok icrâ ettiklerinden halk kendilerinden ara sıra şikâyet ediyorlarsa da şikâyetin hiçbir hükmü olmuyor. Makbûl olmamak vazîfelerinde bile değildir ki hatta bunun için korksunlar.

Yine Bufon diyor ki:

“Gayûr ve mukaddem ve matî' olup hakkında olunan iyiliği unutmaması tekdîr ve 'itâbdan ziyâdedir” Bizimkilerin de 'ibret ve ikdâm ve itâ'atleri gâyet ziyâde ise de tatlıyı pek nâdir yediklerinden-midir? Yoksa başka bir sebebden-midir? Kuvve-i hâfızaları gâyetle az olduğundan haklarında gerek iyiliğe ve gerek fenâlığa dâ'ir olunan şeylerin cümlesinde unutulur.

Yine Bufon der ki:

“Sû-i mu'âmeleye uğradığından dolayı gayz etmeyerek ya bütün bütün unuttur. Veyâhûd hâtırlarsa tarîk-i muhabbet ve irtibâta bir kadem ileri gitmek için hâtırlar.” Bizimkiler sû-i mu'âmeleye alıştırlar. Hiç vazîfe bile etmezler ve hatta nisyânları gâleb olduğundan o türlü mu'amelâtı üzerinden dakîke-i mürûr etmeden bil-küllüye unuttur giderler.

Yine Bufon makâlesinde hâtme olarak der ki:

“Kızmak veyâh kaçmak şöyle dursun kendi kendini yekden muvakkî’-i tecrübeye çeker. Kendisine tokat vuran eli öpüp yalayıp ona yâlnız sayhe–i mütezalimâne ile mukâbele ve sabır ve sükût ve itâ’atle hakkında teskîn-i şiddet eyler.” Evet, bizimkiler pek alçak gönüllüdürler. Binâen’aleyh kızmak, kaçmak onlar için değildir. Kızmak kaçmak şöyle dursun meselâ bir mahallenin köpekleri ön mahalle aşırı bir yere götürülüp bırakılsa o sâ’at behemehâl eski yerine gelirler. Şu kadar ki bunlar pek o kadar hamûl olmadıklarından kendilerine tokat vuran eli ısırıverirler. Sabır ve sükûnet ve itâ’atleri de biraz kıtçadır. Bununla berâber her hâlde Bufon’un medh-ettiği kelblere müreccihdirler!...

M.E.

Mütâla’a ve Mübâheseden İstifâdenin Tarîki

Cânın sıkıldığı zamân arka üstüne yatıp da tavânın tahtalarını sayarak bir kat-daha sıkılacağına bir kitâba bakıp satırlarını say. Eğer sıkıntı ise ikisi de sıkıntıdır. Fakat kitâb satırlarından birisi ihtimâl ki fikrini münkalib edecek bir hükmü hâvî olabilir.

‘İlimde kendinden aşağı bir adam ile bulunur isen bahis-et. Çünkü ona merâmını anlatmak için mevcûd olan ‘ilmini nazarında tekâmül cem’ ederek bu sûretle tahsîlini tecdîd etmiş olursun. ‘İlimde kendinden üstün adam ile bulunur isen yine bahis-et. Zîrâ o adamı sana merâm anlatmaya ve binâberîn ne kadar fazl ü kemâli vâri ise senin önüne koymaya mecbûr edersen ki bu sûretle bilmediğin şeyleri dahi öğrenirsin.

Ba’zı kimseler vâridir ki bir kitâbı düz-düziye okumaktan usanır. Bu kabîl adamlar en mütelezziz olacakları bahis neyse o bahisi mutazammın olan kitâpları cem’-ederek okumalı ve bu sûretle yâlnız o bahiste ihtisâs peydâ etmeli. Vâkı’â bu sûretle tahsîl eden adam yamalı boğçaya benzer. Ancak her lezzet aldığı bahisleri lâyıkıyla ve etrâfıyla öğrenmiş demek olacağından yamalı boğçanın her parçası atlas ve cânfes makûlesi şeyler demek olur.

Bahis ettiğin adam senden daha fâzıl oluyor ise mübâhesede o kadar humk, o kadar cahil göster ki fâzıl sana merâm anlatayım diye patlamak derecesine gelsin. Çünkü fazl u kemâlden nesi vâri nesi yoksa o zamân meydâna döker. Eğer bahis-ettiğin adam

senden aşağı olup da o dahi sana bu mu'ameleyi icrâ eder ise yine senin hakkında hayırlıdır. Zîrâ herîfe merâm anlatayım diye sen dahi köşende bucağında nen vârsa arayıp taramaya başlarsın. Evvelce kazanıp da mu'ahharen gayb-ettiğın bir şeyi vârsa o zamân bulabilirsin.

Bir kitâb veyâ bir bend-i mahsûs mütâla'a ettiğın zamân muharririni nazarında dâ'imâ techîl etmeye çalışarak oku. Çünkü o bahiste muharririn dermiyân ettiğı delâ'ilin bihakkın kuvvetini o zamân takdîr edebilirsin.

Mütâla'a etmek istediğın bir bahsi yalnız bir kitâptan okuma. Zîrâ kitâb demek muharririn efkârını hâvî olan mecmû'a demek olup efkâr ise pek mütenevvi' ve mütehâlif olduğundan muharririnden birisinin siyâh gördüğü bir şey'i diğeri beyâz görebilir ve beyâzdır diye hüküm verir. O bahsi birkaç kitâptan oku ki muharrirlerin hepsi yanlış görmüş ve yanlış hüküm vermiş olsa bile sen iki sakîmden bir müstakîm istihrâç edebilirsin. Ezcümle bir şey'e birisi siyâh ve diğeri beyâz demiş ise siyâhla beyâzın mecmû'u mâiye me'hûl olacağını bilerek sen dahi kendi vicdânında "Bunların ikisinin rivâyetinden bu şey'in mâi olması lâzım gelir" diye en doğru hükmü verebilirsin.

Bir mübâhesede muhâtabın veyâ mu'terizin vaz' ettiğı esâs da'vâdan ziyâde o da'vâyı kazanmak için îrâd ettiğı delâ'il ile dikkat et. Zîrâ zikr-olunan da'vâ delâ'il-i mesrûdeyi kabûl ettirmekle kazanılacağından veyâhûd delâ'ili redd ile cerh edileceğinden asıl kuvvet-i da'vâda olmayıp delâ'ilde demektir.

Bir meclis-i mübâhesede fazl ü kemâl cihetiyle sâ'irlerinden aşağı bir derecede bulunur isen mu'teriz sıfatını ihtiyât et. Zîrâ bu yolda edeceğın 'itirâzlar meydânda bulunan bahis hakkındaki şekk ve şüpheni redd ve def' ederek ol-vecihle tervîc-i da'vâ edeceğine mebnî bahis-i mezkûr hakkında halletmedik hiçbir şüpheni kalmaz. Eğer meclis-i müzâkerede en fâzıl sen isen o hâlde bir da'vânın mürevvici sıfatını ihtiyâr et. Zîrâ tervîc ettiğın da'vâ elbette en ziyâde kuvvetin olduğı bir mes'ele olacağından bu mes'ele üzerine vukû'bulacak 'itirâzlar mes'elenin hangi cihetçe za'if isen onları sana gösterecek ve edilen 'itirâzları müdâfa'a ede ede o za'if cihetleri dahi takviye husûsunda sana delâlet eyleyecektir.

İçinde bulunduğun bahsin sâdeliğine veyâhûd mübâyaa ettiğin kitâbın bayağılığına ehemmiyet verme. Sâde bahiste de bulun, fenâ ve bayağı kitâbı da mübâyaa et. İstifâdeye çalışan adam bunlarda da fâ'ide bulabilir. Zîrâ gerek mütâla'a ve gerek mübâhase başka bir şey olmayıp yâlnız fikirlerin inkilâbâtına ve tecelliyâtına ve inşâ'ına hizmet demektir. En bayağı bir kitâbın mündericâtıyla ve en sâde bir meclisin mübâhesetiyle fikrine bir ipucu verebilirsin ki fikrin onu çeke çeke 'âlî mertebelere kadar götürebilir.

Yok! Eğer fikrinde bu kuvvet mevcûd değil ise nâfile, ne kitâb mübâyaa et ve be de bir bahiste bulun. Zîrâ ne ondan ve ne de bundan istifâde sana müyesser değildir.

Bülbülün Ahvâl-i 'Âşıkânesi

Bülbül ahvâl-i 'âşıkânesinden dolayı o kadar iştihâr etmiş bir kuştur ki köy şâ'irlerine varıncaya kadar herkes bundan bahs-etmiştir. Ancak ta'accüb olunmaz ki bu kuşun ahvâlinde bahs-edenler aplebî kendisini görmemişler ve hâl ve şânı hakkında ma'lûmât-i sahîhe almamışlardır.

Bakınız bülbülün bu kadar şöhretiyle berâber ne kadar mechûl bir kuş olduğunu size iki kelime ile dermiyân edeyim.

Herkes demez mi ki bülbül güle 'âşıktır? Derler yâ! İşte en büyük yanlışlık bundadır. Bülbül güle 'âşık değildir. Artık sehviyât bu kadar meşhûr olan bir cihetten başlar ise alt tarafı siz kıyâs ediniz.

Size derlerse ki dünyâda bir hayvân kendi cinsinin gayrısı hakkında te'sîrât-ı 'aşk ile müte'essir olur, sakın inanmayınız. Bunun hiçbir vakitte hiçbir vecihle ihtimâli yoktur. Mevcûdât-ı meşhûdât hissiyât-ı 'âşıkâneyi tahrîk eder. Ancak ma'sûk olamaz.

Bülbül hissiyât-ı 'âşıkânesi gâyet vâsi' bir kuş olup güller görmediği hâlde dahi galebe-i 'aşk ve sevdâsıyla yine nağmesâz olur. Hatta kendisi vahşeti ve 'uzleti pek sevdiğinden ıssız bir yerde ağaçları küçük ve teri tâze bir ormânı dâ'imâ bir gülstâna tercih eyler.

Ba'zı rivâyet vârdır ki "Filân zât filân gece filân mahalde kemân ile hicâzkâr taksîm etmişti de etrâfta bulunan bülbüller çatır çatır çatırlamaya başlayarak hatta içlerinden

birisi gelip kemân üzerine düşmüş ve orada vefât etmiş idi” derler. Bu rivâyete kim inanır ise mutlakâ o adam ne bülbülü görmüş ve ne de hatta sesini işitmiştir.

Bakınız bülbülün ahvâl-i ‘âşıkânesi neden ‘ibârettir:

Mevsim bütün bahâr-ı ‘âlemin hayât-ı tâze kesb-eylediği bir mevsim olmakla bu mevsimde kurtların kuşların çimenlerin güllerin sünbüllerin hâsılı tabî’at-ı ‘âlemin kânı teceddüd ve hissiyât-ı ‘âşıkânesi tevsî’ eylediği gibi bülbül dahi ‘aynıyla sâ’ir mevcûdât misillü yeniden bir şevk ve tarb hâsıl eder. Agleb-i hayvânâtın hissiyât-ı ‘âşıkânesi yâlnız kendi eşi hakkında olduğu gibi ancak bülbül dahi eşinin âteş-i ‘aşkıyla sûzân olakla berâber sabah ve gurûba dahi muhabbet-i kâmile vârdır. Bu mübârek hayvân sabâh vakti tulû’-u şemse kadar hiss-ettiği lezâ’iz-i rûhâniyeyi envâi’ nağmelerle ‘îlân eder. Ne yapsın? Bizim gibi hissiyât vâk’asını “Âh! Oh!” na’releriyle ‘îlân etmeye vücûdunun terakkiyâtı müsâ’id değildir ki o sûretle îlân-ı sürûr eylesin. O da dem tutarak ve şakıyarak ‘îlân-ı sürûr eder ve bu hâli akşam dahi tekrâr eder. Eğer gece mehtâb vârsa veyâhûd havâ gâyet berrâk olup da semâda aydan mâ’adâ sâ’ir ecrâm parıl parıl parlamakta ise yine şavkı teceddüd ederek icrâ-yı âhenge başlar. Eşiyle mu’âmele-i zevciyesi hissiyât-ı ‘âşıkânesinin işbu hengâm-ı teceddüdüne mahsûs olup bir kere zevcesi yumurtaya yattığı gibi artık her şey’i bırakarak âmûr ve husûsât-ı beytiyesiyle meşgûl olur.

Kendisi o kadar muhibb-ı ‘uzlettir ki değil insân hatta kendisinden başka kuşların sâkin olduğu yerleri dahi sevmeyip dâ’imâ sesten sadâdan ve gürültüden patırtıdan hâllî olan yerleri arar.

Eğer zann-olunduğu vecihle bülbül güle müştâk olsa ve mızıkadan hoşlansa bunu kafes denilen zindânda haps-etmeye ve kendilerine alıtmaya çalışan ba’zı kibârın muvaffak olmaları lâzım gelir idi. Hatta birçok ‘ilm-i hayvânât feylesofları dahi bülbülü bir kafese koyup kemâlî dikkat ve ’itinâ ile baktıkları hâlde hürriyet-i zâtiyesine sahâbet idd’iâsında cânını fedâ eden o mübârek hayvân fedâ-yı cân etmiştir de mümkün değil belâ-yı esârete tahammül edememiştir.

Vâkı’â bir zamâna kadar ba’zı sâde-dilân bülbüle mızıkâ ta’lîm etmeye çalışmış ve bir vakte kadar dahi diğer birtakım sâde-dilân bülbülün nağmesini taklîd etmek istemiştir. Ancak bülbül kendisine te’lîm olunan mızıkaya aslâ havâle-i sem’-i ‘itibâr etmediği

gibi kendi mızıkası dahi taklîd edilir bir şey olduğundan hiçbir mızıkacı taklîde muvaffak olamamıştır.

Ba'zı 'ulemânın dikkatlerine göre bülbül sabâh veyâhûd akşâm vakti veyâ gece mehtâba ve ecrâm-ı semâviyeye karşı 'aşkı en ziyâde galeyân ettiği zamân eşini karşısına alarak hep ona hitâben ızhâr-ı sûz ve güdâz etmektedir. Bu sûretle nağme eder eder, nihâyet galebe-i 'aşk ve sevdâya havsalacağı tahammül edemeyerek düşer, bayılır ve o zamân dahi eşi ve dişisi (mücerred ızhâr-i âlâm makâmında olmak üzere)nağmesâz olmaya başlar.

Gerek şekil ve sûretçe ve gerek bir dereceye kadar nağmece bülbüle yakîn diğer bir nevi' kuş vârdır ki insânlar vesâ'ir hayvân mecmu'alaına sokulabilir. Ancak asıl bülbül iki nevi' olup bir kısmı buraya kadar beyân eylediğimiz vecihle ıssız ormânları kendisine mesken eder ve diğer kısmı dahi ba'zı harâbât-ı kadîmenin dîvâr deliklerinde ihtiyâr-ı ikâmetle orada te'ayüş eyler. Bu kısım bülbüller Allah bilir gülün yüzünü bile görmez ve fakat maraz-ı 'aşka ibtilâda diğer kısım bülbüller bunun ka'bine bile vâsıl olamayıp artık sabâh ile akşâm vakitleri bayılıp gidinceye kadar nağmesâz olur durur.

Bülbül hürriyet-i mutlakaya o kadar meyyâl ve yâlnız kendi hâlât-ı 'aşkıyesiyle meşgûl olmaya o kadar mecbûrdur ki değil hemcinsiyle ve cem'iyetle yaşamak, hatta evlâdıyla bile te'ayüş edemeyip yavruları tamâmen büyüyüp de uçmaya başladığı zamân lisân-ı hâlde "Evlâd! Peder ve vâlidenin taht-ı kahr-i minnetinde esîrâne yaşamaktan ise işte 'âlem-i geniş, işte tabî'at, kâffe-i 'âleme birden mahbûb olmaya müste'id, sen de hitâb-ı 'âşıkânene muhâtab olacak kendine bir eş bul, vâr git zevkine bak" diye tard-eder ve derhâl eşini karşısına alıp ikisi bir vücûd gibi tek ve tenhâ oldukları hâlde imrâr-ı evkât eyler.

Ba'zı hayvânlarda olduğu gibi bülbülün dişisi erkeğine her zamân ibrâz-ı muhabbet etmez. Eğer hissiyât-ı 'âşıkânesinin te'sîrât-ı ma'neviyesiyle kendisinden geçer ise o zamân ızhâr-ı mü'esser-i terhim eyler. Yoksa dâ'imâ istignâ gösterir dâ'imâ nâz eder ve yâlnız bu hâlden nâşîdir ki zevci kendisini sever sever de bir türlü doyamaz.

Bununla berâber bülbül zevcesinin bu hâlinden bîzâr olmaz ve nâz ve istignâsından usanıp kendisine başka bir eş aramaya kalkışmaz. Zîrâ kendisinin en büyük zevki zevcesinin işbu nâz ve istignâsı olup zevcesinin en büyük telezzüzü dahi zevcini bin nâz

ve edâ ile üzerek hissiyât-1 ‘âşıkânesini dakîka be-dakîka arttırıp nağmesini dinlemekten ‘ibârettir. Hem de erkek bülbül diğerk bir yabancı dişi bülbüle ne kadar yalvarmış yakarmış olsa mümkün değıl gönlünü ele alamaz. Çünkü dişi bülbüller kocalarına nihâyet derecede meftûn olup bu muhabbetlerini fedâkârâne muhâfaza ederler. Hatta ba’zı kerre zevcesi vefât eden erkek bülbül bir dişi bülbüle ta’riz ederek bîçâreyi öldürünceye kadar zorladığı hâkde müknü değıl bir rızâ ‘alâmeti alamaz ve dişi bülbül cânını fedâ eder de zevcine hıyânet edemez. Bu gibi da’vâlarda ekseriyâ dişi bülbül zevcinin âgûş-ı hafz u himâyesine cân atarak ba’ide ikisi birlikte gelip ta’riz eden erkek bülbülün cânına kasd-ederler.

‘Âlemde tabî’atın hâlet-i ‘aşkla mübtelâ etmediğı hiçbir hayvân olmayıp ekser hayvân dahi ahvâl-i ‘âşıkânesini bir tarz-ı nağmesiyle ‘ilân ederek hatta merkebin bile savt-ı anırı hissiyât-1 ‘âşıkânesinin tercümesi olup şu kadar vâri ki bülbül hissî havsalasından geniş bir hayvân olmakla eğerçi fasl-ı bahârdaki hâli senenin sâ’ir fasûlunda dahi devâm edecek olsa bir bülbülün bir seneden ziyâde mu’ammer olamayacağı derkârdır. Ancak bahâr mürûr edip de fasl-ı sayf hulûl ederek tabî’at-ı ‘âleme bir gevşeklik geldiğı zamân bülbül dahi yavâş yavâş kesb-i sükûnet eyler ve evcesine olan ‘aşk ve muhabbeti kemâkân devâm etmekle berâber bir bûsesi için birkaç sâ’at yalvaracak kadar mecbûriyetini gelecek bahâra saklar.

İnsânlar için dünyâda her keyfiyet bir ders-i ‘ibret olup şu kadar vâri ki biz dâ’imâ aldığımız ‘ibretleri sû-i te’vîl etmekteyiz. Kemâlî idrâk ve iz’ânımızla ‘aşk ve sevdâmızı yâlnız bir eşimize husr-ederek ol-vecihle yaşamak ve ‘âşıkâne söz ve güdâzlarımızda dâ’imâ ona tecvîh-i hitâb edip ‘âlemde sâ’ir şeyleri bu ‘aşkımızın muhâfaza ve hatta tezâyid ve terakkîsine medâr-ı ittihâz etmek lâzım iken biz gûyâ yüreklerimiz dilim dilim ayrılmış da her birini bir ‘aşka bir muhabbete tahsîs etmişiz gibi bir hâlde bulunmaktayız. Bizim şu hâlimizi bülbül takdîr edip de bizi ta’yîb etmek için değıl belki insânlığa sığmayan şu hâlimizden dolayı bize ve eşlerimize acıyarak birkaç sabâh ve akşâm dahi bundan dolayı yana yakıla nağmesâz olsa sezâ değıl-midir?

(İntihâ)

Engizisyon

“Engizisyon Cem’iyeti” nâmıyla Roma hükûmet-i rûhâniye ve cismâniyesinin taht-ı ri-yâsetinde ulak teşekkül eden cem’iyet-i zalime-i teffîşiye hakkında Dağarcık bir bend-i mahsûs va’ad eylemiştir. Bu va’adini şimdi îfâ ediyor.

“Jân Pâps” vesâ’ire gibi birtakım hikâyât ve rivâyeti Katolik muharrirleri şedîden redd ve cerh ederek bunları Roma hükûmeti ‘aleyhinde sırf iftirâ ve bühtândan ma’dûddur diye kesip atmakta iseler de Engizisyon cem’iyeti zikr-olunan muharrirlerin kemâlî takdîr ve tahsînle yazdıkları bir şey olmakla artık bunu “Bu da sarf-ı bühtân ve iftirâdır” diye redd-edemeyecekleri derkârdır.

Cem’iyet-i mezkûre hakkında Dağarcığın işbu bendi neşr-etmesi mücerred millet-i nâciye-i İslâmiye ‘aleyhine bunların aslı yoktan birtakım barbarlıklar etmelerine mukâbil bizim dahi hiç olmazsa aslı vârdır onların hâtır ve hayâle sığmaz şu barbarlıklarını ebnâ-yı vatanımıza tebellüğ etmekten ‘ibârettir. Tâ ki onların kitâb doluları müftereyâtına mukâbil bizim dahi şu birkaç sütun doğru sözlerimiz mevâzin gelebilsin.

Engizisyon denilen cem’iyet Katolik ‘âleminin her tarafında Yahudileri dahi Hristiyân etmeye ve serbestî-i efkâr ve hürriyet i’tikâdı heves eden Hrisiyânları zecr-eylemeye me’mûr idi.

İşbu cem’iyetin lüzûm ve mahasinâtını dermiyân eden Yenya nâm muharrir der ki rafz ve ilhâdda bulunan bir adamı derhâl katl-etmekten dahâ ehakk ve daha i’dal ‘âmelde hiçbir şey olamaz. Hatta bu kâfirler için ölüm cezâsı azdır bile. Binâberîn bunlar için bihakkın cezâ yerine kâ’im olabilecek bir ölüm bulmak lâzımdır.

Buna mukâbil Elfolini de Kastro kitâb-ı sânîsinde ve cezâ bahsinde mülhidîn için birâz mürüvvetkârâne mütâla’ada bulunarak “Bunlar mâdâm ki ‘idâm edilecektir, ha başlarını kesmek ha ateşe veya suya atmak müsâvî olduğunu” dermiyân eder ise de Hestiyanis, Gu Dö Fredeson, Gu Darudyas ve Simankas ve Rukas vesâ’ir ba’zı muharrirler bil-ittifâk bunların mutlakâ ateşe yakılması lâzım geleceğini re’y ederler.

Volter der ki Hristiyanlar İslâmiyet’in kılıç ile konulduğunu, makâm-ı i’tirâzda beyân ve Hristiyanlığın yâlnız kelâmla vaz’ edildiğini dermiyân ederler ise de benim ‘Arapça bilmediğimden kat-ı nazar fakar ‘Arabî bilip de kütb-ü İslâmiye’yi tedkîk edenlerin ve

bâhusûs Müslümânlık ‘aleyhine rivâyet arayıp gezenlerin dahi böyle benî beşeri ateşle ta’zîb eylediklerine dâ’ir Müslümanlara ‘atf-edecek bir rivâyet bulamamışlardır.

Volter’in şu sözü pek doğrudur. Eğer kendi ‘Arabî bilip de kütüb-ü İslâmiye’de kabâhati ne olur ise olsun bir kimseyi ateşle âzâb etmek câ’iz olmadığına ve ateşle ‘azâb yâlnız cenâb-ı Hakk’a mahsûs bulunduğuna dâ’ir olan ahkâmı görmüş olaydı, elbette yukarıki sözü daha başka bir sûretle söylerdi.

Hele Yahudilerin Hristiyan edilmesi için gösterilen cebir ve şiddeti cümleten lâzım ve becâ görüp “Biz Yahudileri mutlakâ Hristiyan olsunlar diye icbâr etmiyoruz yâ Hristiyân olsunlar veyâhûd def’-olup gitsinler. Fakat malları bize kalmalıdır. Zîrâ onlar o malı bizim memleketimizde kazanmışlardır” derler idi.

İşvu cemîyet 1184 sene-i mîlâdiyesinde ba^zı Avrypa’nın cehâlet-i tâme içinde yanıp yakılarak papaz gürûhunun dahi halkın ciğerlerini söküüp çıkarmak için göğsüne binmiş oldukları vakitte teşekkül edip sırrân ve ‘alâniyeten istihdâm eyledikleri me’mûrlar bir mücrimi ahz ve girift eyledikleri zamân bîçâreye hiçbir kimse tarafgîr çıkamaz idi. Zîrâ tarafgîr çıkmak şöyle dursun azıcık terehhüm eseri gösteren olursa derhâl onu dahi ahz-ı girift ederler idi.

İspanya’da teşekkül etmiş olan Engizisyon cem’iyeti sâ’ir taraflardan daha eşedd-i şedîd olup bu cem’iyet mahremiyeti terbiye etmek isterse iki seneden on seneye kadar devâm eden “Müddet-i Islâh” ile terbiye eder idi. Islâh demek mücrim ayda bir iki kere ve yortu günleri kilise havalisine geririlip orada bir papaz vâsıtasıyla çıplak vücûduna bayılncaya kadar kamçı vurulmak vesâ’ir yortu günleri dahi zelîl ve hakîr kilise kapısında dilendirilmekten ‘ibâret idi.

Şâyet mücrimînden birisi bu cezâyâ tâkat getiremeyip de tazallüm edecek olursa hemân yirmi otuz çeki odundan bir ateş yakılır ve bîçâre ateşin içine atılır idi. Eğer ‘idâmla mahkûm olan mücrim pek yalvarır da biraz dahi akçe verir ise ihrâk-ı cezâsından kurtulup cellâdlar vâsıtasıyla boğulmak müsâ’adesine mazhar olurdu.

Diyânet ve medeniyetin değil ‘âdetâ bedeviyet ve vahşetin bile mutlakâ kabûl edemeyeceği bu yezîdliğin ol kadar revâç bulması halkı taht-ı kahr-ı esâretlerinde pâmâl etmekle müstefid ve mütelezziz olan hükümdârların kabûl ve müsâ’adesinden ileri gelip

aglebî engizisyon me'mûrları hükûmetlerle bil-ittifâk hareket ederler idiyse de ba^zı kere hükümdârzâdelerden dahi engizisyonun pençe-i kahrına tutulan olur ve fakat böyle büyük adamlar için cezâ-yı nakdî ile yakasını kurtarmak mümkün olabildiğinden (...?) bunlar mâ-meleklerini vererek cânlarını kurtarabilirdi.

Napolyon Galva nâm muharrir engizisyon cem'iyetin cezâsını ber-vech-i âti üç nev'e taksîm eylemişir.

Evvelâ- İp ile edilen mücâzât olup bu cezâyâ dû.âr olan bîçârenin ellerini arkasına bağlarlar ve ipin bir ucunu kubbeye merbut bulunan bir makaraya geçirip bîçâreyi tekmi'l vücûdunun sıkleti iki kolu üzerinde olduğu hâlde ta kubbeye kadar kaldırıp ba'ide ipi birden bire güçedirler ve tamâm bîçâre yere düşeceği esnâda ipi yine birden bire zabt-edip bu sûretle kol kemiklerinin çatır çutur kırılmasına mukâbil o taş yürekleri zâlimler kahkahalarla güler idi.

Mu'azzebi öldürmeyip 'azâb etmek lâzımeden olduğunda mebnî böyle birkaç def'ada ta'zîb ettikten ve artık sicim kollarının etlerini kesip kemiklerine dayandıktan sonra indirirler idiyse de mu'azziblerin en çoğu bu 'azâbın devâmından ise bir ayak evvel ölmeyi tercih ederek söküp saymağa ve en 'azîz papazlara şetm-etmeye başlamakla cellâdların dik gazabları kaynayıp nihâyet ellerindeki meçler ve şişler ile bîçârenin sinisini delerek öldürürler ise bunu mu'azzeblerin akraba ve ehbâsı büyük bir kâr sayarlar idi.

İkinci cezâ su 'azâbı oluğ bunun için en evvel mücrimi teneşir gibi bir şey'in üzerine arkası üstü yatırarak fakat baş tarafı daha alçak olmakla bîçârenin başı ayaklarından daha aşağıda kaldığından ve böylece sımsık bağlanmasıyla bir kere bu s'uretle nefes alması gâyet güçleştiği gibi iğler dahi gâyet sımsıkı bağlandıktan-sonra bir de sıvayla ısladtılıp bir kat-daha gerildiğinden gerek nefes darlığı ve gerek iplerin sıkılığı için cezâ-yı kâfî 'add-olunabilecek râddeye bâliğ olur idi.Fakat cezânın daha büyüğü vâri idi. Şöyle ki:

Bîçâre şu hâlde iken cellâdlar bir kere burun deliklerini bez ile tıkayıp ağzına dahi bir yaş bez sokarlar ve bu yaş bez üzerine tedrici su döküp bîçâre mücrimi nefes almak mecbûriyetiyle boğazındaki bezi her kulağıyla emdirmeye ecbâr ederler idi.

Ekser def'a bîçâre müttehim nefes almak zoruyla mâr-ül-zikr kocaman ıslâk paçavrayı yutmaya kadar varır idiyse de ekserîsi buna muvaffak olamayıp öyle mermerden olan yüreklerin dahi dayanamayarak çatlayacağı bir 'azâb-ı elîm içinde kıvrana kıvrana teslîm-i rûh eder ve teslîm-i rûh ettiği zamân boğazından kân fırlar idi.

Üçüncü sûret-i cezâ ateş idi. Bunun için dahi müttehimin ellerini ayaklarını bağladıktan sonra vücûduna zeytin yağı sürüp gâyet şiddetli bir ateşin karşısına koyarlar ve orada yakmak değil belki yavâş yavâş çürümek sûretiyle 'âdetâ pişirirler idi.

Şurası dahi ma'lûm olmalıdır ki bu nev'i 'azâblar ve kuyuya atmak ve yaz günü ağaca bağlamak hep Hristiyanlara mahsûs olup Yahudiler ve bâ-husûs İspanya'da mağlûb olan ehl-i İslâm için bunlardan başka daha sâ'ir ölümler dahi vâir idi. Meselâ bir gün bir gözünü ertesi gün diğerini ve ba'ide bir elini ve hellüme cerrâ diğerini ve ayaklarını kesmek ve ağzından yâhûd kulağından kurşun akıtmak ve diri diri mezâra gömmek dahi envâ'i 'azâb-ı cümlesinden idi.

Bugün Avrupa halkının kemâlî hürriyete olan hasret ve iştiyâklarını biz nazar-ı istiğrâb ve hayretle görmekte isek-de o bîçâre halk, 'asr-ı ahîre kadar bu gibi mezâlîm içinde yanıp kavrulmuş ve "Artık bu hâlde yaşamaktan ise siyâseten asılmak ve kurşuna dizilmek elbette evlâdır" diye silâha sarılıp elhakk-ı zelmenin hakkından gelmiştir. Zîrâ engizasyon İspanya'da 1820 senesinde ya'ni bundan elli sene mukaddemine gelinceye kadar devâm edegelmişti.

Hamd ü sümme şükrân mahrûse-i İslâmiye'de ne İslâm hakkında ve ne de milel-i sâ'ire 'aleyhinde bu gibi bir hâl vukû'-bulmamış olduğundan halkımız öyle cânlarını avuçlarına alıp "Ya ölüm, ya hürriyet" da'vâsına hiçbir vakit kıyâm etmemiş oldukları gibi medeniyet-i 'âlemin her tarafına yayılarak hürriyet ve müsâvemet-i 'umûmiyeyi te'ahhüd etmiş olduğundan böyle bir fâci'anın ba'de-zîn dahi vukû'a gelmeyeceği ve vatanımız sa'âdet-i kâmile içinde yaşayıp gidecek ümîd olunur.

İşte bundan mukaddem "Felsefenin Sergüzeşt-i Ahvâli" serlevhasıyla yazmış olduğumuz bend-i mahsûsta dahi gösterilmiş olduğu üzere hikmet-i dîniyye ve siyâsiye altı yedi 'asr-ı müddet böyle bir belâ-yı mübrem altında ezilip gitmiş olmasıyla mu'ahharen hürriyet-i 'umûmiye yine hikmet sâyesinde kazanılmış olduğundan bugünkü gün hikmet Roma diyâneti üzerine o kadar galebe etmiştir ki ahîren görüldüğü

üzere ‘âlem-i medeniyet Papa Hazretleri’nin Avrupa üzerinde bulunan nüfûzunu elinden aldıktan başka Roma’sını dahi zabt ve İtalya’ya teslîm etmiş olduğundan cihânı bu belâdan mü’ebbeden kurtarmıştır.

İmdi ortada engizisyon cem’iyeti gibi bir vak’a vâir iken Frenkler’in diyânet-i İslâmiye ‘aleyhinde söyledikleri sözleri ve dînimizin cehâlet üzerine binâ olunmuş olduğu hakkında verdikleri hükümleri biz ya’ni müslümânlıklarıyla müftehir olanlar kaçırırız?

(Zeyl)

İşbu engizisyon mes’alesi üzerine diyânet nâmına ulu orta i’tirâz etmek iktizâ eylemez. Zîrâ bu gibi mübâhesî mütâla’a eder iken bir muvâzene vâirdir ki hiçbir vakitte o muvâzeneyi elden bırakmamak lâzımdır. Şöyle ki:

Müseviyet olsun, İseviyet olsun ve İslâmiyet olsun, bir dîni mîzân-ı tedkîke çektiğimiz zamân en evvel onun üss-i esâsını yoklarız. Eğer esâs-ı tabî’at maslahata muvaffak düşmez ise artık fûrû’âtına bakmayarak elimizi çekeriz. Meselâ Brahma dîninde birtakım zevât-ı mahîlenin yeri göğü ya’ni ‘avâlimi beyinlerinden taksîm ederek her biri bir nevi’ hükûmeti ele aldıkları esâsını gördüğümüz gibi bundan bil-tabî’ elimizi çekeriz.

Fûrû’ât cihetine gelince. Bunda iki sûret vâirdir. Birisi ‘ilmi ahlâh ve diğeri siyâsiyâta ve hukûka te’alluk eder.

‘İlm-i ahlâka te’alluk eden husûsât tedkîke bile muhtâç değildir. Zîrâ hiçbir dîn olamaz ki serkati, kezzebi, vesâ’ir menâhîyi tecvîz etsin. Fakat siyâsiyâta te’alluku olan husûsât-ı esâsa ettiğimiz dikkat kadar dikkatle muvâzeneye mecbûruz.

İmdi İncil-i Şerîf nâmına olan enâcilde “Sana bir tokat vururlar ise aslâ mukâbele etmeyip bir daha vurmaları için öteki yanağını dahi çevir” hükmü gibi ahkâm olduktan sonra meydâna yukarıda ta’rîf edilen icrâata me’mûr bir engizisyon cem’iyeti çıkabileceğine istigrâb etmemlidir. Benim yanağıma tokat buran adam hukûk ve hürriyetime ta’riz etmiş demek olduğundan muhâfaza-i hukûk ve hürriyetime çalışmak tabî’en pek meşrû’ iken izhâr-ı meskenete neden mecbûr olurum? Diyânet beni gayrin

hukûk ve hürriyetine fuzûlî ta'rizden men' ederek pek haklıdır. Lakin muhâfaza-i hürriyetimden men' edemez.

Gelelim diyânet-i Mesîhiye'ye.

Bunun esâsı bizim hükm-ü Kurân'a tatbîk edildikten sonra tabî'at-ı emre muvaffak olup Kurân-ı Şerîf'in haber verdiği diyânet-i Mesîhiye'ye hiçbir i'tirâzımız yoktur, olamaz. Fakat şimdiki mevcûd olan esâsı Kurân'ın haber verdiği esâsa tatbikte ve muhâkemâtımızı ona göre icrâda yine hürüz.

Diyânet-i Mesîhiye'nin fûrû'âtından ahlâk ciheti aslâ i'tirâz götürür bir şey olmayıp eğerçi enâciliyede hukûk ve siyâsete müte'alık ahkâm yok gibi ise de yukarıda göstermiş olduğumuz hüküm gibi ba'zı ahkâm-ı siyâsiyâta esâsı ittihâz edilebileceğinden işte burası i'tirâz götürür.

Ma'hezâ engizisyon cem'iyetinin ber-minvâl-i mezkûr harekât-ı hunhârânesi şimdiki diyânet-i Mesihe'nin dahi tecvîz edemeyeceği bir hâl idi. Yalnız dîn nâmını icrâ-yı mazâlîme âlet ederek dünyâda ne kadar sa'âdet olabilir ise onu biz-zât kendilerine hasırla halkı yalnız o sa'âdetin husûlüne hizmetkât etmeye çalışanlar idi ki cem'iyet-i mezkûreyi o dereceye îsâl etmişler idi. Engizisyon diyânet-i Mesihe'nin bir rekni olmuş olaydı şimdi nâmı yere yatırıldığı hâlde diyânete hâlel gelmek iktizâ etmez miydi?

Diyânetin mâhiyetini bizim Türkler cümleden 'âlâ takdîr ve ta'yîn etmişlerdir. Bunlar siyâsiyât ciheti için derler ki "Şerî'atın kestiği parmak acımaz."

Vâkı'â pek doğrudur. Zîrâ diyânet denilen şey halkın kabûl edemeyeceği ahkâmı hükm-etmeyip o kadar kabûle karîn olan ahkâmı hükm-eder ki o hüküm insânın parmağını kesse mahkûm, o parmağın sahîhen kesilmesi lâzım gelceğine kendisi dahi kân'i olur. (Hatta bu esâsından intikâl ederek fenn-i hukûk dahi halk 'indeinde kâbl-i kabûl olmayan kânunun kânun olmayacağını beyân eder)

İmdi mâdâm ki diyânet-i 'İseviye bir dîndir, dînde kâbl-i kabûl olmayan bir hüküm nasıl bulunur ki engizisyon dahi dîn tarafından geldiğine inanalım?

Vâkı'â Roma hükûmet-i cismâniyesi tiyatroya gitmemek, baloda raks etmemek dîn 'aleyhine kitâb yazmamak, hâsılı diğer bir bendimizde dahi demiş olduğumuz vecihle

yere tükürmemek ve göğe bakmamak hakkında birçok ahkâm koymuş ve her kim bu ahkâmı kabûl etmez ise kâfir olacağını ‘ilân eylemişti. Ancak biz dîn nâmına mevcûd olan bir şeyde bu gibi ahkâm olduğunu o dînin kitâbında gösek bile “Sonradan ‘ilâve edilmiş” diye kesip atarız. Çünkü dînimizde “Küfrü dahi öğreniniz, tâ ki tevâkkiye medâr olsun” diye ‘âlemde hiçbir endâzenin ölçemeyeceği hürriyeti görüp durur iken başka bir dîn olup da bunun ‘aksini hükm-edebileceğini nasıl kabûl ederiz? Öyle bir dîn sahîhen vâir ise esâsından inkâr ederiz.

Şu hâle göre engizisyon cem’îyetinin dîn muktazâsından olduğunu ve bir adamı dîne zorla sokmak meşrû’ bulunduğunu ve zorla girmez ise vatandan tard-edileceğini nasıl tasvîb edebiliriz ki elimizde bulunan dîn “Onlara yâni Yahudilere içinizde hâneler icâr ediniz, onlar dahi hak kelâmı işitsinler. Şâyed ki hidâyeten mazhar olalar” diyor.

İşte bu ahvâli nazar-ı muvâzeneye alarak engizisyon cem’îyetinden dolayı diyâneti mes’ûl tutmayı bunu papaz-ı zalimeye la’net etmelidir. Hakk olan dahi budur.

(İntiha)

Her Şey Bizimle Berâber Vefât Etmez

Masilyon’un Bir Makâlesi

Eğer her şey bizimle berâber vefât edecek olsaydı ‘âlemin başka birtakım kavânine tâbî ve benî beşer miyânında başka birtakım ahlâk peydâ olması ve başka ‘âdetler zuhûr etmiş vel-hâsıl her şey’in tebdil ve tahavvül eylemesi lâzım gelirdi.

Eğer her şey vücûdumuzla berâber vefât edecek olsa ‘âlemde hakkâniyet ve muhabbet ve nâmûs ve hüsn-ü i’tikâd ve tahdîs-i ni’met vesâ’ir bu gibi şeyler hep sehven ve hatâen ihtiyâr olunmuş şeyler münzelesinde kalırdı. Çünkü yârın diyâr-ı ‘ademe gidecek olan insânlara karşı hiçbir borcumuz ve onlarla beynimizde hiçbir râbîta ve kendilerinden hiçbir ümîdimiz kalmamış olacak demektir.

Eğer her şey bizimle berâber vefât edecek olsa “Oğul”, “Baba”, “Zevc”, “Zevce” gibi tatlı tatlı isimler ‘âdetâ şimdi tiyatrolarda işidilen bu isimlere benzer idi. Zîrâ bunları yekdiğeriyle rabt-edecek râbîta mün’adim olacak ve biz dahi mün’adim olduktan sonra çocuklarımızda bize halef olmayacak demektir. Kezâlik zevc ve zevceyi yekdiğeri-

rabt-eden râbita-i mukaddese ‘âdetâ bahâyim ve haşiyenin çiftleşmesi kabîlinden ‘add-olunacak ve böyle bir izdivâçtan husûle gelecek çocuklar ise vâkı’â bizim yavrularımız demek olup ancak biz mün’adim olduğumuz gibi onlar dahi mün’adim buldukları cihetle onlar bizim evlâdımız ve biz onların babası olmak muhâl hükmüne girecek demektir.

Her şey bizimle berâber vefât etmez. Eğer her şey bizimle berâber vefât edecek olsa hândânımızın silsile-i nâmesi ‘âdetâ bir oyuncak müsâbesinde kalacak idi. Zîrâ o hâlde ne ecdâdımız ve ne de ahfâdımız olmayıp ecdâdımızın şân ve ‘azimetle Mübeccel olan nâmeleri hiçbir ehemmiyeti hâ’iz olmayacak ve zevât-ı meşhûrenin nâmalarına edilen ri’âyet bir nevi’ çocukluktan ‘ibâret kalacak idi. Artık vücûdu kalmamış ve mün’adim olup gitmiş olan insânların ne ehemmiyeti görülebilir ki nâmalarına ta’zîm ve ri’âyet borcu bâkî kalsın?

Babalarımızın ve dostlarımızın vücûdundan münkalib olan toprak bir hâl-i nâpâk münzilesine inip bu toprağın tozunu havâyâ uçurmaktan başka bir şey’e yaramayacağı derkâr olurdu.

Husûsuyla akvâm-ı bedeviye ve vahşiyeye ‘inde bile mukaddes ve mu’azzez olan vasiyetler ‘âdetâ ma’tûhluk sıra zamânının hezeyânları kabîlinden ‘add-olunup son nefesinde çıkan bu söz bir makinenin kırıldığı zamân son def’a olmak üzere ettiği patırdıya benzerdi.

Hâsıl-ı kelâm her şey bizimle vefât edecek olsa bütün kânunlar bir mecnûnun evâmîr ve nevâmîs müşâbehesinde kalır ve ‘âr ve nâmûs denilen şey ise boş yere tevehhümden ‘ibâret ‘add-olunur-idi.

İşte ‘addime i’tikâd eden feylesofların ‘akıl ve hikmeti bundan ‘ibârettir. Eğer bunların i’tikâdlarına i’tibâr edilecek olsa hasenât ve seyyi’ât hiçbir ehemmiyeti kalmayarak ‘âlemin herc ü merc olmasına rızâ göstermek lâzım gelir idi.

İntihâ

Ahmet Midhat’ın Mülâhazası

Evet, felâsifeden bir kısmı öldü ki tabî'at der iken mâverâ-i tabî'ata fikir uzatıp Masilyon'un şu makâlede redd ve tezyîf eylediği derecâta kadar vardı.

Bunların muhâkemât vâk'ası bâdî-i nazarda pek kutlu görülür.

Ezcümle derler ki:

“İnsân denilen şey sâ'ir hayvânât dahi hesâbda dâhil olduğu hâlde rû-yi ârzda ot gibi biter ve bir sadme-i rûzgâr ile mahv olup gider.”

“İnsân 'indinde dünyâ mevcûddur. Fakat insânın mevcûdiyetine göre mevcûddur. Ya'ni insân vâr olmuş da kendi nazarında dünyâ dahi vâr olmuş. Eğer insân dünyâyâ gelmemiş ve dünyâyı görememiş olaydı, o zamân onun için dünyâ yok olur idi.”

İşte felâsife-i merkûme bir kerre mâverâ-i tabî'ate bu sûretle geçdikten sonra yine derler ki:

“ ‘Âr, nâmûs, muhabbet, cemiyet gibi tekâlif, benî beşer için hakîkatte vücûdsuz şeylerdir. Onlara yine insânlar vücûd vermiştir. Bir adam “Bende ‘âr ve nâmûs vâr” diye kendisinde ‘âr ve nâmûs îcâd ettikten sonra kendini ‘âr ve nâmûs kaydıyla mukayyed kılmıştır. Eğer “Yok” diye hükmetmiş olaydı, o kayıttan âzâde olurdu.”

Bunlar şu da'vâlarını her şey üzerine ta'mîm edip meselâ ‘aşk ve sevdâ-yı vatan pek zorlu bir şey olduğunu ve insân yalnız İstanbul'da doğmuş olduğu için şehr-i mezkûru kendisine vatan i'tibâr edip onu muhâfaza yolunda budala gibi kan döktükten ve hâ ki yine bu adam anasının karnında iken anasıyla berâber farazâ Petersburg'a gidecek olsa o hâlde Petersburg'u kendisine vatan ittihâz edip ba'ide vatanının istihsâl-ı menâfi'i için gelip İstanbul'u vurmak 'ibretine düşeceğini dermiyân ederler. Hatta bu muhâkemeyi dîn cihetine de intikâl ettirip meselâ otuz yaşına kadar diyânet-i Mûseviye'ye bil-tabî'iyeye o dîn uğrunda ve Hristiyânlık 'aleyhinde muhârebe etmiş-iken ba'ide Hristiyân olup bu kere dahi Hristiyânlık uğrunda ve Musevîlik 'aleyhinde kânını döktüğünü dermiyân ederler.

Bu sınıf felâsife yalnız muhâkemât-ı felsefiyede dahi kalmayıp fûnûna bile bil-intikâl ezcümle derler ki:

“Deli gibi mübâhese-i ab’âd ile uğraşan felâsife-i hendesiye’nin ‘akıllarına şaşarız. Bunların kafa patlattıkları ab’âd iki nokta bînindeki mesâfe değil mi? Bunların da’vâsı o kadar çürük, o kadar boştur ki eğer mezkûr iki noktayı ortadan kaldırıvermiş olsak kendileri apaçık ve tehî dest kalırlar idi.”

İşte îrâd ettiğimiz şu birkaç misâllerin müvâzenesinden dahi anlaşılacağı vecihle eğer kavânîn-i ‘âlemi felâsife-i merkûmenin esâs muhâkemât üzerine binâ edecek olsak dünyâda her şey’in bizimle berâber vefât etmesi değil hatta biz bile ‘âlem hayâtta iken müteveffî hâlinde bulunmaktığımız lâzım gelip o hâlde dahi Masilyon’un dediği gibi ‘âlemin herc ü merc olması iktizâ eder idi. Fakat müvâzene-i ‘âlemi hiçbir cihete i’nâtmamanın yolunu bulmak için beyin patlatan hükemâ felâsife-i merkûmeye pek kolaylıkla mukâbele edebiliyorlar. Ezcümle diyebiliriz ki:

“Mâdâm ki dünyâda her şey bir emir i’tibârı olup i’tibârdan sükûtu ‘adm-i vücûdunu müstelzimidir. Mâverâ-i tabî’atte muhâkemât ile uğraşan zevâtın vücûdları vücûdlarıyla berâber i’tikâdleri dahi mün’adim i’tibârıyla mün’adim olabilir. Fakat bunların in’idâmı dahi hey’et-i ‘âlemin in’idâmını müstelzim olmaz. Kendileri ve kendileriyle berâber i’tikâdları ortadan kalktığı hâlde dahi hey’et-i ‘âlem vâkî’ olup o hâlde hükemâ-yı mu’tedilenin şu müdâfa’ası usûl-ü felsefe üzerine yürüdülmüş olmakla lebb-i hikmeti istihsâl etmek müte’essir olabilsin. Binâberîn ben mes’eleyi şu sûretle îzâh eder de derim ki:

-‘Âlemde zevâtın birisi üzerine veyâhûd eşyâdan birisi veyâhûd ahkâmdan birisi üzerine mahsûsen ve münhasıren kânûn konulamaz. Kânûn hey’et-i ‘umûmiye için yine ‘umûmiyet üzere konur. Binâberîn bir adamın dünyâyâ gelmemesiyle dünyânın ‘adm-i vücûduna ve bu hâlde kavânîn ve ahkâm-ı mevcûdenin boşluğuna ve beyhûdeliğine hükmedilmek iktizâ etmez. Îrâ ‘âlemde öyle bir adam tok ise diğerk adamlar vârdır. Ve öbür adam dünyâyâ gelmemekle kavânîn ve ahkâmdan vâreste olur ise diğerklerinin ya’ni ‘âlemde mevcûd olanlarının vâreste olması iktizâ etmez.*

-Bu üss-i esâsa dahi ne hâcet? Kânûn ve ahkâm meydânda vücûdu mevcûd olanlar içindir. Tabî’at bir vücûdu mevcûd etmemiş ise onun üzerine bir hüküm dahi koymayıp fakat bir kere mevcûd olan vücûd tabî’atın koyduğu ahkâmdan hârice çıkamaz. Bir vücûd mevcûd olmayıncaya kadar ahvâl-i mâziye ve âtiyesinden mes’ûl olamaz. Fakat

isbât-ı vücûd eyledikten sonra yâlnız hâl-i hâzırı değil mâzi ve istikbâlden dahi mes'ûl olur.”

-Meselâ ben dünyâyâ gelmemiş olaydım siz beni aramazdınız. Fakat dünyâyâ gelmiş olduğumdan el haletü hazihi huzûrunuzda mevcûd bulunduğumdan beni yâlnız kavânin ve ahkâm hâzire-i tabî'atle mahkûm etmek şöyle dursun son ahvâl-i maziye ve istikbâliyemden dahi me'ûl tutuyorsunuz. “Sen nereden geldin? Nereye gidiyorsun?” diyorsunuz. Veyâhûd benim felânın oğlu olduğumu ve filânın dahi benim oğlu olacağımı dermiyân ediyorsunuz. Bundan da kat-ı nazar bana diyorsunuz ki sen vaktiyle şu ve bu muvaffakiyetin ve'azimetin nâ'ili olan babaların oğlu olduğun gibi bundan sonra şu şânlarla şu 'azimelere nâ'il olacak oğullar dahi senin ahfâdın olacaktır. Binâen'aleyh bir adam 'âlem-i vücûdda bir kere mevcûdiyeti isbât eylediği gibi bil-tabî' ahkâm tahtına girmektedir.

Mâverâ-i tabî'atte bulunan felâsifenin da'vâsı mesmû' olabilir idi. Lakin Masilyon'un dediği babalık ve oğulluk hayvânların übuvvet-bünüvveti sûretinde de değil belki her ferd-i ferâde halık olunmuş oaydı o zamân olurdu. Ya'ni insânlar müteselsile babanın salbindan ve ananın rahminden inmeyip de başlı başına “Ta'bir-i meşhûr-u mûcibince” mantar gibi tarladan bitmiş olaydı o zamân muhâlifinin da'vâsı yerini bulurdu. Hâlbûki mantar dahi başlı başına çıkmıyor. Bu sene gördüğümüz mantar geçen seneki mantarın oğlu ve vârisi ve halefi olduğu gibi bundan böyle çıkacak olan mantarların dahi babası cediti, selefidir. 'Âlem zincirlemesine gittikten sonra muhâkifinin fikri nasıl teslim olunabilir.

Netîce-i kelâm, 'âlemde Masilyon'un dediği gibi yâlnız her şey' bizimle berâber vefât etmemek şöyle dursun, hiçbir kimse ve hiçbir şey mün'adim olmamakta bulunduğu gibi biz dahi mün'adim olmamaktayız, nasıl ki yüzlerce 'asırlar mukdem gelmiş olan insânlar eserleri ile hâlâ bâkîdirler. Bizim dahi eserlerimizle bâkî olacağımız derkâr olup ta'bir-i âhirler nasıl ki bundan yüzlerce âsıl mukdem gelen insânlar ahlâfı için ya'ni bizim için çalışmış iseler bizim dahi ahlâfımız için çalışmaklığımız lüzûmu bedîhî ve bu hâle göre 'âlemde bir verâset-i müteselsilenin vücûdu tabî'idir.

Vefât etmemeliyiz! Mün'adim olmamalıyız!

‘Âlemde hayât-i câvidâniye nâ’il olmak için çalışmalıyız! Kendimizi ‘abes zann-eder isek ‘âdî hayvânâtta ve belki nebâtâtta hiç farkımız kalmaz. Hâlbuki onlar da ‘abes değildir? Onlarda dahi verâset-i müteselsile mevcûd olduğu hâlde vefâtleriyle berâber nâm ve nişânlarının dahi gayb-olup gitmesi mahzâ meziyet-i insâniyeden mahrûm olmalarından neş’ât ediyor. Eğer biz yalnız hayvâniyetimizle kanâ’at etmeyerek insânlık ‘âlemine girer de çalışır isek ma’nen ve hükmen hayât-ı câvidânî ile yaşayabiliriz. Muhâlifin eğer yalnız kırk, elli seneden ‘ibâret bulunan şu ‘ömr-ü sûriye râzı oluyorlar ise rızâlarında muhtârdırlar. Biz ona râzı olmayacağız. Hayât-ı sermedî ile yaşamaya çalışacağız. (İntihâ-yı Mülâhaza)

Kim Kimi Nasıl Tekfir Edebilir?

“Tekfir” denilen şey dünyâda vücûdsuz veyâhûd vücûdu hükümsüz kalmış olsa idi, ‘ilmi târîh o kadar küçülür idi ki ‘âdetâ bütün bütün yok olmasına hemân hiçbir şey kalmaz idi. Yalnız bu tekfir kaziyyesidir ki ‘âdetâ Kürre-i Ârz’ın şu üzerinde bulunduğumuz dördüncü tabakasını isti’âb eden denizler gibi denizler teşkil edebilecek kadar kânlar dökülmesine sebebiyet göstermiştir.

Hatta bu ‘asra kadar devâm edip geldiği üzere milletler her ne zamân yekdiğerinin kânı mübâh olduğunu ‘ilân etmek isterler ise keyfiyeti tekfir cihetine döküp muhârebeye (Dîn uğruna) deyu gitmeleri tekfir mes’elesinin ehemmiyeti müvâzeneye medâr olur bir sûrettir.

Bu da’vâ neden çıkıyor? Şüphe yok ki birinin gördüğü hakkı diğeri görmemesinden. Öyle ise bakalım o “Hakk” nedir.

hakkın neden ‘ibâret olduğunu ulu orta ta’yîn edemeyiz. Zîrâ erbâb-ı münazi’e miyânında henüz mu’ayyen değildir. Bunun için bir misâl tasavvuruna mecbûruz.

Hâydi diyelim ki münâza’un fih olan hakk, düz bir sâha üzerinde kâ’in bir kürsüte çıkıp ‘âleme ‘arz-ı didâr eden orta boylu endâmı mütenâsib ak sakallı ve tepeden tırnağa kadar beyâzlar giymiş bir vücûddur.

Ne o? Misâl pek tuhaf mı oldu? Vâkı’â tuhaf oldu. Zîrâ “Hakk” denilen şey bu kadar bedîhî olduktan sonra onu kim bidâheten görmez ki hatta ol-bâbda mücâdeleye ve yekdiğerini tekfire mecbûriyet görsünler. Bu hâlde “Kim kimi nasıl tekfir edebilir?”

Evet! Bu mülâhaza pek becâdır. Fakat bu hakkın mâhiyetini takdîr için meydâna gelmiş olan erbâb-ı dikkatten her birinin gözlerinde birer güzellik vâri ki kimisi kırmızı ve kimisi mâ'î câmlı. Kimisinin camı tulânı gösterir, kimisinin 'arzânı. Bu hâle göre mübâhisîn ne yapar? Birisi "O vücûd kırmızıdır" der ve diğeri buna "Hayır, kırmızı değil mâ'îdir" diye i'tirâz eder. Ve birisi o vücûd endâmı nahîf ve uzun boylu bir şeydir" diye hükme eder ve diğeri "hayır, öyle değil, şişmân ve kısa boyludur" diye muhâlefet gösterir. İmdi böyle olduktan sonra da'vâ neye müncer olur? Şüphe yok ki her biri diğeri tekfir ederek dünyâ al kâna boğulur.

Hâlbuki "Kim kimi nasıl tekfir edebilir?" ve nasıl tekfir edebiliyor? Hepsinin manzarası başka. Herkes hakkı kendi gördüğü gibi zann-ediyor. Ve öyledir. Zîrâ hakkı kırmızı diyen fî-l-vâkî kırmızı görüyor. Herîf yalan söylemiyor, binâberîn bu da'vâsı üzerinde fedâ-yı cân etse dahi boş yere etmiyor. Ey bu da'vâ-ül-nihâye böyle sürüp gidecek midir? Gitmemek lâzım! Ancak ol emirde ber-minvâl-i muharrer "Hak" vücûd-u müşahhasesinin mâhiyeti ta'yîn edilmelidir ki da'vâya faysal verilebilsin.

En ziyâde istigrâb olunacak cihet neresi? Ber-minvâl-i muharrer saha-yı temâşâda b vücûd-ı mefrûz hakkı tedkîk edenlerden birkaçının gözlükleri kırmızı câmlı olur da bunlar vücûd-u mezkûru hep kırmızı olarak gördüklerinden ol-bâbda ittifâk ederler. Artık bu ittifâk kendileri için ol kadar kuvvet-i kalb olur ki hakk kendi keşiflerinden 'ibâret olduğuna hiç şüpheler kalmayarak sâ'irler beni bütün bütün tekfir ederler.

Hâlbuki hakkın kırmızı olmasını i'tikâd eden bu cem'iyetten ba'zılarının gözlükleri daha büyücek ve ba'zılarının daha küçükve ba'zısı biraz 'arzânı ve diğeri biraz tulânı ve kimsenin biraz daha koyuca kırmızı ve birazının biraz daha açıkça gösterdiğinden bir tekfir ve tekfir da'vâsı dahi bunlar miyânında zuhûra gelir ve bunlar dahi esâsen bir i'inkâde hizmet eyledikleri hâlde fûrû'atta olan ihtilâfları siy'asiyle kasâb gibi yine kan döker durur.

'Acabâ bu kadar erbâb-ı dikkat içinde renksiz (ya'ni beyâz) ve kuvvetsiz (ba'zı eşyâyı olduğu gibi gösterir) güzellikle bakarak hakikat-ı hakkı ta'yîn etmiş hiçbir kimse yoktur?

"Yoktur" denilemez. Olmamak olmaz. Zîrâ hakkın mâhiyetini arayanlar bir değil bin değil yüz bin değil milyona varmış olduğundan bu kadar mütehâlif gözlükler içinde

birisi dahi matlûb olan gözlükle bakmış görmüştür. Ancak çi-fâ'ide ki bunca milyon ihtlâfa karşı o hakikat dahi araya karışmakta ve o da diğerleri tarafından herc ü tekzîb belâsından kurtulamamaktadır.

Sözü daha ziyâde uzatmaya ve tatvîl-i kelâm ile tasdî'e ne hâcet? Dünyâda mevcûd olan 'kâyidi hep bir yere toplayıp da bakmış olsak erbâbından her biri diğerini herc ü tekzîb ettiği cihetle bu belâdan azâde hiçbir 'akîde bulamayız.

Bembeyâz ve kuvvetsiz bir câmdan bakıp-da vâkı'â hakikati olduğu gibi görmüş olanların gözlükleri bile ya derecât-ı mütehâlifede dumanlanmış veyâhûd toz ve topraklanmış olduğundan onların dahi keşfiyâtı yekdiğerine i'tirâzdan kurtulamamıştır.

“Ümmetim benden sonra yetmiş münkasım

Olacak ve her biri hakikat kendisinde

Olduğunu i'nkâd edecek ise de

Şâhîd-i hâkikat içlerinden ancak

Birisinin âgûş-u vassâlinedir” hikmeti bu bâbda bürhân-ı kâtı'â olarak îrâd edebiliriz.

Mukaddime-i da'vâdan buraya kadar basit ettiğimiz sûret-i da'vânın muhâkeme-i vicdâniyesinde mes'elenin rûhu gözlüklerden 'ibâret olduğunu gösterdiği ve güzellik mes'elesi hall edilecek olur ise da'vânın tamâmıyla halledilmiş olacağı derkâr bulunduğu cihetle biz dahi mes'eleyi o cihete husr-etmeliyiz.

Yukarıda tasvîr ettiğimiz vücûd-u hakkı mu'âyeneye medâr olan gözlükler halkın zann ü gümânları demek olduğuna ve zann ü gümân denilen şey gözlükler için garz etmiş olduğumuz elvân kadar mütehâlif ve eşkâl kadar mütebeddil olduğuna mebnî vücûd-u hakk-ı mücerred zann ü gümân gözlüklerinden bakılıp aranmış olduğu cihetle bunca ihtilâf meydân almıştır. Bembeyâz ve kuvvetsiz olmak üzere tasavvur ve tahayyül eylemiş olduğumuz güzellik ise felsefe)ve fakat şimdiki derecedeki felsefe olmayıp kendi derece-i 'âlîhesine nisbetle şimdiki felsefenin esfel-i sâfilîn pestinde kaldığı felsefe) olmakla eğer bu manzaradan bakılmış olsa matlûbun sûret-i bidâhetite temâşâ edileceği derkâr bulunmuştur.

Hatta temâşa edilip bitmiştir bile. Çünkü “İslâmiyet” işte sâlif-ül-vasf beyâz câmlı gözlük olup ancak bu gözlüğü temizce silip-de öyle bakmalır ki hakîkat karşımızda sûret-i bidâhette görülsün.

Âh!! Kürre-i ârzın kıt’aât-ı hamsesinde bu gözlüğü silip parlatıp da vücûd-u hakkı öylece temâşa olsalar idi, “Kim kimi nasıl tekfir edebilir idi?” Ben bu tahassürde iken imkândan ba’îd değildir ki bir mu’teriz peydâ olsun-da İslâmiyet gözlüğünden bakar isek matlûbu bidâheten görebileceğimize i’tirâz etsin!! ‘Acabâ böyle bir mu’terize ‘itâ-yı cevâbdan me’yûs olur muydu?

Hâşâ! Hâşâ! Bin kere hâşâ! Mu’terize şunu sorarım ki hakîkate her kıt’ada her iklimde her ülkede her memlekette ve belki her mahallede ba’zıları kırmızı ve ba’zıları mor derler. Ya’ni yukarıda dediğim ve pek hoşuma gittiği cihetle burada dahi tekrârına mecbûr olduğum vecihle elvân ve eşkâl ne kadar mütehâlif olabilir ise o kadar sûret veriyorlar. Ancak bir kıt’a bir ikim, bir ülke, bir memleket veyâhûd bir adam olabilir mi ki iki kere iki altıya bâliğ olacağına kâ’in olsun? Kezâlik dünyânın neresinde iki nokta bîninde en yakîn mesâfe hatt-ı müstakîm olduğunu inkâr edecek bir adam vâdır?

İmdi felsefe her şeyî’i bu gibi mukaddemât-ı yakîniyye üzerine hükm-edeceğine ve İslâmiyet ise mukaddemât-ı yakîniyye dahi hâcet bırakmayıp sırf bidâhet ve hakîkatten ‘ibâret bulunduğu mebnî İslâmiyet’in hakîkat emrinde gösterdiği biâhetleri redd-edebilmek ba’îde iki kere ikinin on sekiz edeceğini da’vâ etmeye benzer. Şimdi siz diyeceksiniz ki “Hâydi bakalım, İslâmiyet’in matlûb olan hakîkatı ‘âdetâ sâ’ir mesâ’il felsefe gibi mâddeten ve bidâheten gösterdiğini bize isbât et”

Hây! Hây!! Ancak ol emirde İslâmiyet’in felsefesini meydâna çıkaralım. Bir kere elimizdeki senedât yâlnız menkûlâtta ‘ibâret kalmasın. Felsefe-i İslâmiye’yi meydâna çıkaralım. Ya’ni gözlerimizde olan evsâfi gözlükleri temizce silip ol-vecihle bakalım da eğer hakîkati isbâtta müstegnî bulunan bedîhiyât sûretinde gösteremez isek o zamân mes’ûl olalım.

Hem de biz bu gözlükleri mutlakâ sileceğiz. Bir zamân gelecek ki o güzellikleri muhâliflerimizin birûnuna dahi takıp hakkı onlara da göstereceğiz. Çünkü hakk mâdâm ki her millet ‘indinde hâlâ derdest-i tahrîdir. Ve mâdâm ki bunu bizim gözlüklerden

başka gözlük göremeyip o gözlüklerde bizdedir bu muvaffakiyet dahi bizim yüzümüzden ya'ni millet-i mu'azzame-i İslâmiye yüzünden meydâna çıkacaktır.

Şu kadar vâir ki biz İslâmiyet'i fûnûna tatbîk etmez ve felsefesini meydâna çıkarmaz isek şimdiki derecemizden ziyâde terakkiye muvaffak olamayız. Mesnedât-ı tabî'ate ve fenne tatbîk edildikçe yâlnız nakliyâtla 'akliyâta galebe mümkün olabilir mi? O hâlde kim kimi nasıl tekfir edebilir?

(İntihâ)

Hürriyetin Mâhiyeti Hakkında Hükemânın Hülâsa-i Efkarı

(Mâ-b'ad)

(Cem'iyet-i Medeniye)

Derler ki cem'iyet-i medeniye havâyici yekdiğerinin te'avün ve tenâsuruyla tesviye edilecek olan insânların topluca bir mahale toplanmalarından 'ibârettir.

Derler ki cem'iyet-i medeniye esâsen birkaç adamın bir fâmilya olarak teşkîl ettikleri cem'iyet olup mu'ahharen karâbet ve sıhriyet cihetiyle bu cem'iyet büyüye büyüye bir kabile olmuş ve fevâ'idi ittihâd eden diğeri familyalar ve kabîleler dahi dehâlet ede ede daha ziyâde büyümüş, araya diyânet girerek ve diyânet daha birtakım nâsı cem'iyete sokarak cem'iyeti daha ziyâde büyütmüş, kânun-ı medeniyet birçok familyayı birçok kabileleri birkaç diyâneti cem'-ederek meydâna koca koca milletle çıkarmıştır.

Hatta işin daha ilerisine gidenler ve rivâyet-i Tevrâte kadar varanlar derler ki gördüğümüz milliyetlerin Nuh'un üç evlâdıyla onların evlâd ve ahfâdından hâsıl olan taksimâtın mürûr-ı zamân ile uğradıkları inkılâbattan azime bir şey olup bakılsa benî beşer hep bir familyadan 'ibârettir.

Fakat târîh bu rivâyetleri tamâmıyla kabûlden bizi men'-ediyor.

Bizim gördüğümüze kalır ise cem'iyât-ı medeniye bir sâhib-i hurûcun birçok halkı dâ'ire-i itlâ'at ve inkiyâdına sokması sûretiyle teşekkül etmiştir.

Cem'iyetler bu sûretle teşekkül ettikten-sonra meydâna konulan kânûnlar eğer hürriyet-i 'umûmiyeye ri'âyet etmiş ise pek çok vakit devâm edip gitmiş ve hatta ba'zısı hâlâ

devâm etmekte bulunduğu gibi hürriyet-i ‘umûmiyeye derkâr olan ri’âyetinden nâşi ilâ-gayr-ül-nihâye devâm edeceği dahi bedîhî bulunmuş olup bunlar içinden hürriyet-i ‘umûmiyeye ri’âyet etmeyenleri mu’ahharen hürriyet-perverânın pençe-i intikâmında pâre pâre olarak cihânda nâm ve nişân bile kalmamıştır.

Şu hâle göre cem’iyât-ı beşeriyenin cem’iyât-ı medeniye hâline mehûl olması a’zâsının ahvâl-i hâzirelerini hakikat-i ahvâl ile tatbîk ederek görülen nevâkıs ve nefâyoso ittimâm ve zevâ’idi kusr-edede ol-bâbda birçok emekler ve kânlar sarf-ettikten sonra müyesser olmuştur.

Binâberîn cem’iyât-ı medeniyenin sûret-i teşekkülüne dâ’ir hükemânın tasvîr ettikleri sûreti bir (gûyâ) kaydıyla kabûl etmek lâzım gelir.

İmdi diyelim ki:

“Gûyâ birçok adam bir yere gelmiş, birbirine demişler ki “Yâhû arkadaşlar, işte biz hepimiz hürüz fakat birçok şeylere muhtâcız, temek isteriz içmek isteriz, giymek isteriz, barınacak bir yer isteriz. Bunlar ise birçok sanâyi’e muhtâç. Geliniz ba’zımız yerden ma’denleri çıkarırsın, ba’zımız dağdan ağaçları kessin, ba’zımız sürülerimizi ra’i etsin, ba’zılarımız ekin eksin, ba’zılarımız bunlar yüzünden hâsıl olacak hâm eşyâyı işlesin, hepimiz mahsûl-ı sa’y-i destimizi ortaya koyalım, râhat râhat yaşayalım kimse kimsenin hakkında tecâvüz etmesin” Bu teklîfe cümlesi râzı olmuşlar. Çünkü hepsi bu sâydığımız şeylere muhtâç kalmıştır. Fakat bir müşkül zuhûr-etmiş ki hak mes’elesidir. “Kimse kimsenin hakkında tecâvüz etmesin” söünün hükmünü öyle kolayca ta’yîn edememişler. Nihâyet hepsi birden yine düşünmüş “Herkes kendi ‘âleminde buldukça yine hür-i mutlak olsun istediği gibi düşünsün. İstedediği gibi karâr versin. Hatta fâ’ide ve mazereti yâlnız kendi nefsibe â’id olan icrâatte dahi hür-i mutlak bulunsun. Ancak te’sirâtı âhire tecâvüz edecek hem de gerek mâdde ve gerek hükmünü tecâvüz edecek husûsâta mukayyed olsun” demişler ve bunun üzerine beyinlerinde bir karâr verip ve karâr-ı vâki’i bir kontratoya rabt-edip “Her kim bu kontratonun hükmü bozar ise derecesine göre şu cezâyâ müstehak olsun” diye imzâ atmışlar.

Bundan sonra işbu kontrato hükmünün icrâsını yâ intihâb ettikleri bir adama veyâhûd bir adam emniyet edemezler ise birkaç adama vermişler.

İşte hürriyet-nâme ve kânûn-ı medeniyet ve hukûk-ı cezâ ve hükûmet hep ihrârın kemâlî serbestî ile imzâ ettikleri şu mukâvele hükmünden çıkmış.

“İnsân te’sîrâtı âhire tecâvüz edecek hem de gerek mâdde ve gerek hükmen te’sîrâtı âhire tecâvüz edecek husûsâtta mukayyed bulunsun hükmü ne kadar büyük bir hükümdür? O kadar büyük bir hükümdür ki isnân istemiş olsa bir hürü bununla ‘âdetâ esâret altına alır. Zîrâ te’sîrâtı mâddeten âhire tecâvüz eden icrâât-ı bedâhette bulunduğu cihetle ondan kat’-ı nazar fakat te’sîrâtı hüken âhire tecâvüz eden husûsat içine vicdâniyât ve ahlâk dahi dâhil olur. Siz hürri-i mutlak olarak istediğiniz gibi düşünmeye salâhiyetiniz olduğu hâlde sizin bu salâhiyetinizi bile tehdîd edebilir. Vicdânen kimse için fenâlık düşünmekten kendinizi men’ edersiniz. Cebren değil. Kânûn-ı hürriyete vaz’ ettiğiniz imzânızı muhâfazaten men’ edersiniz. Zîrâ benim ‘aleyhimde fenâ mütâla’ada bulunmanız hükmen bana sû-i te’sîri mûcib olur. Çünkü hepimiz dâ’ire-i medeniyette yaşar karındâş olduğumuz için ben sizin hakkımda hüsn-i nazar ve hüsn-i niyet ve hüsn-i teveccühünüze muhtâcım.

Eğer siz ‘aleyhimde fenâ mütâla’ada bulunur iseniz ben bunlardan mahrûm olurum. Eğer yukarıda tasvîr ettiğimiz kontratoya vaz’-ı imzâ eden zât biraz düşünceli adam olur ise mazereti yâlnız kendi nefesine â’id gibi olan husûsâttan bile kendisini men’ eder. Meselâ nefesine sû-i kasd edemez. Zîrâ mazereti yâlnız kendi nefesine â’id değildir. Kendisinden sonra öksüz kalacak familyasına bu sû-i kasdın mâddeten ve o adam cem’iyet-i beşeriyeye lâzım olduğu için mensûb olduğu cem’iyete dahi mazereti dokunmuştur olur.

Ancak bunu bilmeli ki insân bu kaydı ve daha doğrusu bu kadar kayyûdı tabî’atın kendisine bahş etmiş olduğu kemâlî hürriyetle kabûl etmiş olup kerhen kabûle mecbûr olmamıştır.

Medeniyet ve kânûn-ı medeniyet insânın hürriyetini gasb etmez. Yukarıda demiş idik ki hürriyet bir nevi’ nakid olup insân emniyet ve âsâyiş mübâya’ası için o nakidden iltizâ eden mikdârı sarf-eder. İşte cem’iyet-i medeniye dahi insânın kâffe-i hukûkunu bil-hâfıza kendisini emniyet ve âsâyiş içinde bulundurmaya mukâbil onun tarafından dahi ber-minvâl-i muharrer bir kaydı kabûl edecek kadar hürriyetini sarf ve fedâ etmesini ricâ eyler.

İşte cem'iyet-i beşeriye içinde bulunan ahrârın mâhiyet ve esâs-ı hürriyetleri tabî'atın kendilerine bahş-etmiş olduğu hürriyet kâmile-i mutlakeden kânûn-ı medeniyetin kendisini muhâfazaya mukâbil fedâsını iltimâs eylediği mikdârdan mütebâkî olan kısmı olup bu kadar hürriyetiyle insân kendi 'âleminde yine kemâlî hürriyetle yaşayabilir.

Hem de şunu da 'ilâveten dermiyân edelim ki bir hürr-i mutlak dâ'ire-i medeniyete girerek hürriyet-i kâmilesinden yalnız esirî gayre tecâvüz eden icrâatte mukayyed bulunması şartıyla fedâ ettiği bir mikdârından-dolayı zararlı çıkmaz, bil-'akis kâr eder. Zîrâ bir hesâba göre o yolda...

6.8.Sekizinci Sayı

Hürriyet Hakkındaki Müvâzeneden (Mâ-b'ad)

...fedâ ettiği şey lâşey kabîlinde kalıp hâlbuki kendisi dâ'ire-i medeniyetin hâricinde ve açıktaki bulunacak olsa ihtimâlden baîd değildir ki kuvveti kendisinden çok olan diğer bir hür gelip tekâmül hürriyetini gasb-edebilsin. İmdi mâlını kâffe-i âfâten muhâfaza ve te'mîn için bir cüz'ünü bedel vererek sigorta ettirmek kabîlinden olarak hürriyetinden bir cüz'ünü bedel ve ücret vererek hürriyet-i kâbilesini muhâfaza ettirmek bir 'âkıl için 'âdetâ lâ-büdd'dür. Ma'hezâ kendisi bu şerâiti kabûl etmemekte yine muhtârdır. Tek cemîyet-i medeniye içinde bulunan sâ'ir ahrârı rahatsız etmesin de varsın beyâbân ve vahşette istediği gibi hareket etsin. O hâlde hemcinsi bulunan ahrâr yalnız hasb-el-cinsiye kendi hakkında bir te'essüfle iktifâ eder.

Örümcekler

Örümcek hepimizin korkmakta olduğumuz vecihle köşede bucakta ve ba'zı ağaçlarda filânda inşâ eylediği ağ içinde ta'ayyüş eder bir hayvândır.

Ekser hayvânâtta gördüğümüz gibi örümcekte cem'iyetle ta'ayyüş fikri ve vefret üzere hissiyât-ı 'âşikâne bulamayacak isek-de kesb-i itlâ' edeceğimiz ahvâli yine nazar-ı istigrâbımızı celb edecektir. Zîrâ Cenâb-ı Kâdir-i Kayyûm Hazretleri her hayvâna bir cibillet, bir tabî'at, bir hüner ve ma'rifet vermiş ve bunları evvel-ül-basâr için başka başka birer ders-i 'İbret olmak üzere vaz' eylemiş idiğinden herhangi bir hayvân olur ise olsun husûsiyet-i ahvâlini tehkîk ve tedkîkten müstefid olmamak mümkün değildir.

Evvelâ Cenâb-ı Hakk, gazab ve hiddetin derece-i gâyesini bu hayvâncıklarda göstermiştir. Vâkı'â hayvânât-ı sâ'ire içinde dahi yırtıcı hayvânlar vâdır ki her tarafa saldırarak hemcinsini bî-huzûr eyler. Ancak örümcekler dâ'imâ yekdiğerine dahi saldırıp gâlib olan mağlûb olanı telef ve ekl eder. Hâniyâ başı benzemesin bi'aynihi bizim insânlar gibi imiş. Şu kadar vâ ki benî beşer nâz ve niyâzından ve sohbet ve istînâsından mütelezziz olduğu mahbûbesine olsun emniyet ve i'timâd ile mu'âmele gösterip hâlbuki örümcekler benî beşer için zevcesini (i'dâm değil) tatlıke medâr olabilecek kadar bir sebep olduğu hâlde dahi mücerred kârını acıkmasından nâşı pâreleyip yemek mukarrerdir. Ancak bu tagli ve te'adî insânlar miyânında olduğu gibi yalnız erkeğe mahsûs olmayıp dışısında dahi olduğundan erkek ve dişiden hangisi daha

zorlu ve kuvvetli ise diğeri parelemektedir. Binâberîn bunların mu'âmele-i zevciyesi pek garîb bir sûrette icrâ olunur. Şöyle ki:

Yazın gerek zevcin ve gerek zevcenin 'aşk, damarlarında seyyâle-i hibb ve şühî-i galeyân ve cevelâna başladığı zamân gerek dişi ve gerek erkek yekdiğerinin bezm-i muvâsalatına cân atmak isterler ise de o bezme cân atmak derken cânı ve hayâtı gayb etmek dahi muhtemel olduğundan bir türlü cesâret edemeyip ya dişisi erkeğin ve aplebî erkeği dişinin etrâfında dolaşmaya başlar. Dolaşır, dolaşır ve bir müddet yekdiğerine hâ'in hâ'in bakışır ve aralıkta birbirinin nîm-nigeh-i latif ve 'âtıfetini görür ise biraz daha yaklaşır, nihâyet velev ki muvakkaten olsun bir mütâreke ve musâlaha 'akd olunarak birbirine sarmaşır dolaşır ise de mu'âmele-i sevciye dâ'imâ yekdiğerinin şerrinden müdâfa'a tarzıyla icrâ olduğundan ba'zı kere vukû' bulur ki o esnâda dahi miyânede bir muhârebe zuhrûr ederek karı ile koca birbirinin cânına kasdla hangisi gâlib gelirse diğeri yer.

Cenâb-ı Nesaksâz-ı 'Âlem örümceklerin muhârebeden hiçbir farkı olmayan işbu sûret mücâma'aları teksîr-i tenâsle mâni' olduğu cihetle buna o kadar kuvvet vermiştir ki dişi örümcek bir def'a ki mücâma'adan pek çok zamâna kadar pek çok yumurtalar yumurtlayabilir.

Bu hırçın hayvânların evlâdına dahi muhabbetleri yok denilebilecek bir derecede olup yumurtaları etrâfına bir zarf örerek cânıyla terk eder ve yavrular zuhûr ettiği zamân kendilerine bakacak bir mâder-i müşfikleri olduğundan herkes kendi başına yaşayınca kadar cem'iyetle bil-ta'ayyüş ba'ide bir daha yekdiğerine selâm vermemek ve şâyed birbirini rast getirir ise cânına kasd etmek üzere ayrılırlar ve her biri kendi başına ta'ayyüş etmeye başlarlar. Şu kadar vâir ki ba'zı örümceklerin şefkat-i mâderânesi gâlice olduğundan yumurtasını ber-minvâl-i muharrer zarf içinde olduğu hâlde dahi muhâfazaya ve evlâdını kendi başına yaşayabilinceye kadar terbiye ve i'âşeye himmet eyler.

Bu derece vahşetleriyle berâber insâna alıştırmaları mümkün olup fakat te'rîf ve tafsîle muhtâç değildir ki bu ünsiyet insânın elâ gözüne meftûn olduğundan ileri gelmeyip mahzâ kendisine gösterilen sinek vesâ'ire gibi me'kûlâta tam'andan neş'ât eyler. Zîrâ o

kadar ekul ve o kadar oburdur ki tutmak ihtimâli olmayıp ancak bu dahi yuva yapmak için efrâz ettiği mâdde-i ma'lumêyi tedârik mecbûriyetinden neş'ât eder.

Bir örümceğin beş altı günde yapıp meydâna getirdiği yuva derlenip toplanacak olsa kendi vücûdundan birkaç kat daha büyük olacağı derkâr olup bu kadar mâdde ise mahzâ kesret-i külliye hâsıl olur.

Başlıca üç türlü örümcek olup binâberîn hayret de 'ukûl olan yuvaları dahi üç nevi'dir.

Birincisi bağçelerde ve açık yerlerde yaşayan örümceklerdir ki bunların yaptığı yuva dâ'iren mâdâr-ı etrâfına şa'sa'a salân bir güneş sûretini irâ'e eder.

Örümcek bu yuvayı yapmak için verâsından uç gösteren serrişteyi ağacın bir dalına yapıştırıp ba'ide bir yandan kopuvere kopuvere ve uzata uzata sallanır kalır ve rüzgâr kendisini sallaya sallaya hângi dala atar ise ipin öteki ucunu dahi o dala yapıştırır. Kendisine en ziyâde güçlük veren 'ameliyât işbu birinci teli germek olup ondan sonra ikinci teli uzatıp uzatıp kendisi ilk tel üzerinden yürüyerek karşıya geçerek ol sûretle rabt eder ve dîger yelleri dahi böyle peyderpey temdîd ve teksîr eyler.

Şu sûretle inşâ eylediği güneş gibi dâ'ire kendisinin gezinti mahali veyâhûd şikâr-gâhı oluğ asıl odası bu yuvânın cihet-i 'alyâsında güvercin yumurtası şekline karîb bir şekilde bulunur ve sâhib-i hâne yâlnız sabâhları ve akşamları seyrângâhında gezmeye çıkıp kusûr zamânlarında ise odasında oturur. Eğer gündüz ağına bir sinek konar ise odasından yıldırım gibi fırlayıp bilâ-amân kısıkvrak yakalayarak odasına götürür. O kadar da kuvvetlidir ki ba'zı kere kendisinden birkaç derece daha cesîm olan ve kanatlarının kuvvetine mağrûr bulunan sinekleri bağırta çağırta ve alt üst uğraşa uğraşa odasına götürüp en evvel kanatlarını ve ba'ide ayaklarını kopartarak ondan sonra sînesine çekip mevâdd-ı dâhiliyesini emmeye ve yemeye koyulur.

İkinci nevi' hânelerde bulunan örümcekler olup her zamân görmekte bulunduğumuz vecihle dîvâr köşelerine ve perde arkalarına yuva yapar. Yaptığı yuva kezâlik verâsından efrâz ettiği mâddeden 'ibâret olup ancak şekli bağçelerde bulunan örümceklerin yuvasına benzemeyerek nev'ummâ kırlangıç yuvasına andırır ve bu nevi' örümceklerin efrâz ettiği teller daha lüzûcetli olduğundan ve yuvayı dahi sıkça ördüğünden teller birbirine yapışıp 'âdetâ bir nevi' kumaş hâline girer. Kendisinin asıl

meskeni bu yuvanın bir köşesine inşâ eylediği mesûre gibi bir şeyden ‘ibâret olup onun içinde iskân eder ve cenâb-ı müntmmim-i mutlak Hazretleri bunun kısmetini kendi ayağına gönderdiğinden ve yuvasına düşen sinek o köşeye tutulmuş kuş gibi yapışıp kaldığından örümcek baba dahi ferrîh-i fahûr kısmetini ekl eder.

Üçüncü kısmı su örümceği olup bunların hâli ziyâdesiyle câleb-i nazar-ı dikkat ve istigrâbdır.

Bu kısım örümceklerin cismi daha büyücek ve önü dahi diğerlerinden farklıdır.

Bu hayvân hevâ ile teneffüs ettiği hâlde suda ta’ayyüşü ya’ni suda sûret-i ta’ayyüşü sahîhen ‘akıllara hayret verir. Suda yüzdüğü zamân arka üstü yatıp ol-vecihle yüzer ve karnı üstünde içi hevâyla memlû olarak teşekkül eden mini mini bir baloncuk işbu seyâhat ve sebâhatini teshîl eder. Fakat bu baloncuğun hizmeti yalnız bundan ‘ibâret değildir. Kendisi su altına dahi daldığı zamân işbu baloncuk hep yanında bulup suyun ka’rında onun içindeki hevâyı teneffüs eder.

En garîbi şurası ki bu hayvânın yuvası suyun dibinde olup hâlbuki yuvanın içi hevâyla memlû olunmakla su içinde yaşayan sâ’ir hayvânlar gibi su ile teneffüs etmeyerek yine hevâ ile teneffüs eder. Yuvasının şekli ve cesâmeti bi’aynihî bir güvercin yumurtasının yarısına müşâbih ve müsâvî ve birtakım ipliklerle suyun dibine merbût ve ikiye taksîm edilmiştir. Bir kısmı örümceğin yukarıdan taşıdığı ve getirdiği hevâ ile sımsıkı memlû olup onu muhâfaza zımında kapısı dahi dâ’imâ kapalıdır. Diğer kısmı ise hânesinin havalisi demek olduğundan o kısım havâdan hâlî ve su ile mâlîdir.

Örümcek yuvasına girdiği zamân işbu havalîde bulunan suyu hârice def’ ve teb’îd ederek kapısını kapar, ba’de hevâ ile memlû olan odasının kapısını açıp bu sûretle hevâyı sıya karıştırmaksızın yuvâsına girer, zevkine bakar. Ancak ne kadar olsa su içinde hevâyı muhâfaza kolayı bir iş olmadığından hevâ bir yandan tenâkıs ettikçe o da diğer taraftan taşıyıp ikmâl eyler.

(Â mübârek hayvân! Bu kadar zahmete katlanacağına çıkıp da halk gibi yeryüzünde yaşasan â!?)

Ancak kendisi su içinde avladığı hayvâncıklarla ta’ayyüş eylediğinden ve daha doğrusu hikmetine hayrân olmamak muhâl bulunan Cenâb-ı Hakk sırf hayvânât-ı beriyyeden

olan ve ancak hevâ ile teneffüs eden hayvânâta su dibinde yaşayabilmeyi dahi öğretmeye muktedir olduğunu bize göstermek için bîçâre örümceği bu sûretle yaşatmaktadır.

Yine örümcek zann-olunan diğer cins hayvânât dahi vâir ise de onlar başka bir hâlde yaşadıklarından bu bahsimizin hâricinde ve örümcekler ahvâlinin lezzetle mütâla'a olunacak ciheti yine şu icmâl ettiğimiz cihetten 'ibâret bulunmakla bunun terkîbâtı vesâ'iresi hakkında dahi tafsilâta girmemek ziyâdedir.

(İntihâ)

Meşâhîr-i Fazılâ-yı İslâmiye'den İmâm Fahrreddîn-i Râzî Hazretleri

İmâm-ı müşârün-ileyh Hazretleri'nin isim ve künyeleri Muhammed Ebû Bekir İbn-i Ziyâ-eddîn olup diyâr-ı Horasan'da el-hâletü hazihî harâbezâr bulunan "Rey" şehrinde tevellüd etmiştir.

Halefâ-yı 'Abbâsiye ve bunlardan bi-tahsîs Hârûn Reşîd'in himmetiyle şehir-i Bağdâd müşâhîr-i fazılânın karârgâhı olmazdan mukaddem zikr olunan Rey şehrinin mecmû'-efâsıl olmasıyla müte'addid ve mütenevvi' medreselerinden mâ'adâ gâyet muntazam bir de dâr-ül-fünûnu vâir idi.

İmâm-ı müşârün-ileyh Hazretleri'nin pederi şehir-i mezkûrun hatîbi olup Hazret-i İmâm-ı müşârün-ileyhi ol emirde kendisi tüccâr olmak üzere yetiştirmeye çalışır idiyse de çocuk fevk-al'âde zekâ ve fatânetinden nâşi ele avuca sığar bir şey olmadığından henüz mahalle mektebinde iken mûsikîye heves ederek galebe-i zekâdan 'ibâret bulunan hırçınlığı 'avd ve tenevvirle geçirir idi.

Yirmi yaşına varıncaya değin 'ulûm ve fünûndan ve hikemiyât ve nakliyâtta hiçbir behresi yoğ-idi derler.

Ol seneden sonraydı ki kahvelerde halk kendi tanburlarının nağmâtına hasr-ı sem'i 'itibâr ettikleri esnâda o dahi ba'zı 'ulemânın mübâhese-i 'aleyh-i hikemiyesine kulak misâfiri olmuş ve o günden bidâ' ile bir yandan fenn-i mûsikîsinde devâm ederek diğer taraftan dahi tahsîl-i kemâlâta sarf-ı makdûr etmeye başlamıştır.

‘Asırda fûnûn-u hikemiye-i riyâziyât ve hikmet-i tabî’yye ve hey’et-i târîh-i tabî’ ve ahlâk vesâ’ireden ‘ibâret olup husûsuyla Rey şehri dâr-ül-fûnûnu fenn-i tabâbet tabelesine fûnûn-u mezkûreyi mutlakâ ta’lîm ve tedrîs eder idi.

Fahreddîn-i Râzî ba’zı medreselerde bil-tahsîl Dâr-ül-Fûnûn’da dahi tahsîlini ikmâl eyledikten sonra (kendisinin tercüme-i hâlini yazan ba’zı muharrirlerin cerh ve tekzîbinden kat-ı nazar) o ‘asırda tekmîl-i tahsîl eden talebe çıkıp memâlik-i ba’îdeyi seyr ü seyâhat ve kendi kendilerine dahi birtakım tedkîkâtla imrâr-ı vakit eyledikleri mesellû İmâm Hazretleri de Suriye ve Mısır ve hatta Endülüs’e (ya’ni İspanya’ya) kadar seyâhat vermiş ve İspanya’dan ‘avdetle yine Mısır ve Sûriye’den geçip Bağdâd şehrinde ihtiyâr-ı ikâmet eylemişti.

Bu sırada Hârûn Reşîd birçok ‘ulemâ-yı be-nâmı Bağdâd’a celb ve cem’le fûnûn-u mevcûdenin derecesiz terakkiyâtına himmet etmekte bulunduğundan İmâm Râzî Hazretleri muharrirât-ı hikemiyesinin rağbet-i ‘umûmiyeye mazhariyetini görerek sa’âdet-i mâddiye ve ma’neviyeyi Bağdâd’da kaleme sarılmakta bulup tahrîr ve te’lîfe başladı.

Bir müddet bu sûretle hizmet ve o zamân Bağdâd’da bulunan kütübhâne-i cesîm ve kimyâhâne ve rasad-hâne ve bâ-husûs Sarây-ı Hârûn’da bulunan ‘azîm bir dîvânihâne ‘ulemâ-yı mevcûdeye cem’iyetgâh olduğundan Hazret-i İmâm işbu cem’iyetlere dahi muvâzenet ve birkaç mübâhesede kabiliyet-i fevk-al’âdesini isbât eyledikten sonra taraf-ı halîfeden Bağdâd hastane-i kebîrine ser-tabîb nasb-edildi ki ‘asırda mevcûd etbânın serâmedî sahîhen müşârün-ileyh Hazretleri olmağa me’mûriyet-i mezkûrenin kendisine ve kendisinin dahi me’mûriyet-i mezkûreye layenkati’ ‘umûm tarafından teslîm edilmişti.

Tahrîr ve te’lîfe bir kerre mübtelâ olan adamın ondan bir daha kurtulabilmesi muhâl bir şey olup İmâm Fahreddîn Râzî dahi bir yandan ser tabâbet hizmetini îfâ ve dîger taraftan yine te’lîfâtla iştigâl ederek birçok kitâblar daha yazmış ise de sonraları ârzû-yı vatan kendisini Horasan hânına da’vet etmeye başlamakla kalkıp o zamân Horasan’da hükûmet eden Mansûr’un nezdine gitmiş ve te’lîf ve tekmîl eylediği bir kimyâ kitâbını ledd-ül-takdîm Mansûr’un mazhar-ı iltifâtı olarak bin altın ihsânına dahi nâ’il olmuştu.

İbn-i Halgân bu bâbda bir hikâye takrîr eder ki eğerçi ‘adem-i sahif derkâr ise de mahzâ ‘adem-i sıhhatini göstermek için yine dercî-i fâ’ideden hâlî görülemedi. Şöyle ki:

Zikr olunan kimyâ kitâbını huzûr-ı Mansûr’a bil-takdîm bîn altûnu olduğu zamân Mansûr “Yazdığınız kitâbın pek çok mübâhis-i garîbeyi şâmil olduğu derkârdır. Ancak bunda hikâye ettiğiniz garâ’îb-i kimyeviye bana ‘amelen dahi göstermeniz iktizâ eder, tâ ki keyfiyyet vicdânımda tahakkuk ve ta’yin etsin” demesiyle Hazret-i İmâm “Efendim, tahlîlât-ı kimyeviye için lüzûmu olan âlât ve edevâtı tedârik buyurduktan sonra himem-i seniyyenizle hükûm-i fermânınızı yerine getirmek işten bile değildir” demiş ve bunun üzerine ne gibi âlât ve edevât ve eczâ lâzım ise yine kendi ma’rifetiyle tedârik edilmesi hakkında taraf-ı Mansûr’dan aldığı emir üzerine levâzımâtı bil-tehiyye kitâbında yazdığı husûsâtın ‘ameliyâtını dahi göstermeye başlayıo da nasılsa muvaffak olamayınca Mansûr gazablanarak “Ben senin gibi bir fâzılın hîle ve hadda’yı kabûl edeceğini ummazdım. Senin kitâbın için bîn altûnu vermiştim. Meğer senin mükâfâtın o değil imiş, bu imiş” diye kitâbını başına vurmaya başlamış olduğundan bu hâl Hazret-i İmâm’ın gözlerine fenâlık getirmiştir.

Vâkı’â İmâm Razî Hazretleri Mansûr’un nezdinden güzel bir kimyâhâne inşâ ve tehiyye eylemiş ve pek çok keşfiyâta dahi mazhar olmuştu. Ancak Müşârün-ileyh Hazretleri’nin tercüme-i hâlini yazan sâ’ir muharrirler ber-minvâl-i muharrer rivâyeti bütün bütün redd-etmekte ve eğer muharrir rivâyet-i mezkûreyi başka bir yerden almış ise mutlakâ İmâm Fahreddin’in fazl ü kemâlini çekemeyenlerin ihtirâ’ı üzerine vâsıl sem’i- ıtlâ’ı olduğunu dermiyân eylemekte bulunmuşlardır. Bu ise istigrâb olunacak bir hâl değildir. Zîrâ İmâm Fahreddîn Râzî aşağıda görüleceği vecihle âhir ‘ömründe pek büyük bir sefâlete dûçâr olmuş ve vaktiyle fazl ü kemâline mağrûr oluğ da Müşârün-ileyh Hazretleri’nin kemâlî mevâcihesinde ‘âdetâ mahcûb kalan birtakım yâdigârlar o zamân öc almaya başlamış olduklarından âhz-i sâr yolunda böyle bir rivâyet ihtirâ’ edebilmeleri istigrâb değil, istiksâr bile edilecek bir mâdde değildir.

Hazret-i İmâm Fahreddîn her kitâbında yazdığı şeyleri mutlakâ ve behemehâl kendi tecârüb-ü fi’iliyesi üzerine yazıp sonradan ‘ameliyâtını icrâ edemeyeceği husûsâta iltifât bile etmediğinden Mansûr ber-minvâl-i muharrer cür’et eylediği rezâlete kat’an ve katiyen mahal verilemez.

Evet. İmâm Râzî illet-i ‘amâya dahi mübtelâ olmuştu. Ancak bu ‘illet kendisine Mansûr’un mu’âmele-i zariyesinden gelmemişti, mahzâ kütüb-ü Yunaniye’yi ve sâ’ir âsâr-ı hikemiyeyi kesret-i mütala’a ile berâber umûr-u tahrîriye ile dahi pek ziyâde meşgûliyetinden neş’et eylemişti.

Ebû-l Ferec’e ‘atıfla hikâye ederler ki:

İmâm Râzî ‘illet-i ‘amâya dâ’ir olduğu zamân nezdine bir kehhâl celb eder ve kehhâl gözündeki ‘illetin mâhiyet ve keyfiyetini anladığından bahisle hemân ‘ameliyât-ı cerrâhiyeye mübâşeret kılınmasını teklîf eyler. Hazret-i İmâm kehhâlin teklîfini müstehziyâne bir hande ile bil-kabûl fakat ol emirde ‘ilm-i teşrîh nazarında gözün mâhiyetine ve sûret-i tereküb ve teşekkülüne dâ’ir ma’lûmât vermesini kehhâlden talev etmekle herîf izhâr-ı ‘acz edince “Sen henüz göz ne demek olduğunu bilmiyor imişsin, bilmediğin bir şey’i nasıl tedâvi edeceksin? Yazık! Yazık! Şimdiye kadar dünyâ ve mâfihâyı en dakîk noktalarına varıncaya kadar temâşa ettim. Hatta tedkîk ve temâşâdan bıktım usandım bile. Bundan sonra görmesem de olur. Görmez isem belki kalbim daha ziyâde râhat eder” diye herîfi tard etmiştir.

İmâmın temâşa-yı ‘alemden bıktığı usandığı hakkında ber-minvâl-i muharrer söz söylemiş olmasını ba’zı müverrihler kabûl edememişler ve kendisi hürmet-i ‘âmaya mazhar ve servet ve sa’âdet kazanmaya muvaffak bir zât olduğundan bahisle böyle dünyâdan bıkmak ve usanacak kadar ye’is göstermesine ahal verememişlerdir. Fakat sıdk ve sıhhat bunlarda değildir. Doğruluğu sözlerinin revsinden anlaşılan müverrihlerin rivâyetine göre İmâm Hazretleri eğerçi pek çok servet kazanmış bir zât ise de uzun uzun seyhâhatlere ve nihâyetsiz kitâb mübâya’asına ve türlü türlü ‘ameliyât-ı kimyeviye icrâsına kifâyet edecek kadar akçe bulamadığından dolayı pek çok zamânlar dil-hûn olmuş ve “Yâ Râb! Bana bu kadar merâkı bu kadar isti’dâdu verdin, bâri arzûlarımı yerine getirecek vüs’at-i hâl dahi ihsân et ve illâ ya bu merâkı veyâhûd cânımı al da beni kurtar” yollu şikâyet ettiği dahi vukû’bulmuştur.

Hatta Ebû’l-Ferec şunu dahi hikâye eder ki:

İmâm Râzî ‘alîl olduktan sonra pek ziyâde sıkıntıya düşüp bu esnâda ahibbâsından birisi latîfe tarzıyla kendisine şu sözleri söyledirdi. “Sen üç büyük ‘ilimde mahâret-i kâmile da’vâ ederdin. Meğer en câhil adam sen imişsin zevceni tatlık ettiğin zamân nikâh ve

nafaka olarak on altını bulup veremedin. Hapislere kadar gittin senin kimyâgerliğin neye yaradı? Encâmkâr gözlerin ‘alîl oldu. Senin tabâyitin neye yaradı? ‘İlm-i hey’ette dahi mahâret da’vâ ederdin. Allah biliyor onda da behre-i hakîkiyyen neden ‘ibâret idi?’”

Ben olsa idim böyle bir latîfeye şu cevâbı verir idim:

-Dünyâya gelmekten maksad yalnız sıhhat-ı vücûdumuzu muhâfazaya himmetle ferîh fahûr yaşamaktan ‘ibâret ise ben ona sâ’ir muvaffak olanlar gibi ve belki daha ziyâdesiyle muvaffak olurdum. Zîrâ zâten behrem ve mâyem mevcûd olduğundan işin içine bir de şarlatalık katmak lâzım gelince şimdiki derecem beş on kat fevkinde görünür idim. Müdâhine ve ‘arz-ı halûs husûsunda dahi iktidârım hasebiyle sâ’irlere elbette tefavvuk eder ve binâberîn servet-i sûrînün hazînesi kendi ellerinde bulunan zevâta cümleden iyi çatardım. Maksadım yalnız râhat yaşamaktan ‘ibâret olduğu cihetle başka hiçbir şey düşünmeyerek elime geçen akçeyi o yolda hüsn-i isti’mâl ile ben de hazîne-i firâvâna mâlik olurdum. Ancak ben muktezâ-yı insâniyeti bundan ‘ibâret bilmedim. Kendim de iktidâr gördüm. İslâmiyet’in medâr-ı fahrî olabileceğimi anladım. İslâmiyet benimle bihakkın iftihâr edebilsin diye elime geçen parayı boğazımdan keserek ikmâl-ı kemâlât zımında seyâhat ettim. Kitâb okudum, kitâb yazdım. Şimdi karıma olan borcumu te’ diye için on altın bulamıyor isem ben utanmam, millet-i İslâm utansın. Çünkü ben bana düşen vazîfeyi îfâ ettim. Hâlbuki o millet kendisine düşen vazîfeyi îfâ etmemiş demektir.-

Hazret-i İmâm’ın fakr u zarûreti ve binâberîn meskenet ve sefâleti âhir ‘ömründe bir dereceye varmış idi ki dostları artık latîfeyi dahi bertaraf ederek ‘âdetâ züll-i sù’ali irtikâb derecesine kadar varmış olan o zât-ı mükerre ve mü’azzize nakden ve mâdden i’ânelerde bulunur idi.

İşte o vücûd-ı ender böyle birtakım endûh-ı keder içinde bulunduğu ve seksen yaşını tecâvüz eylediği hâlde terk-i dağdağa’-i ‘âlem-i fenâ eder gider.

Hazret-i İmâm’ın en büyük meziyeti kitâb okumaktan ve yazı yazmaktan aslâ bıkmayıp ve usanmayıp tecârüb ve ‘ameliyât-ı kimyeviye ve rasadı kendisine başkaca bir eğlence ittihâz etmiş olması kaziyyesi idi.

Eğerci ihtisâs fûnûn-ı tıbbîyeye idi. Ancak ‘ulûm-ı şer’iye ve hey’et ve riyâziyâtta ve felsefede dahi yedd-i tûlâsı olup yazdığı kitâpların mecmû’u iki yüz yirmi altı cilde bâliğ olmasıdır. Vâkı’â cümlesi sırf kendi tasnîfi değildir. İmâm-ı Müşârün-ileyh Hazretleri, Bakrat ve Galiyen (Lokman) ve Pol di Jin’in kitâplarını kemâlî râğbetle mütâla’a eyledikten âsârının birtakımı dahi bunların tercümeleri gibi bir şeydir. Ma’hezâ bu sûret şânına nakîsa vermez. Zîrâ demek olur ki zât-ı ‘âlîleri hem minsaf, hem mü’ellif hem de bir a’lâ mütercim idi.

Netîce-i kelâm İmâm Fahreddin Râzî Yunanistan’dan Bağdad’â intikâl eden fûnûn-ı şettâyı ikmâl himmetle bir dereceye kadar mükemmel olduğu hâlde daha ziyâde ikmâl ve itmâl etmeleri-çün mu’ahharen Avrupa hükemânın yedd-i himmetlerine teslim etmiş olan efâzılın i’azâmından bulunmasıyla millet-i mu’azzame-i İslâmiye böyle bir hekîm-i zü-fûnûnu kendisine mensûb gördüğünden dolayı ne kadar iftihâr etse lâıyk ve sezâdır. Zîrâ Avrupa bile insâniyetin böyle bir adam yetiştirmiş olduğundan dolayı iftihâr ediyor!

İhtar

Meşâhir-i İslâmiye’den en çoğunun terâcim-i ahvâli birçok rivâyât-ı muhtelifinde içinde gayb-olup gitmekte olduğundan İmâm Râzî’nin tercüme-i hâlınden şu kadarını dahi en ziyâde tedkîkâtta bulunmak da’vâsına düşen muharrirlerin kitâplarından hülâsa eyledik. Binâberîn işbu icmâlde eksik ve ziyâde olan husûsâtta mes’ûl olamamakta haklıyız.

Vâkı’â hükemâ-yı Efrenc en kadîm zamânlarda Hindistan’dan Sûriye ve Mısır’a ve oradan Yunanistan’a ve Yunanistan’dan Arabistan’a intikâl eden ve her intikâlınde bir dereceye kadar ikmâl olunan fûnûnu bir kat daha ikmâl ve sahîhle derece-i kemâle îsâl etmiş olduklarından şimdi bizim için fûnûn husûsunda Avrupa’nın kütb-ü cedîdesine mürâca’at lâzım ise de müşâhîr-i İslâmiye’yi unutmak dahi revâ görülmediğinden Dağarcığımız’da bunların esâmî-i ‘âlîyyesini de neşir cümle âmâlimizdendir. Binâberîn sâ’ir efâzıl-ı İslâmiye’nin dahi bundan böyle mümkün mertebe tercüme-i hâlılerini derc ve iş’ârdan geri durmayacağız.

Redd-i İ’tirâz ve İzâh-ı Hakikat

Mukaddime

Târîh-i ‘umûmiyenin mukaddimesini olsun okumuş olanlara ma’lûmdur ki cem’iyet-i medeniyenin ‘ömrü üç zamâna taksîm olunarak evvelkisine “Ezmine-i Mukaddime” ve ikincisine”Ezmine-i Mutavassıt” ve üçüncüsüne “Ezmine-i Ma’teahhare” derler.

Ancak her milletin ve hatta her cemâ’atin bile mübde’inden hâl-i hâzırına gelinceye kadar sergüzeşt-i ahvâli dahi bu üç taksime girmekte olup Avrupa kıt’asının nısf-ı garbı ve taksîm-i diğerle nısf-ı cenevî kıt’asında bulunan halkın ezmine-i selisesi nazar-ı tedkîkten geçirilecek olur ise görülür ki bunlar ‘âdetâ zuhûr-u hazret-i Mesîh ‘Aleyh-üs-Selâm’dan birkaç ‘asır sonraya gelinceye değin birtakım heyûlâ’-yı ‘akâide dalıp ekserisi hâşâ kuvve-i rubûbîyeti dahi hâ’iz bulunan ve hükümdâr ‘ünvânını alan cabbârların taht-ı kahrında ezilip kalmış ve ezmine-i mutavassıtları içinde ise diyânet-i Mesîhiye’nin inkılâbât ve tahavvülâtıyla ‘âdetâ benî beşerin hürriyet-i nevi’ye ve şahsiye ve dîniyyesini gasba medâr-ı ittihâz olunan Katoliklik âyînini silâh olarak eline alıp zâten halkın göğsüne binerek kânını emmekte bulunan hükümdârlara ve derebeyi nâm cabbârlara iltihâk eden papaz gürûhu elinde kavrulup gitmeye başlamıştır.

“Felsefenin Sergüzeşt-i Ahvâli” ve “Engizisyon Cem’iyeti” serlevhâları ile Dağarcığımızda münderic iki bende ve mevâdd-ı sâ’irede gösterildiği vecihle diyânet nâmı verilen bu cebir ve şiddet yalnız ‘akâyid ve ahlâka inhisâr ile meselâ papa cenâblarının mağfîret ettiği adam doğrudan doğruya cennete gideceğine ve engizisyon me’mûrları bir adamın ağzını burnunu tıkayarak ağustos böceği gibi sırtından çatlattıkları zamân hakkında merhamet etmek şân-ı diyânete yakışmayacağına îmân etmemek şöyle dursun ‘âdetâ terakkiyât-ı feniyye ve sinâ’iyeyi dahi fenâ görüp hurdebîni Avrupa’da bulanı “Dînini inkâr etti” diye ateşe yakmak ve ârzın hareket-i yevmiyesini isbât eden zâtı hapiste çürütmek ve san’at-ı tabâ’ati icâd edeni tekfir ve te’bîn eylemek ve hatta tiyatroya kendileri bile küfür ile mahkûm eylemek ve hele hürriyet-i ‘umûmiye hevesinde bulunanların büsbütün vücûdunu kaldırmaya çalışmak gibi tavk-ı medeniyetin ve tâkat-i hürriyetin ve havsala-i beşeriyenin tahammül edemeyeceği mertebede tazyîkât göstermeye kalkışması üzerine halk “Dîn bizim necât ve necâhımızı istiyor ise mâddî ve ma’nevî sa’âdetimize hizmet etsin. Yok eğer istemiyor iseniz de onu istemeyiz” deyu perde-i inkiyâd ve teslimiyeti cayır cayır yırtıp öte tarafa çıkmışlar ve ondan sonra bir taraftan Protestanlık ve diğer taraftan efkâr-ı hikmet hüçûm edip artık papaz gürûhunun efkâr-ı muta’assıbânesine hizmet eden

hükûmetleri ve milletleri çiğneye çiğneye en nihâyet geçenlerde görüldüğü vecihle papa cenâblarını dahi sandelî-i ‘azimetinden hazîz hakârete indirmek derecesine kadar varmışlardır.

Evet, Katolik ‘âlemince böyle ‘azîm ve kânlı bir inkılâbın vukû’unu bizim kahkaha-i istihzâ ile temâşâyâ hakk ve salâhiyetimiz vardır. Lakin işin içinde başka bir ehemmiyet vâir ki onu nazar-ı dikkatten uzak tutmamak mecbûriyeti altında bulunuyoruz. Şöyle ki:

Avrupa’da gördüğümüz şu isti’dâd-ı inkılâb katolik diyâneti hâricinde bulunanlarca dahi hem mâddî, hem ma’nevî te’sîrâtın hâlî kalmamıştır. Meselâ ta’assublarıyla müştahir bulunan yahudîler turfe-i ekelden memnû’ oldukları ve onlar dahi birçok tazyîkât altında buldukları hâlde yavâş yavâş yemekte içmekte ve erkeklerince sakâllarının tıraş ve tanzîminde kadınlarınca saçlarının irâ’esinde vel-hâsıl kalpte, kıyâfette ve tavırda, tabî’atta ‘âlem-i medeniyetin sâ’ir seknesine itbâ’ ile dînlerinin ta’yîn eylediği ve fakat gâyet darlığından nâşî zâten erbâbını şikâyete mecbûr etmekte bulunduğu hudûd-ı serbestîyi yıkıp öte tarafa geçmişlerdir.

Ehemmiyetin daha büyüğünü mü istiyorsunuz? Gelelim bizim hâlimize:

Dakâyik-i dîniyesini lâyıkiyle tedkîk etmiş olan salâbet-i İslâmiye erbâbının dâ’imâ i’lândan geri durmadıkları ve berâhîn-i fenniye ve hikemiye ile isbâtın dahi ‘âciz kalmadıkları vecihle medeniyet ve hürriyet dâ’iresi içinde yaşayacak olan bir kavmin sâlik olmak şöyle dursun iki elleriyle sarılacakları dîn hakk-ı İslâmiyet olduğu ve diyânet-i İslâmiye’nin da’vet ettiği Tanrı, vâcib-ül-vücûd ya’ni zâtî vücûdunu muktazî bir rabb olduğu gibi her şu’be ve kavâid ve kavânîniyle berâbet İslâmiyet dahi tabî’en ve fennen ve hikmeten ve hürriyeten ve medeniyeten vâcib-ül-vücûd olduğu ve daha müftehirâne bir ta’bîr ile (hâşâ) şâyed bu dîn şimdiye kadar müntesir olmamış garz edilecek olsa terakkiyât-ı medeniyenin bugünkü derecesi bu diyânet-i celîle-i İslâmiyeyi behemehâl arayıp bulmak lâzım geleceği derkâr bulunduğu cihetle zuhûrundan yarım ‘asır sonra Hind ve Çin vasatlarına ve Türkistan cihetlerine ve silsile-i Kafkas’a ve Anadolu taraflarına ve Mısırî, Tunusî, Cezâyirî falânı geçerek Fas’a ve Endülüs’e kadar müntesir olmuş ve bu sûretle ezmine-i münkadimesini kemâlî şân ve şerefle geçirmiş olduğu gibi ezmine-i Mitosatasında eğerçi birtakım dâhilî tefrika ve ihtilâlât ve birtakım dahi hâricî mühâcemât ve muhârebât haylice sarsıntıya sebep olmuş ise de seyf-i sârim-i

İslâm ehl-i salîb muhârebelerinde nasıl ki te'sîr kuvvetini meydâna koymuş ise aklâm-ı 'ulemâ-yı benâm dahi kuvvet te'sîrini meydâna koymuş ve bu sûretle gerek ezmine-i mütekadimemiz ve gerek ezmine-i mutavassıtımız milletimiz için her vecihle iftihâr ve ig'tirâra şâyân bir sûrette güzerân etmiş-iken fevk-al'âde be pek ziyâde ta'accübe şâyândır ki hâl-i hâzırımız dîger iki zamânlarımıza kıyâs kabûl etmemeye başlamıştır.

Çünkü yukarıda dört kelimecikle beyân ettiğimiz ezmine-i mütekadime ve mutavassıte sâhibi bir millet olduğumuz ve terakkiyât-i medeniyece elyevm bütün cihânın önünde râyet-keş delâlet olan Avrupa'nın ezmine-i selisesini bildiğimiz hâlde 'akıllı bir millet isek zâten aksâ-yı merâmı 'azimet-i İslâmiye ve şân ve şeref-i Osmâniye'den başka bir şeyden 'ibâret olmayan heyât-i idâremizin zeyl-i himmet ve gayretine sarılarak cümlece ve el birliğiyle çalışıp ve zâten lutf-u himmetini ve himmet-i lutfunu bizden derî'-i itimâmında bulunanların cümle-i hemimât-ı celîlesine biz dahi himmet-i mütâva'atkârâne ve münkâdnânemizi zımm edip Avrupa halkının kanlar dökerek onlar ve gelinler ağlatarak nâ'il oldukları sa'âdete güle oynaya nâ'il olmak ve fakat (şurasına iyice dikkat edelim ki) bizde şikâyet edilecek esâret ve tekâlîfinin ağırlığına tahammül edilemeyecek diyânet olmadığı cihetle ihtilâfa hâcet görmeksizin hâl-i hâzırımızla istihsâl-ı sa'âdet etmek işten bile değil iken hayfâ ki yine kendi tarafımızdan îfâ' etmekte olduğumuz mevâni' ve müşkülât bizi istenilmeyecek bir hâl-i tefrika ve perîşânîye sevk etmek isti'dâdını göstermektedir. Bu hâl üç dört günlük ve üç dört senelik bir şey olmayıp intişâr-ı tanzîmâtın biri görülelmekte ve meselâ devletimiz 'azamet-i İslâmiye'yi ve şân ve şeref-i Osmânî'yi bir kat-daha 'âlâ ve âzâm etmek için her şeyden mukaddes olan 'adâlet-i ilahiye ve şerî'at-ı İslâmiye nâmına cân ve mâl ve 'ırz ve nâmûs eminetini i'lân edince ba'zı cehle gûyâ bunların Frenk îcâdı şeyler olduğunu dermiyânla elbise-i cedîdeyi ve elsine ve 'ulûm-ı Efrenciyeyi ve ihtirâ'ât-ı âhîreyi "gâvûr îcâdı ve gâvurca şeyler" deyu nazar-ı teferrütle gördükleri ve hatta bu bâbda te'âtî-i efkârda dahi buldukları vâkî' olmuştur. Anî düşünmemişlerdir ki hazret-i fahr-i kâinât ve gerek eshâbı hediye veyâ igtinâm sûretiyle ellerine geçen her türlü elbiseyi giyerler idi. 'Ömer Radiyallahu Anh eshâb-ı güzînden mugayereten ibn-i şu'beyi o zamân lisân-ı şirk olan Fârisî'yi tahsîle me'mûr etti.

İş yalnız bu derecede kalmış olsa yine cân fedâ. Fakat en ziyâde te'essüf ve telehhüfü celb eden cihet şu ki efkâr-ı 'atîke erbâbı medeniyet-i cedîde (ve asliye ve hakîkiye)yi

bilmedikleri cihetle gösterdikleri bu nefrete mukâbil medeniyet-i cedîde taraftârânı yâ fûnûn ve sanâyî’-i cedîdeyi öğrenmek için henûz İslâmiyet’i ve ‘ulûm-ı İslâmiye’yi öğrenmeksizin ve mızraklı ‘ilm-i hâlden başka bir şey görmeksizin Avrupa’ya giden veyâhûd yine bunların şevk ve delâleti ve ta’lîm ve tertîbi ile yetişen takım olup onlar dahi terakkiyât-ı cedîdenin bir anda dünyânın bir ucundan diğere ucuyla muhâbere etmek ve seksen gün zarfında Kürre-i Ârz’ı dâiren mâdâr-ı seyr ü seyâhat eylemek, gaz kuvvetiyle kuş gibi havada tayyarân etmek, zırhlı sefîne yapmak ve sefîne-i mahsûsa ile Yunus balığı gibi denize dalıp istediği yerden çıkmak, onu kırıp Armstrong’la delmek veyâhûd deniz lağımıyla ber-hevâ etmek koca dağları yarıp şimendifer geçirmek ve düşman vatan üzerine dakıkada dört yüz kurşun etmek ve vatani muhâfaza ve müdâfa’â için demirden kal’eler yapmak misillü bunca bedâyî’ nazar-ı hayretimizi kamaştırırcasına Batıp durmakta iken efkâr-ı ‘atîke eshâbının hâlâ terakkiyât-ı cedîdeden nefret gösterişlerine onlar dahi şiddetle nefret gösterip hâlâ sümme-i hâşâ efkâr-ı ‘atîke eshâbından bu fikri İslâmiyet’ten neş’et ediyor gibi en muzır bir fikre varıncaya kadar varmakta ve binâberîn Avrupalıların ber-minvâl-i muharrer bedâyî’ inkar ve erbâbını küfr ile ittihâm eden âyîn-i mahsûsları ‘aleyhinde bihakkın gösterikleri şiddet mesellü onlar dahi “Bu gibi bedâyî’ şân-ı diyânet-i İslâmiye’dir. Çalışınız çabalayınız tahsîl-i fûnûn için Çin’e kadar gidiniz.”³³ Sizden mukaddem gelen milletlerden ‘ibret alınız. Ahkâmınızı ezmâna nisbetle tatbîk ediniz. Hülâsâ-i kelâm ne yapmak lâzım ise yağıңыз. Tek şân-ı İslâmiyeti mutlakâ ve behemehâl ‘âlâ ediniz” diye bağırmakta bulunan diyânet-i İslâmiye hakkında eyvâh ki bağırarak yine o fikir ve mütâla’ada bulunmaktadırlar.

Pekâ’lâ, biz şu hâl üzerine tarafeynden birisini ithâm edecek miyiz? Buna yüreğimiz râzı olmaz. Zîrâ görüyoruz ki her iki tarafın şu fikri yekdiğerinin elinde bulunan ‘ulûmu bilmediklerinden ve her biri diğereinin câhili olduklarından neş’et ediyor. Binâberîn iki taraf yekdiğerine tattırmak ve Avrupa terakkiyâtının (zann olunduğu vecihle) gâvûr icâdı olmadığını ve bil’akis eski müslümânların eseri olduğunu efkâr-ı ‘atîke erbâbına tattırarak bunları ahz ü kabûl elzem olduğunu göstermek ve diğere taraftan dahi İslâmiyet’in hiçbir vecihle mâni’-i terakki ve temeddün olmadığını ve bil’akis terakki ve temeddün denilen şey İslâmiyet şânından bulunduğunu efkâr-ı cedîde erbâbına

³³ Çinlilerin mecûsî olmaları ve mecûsî ise nazar-ı İslâm’da eşni’-i küffârdan ma’dûm bulunduğu cihetle Hadîs-i Şerîf hükmündeki kuvveti göstermek için taleb-i ‘ilimle Çin’e bile mürâca’âtımızı emr-etmiştir.

göstermek husûl-ı maksadı te'mîn edeceği ve bu sûretle ortada efkâr-ı cedîde ve efkâr-ı 'atîke ta'bîri dahi kalmayıp Osmânî çocukları sa'âdet uğrunda yek-vücûd olarak çalışmaya sevk edilmek mümkün olacağı bedâhетен görülmektedir.

İmdi bu te'lîf-i tarafeyn vazîfesini dahi birkaç Osmânî çocuklarından 'ibâret olmak üzere biz üzerimize aldık ve şimdiye kadar haylice şeylere muvaffak olduk. Ancak hiçbir zamân mu'terizden hâlî kalmadığımız ve gâh eski hasenâtımızı ve eski 'azimetimizi tezkârla tervîce kalkışdıkça efkâr-ı cedîde erbâbı ve gâh fûnûn ve sanâyice keşfiyât-ı cedîdeyi bil-tavsiye gayret-i İslâmîye ve Osmânîye'yi tehyîc ettikçe efkâr-ı 'atîke eshâbı tarafından 'itirâzlar, nefretler, tahkîrler gördüğümüz gibi nihâyet bu kere dahi yine bir mu'terize tesâdüf eyledik ve mu'terizlerin en garîbi olarak bunu bulduk. Çünkü mu'terizimiz efkâr-ı cedîde erbâbından olmayıp bu kere küfrümüze kadar hükmetmiş ya'ni bu derece cesâreti göze aldırıştır.

Ancak niyetimizde olan hulûsa ve mu'terizimizin zann-ı bâtılı vecihle İslâmîyeti (hâşâ) tahkîr şöyle dursun, ma'âz-Allâh-ü Te'alâ şân-ı İslâmîyete bir şeyn getirmeye cesâret edenî görsek öyle olur olmaz müslümanlar gibi bir (istigfar-ül Allah) ile el çekmek şöyle dursun dilimizle kılımla ve nihâyet elimizle!! Mücâhedeye kadar göze aldırın müslümânlardan bulunduğumuza mebnî pek çok mu'terizlere bihakkın cevâb-ı i'tâsından izhâr-ı 'aciz etmemekle berâber mücerret bu hizmet-i celîlemizde devâm için gördüğümüz tahkîr ve tezlîlleri bil-'akis kendimize medâr-ı iftihâr 'add-etmek hakkındaki âzmimizi dahi bozduğumuzdan bu def'aki i'tirâzı dahi yine o sûretle telakki eyledik.

Zuhûr-u Mu'teriz³⁴

Hizmet-i terakkide Dağarcığımızın der'ühde eylediği şey dünyâ ve ahrette cismâniyeten ve rûhâniyeten medâr-ı necât ve necâhımız bulunan İslâmîyetin bizâtihen fenn ve hikmet demek olduğu gibi Avrupa hükemâsının meslek-i mahsûsası dahi esâsen yine İslâmîyet üzerine müteferri' şeyler olduğunu göstermek ve bu sûretle fûnûn ve medeniyet-i cedîde için gösterdikleri nefretten efkâr-ı 'atîke erbâbını ve fûnûn-u

³⁴ Söz konusu makale içerisinde örneklemeler için yazar tarafından atıfta bulunulmuş ve bugün ulaşmamız mümkün olmayan Arapça tefsir metinleri olduğu için bu kısımları çalışmamıza almayıp aynı amaçla yer verilmiş olan Kurân-ı Kerim'den ayetlere ise yer verdik. (K.S.)

cedîdeyi tahsînden sonra ‘kâid-i kadîmesi üzerine bir nevi’ lâkaydîde bulunmaktan efkâr-ı cedîde eshâbını çevirmek sûretinden ‘ibâret idi.

Her şey esâsından başlamak lâzım geldiği cihetle biz dahi en evvel esâstan başlayarak Dağarcığımızın bu nüshasına gelinceye değin ba’zı kâ’ideleri muhâkeme ve mukâbele eylemişizdir ki derecâtı erbâb-ı mütâla’a ‘inde ma’lûmdur.

Ancak mündericât-ı vâk’amız ‘ulemâ-yı binâm-ı İslâm’dan birkaçının takdîr ve tahsînini kazanarak hatta (felsefe-i İslâmiye) ta’bîrini terk ile (hikmet-i İslâmiye) ta’bîrini isti’mâl etmeliğimizi tavsiye gibi mu’âvenet-i mâddiyelerine bile mazhar olduğumuz sırada bir mu’terize tesâdüf edilmiştir ki muhâkemât-ı vâkı’âda sehvimiz vâir ise tashîh etmek ve kendisi iddi’â eylediği kadar cemiyet-i İslâmiye erbâbından ise o dahi diyânet-i mukaddesesine hizmet yolunda bizimle hem gayret bulunmak lâzım gelir iken buralara kat’an ve kâtiyen iltifât etmeyip gûyâ hakkımızda bir husûmet-i mahsûsası vâir imişcesine ulu orta küfrümüzü hükmedivermiştir.

Bu zât tabî’at-ı zamânı ve o muktazâyâ göre İslâmiyetin ma’nen ve mâddeten muhâfaza ve izdiyâdî-i ‘azameti esbâbını bilmeyerek hâlen ortalığı (Elf Kösün Anini)den başka bir şey okumuyor zann-etmesini ve elyevm iki senelik şâkirdlerin hey’et ve hikmet mübâhisiyle uğraşıp kürre-i ârızın nasıl halık olduğunu değil ne hikmete mebnî halık olduğunu sorarar ‘ulemâ-yı zamândan cevâb beklemekte bulduklarını bilmediğini kendisi ve tarafdârânı için “Câhid ve Câhid”³⁵ tesimiyesiyle meydâna koymuş ise de ismi (mevâlî)den bulunmak hasebiyle şâyed hakkımızdaki sû-i fikrinin efkâr-ı ‘umûmiyece bir sû-i te’sîri olur mütâla’asıyla Dağarcığın şimdiye kadar neşr-eylediği esâslardan muma-ileyhin hakkımızda medâr-ı küfr-ü ittihâz ettiği mübâhisi ahkâm-ı şerî’atle tatbîk etmeye lüzûm gördük.

-Mübâhis-i Muhtelif-

Mübâhis-i mezkûreden birincisi Dağarcığın ikinci numarolu nüshasında münderic “Velâdet” serlevhalı bende bervücûd-u dünyâ yüzünde mevcûd olmazdan daha ne kadar mukaddem yaradılmış olduğu ve Dağarcığın dördüncü numarolu nüshasında münderic

³⁵ Burada bir tür kelime oyunu olarak eşsesli kelimeler kullanılmış. Biri (ح) ile yazılan ve “bilerek inkâr eden” anlamına gelen Câhid ile (و) ile yazılan ve “cehdeden, elinden geldiği kadar çalışan” anlamına gelen Câhid bir arada kullanılmış. (Bkz. Devellioğlu, 2005) (K.S.)

“Dîvârdan Bir Sadâ” serlevhalı bende kâlb-i insânîyi telkîl eden ‘anâsır bâid-ül-vefât daha ne kadar vücûdlar teşkîl etmek hâsiyyetini muhâfaza ile berâber insân ise ‘âkıbet ve ahretini görmek için beklediği hakkında serd-edilen efkârdan haşr ve neşri inkât etmekte olduğumuzu anlaması mes’elesidir. Biz burada şu bahse “Mebde’ ve mi’âd” ismini vererek onu ol-vecihle muhâkeme ve tatbîk edeceğiz.

Bundan sonra meşhûr Lamark’ın tercümân-ı efkârı bulunan Dö Bey nâm muharrir nisnâsların insâna olan müşâbehet nâmesini nazar-ı dikkat ve mütâla’aya alarak insânların en evvelki hâli nisnâs hâli olması ihtimâlini kabûl eden hükumâtın re’yini bil-tervîc fakat nisnâsı insân edebilmek için ellerini ve ayaklarını ve çenesini tanzîm etmiş olmasına bizim tarafımızdan edilen i’tirâz gûyâ biz Hazret-i Âdem ‘Aleyh-üs-Salavaten ve’s-Selâmı inkâr ediyormuşuz gibi bir zann ile telakki etmesi kaziyyesidir.

Üçüncüsü ise cezâ-yı i’dâm hakkında (Bir Hâkim ile Bir Avukatın Muhâveresi) serlevhasıyla Dağarcığin beşinci numarolu nüshasında münderic bir bende kıssâs-ı şerî’yi inkâr etmiş olduğumuzu hüküm-etmesidir.

Bizim Câhid ve Câhid Efendi bu mes’eleler hakkındaki sûret-i mütâla’amızı (şeri’ ve hikmete muğâyyerdir) diyerek fakat ne şer’en ve ne de hikmeten hiçbir delîl ve sened göstermeyerek küfür ile hüküm-etmiş ise de bunların hükmüne pek muvaffak olduklarını hikmet bilenlere pek kolây isbât edebileceğimden onun mevâliden olması münâsebetiyle kendisine yâlnız cihet-i şeri’yesini göstermek lâzım gelmiştir.

Birinci Mes’ele -Mebde’ ve Mi’âd

Dağarcığin ikinci numarolu nüshasında münderic “Velâdet” bendine bir daha mürâca’at buyurulursa tekrâr görüleceği üzere bend-i mezkûrde rûhum velâdetimden ne kadar mukaddem halık edilmiş olduğunu hesâb ve tahmîn mümkün olmadığından bahisle vücûdumu teşkîl eden binâyı terkîb eyleyen ‘anâsır dahi tâ harâret-i merkeziyeden bede’ ile nice cisimlerden nice cisilere ne ne kadar zerrâttan ne kadar zerrâta intikâl ede ede gelip sath-ı zemînde nebâtât hâline münkalib ve şu hâlde üç yumurtayla bir parça ekmeğin ve bir bardak suyla içinde cem’ olduktan sonra artık dünyâda isbât-ı vücûd etmekliğim için kudsiyet-i sünûh ve sudûr buyrulan irâde-i sübhâniye üzerine salb-ı pederde nutfе hâline ve ba’ide rahm-i mâderde kabarıp şişip talâk hâline ve daha sonra

henûz kemâlini bulmayan piliç gibi bir sûrete tebeddül eylediğini ve en nihâyet rûgum o kâlbın içine girdiğini beyân eylemiştik.

İşte kitâb-ı Kerîm’de şöyle bir âyet-i celîle okumaktayız ki mebde’ ve mi’âd hakkında esâsı efkâr ve mütâla’amız onun üzerine mebnîdir.

“Ve kuntum emvâten fe ahyâkum, summe yumûtukum summe yuhyîkum summe ileyhi turceûn”³⁶

Hazret-i Şeyh-i Ekber Kuddise Sırruhu tefsîr-i şerîfinde âyet-i celîle-i mezkûreyi şu sûretle tefsîr buyururlar:

[...³⁷]

Hazret-i Gâzî Beyzâvî Rahmullah yine âyet-i celîle-i mezkûreyi daha muvazih olmak üzere şu sûretle tefsîr buyurmuşlardır:

[...³⁸]

Rutb ve yâbis bil-cümle eşyâyı muhtevî ve mütezammın olmak üzere îmân ve i’tikâd eylediğimiz Kurân-ı ‘Azîm-üş-Şân’ta târîh-i tabî’ dahi mevcûd olup bunun her şu’be ve kavânîni ise işte şu âyet-i Kerîme hâvîdir. Ancak kitâb-ı Allah cühelâ-yı nâse yâlnız târîh-i tabîî öğretmek için nâzil olmayıp ‘âleme bir hidâyet ve rahmet olmak için nâzil olduğundan ahkâm-celîle-i Kurân’iye’nin fûnûna cihet-i tatbîki insâna havâle buyurularak hılkat gibi teferru’ât ve müştetilâtiyle birkaç cildler doldurulmak mümkün olan bir mes’eleyi yâlnız bir âyet-i kerîme ile hall buyurmuşlardır. Müfessirîn-i ‘azâm hazrâtı eğerçi ahkâm-ı celîle-i Kurâniye’yi ictihâdleriyle tefsîr ve tavzîh buyurmuşlar ise de onlar dahi her fûnûnun her şu’bâtına sevk-i fikir etmeyi nihâyetsiz bir deryânın her noktasını bir noktada cem’ edebilmek kadar ehem ve ‘azim gördüklerinden mübâhisin fûnûna fûrâde fûrâde te’alluk eden cihetlerini yine ashâb-ı fennin iz’ânına havâle ederek kendileri dahi gâyet mücemmil ve zîde bir irâ’e-i tarîk ile iktifâ buyurmuşlardır.

³⁶ Bakara,28

³⁷ Arapça tefsîr metni

³⁸ Arapça tefsîr metni

İmdi bizim emvât olmaklığımızdan murâd en evvel ecsâm ve ‘anâsır ve ‘agdiye ve ahlât olmaktan ‘ibâret bulunduğunu ele aldıktan sonra kalkıp târîh-i tabî’ye girer ve hüküm ve tefsîr muhtezâ-yı celîlince bir insân ecsâm ve ‘anâsır ve agdîye ve ahlât hâlinden nutfe hâline girinceye değin ne kadar tebdilât ve inkılâbât göreceğini orada ya’ni târîh-i tabî’de müşâhede eyleriz. Bundan sonra mâdâm ki vücûdlar nutfeden muzge ve ba’ide hayy hâline girmektedir. Bunun için dahi fenn-i teşrîhe ve fenn-i menâfi’-ül-azâya vesâ’ir bunlara müteferri’ fûnûna bil-merâci’ onların tefsîlâtını dahi bu sûretle görürüz.

Eğer bizim Câhid ve Câhid Efendi fûnûna âşinâ ve idâre-i efkâre muktedir bir zât ise o da bu tefsîlâtı bu hakâyıkı bu dakâyıkı görebilir.

Gelelim memâte ve ikinci hayâta ve ric’ate:

Biz “Küllî şey’in yerciu ilâ aslihi”³⁹ mısâk-ı celîlince topraktan hâsıl olan insânı yine toprak edip ancak o toprakta ‘anâsırına mevcûd olduğu cihetle bunlar için kuvvetlerini ve hâsiyetlerini icrâyâ müsâ’ade göstermiş ve o binâ-yı vücûd içindeki insân denilen kısmı ayırıp ‘âkıbetie muntazar olması-çün şöylece bir tarafa koymuştuk.

Bu hükmü ise şu âyet-i celîleye istinâden vermiştik ki: “Tuhricul hayya minel meyyiti ve tuhricul meyyite minel hayy”⁴⁰

Hazret-i Gâzî Beyzâvî Rahmullah bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde şöyle buyurmuştur:

[...⁴¹]

Vâkı’â ba’zı tefâsîr-i şerîfe hükmünce bu âyet-ikerîmede haydan mü’min ve meytten kâfir ma’nâsı dahi alınmıştır. Ancak Hazret-i Gâzî bu ma’nâyı “Vekîl” kaydıyla ikinci derecede bırakıp birinci derecede olarak yukarıda beyân ettiğimiz ma’nâyı îrâd buyurmuştur.

Bundan sonra yukarıda “sümme yuhyikum” kavlı-i şerîfiyle haşrdan evvel bir hayât daha olduğu sarâhaten gösterilir. Bu hayât gerek sû’âl-i fil-kubûr için olsun ve gerek ne için olursa olsun makbûl. “Dîvârdan Bir Sadâ” bendinde kendimize mütekellim bir muhâtab

³⁹ “Her şey aslına çeker”

⁴⁰ Âl-i İmrân,27

⁴¹ Arapça tefsîr metni

farz eylediğimiz vücûda ne ol-bâbda biz bir şey söyledik ne de o bize bir şey söyledi. Yalnız (summe yumûtukum) hükm-ü celîli vâr ve sahîj ve âşikâr olduğu dermiyân edildi de (summe ileyhi turceûn) hükm-ü celîlinin vukû' ve müşâhedesine muntazar bulunduğu gösterildi.

Biz nefsin gerek mezâr içinde ve gerek dâr içinde bulunması 'âkıbet ve ahrete intizâr husûsunda hiçbir mümâna'at göstermediğinden biz farz ettiğimiz vücûdu dîvâr içine sokmuş idik. Orada sûret-i eş'ârımızdan vücûd-ı mefrûzun 'âkıbet ve ahrete iyice bir zamân daha muntazar olacağı eşrâb edilmişti. Zîrâ (summe yuhyîkum) ile (summe yumûtukum) arasında iyice bir zamân olduğu âyet-i kerîmenin (summe) edâtında olan terâhî ma'nâsından dahi istidlâl olunur.

Hele rüc'atın kıyâmından sonra vukû' bulması müttefik-i 'aleyh olup hükemânın hükümetinin hükmü ise bu kürre-i ârzın veyâhûd bu kâ'inâtın bekâsıyla bâkîdir. Kıyâmetin vukû'undan ya'ni şimdiki görmekte olduğumuz dolabın çarhı kırılarak "Yevme yekûnun nâsu kel ferâşil mebsûs. Ve tekûnul cibâlu kel ihnil menfûş"⁴² ahkâm-ı cellîlesi yerini bulup da kâ'inât herc ü merc olduktan sonra cenâb-ı Hakk ervâhe 'âkıbet ve ahreti göstereceği ve orada herkesin cezâ-yı 'amelini taraf edeceği hükemâ-yı İslâm'dan hiçbir kimse 'inde münkir değildir.

Â yâ bizim Câhid ve Câhid Efendi, "Dîvârdan Bir Sadâ" veyâhûd "Velâdet" bendlerinde hângi fikirler ve hângi hükümler üzerine ne gibi senedlerle küfrümüzü hükmediyor?

Biz ancak Pisagor nâm hekîmin efkâr-ı tenâsühünü redd-i fikr ile rûhun bir daha bu 'âlemde bu kalıba girmek ihtimâli olmadığını ve insânın bu 'âlemde bundan mukaddem bir hayâtı daha vâr ise çünkü a'zâ-yı vücûdu yine evvelki vücûdunun a'zâsı olamayacağı cihetle evvelki hayâtından cebirdâr olamayacağı delâ'iliyle Pisagor'un "Ben bundan mukaddem dünyâyâ bir daha gelmiş olduğumu tahattur ediyorum" diye serd-etdiği efkârın butlânını da'vâ etmiş idik. Mu'teriz bununla haşrı inkâr ettiğimizi mi anlıyor? Ne anlayış?!

⁴² Kaira,4-5

Fenn-i menâfi'-ül a'zânın mukaddimeciğini olsun görmüş olanlar ve târîh-i tabî'attan zerre kadar ma'lûmât kesb-edenler ve bunlara da hâcet kalmamak için azıcık iz'ânı olup da düşünenler görürler ki tabî'atta bir vücûdun bu yeryüzünde ba'id-ül-vefât yine dirilmesi hakkında bir kânûn yoktur. Lakin biz Müslümanlar bu bâbda kudret ve kuvvet-ül İlâhiye'yi hiçbir vecihle inkâr edemeyiz. Ve etmiyoruz. Ve hatta inkâr edemeyeceğimiz için vücûd-u mefrûzu (summe yuhyikum) hükm-ü celîline itbâ'â ve (summe ileyhi turceûn) v'ad-i şerîfine intizâren beklettirmiştik. (beli kadrin ali an nesviye binane)⁴³ kavî-i şerîfi bir yandan bize hakîkatı ya'ni kudret ve kuvvet-ül İlâhiye'yi gösterdikten fazla dîger taraftan mahzâ kudret ve kuvvet-ül İlâhi'nin âsârını imtihândan 'ibâret bulunan bunca kanûn-ı hükmiye bize müsâ'ade gösterir mi ki öyle körü körüne bir sehve bulunalım?

Fakat Câhid ve Câhid Efendi eğer huşr ve neşri bu kürre-i ârz üzerinde vukû'-bulacak zann-ediyor da bu zannı üzerine bizim sehvimizi meydâna koymaya çalışıyor ise ona diyecek bir söz bulamayız. Biz Kurân-ı Kerîm'de görüyoruz ki cenâb-ı Kâdir-i Mutlak Hazretleri bu dünyâyı alt üst edecek. Dağları pamuk gibi atacak. Dünyânın tozunu havâyâya uçuracak. Ondan sonra enfâs ve ervâhı mevakkî'-i imtihâna çekip (Ya eyyetühen-nefs-ül-mutmeinetü - İrci'iy ila rabbiki radiyeten merdıyyeten)⁴⁴ nidâ-yı şerîfiyle da'vet buyuracak. Ve bu sınıfa mukâbil bulunan nüfûsu dahi yine şânlarına münâsib bir nidâ ile da'vet edecektir. Eğer Câhid ve Câhid Efendi Kurân-ı Kerîm'de daha başka bir hüküm görmekte ve kıyâmetten evvel huşr vukû'-bulacağına dâ'ir bir sened bulmakta ise bize de ihtâr etsin, biz de mazhar-ı hidâyet olalım.

İşte biz yukarıdan beri serd-edilen husûsât üzerine mezkûr iki bendi kaleme almış idik. Fakat böyle bir mu'teriz zuhûr etmekle bunları şu hâl ibtidâsında bırakmayarak İnşâ'Allâh-ü Te'âlâ diyânet-i celîle-i İslâmiye'nin ger bir evâmir ve nevâhîsini her 'ukûl-u selîmenin kabûl edebileceği bir sûret-i vâzihada şerh ile berâber hikemiyâtını dahi meydâna koymak ve bizi dînde 'akl ü hikmetin tasvîb etmeyeceği hiçbir mes'ele olmadığını isbât etmek mücâhidesinde devâm edeceğiz.

İkinci Mes'ele- Âdem ve Nisnas

⁴³ Hadis

⁴⁴ Fecr, 27-28

Fünûn âşinâ olanlara ma'lûm olduğu üzere nisnas denilen hayvânın binâ-yı vücûdu vücûd-ı insâna o kadar müşâbihdir ki bir kimse nisnas kadîdi ile insân kadîdini bir yerde görecektir olsa fenn-i teşhîhde mahâret-i kâmile si olmadıktan sonra pek cüzî' bir derecede olan farklarını bulup çıkaramaz. İsti'dâd cihetine dahi nisnas yalnız kuvve-i nâtıkadan mâ'ada şeylere 'adetâ insânla berâberdir.

Binâ'en-'aleyh hükemâdan bir farka insânın aslı nisnas olmasına zâhib olmuşlar ve nice bin 'asırlar mürûr ile nisnaslara bir dereceye kadar medeniyet tahsîl ettikten sonra târîhin bize birinci adamlar diye haber verdiği âdemler ki 'adetâ behâyim-i vahşiye gibi dağlarda ve ormanlarda gezerler idi. Yine nisnasları o hâlden daha aşâğı bir hâle kadar isâl edebilmişlerdir.

Biz ise zikr olunan bendi bu fikri tervîc için yazmadık. Hatta hükemânın bu bâbdaki efkârının bir cihetine i'tirâz dahi ettik. Nisnası insân yapmak için insânlık 'âleminde yaşaya yaşata ellerine ayaklarına ve çenesine ve kafasına biraz daha intizâm verdirmeye hâcet görmeyerek insânlar bu gün ne şekil ve sûrette iseler evvelki şekil ve sûretleri yine öyle olduğunu da'vâ ettik. Zîrâ tabî'atte şekil ve sûretin bu derece tahavvül ve tebeddülüne dâ'ir bir 'âdet ve birkânûn göremez idik. İ'tikâdımızca her şey'in tahkîki levâzım-ı İslâmiye'den olup hikemiyât arasında böyle de bir fikir bulunduğunu yazdık. Nitekim İbn-i Sînâ Aristalis'in birtakım akvâl-i mezîfesini 'aynen tercüme etmiş idi. Yalnız İbn-i Sînâ değil . Fârâbî de tercüme etti, Gazâlî de nakl-etti, Fahr-i Râzî de tercüme etti hatta ba'zı kavâ'id bile koydu. Kimse bir şey demedi. Bizim neden hâtırımıza gelsin ki İslâmiyet 'ayn-i hikmet olduğu ve Kurân-ı Kerîm'de rubt ve yâbesten her ne vâir ise münderic bulunduğu 'umûm-ı ehl-i İslâm 'inde müttefik-i 'aleyh iken bir Câhid ve Câhid veyâ daha sahîh ta'bîrle "Câmid ve Hâmid" çıkar da fenne mutâbık olan birtakım mes'ele "Mugâyyer-i İslâmiyettir" diyerek hâşâ, sümm-i hâşâ İslâmiyet'in cehil üzerine mebnî olduğunu i'lâna cesâret eder? Bununla berâber hükemâ-yı İslâmiye'den birisi bu bahiste bulunsa küfrüne nasıl hükmedilebilir. Ma'lûm değil midir ki bir bâhis kendinin her koluna müte'akkıd olması lâzım gelmez? Ma'lûm değil midir ki Fâtîh zamânında 'ulemâ-yı Rûm'un a'zimesi bulunan havâce-i hatîbzâdeyi elzâm için huzûr-ı pâdişâide huzûr-ı 'ulemâda hasmından vücûd-ı vâcibe-i delîl istemiş idi. Hâlbuki bu bahsin hılkat-i Hazret-i Âdem 'Aleyhüs-Selâm'a hiçbir

te'alluku yoktur. İşte hilkat-i Âdem hakkında âyet-i kerîmeyi Hazret-İ Şeyh-İ Ekber Muhyîddîni 'Arabî Kuddise Sırruhu şu sûretle tefsîr buyuruyorlar:

(Ve iz kâle rabbuke lil melâiketi)⁴⁵ [...⁴⁶]

(lil melâiketi innî câilun fil ardı halîfeten)⁴⁷ [...⁴⁸]

Hazret-i Şeyh-i Ekber Kuddise Sırruhû'l-'Azîz'in hülâsâ-i hükm-ü tefsîrinden müstebân olduğu üzere hilkat-i Hazret-i Âdem 'Aleyhüs-selâm'ın şu gördüğümüz sath-ı ârzdan daha a'lâ ve daha bâlâ bir 'âlemde halık buyurulmuş olması câmi'-i sagîrde [...⁴⁹] hadîs-i şerîfinin sûret-i şerhine mugâyyer olmayıp bil-'akis tamamıyla ona mebnî ve müsteneddir. Zîrâ şerh-i hadîs-i şerîfte ol kabzayı cemî'-i ârzdan Hazret-i 'Azrâ'îl kabz-etmeye me'mur buyurulduğu münderic olduktan kabzla işbu "Ceî'-i ârzdan kabz" kaziyyesi dahi kabza-i mebhûsenin yedi tabaka-i ârzdan birer birer kabz ve hülâsa edildiği hakkındaki şerhiyle şerh ve tevzîh kılınmıştır. Şu hâle ya'ni Hazret-i 'Azrâ'îl'in bu kabzayı kabz-etmek için me'mûriyetine fennen ve hikmeten Cenâb-ı Hakk'ın yedd-i kudretiyle yapılmış olan kürre-i ârzın hilkat ve ma'yişet-i âdem'e tabaka tabaka isti'dâdı ve en sonra "adîm-ül ârzda" ya'ni bu tabakada o isti'dâdın istikmâlî mâ'nâsı verilip bu ma'nâ üzerine hem Hazret-i Şeyh Ekber'in tefsîri ta'yîn ve hem de daha aşağı doğru tefsîrinde devâm buyurduğu husûsât te'yid eyler.

Hazret-i Şeyh "ce'l" lafzının ibdâ' ve tekvînden e'amm olduğunu ve binâberîn âyet-i kerîme "İnni hâlık" buyurulmayıp da "inni câ'il" buyurulması insânın 'âleminden mürekkeb olduğuna mebnî bulunduğunu muvazzahen göstermekte olmaları bir iz'ân-ı selîm ile azıcık mütâla'a edilecek olsa halık-ı Âdem işbu "Ve iz kale rabbuke lil melaiketi inni cailun fil erdi halifeh kalu e tec'alü fiha mey yüfsidü fiha ve yesfiküd dima' ve nahnü nüsebbihu bi hamdike ve nukaddisü lek kale inni a'lemü ma la ta'lemun)⁵⁰ bizim akdesinden daha mukaddem ve 'âdetâ Ebû'l-beşer Efendimiz

⁴⁵ Bakara,30

⁴⁶ Arapça tefsir metni

⁴⁷ Bakara,30

⁴⁸ Arapça tefsir metni

⁴⁹ Arapça tefsir metni

⁵⁰ Bakara,30

Hazretleri'nin [...⁵¹] bezm-i akdesinde ser-i sufûf-u ervâhda bulunması derecesine kadar zihinler gider. Zîrâ melâ'ike-i kerâma edilen hitâb-ı 'izzet Hazret-i Ebû'l-beşer'in halîfe kılınması mes'elesi üzerine olduğu "inne hâlık" buyurulmayıp da "inne câ'il" buyurulmasıyla ve mevcûd olan tefsîr kitâblarının îzâhâtiyle görülüyor.

Ne hâcet? Sultan-ı 'Arifâ Şeyh Ekber Kuddise Sırruhu'l-'azîz Efendimiz Hazretleri "Ve alleme ademel esmae külleha sümme aradahüm alel melaiketi fe kale embiumı bi esmai haülai in küntüm sadıkıyn"⁵² hitâb-ı 'izzeti üzerine (sübhaneka la ılme lena illa ma alemtena inneke entel alımül hakîm)⁵³, cevâb-ı 'azîzine mebnî (ya ademü embi'hüm)⁵⁴ emr-i celîline imtisâlen Hazret-i Ebû'l-beşer ismâyı birer birer beyân buyurup da (e lem ekul leküm innı a'lemü ğaybes semavati vel erdı ve a'lemü ma tübdune ve ma küntüm tektümün)⁵⁵ cevâb-ı Kibriyâsıyla (iscüdü li ademe)⁵⁶ emr-i şerîfini verdikten ve cümle-i melâ'ike-i kirâm secde ederek yâlnız İblîs ibâ' etmesinden nâşî tard ve def' buyurulduktan sonra Hazret-i Âdem 'Aleyhü's-Selâm'ın (ya ademüskün ente ve zevcükül cennete)⁵⁷ hükm-i şerîfi dahi bu bizim 'âlem-i pestî ve ednâdan ne kadar bâlâ ve a'lâ bir 'âlemde şeref-i sudûr buyurulmuş olduğunu âyet-i kerîme-i mezkûrenin tefsîrinde ve cennet bahsinde [...⁵⁸]kaydıyla göstermişler ve bundan başka (ve kulnehibtu)⁵⁹ kelâm-i celîlinin tefsîrinde [...⁶⁰] fikrasıyla mes'eleyi bütün bütün zâhire çıkarmışlardır. Ya'ni Hazret-i Âdem bu hâlde 'âlem-i cismâniye gelmiştir.

İmdi 'âlem-i lâhûtta vukû'bulan bir mes'eleyi bu 'âlem-i denî-i cismânîde vukû'bulmuş gibi hükm-edip de onu târîh-i beşeriyetimizin müddeti bulunan yedi sekiz bin seneden

⁵¹ Arapça tefsir metni

⁵² Bakara,31

⁵³ Bakara,32

⁵⁴ Bakara,33

⁵⁵ Bakara,33

⁵⁶ Bakara,34

⁵⁷ Bakara,35

⁵⁸ Arapça tefsir metni

⁵⁹ Bakara,36

⁶⁰ Arapça tefsir metni

kimbilir daha ne kadar bin sene mukaddem yeryüzünde vukû-bulması gibi hükemânın ba'zı kıyâsât ve istirâcât-ı fennesine katmak ve böyle garîb bir kıyâs üzerine İslâmiyetiyle müftehir ve mağrûr olan ve kalemini diyânetinin şânında fedâ eden bir müslümânı ulu orta tekfir gibi haksızlığa çıkışmak erbâb-ı nasfet 'inde ne nazarla görüleceğini bilemiyor.

{Küfr-ü çü meni güzâf ü âsân nebûd}

{Mühekkim ter ez îmân men îmân nebûd}

Bâ-husûs yine bu mes'elede nazar-ı dikkat ve ehemmiyete alınacak bir nokta daha vârdır. Şöyle ki:

Yukarıki bende dahi gösterildiği vecihle müdekkikîn hükemânın nisnâs 'asrînin müddet-i devri hitâma erişmiş ve ondan sonra beşer-i 'asrî hülûl eylemiştir.

Keyfiyetin bu ciheti ya'ni Hazret-i âdem'den mukaddem dünyâ bomboş olmayıp yine birçok hayvânla türlü olduğu fûnûn nazarında bedîhiyâttan bulunmaktan kat'-ı nazar Celâl'in tefsîrinde (innı cailün fil erdı halifeh)⁶¹ âyet-i kerîmesi [...⁶²] deyu tefsîr edilmesi dahi dünyâ bomboş bir hâlde olmayıp da dolu olduktan sonra hatta yeryüzünde ahkâm-ı hakkı tenkîd lâzım geldiği ve Hazret-i Âdem 'Aleyhü's-selâm'ın bu ayş için me'mûr buyurulduğunu gösterip 'ulemâ bil-ittifâk bu maksadı tasdîkle berâber eğerçi içlerinden ba'zıları işbu emr-i hilâfette ebnâ-yı Âdem'in dâhil buldukları zehâbına düşmüşler ise de Celâlîn zâheb-i mezkûrun önünü emr-i hilâfetin o zamâna göre biz-zât Hazret-i Ebu'l Beşer'e husûs olduğunu "Ve hû Âdem" kaydıyla bağlamış olduğu mesellû hâlâ cevâmi'-i İslâmiye'de mevcûd olan tefsîrlerin 'umûmuna tercîhen serî tadrîs edilmekte bulunan Hazret-i Gâzî Beyzâvî dahi yine bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde [...⁶³] kavliyle Celâl'in sâhibi ile ictihâdde müşterek bulunmuştur.

Bundan ya'ni dünyâda âdem ve ba'ide ebnâ-yı âdem zuhûr eyledikten sonra derhâl me'mûriyet-i hilâfete ibtidâr eylemiş olduklarından önünden bed'le devr-i Âdem'in târîhi tutulup artık ne nisnaslığa ne de sâ'ir hayvânâtın veyâhûd cenînin hükûmetine

⁶¹ Bakara,30

⁶² Arapça tefsir metni

⁶³ Arapça tefsir metni

muhal kalmayarak yeryüzünde hüküm ve hükûmet-i eşref ve akva ve i'lâ-yı mahlûkât olmak üzere âdem elinde kalmıştır.

Allah için düşünülün! Yeryüzünde nev'-i benî âdem henüz mevcûd değil iken bir sınıf hayvânın ahvâlinde bahs eden Âdem küfür mü etmiş olur?

Şimdi meselâ bir şâ'ir çıksa da bundan yirmi bin sene evvel dünyâda birtakım mahlûkât vâir idi, boyları Galata Kulesi kadar idi, başları nûr-ı Osmâniye Kubbesine benzer idi, kolları dikilitaş kadar idi, burunu da Sultân Ahmed'deki bakır direklerle hiç farkı yoğ-idi, kasverini de söz hesâb ediniz" deseydi, 'acabâ onu da bir Câhid ve Câhid hemân yakalar bir kiliseye götürür, mürted oldu diye vaftis ettirmeye mi çalışır idi.

Hem de Allah'ı severseniz belki bir Câhid ve Câhid çıkar diye biz funûn-ı hikemiyeden aslâ bahs edemeyecek miyiz? Azcümle fenn-i beşerîhe dâ'ir dahi söz söyleyemeyecek miyiz?

Üçüncü Mes'ele- Kısâs

Tab' ve neşr-ettiğimiz Dağarcıklar henüz sahâyif-i matbû'a üzerinden söylenmemiş olduğu cihetle beşinci Dağarcığın yüz otuz üç numarolu sahîfesine bakılır ise görüleceği üzere bizim bahsimiz kısâs-ı şer'îye münhasır değil idi ki hatta maksadımız onu inkârdan 'ibâret olabilmek muhtemel olsun. Biz cezâ-yı i'dâmdan bahs-ediyor idik ve muhâveredeki hâkim dahi "Hâkim şer'-i mübîn" değil idi. Çünkü hâkim şer'-i mübîn avukatla mübâhese etmez. Şer'-i mübînin muktazâsıyla hükm-eder. Ve birtakım cinâyât hakkında mücâzât-ı nizâmiye ta'yiniyle uğraşmaz. Bizim farz ettiğimiz avukatla muhâvere eden hâkim her nevi' cinâyâta mücâzât-ı nizâmiye ta'yîn eden hâkim-i nizâmîdir. Hem de Avrupa hâkim-i nizâmîsidir zîrâ bizim devlet-i Osmâniye kâ'idesi muhâvere-i mezkûrede ayrıca bir fıkra da görülmüştür.

Bundan sonra cezâ kânûnnâme-i hümâyûn herkesin elinde gezmektedir. Açılınsın, bakılınsın, i'dâm cezâsı yalnız kısâstan mı 'ibârettir? Yoksa daha başka nevi'leri ve daha başka vecihleri vâir-mıdır? Görülsün. Evet, bahsimizin bir ciheti kısâsa dahi te'alluk etmişti. Lakin biz ahkâm-ı şer'îyeyi bilmez adamlar olmadığımız ve mu'terizimizin zannının hilâfına olarak hatta onu büyük hem de pek büyük bildiğimiz cihetle tasavvurât ve muhâkemât-ı vicdâniyemizde her hâlde ondan ayrılmamıştık.

Dağarcık uzakta değil â! Tekrâr mürâca'at buyurulsun görülür ki avukatın emeli kâtilden diyer-i şer'îye istihsâliyle hükm-i şer'inin icrâsı mümkün olabileceğiniz göstermektir, bu emel ise muvâffak-ı hükm-i Kurân'dır. İşte âyet-i ker'ime işte tefsîr-i şerîf.

“Ya eyyühellezine amenu kütibe aleykümül kısasu fil katla el hurru bil hurri vel abdü bil abdi vel ünsa bil ünsa fe men ufiye lehu min ehıyhi şey'ün fettibaum bil ma'rufi ve edaün ileyhi bi ihsan zalike tahfifüm mir rabbiküm ve rahmeh fe meni'teda ba'de zalike fe lehu azabün eliyim”⁶⁴

İşbu âyet-i kerîmeden bizim istinâd edeceğimiz cümle diyet bahsi olup Hazret-i Gâzî Beyzâvî Rahimullah Cümle-i Celîle-i mezkûreyi [...⁶⁵] deyu biltefsîr [...⁶⁶] cümle-i şerîfesini dahi [...⁶⁷] deyu iltizâm-kârâne bir sûretle tefsîr buyurmuşlardır. ‘Afv-olunan kâtil diyeti idâda su'ûbât ve müşkülât göstermemeye me'mûr olduğu gibi Hazret-i Gâzî'nin emr-i diyetle kâtil-i ma'füvv üzerine ‘inaf ve şiddet gösterilmemesini [...⁶⁸] ‘ibâresiyle tavsîh buyurması dahi hâkim-i şer'î için kâtil tarafına hüsn-i himmet ve merhamet gösterilmesini işrâb değil ‘âdetâ irâ'e eder. Ne hâcet? Âyet-i kerîmede (zalike tahfifüm mir rabbiküm ve rahmeh)⁶⁹ kavlı-i şerîfî kâtili ölümden kurtarmak husûsunda merhamet-i İlâhiyeyi dahi açıktan açığa gösterir ve Hazret-i Gâzî'nin (Ve leküm fil kısasu hayatüy)⁷⁰ âyet-i kerîmesini tefsîrde kısâsın vaz'î kâtli katilden men' edeceği cihetle hem maktûlü sû-i kasdla i'dâmdan ve hem de kâtili cezâ-i kısâsdan vakâyi ederek bu sûretle iki hayâtın muhâfaza edileceğini dermiyân buyurmaları mutlakâ murâd-ı Allah hayât-ı beşerin muhâfazası cihetinde olduğunu gösterip bu hâle göre nasılsa bir tehevür veyâ kazâ ile vefât eden maktûlün vefâtıyla bil-iktifâ kâtii diyetle kurtararak hiç olmaz ise onun hayâtını muhâfazaya himmet-i lüzûmu derkâr

⁶⁴ Bakara, 178

⁶⁵ Arapça tefsîr metni

⁶⁶ Arapça tefsîr metni

⁶⁷ Arapça tefsîr metni

⁶⁸ Arapça tefsîr metni

⁶⁹ Bakara,178

⁷⁰ Bakara,179

bulunmuştur. Yâ sûre-i esrâda cevâz-ı şer'i olan yerde kan dökmeyi mübâh buyurmakla berâber yine (ve la yüsrif fil katl⁷¹) buyurulması pek ziyâde câlib-i dikkattir.

Veliyy-i dem iki üç yüz kişi olsa içinden yalnız birisinin 'afv-etmesi veyâhûd bil-fi'il katl-etmesi veyâ muvakki'-i kısâsta bulunmaması ve hatta muvakki'-i kısâsta bulunup da katl-edileceği zamân başını çevirivermesi kısâsı derhâl lağv-edeceğine ne diyelim? Tekrâr soruyorum, siz ne buyurursunuz? Vereseden cümlesinin birden hukûku sâkıt olmasına ne diyelim?

Vâkı'â tafsîl-i kelâm ile kârîn-i kirâm hazrârını tasdî'e dahi başladık ise de hâzır söz açılmış olduğundan biraz da işbu kısas âyet-i kerîmesinin sebebb-i tenezzülden ve kısâsı vaz' etmekte olan hikmet-i rabbâniyeden ma'lûmât verir isek dâ'imâ derece-i 'ulviyetini göstermeye çalıştığımız hikmet celîle-i İslâmiye'nin bir 'âlî derecesi dahi bu sûretle görülür.

Tedkîkât ve tahribât-ı mütevâliye ile behemehâl meydâna çıkarmaya çalışmaktan mümkün değil vazgeçmeyeceğimiz hikmet-i İslâmiye'yi bilmeyip de İslâmiyet'i ve ahkâm-ı celîle-i Kurâniyeyi yalnız sathından ve dış yüzünden görmüş ve bilmemiş olan ba'zı kimseler ta'addüd-i zevcât vesâ'ire mesellû ba'zı esâsları türlü türlü nazarla gördükleri gibi sırf hikmetten ve sırf mülkiyetten 'ibâret olan Kurân-ı Kerîm'de kısâs bahsini dahi öyle bir nazarla görebiliyorlar. Ancak ileride Dağarcığımızda görüleceği vecihle gerek ta'addüd-i zevcât ve gerek sâ'ir husûsâtın her biri bir büyük hikmete bir büyük sebebe bir büyük menfa'ate mebnî olduğu gibi kısâs keyfiyeti dahi yine böyle bir büyük hikmete mebnî ber-minvâl-i muharrir vaz' ve hükm-olunmuş ya'ni hem dökülen kânı kâtile yıkamakla ve hem de hüsn-i rızâ-yı tarafeyn ile tesviye-i maslahat etmek tarîfi gösterilip bâ-husûs birincisinde icrâsı şerâ'itinde gösterilen bunca su'ûbâta ve ikincisinde icr'a için meydâna konulan bunca sühûlet-i şer'iyeye bakılır ise ikincisine daha ziyâdece iltizâm gösterilmiştir.

Zîrâ vakt-i câhiliyette 'Arabân miyânında bir katl vukû'bulacak olsa maktûlün kânına bedel kâtil kabîlesinin 'umûm-ı efrâdı katl ile hükm-olunur. Ve onlardan hângi bir ferdine nerede tesâdüf edilse derhâl i'dâm kılınır idi.

⁷¹ İsrâ,33

İşbu ‘âdet-i kadîmenin te’sîr-i hükmüyle Hazret-i Resûl Efendimizin risâletle mübeccel oldukları esnâda ‘Arab’tan iki büyük kabîle yekdiğerine karşı ‘adâvete ve mukâteleye başlayıp nihâyet birisi kendi efrâdının kânı düşman kânından daha mu’azzez olması da’vâsıyla kendi taraflarından maktûl olan bir köle veyâ bir kadın yerine düşmandan bir erkek ve kendilerinden katlediken bir erkeğe bedel düşmandan iki erkek katl-etmeleri üzerine kısm-eylediklerinden bu kısmın hükmü gitgide artarak tamâm kabîlelerin mecmû’-ı efrâdı katl-ile mahkûm olacakları sırada huzûr-ı Hazret-i Risâletpenâha gelerek da’vâlarının sûret-i faslını intid’â etmeleriyle ber-minvâl-i muharrer kısâs-ı âyet-i kerîmesi şeref-nâzil olmuş ve âyet-i kerîme-i mezkûre hükmünce hiç olmaz ise misli misline ya’ni bir erkeğe bedel bir erkek ve bir kadına bedel bir kadın ve bir köleye bedel bir köle kısâs edilmesi ve fakat diyet i’tâsıyla dahi fasl-ı da’vâ mümkün olduğundan ve ‘al-el-husûs Allah-ı ‘azîm-üs-şân tarafından tahfif ve rahmet-i diyet husûsuna mürâca’atta idiğinden eğer tarafeyn ‘Înâdlarında ısrâr etmezler ise o sûret-i haseneye dahi mürâca’at edilmesi taraf-ı eşref Hazret-i Peygamberî’den cevâba hüküm buyurulmuştur.

İmdi bu kadar senedât elde olduğu ve sened sened üzerine olmak üzere (Ve katilu fi sebilillahillizine yükatiluneküm ve la ta’tedu innellahe la yühıbbül mutedın) ⁷²âyet-i kerîmesinde ehl-i İslâm kendi üzerlerine hücum eden düşmana kahramânca bil-mukâbele cenk etmekle me’mûr olduğu hâlde mücerret kân dökmek gibi âdemiyyet ve mülkiyyetin girye göreceği bir işe en evvel ehl-i İslâm’ın mübâşeret etmemesi ve mâdâm ki küffâr ehl-i İslâm’la mukâbeleye çıkmıştır, kân dökmeye en evvel onlar başlayarak ehl-i İslâm’dan ma’zuriyeti bütün bütün meydâna çıkmak için İslâm’ın (Fa katilu kum, fe katilu hum) hükm-ü şerîfiyle mu’ahharen mukâbele-i bil-mesel etmesi taraf-ı eşref ulûhiyyetten fermân buyurulduğu görülüp durur iken artık bizim kalemimizden çıkan bir muhâverede cân kıymak ve kân akıtmak bahsinde ortada dînle ve sulhen işi bitirmek yolu ve bu hâlde cenâb-ı hakk tarafından bin türlü avâtıf ve müvâ’id-i nâ’iliyet tarîfi vâir iken nasıl dilimiz vârdur da dîne hiçbir ehemmiyet vermeyerek “hatır, kâtili mutlakâ öldürmeli” deriz. Biz müslümânız! İnsânız!!

-Hâtme-

⁷² Bakara,190

İşte hakkımızda medâr-ı küfr ittihâz olunan mesâ'ili 'aklımız erdiği kadar şu sûretle hüküm-ü celîl-i Kurân'a tatbîk eyledik, mu'terizimiz bunların hem şer'i-i şerîfe ve hem de hikmete mugâyyer olduklarını da'vâ etmiş ise de bir burada cihet-i hikemiyesini müvâzene ettik. Kendisi evvelâ 'ulûm-ı şer'iyede olan sehvimizi ortaya koysun (maksad yâlnuz hakîkate vusûl olduğu için) evvelâ onu tashîh edelim de ondan sonra hikmet cihetini dahi yoklarız.

Hele hürriyet tarafdârı filân gibi karıştırdıı sözlerin hiçbirisi bizim 'indimizde beş pâre etmez. Hürriyet ne demek olduğunu ve nazar-ı İslâm'da ne kadar mukaddes bulunduğunu inkâr da ısrâr eder ise mutlakâ mekâbiresine haml-olunur.

“Kâlû e tec'alu fihâ men yufsidu fihâ ve yesfikud dimâ(dimâe), ve nahnu nusebbihu bi hamdike ve nukaddisu lek(leke), kâle innî a'lemu mâ lâ tâ'lemûn(tâ'lemûne).”⁷³

'Âlem-i 'İşret

“'Âlem-i 'işret” ve tâ'bîr-i âhirle “ 'âlem-i âb” denilen 'âlem, “'âlem-i hayret” kadar içine girilebilmek müte'asir olmayıp herkes orada pek kolaylıkla esbâb-ı vücûd edebildiğinden şu'arâmızın ekseri ve belki kâfesi bu 'âleme sık sık verdikleri seyaâhatlerden aldıkları lezâ'izi uzun uzadıya şerh ve ifâde etmişlerdir ki içlerinden ba'zılarının eş'ârı sahîhen tab'e letâfet-bahş olmakta bulunmuştur.

Vâkı'â ba'zı kimseler için 'âlem-i âb heves edilecek bir şey gibi görünür. Meselâ sadme-i rûzgâre kahrâmâna göğüs verecek kadar sebât ve metânetten mahrûm olan bir bîçârenin dört tarafını birtakım müşkülât-ı ihâta eder ki kımıldanmaya mecâli kalmaz. Dükkanına gitgide üç beş alacaklı nakît ve va'delerin hulûlunu ihtâr ve kendisi ise alacaklarını benâkîre kaptırmış olduğu cihetle borçluları te'diye'-i dîn etmeyerek bîçâreyi ziyâdesiyle bîzâr eyler. O aralık alışverişe dahi kesâd gelmiş olduğundan vâridât-ı yevmiyesi kendi sıkıntısını def'-etebilecek derecede olduktan fazla masârif-ı ruzmerresini dahi örtemez. Ahşâm-hânesine geldikte üç çocuğundan ikisini keyifsiz görür. Tamâm bunları tedâvî ile meşgûl iken çat çat kapı çalınıp hâne sâhibi kirâyı ister. Bir aralık dahi işin ilerisi Ramazân olduğunu düşünüp artık iş bir kere bu dereyi bulduktan sonra fenâ mütâla'alar ve ye'isler hüsn-ü celîle ve ümîde galebe çalmakla

⁷³ Bakara,30

bîçâre her nereye baksa bir ye'is ve her nereye baksa bir nevmîdi çehresini karartıp durmakta olduğunu görerek cânından cihânından bezmek derecesini bulur.

İmdi bu hâlde iken zâten kapısı serâhînin ağzından 'ibâret bulunan 'âlem-i âba girip bir adım ileriye vardıkta endûhlerinin en küçükleri geride kalarak en büyükleri her-ne kadar yine kendisini ta'kîbe çalışırlar ise de bunların elinden yakasını kurtarmaya çalışan bîçâre firârî birkaç adım daha attıktan sonra artık kendisini geniş bir 'âlemde bulur ve o 'âlemin sühûlet ve hüsn-i celîl ve ümîd ve tesliyet gibi seknesi bîçâreyi bil-istikbâl vur patlasın çal oynasın denilen seyrângâha getirip orada kemâlî 'izzet ve ikrâmla eğlendirirler.

Vâkı'â bîçâre me'yûs o zamâna kadar başka bir 'âlem görmemiş olduğundan 'âlem-i âbın ber-minvâl-i muharrer vüs'at ve füşatından memnûn kalır. Ancak musâyib-i rûzgâra göğüs verebilecek kadar metânete mâlik olan mertler âyîne-i felekte öyle korkunç bir çehre görür görmez "ayn-ül mefer" diye kaçacak korkaklardan olmayacakları cihetle oraya kaçıp da yakalarını kurtaracaklarına bil-'akis rûzgâra karşı merdâne meydâna çıkararak pençeleşmeye hâzırlanırlar. Vele ki 'âlem-i 'işret hüçûm-ı 'umûmdan yakayı kurtarabilecek kadar emîn olsun. Bu 'âlemin ne kadar bekâsı olabileceği hesâb edilmez mi? Bir 'âkil 'işretin neş'esi birkaç sâ'at zarfında geçerek sonra oporta yerde apaçık kalacağını ve binâberîn hasmına 'arz-ı teslîminden başka bir çâre bulamayacağını düşünmez mi?

Ama denilecek ki 'âlem-i 'işret mahzâ zevk ve safâsı-çün heves olunacak bir şeydir. Evet. Burası münker değildir. Şu kadar vâir ki 'âlem-i 'işretin yüze gülüşü bir müd'ahinin müdâhenesinden daha sâde ve daha soğuk bir şeydir.

'İşret olsa olsa insânı aldanarak eğlendirir. Beyâzı siyâh, siyâhı beyâz ve fakrı gınâ ve gınâyı fark gibi her şey'in 'aksini göstererek eğlendirir. 'Âkil ise aldanmaktan mütelezziz değil bil-'akis müteneffir olur. Eğer maksad eğlence ise 'âkil ve kâmil 'âlem-i hayreti dolaşır. Zîrâ 'âlem-i hayret ol 'âlemdir ki onda hîle ve hadd'e pâra etmeyip ve hiçbir eğlence insânın kendi ayağına gelmeyip insân derece-i kâbiliyetine göre kendi müvâzene ve muhâkeme mahsûsasıyla eğlenir. 'Âlem-i 'işrette ise böyle bir müvâzene ve muhâkemeye iktidâr kalmayıp insân saçı uzun, 'aklı kısa bir karının

veyâhûd hem saçı kısa ve hem ‘aklı kısa bir çocuğun eğlence müsaheresi olacak mertebeye tenezzül eder.

Bu mes’elede vereceğimiz hükmü bedâheten göstermek ister isek ‘âlem-i ‘işretin heves edilen neş’esi müddetini temdîd etmeliyiz. Yukarıda dahi beyân edildiği vecihle bu ‘âlemin birinci kusûru neş’esi müddetinin azlığından ‘ibâret olup hâlbuki o müddetin temdîdi dahi insânı insânlığa lâyük olan hâl ve vazî’den bütün bütün teb’îd eyler bir sene mütemâdiyen ayılmayacak kadar serhoş olsak hâlimiz ne olur? Hâlbuki ‘âlem-i hayrette kırk yıl gezsek fazâ’il-i insâniyemiz kırk bin derece daha mütezâyid ve müterakki olur.

İslâmiyet’in ‘işreti men’etmiş olmasına yine ehl-i İslâm’dan aplebî ta’acüb edip bu memnû’iyeti gûyâ tahfife medâr olmak üzere kimisi yâlnız şarâbın harâm olduğunu ve kimisi sâ’ir meskürâtın dahi memnû’ bulunduğu ve ba’zısı yâlnız sekri ve dîger ba’zısı mutlakâ şerbi ve katresi harâm olduğunu rivâyet ederler. İslâmiyet’in bu men’ine istigrâb ve keyfiyeti te’vîle ihtiyâç görülmez. Memnû’ olan şey ‘âlem-i ‘işrette ve onun dahi “vur patlasın çal oynasın” mesîregâhında ızâ’a-i vakit ile fazâ’il-i insâniyenin te’bîn ve rahsîs eylediği birçok vazâ’if-i celîleyi yüzü üstüne bırakmaktır ki ‘âlemde bu memnû’iyeti tasvîb etmeyecek hiçbir ‘âkil yoktur. Bunu her dîn men’etmiş ve sûret-i memnû’iyeti her ‘akl-ı selîm teslîm eylemiştir.

Yukarıda ‘âlem-i ‘işretin ba’zı kimseler için heves edilecek bir şey gibi görünmekte olduğu dermiyân kılınmış idi. O kabîl adamlar için âkıl ve iz’ân ve hikmet ve ‘arifânın vereceği tesellîler ve ümîdler te’sîrsiz kalacağından onlar ‘âlem-i ‘işrette avutulacak bîçâregân oldukları-çün o hükmü vermişlerdir. Ne hâcet? Bir serhoşun mâhiyetinden ‘ibâret olduğunu bir kere gözümüzün önüne getirelim de eğer tahsîn edilecek bir yerini bulabilirsen o zamân şimdiye kadar söylemiş olduğumuz sözlerin hepsini geriye alalım.

Serhoş nedir?

Serhoş o adam değil-midir ki maraz-ı ‘cinnete mübtelâ olmadığı hâlde çıldırmıştır? Musîbet içinde iken kendisini hâl-i vüs’atte bulmuştur? Fakîr iken ganî olduğuna zâheb olmuştur. Ganî ise o hâlde servetini muhâfaza edebilmek iktidârı elinden gitmiştir? Az çok ‘ilmi vârsa fikrinin bir dakîkada bin inkılâbından dolayı bir şey’in dört ucunu bir yere getiremeyerek kalmıştır? Bir mahbûbenin muhabbı ise muhabbetinin vecihini unutmuştur? Hâsılı ihtiyârı gitmiş yâlnız kalbi insân kalbinden ‘ibâret kalmış bir şeydir?

İhsânına kapılmak ‘itâbından korkmak gösterdiği mü’esser muhabbete inanmak hiçbir sözüne ehemmiyet vermek lâzım gelmeyen ve çoluğu çocuğu ve ekârib ve hîşânı tarafından bir ayak evvel sızıp ‘âlem-i vücûddan dahi el çekmesi ve nev’ummâ girip gitmesi intizâr olunan bir baş belâsıdır?

Hâl bu merkezde iken ‘işretin memnû’iyeti hakkındaki ahkâma istigrâb edenlerin ‘aklına şaşılmaz da ne yapılır?

Fazâ’il-i insâniyemize kemâliyle sâhib insânoğlu insân isek kendi ‘ulû menziletimize göre ‘âlem-i âbı pek müstekreh ve müstenfir görmeliyiz ve bunu cihânda başka eğlencesi olmayan bîçârelere terk ile eğer kendimiz için eğlence arayacak isek ‘âlem-i hayrete mürâca’at ve masâ’ib-i rûzgârdan kurtulmak ister isek düşmandan kaçmak ona cür’et vermek demek olacağı cihetle ‘işret ‘âlemine firâr etmeyip bil-‘akis o hasm-ı bedkâra mukâvemetle galebeye himmet etmeliyiz.

Osmânlı Kütüb-i ‘Atîkesini Karıştırdıkça Frenklere Gülmek Elimizden Gelmiyor

Fünûn-ı keyfiyyet terakkisini ya’ni târîh-i fûnûnu bilenler ‘indinde tafsîle ihtiyâç yoktur ki Avrupa cehl ve nâdânı denilen zifirî karanlıktan kurtulup da nûr-ı ma’ârif sâyesinde biraz dünyâyı görmeye başladıktan sonra içlerinde peydâ olan erbâb-ı ma’ârifî nazarlarında o kadar büyültmüşlerdir ki ‘âdetâ kendilerine mücid ve keşşâf rütbesi vermişlerdir.

Evet inkâr etmiyoruz ki bunlar içinde pek çok mücîdler pek çok keşşâflar zuhûr etmiştir. İnkâr değil bunların terakkiyât-i fûnûna ettikleri hizmetten dolayı kendilerine teşekkürler etmeye dahi borçluyuz. Şu kadar vâri ki “terakkiyât-ı fûnûna hizmet eden bir millet için bu hizmette emekleri sebkât eden erbâb-ı himmeti dahi unutmayı herkesin hakkını teslim ve i’tâ etmek terakki perverlik şânındandır” demek istiyoruz.

Frenkçe kaleme alınmış olan hey’et kitâblarının hemân kâffesinde görülür ki gûyâ Galile nâm feylesof-ı meşhûr zamânına gelinceye değin ârzın kürevî müteharrik olduğunu müselleme ve meşhûd değil imiş gibi bu keşfi müma-ileyhe nisbet ederler.

Vâkı’â feylesof-ı müma-ileyh bu da’vâda pek ziyâdesiyle ızhâr sebât eyledi. Hatta ma’hûd engizisyon cem’iyeti müma-ileyhi diyânet-i İseviye ‘aleyhinde neşr-i efkâr töhmetiyle müttehim ederek taht-ı muhâkemeye alıp kendisinin fazl-ı kemâlini i’tirâf

edenler “Cânım bu da’vâdan vazgeç. Senin da’vân hükm-ü İncil’e mugây yerdir. İncil-i şerîf ârzın müteharrik olmayıp sâbit olduğunu dermiyân ediyor. Sen bu da’vâ-yı bâtilda devâm eder isen mahv-olursun” yollu nasîhatlere kalkıştıkları zamân dahi “Ne yapayım, ayaklarının altında ârzın hareket ettiğini hissedip durmaktayım” diye ısrâr etmiş ve haps ü tescîn belâsına dahi tahammül göstererek yine da’vâda ızhâr-ı sebât eylemiştir ki doğrusu şâyân-ı tahsîn ve âferîndir.

Ancak müma-ileyhin yâlnız işbu sebâtı şâyân-ı tahsîn ve âferîn olup yoksa biz ârzın müteharrik olduğunu neşr-etmek gibi bir hizmet-i celîlede şeref-i tekaddümü feylesof-ı müma-ileyhi terk etmemekte ma’zûruz.

Hekîm-i müma-ileyh Galile 1564 târîhinde Piz şehrinde tevellüd ve 1642 târîhinde vefât etmiş ve ber-minvâl-i muharrer da’vâdan dolayı ‘aleyhine terettüb eden hükm-i mecûsiyet dahi 1633 târîhinde vukû’bulmuştur. Ancak ileyhin bizim elimizde “Netâyic-i Fünûn” nâmıyla bir risâle-i mezkûre ‘ahd-ı Murâd -ı Sâliste kaleme alınmış ve Murâd-ı Sâlis’in vefâtı ise 1590 seniye-i mîlâdiyesine mukâbil gelmekte bulunup risâle-i mezkûrenin hey’et bahsinde dahi husûsât-ı atıyye görülmüştür.

“Bir mes’ele-i garîbe vârdır. Meselâ derler ki vech-i ârzı cem’ en seyr müyesser olsa ve muvazî’ ve âhidde üç şahsı müteferrik kılsalar, biri cânib-i garba gitse ahiri cânib-i şarka gitse sâlis ol muvazî’de mukîm olsa. Ba’id zamân garb’a giden cânib-i şarktan gelse ve şarka giden cânib-i garbdan gelse bir haysiyetiyle ki zamân-ı zehâbları ve mecî’leri vakt-i vahide de olsa garba zâhib olanın eyyâm-ı ma’dûdesi müddet-i devirde eyyâm-ı mukîmde bir gün eksik olur ve şarka gidenin eyyâmı, eyyâm-ı mukîmden evvel değıl artık olur. Ya’ni eyyâm-ı şarkînin ziyâdesi eyyâm-i garbînin noksânı kadir olur. Farazâ yevm-i ictimâ’ mukîme nisbet cem’ olur. Şarkîye nisbet-i sebt-olur, garbî nisbet-i hamîs olur. Ve bi’aynihî bu mes’eleye nice garâ’ib müteferri’ olur ahâlisine ma’lûmdur vallâh-ül ‘âlem.”

Vâkı’â risâleden ‘aynen istihrâç olunan şu ‘ibâre fesâhat ve belâgatinden dolayı elyevm erbâb-ı kalekimizi kabûle da’vet ettiğimiz bir ‘ibâredir. Binâberîn şerh ve tavzîhe hâcet yoktur. Ancak bahs-ettiği mes’ele erbâb-ı mütâla’anın cümlesi ‘inde ma’lûm olmaması ihtimâlden ba’id bulunmadığına mebnî ol-bâbda iktizâ eden ba’zı ma’lûmât-ı muvazzahayı i’tâ edelim de muvâzenemizi ona göre ikmâl eyleyelim.

Kürre-i ârz kendi mahveri üzerinde olan seyr ü hareketini garbdan şarka doğru icrâ eder. Bu sebebe mebnîdir ki bizim gözlerimiz güneş şarktan garba doğru devr-ediyor gibi görür. Ârz kürevi olduğu cihetle bir adam dâ'imâ garba mütevecihen gidecek olsa ve gitse gitse en evvel 'azîmet etmiş olduğu noktanın şark cihetinden yine o noktaya 'avdet eder. İmdi netâyic-i fûnûn risâlesinde ta'yîn olunan üç adamdan birisi nokta-i 'azîmet üzerinde sâbit kılındıktan sonra birisi şarka ve diğeri garba doğru a'zâm kılınanlardan şarka 'azîmet edenin garbtan ve garba 'azîmet edenin şarktan gelmesi bu sebepten neş'et edip garb tarafına 'azîmet edenin bir gün gayb-etmesi ise kürre-i ârz üzerinden güneşle berâber icrâ eylediği bir devir ile güneşin bir devrini gayb ve zarar etmesi ve şark tarafına mütevecihen 'azîmet edenin bir gün fazla bulması dahi Kürre-i Ârz ile berâber bir devir dahi kendisi ederek ve kendisinin ettiği devir ise güneşin garba doğru bir devir daha bil-icrâ bir gün teşkîl etmesi demek olarak bu sûretle eyyâm-ı mevcûde-i mu'ayeneye zimmeten bir gün dahi kendisi kazanmış olması kaziyyelerinden ileri gelmiş ve nokta-i 'azîmet üzerinde sâbir kalanın günler i'dâdınca ne kâr ve ne de zarar etmesi dahi merkûmun ne şarka ve ne de garba doğru ya'ni ne nâkıs ve ne de zâ'id olarak devir etmesinden neş'et eylemiştir.

İşte netâyic-i fûnûn risâlesinde bu bahsin şu sûretle sarâhaten münderic olması bîçâre Galile'nin keşfiyât-ı vâkı'ayı isbât gayretiyle hapislerde çürümesinden kaç sene mukaddem Osmânlı memleketinde kitâblara derc-olunarak hatta vaktin pâdişâhına dahi takdîm kılınmış olması gibi gâyet mühim bir muvâzeneyi nazar-ı i'tibârımıza 'arz eder ve bu muvâzene meydânda durdukça târîh-i fûnûnun feylesof-ı mûmâ-ileyhin Galile'ye keşşâf şân ve şerefini vermesi elbette "Hasb-ül-İslâmiye" hande-i istigrâbımızı müstevacib olur.

Vâkı'â hükm-ü Galile ber-minvâl-i muharrer keşfini daha evvelce ya'ni 1523 târîh-i mîlâdisinde vefât eden Kopernih nâm Prusyalı feylesofun efkârı üzerine binâ eylemiştir. Ama bu sûret dahi bizim istigrâbımızı men' edemez. Zîrâ netâyic-i fûnûn risâlesinin muharriri dahi ber-minvâl-i muharrer husûsâtı kendi keşfi olarak dermiyân etmeyip İmâm Ebrehî'nin (Mutavassıta)sından ve İbn-i Aklem (Mebсутa)sından ve Nasreddin Tûsî'nin (Tezkire)sinden ve 'Âlî Kuşçu'nun (Fethiyye)sinden vesâ'ir birkaç 'ulemâ-yı İslâm'ın âsâr bir güzîdesinden hülâsa ve icmâl eylediğini (hasb-ül-İslâmiye) kemâlî tevâzi'inden nâşî kendisi i'tirâf ediyor.

Biz bu muvâzenede yalnız ârzın devir ve hareketini isbât gibi bir büyük şânı Avrupalıların kendilerine mâl ettikleri-çün gülmüyoruz. Dostlarımız “İslâmiyet fûnûnun ‘aleyhinde bir terakkiye müsâ’adesi yoktur. Felsefeyi mâni’dir” diye hükmettikleri hâlde Galile gibi terakkiyât-ı fenniyyeye elhakk hüsn-i hizmet etmiş bir zâtın engizisyon cem’iyeti tarafından yaka paça edildiğini ve mûmâ-ileyh gibi daha pek çok erbâb-ı himmetten kimsenin ateşlere yakılıp kimsenin asıldığını kesildiğini ve buna mukâbil yine o târihte ve o târihten pek çok mukkademleri bunların (hasb-ül-İslâmiye) kâbil terakki olmadığını hükmettikleri memâlik-i İslâmiye’den kâffe-i fûnûn ‘akliye ve nakliyenin (yine hasb-ül-İslâmiye) bâzâr-ı intişâre çıkmış olduğunu dahi görüyoruz da onun için başkaca gülüyoruz.

(Zikr olunan netâvic-i fûnûn muharriri felsefe ve hikmetin memâlik-i İslâmiyece ne sûrette telakki edildiğini ve diyânet-i İslâmiye’nin felsefiyâte ne nazarla baktığını elyevm serbestî-i i’tikâd ve efkârlarına kendileri dahi mağrûr olan Avrupa hükemâsının bile şaşıp kalecikleri bir sûretle tasvîr ve tahrîr etmiş olduğundan inşâallâh-ü te’alâ bundan sonraki Dağarcıkta onu dahi dermiyân edeceğiz)

Ma’hezâ kâr’in-i kirâm hazrâtı fenn husûsunda Avrupalılara olan tekaddümümüze iğtirâren şimdi kendilerine ‘arz-ı ihtiyâç mecbûriyetinden vâreste olduğumuzu hükmeylememelidirler. Zîrâ biz iki ‘asırdan beri bütün bütün tenperverliği ele aldığımız ve eslâfımıza hayr-ül-halef olamadığımız cihetle Avrupa’nın terakkiyât vak’asına nisbeten büsbütün geriye kaldığımız mebnî şimdiki hâlde muhtâç olduğumuz terakkiyât onların terakkiyâtından iktibâs ile hâsıl etmek mecbûriyeti altındayız.

(İntihâ)

6.9.Dokuzuncu Sayı

Fikr-i Tahrîb ve Fikr-i Ta'mîr

İnsâna fikr-i tahrîb ile fikr-i ta'mîrin keyfiyyet-i vürûdlarını nisbet edecek olsak 'âlemin bugünkü gün görmekte olduğumuz 'umrân nasıl hâsıl olmuş idiğine şaşar da kalır idi. Zîrâ târîh birçok delâ'il ve senedât ile bize gösteriyor ki isnâna fikr-i tahîb, fikr-i ta'mîrden daha evvel gelmiş ve zâhirde dâ'imâ fikr-i tahrîb, fikr-i ta'mîre galebe etmekte bulunmuştur.

Bir kere târîh-i mukaddese atf-ı nazar edelim. Fikr-i tahrîbin birinci mertebede kâbile vürûdunu görürüz.

Şimdi şu vak'a üzerine ta'mîk-i fikir ederek düşünecek olsak zihnimize hayret verecek noktalar buluruz. Meselâ düşünürüz ki âsr-ı benî beşerin ibtidâsında fikr-i tahrîb ve ta'mîr henüz mefkûd olmak lâzım geldiği hâlde kâbile karındaşı Hâbîl'i öldürmek fikr-i tahrîbi nereden gelmiştir?

Evet, vak'ayı biliyoruz. Bunda iki rivâyet vâir. Birisi Hâbîl'in kurbânı makbûl olarak Kâbîl'in kurbânı makbûl olmaması cihetiyle Kâbîl'in yüreğinde hâsıl olan hased ve diğeri o zamânın şerî'ati muktazâsınca Hâbîl'in tev'emi bulunan kızın Kâbîl'e ve Kâbîl'in tev'emi bulunan kızın Hâbîl'e tezvîci lâzım gelip Hâlbuki Kâbîl kendi tev'emini daha güzel olduğunu görerek onu almak için Hâbîl'in izâle-i vücûdu emrinde peydâ eylediği 'azm-i karındaşını öldürmek fikr-i tahrîbini kendisine vermiştir.

Ancak mesele bu değil. Rivâyete göre Kâbîl karındaşının başına vurarak i'dâm eylemiştir. Henüz evlâd-ı âdem fenn-i beşerîh ve fenn-i menâfi'-ül'azâ iktizâsınca bir âdemin başına burulduğu zamân ba'^ı damarları vesâ'ir âlât ve â'zâyü salkıyarak ve cevelân-ı deme halel vererek elhâsıl o adamın in'idâmı müstelzem olacağını bilmediği hâlde bunu nasıl keşf-etmiştir? İşte burasını düşünüyoruz.

Bu keyfiyeti bizden evvel düşünmüş olan ba'zı müverrihler bu işte Kâbîl'in ba'zı hayvânâtta ders almış olması ihtimâlini rivâyet ediyorlar.

Tamâm! İnsân pek çok harekâta sâ'ir hayvânâtta 'ibret almış olduğu ciheti bu bâbda dahi fikr-i mezkûr pek makbûldür. Lakin biz fikr-i tahrîb ve ta'mîr husûsunda insânın hâline şaşıtığımız hâlde hayvânâtın hâline daha ziyâde şaşacağımız derkârdır.

Şu vak'ayı evirip tedkîk etsek çevirip tedkîk etsek ne yapmak lâzım ise yapsak hep görürüz ki dahâ benî beşer bir adamın hayâtını nasıl muhâfaza etmek lâzım geleceğini düşünmemiş olduğu zamân bir adamı nasıl öldürmek lâzım geleceğini düşünmüş ve icâbını icrâ etmiştir.

Şimdi bir de 'asr-ı beşeriyetin en sonunu nazar-ı dikkate alalım.

Elyevm teknenin ve fakat bu sûretle içinde bulunan neferâtın hayâtını muhâfaza etmek için gemilerin üstüne zırh kaplamaktadırlar. Bu hâlin fikr-i ta'mîrden ileri gelmiş olduğu bedâheten kabûl olunur. Ancak bu fikr-i ta'mîrdeki maksad ne? Yine fikr-i tahrîbe hizmet. Zîrâ o sefîne gidip bir şehri veyâ bir kal'eyi vurmak yolunda isti'mâl için yapılmış ve içine konulan neferât dahi bu işte kullanılmak için vaz' edilmiştir.

Ne hâcet? Bizim bu hayretimizde fenn-i harb dahi bize hizmet eder.

Görüyoruz ki hukûk-u milel-i muhârebeyi yâlnız tahâffuz maksadı üzerine tecvîz edip binâberîn fenn-i harb dahi bu maksad üzerine muhârebeye tahâffuz sûretiyle başlıyor. Ancak tahaffuz veyâhûd muhâfaza-i hukûk ta'rizi dahi Îcâv ederek tecâvûzkârâne ve ta'riz-i cûYâne dahi muhârebe ediliyor. Ya'ni tahaffuz tecâvûze vâbeste oluyor. Muhâfaza-i hukûk gayrin hukûkunu yok menzilesine koyuyor veyâhûd konulmasını icâb ediyor. Netîce-i kelâm harb 'âlemin emniyetini âsâyışını ve binâberîn 'umrânını muhâfaza himmetiyle vücûd bulup hâlbuki şehirleri kasabaları karyeleri tahrîb ve bunlarda olan 'asker âhâliyi i'dâmla netîce buluyor.

Ba'd-ül-harbe bir dâr-ül harbe gidip temâşa edecek olsak mübârizlerin dağları taşları dahi hedm-ederek külünü havâya uçurmaya savaşımış olduğunu görürüz.

(Amanı bilir misiniz! Murâdımızı güzelce îzâh edelim. "Hizmet-i cihâdı da inkâr ediyor" diye 'aleyhizmidde bir hüküm daha da'vet etmeyelim. Maksad benî beşerin ta'mîri dahi tahrîbde aramış olduğunu göstermektir. Bunu göstererek böyle bir tahrî ile berâber 'âlemin bu kadar 'umrânına muvaffak olabilmeleri husûsuna enzâr-ı dikkati da'vet etmektir)

Fikr-i ta'mîr ve fikr-i tahrîb husûsunda şaşacağıımız bir cihet daha vârdır. O da bedâyet-i mes'elede fikr-i tahrîbin mağlûbu olan fikr-i ta'mîr her hâlde fi'ilen fikr-i tahrîbe galebe eylediği ve hükmüne ve fi'iline bakılır ise medeniyet şânından bulunduğu hâlde bunun insânlar için cem'îyetle ta'ayyüş ihtiyâcı kadar 'umûm olamaması kaziyesidir.

Ahvâl-i 'âleme dikkat edilsin. Görülür ki fikr-i ta'mîr o kuvvet-i galebesinin hükmüne ancak efrâdı ve eşhâsı firâde firâde tâb'edip hâlbuki fikr-i tahrîb her hükmünü behemehâl yerden ziyâde eşhâs yüzünden gösterir. Meselâ şimdi ma'muriyetini gördükçe gönlümüz gözümüz açılan şehirler kasabalar ve köyler heb efrâdın ve eşhâsın fikr-i ta'mîre firâde firâde mahkûm olmasıyla kesb-i 'umrân eylemiştir. Hâlbuki bunların tahrîbi iktizâ eylediği zamân bu muktazâ bir cemâ'at yüzünden hükmüne esirîni göstermektedir.

Daha tuhafı neresi? Bir ferd bir kümesin ta'mîrine himmet eylediği zamân hâricinden temâşâ edenler için bu himmeti on kişi takdîr ederek mâddeten ve ma'nen yardımdabulunurlar ise yüz kişi 'aksini hükm-ederek mâddi cihetine cesâret edemedikleri hâlde ma'nen harâbını isterler yâlnız böyle doğrudan doğruya ta'mîrâta mahsûs olan şeylerde değil fi'iliyâtını bil-vâsita ortaya koyacak husûsâtta dahi hüküm yine bunun 'aynıdır. Meselâ bir adam çalışıp çabalar, gözlerini kör edercesine göz nûru döker, beynini eritircesine beyin patlatır, te'allüm ve tefennün eder. Onun şu himmetini şu muvaffakiyetini ezhân ve dil-i hüsn telakki edenler on ise sû-i telakki edenler bine bâliğ olur ve o zâtın vücûdunu on kişi ister ise yüz kişi dahi vücûdundan müte'azzî olur. Keyfiyyeti bir kere bu cihetten gördükten sonra bir de cihet-i icrâsından görelim.

Memleketi içinde bir kümes i'mâr eden veyâhûd ber-minvâl-i muharrer kesb-i temîz eyleyen zât hakkında fikirler yukarıda zikr-olunduğu derece-i muhâkemedede bulunmakla berâber insânlarına kendi memleketlerinin ma'mûriyeti ile 'azimet sanar. Yine kendi zevât-i 'âlîyesiyle iftihâr eder. Ve bununla berâber bir halkın medâr-ı iftihârı olan 'umrân ve terakki dîger halkı dilhûn eder ve bu memlekette elinde keser veyâ parmaklarında kalem, 'umrân ve terakkiye hizmet eden adamlar dîger şehirdekileri 'adâvetine dûçâr olarak hasb-ül-medeniye 'amrândan başka maksad olmamak lâzım geldiği hâlde ortaya bir tahrîb gayreti düşer, 'âlem 'umrânın küllünü havâyâ uçururlar işte şu mütâla'a üzerine demiş idik ki fikr-i ta'mîr insânlar için cem'îyetle ta'ayyüş ihtiyâcı kadar da 'umûmî bir şey değildir.

Müvâzenenin bir ciheti kaldı ki o da tuhaftır.

Kânun-ı tab'îyet bile ahkâm ve âsârından istidlâl olunduğuna göre maksadı 'umrân olduğu hâlde 'umrânı ba'zı cihetlerince muhâl denilecek kadar müşkülâtta 'ibâret bir hükme tâbi' kılmış ve tahrîbi dahi bu nisbette sühûletten 'ibâret bir hükme mahkûm eylemiştir.

Meselâ yüz yılda ta'mîr eylediğimiz bir şehri üç sâ'at topa tutarak yerle teksân veyâhûd altına lağım vaz'ıyla bir anda ber-havâ edebiliriz. Sonra böyle üç sâ'atte veyâ bir ânda tahrîb ettiğimiz memleketi tekrâr ta'mîr edecek olsak yine bir yüz sene daha çalışmaya mecbûr oluruz.

Bundan başka vâlidesi dokuz ây taşımış ve her nevi' mürebbî yirmi sene müddet ta'lîm ve terbiyesine emek sarf etmiş ve kendisi dahi senelerce biz-zât çalışarak hâsılı kırk senede vücûda gelmiş bir adamı bir ânda yok edebilmek mümkündür. Ondan sonra bu adamı tekrâr dirilmek muhâl yâ! Fakat yerine diğeri birini yetiştirebilmek için dahi kırk sene çalışmak lâzım.

'Asırlarla müddet içinde hâsıl olan bir ağacı birkaç baltada devirivermek vesâ'ir birçok tahrîbâtta bulunmak dahi hep yukarıda zikr ettiğimiz iki [...⁷⁴] oldukları hükm-ü tâbî' şeylerdir.

İşte bu muhâkemât ve muvâzenât ile meydâna çıkıyor ki benî beşere efkâr-ı tahrîb daha efkâr-ı ta'mîr gelmezden evvel gelmiş. Yine bu muhâkemât ve muvâzenâttan meydâna çıkıyor ki benî beşerin üzerinde efkâr-ı tahrîbin te'sîri hâlâ efkâr-ı ta'mîrin te'sîrinden ziyâdedir. Kezâlik yine bu muhâkemât ve muvâzenâttan meydâna çıkıyor ki tabî'at dahi şimdiye kadar tahrîni sühûletten ve ta'mîri su'ûbetten 'ibâret bir kânûna tâbi' edegeldiği gibi tabî'atın vazî' eylediği kavânîn lâyetgayyer olmakla bu kânûnların hükm-el-nihâye devâm etmesi lâzım gelecek. Hâlbuki yine bu muhâkeme ve muvâzeneden anlaşıldığı üzere ahvâl-i mesrûdenin netîcesi olarak 'âlemin şimdiki kadar da'umrânı mümkün olamamak lâzım geldiği hâlde yine mümkün olmuştur.

⁷⁴ Sayfa üzerinde koleksiyon etiketi olduğu için iki kelime okunamadı.

Ey! Gözümüzün önünde ve kendi içimizde hükmünü böyle sûret-i bedâhette gösteren bu koca ve mühim işte ‘acabâ hiçbir hikmet yok-mudur? Bu inkılâb bütün bütün ‘abes midir?

Biz bunun da hikmetten berî olduğunu da’vâ edemiyoruz. Bil-‘akis ‘abes olmadığını iddi’â ediyoruz.

Bir kere ba’zı hükemânın ‘umrân-ı ‘âlem benî beşerin münâfi’-i müşterekelerinden geldiği ve tahrîb-i ‘âlemin dahi yine bu menâfi’-i müşterekeden neş’et eylediği hakkında olan fikirlerini şöylece bir tarafa bırakalım. Çünkü bu fikir henüz hikmet-i ‘âliyede bir kânûn-ı mahsûs makâmına kâ’im olacak kadar tabîkâte mazhar olamamıştır.

Biz bahsimizi kürre-i ârzın hılkatinde ve kürre üzerinde benî beşerin intişârında olan hikmetten bidâ’ edelim. Çünkü (teng vicdânlıların sû-i zannından kat’-ı nazar) nazarımızda rûh hikmet makâmında bulunan ve kendimiz mâddî ve ma’nevî gerçekten rehnümâ-yı sa’âdet olan Kurân-ı ‘Azîm-üş-Şân’dan dahi istidlâl ettiğimiz hüküm bahsimizin hılkat-ı ‘âlem ve intişâr-ı benî âdemde olan hikmetten başlanmasını iktizâ ediyor.

Biz diyoruz ki kürre-i ârz hey’et-i hâzırasıyla yâlnız bir vatan olmak hikmetine mebnî halk-olunmuştur.

Eğer fikrimizi bir derece-i pestîde bırakmaya râzı olur isek deriz ki bu vatan (İnsân) denilen bir milletin vatanıdır. Birâz daha ziyâde ‘ulû fikre çıkışmak ister isek deriz ki bu vatan “İnsân” denilen bir halkın ülkesidir. Daha yukarıya çıkmak ister isek bu vatani şehir i’tibâr eder kasaba i’tibâr eder, köy i’tibâr eder de en nihâyet deriz ki bu vatan “İnsân” denilen bir fâmilyânın tasarrufu için yaratılmış bir “hâne”dir. Şu hâle göre benî beşeri dahi cins hayvânın bir nevî’ olmaktan hükmen kurtararak bir millet bir halk ve gide gide bir fâmilyâ i’tibâr etmek lüzûmu meydâna çıkar.

Hele bir kere kürre-i ârzı insânlar dahi içinde sâkin oldukları hâlde gözünüzün önüne getiriniz. Bidâheten görürsünüz ki bunun hılkati hakkında yukarıda gösterdiğimiz hikmet pek becâdır. Dest-i kudret bu hâneyi o kadar güzel yapmış o kadar güzel tezyîn etmiş ki insân hayrân olur. Şu tarafında küngüreleri bulutlar karışmış, dağlar yükseltilmiş, bu tarafında hudûdu medd-i nazarın müntehâsıyla mahdûd ovalar ferş-

etmiş. Bir cihetinde vüs'at ve füşattan nişân verir çöllerden büyük lâklar (denizler) cem' etmiş, diğer bir cihetinde bu denizlerin sad letâfetini tasvîr eder çöller tesviye eylemiş. Hânenin bir tarafını benî beşer için sayfiye olmak üzere serin ve diğer tarafını şitâ'ye olmak üzere sıcak yaratmış. Ne elvân ve eşkâlce ve ne de lezzetçe râyiaca bir yerine aslâ müşâbeheti olmadığı gibi tabî'atları dahi mütehâlif bulunan ve kimisi için sıcak ve kimisi için soğuk medâr-ı terbiye ve husûl olan bunca meyveleri çiçekleri yetiştirebilmek için her yerini iktizâ eden iklimi dikmiş ve ekmiş. Havâyicimizin medâr-ı tesviyesi olan envâi' ma'âddini envâ'i ahşâbı hâsıl kelâm her şey'i o hânenin birer cihetine yerleştirmiş. Yapmış yakıştırmış. Nihâyet tutmuş insânı dahi "İşte bunun içinde ölünceye kadar selâmen selâma yaşa ve bak gör ki kâ'inât içinde ne 'azîm bir kudretin sâhibi bulunan bir zât-ı 'azîm-üş'sânın âsâr-ı kudreti vârdır, bunu gör, kendisine hayrân ol, sonra gel onun ta'yîn eylediği sâ'ir ahkâmı dahi göreceksin" diye kapıp o güzel hânenin içine koyuvermiş!

Şu hikmeti bu sûretle hüsn-i telakki eyledikten sonra bidâheten görürüz ki tabî'at-ı 'âlemin koyduğu kânûnda ta'mîri gâyet güçlükten ve tahrîbi dahi gâyet sühûletten 'ibâret birer hüküme tâbi' kalması ve her cihetini çıldırtırcasına zihnimize çarpan bu hilkat-ı 'âlem kopkolay vücûda gelmiş bir şey olmadığını kafamıza vura vura bize anlatmak maksadına mebnîdir. Elimize bir pırlantayı aldığımız zamân (eğer insân isek) bunun kaç lira değeri olduğunu aslâ düşünmeyiz. O pırlantanın o derece safveti o kadar letâfeti ve kuvveti ile kaç senede terbiye edilip vücûda gelmiş bulunduğunu hayrân hayrân düşünüp tamâm bu hayrette iken pırlanta elimizden mangala düşerek yaniverdiği gibi bu kıymetdâr cismin hâlık nazarındaki ehemmiyeti bundan 'ibâret olduğunu görerek bütün bütün gaşy olup gideriz.

Eğer kânûn-ı tabî'at böyle nice 'asırlarda husûle gelmiş bir cismin bir ânda fenâya müste'id olduğunu bize göstermemiş olsa biz hâlık-ı 'azimde olan kuvveti kudreti 'azimeti 'ulu cenâbı bundan sonra nâzı cilveyi nasıl anlar idik?

Yine bu cilve ile kırk yılda hâsıl olan bir vücûd-ı kâmilî bir ânda beş pârelik bir kurşun ile yok etmek ihtimâli dahi konulmuş ya'ni o kırk yılda ve bunca emeklerle su'ûbetleriyle meydâna gelen vücûdun kendi 'inde o kadar değeri olabileceğini ve o vücûda o meziyeti veren kendisi olduğu gibi ister ise o meziyeti beş pârelik bir kurşuna mukâbil yine geriye alacağını ve sır içinde sır, hikmet içinde hikmet olmak üzere zikr-

olunan meziyeti o vücûddan ayırıp vücûd ortadan gittiği hâlde meziyeti yine ibkâ edebileceğini göstermek için böyle bir nizâm vaz'-eylemiştir.

İşte yine bu kânûna tatbîken insânlara dahi fikr-i tahrîb, fikr-i ta'mîrden evvel gelmiş ve 'ind-ül-muvâzene fikr-i tahrîb fikr-i ta'mîre dâ'imâgalebe etmekte bulunmuş iken ezeliyete ebediyete nisbetle birkaç gün bile demek olamayan müddet 'asr-ı medeniyette bunca âsâr-ı 'umrânı meydâna koymasından istidlâl edildiği üzere dünyânın bir hânecek ve insânların dahi bir familyacıktan 'ibâret olduğunu yine ezeliyete ebediyete nisbetle birkaç gün bile denilemeyecek olan bir müddet zardında mâddeten fi'ilen meydâna koyacaktır.

Ya biz yukarıda insânların ta'mîri tahrîbde aramakta bulduklarından bahs ediyor idik. Fikr-i ta'mîr efrâde mahsûs olduğunu ve fikr-i tahrîb ise efrâde nisbetle ekser bulunduğunu nazar-ı muvâzeneye alıyor idik?

Alıyor idik yâ! Çünkü netîce-i hikmeti yine bu muvâzenelerden çıkaracak idik.

Hılkat ve intişâr husûsunda buraya kadar îzâh eylediğimiz hikmeti göz önüne aldıktan sonra 'umrânın tahrîbde aranmasında olan doğruluğu irâ'e için şimdi tabî'atta bir delîl arar isek bulabiliriz. Yukarıda dest-res olamadığımız delîle burada destres oluruz.

Kânûn-ı tabî'at dahi dâ'imâ 'umrânı tahrîbde aramaktadır. Hatta bu tahrîb uğrunda ba'zı o kadar kanlı hükümler verir ki isnân bâdî-i ömürde dilhûn olur. Ezcümle kendi 'âlemlerinde ta'ayyüş eden birtakım hayvânâtın kasâb dükkanlarında debelene debelene cân vermesini bir vücûdun ikmâli için mevkûf-ı 'aleyh ittihâz etmiş ve sonra tutup da bir hakîkati keşif veyâ isbât etmek veyâhûd bir hakkâniyetin sa'âdetini 'umrânını gerçekten müstelzem olan bir hakka nâ'il olmak için nice insân-ı kâmilî kurbân etmeyi tecvîz eylemiştir. Meselâ insânın hür oğlu hür olduğunu keşf-etmek ve hür oğlu hür yaşamaklığındaki hakkâniyeti meydâna çıkarmak ve ihrârâne ta'ayyüş etmesi hakkını istihsâl etmek sûretleri gibi.

İşte yine tamâmıyla bu kâ'ideye nisbet edilebilecek bir sûretle sâ'ir her nevi' 'umrânı tahrîbde aramak kânûnunu vaz' eylemiştir.

Bu gidişle dünyâ bir hâne ve benî beşer bir familya olacak-mı?

Ona hiç şüphe yok. Zîrâ Kristof Kolomb Amerika'yı keşifle meydâna çıkarıncaya kadar o tarafta bir kıt'a var mıdır, yok mudur, bulunabilir mi bulunamaz mı mes'elesinde bin türlü rivâyet bin türlü efkâr olup da Kristof Kolomb dahi Amerika kıt'ası "Amerika" olduğunu bilmeyerek ve mücerred Hindistan'ın öte sâhili diye i'tikâd ederek keşifle bunun bir Amerika kıt'ası olması hakîkati sonra kendiliğinden meydâna çıktığı gibi şimdi daha hukûk-ı milel münâsebet-i beynel-milel münâsebet-i ticâriye vesâ'ir nice nâmlar ve 'unvânlar ve bunların îcâb eylediği kâ'ideler içinde cereyân eden hikmetler ve esâsı yine bunlar üzerine müteferri' olmak üzere kürenin her tarafında yapılan şimendiferler telgraflar müraselât bahriye kumpanyalar vesâ'ire vesâ'ire bir gün olacak ki Kürre-i Ârz'ın ber-minvâl-i mezkûr yâlnız bir hâneden 'ibâret olduğunu ve insânın dahi o hânedede sâkin bir familya halkından 'ibâret bulunduğunu meydâna çıkarıverip o koca şimendiferler bağçelerde gezinti yolları müşşâbesinde kalacak ve kıt'ât- hamse o hânenin harem ve selâmlık gibi bölükleri ve ülkeler dâ'ireleri ve şehirler dahi odaları müsâbesinde bulunacak. Benî beşer arasında kavmiyet mavmiyet gibi şeyler, dayılık mayılık münâsebeti gibi bir münâsebet yerine kâ'im olacak.

Evet! 'Âlem üzerinde icrâ-yı hükmü yine kendisine mütevakıf bulunan irâde-i 'azimâ şu tasavvur ettiğimiz sûretin bir ânda husûlü üzerine te'alluk etmiş olsa yâlnız bir "Kün" emriyle meydâna koyabilir idi. Lakin kudret ve 'azimet o zamân kendisini gösteremez idi. Yukarıda misâl olarak îrâd etmiş olduğumuz pırlanta ateşe düşüp de yanıverdiği zamân fikrimize gelen hayret o pırlantanın nice 'asırlarda husûle gelmiş olmasından neş'et etmiştir. Eğer o pırlanta beş dakıkada hâsıl olmuş bir şey olaydı "Böyle kolayca hâsıl olan bir şey kolayca ma'dum dahi oluyormuş" diyerek hayrete hiçbir mahal kalmaz idi. İşte biz hükm-ederiz ki bir semerenin veyâ bir maksadın husûlü uğrunda sarf-olunan emekler göze aldırılan fedâkârlıklar o semerenin o maksadın kıymetini ortaya koyacağı münâsebetiyle hükm-i tabî'at-ı 'âlemin bihakkın 'umrânı için bizim gözümüze çok ve uzun görünecek kadar bir zamân tahdîd etmiş ve bu müddet içinde ta'mîr tahrîbte arana arana âsıl 'umrân meydâna çıkınca ba'de -zân halelden vakâyisine cümlenin çalışacağı bir sûretle meydâna çıkması düstûrunu koymuştur.

Târîh-i medeniyet nazar-ı dikkate alınır da vaktiyle cem'iyet denilen şey yâlnız familyalardan 'ibâret iken mu'ahharen bu familyalar birbirini boğazlamakla berâber ortaya 'aşîretlerin ve kezâlik bu 'aşîretler birbirini boğazlaya boğazlaya kavimlerin ve

hellüme-cerrâ milletlerin sûret-i teşekkülü nazar-ı dikkate alınır ve en evvel cem'iyetler yedi sekiz nüfûstan 'ibâret iken şimdi keyfiyetleri hıss-olunmaksızın yetmiş seksen milyona kadar büyüdüğü mes'elesinde azıcık ta'mîk-ı fikr eyliyor ise yine böyle benî beşer fikr-i ta'mîri fikr-i tahrîbte araya araya ve birbirinin evini yıka yıka kezâlik aslâ hıss-olunmaksızın bütün dünyânın bir vatandan ve bütün halkın familyadan 'ibâret olması imkânı derhâl kabûl olunur.

Vaktiyle Avrupa'da İngiltere ve Fransa ve Almanya ve Rusya ve İtalya ülkeleri nice taksîmât ile münkasım ve bunlar dâ'imâ yekdiğerine karşı muhârib ve mühâcim idi. Sonra birbirlerinin vatanını tahrîb ede ede ve birbirlerinin kânını döke döke her biri birleşig yekvücûd sûretine girdiği gibi şimdi dahi İngilizliğı Fransızlığı, İtalyanlığı falânı bırakarak meselâ "Dün" demek lâzım olan bir asır evvel Fransa ile İtalya, Fransızlık ve İtalyanlık nâmına boğuştuıkları ve bu gün yekdiğerinden menâfi'-i mahsûsalarını ayırdıkları hâlde yarın bunların Latinlik ve ötede Almalya ve Avusturya ve Danimarka ve İsviçre'de bulunan sâ'ir halkın Cermenlik nâmına muhârebe ederek o hâlde şimdi on altıya münkasım olan Avrupa üçe dörde münkasım kalacağına elyevm intizâr ediliyor. İmdi taksîmât bu raddeye indikten sonra artık Avrupa kâbil-i inkisâm olamayacağı da'vâsı meydâna çıkararak kürre-i ârzın yâlnız beş kıt'aya münkasım kalacağına ve daha sonraları o taksîme dahi ihtiyâç kalmayacağına şüphe edilir mi?

Ancak bu ittihâd bu medeniyet bu 'umrân mutlakâ bir daha halelden vakâyi' edilmek için fikr-i tahrîbde aranacağı kânûn-ı tabî'at muktaziyâtından olmuştur.

İmdi mâzîmizi istikbâlimiz için medâr-i istidlâl-ı ittihâz eder isek benî beşere dâ'imâ fikr-i tahrîb, fikr-i ta'mîrden evvel gelmekte bulunmasına ve bidâheten insân üzerinde fikr-i tahrîbin hükmü daha çok olmasına bakıp da kânune-i tabî'ata i'tirâz etmeye lüzûm göremeyiz.

İttihâd-ı İnsân

Bir bağçenin merkezinde etrâf-ı erba'ası hâlî bulunan bir ağacın o bağçeye o merkeze uğrayan rûzgârların kahir ve şiddetiyle elbise-i zümrüdînini soyarak çırcıplak bulunmuş tavuğa döndürdüğü görülür.

Yine o ağaç gibi yalnız bir fidancığın hûrşîd-i muharrakın te'sîrâtıyla yapraklarını dökerek yerlere secde edercesine kıvrılıp mahv-olduğu görülür. Düzce gerek ağaç gerek fidancık rûzgâr ve şemsin esîr ve tâbi'i oluyor. Öyle değil mi?

Öyle ise bu misâl bize itkâ edecek 'asâsı bulunmayan bir insânın muktedir-i sâhib-i zûrun hâh-nâ-hâh mağlûb ve esîri olduğunu ihtâr ediyor.

Öyle ise şu ağaç ve fidan gibi münferid olmayınız. Müttehid olunuz. Birbirinizi himâyet ve sahâbet ediniz. Cümlelerinizi bir biliniz.

Yok eğer bil'akis müteferrik olur iseniz ve menfa'at-i şahsiyenizden başkasına hasr-ı efkâr etmezseniz bu tefrika ber-mûcib-i misâl cümlelerinizin tazallüm ve izmihlâlini bâdî olur. Bundan sonra zucret ve meskenetten başka bir şey'e muntazar olamazsınız.

Alın size bir misâl daha:

Nâ-tuvân serçeler yok mu? İşte onlar bir düşmanın takarrübünde hemân bir merkeze tahaşşüd ederek ve düşmanın etrâfını sararak te'yîd ve ta'kîb eyledikleri ve bu ittihâdın sâyesinde cümlesinin refâh veistirâhatte yaşadıkları mürre ba'd-el ahîrî müşâhede kılınır. Misâl-i evvelî beğenmez iseniz sâniye imtisâl ediniz.

Refikâsından teferruk edenin kıyâm ve maşiyende havf ve meskenet ardı sıra gider. Vakf ve cülûsunda berâber oturur. Nevm veistirâhatinde birlikte bulunur. Hülâsa havf ve meskenet bu şekil kimsenin refiki olur.

İmdi size "Ne kadar nüfûsu şâmilsiniz?" sû'âli vârid oldukça- biriz. Çünkü vatandaşımız demek biz demek, biz demek vatandaşımız demektir. Biz yekvücûdüz- cevâbını veriniz, Hazret-i Hallâk bu büyük bu küçük, bu efendi, bu köle, bu hâkim, bu mahkûm, diye halık-etmedi. Cümlemizi müsâvât üzere halık ve îcâd buyurdular.

Fakat insânların ba'zısı ba'zısından ziyâde kudret ve meskenete, hiddet-i zekâyâ, şehvet ve hisse mâliktirler. Ve bunlardan birtakımı hakk-ı uhuvveti derpüşt ederek gurûr ve tamm'ın sevkiyle mütekebbir ve tamm'kâr ve bedkâr olurlar. Hazret-i 'Âlem mahlûkâtının bu temâyyülâtını bildiğinden dâ'imâ müttehid bulunmak ve za'ifen bunların mazlûm ve mağdûru olmamak için insânlara birbirlerini kardaş gibi sevmeyi emir buyurdu.

Çünkü bir za'îfe galebe çalan zâlimin iki za'îften iki zâlimin dört za'îften havf-edeceği cihetle za'îfen yekdiğerini hakîkaten severek yekvücûd oldukları hâlde mu'terizi tehdîd ederek serçeler gibi hâl-i âsûd-gîde yaşarlar.

Vaktiyle seyyâhînden birinin günlerde bir gün bir dağı aşması îcâb eder. Su'ûda başlar. Fakat zirve-i cebilden hübütle yolun ortasında istikrâr etmiş bir koca kayanın mü'beri zabt ve sedd eylediğini görür. Olacak â. Dağa da o mü'berden gayri bir taraftan çıkmak dahi muhâl.

Şimdi bu adam aşağı bakar, yukarı bakar, hübütta su'ût gibi muhâl olduğunu anlayınca kayayı bu yuvarlamaktan ya bir tarafa çekivermekten başka bir çâre-i 'âcil bulamaz. Başlar kayayı tahrîke. Ama ne mümkün ki yalnız başına muktedir olsun! O koca heybet hiçbir adamın tahrîkiyle yerinden kıpırdar mı? Ümîdin bu ciheti de hiçe vârdığını görünce artık başka bir çâre olmadığını idrâkle heybetin dibine çöker. Başına 'abâsını çeker. Başlar:

“Bu gece burada kalacağım, benim hâlim ne olacak? Yalnızım refikim yok. Karnım aç, kuvvetim yok. Bürûdetten bârândan nasıl siperleneceğim? Siğergâhım yok. Cânavarlardan nasıl tedâfi'-i cân edeceğim? Âlât-ı tedâfi'im yok.

Bu efkâre daladursun. Bir diğere adam mezkûr dağa su'ûde başlar. Gele gele geçidin nokta-i mesdûduna gelir. O da kaya ile uyuşamaz. Me'yûsa imtisâlen o da 'abâsını çeker oturur. Bunlardan sonra birer ikişer bir hayli kesân birikir. Cümlesi yegân yegân tecârîb-i mesrûdeyi îfâ ederler. Bir netîce çıkaramazlar. Cümlesi kayanın dibine oturarak 'âkıbetlerini tefekküre başlarlar. Nihâyet içlerinden birisi kalkar. “Ey karındaşlar, ne duruyorsunuz? Kalkın! Kalkın! Hallâk-ı cihândan istimdâd edelim ve el birliğiyle şu kayayı tahrîke başlayalım. Elbet birimizin ikimizin mahrûm olduğu bir muzafferiyete cümlemiz birden zafer-yâb oluruz. Bir el ile iki el bir midir?” diye cümlesini merkez-i merâmda icmâ' eder. Bu ictimâ' kayanın mukâbilinde öyle netîce kayaları hâkle yeksân eder bir kudret peydâ eyler. Bu ictimâ'ın sâyesinde kayayı anîde tekerlerler. Maksad-ı seyâhetlerine devâm ederler.

İşte seyyâh adam. Seyâhat-ı 'ömür. Kaya 'ömrün her dakîkada çattığı mevâni'den 'ibârettir.

Anlaşıldı yâ! Eğerçi bunlar ittifâk ve ittihâd etmemiş olaydılar o gece orada çâr-nâ-çâr geceleyecek ve cânavarların nafakası olacak idiler.

Lâmnine'den Tercüme

Mütercim: 'Âlî Kemâl

'Âlem-i Nebâtât

Dağarcık'ta şimdiye kadar derc-olunan birkaç bend bizi 'âlem-i hayvânâtın birkaç cihetinde gezdirmiş ve hayvânâtın cem'iyetle iskân ve ta'ayyüş husûsunda olan cibilletleri ve 'aşk ve sevdâya ve muhabbet ve müvânesete olan inhimâkleri ve ferasetleri vesâ'ireleri elbette nazar-ı istiğrâbımızı celb-eylemiştir.

Bir bahsin en 'âdî ve en sâde cihetinden başlayıp yavâş yavâş ve bil-tedric en dakîk ve en 'âlî derecesine kadar varmak muvaffak-ı hikmet olduğu cihetle biz dahi 'âlem-i hayvânâtın şimdiye kadar görmüş olduğumuz cihetlerini temâşâ ile kalmayıp bu 'âlem-i garîbin her köşe ve bucağına başvuracağımız ve yavâş yavâş en dakîk ahvâlini dahi göreceğimiz derkâr ise de 'âlem-i hayvânâta mukâbil 'âlem-i nebâtât dahi seyr ü seyâhati te'hîr edilir bir şey olmadığına mebnî hemân şimdiden orada dahi birkaç adı geşt ü güzâr etmeyi arzû ediyoruz.

“Lezzet, mahzâ hayretten çıkar” hgükmü bir kânûn olmak üzere kabûl edilmelidir.

İnsânın gözü her gün bin şeyi görmekte ve hâlbuki o gördüğü şeylerine günde bin kere gördüğü şeylerden 'ibâret bulunmakta olduğu cihetle bunlarla sırnaşıp temâşâlarından hiçbir lezzet alamamakta iken bir aralık henüz görmemiş olduğu bir şey'i müşâhede ve bâ-husûs günde bin kere görmekte olduğu eşyâdan birisinin o zamâna kadar henüz keşf-edememiş olduğu bir cihet-i fevkâl'âdesini reviyet edince ta'accüb ve istigrâb eder iken hayrete düşerek kemâlî lezzetle imtihâna başlar.

Bir bağçenin hâli nazarla en ziyâde lezzet ve bir diğlerinden bağçe temâşasını pek ziyâde sevmekle berâber her gün temâşâ ettiğimiz cihetle bundan kesb-ettiğimiz lezzet elbette fevkâl'âde bir keyfiyet değildir.

Ta'birde kusûr etmeyelim. Lezzet lezzettir ve tabî'atın âsâr-ı sanâ'iyesine istigrâbına istigrâbdır. Ancak bu lezzet bu istigrâb her günkü lezzet her günkü istigrâbdır. Farazâ

bağçeye girdiğimiz zamân güllerin sümbüllerin yekdiğerine hissiyât-ı ‘âşıkânelerini tefhîme çalışıp durduklarını ve hatta bir aralık ortalığı kendilerine muharrem zannıyla kimisi hicâbından kızarak ve kimisi hissiyât şehiyyesinden dolayı sarararak mu’ânakaya başladıklarını görmüş olsak o zamân kesb-edeceğimiz telezzüz her gün aldığımız lezzete kıyâs kabûl eder mi? Ne mümkün! “Lezzet mahzâ hayretten çıkar” hükmünü bir kânın olmak üzere kabûl etmiştik. Hem de âşüftegân ezhârın ber-minvâl-i muharrer ısrârına kesb-i vükûd ile iktisâb edeceğimiz lezzet ve inbisât bir kız ile bir delikanlının birbirine mütehasır mütehasır nazar-endâz veyâhûd üzerlerinde kanâd gerip duran rûh-ı ‘aşk ve sevdâdan gördükleri müsâ’ade derecesinde meselâ dudak dudağa buse-çîn olabilecek mertebede serbâz olduklarını görebilmeye muvaffak olduğumuz zamân hâsıl olan inbisâtımıza kıyâs kabûl etmez. Zîra bu hâl o kadar kaba ve sâde ve ‘âdî bir hâldir ki bunu biz nefsimizde dahi bulabiliriz. Binâberîn hâriçte gördüğümüz zamân mâl bulmuş magribîye dönmeyiz. Yukarıda ta’rîf ettiğimiz lezzet ve inbisât givercinlik içinde bir çift ‘âşık ve ‘âşıkânın ‘aşk ve havâ hissiyâtı havsalarına sığmıyormuş da onun için bil-mecbûriye kabarıyorlarmış gibi kabara kabara yekdiğerinin yanına sokularak kanâdlarıyla birbirini okşaya okşaya gönlünü ele aldıktan sonra gâyet nâzikâne bir sûretle o mini mini gagacıklarıyla uçuştuklarını temâşâdan hâsıl olan inbisâta dahi mukayyes olamaz. Zîrâ bu da bir dereceye kadar sâde ve bâhusûs hiçbir güne dikkate muhtâç olmaksızın kendi kendisine insânın gözüne girecek kadar âşikâredir. Müstelzem-i lezzet olan hayret kimsenin vâkıf olamadığı esrâra vâkıf olmaya mütevakkıf bir keyfiyettir. Binâberîn bağçede gül ve sümbül âşüftelerinin lafz ve hareketten ‘ârî mu’âşakalarını görebilecek kadar sırlarına vâkıf olur isek elbette en büyük lezzeti dahi o zamân bulmuş oluruz.

Çiçeklerde dahi mu’âşaka vâr-mıdır? Hây! Hây! Bir mahlûk ki ‘âdetâ hayvânât-ı sâ’ire gibi doğsun büyüsün vefât etsin ve müddet-i hayâtında yesin içsin, nefes alsın, yumurtlasın, Doğursun, hâsılı hayvânlardan hiçbir farkı olmasın, mu’âmele-i zevciyeyi dahi icrâ etsin de hissiyât-ı ‘âşıkânesi niçin bulunmasın? Biz göremiyoruz isek görememeliğimiz seyyi’esiyle olmaması lâzım gelmez. Tabî’atın dakâyık-ı esrârını keşfe çalışan gözler bunu dahi görmüşler ve bizlere de göstermekte bulunmuşlardır.

Nebâtâtın Doğuşlarını, büyüüşlerini, vefât edişlerini ve ‘âdetâ hayvânât-ı sâ’ire gibi müddet-i hayâtlarında ta’ayyüş edişlerini vesâ’ireyi inşâ’Allah-ü te’alâ ileride îzâhât ve

tafsîlât-ı lâzimesiyle dermiyân edeceğiz. Şimdiki hâlde bendimiz hissiyât-ı ‘âşıkâne üzerine mübtenî bulunduğu cihetle bunların keyfiyet-i mu’âşakasını dermiyân ve bu bâbda mü’ehhiz olmak üzere Mösyö Döbey’in ol-bâbda kaleme aldığı bir bend-i mahsûsa mürâca’at edeceğiz.

Nebâtâtın Mu’âşakası

Bir müddet yekdiğerinin hasret ve iştiyâkı te’sîrâtıyla müte’essir olan ‘âşık ve ‘âşıkânın nigâh gününü ziynetleri her zamânki ziynetlerinden bâlâter olduğu ve binâberîn hüsn ve ânlarında olan câzibe dahi her günkü câzibelerinden ekser bulunduğu gibi tabî’atın dâiren mâdâr-ı ufku ve kubbe-i Osmânî envâi’ ziynet ve letâfetle bil-tezyîn nebâtâtın zifâfhânesi hâline koyduğu mevsim-i bahârda çiçeklerin tamâm mu’âşakaya başlayacakları hengâmdaki tezyînâtı dahi her zamânki hâllerine nisbetle fevkâl’âdedir. O zamân bunların sevb-i zümrüdü parıl parıl parlar. Ve allı kırmızılı ziynetleri ateş gibi yanar. Halâvet-bahş meşâmm olan râyiha-i tabîyeler hiçbir zamâna kıyâs kabûl etmez. Mevsim-i mu’âşaka hulûl eyledikte mutlakâ galebe-i şevk ve şetâretle yaprakları ve ince dalları tir tir titret ki bu hareket rûzgârın samesiyle sallanıştan ma’dûd olup bütün bütün başka bir harekettir.

hâlde çiçeklerin dişi cinsinin ‘âdetâ alt tenaslı demek olan göbeği yâni başında bulunan erkeğin hissiyât-ı şehiyesini tahrîk için yavâş yavâş açılmaya başlar ve erkek çiçek dahi şevk ve şetâretinin icbârıyla mütenâsiben dişiye doğru inhâke yüz tutar.

Yekdiğerinin zifâfına hasretkeş olan bu ‘âşık ile ‘âşıkânın yengesi⁷⁵ hep o tabî’at dedikleri nazlıdır. Farazâ ya ‘âşık ‘âşıkaya veyâhûd bu ona nâz edecek olsa dest-i nâzikânesiyle okşaya okşaya ikisini birbirine yaklaştırır ve nihâyet gelinle güveyi el ele verir. Hatta kibir ve gurûrundan nâşî gelen başı kaldırıp uzamış ve dâmâd hasb-ül-tevâzı’ mertebe-i pestîde kalmış olsa bile gelini yavâş yavâş kandırıp bu bünüvveti ekdirmeye kadar getirir velhâsıl bunları yekdiğerine kavuşturur.

Erkekle dişi yaklaşıp yaklaşam temâm yekdiğeriyle tekâbül eyledikleri zamân erkekten efrâz olunan ve keyfiyet ve mâhiyeti göz ile hiss olunamayacak sûrette bulunan nutfeyi dişi çiçek cezbderek mu’âşakanın netîcesi bulunan mezâvic bu sûretle sûret-i pezîr

⁷⁵ Ma’lûm â? Zifâf gecesi güveyi ile gelini el ele veren kadına ‘ilm olmuştur.

olduktan sonra erkek yine bil-tedric ayrılır ve fakat çend-i mâhtan ‘ibâret bulunan müddet-i ‘ömründe bu bezmigâh-u vuslata bir kerecik girmeye me’zûn olan dışının tâkat ve dermânı kalmayarak yaprakları düşmeye ve göbeği dahi kapanmaya başlar. Dışı çiçeğin cezbylediği nutfe (kemâlî kudret-i hakla) rahm-i müsâbesinde bulunan yumurtalığa kadar varıp ırada çiçeğin yumurtaları demek olan tahammülleri teşkîl eder.

Şu zikr-ettiğimiz sûret-i nebâtâtın ‘al-el’âde mu’âşşaka ve müzâvecesi olup eğerçi bundan başka sâ’ir vecihler ve sûretlerle mu’âşaka eden nebâtât dahi mevcûd ise de işbu bend-i mahsûsta keyfiyetin yâlnız ciheti şâ’irânesi iltizâ eylediğine mebnî nebâtât bîninde en meşhûr olan ber-minvâl-i muharrar sûret-i mu’âşakayı ihtiyâr eyledik. Fakat ileride tafsîlât ve îzâhât-ı fenniye girdiğimiz zamân dahi dermiyân edileceği vecihle şimdiden bilmeliyiz ki rû-yı ârzda tezevvüc etmeyen hiçbir nebâtât bulunmayıp bulunması farz-edilecek olsa o nebât tenâsül edemeyeceğinden feyz-i bekeret ve fert ve kesretten mahrûm kalması iktizâ eder.

Nebâtâtın ahvâl –i şâ’irânesinden olmak üzere şunu dahi zikr-edeceğiz ki nebâtâtın düğünü mevsim-i bahâr gibi gençlikte letâfette, halâvette sâir mevsimlere rûchânî müsellemler olan bir zamânda icrâ olunduğu misellü zifâf dahi ekseriyâ evkât-ı sâ’ireden her hâlde mu’azzez ve mükerrer olan sabâh cakti icrâ olunur. Sabahleyin güneşin ilk ziyâsı ‘âleme hayât-ı tâze bahş-ettiği zamân nebât ‘âşık ve ‘âşıkasının dahi kanları kaynayıp o zamân yekdiğeriyle sarmaşiverirler.

Nebâtâtın ba’zıları vârdır ki daha kâmil ve daha feylesof olduklarından hâl-i sabâhı mahbûyesiyle karşı karşıya ve envâi’ nâz ve niyâzla temâşâ ederek bu lezzetle tâ akşama kadar mütelezziz olduktan sonra zifâfı dahi akşamüzeri gurûb-ı şems ile berâber icrâ ederler. İçlerinden bâ’zıları dahi besbelli pek tutuk ve pek mahbûb olmalarına mebnî der ki gecenin zifîrî karanlığında ancak birbirine ‘arz-ı hâl etmeye mütecâsir olabilirler. İşte mu’âşaka-i nebâtâtın en sâde sûreti hakkında Mösyö Dö Bey’in hükm-i ifâdesi şundan ‘ibâret olup inşâ’Allâh-ü te’alâ ileride buna dâ’ir îzâhat ve tafsîlât-ı lâzıme dahi îrâd edeceğiz.

Kürre-i Ârzın Fen Nazarında Keyfiyyet-i Teşekkülü

Her biri Osmânlılığın hâlen ve istikbâlen ümîd-i mahz-ı sa'âdeti bulunan mükâtib 'askeriye-i şâhânenin serâmedân şâkirdânından bir zât kürre-i ârzın sûret-i teşekkülü hakkında âtî-ül-hüküm su'âli sormuştur.

“Fenn tabakât-ül-ârzın verdiği ma'lûmâta göre kürre-i ârz harâret-i merkeziye denilen ateş-i dûzah-ı neşşânın üzerini nice ma'deniyâttan 'ibâret bir kaşrın ihâtasından ve bu kaşr 'asren ba'd-asr büyüyerek kalınlaşmasından teşekkül etmiş olup ancak bir kaşrın sarf-ı harâret-i merkeziye bahr-ı bî-nihâyesinden müteşa'ab olan ba'zı ma'deniyâttan teşekkül etmiş ise ma'deniyât nasıl bitip tükenmemiş ve eğer hâriçten birtakım ecsâm küremize inzimâm etmiş sie bu dahi “Ecsâm-i mevcûdede ne gâyb ve ne de mütezâyid olur” kâ'idesine menâfi' bulunmuştur. İmdi bu bâbda 'akla ve kabûle en ziyâde yakîn olan sûret neden 'ibârettir?”

Bu su'âl sorulduğu zamân ben bir cevâb-ı makanni' i'tâsından izhâr-ı 'acizle fakat bunun vecihi tahrîden geri durmayacağımı dahi va'd-eylemişim. Şimdi mes'eleyi şerh ve tevzîhten mukaddem bir kere sebep-i 'acizimi dermiyân ve tedârik eylediğim cevâbı ne sûretle tedârik etmiş olduğumu ityân etmeliyim. Ne ki bu da bizim memlekette terakki-i ma'ârifin vecihi hakkında ayrıca bir bend-i mahsûs gibi bir şey olsun.

(Âcizin Sebebi Ve Cevâbın Sûret-i Tedâriki)

Erbâb-ı insâf nazarında sözü o kadar uzatmaksızın dahi te'ayyün ve tahakkuk edeceği üzere insânın bir fende mahâret-i tâme kesb-etmesi fikrinin olanca kuvvetini fenn-i mezkûre tahsîs ve bu sûretle o fenne kesb-i ihtisâs etmeye mütevakıftır.

Elyevm yazdıkları şeyler enzâr-ı hayretimize çarpmakta bulunan Avrupa muharrirleri mahzâ şu ihtisâs sûretiyle bu derece-i kemâle varmış ve meselâ Aleksandır Doma yâlnız român ve hikâye yazmakta kesb-i ihtisâsla altı yüz bu kadar cild kitâb yazıp Bufon yâlnız târîh-i tabî'ye husr-ı efkâr ve sâ'irleri dahi hep böyle birer tarîk-i ihtisâsa ibtidâr eylemiştir.

Biz ya'ni Osmânlılar dahi ma'ârifimizin terakkiyatı müsâ'ade eylediği zamân işbu ihtisâs tarîkine sülûk ederek o zamân kuvvet ve behremizin kat kat müzdâd olacağı bedîhîdir.

Ancak Şimdiye kadar bizim memlekette te'allüm ve tefennün yâlnız söylediğini kâğıd üzerine dahi koymak ve işittiğini bir kitâbda dahi görüp anlamak ve birâz daha ilerisine gidilir ise mukaddemât-ı fûnûndan biraz Şey görmek ve ba'ide yoktur ma'lûmâta bil-istinâd bir me'mûriyete geçip milletine borçlu olduğu hizmeti o me'mûriyet başında îfâ edebilmek derecesine münhasır olduğundan elyevm elimizde bulunan fûnûn mükemmel bir kimyâger ve mükemmel bir ehl-i hey'et veyâ mükemmel bir kapudan, vâli âhire yetiştirememiş olduğu gibi erbâb-ı kalem miyânından da bir sınıf-ı mahsûs ayırıp da onlara “muharrir” ‘unvânını vererek yazı yazmaya ya'ni fûnûnun cihet ve sûret-i terakkiyâtını vatandaşlarına teblîğ etmeye me'mûr edememiştir.

Vâkı'â orta yerde de birkaç muharrir görülüyor ki yazı yazıyorlar.

Ancak bu muharrirlerin en mesni henüz otuz yaşına varmamış takımdan olduklarını bir kere nazar-ı insâfa alıp da memleketimizde tahsîl-i ma'ârifçe görülen ve birkaç seneden-beri Şikâyet edilen müşkülât içinde on beş on altı yaşlarına kadar rüşdiye mekteplerinde kalıp ba'ide lisânını ve (elyevm muharrir olmaklığın mevkûf-ı ‘aleyhi gibi bir Şey olmak üzere) bir de ecnebî lisânı tahsîl için beş altı seneyi dahi Şöylece geçirdiklerine ve bundan ya'ni çalışıp çabalayıp iktisâb eyledikleri behre-i fenniyeye kendilerince dahi i'timâd hâsıl ederek hiç olmaz ise mutlakâ yirmi belini tecâvüz eyledikten sonra vatandaşlarına hizmet için kaleme sarıldıklarına mebnî Şu sûreti dahi mütâla'aya koyunca ve bâ-husûs muharrir denilen takım topu topu birkaç neferden iltizâm ederek o fenne kesb-i ihtisâs etmeye ‘adedleri müsâ'id olmadığı ve binâberîn en evvel edebiyâtımızı ya'ni lisânımızı bir lisân hâline koymak ve henüz kendi târîh-i husûsîsiyle hem civârının yine kendi politikalarına te'alluk eden târîhlerinden başka târîhten haberdâr olmayan vatan karındaşlarına ‘âlemin târîh-i ‘umûmiyesini göstermek tashîh-i ahlâka medâr olmak için romanlar ve tiyatrolar tertîb etmek ve ma'ârif için fûnûn-ı mevcûde üzerine tercüme ve te'lîfler ve biraz da vüs'at ve fûsuhat-ı efkâr için muhâkemât-ı hükmiye ile iştigâl ve bundan sonra bir aralık dahi vatanın terakkiyât-ı mâddiye ve ma'neviyesine medâr olmak üzere gazete tahrîriyle emrâr-ı evkât eylemek ya'ni böyle her biri başka bir meslek demek olan mesâlikin cümlesinde birden hizmete mecbûr bulunmak gibi bir bâr-ı girân dahi mîzân-ı mütâla'aya ve mülâhazaya konulur ise ‘ilim ve fûnûnun her Şu'besince olan ma'lûmâtlarını ta'mîk ve tevsî' edebilmek kendileri için ne kadar güç bir Şey olduğu görülür ve insâf dahi yardım eder ise bu

muvâzene üzerine muharrirler ma'zûr tutulur. İşte bu kabîl muharrirlerden ve husûsuyla bunların en 'âcizlerinden birisi dahi ben olduğum cihetle kendime hizmet olarak ta'yîn eylediğim vazâ'if (yazdığım şeylerden dahi ma'lûm olacağı vecihle) pek mütenevvi' bulunduğundan her fende ve fûnûnun her şû'besinde bil-mecbûriye behre-i kâmilem olamayacağı gibi hılkat-i kürre bahsinde dahi yâlnız tabakât-ül-ârzın verdiği ma'lûmâtla kalmış ve binâberîn yukarıki sû'âli sormuş olan zevâta cevâb-ı şâfi vermeye müstahzarât kifâyet edemediği gibi hatta bunun için ledd-ül-mürâca'a kütübhânemi bile kâfi bulamamıştım.

Ancak benim çalıştığım şey vatan karındaşlarıma yâlnız bu derecemle hizmet edegitmek olmayıp bir yandan şimdiki behremin kifâyet ettiği mertebe hizmette devâmla berâber ilerisi için sâde bir şübheyi ve en ednâ bir müşkülü halletmekliğin yolunu aramak bulmak ve mümkün mertebe tevsî'-i iktidâr etmeye çalışmak aksâ-yı emelim olduğuna mebnî ber-minvâl-i mesrûd sû'âl üzerine kütübhânemde mevcûd olmayan kütb-i lâzimeyi bil-tedârik kürre hakkında tabakât-ül-ârzın verdiği ma'lûmâta ol-bâbda fenn-i hey'etce verilen ma'lûmâtı ve bil-kimyâ serd-edilen muhâkemâtı ve husûsuyla Galile ve Laplas ve Nevton gibi ba'zı mütehayrân-ı hükemânın birtakım istişhâdâtını ve 1736 senesinde Paris Dâr-ül-Fûnûn'un sekiz on nefer-i erbâb-ı fûnûnu me'mûr ederek icrâ ettirdiği tedkikâtta bizim bu bahsimize te'alluk eden husûsâtı hep bir araya getirip bahiste sâ'ile cevâb-ı şâfi verecek kadar mâye peydâ eyledim.

İmdi beni bu tahrîye mecbûr eylediğinden dolayı sâileme sûret-i mahsûsa da teşekkürler ederim.

Şunu da 'arz ve etyândan geri durmayayım ki "Kâînât" serlevhasıyla kaleme almakta bulunduğum kitâbhâne-i târihin mukaddimesinde hılkat-ı 'âleme dâ'ir verilen ma'lûmât ve edilen muhâkemât yanlış olmayıp bil-'akis bu def'aki tahrîyât vâk'am ol-bâbdaki i'timâdımı bir kat-daha takviye eyledi. Şu kadar vâri ki tahriyât-ı âhîrem daha birtakım ma'lûmât-ı zâ'ide gösterdiğinden eğer mukaddime-i mezkûreyi şimdi yazmış olsaydım daha mükemmel daha muvazıh yazabileceğim derkâr idi.

Şimdi gelelim sâ'ilin îrâd eylediği mes'elenin cevâbına, ya'ni sûret-i halline.

(Mes'elenin Sûret-i Halli)

Hazret-i Hâlık gün ve mekân kürre-i ârzı bir tohum-âsa müzerri'i cû-yı nihâyeye ekivererek orada kemâlini bulmasını emir buyurdıkları zamân ki küremizin en bidâyetki hâlidir, o zamân henüz ârz ve ârzın tabakâtı mevcûd olmadığı için kürenin bu zamânki hâlinden bize ancak genn-i kimyâ ma'lûmât verebiliyor.

Meşâhîr-i hükemâdan Paplas'ın keşfiyatı üzerine fenn-i kimyâ der ki:

Merkez-i Ârzı elyevm yüz doksan beş bin derece harârette bulunduğu fence keşfiyat-ı vâziheden olup hâlbuki bu kadar harârete kürre-i ârz üzerinde bulunan ma'deniyâtın en katısı ve en ziyâde dayanıklısı dahi tahammül edemeyerek eriyeyeceği ve bil-tebehhür gaz hâline münkalıb olacağı bedîhî ve âşikârdır.

İmdi şu hâlde istidlâl olunur ki kürre-i ârz en evvel yekpâre bir ateşin etrâfını şimdiki havayı nesîmî gibi 'azîm bir gazın ihâta etmesinden 'ibârettir.

Bundan sonra yine kimyâ bize gösteriyor ki bir cisim sulbu muncemid hâlinden gaz hâline münkalıb olur ise muncemid hâlinde hacmi bin sekiz yüz kat daha büyür. İmdi bu dahi isbât eder ki kürre-i ârzın ber-minvâl-i muharrer gaz hâlindeki hacmi şimdiki hacimden bin sekiz yüz kat daha büyük idi.

İşte kâ'inâta nisbetle her hâlde bir kıvılcımdan 'İbâret 'add-olunan ârz böyle ateş-feşân olduğu hâlde cû-yı semâya sıçrayıp ancak kürre-i şemsin câzibesini ve sâ'ir ecrâm-ı mevcûde-i semâviyenin şemse mu'âvenetiyle derhâl cû-yı semâda kendine mahsûs noktaya bşl-ta'yîn merkez-i 'âlem olan şems etrâfında devrâna başlamıştır ki o hâlde ârz dahi sâ'ir ecrâm-ı semâviye gibi fenn-i hey'et-i kavânîne tâb'-oldu.

Gaz hâline münkalıb olan bir cismin merkez harâretten mübâ'adet ettikçe tekâsûf eyleyeceği derkâr olup bir yandan ateş-i merkeziyenin etrâfını ihâta eden ber-minvâl-i muharrer gaz o ateşten bil-tebâ'ad serinliğe tesâdüf eylediğine ve diğer taraftan dahi şems etrâfında deverânı iktizâsınca aralık aralık ba'zı cihât-ı bârdeye vardığına mebnî kim bilir kaç 'asır zarfında kürre-i gaz tekâsüfe başlamış ve bu hâlde şimdiki hacminin bin sekiz yüz misline bâliğ olduğu tahmîn edilmiş olan cisim kürre-i gâz bil-tedrîc küçülmeye yüz tutmuştu.

Kürre-i ârzın böyle 'âdetâ bir cürm-i muzî hâlinde iken ne şekil ve sûrette bulunması lâzım geleceği pek sühûletle tahmîn edilmiştir.

Plato nâm hekîmin keşfi üzerine fenn-i makine bize isbât eder ki mâyi' hâlinde bulunan bir cisim ârzın şems etrâfındaki devri gibi bir devire mübtelâ olur ise mutlakâ şekl-i beyzî teşkîl eder. Bununla sâbit olur ki kÛrre-i ârz denilen ve henüz mâyi' gibi bir hâlde bulunan yıldızın birinci şekl-i beyzî olup fakat yumurta kadar yuvarlak beyzî değil 'âdetâ bez destgâhlarında isti'mâl olunan mekiği yuvarlak bir hâlde farz eder isek hemân ona karîb bir şekil ile müteşekkil idi.

Lakin ârzın yâlnız şems etrâfında bir hareketi olmayıp bir de kendi mahveri üzerindeki hareketi vârdır.

İmdi yine makine fenni bize gözümüzün önünde olarak isbât eder ki mâyi' hâlinde bulunan bir cisim ârzın hareket-i mahveriyesi gibi bir harekete tâbi' olur ise o cisim ber-minvâl-i muharrer mekik şeklinde iken iki kutbu ya'ni mahverinin iki ucuna tesâdüf eden cihetleri yassılmaya ve hatt-ı istivâsı ya'ni orta yeri yükselmeye başlar. Bu hâlde göre sâbit olur ki KÛrre-i Ârz aşağıda dahi görüleceği vecihle bil-tedrîc mâyi' hâlinde sulb hâline girinceye kadar kutublar cihetinden yassıla yassıla ve hatt-ı istivâ cihetinden yüksele yüksele 'âfetâ bir kÛrre ve fakat iki kutub ciheti daha yassıca bir kÛrre şekline girmiş ve hatta hekîm-i meşhûr Nevton'un ve ondan sonra 1736 târîhinde Paris Dâr-ül-Fünûn'u tarafından me'mûr edilen Möpetevis ve Klerv ve Kamüs ve Lemunye ve Avtiye nâm erbâb-ı fennin Laponya taraflarına ve Kundamen ve Büker vesâ'ire dahi hatt-ı istivâ altında bulunan memâlike giderek icrâ ettikleri müsâhât ve hesâbât üzerine kutubların gereği gibi yassıldığını ve hatt-ı istivânın dahi gereği gibi yükseldiğini isbât etmeleriyle bu hâl-i mutlaka kÛrre-i ârzın bidâyet hâlinde bir cism-i mâyi' olmasından ileri geldiği ittifâk-ı âr ile kabûl olunmuştur.

KÛrre-i ârzın gaz hâlinde ber-minvâl-i muharrer mâyi' hâline sûret-i tahavvülünü az çok kimyâ ve hikmet-i tabî'ye bilenler pek kolaylıkla tasavvur ederler. Bir kerre gazlardan hangisinin sıklet-i izâfiyesi çok ise tekâsüf hâlinde en evvel onların aşağı ineceği ve düşeceği derkârdır. Bundan ya'ni sıklet-i izâfiyeleri nisbetiyle birtakım gazlar tekâsüf ettikten sonra daha birtakım gazlar henüz harâret-i mevcûdeden ziyâdesiyle müte'essir olduklarına mebnî hâlâ gaz hâlinde kalıp hele elyevm dehşetini yüreklerimi hiss-etmeksizin müşâhede edememekte bulunduğumuz o nihâyetsiz denizler kâmilen bihâr hâlinde ve KÛrre-i Ârz'ı ihâta eden ve birçok bihârları ve gazları hâvî bulunan bambaşka bir kÛrre-i nesîmî içinde oldukları bedîhîdir.

zamânın kürre-i nesîmîsine bambaşka bir kürre-i nesîmî dedik. Evet! Zîrâ o zamânın havâ-yı nesîmîsi şimdiki havâ-yı nesîmî gibi yâlnız azot ve oksijen ve asit-karbonikten ‘ibâret olmayıp mâhiyetleri birçok ma’deniyâtın ve husûsuyla topraktan ‘ibâret daha birçok gazlar dahi kürre-i nesîmî içinde dâhil ve kürre-i mezkûre klorür ve kükürt ve kireç vesâ’ir birçok şeyleri dahi gaz hâlinde olarak şâmil idi.

Hatta şu envâi’ ma’deniyâtın gaz hâlinde bulunmaları dahi yine kendi sıklıklarına göre tabaka tabaka olup meselâ en aşağıda ya’ni küreye en yakîn bir irtifâ’da timor ve platin ve bakır gibi ma’deniyât bulunur ve klorür metalik ve klorür alkalit ve klorür sodyum ve kükürt ve fosfor gibi şeyler daha hafifçe olduğundan biraz daha üst tarafta ve yukarıda tayyarân eder ve hele su gibi daha kolay tebehhür edebilecek olan cisimler cümlesinden yukarıda gezinir idi. Şu kadar vâri ki bunlar dâ’imâ lâyet-harik bir hâlde kalmadıklarından tabakalarının intizâmını muhâfaza edemeyip ‘al-el-tevâli dûçâr oldukları şedîd buralar münâsebetiyle tabakalar yırtılır ve birbirine karışır ve bozulur idi.

İşte meskenimiz bulunan Kürre-i Ârz böyle bir tarafı mâyi’ diğer tarafı henüz gazdan ‘ibâret bir hâlde nice ‘asır devâm eyledikten sonra mevâdd-ı mevcûde bil-tedrîc ine ine yatışa yatışa cism-i küreyi ‘âdetâ hamur gibi bir sûrete koymuştur.

Ma’hezâ yâlnız kürenin etrâfını ihâta eden âzîm ve cesîm kürre-i gaz değildir ki bizim elyevm üzerinde sâkin olduğumuz karşı teşkîl eylemiştir. Bir yandan zikr-olunan gaz küresinden peyderpey inişip birbiri üzerine katmer katmer yağlamakta bulunan mevâdd-ı kaşr-ı mezkûru nasıl teşkîl etmekte ise diğer taraftan harâret-i merkeziye denilen ve ‘azîm bir bahr-i muhîte teşbîhi dahi az görünen ateş-i dûzah-ı neşşân içinde kaynamakta bulunan mevâdd o bahr-i müdhîşin temevvücâtı ve bâ-husûs bahhâr ve gaz hâline giren mevâdd-ı ma’deniyenin tazyîkâtı ile henüz ince ve za’îf bir hâlde bulunan kaşr-ı ârzı öteden beriden yırtıp birtakım ma’deni ve bil-husûs granit denilen hârâyı hâvî bulunan mâyi’âtı rû-yı zemîne yayar ve bunlardan yavâş yavâş birtakım dağları dahi teşkîl eder idi.

Kâ’inât mukaddimesini ve havâce-i evveldeki fenn-i tabakât-ül-ârz bahsini yazdığım zamân me’ahiz ittihâz etmiş olduğum tabakât-ül-ârz kitâbları ber-minvâl-i muharrer ikinci sûrete ya’ni ateş-i merkeziyeden hurûc ile yapılan ma’yi’âta pek ziyâde

ehemmiyet vermişler ve elyevm kuşr-ı ârzı bu kadar kalınlaşmış olduğu hâlde yanardağlardan hâlâ birtakım mevâdd-ı mayi'âtın hurûc etmesi kaziyyesini bu bâbda bürhân olarak etyân etmişlerdir.

Bu hâle göre biz kabûl edeceğiz ki kuşr-ı ârz üst taraftan havâ-yı nesîmi gibi kürre-i ârzı ihâta eden gazların bil-tekâsûf yatışmasıyla ve iç taraftan dahi ateş-i merkeziyeden hurûc eden mevâddın yapılması ve kurşun iç yüzünden dahi dâ'imâ kuşre 'ilâve etmesi ile bil-teşekkül gitgide soğuyup ve donup nihâyet o dereceyi bulmuştur ki artık bulutlar içinde bahhâr hâlinde bulunan sular dahi tekâsüfe başlayarak ve binâberîn bulutlar bunları zabt-edemeyerek yağmurlar nüzûlu 'asrı hulûl eylemiştir.

Şurasını dahi nazar-ı dikkatten uzak tutmayalım ki rû-yı zemîne ilk yağın yağmurlar şimdi görmekte olduğumuz yağmurlara mukayyes olmayıp 'âdetâ kanar bir sudan 'ibâret idi. Hatta ârz 'âdetâ soğuyup tasallub etmiş olduğu zamân bile yine kızgın bir külle gibi bir hâlde bulunmasıyla yağmurlar bir yandan yağar ve derhâl yine bahhâra münkalib olup çıkabildiği irtifâ'a kadar çıkar ve ba'de çıka çıka yine serin mahalleri bulup da tekâsûf edince tekrâr bahhâre münkalib olmak ve tekrâr yağmak ve hellüme-cerrâ bu devri icrâ etmek için yine yağmur hâlinde nüzûl eder idi.

İşte bundan sonra bir yüzünden gâyet geniş ve fakat 'umku gâyet az denizler peydâ olmaya başlamış ve nebâtât ve hayvânât dahi gerek havâce-i evvelin tabakât-ül-ârz bahsinde verdiği tafsîlât ve gerek kâ'inât mukaddimesinde îrâd edilen muhâkemât mûcibince peyderpey ve sırasıyla zuhûre başlayıp nihâyet kürre şu gördüğümüz dereceyi bulmuştur.

Şimdi fende bir rivâyet vârdır ki ona göre Kürre-i Ârz henüz terakkiyatını terk etmeyip bil-tedrîc hâlâ büyümektedir. Hatta bizim sâ'alimiz dahi mutlakâ bu cihetten müvâzenenin gayb-olduğunu görerek ârzın harâret-i merkeziyesinde olan mevâdd nasıl bitip tükenmediğini ve hâriçten i'âne olmakta ise ne keyfiyetle olduğunu düşünmüştür.

Ancak şurasına dikkat etmeli ki Kürre-i Ârz'ın bu gün görmekte olduğumuz kuşrı harâret-i merkeziyede bulunan mâyi'âtı bitirip tüketebilecek ya'ni daha ziyâde cesâmet peydâ edebilmesine artık kifâyet edemeyecek dereceye vârmamıştır. Zîrâ müdekkikîn-i hükemâ pek bedîhî bir hesabla bulmuşlardır ki kuşr-ı ârzın kalınlığı elyevm kırk sekiz kilometreden ziyâde değildir. Şöyle ki:

Kürre-i ârzın cihât-ı müte'addidesinde haf-edilen ve ekserîsi yedi yüz metre kadar 'umkuna varan ma'den kuyularından birçok tecrübeler ile bulmuşlardır ki zîr-i zemîne doğru otuz üç metre inilir ise sath-ı zemînde harâret bir derece artar. Bu hesâb üzerine kırk sekiz elli kilometreye varılınca harâret bin beş yüz dereceyi tecâvüz edeceğinden ve hâlbuki granit ve planit gibi en saht-ı ma'deniyât bu kadar harârete dayanamayıp mutlakâ eriyeceğinden nihâyet elli metreden aşağısı cism-i sulbî hâlinde bulunamayacağı ve mutlakâ mâyi' hâlinde kalacağı ve daha aşağısı ise artık kıyâs ve tasavvura muhtâç bulunduğu ittifâk-ı âra ile hükm-olunmuştur.

Vâkı'â Hopkin nâm İngiliz hekîmi bu hesâb üzerine 'ilâve-i fikir ederek kuşr-ı ârzın kalınlığı üç yirmi beş kilometre kadar olmasını dermiyân etmiş ve bunun için dahi granitin daha çok harârete mütehammil olacağını delîl makâmında etyân eylemiştir. Ancak fenn-i kimyâ müma-ileyhin bu fikrini öyle kolay kolay kabûl edebilmeyi men'etmekte ve hele Vilim Tomson nâm hekîmin kuşr-ı ârza üç bin iki yüz kilometreden ziyâde kalınlık vermesine cumhûr-ı hükemâ ve fenn-i bil-ittifâk muhâlefet göstermektedir.

İmdi biz kuşr-ı ârzın kalınlığı hakkında en mu'teriz rivâyete i'tibâr edecek olur isek katrı on iki bin yüz kilometre kadar olduğundan bu hesâbça katre nisbetle kuşr iki yüz ellide bir kalır yaâni kuşr-ı ârz bir metre farzı olunur ise harâret-i merkeziyeden i'bâret bulunan cevfi ârz iki yüz elli metre kadar bulunur. Hatta ba'zı kimseler bu hâli nazarlarda güzelce tasvîr etmek için derler ki ârz bir portakala ve hem de en ince kabuklu bir portakala kıyâs edilir ise kuşr-ı ârz ancak portakalın kabuğu müsâbesinde kalıp portakalın içi dahi harâret-i merkeziyenin hükm-eylediği cihettir.

İşte bu nisbet göz önüne getirilir ve bir de kürre-i ârzı her tarafından ihâta etmiş bulunan havâ-yı nesîminin dahi rû-yi ârzda gördüğümüz temdilâtça te'sîrât-ı külliyyeden hâli kalmadığı düşünülür ise şu bizim meskenimiz bulunan Kürre-i Ârz'ın içinde dışında kürre-i mezkûreyi daha pek çok büyültebilecek kadar mevâdd-ı muktızıye beliğen-mâ-beliğ mevcûd olduğu görülür. Eğer büyüyeceği vâre ise hemân büyümekte olsun...

(İntihâ)

Hayvânâtın Hissi

...Hakkında Ekrem Bey'in mütâla'a-ı mahsûsası bana kalırsa mâddeyi ancak bir dereceye kadar teşrîh edebilir.

Ben bu mütâla'aya husr-ı fikr edecek olsam "Hûnrîzlikle vasf-olunmuş bir şâh-ı sibâ'ı" kâle bile almazdım.

Zann-ederim ki Ekrem Bey'in irsalâtı esâsı ittihâz edişi irsalâtın herkesçe ma'lûm olan vahşet ve cerâ'itine mebnî olup efkârı dahi "Ben en vahşi bir hayvânda hiss ve vehmin vücûdunu isbât edersem mâ'adâsında bol bol bulunacağına herkes kâ'il olur"dan 'ibârettir.

Ne fâ'idesi vâri ki kafeste terbiye olunmuş bir arslanın hâlini tahrîren ifâde ne kadar mümkün ise – hâl-i mezkûru gören birkaç kimse müstesnâ tutulduğu hâlde- bihakkın tefhîm olkadar mümteni'dir diye bilirim.

Çünkü Dağarcığı okuyacakların kısm-ı asgarî İstanbul veyâ Avrupa'da irsalâtı kafeste görenler ise kısm-ı a'zamî irsalâtın resmini bile görmeyip yâlnız isim ve vazfıyla ne türlü hayvân olduğunu bir râddeye kadar anlayabilmiş zevâtın i'bâret olacağından kar'înin en çoğu mâdde-i mezkûru hayâlât nev'inden olmak üzere okuyacakları vârid-i hâtır olur mevâddendir.

Eğerçi bu bâbda benim de bir mütâla'ada bulunmaklığım lâzım gelse hayvânât lafzının pireden file kadar ya'ni en küçüğünden en büyüğüne kadar şümûlu olduğundan Ekrem Bey'in iltizâm ettiği "Ufacık büyücek hayvânât" kısımlarını bir okurum da hayvân değil mi ister büyük ister küçük olsun herkesin anlayabileceği vecihle yâ Ahmed Midhat Efendi'nin "Hayvânâta Efkâr-ı Cem'iyet" serlevhalı bendi mündericâtından olan "Karıncaların Hallerini" işâretle iktifâ ederdim. Veyâhûd 'i'amenin göüp ve cüz'i bir dikkaten sûret-i hâllerine vâkıf olabildiği husûsuyla kendilerinde "İnsân gibi" denilecek kadar hiss bulunduğuşu zât-ı 'ulûmun delâletiyle müsbet olduğu için maymunların hâllerinden bahs-ederdim.

Evet, insânın zihni her şeyden hâlî olması muhâl ve herkes hatrına geleni –değil ta'rîz, tarîkiyle mücerred- meydâna koymak husûsunda muhtâr olduğuna mebnî bahs-etmek murâd eder de "Kârîn-i kirâmın kırâ'ate tenezzüllerinde vukû'-bulan hatâ'ıyyâtım efkâr-

ı hatâ-puşânelerine mazhar olur ümîd ile- efkâr-ı ‘âcizânemi şu vecihle ‘arz ve beyân eylerim ki:

“Târîh-i Tabîi” denilen ‘ilmin bir kısmı olan “İlm-i Hayvânât”ın en evvelki bahsi maymunlar üzerine olup ‘alemce lâzım gelen hâl ve ahvâllerini yazdıktan sonra der ki “Maymunların ekserîsi kâbil terbiye olduğu mücerribâttan olduğunda şu yolda terbiye olurlar böyle giderler gibi şeylerin tahrîrine lüzûm kalmayıp ancak hâl-i vahşette dağ ve ormanlarda hayret-efzâ-yı ‘ukûl olacak ba’zı hâlleri müşâhede olduğundan ber-vecih-i âtî tahrîrine lüzûm görünmüştür. Şöyle ki:

Maymunlar her şeyden ziyâde sirkate mâ’il buldukları-çün bağ ve bağçelerde üzüm ve meyve çaldıkları bu ‘ilmin mü’ellifleri tarafından böylece rivâyet olunur ki hırsızlığa gidecekleri zamân bir çoğu bir araya gelerek ve içlerinden emîn oldukları bir ihtiyâtını nihâyete bırakarak bir sıra üzre dizilip mahl-ı matlûbe vâsıl oldukta ‘âdetâ içeriye avcı dağılır gibi birkaçı meyveleri toplayıp diğerlerine vererek elden ele ihtiyâre kadar taşırlar, bu esnâda bekçi veyâ herhangi bir insânın vürûdunu haber vermek için gün görmüş işten anlarlarını bayağı karakol gibi yüksek ağaç ve dîvârlara çıkarıp etrâfi gözettirirler, karakollar şâyed bir insânın vürûdunu görürlerse bir ıslık ile arkadaşlarına haber verip derhâl her biri bir tarafa kaçır” işte ‘ilmin verdiği ma’lûmâtı görüp de kitâba derc-edenler gibi maymunların ‘acâyib hâllerini görüp nakl-edenler dahi pek çoktur.

Ezcümle geçende Yemen’den gelen bir zât tarafından maymunların karagüllere taş attıklarını işittiğimden başka şunu dahi dinledim-ki orada gezen bir iki bulut ‘asâkir-i şahâne bir akşam üstü ‘âdetâ ortalığı karanlık basmak üzere iken uzaktan bir maymun sürüsü görürler, birden bire sürünün maymundan mürekkeb olduğunu anlayamayarak ‘Arab zannıyla üzerlerine ateş icrâsıyla hücum ederler, bir de takarrüb edince keyfiyete muttali’ olduktan başka vurulan maymunların leşleri sağ kalanlar tarafından sürüyerek kaçırıldığını dahi görürler.

Ve kezâ sahîh olarak rivâyet ederler ki bir mühlette bir maymuna fındık verib-de tuhaf tuhaf yediğini seyr-ederler iken cin fikirli zâtın birisi sûret-i mahsûsada fındığın içini çıkarır ve yerine diri bir arı vaz’-ederek her nasıl yaptı ise belli olmayacak bir hâlde kapayıp maymuna verir maymun fındığı ağzına alıp kırınca arı maymunun dilini sokar maymun hazîzdâr filân eder, arası bir müddet geçdikten sonra yine fındık berirler,

maymun findığı eline alınca der-‘akâb salları ve kulağına getirip dinler de öylece kırıp yer.

Bu kabilden olarak fakat daha müsevvik olmak üzere ki- îcâbı hâlde gemi ve süvârisi olan kapûdân dahi haber verilebileceği cihetle- donanma-yı hümâyîndan geminin birinde bir de maymun vârimiş bir gün kapûdânın kelâm-ı kadîmi çalınır gemiyi tahriye kalkışılır, bihâyet güvertede ve maymunun dâ'imâ oturduğu bükülmüş halatın altında bulunur velev ki başkası tarafından yapılmış olsun, sirkat maymuna isnâd edildiğinden kapudân tarafından maymuna iyice bir dayak atılır, ertesi günü kapudânın para kesesini çalarak orta serenin tepesine çıkar, keseyi açıp içinden paraları birer birer çıkararak ve kapudâna göstererek denize atar. Bre amân, şunu diyerek serenden indirip keseyi almaya çalışırlar. Maymun inmedikten başka paraları göstere göstere denize atmaktan geri kalmaz. Nihâyet tâ'ifenin biri vuracak gibi bir tüfenkle nişân alıp maymunu korkutarak aşağı indirir. Yine bu maymun gemi tâ'ifesi tarafından elden her bir harekâte ve husûsuyla eyyâm-ı resmiyede atılan topların sûret-i endâhtına pek büyük bir ehemmiyetle dikkat edermiş. Bayram günlerindeki topların dolu bulunduğu bir gün vakitsiz bir top atılır. Gemide bir karışıklıktır gider. Öteye beriye derken atılan topa bakarlar, tafaliyesi üzerinde bir kav bulurlar, bunu kim yaptı deyu arayıp dururken topun önünde ve su içinde maymunun başını ve ba'zı â'zâlarını gördüklerinden topun atılması maymun tarafından olduğuna hükmederler ve en kuvvî tevciye olmak üzere evvelden-beri maymunun ettiği i'tinâ üzerine gâlibâ faliyeye kavı koyduktan sonra içeride ne oluyor diye topun ağzından bakmış olmalıdır derler.

Ve bu misillûdaha pek çok şeyler müşâhede olunmuştur ki beyn-el-'avâm mesâil-i müta'ârife hükmüne girmiş olan -çaylak maddesi- bâl fikrası- bundan beş on sene evvel herkesin işittiği maymun hırsızlığı keyfiyeti- vesâ'ire mevcûd olduğundan ben yalnız edeceğim bir muhâkemeye lüzûmu olanlarını bil-intihâb yazdım.

Mâ-mâfih en ziyâde şâyân-ı istigrâb ve 'âdetâ insânların bazılarında görülmeyen bir hâli kendi gözümle gördüğümden yazmaklıktan bir türlü vazgeçemem. Ben maymunun bu kadar hâllerini işidip ve ba'zılarını gördüğümünden her ne zamân bir maymun görsem nazar-ı dikkatimi ol-tarafa husr-ederim.

Hatta geçenlerde ahhâbdan birine gitmiş idim-ki eğlencesi olan maymunla ma'ân eğlenmeye başladık, daha ziyâde eğlenmek için kapının önüne çıkmaya karâr verdik, bu karâr ve bendeki merâk üzerine kapıya çıktık, sokak mâdâmların memerri olmak hasebiyle sürü sürü familya geçmekte idi. Ahbâbım uşağı vâsıtasıyla maymuna türlü türlü oyunlar icrâ ettirerek geçenlerin nazar-ı dikkatlerini celb-ettirirdi. Marrînden birtakım mâdâm maymunun ettiği masharalıklarından hoşlanıp seyr-etmek üzere durdular, o ânda maymun ettiği şaklabanlıkları bırakıp mâdâmelere bakmaya başladı, baktı baktı-da içlerinden en güzelinin yanına giderek eteğine sarıldığını ve ârz-ı muhabbet gibi birtakım hâllerde bulunduktan sonra omzuna çıkıp bûse-çîn olduğunu gördüm.

Sakın bu sözümde mübâlağa görülmesin, söylediğim maymun hâlâ mevcûd olduğundan icâb ederse isbât olunabilir.

Artık maymunun hâllerini tasvîr ve tahrîri bırakalım-da asıl işe gelelim. Bilâde “Yalnız edeceğim bir muhâkeme için lüzûmu olduğundan” ta'bîri geçmiş idi. Bundan benim de bir muhâkemede bulunacağım anlaşılır. Hâlbuki benim bu misillû mevâddi muhâkemeye haddam olduğunu bildiğimden nasılsa kâle almış olduğum “Muhâkeme” lafzını bırakırım-da yine ‘âdetâ efkârımı beyân edeceğim diyerek sözü biraz daha uzatmayı münâsib görürüm.

Doğrusu hayvânâtta hissin vücûdunu meydâna koymak için Ekrem Bey'in iltizâmı vecihle hayvânâtın büyüğünü küçüğünü aramazdım, çünkü hissin onlarda vücûdu cüsseleri nisbetinde olmadığı bilinmeyecek bir şey' değildir.

Şâyed aramaklığım lâzım gelib-de en büyüğünü nazar-ı mütâla'aya alacak olsam şimdiki hâlde en büyük bildiğimiz filden başlardım. Çünkü ilm-i hayvânât mü'elliflerinin ittifâkı üzere intizâm ile ta'ayyüş eder en ziyâde hisli hayvân fil ve maymunun ‘Arabça nisnas ve Fransızca orangutan denilen kısmıyla âri ve karıncalardır, küçüğünden bahs-edecek olsam ya yukarıda dediğim gibi “Hayvânâtta Efkar-ı Cem'iyet” serlevhâlı bendin mündericâtından olan “Karıncaların hâlini” işâretle geçerdim veyâhûd arılardan bahs-ederdim.

Filden başlardım. Zîrâ ki filin hissi ‘ilmen müsbettir, Hindistan'a seyâhat edenlerden naklen beyân olunur ki filler Hindistan şehirlerinin sokaklarında ‘âdetâ hayvânât mûnise

gibi dolaştıklarından filin biri her gün bir terzi dükkânının önünden geçer ve gir kerre dükkânın içine hortumunu sokup yoklar imiş. Bir gün yine bu hâlin icrâsında iken her ne sebebe mebnî ise dükkâncı filin hortumuna bir çuvâldûz saplayınca fil sesini çıkarmayıp gider. Şehrin dışarısında mevcûd bir gölden üç dört varillik suyu yuttuktan sonra gelip terzinin dükkânına boşaltarak bil-cümle eşyâyı bataklı su ile mülemma' eder.

Filde o derece hiss, ol-kadar intizâm ile ta'ayyüşe meyl vâdır ki hâlâ hiçbir mahalde bir fil lâşesi görülmemiştir.

Vefât eden bir fil i arkadaşları elbirliğiyle kaldırıp mahal-i husûs-ı ittihâz ettikleri mağarlara defn-ederler, içlerinden misn ve ihtiyâr ve hasta olanlarını mağalara götürüp bil-vâsıta inti'âşlarına husr-ı himmet ederler ve hellüme-cerrâ nazar-ı hayrete çaracak pek çok hâlleri müşâhede olunur.

Arıdan bahs-ederdim. Şunun için ki arılar bir beyin kumandasına itâ'atle her bir umûr ve husûslarını îfâ ederler. Artıların 'ibret-bahş olacak en büyük eserleri hikmete müte'alık mevâdden 'ibâret olup saddımızın hâricinde olduğundan mühendis ve mi'mârları hayrette bırakacak derecede eşkâl-i hendesîye üzere yapılmış olan kümcelerinden bahs-ettim, isteyenler buna dâ'ir kaleme alınmış pek çok âsâr bulunduğu mü'râca'at edebilirler. Ben ikisi ortası olan maymunları esâsı ittihâz ettiğim için yukarıda onların hâl ü şânlarını yazdım, burada o yazdığım şeyleri keşf ü îzâh etmek istersem şöylece vâdî-i beyâna girer ve derim ki...

Maymunlar hakkında 'ilm-i hayvânâtın verdiği ma'lûmat ile mezkûr fındık mâddesi, "Celb-i Menfa'ati Def'-i Mazeret"i Yemen havâdislerinden nakil ile yazdığım lâşe kaçırma keyfiyeti "Gayret-i Nevi'ye"yi gemide vukû'unu tahrîr ettiğim sirkat-i husûs "Ahz-i İntikâm" en güzel mâdâmeye sarılıp öpüşü "Aşk ve Muhabbet"i îmâ eder.

Farz edelim-ki "Celb-i Menfa'at Def'-i Mazeret", "Gayret-i Nev'iyeye", "Ahz-ı İntikâm" hâsseleri tab'-ı behîmînin en son derecede olan kâbiliyetinden olsun, "Aşk ve muhabbet" keyfiyeti artık bu kâbiliyetin bin kat mâfevkinde bir kuvvetin eseri olmak iktizâ eylediği ve bu misellû mevâddın icrâsı hissini vücûdunu müstelzem bulunduğu cihetle elbette maymunlarda hiss vâdır, bu hâlde bil-münâsebe azıcık hâlden bahs-ettiğim filde ve Midhat Efendi'nin yazdığından anlaşıldığı üzere karıncalarda ve arılarda

dahi hissin bulunması lâzım gelir. Cüz’i dikkate nazar olunduğu hâlde kedide köpekte kurtta kuşta tilkide arslanda bile hiss görülür.

Mâdâm-ki ta’dâd olunanlar efrâd-ı hayvândandır ve mâdâm-ki hissin vücûdu efrâd-ı hayvânın bir kısm-ı a’zamında tahakkuk ediyor, her hâlde kâffe-i hayvânâtta hiss ve vehim mevcûddur.

(Rif’at)

Kürre-i Ârza Hurdebîn ile Bir Nazar

Gâlibâ serlevha biraz garîbce düştü. Ne şübhe? Mebhûs-ı ‘anhımız dahi zâten pek garîb.

Ama denilecek ki kürre-i ârz ‘akıllara hayret veren bu cesâmetiyle berâber ecsâm-ı hurdebîneden bir cisim ‘add-olunabilir mi ki buna hurdebîn ile nazar edelim?

Mâşâ’allah! Rû-yı ârzda pirenin gözü ve sivri sineğin hortumu vesâ’ir bu gibi koca koca ecsâmı ecsâm-ı hurdebîniyeden ‘add-ile ‘arîz ve ‘amîk tedkîk ediyoruz yâ? Bunlar Kürre-i Ârz’ın vüs’at ve cesâmetine nisbetle nasıl ki ecsâm-ı hurdebîniyeden ‘add-olunur ise öte tarafta dîger bir ‘âlem vârdır ki o ‘âlem içinde dahi kürre-i mezkûre ancak hurdebîn ile görülecek bir cesâmette kalır.

Nedir?.. Nedir?... Dünyâ diye tasavvura sığdıramadığımız şu cism-i nâçîz lâ-hâlâ ve la-melâyı dahi muhît olan cû-yı nihâye içinde ne kadar yer tutar? Mâhiyeti neden ‘ibâret kalır?

İmdi hey’et-i kâ’inâtı ihâta ve istiy’âb eden cû-yı fesîhte mevcûd farz edeceğimiz bir zât, ‘âlem-i mezkûrde seyr ü seyâhat eder iken bizim küreye tesâdüf edecek olsa bunu bir nohud tanesi kadar bile bulamayacağı şübhesizdir.

Zâten aradığımız hayret değil mi? Hâydi farz edelim ki böyle bir zât ber-minvâl-i muharrer seyr rü seyâhatı esnâsında kürre-i âza tesâdüf etsin de bunun neden ‘İbâret odlunu merâk ederek elinde bulunan ve kendisine lâyıık ve mahsûs olan hurdebîn ile tedkîk ve temâşâyâ başlasın.

Hulyâ pek geniş mi oldu ne oldu? Ne kadar olsa Âzîz Efendi muhayyilâtından daha geniş değildir. Hiç olmaz ise esâs-ı fenne mutâbıktır.

Şu hayâli bize hayret verecek bir sûrete dökmek için farz etmeliyiz ki şahs-ı mefrûz kürre üzerinde bulunan ve cesâmetleri ancak bir vehimden ‘ibâret kalan insânların seslerini işidir söylediklerini anlar ve hatta inbisâtlarındaki tebessümlerini ve gazab hâlindeki âsâr-ı hiddetlerini dahi görür imiş. Şunu da hesâbdan hâric tutmayalım ki hey’et-i kâ’inâtın ‘ömrüne nisbetle sekene-i ârzın ‘ömürleri dahi küçüle küçüle ‘âdetâ birkaç sâniyeye kadar ineceğinden elindeki mikroskob ile küremizi tedkîk ve temâşâ eden müdekkikin bu tedkîki kendisine göre birkaç sâ’at devâm etmiş ise tabî’at-ı ârza nisbetle birkaç ‘asır müddet devâm olur.

Eğer dünyâmızın kendimizin hayâtımızın politikamızın hâsılı mâhiyetimizin neden ‘ibâret bulunduğunu anlayıp şahs-ı mefrûzun sûret-i temâşâsına dikkat etmeliğimiz lâzım gelir.

Sâlef-ül-zikr şahsın bu tedkîkâtı miyânında meselâ bir nohud kadar farz ettiğimiz kürre-i ârzın artık ne kadar vüs’ati olması tasavvura muhtâç bulunan bahir muhîtinin kenârında oturan vücûdu bisbet edilecek olsa heyyûlâdan ‘ibâret kalan bir şâ’irin denize hayrân hayrân nigerân olduğu esnâda “Ey bahr-i bî-pâyân! Senin kulûbe dehşet veren u ‘azametın bana dehşet değil hayret verir. Cism-i bî-nihâye ki teşkîl eden miyâhı katre katre ayıracak olsalar ne kadar milyâr katreye bâliğ olur ve bunun ‘adedini ‘âlemde hângi muhâsib hesâb edebilir?...” yollu hayret-âmîz eş’ârını dinleyip de dünyâsının hâline bahir muhîtinin vüsâtine ve bir de şâ’irin kalbine kıyâfetine bakıp muhakkarâne ve müstehziyâne gelivermesi gibi tuhaf şeyler dahi vâr ise de bunlardan daha tuhafı ve daha garîbi olduğu için onları terk ile diğerlerine husr-ı nazar-ı ehemmiyet ederiz.

Ezcümle bizim müdekkik-i mefrûz o nohud kadar kürre üzerinde bir İskender-i Kebîr görür ki Filibe’den kalkıp Hindistan’a kadar râstgeldiği halkı vurup kırmış ve bil-cümle memâliki fetihle “Cihângîrim” da’vâsına düşmekle berâber kemâlî ‘azamet ve celâdetine igtirâra nefsinin mertebe-i rubûbiyette bulmaya başlamış olup ancak bunun fethiyle cihângirlik da’vâsına düştüğü ülke bir noktadan ve celâdetiyle ‘âlemi titretiyorum zann-ettiği ‘azamet ve iclâl dahi bir sâniye değil bir ândan ‘ibâret olduğundan müdekkik şu mini mini ‘azametın o çıtı pıtı iclâline mağrûr olan İskender’in yüzüne bakar bakar da şaşar kalır.

Hâlbuki bu da'vâ-yı 'azamet bu iddi'â-yı iclâl yâlnız bir İskender'e dahi mahsûs olmayıp kendisi gibi daha nicenice İskenderler zâten cüz'i-lâyet-cüzî kabîlinden bulunan kürre-i ârzı cüz' cüz' bil-taksîm her kısmın hudûdu üzerinde muhâfaza-i vatan gayretiyle insân denilen mevhum vücûdların vehme dahi sığmayacak olan kanlarını dökmeleri ve hey'et-i mecmû'ası bir vatan olmaya bile müste'id bulunmayan küreyi beyinlerinde taksîm edip edip de bitirmemeleri daha ziyâde istigrâb olunacak bir hâldir.

Yâ şahs-ı mefrûz müdekkik şuna ne diyebilir ki nohud kadar kürenin bir cihetciğinde üç beş nefes "Medeniyet ve İnsâniyetin Menâfi'-i Mahsûsasına Muhâlif Hâl ve Harekete Cür'et Ettiler" deyu bil-'idâm gûyâ mücâzât ederler, hâlbuki tarh-ı cezâ edenler kendileri öyle bir kabâhate cür'et etmemiş oldukları hâlde birkaç sâniye sonra dest-i ma'nevî-i ecel onları dahi yine bu cezâ-yı i'dâm ile mücâzât eyler. En garîb şurası ki ithâm ve i'dâmın asıl Vecihi müttehimlerin dahi hâkimler gibi o kimselerin pây edemediği nohud kadar kürenin nokta kadar bir yerinde kendileri hükmetmek kaziyyesinden 'ibâret olup mahzâ mağlûb oldukları-çün ber-minvâl-i muharrar töhmet altına girmiş ve eğer gâlib olmaları lâzım gelse onların dahi diğerlerini bu töhmetle intihâm ve cezâ ile mücâzât edecekleri derkâr bulunmuştur.

Bu temâşâyı bir farz ve hulyâdan 'ibâret bellemiş idik. 'Acabâ bu hulyâmıza vücûd versek hatâ mı etmiş oluruz? Hey'et-i 'umûmiye-i 'âlem içinde vücûd-ı ma'nevîsi o kadar 'azîm o kadar cesîm bir zât yok-mudur ki bizim küremiz onun kuvve-i mubasarasına mukâbil bir nohud kadar kalsın da bizim her hâlimizi temâşâ etsin.

Bu vücûdu farz etmek lâzım değil. O zâten mevcûddur. Hatta o vücûdun cesâmet ve 'azametini nisbet edecek olsak değil Kürre-i Ârz, Kürre-i Şems bile 'indinde bir noktadan 'ibâret kalır. Nasıl kalmasın ki kendisi lâ-hâlâ ve lâ-melâyı avcu içine almıştır.

Biz ise heyûlayı vücûdumuzun müsâ'ade edebildiği 'irfân ve iz'ânımızla ve vücûdun âzamet-i hakîkiyesini tekdîre çalışmakta ve ona mukâbil kendimizin ne mertebede kaldığımızı istihrâç edebilmek da'vâsındayız. Öyle ise hayâ etmeksizin kendimize o ehemmiyeti nasıl verebiliriz ki dünyâya tasarrif dâ'iyesine kalkışıp ve yekdiğerimizi taht-ı karh-ı mağlûbiyetimize sokup hâkimâne yaşamak istiyoruz? Şu Fransız'dır, şu İngiliz'dir, şu Moskov'dur, bu filânca âyine, şu filânca dîne tab'iyet ediyor diye dört

buçuk sâniyeden ‘ibâret bulunan ‘ömürleri şânımıza hiçbir vecihle lâyük olamayacak bir sûretle emrâr ediyoruz?

İnsânların hey’et-i mecmû’ası toplansa kâ’inâta nisbetle yine lâşî kabîlinden ‘add-olunacağı derkâr iken nasıl olabilir ki içlerinden bir sınıf halk diğerlerine bir tafavvuk dâ’iyesine kalkışmak için kendisinde hakk ve salâhiyet buluyor?

Bektâşî’nin dediği gibi cümlemiz bir kavurmalık halk iken şu hâlde bulunur isek yüzümüzü havâyâ çevirip ecrâm-ı felekiyeyi temâşâ edebilmekten hayâ etmeliyiz. Onlar bize nisbetle o kadar âzîm ve cesîm ve harekât ve sekinâtları bizim harekât ve sekinâtımıza nisbetle peki ehim ve âzim iken yine bir kânûn-ı lâyetgîre tevfi-k-i hareketten geri durmadıklarını görerek kendimizin bir nâ’re-i ihtilâf içinde kavrulup gitmekte olduğumuza pek te’essüf etmeliyiz.

İşte Kürre-i Ârz’a mikroskopla bir nazar eder ve bunu nazarımızda küçültür isek hâlimizi ‘umûmiyet üzere bil-rûye tekmîl kusûrlarımızı ve muktazâ-yı halikiyetimize lâyük olmayan hâl ve hareketlerimizi yek nazarda görmüş olur idik. Lakin çî-fâ’ide ki biz değil kürre-i ârza hatta kendi vücûdumuza bile o kadar cesâmet, o kadar ehemmiyet veriyoruz ki ‘Âlemde bizden büyük kimse olmadığını ve dünyâ ve mâfihâyâ biz mutasarrıf olduğumuzu da’vâ ediyoruz.

Heyhât!

Kırım Muhârebesinin Vukû’u

Kırım muhârebesinin vukû’unu müntec olarak Fransa ile Rusya miyânında ceryân eden Muhârebe-i Resmîyeden 1803 senesi kânun-ı sâninin yirmi dokuzu târihiyle Fransa İmparatoru’nun Rusya’ya gönderdiği nâme der ki muhâberât-ı resmîyeni en sonrası olup ondan sonra düvel-i müttefike ile Rusya miyânında harbe i’lân edilmiştir.

Zât-ı İmparator’la Bâb-ı ‘Âli beyninde tahdis eden ihtilâfât bir derecelerde kesb-i cesâmet etmiştir ki Fransa devletinin şu mes’elede vukû’a gelen müdâhelesini ve Avrupa’nın refâh ve âsâyışine hâlel verecek olan muhâtırâtı bertaraf etmek için görebildiğim esbâb ve vesâ’ili doğrudan doğruya taraf-ı İmparatorîlerine ta’rîf ve îzâh etmeliği farîze-i zimmetten âdd-ederim. Devletimle İngiltere devletinin zât-ı İmparatorîlerinin bu def’a i’tâ ettirdiği mezkûrede gûyâ iki devletler bidâyet-ı

maslahatta ittihâz eyledikleri usûl-ı tazyîfiye tas'ib-i mes'eleye sebep-i müstefil olmuş olduğu iddi'âsına kalkışılmıştır, hâlbuki bil-'âkis kendi mütâla'ama göre memleketinin zabt ü istilâsı onu birden bire müzâkerât dâ'iresinden çıkarıp sâha-ı vukû'âta nakl-eylemiş olsa idi mes'ele-i mezkûre mesâ'il-i 'âddiye hükmünde kalır idi. Bu cümle ile 'asker-i İmparator'ileri Eflâk'a duhûl ettikten-sınra yine biz bu istilâ keyfiyetine harb-ı nazarla bakmamasını, Bâb-ı 'Âlî'ye îrâd gayr-ı müterakkıb oldu. Zîrâ Osmânlıların Rusya arazîsine mühimmât-ı harbiye naklini murâd etmişler mi, yohsa etmemişler mi, bunun bahse dokunur yeri olmayıp vâka'-i hâl şöyle der ki Devlet-i 'Aliye sularında bulunan ve bir Osmanlı limanında lenger-endâz-ı ârâm olan sefâ'in-i Osmâniye'yi Rusya kalyonları vurmuşlar ve harb-ı ta'rızıye ibtidâr olunmayacağına te'mînât vermiş-iken ve bizim donanmalar yakınında iken sefâ'in-i mezkûreyi telef eylemişlerdir. Bu cihetle şu husûsda sekte inen politikamız değil 'askerîce nâmûsumuzdur. Sinip-de atılan toplar Fransa ve İngiltere'de şân ve şöhret-i milliye ne demek olduğunu bilenlerin kalbine 'aks-endâz-ı esef ve keder oldu ve cümlesi bir ağızdan toplarımızın gülleleri yetiştiği mahalde bizim müttefiklerimize ri'âyet etmeliyiz deyu bağırdılar, bunun üzerine Karadeniz'e girmek ve o misillûbir keyfiyetin tekrârı îcâbı takdîrinde dahi kuvvetle men'-etmek üzere donanmalarımıza emir verildi ve Rusya devletine bir kıt'a mezkûre-i müştereke irsâliyle Osmânlıların Rusya sevâhilini vurmalarını eğerçi men'-edecek isek de kendi mülklerinde ordularına gönderecekleri zahîre ve mühimmâtı muhâfaza edeceğimizi bildirdik ve Rusya donanmasına ise Karadeniz'de geşt ü güzâr etmekliği men'-etmemiz ile onu bir başka râddede tutmamıza sebep memâlik devlet-i 'Aliye'nin mazbût olan arazîsine karşılık olabilecek ve emel ve temenni olunur bir mübârezeye medâr olub-da ittifâk ve musâliheyi teshîl edebilecek bir rehini esnâ-yı harbde derdest etmek ehem ve elzem olması keyfiyeti idi, işte vukû'âtın savr-ı müte'âkibe-i hakîkiyesi budur ve bu dereceye geldikten-sonra ya bir muvâffakat-ı kat'iyeyi veyâhûd mukarrer sûretiyle bir şıklığı serî'ân müntec olacağı bedîhîdir. Zât-ı İmparatorîleri Avrupa'nın asayîşi hakkında himmet ve iltizâmılarına nice nice delîller i'tâ etmiş ve 'adm-i intizâm-ı efkârı 'aleyhine olan nüfûs ve te'sîrât-ı Hayriyeleriyle refâh hâlleri husûlüne ol-kadar sarf-ı mu'âvenet-i kuvviye etmiştir ki teklîf olunan iki şikkın kangısını ihtiyâre karâr vereceklerini beyân edemem. Eğer zât-ı İmparatorîleri benim kadar bir nefîce-i salahiyeye eleminde ise şimdiden bir mütâreke 'akd ve imzâ olunmaktan ve maslahatin yine mecrâ-yı mezâkire-i kalemiyesine girmesi ve harb ve

harekât-ı hasımâne tevkîf kılınmaktan ve bil-cümle kuvve-i Harbiyelerin cenk sebebiyle âlân buldukları mahallerden geri çekilmelerini i'lân etmekten daha eshel ve teklifsiz şey ne olabilir? Ya'ni Rusya 'askeri memleketini ve bizim donanmalarımız Bahr-ı Siyâh'ı terk edip mâdâm-ki zât-ı İmparatorîler doğrudan doğruya devlet-i 'âliye ile müzâkere etmeyi tercîh ediyor, nasb-edecekleri sefirin taraf-ı şahânedan ta'yîn olunacak murahhas ile tanzîm edeceği mukâvele senedi düvel-i erba'a murahhaslarından mürekkeb olan meclise teblîğ vedermiyân olunur İngiltere Kraliçesiyle benim kâmilen müttehid olduğumuz şu sûreti zât-ı İmparatorîleri kabûl ettikleri gibi refâh ve asayîşin i'âdesiyle berâber cihân memnûn olur çünkü bunda zât-ı İmparatorîlerine lâyük olmayacak ve nâmûsuna dokunacak hiçbir şey yoktur. Eğer anlaşılması müşkül olan sebebdan dolayı zât-ı İmparatorîleri redd-ile muhâbele edecek olur ise bu güne hakk-ı da'va ilekarângîr olabilecek olan şey'i ol-vakit islahe bahsine ve harb ihtimâline havâle etmeye İngiltere devletiyle berâber Fransa devletini mecbûr kılmakta zerre kadar eser-i menâfi'h ve 'adâvet olmadığı hâtr-ı İmparatorîlerine gelmesin. Bin iki yüz elli üç kânun-ı sâninin on yedisi târiğiyle zât-ı İmparatorîlerinintarafamıza yazdığı nâmenin zikr-i âtî fıkrasından müstefâd olan efkârından başka efkârım yoktur. Ya'ni beynimizde münâsabât-ı dostâne ve hâlisâne cereyân etmeli ve bu bâbda bir niyete mütehasırız. Vakâye-i nizâm ve hubb-ı sulh ve 'ahved ve şervata ri'âyet tarafeynden hayır-hâhlık keyfiyetinin üzerine mü'esses olmalı, yollu hõsterdikleri hareket tamâm şân-ı hükümdârîlerine lâyük olup ben ise bu vâdime sâbit kadem olmuş olduğumu beyân etmekte tereddüd etmem ve sıdk-ı efkârıma i'tikâd etmenizi zât-ı İmparatorîlerinden niyâz ederim.

-Cevâbı-

Mektubunuzun mûntehî olup bînimizde olan münâsebât-ı sıdk ü hulûs ve hubb ve meveddete ve tarafeynin âyn-i niyâtına mebnî olmak ya'ni nizâm ve intizâmın îfâsıyla sulh ve salâha meyl ü rağbet ve mu'ahedâta ri'âyet ve hürmet ve merâsim-i nevâziş ve tevcih-i tarafeynden mürekkez lâyükünde îfâ ve icrâ olunmak husûslarından 'İbâret olan 'ibâreyi tekrâr ederek zât-ı İmparatorî'nize cevâp vermekten başka çâre bulamıyorum. Zîrâ 'ibâre-i mezkûreyi mukaddemen size ben yazmıştım ve 'ayniyle kabûl edip ondan aslâ inhîrâd etmediğinizi söyleyebilirsiniz. Ben dahi 'ibâre-i mezkûreden sermû inhîrâf ve mücânebet etmem zann-ederim ve buna kalbim dahi şahâdet eder. Zîrâ bînimizde

îfâ'-i ihtilâfa bâdî olup vukû'na ibtidân sebep vermiş ben olmadığım mâddede dâ'imâ Fransa devletiyle münâsebât-ı müstahsine üzere olmak emelinde oldum. Zât-ı İmparator'unuzun tâb'-olduğunuz mezhebin menâfi'i zımnında münâza'ada bulunmaktan kemâlî dikkate ihtirâz ile müsâlahanın muhâfaza ve îfâsına nâmûsumun müsâ'ade edebildiği kadar îcâb eden husûsâtı fedâ eyledim ve memâlik-i devlet-i 'Aliye'de bulunan hem-mezheblerim için müddet-i medîdeden-beri Rusyalının kanıyla tahsîl olunmuş olan ba'zı hukûk ve imtiyâzâtın tasdîkini da'va etmiş isem de mu'âhedât-ı ma'kûdeden hâric bir şey istemedim ve dışarıdan bir kimse karışmayıp devlet-i 'Alî'ye hâline bırakılmış olaydı Avrupa'nın bir müddetten-beri tereddüd hâlinde bulunmasına sebep olan müsâza'â çoktan-beri tesviye-pezîr olacağında şübhe yoktur. Fakat bir nüfûs-ı meşhûm oraya girip birtakım evhâm ve zunûn-ı bâtılayı tahrîk ve İslâm'ın ta'assubunu teheyyc ve nebât-ı hâlasânemle müsted'iyâtımın hakîkatı husûsunda devlet-i 'aliyeyi tahrîk ve ızlâl ederek mes'eleti şu derece a'zâm etmiştir ki emr-i muhârebe tabî'atıyla zuhûr etmiştir. Agrâz ve makâsadınız üzere mektûbunuzda bast-etmiş olduğunuz ahvâl ve keyfiyyâtın tafsîlâtına girişdikten ictinâb etmeliğime müsâ'ade buyurmanızı ricâ ederim. Zirâ bence iktizâsı üzere takdîr olunmayıp ekserîsi taklîb ve ta'bîr dahi olunmuş olup ba'zı atvâr ve harekâtın kemâkâne ıslâh ve tashîhi vâfir ifâdât ve tafsîlâtın bast ve beyânına muhtâc olup ancak mülevvin bîninde olan mekâtibeye yakışır şeyler olmadığından sarf-ı nazar olundu. Ezcümle zât-ı İmparatorîleri memleketine sevk-i 'asker etmeklik mes'eleyi müzâkerekândan çıkardılıp ahvâl-i fi'liye hükmüne vaz'etmektir diyorsunuz. Fakat memleketeyn-i mezkûriyetine tarafımızdan 'asker sevk olunmazdan evvel Fransa ve İngiltere donanmaları Çanakal'e'si havâlîsine nüzûl ederek ondan çok evvel dahi İngiltere devleti 'aleyhimiz bir hareket-i tehdîd-âmize teşebbüs etmek husûsunda henüz tereddüde iken zâr-ı İmparatorîleri tarafından donanmanız Filori itâsına kadar gönderilip bu keyfiyet memleketeyne tarafımızdan 'asker sevkine men-ciheten sebep olduğunu hâtıra getirmiyorsunuz ve nâmûsuma halel-i îrâs eden işbu nümâyişin vukû'unu mücerred bana 'adm-i emniyetinizden neş'et eylemiş olduğu şübheden âzâde bulunmuştur. Çünkü bu hareket hem Osmânlılar'ın gayretini tezyîd etmiş ve hem dahi Fransa ve İngiltere devletleri herhâlde kendilerine mu'âvenet ve muzâheret edeceği ümîdine düşürerek münâza'ânın tesviyesi zımnında icrâ olunmakta olan müzâkerâtın nefîcesini kesl ü ta'tîl eylemiştir. Ve bundan başka veyâ ne müzâkeresini kabûl ettirmek husûsunda İngiltere

ve Fransa devletleri devlet-i ‘Aliye’ye tesvit edememelerini müzekkere-i mezkûreye ve kelâm tarafından verilmiş olan ma’nâyâ huml-ediyorsunuz. Ancak zikr olunan ma’nâ müzekkere-i mezkûre devlet-i ‘Aliye tarafından ‘ayniyle kabûl olunmadıktan sonra verilmiş olduğu hâtr-ı İmparatorlarına hutûr etmek gerektir ve zannıma göre düvel-i garbiye emr-i musâlahayı hakikat-hâlde işitmiş olaydılar, mücerred benim ‘aniyle kabûl eylediğim müzekkere-i mezkûrenin ba’zı fikralarını tebdîl ve te’dîl etmeye devlet-i ‘Aliye’ye müsâ’ade etmekten ise ‘ayniyle kabûl olunmasına ısrâr etmeliydiler ve bizim vermiş olduğumuz ma’nâlarda müşkül görünmüş bir şey vâir ise idi onların usûl-ı tahsîsini ol-mevcûde olduğum hâlde irâ’e edip Avusturya ve Prusya devletleri tarafından tahsîn olunmuştu. Lakin ol aralık İngiltere ve Fransa teb’alarının cân ve mâllarını himâye ve sıyânet etmek bahânesiyle devleteyn-i müşârün-ileyhânın donanmalarından çend kıt’a sefâ’în-i harbiye Haliç-i Kostantiniyye’ye dâhil olmuş ve bin sekiz yüz kırk bir senesinde ‘akd-olunmuş olan mu’âhede nakz-

(Ma-ba'dı gelecekte)

6.10.Onuncu Sayı

Kırım Muhârebesi Vukû'u- Ma-ba'd Numero 9

...olunmaksızın mezkûr donanmaların cümlesi Haliç mezkûre dâhil olabilmek için devlet-i 'Âliyye tarafından bize i'lân-ı harb olunmak lâzım gelmiş idi. Ve zannıma göre Fransa ve İngiltere devletleri emr-i musâlahayı benim gibi istemiş olaydılar işbu harbin i'lânını bâ-yı hâl men'etmeliydiler veyâhûd i'lân olunduktan sonra ittihâz etmiş olduğum müdâfa'a sûretinden çıkmaya mecbûr olmamak için muhârebenin murâdım olduğu misellû yalnız Tuna'ya husr-olunmasına sa'i etmeliydiler. Ancak muhârebeye mübâşeret olunmaya ta'yîn olunan vaktin hulûlundan evvel Asya kıt'asında olan memâlikimi vurarak hudûd başında bulunan bir 'askeri mevakkî'ni zabt ve Ehsinhe'yi muhâsara ederek Ermenistan eyâletini harâb etmeye 'Osmânlılara müsâ'ade edip sevâhîlimize 'asker ve mühimmât-ı harbiye nakl-etmeye devlet-i 'aliye donanmasını serbest bıraktıktan sonra bu güne husûsâtın netîcesine sabır ve sükûnet ile makâm-ı intizârda olacağımızı me'mûl etmeye hakları varmıştı ve onu men' etmek için elden gelen esbâba teşebbüs edeceğimizi farz-etmeli değil miydiler. Binâen-'aleyh Sinop keyfiyeti vukû'bulmuş ve keyfiyet-i mezkûrenin vukû'u devleteyn -i müşârûn-ileyhânın ittihâz etmiş oldukları tavır ve hareketten mecbûren neş'et eylediğinden kendilerine ol-kadar garîb ve gayr-i me'mûl görünmemeliydi, fi-lvâki' müdâfa'a üzere hareket edeceğimi beyân etmiştim. Fakat işbu beyân olunan keyfiyet muhârebenin zuhûrundan evvel vâki' oldu. Ve nâmûsum ve menâfi'-i mahsûsam müsâ'ade ettikçe ve emr-i muhârebe ba'zı hudûdda mütehasır kaldıkça müdâfa'a usûlüne ri'âyet edeceğimi söylemiştim. Ancak hudûd-ı mezkûrenin tecâvüzünü men'-etmek için îcâb eden esbâba teşebbüs olundu-mu ve seyirci veyâ mutavvasıt hâli zât-ı İmparatorîlerine kifâyet etmeyip-de düşmanlarımı kuvve-i 'askeriye ile mazâharet etmeyi istemiş olukları hâlde evvelce i'lân-ı harb ile bana hulûskârâne haber vermeniz hem hakkâniyete makrûn ve hem de şânınıza lâyük idi. Zîrâ ol-vakit herkes ne harekette bulunacağını vaktiyle bilmiş olur idi. Ancak husûsât-ı mezkûrenin men'ine îcâb eden esbâba teşebbüs olunmadıktan sonra Sinop vak'asından dolayı bana kabâhat bulmak hakkâniyete muvâfık değildir zann-ederim. Ve Sinop'ta atılan topların sadâsı Fransa ve İngiltere'de millet nâmûsu bulunan kimselerin yüreğine kemâlî şiddet ile 'aks-eylemiş de zât-ı İmparatorîlerinin zikr-eylediği üç bin pâre topun harekât-ı tehdîd-âmîz ile Haliç-i

Konstantiniyye Boğazı'na gelerek Karadeniz'e dâhil olmaları haberi nâmûsunu vakâye etmekte olduğum milletin yüreğine te'sîr etmez mi zann-ediyorsunuz devleteyn-i müşârün-ileyhâ memâlik-i devlet-i 'Aliye'de bulunan 'asâkiir-i şahâneye mühimmât-ı harbiye ve imdâd-ı 'askeriye gönderilmeye ve mahâl-i ma'yınelerine âminen vusûlünü himâye edip bizim gemilerimizin Karadeniz'de âmed ve şüd etmelerini men'-etmeye ve belki sevâhilimize imdâd ve mühimmât nakl-etmek hakkını ibtâl eylemeye karâr verdiklerini şimdi sizden haber alıyorum zîrâ bu tarafta bana şifâhen vâki' olan ifâdatta bu keyfiyet henüz beyân olunmadı, işte zât-ı İmparatorîlerinin ifâdesi vecihle musâlahanın 'akdini teshîl etmek böyle olur mu ve bana teklîf olunan mütâreke ile memleketini derhâl tahliye etmek ve düvel-i erba'a taraflarından tertîb olunacak mahâk-i mükâlemeye irâ'e olunmak üzere devlet-i 'aliye ile bir mu'âhede sûretini müzâkere ve mübâhese eylemek husûsâtını mütâla'a etmeye bana mahal bırakıldığı-mı bu keyfiyetin mütâla'asını artık zât-ı İmparatorîlerine havâle ederim. Zât-ı imparatorîleri bulunduğum hâlde olmuş olduğunuz teklîfât-ı mezbûreyi kabûl edermiydiniz ve muttasıf olduğunuz hubb-ı vatanın buna müsâ'adesi olurmuydu. Bir vecihle kabûl etmeyeceğinizi kemâlî cür'etle i'tirâf ederim şimdi zât-ı İmparatorîlerimütâla'a eylediği gibi benim dahi ol-vecihle mütâla'a eylemeye ya'ni zât-ı İmparatorîleri mes'ele-i halıyyeye ne güne karâr verecek olur ise olsun tehdîdattan bir ân ihtirâz ve nükûl etmeyeceğimi ve cenâb-ı Allah'a ve hakkıma mütevekkil olduğumu ve Rusyalılar ne güne adam olduğunu bundan kırk iki sene mukaddem irâ'e eyledikleri gibi bu def'a ya'ni bin sekiz yüz on dört senesinde dahi isbât edeceklerini yakînen bildiğimi söylemeye ruhsat vererek ancak zât-ı İmparatorîleri nâmûsuma oldukça ri'âyet edip-de bâlâda zikr-olunan 'ibâreye rücû' eder ve bana dostâne elini verir ise şimdiye kadar hakkımda vâki' olan dokunaklı şeyleri memnûnen ferâmuş ederek bu hâlde bile ben dahi elimi veririm yalnız evvel-hâlde mes'eleyi mübâhese edip belki-de uzlaşırız, bundan-böyle dâr-ül-harbe kuvve-i 'askeriye nakl-olunmak usûlü donanmanız tarafından 'Osmanlılara men'-olunur ise ben dahi kendilerine zararım olmadığını ve bir elçi gönderirler ise hakkında münâsib vecihle iltifât edeceğimi va'ad-ederim ve şürûtum veyâ ne de ma'lum olup yalnız bu şürût üzere mübâhese ve müzâkereye girişebilirim deyu muharrerdir.

Küfden Yosundan Ne Umarsınız?

İzhâr-ı gûna-gûn ile müzeyyen bir bağçeyi temâşâ etmek zevkiniz-midir? Ona ne şübhe!

Bundan mukaddem yazmış olduğumuz bir bend-i mahsûsda dahi gösterdiğimiz vecihle ve bâ-husûs insân nebâtât miyânında olan ısrâr-ı ‘atîke vesâ’ireye vâkîf olup da ol-vecihle bağçe temâşâsına çıkar ise en ziyâde memnûn ve mütelezziz olur. Öyle değil miydi?

Böyle ince şeylerden insân niçin mütelezziz olur? Isrâr-ı dakîkaya vukûf iktidârını kendisinde gördüğü için. Hatta güzel göremediği şey’i görmekle değil insân herkesin yapamayacağı bir işi yaptığı zamân bile mütelezziz. Buna dikkat etmişsinizdir yâ! İşte bir bağçede ‘âlem-i nebâtât sekencesinin hâllerine ve sırlarına vâkîf olan adam bu vukûf ve mahremiyeti herkeste göremeyerek kendisine mahsûs bulduğu için fevkâl-‘âde mütelezziz olur.

Fakat o müdekkik bağçe ‘âleminin ısrârını tedkîk ettiği için o kadar mağrûr olmasın. Zîrâ fen kendisini o ‘âlemden alıp başka bir ‘âleme götürür ve bu ‘âlem ol-vecih kendisinin hayâl ve hâtırından bile geçmemiş bulunur da mahcûb olur!

Tabî’at bu! Ne kadar zengindir biliyor musunuz? Onun göze görünmez daha ne kadar bağçeleri vârdır?!

Küften yosundan ne umarsınız? İşte bunlar tabî’atın en nâzik bağçeleridir ki bizim bağçevânların kaba saba elleri orada hiçbir hüner gösteremez. Hiç gösterebilir mi? Zâten bu bağçe bağçevânın avcu kadar bir şeydir.

Evet evet! Tabî’atta neler yok neler yok? Çî-fâ’ide ki görebilmeye göz ister.

Küf ve yosun denilen şeyşer o kadar dakîk o kadar nâzik bağçelerdir ki tabî’iyyûn ‘ulemâ mikroskop vâsıtasıyla bu bağçeleri gezip gezip de bitirememişlerdir!

“Küf” ve “Yosun” lugatleri “sa’âdet” ve “cemâl” vesâ’ir lugatler gibi üdebâ-yı dehrin nazar-ı i’tibârını kazanmış şeyler olduğuna ve binâberîn p şa’sa’alî ve latîf âsâs-ı edebiyede çokça değil belki hiç kullanılmamış bulunduğuna mebnî ihtimâl ki bunların ne olduğunu bilmezsiniz. Belki bunları pek mergûb ve makbûl bir şey zannedersiniz. Öyle yâ! Bunlara her biri birer bağçeden ‘ibârettir demiş idik. Size öyle bir zann gelir ise elbette ma’zûrsunuz.

Küf! Hâniyâ şu ba'zı meyvelerin veyâhûd binâ taşlarının ve husûsuyla gevenden ma'mûl eşyânın üzerinde hâsıl olan küf yok mu? İşte o! Hâniyâ bir şey'i küflenmiş gördüğümüz zamân "Of küflenmiş" diye istikrâh ettiğimiz küf yok mu? İşte o küf.

Yosun! Hâniyâ şu su içinde bulunan ecsâmın üzerine sarılan pis yosun yok mu? İşte o murdâr. Hatta bunun daha murdârı vâdır. Ba'zı râkid suların üzerinde bulunur da havayı ihlâl edecek diye korkarız ve yosundan başka altındaki suyu dahi "Of âmân! Murdâr olmuş" diye nazar-ı hakâretle görürüz. İşte o yosun!

Lakin bu tabi'iyûn-ı hükemâ dedikleri humka dahi ne bayağı şeyler imiş? Dünyâda temâşâsıyla hayrân olacak sanki hiçbir şey kalmamış da gitmişler küf ve yosun gibi müzahrefâtla dahi uğraşmışlar!

Ama bunu şimdi söylemezsiniz. Çünkü küfün ve yosunun içinde bağçe olduğunu işittiniz. Eğer işitmemiş olaydınız o zamân hükemânın bu hareketlerinden dolayı istikrâh gösterir ve yukarıki sözü dahi söyler idiniz.

El kadar bir küfün üzerine hurdebîn ile bakılacak olsa bir kaliçe-i zemerdîn gibi serpilmiş koca bir çayır görülür ki sırma gibi çimenler arasından rengârenk çiçekler yıldız gibi parlar durur! Hatta bu çiçeklerin kimisi tabak gibi açılmış ve kimisi açılmak üzere bulunmuş olup ba'zısı dahi henüz gonca hâindedir.

Fakat bu mes'eleye bir heyûlâ nazarıyla bakmamalı. Bu çimenlerin yaprakları dâne dâne görülür ve çiçeklerin gönleri, sapları vesâ'iresi birer birer sayılır. Hatta bir nev-civânın 'ârızındaki ter ü tâze ayva tüyelerini tahrîk edemeyecek kadar vezân eden nesîm bu bağçedeki nebâtâtı gönünde kıracak gibi tahrîk eder ise de bunlar hakkında nesîmin en küçük te'sîri de yoktur ve en büyük şiddeti de yine bu kadar olduğundan bağçeyi harâb etmeye muktedir olamaz.

Tabi'iyûn-ı 'ulemâdan "Kok" bu bağçenin çiçeklerinde olan zarâfeti o kadar beğenmiştir ki bunun için mahsûsan bir mecmû'a tanzîm ederek mecmû'a-ı mezkûreye en füzelerinin resmini tersîm eylemiştir.

(Sübhân min tahîr fi-san'ih-ül'akûl)

Hele bu bağçenin bir hâli vârdır ki hiçbir vecihle bahâ takdîr edilemez. Her dem tâze olan bağçelere bahâ yediştirilir, buna yetiştirilemez. O hâl dahi şudur ki bu bağçe erbâb-ı temâşâyâ dâ'imâ bir sûret gösterip de cânlarını sıkamaz. Bu gün ber-minvâl-i muharrar güzel bir bağçe gösterip yarın ince bir ormanlık öbür gün koca bir koruluk irâ'e eder ve sonra yine yeniden kesb-i tarâvet eyler.

Hükemâdan birisi mikroskop ile bu 'âlemin içinde seyâhat eder iken bir de uzaktan fâtet yüksek bir servi görünce hayretinden irkilip durmuş ve güzelce tedkîk eyledikte ne şekl ü sûretince ve ne de levnince serviden hiçbir farkını göremediğinden bütün bütün hayrete dalarak mikroskopsuz temâşâ eyledikte gâyet ince İngiliz iğnesi kadar kalın ve iki üç milimetre kadar yüksek bir şey olduğunu görmüş ve fakat bu hâlde dahi bir serviye kemâlî müşâbehethini re'y-ül-'ayn müşâhede eylemiştir.

En garîbi şurası ki bunlar hakkında cârî olan kânûn-ı tabî'at yine bi'aynihi sebât-ı sâ'ire hakkında cârî olan kânun olup nebâtât-ı sâ'ire nasıl ki gönüyle ve yaprağıyla akl ü âhiz eylediği gıdâyı ziyânın ve harâret-i şemsin dahi yardımıyla hazım ve bu sûretle terakki ve tecessüm etmekte ise bunlar dahi 'ayniyle öyle büyür ve tohum hâsıl ederek ikinci husûllerini dahi tohumlarından yetiştirir.

Hele râkid sular üzerinde hâsıl olan yosunun teşkîl eylediği bağçeler o kadar güzeldir ki bizim bağçeler o derece letâfetleri ile berâber bunların yanında 'âdetâ süpründülük menzilesinde kalır.

Tabî'ıyyûn-ı hükemâ tabakât-ül-ârz bahsinde rû-yı ârzda birinci nebâtât ber-minvâl-i muharrer yosunlardan 'ibâret olduğunu dermiyân ederler. Derler ki:

“Harâret-i merkeziyenin sath-ı ârza olan te'sîri ârzın kesb-i cesâmet ede ede merkez-i mezkûrdan uzaklaşması münâsebetiyle biraz azaldıktan ve sath-ı küreyi teşkîl eden 'azîm ve cesîm kayalar ve ma'deniyât nüzûl eden yağmurlardan hâsıl olan suları muhâfaza edebilerek bu sûretle 'umkî gâyet az ve fakat sathı gâyet geniş denizler peydâ olduktan sonra bu denizlerin üzerinde hâsıl olan yosunlar en evvel (yukarıda beyân eylediği vecihle) hurdebîn ile müşâhede edilebilecek çayırıklar çimenlikler teşkîl etmiş ve b'ide bunlar büyüye büyüye arâzî-i fesîhe-i nâbiteye mehûl olmuştur.”

Vâkı'â bugün dahi görmekteyiz ki sathı geniş ve fakat 'umki az olan göller üzerinde husûle gelen yosunlar suyun temevvücünden emîn olup da bir müddet kaldıktan sonra kalınlaşa kalınlaşa 'âdetâ çimenistâna mehûl olmaktadır.

Bradley nâm hekîmin rivâyetine göre küf üzerinde hâsıl olan nebâtât ilkbahârda o kadar neşv ü nümâ bulur ki 'âdetâ üzerinde ve ba'zı ağaçlarında birtakım meyveler dahi hâsıl olur ve bunlardan ba'zısı bizim bağçelerde zuhûr eden meyvelere benzer. Hatta kendisi bir kerre tıpkı bir kavun müşâhede etmiş olduğunu dahi dermiyân eyler.

Târîh-i tabî'i münkasım olduğu üç kısımdan 'ilm-i hayvânât kısmında göze görünmeyen ve fakat mikroskop ile vücûdları meydâna çıkan hayvânât-ı hurdebîniyeye mukâbil 'ilm-i nebâtât kısmında dahi işbu nebâtât-i hurdebîniyeyi îrâd eder ki hayvânât-ı hurdebîniye ne kadar câlib-i nazar-ı dikkat ve hayret ise işbu nebâtât-ı hurdebîniye dahi ondan aşâğı kalmaz.

Bana kalır ise ona müreccihdir. Zîrâ hayvânât-ı hurdebîniye kendi 'âlemlerinde dâ'imâ mevcûd bir sınıf olup hâlbuki nebâtât bir gün zarfında mahv ve nâbedîd olabilir.

İşte cenâb-ı kâdir bî-çûn Hazretleri'nin yedd-i mü'eyyed icrâsı demek olan tabî'at böyle el kadar bir yerde koca bir 'âlem halık etmekte ve dakâyık-ı sanâ'iyesiyle zihinleri durdurtmakta olup şu kadar vâir ki biz zihinlerimizi o 'âlemlere sevk etmez isek zihinlerimiz duracak kadar hayrete dûçâr olamayız ve binâberîn bu hayretin müstevceb ve müstelzem olacağı lezâ'izi dahi iktisâb edemeyiz.

Küften ve yosundan ne umulur? Artık diyebiliriz ki bağlar bağçeler ve o bağlardan bağçelerden dahi çiçekler yemişler umulur.

(İntihâ)

Kânûn-ı Münâzara Hakkında Bir İki Söz

Dağarcığımızın ⁽⁷⁶⁾ numerolu nüshasında "Mütala'a ve Mübâheseden İstifâdenin Vecihî" sernâmesiyle bir bend-i mahsûs mûnderic olup bu bend-i mahsûsun erbâb-ı mütâla'a ve mübâhese için sahîhen fevâ'idi mûcib bir şey olduğunu beyân-ı 'âlîsiyle buna 'ilâveten kânûn-ı münâzara hakkında dahi mücmelen bir bend-i derci emirlerine

⁷⁶ Burada nüsha numarası verilmesi unutulmuşsa da söz konusu makale, 7.sayıda yer alıyor. (K.S.)

imtisâle kendimizi mecbûr bildiğimiz ba'zı zevât-ı 'âliye tarafından emr-olunmuş ve vâkı'â 'asrımızın gerçekten kesb-etmiş olduğu bir miktâr terakki münâsebetiyle gerek matbû'ât 'âleminde ve gerek ba'zı mahafil-i husûsada birtakım mübâheseler cereyân ederek bunlar da kânun-ı münâzaradan dahi istimdâd edildiği hâlde kânûn-ı mezkûre mugâyyer ve muhâlif görülmesiyle Dağarcığımızın ol-bâbda kudreti yettiği kadar bir icmâl yapması lâzımeden bulunmuş olmaya işbu bend-i mahsûs derc-edilmiştir.

“Kânûn-ı münâzara” denildiği gibi sâ'ir fenler misillû bir de ta'rîf îrâdına hâcet kalmaz. Zîrâ bu ism-i müsemmi için en güzel bir ta'rîftir.

Münâzara için meri'yy-ül-icrâ olacak kânûn esâsen üç kısma taksîm olmazdan evvel hükmünü ortaya koyar ve kısım-ı sâni hîn-i münâzarada meri'yy-ül-icrâdır ve kısım-ı sâlis dahi ba'id-ül-münâzara infâz hükm-eder.

İmdi bu üç kısım üzerine söyleyeceğimiz şeyleri ayrı ayrı üç fasılda îrâd etmeliyiz.

Birinci Fasil – Münâzaraya Başlanmazdan Evvel Meri'yy-ül-İcrâ Olan Ahkâm

Ta'rîfe hâcet yoktur ki münâzara dâ'imâ evvelce ortaya konulmuş olan bir bahse âhir bir kimse tarafından vukû'bulan i'tirâz üzerine başlar. Şu hâle göre evvelce fikrini ortaya koymuş olan zât ile ona i'tirâz eden zât “Münâzır” olurlar.

Kânun-ı münâzara iktizâsınca münâzırın zâtı için birkaç sınıf vârdır ki münâzara husûsunda onların vücûdu şarttır. Eğer bu şarta ri'âyet edilmez ise meşrûnun esâsı fâsid olur.

Evvelâ- Mu'teriz saftında bulunan mebhûs-ı 'inh-olan mes'eleyi lâyıkıyla bilmeli. Meselâ mes'ele kimyâya dâ'ir bir şey ise mu'teriz fenn-i kimyâyı bilir adam olmak lâzım gelip kimyâda cehli vâir ise ol-bâbda münâzaraya hakkı olamaz.

Sâniyen- Mu'teriz-i 'aleyh olan ya'ni mes'eleyi en evvel ortaya koymuş bulunan zâr ortaya koymuş olduğu mes'elenin sahîhen 'âlimi olmalı. Meselâ kimyâya dâ'ir bir şey ise mu'teriz-i 'aleyh olan münâzır fenn-i kimyâyı bilir adam olup eğer fenn-i mezkûrde ma'lûmât-ı kâfiyesi olmaz ise ol-bâbda onun dahi münâzaraya hakkı olamaz. Çünkü ortaya koyduğu mes'ele doğru ve sahîh ise bîçâre adam birisinden bellemiş olduğu şey'i rivâyet etmiş ve eğer sahîh ve doğru değil ise bilmediği şeyde sehv-eylemiş olacağından

ya rivâyeti kabîl veyâhud sehvi tashîh kılınarak artık onun üzerinde kanûn-ı münâzaraca bir hüküm kalmaz.

Sâlisen-Münâzırların yekdiğeri hakkında zâtça ve maslâhatça bir gûne garazları ve nefsâniyetleri olmamalı. Çünkü münâzaradan maksad mebhûs-ı ‘inh olan mes’elede mübâheset ve münâzarât-ı lâzîmenin icrâsıyla hakk ve hakîkatin meydâna çıkarılmasından ‘ibâret olyp icrâ-yı nefsâniyet câ’iz değildir. Eğer bil-tesâdüf münâzırların yekdiğeri ‘aleyhinde bir gûne garaz ve nefsâniyeti vâr olur ise münâzaraya bede’ etmezden mukaddem (velev ki muvakkaten olsun) barışıp münâzaraya ol-vecihle mübâşeret etmeli.

Râbi’an- Münâzırların rütbe ve haysiyetçe ikisi bir derecede olup meselâ bir müşîrin bir mülâzım ile münâzara etmesine cevâz göstermemeli, meğer kabl-ül-münâzara ya müşîr kendisine mülâzım derecesinde veyâhud mülâzım kendisini müşîr mertebesinde tutup tarafeynde hükmen tevâzün hâsıl olmalı da ba’ide münâzaraya bede’ etmeli. Hâsılı şunu lâyet-gayr bir kânûn olarak kabûl etmeli ki mübâhese ve münâzarada ne müşîrin haysiyet ve rütbesine dayanarak fazla bir hakkı olabilir ve ne de mülâzım rütbesinin küçüklüğünden dolayı hakkından bir şey fedâ edebilir. Münâzırlar bahs ve münâzaraları müddet ikisi dahi yekdiğeri kadar hürr-i mutlaktır.

Hâmisen- Münâzırların hangi mezhebte buldukları veyâhud hangi mezhebi ihtiyâr ettikleri ma’lûm olmalı. Zîrâ bir müslümân ile bir protestân müslümanın kendi mezhebini doğru i’tikâdıyla ortaya koyduğu delâ’ili kabûl etmemekte haklı olacaklardır.

Sâdisen-Münâzırların ikisi dahi münâzara-ı vâki’eden dolayı şahıslarının selâmet ve emniyet içinde olduklarından emîn bulunmalıdır. Zîrâ Protestan kötülük memleketinde bahs-eder iken kötülükler pençe-i zulmüne dûçâr olmaktan havf-eder ise münâzarada hürriyetinden ve hakkından bir mikdârını ve belki cümlesini fedâyâ mecbûr olur.

İşte münâzırlar için şu şerâite ri’âyet elzem olup bunlardan başka daha şartlar vâr ise de onlar hep yine bu altı esâsa müteferri’ şeylerdir.

Bundan sonra mübâhese ve münâzarada bir hakemin vücûdu şart olamasa bile elzem ve hiç olmaz ise lâzımdır. Zîrâ haksızlığını gördüğü zamân i’tirâf ve teslim etmek kadar hüsn-ü ahlâk her münâzarada bulunamayacağından ve bu hâlde münâzırlar yâlnız

münâzara ederler ise münâzaranın mu'ânedeye varacağı melhûz olduğundan mübâhese ve münâzara bir dereceye kadar varıp da hakk ortaya çıkınca hakemin hükmüne lüzûm görünür.

Bu hakemin dahi mebhûs-ı 'inh olan mes'elenin 'âlimi olması ve münâzırlardan hiçbirisiyle dostluğu veyâ diğerine düşmanlığı olmaması ve rütbe ve haysiyetin münâzırlar üzerine te'sîr-i nüfûs eylemesi ve mezhebi ya onlara muvâfık olası veyâhûd o mübâheseye mahsûs olmak üzere onların mezhebini ihtiyâr etmiş bulunması ve bir tarafa vereceği hükümden dolayı diğer tarafın şerrinden emîn olması şarttır.

Hakem olan zâtın münâzaraya müdâhele etmesi ya'ni münâzırlar bahs-eder iken kendisinin bir tarafı iltizâmla bahse karışması câ'iz değildir. Vâkı'â münâzarada hak meydâna çıkıp da hüküm verdiği zamân mahkûm-ı aleyh hükmü kabûl etmeyecek olur ise kabîl ettirmek için kendisi dahi ayrıca bahis-edebilir. Ancak bu hâlde münâzara ikisi arasına intikâl etmiş demek olduğundan evvelki münâzır bahse karışamaz. Hakem ile diğer münâzır kendileri bahs-edip mahkûm-ı 'aleyh ister ise da'vâyı ikinci ve üçüncü bir hüküm huzûrunda istînâf edebilir. Bu ikinci ve üçüncü hükümlerin dahi birinci hükü için yukarıda zikr-eylediğimiz şerâitle şürût adamlar olması lâzımdır.

İkinci Kısım – Hîn-i Münâzarada Meri'yy-ül-İcrâ Olan Kânûn

Münâzarada en evvel da'vânın kaviyyen zabt-olunması ya'ni ya bir kâğıd üzerine yazılması veyâhûd sonra hâtırdan çıkmayacak bir sûretle bilinmesi lâzımdır.

Mes'ele-i mebhûse üzerine münâzara edileceği zamân mu'teriz saftına bulunan münâzır en evvel mes'ele üzerine i'tirâz olduğundan bahisle ol-bâbda îzâhât taleb-eder. Meselâ mu'teriz-i 'aleyh bir şekle "merabi'" demiş ise mu'teriz "Siz buna merabi' diyorsunuz. Fakat benim i'tirâzım vâir. Evvelâ sizden îzâhât isterim. Ne delîle mebnî buna merabi' dediniz?" der.

Vâkı'â böyle bir istizâh etmeksizin mu'teriz için i'tirâzını doğrudan doğruya dermiyân etmesi câ'izdir. Ancak münâzaranın en kibârcası buharıda gösterilendir. İhtimâlden ba'îd değildir ki mu'teriz-i 'aleyh "Ben bu şekli dört zali'den müteşekkîl ve o zali'leri birbirine müsâvî gördüm, zali'lerin teşkîl eyledikleri zâviyeler dahi kâime idi. İşte bu

sebebe mebnî ona “merabi” dedim” der ve söylediği sözler dahi vâkı’ a mutâbık olur da münâzaraya hâcet kalmaz.

İşte böyle bir istizâdan sonra mu’teriz mes’ele-i mebhûs-ı ‘inhâyı yine kendi efkâr ve ma’lûmâtına mugayyer görürse o zamân hângi cihetlere i’tirâz olduğunu ve i’tirâzı neden ‘ibâret bulunduğunu etyân eder ve mu’teriz-i ‘aleyhden cevâb bekler. Ancak bir mes’ele mevakkî’-i münâzaraya çekildiği zamân o mes’ele ‘aleyhinde ve mu’teriz sûretinde beyân-ı re’y edilmek lâzım gelir ise mes’eleyi hangi nokta-ı nazardan görerek ol-vecihle i’tirâz eylediği îzâh olunmalıdır. Zîrâ mes’ele nakkât-ı intizârın gösterdiği sûretlerle görülüp hâlbuki bu nokta-ı nazarın irâ’e eylediği sûret diğerine şâmil olamaz. Meselâ (zeyd-i kâ’im) cümlesine nahv nokta-ı nazarından bakmış olan bir adam buna “Mübtedâ ve hayr” demiş ise o adama “Buna niçin mesned ve mesned-i aleyh” demedik deyu i’tirâz lâyıml gelmez. Çünkü o adam zikr-olunan cümleye nahv nokta-ı nazarından bakarak “mübtedâ ve hayr” demiş ve bundaki hakkı ise bedîhî ve âşikâr bulunmuştur. Kezâlik kürre-i ‘ârzın vaz’iyetini fûnûn nokta-ı nazarından seyr-eden adam kürre-i mezkûrenin balon gibi cû-yu kevâda uçup gezmekte olduğunu görmesiyle o adama “Sen niçin kürre-i ârzın bir ökü z boynuzu üzerinde durduğunu i’tikâd etmiyorsun” deyu me’ahhize îcâb etmez. Binâberîn bir bahis mevakkî’-i münâzaraya çekildiği zamân evvela bunun hângi nokta-ı nazardan bakarak münâzara edileceği ta’yîn olunmak ehim ve elzemdir.

Kânûn-ı münâzaranın en ziyâde dikkat edilecek ahkâmından birisi, münâzırlardan her birinin diğeri söz söyler iken susup dinlemesi ve mukâbilenin sözünü kesmemesidir.

Edilen su’âle veyâhûd îrâd olunan i’tirâza henüz cevâp verilmeksizin diğeri birini îrâd etmek dahi kânûn-ı münâzaraya muhâlifdir.

Ancak münâzır-ı mukâbil sözünü pek ziyâde uzatır ve fakat tatvîl-i kelâmı hep başka başka delîller ve bürhânlar îrâdından ileri gelmeyip de söyler söyler, hep bir şey söyler ise o zamân kendisini susturmaya hakk vârdır. Ve kezâlik mu’teriz-i ‘aleyh veyâ mes’ûl henüz cevâb vermeksizin sâ’îl veyâ mu’teriz evvelki sû’âl veyâ i’tirâzını te’yîd eder, daha birtakım söz söylemek ister ise söyleyebilir.

İki zât münâzara eder iken hakem olan zâtın gayrî-zevât münâzaraya karışmakta muhtâr olabilirler. Lakin bunları kabûl etmek veyâ etmemek mu’teriz-i ‘aleyhin elindedir. Eğer

mu'teriz-i 'aleyh kendisi için dahi ol-kadar kuvvetli bir mu'âvin bulur ise kabûl eder ve bulamaz ise çünkü münâzarası yâlnız bir zâtla olduğundan yine yâlnız onunla münâzarada devâm etmeyi istid'âda haklıdır.

Eğer münâzara bu sûretle zevât bîninde olur ise tarafeynden her hâlde yâlnız birisi söz söyler iken kendi tarafdârânından birisi da'vâyı te'yîden bir şey söylemek ister ise mücerret ona ihtâr yollu söyler. Tamâm o taraf sözünü bitirip de diğer taraf söze başladığı zamân artık o tarafın sözleri mesmû' olup ta söze hitâm verilinceye değin beriki tarafa söz kalmaz.

Sözler karıştığı ve her kafadan bir söz çıkmaya başladığı zamân hakem olan zâtın cümleyi susturmaya ve ba'de hakk-ı tekellümü bir tarafa vermeye hakkı ve salâhati vârdır. Çünkü hekim gâyet bî-taraf bulunduğundan hakk-ı tekellüm kimin iken nasıl gasb-olduğunu ve kimin gasb eylediğini bilir.

Münâzırlar da'vâlarını isbâta medâr olmak üzere mebhûs-ı 'inh-olan mes'elenin hâricinde bulunan mesâ'ili delîl makâmında îrâd edebilirler. Meselâ hendeseye müte'alık bir mes'eleyi isbât için cebirden delîl îrâd olunur. Lakin bu hâlde mes'elelerin yekdiğerine münâsebeti şarttır. Meselâ ehl-i sünnet vel-cemâ'at miyânında bir mes'ele mevaki'-i münâzaraya konulmuş ise ona esâtîr-ül-evvelîn 'akâyidinden bir delîl îrâd olunamaz. Kezâlik kimyâya müte'allikbir bahiste fenn-hey'etten delîl gösterilemez. Gâyetî fenn-i hey'eti cebr-ile ve hukûk-ı târîh ile isbât mümkün olur.

Mukâbil bulunan mu'teriz karşısındaki münâzırın îrâd ettiği delîli dahi cerh-etmeye haklıdır. Hatta delîli cerh-eder ise da'vâyı dahi cerh-etmiş olur. Çünkü delîl fâsid olunca müstedelliye dahi fâsiddir.

Hîn-i münâzarada iki tarafın ikisi dahi 'ilm-i mantıka pek ziyâdesiyle ri'âyet etmeye mecbûrdur. Çünkü söz söylemek bahis-etmek zâten mantık bilmeye mütevakıf olup husûsuyla da'vâyı kazanabilmek veyâhûd i'tirâzı def'-etmek husûsunda 'ilm-i mantık medâr-ı mahzdır. "Siz buna gündüz diyorsunuz. Hâlbuki gündüz olmasa güneş doğmaz idi. Mâdâm ki güneş doğmuştur şimdi gündüz olmaması lâzım gelir" gibi safsata-âmîz kıyâsları ancak mantık ile redd-edebiliriz.

Ba'zı erbâb-ı münâzara hasmın fikrini ihlâl-etmek için bahsin hâricinde ve şahsı[^]ta dâ'ir birtakım sözler söyler ve hasmını hiddetlendirmeye çalışır. Kânûn-ı münâzara bu yola sülûkten erbâb-ı münâzarayı men'le berâber bu gibi hâllere aslâ kulak verilmeyip yalnız bahiste devâm edilmesini ve bahisten ayrılmamasını dahi mukâbil bulunan tarafa tavsiye ve ihtâr eyler.

Mahsûb-ı 'inh-olan mes'ele dâ'imâ her iki tarafın hâtrında ve ezberinde olmalı. O mes'eleye i'tirâz eden mu'terizin i'tirâzları redd-oluna oluna asıl mes'eleyi kabûle yaklaştığı veyâhûd sevk-i kelâm iktizâsınca velev-sellim yanılarak asıl bahsi kabûle da'vet eylediği görüldüğü ânda hemân mes'eleyi gözüne sürüp "İşte bu Hâle göre bahsi kabûl ettiniz. Artık ne ısrâr ediyorsunuz?" deyu kendisini i'tirâf-ı da'vâya da'vet etmeli.

Münâzarada mağlûb olan adam için pek büyük bir insâf lâzımdır ki mağlûbiyetini i'tirâf etsin. Binâberîn hakem olan zât mağlûbun mağlûbiyetini hükm-ettiği ânda gâlib-i bahisten çekilmeli. Zîrâ münâzara tâ o zamâna kadar "Münâzara" denilebilecek bir sûrette cereyân edip ondan sonra artık mücâdeleye ve belki müşâteme ve muzârebe ve hatta mukâteleye kadar varır.

Üçüncü Fasil – Ba'd-ül-Münâzara İnfâz Hükmeden Kânûn

Münâzarada gâlibin müftehir ve mağlûbun mahcûb kalacağı tabî'dir. Ancak bu hâl-i gâlib için âferîn demeye salâhiyet gösterir ise de mağlûbu tahkîre salâhiyet gösteremez. Zîrâ mağlûb yalnız kendisine galebe eden gâlib nezdinde mahcûb olup ihtimâl ki sâ'irleri nezdinde bir galebeye binâberîn bir fahre dahi kendisi nâ'il olabilir. Asıl mes'ele bir bahis üzerine bihakkın münâzara edebilecek kadar behreye mâlik olmaktır. Gâlib olmak ise karşısındaki münâzırın kuvvetine göredir. İki pehlivân güreş ederler, birisi gâlib birisi mağlûb olur. Ancak mağlûb olanın pehlivânlığı mahv-olmuş sayılmayıp o zât her hâlde yine pehlivândır.

Bundan kat'-ı nazar mağlûbiyet üç sûretle olur.

Evvelâ- Bahis eden bahis-ettiği şey'i iltizâm etmiş olmayıp mücerret kendisini o tarafta göstererek bahis eder de mağlûb olur. Hâlbuki kendisinin esâs i'tikâdı başkadır. Meselâ bir adam hükûmet-i müstakile tarafdârı ya'ni o i'tikâdda iken bir bahiste hükûmet-i meşrûte tarafında bulunarak o sûretle bahis-eder de mağlûb olur. Bu mağlûbiyetinden

kendisine hiçbir mahcûbiyet gelmez. Hâsılı bahs-eden zât bahsini iltizâm etmez ise onun üzerine hadd yoktur.

Sâniyen – Henüz i'tikâdı olarak kabîl etmemiş olduğu ve daha zann-etmekte bulunduğu bir şey üzerine bahis-eder de mağlûb olur. Eğer bu zann üzerine i'tikâdına hâlel vermemiş ise “Ben bunu zann-ediyoordum. Meğer zannım gibi değılmış. Yine eski i'tikâdında kaldım ki o dahi bu mübâhesede meydâna çıkan sûretten ‘ibârettir” der ve mahcûbiyeti bu sûretle üzerinden atar.

Sâlisen – İltizâm ettiği bahiste i'tikâdı dahi olarak ol-sûretle bahis-eder. Ancak bu hâlde ba'de-l-mağlûbiye o mes'ele hakkında tashîh-i i'tikâd ederse mahcûbiyetinden yine kurtulup yok eğer butlân-ı i'tikâdında ısrâr ederse işte o zamân mahcûbiyet ve “derecesine göre” mahkûmiyet altına dahi girebilir.

Ba'zı münâzaralar olur ki mu'teriz eğer mu'teriz-i 'aleyh mağlûb olur ise vereceğı hükmü daha münâzara başlamaksızın verir. Meselâ bir adam hey'et husûsunda kürre-i ârzın merkez-i 'âlem olduğunu da'vâ ederse ona pek tahteden “Sen câhilsin, hey'et bilmiyorsun” diye hüküm vererek kâbil olamaz. Evvelâ bahis etmeli. Olabilir ki o zât fenn-i hey'ette pek mâhir olur da mütekadimînin meslekini ihtiyâr ederek Kürre-i Ârz'a merkez-i 'âlemdir diye hüküm verir. Eğer bil-münâzara hey'ette sahîhen cehli tebîn eder ve o rivâyeti bir hikâye kabîlinden olarak nakl-etmiş olduğu görülürse işte o zamân “Sen bu bâbda câhilsin” diye hüküm verilir.

Ba'd-ül-münâzara şuna dahi dikkat etmelidir ki bir adam kânun-ı münâzara nazarında yalnız mağlûb olduğu mes'eleden dolayı mahkûm olur. Meselâ kürenin merkez-i 'âlem olduğunu da'va edip de isbât edemeyen adam yalnız fenn-i hey'etce mahkûm olup o adamın hendesede vesâirede fazl ü kemâli olabileceğinden hey'et cihetince olan mahkûmiyeti fazl ü kemâli olan cihetlere dahi şâmil olamaz.

İşte kânun-ı münâzara denilen şey'in hülâsa-i ahkâmı şu cem'-olunanlardan 'ibâret olup eğer bir bahis bu sûretle cereyân eder ise ondan gerek münâzırlar ve gerek meclis-i münâzarada hâzır olanlar ve eğer matbû'ât 'âleminde bir münâzara ise okuyanlar bil-vücûh istifâde ederler. Hatta bir mes'ele birkaç defa'alar mevaki'-i münâzara çekilmez ise her ciheti tedkîk edilmemiş demek olduğundan o mes'ele kâmiyle tahakkuk

edemez. Münâzırlar ol-bâbda cenkleşe cenkleşe münâzara etmeli ki mes'elenin her pürüzü ayıklanarak hakikat sırma gümüş gibi meydâna çıksın.

Bir bahis kanûn-ı münâzara mûcibince devâm etmez de mücâdeleye tahavvül eder ise o hâlde fazl ü kemâlin hiç fâ'idesi olmayıp kimin çenesi veyâhûd kolları daha kuvvetli veyâhûd dâ'ire-i edebin hâricine çıkmaya isti'dâdı daha ziyâde ise netîce-i rezîlâneyi o kazanır.

Garîb Bir Seyir

Erbâb-ı dikkatten birisi Pazar günü Beyoğlu'nda Taksim'e doğru gezmeye ve bir aralık da Munisipalite⁷⁷ Bağçesi'ni seyre gider.

Beyoğlu'nun hâli! Husûsuyla Munisipalite Bağçesi'ne giden yol! Be-tahsis o günkü Pazar günün hâli fevk-âl'âdesi!!

Havâ gâyet latîf. Ya'ni ne serîn ne sıcak, gökte bulur filân da yok. Birkaç gün evvel yağmur yağmış ve sokakları sulamış olduğu cihetle sâ'ir vakitlerde olduğu gibi huzzârın gözlerini kör edercesine toz dahi yok.

'Araba mı! 'Araba mı! 'Araba mı! Kalabalık mı! Kalabalık mı! Kalabalık mı!!

Medeniyet orada. Müsâvât hem de müsâvât-ı kâmile orada. Ulû cenâb orada. Servet ve sâ mân orada. 'Aşk orada, muhabbet orada, hâsılı hayât orada.

Herkes âşinâsını gördükte mütevâzî'âne boyun eğerek "Bonjur" der ve o letâfetli günün âşinâsı hakkında mes'ûd olmasını temenni eder. İnsânların ister istemez yekdiğeri hakkında hiss-ettikleri bir muhabbet-i uhûvvetkârâne orada menâfi'-i şahsiye-bilâsından dahi azâde olduğu cihetle tamâmıyla kendisini gösterir. O cem'iyette yerli ve Frenk farkı ve Rum, Bulgar, Ermenî ihtilâfı ve hatta İslâm ve Hristiyân münâfereti bile kalmamış. Herkes insâniyetten dem vuruyor. Hele kimisi koluna takmış olduğu eşine ve kimisi takamamakta bulunduğu âşinâsına ve akrân akrâne veyâhûd akrân akrânı olmayana 'ulû cenâbının derece-i gâyesini göstermek için 'âdeta vârnını sarf-etmeye bile hâzır. Kadınlar ve erkekler en âğır esvâbını ve mücevherâta ve altûna müte'alik esbâb-ı tezyînâtını giyip ve takıp halkın mâlına bahâ biçen ba'zı erbâb-ı hurs ve tama'yı birçok

⁷⁷ Fransızca'da belediye. (K.S.)

musâsebât ile işgâl eder. Husûsuyla hafta içinde işinden gücünden nâşî hissiyât-ı ‘aşıkânesini işlede memiş bulunan erbâb ve muhabbet orada hissiyât-ı ‘aşıkânelerinden başka bir şey ile meşgûl değil. Elhâsıl dünyâ yüzünde hayât denilen şey o günkü safâdan ‘ibâret olması ihtimâli büyük küçük ve ihtiyâr ve genç herkesin zamîrinde cây-gîr olmuş.

Erbâb-ı dikkatten dediğimiz o zât bu temâşâ-yı latîfî nazar-ı dikkate alarak bir aşağı beş yukarı gezmekte ve orada bir Munisipalite Bağçesi üzerinde Boğaziçi’ne doğru ‘atf-ı nazar-ı hayret ederek İstanbul’un mevaki’-i latîfini dahi vicânında tasvîr ederek böyle cennet-misâl bir mevaki’de öyle bir cem’iyete bihakın mahal vermekte iken kulağına bir “Vârdâ” sadâsı gelir ve “Amân çiğnenmeyeyim” diye kendisini bir tarafa çeker ise de böyle bir tarafa çekilip de kendisini tehdîd eden ‘arabayı görebilinceye kadar zihninden şu mütâla’ât güzerân ederç

“Güzel â? İşte eğlenceksiniz. Fakat posta götürür gibi ortalığı yara yırtta geçmekte ma’nâ ne?.. Yok yok, yine ma’zûr olmalıdırlar. Kim bilir ileriki ‘arabada kim vâr! Kim bilir bu ‘arabada bîçâre o ‘arabadakinin ne kadar müştâkıdır! Koşun koşun! Def’-i iştiyâk etsin”

Bir de tamam bir kenâra çekilerek ‘arabaya baktığı zamân ne görsün?

Hâniyâ şu gûyâ ahreti dört tekerlek üzerine yükletmişler zan-olunan o ma’hûd’arabalar yok-mu? İşte o imiş!!

Bunu gördüğü gibi müdekkikin nazar-ı dikkati faltaşı gibi açılır ve en evvel zihninden geçen şey şu olur.

“Nereye? Nereye? ‘Acelen ne ey bahtı siyâh! İleride bir müştâkın mı vâr? Önünde ‘araba ile seni hiçbir münâsebetin olmadığını ra’nâ bilirim. Â yâ, mezârda mı seni bekleyen birisi vâr?”

‘Araba o hızla geçip giderek kendisi ortada kaldıktan sonra o evvelki hâl-i inbisâtı bütün bütün değişip ‘arabanın ortasından bakarak başlar:

“ ‘Ben bugün herkes yekdiğeri için yevm-i mes’ûd temenni ediyor’ diyor idim. Heyhât! Senin için böyle bir temenniye ne mahal kaldı? Hele hissiyât-ı uhuvvetkârânedan bas-

edişim ‘âdetâ cennet imiş! Çünkü sana senin asıl öz karındaşından başka yolu gösterecek kimse kalmadı! Kim bilir yerli misin, garîb misin? Yerli isen şimdi senin karındaşın burada ki ihvân gibi ferah-nâk tebessümşerle sana ‘arz-ı uhuvvet etmez. Ağlamaktan şişip kabarmış olan gözlerini sile sile âh ve figândan dolayı kısılmış olan titrek ”olan”var diyebilse diyebilse gâyeti “Elvedâ! Hasret kıyâmete kaldı”diyebilir. Eğer garîb isen bu gün şu sâ’tte böyle bir kâra uhuvvet gösterecek de kimsen yoktur. Sen de sağ iken dünyâda müsâvât-ı kâmile da’vâsında mı idin? Öyle ise yakînen bil ki sen şimdi kabir denilen ‘âlemin zulmet insânlarıyla müsâvî oldun. Âh o karanlık yerde ûlû cenâba mahal görülemez. Servet ve sâ mân ‘arz etmeye de ihtiyâç yoktur. Hele hayât-ı ‘âşıkâne ki ‘arz edecek bir cânân mutlakâ bulamazsın. Bak bak! Ey karabahtlı bak! Burada cem’iyet “Hayât bundan ‘ibârettir” diyor. Siz de hâlâ o i’tikâdde misin_ İ’tikâdın öyle ise bâtıldır. Sen onlara de ki “İşte hayât benim hâlimden ‘ibârettir”.

Âh! Diyorsun diyorsun. Hâl ve şânınla bu ma’nâyı ifâde ediyorsun. Ediyorsun ama anlayan gören yok. Hayâtın bundan ‘ibâret olmadığını ağzınla değil boru ile i’lân etsen kimse işitmez ve işitmiyor. Hayâtın bundan ‘İbâret olmadığını ölüm bayrağı açsan da i’lân etsen kimse görmez, görmüyor. Ne yapalım, â kuzum? Kimse bunu işitmek istemiyor, görmek istemiyor. İşte sen tangır tundur geçiyorsun da kimse ardından bile bakmıyor”

“Ey âhâlî-i cem’iyet! Gûyâ gözlerinizi çıkarıp da ‘arabaların içine atacak imişsiniz gibi her ‘arabaya kemâlî dikkatle bakıyorsunuz! Bu ‘arabaya niçin bakmıyorsunuz? Her ‘arabaya ‘âşıkâne bir tebessüm ediyorsunuz! Buna niçin me’yûsâne olsun bir tebessüm etmiyorsunuz. Bu bîcâre geçen Pazar burada ona dahi bonjurlar diyor idiniz. Şimdi fenâ mı oldu? Tahkîk bilin ki hepiniz böyle fenâ olacaksınız” “İstanbul’un letâfet-i mevki’ine hayrân oluyor idim. ‘Acabâ bu letâfet bu mevki’in altında dahi vâr mıdır? Heyhât! Olsa bile kimse o letâfeti istemiyor. ‘Akıllarına bile getirmiyor. Lakin çî-fâ’ide ki oraya gitmemeye ne kadar çalışsalar, encâm böyle bir sandukanın içine haps-ederek bir çift de bârgîr koşup gönderiyorlar! Eğer kuvvetiniz hâlâ mevcûd ise o sandukanın kapağını paralayınız da dışarı fırlayınız”.

“Heyhât!”

İşte müdeddik-i mûmâ-ileyh o günkü bu garîb seyri bize hikâye etti ve şu sûret-i ifâdesini sahîhen beğendirdi.

Sâhib-i fikir olan ‘âlemin bu hâlini dahi başka bir nazar-ı dikkatle temâşa eder ve Dağarcığımızda bunun için tahsîsen çend sahîfenin isrâf edilmiş olduğunu i’tikâdına düşmez.

Arılar Cem’iyeti

İnsân arı kovanının hâlini ne kadar tedkîk ve imtihân etse o kadar daha tedkîk ve imtihâna şâyân hâller baş gösterir ve bir kovan ile ‘âdetâ bir iki ay meşgûl olabilir.

Arıların cem’iyetle sûret-i ta’ayyüşü erbâb-ı dikkatten olan zevâtın değil en dar fikirli bir köylünün bile nazar-ı dikkatini celb-etmiş ve ol-bâbda herkes bir türlü rivâyette bulunmuştur. Ancak bu gibi şeylerde koca karı hikâyelerine havâle-i semm’-i i’tibâr etmek bize muntazır olduğumuz fâ’ideyi bahş-edemeyeceğinden yalnız târîh-i tabî’yenin tedkîkât-ı sahîhe üzerine verdiği ma’lûmâta nasb-ı nazar-ı dikkat etmeliyiz.

Bir kovan içinde yirmi bine karîb ‘amele denilen arı ve bin altı yüz kadar dahi erkek artı bulunur. Ve bir de dişi arı olur ki ona köylü ıstılâhatça “arıların beyi” denilir. Lakin köylüler bu beyin dişi yâhûd erkek olduğunu tecrübe etmemiş buldukları-çün ol vecihle tesmiye ederler.

Târîh-i tabî’ buna kraliçe tesmiye eder. Ancak zann-olunduğu vecihle arıların sûret-i ta’ayyüşü bir hükûmet-i kraliyeye müşâbe bile olmadığından ona kraliçe nâmı dahi yakışık almaz. Düzce kovanın vâlidesi demeli.

Kocan içinde her işi gören ‘amele arılardır. Bunlar erkek arılardan daha küçürek olup birer de iğne ile müsellahtırlar. Erkek arılar ise kovan içinde hiçbir iş görmeyip gündüz çıkarlar, hevâ-yı nesîmînin içinde gûyâ kanatlarından çıkan âhenge kendileri dahi hayrân oluyormuş gibi enine boya gezip eğlenirler. Vakt-i zevâlde harâret-i şems derece-i nihâyeye vâsıl olduğu zamân serinlik talebiyle kovana gelirler ve eğer hevâ azıcık serince ise o hâlde yalnız geceyi geçirmek için ‘avdet ederler.

Arıların iki ma’ddesi vârdır ki birisi hayvânât-ı sâirede olduğu gibi yalnız kendi tagaddîsine ve diğeri balmumu ve bal yapmaya hizmet eder. Bunlar yuvadan çıktıkları

gibi rengâmîz ve mütehâlif-ül-elvân çiçeklerin üzerine konup hortumlarıyla çiçeğin göbeği içinden bir nevi' mâyi' emerler ve çiçeğin üzerinde bulunup târîg-i tabî'î 'indinde nebâtâtın menisi i'tibâr olunan ve çiçeğin kırmızı sarı ve sâ'ir renkleriyle hemrenk bulunan bir nevi' tozu fırça gibi püsküllü iki ayağıyla sürüp toplayarak ve bunlardan toplu iğnenin topuzu gibi iki yuvarlak yaprak müceff bir hâlde bulunan iki kış ayaklarına o yuvarlakları yerleştirdikten sonra ber-hevâ olup kovana gelirler.

Ba'zıları mezkûr iki yuvarlağın mâddesi balmumudan 'ibâret olduğunu zann-etmişlerdir. Ancak bunlar balmumu değildir. Bir nevi' gıdâdır ki yavruları beslemeye sarf-olunur.

Balmumu yine sükrî bir mâddenin murabbâsı olup onunla gâyet hendeseye mutâbık bir sûretle gümeçler i'mâl edilir. Ve kezâlik ma'ddede terbiye edilen bal o gümeçlerin içine vaz' olunur.

Çiçeğin göbeğinden emdikleri mâyi' arıların medâr-ı tagaddîsi değildir. Gâyetî ma'ddede o mâyi'in mahlût olduğu ba'zı mevâdd-ı ecnebîyetasfiye olunarak asıl bal demek olan kısm-ı sâfi olduğu hâlde meydâna çıkar. Hikmete bakınız ki mâdde-i mezkûre bal olup-da meydâna çıktıktan sonra gerek kovanın anası gerek 'amele denilen arılar ve gerek erkekler bununla tagaddî ederler.

Arılar yaptıkları balı hiçbir vakitte bize ya'ni insânlara bir hüsn-ü hizmet etmiş olmak için yapmazlar. Yalnız kendi cânları için yapıp hatta zehîresiz kaldıkları zamân açılmak üzere he gümeçin ağzını balmumuyla mühürler. Biz ise şunların mâmelekine göz dikerek hatta garazımızı destres olmak için bîcârelerin cânlarına dahi kıyarız. Erkek arılar yalnız kovanın vâlidesi bulunan büyük ve ayrı arıyı yumurtlatmak hizmetinde bulunurlar. Binâberîn hazîrân içinde ve pek geç kalırlar ise temmuz ve nihâyet ağustosta kovan vâlidesi erkeğe muhtâç kalmayınca 'amele arılar zikr-olunan erkek arıların üzerine hücum ederek katli'âma başlarlar ve ağustostan sonra kovanın içinde artık erkek arı kalmaz, bu katli'âm ekser bir büyük yağmurdan yâhûd birkaç gün soğuk rûzgârlar esmesinden veyâ bir müddet hevânın kapalı kalmasından sonra vukû'bulur ki hikmeti o günlerin muhâlefetini görerek 'amele arılar artık kış gelmiş zannıyla zâten öteden-beri bir işe yaramayan ve bir hizmette bulunmayan erkeklerden birkaç gümeç balı esirgemeleri kaziyyesidir.

Dişi arı ne bizim köylülerin zann-ettiği gibi bey ve ne de Avrupalıların ta'bîri vecihle kraliçe olmayıp ve arı cumhûrunun re'isi dahi sayılmayıp yukarıda dahi dediğimiz vecihle cemîyetin anası ise de bunların gâyet hasûd ve hırçın olmasına mebnî bu kovanda iki vâlide bulunmak ihtimâli yoktur.

Vâkı'â dâ'imâ birkaç vâlide birden doğar lakin en evvel davranan gidip rakîblerini henüz aşağıda ta'rîf olunacak tarafın içinde ve dünyâya çıkmamış olduğu hâlde boğar. Eğer bil-tesâdüf bir iki üç tânesi meydâna çıkarsa bunlardan her biri kendileri-çün bir firka-ı mahsûsa bil-teşkîl başka bir kovana çıkarlar.

Ba'zı kerre iki vâlideden birisi kendi başına toplayacak ve başka tarafa çıkaracak halk bulamadığı cihetle yine o kovanda kalması lâzım gelip bu ise mümteni' ve muhâl olduğundan nihâyet tekmîl ce'â't bir halka olup iki rakîb ortaya çıkar ve birbiriyle mukâtileye başlar. Eğer içlerinden birisi bil-mağlûbiye ric'at ve firâr etmek isterse diğerleri mûmâna'at göstererek mutlakâ da'vâya bir fîsal verilmesi için yine mevaki'-i harbe sürerler. Bunlardan birisinin maktûl olması lâbüdd olduğundan o zamâna kadar muhârebe devâm eder ve ba'd-ül-muKâtile gâlib ve sâğ kalan vâlide kovanın sâhibi olur.

Eğer bu vâlideler Avrupalıların ta'bîri vecihle kraliçe ve hükümdâr olmuş olaydılar o hâlde bunların taht ve tâcı kazanabilmek yolundaki şu muhârebeleri pek mahktır, diyebilir idik. Zîrâ husûl-ı emeli kendi zûr-ı bazûlarından veyâhud kendi kanları bahâsına istihsâle çalışarak sâ'irlerinin kanını kendi menfa'atleri yolunda 'irâka etmemiş oluyorlar.

Cem'iyetin sebab-i hayâtı bu vâlideler olduğu için efrâd-ı cemîyet bunlara o kadar muhabbet gösterirler ki eğer vâlideye bir fenâlık gelecek olsa onu muhâfaza yoluna cümlesi yere kadar kırılırlar.

Vâlide olan arı diğerlerinden daha büyücek olup o bîçâre kesret-i tenâsül hakkında olan mecbûriyetini bilmediğinden sâ'ir hayvânlar gibi sabâvet veyâhûd bekr 'âleminden hıssa-yâb-ı lezzet olamayıp tevellüdünün beşinci altıncı günü ve eğer başına bir cemâ't-ı diğer toplayıp da başka tarafa hicret etmiş ise hicretin ertesi günü intihâb eylediği bir erkekle bil-izdivâç yumurtlamaya başlar. Bir yandan 'amele gümeçleri tanzîm eder ve bir yandan dahi vâlide her gümece bir yumurta yumurtlar.

Kendisi yalnız yumurtlamaya me'mûr olup yumurtaların muhâfazası 'amele arılara â'id bir vazîfedir.

Gümeç içinde yumurtaların tevriyesi için başka harârete ihtiyâc olmayıp kovanın kendi harâreti kâfidir. Yumurta kemâle gelib-de patladığı zamân içinden küçücek ve bembeyâz bir kurt çıkıp arıların ayaklarında getirmiş oldukları yukarıda beyân olunan çiçek tozlarından 'ibâret yuvarlakları ekl-ile büyümeğe başlar. Ancak bir yandan bu sûretle ta'ayyüş eder ve diğer taraftan dahi kendisine ipeğe şebîh bir mâddeden vücûdunu muhâfaza için gûyâ ikinci bir yumurta içine girmiş gibi bir zarf bil-'imâl tâ büyüyünceye kadar onun içinde tesettür eder ve isbât-ı rüşd ettikten ya'ni tamâm arı olduktan sonra oradan çıkıp cem'iyete karışır.

Bu sûretle doğan artılar efrâd-ı cemîyetin 'adedini çoğaltacağına ve kovan dahi bunları istiy'âb edemeyeceğine mebnî halkın bir mikdârı hicrete karâr verip vakt-i muhâceret kimbilir ne hikmete mebnî ekserî iki vâlidenin delâletiyle vukû'bulduğundan eğer yuvada vâlidelik makâmına kâ'im olacak diğer bir vâlide yoksa tevellüdüne kadar muntazır olurlar. Vâr ise muhâcerete derhâl karâr verirler.

Hicret takarrüb edince kovanda pek garîb bir hâl müşâhede olunur. Şöyle ki:

Tamâm halkın 'adedi çoğalıp da arılar hicret vukû'bulacağını anladıklarında o çalışkan ve gayretli arılar "Kimbilir ben kalacak-mıyım, gidecek-miyim? Gidecek isem semere-i sa'î ve himmetim baklalarına kalacak" deyu her işten elini çekip hicretin karârlaşmasına muntazır olurlar. Hicreti zihninde karârlaştırmış olanlar ise kovanın içine dahi giremeyip hâzırlanarak hareket etmek üzere bulunan 'askerin kışla havalisinde âvâre âvâre gezindikleri gibi onlar dahi kovanın hâricinde o sûretle imrâr-ı avukata başlar. Kovanın içinde her zamândan ziyâde bir gürültü, bir vızıltı hiss-olunur. Bu gürültü mutlakâ hicret müzâkeresi olup muhâcirîn o zamân yekdiğeriyle bağdaşırlar. Ba'de külliyyen bir sükûr hiss-olunur. Bu hâlde hicret karârlaşmış demektir. Gündüz tamâm güneş harâreti kendisini gösterdikten sonra havâ dahi açık olursa bir vızıltı dahâ koparak bu da vedâ' vızıltısı olduğundan muhâcirîn kanâdlarıyla tuttukları âhenk üzerine vızlaya vızlaya ya'ni rihlet şarkısını çağıra çağıra vatanlarından müfârakat ederler.

Köylülerin buna "kovanların oğul vermesi" ta'bîr ederler ki muhâceretin karârlaşmasından evvel hazırlanmış ve içinde bal şerbeti serpmiş oldukları kovanları bir

tarafa koyup tencere kakarak muhâcirîni oraya da'vet ederler ve onlar dahi icâbetle gelirler.

Eğer böyle bir da'vet vukû'-bulmazsa cemîyet-i muhâcirîn kalkıp kıra çıkarak bir ağaçta konarlar ve her biri yekdiğerinin ayaklarına sarılarak ve bu sûretle kesb-i irtibât ederek 'âdetâ büyük bir fıstık şekline bir salkım teşkîl ederek bir zamân ol-sûretle dururlar. Bu hâlde vâlide o cemîyete karışmayıp hâriçte durur ve ikâmet için bir yer bulabildiği zamân cem'iyet salkımı bozarak herkes işine gücüne devâm eder.

Ancak bu salkımı köylüler görür görmez mal bulmuş magribî gibi koşup onu hazırlamış oldukları kovanların içine vaz' ile karârlarına meydân bırakmazlar.

Arılar o kadar intizâm ile yaşarlar ve o kadar ihtiyâtlı ve müdekkik geçinirler ki eğer içlerine bir ecnebî arı gelse kovanın her tarafında bulunan karakollar ve nöbetçiler bu ecnebînin kendilerinden olmadığını derhâl tanıyıp aslâ vakit bırakmaksızın ecnebîyi katl-ederek 'ibreten-li-s-sâirîn kovanın önüne korlar. Arılar yekdiğerine pek müşâbih olduklarından ve on beş yirmi bin arının yekdiğerini tanıyabilmesi pek çok vakte muhtâc olup hatta böyle on bel yirmi bin nüfûsu şâmil kasabât ahâlisi senelerce bir memlekette yaşadıkları hâlde yine yekdiğerini tanıyamadıklarından pek zann-olunur ki kovan içinde bir nevi' parola usûlü cârî olup, ecnebîyi işbu parolayı bilmediğinden tanırılar.

Arılar cenkçi bir halktır. Kelebek ve yabân arısı gibi kendilerine musallat bulunan düşman kovanlarının içine girecek olursa meslah bulunan 'amele muhârebeye başlayıp velev ki telefât-ı külliye versinler, yine mukâvemetten geri durmazlar. En zorlu düşmanları fâre olduğundan fâre girdiği vakit hem bir yandan cenk ederler ve hem de diğerk taraftan firâra başlayıp husûsuyla vâlidelerini kurtarmak sa'inde bulunurlar.

Arının silâhi dahi pek belâlıdır. Hatta insânı vurduğu zamân ağrısı adamı kıvrandırır. Eğer ince ve nâzik bir mahale vursa kabartıp şişirdir ve dahâ şiddetli vurmuş ise sıtma getirir. Hatta ba'zı pek zorlu arılar zehm-i zarrîyla insânı 'âdetâ i'dâm edebilir.

Gözlöve Muhârebesi

Hicretin bin iki yüz yetmiş senesi kânûn-ı evvelinin üçüncü günü Müşîr Ahmed Paşa (Şam'da vefât eden) kumandasıyla otuz tabur piyâde ile altmış kıt'a kadar süvârî,

Osmanlı ve Fransız ve İngiliz gemilerine râkiben Varna'dan hareket ve dördüncü günü Gözlöve'ye muvasalat ederler.

'Asâkir-i şâhânenin vürûdlarını müte'âkib mahal-i mezkûrede bulunan Rusyalı bil-muhârebe ric'ate mecbûr olur. Fakat İslâm ahalîsiyle bir mikdâr Yahudi kalır.

'Asâkir-i şâhâne sandallarla karaya çıkıp usûlü vecihle çadır altına ve ebniyelere birleşirler. Rusyalı artık 'avdet etmez efkârıyla lüzûm görünen istihkâma pek ehemmiyet verilmeyip yâlnız birkaç kıt'a tabya ile şehrin etrâdına ufak bir hendek açarlar, 'asâkir-i şâhânedan başka iki kıt'a top ile iki bölük dahi Fransız piyâde 'askerî birlikte bulunur.

Sene-i mezkûre şuBatının ikinci günü ordunun ahvâlini teftîş zımında Serdâr Ekrem 'Ömer Paşa gelip istihkâmları za'îf bir hâlde bulunduğunda te'essüfle berâber bunlara bir gün evvel takvît verilmesini emir ve irâde eder ve ol-gün 'askeri 'ameliyâta başlatır.

Müşârün-ileyhin vusûlünün üçüncü ya'ni şuBatın beşinci cum'a ertesı gecesi sâ'at yedi karârlarında bagteten Rusyalının geldiği haber alınmasıyla topçular top başına ve piyâdeler siper arkasına cem' olup sabâh namâzına kadar beklenir fakat Rusya tarafından ağız otu bile kaldırılmaz. Vakt-i fecirde doksan pâre topu tahmînen üç-yüz arşın kadar açık olarak tabyaların mukâbiline vaz' ve her topun tarafeynine hendekler hafr-ile derûnune dörder şîşhâne neferi konulmuş olduğu hâlde müşâhede olunur. Vesâ'ir kırk taburpiyâde ile on alay süvâri bunların tehmînen yüz yirmi adım gerisinde saf-ı harb nizâmetinde bulunur.

Zıkr olunan piyâde ve süvâri ateşe başlamayıp lakin tarafeynden indâhat olunan topların sadâsı ve gelerek kemâlî sür'atinden havâyı yardıkça hâsıl olan avâzı dehşet verecek yerde ve Osmânlı 'askerleri avâze değin bir ateş gösmediği hâlde kubûs ve gülleler insânların ve bârgîrlerin başını kolunu bacağını vücûdundan ayırıp gittikçe ve patlamak üzere tıpası yanan kubûslara bârgîrler acı acı kişneyerek kulaklarını dikkikçe ve musikalar:

Ey vatanperver yine gel gayrete
Al hemân şimşîri dest-i himmete
Çünkü farz-olmuş gazâ bu ümmete

Neferât

Cânımız olsun fedâ bu devlete

Cânımız olsun fedâ bu millete

Yolda cenk hâvalarını terennüm ettikçe neferât-ı ‘askeriye yerlerine)hemşehrî şu görüğümüz hâl küçüğünden pederimizin hikâye ettiği şeyler mimiş, inşallâh biz de evlâdlarımıza hikâye ederiz) derler idi.

Hatta şöyle nakl-ederler ki hâssa topçu redif bölüğü neferâtından Ispartalı Koca Halîle bir kubûs parçası isâbet ederek bağırsaklarını dışarıya dökdüğü sırada bir eliyle bağırsaklarını toplayıp ve diğer eliyle hemşehrîsini çağırıp koynundan bir tüfenk kurşunu çıkarır.

“Hemşehrî pederimiz eski Rusya muhârebesinde bu kurşun şehîd edip yâdigâr olarak arkadaşıyla bana göndermiş idi. Şimdi şu benim şehâdetime sebep olan ve kendi kânımla boyanan kubûs parçasını yıkamaksızın ben bu kurşun ile berâber sen sağ kalıbdada memlekete gider isen oğluma verin, nasıl ki biri iki eyledimse eğer o babaların evlâdıysa o da ikiyi üç eylesin, vasiyet eylediğimi o yavruma söyle” deyip teslîm-i rûh eyler.

(Rahmetullâh-i ‘Âliye)

İşte o kara ‘abalı kara Osmanlılar müslümânların düğünü ‘askerlerin bayramı bu gündür deyu feryâd ederek köpürmüş arslan gibi top başında uğraşır ve her bir atımda aslâ telâş etmeyip merminin muhavver lâyıkında iş görüp görmediğine dikkat eder çalışır.

cesûr... O gayûr... Osmanlı ‘askerleri gûyâ köyün hâricinde ulu ağaç altında nişânlısının attığı elmaya göğüs tutarcasına Rusyalının dolu gibi yağdırdığı güllelere muhabbet-i dîn ve millet takvît ve istihkâm vermiş olduğunu îmân tahtasını gererek mukâvemet eyler idi.

(Lakin dolu gibi yağın ta’bîrinde güllelerin kıtâlarını teşyîd anlaşılıp ancak kesretini ta’rîftir) bir taraftan dahi şehrin önünde bulunan beylik gemilerden şehri mezkûr üzerinden aşırarak yüksek kavs-i endâhtıyla düşmana irâs-ı hasâr ederler idi.

Hâsılı böyle dört buçuk sâ'at muhârebe imtidâd edip bizim piyâdeler siper arkasından baş çıkarıp bir el ateş edemedikleri gibi Rusya piyâde ve süvârisi dahi vaz'iyet-i sâbıkaları üzere bulunan ağız otu bile kaldırmamışlardır.

Bu sûretle muhârebeye netîce verilemeyeceği anlaşılınca hâssa-ı redîf toğçu binbaşısı Deli Hasan Ağa kumandasında bulunan bataryaları alıp tabyanın hâricine çıkararak düşmanı yan taraftan vurmaya ve bir gülle ile birkaç yüz kişi telef etmeye ve düşman toplarını harâb eylemeye başlar.

Bunun ateşi ta'tîl etmek arzûsuyla sağ tarafta bulunan Yahudi mezarlığında üç def'a süvâri alayı hücum eyleser ise de bizim Deli Hasan Ağa öyle ayak patırtısına pabuç bırakır takımdan olmadığından hemân topların ağızını muhâcim tarafına çevirip ve pişrev ile doldurup tamâm düşman seksen yüz adam kalınca bataryaların tek toplarına ve ba'de çift toplarına ateş vererek ve bir taraftan su kapısında ve siper arkasında bulunan piyâde bir el tabur ateş eyleyerek ve bizim süvâri alayı baş göstererek düşman münhezim ve perîşân olur çıkar gider.

Gider ama bizim Deli Hasan Ağa'nın bataryaları da bataryalıktan çıkar. Çünkü öyle on iki pâre topla doksan kıt'a topun açıktan açığa karşısında bu ateş haylice cesâret ve gayrete mütevakıf bulunduğu topların kiminin dingili kırılmış ve kiminin tekerleği dağılmış ve kiminin dahi kundağı pârelenmiş olmakla hâsılı sağlim olarak yalnız iki kıt'a top ile topu topu dokuz nefer ve yüzbaşı Ahmet Ağa ile Binbaşı Deli Hasan Ağa'dan başka kimse kalmaz.

Hâl-böyle iken bizim Deli Hasan Ağa yine işi bırakmayıp topun hademâtına lâzım-gelen neferâtın azaldığını görünce tomarı yüz başıya verip ve kendisi nişâna yatıp şaşırılmayarak “ ‘Askerler, evlâdlar işte (eliyle göstererek) arkadaşlarımız başsız, bacaksız şehîd oldu, mertebelerini buldu, çalışalım gayret edelim” deyu neferât-ı ‘askerîye şevk ve gayret vererek ve elinde yalın kılıç fırl fırl dönerek ibrâz-ı şecâ'at etmekte iken bir de yüzbaşı Ahmed Ağa'nın başına bir gülle isâbet ederek pârelenmiş karpuz gibi yere düştüğünü görünce ‘askere hitâben “Arkadaşlar,işte Ahmet Ağa da gitti, ne duruyorsunuz, biz de ölmeden düşmana bir gülle daha atalım” deyu bir hâl-işecâ'at-ı evârla çalışır çabalar ki hakîkten bu muhârebe mûmâ-ileyh Hasan Ağa'nın akdâm ve gayretiyle kazanılmış olduğunu merhûm Serdâr Ekrem dahi tasdîk eder. Ve

hatta ba'd-ül-muhârebe bir kıt'a dördüncü rütbeden mecîdi nişân-ı zeyşânî verdiği gibi müşâr-ün-ileyh ile birlikte gelen Fransız cenerali refâkatinde bulunan bir miralayın göğsündeki lejyon denor nişânını alarak eliyle Hasan Ağa'nın göğsüne ta'lîk eyler.

aralık ikinci ordu topçularından fecî tabyasında bulunan Aydınli nişâncı Mustafa Çavuş'a merhûm Serdâr Ekrem "Çavuş, şu düşman toplarının ortasında gezen faytona bir top at" deyu emir vermesiyle merkûm Çavuş topun kundağına uzanarak ve istediği gibi bir nişân alarak endâht euledikte zikr-olunan gaytonun ön tekerleklerine mermi isâbet ederek karmakarışık atmış fakat derûnunda bulunan kumandana bir zararı dokunmayıp savuşup gitmiş.

Merkûm Çavuş'a nişâncılık 'unvânını Serdâr-ı Müşârün-ileyh orada tesmiye ederek ve cebinde bulunan altın kesesini nişâncı Mustafa Çavuş'un avcuna dökerek iltifât buyurmuştur.

Bu hengâmede düşmanın topları harâb olup artık bir iş beceremeyeceğini anlayınca üç bin beş yüz kadar telefât bırakarak ric'ate mecbûr olur.

Yevm-i mezkûrda havâ gâyet sert ve ziyâdesiyle soğuk olduğundan o gece ordu merkezine ulaşamayıp... 10 kadar Rusya 'askerinin soğuktan donduğu mütevâtirdir.

Bu muhârebe-i cesîmeden sonra Gözlöve'ye Mısır ve Fransız 'askerleri gelmiş iseler de fakat Rusyalı bu ateşi yedikten sonra musâhala olununcaya kadar o taraflara uğrayamamıştır. Lakin birkaç sâ'at mesâfede bulunan dağ tepelerinde süvâri karakolları görünüp üzerlerine varıldıkça kaçarlar ve geriye çekildikçe eski noktalarını tutarlardı. Netîce-i kelâm bu muhârebe başlıca Deli Hasan Ağa'nın cesâret ve gayretiyle kazanıldığından mücemmilen tercüme-i hâli yazılması münâsib göründü.

Müma-ileyh Hasan Ağa Sivas'a tâbi' Deliklitaş karyesinde on dokuz târihinde tevellüd edip otuz dört senesi yeniçerilerin yirmi yedinci bölüğüne dahâlet etmiş ve nizâmın bidâ'itine değin yedi kalede mumculuk san'atıyla iştigâl eylemiş olduğundan ba'zıları kendisini Mumcu Hasan deyu yâd ederler idi.

Ba'de bu nizâmın küşâdında hâssa topçusuna nefer yazılıp vefâtine kadar devlet-i 'aliyenin kâfe-i muhârebelerinde bulunmuş ve cümlesinde bu yolda îrâz-ı sadâkat eylemiştir.

Mumâ-ileyh vakt-i zamânı geldikçe refte refte terfi'-i rütbe ederek binbaşılık rütbesini ihrâz eyleyip yetmiş dört târîhinde takâ'üdlüğünü istid'â eder. Ve fermânı dahi çıkar, bu adamın cesâreti ve devlet ve millete ettiği sadâkati cümlelerin ma'lûmu olduğundan istid'â itid'â eden Hasan Ağa Bizim Deli Hasan olduğu o zamânki ser'askerin mesmû'ı olmakla fermânı elinden alınıp kendisine kâ'ymakâmlik rütbesi tevcîh olunacağı ifâde olunmuş ise de “Ben artık ihtiyâr oldum, devlet ve milletime lâyıkıyla iş göremem, îfâyı vazîfe edemem, hayâ ederim, beni bundan ‘afv-ederseniz büyük mükâfah etmiş olursunuz” sözü üzerine ölünceye kadar rütbesine mahsûs ma'âş ve ta'yînâtını almak şartıyla fevkâl'âde olarak hânesinde râhat elemesi irâde buyrulur.

Hatta mes'ele-i fâci'adan sonra Avrupa'dan İstanbul'a gelen İngiliz siyâhları Selimiye Kışlasını gezdikleri sırada müma-ileyh Hasan Ağa'yı sû'âl ederler.

Fû'âd Paşa merhûm sadrâ'zamlığı [...⁷⁸] sâhilhânesine da'vet edip pek çok iltifâtlar etmiş ve Fransa'dan aldığı nişânı sû'âl edince para kesesinden çıkarıp müşârün-ilehe göstermiştir.

Fû'âd Paşa'nın “Fransa'da bu nişân pek büyüktür, niçin göğsüne takmıyorsunuz” sû'âline “Ben devlet ve illet sâyesinde vücûdumun dokuz yerine nişân taktım, böyle hâricen ta'li olunacak nişân ile iftihâr etmem” cevâbını vermiştir.

İşte bizim Deli Hasan Ağa'nın tercüme-i hâli bundan 'ibâret olup tabî'atı dahi gâyet şen ve lâbâlî olduğundan yevm-i mezkûrda merhûm Fû'âd Paşa “Hasan Ağa gel seni kâ'ymakâm edelim” sözüne “Hasan'ın göğsü Çingene körüğü gibi fısladıktan sonra mı teklîf edersiniz, o bundan yirmi beş sene evveleri lâzımdı, şimdi ben 'askerlik sâyesinde iki hâssa kazandım-ki buna 'askerlik etmeyen muvaffak olamaz, birisi hâneme hırsız girmez ve diğeri dahi ayağımı köpek kapmaz deyu olan sözü üzerine olunan sû'âle cevâben hâneme hırsız girmediğinin sebebi öksürdükten sabâha kadar uyuyamam ki vakit bulup-da hırsız girsin, ağımyı köpek kapmadığının sebebi dahi değneksiz gezmeme-ki kapsın” demiştir.

⁷⁸ Hasar sebebiyle bir satırlık kısım okunamadı. (K.S.)

Bu sözleri Fû'âd Paşa merhûmun zevkine gidip elinden tutarak pek çok iltifât etmiş ve seksen sekiz senesi evâhirinde Samatya'da vâki' hânesinde irtihâl-ı dâr-ı bekâ eylemiştir. (Rahmetullah-ı 'aleyh)

Nazım

Bu şecâ'at tohumun millete onlar ekti
Sâha-ı harbe nişân taşını bunlar dikti. (İntihâ)

(Teşekkür)

Millet içinde bu kabîl fedâkârların tercüme-i hâlleri unutulup kendileri gülşen-serâ-yı medafinlerinde yattıkça nâmları dahi sahâyif-i âsârda bâkî kalması pek mültezem olduğundan Hasan Ağa merhûmun işbu tercüme-i hâllerini Dağacığa hediye eden Binbaşı Rıf'atlı 'Alî Rızâ Bey karındaşımıza sûret-i mahsûsada teşekkürler eder ve bu gini sâ'ir tercüme-i hâllerin ine bu mecmû'a-ı nâcîzde cem'ini ârzû edip de gönderecek olan ihvân için dahi peşÎn olarak îfâ-yı şükranîyet eyleriz.

Hele Hasan Ağa merhûma yalnız burada bir def'aye mahsûs olmak üzere tahrîren rahmet okumak kâfi görülemeyip gerek biz ve gerek ahlâfımız 'ömrümüz oldukça kalben istid'â-yı rahmet edeceğimiz derkârdır.

Baobab Denilen Ağaç Hakkında Ma'lûmât

Sâkin olduğumuz Kürre-i Ârz üzerinde nişv ü nemâ olan eşcârın en cesîmi ve en eski ve ihtiyâr kısmı baobab denilen ağaçtır.

İşbu ağacın yaprakları kalb şeklinde ve ekseriyâ etrâfi kesilmiş olup çiçekleri êrguvâni renginde gâyet latîf-ül-mutaattır ve rayihası güzeldir.

Bu ulu ağacın eşcâr miânında olan cesâmeti hayvânât-ı mevcûde-i beriyye arasında cesîm-ül-cüsse ve 'acayib-ül-heykel olan fil müşâbehesinde kalıp kürre-i ârz üzerinde tekevvün eden birtakım inkılâbâtın ve câ-be-câ vukû'a gelmiş olan tûfânların zuhûruyla mahv ü nâbûd olan eşcâr-ı 'azîmenin vaktiyle vücûduna dahi bu ağaçlar şehâdet eder.

Bu ağaçların dâ'ireleri ölçülse yetmişten yetmil yedi ayak arasında bulunur. Bunların büyük dalları arasında ekseriyâ üç kadem uzunluğunda ve müdevver şeklinde iri sepet

cürmünde altında delinmiş birtakım kuş yuvaları bulunur ki uzaktan bakıldığı zamân kimilere aslân bandıraları andırır. Bu yuvalarda iskân eden kuşlar cesâmetçe hemân deve kuşuna karîb olup şiddetli rûzgâr dalları tahrîk ettikçe yuvaları salıncak gibi sağa sola sallanır durur.

Bu gâyet kadîm ve gâyet cesîm ağacın o kocaman gönüne on beş adam bir yere gelseler ve el ele verip kucaklasalar yine güçlûkle kucaklayabilirler. Baobab ağacı Afrika kıt'asının ba'zı nev'ahîsinde ve 'al-el-husûs Senegal'de bulunup ahâli buna fevkâl-'âde hürmet ve ta'zîm ederler ve 'âdetâ âsâr-ı mukaddeseden 'add-eylerler. Bunun iri dalları gönünün cüz'î [...⁷⁹]

olarak uzayıp giderler ki dalın gönden ayrıldığı mahalın katrı yüz kademi bile tecâvüz eder.

Fransa nebâtiyyûn-ı meşhûresinden Danton der ki bu ağacın dalları Avrupa'da bulunan en cesîm ağaçlara mu'âdil ve belki onlardan daha büyük olduğu misellü mezkûr dalların mecmû'ı bir ağaç değil 'âdetâ bir orman teşkîl edebilir.

Baobab ağacı sekiz yüz yaşına varıncaya kadar büyüyüp ondan sonra büyümekten ve küçülmekten kalır. Meyvesi cinsine göre tahavvül edip ekserîsi yuvarlak veyâhûd yassı olur. Ve kabuğu evvelâ yeşil olup ba'de kumrala veyâhûd esmer levne tahavvül eder. Bu tahavvül meyvenin derece-i kemâle erdiğine dâildir.

Senegal ahâlîsi bu meyveye "Maymun Ekmeği" tesmiye ederler ki eti çokolatodan biraz sarı ve sünger gibi olup gâyet suludur.

Yapraklarının kenârı evvelâ düz ve sınra üçe taksîm olunarak biraz sonra beşe taksîm olunur ve 'âdetâ bir pençe şeklini âldırır. Kabuğu baş parmak kalınlığında ve sahk-edilerek toz olduğu zamân sincabı kül rengine olup Senegal zencileri yemeklerini bununla baharlarlar ve eyyâm-ı savfa şiddet-i harâretin te'sîrinden vücûdlarının terini men'-etmek için bedenlerini bu toz ile oğalarlar ve ekseriyâ birtakım [...⁸⁰]

⁷⁹ Hasar nedeniyle bir satır okunamadı. (K.S.)

⁸⁰ Hasar nedeniyle bir satır okunamadı. (K.S.)

Habeşistan'da arılar baobab ağacının gönüne kovan ittihâzıyla orada bal yaparlar ve bu balın râyihası ve ta'amı sâ'ir ballardan a'lâ olduğu için halk buna rağbet ederler.

Arılar bu ağacın gönünü kendilerine mesken ittihâz eyledikleri gibi tâ'ife-i bedeviye kendi aralarında zuhûr eden şâ'ir vesâ'ir meşâhirin vücûdu gayb-olmasın deyu vefâtları vukû'unda getirip bu ağacın gönüne defn-ederler.

Ağaçların gönünde olan vüs'at-ı iktizâsınca beheri ikiz yüz elli kadar na'aşı istiy'âb edebilir imiş. Bu kadar na'aşlardan başka zenciler baobab gönlerini şiddetli rûzgârlar ve kesretli bârân ensâsında kendilerine dahi beyt ittihâz ederler vesâ'ir valitlerde mevâşî için ahver ahûr makâmında isti'mâl edip kabîlece bir büyük meclis veyâ bir büyük cem'iet yapmak lâzım gelirse yine bu ağacın gönüne toplanırlar. Böyle meclis-i 'umûm mahali olarak toplandıkları gönlere "Kehf" ya'ni koğuk ve mağâra tesmiye ederler.

Bir vakit "Says" nâm mahaldeki 'azîm çınâr ağacının gönünde İtalya konsolosu Sisinüs Mösa Kanus on dokuz nefer misâfire bir mükemmel ziyâfet vermiştir.

Hatta tabî'yyûn-ı meşhûreden Pelin nâm hekîmden rivâyet olunduğuna göre mezkûr çınarın derûnî seksen Roma kademi vüs'atinde imiş.

On sekizinci 'asır meşâhîr-i nebâtiyyûndan olup me'mûriyet-i mahsûsa ile Senegal'e A'zâm kılınan Adanson bu ağaçların setlerini ya'ni başlarını daha on beşinci 'asırda oraya seyâhat ederek isimlerini on altı zirâ'i a'sârı 'umke hâk gemicilerin esâmîsini mü'ehhez ittihâzıyla hesâb etmiş ya'ni yazıların üzerini örten tabakât-ı haşbîh-i cedîdenin kalınlığını yaşları ma'lûm olan diğer baobablara kıyâs ederek istihrâc elemiştir.

Gerek mûmâ-ileyhin ve gerek Perole nâm hekîmin hesâblarına göre baobablar içinde 515'den 6000 seneliğe kadar ağaç vardır. Hatta ecla' hükemâ-yı müte'ahirînden olup doğduğu gün Almanya'da şehir-i âyîn icrâ edilen Aleksander Humbolt nâm hekîm bu ağaçların on zirâ'i a'sârı katrında bulunanları 515 senelik olduğunu hesâb ile demiştir. Akâlîm-i hâre gâyet kurak olup ağaçlar üzerine harâret te'sîri dahi 'aynı bizim memâlik-i mu'tedilede soğğun te'sîri gibidir. Harâret te'sîrâtıyla yapraklarını dökerler ve mu'ahharen yağmurlar yağdığı zamân yine tekrâr yapraklanırlar. Ağaçlar taze yapraklandıkları zamân zenciler kemâlî rağbetle toplayıp ve kurutup toz ederler ve

bunun ismine “levlev” derler. Bu toz eski basura mübtelâ olanlara ve Avrupa’dan Senegal’e gelen ve cemmâ-yı mültehibeye dûçâr olan hastalara müdâvât olarak isti’ mâl olunur.

Elhâsıl baobab ağacı dünyâ yüzünde mevcûd olan apaçların kâfesinden kadîm ve cümlesinden cesîm olup şu kadar vâr ki yüksekliği kalınlığıyla mütenâsib değildir. Ekseriyâ dallarının katrı sâkı kadar kesb-i cesâmet eder.

Bu ağaçların Avusturalya’da mevcûd olan cinsinin meyvesi Afrika baobabının meyvesinden daha küçüktür. Afrika baobabının meyvesi Senegal ahâlîsi ‘İnde pek mergûb olduğundan ticâreti pek revâçlıdır. Hâlbuki Avusturala’nınki o kadar mu’teber olmadığından ticâreti dahi cüzi’dir.

Baobabın meyvesi mayhoşça olup Oranj nehri kenârında tutun etmiş olan Alman muhâcirleri mezkûr meveye “Karîm Tartar” ve İngiliz muhâcirleri “Maymun Ekmeği” derler. Bâdiye-nişîn zenciler bunu ‘âdetâ dâimî bir mugaddi olmak üzere ekel ve istihlâk ederler.

İmza

Mekteb-i Tıbbiye Dokuzuncu Sınıf Şâkirdânından Şâkir İbrahim

İnsân Tenhâ Büyüse Ne Olur?

Hemân herkes ‘inde ‘umûm bir merâk hükmüne girmiştir ki “Bir çocuğu bir odaya kapasalar yanına kimse girmese, ‘acabâ hângi lisânı öğrenir” diye düşünülür. Zamânda da’vâsını isbât için delîl göstermek külfetinden vâreste ‘ukalâ çok yâ! Bu mütâl’a üzerine ba’zıları diyor ki “Çocuk o hâlde süryâni lisânı öğrenir!!!”

Mâdâm bu sûret düşünülecektir. Bârî adam ‘akıllı düşünölsün. “Acabâ benî beşer tek ve tenhâ ve hâl-i vahşette büyümüş olsa cibilleti ne olurdu?” diye aranölsün.

Esâtîr-i evvelîni ve birtakım koca karı hikâyât ve hurâfâtını bertarag edip-de küçükten bir düşünölecek olsa bu mes’eleyi herkes bir dereceye kadar halledebilir. Zîrâ düşünöler görölür bakılır ki çocuk geldiği ‘âleminden lisâna ve cibillete dâ’ir hiçbir şey getirmiyor. Meselâ bir çocuk doğmuyor ki kendisiyle berâber İngiliz lisânı getirmiş olsun. Kezâlik hiçbir irisi görölmüyor ki Fransız cibilletinde veyâhûd Çinli tavrında

doğsun. Kendisi her şeyden ‘ârî olarak Doğuyor ve ba’id anası babası kendi lisânlarını kendi tavırlarını kendi cibilletlerini çocuklarına veriyor. Bu hâle göre hiçbir şey’e mâlik olmadığı hâlde dünyâya gelen bir çocuk eğer hiçbir kimseden hiçbir şey görüp öğrenemez ise hiçbir şey’e mâlik olamayacağı pek bedîhî bir sûretle istintâc edilebilir.

Şu mütâlâa ve şu istintâc bizim kendi kendimize muvaffak olacağımız bir şey olup eğer bu bâbda bizden evvel gelmiş ve bu mes’eleyi bizden evvel düşünüp kezâlik bizden evvel karârını vermiş olan insânların sûret-i tedkîk ve mütâla’alarına mürâca’at edecek olur isek mes’eleyi ‘âdetâ bütün bütün bedâhette olmak üzere meydâna çıkarabiliriz. Târîh-i tabî’i der ki:

“Aralık aralık ba’zı vahşî adamlar görülür. Hâlbuki bunlar aslâ ve hilkaten vahşî değildir. Sonradan tevahhûş etmiştir. Târîh-i tabî’i ‘ulemâsı bu kabîl adamların ormanlar içerisinde gabûbet ederek hayvânât-ı vahşîye ile berâber büyüdüğüne ve hatta onlar tarafından emzirildiğine kâ’il olurlar”

Aşağıda görüleceği vecihle vâkı’â ba’zı misâller şu rivâyeti büsbütün redd ve cerh etmeye mümâna’at gösteriyor. Ancak hayvânât-ı vahşîyeden evlâd-ı beşerî emzirmek derecesine kadar mürüvvet göstermek yırtıcı hayvânâtlarda beklenebilir bir himmet olmayıp olsa olsa hayvânât-ı sâ’imededen intizâr edilebilir.

Neyse , bunlara vuhûş ile nasıl geçindiklerini en dakîk bir dereceye kadar tahrîden kat’-ı nazar fakat târîh-i tabî’i bize sonradan tevahhûş etmiş birtakım ebnâ-yı beşer gösteriyor. Ve diyor ki:

“Bunlar cem’iyet-i beşeriyeden ayrılarak ve insânca ta’ayyüş için numûne olacak hemcinsini göremeyerek biçâreler tekellüme olan isti’dâdlarını değil hatta hângi nev’ hayvân olduklarını ve vatanlarını ve akrabâ ve hîşân dahi firâmûş edip beytlerine dahi ‘gâraz olan kabalık münâsebetiyle kuvve-i müfekkireleri gider ‘âdetâ hayvân gibi bir hâle gelirler. Hatta kendileri dağlarda ormanlarda behâmîce yaşadıkları-çün sınırlarına fevkâl’âde kuvvet ve vücûdlarına gâyet-ül-gâye bir çeviklik gelip sâ’ir behâim ve sibâ’ gibi bunlar dahi insanlık vücûnun müsâ’ade edemeceği karelere muktedir olurlar.”

Bu rivâyet insânların levâzım ve miktazâ-ı insâniyeti yalnız insândan babasından vesâ’ir benî nev’inden görüp o görüdüğünü düşünmek husûsunda bize rehber olup husûsuyla

zıkr-olunan rivâyet koca karı rivâyetine mukayyesi olmayarak emsâl-i mâddiye ile müstedlil ve müsbettir. Şöyle ki:

Ayı Cibilletine Girmiş İnsân

Polonya târîh-i tabî'yesinde zıkr-edildiği vecihle 1661 senesinde birtakım avcılar Litvanya ormanında birtakım ayılar miyânında takrîben dokuz yaşında iki çocuğun oynamakta olduğunu görüp ayıları kışkırtarak ve kaçırarak çocukları tutma çalışmışlar ise de birisini kaçırıp yalnız diğerini tutabilmişler ve fakat çocuk dişleriyle ve tırnaklarıyla ve insânlık kuvvetinin mâ-fevkinde bie kuvvet ile müdâfa'a gösterdiği cihetle ona dahi pek güçlûkle muvaffak olabilmişler. Bu çocuk kumral ve uzun saçlarıyla ve garîb bir sîmâ ile nazarlara hayret verdiğiinden Polonya Kralı'na takdîm olunmuş ve ta'lîm ve terbiyesi için adamlar ta'yîn kılınmış ise de bu bâbda sarf-edilen emekler hep boşa gitmiş çocuğu insâna alıştırmak mümkün olamamış, sırtına giydirilen elbisenin verdiği zahmete tahammül edemez imiş. Ne zamân fırsat bulur ise elbisesini lime lime pâreleyip atar imiş. Hele lisân öğrenmek hiçbir vecihle mümkün olamayıp 'âdeta ayı gibi haykırır imiş. Yirmi iki yaşına kadar yaşamış ba'ide vefât etmiş.

İngiliz atbâsından Konur 1694 senesinde yine Polonya'da ve hatta Varsova şehrinde kezâlik ayı tıynetine tahavvül etmiş on yaşında bir çocuk daha görüp ahvâlini yazmıştır. Bu çocuğu Litvanya ormanında ahz ve girift ettikleri zamân bi'aynihî ayı gibi sayha eder imiş. Vücûdu dahi ayı tüyü gibi sert bir tüy ile mestûr imiş. Tûl müddet terbiye edildikten sonra biraz insâncasına aşamaya alışı ve birkaç sene ta'lîmden sonra biraz lakırdı söylemeye dahi başlamış, bunun üzerine ahvâl-i sâ'ifesine dâ'ir kendisinden ma'lûmât istemişler. Fakat o zamânları kuvve-i müfekkireden bütün bütün mahrûm olduğu cihetle 'âlem-i vahşetteki sergüzeşt-i ahvâline dâ'ir ma'lûmât vermemiş. Tabîb Lonur'un en ihtiyâr odunculardan ve en tecrübekâr köylülerden aldığı ma'lûmata göre zıkr-olunan Litvanya ormanında ayılar geç vakit dışarıda kalan çocukları kapıp götürürler imiş. Fakat bunlara bir fenâlık yapmak şöyle dursun yuvalarına götürüp orada çocukları severler ve oynarlar iken şâyet ve ayıcasına sıkıp da çocuğu ağlatacak olurlar ise diğer ayılar onun üzerine hücûm ve tekdîr ederler imiş.

Tabîb Konur'un köylülerden aldığı şu ma'lûmâra "El'ahdeten 'al-el-râvî" der idik. Ancak böyle ayı cibilletine tahavvül etmiş çocukların ber-minvâl-i muharrer vücûdu

târîhte mevcûd olduğu cihetle eğer rivâyet-i mezkûreyi bütün bütün redd-edecek olsak bu tahavvüle ne ma'nâ vereceğimiz de müttehîr kalırız.

Ma'hezâ insânların 'âlem-i vahşette tek ve tenhâ büyüdükleri zamân fazâ'il-i insâniyeden mahrûm kalacakları hakkında mâddi ve zâhirî misâl olarak yâlnız ber-minvâl-i muharrer ayı tıynetine tahavvül etmiş olan çocuklarla kalmayıp daha diğer misâller dahi mevcûddur. Ezcümle kurt hâline tahavvül eden insânlar...

Kurt Hâline Tahavvül Eden İnsân

Filib Kameraribos nâm muharrir hikâye eder ki 1544 târîhinde Hes dükkalığı ormanlarında ve bir bölük kurtlar içinde bir delikanlı bulmuşlar. Delikanlı kurtlar gibi dört ayak üzerinde yürür imiş ve o kadar çabuk koşar imiş ki arkasından yetişilebilmek mümkün olmaz imiş. Çocuğu bu sûretle dört aak yürümekten kurtarmak için pek çok çalışmışlar. Nihâyet göğsüne ve sırtına tahta bağlayarak muvaffak olabilmişler. O zamân Hes dükkası bulunan Prens Hanri merkûme havâceler ta'yîn ettikten mâ'adâ kendisi dahi bil-zât ta'lîm ve terbiyesine ihtimâm etmiş ise de sarf-edilen emeklerin cümlesi boşa çıkmış. Hakkında edilen mu'âmele 'âdetâ vahşî bir hayvân gibi şaşkın şaşkın bakıp hiçbir ehemmiyet vermezmiş. Gözü dâ'imâ kırdâ dâ'imâ sahrâda olduğundan 'âlem-i vahşeti medeniyete bil-tercîh her hâlde yine oraya kaçmak 'azminde bulunduğu anlaşılır imiş.

Koyun Hâline Tahavvül Etmiş İnsân

Hollandalı Tolpios nâm tabîb İrlanda kırlarında ve bir sürü vahşî koyunlar içinde ta'ayyüş eder şâb-ı ammered bir çocuk bulunduğunu rivâyet eder. Vücûdu koyun yapağısı gibi bir tüy ile mestûr olup aslâ tekellüm edemez ve koyun gibi melemekten başka telaffuza muktedir olamaz imiş. Al'et-i müdâfa'ası koyun gibi yâlnız başından 'ibâret olup lakin pek ziyâde kuvveti hâ'iz olduğunda kafasından kuvvet-i darbı herkesi tehdîd eder imiş. Bîçâre insânlığını bütün bütün ferâmûş eylediği cihetle kendisini 'âdetâ koyun zann-eder. Ve otlayarak ta'ayyüş eyler imiş. Hatta bir gün otladığı yerde bir kısrak kendi çimenzârına ta'riz etmekle bir tos vurarak kısrakı yere devirmiş, kendisini Amsterdam'a götürmüşler ve orada ta'lîm ve terbiyesine çalışmışlar ise de mümkün olamamış.

Bundan başka Burhav nâm mu'allim dahi beş yaşında gayb-olduğu hâlde vuhû içinde büyümüş olan bir çocuğu hikâye eder. Bu çocuk insânlığını bütün bütün unutmuş ve ot ve çimen ve yemiş ile ta'ayyüş eder imiş. Hatta sâ'ir vuhûş, meselâ zararlı otları öğrendiği ve tanıdığı cihetle onları yemekte ihtirâz gösterir imiş. Kendisini insânlık 'âlemine sokdukları zamân eski hayvânlığını gayb-ettiğinden dolayı mü'esser-i te'essüf gösterir ve aralık buldukça kaçmaya çalışır imiş. Burhav çocuğun bu hâlini 'âlem-i insâniyetin hiçbir vaktinde 'âlem-i hayvâniyete sa'âdet cihetince rüchânı olmadığına delil-i ittihâz edermiş.

Bu kabîl mütevahhişlerin târîhte pek çok emsâli olup hatta şampanyalı kız deyu şöhret bulan bir tânesinin sûret-i hikâyesinde görülen garâbete mebnî onun dahi ber-vech-i âtî zikri münâsib görülmüştür.

Şampanyalı Kız

1731 sene-i mîlâdiesi eylülünde Fransa'da Şalon nâm mahal civârında tahmînen on dört yaşında bir vahşî kız bulunup ismi Matmazel Lilan tesmiye edilmiş. O zamân bu kız hakkında edilen rivâyâtı şâ'ir-i meşhûr Rasin cem' ve tahrîr elemiştir ki hülâsası ber-vech-i âtî zikr-olunur.

Şampanya eyâletinin Sonya nâm hisârda uşaklar insân gibi bir şeyîn bir elma ağacı üzerine tırmanmakta olduğunu görüp tutmaya çalışmışlar ise de sincâb gibi bir hareket-i serî'e ile uşakların başı üzerinden atlayarak ve dîvârı tırmanıp aşarak yakında bulunan küçük bir ormana sığınmış.

Bu keyfiyet-i garîbeyi uşaklar hisârın senyörüne haber verdiklerinde mûmâ-ileyh mezbûrenin sığınmış olduğu ağacın etrâfını sardırıldı ve uşaklar kendisini tutmak için üzerine vardılar ise de cümlesini hayrette bırakacak bir çeviklikle yanındaki ağacın üzerine atlayarak ellerinden kurtuldu.

Tutmaya ğek çok çalıştılar mümkün olamadı. Nihâyet senyörün karısı uşakları geriye çekmiş ve ağacın dibine bir kûfe su koydurmuş olduğundan mezbûre ortalığı agyârdan hâlî bulup da harâret dahi cânına kâr ettiği bir zamânda inip vuhûş gibi kafasını kûfeye sokarak su içer iken uşaklar üzerine çullanıp yakalamışlardır.

Mezbûre uşaklara karşı o derece müdâfa'ya göstermiş ve o kadar kuvvetle herîfleri birer birer silkip atmıştır ki ta'rif kabûl etmez. Nasılsa kendisini hisâr içine sokabildiler. Hisâra girdiği esnâda işçinin elinde birtakım çin tavuklar görerek hemân sıçrayıp birkaç dakîkada cümlesini yedi. Uzun ve gâyet kuvvetli tırnakları bıçak makâmında isti'mâle sezâ olup bunlarla tavukları tiftik tiftik eder de öyle yer idi.

Bir müddet hisârda ve senyörün mâdâmesi nezdinde kaldıktan sonra sert ve kalın olan derisine bir nezâket ve bir tarâvet gelmiş ve çehresine bir beyâzlık ve yanaklarına penbelik 'âriz olmuş ve git gide güzelleşmekte bulunmuş idi.

Aslâ tekellüme iktidârı yok idi. 'Acayib ve garîb bir haykırıyla berâber alıkta bir ba'zı hayvânâtın sahasını taklîd eder idi.

En ziyâde sevdiği şey holide filânda râst getirdiği keçilerin tırnakları vâsıtasıyla gerdânını yırtıp kanını emmek idi. Keçileri kovaladığı zamân o kadar çabuk koşar idi ki bacaklarının hareketi görünmez idi. Karada koştuğu kadar sür'at ve sühûletle suda dahi yüzer ve peşine düşüp de kovaladığı balığı elinden kaçırmak pek nâdir vâki' olurdu.

Pek çok vakte kadar insân gibi giyinmek ve yemek ve yatmaktan nefret gösterdi. Dâ'imâ yemek için çiğ et ve içmek için kan arayıp tenezzüh vaktini ya ağaca tırmanmak veyâhûd suda yüzmekle geçirirdi.

Birçok vakit bu sûretle yaşadıktan sonra çat pat lakırdı söylemekle başlamış ve mâsebâk ahvâli üzerine sorulan sû'allere insâncasına cevâb veremeyip gayb-etmiş olduğu bir refikinden sûreti müfâratini ber-vech-i âtî hikâye eylemiştir.

“Bir gün ikimiz birlikte bir nehir içinde yüzer iken bir ses patladığını duyduk. Korktuk, suya daldık. Meğer bir avcı imiş. Sonra nehirden çıktık bir ormana daldık. Ormanda tesbîh gibi bir şey bulduk, bunun üzerine bir kavga çıkardık, tesbîhi ikimiz dahi bilezik gibi kolumuza takmak isterdik, arkadaşım benim koluma vurdu. Ben dahi onu kaldırıp yere vurdum. Her tarafı pârelenmişti. Sonra acıdım, ağaç sâkızı kopararak yaralarının üzerine koymak için bir ağacın üzerine çıktım. Ağactan inip bakayım ki arkadaşım yok. İşte bundan iki gün sonra siz beni tuttunuz”

Kıza daha evvelki hâllerini sû'âl ederler idi. Ancak “Daha evveli de böyle idim” demekten başka cevâb bulamaz idi.

Sûret-i ma'îşetinin tebeddülü üzerine uzun uzadıya hastalığa dûçâr olup o evvelki fevkâl-'âde kuvvetini gayb-etti. Lakin çiğ ete ve kana olan heves ve iştihâsını mümkün değil gayb-edemeyip bir çocuk gördüğü zamân kanına olan istihâsından nâsi hep çocuğun yüzünü yalardı.

Savini hisârının senyörü vefât eylediği zamân bîçâre kızı bir manastıra hapis-ettiler. Bîçâre serbestî-i harekâttan bütün bütün mahrûm kalınca pek fenâ bir hâle dûçâr olup gûyâ tebdîl-i hevâ etmesi için kendisini manastırdan manastıra nakletme başladılar. Ondan sonra ne olduğu ve nereye gittiği hakkında hiçbir ma'lûmât alınamadı.

İşte bu gibi vukû'ât ve mevcûdât isbât eder ki insân hâl-i vahşette ve tek ve tenhâ bir sûrette yaşayacak olursa cibillet ve muktazâ-yı insâniyeti bütün bütün gayb-edip 'âdetâ behâyim menzelesine iner ve herhângi nevi' hayvânın yanında bulunacak olur ise o hayvânın tabî'atını alır.

Bir Küçük Mülâhaza

İmdi hâl bu merkezde iken insânın sarf -ı hasâ'il-i mülkiye ile kalarak 'âlemde hiçbir fenâlığa nisbet etmemesi muhâl olduğunu da'vâ eden felâsifenin i'tikâdlarını teslîme mecbûr olacak-mıyız?

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ahmet Midhat Efendi, yalnızca bir Tanzimat romancısı olarak değil, Türk edebiyat ve fikir tarihinin de önemli yazarlarından ve fikir adamlarından birisidir. 1871-1872 yılları arasında yayımlanan ve ardından din aleyhtarlığı yaptığı gerekçesiyle kapatılarak Ahmet Midhat'ın sürgüne gönderilmesine yol açan *Dağarcık* dergisi, onun bir fikir ve felsefe adamı olarak karşımıza çıktığı önemli yayınlardandır.

Çalışmamızda temel olarak üç amaç üzerinde durduk: *Dağarcık* dergisinin ilk kez tamamıyla Latin harflerine aktarılması, sistematik indeksinin oluşturulması ve derginin biçim ve içerik açısından tahlil edilmesi.

Dağarcık'ın daha önce Ahmet Midhat ve felsefe ilişkisine veya yalnızca felsefi konulara dair bazı çalışmalarda yer verilen kısmi çevirilerin ötesinde, ilk kez bütün yazıları kapsayan bir çeviri yazısının yapılması ile edebiyat tarihi araştırmalarına katkıda bulunmayı amaçladık. Yalnız Ahmet Midhat değil Recaizâde Mahmud Ekrem'in de bazı çeviri ve telif eserlerini de yine bu dergi içerisinde yer aldığını gördük. Bu sayede hem edebiyat ve felsefe gibi alanlarda yapılacak çalışmalara, hem de Ahmet Midhat ile ilgili yapılacak bundan sonraki araştırmalara verimli bir kaynak sunabilmişizdir, diye ümit ediyoruz.

Dergiyi biçim yönünden olduğu gibi içerik yönünden de tahlil ettik. Bu kapsamda yalnızca bu 10 sayılık külliyat içerisindeki yazıların hangi konu ve türlerde yazıldığına değil, itham edilmiş, sansüre uğrayarak kapatılmış ve sahibinin sürgüne gönderilmesine neden olmuş olan dergiyi bütüncül bir bakış açısıyla ele almaya gayret ettik.

Derginin çeviri yazı ve sistematik indeks kısımlarına göre daha çok ağırlık verdiğimiz bu içerik tahlilinde amacımız, Ahmet Midhat'ın halen bazı kaynaklarda *Dağarcık* döneminde materyalizmi savunduğu iddiasının asılsız olduğunu ifade etmek oldu. Elbette bu yöndeki ifadeler bizim de çalışmamızda atıfta bulunduğumuz geçmiş çalışmalarda sunulmuştu. Ancak *Dağarcık* gibi Ahmet Midhat külliyatında önemli bir yer işgal eden derginin ilk kez tamamen çeviri yazısının yapılmasının ardından yeni bilgi ve belgelerle bir kez daha inceleme ihtiyacı duyduk.

O, Tanzimat'ın yüzünü Batı'ya dönmüş atmosferinde, eline geçirdiği tüm yabancı kaynakları bir an önce okuyup süzen, bu heyecanı nedeniyle çoğu alanda derinlemesine bir düşünür değil, yüzeysel bir araştırmacı olarak kalan, sade bir dille halka ulaştırmayı amaçladığı bilgileri ivedilikle aktaran bir yayıncı ve yazardır. Geçmiş çalışmalar ile bizim çalışmamızda yer verdiğimiz, Ahmet Midhat'ın *Dağarcık*'taki yazılarında kullandığı ifadelerde gördük ki Ahmet Midhat, materyalizmi kabullendiğine yönelik beyanlarda bulunmamış, fikirlerinde materyalist ya da ateist olmadığı gibi materyalizmi safdışı da bırakmamıştır. Onun amacı, Batı'da cereyan eden ve kaynakları Doğu'ya yeni ulaşmaya başlayan bu fikri akımları incelemek ve bunların Doğu'daki din ve ahlak algısına ters düşmeyen kısımlarını alarak bir senteze ulaşmaktır. Bu materyalist fikirleri tartıştığı her yazısının sonunda *Kurân-ı Kerim*'e atıfta bulunduğunu, İslâmiyeti ve onun kutsal kitabını felsefeden üstün tuttuğunu, Ahmet Midhat'ın çalışmamız içerisinde yer verdiğimiz ifadelerinde tespit ettik.

Sürgünden sonra onun materyalizm nevinden felsefelere bakışı katılaşmıştır. “*Ben Neyim?- Hikmet-i Maddiyeye Müdafaa*” kitabında sert bir dille eleştirdiği materyalizme karşı bu tavrında, şüphesiz ki sürgüne gönderilmiş olmasının ve yakın dostu Beşir Fuad'ın intiharından, taraftarı olduğu pozitivism-materyalizm gibi akımları mesul tutmasının payı büyüktür. Oysa Ahmed Midhat, *Dağarcık* döneminde de daha ılımlı bir şekilde yaklaştığı bu tür akımları Kuran'ı ve İslâm'ı reddederek ele almamıştır. Ahmet Midhat'ın sürgünden sonraki bu sert tavrında, sürgünde yazdığı *Menfa* adlı eserinde de zaman zaman dile getirdiği gibi, toplum tarafından yanlış anlaşılmanın verdiği bıkkınlık vardır, demek yanlış olmaz. Halbuki tüm bu bilgiler ışığında diyebiliriz ki Ahmet Midhat, Doğu'nun ahlaki ve manevi yapısından ve İslâm ile *Kurân*'dan kopmadan Batı'nın fikir dünyasını anlamayı ve uygulamayı amaçlıyordu. Tıpkı *Felâton Bey ile Rakım Efendi* romanının kahramanlarıyla alegorik bir şekilde anlatmak istediği gibi...

Dağarcık tahlilini ağırlıklı olarak Ahmet Midhat ile materyalizm üzerine kurmamız, dergi içeriğinin ve sürgüne kadar giden akıbetinin karşısında bir gerekliliktir. Biz, *Dağarcık* dendiğinde Ahmet Midhat'ın materyalizm eleştirisi, uğradığı sansür ve sürgün akla geldiği için, çalışmamızın temel izleklerinden birini bu doğrultuda tuttuk ve tahlil ile tespitlerimizi bu açıdan yaptık. Sonuçta, atıfta bulunduğumuz geçmiş çalışmaların çoğunluğunda olduğu gibi biz de Ahmet Midhat'ın materyalizmi benimseyip

savunmadığını, onu dinin önünde tutmadığını ortaya koyduk. Bu noktada bizim çalışmamızın farkı, *Dağarcık*'ın ilk kez bütün olarak çeviri yazısının yapılarak ve derginin bütününe bakılarak bu tespitleri pekiştirmiş olmamızdır.

Ancak bu çalışmanın ilerideki çalışmalara yalnızca Ahmet Midhat ve materyalizm sınırları içerisinde değil, zengin içerikli bu derginin elverdiği tüm konular açısından kaynak olmasını umuyoruz. *Dağarcık* külliyyatında yer alan ve ilk kez tamamıyla çeviri yazısı yapılan bu yazıların yalnızca Ahmet Midhat ile materyalizm ilişkisi için değil edebiyat, felsefe, sosyoloji gibi alanlarda pek çok yeni çalışmaya kaynak sağlayabileceğine inanıyoruz.

Bu nedenle çalışmamızın tüm bu alanlara küçük de olsa katkısı olması, edebiyat ve fikir tarihimizin dokunulmayan yerlerine dokunması, edebiyat bilimi için yegane temennimizdir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ahmet Midhat (2009), “*Ben Neyim? Hikmet-i Maddiyeye Müdafaa*”, Ö.Fedai (çev.), İstanbul: Şûle

Ahmet Midhat (2002), *Menfa*, H.İnci (hzl.), İstanbul: Arma

Berkes, Niyazi (2003), *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, İstanbul: Yapı Kredi

Devellioğlu, F. (2005), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın

Esen, Nükhet (2014), *Hikaye Anlatan Adam: Ahmet Mithat*, İstanbul: İletişim

Karaca, N.T. (1992), *Celal Sahir Erozan*, Milli Eğitim Bakanlığı.

Okay, O. (1975), *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Midhat Efendi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları

Okay, O. (2005), *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh

Tanpınar, A.H. (2006), *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi

Uşaklıgil, H.Z.(1987), *Kırk Yıl*, İstanbul: İnkılâp

Ülken, H.Z. (1994), *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken

Sürelî Yayınlar

- Akgün, M. (1999), “1839-1920 Yılları Arasında Türkiye’de Aydınlanmanın Uzantısı Olarak Temsil Edilen Felsefi Akımlar”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 40, 1, 475-497
- Uçman, A.(2013) “Ahmet Midhat Efendi ve Batılılaşma”, Yeni Türk Edebiyatı Dergisi, 7, 17-26
- Enginün, İ.(2013), “Ahmet Mithat Efendi: Yazarın Yaşama Gücü”, Yeni Türk Edebiyatı Dergisi, 7, 7-16
- Daşcıoğlu, Y.(2013) “Dönemlere Göre Değişen Algılar Karşısında Ahmet Mithat Efendi’nin Romancılığı”, Yeni Türk Edebiyatı Dergisi, 7, 37-44
- Kefeli, E. (2013) “Bir Toplum Mühendisi Olarak Ahmet Mithat Efendi”, Yeni Türk Edebiyatı Dergisi, 7, 27-36
- Doğan, C. (2013), "Doğu ile Batı Arasında Bir Türk Filozofu: Ahmed Midhat Efendi'nin Hayatı ve Bilimsel/Felsefi Düşünceleri Üzerine", EKEV Akademi Dergisi, 56, 191-216
- Öktem, Ü. (1992), “Charles Darwin'in Evrim Kuramı'nın Tanzimat'taki Etkileri”, Ankara Üniversitesi DTCF Felsefe Bölümü Dergisi, 14, 241-253
- Göktaş, İ.(2010), *Ahmet Mithat Efendi ve “Hikmet-i Cedîde”*, A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 44, 65-80

Diğer Yayınlar

Ahmet Midhat (1871), *Dağarcık*, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu No.0474,
<http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/data/HTU0474/index.djvu> ,(10
Mart 2014)

Okay, O. (1989), *Ahmet Midhat Efendi Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm
Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul: TDV

EKLER

EK-1: *Dağarcık* dergisinin Osmanlıca nüshalarının tam metni.

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DAĞARCİK DERGİSİNİN ÇEVİRİ YAZISI,
SİSTEMATİK İNDEKSİ VE TAHLİLİ**

2.CİLT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Koray SARIDOĞAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç.Dr. Okan KOÇ

HAZİRAN – 2014

EK-1:

Dağarcık dergisinin Osmanlıca nüshalarının tam metni. Kopyalar Hakkı Tarık Us Koleksiyonu'ndan¹ alınmıştır.

¹ Ahmet Midhat (1871), *Dağarcık*, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu No.0474,
<http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/data/HTU0474/index.djvu> ,(10 Temmuz 2014)

بعض منہجیات آثار ابہ فہرک دلالت ایسے ہی پرطام غرائب کتبیاں و حکمای
مفہمہین و ماخرین طرقتیوں اراد ایڈلان محاکات مفہمہ ہی و بعض تراجم
احوالی حاویند .

محرری
{ احمد دہمت }

جزو نمبر ویسی

مواد مندرجہ

- ۱۶ قرینہ ل
- ۲۰ عثمانیوں کے اصلاحی
- ۲۵ ارضک قدری
- ۲۶ علم اللہ فن
- ۲۹ قریم محار بہ سنک مبدئی

- ۰۲ افادہ مرام
- ۰۳ کتاب مطالعہ سی
- ۰۶ کڈران حیات
- ۰۷ اجد مدحت
- ۱۰ دیوژک ترجمہ حال
- ۱۵ حیوانانہ افکار جمیت

فیثاتی فروشدر .

ابلیک دفعہ

اولیق اوزرہ محرک ذاتہ مخصوص مطبعہ ہ باصلدی .

استانبول

۱۲۸۸

(الله) هر انوك نائل اولدينى رصبت
 عومديه بوده نائل اولور ايسه طغارجق
 بو حالمه قاليدرق امير عيارك طغارجقنى كچي
 بيود كچه بيونمكه دى مستعدار .
 براخطارم قائدى كه سوزى تورمكسرين
 آنى ده ايراد ايله يم . اخوانن اكرم بك
 افنديك نغمه سغرى مقدمه سنك دلالت
 اينده بيله جصكى اوزره مشار الهيك
 بوبله بر طاقم طغارجق محفوظى شليرى
 اولدينى كچي سا راخوانك دىي محصصول
 قلارى اولارق بريكش انزرى بولمجه جنى
 ملحوظ اولديفنندن اكرجه چله سنك
 برطغارجقده جمع ايدلسنه راضى اولورلر
 ايسه (طغارجقك اوستونده يازىلى اولان
 اولطيه به) ارسال ايدكلرى حالمه كندى
 نام واهضارى التنده اولارق طغارجقده درج
 ايديلور .
 يازىق دكيدر كه امك صرف اولندرق
 قله انمش بولنان كوزل اترمسكلر تكندى
 كچي صندوقده حفظ ايدلسون ده ندا اوله
 چتمسون .
 بولر قله انديغى زمان البته قله الان
 ذات اصلنده براسفاده كورمش ده آنك
 ايجون قله انمشدر . اوله ايسه براسفاده بوي
 وطن قرتداشلميزه نعيم انك وطنپوروك
 شانلندرد .
 احمد مدحت

كتاب مطالعه سى
 [شاعر مشهور وولرلك افكارى اساس
 اتخاذ ايدلسندر]

مجاهللك اسمى «طغارجق» اولسون ديدم .
 و بوقرار اوزرته انشه باشلام .
 بو قارنده دىي ديديم وجهله برخلى
 موجودم وار . خصوصيه اولور ارباب
 قلى عثمانلى ارباب قلى ككچي (مايوس
 اولدقدن باشقه) بر ساعت وقتلرينى بيهوده
 كچورم بوب بالكر اخوان وطنده ده دكل
 بالجه اخوان زمان ايجون كچه كوندوز
 چالشه ارق برانندن مطبوعات نشر ايشه كلرى
 جهنله طغارجقده قونيله جنى مواد برانندن
 آقوب كله چكندن بولرلك شمدىكى موجودىنى
 بر دن طبع ونشره بالوجوه وسم كافى اولدينى
 ككچي بو وسع پسررينى اوقونه جنى
 و يازيله جنى شيرك اوله بولرلك مجله له
 طبعنه دىي كافى اوله چيغفشدن ازالقنده
 بر بولرله كوچورك رساله شكلنده مجله له
 نشر يته قرار ووردم .
 شوراسى اخطار ايدرم كه (طغارجق)
 بنى سائر خدمتلمدن منع ايتبه چكدر .
 (لطائف آثار) اسميله چيقارمقده اولدينى
 رومانلرده و ضروريا مثال عثمانيه حكيمانك
 نصو بونده دوام ايله جكم كچي (كائنات)
 اسميله باصوب نشر ايتكمده اولدينى تاريخ
 عموميك «انشاالله تعالى» بهمه حال ختامى
 اخوان وطنده و عدا انمش اولديغى مندن آنى
 دىي اكله سعى ايله جكم .
 محضا وقتى طغارجقده اشتغاله دىي
 مساعد كوردن كمدن آنك ايجون بو كاه
 ايتدار ايلدم .
 بو طغارجق شمدىكى حاليله بهمه حال
 اولون بش كونده بر دفعه طولار . ايجق

افاده مراد

مصاحبت و مواسلتىنى كندم ايجون
 بولر نغمه ياد ايكه اخوانه تعريفه حاجت
 اولدينى وجهله فرنگيه يازش اولان
 آثاردن نظر دىي جلب ايدن شلره تصادف
 ايدى كچه بالكر مطالعه سيله قناعت
 ايله ميتركه ترجه ايتك دىي اونه دىي
 عادت ايدمش اولدينى برشيدرد .
 حالم بالكر بولندن عبارت اولوب انباى
 مطالعه بعض كره اوله شلره تصادف
 ايدرم كه بيله نه سيبه منى لسائيم بولنان
 لسان عثمانى اوزرته اوله بولرلك نصو بر
 ايدله ماش اولستندن ياغى متأثر اولورق
 «اقالم عثمانى لسائيه بوبله بولرلك نصو بوي
 ممكن دكيدر» ديو آنى تطبيق برشى دىي
 كندم قله انمش چالشورم .
 انسان ايجون بعض احوال وحر كانه
 بنه كندى سنك اعتراض ايتى خلقى كچي
 برشيدرد .
 بعض كره كندى كندى دوشوروم ده
 نه بر غز نه به درج ايدله بيلجك ونه ده
 كتاب شكلنده باصيله ميه جنى اولان بوبله
 برطاقم شلرى يازىق ايجون صرف ايتديكم
 زانلرك بيهوده اوله چغندن طولانى كندى
 كندى اعتراض ايدرم .
 فقط آدمه بوبله بولرلك كنجسه آنك
 جولى دىي بنه درحال خاطره خطور
 ايدى كچي هر كس عندنده مجربرد .
 با برين بولموش حرر اعتراض فكرينى
 متعاقب بنه بولرلك كندى ايدرم كه وارسون

طغارجقده بوده بولسون . حاضر
 بولسون ده اقتضا ايدر ايسه طبع و نشرى
 ممكنار .
 فقط مطالعه چونا دكجه بوقبل شلر
 دىي چونا نغمه باشلامى . خصوصيه
 بعض شلر وار كه صحيفه اخوانجه دىي
 استفاده بوي موجب اوله جنى .
 مثلا فنونك تقياتيله ميسر اولان
 بعض كدفيات شر بيه . ازجهله وسعت
 افكارينه و و فرت قوت و اقتدار يته جهانى
 حيران انمش اولان ذوات مشهوره لك ترجه
 حاللى . خصوصيه بولموش مجرب وسعت
 افكارينده هر كسى حيران انمش اولان
 ذوات مشهوره لك بعض محاسنات
 حكيمانه لى كه اساسى بديهياندن عبارت
 كچي كور بنور ايتك انسانك اوقوجيه
 اوقوبه جنى كلور . اكر اوقوبان آدم
 اعمال فكر دىي ايدر ايسه ارتقى كسب
 ايدله جك نلنده غايت اولور .
 نهايت بولرى طبع ونشر ايتك
 آرزوسته دوشدم .
 فقط بولرله نه اسم و برملى . كتاب
 دكل كه براسم و بريم . مجموعنه دكل كه
 براسم مخصوص اولسون . اولسه اولسه
 ايجنده كى هر مائه لك براسم مخصوصى اوللى .
 (اوراق پریشان) دبسمه كال بك
 افندى نى تقليد انمش اولقلم لازم كلوب
 حالبو كه مشارك يهيمى تقليد بيم حدم دكل .
 لشكره خاطر يمه كلدى كه بن بولرى بوده
 طغارجقده بولسون . ديه جمع ايدر ايدم .
 هايدى شولرى جامع اوله جنى

کتاب مطالعه سی اسکریا ارباب مطالعه بی تقدیر اوستاد بر . بعضی آدمی را در که واقف به چشم دیده هوس ابدی بر طمّ با در و روبر کتاب آلود . حال بود بر با بارواج صحیفه سی اوقونجه اوستاد بر . اوقور . یلورمیکر که بوحالک سینی نهدر ؟ یلوب تلید کردن قطع نظر خاطر کلان سینی بن سوله بم . اوقونان کتاب منزل اولمد قلدن صکره البته بر انسان طرفدن قله آئنددر . بو انسان ایسه قوه فای و وسعت افکار جه سزدن یادها عالیدر . یادکدر . اگر عالی ایسه محر کتاب سزک بوندن مگر حال مطلقا فنا کوره چکندن و کتابنده سزی کشندی درجه سنه ایصاله جالبه چندن آنک بوهمی البته سز آخر کلور . چونکه بر انسانک ایلکنه حال شور ز ایسه بوهمت او انسانک فنا سنه تنگ جلت عدادینه ککرمش بر شیدر . ایسته کتاب مطالعه سندن اولایونک ایچون خوشلا سزک . اگر کتابی یازمش اولان آدم سزدن ده حال دکل ایسه آنک بر ایا تنگ ایسته دیکی افکار سزجه ذاتا سزوخ آئمش و بلکه ده کلوب کیمش اوله چندن سندی آنک محررانی اوقونمدن خوشلا سزک که بونده اولان حقکر هر حالده مسلمدر .

یک اعلاهیخ کتاب مطالعه ایاملی می ؟ حاشا! مراد اولدکل . ککتاب مطالعه سندن اول قدر لذت آن آدم واردر که منظم را فایده و کوزلده کتابی صره سیه بر شیدر باش اولان بر کتبخانه به کبردیکی زمان کندیسی ارباب فضل و کمال هسب را راه طویلا نه رفی صفا آئمش اولد قاری بر بریم عرفانه کومش قیاس ایدر . کوندز افزامه قدر و کجه صباحه قدر کتبخانه ده فالش اولسه جانی صیقل . فقط بر یوزر که ارباب مطالعه دن بو قیصل ذوات براز نادرجه در . کتاب مطالعه سندن بقان اوصالانلر ایستدک . ارباب مطالعه میانده اکثر اولدینی در میان بوقسه فی الحقیقه دنیا ده مطالعه قدر اهمیت و بر به جک همان هسج برشی بو قدر . حیاته یعنی محافظه حیاته نه قدر اهمیت و بر یوزر ؟ ایسته مطالعه به دخی اوقدر اهمیت و برمش اوله ق سزادر . بز حیاته نیچون اهمیت و بر یوزر ؟ اولومدن فورقدیمز ایچونمی ؟ ظل ایدر که کمال حق بر آدم یله اولومدن فورقدیمز ایچون حیاته اهمیت و بریمز . اوله ایسه هر کسک اطول عمر آرزوسنده بولمنسنده کی سبب نه در ؟ مطلقا بو عالم وجودده مشاهده سیه مثلند اوله جتی خصوصاتی دهه چوق کورمک و آنلردن لاجتی لذتک دهه چوغنی آئقدر . اوله ایسه حیاته ک بلک استقباله طوغری اولوب کتسی می آرزو اتلی یز ؟ ماضی به دخی مر اجتهله تمید حیاته همت ایتنک کار عاقل دکلیدر ؟ واردر که صحبتنه جان آتار سزک . چونکه سزک بو کون ردوستکر اجناسکر واردر که صحبتنه جان آتار سزک . چونکه

مخاضر سندن مثلند اولور سزک . یارین اولور سزک وفات ایدر . ناسف کزدن اغلا سزک . سبب ؟ چونکه انسان بری طومش کی دنیا ده یله ایکنر شایه میوب اش ایستز . دوست ایستز . نعاظی افکار ایدر جک ایا ان ایستز . جانان ایستز . حال بود که سوزلدن صحبتدن خوشلا یلور محاضرسسی روحه فرح و بر آملر آرزو لور . ایسته سزک اوقونان ایدن دوستکر بر چوق آدملر ایچندن آرابوب بولدیکنر احادن اولدینی ایچون غیوریتنه ناسف ایدنیکر ! اوله دکل ؟ البته اوله اوله جتی . بشقه بر سببی بو قدر . یک اعلا بالکر حیات حاضر کزده دوست ارامنه و آتلی غیبه ناسف اولغه سزی مجبور ایدن نهدر ؟ حیات حاضر سزک حیات کزده حیات ماضی دکل ؟ بالار بکرک هر شیشه وارث اولدیکر . آنک عظمت وشوکتی یله کندیکره مال ایدرک حالا متفکر اولور سزک . حیات بری نیچون کندیکره مال ایچور سزک ؟ بر اده او مور و تنگ اولان حیات ماضی به مر اجتهل ایدیکر . اولورده بلاق دوستلر بولور سزک . آنلری ده حیات حاضر دوستلر بکر قدر سوه یلور سزک . بو نه ایله اولور ؟ البته مطالعه ایله . کوزل آ . مطالعه جان صیغور ، دیدی ایدک . شمدی ده بزه مطالعه توصیه ایدیلور .

تمام ایسته زده سز مطالعه بی کوز یله توصیه ایده نلش اولوق ایچون بر مثال محرر سوزی اوریمش چوریمش ایدک یا . سز نه دیش ایدک ؟ سزک بو کون بر دوستکر واردر که صحبتنه جان آتار سزک . چونکه محاضره سندن مثلند اولور سزک ، دیش ایدک . محاضره سندن مثلند اولوجه او دوستکر دن چاکر صیقلایق لازم کلور . البته صیقل . فقط با قام ملاحظه ایدم . چیما سز او دوستکر ایلک کوردیکر کون دخی محاضره سندن مؤخر اده سوزکر اولدینی زمانکی محاضرسسی قدر مثلند اولدیکر می ایدی ؟ ممکن دکل . بوئی دعوا ایتنک بر کوروشده . درون دلدن وجان کورکلدن اولردم دیک اولور که خلاف طبیعتدر . البته بواش آئندیکر . بالکر بر دوستنه کل دیکر نه و ده ایدیکر بر چاخنه دخی بوله بواش ایدیکر . محاضره نلندن مثلند اولغه باشلا دیکر . دنیا به کلورده کوزلر بکر ایچدیکنر کی بون دوستلر بکر می بدن کورم دیکر یا . امدی نصل که سز یعنی مطالعه دن جانلر بکر صیقلان ذوات حیات حاضر بکرده نعاظی افکار و مصاحبت و مواسنله دیدیکر لذتی بواش ایدیکر . بالندر بر مرتبه ایصال آئمش ایسه کر مطالعه دن اوصاف میوب لذت لالدر دخی عین سزک کی بواش بواش و باتدریج اولدر تپه بی بولشدر . مثلا بونلر بر ککتابخانه بی حیات ماضیدن عبارت بر عام فرض ایدرک اوله کبردیکه . بعینه بر آدمک اوله طمّ ایدینی

تصادف ایدرسک . بونلک میسوری
 اولیکلر قدر پارلاق دکلر . رنگری
 صولشدر . طرفین تصادف ایدرسک
 چیزار اولکی کبی انسان بوزنه کور
 شیر دکلر . چاغیان صولر دخی
 راقلمنی غیب ایدرک بولامنه باشلار .
 هسی قنالشور . هسی زوانی کوستر .
 اولومک کولکدسی مارشودن باش کوستر .
 بونلر ایسه اوادی بناسیجه اوچورومک
 بافلاشدیغنه دلالت ایدر .
 چاره بوق . بولمه دولم اغلی .
 اوچورومک تاکنارینه قدر وارملی .
 هایدی برآدم دها !
 ارتق دهشت انسانک حسنی طاعنیر .
 باش دوز کوز بولاتور . ینه یوروملی .
 او بر آدمی دخی آتملی .
 کبودونلری ؟ . ارتق بولنلیدی .
 هرکس بورادن دوشدی . هرکس
 بوراده غیب اولدی .

محمد مدحت

بوسونه نك غایت ساده برصورتله سرد
 امش اولدیغی شوقلر وجدالیه بولدیکه
 بیویه بیویه اوردرجه به وارا بلور کوشدیکه
 حالده کندیسنک تعریف ایدرکی بولمه
 اطرافزده بولسان نیجه لری و چترالری
 کوره کوره وارا اقد . براوکه دی اوچورومی
 در خاطر ایدر ایدر کیمک شوله طور سوسون
 کوزنی قیالی و بونلکه بر ایلدیکه
 کیدنلر بونلکه کوزلری دوت ایدرکی

اوچورومه طوغری کیملی . (کینز ایسه نك
 سورویه سورویه کوتوره نك)
 بولالی بولمه ده بیک مانع بیک مزاح
 بز زجت ویر یور . یورخونلق ویر یور .
 بوحالده ده کوزومه کوروب طوره شده
 اولدیغ اوچورومه کیمکدن اعراض
 ایدورم . بوق بوق . دبه اوقوت لایق قطع
 تضییق ایدور . یوروملی . قوشلی .
 ایستنه سنلر بوقدر سرعتلی گذران
 ایدور .
 مع هذا انسان بعض کره منسلی اولبور .
 اوقور فوج بول اوزریمه بعض آثار صوره
 کوزل چیچکلره تصادف ایدور . بوارالقی
 آراچنی طورمنی ایستورم . فظا و کیرودن
 دورتوب طوران قوت برآقکه . و یورو
 بورو . دیر طوره تضییق ایدر . بنابرین
 انسان هرا و کونه کلان بوکی کوزل شیری
 دخی ارقه سسته برآقده رق کچوب کیدر .
 قور قیج ولوله ! مدافعه سی مشکل
 خرابی !
 بولمه کچراکین « اوج بش چیچک قویاره
 یلدم برانکه کتور بورم » دیوانسان منسلی
 اولور . چه قائمه که بولمه صبحا حدن
 اقتسامه قدر انسانک الله صولار . الله
 بر قاج ده میوه وار که دها طاهتم دیر ایکن
 غیب اولوب کیدر .
 نسلی می ؟ سو نیچی ؟! داتما
 اینیلور سنک فاقلبورسک . او مددهش
 اوچورومه باقلاش بورسک !
 کیده کیده هسی باشلار فنا بولمه .
 دها آن چیچکلکی کل کور بعض نیچده ره

برملکسه بکی کوسمی و او ملکنک خلقنی
 طانیجه به قدر جانی صغلی قیدلیدن
 اولموق آنلر دخی آراتنی جانلی صغاش
 ایسه دیوش و ایش طانده طانسه نافر دوسی
 طوسی به قدر معارفه کعب ایدر کدن صکره
 بونلر کیمکده سی اولور اولر مجامعده به دخی
 قیاس قبول ایدر کیمکدن ارتق بر دها
 کینجه ایدن چیغه من اولمور .
 حتی بونلرین بهضلری بر درجه به
 وارشلردیر که برشوال محرر تصور ایدر کیمک
 حیات ماضی نی (کاغچی محررین بر حیات
 اولدیغنه کوره حیات ماضی دخی شامل
 دیکدر) صرف حیات ماضی بر ترجیح
 ایشلردیر .

عجایب حظری بو قیدر ؟
 واقعا انسان « بوقاروده دخی دیدنیز
 وجهله « بری طومش کی پایه بالکرا و طومره من .
 ایش ایستر . دوست ایستر . یک اعلا بقالم .
 حیات حاضر دوسلری سزنی فصل
 اکلندیر . نوبه کوتوردر .
 بز تصویر ایدر کیمک آدملر کینجه ایدر
 ایچنده بر دوست بویه بلور که کندیسنی
 چار اقتضای طالی بیدنی خریطه و اول بایده
 یازدیغی کتابلرله برآده کزیدیر . دیکر ریستی
 بویه بلور که بوکرة ارضدن قطع نظر عالم
 افلامی نمانشا ایدر . اولوده اوله بر دوست
 بویه بلور که کندیسنی باغچه به کوتور مک دکل
 بلکه چیچکلر ایچینه صوفاری اوراسنی
 کزیدیر . علم نبات علامتسندن بریسنک
 اولغونه « بو کون زهری کزیدیر » دیوب دبه
 « فلاں بری فلاں بری کوردم » دیدکدن

گذران حیات

[مشاهیر محرریندن بوسونه نك بر مقاله سی]
 عمر بر بویه بکزه بور که نهائی غایت
 دهشتلی بر اوچورومدر . بویه ایق
 آتار آتمز کیفیتنی بزه خیر ویردیر . فقط
 چاره نه ؟ بر کره فرمان بوردی . داتما
 ایلر بویه حرکت اغلی .
 کبروسنه کبرو دونک آرزوسندیم .
 « بورو بورو » دیورل . کوزه کورومز
 بر قوت بزنی ارقه من دن ایبور . نهمه حال

صکره « بن صاحبان بری بر سنلک ایچنی
 کزوب ده بجه مردم » دیدر کی مشهوردر .
 بویه اولجه و عالدله عقله حیرت ویر
 نیجه عجایب و غراب کشف اتمش بولسان
 ذوات کرام هب حیات ماضیه و کینجه ایدر
 ایچنده بولندقدن صکره اوچاتی هر شینه
 تقدم ایدر الله حقایدرل .
 اوله ایسه عاقل اولان کیمسه مطالعه دن
 اوصافنی دکل بو کاحیات قدر اهمیت ویر .
 حیات حاضر نی حیات ماضی دن دخی باعلاوه
 اوزالتنی ایسته بایله ایشلر سزوقتی کینجه ایدر
 کچوردر .

کناک یکسی اسکسندن اهدر .
 زربانی کنایانلر انسانکی کتابلری دخی
 اوقوروب افکارک انقلابانی موازیه ایدر ایدر
 بازمشدر . اعصار قدیمه افکار بری عصر
 حاضر افکار بیه مقایسه ایدر کازمشدر .
 خلبای بهیوده ایله هیولایی کور کیمک
 دیو طوانه باققدن کتابه باقق اولادر .

برس نوجوانیده کور بوم که بوسه تانک اهمیت واقعه منی تقدیر ایدرک خفته بر متوال مترجم عقابانی ابراد ایدیکی عمری بربری پیکرک برشکر خنده سی انجور فدا اید بولور و یا خود انککه مستعد لر . بولرک نظرنده عمر دینلان ششیک بوسه تانک دیدیکی کچی عاقبتنده کی اوچورومی ملاحظه ایده جک قدر بر اهمیت اولسه بونی اوله فدا اید بو پروری ایدی ؟ دکل ده اشدانسنده کلامع آه عمک لک آخرینه کلپوروز و حسابجه ایلکینی آناچنمردیم آلت طرفی اوچورومدن عبارت اولان خلاصه تصادف ایده جک ده بینه حسابتک طولش اولسندن بی خبر اوله ارق کویا سعادت برصاف نظرینک اوکونده دهاییک قدری واریمش آه تدینمزد آدی بر قدمه دهه چمنی انجور آپوروشنر کچی طورا بوزور . تا بالدر کولدر اشانی به وار لانیجه نزه کیتدیگری نه اولدیغمری بیلوزور . شهره عمرده بیک مانعک بیک مزاحمک بزه بورغونلق بریدیکی خفته کی فکرک اول قبول ایلکه شان اولان بر فکردر . فقط انسان قسمی باقلم بو بورغونلقلری نه کی تلقی اید بوزور ؟ او بورغونلقلری کورده رک بوسه تانک دیدیکی کچی دهالبرویه بورومگدن اعتراض می اید بوزور ؟ بوقسه ککوبا بولک ایلر ونسنده بو بورغونلقی چنقاراجق مواقعه راست کلدجک بیش کی دهه زیاده صرف همتله هرمانی هر مزاحمی اقصام ایدرک قوشغدی می چالیسوزور !

چنقاران چنقار کالک دخی اظلی برشوال محمدر غنجه تانک تقدیر قیتمی خصوصسنده او حجام کونوکلر بینه سبتخوان اولان کامل انسانلردن اولدقلرینی بول بوزور . شو نسبت اورزینده بوقارورده بولش اولدینم فرق عظیمک دهه نه قدر بوبوه چکنی تخمین انجیلدر . ز برامعهود شوسه اورزندن بایطونک نقل ایدیکی وجود مومعک بولک و حالک وزمانک خللاوندن استغاده به مستعد اولماقله معهود مر بلا اورزندن باین ایاق باش قیاق سوروم سوروم وجودک بوندینقی حال ضحیرت اشناک سوو تا تیرات ذاتیه سندن بیک فاندها چوق متا تراولسی بینه کی فرق بوقاروی فرقه قطعاً و قاطبیه قبایس قبول انجز . اگر عربه انجیده بولان او معهودی بول اوزرینسه براقش بول اورزنده بولانی دخی عمر به انچه قویمش اولسه ایدری اوزمان برده حکم فالرا ایدی . چونکه طرفینک حسن و سوء تا اتراتی مادتا بکدیگر بله متقابل دنیله بیه جک بر درجده بی بولور ایدی . بوسه تانک بوقاروی مقاله بی علی الاطلاق بر عمر خفته ابراد انیش اولدینقی بیه بوزور . فقط بومقاله تانک علی الاطلاق بر عمره لایضه تطبیق ایدیش اولسنی تسلیم ایده میوزور . بوسه تانک دیکل ایسته بور که شهره عمره ایاق آثار آتمز انسان کبور دوتک آرزوشنه دوشر اما ارقه سندن « بورو بورو » دیر . بونوقی نصل قبول اید بوزور که علی الاطلاق تعین ایده چکی آدملردن شهره عمرک مقصدمانه ایاق آتالری همان کافه اوله

ایستدینکی بولک ایلکسیدر . واقعا ایلکسنگ ده نهایی هم اولابل اوچورومه چنجه تانک . انجی ایدی طرف باغلق بیخوده کلسنگان چنقارا اولان منظم برشوسه ده بر بایطونک انجیده کیتیکله انجی بوقوشندن بر باد و سطحی اوستوره کی چنقارک طلانشندن عبارت بر بولده هوانک گرم وسرد بینه قارشو باین ایاق باش قیاق دوشوه قافله بورومک بینه بیوک بر فرق کور بوزور . بالکر برشوال محمدر ایدی قوشونوی می کور بوزور ؟ دهه بشفه برشی کور بوزور که فکر بده تون بونو اچار بوزور . بوقارورده مسعود اوله ارق نصو بر ایدیکم کسدر انجیده بعضا برینی کور بوزور که عا تانک منسه اوطنوندن بایش برهیکل اولوب کویا سعادت خانک شکرانه سی اولوق اوزده آتدینقی نعلری بر حسن مخصوصک اجبار بیه دخی آتدیرق بالکر بول بیه ذوق عالک شانی نمره آتقدیر دیو باخر مقصده در . بولر او آدملردن که انسانیتدن حاز اولدقلری بهر الرزنده طوندقلری غنجه تانک تقدیر قیتمه کافی اوله میوب واقعا غنجه بی « امان نه کوزل باریب ناره یارد بوزورسک » دیه تلقی ایدر اما بوجال محضاً انسانلر الینه بر غنجه الیدینی زمان « امان نه کوزل باریب ناره یارد بوزورسک » دیه سود کلرینی کورمش اولدینندن ایلرو کلکله در . بوقسه کاندینی حد ذاتده غنجه تانک قیتم حقیقه سنسی تقدیر مقصدر دکلدر . بولک مقابل هر کوشه سندن بیک بلا ومصیبت جهه سنی قرار تقدیر بولان برور انخانه تانک انجیده آه جانکاهنی تا کولر

ودودینی بر دن فال طاشی کی آچاجنی در کاردر . فقط بوقصافه ای اوقور ایلک محمدر موی ایلک غنجه ها منی عمری کوزی اوکنه الوب ده بونی ابراد انیش اولدینقی دوشوندم . زیر کور بوزور که دنیاده انسانلر نه قدر چوق ایسه عمرک دخی اوقدر تنوع ایدوب انسانلردن هیچ برینک جهه سی دیکر نه بکره مدیکی کچی ناره عمرلردن هیچ برینسی دیکر بینه بکره ده مانکدم . فصل بکره ده بوزور ؟ ککوزمله کوروم که بر قوشو باشنه بیغنی اوزره بولان بر انخانه سنک انجیده شدت روزگارک شدت بارانله رقابت ایدیکی بر کجه ده فالبور کی دیکل دیشک طوانک ضابطه ایدمه رک چشمه کی اقدینی بوسردن دنیاسندن بی خبر خسته اولان جکر بارسی بر اولدینی محافظله انجور قوشک باروبسنی محافظله قناد کردیکی کی قناد کرشم و حالبوکه کوزندن آمان باران سرشک اضطر ایله بیچاره بی بر فاندها سر صقلام انککه بولش ایلک فایو بر قوشوسی بینه اوکجه طائلی بیش طائلی انجوش طائلی سوله مش طائلی دکله مش موزینه بر باند هرری بری بیکر اطلاقه سزا جار بوزورک رقصی بر باند حاصلی غانده دماغه لذت بخش اولور نه که وار ایسه جع انیش اولدینندن بوقدر لذتک حاصل ایلدیکی حسابات شهید بی حوصله سنسه صغیر ایدر قی نعلر آتدینجه جهانی نوزکده بولشیدی . ایسته بولیکی عمر بوسه تانک دیک

بولنمى . بواساس واقعده ده دورنك دركار اولان استعداده ميني بك آرزومان ايتمده . مهله دى غلبه سى استغراب اولنه جنى برحالدر . مشار اله بر كره قانون انسانيتي نظر دقشه آلدقدن صكره ارتقى زمانى خلقنك بطماق خيال خام و پيوده اوهام اله كنه تيلر نه عادت ايدمش اولدقلىر كانه اسول و عاداتى و اخلاق و افكارى اوقدر قوى بر صورتله جرح ورده باشلادى كه ناس بيننده . بيانغى مدخول اولور ايدى .
 فقط بو كى حالر كندى سنى مابوس ايتيوب مسلككند . فوق العاده ثباته و خصوصيه سرعت انتقاله و فكاستنه كى قوه كندى عادتاً مغرور اولدقندن دأما هر شريك عكسى التزام ايدر و محاكات لازملاسنده . همان دأما حتى قرانه رقى نسا برين هرآن زمانك جمعيت مدنيه سى عليهه اعلان حرب ايدر . طوررر ايدى . حتى كندى صورت نيشنده به هوشهر بيلرينك صورت نيشنى خلافتى التزام ايلرايدى .
 بنى بشرك مخلق و متصفا اولدبنى كبر و غروره نهايت اوليوب از جمله هر كس كندى سنى حأراً اولدبنى درجه دن بر قائدها بيوك كوستر كه چالديقتدن دورنك چاه دن زياده بو حالك عليهه التزام ايدوب اخلاق مخصوصه سنى افعال ذاتيه سياله اعلان ايجون سواق اورنه زنده بايق درجه سنه قدر تزلزل اختيار ايدى و دأما كو بكار اله ووانست و مصاحبت ايلرايدى . ايشته بوسيه ميندر كه مذهب كلې كندى سنى

آثار دورنك تاريخ ولايتسنده . اختلاف ايلدكلر ندين بولدينك ناموس تواريشى معتبر طوتم . بوليه مشار الهك ولايتى ميلاد عيسادان ۱۳ سنه مقدم وقوع اولدبنى روايت ايدوب .
 مشار الهك برنجى استعدادى عمومك اسيرى اولدبنى ثروت و سعادتقى رد ايدرك سعادت كامله نى فقر و ضرورت ايجهده . ارامق ايدى . ايشته شوافكار فيلسوفانه به ميني سيو بدن چيقوبده آتديه كلديكى زمان (آيتسندهن) تام فيلسوفك درس عمومسنده مداومت بافلادى .
 دورنك بر مشوال محرر افكار مخصوصه سنى و بوافكار اوزر به اصرارده اولان عزم و جرمى حكيم آيتسندهنك معلومى اولدقندن اول امر ده بوليه بر لاللى شاكردى مجلسنه قبول اعدي . فقط دورنك بو عدم قبراه قولاقى و بر ميوب به دوام ايدى . آيتسندهن آنى قووندى . به دوام ايدى . حتى معلم مشار اله بر كرون انده كى عصاهه طورر اوب دورنكى دوكدوكه قووسق ايسته دى . دورنك دوكدوكه معلم دورنك فقط ظنى ايدرم كه بنى كند كلن چيد ايجون اول قدر قوتلى بر عصايو ايله رسك كه سر نهد . بار انسون . ديدى .
 آيتسندهن حكيم مشهور ستراطك شاكردانندن اولوب فلسفيق تيون تيون فتوك غايى اعتقاد ايتيه رك قلب سالم و طبع مستقيمى فلسفيق ايجون اساس اثناذ ايتش و بنا برين بو اساسندن محروم بولالرك مزيت انسانيه دن دى محروميتلرينى حكم ايتكهده

حاصلى بوسوه مقاله سنك روش افاده سنده انسانى دأما بو كوك باسى ارقه سنندن ايتكه اولدبنى كوسترور . حالكو انسانك روش حال و حر كاتر نه باقدقيه بن كوربوم كه بولرى ارقه سنندن ايلى اوليوب و ايد فردها دأما او كندن بدوب كوتورور .
 آه انسانلر او انسانلر دكليدر كه صاحبزىك صفالريك سود كى اغارسى ارتقى دفترا ميدريك قبود اسودى سينه رك بيم يايض فالديغه بدها دة دلالت ايتكه . بولنديغى حاله آيتيه باقارق حاللا سواد اميد ارامقده و على الخصوص بعضا لرى كندى كندى لدا تقي ايجون صفالى صاحبى صنعى بو اياقنده در .
 سكر بوز سنه طيانغه مستعد اولان ايتيه نى بايان انسانك الك اول بولرى كندى لرى ايجون بايدقلىر فكرينه دورنك سوبده اولاد و اخفادى ايجون بايدقلىر الك اول خاطر نه خطور ايتديكى دعوا ايدله بلورى ؟
 طوغرسى بنم كوردكه فالور ايسه عمر بر بول و انسان اولوب بولجى ايسه بابول كوزى دى ككورد . خارجاً ايكى بوسوه بوللى كه مشعله عرفانى باردهيله بر بولك ايلوسنى كيروسنى و بولجيك حالنى كوروب دقايقى حواله دقت ايسونده بر مشوال مترجم على الاطلاق بر عمر اوزر نده بوليه مقاله قم الايسون .
 مع هذا بوقاروه بيا كلامه سده دى

ديكم كى مقاله نى ساده لكيله برار و باخود ساده لكندن طولانى الك زياده تقدير ايدلردنم . مادام كه بزىنى انسانلر بولرى بولرك ايلوسنى كوره ماكمده بز . بز (ودها طوغرسى بر فاج بك) بوسوه لانم و بوسوه نك دى بوليه بر (ودها طوغرسى بر فاج بك) مقاله سى مقصيدر كه بز ايجون شهره عمر ده بر مشعله هدى اولسون .

دورنك ترجمه حال

ايكى اوج سته دى سنى اسمنه منسوب چقان غزه نك شار بولرى رساله تنوير افكاره ايتديكى خدمت دورنك اسمنى عثمانلى اولدندن همان جبهه نك قولاغنه ايصال ايتشدر .
 طهارت جعفر نه بر طاق ذوق مشهور نك ترجمه طهارى بولنه جنى جهته الك اول كندى نامه بونجه استفادلر ايتكهده اولديغى فيلسوف مشهورك ترجمه حالنى درج ايتك بنم ايجون بر بروج حكيمه كيرمشدر .
 حكيم مشار اله قوه دكز ساحلى اوزر نه واقع اولوب الحاقه نده عثمانلى وطنى ايجنده به اثنان سينوب شهر نده طوغمشدر . مشار الهيك پدى صرافى اولوب اول زمانده متداول اولان مكنه نى تقليد نه منتهه بدر نه اشعار كى روايت اولديقتدن وطنى تركه جهور اولشدر .
 اشبو ترجمه حال ترجمه و جمع ايلديكم

استاد اولئندر .
 ستراتیک یله بومدهی الزام اتخامش
 و ستراتیک شاکردی و دیوژنک عملی
 اتیستنه دخی دیوژن درجهستی بولماسش
 اولدینغندن خاتک برقمی دخی دیوژنی
 مذهب ستراتیک یله تجویز ایتمه چکی
 بریولی الزامند نظولانی طعن ایدرلایدی .
 حالبوکه کندیمی یوقاروده دخی دیش
 اولدینمز وجهله بوکی طعن و تشنیعه اصلا
 قولاق و یرمز ایدی . قانون انسانیت
 نظرند معیب اولان حال وحرکتدن بشقه
 هیچ برشی انسانک بوزونی قرارمز ، سوزینی
 کندیمسه ورد زیان ایدمش اولدینغندن
 دایما بونکله مدافعه کوسوز ایدی .
 « زتان فتنه جهاندر ، سوزی دخی
 جله قواعد اساسی سندن اولوب بونلرک
 مستعد اولد قلمی فتنه دن عالی قوزتارمق
 ایچون کندیلرینه اوله طیارجه سنه ریایت
 ایلدیرک عادتا تحت القهر استخدام اولغری
 بولنه کیدر ایدی .
 الزیاده الزام ایلدیکی شی انسانک
 نفس ، دیلان دشمن قویسناک باشنی
 ازیمی اولوب حظوظات نفسانیه تاملی
 چون بون فضیلت انسانیتک ضدیدر
 دیو حکم ایدر ایدی « کوردیکم آدمیر
 کندمی نفسلی انده اسیر اولد قلمی حالده
 کندیلرینی حالا حر عد ایدیلر بر کره
 ککندی نفسلرک ربقة اسارتدن
 قوزتلسولنلرده اوزمان دعویا حر بنده
 بولسولنلر ، دیر ایدی .
 فقط بوکی قواعد اساسی بی بالکر

قولای وضع ایقیوب فعلا دخی تاید ایدر
 و متضاستنه دایما توفیق حرکت ایلر
 ایدی .
 مشارالیه الزام ایتمش اولدینغری بومسکله ،
 اوقدر ایلر بیه واردی که نفسی هرشیدن
 تیریه ایدر یاده عالمده ماملکی بر طغاریتی
 ایله برصوبیا ویرده بول و کدیش کوملکه
 مختصر قالدی . طغاریتی کتابلری
 بولوب صوبایی سلاح اوله ق استعمال ایدر
 و کوملکی دخی کوندز تسز و کجه دخی
 یتاق اولق ایچون قولالور ایدی .
 « ملاحظه مخصوصه »
 (دیوژنک طغاریتی)
 افکار عالیهدن بر طاقی انشاء الله طغاریتی
 دخی قوبله مختصر)
 حکایه ایدر که اشیا یی موجوده سی
 میننده اوله برده بر حقائق پارچه سی بولنور
 ایدی . بر کون چونجک بریستی چشمه دن
 آوله صو ایچر ایکن کورنجه ، ایوا ، ایوا
 بن دیوژن دیو عالی اصلاحه چالسه بوم
 حالبوکه ش- و چونج قدرده تجربه صاحبی
 دکل ایتمش ، دیو حیقلنورق . بوزومسز
 چناعی ره چار بهرق قیرمسدر .
 صاچی صفالی الیلدیکنه اوزنوب
 کیمش ایدی . قیشک برده قار وار ایکن
 یله بالین ایاق بوروبوب بازین دخی قزغین
 قولرک ایچنده بوزانور ایدی . بولده کلنلر
 کینلر کندوسنه بعض مرتبه اناهده بولنوب
 مشارالیه کوله رک « شیدکی حالده بن حارق
 العاده بولنه بوم . نایرین سز بکا معاونت
 اتلیسکر . فقط تون دنیا بوم مذهب سناک

اوله جتی اولسه اوزمان سز حارق اعساده
 بولمش اوله چکنرین بر سزه اناه ایدر ایدک
 دیو عرض اولان اناه اردن اوکون
 کندیمسناک اشدا احتیاجله محتاج اولدینغری
 شی نه ایسه آتی قبول ایدر ایدی .
 لجمی چیک اولدینغری حالده بیکه بک چوق
 چالشم ایسه ده بر درلو آتشمه مدینغندن
 « چوق شی انسان قسمی جلت اصلیه ستی
 مکر تون تون اونودرمش باقله بر شمدی
 چیک ات بیکلرینی کویک کی کبه کبه
 عملی ایدک ، دبه استغراب ایتمسدر .
 حکیم مشار الیهک دایما بر قیچی ایچنده
 یتوت ایلدیکی مروی ایسه ده قلاویه نام
 محمر یارمش اولدیغری بونانستان قدیم
 تار تخنده بو صورتی رد وانصکار ایدرک
 ذکر اولان روایات (سیدل) نام عبادت
 خانه سنک قیوسی اوکنده بر قیچی بولنورق
 دیوژنک اراقنده بر او قیچی ایچنده باندینغری
 کولش اولسندن آزمه برشی بولنیدینغری
 در بیان ایدور . حتی قلاو بر دیرک دیوژنک
 ایکی کجه بر محلهده باندینغری بک نادر
 کورلشسدر .
 دیوژن کندمی کندیمسه تمدح ایدر
 ایکن شویله سویلر ایدی .
 « آفرین سکا دیوژن . عشق اولسون
 سکا . بوخصسناک هب بکادر . دیوژن
 بوم . دنیاده نهدر وقایع فیجیه اوله بولور
 ایسه انلرک حقیقته مشخصی بوم . بن
 وطندن طرد اولمش بر سز بوزن بر آردم .
 محتاج اولدینغری اککی سار خلق کی چالیدر ق
 بوزومک صوبی دوکه دوکه دینورم .

بوکون زده بولنورده افشامه نصاف ایدر
 ایسم اویمه کیده چکم دبه تکرار بر چوق
 بول بوروبوب بولم . کوندورم بوسی
 ایسه کجه دخی اوراسیدر . فقط تروت
 وساما نک سبیت کوسوزدیکی بر طاق بلایان
 دخی وارسته بوم . راحتم . حرم ،
 مشار الیه استاد تحف تحف بک چوق
 حالر حکایه اولنور . ایچنی کندیمسناک
 هر کونکی حالی تحف اولدینغندن حکایه
 ایدیلان شیلر هیچ قیلندن قالدور .
 کوندز انده بر قار اولدینغری حالده سواقلمی
 دلوشوب « بوخی بر آدم بوخی ، دبه
 آدم ارار ایش . هرکیم اوکنه چشمش
 ایسه بوزونه باقوب ، بن سکا آدم دیکه
 اوتانورم ، دیر ایش . زرا دیوژن
 فضیلت انسانیتک الیلدیکنی حریت
 کامله ده بولدینغندن و حالبوکه کندیمی یله
 حر مطلق کوره مدینغندن « دنیاده انسان
 دیلان بونوع حیوانک ، بالکر ایتمی ایستدم
 هنوز کندیمسناک کوره دم ، دبه کسوب
 آثار ایش .
 یوقاروده دخی ذکر ایلدیکی وجهله
 کندیمی شریعت انسانیته نظرند مضموم
 اولیان حالاقی اجراءن اصلا چکندیکی
 جهته بر کون سواقی اورته سنده طعام
 ایدیکنی کورن و جام آ دیوژن شویله
 برکناره چکله کسه کسه بر سپر زده طعام ایسهک
 اولنمی ؟ ، دیان بر آدمه « بیک عک عبیب
 ایسه بکا اثبات ایتده بردها مدن عمرده
 بیک ندیم . دکل ایسه بی بهوده لجمی

حېوانانده افكار جمعيت

نظر دقتي بالكر كرانى تحت فھر نسلطه
المش اولان بنى بشره حصر ايتش بولان
بعض مدققين حكما انسان ايجون اوقدر
وصف ونعر يفتد بولنور كه افكاره حيرت
وليكه حيرتله بر ردهست دختي وير .
فقط ديك طرفده بر طلم مدققينك دختي
نظر دقتي انساى تيجر به وامخاند انساك
غبرى سائر حيوئانه وحتي بعض كره اقل
الشد چكنه ديك حشرات دختي ايشدر ك
النرد حشرات مذكوره نك عالم
خصوصيلار بنى الامتحان اوليد او بله
وصفيلر ده بولنور كه افكار مزه بخش
ايده چكى حيرت انسان حقدده ايدلان
اوصافك وير چكى حيرتن دها اشاعى
قالر .

انسان صحباً بر سخفه كبرا اولديغى
ايجون كادرا اولان خصوصياتى براز كره به
تاخير ايدلمده نهدنلك انسا نه سبله وسخفه
صغرا ، ديك لازم كلان بعض حشراتك
عالم خصوصيلار بنى موازنه ايدلم . وخب
قادرا اعظم حضرت نلر نيك مائر عظمت
جهوتيسنى الكوچوك شيلر ده كورلم .
حالبو كه نرم بورده الك كوچوك نعيم
اغدا بكنر شيلر نرذ اولى النهاده الشوك
اعتبار ايلكده شان اولديغى البته
شبهه دن وارستهدر .
دنياده الك بسوك مدققينك ك زياده
نظر دقتد جار بان شى افكار جمعيتدر .
انسانلر ده اولان افكار جمعيت درجه سى

آرزو ايلش و كنديسى فوجده بر اسكندر
كبر اولديغى حالده قالمق اوفلسوف
صطحاك الماغنه كيشدر . دېوزلكه عرض
و عميق وقوعبولان مشافهه سنده علو
افكار بنه حيرتله ديله بدن نه ايدلر سرك
ديديكى زمان د دېوزلك اسكندر ك آموزينه
اليه مسخ ايدرك وير طرفه چككه جاشدرف
د افنديم براز شرطفه چكك كرى ديلم
ز برا بنى كوشنك ضياستدن منع ايدلر سرك
جوانى وير مشدر .

ميلاد عيسادن ۳۲۳ سنه مقدم
دېوزلك تمام طقسان باشنده اولديغى حالده
وقائى بنه بوجلمده وقوعواشدر .
وقائندن مقدم كندى نقشى بر طاغاك
باشنده اتى وير ملر بنى توصيه ايلشيدى .
فقط او وجودك علو قدرى هر حالده هم
عصرى عننده تقدير ايدلش بولنديغندن
نايت ملكف بر جناز الا بنى ترتيبه قور بندن
قرانيون چناستيق خانسته كيدن بول
اوزرينه دفن ايتلر و مزار نيك اوزرينه
دختي ذاهب اولديغى مذهبه دلالت ايتك
اوزره مرمر دن مصنوع بر كلب رسم مجسمى
قوعمشلردر .

غربى شورا سيدر كه مشار اليهك وقائى
اسكندر كبريك وفات ايتديكى سنه به
تصادف ايتشدر . (انتها)
دېوزلك حقدده روايت اولنان بعض
فقرات اليه بعض حكيمانى دختي طولان مش
اولايدن انشا الله تلى دختي طهار جغمر ك
بر كينار بنه صبغه سيدر بر يز .

اغده . شويديكم ايكي انه بنى نه بريدن
چالم و نه ده بر كسه بنى الداوب الم .
يونى ويرن ذات كوكل رضاسيله ويردى .
بايرن كيرن و صافلى رده مال مسروق
صكى نيكه نه دن مجبورم ؟ ، جوانى
ويرمش .

زناه فتنه جهان نظر به باقىديغى
بوقاروده مسروق اولوب بايرن بر كون
دلى قائلوك بر بسى « دېوزلك نه زمان اولنك
اولادر كنج ايك مى اختيار ايك مى ،
ديد كده و كنج اولنور ايسدك يك عجمه ايتش
اولور سرك اختيار اولنور ايسدك وقت
كيش اولور ، جوانى وير مشدر .

افاضل حكماند خواجه نصرالدين
مرحوم حقدده اولديغى كى دېوزلك حقدده
دختي بعض مغاير اخلاق حكماهل روايت
ايدلش اولديغندن بعض كسه لر دېوزلك
اخلاقده نقصانده حكم ايتلر ايسده
مشار اليهك بوليه بر افزايه اوغرا ايتشدر
ظولاني تا مسف اولنور . كنديسى غايت
ايدان اولوب خصما زمانده اخلاق عموميه جه
كورديكى بر طاق نقصانلرى اصلاح ايجون
بر متوال محرم افتخار ك صوك درجه سنده قدر
وارمش ايدى . حتى اسكندر كبريك
ده بن اسكندر اولمش اولسه ايدم دېوزلك
اولور ايدم « ديسى صحح اولوق اوزره شهرت
بولشدر كه دېوزلك اخلاقده بر كونه نقصانى
اولش اولسه ايدى اسكندر كى بر حكمدار
آنك حاليله هم حال اولغى نفسى ايجون
تيجر باغديجى دركار ايدى .
بجابه شوخاليه برابر اراق حدودلر

كنديسى جاهلوق وقايدوق قور بنت شهرت
كوتوروب اولراه (قسه نياد) نام زنگين
بر فيلسوفه فروخت ايلدلم . قسه نياد
دېوزلك حدت نكسا و سرعت انتقالده
و خصوصيله معلومات و كائنه حيران اولدوق
كندى امورى اوزرينه مدير نصيب ايدى .
و چوچتلىرىك تر بسه سنى دختي مشار اليه

حواله ايدى .
بوانستان كتب اخلاق دېوزلك
قسه نياد زادلمره ويرديكى تر بسى وصف
ايدوب نه جوره مرلر اولطه صحت و چودارى
ايجون ژمناستيقدن باشلاوب آرزوك خفيف
كيتك ضرورتلر به برابر اخلاق و فنونجه
چوچتلىرى درجه كاله ايصال ايتش .

حتى روايت ايدركله قسه نياد كنديسى
دختي ذوقشون علادن اولديغى حالده
« كاشكى بن چوچتى اولسه ايدم ده بنى دختي
دېوزلك تر بسه ايدى » ديشدر .

قالوب مشار اليه الاخر عمر نه موسم شتابى
آتنده و موسم صبغى دختي قور بنده كورمكى
اعتقاد ايدشيدى . قور بنده بولنديغى
زمان كوترا (قرانيون) نام ژمناستيق
خانده وقت كور بركندى كنديسى
كورمك ايسته بالر اورايه كيدر لر ايدى .
اسكندر كبريكه مشار اليهك مياشده
وقوعبولش اولان اوشهور ملاقات بنه
بوجلمده وقوعبولشدر . شوبله كه :
اسكندر كبريكه آسيابه كيدر لر ايك قور بنت
بول اوزرينه نصادف ايلد كندى دېوزلك
دركار اولان صبت و شهرت نه مبنى ملاقاتى

مخصوص اولوب بولرك جمعیه دها بورك
 خدمت شالان دقتدر . شوله كه :
 دیشی اولان قرنجیه از اشاغیده
 كوسترله جاك بر صورت عجیبه ایله
 قزاندقلری بمورطلهاری بمورطلاقدقن
 صکره بولری عقلمو تسلیم ایدرلر . عقیلر
 آرتق بمورطلهاری کویاکنندی بمورطلهاری
 ایش کی محافظله و تریه سینه همت ایدرلر .
 صباح کونش طلوع ایدوب ده الك لطیف
 شعاعنی اطرافه نسر ایلدیکی زمان عقیلر
 مسکنلریك تا آلت قاننده بولسان
 بمورطلهاری آلوب سطح زمینه چچارلر
 وشمسک برنوال محرر مقدمات شعاعنده
 اولان الك نازک حرارته عرض ایدرلر .
 بمورطلهاریك نه قدر حرارته نه قدر دمتم
 طوره چینی آلت ریجه معلوم اولوب شاید
 هواده مطلوبک خلافت اوله قرق برعالم اولور
 ایسه بمورطلهاری تکرار وکلدوب مسکنک
 برنجی و یاکنجی و الحاصل درجه حرارقی
 بمورطلهاریك طبعسه توافق ایدجک اولان
 قاننده قدر ایدرلر واورده حفظ ایدرلر . فقط
 هر کون زوی قدر حرارته عرض ایدکن
 صکره بشقد بریده بر ایشدق مطلقا نه
 مسکنک الك دیدنه قدر ایدرلر .
 ایشته بمورطله بو صورتله مدت
 معینه سی طرفده جالاندقدقن صکره بعینه
 بر قوشک یاورینی بسله مسی قیلندن
 اواق وزره عقیلر طشره چقهر قق ماهیتی
 نهدن عبارت اولدیغنی لطفنه نهایت اولسان
 جناب حدقن غیری کسه ک یله میدجکی

مسکنلریك حالنی و صورت ادا ره سی معاینه
 وامتخاله معلوم اولور .
 بولرك مسکنی اغلی زور و سطح زمینه
 اولوب زیر زمینی قازانق چچار دقلری
 طویراغک لزومی قدر یله سطح زمینه دخی
 انشابلدکلری ته جکدن عبارتدر .
 اولابوته جاک اوله برجهده ایلشدر که
 صو آقندیلری عقلره حیوت و بر جک مانلر
 ومیلانلر ایله تعیین قلمش اولدیغندن وینا
 حد ذاته حکم انشاقانیدیغندن بتمورک
 مقدماتله بر کره بکشدکن صکره آرتق
 بر دها اوززیده برطامله صو بولیدرلر
 محفوظ قانور .
 مسکنلریك کرک سطح زمینه و کرک
 تحت الارض بولسان قسمی طبقه طبقه اولوب
 هر طبقه دخی دائره دائره تقسیم اولمش
 و ارالری کزندی بولری ایله آیرلشدر .
 اغرب شریب جهت شوکه بولرلر اگر زور
 زمیندن چچار دقلری طویراق مطلوب
 درجه صلابلی اولایسه بتمور برکنندیبی
 اولان صو قورقوبده آلتده حاصل اولان
 و حرارت شمسه جالانلایر برنوع کرچی
 جمعیه طاشیهرق بوزکله مسکنلری
 ایچنده کورنلرک شادوب قاه چینی بر صنعت
 و مهارتله کوزل دیوارلر اورلر قبه چکلر
 و کحرلر یایارلر و یکدیگری اوززیده بنا
 اولان طبقه لک آلتنه ست و نلر وضع ایدرلر .
 مسکنلرک قاق قیوسی وارایسه کوندوز
 اقسامه قدر هر قیوده نو بچملر بکله یوب
 شروب شمسن صکره دخی قیوزی قیوارلر .
 بو هنرلر بو صنعتلر هب عقم صنفتنه

زیه بداهنده اولق حیینه داماکورمکه بز
 فقط (عکسنی ادعا ایدرلر دخی اکسک
 اولدیغنی وجهله) طبیعت بزه کوسرتور که
 افکار جمعیت بالکر انسانلره مخصوص
 اولوب حیوانات سآرده ده افکار جمعیت
 واردر .
 ازجهله آر یلر و قرنجیلر وسآر بوقیل
 حیوانات بو یاده طبیعت بز کوسرتورکی
 دلائل باهره دندر .
 افکار جمعیت منشی و بر حیواناتک
 دیگر سنا تریاطی نهدن لازم کلدیکی بشقه چه
 واوزون اوزادی به بحث ایدله جک برشی
 اولدیغنی جهله بوراده اندن بحث ایتکه
 محل مساعد کلدر . حتی سبب و منشدن
 قطع نظر افکار جمعیتی حیوانات اوززیده
 تصویره موقی اوله بیلور ایسه ک بزم ایچون
 اوده بولک عدواننه حتی بر موقیتدر .
 حکما افکار جمعیت جهته قرنجیلری سآر
 افکار جمعیت اصحابی بولسان حیواناتاندن
 مقدم بولمش اولدقلر نه مینی بز دخی بوراده
 موقی بحثه انلری چکلدجک .
 (فقط شمیدن اظهار ایدلم کسه
 و بر جکمز معلومات کنندی تجر به مرک
 محصول اولدیغنی طن ایدرلر مر ایدنده
 دکلر . حتی خرافات و خیالات قیلندن
 اولان روایات عمومیه دخی اعتبار ایتوب
 مدققین حکماتک نتیجه تدقیقربنی خلاصه
 واجمال ایدله جکمز .

قرنجیلر

اکثری زور و سطح زمینه و بعض کره

یلور ارککه برنامات فوق العاده کی کلور نه اولور ارتق بردها هیچ بریده مسکن طو تامله رق شوره بواره و بر حال شجرت وسفالت ایچمه آج و صوسز فدای جان ایدر کیدر .

پک اعلا ! قرنجیه رک دیشلرک بی بشرک دیشلیری کی اولوبه قوجدل نیک بو حال فلاکتلرندن صکره بر دیکر نیک دها آغوش ناز و نیاز نه تسلیم وجود ایتسه یا؟

خیر .
بوصادق زوجدل ارتق مدت عمر برینی اندوه و کدورت ایچمه . کچورمه ک وقف ایدل کلرندن بردها اوچماق و عشق و علاقه هوا سنده کرمامک ایچون قاتلر بی آتوق اوجورده بر قرنجیه چیتی وار ایسه اثره کیدرلر و یوق ایسه اوچی بی اتفاق ایوب عتم قرنجیداری باشنه طوبیلا نه برق کیدن بر جمعیت تشکیل ایدرلر .

قرنجدرک بر متوال محرم جمعیتله تعیلیری پک چوق ارباب دقنک نظر دقتلر بی جلب ایتمش و یونلرک بهمه حال تعاطی انکاره مدار اوله حق بر خاصیتلری اولدینی تیقن ایباشدر . یوقی ده انک نهایت « هو بر » و « لایه یل » اسنده ایکی مدقنق بولشدر . شوبله که :

بعض کره مشاهده اونور که بر قرنجیه جمعیتک بر آرشون و بلکه دهها زیاده مسافه سنده طوران قرنجیدلر دایم بر برینه دو قوشوب کچرلر . حالو که مسکن طرفندن کلکده بولنان بر قرنجیه قارشودن کلان یله دو قوشودن صکره بنه بولنده دوام ایدر

اقتضا ایدن دیشلیری کندی منی منی عطارنجید بوصورت خدعه اله آیتوق یارلر . دیکرلری ایسه بر کره مسقط رأسلرندن قنادالدر دقد قنصرک ارتق بردها رقدلر نه باقبسوب اوزا قشده اوزا قشورلر . و عام کندی وسع واقفدارلر نه کوره چوخایه چیدق قن صکره هر بری کندی سنک نصیبی بیلدیکی دیشیسه محبت قانیاشد بر فنه باشلار .

یونلر هوا ده کومه اله اوچوشورلر ایکن یونک کوسترز عدسه اله باقبوب دقت ایدیله چک اولسه یکدیگر نه عرض ایدل کلری عشق و اشتیاق ارباب دقنک حوصله تحمیلی چاک چاک ایده چک قدر تاثیرات ابرات ایده بیلور . بو حیوانلردن عاشقه ناک عاشقه و یونلرک نلره اوله براتباط قلبیری وارد کره عشق هیچ بر حیوانده بوقدر یونک تاثیرات کوسترمز .

بوده حکمتدن نهی دکل . چونکه مدت عمر زنده بزم وصال جائانه بر کره چک د- واه فرجه یاب اوله چلردر .
بوصورتله بر کره چک وصال مساعده سنی جانانندن آلور آلر ارکک دیشیسنه اوله بر صورتله صار بیلور که بر دها آیرتی مکن دکلامر . حتی و حالده ارتق اوچمتدن و بلکه دنیاسندن واز کچرک اکیسی برلکه بره دوشرلر و بر بوزنده معامله زوجیه اجرا ایدرلر .

ایشته ارککلر ایچون یوم سعادت عقبنده روز مصیبه مخیر اولور . چونکه معامله زوجیه نیک اجرا سنندن صکره کم

زوک ایچکز سزک نظر حیونکره چار بان بو قبه ازرق قام ایچام پک چوقلر کیری سمت عدسه اعزام ایده کچمدر کلکیز عورطه کرک قیوقلر بی بر اقدیمکیز برده امر اکر ایچکره ده اغضابه اغضابه اظهار یأس و ماتم ایدل کلری حالده هنوز عا لک کرم و سردینی کور مامش و کجماک غیرتیه اوچه اوچه او قبه بی نهابه نیک نهایی بولورز غیرتیه دوشمش اولان ارککلر و دیشیلر بعینه

ایقلا رینه چنمداری چکش و باشلرینه کفیدلری صارمش و ارقدلرینه شتالری کیش اولان یولچلر کی « یولچیلر عباس باعلاسه ک طور به بو سیاحت فحیبه ایچون جهله لوازمانی بولنان ایکی هیولا تی قشادرینی کره کره مدت طفره فروشلق ایدرلر .

یونلرک اوک و کونکی شوخالری یعنی عتملرک ارباب ایدل کلری مائری یأس و کدورت و یولچیلرک کوسترز کلری سرور و بهجت هر نه زمان که قرنجیه یواسنک اوزنده قنادلی قرنجیدلر کور بلور ایسه بر عدسه اله باقبلیجه شکل و صورتلر نه نمایان اولور . حتی اولک ایقلا ریه عتملرک بونلری اوقشاد قلمری و سود کلری دخی مشاهده اولنور .

اغرب غربیسه دقت ایچکر . عتملرک بونجه رجا لری اسعاف اولنجوبه ده اوقلرلی دخی کینکلر تمام طیاران قوماندا سنی آله رفی اوچه ده ایستار ایدل کلری آندم عتملرک لرینه کچن دیشیلرک اوزرینه چولانه رفی بر فتمار بی چهره طیاران منع ایدرلر و غایب نسلاری ایچون

زوک ایچکز سزک نظر حیونکره چار بان بو قبه ازرق قام ایچام پک چوقلر کیری سمت عدسه اعزام ایده کچمدر کلکیز عورطه کرک قیوقلر بی بر اقدیمکیز برده امر اکر ایچکره ده اغضابه اغضابه اظهار یأس و ماتم ایدل کلری حالده هنوز عا لک کرم و سردینی کور مامش و کجماک غیرتیه اوچه اوچه او قبه بی نهابه نیک نهایی بولورز غیرتیه دوشمش اولان ارککلر و دیشیلر بعینه

ایقلا رینه چنمداری چکش و باشلرینه کفیدلری صارمش و ارقدلرینه شتالری کیش اولان یولچلر کی « یولچیلر عباس باعلاسه ک طور به بو سیاحت فحیبه ایچون جهله لوازمانی بولنان ایکی هیولا تی قشادرینی کره کره مدت طفره فروشلق ایدرلر .

یونلرک اوک و کونکی شوخالری یعنی عتملرک ارباب ایدل کلری مائری یأس و کدورت و یولچیلرک کوسترز کلری سرور و بهجت هر نه زمان که قرنجیه یواسنک اوزنده قنادلی قرنجیدلر کور بلور ایسه بر عدسه اله باقبلیجه شکل و صورتلر نه نمایان اولور . حتی اولک ایقلا ریه عتملرک بونلری اوقشاد قلمری و سود کلری دخی مشاهده اولنور .

زوک ایچکز سزک نظر حیونکره چار بان بو قبه ازرق قام ایچام پک چوقلر کیری سمت عدسه اعزام ایده کچمدر کلکیز عورطه کرک قیوقلر بی بر اقدیمکیز برده امر اکر ایچکره ده اغضابه اغضابه اظهار یأس و ماتم ایدل کلری حالده هنوز عا لک کرم و سردینی کور مامش و کجماک غیرتیه اوچه اوچه او قبه بی نهابه نیک نهایی بولورز غیرتیه دوشمش اولان ارککلر و دیشیلر بعینه

ایقلا رینه چنمداری چکش و باشلرینه کفیدلری صارمش و ارقدلرینه شتالری کیش اولان یولچلر کی « یولچیلر عباس باعلاسه ک طور به بو سیاحت فحیبه ایچون جهله لوازمانی بولنان ایکی هیولا تی قشادرینی کره کره مدت طفره فروشلق ایدرلر .

یونلرک اوک و کونکی شوخالری یعنی عتملرک ارباب ایدل کلری مائری یأس و کدورت و یولچیلرک کوسترز کلری سرور و بهجت هر نه زمان که قرنجیه یواسنک اوزنده قنادلی قرنجیدلر کور بلور ایسه بر عدسه اله باقبلیجه شکل و صورتلر نه نمایان اولور . حتی اولک ایقلا ریه عتملرک بونلری اوقشاد قلمری و سود کلری دخی مشاهده اولنور .

اغرب غربیسه دقت ایچکر . عتملرک بونجه رجا لری اسعاف اولنجوبه ده اوقلرلی دخی کینکلر تمام طیاران قوماندا سنی آله رفی اوچه ده ایستار ایدل کلری آندم عتملرک لرینه کچن دیشیلرک اوزرینه چولانه رفی بر فتمار بی چهره طیاران منع ایدرلر و غایب نسلاری ایچون

واقعا عثمانیوں کے لیے آسپای و سلطانان
 کلدکاری زمان برابر کشورش اولدقوری
 لسانی محافظه بخش اولسیدیلرده بعدہ
 ترقیات مدنیہ نسبتیجہ لسانک دخی ترقیاتی
 نہ ترکیجہ دارمستندہ ارامش اولسیدیلر
 شمعی کندیلرند بیکبولکیشکر اولدیلرک
 نہ فائدہ کہ اوزمانلار یوزن و عمر بستمان جلیبہ
 مجبور اولدیلر . فضیلا وادبا عرب و عجم
 لساندن اخذ نہ زیم کوردکاری شیلری
 ترکشد یرمک دخی شوبہ طورسون بلکہ
 ترکیجہ مری دخی الیردن آدق عریشد یرمشلر
 و یا خود فارسیشلر مشلر در کہ «ایشک
 کلشاتی» «کون بکون» و سائر یوقیل
 تعبیراتک زمانیزده دخی استعمال اولسی کی
 بز بولکفسادک تخمین دها و زمان کشلردن
 تأسفیز بالکر یوقیل کوچیک شیلردن ده
 عبارت دکلدر .
 کله کله عثمانی کتباتی اودرجہ بی
 بولشدر کہ قله آنان برشی نہ عرب نہ عجم
 ونه ده ترک اکلامه ورق بولسان بالکر یوقاج
 ذات راستندہ تداول ایدر بولسان خصوصی
 حاتی کیش و آرنک چوقاقه تابع اولسی
 ضرب مثل حکمیدن ایکن یوآرنی چوقاقی
 کندیسندہ تابع ایتک دعواسندہ دوشه ترک
 نہایت ملتی جاتاناسلر بر ایتشدر .
 فقط یرملنک اسانسز فالسی ممکن
 و متصور دکلدر . غایت یوقاروده دخی
 دنگد بکی وجهله ملنر انا لسانی بولسان
 ترکیجہ غیب ایدرک آنک بریسه «عثمانی
 لسانی» استمندن بشقہ هیچ بر اسم قبول
 ایدہ میدچک اولان بر لسانی اوکرتشدر .

واقعا ایتک نظرده شومقالبه بولنده کی
 کور بلور . چونکہ بڑکستندن کنورمش
 اولدیلر اصل انا لسانی غیب انیش
 بولندیلر منشد بکی حالده اسافردن عربی
 وقاریس انگلری چبقارمش اولور ایسه ک
 عثمانی قاموسنک همان تون بوشاله جنی
 درکاردر .
 آتیجی اسانترک اصلاحتہ مانع اولان شی
 بالکر بو ایسه آندن بو قدر مأیوس اولق
 ایجاب ایتر . عجباً دنیاہ برسان واریدر کہ
 مخلوط اولوبتده صرف کندی مالی اولان
 الفاظی قولاسنون ؟
 ک زیادہ فصاحتله شهرت بولان
 لسانردن برسی عربیدر . حال بو کہ اساسا
 برچوق لغت عربی الہ عبری یشده مشہ ترک
 اولدیلر کی یونانیسندن برچوق لغت دخی
 تغریب ایدلشدر .
 الکفصیح برسان اولسه اولسه تون
 لسانترک اناسی بیک اولان سانسقریت [۴]
 لسانی اولق لازم کلوب حال بو کہ اکثر تاریخ
 اوزمانہ دار معلومان صحیحہ وقوبہ ویردکن
 صکر آندن البروسنی کشف ایچون دخی
 بعض سندتات و دلائل کوسرزمش اولسه
 سبانسقریت لساننک ده مأخذ بئی یواہ
 یبلہ جکر درکاردر .

اعمال شاقده استخدا ام ایدر .
 ایشته خیالات وخرافاتدن قطع نظر
 فقط ارباب دذکک تدقیقہ فریحہ لک بزوح
 مدنیہ بصورتله استعداد طبیعی لسانی
 ایچون بولک عبرت اولدیلر . بز مبانہ مریده
 کال مدنیہ و غایت انسانیتدن دم اوران
 هم جنسز بو افکار مدنیہ و انسانی
 سنہارجه درسہ ک باطلا تہرق برچوق
 تحصیل و تفنندن صکر حاصل ایسه بیلشدر .
 اگر بولر حال طبیعیسنہ بر افکش اولسه ل
 عجباً خوشندہ هانکی درجه به وارر ایدر ؟
 حال بو کہ جناب حتی بو معرور اولدیلر
 افکار عالیہی الک عاجز برچون ایچزہ دخی
 ویرمشدر .

عشائریه نك اصلاحی

ایدیلر یشندہ اراتق اراتق عثمانی
 کتباتندن بحث اولوبده هر حالده سادہ لکی
 کلغنه ترجیح ایدن ذواتدن برسی و جام
 یاز بلر بو قدر معنی یازله جنسه بران آجی
 یازلسده هراوقویان اکلامه بیلسه یعنی
 یازیلان شیلره اوقدر عربی وقاریس لغت
 فائده ده هر کسک اکلامه بیلہ چکی کی شوبہ
 قباچہ بر عثمانیچہ یازلسه «دیدیکی زمان
 یوزانه ایدیلان مقالبه «قباچہ یازلق نصل
 ممکن اولور ؟ عربی وقاریس نصل ترک
 ایدیلور ؟ عثمانی لسانیسندن عربی الہ
 قاریسی چیقار ايسه ک لسانی تماماً ترک
 انیش اولور » سوزلردن عبارت اولدیلر
 کورلکده در .

وهر اوکند راست کلان فریحہ الہ دوقشور
 کیدر . خارجندن کلان فریحہ ایسه برکہ
 دوقوشد قسکر ارنق بک آفریحہ الہ
 دوقوشه ورق طوغریچہ یواہ طوغری
 قوشار . بوحال یازم ساعت قدر دوام
 ایدنجه طشرده بردانہسی عالیہرق ایشک
 اقتضاسندہ کوبه یواک اوزرنده عقد جمعیت
 ایدرلر و یا خود هبسی یواک ایچنه کورلر .
 ایشته بو صورت قیناً دلائل ایدر کہ
 فریحہ لک بر متوال محرر دوقوشد قوری
 مطابقاً فائدہ مرام ایچوندر .
 بولرک صورت اداریه جهوریہ
 قریب اولوب اوزرنده بر امر و پاریس
 یوقلدر . هرکس وظیفه سننی بلدیکی
 و هرکس جمعیتله امکا یا ایچور بیلدیکر بیلدیکر
 اولان احتیاجی تقدیر بلدیکی جهتله
 جاهه سی فکر بلکلہ تعیش ایدرلر .
 حتی بولرک جمعیتله بعض معامله
 عمومی اولور . ازجله بر جمعیت دیگر
 جمعیتله محاربه ایدرلر .
 دقتاً ایچلردر کہ بولرک محارباتی بیاتی
 بر اصول وقاعدہ آئنده اولهرق اجر اولور .
 طرفین صفا باغلاز . جناحیندن هجوملر
 کوسرور .
 محاربات واقعه ده حال ریند ککوره
 نیما کرک دخی ایدرلر . بر جمعیتک مسکنده
 هجوم ایدلکاری زمان طوغریچہ الک آلت
 فائده هجوم ایدرک بوردی لری غصب
 و اختتامه مسارعت کوسرورلر . یواہ
 مشهور اولان بوردی دن چیقان فریحہ لری
 غاصب اسرا کی برصفندہ بولندیلر ورق

اليوم قوللايديمز لسان عربي و فارسي
 وزي و عشاقانك كچه يلكه و صنعتده
 كسب اينده كلاري تزي مناسبه يوزان
 و ايتايان و زقيات اخيرمزيك كوستوبني
 لزوم اوزر نسه رده فرانسز لسائلزندن
 سر ككيدر . آيجق يزلساغزده اولان الفاظ
 عربي قوللايه نيك ايجون بئون عرب
 لساني او كزنيكه و كذلك ديكر لسائلري دخي
 بر بزر تحصل ايتكه مجبور اولمجي ايسه كه
 مدت عمرمزي بالكر لسان نحصينه حصر
 ايسه ليكه نه موثق اولميه جعفر دركاردر
 (كثير سنه نيك برمت ايجنده، آيجق بش
 آلتی كاتب كوستره يلدن كيمز نه سبیدن ايلرو
 كلديكي وحتي بعض زك محرزك قله آلدقاري
 كتايي عربجه اولمق قله آلدق نه مدن مجبور
 اولدقاري دوشونيله چك اولور ايسه مقصد
 دها زيايه كسب وضوح ايش اولور)
 عجايب ساغز حال حاضر به اصلاح
 قبول ايتري ؟ بالاصلاح ملنز ايجون برسان
 عمومي حاله كويمز ؟
 فرانسز لسانيك يزم تركيدن شمدي
 الميزده بوناني قدر دخي زنيك اولديغي
 وبتون بون يونان لاتين وجرمان انگلزلدن
 عارت ايكن بالاصلاح بالكر فرانسز ملنه
 دكل اليوم عموم دنياه لسان عمومي اولديغي
 حاله يزم عشاقلي لساني بنه عشاقلي ملتي
 ايجون لسان عمومي حالتي كسب ايله مالك
 صونقني مكن دكل نسليم اولدمز .
 شناسي مرمحوم مشور عبارلرده كي
 سجع و فاسلاري قالد بروب آلدون منظر
 اولان خدمتي بر صفره كورد بزمش و بو

صورتله كلامري بارجه لامش اولديغي كي
 جمله لري دخي شديش آيروب بو صورتله
 لساني يايغي عوميشلر بزمش و مرمحوم
 مشار اليهك بوحتي سايه سنده اليوم ارباب
 شاعران دن بر جوقلريك ال قلم طوته بانه
 باشلامشدر .
 شو بنديزي بورايه قدر لساني
 شناسي مرمحومك ساده لشديزه ساده اشنديزه
 ايديره بنش اولديغي بدرجه ده اولمق قله
 آلدق . اسكي كتابك الاكلاشاز عبارلر نه
 نسنله بو عبارلر ايشه ده ها قولاي الاكلاشبه
 يله چك و باز بيلشنده دخي ده ها قولايه
 قله آلتق مكن اولمجي بر عبارلر .
 آيجق بز دعوي ايد بوزر كه شناسي
 مرمحومك ساده لشديريكي درجه دن بر قاج
 درجه دها ساده لشديريكي و دها زيايه
 عوميشله كه لسانيك استعدادي واردر .
 (وقتيه بو دعوي مزه دار بصيرته بر قاج بند
 قولشدي)
 هر نه قدر صنعتلي سوز سويله مك غير تنده
 بونسان بعض اديبلرله آغزندن ايدلان
 ملنا كره لر بزه اشاعيده كوستره چكر
 صورتلر يايغي اعتراض ايلش ايسه ده
 بو كونكي كون لساني ساده لشديريكي
 و عوميشلر مكنه او قدر محتاجز كه بو محتاجز
 ايديله چك اعتراضدن فاجيهر قق و چكيدريك
 بوراده دخي فكر بزمي اورته به قويمه بري
 مجبور ايدبور .
 بز ديوروز كه عربي صرف و نحو نسان اضافلر
 ايله صنعتلر و منكر و مؤنلر و مقدر و جملر
 عشاقلي صرف و نحو بنه صولسه هابيا

ديك ايشي بوزر كه عشاقلي لسانيك بونله
 احتياج كوسترسه لسانيك شناسي مرمحومك
 ساده لشديزه ساده لشديزه و اديرمش اولديغي
 در چنانك دها بو قاروسنه مطلقا وارر .
 بونكله برابر بر كلديك تركيدي فقط معروف
 اولان تركيدي و ارايسه آك ريته عربيجه
 و قاروسنه بر سوز قوللايسه لسانيك ساده لشدي
 بر قالد ها آتاز .
 سوز بزمي دها آچقيده سويليلم .
 اشارلر ادا ايتري « فلان من كور » كي عشاقلي
 لسانيكده فاعله سي اوليان بر صورتله
 بازا جعفره « من كور فلان » يازساق و افعال
 خبريه ، ديه چكر ، « خبرلي افعال » ديسه كه
 صفت ايله موصوف بيشنده اون رده مطابقت
 ارايسه هيج مجبور اولر ايدك « خبرلي افعال »
 ديه چكره « خبرلي افعال » ديسه كه و ديكر
 جملر ده دخي هيو صورتلي التزام ايشه كه
 مفرد بئي او كره بنش اولديغز كلديك جمع
 قاني « افعال افعال افعال » و زلزندن
 هانكيسنه تطبيق ايديله چكني و جمع كزتلر
 نصل بونله چني ايجون هيج ذهن بورمغه
 مجبور اولر ايدك « زمره ادا » بازا جعفر
 « اديبلر زمره سي » ديسه كه و هر اضافنده
 بو صورتلي قبول ايشه كه اضافت لفظيه ميدير
 اضافت معنويه ميدير ؟ و بونلر هر رنده
 مضاف اليه مضاف اليهك فاج بزه مطابقتي
 شرطيدر ؟ هيج بورلر بئي ده نيك لازم
 كلز ايدى .
 هله تركيه كوكچين و اورچيكي كي
 اغلر طور و طور و ايكين كوتور و عتكوت
 كي عربيجه فارجه اغلر قويمه قق خاني

فرهنگ و قاموس ده باش الاتلفه مجبور ايتز
 ايدك .
 بونلر بر طرفه فالسون اكر لساني
 ساده لشديري ايسه كه شمديكي كوچلكك
 كوستوبني اجبار ايله طلاقه قورقاي قولاي
 ياكلاشاقاري قبول ايتديرك هيج اولر ايسه
 فاعله جه ياكلاشاقنه حكم اولميه چني بر
 بولده يازي بازا بيلور ايدك .
 « سريع الخامة » « فسخانده عامره »
 « شمش مشر » و دها بونك كي نجه نجه
 ياكلاشاقار لسانيك شمديكي كوچلكلر دن ايلرو
 كلزده نادن كلور ؟
 اما ديلور ايسه كه بو تعريف ايتديكر
 صورتله يازيلان يازي ككوزده يانه چني
 وسويليشلان سوز قولاي طر لاله چني قدر
 نقل اولور .
 خير ز ادعا ايدركه اولر . ايشنه
 شوسكر ننده قوللايديمز لسان تعريف
 ايتك ايشنه ديكر عشاقلي لساني اولور
 بولسان ايله شمش سطر قدر يازي يازديغز
 حاله نه بر صفت موصوف نه بر مضاف
 مضاف اليه وحتي نفارسي و نه عربي بر جمع
 دخي كوتور ميوب طوغر بجه ياز بوردك .
 حني عربي و فارسي اغلري يله آقوللايدق .
 بو بزمش سطرلي شو صورتله يازديغز كي
 يدي بوز و ايسه نييلور ايسه يدي ييك
 و بزمش يدي ييك سطر يله ياز بيلوروز .
 مراد مراد الاتق ايسه بو صورتله
 ده ها قولاي الاكلايديله چني دخي دركاردر .
 نجه سنه زديري لسانيك ايجون ساغر
 لسانيكده اولديغي كي بر علمر يايغي آرزو

ایدیلور . فظیر دور اولیله میور . چونکه
 بالکر عریضک صرف و نحوی اوزرینه
 کتابخانه طراوسی کتاب یازمش . لسان
 شمدیکی حالتده قاهه چی اولور ایسه . بونلر
 نه قدر آتلا نه چی نه قدر فصالدله چی اولسه
 فارسی و ترک قاعده ری دخی ضم اولندی چی
 حالده یز ایچون ایکی بیک بشوز صحیفه تک
 برغر مر یابلق لازم کله جک . هله منطق معانی
 یذیع بیان هب عربی اولور ق اوقونه چی
 اولور و و قریب فیر حرب فیر ، آغر میدر
 خنخیمدر ؟ دیه اوغرا شور کیدر ایسه ک چی
 امداد ایله .

حال بو که برسانک منطق معانی بی بی
 یانی دیگر راساندن تحصیل ایلکده اولان
 غربت جا قاور .
 یز توصیه ایندی کز لسانه کلجده بورده
 تفصیلی باش اغریسی کتوره چی جهته
 سوزی اوزاعاق ایچون شو قدر دیلم که
 عربی صرفندن مصدر اسم فاعل اسم مفعول
 اسم زمان و یا خود مکان مبالغه الله اسم فاعل
 اسم منسوب و اسم تفضیل بالکر بر مفر د
 مذکر صیغدر به آتی ثلاثی بی باعتبار
 ایدرک بر ثلاثی مجرد و ثلاثی مزید فیهندن
 افعال تفعیل مفاعله افعال انفعال تفعیل
 و استفعال و برده و باعی مجرد بی و بونلرک
 ایسه بالکر مصدر لر به اسم فاعل و اسم مفعول
 صیغدری کفایت ایدر . و معتل اولان کلدلر
 اصلندن نه ایمش دیو ارشدیر بق لازم کلوب
 آنلر فرانسز لک غیر قیاسی فعلاری کی حال
 اوزره قبول اولورلر . خودن یوقارو دی بیان
 ایندی کز و جهله صفت موصوف و مضاف

مضاف الیه و سائر زری ترک ایلدن کدن صکره
 یزه لازمی هیچ بر شی فالر . بالکر زکیمسه
 ایچون بر نحو احتیاج قاور . بونلر
 صکره کندیبر ایچون برده . منطق تنظیم ایده
 بلورز .
 عرض ایندی کز شیلیری بر درجه بی قدر
 تقدیر ایدنلردن بڑات بالکر معتل اولان
 فعلاری حالیه قبول ایتمک و اعلائی ترک ایلمک
 اعتراض ایتمش ایدی . بو کاتقابل طر فردن
 شو جواب و برلشیدی :

« اعلان قاعده ری یزه » قال ، نک اصلی
 « قول » و ایندی کز کوسریمه چکی ؟ حال بو که
 قال نک اصلی ینه قال ایدی هیچ بر وقته قول
 دکل ایدی . بو قدر اسکی عرب شاعر لر نک
 شعر لر بی کور بیورز . هانکسی قال نک
 اصلی اولور ق قول دیمش . خبر یلاندر . بز
 ادعا ایدر ز که یلاندر . قال نک اصلی قول دکلدر .
 « قول » مصدر ینه مناسبت آلدیر ق ایچون
 بونی و ایدر شلردر .

سوزک تیجده سی لسانری اصلاح ایتمک
 زیاده سیله تجبورز . برشمیدی به قدر
 مرانی (ولو که آکلاشله میجق بر صورتله
 اولسون) کاغد اوزرینه قوی به یله جک
 ذاتله « فلان آدم کاندر » دیه عادت منتهی
 نظر به باقار ق . فقط شمدی کور بیورز که
 اوقوبوب یازنه دینلان شی عادتاً دکلوب
 سو بنکلدن عبارت قالمور « بن بازار اوقورم »
 دیان آدمله « یک اعلا آتی آکلا دق . فقط
 بیلدی کز کی نه در ؟ هانکی فنه خصوصیت کز
 واردر » دیه صورت بیورلر . بزکری میباش اوتوز
 باشنه قدر زما زری حالا لسان تحصیل

بولنده صرف ایدر ایسه ک اوتوز باش باشنه
 کیرسه ک ایله نه مکتب چوختی حالتده
 قاهه جفر . اگر لسانه اهیت و بر میوبده
 بالکر فشه حصر همت ایده جنک اولور
 ایسه ک « یک چوقلر بی کور مکده اولدیغز
 و جهله » اوزمان دخی ایکی سطر یازی یازوب
 مر امری افاده به مقدر اوله میز .
 انسان دیلمز برلشایه من . طر ترک
 زقیسی ایسترایسه ک هر فردنک بلبل کی
 شایه سی ایچون ککندولر نه قولایلق
 کوسر توی بز .

ارضک قدری

(محرر مشهور فنلوق وجود الهی
 اثبات ایچون ایراد ایتمدیکی دلایل طبیعی
 صرسته ارضه دائر کوزل بر مقالہ
 تقدیر به سیدر)
 فخرک اولدی چی حس ایدله میسه جک
 بر صورتله بو کره ارضه معلقده تعیین موقع
 ایدن کیدر ؟
 بو بنای عجیب و شکل غریبک اساسنی
 کیم تأسیس ایندی ؟
 ارض دیدیکز جوهر بی قیمت ایاقلر
 الشده سوریتان بر وجود دکلیدر که ک
 مسکین حشرات یله بوز نه باصوب
 و چکمشوب کچر .
 قضا عرض استلاکی ایچون انسانلرک
 بویجه جانلر خزنلر فدا ایتمدیکی برشیدر !
 ارضک ماهیته دقت لازمدر . اگر
 سائر اجسام صلیبه قدر قاتی اولش اولیدی

انسانلر زراعت ایچون اوزرله چفت سوره من
 ایدی . اگر شمدیکی درجه سندن دهاه و شاق
 اولیدی چقیق اوزرله کز میوب قومه
 و با باطافده کز لر کی باطار قاور ایدی .
 عالمه ک فیتلی شیار ارضک مخصوص لیدر .
 ظاهر ده غایت قبا و چر کین کی کور بنان
 اوجسم مبارک در لورلو اشکاله کوه یلور
 و یز ایستدی کز سمان د لردن هیچ برسینی
 دریغ ایتمه رک ویرر .
 بو چر کین و خضر طویراق اوقدر کوزل
 شکل و صورته کوه یلور که نظر حیرت
 چار بار . برسه طرفنده نباتاتندن شاخلر
 فشر دارق طوموس و قندیر یار اقلندیر
 چچکلدی بر یشلدی بر و کله جک سنا ایچون
 تخمخی دخی استحضار ایدر .

طوبراقده اولان سعادت استحصال
 ایدله ایدله بجز . چوق ایستصال ایلم
 دیو اشکله کجه و قازدجه و بار دجه دها
 چوق زنگین شور . نیجه یک یلدن بری
 هر شی ائدن ظهور ایندی کی و ائدن اندیغی
 و هر حیوان اتی استعمال ایندی چی حالده هنوز
 اسکیمه شمدر . اسکیز و اختیار لغز .
 شمدی به قدر بیکلر جه انقلاب کوردی .
 هر انقلاب اربابی اختیار لندی . ایچی
 کندیدی اختیار لوب هر سته موس
 بهازده کجلمه کده در .
 ارض کیمه بی اوتوز . کیمه دن
 نعمتی دریغ ایتمز . بالکر کوزری قبالو
 انسانلر کی اوتور . آتی زراعت خصوصتده
 همتی دریغ ایلمر . انسانلر محض تاسیب
 حاللرله باغ و زرا اوله چی یزده چالیلر

بربرینه مسافه سی مساوی اولور ایسه
 او ایکی خطک بکدیگرینه مساوی
 اولدیغی حکم اولغیدر، دیه بیلی یز .
 عاده ایسه بوله قانون واقعده ایتیز .
 «شو چیچک کوزلدر» دیندیگی زمان
 «نیمون» دیواردا اولدیجی برهاله برهاله
 حجر بر قانون واقعده به طبیعتاً جواب
 ویرله مز . فلان آدمه کوره کوزل ایسه
 فلانم کوره جریکین اولیق دخی احتمالک
 خارجده دکلدر .

دیک اولور که هندسه بر قدر . فقط
 (صاحب شعور معنایسته اولیق اوزره)
 شاعریت برین دکلدر .
 حکم جهتی اله انور ایسه علم دها
 کدیندر . حتی فن یله علک ایچنه کوره یلور
 چونکه فن بیلک مکندر . فقط فوت
 جهته کلنجه فن دها قودر . چونکه
 فن برشی اوزرینه حکم ورنجه ارتق آتک
 بشقه درلوسی اولز . ویردیگی حکم حکم
 قطعیدر .

هرنه اولور ایسه اولسون برشینی یلنه
 (علم) اطلاق اولور . فن یلنه دخی بواسم
 ویریلور . فقط هرنه اولور ایسه اولسون
 یلنه متفقن اطلاق اولدیز . «متفقن» فته
 آشنایا ولانه اطلاق اولور .
 انسان کندی استعداد ذاتیسیله بک
 جوق شلیری بولور چتار واکرور .
 نابرین بک چتی شی یلور و کدینسنه
 «علم» دینلور . فقط فون هر کسک کندی
 استعداد بوله بولوب چتاردیغی واکرور

نه دیش ایدک ؟ بیلک ایکی درلور
 دیش ایدک . اول بو ایکی درلو بیلکلک
 بیلی تفریق ایدلم .
 انسان بکره بونوک «روسار
 ایچون دینایی ضابطا بک ده قولایدر ،
 دیندیگی یلور . «بکره» ایکی کره ایکی
 درت ایدر ، اولدیغی یلور . واقعا بونوک
 ایکیسی ده بیلک دینکدر . ایچنی بیوک بونوک
 برشوال محرم دیمایش اولدیغی بیلک دخی
 مکندر . فقط «ایکی کره ایکی درت ایتیز»
 اولدیغی بیلک مکن و متصور دکلدر .

دیک اولور که بر بیلک وارد که آتک
 اور درلوسی بیلک دخی مکندر . دیکر
 بر بیلک وارد که ارتق آتک اور درلوسی
 اولمه چندن وجودی اولیان برشینی بیلک
 دخی بینه مصور اولمز .
 ایدمی بونوک اولکینسنه «علم»
 وایکینسنه «فن» اطلاق اولسنه مطلوب
 حاصل اولور .

شوهاله تاریخه بر «علم» دیه بیه جکر .
 زرا عاداتا بر بیلک دیک اولوب بشقه درلوسی
 بیلک ده مکندر . فقط فن حساب «علم»
 دیه میه جکر «فن» دیه جکر . زرا برشینه
 درلوسی بیلک مکن اوله میور .
 «فن» شول بر علم اطلاق اولتی لازم
 کلور که ایچنده قانون واقعده بولایدر .
 «شو خط شو خطه واز ایدر» دیکدیگر زمان
 بونک بر قانون اوللیدر ویر ایدی الحاحه
 اوقانونمرا اجتهاله «شو خط شو خطه مواز ایدر»
 زرا ایکی خط بر بیلک باشه قولدیغی
 زمان اگر بکینسنک ایکی نقطه متقابله سندن

و دینکلرک بوی آتسنه سبیت کوسرور .
 نخی زسی فاخلر بیکرجه فان دکرک
 ویرکجه انا تانک عمر یی نه لکه به قویاری
 فتح ایدکلری اراضینک ورن قالدیغی
 کوزلده مئا اولوز . انسانلر کوزل اکنده
 طوران بونجه اراضی بی بوموش کوزلده
 توکلری یله قلدازن . ایچنی بوله نظر
 اعتباردن دور اولان برطوراغده کندی
 همینسندن بر فرقه انا بده میدرک جانلر یی
 ایاقلر یی قیومته اکتفا ایده میدرک جانلر یی
 المن ایچون اوزلر نسه یوردر .

ارض اگر کوزل زراعت ایدله جک
 اولسه شمدی بسله دیک قدر انسانک یوز
 مانی دها بسیله به یلور ایدی .
 سطح ارضک مستوی اولوب ایشلی
 یوقوشلی اولسی یله یله یلنه قدر و قیتمدر .
 بر طرفدن طاغیر فرغ روس عظمت
 ایتش و دیکر طرفدن وادیلر جناب حقا
 تعین ایددیگی در که قدر ایتوب کئشدر .
 بو ایکینسک مابینی اولور و قیور اولوب
 شواج جنس ارضدن هر بر بیلک قاریش
 قاریش بشقه بر خدیجی واردر .

کناره سنی بلوطله قدر ایصال ایدن
 طاغیر بلوطله عرض سینته استقبال ایله
 قویاق طولوزی نمتبارانی نهر واسطه سیله
 وادیه و اولور بول بول تقسیم وتوزیع
 ایدلر . وادیلرک کونشه جهات ودرجات
 مختلفدن قابل ایتمی نره سیله بعضیسنده
 صرمه کی اولر ظهور و بعضیسنده کوزل
 باغیر و نچدر صدور ایدر . سسوری
 تدمری نظراسنغرا به نانا قیار یله وجود

انسانده کی یکیلر طوی ضبط ایدکلری مالمو
 کره اشدن طوی دیک اولان اراضی بی ضبط
 ایشنده بولور . و بونلرک هیئت مجموعه سی
 ایسه نظارده بونجه عالی فکر رساملرک
 تقلید و ترمیمی ولنده . آهاف فکر ایدکلری
 تابلور تشکیل ایدر .
 وجود الله ایچون بوده بر بونک حجت
 اولمز می ؟

زهنوز متفقن عد اولنه یله جک بر ملت
 اولدیغی متمدن ندر شمدی به قدر علم ایله
 فن یلننده بر فرقی اراماشدیز . مثلاً
 ادایغیزدن «علم حساب» دینلرده بولنشدیر
 «فن حساب» دینلرده . کذاک «علم
 تاریخ» دینلرده بولنشدیر «فن تاریخ»
 دینلرده .

بزمندی اتم معنایسنجه بونلرک بکینسنک ده
 حکمی بر بره چیقاجغی و یا خود چیقدیغی
 حساب به قویاملی یز . ایکینسک ده «بیلک»
 کی بر معنایه کله یله جکی و یا خود کلدیگی
 دوشونعاملی یز . ایچنی بیلک ایکی درلو
 اولدیغیسه و الیزده دخی حاضر شهرت
 یولاش ایکی اتم بولدیغی مینی ایکی درلو
 بیلکه بویکی لغتی علم ایتک جهته کلمی یز .
 اور یا محرموری بیلکلک ایکی درلو
 اولدیغی کوسومک و بر یسنه علم و دیکر بینه
 فن دیه بیلک ایچون سسوزی اوقدر
 اواشلا در که تعریف قبول ایتیز . باقالم
 یز بولیده بر ککسدرمه بوله کیدمه
 یله جکی یز .

قریم محاربه سنک بدایتی
 فارصن قلفا ته قدر درتیزو الی
 بشوز ساعلک بر خط حرب اوزیده درت
 بش دولنک قوه مجموعه عسکر بهار له
 ایدلان برچنگ نهدنر بولر منفی مدافعه
 اجر ایدلدیکی خارجا کوچیک بر موازنه
 ایله دخی اکلاشیه بلور . فقط بوموازنه
 بلکرمه متنگ بولکلکی کوسو بیلوب ماهیتی
 نهدن عبارتا و الیدینی اکلامق ایچون بالکر
 بوله خارجی بر موازنه کفایت ایتر .
 بوخاربه کرک جسامتخه و کرک اهیت
 ماده و معنیه چه یقین و قدرده امتالی سبقت
 ایتماش برشی ایکن شمسی به قدر بوکا
 مخصوص برتار ننگ فله آنداماش اولسنه
 استغراب ایدیله بلور .
 نه ایسه اشک بو جهستی شیدایک
 مقصد بزرگ خارجده اولوب فقط فرانسز
 ضابطنگ آلتانجه دن ترجه ایتماش اولدینی بر
 کتاده محاربه مذکوره منشا و میدی
 اولدینغدن هیچ اولز ایسه اوزمان
 بولتقه سنک اساسی بیلنگ ایچون کیتینگ
 خلاصه وجهله ترجه سی آرزو اولغندر .
 ذکر اولنان کتابک محرمی محاربه ننگ
 اساس اصلیبی اولوق اوزره تا شوقنطه دن
 حکایه خاله باشلارکه :
 اوزوبای غربی تخمندن زیاده غلبه ک
 اولوب خلق ایله همت واستعدادلر ننگ
 غرهبی اوله ارق مخصوصان زراعه و معمولات
 صنایع لاری قو به حق و صرف ایدیلجک بر

علم حیواناتک فریضلر حقیقده و بر دینی
 معلوماتک خلاصه سی دیمکدر . شوقدر
 وار کوبونلرک انکی فاملویه ایدلد قلوبنی
 ونه شکل و صورتده بولند قلوبنی ایراد ایتمک .
 سینی دخی مسئله فن حیوانات ، سرلوحه سی
 الشده بولوب فریضلرک شکل و صورتی
 دخی دامنامه نظرمز اولسنندن عبارتدر .
 فقط شوراسی ده اخطار ایدلم که
 فنون حقیقده قواعد ذکر کندن صرف نظرله
 بالکر نمراتی ذکورا اولور ایسه او حالده
 کیتیت طوطر بدن طوطری به فن اولندن
 چیچار . زیرا فن عادات قانون دیمکدر .
 نمراتی به علم صفتنه داخل اولور . ایچنی
 ذاتا فن دخی بذاته علمده داخل بولدیغنی
 بوقاروده بیک ایتمش اولدیغدرن فنونک
 نمراتی درمیان ایدلبیکی حالده علمی فنه
 تطبیق ایتمش اولورز .
 علم الیه فن اراسنی بوصوله تطبیق تندن
 مرادم فنون نمراتندن اولان بر طایف کشفیات
 غریبه حقیقده یک چوق مقالتر ترجمه و حفظ
 ایتمش اولدیغدرن و انتری هب طغار حقه
 طواید ارجاع سندن اساسی فنون اوزرینه
 مبتنی بولنان خصوصاتک معلومات عادیه
 صره سننده تلقی ایدلماسی ضمنده ، قارین
 کرامه بر فکر و بر مکن عبارتدر . بوقسه
 و علم اولدقن صکره هیچ بیک فائده دن
 بشقه بر عمره سی اوله میسوب حتی تحافظ
 و تدافعه مدار اولوق ایچون اهل عبرته کفری
 او ککرتنگ بیله فائده بخش اولدیغنی
 حکم اولغندر .

یلبدیگی شی دکلدن . بو باده موضوع
 اولان قوانینی اوقوبوب او ککرتجه متفق
 اولمیز .
 برشی علم ننگ ناقص عدا اولور . فئا
 بیلدیر که تمام و مکمل اولسون . مثلا انسان
 بالونک جانقصدن بایش برکه اولدیغنی
 و ایچنه غاز طوایدلدیغنی و غاز هوادن
 خقیق اولدیغنی ایچون هوایک ایچنه بایوب
 یعنی بره دو شیوب اوزرینه چیقد یعنی یعنی
 او چیغنی یا کوره ریک و یا خود ایسیده رک
 او کزور . دیک اولور که او آتم بالونک
 جاهلی دکلدن . علیدر . فقط بومعلوماتی
 ناقصدر . کندیشه بر بالون باب ، و یا خود
 و یا ایدر امز . ایچنی بالون نیچون جانقصدن
 بایلله بور نسیبه منی بالون ایچون کروی
 شکل ایتمش اولغندر . غاز هوادن خقیق
 اولدیغنی ایچون نسیبه منی اوچار . غاز
 هوادن نه قدر خقیقدر . نه قدر جمعه اولان
 غازک هوادن نه قدر خقیق حسیله نه قدر
 قوت جمع ایدیلور . و اوقوت نه قدر
 بروجوبی قالدیره بلور . هوای نسجیک
 بو باده اولان مدخلی نهدر . نه جسامتده
 بر بالون بیلدیر که شوقدر بوقوتی قالدیره
 بلسون اگر بوزار بنی فئا بلور ایسه
 او حالده اقتضاسند کوره بر بالون یار
 و یا خود بیلدیره بلور .
 عالد ، ننگ انسان ایچون کبیرک دلدندر .
 ننگ اولز یسه لذت هیچ اولز . سز بوزار
 ایچنده مهتابه چیتمندن لذت لور سکر . زیرا
 بیلور سکر که بوغاز ایچنده مهتابه چیتمننگ

ماهیتی نهدر بو ماهیتی بیلان بر شکل شعور
 مجتبی و یا خود بری شعور ایچنی مهتابه
 چیچار مش اوله فن نه لذت ایلدیلور ؟
 امدی لذت بیلکدن حاصل اولور ایسه لذتک
 الشیوکی دخی فندن حاصل اولور . چونکه
 فن الشقوی و معین بر صورتله ننگ دیمکدر .
 غایت براتی و کوزلر کجهده سماه بقوبده
 اجرام سعلا بونک بارل بارل اولدیغنی کوزنلر
 و بونک طبعه حلاوت بخش اوله چی قدر
 کوزلر برشی اولدیغنی بیلنر اگر اون نسبتده
 فرض ایدیلور ایسه فن هیت بیلوبده دور
 افلاکدن و اجرامک بره نه قدر اوزاق و وزم
 دنیادن نه قدر نیوک اولد قلوبنی و نصل
 بر انظام الشده اوله ارق اونی نه یاهه جوده
 جولان دوران اید کلر برنی فئا بیلنرک تلذذی
 البته بوز نسیبه تلخ اولور .
 هر شیده نائل اولقنده کی صعوبت او شیک
 قدر قویقی نسبتده در .
 بنابرین علم بالسه فندن دهاقولاید
 و فنک اسحصالنده کی صعوبته مبدیر که
 اربابی دهاقولاید .
 فقط متمدن علمکدرده فنی دخی
 علم درجه سننده ساده لشدیلر مک بولنی
 طویشلر . قاعدده و قانونلر لرومی
 مر تبده تطبیق ایدلکد بر هر شی اوزرینه
 معلومات فینه برورر که اوقولنر کویا حکایه
 اوقیوم ظن ایدر . هله حیوانات و نباتات
 کی فیزی اوله بر صورتله حکایه ایدر که
 اوقویانلری صیغه قندقی بشقه بر درجه به قدر
 کندیلر نسه اکلمه دخی اولور . مثلا
 بوقاروده ذکر ایدیلر . فریضله فقره سی

اوروپایان معلومی اوردیغی حالده روسیه دولتک جمهور قائلشد . بلکه دولت مشارکها بونی جله دن زیاده تقدیر ایتشد . برخطبه باقیله جتی اولسه روسیه نك زیرادارستند، بونان اراضی عقاره حیرت و بوجک قدر بوسکدر . ایتخی بوارضی ایچنده برچوق بر واردرکه وسعی بعض المانیا حکومتلرندن بر قاج قان زیاده اوردیغی حالده نیش پاره نك بقانده به بارامدقدن بشقه سائر محارک واردانی دخی بوکی براره صرف واستهلاک ایتمک مجبوریت وارد . برچوق نهر و کولر سائر محارک ایچون مر اسلاتلر تجار به به واسطه اولدقلری حالده روسیه ایچون مر اسلاتلر مد کوره به مانعدرلر . زیرا بونلرایکی آدیده بر قوجه قوجه باطالققلر تشکیل ایدرلر . هله چول و بیابانلر عبارت اولان برلر هیسندن چوقدر .

واقعا روسیه دولتک صناعت و تجارتک ترقیاتی امرند . بر زماندن بری کور بلان هیتی منکر دکدر . منکر اولدقدن بشقه اگر دولت مشارکها بوقدر هیتی بر موقع لاقنده صرف انیش اولسه اوروپا ایله رقابت آچارلر احتمال که اوروپا صناعت و تجارت غلبه ایدجکی دخی جای دقدر . ایتخی کندی مملکتی شهرا تجارتدن صابا قالدیغنه مئی محصولات صناعتیسی بعض بولسز و صابا محارک محصولات زراعیسی کی ابارلنده باصلانوب کیمکه دور امدی بوجهلر روسیه دولتک دخی معلومی ولدیقته و طونه منسنگ و باخصوص قره دکر

دولتک بک بولک بونفودی بولنه چقدر . شرقی تجارتجه فرانسه وانگلونه سائر دولتلردن دها زیاده مستفید اولوب بونلر محصولات ذراعیسه و مولان صناعتلری ایچون شرقی طریق مر اسلاتلرک تحت اتمتیه بولمیشی فوق العاده آرزو ایدکلرندن شوی آرزولر نك مدار حصولی بونسان طونه نهر نك بر منوال محارک اولدیغی اهمیتی تقدیر ددیغی جله به مسابقت کوسوشلردن بواهیت با لک صطونه نهر نه دخی مخصوص اولوب آتی دکر نك نقاط متعدد سی ده اهمیت مذکور دن حصه دار اوللرله شرق بولر نك اهمیتی هر طرفدن برلشه برلشه کلوب استانبوله جمیع اور و (استانبول) دینلر کی بولتیقه جه عوم شرقی دینلرجه سننه بر معافاده ایدر .

عموم اوروپا اکلاندر که اکر استانبول معنا وماده ترقی ایتش بر دولت الله بوانه جتی اولسه و اودولتک اوروپا تجارتیه رقابت اید بیلکه دخی استعدادی اولسه عوم اوروپا به فرمان فرما اوله بله جکدر . ایتشد بوسبیه مئی شدی به قدر اولانجه هیتی حصرتلر حارتیه به صرف ایتش و بنابرین معارف و صنعت و تجارتدن محروم قالمش اولان دولت و ملت معظمه عثمانیه نك استانبولی یعنی عموم تجارت شرقیه بی محافظله ایتسی اوروپا جه و باخصوص انگلونه و فرانسه جه غالبه الغابه ملاتم حکیمه کوشسدر .

شودر معیار ایدیکلر اهمیتلر عموم

اولر . اوروپا نك تجارت جهته داتما شرقی طرفنه طوغری بابلوب کیمسنگ برنجی موجدلردن بر یسی دخی شرقی بولی غرب بونلر دن دها امین و راحت اولدقدن بشقه حین انتشارده بعض بعضی توقفا ایتسی ایچون سانسورلر و موقفلر دخی بولمیشدر .

شرقیه کیمک ایچون معلومز اولان بولرک لک سهولتلیسی و لک امنیتلیسی طونه طریق اولدیغی بک چوق زمانلردن بری سبقت ایدن تجر به بر اوزرینه میداننه چیشمشدر . بومبارک نهر اوروپا نك تمام کویکنسندن نبعاله تا آسیا حدودینه قدر وارد واراده مر اسلات واقعه بی قره دکرک دست همتنه تودیع و تسلیم ایلر .

واقعا مؤخر ایتشد و فرک مر اسلاتلر خصوصنده نهرلر رقابت ایتمک چیشمشدیغی کورلش ایسه ده بورقابت اکثریا نهرلرک غیابنده اولوب ایتشد و فرلر کیده کیده تمام بولک نهره و ارنجه صرتلرند کی بویکی بنه نهرک دوش همتنه بولک کیمکه درلر .

خصوصیهله شرقیه طوغری بیسه جتی شمد و فرلر دخی بالضروره طونه نك استقامت جریاننه تعین ایدر چکلندن کیده کیده نهر مذکورک منصفی اولان محله و باخود کویا نهرک بر شعبه سی ایتش کی مر مر و و باطلدر دکر بنه ایدر چکلندن روم ایلی قطع سی هانکی دولتک زربضطنده بونور ایسه کرک طونه نهری و کرک فرض اولان شمد و فر کی کی بولرک خطر اسله نك براوچی کندی الله اوله جتی و بوسورتلر اوروپا اوزرنده او

بواهه نظر باده کور بلور که اوروپا تجارتک کسب وسعت ایتسی ایچون شرقی طرفدن بشقه هیچ جهته برول بولمز . زیر اثر نك هانکی جهته اوزانه جتی اولسه درحال امر بقا شوشسته چقار که امر بقا صنایعی و بنادعلیه تجارتی هنر کیمک و دخی اولدیلندن اوروپا صنایع و تجارتی اکلانده شوبله طور سون باعکس معلومی و محکومی فقط اوروپا نك اصل اوردیغی شی بوده دکدر . اوروپا معاملات تجار به سنک دخی اساعی ایچون کندبسنه داتما بشقه بر اقلیم و بلکه ده بشقه بر عالم ارامقده در .

اوروپا بولرک اوتیه بر یوه مهاجرلر سوق ایتش اولسی اوروپا ایچون بر درجه به قدر مدار نفس اولدیغی کی کیدنلر ایچون دخی کسب وسعت مدار اولمشدر .

اوروپا نك اصل اوردیغی شی بوده دکدر . اوروپا معاملات تجار به سنک دخی اساعی ایچون کندبسنه داتما بشقه بر اقلیم و بلکه ده بشقه بر عالم ارامقده در .

بوحاله نظر باده کور بلور که اوروپا تجارتک کسب وسعت ایتسی ایچون شرقی طرفدن بشقه هیچ جهته برول بولمز . زیر اثر نك هانکی جهته اوزانه جتی اولسه درحال امر بقا شوشسته چقار که امر بقا صنایعی و بنادعلیه تجارتی هنر کیمک و دخی اولدیلندن اوروپا صنایع و تجارتی اکلانده شوبله طور سون باعکس معلومی و محکومی

وېخړ سفیدك یوڅاروده سرد ایدلان
 اهمیتلرینی دخی ذاتاً موازنه ایش بواندیتنه
 مچی بحر سیاه و سفیده طوغری توسیع
 حدود آرزویی روسیه ایچون منب
 ومحصوایدار برملکنه وزکی وفتین برخلفه
 مالک اولفتنن زیاده شهره تجارتک اوب
 اوزنه برینه چیفتی واوراه بون دنیا
 المه رقابت ایتک ایچون واقع اولندر .
 بومقصودک حصولی بولنده روسیه
 دولتک قوردیتی تدبیر اوقدر دقیق اوقدر
 نازکدر که تدبیر مذکورک درجاتی موازنه
 ایده بطنک ایچون پک زیاده تعیینی فکر
 ایتک لازندر . لکن مسئله نک میدانه
 یونان اهمیتتی بویابه افکاری صوک
 درجه به قدر دخی اعلاه مجبوریت کوسزمتش
 اولدیتندن اوروپا مطبوعاتی وخصوصیه
 المابا ارباب قلی ذکر اوانسان تدبیرک ایچنی
 طیشنه چورینجه به قدر شرح ایتلر .
 واورته ده حالاً کوبیدر قایلیدندر دینه
 ببله جک کی هیچ بر نقطه بر اقامش لردر .
 روسیه نک شرق حقیقه کی مطالبی
 نهدن عبارتدر ؟ . هیچ . باقلسد اوقدر
 سانه و اوقدر محق بر طلی واردر که آقان
 صورت طور . مالک شاهانه ده بولتان
 اوزدوقسولرک دخی سائر اهالی مثللو
 دیلرنجه و دیانت لجه سر بست اولسنی
 و مساوات کامله التنده بولمنی ایستر .
 یوطلبک هانکی جهتی فنادر ؟
 فقط شو کوجک طلبک التنده اوقدر یوک
 برتهلکه واردر که بیون اوروپانک اودینی
 قویار تقصدندر .

روم ایلی قطعه سسندنه بولتان خاتک
 ثلاثی قدری اوزتو دوقس مذهبه سالک
 اولان صرب قره طاغلو اولاجو بلغاروروم
 اولوب رسبه دولتی بر کره بر مشوال محرد
 کوچک بوموقبیلنه بولنری ال الله الوریسه
 ذاتاً ملیت لری و دیانت لری محمد کبی برشی
 اولدیتندن بالکن سر بسنی آیتلرنجه ایتک
 موقبیتن صکره سائر کونه حریتلرنجه صوک
 موقبیته قدر نائل اوله جفند، هیچ شهبه
 بوقدر !
 دولت علیه عثمانیه روسیه نک بورتیتی
 درحال دراک ایتدی و یونک ایچون چاره
 محض اوله رق بر تدبیر بولندی که عموم اوروپا به
 آفرین دید بر تمکه موقی اولدی . اوتدیر
 دخی تنظیمات خبر به بی اعلان ایتسی و مسلم
 غیر مسلم کافه عثمانلور حقوق مساوات بخش
 ایتسی وطل غیر مسلمی مأموریته قبول
 ایتسی وخصوصیه روم بطریتخانه سنی
 اوروپا دول معظمه سی جابه سسندنه و یروب
 روم بطریتنی دخی مجلس کبیر اعضاسندن
 عد ایتسیدر .
 ایشته روسیه نک ایسته دینی اولدی .
 ارتق روسیه بیون اولسه یا ؟ . خیر .
 دولت مشارالها حالاً اولکی طلبنده اصرار
 ایدر . وحتی طلبنی جبراً بوروتک ایچون
 مولدولایی دخی اداره عسکر به سی التنده
 الدی .
 روسیه نک بونیاوز حدودی ۱۸۴۳
 سنه میلادیه سی حزیانک بکر می سکزیمنی
 کونی ایدی .
 (مابعدی وار)

مجلس
 ایشنا ببول
 ۱۲۸۸

ایلیک دفعه

ایلیک دفعه

ایلیک دفعه

ایلیک دفعه
 ایلانک دفعه
 ایشنا ببول
 ۱۲۸۸

طهارت حق

بعض منتخب آثار الیہ فتوٰہ دلائل ایتدی بکری برطمان غرائب کشفیات و حکمای
مقدمین و متأخرین طرفندس ابراد ایدیلان محاکمات مفیده بی و بعض تراجم
احوال حاو یدر .

مؤلفی
{ اهر و صفت }

جزو نویسی

ذاتی غر و صدر .

ایلیک دفعه

اولی اوزره محرک ذاته مخصوص مطبعه ده باصلدی .

استانبول

۱۲۸۸

(تذکره)

احمد مدحتک مطبعه سی انا و غنانه مطبعه و کوروش مطبعه
تورمروده دو

کتاب و سوله بخاره ایدر جگ اولدر کرک ترکیه کرک ترکیه مطبعه ایدر
طرحه یونانی عمل بازار ایدر واصل اولدر .

کرک اعلیو طفا حتی و کرک احمد مدحتک سار مطبعه عالی ایدر
شیا کوروش حسن اناک دکا اندر توزیع ایدر .

طشور ایدر و لوب ده مطبوعات مذکورده فن و یاغوز درصقاته بااصلدی
آثارون مسانون الاچی اولان ذولک کرام پوسته و کرک ایدر اولدی اوز
مطبوعاتک فیات اصلیه سنه یوزده یکر می دعا من ایدر ایدر ایدر
ایصال اتکی حسن انا در عهد ایدر . انجمنک پیشیا کوروش
در مطر قو باور .

احمد مدحتک اچسون بار ایله حتی مکتوب یکر نوی ایدر حسن اناک دکا
کوندر باور ایدر به محانه به محانه واصل اولدر .

(مطبعه تک اعلانی)

احمد مدحتک مطبعه سی طبع و نشری مطبوعات انفاذنامه سنجه جبارا
ترکیه وقر السریجه وروجه آتاری طبع ایدر .

ترکیه آثارون اون التیمی بر صحنه اولی اوزره هر ترکیه ایدر ایدر
غروش طبع ایدر . بیک کورک سار ترکیه اچسون دخی مکتوب ایدر
واردر . باصله حتی آثارک اچسون مطبعه طر قندن در عهد ایدر باور

مخبرم محاربه سنك بدائى (كجن نومردن مامد)

روسيه اردوسى مولدويه كور كورمن دولت شازارهايك رطلي دهاقوقبولدى كه اوده دولت عليه به دخالت ايدن مجرملرك استوزادى قضيه سندن عبارت ايدى . بوندن كندىبى ايجون اوقدر بورك برفعت اولوب عقليجه بومشغى دى اوروباليجون استحصال ايدى و بروجك ايدى . زيرا روسيه نيك بو حركت تجاوز بهسى و امل نغرضكارانهسى عموم اوروپايك همچنانى موجب اولوب حالو كه اوزمانلر اوروپاچه بزجسوق فساد فاشد يرانلر اوتبه بروه صاوشدقلى صرده ممالك دولت عليه به دى كوردلردن و روسيه دولتى ايسه مظام ونه باند . نون دنياه رايكش اولديغى حاله مجر داراب حريشه وحشيانه معامله رده بولمى نرسيله كسه به باش قالد ريدن قندن يعنى بولرك پنجه قهرندن ه موقه . امين قالد يفتندن كويا ممالك شاهانه ملنجيرى اولان دولتر بالكر فرانسه وساره اميش كى بولايده محضا انلزمستفيد اوله جوق ايدى .

بو يله ناخى وعادتا وحشيانه نغرضدن عبارت دىك اولان بركى دولت عليه عثمانيه شدتله بروتستوا ايتكله برابر مؤخر روسيه دولتك نكاليق ومطالحي دهيا زياده آرتارنى وتونق ابدرك بر اراق ايشك اينجند قدس شريف وسار اراخى مباركه

مسئله لرى دى كوردلردن يسنى دولت مشارالهايك بريانن اوروپا مداخله سندن فور قاطعه براكديكر طرفدن اوتنه لنى بالاشغال بكي براهل صليب دهانكامل ابدرك عموم اوروپايى دولت عليه عليه مساطع ايتكله جالشدنيغى عادات ميدانه چيقدن بوندن حكومت سنيه عثمانيه در حال طونه بونه وبالقتان طاعنار نه استخكام و بروه ترك تداركات عسكريه دى اكل ايتكله طونه بونه عسكرا فتنه باشلادى .

بدائى شونون عبارت دىك اولان قريم محاربه سنده روسيه نيك قوللانديغى دسايش ايله برابر كوستردى بكي تهديدات اوقدر حيله كارانه بر صورتد ايدى كه اوروپا دول معظمه سندن بعضلرى روسيه ايله حرب ايلز بوايشه صلحا بر چاره بولمى . ديه اصرار دى كوستردى بركندى بولمى اوليله منافع عموميه به دخل كلسى بولانن بر محاربه ده بياغى بى طرف بولمى قرارالشد ريدلر (؟) انجنى اوزمانلر عثمانلى ديپلوماسيسى قرق سنه اولكى حالند بولمى سيف عثمانى فصل بيلمش ايسه قلم عثمانى دى همان اونستنده كسكيتلمش اولديغندن حكومت سنيه و محاربه نيك عموم عالم مدينجا اوله جوق سوء تاثيرانندن طولاني مدينت وانسانيت مقابله ه توب ايديه جك مسؤلى اوروپاچه براقد رقى فقط كندى وظيفه سنى ايفادن كورمور بومجنى اعلان ايتش وسنه مذ كوره نشر بن اولنك بكمى سكرنجى كوفى متوكلا على الله معركه خبر به آتججنى ايلك ايدى و دى قلعه سندن

قلناه آتمشدر . بوقاروده دى دنبلد بى وجهه شرق مجارلردن جمله دن زياده فرانسه ايله انكلانز مستفيد اولدقلى كى روسيه نيك ممالك شاهانه عليه و قوجوله جنى نغرضندن هند ممالك سندن طولاني ملكا دى انكلانز دولتى جمله دن زياده مائرا اولديغندن قريم مسئله حريه سى بركه بر مثال مجر حكايه اند بكمى درج دى بولدقن صكره سنبوده انكر انداز بولان دوتماي هما بولرك روسيه لى طرفندن غايت فالحقه امله احراق ايداش اولسى سوء تاثيرانى دى دنياك هر طرفنه بايلديغندن بو حالرك موجب اولديغى همچان عمومى اوروپا جكسا كورلر بى سلاحه صار بله رقى مدينت عموميه اغورنده قنج صالاران عثمانلى قهرمانلر نيك امدادينه يتشمسار بى عاداتا تحت مجبور بيه صوقش رايسته محار به بصورتله عوملشمسدر .

بزم اكرم بك افندى طرفندن مکتوب

طغارجق ، كرى نظر عموينيله اوقوم . مقدمه سنده عند الادبا حقير و ناچيز اولان نام كترانه مك باد بسوراش اولسى ذات عاليكزه شو مکتوب شكران آميرى نخر بوه بى مجبور ايدى . چونكه هر نه قدر بو امانده ظاهره سبب منجاسم شمرى اولوب انظار ارباب معارفه هينى اولديغى كرجك دن اعترافه

ترده اتمد بكم انلزم اولمشدر . لکن شو ملكشده نشر آثاره عالوف بالكر بنده كز اولديغندن شو حاله امثال عاجزانهم آرد سنده كال بك افندي صكره بنده كرى نخطرالله اثر كزه ياد و تدارك بولمى مطلقا توجهات مخصوصه معارفه بولمى مظهر تمدن نشات انش ايتنى لازم كليور و شاه عليه بنده كرى ذات عاليكزه عرض تشكره مجبور ايدى . شو وظيفه تشكرى اينا صر سنده . طغارجق ، حنفه حاصل اولان افكار وملاحظات عاجزانه مك بياننده مساعده بيور بلورطن ايدرم . مقدمه سنك مطالعه سندن اكلا شيلور كه بوجمله بر دفعه به منحصر اولوب اوتوزايكى حقيقت دن عبارتا ولان جمعنى طول بويجنى آثارالده ايدل كجه همان طبع ونشر ايدله جك ومندرجاتى بر ماهه به حصرا بيلمى اديبات وفوندىن هر شيشه شامل اولجى وخارجدن كوندر بله بيله جك اولان آثار دى قبول ايله بو كا درج اولنه جقدر .

اجساد اُردن مقصد غاى صاحبك عالم عقبايه انتقاندن صكره شودار فساده جلوه ساز اوله جنى اباى نوعنه كندى وجود فابن سندن اعطاي خير ايتسى وتعبير خرابله نامنى انقا ايلسى اولديغى حاله بومقصه مهمك حصولنى تأمين ايجون ترك اولنه جنى ازلزم موضوع جهتنه بى حارثيت ومربيت اولسيله برابر بر كنجخانه به وضع اولديغى حاله كتب ساور باند كندى نظر عرض ايديه جك قدر جمعاد بى بولك اولمسته اعنا اولمى لازم كلور :

انتقام

انتقام بزوع خفايت و عدالت و خشيانه در . طبيعت انسانيتك انتقامه ملاني قدر شدت قوانين اتني منع اتك لازمدر . شقاوت قانوني بالكر نقض ايدر لكن انتقام بتون بزوم ايلر . انتقام بزى احد امراه هم عداد عقرو انماض ايسه زى انلك فوقده بر مرتبه عاليه اصعاد ايدر . تلذذ ايجون فسلاني ايلديكي يك نادرا ولوب بونك داغمانشا وقوعي حرص شان ومنفقندر . بوالده هم نوعرزي كنديسي بزمن دها زياده سويديكيون نصل مظهر مجازات ايله بيلور و خفتنده اولان بدكارانك بز فضائلي ايتكه ساتلي اولشي ندن غريب كور برز ؟ خار مغيلان بزيجي ايسه متضاي طبيعتيدر !

قانونك كافل اولديغي انتقام معذوردر . فقط او زمان دقت ايتدير كه معامله انتقام قانوناً موجباتهام اولسون ! زيرا اوليه مجازات قانونيه بي اسلام ايدن انتقام متفك كدر و مضرتني و دشمنك ايسه صفا و مسرتني زيبدا ايتكمن عبارت اولور .

بر طاق اولملر واردر كه اخذ انتقام ايند كلري حاليه ضرر نه قهر و خصوصتكم نه طرفدن كليكتمه و متبريك و قوفتي دخی آرزو ايدر . بو آرزو اخذ زار ايدت و صفاسندن زياده بزه فساق ايدنلك عبرت بدير ندم و بشياني اولسي مقصد يته مستند اولديغي حاليه مقبول و مدوح اولور . فقط خياباً اخذ تاره مألوف اولان مدموم و جان انسانلر

خارجندن كوندن ايله چك آثار مناسبه نك قبول ايله بوجمله به درج بور ايلديجي ماده سنه كلنجه ذات عاليريك بونك كي اللی نسخنه طو اديره جي بر ايككنده آثارك موجود بوند يفته يقينا حكم ايله بيله چكم كي موجود اولسه بيله آثار حاضر سهله دخی معلوم اولان وسعت فرجه و سرعت قليه لرجه بوقدر شي نخر بر و تارك ايكی كوتاك بر ايش اولغله بوندن مقصد مجرد طرفداران انشار معارفی بالاتفاق ايفاي خدمت و مقابلنده تحصيل نيك نام و شهرته تشويق ايتك اولد ايتندن بو حسن نيت سنه كردن طولاني دخی ذات عاليركي شان تبريك كور بر بو تسويقكرك چيكاران ارباب قلجه و بالخصوص اوق تفك بعض آثاره مالك اولوبه بونلك موقع استفادة عموميه به وضعنده اوقدر اهميت كور ماكله طبع و نشرندن مجانب اولان هوسكاران هنر و معارفجه تأثيراتسر قابليه جغني قو يا اميد ايدرم . و بو ياده امثال عاجزانه مه جسارت و برمك ايجون اوراق را كنده ايجند بزه اوله رف ايجي اوج بارچه شريك لقا تقديمه مسارعت ايله برابر بوندن بو بيله دخی كراتيكيدن بازيلوب بر طرفه آتاش و كراتك شاغل مخصوصه دن اختلاس وقت ايله كيدن يازه بيله چكم بعض آثار ناچيزا نمك « طغارجي » ايجون ارسالنده قصور و ايجند جغني بيان ايلرم . اول ياده

محمود اكرم

بشاء عليه موفقي تأليسي اولد قلري « طغارجي » لك وعد بسور قلري كي و مجديكي نفاست و انتظامده على الدوام چيمسي قدردان اولان ارباب مطالعه طرفندن اون اون بيش چسرفي بيزده بوجك جلدلر ايلديريلوب كتابخانه روضع اولشي و بو صورتله متعبان معاصر ين و اخلاقي يانده هم ذات عاليريك و همده اكا تمامه ارسال اثر ايله چك ذواتك نام نامي واسم ساميريك انسان توقير ايله متصل ياد و نذكار ايدلسني تا به اين ايله چكنده شهبه اولغله بو وعدلريك ايفاسنه موفقيتباري عن صميم عني و تبريك اولور .

بو مجله مشدر جاتك بر ماده به حصر ايلما سننده اولان منافع ايسه يك ميدانده كور نوز ايسه ده بو مجلهده دخی برفاج سوز سويليه بيلورم :

معلوم عاليرك كورنر كه خلقك طباع و امزجه سننده اولان اختلاف معاملات و عادات بشر به نك هر جهته سنه تأثيراتي كور سوزكمن خالي اولوب مثلا فلان سير دريادن او برزي كشت صحرا من ديكر يده كوشه انوزادن خوشلنديغي كي زمزمه آراب مطالعه ايجنده ده بر طاقني شعر دن بر طاقني نغمن بر طاقني حكما تدين بر طاقني فنوندين فهم چرا منلذذ اولد قلرندن « طغارجي » ايسه بونلك جمله سنندن بر مقدار بحث ايله چكندن ارباب مطالعه دن هر برزي بوجمله ده كندى آرزو سننه موافق شيلر بوله جق و تدارك و اشتراستندن ممنون قاله چقدر .

زيرا بيش اون صيفه دن عبارت اولان بر اثر متديجاني نه قدر معتبرا اولور ايسه اولسون بر و يا ايجي كره اوقونقدن صكره بر طرفه آيله جني و بر كتابخانه به وضع اولسه بيله كتب چيمه سار و آراسنده كنديسي كور سوزميه چكي و رده ذاتا ايجي دفعه اوقونقله مالي صيفه حافظه به يك قولاي نقش اولته جني جهنزه راه ياتون بون غائب و يا خود نظر دن تخجيب اولور و يا خود تكرار اوقونقدن مستغني بو نوزده بوق حكمنده طوبيلور . بو فكر عاجزانه مي بر مثال ايله توضيح ايتك ايسنجيه ده بيلورم كه مثلا نفقي مرحومك نظم و انشاد يته موفقي اولديغي قصا د عاليه سنك هر برزي عند الشعرا بر سلسله كبراي بلاغت اولقله برابر مجموعي بر بزه كلبكي كي بسوك بر كتاب تشكيل ايلديكمندن قغني ايدنك كنجانه سنه شوله بر نظر اولسه « ديوان نفقي » كندى كنديني كوززه چار بار و مثلاً بعض اياتي خاطر ده قالا ن ايجي قصيده سنك بلاغتني موازنه آرزوسي اوجمله جليله بي تكرار دست اعتبار ايلديريو بو سويليه الله قوجده نفعينك نام تأليسي بيجيل و خبر ايله تكرار ايدانور . برزي طرفه ايسه مشارا ايلك عدده چك سكا مندن زياده به بالغ اولان قصا د بليغه سنك بالكر بر دانه سننه نظيه بيله بيلك موفقي اولان بر ذاتك اثرني نهمر تبه بليغاه اولسه ولو نفقي به ده فائق بوللسه صافقله ميدي جني و يا خود صافقله جندلر زوي آشوبه جني جهنله صاحبك نفاي نامنه خدمت ايله محبوب به بود اولش اولور .

فراکشته رمی اولتان سهامه بگززل .
 فلورانس (غزانه و قه) سی (قوم)
 دومه دینی) دمن دوست مانی هدف تر
 سرزایدوب و کتب سوا به اعدا مزی عفو
 اتمک ایچون بزى مجور اتمش ایسه ده اجابز
 حفته عفوایله مأمور اتماشدر ، دمندر .
 انتقام المی نسیان و زمان ایله کسب
 التیام ایده یله جک اولان بر زخی بساک
 دیکلدر .
 عمومی اولان انتقام داتما مقارن حقانیت
 واکتریا موجب منفعت ایسه ده خصوصی
 اولان انتقام یونک ضد نالیدر . حرص
 انتقام اولان شخص بشقه لرینی دوجار
 بیات اید کلن صکره کندیلرینی دخی
 اولیاته اوغراهه اوغراهه محو و معدوم اولان
 نجمکاری اندیر .
 (شانسلیه باقون)

حیات و مناصب

ارباب مناصب اوج صورتله کوردنسته
 زنجیر اسارتلر . اولا حکمدار و یاخود
 هیئت دولتک اسیریدلر . ثابا قبول
 عامدناک اسیریدلر . ثامتعاصمک اسیریدلر
 یوجهنله نه شخصلرنجه نه حرکاترنجه ونده
 وقلرنجه حرکاتلرندن مسفید اولمزلر .
 دهاز یاده فی اقتدار اولق ایچون
 اضاعت حربت و بشقندارک حاکم وریسی
 بولق ایچون حکومت نفیسه سنندن فراغت
 املک حرص و آز انسانیدن نشان اتمش
 برحمت مخصوصه صدر .

ایشته بوندن طولایسدر که ارباب
 مناصب ادبار و یاخود کوشه فراغده قراره
 الشه مزملر . ایجاب هرمله قوالرینه طریکان
 ایدن خلل و وجود نجه طراض اولان
 امراض وعلل یله کوشه فراغ و نسیانده
 یشاقق حالتی کندیلرینه چرکین کلنکلدن
 منع ایدمزلر . ایشته بوحال ایله ارباب
 مناصب داخلندن زیاده پیش درنده
 اوتورمغه مائل اولان و کندیلرینی عرضنه
 نظر نأسف و تحقیر ایدن معنوه اختیاره
 بکر .

شانسلیه باقون

اجابلق

مشاهیر قدمادن بری دیشدر که
 وحدنکرین اولان بر کیسه یا اعزه
 مقدسه کرام و یاخود عادتا بهایم
 وانعاملندر ، بکا فالسه اعزه کرام نادر
 اولدیلر ایچون وحدنن خوشلانلر داتما
 ششق ثابتندر دیم . اکتریا وحدن
 اراقتسزین احوال ایچنده بولیلور و بوده
 اجابلسر قانددیغی زنادر : زیر بر مجلسده
 نه قدر جوق اولور ایسه اولسون کور بلان
 انسانلر بزم ایچون دیوانخانه لره وضع واقامه
 اولان هیاکلدن لافرق اولدیلر ایچون چیمت
 عدو شمار و بلا منیت و ارتباط اولان مناسبت
 و اختلاطک ایسه بیوهجو دغدغه و شانه دن
 عبارت بولدیغی انکار اولندمز .
 بر شهر شهیر کاه اولور که بر بیابان
 وحشت مکانه نظیدر ، قول مشهوری

مر تبه حقیقه واصل وحشی اجابلسر کوجه
 جهان یله بردشت تنهای به مانلدر . آلام
 قلبه اناک اعلادوا انسانک کندی کدر و مسرت
 خوف و امید و سعادت عدم راحت تصور
 و فکر و نیت و عجز و ضرورتی یله کشف
 و تودیع ایده یله جکی رحب و فاشنادر .
 اجابلق انسانلرنجه تحملات مهمه دندر که
 دنیاهه هیچ برشیدین محروم اولیان حکمدارلر
 یله آتی آراز سسه ده همان هیچ بروقنده
 دسترس اولمزلر . امنیت و مساوات اجابلق
 جانی و بولمعت جلله طبیعتک بحسب الزام
 ادا نیدن اولنره کویا بر یاداش واحسانیدر !!
 (شانسلیه باقون)

آمریتا اورمانلری

آمریتا ک خلقده کهنه جهان ایله
 تومامان اولان قوجه اورمانلری داخلنه
 کیدیکر . ندر اوروزگار اشدیلر دمه کی
 صحت و سکون اندر اولاد نسپک هبوی
 و قشده کی و اوله حیرت نمون ! سز بر برده
 قرار و ارام ایدکجه هرشی خوشی صرفی
 اعتقاد و تحریک فادمه اشدیلرک حالده دخی
 عموماً آه و فریاد ایلر . کیدیک نکلر حلو نده
 هر طرفه قراکلر جو کدکجه جو کر حیوانات
 وحشیه سور یلر نکلر ظلمتکاهلره طوغری
 کجوب کیدیکلری ایشیدیلور . باصدیفک
 برلر ز بر اقدامکزه سس و برر . آواز رعد
 صحرایر اکلدر . اورمان مخرک و بیقرار
 اولور . اناخا کویر یلور دوشر . بیلدیکر
 بر جای بشکرین آقوب کیدر . نهایت ماه
 نور افشان خاورستان شرقدن نمایان و پیش

نظر کردن آبر یله رفیق گذار ایدیلرک اناخا ک
 درو زلندن سزله یار مجزورن مجزون بویان
 اولور . سیاح کیدیلرین وقوع فخری بکله حک
 ایچون بولکجه کویر یلور اناخا ک
 و اورمانک حوالی مظلومنه کاه کاه نگاه
 ایدیکجه بر اضطرار و خنجان ایله نه اولدیغی
 بیلدیگی بر طاق شیره کندیلرینی وقف انتظار
 بولور و کویا بر نگاه قرب اقدسه طوغری
 بر فاج قدم ایلورک ایچون رخصتیا اولش
 کی عجب بر بصرت ایله فوق العاده دهشت
 وجدانی بر خنجان و حیرت ایدر سیاح
 اورمانلرک دروننده تک و تنها بولور لکن
 عقل انسانی طبیعتک انجلی وسیع سنی
 قولایقله احاطه ایدر و کره ارضک جمع
 مواقع خالیه سی قلبک ساده بر فکر بی
 استیجابه غیر کافی اولور انسانده بر حس
 مخصوص و اردر که کندیلر یله طبیعتک
 منظره لر ییشه رابطه مناسب تدر آبی !
 کیدر که اموجک آقوب کیدیکنی نماشا
 ایچون بر جای کشارینه اوتوروب امرار
 ساعات اتماشدر ! متفهمیندن شکایت
 اولغی در که بحر محیط ایچنده (بشون)
 سرانی ایله (تریشون) و (زیده) نکل
 سر کدشیلرندن بشقه بر شی کوره مامک
 غیاوندلر اوله بحر بیکر آنکه بره طبیعتله
 هم آغوش و آنک صانعک رحیق موصلت
 مخالفتله سر مست و بهوش اولق ایچون
 بخش ارزوی بغایت ایدن لاینها هیله ایچنده
 روحلر مزک مقدار عظمت و علو یتنه مقیاس
 ومیزاندر .
 (شاتو بریان)
 مریخی محمود اکرم

انسان

انسانك ماهيت مخصوصه سندن طولاني حاصل اولان استراب و جبرئيليني بيان ايديوب ايديوب ده بئوره بيان اوروبا فيلوسوفلري تقليد ايدلندر ، فرض اينهك كه شواآئمه دنياذن بي بشرك وجوديني فالديرمش اولسر ! دنيايني بشردن خالي ايكن طوقوب نه انسان كي مشهوداتي وجدانده محاكمه به مقدر اولان ديكر بر مخلوق دنياك ايچنه صلي و برسر ! بو كده مالك هر طرفني كرسهيني بشرك يادينني شلري هب معانيه انسه ! مثلا اهرام مصره يني و بو كاتيس اولوق افلاكه سر چكش سارعالی بنالري سونيش قناني و عقلا ره حيرت و برچك بوجه طاعنرك التندن خندوفر چكركم ايچون آجيلان قوللري و هر يري كوه اهنين دنگه سزا اولان زرهلي كجلى كورسه ! اشو عليان جسيمه به مقابل اونه طرفه اوروجك آغله رفات ايدن اينجه توللري و داننلا وسا ربويكي شيلاري و كوزايله كور له مبدجك قدر دقيق نفوسني والحاصل اينجه برانكلنر اكنه سني باستون كي دلوب د اينجه باستون شيشي كي ديكر بر اكنه وانك ايچنه دختي ديكر بر بسنك صوفولش اولدينني كورسه ! او كسه بونجه ماثر موقفتني ميدانه

فوقش اولنر كيلر اولدينني مطامعه و ملا حظه ايدلبيكي زمان عجا انسانني نه بولده ونه شكل و صورتده تصور اتيني لازم كلور ايدى ؟ هادي باقلم بز كنديري آنك برسه قويلام و دنيا بي بشر دن خالي بولدينني زمان كلمه ده بر مثال مشروح آثار عجيبه سني كورلم . عجا بوقدر شيشي وجوده كتورمش اولان انسانني نه شكل و صورتده تصور ايدر ايدك شوراسي مسلدر كه بر آدم اثريني كورد بيكي و كندى ماهيته عقل سر ايرديره مديكي بر شيشي دانما كنديسنه نسبت ايدرك اولو جهله دوشونور ايمدى بز انسان اولديغندن و شكل و صورتز كندي وجدانده مصور و معين بولنديغندن شهيه بوق كه دنيا ده بونجه آثار ني كورد بيكي انسانني نه كنديعرني نسبتله اولو جهله دوشونورز . بو حاله كوره انسانك غيري بر مخلوق اولوب ده دنيا انساندن خالي ايكن كلديك زمان اثر دن مؤثر بيه انتقال ايدكجكر حالده او مؤثره يند كندي شكل و صورتزني ايجاد ايدكجكر دركاردر . فقط اثر دن مؤثر انتقال خصوصنده دختي بر نسبت وارد . مثلا بش قطار نقلنده اولان بر جسمي قريجه قدر بر جسمك قالديره بليني نسبت ايدديه . البته او جسم كنديسنه متناسب بر جسم طرفندن قالديره بيله جكي دوشونورز .

اوله ايسه بي بشرك تجليات جسيمه سني نظر اخذنه الور ايسه كنديسني ايچون لا اقل دنكيكي طباش قدر ربويي فرض ايدكجكر دركاردر . بالكر بوقدر مي يا ؟ زرهلي كيلر مرجان كي دكرده جمدي . تونلر دختي كور كوسبكل طرفندن كناد ايدلدى . دنك اوله بور كه انسان زرهلي كمي بي انشا و اونونلري حفر ايديه جك قدر قوتلني ايش . اوله ايسه اغلي و بلنك دانما قوت و چوك جسامته متناسب اولديغندن دنكيكي طاش قدر بوي فرض ايد بيكي انسان ايچون كوز وال و پارمق و طرفناق كي اعضا لك دختي جسامتنني نظر دقتز او كنده تعين ايدرز . هله دنياك همان هر طرفنه قول آتمش اولان تلغراق خطلري اوراري انسان عمري اولدينني ارانه و اثبات ايدكجه و بونلرك خطلر منداي بو بنده انسان بواسي ديمك اولان ملككتر و شهرلر كورلدكجه انسانك مغر بدن مشرقه قدر سياحت اتيني درحال خاطر كلور و بونك ايچون ارتق نه قدر بولتواوزن باجاسلري اولوق لازم كله جكي ملاحظه به محتاج قالور . ايشنه شو كسد برمه قصه جتي تعريغندن دختي اكلا شيله جني اورزه اكر دنيا انساندن خالي ايكن بر سني كلوبده انسانك بونجه ماثر موقفتاتي كوره جك اولسه بو كا بر مثال مصور ديول قدر بر جسامت و بره جكي دركاردر . اوله ايسه انسانك ماهيتني تقدير

ايديه بيلدكجه حكيم ايدكجكر . ايدكجكرمي ؟ نه ممكن ؟ بونصو بر بالكر عمليات جسيمه سني معابنه اله خصوصه كلدي . هله باقلم برده عليان دفته سني موازنه ايدلم ! بز بوقاروده نه ديمش ايدك ؟ واثر دن مؤثره انتقال لازم كلدك . بش قطار بر نقلك قريجه قدر بر چود طرفندن قالديره بيله جكي حكيم ايديه سبز هر حالده قوت وجوده نسبتله اولور ، ديمش ايدك . بونست عينه انسانك عليان دفته سني حفته دختي واقع اوله جندر . مشهور شلدر كه دير دويه صور مشلر صنعك نه در ؟ قزاق ديمش سنك اليكه اياغه باقشور يا ديمش . اكر دويه قوبويچيكي نسبت ايد بور ايسه بريني بولامش اوله جتي دركاردر . تصور ايدر ايسه كنديسنه نه شكل و صورت اسناد ايدرز ؟ بوقاروده ديكر كور وجهله اوروجك بواسنه رفات ايدن توللري داننلازي فلانلري بيان وجوده البته اوروجك دن بيوك بر جسامت و بره ميز . چونكه البته اياغه باقشور . حالبو كه دهابصن عمليات فوق اعاده كور بورز كه تولر مولر انك ناند ه قباصنا شيلر قالور . مثلا بيكي چقدديغي وهنوز ايسلني بازار چيما مش اولدينني زمانلر بورز كلر اورزيه قولدينني كورلش اولان بزوع رسيلر وار ايدى . بور سملر مؤخر باستونلره قدر

بوتصوره نهايت اولوب نهايت اولسه اولسه مگر خت واختال شعور اوله ييلور . اوله ايله جناب جناب كچه بويه بروجود فرض ايدلس اولسه ك بونك نه قدر بونك اولسي لازم كله چكي دخي اوله نهايتي اوليان برتصوره دخي مبداله چينه مبدل چيني دركاردر .

لكن زه مؤثر حقيقي به انتقال ايجون بالكر بو آثار عظيمه دي ده كور بومورز . بونك برده عكسي صورتني وار .

بنا انسان ايجون ك كوچك ارباستونلره طاقيلان جاملك ايجنده كي رسملر اولديغني بولش ايدك . هيات

مخلوقات الهيد دن اوله قق بافكر زنهل كور بومورز . هابدي ده اكوچو كچه كنه وعادتا مقروسه قوب ايله كورينا نلر يسه كته بلده كوز مزه هر كون كورونانلري نظر دفته الام .

ملا بر تاتار چي كور بومورز كه عندا حساب درت يك دانه قدرني ايجون بزمه ثقتني وزن ايله ييلور .

بوهيولاني حسبواك متعدد اعضاي بدينه سندن اوله قق متعدد اياقلري دخي وار . ايشته بونك رايغني اله ايجون (?) كور بومورز كه بوبالقي حركت ايله بومور .

يلورز كه حركت حياتدن وطيارل ايجنده قائلر ك جولانندن سيكرردن ايلكلردن كلور . اوله ايله حكلم بدرز كه تاتار ايجون اومعهود اياغني ايجي قلم كي بوش اولوب ايجنده مفصلار واردر . كيكلر واردر طمسارلر واردر و اوطيارلر ك ايجندن

حالبو كچه جناب صنائع موفقي حضرت نلر بلك اعظم مصنوعاتي بوده دكلدر . چونكه متهبان اهل هيت كره شمسي بويجه اجرام سماويه بهر كرا نكندن صكره كره نكند كورونك سيارك و يكلر بله برار ينه برشمس ديكر ك اطراف ننده دوران ايدر عادتا بر سياره اولديغني ظن اهل بومورل .

بلك اعلا او ايجون شمسي كچه ك سياره سيدر ؟ او ايجون شمسي هيج برشمس سياره سي اوله چي مي ؟ شمديكي شمسي مداري بزم او ايجون ك وحسابلر ك خارجنده اولديغني جهته اكا بر مدار فرض ايله مبدرك بالكر محوري اوزنده دونبور ديوب ايشي طابلي به باغلاي و بر بومورز .

قسطا بوده ديكر برشمس سياره سي اوله بدينه كوره البته بر مداري اوله چي . حالبو كه بزبونك مداري بوله مديغنه حالده شمسلر شمسي و بونور كائناك مر كزي اوله چي شمسي اصليتك مداري نه قدر كيش اولق لازم كلور . ومر كز اوله چي جهلك قوه جاز به سي سا لر يسه تفوق ايله بونك ايجون جسامتي دخي سا لر زدن بونك اولق لازم كلوب حركتي بزم شمديكي شمسي ايله كره ارضك نسبتني بر طاري ايله بيش اياصوفيه جاهي نسبتني اولديغني حالده اصل مر كز عوالم اوله چي شمسي حقيقيتك جسامتي نه قدر اولق ايجاب ايدر . [١]

[١] بوموزانه نك چكيني بحقي تقدير ايناك هيت بيلكه توقف ايدر . خواجه اولر ك هيت بجنه مبد بو كا دار بجملا معلومات و بر بولدر .

خرستيا نلر عادتا كنده بر يسه نسبت ايدرك جناب واجب الوجوده طومر بدين طومر ي به انسان صورتني ايجاد ايلدر و اللهم وقناه وجود الهني ارامق ايجون ايزدن مؤثرينه انتقالدن بشقه بول اولديغني همان متفق عليهم . فقط آناه فائده كه بر كره بونجر به كاهه اياق ايجنه ده انسان كنديسي غيب ايدوب كيده بومور . فصل كيمسون كه ديا دن انسانك وجوديني قالدري چي اولس قق بونك وجوديني تعيين ايله بونك ايجون نه قدر مشكلا ته اوغريا جهمري بر مشوا ن محرموزانه من مبداله قويا ييلور .

حالبو كچه بونجه مائر موفقياتي بزي بودرجه مشكلا ته دوچار ايش اولان و (انسان) ديدلان شي جناب موفقي مطلق حضرت نلر ييك نيجه ميليار مصنوعاتندن و مخلوقاتندن بر بوسيدر .

وجود الله خصوصنده ايزدن مؤثره انتقال تجر به كاهنده دوچار اوله چموز وه و جرت عالله هيج بر شينه قياس قبول ايد من . چونكه جناب قادر مطلق حضرت نلر ييك اعظم مصنوعاتني شند و فر قولاري و باخود مصر اهرام دكلدر . اصغري دخي بر مئوال محرموزانه تصور ايتديكيز فوتوغرافيار ستمه قياس قبول ايجز .

مصنوعات الهية دن ظاهرا بونكلا كنه نهايت بولدر يه مديغنه شو دن يادن ده قطع نظر دنيا بر طاري قدر اعتبارا و انور ايله اكا نسبتله كره شمسي اياصوفيه جامعك يني قدر جسامته قالدور .

قولندي . ماهيتي فوتوغرافيان عبارت اولوب فقط صوك درجه به قدر كوچك اولدلس اولديغندن كوريت كوچك حاله كوريله چك بر ديكندن باقيلور ايسه فوجبه بر عالم وايچنده فوجبه بر شهر و بر جوق يني آدم كور بومور . بوجامك اوزندن باقيله چي اولسه اوزنده كي رسم اصلا فرق اولونه مي ختي قدر كوچكلدر . حاله بو كه رسملره انسان تصويرلر يك صفة الاري بيله دانه ايله آيلدر . بوني كيم يادي ؟ بونك اوزنده كيم اعمال فكر ايتدي ؟ انسان . اوله ايله انسان اورونجكلدن نه قدر كوچك اولدير كه بونجه ايشي ايشيه يلسون ؟

قرنجبه بيله بوعليه مقابل ديوقدر بونك قانزني ؟

اعدي بوطالعاته باقيلور ايسه انسان اولوبه تصور ايتديكيز انسان دكل . اولوبه تصور ايتديكيز انسان دولدن بونك عادتا طاغله قدر ايدني . بوايسه درادن كوچك انا هولا نوعندن قابيلور ! (بر مطالعه دينه)

عالله وجوديني كوره مديكيز حالده بونجه مائر قدرت وقتني كورمكه اولديغيز ذان واجب الوجودك كسه وجوديني انكار ايله مبدرك فقط شكل وصورتني تصور بدين عاجز قائلر بله اقوام سالفه وايچونديغني لاري اوقدر تصورلره بولمشلر كه تعريف قبول ايجز . فيلسوف مشهور وولر ك ديديني ككي الك صكر

برشته ودها زیادہ زمانہ قدر کنندہ استند
بی خبرد . اناسی مدنی آفرینہ صوفیچہ
ولیکه اوجنی برآرسوبہ بولشد پروپ او
مسده سودا ولدینی قوہ نائفسی
واسطہ سیله چوجند تفہیم ایدہ پنجد قبول
ایندیزمن . دشمن جانی طابقی شویله
طورسون ذنباسد . اون اتی بکرمی آی عمر
سوردیکی حالہ . جائنه قصد ایچون
اوزرتنه قلیچ چکن جلادی آتاک یوزونه
قارشو صریدر طورور .

انسانک حال طفولیتی ایچون اون اتی
بکرمی آی وقت کسمش ایدک . صالک
اندن صکره کندیسنی اداره اید . یاورمی
دعک ایسنه دک؟ یوق انسانک انسان
اولسی یعنی یوقاوده بیان ایدیکمز درجه
مسکننه وارسی ایچون لاقل اون نش
بکرمی سنه لازمدر .
تخی وراسی دکل . بزومسکین حیوانک
ماتر موقیاتی کورمش ایدکده اولاید .
کندیزجه حاصل اولان بر فکریری جوتنه
براقش ایدی ؟ شمعی بوآم بزہ کندیسنک
انسان اولدینی کوردیکمز یوجنه موقیتلر
کندی موقیتی بولدینی اثبات ایچون
قائسه ده هنز بنی بالذات کوسترسه !

مثلا کوزلرین آتش بوسکورون بر
آزغین آتک صرتشه چقوب قوش کی
اوجورارق ایسنه دیک کی اداره ایسه !
اوقوجه زهلی کی به نبوب واینه
صغیران وضرتنه دنیار طبایه مدح
اولان قوہ بخاری یاسنک خدمتکاری کی
قولالوب اوقوجه کی بیمنون کی اوبناسه

برپوست یوقی . جاس جاواقی . بوندن
صکره طبیعت کندیسنه سلاح اوله رقی نه
یونوزنه پنجه نده دیش فلاں ویرماسن .
کوجورچک بر آردین یله قورقارق نصل
بنافظ ایدیکنی یله موب قالور . قوای
بدینجه کندی جسمانه شدہ اولان حیوانلرک
جله شدن ضعیف . صوفوقدن ده مضطرب
اولور صیقاقدن ده . کوزی یک اوزاقیری
کوزومز . قولغی ده سا بر بعض حیوانلر
قدرا ایسیده مز . هله قوہ شامدسی
هیج یوق منزله سنده اولوب برشتی تارونته
کوزومسکین یوق قولاہ مز . معدسی عادتا
شکایت ایدیک مزعمده اولوب چیک وحال
طیبیسندہ اولان اشیا ایلہ تغدی ایدمز .
اوقدر اورلک اوقدر قورقادر که میدانه
هیج وجودی اولیان بعض شیلر . کندی
وجداننده . وجود ویریک نه کندیسنی
قورقار . جیلان قدر چویک دکلدز .
دوه قدر بوله تحمل ایدمز . نارین
نازک برشی .

صایدنیز حال انسانک تمام کاله کلش
اولدینی وقتک حال اولوب یوقسه حال
طفولیتی نظر دفته الاجی اولسوق انسانی
هیج قیلندن عد ایدر ایدک؟
هر حیوان طوغار طوغمز ایاقلرینک
اوزرتنه قانقارق کندی حواجنی اوکروب
درحال حواج حیوانیسنی نسوبه به باشلار .
اناسنی قورالوب مدسی بقالایرق بونم
شمدر ویرشمی ، دیورقنی جبرالور .
جائنه حیوانته دشمن اولان هرشتی طایوب
بنافظ ایدر . انسان یاورسی ایسه تا

انسانک حال انسانک تمام کاله کلش
اولدینی وقتک حال اولوب یوقسه حال
طفولیتی نظر دفته الاجی اولسوق انسانی
هیج قیلندن عد ایدر ایدک؟
هر حیوان طوغار طوغمز ایاقلرینک
اوزرتنه قانقارق کندی حواجنی اوکروب
درحال حواج حیوانیسنی نسوبه به باشلار .
اناسنی قورالوب مدسی بقالایرق بونم
شمدر ویرشمی ، دیورقنی جبرالور .
جائنه حیوانته دشمن اولان هرشتی طایوب
بنافظ ایدر . انسان یاورسی ایسه تا

کوزمکه اولدینیز خصوصاتی اوراده بکار
بردرر مشاهده ایدک . عجیب شمعی وجود
دینی کوزمکه حبتنه قالدینیز هر مشهودات
ایچنده دهانه کور ایدک؟

شوقی ده بتلی که یوقاوده اعظم مخلوق
حقتنه دیدیکمز کی بوراده اصاغر
مخلوقات حقیقه دخی بالکمز مقروسه بوبک
برینی عالنه کوزمکه قناعت ایدمه بجز .
بوعالک دخی برینسنه ایکنجسنه وهم جری
کوزومز تا وجود اللهم . وصول بولجده قدر
کوزمکمز .

(سبحان من تخیر فی صنعة العول)
اوله ایسه انجام کار بر ایچون حبتندن
عبارت قلاجقدر
کلام بیخه

بخمره زده قالدیدی ؟
ذیادن انسانک وجودی قالدینیز
اولسوده ذیبا انساندن نمی ایکن کلش
اولسوق انسانک اثارتندن کندیسنه انتقال
ایده جکمز زمان عملیات جسیسه سنه قانقارق
کندیسنه ویرہ جکمز شکل وصورتی عملیات
دقیقه سنه باقارق ویرہ جکمز شکل وصورته
موافق بولمیدرق عادانه حبتنه قلاجعمری
درمان البلیسک .

یک اعلا بزوحال حبتنه ایکن برده
انسانی شویله جه قارشومز . کنورور برمش
اولسور !
کلان مخلوق کیمن ؟ . انسان ! او
نصل شی ؟ باقار نصل شی ! سزده
شاکر بزده شاشلام .
اولا سار حیوانلر کی اوزرتنه کوزل

برطاق مایملر جریان وچولان ایدر . نه در
یواغک قلمری که ایچنده بوقدر شیلر
وار ؟ . (دوشونلی ای قارین کرم
دوشونلی . اوله کوزمکه کندن قطع نظر
تخی دیندار اولیق ایچون فکری اینجلدوب
اینجلدوب ده تا انارچنک مانگی اینجده کی
طهارتک دخی اینجه صوغلی !!!)

دعک اوله جتی که دست قدرت انارچنک
برشوال بحر الغشندہ کی طهارتک ایچنده
دخی ایشله مشدر . اوله ایسه دیلم کاشته
صناع دقیقه الهیه ایچون شوصورت بز
مقیاس اوله بلور .
هیبات !

هیج بروقسد . ظل اینکز که قدرت
الهییه نهایت واردر . باقکر سزہ
مثله بی نصل اثبات ایدیکمز .
حالی یوقاوده تعریف انش اولدینیز
انارچنک ظاهر آ مشاهده اولان شکل
وصورتی معلوم آ ؟ . شمعی برده الیزہ
برخرده بین الارق تماشا ایدلم .

عالمده بوزک هیج یوق فرض اینک
لازم کلان وقطهر حالده قوئی کندی
وجود جعزینی قالدیرا بیکسه کافی اولان
قصدلر یک اوزرتنه اوقدر الوان اوقدر
تفوش کوزہ یلورز که تعریفه صغیر .
حالیو که بوشاهدات بز شمعی شویچنده
بولدینیز عالمده اعمال ایدر کمز مقروسه بوبک
کوسزوبکی شیدر

ایندی فرض ایسلم که بوعالمدن چقدنی
ومقروسه بوب عالند کوزک واوراده برخرده
بین بابقده شمعی انارچنک قصدده

اولومدن بشه هېچ پرېش کومز اولور .
ای جام ! اوبله ايسه نه در بو انسان
اوغلونده کی فوت که بوله دنيا وما فیهایی
تسلطی الله الشارح ؟

بعض مدققین دیرل که نطق قویسه
انسانلرک بر پرېشه مرام اکلاده بلسی بو قدر
موقیقلر پرېشه سبب اولمشدر . بعضلری
دیر که انسانلرک جمعته اسکانه اولان
چچوریلری بوسیبینی کوسوشدر .

بن دیوزک فکر پرېشه ابعا بو نوزک
هېستی جرح واطمال ایدرم . اولان

کسه انکار ایدمیز که حیوانلرک اغلی

یکدیگر پرېشه افاده مرام ایدورلر . بر

قولوجته طاوونک بر قوماند الله بلچلرینی

اطرافته طوبلادیغنی دقت نظر پرېشه معاینه

انجیدیکریمی ؟ فرجه لرک نه بولسه افاده

مرام اشدکلری بولدن اولکی جزومزه

پان اولمشیدی . او جوالرک بر پرېشه

افاده مرام ایدورلر نه نجیون حدلرک

قاتقات خارجهده واهرق ایش کوره بوزورلر .

حالبو که انسانلرک بر پرېشه افاده

مراملرندن ده بن پرېشی اکلا به بوزورم .

افاده مرامن اتحاد افکاری لازم کله چک

اوبله دکلی ؟ . چونکه افاده مرامک

بشقه بر شیشه باریمه چنی درکار . اوبله

ایسه بر کره چک دقت بوز کره . عالمه افکاری

مخد فاج کئی بوله بوزورمکر ؟

اختلاف افکار دکلمیدر که طرفیندن

دردر بشر بوزر بیک کدینک قانی سبل کئی

آقیدوب کیدر ؟

اختلاف افکار دکلمیدر که

وحوایج بشر به بی اسفصال ایشدکلدن
صکره خدمات ضرور به سبی ایچون دخی
لااقل خمس عمرینی صرف ایشی لازم
کلوب بو حوالده اون بیدیک ربی دیمک
اولان درت سننه الله جنسی دیمک اولان
بشی دخی تزیل ایدنجیه عمر اینه اینه سکر
سننه به قدر ایدور . بن وولرک مبالغه الی

حسابنه و عمری صفره قدر تزیل ایدیشنه

قولاق و پرمدم ده سکر سننه قدر عمری عمر

صحیح اعتبار ایدم . ایشته انسان سکر

سننک بر عمر ایدیمه بو قدر موقیقله مظهر

اولور بزوع مخلوق کورله بور .

اگر انسان غایت بساطلی پرېش اولمش

اولسه هر صعوته هر مشکلا نه هر بلا هر

فلا کته صبر و تحمل ایدرک بولرک جمله سنی

افتخامد جالبشور . بر حیوان اولسه بته نه

ایسه نه دنله بلور ایدی . حالبو که

کندیدیمه بولر دخی مفقود دنله بله چک

قدر آرزو . طبیعت کندیدیمه اغلامق دیلور

پرېش و پر مشدر که ازاجتی باشی صیقله جتی

اولسه امداد ایدتی اغلامق بشور . وخصا

انکله بزاز فرح و وسعت بولور .

اغلامق نه در ؟ بلا و مصیبه وفلاکت

ومشکلا نه ظلمه ایتک ایچون ایشه یازار

بر شیبدر ؟ . نه کرر . بشون بشون

انسانک پای نهائی کسر ایدن رحالدر .

اغلامق اولومک دعوتنجی دینلسه

خطا ایدلمش اولور . چونکه انسان

اغلا رایسه اغلا رایسه ده اغلا رایسه نهایت

درجه به قدر اغلا رایسه کوزرک بیک باشله

بر بر هر شئی کوزدن چیشاروب کوزی

رصدخانه به کورسده کندیبسی بالکر

اوزنده بولندینز بو عالم دکل سا تر عوالده

دخی تعیم فکر ایلدیکنی اکلاسه !

حاصل کلام بزنی بر کتبخانه به کورسده

ده اوراد ، برفاج بیک عصر دن بری کندیی

یالاری دهانه نل یاغشار نه کئی موقیقله

مظهر اولشار بزنی تار بخلرینی اوقوسه !

بو امتحاندن صکره عجباً انسانه نظره

بافار ایدک ؟ بو نجه موقیقله او عاجز سکن

حیوانک قائیه یافتنه و پرلیدجکی

در کاردر

عجباً بو انسانک عمری غایت اوزون بر

شیدره هب بو ایشلری عمری اوزون اولدیغی

ایچونمی یاغش ؟

خبر ! . عمری دخی هج نولمئندر .

یکی طرفان چو چقلردن بوز دانه سنی اساس

حساب اتحاد الله هر سننه و وفات

ایدنلرک اقل عمرینی اطول عمر دن

بانتقیص ضم ایدرک بو حسابله بولندقلری

ملکنلرک هواسنه کوره انسانلرک علی العاده

فرق سننه قدر یشاد قدر لری استخراج

ایشلردر .

حالبو که بو فرق سننه ک اون بش

سننه سی چو چقلق عالنده کجوب هج بر

شیشه برامقده در . بولدن صکره قالان

یکریمی بش سننه ک دخی هج اولر ایسه

ئک حسابله سکر سنندن ز یاه سی یاری

اولوم دیک اولان و بوالله کجوب عمر اوله رق

میدانده انجی بالکر اوزون بیدی سننه قالور .

انسانک حواج بشر به سبی ایچون ایدیکنی

خدمت بولنده لاقل بر ککونک ربینی

وعنان دککری فصل تسخیر ایلدیکنی

کوسوشه !

دیرکن بر بالونه بشوب هوئی نسبی

یله کندیبسه مسخر اولدیغنی افلاک قدر

چقه رق آراه ایسه !

تلف افله بر تابه طرفده دنیاک اوزه

او خندن خبر کتوروب و کتوروب اله آوجه

صغیران قوه اتقز قیه کندیبسک الک چاک

بارطامی اولدیغنی خدمتله کوسوشه !

بزنی برفار بقیه کورسده که ما کندی

کندی طرفندن ویریش اولان هر کونه امری

تایمسی تانبه سنه اجر ایدرک تونل طوبر اقلی

بغداددی بر یاندن بیقاوب و فورودوب

او کدوب الهوب بو غروب یاه سنی کتوروب

بشوروب اونه طرفدن اکک چچار بور .

دیگری ایسه بیس مر دار بیایغی بیقاوب

فورودوب طرابوب اکروب بو ککروب

طوقوب حاوبنی کتوروب میدانه علا جوقه

چچار بور .

بعده بزنی السه ده بوزنه خانه به کتورسه

واوراده کویا ذاتا طبیعی ایش ده مؤخرأ

تجیر انجش ظن ایدر کجکر محکوکات طبیعت

طرفندن باراملش اولوب کندی طرفندن

طبیعت تقلید ایلدیکنی خبر ورسه !

بزنی کیمیا خانه به کتور بده بزیم جسم واحد

ظن ایدر کجکر بر جسمدن کندیبسی ده

فاج جسم چچار دیننی وار جمله بزیم مابه

الحیات ظن ایدر کجکر طوزک غایت ته لکملی

ایکی زهر دن مر ککب اولدیغنی بز

کوسوشه !

بولر دخی پرشی دکل . بزنی بر

برخسك بر نوعي بوشان انساناللى
قوانينه تعيبت ديانت مليت قوميت وحقي
صهرت جهته بقدر بيك كره بيك
تصفيه تاله تقسيم ايدر . افكار متخدا واش
اوله بولنه بوقدر احتياجي فالور ايدى ؟
يا فكار افكاره قدر مخالف كه بملك
ايچمه برانسلك ديكرين امثلي اولديني
جهتله اويك اطرافه درت ديوار چوير
مش وكوك يوزدن دختي تحفظا ايچون بر
طوان باشدر . بورمسكن ايسه قوستي
ايچون ايچق رايچور ؟

اتفاق واتحاد افكارى دكل نوع بشر
ايكى دم حفته بيله قول ايدم . چونكه
ايكى دمك اخلاق افكار سته سيله برزينك
جانته قصد ايدنجيه قدر وارديني حفته
مثال كور بورم .

جعيته اسكانه اولان مجوريت ايچمه
كلنج بوده تون قول اولنه بيله چك
برشي دكلدر . چونكه حيوانانن يك
چوقرى جعيته اسكان ايدورلر .

بوندن قطع نظر جعيته اسكانه اولان
مجوريت انسان ايچون بالكلر حواج ضرور
ربه دن اولان شيلري بلديروب اوله كره
شمسه قدر توسع فكر ايچمه مجوريت
كوسه من . جعيته اسكان ايدن سار
حيوانلر حالتي كور بور زيا ؟ هيچ
بريبي حيوانننه لوزى اوليان شيلر ايله
انعام فكر ايتيورلر .

بنم طئه فالور ايسه انسانك بوقدر
موقفيته مظهريني برخصلشدن ايلو
كلور كاوده رقابت استعداددن عياردر .

كورديكمه فالور ايسه بالكلر انسانده كي
بورقابت استعداد ايدر كه سار باجله خواص
وحواسته قومنا ايدرك جاهه سنى ايستبكي
كي اداره ايدر .
برمدقني ارامش طرامش اولسه انسانده
بولان استعدادك اغليني وبلكده همان
جاهه سنى سار حيوانلر ده واحتمال كه مع
زياده بيله بوله بيلور . بالكلر رقابت استعداد
ديدر كه سارلر نه بوقدر . اولسه بيله
بورق دنيله چك قدر آزار در .

انسان نك باشنه فالاجق اولسه هيچ
بروقتمده بشون بلديريك دور حركتي
اوكرنك ايچون مرصاد ايچمه كوزل نيك
يكني سوندرمه كمه مجوريت كورمن ايدى .
محضا بريبي اولدز حفته ولو كه بالان
ياكلش اولسون براز معلومات و برمشدره
ديكرلى دختي . واي او كورمش بن نه به
كوردمم واي او معلومات المش بن نه به
الدم ، دبو فن هيچتي بودر جه به
كوره شلر در .

خانه كرده وتوررا بكن كوتو بر كچه ك
صتر بيله ، اوتوره بيلور سكر . طشره چقار
ايكن صورت مخصوصه ده بورقابت ايسه ايچكدرن
بشفق اوزر بكني باشكزي سيلوب سو بور
مكه نه دن مجور اولور سكر . شهبه بورق كه
نظافت رقابتدن .

عكده ايچكده كنه كده قوشانمده
مسكنده ماوا ده ذى قيمت ايشيا به مالكيت
خصوصه شالده شرفده شوكتده قونده
حاصل ده زياده تفصيلي باش آخر بريبي
ورجه كي اوزره هر خصوصه مجور اولد .

بغير رقابتدر كه بز چوق شيلر تداركي
وحق الهجره اوللردن ده اعلا سنى كوردر
بجه الهجره كليري براقوب ديكر بريبي
استحصا ايچق امر ايدور .

روم ايلده بالقسان طاظر نده بولسان
برچوان هيچ بروقده هندستانه كيدوب ده
آزوا ايلديكي بريشي اورادن جلبا ايچر .
بالكلر انسانلر كه هندستانه كنديسنك
مالك اوله مديني بريشي دكل حتى مالك اولد .

بني شيك ده اعلا سنى اولديني خبر ايسه
بيله دكرلر ديار اشارق كيدراكي كتورر .

رقابتك الك بيوك تاثيراتي كشفيات ايچمده
ميدانه چقار . اكر دنيا ده رقابت اولمش
اولسه ايدى شمدي نبوب دكرلر ده قراره
كندى عيرى چكدرمكه اولديغز قوه بخاره
ميدانه چيغز ايدى .

بوقوت الك اول بر فكره طلوع ايچمش
واشكار ساره هو كشفده امان بن بر قدم
دها ايلور به كندسه م ده شان وشرفي
كندى ناعم قرانسه م ، دبه چاشنه چاشنه
اليوم كورديكمه حاله قدر كشمدر .

حيواناننه بوحال بوقدر ديمش ايدك .
بوقدر يا ؟ كلك بريسه ايكي اباني اوزننه
طوريغني تعليم ايدرسكر . صكره ديكر كليلر
اكا باقارق كندى بري دختي ايكي اباني اوزننه
طوريغنه چاليسدر آ ؟ خير . فقط
بر انسان نماني دها كوزل بيله ايدر ايسه
ديكرلى اكا بيله رقابت كوستورلر در حال
مسابقه باشلار .
بزنك آدمك اوزرينه سلاح چكمش

اوله ل بادي امر ده خوقدن صاب صابى
كسيلور فقط بر كره شجاعت رقابت مسابقته
چغغه كسكين بيچاغني انسان اولدى اله
فارشولار . هله بر جمعيت ديكر بر جعيته
عمار به به چيشار ايسه ارتق كوزلني اسن
روز كار دن صانقان انسانلر اشندن بيله
اسير كم من . سبي ؟ چونكه اوزه ده رقابت
وار .

اشنه انسان قسمنك ماهني بر مشوال
محرر تصور بر ايدى كوزلنه غايت اشاغني
وكنديسى عاجز مسكين بريشي ايكن دنيا
وما فياهه بوضولته تسلطى بكا فالورسه
بالكلر رقابت فسكرلن ايلو كلكمدر .
بوندن بشفق سى هب درجه تاينه فالور .
انها

ولادت

بن طوعه دن اول حتى انامك رجه كورمدرن
وحق بايامك صلبند ، اثبات وجود ايچدن
برقو بونك بور كنده بيك قدر بغداى
دانه سندن ، ايكي طاوق بومورطه سنده وبر
بارداق ده صو ايچمده ايشم . اكر بونلر
بالاجتماع و بالتصادف بنم بايامك معده سته
كبر ماش اوله ايدى بن دنيا به كليله چك
ايدم . بالتصادف بايامك معده سته
كبر ماش ده بنم دنيا به كلكمده سبت
كوستوش .

طو پراغه زرع ایدلان بر تخم نصل تریه کور ایسه ایشنه اوله . یعنی کندی باشنه تریه ایدلماش . زمین تا حرارت مرکزیه ویرالتامه موجود معادن متنوعه ایله تا کونک بوزنده کی کونلشک حرارتدن وینه کونک بوزندن نزول ایند بوسورلندن وسارهدن وسارهدن جج وخالصه ایلدیی قوه ناندیی مزروع اولان تخم ایچنه صوقدنی اولوجهله یوتدیگی کی بنم وجودمدن عبارت اولان نطفه دخی والدیه نیجه نیجه قوای وجودمدن خلاصه ایدلان رفوه مریه طرفندن تریه ایدلشدر .
 بو نطفه قباروب قباروب ششوب بردلانی حالته کوردکن ویرالانی دخی ایینه هنوز ایچنده بلج کانی بولامش اولان بر عورطه بی قهریقن زمان ظهور ایند یارم عیالقی بلج کی اکسین نقصان برحاله فالقدن صکره ارنی وجودم کاله کلمش وهر اعضام کندیسه مخصوص اولان مأمورعلری انباشه باشلانجه بونلرک حرکت عومیه سیله وجودمه فالت جریان بنم ایچون (روح) اوشدر .
 بنم حالا حالدن خیم بوق . دکل بوزمان حتی رجدن چیشم دنیا به کلمش اغلامش کورشم ده یه خیم بوق .
 ایشنه ولادت بوند عبارت برشی . بوندن می عبارت ؟
 بوق بوق ! ولادت ایچنه ده دنیا نیجه بیک محاکمات کبرجک . بن او محاکمات ایچنی بر فهرستی اولق ایچون بو قدر

فقط برادر بوسر یه وقت ایدله جک اولسه اشکلاکک اوشوندن باشلان آقدینی یه کور بولور . حتی بونلردن بعضیلرک صرندسیری اورارق یته اشککک بوق دخی طاششدرلر -
 غایب سوزی اوزاندق . فقط ضرر بوق . هب بچیز ولادت خصوصه در . بز سوزی زده برامش ایدک ؟ فاکر والدیه مک رچنده آتی تریه ایدله جک اولان نطفه به تصادف اتماش اولسه ایدی بن دنیا به کله می جک ایدم . دیش ایدک . اوله ایسه یه اورادن باشلام .
 نصلسه بونطفه والدیه مک رچنده آتی تریه اتمکک مستعد اولان نطفه به تصادف اتمش و تریه اولغه باشلامش .
 نه بنم نطفه ایچنده موجود اولدیمدن پدرمک ونده ایچنده بنم موجود اولدیم نطفه تک تا رچنه و رچندن ده آتی تریه به مستعد اولان نطفه به اصابت ایدلکنندن والدیه مک خبری بوق آ ؟ برکت و برسون تصادف کله بولیشلری کورو ویرمش .
 آنام ایله ایام بنم وجودمدن اوقداری خبر ایدلر که حتی بن رچنده طقوز آتی قدر اوتوردیم حاله بنم بن اولدیمغی بولر ایدی .
 نه ایسه ارنی شمئی والدیه و پدرله غوغا ایدله جک دکلر آ ؟ بزحکابه مزه باقالم .
 اقدم اورم ایچنده فولکوزن عبارت اولان نطفه تریه ایدلکه باشلامش .
 هم ده نصل تریه ایدلش یلور میسکر ؟

بنی نه دنیا به کله می جک ایدم . زیرا شمئی شخص اید بوم که بنم کی دهها نیجه نیجه وجود اوله مشرق ویرا کنده منشسم اولد قلمری اجزادن معده ایچنده واسطه سیله نطفه اوانان نطفه ایچنده جمع ایدلش ده صکره ضایع اووب کیش و بو صورته دنیا سی دکل دهها انسان رچی یله کوره مددن وفات ایشدر .
 سزنجیبا تیکر . بونصفادف دینلان شی بونی ؟ بونک بک بسوک برآبری بک بیوک بردخی واردر . حتی بو تصادف بعض کره اوله شیره سبب اولور که انسان شاشاده فالور . مثلاً بوقاروده صابلدینی ککی بعض اجزا ایچنده مشرق و مشقم بولان و تا یله م نه زمان دنبری قرنا بعد قرن کسب اتمکله اولدینی استعداد کندیستک انسان اولور طوعه سنی اقتضا ایدیرن بر وجود مجرد - بالتصادف - بر مرکب معده منه دوشه رک وصول تریه بی اوراده کوره رک بچاره مرکیب اولدینی حاله دنیا به کلور .
 - فقط یاهو بومر کید وقت ایدله جک اولسه اوله طام طاسلاقی اشک اوغلی اشک اولدینی کور بولور -
 تصادفک بلا اختیار ایدینی ایشله .
 نهایت می اولور ؟ برانسان کامل اوله جی وجودی مرکیب ایدینی کی برده باقارسک که استعدادی طاش طاش شقندن بشقه برشیدن عبارت اولیان بر اشکی دخی طو تار انسان معده سنده تریه ایدرک انساندر دیه قایا قو یو برور .

بنم هنوز رشیدن خیم بوق آ ؟ صکر دنیا به اشیا بر برینی تریه واکال ایدر و رشیدن بر چوق اشیا اولد ایلر ایش .
 بر طبقه باقر لوحه تک ایچنده بر قده سر که تصادف ایدر ایسه باقر سر کوبی و یا خود احتمال که سر که باقری واک طوعه ریحی اکیسبله بر برینی تریه ایدر و بر نوع سم تولید ایلر ایش .
 ایشنه بوقاونه تطبیق باقاروده سوله دیکم یسک دانه فیدلین معمول بر اکی وایکی یومو طه بی و بر بره کی باام عیش واوزینه بر بارداق ده صور ایچمش بولری معده منه قوعش . حاله که معده تک بر طام قوای مخصوصی بواجزایی ترکیب وحل ایدرک بعد ایدن فان ایلک بلغام سوموک قوای کبری کوزیانی وسار بر چوق شیلر بروب چقار دینی ایشنه بنم وجودمدن عبارت اولان نطفه بی دخی چقارمش .
 بومعه دینلان ایسقی نه کوزلر بایسقی ایش !
 بنم وجودمدن عبارت دینکم نطفه بالکر بنم وجودمدن عبارت اولدینی دعوا بجوم . آنده دهانه قدر وجود اوله ییلور که ک بولک محاسبلر حبلندن واک بیوک تصورل تصورندن عاجزدر . فقط بن بوقاروده صابدنم اجزا ایچنده مشرق ویرا کنده ایکن اویش اولن طله نطفه ایچنده جمع ایدلش .
 اگر بوبش اون طله نطفه بالتصادف ایلماک رچنده و رچنده ده آتی تریه به مستعد اولان نطفه به وارماش اوله ایدی

دبوزنک دیرایدی که خانی عیب اولیان
 شیخی عیب و عیب اولانی مباح طابور
 و بونلر عیبی ککیزلر و مباحی اشکاره
 یابیزون ظن ایدرلر . حالبوکه انلرک مباح
 عد ایدلرکی شی اصل عیدر که بن
 اوعیبی کیزلر یایدقدن بشفقه عقلمه یله
 کتورم . وعیب اولیلر یاید کیزلری دخی
 کسه دن صاقلانغه مجوریت کورم .
 الداتی و بالان سو یله مظم انک خانی
 مباحی و بنم معیجر حواجی ضروریه
 بشر به نلر کافه سی خانی معی و بنم
 ماحدرن
 حکومت بر کون براناجه ایکی قاری
 صلب ایدر . دبوزنک بونی کورنجه دیرکه
 اگر هر اناج بوسوبنی ویزایدی قاریلرک
 اوقه سی بش پاره ایسه بولر بوقدر کیزلری
 قارزایدی
 کندندن قورقیان جناب حقدن
 قورقیز و جناب خندن قورقیان ظندن
 ده قورقیز . ظلم ایدن کندی نفسنه
 عصیان ایش صابورور، سوزی وردزلی
 ایش .
 دیرایش که انسانلر دنیاهمهات ایش
 سنه قالاچقیزلری یلدیکی حالده بوقدر
 ندراکانده بولیبور . اگر التیوز سنه
 قالاچقیزلری بیلک دکل ظن ایش اولسلر
 ایدی کیم ییلور دنیاه حاله کیز ایدی
 « انسانلرک کندی دردی کندیلرینه
 بشجور کی طوتارلر ده اولتورلر . کندی
 دردلر یله برابر قاریلرک دردی دخی
 بشجور کی بشر اوز چوچتی دخی یالارلر »

کیت شکایت ایتمه بندن اوجوز دراحی
 جزای نقدی آل ، دیمسه دبوزنک کیزلر
 شکایت ایدرک جزای نقدی بی الور .
 فقط ایزسی کون الیند برصوبالاراق
 میدیاساک ارقه سنه شدله اورر و بورولر
 اوج بوزدرانچی جزای نقدی الاچتم دبه
 حکومته قدر کیتله الیشین ویزم ، دبه نلرک
 دونکی المش اولدیق دراخچیلری ویزم
 بر کون صوبنی غایت بیس برجامه کیزلر
 صورار که بوجامه کیزلر یسده غیر انلرک
 ایچون نه یالارلر ؟
 دبوزنک بر کون کنش بر ستاودن صدقه
 دینلور ایش .
 کندیلرینی کورن بریسی جام دل مسک
 هیکل نه کلار ، دبدکده دلی سنسک
 (عنایت) اوله سوزونه ایشم دبه هیچ
 بر پاره ویزمیدجک اولان ستاودن اسنه
 بوزم ، جوابی ویزم .
 چوچتک بریسی بر دن برطاش الارق
 بکری اوتوز آدیم مسافده بولسان بر قاج
 کشی به «طور شوکر اته لارک باشی باریم ،
 دبه آتغه چالشور ایش . دبوزنک چوچتی
 منع ایچون «چوچتی صاقین ها ! صکره
 یالایکی اوررسک ، دیمش .
 افلا طونلرک بر باغی بانندن کیز ایکن
 بشجوراندن بر انجیر ایش . بشجوران خبر
 ویزمک ایچون انجور به کیدوب کلد کدن
 صکره دبوزنه بر حوال انجور بوزر دبوزن
 بونی کورنجه دیر که ایشنه سنک افندک
 دخی بولر در خلق آندن برشی صورار او
 خانقه بر حوال شی ایله جواب ویزم .

ایده یله جک قدر طوبیلا به بیلش ایدم .
 نصله قسمت بوزمان دنیاه کلک ایش .
 اصکر اوزمان بغداد لیلرک ایزسی و یاخود
 بمورطه نلرک بریسی یابام اوله چتی داندن بشفقه
 بریسی عیش اوله ایدی ایش بنه بیان
 ایدی . باقالم بوندن صکره دهانه
 اوله جنز :
دبوزنک بعض حکیمات و مناقبی
 عظمت حق کبدر اصالت ایسه
 او خنک بوزنده کی نقا بذر . غماض الک
 وحشی بر مقفوس حیوانه شبیه اولوب
 مداهن ایسه انسانله نسبت ایش بر
 مقفوس دیکدر .
 نرونک بلاستی آتی نغیرله قانونک
 مطالبی طبیعتله شهوات نفسانی دخی
 عقل واز قاله قارشو لامیلدر .
 بیوکلر ، عادتا بر آتش مسامله سی
 کوستر ملیدر . نه باقلاشغه کلور نه ده
 اوزاقلشغه . (اما قیشین)
 یلاتون نام فیلسوف بر کون درسخانه .
 سنده ، انسانک تعریفی ایراد ایدر ایکن
 « انسان ایکی باغی اوززند ، کرر وجودی
 توکمن عاری بر حیواندر ، دیمش اولد .
 یغندن دبوزنک درحال بر خروس بولسوب
 توکلر بی بولاراق درسخانه ایچنه صالی
 ویزم و «ایشنه افندیلر معلک لک سزه
 تعریف ایدیلرکی انسان بوزر ، دیمش .
 میدیاس اسنه زینکینک بریسی بر کون
 دبوزنه بر شمار اولاراق « هادی حکومتنه

سولهلم . بوقصد ولادت بوقدر دکل
 ده اوزوزن . هم ده بک چوق اوزوزن .
 بی سزه بالکیزلرک معده سنه کیزلرک
 زماندن بد آله حکایه حال ایش ایدم .
 فقط بوندن ده بک چوق زمان اول دنیاه
 کلیمش ایدم . بک چوق اول بک چوق
 اول . ییلور میسکر نه زمان ؟ ده اولی ده
 وار اما هایدی اوقدره ، اوزاعه کتبهلم ده
 بر ایزری طرفندن باخلایلم .
 مر کزارض حاضر لیش بر نغم ککی بر
 حاله بولتوبده کره شمس اشعه حرارتله
 فیتی ویردیلر کون بوخی ؟ ایشنه او
 کون بن دخی طوعش ایدم .
 امان قزنداش سر ککشدتم نه سر
 کندشدر ؟ بک غریب ! بک عجیب !
 نیجه سنسدر حرارت مر کز به ایچنده
 قیندم . صکره بر چوق معدنلر ایچنده
 بخاره مغلب اولاراق اوجدم . نکائف
 ایدم . نخبیر ایدم . کر نلرک بوطبقه
 اولاسی تشکیل ایدن هر دزه ایچنده ، بنم
 وجوم واریایدی . وجومک هر دزه
 ایچنده اولان قسیمی طوبیلا به بائمه
 حالر کلدی . طوبراق اولدم نباتات حالته
 کیزم . چچک اولدم آچلدم . حشرات
 حالته کیزم منتشر اولدم . هر طبقه ده
 اوقدر حالله کیزم کدغریف دکل اسملری
 صایش اولدم قلموس قدر یکناب اولور .
 نهایت دردیچی طبقه دخی نیجه بوزیک
 انقلابلر کوز کدن صکره اقسامی طوبیلا به
 طوبیلا به بیک بقدا ای دانهمی و بر بوزیک
 وایچی بمورطه و بر بارداق صواچنده جس

استحصال ایدہ بیلکلمک معاونت ایدور اما
 اچسہ بی شین ایدور . اگر بشین
 ویرمن ایدسک وورمک اقتادامن اولر
 ایدسہ نہایت باوزومرک صوبنی دوک
 دوک دبلہ نیورر . یاخود حیاتی ترک
 ایدورر .
 شوقی اختار ایدہم کہ مقصد یوقاوردہ
 حالی تصور بر ایدیکم بیچارہ نوکیرہ بر
 احسان انجلی دیک دکلمر . بو آدمک
 اندن ایش کلور دیدکی ایدی ؟ اندن
 کلجکی ایش نہ ایدسہ نیچون کلدمدیکتی
 بالتدقیق وایشی اندن کورنک اچون جمیت
 اعضاسنک معاونت ایدسی زونی ادما
 ایدورم . زیرا کوربورم کہ بوادم
 کندیشنی عام کوریدن اشاغی بہ آجانی
 زمان بریسی کینسہ دہ قولدن طوطوق
 وطور بہ سن چلنکیر دکلیسک ایشسہ سکا
 براواجق ایشسہ سکا اورس چکچ آل سکا
 الی اوقبہدہ نیورسادی چالیش بورادہ
 کوز کورہ غیب ایدہ چکک حیاتی محافظہ
 ایندہ دیسہ بیچارونی بو فیج نشیندن منع
 ایدہ بلہ مزمنی ؟
 سمدی بو حال برکہ بو بلہ کوردکن
 صکرہ بردہ شوبلہ کورلم !
 اندن ایش کلور دیدیکر آدمک وقیلہ
 حالی وقتی بولند اولہ جنج . او آدمک تا
 حال یاسہ قدر کلیس مطلقا ویرمہ حال
 طور ایشسہدہ وحرکاتندہ کرک بالاختیار
 وکرک بلا الزام کوریلان بعض سہولتدن
 ایلو کلجک . اگر دہا وقتلہ او آدمک
 برشوال حمر سہولرینی تصحیح اتمک ممکن

اوقودیم بعض کتابلر دخی شوبوقاروی
 ایکی سؤالہ اوت ، جوانی و پرچک حکمہ
 بولنیورر . فقط بن السائلرک حالرینی
 درجہ احتیاجلرینی وعضلرینک سر
 کدشت احوالی نظر دقتہ البوم وکیفیتی
 یوقاروی حکمہ تطبیقہ چالشبورم دہ برارلو
 تطبیق ایدہ بورم . یاین احکم یوقاروی
 احکام ناقص
 مسئلہ بی قارین کرامک حل ایدہ بتلیسی
 اچون بر مثال ابراد ایدنام :
 برام اولسہ کہ اندن ایش کلور
 ادملردن بولانسہ . مثلا یا قانبدہ برقوت
 ویاخود تجارت اچون بر استمداد ویا
 صفتندہ برہارت حاصلی ہانکی ہورہ او اور
 ایدسہ اولسون برہرہ اوادی اندن ایش
 کلور ادملردن معدود قیلسہ . فقط بو
 ادملک ایشی عکسندہ کینسہ . تینلرندہ
 موفق اولہ منسہ . یواش یواش تروٹی
 سامانی دہ بنسہ . اقتسامدہ یہ جسکتی
 دوشونمکد باشلا سہ . برارالی اقتسامہ
 یہ چکنی تدارک ایدمہرک مثلا سترینک
 بریسی صائسہ . بو کیدیشلہ یواش یواش
 اندنہ آچندہ نوسہ واریسہ کینسہ .
 فترک ضرورتک اکصوک درجہ سنسہ
 کلسہ . اوادمک صوک ایشی نہ اولور ؟
 عندندہ حیاتی یک چوق قدری واریسہ
 کورہی اوزرندہ دینلک باشلاز ! یاخود
 کوزندہ حیاتی او قدر قدری قانز ایدسہ
 کندیشنی قالدیر کوریدن اشاغی بہ آثار !
 ای کورم ! جمیت بشر دہہ تعاون
 و تناصر زردہ قالدی ؟ آککچی بنم اکن

دہ دوشونوب طور اکن ردن چہرہ سنی
 دکلمرور « نانا ککندیلرینی دوشو
 نیورر می کہ فارلرینی چوجسارلرینی
 دوشونلر ، دیدیکی سہوعدنر .
 بر کون سہوود فیجی اچندہ یاتار اکن
 کندیشنی فیجی بی تمامی نامندہ طولدراماس
 اولدیشنی کورکدہ ، ایشسہ زردہ خود
 اندیش ایشم . سمدی شو فیجیک بوش
 قانان بری دہا ایکی اسم الور یا ، دیش .
 وفات ایدہ چکی زمان سن زردہ کوملہ
 دہ صورمشز « طاغک باشنہ آتی ویرکرہ ،
 دیش . وجام اورادہ وچودینی فورن
 قوس بر دیشلر . صوبانی بانہ قویرکہ
 کلدری زمان باشلرینسہ اورام ، دیش
 « اللہ اللہ سن اولدیکک زمان نہ طویرسک
 کہ « دیدکلرندہ « اولہ ایدسہ فورنلر قوشلر
 یہ چک دہ نہ دوشونوزسکر ؟ وارسونلر
 یونلر ، جوانی ویرمش .
 تعاون و تناصر

هرکس کورمش وارنق هرکس
 الاکمشدر کہ انسان قسمی مطلقا جمعیلہ
 اوتورمقد وجمعیلہ بشافقہ محتاجدر .
 حتی یوقاوردہ مندرج « انسان » سرحدل
 بندہ دخی کوسزلدی کہ انسان یک عاجز
 سکین ضعیف و بیچارہ بر حیوان اولوب
 بونکلہ برابر احتیاجاتی دخی اوقدر
 چوقدر کہ حسابہ صغیر . ازجلہ انسان
 چر جلاتی وچاس جاولاتی اولان وچودینی
 ستور مجبور اولوب بو حالیہ برابر نازیم برادہ

متکبرچہ اولدیشندن قویون در یسنسہ
 بورومکی کبرینسہ بدیرمہرک وچودینی
 ایکن منسوج آکسہ اچنہ صارفہ قدر
 وارمشدر . حالبوکہ ایک تمدن بوجکی
 بسلہ یوب قوزالرینی تریہ وایمال ایدوب
 بوکوب طوقوقوب بچوب دیکوب کون همان
 بر ایکی سنسہ وقت غیب اتمک محتاج بر
 ایشدر . ایددی واحتیاج سا تراحتیاجلر
 الہ بریرہ کلورده انسانک مجز و مسکتی
 مقالہ سنسہ چبقار ایدسہ احتیاجات
 مذکورہ ننگ تسویہ سنی مجال اندر مجال
 اولدیشنی کورنور .
 ایشسہ بوسببہ مینی انسانلر جمعیلہ
 اسکانہ مجبور اولشلر بو مجبور نلرینک
 درجہ سنی دخی تقدیر ایشلر در .
 بز یعنی عثمانلر بلہ تقدیر ایشلر .
 چونکہ ارباب قلم اندن دہ بحث اتمک
 باشلامشدر . فقط لزومی تقدیر ایش
 اولدیشز جمیت بالکر مثلا بر ملیون خذک
 استابولہ طویلاتہرق کیسی حاکم کیسی
 محکوم اولدیشنی وکیسی خلقہ قوندہر ایدیشنی
 وکیسی دخی قوندہر چی بہ اکک صائدیشنی
 حالده بشامسندن عبارتدر .
 عجب انسانلرک مجبور اولدیشنی جمیت
 بالکر بوندن عبارتدر اعتقادندہ می قلاجیز ؟
 جمیت مدنہ ننگ جملہ تمناعتدن بولان
 « تعاون و تناصر » دخی قوندہر چی ایلہ
 آککچینک تعاون و تناصر ندن عبارتدر می
 دہ چکر ؟
 فترتہر دکل جمیت ایشسہ بو بونک جملہ
 تمناعتدن اولان تعاون و تناصر حقتدہ

و طبعاً جانی و بوابی کی صنعتی متفرع خصوصاً

«تعاون و تناصر چینی»

تقیات عصر به من که تعیین ابتدایی
زیبیه ایچینه، بیومش اولان کینچر بیزین
(ا) (ب) (ت) (ث) (ج) (ح) (خ)
بکر و افتدیلر بر کجه بر حمله عقد جمعیت
ایدلر . کولدن کدن اکلکندن ووردن
تیدن اقریدیلر ایدلر صکره عصر بیزیک
من جهة کسب ایدلرکی تقیاتدن و اللوجو،
دوچار اولدیغی تدنیاتدن بخلر آچیلور .
حال مسکنتده بولان فکرلرک اولانغنه
و مالک منتهیه به نسته بزم تدنیاتری کورمکه
باشلا دیغی و فقط ایچنه سنددن بری وقوع
بولان غفلت سته سله ثروت و سامانتری
اوردو با ترقیات صنایعیه سی غصب ایدلر کیندن
تعیین بیاغی کوچلیمکه بوز طوبدیغی
و خصوصیه قلم دیلان آلت تعین دوا
حکومتدن بشقه بر برده باره قرانه مدتیغدن
هیرک او داژیه محتاج فالدیغز درمیان
اولور . و مأمور نیک آتیشی امین اولدیغی
واوردو با مأمورلری کی بر امنیت مخصوصه
التمده و اولدیغز دخی سوبله نور .
واستقللرک نامینی ایچون اوست طرزه
بولان ضابطه دا تمامدهنده مجبور بیزین
بالاخره ککنده بوز نه دولتک نه مالک
مستفید اوله مامقده بولدیغی دخی اورته به
قولور . حاصلی فکر بر کر بوچراندن
آفته باشلا ایچنه آفته آفته زیبه قدر آقوب
کیده جک ایسه کیدر .

دیرکی (خ) افسدی دیر که باهو

انسان مثلا هیچ کسه سی اولیان بر طول
خاتون اولوب بر قری اولان طسول اندن
دها قوتلی و بر قری براوغلی اولان دها
قوتلی و هم جری بر فامیلیا نه قدر غلبه لک
اولور ایسه و قدر قوتلی اولدیغی دخی کزایه
رعایت ایله حکم ایتارلرک بر یسیدر .

کرتده اولان بوقوت محضاً تعاون
و تناصرک قوتی ترقی ایتمدن عبارت دکلی ؟
اوله ایسه بلا تزد قبول ایلیدر که
حقوق مدنییه حقوق ملیه حقوق تجارت
حقوق صهریه کی رابطله انسانلری
بر برینه ربط ایدلرکی حالده حقوق
تعاون و تناصر دخی ربط ایدر ایسه بر
ضرری اولدقدن صکره سعادت حال ایچون
بک بولک بر خدمنی اولور .
طور که هم مسئله بی دهها زیاده بسط
ایدهم همده بونی اکلنه یله چکمز بر صورت
دو که لم . چونکه انسان قسمی اوله
آخر آخر شیلر مطالعه شدن بیز اولور .
مسئله بی اکلنجه طرزه مدو کرایسه لک روحه
تقلت و بر مکسزین مطلوبی حاصل ایش
اولور . ایدی سز بر تعاون و تناصر
جمعیتی تصور ایدیم .
اخطار

(واقعه تصور ایدیم جمعیت صرف
خیالندن عبارت اوله جفته ده بونی اوله
بر صورتله تصور ایتک ایستورم که فرضاً
اجراسنه فاشیله جتی اولسه اوده ممکن
اوله بیلسون . بنابرین کزایه وقوف
اولان بر صحتی اله آلی م . تاکم ادم
حاصل اولسون . بوصفت ایسه بار بیلینی

اولسه ایدی اوده عتلی باشه لاریق نهایت
حال باسه قدر کجه جکی درکاردر
ایدی ایچینه بولدیغز جمعیت بیزیه
بوله بر آدمی تصادفی ایدلرکی مسکلتدن
قوتارتمی ایچون جمعیت مدنییه لک جاه
متم اتمدن بولان تعاون و تناصر نه درجه
فالدیغی سؤال ایدرم .

واقعه کو بری اوزرنده آوج آجانله
اون باره و برلرکی ککور بلور . لکن
شائسی مر جومک دیدی کی هم جنسینه
اون باره و برلرکی خلقه کوسترک
وجداننده بوسورله دخی کندیسی مقفز
اینگ غیرتمدن مولد اولان شو معاونته بن
« معاوت » دبه سلوری م ؟ شهره
معاملاتنده بونی صایتش اولان بیچارگانه
« باهو بولکی صایتک ظن ایدورم بر کره
کندیکه کل » دایلر بولندیغی دخی
کور بوزم . فقط او بیچاره لک سندن
طوبوده « ایشته من بورده شوقظه دن
صایدک شندی بن سنی کبویه کنورم
کیده جک بول شور » دیان بر کسه بی
نه کورم نه ایتمدم . بالعکس او بیچاره
تصادفی ایدلرکی زمان « اوغور اولسون
افندی بولک ایچنی اولسون » دبه استهرا
ایدلری و حتی بوسوزلری مجرد کندی
منفعلری ایچون سوبله بایلری دخی هم
کورم هم ایتمدم .

ایشته بوشال حکمتک خلاصه سی
اوله بونی دعوا ایدورم که انسانلر واقعه
بر جمعیت ایچینه ، اوقور بولور . اما بو
جمعیت مکنی اولان مملکت مادیات منفقندن

بایش . اولمکتک ایچینه هر فامیلیا لک
بر خانه سی و هر شخصک بر اوله سی و ارکه
هر کس بری برینه چکلدرکی زمان هر
بری کندی قیوسی قابور . حتی
ارقه سندن برده سورمه سور بوز . یعنی
جمعیت مدنییه ایچنه محضاً اوراده نسته منفردا
یشامق ایچون کورور .

ایشته دعوا م بوندن عبارتدر . شندی
قارتین ککرام بر یاندن بوسولای محکم
وجدانلرنده محاکمه اید . طور سور بوز بن ده
دیگر طرفدن ایتمده دوام ایدیم .
انسانلرک استحصال و یاخود محافظه
سعادت حاللری ایچون جمعیت بشر به لک
کفایت ایله جکی دعوا سته هیچ بر قولای
و برلرکه ده بوجعیت مدنییه « انسانلرک
عادی عالمی بوندن عبارتدر » دبه قبول
اولسه و هوقراً انسانلرک استحصال
و یاخود محافظه سعادت حاللری خصوصنده
همان وسيله محض دیمک اولان تعاون
و تناصر ایچون دخی جمعیتلر تشکیل اولسه
عجبا نه ضرری اوله بیلور ایدی ؟

جمعیت قوتی بوزیک چوق شیلر نیات
ایله یله بوز . مدنییه بدو بیدن قوتلی
اولسی دخی اثبات ایدلرک بر یسیدر .
بوندن بشقه جمعیت نه قدر بولک اولور
ایسه قوتی دخی او قدر بولک اولور .
بولک مللرک کوچک مللره غالب اولسی بو
یایله کی بولک بر باشمز . بر ایتک بیچاره
اولان قوتیله بر بولک قوم ایدلرک قوتی
موازنه اولور ایسه مطلوب نسته حاصل
اوله بیلور . حتی عالده کی بیچاره کوردر بکر

بشامق ایسته مرمی ؟ ، دیدگر نده اولجه
 حاللری دوشونه نرک اغلامش اولان (ح)
 ولت) بکلر بومعطره «اوت» (خ) اقدینک
 حتی وارد هرزه فاهله بشامق ایستز
 اما اولا اسباب رفاهی تدارک ایده لم ده
 صکر ، آنک مساعده سی قدر بشایلم ،
 دبه مقابله ایدرک (خ) اقدی به خطبا
 دخی « بزم الیردن کلور بز فامیلال بزم
 بو بایده مرام اکلا دروزه دید کلر نده دیکری
 دخی « اوت زده اکلا ده دبه دیدک آ
 دیدیلر .

بولک اوزر نده (خ) اقدی تکرار سوزو
 باغلابوب « تمام دیک اولبور که ناموسلی
 فقیر اولنی کوزه آلدردیکر . شمدی شو
 یلانی کندیکرزه دلیل انشاذا ایدر ده حرکت
 ایلر ایسه کر سلالنه چقار سکر ، دهرک
 قونوندن قوجه بر دفتر چقاردی اورتبه
 قویدی .
 بود فوزه کندیبی بر تعاون و ناصر جمعیتی
 عقیدتی تصور ایلدیکی زمان دوشوروب
 طاششوب ده قومیس اولدیغی قاعده لر
 مندرج ایدی . بونی باشدن اشاغی به قدر
 اوقودیلر واحکامتی جله سی قول ایدرک
 آنک اوزر نده حرکت انکمه باشلا دیلر .
 بورده ذکر ایلان لایق صورتی درج
 انجبه جکر . چونکه بک آرزو قوت صکره بلان
 حکم سنر فالاری ایشک دها ایلر و شوه کند کلری
 و کاله واصل اولدقلری ایچون جمیتک

صورت اجر اتنی حکله ایده جکر .
 اقدام بو ذالتر ذکر اولان بلانی
 اوقودقدن صکره جله سی ناموسلی

بوندن صکره سی ایچون اوزو کر ایسه خلق
 کی سزک نده دها منظم برخانه کر و بلکه
 برده بالیکر آتکر عمر به کر فلاکر اولنی
 و بان کلوب صفایانکدن عبارتدر .
 جابوکه الک بوش و خصوصیه مضر بر فکر
 وار ایسه اوده بودر . بر عاقل الک اول
 منظم خانه و بال و آت و عمر به تدارکنه
 جاشان آدم لر عقلنه شاشار ایسه حتایدر .
 انسان اولا کندیبسته بر دکان یایی و تجارتی
 هر نه اوله جق ایسه آنی بولسه قویوب
 قوی و باقی بر ابراد پیدا اتمکدن صکره
 کندیبستی الک فقیر ادم لر دین یلوب خنال خام ایله
 وقت کچر ماملی الینه بر ازانجه کچکد کد نصکره
 دخی کوشه مسکنتی اختاره حاضر لاتیوب

بند بنی نوعک فائده سی ایچون اولسون
 چاشملی . شمدی سز استقال کردن امین
 اوله قی هیچ بر زمان بوله بو کیمسه کی کی
 یاس کنور مکتسز بن بشامق ایسترایسه کر
 بر کره فامیلیا کرک حالی اصلاح ایدیکر .
 نصل بو الیزدن کلورمی ؟ بو یلین ماتهن
 قول ایسته ملر نده مقاله ایدوب ده باصه
 کیدره بیلور مسکر ؟ کندی البهلر بنی
 دیکشیمی قار لر ده کدر محبوب کندی لر بنه
 دیکدیره بیلور مسکر ؟ باشلر بنه آرزو ق
 الماس طاقی انرک شانی اولدیغی اکلاته
 بیلور مسکر ؟ اککلاته مزایسه کر خبر
 ویر کرده بن دخی سسمی کسدم . جواب
 ایسترم .

هپسی بردن بر وقت دوشوند کدن
 صکره اوچی دردی هسن یجی چور دیک
 بچکر بود کل ایدی . انسان بر ازه د فاهله

صورت افکار صکره نظر املک نرزه الک
 بیساره اوله قی ارباب قلی بولور سکر .
 و خصوصیه بولرک دخی الک بیچاره سی
 اوله قی بزلی کوسز بوز سکر . چونکه
 ارباب قلم ایچنده بک کوزل شایانلر اولدیغی
 حالده سز انرک مسلکته کیده میدیکر کدن
 و هیچ اولر ایسه مده انده جیک دخی
 ایده مدیکر کدن بوله بر مشکل حال ایچنده
 بولدیغی کری استخراج ایدور سکر . عیبا
 بز آن تیشتر اولان قلم صحیح بزلی
 اهاشه ایدیمز می ؟ و بولک همت
 مخصوصه سی اوله قی بزه و پردیکی وسعت
 افکار بزم ایچون بند قلم حکمی التشدن
 چشامق اوزره بشفته بر طرق معیشت
 بولیمز می ؟

مومی الیهک بوسقالی اوزر نده هر بری
 مابوس مابوس دوشونکده باشلار . حتی
 ایچرندن بر ایکسی دها زیاد بر خجیرت حال
 ایچنده بولندیغندن بر شوال محرم حاصل
 اولان مابوستی اوزر نده عادتاغلاز .
 (خ) اقدی جله شدن دها زیاد
 غیرتلی بر ذات اولدیغندن ارقداش لر نیک
 بو یاس و بکاسنی کوزنجه ایاقه قالفارق
 دیر که سزک هر بر یکز اخوان وطنک اک
 کر بده سی اولدیغکر حتی خلقی کندی
 نصخ و بندیکر محتاج کور دیکر ک حالده
 بنم طرفدن ویر بله جک نصیخته محتاج
 اولدیغکر درکار در . فقط بو حالکری
 کوردم ده سزه نصیحت ویرمه کندیبی
 مجبور بولدم . بیلور سکر که یاس دینلان شی
 انسالک (غیرت) کی هر مشکلا تلاندن

قوزارمنه مشک فل اولان بر حایستی
 صرندن چالادوب اولدیز . بشا برین
 کندیکری مشکل بر حالده کور بوز ایسه کر
 الدن مجضا غیرت همتیه قورتبله جکر
 یساره راک آنک عدو حیاتی اولان یاسه
 قبول بکری آچکر . انسان و با خصوص
 کر چکدن انسان کی بشامق ایچون کندیکر
 مدار معیشت می بولقی ایسته بوز سکر ؟
 مرادیکر بویاسه سوبله بکرده سزه بولقی
 کوستوم .
 مومی الیهک بوسقالی اوزر نده هپسی
 بردن « اوت انسان وهم ده کر چکدن انسان
 کی بشامق عزمده بز نه دیک استرک
 دیرز .

(خ) اقدی تکرار سوزو باشلابوب
 دیر که بن سزک هپکرک حالی هپکرک صورت
 تعیشتی یلیدی کی هپکرک شیدیکی حالدن
 چقیدیمکز زمان هانکی حاله کلک اروز سنده
 اولدیغکری دخی بیلورم . سزک هپکر بوز کون
 بک فنا بر حالده سکر . استقبالکر امین دکل .
 سبیلر بنی دمین سوبله مش ایدک . بر سبایی
 دخی هپکرده سرمایه صاحبی اولدیغکر در .
 فقط بر دم سزک شیدیکی صورت تعیشتی
 کور سده سزلی غایت زنگین ایدی مصارفنه
 بک اولیغون ادم لر ظن ایدر . حالبوکه
 سزک کرک دوندن الیدیکر معاشر لر کرک
 فکر کله خارجا و مامور اولدیغکر حالده
 قزاندیغکر باره بو کونکی مصارف کزی
 با اوده به بیلور و یا خود بر مقدارده آچقی
 بر افور .
 ایچرندن بوردیجی اولر بکر می به بیلورم .

چونچه خبری در حق جمعیت امداد ایش
 بودند قدری از آن جمعیت را به بار آن کلک
 عددی بگری به واروب بنابرین کتابی
 یازان ده جمعیت ترتیب آمدن ده جمعیت باصافه
 جمعیت وحی تجلید آمدن ده جمعیت آیدی
 کتاب تجلیدی الکنجه اولی اوزره فادینله
 مخصوص اولوب اورانی فادینله قرار وائلر
 باشد. بر و نهایت مطبوعات شیخ اسلام
 خاندن کی او طبعه به نقل اولدورق اورادن
 توزیع و فروخت ایلمور آیدی .
 برالقی بوجعیت حکومتک نظر دقتی جلب
 آیدی معارف نظارت جلیله سی بونلرک
 مطبوعاتی کال دت واهیتله مطالعه ایلمور
 آیدی . انجق بولنده بالکر تعیشدن بیفته
 بر فکر اولدینغه و بنابرین حکومتک نظر
 دقتی برینه نظر تحسینی قرانی مجبور بینه
 بولند قارینه مبنی مطبوعاتی محضاً فاده
 و منفعتدن بیفته بر شتی موجب اولدینقی
 کورلدی بکنندن حکومتک آیدیلر نه بمنفعت
 اتمد کدن بشقه مکاتب عمومیه ایچون بولنه
 کتاب تألیفی دخی سبایش ایدر و تویقنلر
 کوستر آیدی .
 باشلا د قاری کوندن ایکی سنه به قدر
 بونلرک آید کلری غیر صحیحاً تدبیر و تحسین
 اولدینقی قدر آیدی . نخی زوسی فادینلر
 قوجه لریک بارنکی حالتی دوشونلرک معذب
 اولاندن و باخورد موده مینالسی اولوب
 املنه نائل اوله منججه ناسف اتمکندن
 قور تلمه قدن صکره ارتق بحال فقره و فقط
 فقر دکل صحیحی و صمیمی سعادت وصفیه
 اشته رفی حالزندن یک ملذذ اولور آیدی .

فایلی و هر کون قولقاری بیک حوادث
 ایشیدر که انلرله تحویل افکار انجی کی
 که زیاده قورقد قاری بر بلادن قورونقی
 واوراده کندلی حالزنده بشامق مقصدی
 آیدی که قواعد قدر چکامه مسکه لزوم
 کوستر آیدی .
 بونلرک امور و خصوصیات واقعه ده
 اصلاحله و خیانت اتماملری بیک بیوک
 مینلرله مر بوط و باخصوص در حال
 جمعیتدن طرد اولتی شرطله مشروط
 اولدینندن یاز بچیلنگ بومی یوز غوروشدن
 اشانقی دوشیمان و بعض مهم شیلر یازد قاری
 زمان اوج درت یوز غوروشه قدر واران
 ایرادینی هر اقسام طوز غرضجه قواعد نقل
 ایدر واوراده جمعیت بوجه اصول صرف
 ایلمور آیدی .
 شد بیک شیخ اسلام خاندن کی او طله
 حفته بوقدر حقی معلومات الامده برزده
 قواعد نقل کلام آیدلم .
 دفعه اته سوله نلده بکی کی کندیلری
 نور سید کاتک سرآمدان بولند قارینه
 مبنی هر بر بیک کلینی کتابلری اولوب
 بولری بر یوز کتوره لک مطبعه زنده غایت
 منظم برده کتبخانه لری واری آیدی . بو
 کتبخانه لک باریمی و صکندی ققاری
 سرما به لریک انصفا میله فنونه تاریخه
 لطافه ادبیه حکایاته متعلق ککوزل
 کوزل کتابلر یازلار و طبع ایلمور آیدی .
 فقط بوند کی اصول دخی سولیدلم .
 بونلر تحت تربیدار تده بولاندن برادرلرینی
 بکنلرینی و الحاصل ولسی اولد قاری

و دیلری اوزر نه بیلر ایدر لک تعیین
 ایلمدی خست حرکت اوزره دوام
 آید چکله عهد و میثاق ایلمور و شمعی
 کیدوب قرار شد بر دین فقر و ضرورتی
 فامیلار بیز تکلیف آیدله چکر اکر اضی اولر
 ایسه او حالده بزم حاکم دیمک اولدینندن
 کندیلری اولدین قورانه جز بارین مجوراته
 کوشه اتونه دار نهم واریسه صابوب
 وحی شمعی صرف خاندنک زینلرندن
 معدود اولان البسه لری دخی بوق آیدوب
 نچه مر طوبیلا به بلدی بکر سرمایه بی شویا به
 کتوره بجز . بالکر خانه لری شمعی بیک
 صابیه جغزه دبه چقبوب کیندیلمور .
 بولردن هر بری اولر نه ککیدیوب
 صورت قراری فامیلار نه خبر و رد کلری
 زمان فامیلاری کندیلرینه چلد بر مش
 نظر به ایش اوله جغری درکاردر .
 فقط بونلر و رد کلری قرار زنده ثابت
 قدم اولد قارندن اعتراضاتک هیچ بریسه
 قولاق و بریبوب اجرا آیدله دوام ایلمور .
 حتی بر بسنک فامیلاری اعتراضده اولدور
 ثبات ایلمدی که فارسی بوشاندی و والده سی
 چونجی طرد آیدسی . فقط چونجی
 یه قرارندن دویموب جمعیه کلده لک ماهو
 ایشنه نیم سعی و غیرتدن بشقه هیچ بر شیم
 فالمدی والده بنی طرد ایلمدی . دید که
 جمعیت بو عدری مقبول کوروب چونجی
 نه ایلمور وایکی سنه صکره جمعیت
 در جمعیت قیبنی اوزره به قوریدقه مطبقه سی
 یه نکاح تازه لک و ناموسلی قیبولقی
 استمداد ایلمد کندن آتی ده قبول آیدیلر .

نه ایسه بونلرک کرک فامیلاری و کرک
 خلق طرفندن دوچار اولدیلری اعتراضاتک
 نهایی اولوب فقط کندیلر بیک هیچ بر
 اعتراضه قولاق و بریسه رک مسارعت
 ایلمد کلری اجرا آتی حکایه ایلمور .
 بونلرک انیسنک اوزره به قورید قاری
 مبلغ بیک قدر لیرا به بالغ اولوب بر طبعه
 الارقی انجیه لزومی قدر حروف و ماکنده لری
 تدارک ایلمور .
 مطبعه بی اناطولی قواعدده ککساد
 ایدر کلرندن چله سی فامیلارینی اوزره نقل
 ایشلر آیدی .
 اناطولی قواعدده مطبعه بی کساد اتمکله
 بر اینجه قیوشده شیخ اسلام خاندن دخی
 بر او طله استیجار ایلمور
 بونلرک بخی تجارتی هر نوع عرضحال
 و پروتستو و اوراق ساره یازد برقی استیبارک
 شیخ اسلام خاندن کی او طله به مر اجعت
 ایشلرینی اعلان ایلمور اولوب کندیلری
 ارباب فلک عاداتا سرآمدان بولند قاری
 ایچون هر ککون یک جوق ادملر اوزره
 مر اجعت ایلمور آیدی .
 ایلمورندن بنی اشانجیه کوستر بله چکی
 صورتله قورقد حاشوب بالکر ایکی شهید
 مناوبه طریقیه ایکی هر کون و اوارا بله
 شیخ اسلام خاندن کلور اقسامه قدر وظیفه سی
 اجرا اتمد کدن صکره . نه قواعد عسودت
 ایلمور آیدی .
 بونلرک قواعی اختیار اتمدنه بشقه
 بر حکمت اولوب مجرب فامیلار بیک هر
 کون بر خاندن بکی بر موده ککوره لک اکا

ارکاکر نصل فرزندش کی بالشور ایدیه
 فایدنردنی یکدیگر له فرزندانه سسته
 حرکت ادوب بوايه مقصدک کندیلرته
 تفهیمی ایچون ارکاکر طرفندن طول مدن
 صرف آوانان بر همت مخصوصه تک نرئسی
 ایدی .

ایکی شه بصورتله همتدن صکره بونار
 اوله بروست کلدی که محتاج اولدقلری
 کاغدی در سعادت بودیلرندن ایوب
 طوغرین طوغری به اروپا ایله کاغذ
 اخذ واعطاشه بائلادیلر . کندی
 لازمداری اولان کاغذدن بشقه شیخ سلام
 خانده کی اوطنک الشده کی معازری دخی
 طوطوب اوراده خارجه ده کاغذ فروخت
 ایدرل ایدی .

یکره بونر شو صورتله کلدی صودن
 چقارمغه بائلادقد . هر کس اریق بو جمعیتک
 غیظه کنی اولغه باشلابوب واقعا جمعیت
 کندینه عرض حاجت ایدلری قبول ایدر
 ایدیه ده نونک ایچون بر طاقم شرایط وار
 ایدی که هر طالعندن شکایت ایدنی قبوله
 مانع اولور ایدی .

اولا جمعیت اعضای مؤسسه سی کندی
 معاشلری بی هر نفسه اکیشر بوز البشر
 غروش نیشده اولدق لوب بوبله خارجه دن
 کلنک سرمایه اصلی به اشتراکی اولدیغی
 ایچون بر شه به قدر همان یوغاری طوقلفنه
 معادل بر صورتله خدمت ایدر ولدن صکره
 آید هر نفس ایچون ایچوق بوز غروش
 ایلیور ایدی . جمعیتک منساونیه معاش
 الان اعضای سلکته داخل اولق ایچون

بایش سسته حسن خدمت ایتک و یاخود
 اون بیک غروش سرمایه قویق لایم کلور
 ایدی .
 نده کیسه سی بولنده اولیان آدمی جهینه
 قبول ایتک بنوع اولوب قبول اولان آدملر
 جمعیت عندنده معلوم و معروف اولق
 و کندیسی مطلقا ابراجتی لسانله کندی

لسانله آشنا اولق شرط ایدی .
 بو جمعیت اون سسته صکره نه حاله کلدیکی
 سزه کورمش کی خبروروممی ؟ اقدیم
 بو جمعیت اون سسته صکره تدارک ایدلریکی اوق
 بر کاغذ فایر بقسه سی معرفتله کاغذلری
 کندیسی اعمال ایدر ولایم کلان حروفاتی
 کندیسی اصاغه ایدر اولدی .

اعضای جمعیته منسوب فرزندن وقتی
 کلنرینی کندی جمعیتلری اعضاستندن اولان
 دل قائلوره غایت کوزل بر رسم مخصوص
 ایلله تزویج ایدر ایدی . اوده ده برده یتیم
 و بیچاره قالمش اولان فرزارکک چوقلری
 طوبلابوب تحت تربیه و تعلیملرینه آورد
 و وقوعولان و فیاتندن طولانی طول قالان
 خانلرک ارککی کویا وفات انعامش کی بنه
 معاشی و بر ایدی . زیرا قادین وارکک

و چوقلر و چوقلر هر کسک حاله کوره بر ایدنی
 اولوب بوایشه معاشی استحصالی ایلکندن
 ارککی وفات ایدن خانلرکک متوفانک حصه
 معاشی غیب ایش اولور ایدی .
 نتیجه کلام صفت طبع ایلله فکاک انقافی
 و غیرت و همتک الضمائی ساسه سنده یدی
 فامیلیا اولدق باشلامش اولان بو جمعیت
 اونجی سسته سنده بوزاللی قدر فامیلیا اولدی .

ویاز بجهتی مطبعه جلیق کتابچینی مجلدک
 کاغذ جلیق حرف دو کوجلیکی خواجده ک
 رسالقی رسم حکاکلی وسائر بر طاقم صنعتلر
 بونلرک مدد ارمعیشتی اولوب صنایع مذکور دن
 هم کندیلری استفاده ایدر و هم ده وطن
 و تملکاتلرینی افاده ایلر اولدیلر .

جمعیتک فاضله سی شخص واحدک مالی
 اولوب عمومک مالی اولدیفندن وقوقی دخی
 درجه لازمه ده بولندیفندن اعضاستندن
 هر بری کندی استقبالیکن کمال امنیتی
 کورور و رفاه بالیا ایله باشا ایدنی . چونکه
 خسته لری عللاری واختیارلری معاشلری
 الدقلری کی تجارت عمومک تجارتی اولدیفندن
 هیچ بریسی کندی ضرور ناندن افلاستندن
 و بر کون اولوب ده یا کور بری و وزنده دینلک
 و یاخود کندی کی بریدن اشاغی آتقی
 نتیجه سندن خوف ایتر ایدی .

(اتهای حکایه)
 ایشته نعاون و تناصر کیتک بحق
 وجودینی جمعیت مدینه افرادینک بوله صنف
 صنف بر جمعیت عقد ایتملرند بولندیفندن
 نه وقت بونی کوررایسه انسانلرکک اوزمان
 جمعیتله اسکان ایش اولدقلرینه قائل
 اوله بیلورم .

انساندن غیری مخلوقاته - معاملات
 واجرائی متحد حس و قوقدن محروم نعلم
 و ترقی به غیر قابل - ما کنه لردن عبارتدر
 دینسی جیبا صحیح اوله بیلوری ؟
 کوربورز که بر قوش بولاسنی دیواره
 یابه حق اولورایسه نصف داره و برزا و یوده
 اولورایسه چارک دار و اکر اراغ دروننده
 اولورایسه تام داره شکنده انشا ایدر بولند

اکلا شیلور که او قوشک انسانی مسکن
 خصوصنده مجلیاتی متحد کلدر
 کذک بر آو کویکی اوج آئی تعلیم اولور
 ایسه اول بلدیکی شاری او کورور . و بر
 قناریا کندیسته تعلیم اولانان لغاتی درمال
 نرتم ایلدیمسوب بولاش تفتی ایدر .
 یعنی ابتداری متدیسی بولندیفنی صنعت
 نغنده بالندریج ترقی ایلر .

بشیرک حس و قوقنه مدار حکم اولحق
 بالکنر لظنی اولوب مثلا ناصیه حالی کدر
 کوسترن بر آدمک کندی خانه سسته کوروب
 و بر کجه درونه صاقا ایدنی خاطرند
 اولان کاغدی چقاروب اوقوقجه کسب
 نشاط ایلدیکی کورلسله ده کندیسنک
 هم کدر همده فرج حبیب اولدیفنه وهم
 حافظه سی همده وقوق بولندیفنه حکم
 اولنور .

بویله بر حال بشیرک غیری مخلوقده
 کورلجه آنک ایچون دخی او حکم بدن
 صحیح اولسون ؟ مثلا صاحبی غالب ایش
 بر کلک بولندیفنی خانه ده عوعوه رفق آنک
 بر حرکت تلاش امیرله اشاغی بوقلاری بر
 اوطلدن او بر بنه صکر دوب نهایت صاحبی
 بولمق ایاقلری الشده وارلنسی و فرحلی
 فرحلی صیحدلرله اعلان مسرت انسی
 آنکده طبعی بشر کی حساب کدر و مسرتی
 بولندیفنه و حافظه و وقوقی اولدیفنه

دلالت ایتر ؟
 انسانه محب و الفت واستیاسته
 حربص اولان بر حیوان نشریج اولندیفنی
 زمان کور بیلور که حواس بشر به خدمت
 ابدن الات و روابط ایلده تمامله موجود
 اولوب جناب خالق موجودانک ایسه
 بولک بولالات و روابط حسبتی حس ایتلمک
 ایچون و برمش اولدیغی و وجودونه کی

اعصابك وقت ونازنین محرومی ایجاب
 ایلیجکی ادعا اولنه من .
 بعض ادملر صورتلار که « حیواناتک
 جانی نهدن عبارتدر ؟ » بوسوالی اکلایه م .
 کندی وجودنه . جولان ایدن ماده
 مایه بی طهارینه ایصال وایراق و مویولری
 پرورشیا کال ایتمک استعدادینی حار اولان
 پراغاجک روحی نهدن عبارتدر سوالی
 ایراد اولنه یسولور ! اوت ایشنه اغاج بو
 امتیازاتی حار حیوانده حس و حافظه
 و افکاردن دهها برچوغنه مالکدر . بو
 امتیازات و عتباتک معطیسی کیدر ؟
 اولقدرت صناعت که صحرالده اولتری سیزنای
 ظهور و کره ارضی برخت هوایده آسوده
 نشین حضورایلر !!!
 ارسطو « حیواناتک جانی بذاتهم قائم
 و موجود اولان مادانک شکلدهدر ، دیش
 و اندن سکره برختلی کیمدلر بوزدهانی التزام
 ایشندر . بعض فیلسوفلر « حیواناتک جانی
 صرف مادی و جسمانیدر ، دیشلر ایسه ده
 بونلر ذهابلری نهم ایتمکده اولبری قدر
 موفق اوله ماشلردر .
 « روح جسمانی نه دنگدر ؟ نصل
 اولور ؟ » سوالی ایراد اولمش اولسه
 ایندی احتمالکه « حسی بر ماده دن عبارتدر
 جوانی و پرلر و بوحی کاکیم برمشدره
 دیش اولسه ایدی بلکه « بو بر روح
 جسمانیدر که جمعه حس و بریمی برجمدن
 پایشدر ، صورتنده مقابله ایدرلر بوداره
 داخلدن چیغیرلردی .
 برطاع آدملرده دیرلر که « حیواناتک روحی
 بر وجود لطیف و متفکر در که مغروف
 اولدقوی جسملرله برابر هلاک اولسور »
 حالبو که واقعا حیوانانده حس و حافظه

و تصوران فکر نهدن بعض شیلر واریسه ده
 هیچ رووقنده الی باشنده برچوجدهک بیلدیکی
 شیلری بیلک احتماللر اولدیغی کی جسم
 اولمایان بریشک دیکر جمعه تبعیاله فنا بولسی
 یردلیل معوله مستند دکلدر .
 حیواناتک ماده حیاتیسه سی حقیقه کی
 ذهابلر بوراده ده دخی قالدوب بعضیلر
 بونک نه جسم نهده روح اولدیغی اعتقاد
 ایشلردر که روح لفظندن چیغاره جنمز معنی
 « ماهیتی مجهول اولان اویشدر که جسم دکلدر
 اولیجه شوشوکه اعتقادک میخبر اوله جانی
 تیجه - حیواناتک جانی بر ماده در که نه جسمدر
 نهده جسم اولمایان بشفقه برشیدر - دن
 عبارت اولور .
 ایشنه بکدیکرینی نقض ایدر بو
 سهویات و لاتک منشی انسانلرک بریشک
 موجود اولوب اولدیغی بدنلر اول ماهیتی
 تحقیقه قالمش بریدر . مثلا بر آتش
 کور و کنگ فازنده کی دلکه مر بو ط اولان
 مشین پارچه سنده او کور و کنگ روحی اطلاق
 اولنور . نهدر بوروح ؟ بز کور و کنگ
 اتد کیکه ایوب چیغیرلری خذایتدیکی هوایی
 کور و کنگ اوخنده کی بورو واسطه سیله
 خارجه دفع ایدن قیایغه بوسم بته بزم
 طرفزن نسبه اولمشدر .
 و احاصل مکنه ناک و مشین پارچه سنده
 بشقه جد برجانی بو قدر . امدادیورسه که
 حیوانانده کی کور و کنگ نحر یک ایدن کیدر ؟
 عوالمی نحر یک ایدن بد قدرت الهیه !!
 (وولتر)
 مترجمی محمود اکرم
 (اکرم بک افند بک بوبایدی کی مطالعه
 مخصوصه سنی ایلروکی نسخنه به درج
 ایدر .)

طغاریتی حقیقه -
 - اختصار -
 طغاریتی حقیقه سنده « وادمشدر جانی قهرست طرزنده اولدقو یا باش
 ایدر کدرا کرم لک اتمدنسک اختصاری و جهله طغاریتی حقیقه سنده
 نسه اولدی بر حاد اعتبار اولدقو وصالده نر نسخه اوورنده کی قهر سنلر برایشه
 برامده جمدن بوندن صکرکی نسخه لده بالکر وادمشدر جانی اولدقو مواد
 مذکوردهک مندرج اولدیغی نسخه لرکی تعیین اولدیجدهدر .
 طغاریتی رساله موقوفه یعنی هذنده و بالون پیش کولده کرک نشر اولدقو بر
 شی اولدوب غیرو موقوفه اولدوب نونک سنه لکی و با خود الی ایلی بر حاد
 اعتبار اولدقو رقی تجلد ایدرله من . بر هر اوان نسخه یی یعنی ۳۲۰ نسخه یی
 بر حاد اعتبار لله اکا کوره عوی ایچون بر قهرست تنظیم و حاد خناینده
 صر سبله طغاریتی مایه اولان اولیب مطالعه به قهرستدن بر قطعه شی
 بقدر هم ایدر چکار .

« سنه ایله ایل »

- ۱ - سنه ایله ایل
- ۲ - سنه ایله ایل
- ۳ - سنه ایله ایل
- ۴ - سنه ایله ایل
- ۵ - سنه ایله ایل
- ۶ - سنه ایله ایل
- ۷ - سنه ایله ایل
- ۸ - سنه ایله ایل
- ۹ - سنه ایله ایل
- ۱۰ - سنه ایله ایل
- ۱۱ - سنه ایله ایل
- ۱۲ - سنه ایله ایل
- ۱۳ - سنه ایله ایل
- ۱۴ - سنه ایله ایل
- ۱۵ - سنه ایله ایل

مطالعات

بعض مضامین آثار آله فحولک دلائل استدلالی بر نظام غراب کشفیان و حکمی
مفیدها و متأخرین طرفین ابراهیم ایدلان محاسن طبعه بی و بعضی تراجم
احوال حاو بدار .

مؤلفی
{ احمد دشت }

جزو نویسی
۳۰

مواد مندرجه

- بهدیدلرک بعض عاداتی
- فلسفه و فلاسفه حقیقه بر مقاله
- ارضک به لا اله تصادفی
- تاریخک ماهیت و منافع و ماخذری حقیقه بر مقاله
- جوانانک حسی حقیقه مطالعه
- ابوالسودک تحسیر نامدی
- تذکره آلام عشقه سی
- شائسلیه باقونک (طالع) بندی
- ملاحظت نسوان حقیقه بعض ملا حظات
- آقر حقیقه علم قیاقصه بعض معلومات

فیشاتی غروشدر .

ایلیک دفعه
استانبول
۲۸۸

اولیق اوزره محرزک فائده مخصوص مطبعه ده باصلدی .

اصفان

(احمد مدحتک سائر آثار مطبوعه سی)

(لطائف روایات)

- ۷ - کتبک اسمیه برسی کولنج و تأهل اسمیه دیگر آجققلی ایکی
- ۷ - حکما به فی شاملدر
- ۷ - فلسفه زمان اسمیه بر آجققلی حکما به فی شاملدر
- ۷ - کولک اسمیه فجع مضحک و محنگشان اسمیه مضحک فجع ایکی حکما به فی شاملدر
- ۱۱ - فوفت اسمیه بر آجققلی حکما به فی شاملدر
- ۷ - لیکچر بلر اسمیه بر آجققلی حکما به فی شاملدر
- (بدینجی اولوق اوزره (ایواه) اسمیه برتیا رود رمی در دست طبعدر)

(ضرر و بامثال عثمانیه)

شما سی مر حومک جمع انش اولدی یعنی ضرر و بامثال عثمانیه نهدن محض حکمت اوانلر نیک
حکما تکی تصور ببولند هر بری ایچون بر حکما به فله انقده در . شمعی به قدر زهیری اوزره
ایکیشر صیغه اولوق اوزره بدی جزوی طبع و نشر اولوب سکر نجیسی دخی در دست
طبعدر بهر جزوی اوزره یاره اولوق فروخت ایدیلور .

(کائنات)

کره اض اوزره قدر دولت وار ایسه هرری ایچون بر تاریخ خصوصاً قلم اندرق
جهله سنک کوندن بر کتبخانه تاریخ غوی چیقاروق فرازله طبع و نشر ایدیا شاملدر .
شمعی به قدر خلقت عالمدن و نشمار بی آدم حقیقه حکما دیبده و طبیعه ایدیا اولوق
اختلافی بر طرف اناک ایچون ایکی طرفک روبانی محاکمه ایدر مقده سی و انکاتره
و دیباچه واسوچ نوج و روسیه تاریخلرین بحث ایدر جلداری طبع و نشر اولوش
و فرانسه تاریخ دخی نشر ایدلک اوزره یونلنشد . فیشا تلری شودر .

- ۴ - مقدمه غروش
- ۱۳ - انکاتره تاریخ
- ۹ - دیباچه تاریخ
- ۱۰ - اسوچ و نوج تاریخ
- ۱۴ - روسیه تاریخ

بعض منجيات آثار الله فتواك دلالت ايتديكي رطام غرائب كشفات و حكمای
مفاهيم و متأخرين طرفيدن ابراد ايدلان محامك مقيد. بي و بعض تراجم
احوال حاو يد.

مؤلفي
} احمد ميمت }

جزو نوروسي
۳

فتاویٰ غر و شدر .

اولیٰ اوزره محرک ذاته مخصوص مطبعه ده باصلدی .
ایلك دفعه
استانبول
۲۸۸

کتابت مخصوص اولیٰ استکسین بطور مخصوص اولیٰ و موراثتلا و شمس
و صلاح الی و و قاع و و سلطان سیر و ترسنتالری سیر
اولیٰ اولیٰ جزوی مروره رویت اولیٰ و و

اکرم سلطان اترجه سیه (نمونه) نامه مشهور و مستوی بعض آثار ایدله
حاوی و آثار آتاری فایده مضوعه سیه باطریق مستنده نمه کوی دکاست
و کویری باشی بارقه سنده و غیره منظر نظری بدنه مرورست ایدله بور .

(خواججه اول)

الک الزم اولان فنون غایت ساده و قولای بر صورتله تنهیم ایلک و شاکر ایدله
مخصوص اولیٰ اوزره قلله التمشدر . سکر جزو دن عبارت اولوب جزو لک
مشدریاتی و فنیاتی بروجه آتیدر .

- ۱- برنجی جزو (حساب)
- ۲- ایلچی جزو (هندسه)
- ۳- اوجچی جزو (فوز و شعرا فیا و طبقات الارض)
- ۴- درد بی جزو (جغرافیا)
- ۵- بشچی جزو (هشت)
- ۶- النجی جزو (حکمت طبیعی)
- ۷- بدنجی جزو (تاریخ عمومی)
- ۸- سکرنجی جزو (طریق هشت)
- ۹- سکر جزوی بریده اولدیغی حالده

مشهور تالی حکما سستی قلله اش اولان فلذوک حکماتله مشاهیر ادبای
یونانیه دن ازوبک حکماتی ترجمه اولته ورق (قصه دن حصه) نامه بر رساله به
درج ایدلش و بر چار یک مجیده فیتاله صانانده یوناندر .

آشناسد ! اصلا الله الاكلاشدر كه حربه هجومك فاندسي بوق . بوله بانس . اطاعتی اله آكش . یعنی سزك الاكلاهچكز بوحشی و خوربز حیوان بوسورتله یواش یواش مطاعتیه ترقی اتمش . هم حافظه سیده وار كه قفسه كبركدن صكره اتماكی كون اولان شللكری ابرسی وارسی كونكی دها ابرسی ككونی اونوتیدرق بودرجه مسكنه كلش . ظن ایدرز كه شو محاوره فانلز وبالخصوص انلردن بوندن برازوق اقدم قله قیوشنده دمپر قفس اچینه کی اصلاقی سبر ایدرز اچون حیوانات اچینه اصلاقی بیله حس . ترقی . وحافظه قونلری اولدینتی وضوح ابه میدانه قور .

برده حیوانات صغیره به عطف نظر ایدلم : احد مدحت اقدینك حیواناته افكار جهیت ، عنوانی اولدوق بارذینتی مقاله (۲) دقله اوقونسون ! او كوكوچیک فانیجه لر ده خاصه نطقیه بیله اولدینتیه دلالت ایدر احوال كوریلور !! شبهه یوقدر كه شلا احد مدحت اقدینك اساسی فته مستند اولان او مقاله سنه ملا (حیواناته اثار جهیت) کی بر سر لوحه قومیو بده او عنوانی اختیاری ایدینی کیف اچون دكلدر . افكار اتمك ایسه حس وقوف وحافظه کی قونلردن نه قدر چوغنی شامل بولندینتی معلومدر .

مثلا تواتر ایدرز كه برعقرب طونلوب

(۲) طغارجتی نومرو ۱ بافكز .

بولش ...؟ سبحان الله اصلا الله قرقی یلانی احبابیش کی باقسه ك آهیم برشی یاچور !!!
- نه ! بو برشی ؟ ازیچق صبر ایدك بافك . كبروب اصلاك اوزرینه یاته جتی . ایشته !!!
- عجیب ! نه ن ؟ بزم بلدیكیز اصلاان هم جشنندن بشقه قفقی مخلوقی كورسه بارلر . آی اونه ؟ كندی حالده طوران برجانوره طبایحه صیتمتی نه اولبور ؟!
- ماشاالله ! برکت و ریسون وطبایحه به . انكله كوزونی قور قفس ده برشی یاچور . بوقسه ...
- تریبمی ؟ وحشی بر حیوان تریبه قبول ایدرمی ؟ ...

- ماشاالله ! شلا سزی اولصی طور دبروق اچون برسی بر طبایحه چكوب آسته اولسه . بر یكردن قلدایه بلور مسكز ؟
- نه دنگ بنده حس وار . بن اكلم كه اولصی طور مسدم حریف بینی اولدبره چك . با ائده حس بوقتی ظن ایدرسكز ؟
اوده بیلور كه اولصی طور مسدم فئا اوله جتی . آی ائدم ابرسه تحف سو بلور مسكز ...
شمدی بو حریف بر طبایحه ابه طافده ابلك راست كلاب بر اصلاقی قور قفیده بیلورمی ؟
- تمام ایشته بینی تصدینق ایدبور مسكز با ! بن سزه نه دیم ؟ بونی تریسه اتمش دیم می ؟ ایشته بو آدم او طبایحه کی باطلاتنه باطلاتنه بونی بوله كتیوچیه به قدر كیم بیلور فاج یك كره اصلاك هجومنه اوغرامش كند بستی قفسدن طشره به

حیواناتك حسی حقیقه اكرم بك مطالعه سی

(وولتر) بوقسه سنه (۱) حیواناته حس . وقوف . حافظه اولدینتیندین باشلیه ترقی و بونی برطاق دلالت تجریمه ابه ایشته فاشقشرق بختی حیواناتك روحنه انتقال ایدریمش بو معجزه دخی اچینه تعینی فكر ایدرسد . اعتقادیمه بوروب عجزنه نه قدر تعینی نظر اولسه حقیقتنه وصول منسر اولمیز . حتی بوبیله (وولتر) ، كنجیه قندر واندن صكره ظهور ایدن ارباب نظر و حكمتدن بر خیلسی بك چوقی عجزلر یازمش اولدوقری حاله حالا بوسر سر بسنه قدرتك بوزنه کی نقاب صبر بله مامشدر . بناء علیه بو كا دأ بریم كچی عقول قصیره اربابك سوبیلدیله چکی سوزلر عیش اولور سده حیواناته کی حسابات اوزرینه بزه مشهور داتمزی محاكمه ابه برنجید چقاره بیلورز .

حیواناته فی الحقیقه حس . وقوف . وافكاردن بر خیلی شیلر موجود وحس حیواندن هر نوعك استعداد فطر بلری تریبه و تعینك تأثیراتنه خیلدن خلی ترقی وقوف ایدینکی آثار له معلوم مشهور ددر . (وولتر) جنس حیواناته حس اولدینتی اثبات اچون ذاتاً انسان اچینه طوغش و وحشی ایشته میدال اولش خانکی بر كلك حر كاتی له البور . بزدها وزانه كیدلم . و وحوش اچینه انسانه الذآز تصادف (۱) طغارجتی نومرو ۲ صحنه ۶۳ بافكز .

ایدن و كندی كوكله شدن اوزرجه سنه وحشت وسباعیتی درجه مفرطه ده اولان آصلان . قیل کی حیواناتدن برینی اله آلام . باقسلم انلرده (وولتر) ك دیدیگی حس . وقوف . حافظه . ترقی . خصائلی موجود میدیر ؟ ...

هابدی شاه سباح دینلان او خوربز اصلاقی موقع اتمانه چكلم :
- اصلاان ها ؟ عجیب بافكز ! شومبر قفس اچینه کی اصلاان دكلی ؟ اما هیم حرکت اتمور . صاقین چوققلنیزه بزنده فاردن یا دینیز کی جانس بر اصلاان هبلكی و فقط بزم اعمال ایدر كرك دها مكملی اولسون ! بوق آجام باقسه ك آ . وجودی حر كت انكله باشلدی . كوزلرینی ده اچوب قیابور . ایشته فاقندی . امان بار بی ! شمدی شو قفسی قیوبده هجوم ایدر سزی تجور بر . سبحان الله بونی نصل طومشله ؟ آی آی شوادمه باق ! اصلاك باشنه اور بیورده اصلاانده هیم برشی یاچور !!!

- غایب برچی دفعه سبر ایدبور مسكز ؟ او كور دیکم كز آدم بوقی ؟ شمدی قفسك اچینه كبر بو بره چك . اصلاانله ملاطفه به باشلید جتی .
- نه ؟ صحیحی ؟ آدم سنده . هیم اصلاانله شفا اولورمی ؟ نه حدینه ؟ هله كبر سوزنده باق ! اوساعت یاره لر ...
- شمدی كور رسكز . نا ایشته ...
- آی آی ! امان بار بی ! شمدی اوزرینه آتیله جتی ! زواللی آدم جانتی بیایدیمی

اینگ فکر محال و باطل امنیت کسبی
 ویرسه کرد دوران زمان قبضه دمیوریکه
 کوردمسک اصلاح جهانه زحمت و شدت کبی
 اولسه مرآت جهالک پادسی (اهرام مصر)
 غیری عالم کورسه اول رفعت و عزت کبی
 صنع بی همتاسه نسبت کورسه عالم
 طاق که سری قصر قصر محض صنعت کبی
 صامه کیم دست حوادث کائثر اتمسین
 ابرمسون ابوانسه برخنه آفت کبی
 نیمک اولسه (سعد اکبر) متزک اوج (زحل)
 ابرمه اقبالک ادبار و بار هجرت کبی
 (فرقتین) همسرو (جوزا) به اولسه که همتان
 آسمان اولسه یرک مهر فلک زینت کبی
 آفتاب عمریکه ناکاه ابد یرکون زوال
 عالم تابان ایکن نورک قیلاز ظلت کبی
 داس رهنده فلکده کورخان شکل هلاک
 حاصل عمرینی خلقک بچمکه آت کبی
 باکان قبضه قدرتر اهل عالمه
 آتغه تبر فضایی ناکه محنت کسبی
 بزم کینی اهنگ با ککاسه اعجازیدر
 اکسیلوب کاه طولدین شعار ابدایت کبی
 بلکه جله هیکل افلاک و اوضاع نجوم
 عالم کلی فناسن رسم ابد (هینت) کبی
 هریری ذرات کونک اسان حال الله
 کشف ایدر سر جهانی ناطق حکمت کبی
 مسکنت حالی اکسیر سعادت بیل بین
 ایله جاه و جلاله میل و بارغبنت کسبی
 واقف اولز بارکا عالمک تربیتیه
 بلیان صف نعالی مستند عزت کبی
 تنده تارک وار ایکن صرفایت معانی کسبینه
 اولدین بچارتن ناچار وی طایف کبی

هیج اهله انیس آشناندن کیسه یوق
 بولدم اصلا برنده انس ویا الفت کبی
 جیش همبران ایدسی تالان و جودم کسورین
 ملک دلدله لشکر جور ایدبکی غارت کبی
 خانان دل یوقلدی قالدی طاش اوزر طاش
 دست جور دوربله ویران اولان ملک کبی
 تن حصارین طوبی غم بشدی عجبدر کیم هنوز
 دکر آهم خللی شام و خمر نوبت کبی
 دیکیلور بوج بدنن بربر اید کجه فغان
 آه دل سو زدم دخانی کولکر رایت کبی
 کلدی ادرا که خلل کندی مشاعرین شعور
 قالدی بر صحت اوزده سمع و یاروبت کبی
 بزمان ابدی که باغ وراغه اید کجه کدر
 کور بخوردی هر کناری کلشن جنت کبی
 شمدی اول حالاتک اولدی هریری خواب و خیال
 عالم روزه ادراک اوانان حالت کسبی
 بزماک انس ایکن کورسم کلور شمدی بکا
 صحن کلزار ارم بر وادی وحشت کبی
 نغمه بلسل فرح بخش دل و جام ایکن
 غم فزا اولدی صدای بوم برنگت کبی
 کورمن اولدم رونق ایامدن عین وار
 چشمه دنیا کور بخور غیر ماهیت کبی
 صانورم آفاق طوتدی نار آشوب و فتن
 سینه سوزام ایچره آتش حسرت کبی
 اشک یهون سر نسر طوتدی جهان طرافنی
 دیمدم ذیل افتده کوربان حیرت کبی
 ملک صحنده اقامت مدتی اولدی تمام
 کوربان شمدی عدم اقبینده رحلت کبی
 عالم کون و فساد اصحابنه (موت و فنا)
 مقضای حکم طبع و وجب خلفت کبی
 بو کدرکاه فنا صحنده امید بقا

کسبی وجودی ملتزجه مدارا افتخار اولان
 بر ذلک آثار ادبیه سی کورکسی آرزو کرده
 انام اوله جفته بانه بر صورتی اخراج اولدوق
 (طغاری جفت) قوناق اوزر ارسال قلمش وقف
 مجموعه مذکورک بوز قلمشله برابر معهود
 اسکی باز باریدن اولدوقلدن منظومه
 مذکوردهن ایکن بیت اوقومده مدینیه جهنله
 بالضرورتی ک اولمشدر
 مکتوبی خارجه خلفاستادن
 رشاد

منظومه

کندی ایام شباب الدن دم وصلت کبی
 کلدی هکلم مشیب ایری شب فرقت کبی
 صرصر با دفنا یقندی سلامت خیمه سن
 جاک جاک اندی رواقن جامه صحت کبی
 فامندن عاقبت دیباس آلدی روزگار
 التمه [۱] ویدی بلا توائی خلعت کبی
 کردش افلاک طی ابدی سجد عمریمی
 شولسطوری محو اولوب ایتقالن حجت کبی
 مرایام وشهور و ککر اعوام ودهور
 قوبدی تنده مجال و روحه راحت کبی
 اذلالا پردی وجوده ضفنه بوز طوتدی قوا
 قالدی اعضاده اصلا قوت و قدرت کبی
 چوکدی بیان بدن بوز اولدی مثال جسد
 در دیوارنده بر محو اولان صورت کبی
 هریری دیب ککر کن بیلم قیلمین
 بوق بوه اولدی هبا عمر کرانیت کبی
 صفله افغان و جبران عمر سر حدین کجوب
 بو العجب اقبیه دوشدمد عالم غربت کبی

[۱] صرصد (احمد مدحت)

بربره قونسه و اطرافتی چیه چوره آتسه
 احاطه اولسه . عترب هر طرفه سیده رک
 بر خفاستی بوله پنجه محصور اولدینی
 دا رونک مرکز نه کلوب کندی کندی
 سلاحله تلف ایدیر . بوکانه صفا
 ویرلم شو معنایی ویرمکه مجبور که
 بچاره عترب محصور اولدینی داره
 باخلندن چیمق امکانسزانی تجر به ایله
 اکلا دینی کبی . بن بورادن چیمه می جفم
 ویراده دخی بشابه سوب باطبع اوله حکم
 مادام که اولم بنم ایچون مفردر . انک
 وروینه انتظار آندی الام محصور بنله
 زار زار اولقدن ایسه کندی کسبیمی
 تلف ایدر قور تیلوم ، کبی بر تصورده
 بولتوب کندی سلاحله کندیستی هلاک
 انکده قرار ویر یور و بوقر اکر اجراسه
 در حال اندار ایدیر . حاصلی حیوانتادن
 هر نوعک کندی عالینه کیدیلوبده احوال
 مخصوصدری نظر اعیان و تدقیقندن
 کورسه افکار و حواسدن نه قدر چوشه
 مالک اولدوقلرینه بک قولای حکم اولنه جق
 عیجانر کور بلور !!!!

مکتوب

الده بونسان بر مجموعه عتیقه ایچنده
 و شیخ الاسلام مرحوم ابوالسعود
 افندیک وفاتیه قریب بزمانده سونلش
 اولدینی (نخستین نامه) در ، دیو
 کوریلان منظومه بلقیه ناک نشره شانان
 یاز اولدوقلر و علی الخصوص ابوالسعود

سعی قبل فهم رموز کاشانه شویله کیم
 کرجاسرار سارین عقل و بافکر کیم
 علم عرفان سلکنده ایلیم سعی جیل
 ایتم ارباب هم اندکری همت کیم
 کشف اسرار حقایقه بجه چکلم عتا
 انعم اولیاده اجمال و باغفلت کیم
 موقف جویمن اوزکه بر مقامه ایردم
 منتهای راه عرفان عالم حیرت کیم
 منصب علیهمن عمایانک دور ایدوب
 جاه فتوا سنده داخی بولسدم لذت کیم
 ایلیم افا انامه دینلوب (ابوالسعود)
 وادریغ اقرسه رم حاله رحمت کیم

فرانسه شعرانندن زلیر ک
 الام عشقیه عنوانده ک
 نشیده سنک ترا ترجمه سیدر

ای جوی لطیف ! شو چیزانک
 طراوتندن لذت بخش فرح و ایسلاط اولوق
 ایچون سنک کنار کیم کلشک سببی
 یلورسک ؟ آ...
 ای جویبار ! سنک منظره کیم بکا
 نسلای بخش اولور .

بنم سو دیکم . . . آ ظالم کرجه شمدی
 بنی اونودی اما او وقت سور ایلی .
 ایته او ظالم مدن العرقله بار اولوق ایچون
 سنک کنار کیم کلور اونوردیم وقته بین
 ایشیدی .

بگادیدی که : شو کوردیک کل جویبار
 منجی جاننه خودن ایدر . بن بنه سنک

اطاعتی ترک انعم .
 ای جویبار ! سو دیکم عهدنه نیت
 اعدی . بن ایسه داغما آکا صادق قالدیم
 و بیخی خللن صاقلدم .
 ای جویبار ! سن شمدی کندی
 مشکده خودن ایدر یلورسک . لکن موجود ک
 اسکیمی کیم آقوب کدیور .
 زوالی ! یازق که سو دیکم کرجکلن
 غائب ایلدم . انک ایچون بور کیم یلور . کولم
 حالا ناسف ایدور . بنی محو ایلیان بو
 آتش محنتی هیچ برشی نسکینه قادر
 اوله یور .

احتمالک بر شفته سعی اما بندن ده
 از کوزل اولان بر شفته سعی اتی قانون اطاعتی
 الته الشدر . احتمالک شو دقیقه ده
 سو دیکلک لسانی الی اابد هم قلب عشق
 و محنت اولوق ایچون وقته بگاده ایشیدی
 ییلوری کاده تکرار ایدر .

ای جویبار ! اگر اوری مضطر
 سنک جوار کیم کلورسه ، آک سوبله :
 و کنیدیسی بو کون سومگه اولان اوچوبان
 بیدره اولیله سومک ایچون وقته بین
 ایشیدی .

اوریا مؤلفنلردن بعضریک (ملاح)
 نسران (حفته می مطالعاتندن خلاصه
 ایلشدر .

افلاطون کوزلک طبیعتک امتیاز ایدر .
 دش

ارسطویه سؤال ایشلر که کوزلک
 حواس اوزرینه تأثیراتی نهدلدر ؟ جواب
 و برمش که « بوسوآل بر اعیابه شایاند . »
 بوفون دیر که « کوزلک اوزنه
 قدیمده کی اعتباراتیه شمدیکی اعتباراتی
 یکنده اختلافات کثیره وارد . کوزلک
 آیینلی چایق و بلکه انک بر طرفندن او بر
 جهته قدر بر دوزی به کیدن فاش بر قادیانک
 چهره سیحون اسباب ملاحظندن عدد
 اولنوردی . چوق و همد چایق اولان
 فاش عجمستانده بو کونکی کونده دخا فوق
 العاده صایلیور . عمالک همدیه انک بعضلزنده
 بر قادیانک کوزل اولسی کور کیم دیشلاره
 بیاض صاچاری بولمسنه موقوف اولوب
 حتی (ماریان) اطاری اهلایستندن اولان
 قادیانک برنجی ایشلری اولتله و اجزای
 کیم یویله صورله دیش و صاچلری
 فراروب آثاره قدیم عبارتدر .

چین و چاپونده اکللی چهره . اوق
 و چک کوز . اکللی ویاضی برون غایبه
 الغابه اوق ابق . سوک فارین .
 کوزلککن صایلیور . (امریقا) و (اسپانیا)
 متکن مانلردن بر طاقی یکی طوعان
 چو چقلرک چهره لری اکللی اولوق ایچون
 باشلریک الین طرفله ارقه طرفتی خندزله
 صبغه قلی کیم بر طاقیه ایکی شقاقلردن
 صبغه رق چو چقلرک باشله بنی اوزاتورلر
 و دیگر بر طاقیه ندر بنی صایلیورلر و نه
 بر طاقی دهوص یاران ایدر . الحاصل
 هر ملانک کوزلک حفته بشقه اعتقاداتی و هر
 شخصک درلو درلومراج و طبیعتی وارد .

ظاهرا بر طاقی شلرک چو حفته کی جاذبه سه
 تعلقی و مناسبتی بولان بومراج و مشرب
 قوای حسیه مرک استعدادنن زیاده الفت
 و جاذبه تا ایدر .
 بعض محققلرک نیجه تحقیقاتیج کوزلک
 تعداد ایدر . مویوب بر کوزل هر رده کوزلدر .
 و حیلرک بوزلر نه داغ اولملری کوزلک
 ایچون اولوب قورق اولوق ایچون اولدیغی
 و جیلرک ایاقلر بنی شکل طبیعتندن
 چیقار یشلری کوزلک کوزلک مقصدله
 اولیه رق بولنیقه فکرینه مستند بولدیغی
 کی سار مل و اناک بوقیل عاداتی بون
 ملاحظندن بشقه بر مقصد ایدر و راجددر .
 اوریا قادیانک بیاض و قرمز ی بوزاله
 بوزلر بنی طلاقلرینه کلنجسه بوده ملاحظ
 حقیقه یک نادر اولدیغندن اولدقجه نعم
 ایده بیلسی ممکن اولان ملاحظت جلیبه به
 مر اجعتندن نشأت ایلشدر .

نوعیتی ایچنده دیشسی ارککندن
 کوزل اولان بالکر بشر اولوب مخلوقات
 ساره ده قضیه بر عکسدر . یعنی دینده
 نه قدر مخلوقات و ارایسه کوزلکجه ارککی
 دیشسنه فاقدر .
 فرانسه کلایرندن (مادام نکر)
 دیر که « بر قادیانک عموم عسندنه کوزل
 کوزلر سنک سببی مهم امکان بیان اولته
 یلورسه ده بونک اوزرندن دهان یاده دایر
 کلسنده کی حکمتی بولوق همان ممکن دکلدر
 آلات بصیریه مرله کوزلر بکر ایشانک
 اریسنده کی مناسبت جمهوری نصل اوزده
 موقع بیان اولته یلور ؟ بوقرمر بیک سیاهه

محصول و مقابلی بولان اقبال اصحابی مدبر
 و جری البر .
 غفلی امت اجسادك دفع و تسكين شر
 و فسادى ايجون موفقيات واقفال بنی بخت
 واقبال توفیق خدای متعاله حل و اسناد
 ایلدکلرین او موفقیلرین سربستانه
 وادیسانه بخت ایدرلر . جناب حتمك
 توفیقانه مظهر تله امانته منظور اولقدن
 ایسه غرور و عظمت خصلتلى دخی بشده جده
 کسب حظ ایدر . زهوا یو فکر انسانك
 اوزرینه بشده بر وضع و حال علوی
 قوندر . حتی قیصر بحر اثنای سفرد
 فورطنه طوله رفی سفینه سی قیودانه
 جسار تخش اوق ايجون « سن قیصرله
 انك طالعنى كوتور بوسرسن ، درایدى .
 یته بوسبندلر كه روما دیتاوتورلرین
 (سیلا) کندیسه « یوك » دیدیرتیوب
 و بختلر تسمیه ایلدیردی . چوق كره دوق
 اولمشدر كه امور مصالحه طالع استناد
 ايجوب صنعت و مهارته كوه نالر كروه
 یاس و حرمانه دوچار اولشدرن مر ویدر كه
 (توتوه لانه نین) آتسه لیلر موفقیلر بنی
 تعلماد ایلدكدرن صكره بولنده طالعك
 هيج بر مداخله سی اولدیغی درمیان اجمیله
 او دقیقه دن بدأ الله نشیات واقعه سنك
 هيج برنده نال حسن موفیق اوله مامغه
 باعلا مشدر .

(شانلیه باقون)

مترجمی

محمد اکرم

اسباب ظارجه نك التسریع و مؤیدر كه
 بر نك حافقی دیگر نك سبب ترقی و عزتی
 اولور . صحیح دکلدر كه « بر حیه نك اوزر
 اولسی كندی كی بر حیه بی بلع اغسنه
 منوطدر ، دنبور . چشم دوق و اعتنا ایله
 اولدیغی حالده طالع ظفر یاب اولنه اولور .
 ذر طالع كندی نابینا اولسه بیله كوزدن
 نهان دكلدر . و شاهراه وصول ایسه
 هر نه قدر هر بری بكان بكان تفریق اولنه
 ایسه ده هیش اجتماعیه سی ششمه نثار اولان
 انجیم صفوه بغدادیستدن عبارت بولسان
 كه كسانه مائلدلر .
 واقعا بر طالع فضیلت و ایدها صحیح
 تعبیر ایلد بر جوق صفتلر واردر كه ذاتا و قدر
 حسن اولمز و شایان دوق كوتوزر ایسه ده
 انسانی طالع دلالت ایدرلر .
 بوصفیلر اچنده خلق د بعض صفتلر
 تعداد ایدر كه انلكده نامر تدمه اشته
 اولمز . خلق طالعنده افراط مساعده
 كورد بکی بر شخصدن سوز اچد قلدی زمان
 و مسائل ترقی و اعتلا سی عدادینه براره
 جنتی ادخال ایدرلر . واقعا طالع ايجون
 از بخت عقل وار بخت استقامتدن بق
 و انسب بر صفت اولمز . وطن و متوجعی
 نغسنده ترجیح ایدلر هيج بر وقتده نائل
 اقبال اوله مامش و اولمز . چونكه انسان
 افكار بنی كندیك خارجه نده بولند بر وجه
 شهره ترقی بولمز .

سریع و غیر متوق اولان اقبال
 انسانلری احتیاط و ملاحظه دن بری
 ایدر سه ده بطی الحركه اولان وسعی و غیرت

اشته آفتاب كال اشتیاق ایله اولمشكوفه رنكین
 اوزر یته قوندقه شكوفه ده كوتك حیات
 انكیز اولان تاب و حرارتی الشده مسانه
 عرض كسایش ایدر سور . هله رنك
 و بوینده می ناكته و پشانی اطافنده بارل
 بارل بانن ژاله بارقی . بوزاله له اولمشكوفه
 شوهر یتنا انتظار ایدر بوزر و سه بكره مزجمی ؟
 ایتنه شوهری اولان او كوزل كلبك اشعه
 ززار آفتابه ركب اولش كلور . همه
 دیگر رشكوفه ایلهم ساقی اتقاق اولدیغندن
 طولانی ایاقلری طوز اچنده . كلبك او
 شكوفه به قونار شكوفه بار بخت الشده
 اظهار اضطرار و بختابه بانلر . ارالنده
 نه سر كچر سه كچر . عاقبت شكوفه مادر
 اولور . وقتا ابرسی كونی آفتاب نكرار
 طلوع ایدر . بچاره شكوفه بوز كون
 دونکی كوزلكلك نك بر خاطر هسندن بشقه
 بر شته مالك دكلدر !

طالع

قابل انكار دكلدر كه تصادفات و خاریجی
 بطام و قوتلر طالعك ترقی و ندینه دخل
 كلیسی اولسون . عالینك حسن انظار
 و توجهنای ویر آدمك وفاتی كی فرصت
 هنر و معرفت وسعی و همنه معاونت ایدر .
 یونكله برار صورت عمومیده اوله رفی
 صحیحدر كه هر كس كندی طالعك بر بختی
 و باشلیجه وحی و مسدبری وهله رقب
 و بااعدانك خطیاتی طالع بار و بار اولان

ترجمنده می كرتك كندی طلب دیکدر .
 یونكله برار دنبله یلور كه ادا و حر كاتك
 جهنمی ناكته و جا و بخت بیت ك سدن
 نادین داغما كوزلككدر بهره دار اولور ،
 (مادام نفكر) كسیان ایلدیگی شو
 صوك ناعده بی نغسنده حاصل ایلدیگی
 تجارتله كنف اغش اولسی لازمه كلكجه
 كسوره آداب مقبولیت و ملاحظت او كرتك
 ارزوی طبعسنده اولان نادینر بوعاده نك
 صحتنه اعتماد و امنیت و حر كات و سكتات لرین
 اكا اولدیغنه دقت ایلدیلورلر .
 حقیقت بر فادین نه قدر كوزل و نه قدر
 جالب اشتیاق وامل اولور ایسه او قدر افعالی
 و طیفه سنه موفقی اولور . و طیفه دیدیر كچر
 شی ایسه بادشاه طبعیت تهیینه سز اولور
 اولان بشرك قالی نوعینه خدمندر .
 بعض فرانسز مؤلفلری « بر فادینك
 ملاحظی كندیسی والده انكده اكثر زیاده
 مساعد و موافق اولان صفات و حالانك
 جهت جامعه سیدر ، دبرر و بوقانونك
 سار حیواناتك ایله نباتاتده دخی مساعیت
 و مطاعبتی شومال ایله توضیح ایدرلر .
 دونکی كوزل هنوز اچلامش اكن بوضاح
 امانه نسیم . سار و زانه تخمین هزار ایله
 شكفته اولان شكوفه به نظر ایلله نهر نكین !
 نه لطیف !! نه دلیر !! لباس منقش
 حریر سی كندده اولان بار اقری اجوب
 صاحب قسد کی درك احتیاطنه باقی .
 مسانك عارضه حتمك ایلله هنوز بر ظل
 خفیف و لطیفدن برده دار اصحاب اولان سنه
 باك و نباتاتی كوستكده بختاب ایدیرور .

فواغز حقه علم قیافه بعض
 مهلومات
 هر ملك و انسان فاما باشند هر يك
 كندسته مخصوص بر چهرسی اولدینی
 معروف اولوب چه رنگ بودرجه تعوی
 ایسه و جهك تبدلاتی خصوصه ایسه اك
 زباده اهنستی اولان شكل خندان ابرو
 كلور .
 (لوانه) نام حكیم بر دفعه اغز بنی
 معاینه ایله انسانك فتی ملنه منسوب
 اولدینی استخراج ایله یلور ایدی .
 (فكلمات) نام حكیم دیر كه دیشلك
 كوروشی قدر كوزره چاریان وانلرك
 دلالت ایدكلری قدر استخراجه دلالت ایدن
 عالمه هیچ ریخی اولمز .
 (اراسطو) دیشلر دن انسانك
 حیاته اخلاقه مزیننه وسایته دأر يك
 جوق احكام استخراج ایله بیلشدر .
 فونلی و فیصه اولان دیشلر طول عمره
 دلالت ایدمكی (ستون) نام حكیم درمیان
 ایدبور . فیصه و صتیق و بربری اوزرینه
 بنش اولان دیشلر قوی طبیعه نك
 زباده لكته اشارتدر .
 (پورنا) نام علم اخلاق عملی پهلووان
 و قوی جنكاورلك دیشلری بر منوال محرر
 بولشدر .
 كوچك و انجسه دیشلر شبطنندان
 عاری اولدق دقت و ظرافت دلالت ایدوب
 فقط بودیشلك صاحبی اخلاق و اطواری
 يك كوچك اكلاشه یلور آدمدر .

بارلاق اولان دیشلر ایچقلغه و ضعف
 افسكساره دلالت ایدوب بونك اك بونك
 درجهسی قوی بولدر كوریلور . اوزون
 دیش دخی ضعف افكاراله برابر طور خقلغه
 و طوققلغه دلالت ایدر .
 طشیره فرامش و چشمش اولان و انت
 دوداشنه صابانیش کی كور بنان دیشلر
 بسانك و ظرافتك فنداننه و صاحبك ثابت
 آتاققلغه دلالت ایدر .
 كویك دیشلری طشیره به فرامش کی
 اولان ادم آج كوز ایدر .
 كیخ یا شسته دیشلری بر باد اولق سكر
 ضعفه دلالت ایدر .
 قومار نازلك اكثر یا دیشلری صاری
 اولوب بوده فرامش و باغیب ایتك غصه لریك
 تعاقبیه كورتیدن ابرو كلور . (لوانه)
 دهشدر كه بر آدمك دیشلرینه باقی
 دوشونجه سنه باقی .
 (غالیبن) كشف ایتش كه دیشلرك
 صحت و مرض زمانلرنده كوستردیكی تبدل
 صاحبك قوه بنهستی موازنه به يك
 یاردم ایدر و بوتیجره به اله استخراجده
 بولنان اصل خطا اغزدر .
 دیشلر دوداقلر اوزرینه یا شمش
 اوله چقلرندن دیشلر دیزسی نه چمده ، اولور
 ایسه اغز دخی اوچمده اولور .
 نوع بنی بشرلك دیشلری عمودی
 اولدینندن دوداقلری دخی عمودیدر كه
 حیوانات سا بوه كا مقبس اولمز .
 حیوانات سا زوده اولدینی کی ابرو
 طوغزری فرلایان دوداقلر چه ره بر نوع

بصیق و بریر .
 اوست دوداقله انت دوداقلر عدم تناسی
 مطلقا سوه اخلاقه دلالت ایدر . انت
 دوداخی صارقش اولان ادم هم تبدل وهم ده
 دخی ایلشدر . اختیار لغش اولان آلرك
 و او كوزلك علی العموم انت دوداقلری
 صارقار .
 قیاجده و متناسب اولان دوداقلر علو
 چناه و احسانه دالدر و بودوداقلرك
 صاحبی حیلله و خدعه بتلوب هر حسابی
 اشكاره در .
 متوسط حالده بولنان دوداقلر هر شیشه
 میلاه و مع مافیه تنذلكه دلالت ایدر و دوداخی
 يك انجسه اولان حدت طبیعه مبتلادر .
 اوست دوداقلر انت دوداخی از یجق
 تقدم و یخا اوزر ایدر ایسه سخاوت طبیعه
 دلالت ایدر .
 انت دوداقلر تجاوری دخی جز بجه
 سوه اخلاقی اله برابر صافدورونلغی
 كوستر .
 اوزره برندن جانلاق كسی كور بنان
 انت دوداخی يك زباده ظرافت اشارتیدر .
 طالیجه آن یجق قیانش اولان اغز قوت
 ذكابه و كرتن اندیشه و مطالعه به اشارتدر .
 آغزك آجینی قالمسی حتی اشارتیدر .
 كویك دخی يك زباده دقت اولنه حتی
 برشی اولوب كوزل كوش البته حسن
 اخلاقی موجودیدر . حضرت سلیمان نه
 عطف اولان بر ضرب مثل دیر كه كوش
 ایله بوریش ماهیت انسانه دال اولوب
 كوزل حسنه و جرکتی سیاته اشارتدر .

(لوانه) يك سیانه كور بعض ایدلر
 وارد كه دوداقلرله دیشلری غایت متناسب
 اولدق اغلا دقاری زمان دخی كویبور
 ظن اولور . بعضیلری ده بونك ضدنه در .
 اولكسی حسنه و اكنجیبسی سیانه سنه
 انخا اولنه یلور .
 دیشلر اولان اغزك دوداقلری
 و بناقلری شكل قدیمی البته غیب ایدر .
 دوداقلر ایله چك دخی دیشلرك متناسبیه
 چك ككلكر بنك ایچالسنندن نامی موقطلری
 دكسدربر . چونكه بوزك قسم ستلاستی
 ایچی انت چك ككیك تشكیل ایلدكندن
 بوزك زبنتی بو ككلكر نسبت ارتقا عندن
 حاصل اولور .
 (دوقور دور نینك رساله سنندن مؤجم)
 بهودیلرك بعض عاداتی
 «عسكری مكتب طبیعی طقوزنجی
 صنف شاكر دانندن شاكر ابراهیم اقدی
 طرفندن ارسال بولشدر ،
 خاصكوبه ، كانی تالودیت مكنتی معلزندن
 فرانسولی موسی بونك بهودیلر عادات
 واصولنده ارجع و آن ایفایلدیكی ركتابده
 ملت مرقومیه نك خنان و ازدواج و دفتن
 میت و اموات الیسون مام و تعزیه بزنده کی
 اصول و عاداتنه دأر و یردیكی مهلومات
 انظار استغرابی جلب ایدر خصوصاً سنندن
 اولغله تركیه بالترجه طفا رجه همدیه
 ایلدم .
 ختان
 طائفه بنی اسرائیل میانده بر چه چیق فولد

قرايت ديئان قسم ايسه مورخيانك
بالاتفاقى روايتلر يته كوره ميلادك سكرنجي
عصرينده سرعماي ماحه ظهور اولمشدر .
فقط قرا ايتلر اسكې جماعت كندى
جامعئلى اولديغى فكرته بولنه قى ده
بيت المقدس تخريب ايلدىن كندى
جامعئلى موجود اولديغى ادا ايدر .
صليب مسيح كيتيتمه بولر مخالف اولدقلىرى
دخى درميان ايدرك فقط اولماني
مخالفئلى تقدير الهى بى پوزامديغدن
طولاي كشد بلر يك زانت ذمئر بى حكم
ايدرلر .
درسما تده خاصك سويه قرا ايتلر
مخلمه لرى و حورالرى آرى اولوب كندى
امور و خصوصات واقعه لرى دخى ملت
باشى عنوانى المش اولان بر ريس طرفدن
باب على به عرض اولشور . بولر ك يوم
سنته رعائتلرى بك فوق العاده اولوبا وكون
توتون اجمه لكرى كى ياز قيش آش دخى
ياقزلر . حورالر يته ككرد لكرى زمان
ايفلر دن قوندوره لرى چيغاروب عبادتخانه
لر يته رعابت و حرمت ايدرلر .

ازواج

بى اسرايل رسم ازواجلر بى غايت
مسرت و شنگل كلز ايله اجرا ايدرلر . طاشنه
مر قومه لكاشكيدن قاله برعادتلى و اردو كه
چوختلر بى كنج تزويج ايدرك اولماليه
امر ازواجى دخى شائيليق و ياخود وعد
ايله اجرا ايدرلر .
نشائلى بولمائلر اكتر ايدى سكر

حسوبيست اوله ق ايكى فرقه سى ظهور
ايلدىكى كى يهوديلر دخى اونه ذمئر ايكى
بيوك فرقه سى منقسمدلرلر . بولر دن
اولا كيشنه تاللوديت ديرلر كه تاللودك ديدله
مشديندلرلر . ايكچيسى دخى قرايت
قسيدر .
ادمان مخلفنه حشندمه معلوماتى اولرلر
خى دكلدر كه تاللودك كتابى توراك تفسيرى
اولوب بى تاللود مذهبنه بولمان يهوديلر
عشندمه كتاب مذكور غايت مقدس
ومعززدر . بونده مستدرج اولان قوانين
سياسيه واحكام شرعيه بى تاللوديتلر كال
درجه اعتنا و دقتله اجرا ايدرك حتى كتاب
مذكورى عادتا كتب منزله سماويه مدن عد
ايدرلر . [۱]
بوطاشنه نك رئيس روحانيى خاخم
باشى اولوب ملجه اولان امور و خصوصاتى
موى اليه رويت و نسويه ايدر .

[۱] تاللود ذات اسمى اولوب كتابك

اسيدر . قدس شريفنه ميلادك ايكچى
عصرينده بر تاللود يازلشيدى . مؤخر
بوتاللود عملدن ساقطا اولمشدر . يته عصر
مذكوره و ۱۹۰ سنه ميلاديه سنه بورا
نام بر خاخم طرفندن ايكچى بر تاللود
يازلشيدى كه بوكا (بايل تاللودى) ديرلر .
البوم مرعى اولان اودر . بورا بوبابل
تاللوديك برنجى قسبى يازمش ايدى كه اسنه
مشايديرلر . مؤخر ميلادك لى عصرينده
اسر نام خاخم دخى بكنچى قسبى يازدى كه
اسمى جرمارادر .
(احمد مدحت)

ايلدىكى زمان اورتك برنجى وظيفه ذمئى
حضرت ابراهيم على نبينا عليه السلام
اقتدمر كى ختاب واجب الوجود حضرتلر له
اولان عهد و ميثاقى محظرو اور سده علامت
اولق اوزره طفل مر بورى سنت ايتكدر .
اشبورسم ختاي بى اسرايل عشندمه فرائض
ديغه دن بولمائلر خريستيانلر فرائض ديدندن
اوله ق بى طوغان چوختلر بى واخير
ايتكدر لرى و بر چوختى واخير ايدار كدن
سكره خريستان اولمديغى مائلو ههج بر
يهودى دخى چوختى سنت ايتك وظيفه سى
ايقاده دوقفه فوت اجتر .

چوختك ولا دندن سكر كون سكره بولر بى
ختان علمائى اجرا ايدرك اولان سغئى بى
جليله چوختى معايته ايتدرلر . سغئى
چوختى كال دقت و اعتنا ايله بالعمائه
وجوديك صحت و عافيتى درجه مطلوبه ده
كورور . وسنت علمائى اجرا سنجدر كونه
مخندور و مخاطره اولدغه يتهن كسب ايدر
ايسه علمان اجراسى تكليف ايدر .
بالعكس اگر صبي مخف الوحد و ضعيف
النبي برنجى اولوب سكرنجى كونى ختاي
علمائى اجرا سى مخاطره دن سالم
اولمديغى ايسه ختاي ولا دنتك اوتوز
برنجى و ياخود طفسان برنجى كوند قدر
نعويق ايتديره بولور .

ختاي صورت اجرا سنه كلجهد :
ختاي ماده سى بى اسرايل عشندمه قالميلجه
بك بيوك برسوم عهد اولدغى نندن قرا
ذمئر سى رسم ختاي هاوراده اجرا ايدرلر
ايسده اغنيا كندى خانه لرنده اجرا

ايدرلر .
چوختك اوب بى و دعوتلى وسار سبرجى
بولمان كسدار حاضر اولدغه اوره به
ويكديكر بىك يانه ايكى صنداليه قورنلوب
بريسك اوزره يته چوختك اسمى قوبه چى
اولان آدم اوتوزور . وديكرى بوش فالور .
بعده عادت قديمه موسوره اوزره برقادين
چوختى ايكى الى اوستونده اولديغى حاله
كنوروب ختايه مساوت ايدرك اولان
بركسه به ويرد و يوشاده خاناملر ختاي
حشندمه كى آيات تورايدي جهر او قوفمه
باشلارلر . چوختى طوتان كسه ديرلر نك
اوزر يته اوتوزور كال درجه دقت و اهتمام
ايله بجا قار بى آيبر . وسغئى دخى بر كوش
بجاقاله ويند كال دقتله ختاي اجرا ايدر .

ختان علمائى اجرا اولمور ايكچى چوختك
ايدىرى مواليا توراك ختاي آياتى قرايت
ايدركه بو قرايت حضرت ابراهيم عليه
السلام ختاي حقه اولان مواعدي بى ايضا
ايتدىكى كونى در مخاطراتك ايجون ايش .
ختان علمائى تكميل اولوب ده قان دخى
طوره قدس سكره اسمى سيمه ايدرك اولان
ذمت بر كاسه به بياض شراب طولدروب
چوختك اسمى هر نه اوله چى ايسه جهرا
ايكى دفعه تكاراله اسمى دخى سيمه ايدر .
بو عادتى قرايت ديئان جماعت براز
تبديل و تحويل ايدرك اجرا ايدرلر . ازجه
انلره ختاي علمائى دايمه خاناملر اجرا
ايدر .

خاطره

ارمبيلر ك اخيرا حسوبيست و آنتى

یا سرزندگی چو حصار اولدیندن بونلر
 طر فزیندین الوکاله قرانله اولدیک بکدیگرینه
 نه قدر و نه جنس جهاز کتوره جگرینی
 ولیری بالدا کره قراندر برلر .
 نشانی اولان قران کتوره جکی جهازک
 تصمتنن زیاده سی کوش ایخه اولسی
 و الماس بولسی و چاشیر طفاک دخی مکمل
 اولسی شرطدر .
 دو کون اجراسیله قران اولدیک
 یکدیگرینه عرض دیدار اعلی ایچون
 دخی برون مخصوص اولوب ایلك دفعه
 اولوق ناهل ایدنلر ایچون برون مخصوص
 چعه وصال کولرندن بریدر . بونک
 بلامرک عرفه کولرند دخی ولید چیمتی
 اجرا اولسور . حتی جورسز و قامش
 یارام لرینک عرفه کولرند زفاف دخی
 ایدرلر . دول قانبلر و بکنی دفعه اولوق
 ناهل ایدنلر ایچون بچشند کولری تعیین
 و تخصیص قانسدنر .
 بوم معینه قرابونیی ومدعو بولان
 مسافرلرله بربر قوجه سنک خانه سنه
 کدوب اورده قرنی و برارنده بولان خلقی
 قبول ایچون ندرکات لازمه کولرندر .
 قرن کوه کینک قیوسی اشکینه کلور کلر
 توقف ایدوب اورده قرنک شرف و شانی
 ایچون بر فورور کسرلر واتی ققرابه توزیع
 ونسیم ایدرلر . قیودن ایچون به کدو کدن
 سکره افشام دهاسیله درنکه بدأ و باشرت
 اولنور .
 قرن ایچون به کدیگی زمان برخا خام
 نکاح عقد نامدنسی البته الوب قران ایدر .

بو عقد نامده عبراتی لسانجه یازلش
 اولدیندن کسه اکلامن ایسه ده حکمی
 زواج زوجیه به مساوت واتی حباه
 ایله چکندن وسار حقوق زوجیتی تمامیه
 انا ایله چکندن عبارتدر .
 بوندن صکره قرانله اولدین بونک
 یانه کلوب باشلاری دوقایله مستورا اولدیغی
 حانه اناقی اورزنده طوردرلر .
 (بودواغک اسمنه (ثالث) دینلوب
 حوراده به سودیلر نماز قیلار اکن بونی
 باشلارینه اوردرلر .
 قرانله اولدین دوقای التنده بوندن قلمری
 مدت ولیری ایله مسافرین بر طاقم دعار
 اوقور و اجری آیین ایدرلر . اولغان
 ایسه بورالی قرانک یارماغنه نشان یوزو کتی
 طاقوب عبارتجه شوکلری اوقور :
 و اسرانیک قانونی اورزه بنی کندیکه
 یار باله ،
 رسم ازدواج بو صورتله اجرا اولوب
 نهایت خا خام بر قدح شراب طولدر بارلق
 مقدسات سبعة ایله زوجیتی تقدیس ایلمر
 و شرابک قیبه سی کندیسی ایچد کدک نصکره
 قدحی قیوب پارچه پارچه ایدر .
 قدحی بو صورتله قهره قانک سبی قدس
 شرابک خراب ایدنلر ایچون خطا راجوندر .
 ایشنه ازده واجک بو صورتله عقیده
 قرن اولدینک باشلرندن دوقای قالدردلر قدن
 صکره ارنق ایکیسی زوج و زوجیه دیک
 اولدیندن تمام بر هفتنه دو کون و درنک
 اجرا ایدرک بعده زفاف اولورلر .

خواجه

خسته بی گداوی به مأمور اولان حکم
 و یا خود خا خام خسته نک حالت بزعه
 کلدیگی مشاهده ایدنکده فامیلیاسی
 اعضاسنه هوق کلدی ساعت اقلاشدی .
 دیه خبر و برر .
 بو حالده جان چکنمکده ونیم مرده
 حالنده بولان قانیک یاننده بولانلر مود
 اهل دینلان دعایی اوقومعه باشلارلر که
 بنی اسرا بیل دینجه بودعا اوج تدبیری
 حاویدر .
 وقا که مریضک ارنق قنبیل حیاتی
 منطقی اولنده ایدوکی و کوزلری بر طرفه
 دیکدیگی مشاهده اولنور . اطرافنده
 بولانلردن ایکیسی و یا خود اوچی یانسه
 صوقولوق شونقینی و بررلر :
 « دیکله اسرا بیل بر عزتعالی و تقدس
 حضرت تلمی ذوالجلال و الا زاندر لایزال اولان
 رجز برر شریکی و نظیری بوقدره »
 ایشنه بولنقی ایشیدرک مریض و فات
 اید کدن صکره در عقب انوایی چیشارلر
 و کوزلری بر ریاض بر باله باغلاب قوری
 طوبراق اورزنده بارلر و باش اوچسینه
 اناقی اوچونه بر بالوی دیکرلر .
 اگر موتا کیجه وفات ایش ایسه
 شفق وقتنه قدر حال اورزنده ترک ایدوب
 بعد ایچنی طیشنی بیقاعنه باشلارلر . بو
 تطهیر و تقویه عبارتجه (رفیسا) دینلوب
 یک زیاده دقت و اهتمام اورزه اجرا ایدرلر .
 اگر میت احاد نامدن اولوب ده

خا خام اولور ایسه و چو دینی ایچد بر کسان
 بزیه صاارلر و قیقدار بزایونه قویوب
 صاغ الینی صول الی اورزنده وضع ایدرلر .
 میت فامیلیاسی و چو خلجری یانسه
 باقلا شوب الینی او پرک صولک دفعه اولوق
 اورزه حلالا شولر و خطا و قصوری
 وار ایسه عقی ایتلری میتدن رجایدرلر .
 بوندن صکره میتی تاوتله حورابه
 کتوروب اورده (سیدوق عدن)
 دینلان دعایی اوقورلر . ایشودعا بزوح
 عهد و میثاق اولوب اجرسی بقاییت اهم
 وار ایدر . طسیران ایدن روحک ایدی
 وداعی صورتده سعادت و استراحتی
 ایچون اوقورلر .
 بودعا بند کدن صکره موتای تکرار
 خانه سنه کتوروب بران قانندن صکره دقن
 ایچکه کتوردرلر .
 قرابت طاققه سی موتای مزاره
 کتوردرلر ایکن زبور اوقورلر کتوردرلر .
 اگر موتا خا خام و یا سار بر معتبر اولور ایسه
 هاورابه کتور دکلری زمان متوفانک اناقی
 نامی ایچون تخریه نامه اوقورلر .
 میت قبرینه دفن ایلد کدن صکره
 فامیلیاسی کندی خانه سنه کلوب برلکه
 برده خا خام کتوردر و خانه سنه جوازیک
 البسه سنندن بریسی کو کسندن بزوب
 شون دعایی اوقور :
 « فضیلت و حیثایت صاچی اولان
 عادل مطلق حضرت تلمی حجد و ثنا لوسون
 حجد و ثنا ایچن اکا لایق و مستحقدر »
 بوندن صکره طسول قانن قانن ایله

عبارتند . فلسفه دخی علوم ابعثه .
 داخله . حاله که علوم و فنون بتکلیف
 عبارت الودیع بتکلیف بر علم اولیه
 ایسه اصل اولان علم و قدر ؟ فلسفه
 علم و قدر صکره حاصل اولور ،
 اکلینی فرقه دیر که حقیقه فلسفه
 موازنه دن عبارتند . فلسفه ایچون علم
 لزومی ایسه اوده بر موازنه در . برام
 بوموازنه موقوف اولدینی کون فیلسوف
 عد اولیه بلور . بنابرین اصل اولان
 فلسفه در . فنون فلسفه دن صکره حاصل
 اولور .
 بزور اده شو ایکی فکر بکدیکر بله
 موازنه و مقایسه سته کیشور ایسه کرمثال
 محرز اولور دن فلسفه فی غیب ایتکلله برابر
 « طاق و عورطه دخی جغرافیه بومورطه
 طاوق دخی » مثله سنی حل ایتک ایچون
 اوغراضنی فیلسفدن اولورق اوغراضنی
 اولورز .
 واقعا بومثله فی حل ایتک دخی عمال
 اندر محال دکلدرد . طغارت جغرافیک ایتکینی
 نسخته سنده مخرج « ولادت » سرلوحه
 بتک حکمتی تعمیم ایدره اولدیلده افکار بزمی
 تعمیم ایلر لایسه کاشبو طاوق و عورطه
 مسئله سته دخی برهبات و برهبتش اولورز ،
 ایتکی بزم بوند مخصوصه مقصد بزمی
 حل ایتک دکلدرد . اولورده برطاوق ورده
 عورطه وار کایسنگ دخی ایتکی درکاردر .
 یعنی ایزده کی طاوق بومورطه یا یا یله جک
 قدر مهم و بومورطه دخی طاوق یا یا یله جک
 قدر اهمدر . کذاک ایزده کی فلسفه

حکم ایتکلور . وکیسی فلسفه الهیاتدن
 عبارتدره جهته مثال اولشلر .
 فیلسوف دکلم اولورده کل احتمالکه
 اولیه بلورم . فقط ستمدکی حالده عادی
 برشا کرم . ایتکی هیچ ده اذعام یوق
 دکل آ ؟ بن کدنجمه فلسفه فی تعریف
 ایتک ایسه ایسدم شوله دیرم :
 « فلسفه کلا ایتک بکدیکر بله اولان
 روابط و تعاقباتی موازنه ایتکلدن عبارتدره ،
 چونکجه بی بشری و الهیاتی وحی
 « فلسفه نفس اوزرینه محاکات لازمی
 بالاجرا موجوداتی نفس قیاس ایتکلدن
 عبارتدره . دیان فیلسوف کونلجه نفسی
 دخی شومر نیک ایتکلده موجود کوره بلورم .
 برطاق فیلسوفلر « فلسفه کافه فنونک
 ایلمدن » و « علملر و بر طاغیرنی دخی یوگا
 اعتراض ایتکلور .
 اولکی قسملک فکر کنه کوره برام فنون
 بیلر ایسه فیلسوف اولور . ایتکینی قسملک
 قولنه کوره برام فیلسوف اولدقد نصکره
 فنون اوکرده ستم .
 یوایی فرقه نیک ایتکینی درین درین
 محاکات اله فکر نیک اصابتی ایتکلور .
 ایتکی اوقدر درین محاکات کیشور
 فلسفه کی اولور ؟ بوقسه فنونی مقدمدر ؟
 یوگا برمد اولورده جالشور ایسه ک اراقده
 فلسفه فی دخی غیب ایش اولورز .
 ایتکلر یوایی فرقه محاکات زنده زنده
 قدر وار مشلر در . اکلایم ایچون سزه
 بر مثال ابراد ایدم .
 برنجینی دیر که فنون و علوم « بیلکلدن »

اولادی و همیشورلی و ساریسی یاس و عام
 طوقه باشلار . یوام بدی کون
 سوزوب بوسمت نظر شده هب طوبرق
 اولورده اولوردر . اولورده بر اولورده
 ایتکلر . بالک جمع ایتکی کونی طوبرق
 اوستونده یک بیزل . بدی کون تمام
 اولدقه موتالی خاطر بینه کنورمک ایچون
 برقدیل بنارلر و قدیلک خاطر افنده طوبرق
 موتانک روحی ایچون توران اوغورلر .
 بو عادت بالک استیبول هودیلر بینه
 و خصوصیه فرابت طاقه ستمه مخصوصدر .
 ایتنه رسم ماتم دخی بوندن عبارت
 اولوب آدن صکره هر آری نه ایتنه و هر شنه
 ختامنده موتانک روحی ایچون توران
 اوغورق لازمدرد .

فلسفه و فلاسفه

فلسفه که « فیلسوفلی » دیک اولوق
 لازم کلبور بجزد یعنی شرفیون عسندره
 سراسنی و حریت مساللی کی هنوز یکی
 ایشیدلکه باغلامش برنی دکلدرد .
 کتاخانلر بیزده فلسفه نیک ایتکلر
 درجانتد چیمان محرز بر طرسندن قله
 الفس خلی کتب عتیقه من موجوددر .
 ایتکی مرور زمانه کتاخانلر برده کی کتابلر
 نورطوبرق ایچنده محسوس فایده باشلادقدن
 صکره فلسفه نیک دخی ماهیتی اولورده
 یوزطوش اولدینی مع الفاسف اعتراف
 ایتکلر .

یو ایدله افکار اوقدر منقلب اولددر که
 فیلسوف دیلان بر ذلک زنده و دینس و یاخورد
 غایت قیدسز اولسی کی شیلر دخی افکاره
 ورود ایدر .
 دیک اولورده که مطبوعات عتیقه بیکی
 بیکی شیلردن بحث ایتدیکر کی فلسفه فی
 دخی عصر بزم ایچون بیکی برنی اولوق اوزره
 موقع بحثه قویسه فایده سز قالر .
 خصوصیه طغارت جغز که چیقان ایتکی
 نسخته ستمه فیلسوفانه بر ایکی پارچه شتی
 حاوی اولدینی کی بوندن بوله دخی اوکی
 مباحثدن بحث ایده کی درکاردر شو ایتک
 نسخته زنده « فلسفه و فلاسفه » سرلوحه سی
 ایتنه بوند مخصوصی درج ایتکی فایده دن
 خالی کور بله مامشدر .
 فلسفه یوان اساسا آندن مشرق و مستغربدر .
 اصلی « فیلسوف » کله سیله « صوفیا »
 کله ستمدن مر کبدر کی برنجینی « محب »
 ایتکینی « عقل » معنانه کور و هریت
 مر کبسی « محب عقل » ودها معتدل
 اولورق « حب عقل » معنانه استعمال
 اولور .
 فلسفه ستمدکی حاله بر علم مخصوص
 اولوب فقط اوقدر وسیع اولورده شمولی
 بر علملر که هنوز برنی تعیین ایدله مامشدر .
 فلاسفه دن بر طاقی بونی « دنیا
 و وافیایی نظر امعادن کچوروب ماهیتی
 حقیقه استحضار ایدلان حکمی و بر مکدره
 دیوتر نیفا ایتکلر . بر طاقی « بی بشرک
 ماهیتی اولور بینه باطالعه حکم و بر مکدره
 دیشلر . بعضلری « فلسفه انسانک کائنات
 ایلله اولان تعلقی موازنه دن عبارتدره » دبه

یک زیاد تفصیلاً که بشکلی
حاجت بود که فکر دینان حقیقت برشید
عبادت . حتی بعض دینک بعض ادیان
سازد اربانی تکلیفاتی ذکر اولاد ادیان
سازد اربانک اودیک کافری اولستند
عبادت . مثلاً دینان عیسویه دینان
مسیحیه اربانی تکلیفاید . بیچون ؟
زیرا دینان موسویه اربانی دینان عیسویه
کافری یعنی منکر دین . انجیق بر دین
نظر کنه کفرینه حکم ایملان کسدنک دخی
کندیسته مخصوص بر دینی اولوب اودخی
برربک قهرندن قوروقده ولطقندن امیدوار
اولقده ویاخود اوردیک قوت قدرتی وائر
عظمت جهوتیستی نظرونه وجزئله موازنه
انگهدن . یعنی دین خصوص بر فارسی
فلسوفک شواشاغینی بینی حکمی تصویر
ایدر :

ماجرای کفر و دین آخر یک جامیکشد
خواب آن خوابست ولی تمیز در ادیان مختلف

دینک اولیورد که دین خصوصتده اصل
مطلب (حقیقت) ایمش . فصل کفلسفه
دخی مطلب اصلی اولهوق هر بلده حقیقی
اراز طورر .
اعمدی مطلب بر حقیقتندن عبارت
اولدینی طالعده ازمه متقدمه دین شمیری
قدس دین قاج مذهب تعیین ایمش ایسه
فلسفه دخی هر خصوصه ارادینی حقیقت
ایچون اوقدر مسالک ارانه ایمشدر که بونلر
هب فلاسفه نیک بیه یوقاروده تعیین اولان
علوم و فنون منظره نردن باقدقاری حالده

انساناندر . فلسفوف او وجودک شکل
وصورت ظاهره نندن باخلایوب ترکیب نندن
طبیعتندن اخلاقندن روحندن صکره بونلر
کاشات الله اولان نعلاتی دخی موازنه
چالشور و کندی و جدانک قناعتی اوزرینه
بوسوزانیه برده حکم ویرر . اعمدی
فلسوف عندنده فنون موجوده نیک هر بری
بوموازنه ای اجرا بیچون ایله چکی تدقیق
امرند بر منظره در . فلسفه ایسه
تدقیقات مذکورینی بعد الانفا ویره چکی
(حکمدن) عبارت قاور . بو حکم ایسه
(حقیقت) دینک اوله چینی درکاردر .

فلسفه نیک ماهیتی حقیقتده ویرمش
اولدینمز شوو معلوماتک مختصر لایله برابر
اولیایده قارین کر ایسه آن چوق بر فکر
ویرمش اوله چینی اعتقادنده بز . بنابرین
بنه بویه مختصر و مجمل بصورتده فلاسفه نیک
مسالکی حقیقتده دخی براره معلومات اعطاسنه
لزوم کوردک . مسالک حقیقتده ویره چکر
او معلومات دخی فلسفه حقیقتده کی افکاری

بر درجه دها توسیع ایله چکی درکاردر .
فلسفه نیک قارین کر ایسه تشبیه ایله چکر
برشی ارار ایسه نیک ایچون دینانی بولور
ولایله ایدر . ز بر شبیه و مثال اولهوق
ارانه ایله چکر شی مخاطب عندنده معلوم
اولوق لازم کلوب فکر کرک انک زاده آعاب
ایلدش اولدینی بر نقطه وار ایسه او دخی
دینان اولدینی شبهه دن وارسته در . حتی
فلسفه نیک برشمه سی علم دینان اولسی دخی
بو مثاله مراجعت ایچون بز بشقه جه
برمناسبت کوسرتور .

فنونی کندی طوغوراجتی قدر قوتلی
اولدینی کی فنون دخی فلسفه نیک حاصل
ایله چکر قدر مستند اولوب مساله من ایسه
بولردن هانکیسی دیکری قولیایله کندن
عبارت اولهوق فلسفه نیک ماهیتی تعیین
انگ اولدینی جهته اومثاله بی الدن
فاجوراهقه مجبورر .

فلسفه نیک هانکی چکر کندن بومش
ونصل دال بوداق صالی ویرمش اولدینی
یعنی تاریخ فلسفه نیک شوبله بر کوزدن
یکیرمش اولسه نیک بونک ماهیتی حقیقتده
اولدینق متغ معلومات استحصالی ایله نیش
اولورر .

تالامس وسوقراط کی فلسفه نیک واضع نردن
عد ایله چکر . آدملر زماننده فلسفه
اوله یک چوق شمعده منقسم اولوب
بالکر اشیا بی ادعایک احاطه نندن عبارت
کی برشی ایله . اندن صکره تالامس
شاگردی فرسید آنک شاگردی فیثاغور
بونلر یوده یوده دها مکمل بر درجه
ایصال ایمش اولدقاری کی سقراطک
شاگردی افلاطون دخی بونلر بر فایده
یسوده نیک اوزمان منطق و حکمت طبیعه
و علم اخلاق اولوق اوزره اوج شعبه
آریشیدی .

فلسفه نیک شواک کنج زماننده کی حال
بز کندینک ماهیت مخصوصه سی حقیقتده
بر کوریه بویه چکی درکار اولوب افلاطون
صکره مشار الیه ک شاگردی ارستونک
دخی بونلر ایچون منطق و حکمت طبیعه
کاکان قبول ایله علم اخلاقه علاقه فن سیاست

و فن اداری دخی بر رشمه مخصوصه اولوق
اوزره فلسفه به ادخال ایمش اولسی بز
ایچون فلسفه نیک ماهیتی حقیقتده دها بوجک
بر فکر اعطاسنی موجب اولور . هله
قله آنک بونلر فن منظره فن بیان علم اخلاق
فن سیاست حکمت طبیعه و علم ادیان
تقسیم ایمش اولسی اولیایده معلومات تامه
اکتسابی میسوجیدر .

ایشنه تاریخ فلسفه نیک شو مبدأ نندن
اکلاشله چینی اوزره انک اول بافلسفه فنونی
ویا خود فنون فلسفه نیک بونلر بونلر
قله آنک ایصال ایمش اولدینی درجه
بولدقندن صکره فلاسفه مشار الیه
شاکرانی دینک اولان سائر فیلسوفلر
بوتقسیماتی تبدیل ایله اوله و آرایه فن
مخاروج و کیمیا کی تقسیماتی دخی علاوه
ایله ایله درجه لازمه سنی بولدرشلدر .
مع هذالطن اولستون که فلسفه
بوفنونک حاصل چمی دیکدر .

خبر .
فلسفه نیک اساسا بوفنونه نعلتی سائر
فنوندن زیاده اولدینی ایچون بونلر بر رشمه
مخصوصه اولوق اوزره آرایشدر . حتی
نعلتی جهتندن فلسفه نیک حسابندن بدأ
ایله درجه نه ایله قدر شعولی درکار اولوب
انجیق فلسفه بونلرک حاصل چمی دکلدر .
بلکه بوفنونک هر بری فیلسوف ایچون بر
منظره اولهوق فیلسوف جهاتی اونظره اوردن
نمایشا و کائنات حقیقتده کی موازنه سی آنک
اوزرینه بنا ایدر .
مثلاً فیلسوفک قاروشنده بر وجود کسوردر که

کاشانده و لا خلا و لا ملاده دخی حکمی جاری اولوب بوکا مقابل حکمی بونستان قدر برده وهم دیناکن مادانده و اودخی کوز بویایجه اقدن و تهدید بددن عبارت بر صورتده جاری اولان (حاشا) ارباب حقیقت الوهیتده هجج بر مناسبتلری اولدیفنی و الوهیت حقیقه تک تخلصده و تخلصدن حاصل اولان نباتالده دخی تأییراتی بداهه مشاهده اولتده بولنوب حالبوکه ارباب موجوده تک بونلرک خاشتمه مدخلی شوبله طور سون اولیده طوغر بدن طوغری به معلوماتلری بیله اولدیفنی کشف و استخراج و اثبات ایدرک بولنره و قوت و تسلطنده بینه بولنرمقا مننده بولنان طله به دخی احرار بینی بشرک اسیر اوللرینی تجویز ایدن مامشار و مدت عمرلرینی بوحقیقتلری اعلان بولنده صرف البشرلردر .

بولدی عاقلرک اساسی شولنردر :
 «صولون» ، «نالهس» ، «پیناکوس» ، «سیاس» ، «شیلون» ، «قله ابوبول» ، «بریلندر»
 بولنردن صولون عیسادن مقدم ۶۴۰ سنه سنده تولد ۵۵۹ سنه سنده وفات البشدر . فن سیاسی کندیسنه مسلک مخصوص تعیین انجمن و آئنه جمهوریتی ایچون بر قانون وضع البشیددی . و کار اولده کشتی عاقل اندیش کرک ، حکمی کندیسنک اقدم حکیماتی اولوب کار اولده عاقلنی اندیشه ایدن بنگ دخی در دست نسیب بولنان ایشک ماهیتی و بونلرک دهانه نازه تلفیق و ارتباطی اولدیفنی و هر تلفیق

یکری اوج عصر مقدم یعنی بونانسانک بدی عاقللردن اون التي عصر دهه اول بر زمانده ارض فلسطینه افکار حقیقت منتشر اولمشه باشلامشیددی . حضرت مسیح اقدن کرک تشریقلر بده قدر بوحقیقتک نه صورتلرده کورلدیکینی بازمق یزه عاقل اولوب بولکنز بوبله بکلرجه سنه مقدم افکار حقیقتک ارض فلسطینه انتشاره باغلادیفنی بیلاکه آکنفا ایده جکر . بوندن صکره تاریخ فلسفه تک «بدی عقاوور» [۱] دیوارا نه ایلدیکي ذوات تاریخ میلاددن مقدم ۶۳۰ سنه سیله ۵۴۸ سنه سی میانده وهمان یک دیکر تک هم عصری دینه جک بر صورتده کلشلردر بولنر مصر طرفیندن کلان بعض مقدمات فونی کندی حدت زکا و وورفت فطانتلرله عاقلنا ایجاد دینه جک مرتبهده توسیع ایدرک او زمانک خلقی عندنده الوهیتلری مسلم اولان بعض بینی بشرده الوهیت و ربوبیت اوله سیب جتنی وقوه الوهیه دیمک حقیقتی ادراکدن عقالرک حیران قاله کلری بر قوه معنویه اجرائیه ذوات الوهیت ایسه انجمن (واجب الوجود) اوله بیله جکنی و الوهیت ایچون اول و آخر مقصود اولدیفنی وقوه الوهیه تک بون [۱] فیثاغور کلهجه قدر فیلسوفلره «عقل» ، تسبیح و انور ایدی . فیثاغور حسب التواضع کندیسنه طوغر بدن طوغری به عاقل تسبیح انجمن و محب عقل ، تسبیح انجمندر .

بر تئیین و اعلان حقیقت امر نده بونجه هممات عالیله سی سبقت ایدن و کرمه لطف همملری اوله رقی زمانلرنده بوقدر حقیقت میدانه چیمش اولان انبیا عظام عصرلرینی مبدأ انخاذا انجمنه و حسب الاسلامیه و مجبور . انبیا عظامک تواریح مقدسه سی کوزدن کچیره لجهک اولسه ایلک نظرده و بداهه کور بولرکه مشارالیم حضرتانندن هر بری یا قوه بی نهایت الوهیتی کندیلرنده بولمق دعوا ی الوهیه قیام انجمن اولان بر مدعی معلوفی قهر انجمنک و یاخود بقار بینی جهل و نادانی الله ویرمش و مثلا حسب الجاله ربوبیتی کوشنده و یا و کوزده بولمش اولان بر طایف بیچارگان خلقی طریق هدایتده دعوت انجمنک امر نده بذل همت بپورشلردر . اونوعیمک که بو قانورده دخی دینلدیکي وجهله فلسفه انکار و کفر دن عبارت اولوب بالعکس جست و جوی حقیقتدن عبارتدر . نصل که دهه اشاعیده دخی کورله جکدر .

ایضاکن لازمی هر بری آری آری اجزا انجمن اولستدن ایلرولکور . بوحاله کوره فلسفه ایدان قدر شماته مقسم اولوقی لازم کلپور . نصل ایدان قدر ؟ ایدان بونلرک کوچوک برچاعتک فکر بینی بر نقطه ده جج ایدیلرور . حالبوکه فلسفه برچاعتی بر نقطه اوزرنده جج انجمن جهته کیوب هر فکر نینه کندی دایره سنده کندیبی ایچون بر مسلک اختیار ایدر و کندی بولدیقی حقیقی هیچ کسه قبول انجمنک بیله اولسه بینه کندیبی قبول ایدر . ازجهله دوزنلرک مسلکی کی . بوحاله کوره دیناده صاحب فکر نینه قدر جان و ارایسه هر بری فلسفه ایچون بر مسلک مخصوص وضع ایدیلرور . شوقدروار که هر فکرک وسعتی بر اولوب بعض افکار دنیا و مافیایی آن واحده استیجاه مقنندر اولجتی قدر وسیع اولوب بعضی ایسه برونلرک اونه طرفنده اولان شیره قدر سونق افکار ایدمجه کلندن بوسورت مسالک فلسفنی آتیلا به آتیلا بینه بر درجه قدر تحدید ایدر . شوحاله بنه طغارجمرده فلسفه تک واضعی عدد اولان بعض ذوات اله اندردن متأخریندن وسعت افکار نینه جهانی حیران اندکلری کی احتمال که کندیلری دخی شایمش فالش اولان بعض مشاهیرک مسالک مخصوصه سی درج ایدمجهکر . بوبند مخصوصه تک مآخذاری مسالک فلسفه کی بونانسانک بدی عقاللری عصر بدن بدیله تعیینه باشلامشیددی . در . انجمن

وارتباطندن نمل تولد اید، چکنی بیلدکن
صکر، نهوات ته شیخه بی انساج اید، چکنی
استخراج ایجون نه قدر نامل لازم اولدیغی
موازینه به محتاجدر .

تالاس ۳۳۹ منته مقدمنده تولدو ۵۵۰ هـ
وفات انجسدر . مصرده هندسه
وهینت حفته، ریجوق تجارینه بوندقدن
صکره «مله» [۱] شهر بنه کلوب بر
کتب اجسدر .

مشار الیهک امور عوامله اول قدر اشتغال
یوغدی . خلقت عالم خفته، یک چوق
تدقیقباتده بونوب بونک ایجون ماده
اصله اولوق صوبی بولوش وقوه صناعیه
اولوق دخی قوه الوهیدنی تسلیم انجسدر .
قریه باقسه قوه الوهیدنی انکور بورم،
دیر ایدی . «فالق یاعش اولسنه فی الله
کوروری؟» ده کند سندن سوال انجسدر،
«بایق دکل دوشونسه کیه کوروره چوایی
ویریش .

معلومات کافیه اعطا اید، بیلور .
مشار الیهک مسلکی حفته، آید، کی مقالسی
«الله هر شتک اولدر . فقط کندیسی
ایجون اول یوقدر . آخر دخی یوقدر . که
کوزل شی دیندر . چونکه غراب
مصنوعات الهیدی جاویدر . که وسیع
اولان شی صیدر . زیر هر شی احاطه
انجسدر . که سر بیع اولان شی فکدر .
چونکه بر آید، کلائی طولاشور . که
قولی شی احتیاجسدر . زیر هر شید .

[۱] اناطولید، کاتن پر شهر . البوم «بالاچه
دیر ایش .

کور باور [۲] الک اعقل اولان زماندر .
«بقیدسی کلور»

«ارضک بهلا الله تصادمی»
- رصد خانه عام، مدبری موسو قوماری
طرفدن قله اتان بند مخصوص خلاصه
ترجمسی -

کجهسی هر طرفده اولدیغی کی استانبوله
دخی پر شهاب بعموری مشاهده قلندی .
الافزافنه اقسام ساعت بدین اون
بر یجغه قدر جو سعاد اوچان بلسزک
مقداری صابلز درجده ایدی . بو
بلدزک براج جمعی اولوب اوچمیلردن هر
استقامته طوغری طمان ایدر ایدی که
الک جوئی غر بن شرفه طوغری کیدر
ایدی . بونلردن بعضی برین طمانده
فوروق دخی صالی ورز ایدی .

بوعلامت اور پانک یک چوق بزلدن
مشاهده اولدیغی کی رصد خانه عامه نیک
انجسدر بروت دبار بکر بغداد فاوا کراسی
وبوشهر استانبول بزلدن دخی مشاهده
اولجسدر .

اشاقیده ویریله جک تفصیلاتدن دخی
معلوم اولدیغی اوزره بوعلامت کره ارضک
بیلانام فوروقی بلدزک الله بالتصادم مذکور
فوروقی بلدزک علیهت ارضک غلبه انجسته
دلالت انجسدر .

[۲] بکا فالسه «چونکه هر حال حکمنی
اجرا ایدیر»

سعاد اجرام صغیرک بزم کره ارضک
هوا نسیمی ایچنه کوروش شهاب صورتی
ارابه ایلدکلری دائمی برشی اولوب هر کس
دقت ایده جک اولسه هر کجه بونلردن
برقاجنی رأی العین مشاهده اید، بیلور .

انجی سنه ایچنه ایکی موسم وارد که او
موتلرده بولارک عددی بک یاده چوغلور
ضیاری دخی آرتار . او موسملر ایسه
انجسوس و تشرین تانینک اوندن اون
ایکیسنه قدر اولان کجه لدر . براج
سنه دیندی علی التوالی بو ایکی موسمه
شهابلرک چوغالسی ویرساتنده الیدن یوز
بکری به قدر شهاب دوشدیکیک کورلیسی
اشبو ایکی موسمک کثرت وتوافر شهاب
ایجون بر موسم معین اولدیغی ایجاب
ایلسدر .

شهاب سقوطی و بونلر چوغالوب
ازالمسی حفته افکار عومیه نیک برطاق
سواء اعتقاد اوزرینه و بر دکلری معناره
قولاق آصمیدم ده بو باده، فنوک ویردیکی
معلوماتی نظر دفته الام .

فنون انبساط ایدور که شهابلر کره
شتک اطرافنی احاطه ایش ریجوق اجرام
صغیردن عبارت اولوب عاداتیم سیارات
کی دور و حر کتلی و ایدر، ارضک حرکت
ستویه سی اقتضاسیجه انجسوس و تشرین
ثانی آلبرده ارض کوشه تقرب ایلدیکی
زمان اشبو اجرام صغیرک بوندیغی عالمه
دخی تقرب انبساط اولجسندن او حالده
بونلری جری اید، چکندن اجرام مذکور
بزم کره نسیمی ایچنه کورک سرعت

سقوطلرندن حاصل اولان دیک و تاس
قوتله هوا ایچسندن بولان غاز اله آتش
الارق معنی اولدقاری حالده دوشمکددر .
سا ر زمانلرده ایسه ارض بولور اوزاق
بولندیغندن بالکر اجرام مذکور دن
کندلرینه مخصوص اولان عالمن باعد
ایدوب ده ارضه تقرب بیلر سقوطلر ایدر که
بولر اولکایره نسته اقل قیلدر .

اجرام مذکورک سرعت دورانی
نایسه، فرق بر کلوموتو نسبتده اولوب
بوسرعت ایسه فوروقی بلدزک کسرتلرله
مساویدر . ارض حرکت شو به سنده
اولان سرعت بکری طقوز کیکلومتو
اولدیغندن ارض الله فوروقی بلدزک
فاروشدقاری زمان اگر هم عتق اولوق
کتیکده، ایسه ل فوروقیک سرعتدن
ارضک سرعتی بالتزیزل نایسه ده اون ایکی
کیلومتو سرعت فالور ویکد بکریشک
ضدینه و عکسنه اولوق کتیکده ایسه
او حالده مشاهده اولنه جسی سرعت ایکی
سرعتک حاصل جمعی اولان بنشه وارر .

اجرام مذکورک کثرت سقوطی
حفته تعیین اولان شو ایکی موسمدن
بشقه بر موسم دها بولدیلر که اوتوز اوج
سنده بر دفته حلول ایچمکددر .
شمعی به قدر سفت ایدن تجار به کوره
اوتوز اوج سنده بر کره وینه تشرین ثانی
آید بر مثال حجر کثرت شهاب اوله بر درجه
فوق العاده به وارر که سما کورایشر آیین
ایدور مش کی ترین ایدیلور .
بو حالک برنجیسی ۱۷۶۶ وایکیجیسی

۱۷۹۹ شمسن نایلیرنک اون اربکسندن اون اوچته کندن کجه لرنده وقوعولش واروچخیمینی دخی ۱۸۳۸ شمسن نایلیرنک اون اوچته کورلشدر .
 کورت شهابک بویه اوج دفعه اوتوز اوج شنده بر کره مشاهده اولسی . اولیه نام منجم شهورک نظر دختی جلب ایدرک اوتوز اوج ویاخود اوتوز درت شته مکره بویه بر علامتک شته مشاهده اولنه جعتی حکم انیش ۱۷۹۹ و ۱۸۳۸ سنلرنده کورلارن علامتی . اولسه اولسه برده ۱۸۲۷ سنه سنده مشاهده ادرزه . دیش .
 بوذاتک خیر وریذیکی علامت ۱۸۲۶ شمسی شمسن نایلیرنک اون درونجی کجهسی ظهوره کلدی بو کجیت دخی کورت اجرام ایچون خیر وریلان اوتوز اوج سنه ک موسم کجیتتی بر قالدھا نایله ایلدی .
 فقط بوخسناه باقلور ایسه بودفعه ۱۸۲۷ سنه شمسن نایسنده کوریلان علامت کورلما لیدی دیکل اولورکه بوجال اوتوز اوج شنده بر کره مشاهده اولان کورت شهاب موسمی ایچون اعتراضی دعوت ایدر برشی اولدی .
 ملان رسد خانسی مدیری منجم شهور سکارا لالی ۱۸۲۶ سنه سنده اجرام شهاب ایلد فویرغلی بلدیزه اره سنده شهابت کلید اولدیغینی اعلان الیشیدی . مشار الیک بواشعاردی سنه مد کورده ظهوری حساب و تخمین ایدیلان تمیل نام فویرغلی بلدیاله اوشنه شمسن نایسنده مدار ارضک قوسی

مساوی اولدیغینی اثبات ایشدر . نصلکه ۱۸۲۶ سنه سنده ظهور ایدن بونک بلدیزه مداردی ایلله شنه مذ کوره ماه انسنون سنده کره ارضک مداردی انخالجهتیه مساوی ایدی . ایسدی بومساوان دخی اثبات ایدر بیلورکه اجرام شهابیه ایلد فویرغلی بیلدیزلر بر طبیعتنده اولوب مادانا فویرغلی بیلدیزلر دخی اجرام سماوی جه سنده داخلدر دیکدر . شوقدر وار که فویرغلی بلدیزلر دهاجسم وانلرک فویرغلی تشکیل ایدن اجرام دها صتی اولدیغندن کندیلر بی قولایلقه کوره بیلور . سالیبوکه اجرام شهابیه وقدر بونک وصتی اولدیغندن تا بریم کره نسجه کورده ایش وریزجده قدر صرف اولماقده در .
 ایدی بو سنه ظهور ایدن وقعه بی بعضلرنک ظنی ایلدیگی کجی تمیل نام فویرغلی بلدیزه نظر بنه نخل ایدمیز . زرا تمیل بلدیزه بونک بر دوری اوتوز اوج سنه به محتاج اولوب حالوکه ۱۸۲۶ سنه سنده کورلش اولدیغندن بونک بر دها وریزجده انجق ۱۸۹۹ سنه سنده منتظر اوله بیلور .
 بابرین بو علامت مطلقا بشقه بر فویرغلی بلدیزه وریزجده حاصل اولشدر .
 خصوصیه دوری الی سنه وکرمی ایکی کونه محتاج اولان بیه بلدیزه بونک بو سنه شمسن نایله کره تقریبی حساب ایدلش اولدیغندن وقعه مذ کوره بیه لا طرفندن ایضاح ایدلش اولدیغندن هیچ شهبه قالدما شدر . هم بیلانک تقریبی وهمده بوقاروده بیلان اولدیغینی وجهله کورت شهاب موسمک

دخی شمسن نایلی به مصادف اولسی کورت شهابک غایت فوق العاده بر صورتده ظهورینی اتاج ایشدر .
 حتی بیه لا بلدیزه بونک مدت دور حور کنی اولان الی سنه بکرمی ایکی کون بشبه ضعیف ایلدیگی زمان حاصل صر فی اوتوز اوج سنه بیه ورازا جفته باقلور ایسه اولرک اوتوز اوج شنده بر کره ظهورینی خیر وریزجی فوق العاده کورت شهابلر دخی هب بیه لا بلدیزه بونک شهابلر بر ارضه تقرب انجکده اولسندن عبارت قالور .
 بیه لا بلدیزه بونک ارضه بوشنه کی تقریبی سارسنه لر دخی مقس اولوب حارق العاده برشی ایدی . اول قدر حارق العاده ایدی که اگر مذکور بیلداز بونک باره انماش ایسه البته ارضه اولان مصادمسی مدنته خر کتندن قالمشدر . انجق ایلرلش اولسی اغلب تخمین ایلد حکم اولور .
 و احمد مدحتک ایضاحاتی ،
 موسیو قومبار بونک وریزجی شو معلومات فن هیتجه معلومات کافیمی بولان ذراته مخصوص اولوب فن مذ کورجه اوقدر معلوماتی اولیلانلر بونک لایقجه استفاده ایدمیز . اگر بویله بر مقصدار ایضاحات و برش اولسدم فالده دن خالی قالیه جعتی کورده کمدن روجه اتی ایضاحاتی اعطایه مجاسرت ایلد .
 اجرام شهابیه جعتی بیلدندن خارج کورمکیم . بالکن فویرغلی بلدیزه بونک انیش اولسدق بوشله دها زیاده وضوح

کسب ایدر ایدی .
 فویرغلی بیلدیزه بونک بزم کورمزدن ک وریزجی بیه تقرب ایدکلری زمانه مخصوص اولوب بونک تباعد ایدکلری زمان کورنر . فقط مذکور بیلدیزه بونک اولدیق کورنلری بر درجه بیه قدر تقریب و کره مزک بوانسدیغی برک مساعد سنه مخصوص اولوب اگر فویرغلی بلدیزه دها زیاده تقرب ایدر ایسه شمسن نایلیرنک بکرمی بدنجی کجه سنده اولدیغی کی سما انش انجکده قالور .
 بوشنه منجم شهورلار انامور بیلانک عادتا کور کور بیه کره ارض اوزر بیه کلکده بولسینی و سابرین وقوعولجی تصادمه کره ارض مقاومت ایدمیز ایسه باره باره اوله جعتی حساب و تخمین ایدرک اعلان ایلش وقعه اول قدر ایشلری اولیان خلقی بیانی کندیسنه کورلدرمشیدی .
 انجق منجم موسی الیک حسابی طوتوزی اولدیغینی وقومات اثبات ایلدی .
 شمسی بیه سنه ایدی دفعه اجرام شهابیه چوقلا دور بونک برسی دخی شمسن نایلیرنک . ورتندن قطع نظره بوشنه شمسن نایسنده اجرامک سار سنه لر شمسن نایسنده دها جوق و فوق العاده کورنیده بیه لانک شمسنلر نشأت ایلدیگی رتبه بدهانده طوتهرق قبول ایدمیز .
 بوندن صکره بیه لیلدیزه بونک کره ارضه بالتصادم باره ایلدیگی حقتدی کی رویتی جرح ایدر بلکه جمر وار ایسه دها کور بوندن الی سنه بکرمی ایکی کون صکره ویاخود

حقایقی که بیلدیرگه دیوارزون اوزادی به ارشدیروب طراشدیغه باشلار . ایشته بو دخی معهود حال غریبک اک بوغارور درجه سسی اولوب یوگا و تحقیق و تدقیق ، دیلیدر .
 ائمدی شو حال عجیب بو مصورله اکلاددقن صکره باقام یولک بنی بشرجه تائیراتی ندر .
 اولا دیهلم که بو حال بنی بشرده اولیه ایدی عجیبانه اولوردی ؟ شو سسؤالک جوانی تجربده زهرنی اول قدر انقبابتکسزین یوله بلورز که اگرچه انسانده شو حال اولیدی هیچ برشی اولاز ایدی . اما نصل هیچ صحیحاً هیچ یعنی انسان فی الاصل حیوان دکل می . ایشته بنه اوله حیوان قالور و انسابیندن محروم اولوب کیدر ایدی . لکن ایش اوله اولوب انسانده محضا بو حالک وجودی نمره سله در که بنی بشر دنیا کورمکه اولدینیز حالندن چقاروب ایوم کورمکه اولدینیز وجهله آدم یواسی و انسان خانمی حالته قویشد .

تایبا بقام دوشونهلم بو حالک بنی بشرده بر منوال محرار درجات مختلفه ده یولمکن نه تائیری اولشدر . کیفیتنک بوجهتی نه قدر دوشوشورایسه اک اوقدر تأسف ایدر . بو یولدن طویلابی طبیعتی وجدانمزه عادتاً مشول طوزارز . چونکه محضا بو حالک بنی بشرده یولمکنه منبدر که انسانلر کاملاً کالات انسانیدک درجه قسواسنه واصل وله مسیره رق هریری کال

و ایور سفینه سیدر ، جوانی الدقندن مسکره ، بونی نه یابارلر ، دیو مصورار و ایچینه یوب دکرده سیاحت ایدر ، جوانی الدقه دخی ، اک اعلا اما برشیک سبر و سیاحتی ایچون قوه یوکه لازمدر یونه ایله حرکت ایدر . دیو استغلامی بر درجه دها ایله دیوب نهایت بخار قوه محر که سی دروشنده یولسان ماکنده حرکت و ماکنه دخی چرخلرینی تدویر ایدینجه چرخلرک مسوی ائمی سفینه ک سیم و حرکتی ایجاب ایدر چکنی اکلاددقن صکره قلبی مطن اولور . ائمدی استعلامک بودرجه سنه دخی (جست وجو) دیکل کافیدر .

یولندن صکره بر صنف خلق دها وارد که هیچ کورمامش اولدینی بر شینی ایلک دفعه اوله رق کوریدینی زمان بالکر بر منوال محرار جست وجو ایله دخی قناعت ایدر منوب درایت وزکا موجی اولان مرانی حسبیه او شینی بالاطراف مصوروب او کورمکه باشلار و مثلاً و ایور سفینه سنک بخار واسطه سیله کیفیت سبر و حرکتی اکلاددقن صکره و عجایب بونی کیم یامش نه وقت ایجاد ائمش . بو داغما بو حالده می ایدی . خیر اوله اولاملی . چونکه باق یولنر بر قاج درلو . کیفیتنک یادن چرخلی کیمسی قیچون . کیفیتنک بر باجاسی وار کیمسینک ایدی . کیمسی توردن و باجاسدن یاپیش کیمسی انچادن . اوله اولجه اشو و ایور سفینی سمدی به قدر درلو درلو شکل وهینلره کورمشدر . امان یولنک تفصیلات

یولنر انجذابان عمومیه اراننده اوچوشورل قالورل و شاید بهضاری ارضه تقرب ایدر چک اولسه ارضک قوه جاذبه سی اثری جذب ایدر کورمکه نسبیسی ایچندن کچر ایدر شهابلر تشکیل ایدر .
 اگر یولنردن بر یوبک پارچه قالور ایسه بو پارچه دخی کلنک انجذابان عمومیه اراننده یولنردن کیدر و حتی ظن ایدرله بیله چکنه کوره کندیسنه بر حرکت محروم به یولنردن دونه دونه آبروجه بر یولنردینی بر کوره حالنی دخی کیر .

تاریخ

بنی بشرک متصف و مجبول اولدینی غریب غریب حاللر ایچینه رجال وارد که اوده انسانلرک هر کوریدینی شینی او کورمکنک و اکلاقی ایستیسیدر . بو حال انسانلرک طابع مخصوصه سنه کوره درجات مختلفه ده یولنور . بر صنف انسان وارد که فرضاً و ایور سفینه سنی هیچ کورمامش اولدینی حالده بر و ایور کورمجه « یونه در » دیو صورار و « و ایور سفینه سیدر » جوانی الدقه « یک اعلا و ایور سفینه سسی ایش » دیوب اکینفا ایدر . ایشته بودرجه سسی نعرف ایلک استدکیر حالک اک اشغالی بر تئرسی اولوب یولنک بودرجه سنی (استغلام) دیو نعرف ایشته کفایت ایدر .
 لکن دیگر بر صنف خلق وارد که اوله هیچ کورمامش بر شینی ایلک دفعه اوله رق کورده که بالکر استغلامه قالیوب مخاطبیدن

دها اول یوله یولنردی سعاد انبات وجود اتر ایسه اوزمان منجدارک حسابی طوغری اولدینی اکلاشله چقدر .
 واقعا قوجه بر یولنرک صکره مزه چار سسی بر حس ایتماش اولقلنر یاز افغانه طور غولتی و بر . انجیق یوله لاناک ارضه چار سندن مرام کلوبده مثلا استامبول چوارندن زمین اوزر یه چار سسی دیکل دکلمدر . سعاد می اجرام یکدیگر کینی بنه کندی قوه جاذبه ل له جذب ایدر .
 اگر یولنردن برینی نقطه اعتدالک خارجنه چقاروب یا خود جاذبه سی کندیسندن چوق اولان بر دیگر یولنرک قوه جاذبه سی داغره سنه کیر ایسه انجذابان ایچنده از یلوب محو اولور کیدر . ایشته یلات ساهورک دخی حسابی وجهله یوله یولنردی بوسنه کوره ارضک اوزر یه یک طوغری کلوب کله کله ارضک دائرة انجذابانه دوشمش اولدینندن ۲۷ تشرین تائیمی وقعه سی ظهور ائمش و کوره ارضک نه حرکت محور به سنه ونده حرکت سنو به سنه خال کلدیکندن منجملر بوسده مده یوله لاناک مغلوب اولدینتی حکم ایشدر .
 ایشو یولنر باراندن کده صکره نه اولاجنی و پارچه لری زره به دوشه چکی احتمال که خاطرله خطور ایدر . بنابرین برایی سوز دخی اولیده سونلکه ایوم کوردم .
 ذکر اولان یولنر باره ندیکی زمان یک کوچوک پارچه ایش ایسه جادنا خواهه نصر الدینک « اسکی آلبری فرقارل فرقارل یولنر یابارلر » دئسی قیلندن اولتی اوزره

درجاتك بر درجه و قدمه سنده، قائمدر .
 زیرا انسانك كالن انسانيدنك انك بوفايو
 درجه سنده و ارسي و دنيايي حيوان
 آغازمندن چقاويوب انسان بواسي حاله
 قوعسي بر بيوك اقتداره متوقف اولوب
 بو اقتدار ايسه بلككدن و نيك دنخي
 او كركدن بشقه بر شي اله حاصل اولمزن
 و او كركدن دنخي مهووحال و جيلتلك
 درجه سندن زياده به چقه من .
 شمدي كفتي دهان زياده شرح ايدنك
 انجمن فرص ايدم كه صباوتني كورويوب
 مستن نيمزه واصل اولش اولان بر آدم بر
 مثال حمر و ايوبر سفينه سني ايلك كورون
 اتم كي دنيايي هنج كورماش اولدني
 حاله برنجي دفعه اولوق كورمشدر .
 بو حاله او اتم البسه و بو كورديكم عالم
 نهدر ، ديور سؤالده بولنده جني و لك اول
 بو كا دنيا دير ، جواني اله جني . اكر
 مر قوم دهه بو كا دنيا دير ايش يك اعلا
 ايشه او كركدن ، ديهرك اكنفا ايدن ايسه
 بيجاره اقتدار جداكاشاغي بر اتم اوله جفندن
 حريف دنيايه كلور كيدره دنيايه بالكر
 (دنيا) ديكدن بر شقه بر شقه مقدر
 اولمزن .
 لكن انسانك جاهه سي بالكر بو صنفندن
 اولوب ديكر بر صنف خلق عالمك عطاره
 حيرت و برن الايش نسايتني كورديكي كي
 جست وجو به باشلا .
 شو حاله ، انسي بالسي وسا تر خصم
 افر باسي و با خود بائنده بولان بني نوعي
 كندوسنده بر زاده به قدر دنيايك نه اولدني

اكلا در او او كركدر .
 بو صنفندن بر ديكر صنف دهان
 اير لور كه دنيا و ماها ابقده بر سوال حمر
 جست وجو اله بر زاده به قدر المش اولدني
 معلوماله دنخي اكنفا ايدمه ميهرك ارتق
 تحقيقي و تدقيقه باشلا . و بيوك اوزر نه
 حساب وهندسه كي بعض الترك و واسطه ترك
 ياردميله اك اول جغرافيا فني دنيايك
 اوزرني اوزون و زادي به او ادمه او كركدر
 وينه جغرافيايك بر شعبه سي صابيله بيلن
 استانسني اصول دنيايه موجود اولان كافه
 ايشايي بر ديور كندوسنده صيار دو كر بولدن
 صكره علم حيواناتك اصناف حيواني و علم نباتك
 اصناف نباتاتي جاهه نظر طراغنه عرض ايدر
 اشبو معلومات بالكر سطح كره به
 منحصر اولوب انسانل بولنوي او كركدر
 عالم بر درجه به قدر دهان اشوا اولدقدن
 صكره ارتق بسننون حيرت الود اولان
 فكر ربي كاه اسفل السافلين زمينه وكاه
 اوج اعلاي افلاكه صالدر مغه باشلا .
 و بو دفعه دنخي طبقات الارض و علم
 معدنيات كندوسنده نامر كزارنده و ارتجديه
 قدر زير زميني و قوزغوز افيا و هيزت افلاك
 و ماقياسي عرض و عميق تعريف ايدر
 نهايت كيا و حكمت ذراته و ارتجديه به قدر
 كافه موجودات مالك كيفيات و ماهاياتني
 كوستور .
 لكن عجيبدر كه بو قدر اطلاع بو قدر
 معلومات ادمك افكار بني حيرت ذكرل بنه
 بو غش اولان هيزت مالك بالكر بو كوئي
 حالتدن بشقه بر شي كوستورن فر بيلدر كه

انسان بو قدر اطلاع بو چجه معلومات اله
 بنه مكمل صابيله من .
 واقعا انساني بر سوال حمر دنيايي
 ايلك دفعه اولوق كورمش فرض اينديكيز
 حاله ، نظر دقتي دنيايك اك اول حال
 حاضرني جلب ايدر ، و بو دنخي تدريجه
 جلب ايدر . همده بركت و برسون كه
 تدريجه جلب ايدر . زيرا بر انسان
 كاهلك نظر دقت و اطلاع سندن كچمش
 اولان كافه اشياي بر تاييسه ده دفعه دقتي
 جلب ايدنك اولسه حوضه بشر بو كا
 تحمل ايدمزدني .
 بنا برين نصل كه عالمك حال حاضرني
 انسانك نظر دقتي تدريجه جلب ايدن ايسه
 احوال ماضيدنخي اوله جه بالندرج جلب
 انسي يك طبيعيدر . مثلاً انسان انسانك
 يايانك كندوسندن مقدم دنيايه كمش
 اولدقلمر بني وهله دائمي صورتله انسانك
 كيمسي طوعقي و كيمسي اولك كي عالمك
 متسلسلا دوچار اولدني تبدلاني كورويوب
 كندوسندن اول كالنارك حالر بني صورتغه
 باشلا . وهله بر كه عالمه بوله نه قدر
 انسانل طوعقي نظر اولش بجه عملكندر
 تخريب بجه نري تعبير ايدمش قاچ دولت
 تشكيل اولمش بجه منلر ميدانه كلش
 مؤخر آ محرو و مشرط اولش بورال بنه
 آرتجبي اطلاع كسب ايلك باشلا ايسه
 عالمك حال حاضر بنه معلومات التي انجمن
 دنونه مر اجندن بشقه بر چاره بوله مديني
 كي احوال ماضيه سني او كركدن انجمن
 دنخي بنه بر فن آرا مغه مجبور اولور .

ايشه بوجاله ، او ادمه هدايت
 كوستورنك اولان شي انجني (علم
 تاريخ) در .
 تاريخك ماهيت و منفعتي
 بورايه قدر اينديكيز تفصيلاتك
 خلاصه سندن تاريخك ماهيتي بر درجه به
 قدر معلوم اولش يعني علم تاريخ صنوف
 انساندن هر شيك حقيقتي تحقيقي و تدقيقه
 مجبول اولان صنف حقيقته ايركده انساني
 چله دن زياده مجبور ايدن عالمك حال
 حاضر بنه كسب و قوف ايندكدن صكره
 احوال ماضيه سندن دنخي خبر ايدنكي
 اكلا تاملدور .
 لكن تاريخ كي بر علم جلالك ماهيتي
 بالكر بو درجه به قدر بيوك كفايت ايدمزن .
 اعدني تاريخ اله طاشمق استيان قاراييسه
 بوني حقيقه توصيه انجانر .
 تاريخ انسانه معلومات بشر بنه نك و آزا
 بيلديكي بر زماندن باشلا يوب بوزمانه قدر
 ساحه عالمه قوعه كلش اولان قوتاني بر ديور
 صيار دو كر . اما نصل وقوعات ؟
 اولان - بو دنيا نصل يار ايدمش بني بشر
 دنيايه ازجه زهدن كلمش نصل طاعمش
 قاچ فاميليه آريش بولنره صورتله بشامش
 بورالون بد اله كفتي تحقيقي و تدقيقه
 باشلا برق حاصل اينديكي تيجنه ني ورتيه
 قوربار .
 تايا - بر فاميليه و با خود بالكر زذانه
 بنخ اقبالك توجهيله عالي قاچيشه
 بو بون كدومش جهاني بارماغي اوچنوم

دخی احوال سالفه دن بک چوق معلومات صحیحی شاملدر .
 کتب سند کوره نك بوباده وریکی معلومات مصر و موریه و ارض کنعان و پردرجه قه قدر آتور قطعہ سی تاریخی ایچون مأخذ اوله یلوب بولر بزه قطعہ مذکورہ ادملر نك عقایدله بولردن صادر اولان رطام ناقلردن و بپوک بیوک رطام حکمدار لک احوالندن بحث ایبر .
 امدی مورخین اشیر و معلوماتدن اوزمالک کفر و ایمانک درجانی و بوجهله مدینت و اخلاقنک کیفیاتی حقیقه بک چوق شیلر استخراج ایندکلری ککی صناعت و تجارتی حقیقه دخی ایجه شیلر استدلال ایبرلر .
 قدم هندیلرک (ودا) اسمیله تقدیس ایندکلری درت کتاپ دخی هند تاریخ قدیمی حقیقه اولدجه مأخذ اوله یلوب کتاپ مذکور کلا و یاخورد بر مقدارنی انکلرجه به ترجمه اولمش و بوندن بر مقدارنی علمای بنامدن و مدققین مشهوردن ابراهیم معطر فندی کورمش و اوقوشدر [۱]
 زندی دینان قدیم ملنک کتابی اولوب [۱] مشار الیه بغدادده بولندیم مدت بتم تفسیر خواجهم اولوب وادان اخذ ایلبیکی معلومات بک چوقنی کندی افکار و معالمان مخصوصه سیله برابر حکما به ایلمش اولدیتقدن مجموعیه قید ایشمددر .
 صریمی دوشد بک طغرا چنمده بوکا دار بختلرده درمیان ایله حکم .
 (احمد محدث)

تاریخک مأخذ لری

تاریخ عالمک احوال سالفه سی نقل و حکایه دن عبارت اولدیجی جهته بونک اصل مأخذنی روایت اولوب تاریخک محتاج اولدیجی روایاتک راوی سی ایسه اساسا رواج شیدن عبارتدر .
 بولردن ریجسی کتب مقدسه سواو به و یاخورد بک زیاده قدمنان ناشی اصحاب و اربابی عتدنده قدسیت پیدا ایلمش اولان رطام کتابلردر که مطبوعات بشر به نك وارا مدنیجی زمانلر احوالی کتب مذکورہ روایت ایبر .
 سندی بولردن یهود و نصارا اللرنده یونان و هیت مجموعہ سنه (بیل) دینلان الشمس درت و الشمس بش قطعہ کتاپ موجود اولوب ایوم بزم ملت اسلامیه نك احکام جلیله سنه تابع بولندیجی قرآن عظیم الشان

فاریک پیش نظر اطلاعده وضع ایبر .
 رابعا - انسانلر حوالج بشریه نی تسویه ایچون نه بوالر صاملر در . و بوباده نصل تسهیلات بولشلردر . و قنون و صنایع نه صورتله و نه درجه داره قدر زنی ایلمش . و قنون و صنایع نه بولده مکاناتی کورمشلر و کپلر کپروده قالوب نه صورتله سناتی چکشلر .
 خلاصه کلام بنی بشر مدنیجی نه صورتله کاله ایرشد برمش بولر زدن بحث ایبر .
 ایشته تاریخک اساس ماهیتی بوندن عبارت اولوب بوجهله تاریخ اول (و قنوعات سالفه نك جریده سی) دبه نر یفا ایلبولر .
 لکن تاریخک بنی بشره بخش ایندیجی فوائد و منافک درجانه نظر آ تاریخ ایچون بالکلر بولر یف دخی کفایت ایتر .
 تاریخ انسانه و قنوعات سالفه نی بر مشوال محرم حکما تیله برابر نقل ایبرک کندیسینک مدلت عرنده موفق اوله مبعده جتی و اولسه بیله موفقیتنک عمر مستندن استفادده به عمرینک کفایت ایلمدیجی تجاری جریوی بر زمان ایچنده کورنی اولکنه قوار و و صورتله انسانی اولدرجه تریه ایبرک کوبا انسان کنج ایکن دنیا قور یلایدن بر و بشا بولر مش کچی سن و کال کوسترر . و ایسده بنه کچیکله که عودله قبیله عمرینی بر پر جهان دیبه و بر مرید تجر به اموخنه کچی کور مسنه سب و دلیل اولور .
 بونک ایچون تاریخی (و قنوعات سالفه نك جریده سی) دیو نر یف ایندکلر صکره بده انسانک (کالات انسانیه معلی) دیو

جورمش یعنی رهیت ملت تشکیل ایلمش و یاخورد ذاتا موجود اولان ملنلر اراننده بر حکومتک بناسنی قورمش .
 بو هیت ملت و یاوا اداره حکومت برمدت ترقیده بولمش نصل قانونر وضع ایلمش صکره بر زمان حال سکوننده دوام ایلمش نهایت دخی به باشلامش لک صکره محو و مشرض اولدرق دیگر رهیت بونی - اختلاف ایلمش . ایشته تاریخ بو جهله دن اولان قنوعاتک تا مایستندن باشلاوب او هیت ملت و یا اداره حکومتک کیفیت ظهور و نشکلدن واسباب ترقیستندن و بادی ندیسیدن و موجب انقض و محو بوندن بختله جله سی آری آری محاکم ایبر .
 ثالثا - انسانلردن برسی رتبه جلیله نبوت و رسالتله نائل اولدرق عالم غیب الوهیتدن الدیجی امر اوزرجه خلقی سن نجات و نجاحده دعوت ایلمش خلق اجابت ایتماش و یاخورد اجابله میدانه بر دین کلش و بوندن رواج ملتی بر بر جمع ایلمش صکره او دین نصل شعبده آریلمش و انجلی نه اولمش دین ردین ایکن مندیلری بکد بکری نعلیط و تکفیر ایبرک نصل قانونر قانونر محار به بر وقوعه کلش و انجلی نه اولمش و بوندن صکره دیگر طرفدن برسی طرفنی ضلالتله فالارق و معبود حقیقی کیم اولدیجی طایمانیاتی نصل فکرده بولمش و کالایعت ایلمر نه صورتله عبادت ایلمش نصل عقایدده بولمش . تاریخ بولر ایلی دخی موقع بختله چکلرک اوزون اوزادی به یحاکم الله استخصال ایندیجی تجسدنی

احمد مدحت مطبعتی يك اونگنه سانبو بوراك بكم جادوسوسند (۱۳)

كوسر دودور

كندوسيله عذرا ايدجلك اونلر كرك برك ورك ذالكه جزا ايله قى مكنونك
نظرهده بوزاروكى عمله بازار ايله واصل اولود.

كرك اشبو طقارچى ورك ساجد مدحك سار مطبوعاتي نجه قوسند.

تياكوسى حسن اناك دكانه ، توزيع ايديلور .

طسرازه بولونده مطبوعات مذكوردهن وياحود درمكده ، اصلان سار
آثاردهن مساكون الاجبى اولان ذوت كرام بوسه ورك بيل اولس اوزده

مطبوعاتك حشاك اصلايه سنه بوزده بكرمى دهاضم ايدلر ايسه يدارنه
ايصال ايتكى حسن انا درعهده ايدر . ايقهك بيشا كوندراستى دى

شرط قويايلور .
احمد مدحت ايجسون يازيله چى مكاويلر . موسى اليه حسن اناك دكانه
كوندرايلور ايسه نه حمله واصل اولور .

(مطبعه لك اعلاني)

احمد مدحك مطبعتسى طبع ونشري مطبوعات نفاضامه سنجه مجاز اولان
تركه وفرانسوزجه وروچم آثاري طبع ايدر .

تركه آثاردهن اون التيسى بر صحنه اولق اوزده هر ترتيبدهن يك نسخيه ي ۱۴۰
غروشه طبع ايدر . بولك كوچك سار زينيلر ايجسون دى مدين قرقمىسى

واردور . باصلا چى آتارك نصحنى مطبعت طرقتدن درعهده ايديلور .

ماخذ تاريخندن اوجيخيسى (ونار بئيد بخش
ايدمكي قواك كليكده ناشى من جهه رنجيسى)

اثار قديمه در . مسكوكات قديمه خطوط
ونوش قديمه اسكى مرار اسكى طابوتلر

اناك بيشه اسطخه قديمه واسكى شهرلر
خرابهسى وساره كى .

اشبو اثار عتيقه تاريخچه جهول اولان
خصوصات حقهده مجدداً معلومات استخراج

ايتككن زياته شكوك اولان شيلري تحكيجه
خدمت ايدر .

برده اثار عتيقه دن هر برك خدعتلري
بريشقه بولده اولوب مثلا مسكوكات

حكمداران قديمك زمان ومقدار حكومتلري
وخطوط ونوش قديمه اكلر بارا ملارك

و حكمدارلر ك موقيتلر ينه دائر عباراتى
حاوى اولغله اولوده معلوماتى ومن ادر

بولندينى محمله قلمى ملت ملكنى اولديغنى
كوسر ترك ملارك حدود وسنورلر نعين

الملك وبونلر وضعت طولانيه جهات
ار بعدن رجهته متناسب اولديغى جهته

كرك بو ورك مرار درونجه وضع ايديله
كلان اشيا وطلاوتلر اوزر ينه نقش ورك

ايدلان شيلر زمان قديم دين وآيينى واضول
وعاداتى حقهده معلومات الق ايجون بك

چوقى قوايدى شامل والخاصل اسطخه اناك
بيشه وشهرلر خرابه سنده بولان سار شيلر

ملل قديمه نك صناعت وبوجهنله تجارت
وبسارلر لرونك وسديت خصوصسنده

بولند قارى درجه ي كوسر بيله جك مر تپده
محسنانى مضمندر .

(مايعدى سكره)

اليوم (زندوستا) اجميله هند فارسيلرى
النده بولان كتاب دى اسكى ايرانى وزندابلر

تاريخى حقهده بر طاق معلوماتى ملارك
تاريخ ماخذلر دن ايكنجيسى ملارك

احوال ووقوعات ماضيه حقهده اغزند
اغزه كندور دكلى حكالت وخرافات وعل

الخصوص محاربات وسار موقيت ميله لرى
حقهده اوقوبه كلكلرى اشعار وايات

اولوب اكرجه بو كى شيلر ك جله سى
مباغه لاله طول اوله چى معلوم ايسده

بروقسه بر قاج ملك اغزنده متور اولوب
ملا بر حصار به هم غالب مغلوب همده

بى طرف ملارك او محاربه حقهده كى رواياتى
جمع ايدلر كده اوج درق ستمدن بر مستقيم

چيسارلى احوالى انكار اولنده جهندن
مورخين بو كى خرافات واشعاردن

بالاستنباط بر طاق معلومات دى وصورته
اخذ ايتلرور .

لكن تاريخ قديم برك ماخذى بالكر بو كى
حكالت وخرافاتن عبارت بولان ملارك

انصافى تاريخى هر حالده قطعيا صورت
صحنه به وارد بيله ماشندر . چونكه

تفاخر مليه انسانلر سار ملارك موقيتات
وسار وقوعاتنى استراق اناك بولى آچمش

وبابرين بر مله مخصوص اولان شان وشرفى
هر كس كندايسنه مال انيش اولديغنه

وبولاسه وقواتك كلكلر ينه قارشمسى
انصاح الديقكده مبنى مورخين بونلرى

بالدقيق صحنى ميدانه چيقارغه نه قدر
غيرت ايتلرور وچاشملر ايسه او قدر دى

مشكلانه دوشملر .

بعض مشخصات آثار الله فنونك . ولالت استدیكی بر طاقم غراب كسفیان و حكلمی
مقدمین و متأخرین طرفیندن ایراد ایدیلان محاکات مشید . بی و بعضی تراجم
احوالی حاویدر .

مؤلفی
{
اهد همت
جزؤ نوروسی

مواد مندرجه

تاریخك ماهیت و منافع و مأخذی حفته .
بر مقاله (مابعد)
دیواردن بر صدا
روض
انسان (ایکنجی نومر و ده انسان بنیدینه ذیل)

فیشاقی
غروشدر .

ایلك دفعه
اولوق اوزره محررك ذاته مخصوص مطبعه ده باصلدی .
استانبول

(احمد مدحتك آثار مطبوعه سی)

(اهدائف روایات)

- ۷- کوچ و اجبلی ای الذکر حکایاتی حاوی اولوب خدی به قدر التي جلدی طبع اولمیشدر .
- ۷- برخی جلد . سوشن اسبله برسی کوچ و اسارت اسبله دیگر ای کوچ ای حکایه بی غروش شاملدر
- ۷- ایکنجی جلد . کهمک اسبله برسی کوچ و تأهل اسبله دیگر ای اجبلی ایکی شاملدر
- ۷- اوچینجی جلد . فلسفه زنان اسبله بر اجبلی حکایه بی شاملدر
- ۷- درونجی جلد . کول اسبله بیج مضحک و مستکبران اسبله مضحک بیج ای حکایه
- ۱۱- بیجی جلد . فرقت اسبله بر اجبلی حکایه بی شاملدر
- ۷- ایکنجی جلد . بیگیر بلو اسبله بر اجبلی حکایه بی شاملدر

(یدنجی اولوق اوزره (ابواه) اسبله بر تیار و دورای در دست طبعدر)

(ضروب امثال عثمانیه)

ششایی مر حومك جمع انش اولدیغی ضروب امثال عثمانیه دن محض حکمت اولتر نك
حکایاتی تصویر بولنده هر بری ایچون بر حکایه قله تقدیمدر . شمدی به قدر جری اوزره
ایکیشر صحیفه اولوق اوزره بی جزوی طبع ونشر اولتوب سکرینجیسی دخی در دست
طبعدر . هر جزوی یوزر باره اولهرق فروخت ایدله بور .

(کاشان)

کرة ارض اوزرنه نه قدر دولت و ارایسه هر بری ایچون بر تاریخ خصوصی قله التدرق
جله سنک بکونندن بر کتبخانه تاریخ عمومی چهارمقی قرارله طبع و نیشله باشلانمشدر .
شمدی به قدر خلقت عالمن و انشاری بی آدم حفته . حکمای دینی و طبیعه اراسنده اولان
اخلاق بی طرف ایلك ایچون ایکی طرفک روایاتی محاکمه ایدر بر مقدمه سی و انکلتوه
و دیارقه و اسوج و نورج و روسیه تاریخلرندن بحث ایدر جلدلری طبع ونشر اولتوب
و فرانسه تاریخ بی دخی نشر ایدلك اوزره بولمیشدر . فیشاقی شومدر .

- ۲ مقدمه غروش
- ۱۳ انکلتوه تاریخی
- ۹ دیارقه تاریخی
- ۱۰ اسوج و نورج تاریخی
- ۱۴ روسیه تاریخی

طغارجی اوقونالردون رجا

طغارجی مندرجاتی حفته، بعض طرفدن جزوی و کلی اعتراضلر و توضیحاتی
خیر اندی و حتی بزرگده قدر شنهها طرفه دخی یلدیرلی .
اسان هر حاله ناقص و هر جهته عاجز اولدیق ایچون لایقنی اولدیجی
بدبیدر . ایچ طغارجی مندرجاتی حفته ایله چک اعتراضلرک مسکون
عنه عالی دخی کوکل تجویز ائتمکده . یارین اعتراض یختمده ارباب
مطالعه من آنی لدر خصوصاتی رجا ایدرم .
اولا طغارجی مندرجاتی علیهنه و قوعولان اعتراضلر بده طغارجی حفته درج
ایملک اوزره طرفه کوندیلوبده . سائر طرفه درج ایله چک اولور ایسه
یرجه کالان لیکن حکینده طوبیله چقدر .
تایبا . اعتراضلر افکار مخصوصه قیلندن اولان مندرجات علیهنه ایسه
صموع اولمیز . زیرا هر کسک کندی مطالعه و تصور یجه حراولسی
اعتقادنده بولدیغیزدن بو حریته تجاوز ایلماسی طرفی التزم ایتمکده یز .
اگر افکار و مطالعات فوئه تطبیقده و قوعولان قصوره اعتراض ایدیلور ایسه
مقبول و معتبر .
تایبا . یاز یله چق اعتراضلرک کتابت عثمانیه شیوه شدیمدر نه در ؟ شمعی به
قدر کورلیدیکی اوزره مزینانه و مستهزیهانه بر صورتله یازاسی (بده اولصورتله
چواب ویرمکی اقتضایدیجکی جهته) جائز دکلدیر . بو صورتله یازیلان
اعتراض بده اصحابنه اعاده اولور . یسارین یاز یله چق اعتراضلرده تریدیلی
اولمککی لسان قوللانسی خاصه رجا اولور .

(طغارجی بند یاز چق ذوات کر امده اخطار)

طغارجی قوبله چق بندر علیهنه و قوعولان چق اعتراضلردون مجری مسؤل
اوله چقدر .

طغارجی

بعض منصفان آثار ایله فنونک دلالت ایلمدیکی بر طاق غرائب کشفیات و حکمای
مقدمین و متأخرین طرفیندن ایراد ایملان محاکات مفیده بی و بعضی تراجم
احوال حاویدیر .

مؤلفی
محمد حاجت

جزو نوموسی

فیثانی غروشیدر .

ایلیک دفعه

اولیق اوزره محرک ذاته مخصوص مطبعه ده باصلدی .

استانبول
۲۸۸

بکا کندی آیتندن آیتنه بلدی .
 دندی که :
 قورقه ایجب ائدی بن یاشنده کی
 دیوار ایچنده بر طوقله ی . یازونک بند
 مخصوصک یاشنده ، باقلم بونین صکره
 نه اوله جغرا ، دبدک بو سوزا اوزرینه
 دوشونمکه باشلا دله ، سکا اول بایله اولان
 معلوماتی اعطای ائدی قوردم .
 ولادت خصوصتده وریه لک معلومات

یک طوغریندن بن دخی بعینه سنک کی
 طوغرش ایلم . یعنی وجود مرکز ارضده
 یانقده ، وقایع مقدماتی معدنیک ایچنده
 ایجه یک سنه قینا دقلن و بعده بخاره
 منقلب و عکاتف و یخمد اولدقن صکره
 طبقات ارضک هر بر یسنده و یخه یک
 اجسام ایچنده منقرق و بر یسان فالش
 و نهایت والده مک رجته دوشن رومدار
 نطقه لک ایچنده جمع اولشیدی . حاصلی
 طبکی سنک کی بن دخی بو دنیا دله ایبات
 وجودله عام فرقیش سنه یشادم . صنعت
 حکومت ماموریتی ایدی .
 نهایت بر چکر عتوتنه مبتلا اولدق
 خسته اندم و خسته لک بر چوق اضطراری

چکد کمن صکره بر کون قواغه دخی بر
 طوغرینق کلکه باشلا دینی دویم .
 چوله ک چو چوغنک یانی یاشنده ، موبدکلری
 سوزاری غایت اوزا قدن کلان صدای کی
 ایشیدر و حکملرینی یک کوجلا کله محاکمه
 ایله بطور ایلم . مشهورات واقعه دخی
 نظرمدن اوزا قلدیله اوزا قلدن و وریاتی
 یاشنده طوران شکر کوزلعه بر قاچ بیک

شوقفالیی درج ائتمکدن مرادیم
 طغرا چیتده بعضی واقع مهمد و غریبه
 تاریخچیدن دخی بحث اولنه چنی جهنله
 (فلسفه و فلاسفه) سرلو حلی بنده
 کی تاریخ حقیقه دخی قارئین کراملر فکر
 مخصوص و بر مکرر . (انتها)

دیواردن رسدای

ایکینجی نسخه ده مندرج (ولادت)
 قدیمه ذیل -

طغرا چنک ایکینجی نومر ولی نسخه سنده
 مندرج (ولادت) بندینی قلمه آلوب ده نهایتده
 « باقلم بونین صکره نه اوله جغرا » قهره سی
 یازدغی زمان المدن قلمی بر ایش و بونین
 صکره نه اوله جغره حقیقه کی مطالعه حساباتی
 بر طاقم خوارجه ایشیتالندن منع و کافه
 حساباتی بر نقطه اوزرینده جمع ایدرک بینی
 درین دوشونمکه باشلا دیمیدی .
 دوشونمکه خوارچدن علاقه می
 کسادم . کسایکجه ده ازیاده دوشونمکه
 باشلا دیم . نهایت او بوشتم و یا خود
 کینه مدن کچر کی بر حاله کلتم . دیرک
 قولاقلم غریب رسدای دویغه باشلا دیم ،
 صدایه قولاق قاتا دیم و بو حالده بنم
 ایچون نه قدر دقت ایله بیک ممکن ایسته
 ائتم . آتیق بوسنک دیوار ایچندن بشنه
 بر بون کلایکده دایر هیچ بر فکر حاصل
 ایله مدم .
 اوت اسس دیواردن کلیموش یا
 چونکه بنم بوجوم اوزرینه صدایک صاحبی

طغرا چنی

دن مابعد
 تاریخ مأخذلریک درونجیسی و بر
 اسدی بکر استفاده لره کوره الک اهمیتلی
 مورخین قدیمه لک آثار تاریخچی اولوب
 یوتورخر ایسه بروجده آتی تعداد اولدق
 چند نفر ذواتن عبارتدر .
 ریجیسی اب تاریخ (هدرودوت) اولوب
 میلاددن ۴۸۴ سنه مقدم مورخ موی ایله
 اسکی ایران حکمداری سپوس (خسرو)
 زمانندن بدایله بوز بکری سنه لک وقوعاتی
 بر طرز بهین اوزره یازمش و بو صورتله
 اخلافنه طغور جلد کتاب بر ایشدر .
 ایکینجی (نوسی دید) اولوب ۴۷۱
 سنه مقدم بو دخی میلادک ۴۳۱ سنه سنده
 (یهلو یونهن) ده (الیوم مورا دینلان شید
 جز بونک قدیم اسمی) سیارنا اوله آتد او .
 لک بحاربه مشهوره سی یازمشدر .
 اوچینجی (قسنونون) اولوب میلاددن
 ۴۴۵ سنه مقدم بو دخی مذکور بهلو یونهن
 بحاربه سی جزویب میلادک ۳۶۳ سنه
 مقدمه کلنجیه قدر وقوعاتی یازمشدر .
 درونجیسی (سنه سیاس) اولوب میلاددن
 ۳۵۷ سنه مقدم موی ایله اسکی آتور
 و ایران تاریخی اولدق بکری اوج جلد کتاب
 یازمشدر . فقط سنه ی بو کتابک بالکر
 بر قاچ اجزائی فالشدر .
 پنجینجی (بولب) اولوب میلاددن ۴۰۵
 سنه مقدم موی ایله روما اوله قازانلور
 اراسنده و وقوعولان بحاربه مشهوره هیل
 قلمر .

باشلا رقی ماکدر بیک روما لور طر فشدن
 مغلوبه قدر الی اوج سنه لک وقوعاتی
 منضم قرق جلد بر تاریخ عمومی یازمش
 ایسه ده الیوم بالکر بنجی جلدینه قدری
 و دیگر جلدردن دخی بر قاچ جزو و صحیفه لری
 فالشدر .
 النجینجی (ده فس هالیقازاس)
 میلاددن ۲۵ سنه مقدم موی ایله روما لور
 ابتداسندن تا قارتاج بحاربه لریک اولدنه
 قدر روما عتیقه لریه دایر بکری کتاب
 یازمش ایسه ده الیوم بالکر اون بر عدیده
 بر قاچ جزو و صحیفه لری فالشدر .
 یکینجی سجالو (دیودور) اولوب
 میلاددن ۴۰ سنه مقدم موی ایله کتابخانه
 تواریخ نامنده قرق جلد بر کتاب یازوب بونده
 مصر یلر آتور یلر مدینالور ایران یلر
 یونانیلر روما لور و قازانلور تاریخنی
 درج ایشدر .
 سکزینجی (بولتاریق) اولوب میلاددن
 ۵۰ سنه صکره (ذوات قدیمه مشهوره) نامیه
 بر کتاب یازمشدر .
 اعدی بوردت مأخذردن اخذ ایله قلمه
 النان شیر اصل تواریخ اولوب بونین بشقه
 بعضی محزرلر بالکر کندی و جده لرنده
 وجود و بر دکلری خصوصاتی تاریخ طرزنده
 قلمه الورلر که انزه حکایه و روما دینلوب
 مطالعه سندن لکر اخلاقیه استفاده اولور .
 تاریخ ایسه اشوبند مخصوصک بایاشنده
 بیان اولان منافعه برابر اخلاقیه دخی
 ارباب مطالعه ایله درس و بر مکرر ده کبرو
 قلمر .

بنم وجود من عبادت در بوم . بن دیورم که
 بو طو بر اق ایچنده بنم وجودم ایله برابر
 نیجه یوز بیک وجود دخی بونی اگال وانام
 ایچشد . آنجق بو نلر بالکر بن انسان
 اولدیم حالده انسانلق وجودینی انعام وانام
 مأمور اولدقلردن انسانلقدن چیقشمه
 ارتق او مأمور بیلری ختام بولش و دیگر
 وجودلری انعامه منتظر بولمش اولدقلرینی
 اکلادم .

فقط بن سکا نه دیش ایدم ؟ عانده
 بسطایعی لیا باشنه هیچ بر وجود بو قدر
 هر وجود مرکب یعنی نیجه وجودلر اگال
 وانام ایله مکمل و متعذر دیش ایدم .
 وجودلری انعام ایله جک اولان اقسامه
 معاون اولوق اوزره مار الذکر ایدم قید قدر
 طو پراغه دها بر طلق وجودلر قارتمغه
 باشلادی . بو وجودلر با حرارت زمین ایله برک
 دیشدن و اطراف و اکنافدن چیقار کلور
 و یا خود حرارت شمس و تاثیر بارانله کولدن
 اینز ایدی . حاصلی هر طرفدن نیجه بیک
 وجودلر وجودیمه کیره لک بیدن آریلوب
 چیقائلری تکمیل و تشکله همت ایدار
 ایدی .
 بامدحت ! ای غافل ! بندن نه وجودلر
 چیقیدی بیلورمسیک ؟ نه چیقکلر ! نه
 میولر ! نه اولتر ! همه ده بولرک هر بری
 وجودلر من آریلوبور ایکن بکاریم و داعی
 اجرا ایدکلری زمانه بر کیدوب دها
 نه قدر وجودلری تشکیل ایله چکر ! بایرین
 حسن موقیتره دعا ایچلسکره دیزره

آریلوب ده نادانیا یوزونه بو یله آدم شکلده
 چیقیده قدر وجودینی بیک وجود ایچنده
 بولش اولدیم یعنی اعتراف ایدورمسیک یا
 یوقاروده بر دیکم معلومان دخی اکلادمش
 اوله چکنه کوره سنک وجود بیک بو یله بیک
 وجود ایچنه کرمسی عیب دکلدر . سن محضا
 او وجودلری اگال وانعام ایکن ایچون
 کبرک . نصل که شمدی شو حالده یعنی انسان
 شکلده سنک وجود بیک ایچنده دها بیجا
 یوز بیک وجودلر که سنک وجود بیک اگال
 وانعام ایچون کیره شلدر . ملائمتی سنک
 وجود بیک ایچنده بر قایلان وارد دیمه م
 انکار ایدرمسیک ؟ ایله مرسیک یا ! زیرا
 وجودینی بر قایلان بیدجک اولسه ده آدن
 صلبنده یعنی حاصل اووه دیشی قایلانک
 رچنه اصل اولسه اورتیه بر قایلان چیقاره
 بیلور . سن و قدر احق میسک که بو یله رتبه
 بادهنده بولان بر حقیقی قبول ایله میسک .
 مع هذا سن ایسترایسه لک قبول ایچمه .
 فقط بن مجبورم . چونکه کینتی رأی امین
 کوردم و علم الیقین او کوردم . سر کدشتی
 دقله دکلر ایسه لک سن ده اکلارمسیک .
 یوقاروده نعرف ایدیکم عالم طلباته
 کیردیم زمان وجودم حل ایلدیکمه
 باشلادی . کویادست قدرت کلش ده
 وجودیمی بر چیرکنک سنه قویه رفی جیر
 بوغور کی بوغورمغه امیش . بوغورلدم
 بوغورلدم . برده امیش بید کدن صکره
 باقام که ایلدیم قیه قدر طو بر اق کسیتیم .
 شمعی سن ده بیلورمسیک که بو طو بر اق
 بنم وجود من عبادتدر . فقط بن بالکر

ارغون بدن کور نور کی کور نیور ایدی .
 غریبی زمی ؟ کوزلک قوتی و قلب حسی
 و بینک محاکمه سی دخی ازالمش اولدیمه می
 منبدر ندر کور دیکم شیلردن اولکی کبی
 لذت انیم ایدم . هر قوام کویا بوالدن
 بیتمش و اوصافشیدی . نطق و تکلمی
 تمهیل ایدن طهارت قوت و برن فان دخی
 بر اراق او بوشغه یوز طو بیدندن دیم
 تکلمدن اظهار عجز ایدر اولدی .
 الحاصل اشیا نظر مندن نباعده ایله ایله
 و سطر اوزاقشه اوزاقشه نهایت ادعایه
 دخی خلل کلسی . هله بر آن اولدی که
 کندی زبری فراکلی بر کجه نک ظلاتدن
 دها مظل بر عانده تک و تمه اولورق بولدم .
 دزیم . دبه یوقلاندیم . زده اولدیم
 اکلایمدم . انجق اولکی عالم حیاتی غیب
 انجق اولدیم اولدن هیچ بر نام و نشان
 کورمه مکله اکلادم .
 سن دنیا دید کلری عالمه کلنجه به قدر
 سیر و سیاحت ایدمسیک عالمی کندک او
 عانده ایکن موازنه ایله یوب شمعی دنیا
 ایکن کیروبه بر نظره موازنه ایدمسیک کبی
 بن دخی دنیا دن چیقوبده بودیور کجه به
 قدر کور دیکم شیلری بورده موازنه
 ایچکدم .
 ایلدی بورده و شمعی باللا حظه
 بولمدم . که بر سوال مذکور عالم طلبانه
 کیردیم زمان دنیا بکار و فانی ایدی
 دیشلری یعنی جام چیتمش اولدیم حسی حکم
 ایچلدر .
 حال بو که بنم جام چیتمش ایدی محضا

بنای وجود ایچنده تنظیم ایلش اولان
 حیات ما کنه سنک حرکانه سکنه کلدرک
 حیاتک موجود اولدیم چیقیده بر اثر
 کورمه مانکده ایدی . بوقسه بن چاک
 حالا وجود ایچنده اولدیم بیلور ایدم .
 شمعی بورده کشف ایچکدم که دنیا
 حیات بالکر ذی روح اولانر مخصوص دکل
 امیش . اجسام نامیده دخی مخصوص دکل
 هر جسمه حیات وار امیش . طاشنده وار
 طهارتده ده . بن حیاته وجود معناسی
 و بر یورم . بوقاله کوره ماته دخی عدم
 معناسی و بر مکدم . حال بو که ایدم ایدم
 عانده معدوم اوله بیک برشی بولمدم . بر
 قطر مایع بر ذره جسم صلبی بیله معدوم
 اوله میور .
 بولدن صکره شوکا دقت ایدم که بر
 وجود هیچ بر یوقده باشل باشنه قام اوله میور .
 حتی سن شو حالده انسانک آ ؟ فقط
 وجود بالکر کند کدن عبارت مکل . سن
 اوفوقجه وجود ایچنده بر نقطه مشابه سنه
 که او نقطه هر آنده وجود بیک هر طرفده
 بولنه یور و بایرین جمله وجودینی استیعاب
 ایتمش صایله یور . بوقسه ائک بنقه بر وجود
 کبکلر بنقه بر وجود . قائم بنقه بر وجود .
 حتی هر بری بنقه بر وجود اولان بو وجودلرک
 دخی هر بری بنقه بر وجودلر من کب .
 واقعا احتمال که سن شمعی فانک ایچنده
 مجور دیشلان دیگر بر وجود اولسنه هیچ
 بر مناسبت و بر مناسک . فقط تحلیل ایلده
 باق .
 حاصلی سن حرارت مکرزه دن

صوتخون قاتله دوشومکه بائلام .
 ههات ! بن زه ده ایشم حقیقت زوده !
 مگر فکرم انتقالایله بی حقیقتن بشقه
 بر طرفه چکامکه ایشم . مگر بنم قرآن
 عظیم الشان حقیقه کی تدقیقتم دخی بک
 ناقص ایشم . مگر اکلام واحق احکام
 اولان کتاب کرم مختلف الدرجات اولان
 هر فکرکه احاطه ایده بیه چکی معزاری هر
 عطاک قبول ایده بیه چکی حکمبری برسوز
 الله ویرمکده ایشم . باقنر مستغله بی
 محاکمه ایده مده سزده الارسکر .
 اولا طغارت جهمراک ایشی نوم ورسنده
 مندرج ولادت بنیثی اله الالم .
 بز او ببنده نه دیشم ایدک ؟ « بن
 انامک رحمته دوشمزدن دها نجه بیک سنه
 مقدم باراداش ایدم ، دیشم ایدک .
 بالان سوبله مامشتر . بزه بن سزک زکر
 دکلی م ، سؤالی وارد اولوب ده زم دخی
 « بلی سن زم ریزسک ، جواب تصدیقی
 ویردیکه زمان بز طوغردن قاچ سنه مقدم
 اولدینعی تعیین ایده بیه چک محاسب کیدر ؟
 دیک اولوبور که فن بو بایده حکم قرآن دن
 خارج برشی سوبله مور .
 برده « بن نامر کزارضدن سطح کره
 حقیقه به قدر نجه بیک انقلایه دوجار
 اولدم ، دیشم ایدک . قرآن دخی خلقتز
 طوبراقدن اولدینعی خبر ویربور . ذاتاً
 دنیاده خلقتی طوبراقدن یعنی زمیندن یعنی
 شوکره ارضک اجزاسندن کوزه لاله اول
 کوریلان جزوی یادله کره ارضدن اولیان

حزن ورمی که عادتاً اغلابه جتم کلدی .
 نصال کلدسون ؟ باقدم که فکرک انتقالان
 و انتقالات سر بعضی عادتاً بی تشابهت
 دعوت ایدبور ،
 نه دیک ؟ نتایج می ؟ بن دعوی
 املا میله مثلدا اولوبورم . قرآن عظیم
 الشانک تلقین اید بکی عقایدی هر عقیده تک
 بیک قات فوخته بدرجه عالیله به بولوبورم .
 فلسفهی حکم قرآنله کوریکم علوفکاره
 نسبتله اسفل الساقین نسبتله کوربوروم .
 فکریکی تعیب ایشکر . فکر قیسه
 حسیه کلور برشی دکلدور . حر مطلقدر .
 فکرم چکهم جلیان قرآنه تطبیق ایده مدینکی
 فوئولی « بلاندر » دیه کسوب آتمغه حاضر .
 حتی کائنات مقدمه سنی دخی بوحسله یازم .
 انجیق شمردی به قدر هانکی فنی تطبیق
 ایشم ایسه قرآنی اکامفایر و مخالف بولدم .
 ایدمی بن بودعوا ایلله ویا خصوص
 « عاقل و مدنی اولنبری حکم قرآنه دعوت
 ایشی ، کبی حجت اسلامی تک اجبار ایلدیک
 بر خلیا ایلله برابر کندیمی مذهب نتایج می
 قالد بر اجتم .
 فکرمله شو مجادله ارشده ایکن اوقدر
 حدت ایشم که کوز مدم باش کلدی . قائم
 طاری اولان حرارت نیدر ندر یوزومدن
 دو مانر جهمرته اولدینعی کور ایدم .
 ایشم انسان برکه حدت اید بکی
 زمان ملاحظه و مطالعه بده وقتی قالدور .
 ملاحظه و مطالعه اعتدال ایسته بور .
 نصلسه برارالق یوزوی حس ایده .
 بیلم . بواش بواش کسب اعتدال ایدرک

کچورمش اولدینک عالمی ملاحظه ایدر
 بولدین ایشون سریمی سسکا ایدم . بر
 وجودک بیک وجوددن مر کب اولدینعی
 ویر وجودک بیک وجودی انعام و اکال
 ایلدیک کی دوشونور که بن دخی سر
 کشفت احوالی حکما ایدم . حالاک
 بیک کچراکر عز بسله بعض وجودی
 بسیطدر دیه حکم ایدبورل . حالیکه
 کند بیری جاهل اولد قلدن و وجود ایدم
 دها قاچ وجود اولدینعی کشف ایده مامش
 بولسد قاری جهته بوی حکمی ویربورل .
 نصال که بعض ارباب اهلیت دخی ککره
 شمسک مداری بو قدر بالکتر محوری ویزنده
 حرکت ایدبور دیه حکم ایشکده درل .
 ایدمی بوندن صکره نه اوله جتم دینه ناله
 دوشونمده . سن ده انجیق بنم کبی اوله
 حقیسک . و بنم کبی اوله جتم بوی کون
 ایشاغ ایشک بنم کبی اولدینک زمان مطابقاً
 ایشاغ حقیسک .
 « بر ملاحظه دینه ،
 دو بارون ایشدیکم شلوصدا اوزرینه
 بر کره توکلرم اور بیدی . بلا اختصار
 وجودیه بر عتده عارض اولدی . اولوم
 جالانمش ده نمله مشافهه ایدبور ظن
 ایدم .
 مع هندا بویه هولان قورماق
 قدره جوجتی دکلم . درحال عقلی باشم
 طوبیلام . اولانجه شه مورمله ههات
 ملاحظه به باشلام .
 ملاحظه مک مقدمانی بکا اول قدر

اوله کیدر ایدی .
 سسکا تحف برشی سوله می ؟ اوقدر
 تحف که عادتاً کورسک . بن طوغله اولوبده
 شود بوره قویله جتم زمان بی وضع ایش
 اولان دولکر دخی بنان ابرله هر چیتمش
 ویر شالعام تشکیل ایش اولان جزو دن
 حاصل اوله بر جوجتی اولدینعی ظن ایده
 یلورم . زیرا اوقدا شلر بنه در ایدی که
 یایی شالعامی بک سور ایشم . موسمی کلجه
 شالعامدن بشقه هیچ برشی عز ایشم . و عام
 بنم مدفون اولدینم برده دخی بالاسک بر
 شالعام ترایی وار ایشم .
 نجه کلام . او عالم ظالمه بک جوق
 سندر قالدقن وجود مدم بالا فراز دها
 نجه بیک وجود تشکیل ایلدکن صکره
 بر کورن بر جوق هم جوارمله بی قالدیلر
 وایجه (صو) دن لور بر وجود دها علاوه
 ایشدیلر . بوغور بیلر بوغور بیلر . بعد
 آتسه قویوب یا قدرتی وجود مری ایدم بولان
 بعض اجتی وجودی بو صورله جقار دقن
 صکره بی طوغله حالته قویوب بود بوره
 وضع ایدیلر .
 بن بو اسراری شمردی به قدر کیسه به
 ایدم . چونکه شوا وطیه به کیرلردن هیچ
 بر فدی کوردم که بر ککره باشی اوکنه
 اکسون ده زهدن کلش زویه کیدیلر ؟
 کندی ماهیتی نه در ؟ دنیاده بولان
 اجسام سبیه اینه علاقه و ارتباطی نه دن
 عبارتدر ؟ یوزالری دوشونسون . بالکر
 سنی عجایب و غرایب فیده به مرافقی بر آدم
 کوروب خصوصه شمردی به قدر کورمش

انسانك چنانچين بريسي دغي بوالديني
حكم ايدرايدك .
انجني سطح كره ارضي شويله جده بر
كوزدن كچوره جك اولسدني عادتاً هيچ
برملكك كوره مهنر كه خاني عسندند ، رقص
مجهول اولسون . حتى مدنيتندن بشون
بتون محروم بولسان وحشيلر عسندند بيهله
رقص موجود اولديني كوروز .

يك اعلا . بوجالده انسان ايجون
رقص خاني وجبلي بر شيدرديه حكم
ايده مزمي بز ؟ بكا قانور ايسه بن چوقدن
حكم ايندم بيله .

شقا خوش اما رقص اك زياهه نظر
دغي جلب ايه جك خصوصاً صاندمن بر يسيدر .
بولك انسان ايجون خاني وجبلي اولديني
استدلال ايه جك يك چوق دايلا اولوب
از جاله كوچوك چوققلر عادتاً بورومي
اوكر نيزين مقدم رقص اوكر نكلري دغي
دايلا بيزين بر يسيدر .

اولي الابصار ايجون ك كوچوك بر حركت
الك يسوك بر درس عبرت اولوب بر شيني
كوسون كسيزين كوره ميان كوزل اولي
الابصار ك منوال محمر كوره بيلشاري نظر
استغرابله كوردكلري جهته احتما كه
چوققلر ك بورومك اوكر نيزين مقدم رقص
اوكر نكلري حقتنده ايدلان دفته دغي
استغراب ايدن بولسون . فقط بوسورت
اوقدر استغراب اولدني جتي بر شي دكلدر .
اولاشونف دوشوندم . رقص حق الحيقه
نمدن عسارتدر ؟ انسانه مشوق وطريدن
حاصل اولان بر حركت دكلدر ؟ واقصا

بردها نصل اتفاق ايدرك بر انسان وجودي
دها تشكيل ايه بيلور . ايه بيلوري ولو كه
فرض اولسون . اويكنجي وجوده كي
بين اولكي بين اولديغه واعضا اولكي
وجودك اعضا ساي بولمديغه مني انسان
اولكي جاني (وار ايسه) آني ممكن دكل
نخطر ايده من .

صدانسان مجنني كره ارض اوززده
بولان اجسام هوايه ومايعه وصليه نك
بر فريسي بيله غيب اولديني حقتنده فتا
موضوع اولان قانون اوززبنه بنا ايدور .
اوله ايسه ديك اولور كه « بن دنياه

نصل كلش ايسه م بيله اوله كيدجكم .
يعني وجود نصل كه نيجه بيك اجسامدن
طويلانه طويلانه تشكل انمش ايسه بنه
اوله نيجه بيك اجسامه انقسام ايه ايه
مترقي اوله جتي ، بنا برين « باقالم بوندن
صكره نه اوله جتنر ، ديه دوشونمامل م .
كنديمي كاتناك انقلاباتي ايجنه صاليو بيزرك
يان كلوب صفامه باقالي م .

(انتها)

رقص

رقصي اكر ديور نيجه نريف ايه جك اولسدق
نه نصف بر شي اولوردي ! مثلا دير ايدك كه :
« رقص ديك باراك وياخو دير قاديك
قانهوب هيچ بر جهتي اولديني حالده دلي
كچي ظيب طلب صحرا مسيدر ،
رقصي اشو نمر نيك و برديكي فكر
اوززبنه تفكر ايه جك اولسدق حقتنده
« ايجون فتون » سوزي وارد اولش اولان

بيلور كه فلاسفة نك فلسفه سي هوز حكم
قرآن پاه سته وارا ماش اولديني كچي
وارمق دغي احتماك خارجنده در ديه بيلورم .
كرك - ولادت - كرك - ديواردين
برصدا - بنديك تحرر بنه سبب مستقل
اوله يق و باقالم بولمديگره اوله جتنر .
ديش ايدك . افكار فله نك بو حكم قرآنه
نصل مخافتني اوله بيلور كه بزه « بز سترى
عبت اوله يق خلق ايترك » ديه بيك بزنه
شمديكي جاتموزين صكره دهانه اوله جتنر .
داير وعدلر و بر بوزر .

كله م ديواردين ايشديكم صدا اخنده .
صدانكا قرآن كريك « هر شي اصلنه
رجوع ايدر » حكم جيلندن بشنه هيچ بر شي
سوله مدي . ولادت بنده كوستاره بكي
اوززه وجود نيجه بيك اجزادن خلاصه
ايدلكدن صكره صدانك ديدكي وجهه
ينه نيجه بيك وجوده رجوع ايدجك
امش .

صدان حيان دنلان شينك ايدبي
وجاوداني اولديني بوكون جتي كوربلان
شيلر ميت حالته كوردكن صكره اندن دهان
نيجه جيلر جقدني خبر ووردي . ايدبي
حياتك ايدبي و جاوداني اولديني قرآن
كريك همان هر صحيفه سله مستدلال
اولوب « ميندن جتي چقار بلور جسدن
ميت » حكم جيللي دغي صدانك اساس
افكارني اوززبنه بررهان اولمزمي ؟

بوقدر ! بوقدر ! جست و جوي
حقيقتنه داتما كنديمه دليل انشا ايتكمه
اولديغ كتاب اقدسه فلسفه نك طمن
ايده جكي بر حرف بوقدر . نصل اوله .
عبارت .
برده صدانك و برديكي حكمه كوره
انسانك تكرار انسان شكلنه كوي بيلسي محال
درجه منده مشكل و بلكه ده محالدر . زيرا
وجود انساني تشكيل ايدن بو نيجه اجسام

بالکن بروضی نصو برایدوب حالو که رفاص
 بردقیقه ده نیجه وضلع تصور برایدوب که بونلرک
 هر روی اربابی واسطه سیله برلوحه اوله رق
 تصور بر ویا بر ستانق اوله رق حلق ایلیکه
 سزادار . بویله اولنجه رقصه بره جانی
 لوحه ، ویا خود بر حیات ستانق و همیش
 اوانسه رق بجا دکلیدر ؟ نیجه بجا دکلیدر . حتی
 بجا اولدینی ایچون رقصدن منلدا اولدیم .
 رقص حفته کی شو فکر مخصوصم
 اوزرینه احتمال که فارتین کرام حضرا نیجه
 بر تصور حاصل اولور و طر فارتین رقصدن
 خوشلاقمق برحک سیمک بر آینی اوستونده
 بیك وضع دلفرب کوستوستندن وخصو
 صیله اوزر یا رفاصلری مثالو غایت ماهرزک
 عادتاً میدان رقصدن هوانوب اوچاق
 کبی غایتلره موفق اولسندن عباغیمدر
 بوالور بر سوال دخی ابراد ایلبور .
 بویله بر سواله شویله بر جوام وار :
 رقص حفته خلیجه دقلتم وارد .
 رقص بالکن فرنگیه «دانسوز» و ترکیه
 «کویچک» دیلان ارباب صنعتک اجزا
 اییدکلری صنعت رقصدن عبارت دکلدر .
 بونلر واقعا نظرلره حس نفسانی به وسعت
 و برجه وضلع تصور اییدر . ایچق
 بن کو بلورک رقصی دخی تماشایندم که
 یکری اوتوز فرک ویا خود اول مقصدار فر
 وارکک بر لرلرک لرندن ویا کورلرندن
 طونه رق بر خلیقه تشکیله کاه خلقه ک
 مر کزله اجتماع وگا ، مخمسینه طوغری
 تبعه صورتیله بر بر بونلر اوزرینه تخسیرانه
 نکهرایله رقص اییشلری وجدانده هم

اوله اییدی رقص حفته دخی اوله
 بر تنک فکر و تصورده بولرلر اییدی .
 رقص حفته بنم جمله دن زیاده نظر
 دقلتی جلب ایمن شی رقصک غلبه شوق
 و شطارتدن کلدیگی جهته رفاصه ایله بر
 لذت و برهنگی کی تماشایله دخی لذت
 و برهمی قضیه سیدر .
 انسان نظر دقلتی جلب ایمن خصوصات
 اوزرینه بالطبع قوشونه چکشدن بونلر ایچون
 بن دخی دوشوندم و بویله بر وجه آتی
 حکما به ایله حکم قرارین بشقه بر شایه قرار
 و برهمی .
 انسان غایت کوزل رسم اولمش بر لوحه به
 ویا خود بر سناسنو به باقدینی زمان منلدا
 اولور یا ؟ رقص دخی بر لوحه دن ویا خود
 ستانق عبارت اولدینی ایچون تماشایی
 انسانه لذت و بر بوبر . هم ده نصل لوحه ؟
 نصل ستانق ؟ چانی !!
 ایله م بو فکر به فارتین کرام اشتراک
 اییدر می ؟ ایچق بن رقص تماشایی نه قدر
 کوزل یا بلش اولور ایسه اولسون بر لوحه
 ویا بر ستانق تماشایندم ده دها بونلر
 بویله دیم .
 بر رسام مشهورک ییلدینی لوحه بی ویا
 بر حکاکک حک اییدگی ستانقوی نیچون
 هزار آفر غلر ایله تلی ایدرک تماشایندم
 منلدا اولور ؟ طبیعتی کوزل تقلید ایله
 بلش اولسی ایچون دکل ؟ حالبو که
 رفاص بر کره تقلید دکلدر . تحقیقدر . یعنی
 طبیعت کندوشندن عبارتدر .
 بونلر بشقه لوحه ویا خود ستانق

رقصی دخی قوت و قدر زیاده متناسب اولدینی
 قبول اییدر سکر .
 بی بشر ایچون رقص او قدر خللی
 اوقدر طبیعتدر که بونلر لوزینی تحری
 خاطرله خطورایتمش اولدیندن رقصک
 جهت لوزینی آرامش فیلسوف همان بوق
 کیدر .
 طبایعده رقص بر نوع جناسنیق
 اولدینی ایچون لازمدر . وخصاً محبت
 وجود ایله چکی خدمتدن طولای ایجاد
 اییشلدره دیالری ایستدم . ایچق رقصک
 ایجاد اییش بر شی اولدینی بویله قدر
 کوستومش اولدینم دلایل ایجاب ایله چکی
 کی بونلر ایچون دها بر طاق دلایل دخی
 بویله ییلور .
 بر درجه به قدر بلغا ستانده بلغار
 وخصوصیله قفقاسیده چرکس قرلری
 اقسام تولا وچار عملیاندن عودت اییدکلری
 زمان کویک مسیوسی دیک اولان بر اولور
 افاجک شدنه بر ساعت قدر هورا اولنار .
 نه حاجت بغدادده باز کونی او صیغاعه
 فارشوعمله بنابه جامور طاشیر ایکن جاموری
 بوشالدرده طولدیر عفت عودت اییدکلری
 زمان رقص ایله ایله کیدرلر . بوحالده
 بونسان عمله به ارتق جناسنیق لوزی
 فالوری ؟ طن ایدم که طبای موی ایهم
 اورو بانک بالورده کی رقصلری نظر دفته
 الهرق بر مثال حجر دها به بولمشلدر .
 تدقیقات فیلسوفانله بر اورو یاکبی آوج
 ایچق قدر بریده مستشاید بروب بر ایله رق
 قطعات سار به طوغری بر ازیوست و برهنگ

بعضی رفاص و رفاصه ل وارد که رقصی
 کندینسته صنعت ایتمشلدر . بوحال
 رقص اساسه منترع بر شی اولوب حتی
 انک دخی ماهیتی نظاره بر شوق طرب
 و برهمکدر . بونلر صکره بره برایشده کی
 چوچنگ اللر بی صالایشلری نه و بنون
 وجودیک واریلرینه و طور انشلیری نه دقت
 ایسام . چوچقه بوحال نه زمان کلور ؟
 انک زیاده شوق و شطارتی اولدینی زمانلر
 دکل ؟ اوله ایسه چوچنگ بوحر کترینه
 رقص دیه بله چکر .
 حتی شوراسی دخی دقت ایله چک
 برشیدر که بوحرک بالکن حال طفولینه
 مخصوص بر شی اولوب وچوچق بونی
 اولونوب بودگیه رقصه ترقی اییدر .
 واروج اوج بیچق یا شلیریه کوریکری زمان
 انک بونلر اکلیجه سی رقص اولور .
 اما دینه چک که رقصده موزون بر
 حرکت شطردر . اوت . ایچق بوموزونلرک
 نه دن عبارت بوندینی تعین ایلامشدر .
 هرلنک کندینسته مخصوص بر رقصی وارد
 که هیچ بریسی دیکرینه بکریمز . حالبو که
 بالکن اربابی عنده به دکل هر نظرده هر نوع
 رقصک بدموزونللی کور بوبر . هم ده
 بروجود قدرتی تدیکی مرتبه رقص اییدر .
 مثلا بر کور بومک جانی ایستده رقص
 ایله چک اولده ودها تخنی ایسترایسه کز
 شویله تصور اییدر که بو کور بوم هم
 کور بوم و هم ده جولاق بولسه نصل
 رقص اییدر ایی ؟ ایستده و تصور کزین
 استناج ایله چکر نیجه اوزرینه چوچنگ

خلاق عالم و كرك انتشار بنی آدم حنقه
 علمای دینیه الهی حکمای طبیعتدین کدکری بنی
 تخطئه ابدن روایتلری بالحا که حقیقتد،
 ایکسنتک دخی برآی و فکرده بولمقد،
 اولدقلری بنی کوسرتدیگمردن بوراده ذکر
 اونان ایکی فرقناک افکارو روایتلری تکرار
 موازنه اتمکه مجور دکلر . بوراده بنی
 بشرک دنیا یوزنده ظهورشده دار عقاله
 یقین یعنی فنا و بریلان معلوماتی یوزندن
 آقبلا یه رفی برچ لیلاییلور ایسه ک کندیزری
 موفق عد ایدرز .

مدققین حکم انبای بشری وجودینک
 رنگنه و باصلا چلر نینک حانه و یا خود
 چهره و سمالرینه باقاروق یولندن بعضلری
 بنی بشری ایکی و بعضلری اون و کیسی
 اون ایکی و برطاطی اون ایش و بعضسی
 دخی بکری اوج صفتنه قدر تقسیم ایشلر
 ایسهده، بوللر شو تقسیماتی بر چوق
 اعراضلردن فورازاملشلردر .
 چونکه بولندن تقسیماتی ک کوچوک
 و ک آرزو صوزنده اجرا ایدلر البته
 دیگرلردن یعنی دهها بویک ودهها متعدد
 اجرا ایدلردن دهها چوق دفته ودهها
 اطرافلی مبالغهکده بولمش اولدقلردن
 بوللر دیگرلری بنی تخطئه ایچون . مملکتلرک
 هوا شده وجود بشرک رنگنه ک چوق
 تغیرات خصوصنده بر بویک نابو واردر .
 مثلا اوروپادین هنده کیدن بر آدمک هنده
 مدت اقامته کوردجلدینه بر فالنلی و رنگنه
 بر سیاهلی عارض اولدینی کوردلرکدهدر .
 بنی بشرک ایسه اولتده ک چوق مهاجرت

طوفان انسان

(دنیاه انسانک ظهوری)

طغافر جنمیرک ایکی نورولی نسهخته شده
 انسان ، سر لوحه سیله مندرج اولان
 بر بند مخصوص بنی بشرک تعداد و تریفه
 صیغز حال تجز و مسکننه برار دنیا یوزنده
 کوسرتمش اولدینی بونجه مائر قدرت
 و موثقتی حنقه فارین کرام حضرتایسه
 بر فکر مخصوص و بر مشیدی .

حد ذاتنده یوقدر عجیب یوقدر غریب
 اولان رحیوان یم منسوب اولدین صنف
 اولوبده بنهته بر نوع اولش اولسه بیه
 اوجوان حنقه مکمل بولده اخدمه معلومات
 اتمکه مر اقرک بزی اجبار ایسه چکی
 درکاردر . نصل که احوالنده بر تیده
 قدر غراب کورمکده اولدینمز فرجه لار
 کورکچیلر آربلر و سار بره کی حیوانلک
 بیه غراب حالری اولساده مکللا اخدم
 معلومات بزی اجبار ایدور . انسان ایسه
 بیه بزلدن عبارت نوع حیوان اولدیندن
 بونوعک دنیا یوزنده نصل تورهش اولدینی

البته مراق ایدرز .
 کوه ارض اوزنده نوع بشرک صورت
 انتشاری کرک دیانت و کرک فنون نظرنده
 ک زیاده اهمیت المشری اولدینندن
 بوباید ، هم علمای دینیه و هم حکمای طبیعت
 یک چوق روایتلره بولمشلردر .
 کاشانک سرلوحه سیله یازمده اولدینمز
 کتبخانه تاریک مقدمه سی ماننده اوله رفی
 نشر ایدلر بکری بر کوچک جلدهده ک ک

همده اولقدر هم حال که اوقبل رقصلری
 عادتانقصان کورمکده ، اورو قصک تماشا سیله
 حسابنه کله چک و سعتک نمایه حاصل
 اولسی ایچون صفت رقصه دههزار باده
 وسعت و برلستی دخی آرزو اتمکده .
 مثلا کولک دیرک او بونجیلر شمده بی
 حالده وجود انسانده اولان کوزل کوزل
 و ضلردن بالکز قائما ممکن اولان و ضلری
 تصور ایدورلر . حالبو که قائما ممکن اولان
 و ضلری مشر او حماری و یاسناتوری تماشا
 ایندیکم زمان نه قدر مثلذ اولتده ایسه م
 قعود حالند ، و یا خود بر وجود کسر پیلوب
 یاتمش اولدینی و قنده کی و ضلر بنی اشعار
 ابدن لوحه و ساتورک تماشا شنندن دخی
 اورتبه مثلذ اولتدهم . بیه علیه بووضفلر
 دخی صفت رقصه اذخال و علا و ایدلر . . .

ایچق بونده بر مشکل اولدینی ایچون
 کولک شو ارزوس . شدت و بر مکده مانع
 اولورم . نیم رقصده بولدیغ بویولک
 نه ایدی ؟ او بونجینک بر آنده بش اون
 وضعیت برن تصور ایتمسی دکلی ایدی ؟
 ایدی صفت رقصک کولک ایسته دیکلی قدر
 توهنه احوالده علا و ایدله چک و ضعیلرک
 بر آنده بلی ممکن اوله بجهتی قضیه سی ماعت
 کوستر . اگر بویک دخی برامکلی بولنسهده
 صفت رقص اورتبه توسع ایسه تماشا سی رقصی
 هم رسم و هم دهه ستاوتماشا سنه دأماز چج
 ایدر ایدم .

(انتها)

شهریلر ! انلر برندن هب بر مسطر ارسه
 دوشمنز بر وطنک اولدی بر سودای وطن
 یزی اونیقظه مر کر به جمع ایدر . حواج
 بشر به کا ، اولور که تجید ایلر ایچق هر
 بریز دیگر بزه میان هینی بند ایدرک ال
 بر کلبه چالتمقده بوشو دوقیقد ، عاشقی
 عاشقسنه و طاقنه دخی عاشقنه نظر حیرتله
 باقنده ایسهده انلر یز بیه بیه بریز
 ایچون طوغورمش اولدینندن هب بیکد .
 بکر بکر فستی بزه کی معال تصور ایدر
 ایدی . بوندن صکره کچیلرک رقصی
 کوردم که بر خط مستقیم اوزر ، تشکیل
 ایدلرکی سلسله اله اجرا ایدلرکی هم
 یانی یانی نغمه لری هم آغر آغر و اویا .
 نوسک شدت و حدتده ودها طوغور بیه
 شدت حدتده کوس و برن قهرمانلره
 لانی حرکت موزونلری کندیمی کوبایچر
 محیط اکبر اوزنده ایشم ده سلامت بر همتلی
 چوققلرک غیرت منسلله سنه منوط ایش
 صالدر ایدی . کذلک بیچاقنی صبرمش
 ایکی زینک رقصی کوردم که هر حرکتی
 صانکه قهرمانلغنه ، جلا تیک را توفیلیتی
 کوسرمک ایچون اجرا ایدورمش کی عادتاً
 وجدانده بردهش تصور ایدر ایدی .
 بو حاله کوره رقصن نه جهته دکل نه
 جنمیراله مثلذ اوله جنمی استخراج ایده
 یلورماکر .

مع هذا بو جوا بله فارین ک کرام
 حضرتایه بر نوال محرار سؤالی ایراد ایدلرین
 فکری رد ایدورم الا شمسون . انلرک
 تصور ایدلرکی حال اله دخی هم حال .

بالكل زاوية وجهي حاده اولسي يعني دها
 تقالي بولنسيه الت واوست جكلر بك
 دها اوزون وچيق والر بك دها اوزون
 والبق كبي استعماله والاقلر بك دخي ال كبي
 استعماله استعمال اولستندن بسقه
 انساندن هيج بر فرقي بوقدر . بناي
 وجوديني تشكيل اين كچكلر شكل
 وعدد لري انسانككي به تماميه مشابه
 ومساوي اولديغندن علم تشريح ايله اوزون
 لوزادي به اشغلي اوليانلر نسان قيديني
 كورمش اولسدر عاداتا انسان قيديني به
 حكم ايدلر .

ايهني نسانك تزكيه انسانه بوقدر
 مشابهي وخصوصيه بك چوقر علمانه
 استعمالدي اوزر به مدققين حكما همان
 متفقا انسانك اصلي نسان اولديني حكم
 انشلر در كه كشيقات فنون اوزر به بك
 چوقر شيار قله الان دبهه نام محراساس
 مسئله في طبيعون حكمان مشهور لامررك
 افكاردي اوزر به بنا ايدرك بويابه بوجه
 آني تصوير افكار انشلر .

• انسان ايله نسان ارستنده بياهه
 كوزه كورونان ك برك فرق نسانك
 اللري اوزون اولرق اياق كبي بالاستعمال
 درت اياق اوزر به بورمي والاقلر بك
 بارمقلري دخي ال بارمقلر به مشابه
 اولديغندن بولر كه ال كبي استعماله
 مساعد اولسدر .
 • فقط نسان سار بعض جرواح
 حيوانيلر بك الحاسيله ايكي اياق اوزر نه
 بوردومكه وكنديلر بي اناج دالري به

زماندهني انسانك حيوانيت خصوصنده
 سار حيوانلردن هيج بر فرقي اولديني متفق
 عليه اولوب شمديكي حال تزقيسي بوللري
 هيج بروجهمه جوتنين قورانا امامده در .
 انجق انسانلر قابل زوي بر حيوان اولدقار به
 وزقي ايسه ايشه لك آزدن ونجق هيج بوقدر
 باشلايه جغه ميني بولر ك تزقياتي بر نسيب
 معلومه آزانته آزانته بر زمانه قدر كيدر
 ايسه لك انسانلر ك تزقين جون تبون
 محروم وعاداتا همايدين معلود اولدقارلري
 بر زمانه قدر ورا بلك امكن داخلنده در .
 انجق شوراسني قيد ايدلم كه انسانلر
 وندي كه عاداتا هيج قدر وارمستنده در .
 بولر ك شوقالي تاريخده كورلر كه اولديني
 وجهله بوقت طاعنلر ده وارمستنده
 فقط يه فاميلاردن عبارت جيترا انجده
 يشادقارلي زمانكي حاللري اولوب آندن
 دها بك چوقر اولكي حاللر بدر . اوقدر
 اولكي حاللري كه حتى بر مشوال محزر
 اورمانلر ده ومعارف ده اناقت ايند انسان
 ديلاقن حيوانلر بزم تصور ايدلر كبر حيوانلر ده
 كوره عاداتا متدن انسان عد اولديلر .
 بزم انسانلري همايدين عد استعمال كبر زمان
 اوزر نادر كه انسانلر صحبها همايدين معلود
 ايدلر .

شمدي بولكا مقابل الحاقه هنده كرك
 اسيا ووكرك افر نسانك بعض محارننه
 • اورانغ اوتان • يعني نسانك ديبلور
 بر نوع حيوانلر كور بلور كه فن تشريه
 انسانه مشابه تامهسي واردر . حتى

بالك بولر كوني كورن دكل بك جوقر
 تعيين انجده اولدقارلي اشو صفتلر حقه
 سويله به جك سوزلر يز اولسده بولر
 شمدي سويله مكه لزوم كورمير . چونكه
 او حالده مسئله نك ميداني بر اقرب ده
 متناسندن باعلامش اولورز . بر كره بي
 بشر لك ظهوريني كورملي ده آندن صكره
 صنوعتي اراه جق ايسه لك ارا ملى يز .
 شمديكي حالده حكما نك انسانلري اكين
 كبري اوج صنفه قدر ارمش اولدقارلري
 كورمكلر ك ايسه كره ارض اوزر نه بولان
 هر فردي باطلو باشنه بر فرد ظن ايدلر ك
 بولك اصل واسان اخذ انسان بر عرفه
 منسوب اولديني كورمك وكوبا دنيا ده كي
 انسانلر بونجه ديبلور نه منقسم اولسوب
 همايت همايت كبري اوج كشدن عبارت
 ايدوكني او كرنك مقصدينه ميتدر .
 چونكه ظهور وانشار بشر خصوصنده
 ويربله جك معلوماني حسن تاني ايدكي
 بوضوح نهيال ايدلر .

استدعي تاريخ نظر بره اهرين فاطمه
 ايله مشيت بولنديغندن ذاتا بر ناميليه
 منسوب اولان انسانلر ك تبديل اقليم انديكه
 شكل وسجاري دخي تبديل ايش اوله جق
 قبول اولنور . بنا برين اليوم بعض مدققلر ك
 كبري اوج صنفه قدر تفسير قبول
 ايدلر مكه اولدقارلي انسانلر ك من الازل
 صحبها بكمري اوج فاميليه منقسم
 بولنديقارلري قبول وتسليم انك عاداتا
 مشكلر . ديرلر .

حكماي موي اليهك بي بشر انجورن
 تعيين انجده اولدقارلي اشو صفتلر حقه
 سويله به جك سوزلر يز اولسده بولر
 شمدي سويله مكه لزوم كورمير . چونكه
 او حالده مسئله نك ميداني بر اقرب ده
 متناسندن باعلامش اولورز . بر كره بي
 بشر لك ظهوريني كورملي ده آندن صكره
 صنوعتي اراه جق ايسه لك ارا ملى يز .
 شمديكي حالده حكما نك انسانلري اكين
 كبري اوج صنفه قدر ارمش اولدقارلري
 كورمكلر ك ايسه كره ارض اوزر نه بولان
 هر فردي باطلو باشنه بر فرد ظن ايدلر ك
 بولك اصل واسان اخذ انسان بر عرفه
 منسوب اولديني كورمك وكوبا دنيا ده كي
 انسانلر بونجه ديبلور نه منقسم اولسوب
 همايت همايت كبري اوج كشدن عبارت
 ايدوكني او كرنك مقصدينه ميتدر .
 چونكه ظهور وانشار بشر خصوصنده
 ويربله جك معلوماني حسن تاني ايدكي
 بوضوح نهيال ايدلر .

بالك بولر كوني كورن دكل بك جوقر
 تعيين انجده اولدقارلي اشو صفتلر حقه
 سويله به جك سوزلر يز اولسده بولر
 شمدي سويله مكه لزوم كورمير . چونكه
 او حالده مسئله نك ميداني بر اقرب ده
 متناسندن باعلامش اولورز . بر كره بي
 بشر لك ظهوريني كورملي ده آندن صكره
 صنوعتي اراه جق ايسه لك ارا ملى يز .
 شمديكي حالده حكما نك انسانلري اكين
 كبري اوج صنفه قدر ارمش اولدقارلري
 كورمكلر ك ايسه كره ارض اوزر نه بولان
 هر فردي باطلو باشنه بر فرد ظن ايدلر ك
 بولك اصل واسان اخذ انسان بر عرفه
 منسوب اولديني كورمك وكوبا دنيا ده كي
 انسانلر بونجه ديبلور نه منقسم اولسوب
 همايت همايت كبري اوج كشدن عبارت
 ايدوكني او كرنك مقصدينه ميتدر .
 چونكه ظهور وانشار بشر خصوصنده
 ويربله جك معلوماني حسن تاني ايدكي
 بوضوح نهيال ايدلر .

وحاصل آنکه ، اولدقلرینه داتر بن دخی
 بر طاق مثالر کوردم . حیوانلار قطع
 نظر از جاله بر طاق انسانلر بلکلر صاغ
 طرفنه بآمنندن برونی صول طرفنه طوفری
 اگر بلش و یا خود بوزو تو بوون باقمه متلا
 اولدیفندن برونی اصلش وشکل اصلسنی
 بتون بتون غایب اعش اولدیغنی و یوندن
 بشقه انسانلرک با جا قاری باشندن اشغه
 مستعد دکل ایکن چتاسخیلرک بوکا دخی
 موفق اولدقلری کورلشدر

فقط دم اعدام شوکه رجوانک صنمی .
 تعلیمی اولدقلر کسب ایندیگی استعداد
 یاور بلرینه میلر فالتر . چونکه ولادت
 بشقه بر قانونه تابعدر که انقلاب شکل
 و صورتک اوقانونه هیچ برخلی بو قدر .
 هر کسک کندیجه بر تجربه سی
 و تجربه سینه کوره ردوشونجه سی وارد یا ؟
 بن کندی تجربه لرمه کندی فکر عمه کوره
 بو باده شوق دیمک ایسته بوم که :

انسانلری نسانندن کورمک ایچون
 طبیعتک ذهنی تشویشه حاجت بو قدر .
 شمعی درجه کالده کورده کور انسانلری
 آبروجه و بشقه چه بر نوع نسان اولق
 اوزره قبول ایلسدک نه مانع وارد ؟ ذاتا
 نسان بر صفتندن می عسارت ؟ بونلرک
 صنوف متعدده سی وار . حتی موسیو
 دبه دیک دخی نظر دفتندن قاچامامش اولان
 قوبرقلی انسانلر [۱] دخی نسانک انسانه

[۱] افریقا بدو بلزندن بعض قوبرقلی
 انسانلر دخی کورلشدر که بوکادا بلروده
 طشار جهمر بعض معلومات غریبه
 و بروه کادر .

منشله بوونی ده تعدیل و تصحیح کی بر حقیقی
 نه سببه منی اختیار ایله لم ؟
 حتی صنایع طبیعت حقیقه بنم کندیجه
 سبقت ایدن تجربه بلریمه کوره لامار قنک
 میداننه قوبردیغنی فکرک و چونو بولسی
 مجال و مستعد . چونرک بر وجودک
 بالنظم و بالتقریبه آلمسد برلدیغنی حرکت
 صناعیه دن اولادینک دخی حصه مید اولسی
 لازم کلچور . بر نسانسی ایکی ایلق اوززنده
 یورومسکه اشلدیر ارق هرت ایلق اوززنده
 یورومایمکی اوکر تدیلمر حالده یاور بلرینک
 یعنی بوشکل و صورتی و بر استعدادی
 قرانمی لازم کلر . قوبروغنی قولانغنی
 کسوب ریشقه قیافه صوقدیلمر کلیمه

ایلق اوززنده طومرغنی اسنه می باستون
 طاشیغنی تعلیم ایندیلمر حالده یاور بوسی
 دخی بوت بیدی خلقی اوله ارق الیومی ؟
 نه حاجت چیلورلر آققلرینک کورچک
 اولسی ایچون تجربه یاورلر ایچیمه یورولر .
 بونجه سینه دیری بو عملیات یشنده اولدقلری
 حالده آققلرینک کوچوک اولسی کندیلمری
 ایچون نه دن خلقی اولبور ؟

اما ظن وانسون که بوسوزمله لامار قنک
 و حیوانلارک بر حر کته شملمری وجودلرینک
 شکلی اقتضایسندن اولبور بلکه باهکس
 وجودلرینک بر شکله افراغی بر نوع حر کته
 الشملرلندن البرو کلور ، دبه قوبردیغنی
 دستوره اعتراض ایبورم . خبر ! او
 قدرده کونه بن اولغنی نسیم ایچون تجویز
 ایله بومرم . بعض حر کتلر وجودک ذاتا
 حارر اولدیغنی استعدادلری کتوره کسد ،

دیشدر که :
 « واقعا بعضلمری شدو فکری قبولده
 زرد کوسوزلر . اینجی بو حال صرف حقی
 وجهالندن البرو کلور . لامار قنک بونیک بونک
 تدقیقات حکمیه اوززنده استخراج ایلشدر .
 بنابرین انسانلغه مغرور اولنلر - لامار قن
 بزیم برنجی بالار عز اوله ارق بزیمه بزطام
 انسانلر کوسوسه بومرم ده میونلر من اجفته
 نه دن مجبور اولشدر - دیستولر »

خبر ! دیمزلر . چونکه بوکی ما حقی
 مطالعه به رغبت ایله چک اولنلر انسان ایله
 نسانس ارانسنده فئا کور بلان مشابهت
 تامدی بیله چکلری جهته اعتراض اینتر .
 با خصوص آسیا و افریقا چوللر نه .
 و اوسترالیا و امریقا نه بزیم بزیم نوزردن
 بر طاق ادملرک حاله نسانلر عالندن دهس
 حالجه بر حالده اولدقلرینک کوروب

طومر دیمزندن برنجی بالار بونک نسانس دتلان
 بهامج اولسی کیسه نکلر ناموسنه طوقلر .
 فقط نسانس انسانه قلب ایلک ایچون کرک
 لامار قنک و کرک هم افکارینک صورت
 فکرلرینک تمایله قبول اینتکه دخی مجبور
 دکلر .

هله بن کندی کندیجه دوشونبورم
 دوشونبورم ده بوچه بور نه اصلا محل
 بوله بومرم .

نسانلارن انسان ایلق ایچون عادلرک
 خلاقی قبول ایندیلمرک طبیعتی نیچون مجور
 ایله لم ؟ یعنی نسانس ایققلرینک ایکی استمال
 اینتکدن منقله ایققلرینک بالک آتاق و چکلرینک
 دخی وحشی حیوان چکلرینک کی استمالندن

اشارت لری و عجیب و غریب صدالری
 یکدیگرینه افاده مرامه کتایت ایله مبرک
 بونلر اوصدای غریبی بصحیح و بوغالری بی
 و دیلارینک بالتعدیل اوقن نکلر اقر دیرلر دخی
 سویله بلورلر و نهایت اولیله درت آتاق
 اوززنده یورویان و وحشی ظن اولنسان
 نسانلر عادتا انسان اولوب کیدرلر ایلی ،

یعنی بشرک ظهوری ایچون دبه دیک
 دیدیگی و بتون حکیمک حکم ایله دیک کی
 نسانلری میدا اتخاذ ایچوب ده بشرک
 نسانس حالندن مقدم نه حالده بولدیغنی
 دخی مراقب ایدرک بولاید ، فنوندن معلومات
 طلب ایله بلورلر . اینجی اوزمان بحث
 بر اراق طبقات الارضه انتقال ایدرک

خلفت عالم خصوصتده نامرکز ارضه
 قدر کتیمک لازم کلور . اگر بورلری بهمه
 حال مراقب ایدلور ایسه کالنتک مقدمه سته
 مراجعت امکانی دخی موجوددر . اینجی
 بز ظهور انسانک مدنی اولق اوزره .
 نسانلری اله السدق و دنیا ک نه اشبو
 دردیجی طبقه سندن باشله سدق دخی کفایت
 ایدر . نه علیه بی بشرک نسانلر آرمه
 برتی اولدیغنی حقیقه کی روابی موسیو
 دبه دیک حکیم لامار قنک افکاری اوززنده
 بر شوال محرم ک کوزل خلاصه و اجمال
 اینش اولدیغندن بز دخی محاکمه مرئی آنک
 اوززنده بنا ایله لم .

موسیو دبه دیک حکیم لامار قنک فکرینک
 بر شوال محرم تصور و تخیرر ایند کدن مکره
 ارباب مطالعه دن ک جوعی بو فکری
 قبولده زرد کوسوسه چکلرینک ایله ایلرین

وياخود انسانك نسانسه دهانيني ديمك
 دكلير ؟
 يناعليه انسانى بوكونى كون كورونكيز
 حاله برونوع نسانس اولوق اوزره قبول
 ايد ييلور .
 ايدى شعور عرض اينديكم صورت
 قبول ايديله چك اوورايسه نسانسك اياقلايى
 وسا بر اعضاستى صنع و تربيه ايله تصحيح
 كى خلق طبيعت مشكلايه اوغرامغه
 دى هيچ بر احتياج جز فالز . حتى بز انسانى
 دها انسان اولدينى وقتلر برونوع نسانس
 اولوق قبول ايدلر حالده كنديسنه
 (تمديكى حالده برنجى درجده مدار امتياز
 اولان) نطق دى و بريك مجبوريشده
 بولمىز . فرض ايدىز كه شمديكى انسان
 چرچلاق سوز نيز صحت ياز حاصل ايدى
 اياغى اوززده كرز والرينى اياق و اياقلايى
 ال مقننه قوللانمز برونوع همچون ايش .
 شوقر كرمده افكارك حسن تلقينده مشكلات
 كورجك بر قطع و ارايسه اودى انسانك
 غير ناطق بر حالدين ناطق حالده كورميدر .
 انجى بو صورتى قبول و تصديق ايتك
 دى محال دكلير . براز تمسقى فكر
 ايديله چك اولسه بونكه قبوله قري ن دكل
 عاداتا قبول لازم بر كيفيت اولدينى بدهانه
 كور ييلور .
 انسان نطقى فصل او كورور ؟ انساندين
 طوغدينى زمان ناطقميدر ؟ اما ديله چك كه
 د انسان بورومكى دى انساندين طوغدينى
 زمان او كور ييلور . بونك سبب ايسه چوخك
 هنوز اعصابسه لزومى قدر قوت كلامش

اولميدر . برنجى ايكى باشده قدر اعصابى
 لزومى قدر قوت كسب ايد چكندان اولاده
 هم بورور و همده نطق ايدر .
 اوت . بو مطامعنى سر دايده بيلور سكر .
 انجى چوخى نطقى بعينه بورومك كى مى
 او كور نور ؟ ن كور بوروم كه چرچوخى
 امكلايه كه باشلا دقدن بر آيه قدر صالدر
 صالدر بورور بور . فقط « بابا » « بوا »
 ديدكدن اتى آي و يرسته به قدر حالا نطق
 ايدمه مكنده . همده اليزايده شوگا دقت
 ايدمه بوروم كه چوخى نطق ايد چكى زمان
 الك اول (به) (د) كى تلفظلى بك قولاي
 اولان صدارى او كور نوب (ر) (ش) كى
 صدارى دها كچ و دها كوج او كور نور .
 بو حاله كور بورومك چوخى ايجون نه قدر
 قولاي ايسه سويله مك اوقدر چيئن واو
 قدر كوجدر .
 بوندين صكره اليزايده دقت ايديله چك
 جهتلر ك بريسى دى چوخى بورومكى
 كندى كنديسنه او كور نور حال بو كه
 سويله مكى ديكردن نعم ايميدر . بر
 چوخى كندى حالده براقش اولسه ق
 باشلى باشنه بورور . فقط عر بچدينى و ياخود
 بزجدينى بر او كورملى بز كه او كور نسون .
 هانكيسنى او كور ايسه ك اتى او كور نور .
 حتى هيچ برنجى او كور نامش ومثلا چوخى
 لغزى ايشك سكرين بونوش اولسه ق هيچ
 برلسان او كور نيه چكى و عجيب و غريب
 بر طاق صدارل جبارغه باشلايه حتى دى
 نچر به اولمشدر .
 الحاصل انسانك طبعاً ناطق اولوب

تعليماً ناطق اولدينى هر حالده شان قبول
 بركه بيقيت اولوب بويله اولدقدنصكره
 انسانلر كه همچون چنستندن برونوع بولم
 اولدقلى بك سهوانله قبول اولور . يعنى
 شمدي كورمكه اولدينى نسانسك اياقلايى
 قولايى چك سستى فلايى اصلاح ايتكدن
 ايسه ذاتا كورونمك و حالده بولنان برونوع
 نسانسه انسان او كورنك ايله دها قولايدير .
 ايدى دنيا بو زنده بنى بشرك انشاري
 بويله نيه كنديسندن عسارت برونوع
 نسانسدين انقلاب صورتيله وقوع اولدينى
 قبول ايدلدىن صركه . بونك ترقيايى
 خصوصته نقل كلام ايدنجه شوم صورتله
 اداره افكار وانور كه :
 طغارجق ايكى نومر و سنده بنى
 بشر كه عائلده حورث بخش عه قول اولان
 مائر موفقيت يالكر كنديسنده « رقابت »
 ديلان بر خصصات اولستندن ايلرو كلابى
 تفصيلات و ايضاحات لازمه سيله درمسان
 ايدلشيدى
 بو كورن صنوف همچونرى نظر دقدن
 كورون چك اولسه ق تقليد و تطبيق معامله
 استعداد ايدى عومنده كوروروز . بو استعداد
 ايسه محضاً خلق و جبلتده رقابت
 استعداد ايدى اولستندن بشقه هيچ بر شيدن
 ايلرو كليوب انجى بو استعدادك چله شدن
 زياده انسان ديلان ميوند بوندينى
 دركارد كه ديكر ميونلر همچون اولدقلى
 حالده و نام ايدله كلابى ايكى انسان همچونلقدن
 چيئوب اشرف مخلوقات رتبده سنده واصل
 اولشدر .

بودرجه ترقيايك وجه و كيفيتى او كورمكى
 واقعا هر كس مراق ايدر . انجى بركه
 انسانلر كه هيچ بر شى نيلر بر حالدين يدله
 ترقيايه باشلايشلرى كورن و كنه كورن بيله چك
 اولور ايسه هر كس كيفيتى نظر نده . نچس
 ايد ييلور .
 ز بر بو حال اوليله بر زمانك حالدير كه
 تار نيك اوزمانه شولى اولديغندن ايسنه .
 ديكتر معلوماتى تار نچدن الاميز . مشكلايك
 بو جهنجه فنونه برعلق اولدينى جهنجه فنا
 دى بر خيره دسترس اولمىز . حتى انسانلر
 اولانجى استخراج ايد ييلد بركه محضاً بر طاقم
 قياسات فننه دن عبارت اولوب بوقسه او
 عصر ك بوزماندين (بولو كه تخمين اولسون)
 نه قدر عصر مقدم اولسى لازم كلابى
 دى كسدره مبر .
 انسانلر كه ظهور و صدورى ايجون
 بوراده مطاعه ايد چك بر شى قالمش ايسه
 اوده صنوف انسانك منسوب اولدينى
 فاميلالدر .
 بند مخصوصه ك باش طرفنده دى
 كوستش اولدينى وجهله بعض مدققين
 پياض سياه ز يتون و قمر مزى وسائر رنگلى
 انسانلر ايله دور كورن صاجلى و قبوراق
 صاجلى انسانلرى . و كورن و دور كورن رونلى
 و كورن انسانلر ايله يعنى رونلى و ياخود
 چكبه كورنلى آدملىر هپ بر بر نظر
 تدقيقن كورور صنوف بشر ايجون
 بكرى اوج فاميليايه قدر آرشلدر .
 انجى بز بو كور كور بوروز كه بر پياض
 قاديى بر سياه ارلك الورايسه و ياخود سياه

يعني انلرك عمرلرني كندى عمرلرني قاتق
 ايجون كتاب اوقبورز . اوله دكلى ؟
 مع هذا كتاب اوقوقمله برابره جهاني
 حبران حبران تماشادان بزي مشع ايدن
 يوقدر . هر حاله دنيا وما فهاين ايسنه .
 ديكز ككي تماشاده سر بستر . دون
 قرتجه لرك حالتي تماشادان ايدرك اندن عبرت
 الدق ايسنه بو كسون دني كو كرجينلرك
 صورت نعتشي نظر دقتن كچره ييلورز .
 اخصوص كو كرجينلرك صورت
 نيشلور صحتها نظر دفته انه جن برشيدر .
 بو حيوانده افكار جمعيت اكرجه قرتجدر
 قدر بدها هنده كورونر ايسه ده راز اراشد .
 يروب طراشد يروبده بولرك افكار جمعيتلرني
 ميدانه چينار دقتن صكره بدها كورورز كه
 كو كرجينلر قرتجه لركن دهان ياده مدبندر .
 بالكر مدني مدبريا ؟ ذى قلبدر .
 وطن پرورد . مدبندر . الي آخره .
 بولرك احوال مخصوصه لريني موازنه به
 كويشده بده بافكر نه بوك اخصائص
 وخصائلي بولورز .

كو كرجينلر قوشلرك لك كوزل عدد
 اوانلر نلرندندر . واقعا طاوس قدر سوسلي
 دكلدر . انجق كنديسنك سادك حاليله
 برابره حبرت بخش انصار اولان حسني
 طاوسدن اشاعي قانز . هله بوبيله بنم
 كندى فلكر يمي صورار ايسه كز ب
 كو كرجيني طاوسه تقديم ايدرم . نررا
 طاوس ايله كو كرجين ميانده كندجه
 ايديركم موازنه ده طاوسى عادتا كركين
 بر فوجده قاري به كيزدريم كه غايت مزين
 ومكلف ايسه تلبس اتمش وخالو كوقدر

نصل كلش اوله چينلرني كندى نظر مزده
 ته بولده تصورايتكده بولديغيمز دائره
 البرورده برشيد مخصوص قله الارق ظن
 وقيايمرني اكلجه طرزننده درميان ايدمك .
 (انتها)

كو كرجينلر

طغارجنلرك ابلرك اسخه سنده قرتجدر لك
 جمعيله صورت نعتش لرني حكايه ايدرك
 ظن ايدرك بولنده اولان افكار جمعيتدن
 قارئين كرام حضرتانه آل چوق بر عبرت
 ورويه بلشيزدر . فقط دنيا ده عبرت الاجن
 شي بالكر قرتجدره مختصر اولديني دركار
 اولوب درانه وارنجده به قدر عالمه هر شي
 بزم ايجون بر درس عبرت اوله ييلور .
 كتاب مطالعه سنه طغارجنلرك برنجي
 نسخده سنده مندرج بر بنده نيجون اوقدر
 اهميت ويرمش ايدك ؟ نه سيبه ميني ايديكه
 كتاب مطالعه سي حيات انساني ازمنه
 ماضيه به طوغري تلميدا تدبيني بو جهته
 انسانك حياتنه حيات قانديني حكم
 ابلشيدك ؟ چونكه دنيا ده بشامقند
 مقصدنر بونجه عجايب و غرابي كال حبرته
 مشاهده ايدرك كسب ايدمك ايدان
 روحانيه ايله دماغز حلاوت ناب اولقله برابره
 بولرك صانع وخالقني نصل تعظيم و تيجيل
 ايتك لازم ايسه اكا مسارعت كوسومكدر كه
 بو كاعقلي وانلر غايت ايدان ديسر سزادر .
 بنا برين بز مدت حيات مزده هر موجودي
 بالذات نظر انجاندن كچره ميه كچر جهته
 بز دن اول كاللرك تدقيقاتني حاضر بولني

اولديغندن فاميللاري دكل بالكر بعين
 مدقيقتك بولديني كني كبري اوچه ابلاغ
 حني كبري اوج ميلونه وار درسدق بيله
 كسه نك بزه اعتراضه حني اولمغز .
 نجه كلام :

بنم اعتقادنجه انسانلر حين ظهورنده
 شمدي كورمكده اولديغيمز نسانلر كي
 درت اياق اوزر نده يورور برونغ مخلوق
 دكل ايدى . بنه ايني اياق اوزر نده
 يورور برونغ نسان ايدى . هر حيوانده
 اولديني كي بولرك دني سياهي وپياضي
 وياخود سياهه مشوعلري وار ايدى .
 بولر خلق وچيلنلر نده جست وچو به اولان
 استعداد فوق العاده لره برابره قيات دني
 چيلنلر نده مكسوز اولديغندن اوزون
 اوزادي به جست وچور و برچوق تجربهار
 اوزر ننه بالدرنج به ايم عايني براقه رق كيم
 ييلور قاچ بيك سنه ده شمدي تارنجك بزه
 و برنجي آدملر . ده خبير و پرديكي و طاغدره
 واور مانلرده و معار دلر ده متفرق ويرا كنده
 بر صورتله نعتش ايلدكلر يني حكايه ايلديكي
 آدملر درجه سني بوله بلشلوردر .

بوقاروه ديمش ايدك كه انسانلرك
 هيج برشي بلر برحاندن بدأ ايله قرياته
 باشلايشلاري كوز اوكنه كنور بيله حرك
 اولور ايسه هر كس كيفيتي نظر ندره تجسم
 ايدير ييلور .
 ايمدى نني بشرك دنيا بوزنده نصل
 نوره ديكنه دأراش بونند مختص و صبرده
 و پرديكي معلوماندن بدأ ايله برده تارنجك
 و برنجي . آدملر ديد بكي زمانه قدر

قادي يياض ار ككه وارسه حاصل اولان
 چوچق نه بلاسي كي سيم سياه ونه ده
 اناسي كي م يياض اولوب ايكسي آراسي
 برزكده ظهور ايدور .
 ايمدى شوقورت بزه بدها كوستر كه
 رنك خصوصنده فاميللاري تفرق ايدم
 بيله چك يياضله سياهدن بشقه هيج برنك
 بوقدر . نررا سارنكلر بكدكر بيله الاجتماع
 حاصل اوله ييلور . اوله ايسه كالول انسانلر
 ايجون ايني فاميليا اعتبار ايدورز كه برسي
 يياض وديكري سياهد .

بوندن صكره چينك چيك ككوزل
 انسانلر له ناتار سناك بصي برونلي و بصي
 جهيلى انسانلري و قفقاسيه و اوروپا نك
 متناسب الادم آدملري بيشده و بولره
 مقابل برده آفرقا و امريكا و اوستراليا نك
 قبا دوداقلي آدملري اراشده بر بوك فرق
 كورديكي دن بولنري دني آبري آبري بر
 فاميليا اولق اوزره قبول اغش اولورز .
 انجق بو صورتله قبول ايدمك فاميليا
 التي به بالغ اولز . نررا بوقاره ده تعداد
 ايلديكي درت فاميليا نك ايجنده زنجير دني
 داخلدنر . بنا برين كاصل و لك ساده
 اولق اوزره با يياض و سياهدن عبارت ايني
 فاميليا ي و ياخود يياض و سياه ده تقسيم
 ايدمك صنفلر دني ايجنده داخل اولق
 اوزره ايجيني درت فاميليا ي اصل و اساس
 انجان ايدورز .
 بوندن صكره اشوقا فاميليا دن هر برنك
 دكر بيله ازواجي بزه آيوچد بر فاميليا
 تشكيل ايدمك اشوقا مسلكر خارچنده

انگامگده اولدینی روایت ایلش ایسه ده کوکریچینلرگده بونک عکسی اثبات ایدر حالان کورلشدنر . فقط قوجدهسی وفات ایدن کوکریچینک کندسی نفسنی تلف ایدرلهسنه اظهار آسف ایلدیگی دخی کورلگدهدر .
الحاصل بولنده غاریک قوجدهسه بونک اکا اولان محبت و رعایتی انسانلر ایچون دخی آرزو اولندجی درجه ده اولوب هله اولادلرینه اولان محبتی و بونکله برابر صورت تعلیم و تربیلی شاشیلوب قالندجی عیابدندر .
کوکریچینلر سنده سکن دفعه به قدر بومورطه به بانارلر . سائر حیوانانده بومورطه ویاورو ایله اشتغال بالکنر اناره مخصوص بوظیفه اولوب حالوکه کوکر-جینلک عالنده بوظیفه به بدرخی داخلدر . اون سکر اون نفوز کون قدر دوام ایدرک اولان قولوچمتدلی حاشده بدر ایله والده نوبته بومورطه ناک اوزرنده یانوب یلجی چیسادلر و بونلرک عالم طفولیلری دیمک اولان بکری نیش اوتوز کون طرفنده دخی یاوروی نینه برلگده بسیلر .
بکر یارهسی اولادلر نیک محافظه سنده بوغاله پرور حیوانک همی اوقدر بکدرک که صوغوق وقلده یاوروسنی قرنی وقنادی الشده محافظه ایدر ایکن اگر انلری دهها صیغاق بریره نقل تک امکانی بولمزر ایسه کندسی حیاتی فدا ایتمکی کوره الدرارق تا صوغوقدن دونوب وفات ایدنجیه به قدر اوزرنده بانار محافظه ایدر .

مخصوص اولدینی اکلاشیلور . الک اینجه طالردن یاپیش و اوتوسی بریسی جامور ایله صیواشمش اولوب انجوروسی دخی قورر اولتور و بعض بیاغنی فالان کی شیلر ایله دوشنشدنر . بوالر دانما یوراز روزگارندن و بوموردن سالم اولجی برلده بولنوب اغلیک شرق و غربه طوغری منظره کاهلهسی واردر که بوندن اوسارک حیوانک طلوع وغروب شمسه محبت کاهلهسی اولدینی اکلاشیلور .
فقط محبتی بالک طلوع وغروب مخصوص اولدینی اکلاشیلور . بونلرک ایکن بونک محبتلری آرزوچیلر نینه وزوجلر نیک محبتی زوجهلر نینه مخصوصدر . زوجه زونک مقنونی وزوج زوجه نیک مجنونیدر . بونلرک بالکنر نیک به چکری زماندن بشقه وقللری دانما بکدرک نینه عرض و تأمین محبت بولنده بکیرلر واحتمال بکدرک نینه عرض پرستش ایدرلر . اوقدرده قصصا انجدر لر که معادالله ایکنسندن بریسی سائر کوکریچینه نظر شهوتک اوجیه باقاجق اولسه دیکری جانی کی سودیک جاناتک تاجاننه قدر قصه ایدر . بومحبت کند-یلرینه دهها رحم مادرین کلور . چونکه کوکریچینلر اکثر ایکی بومورطه بومورطلار و بونلرک اکثر ایکی بریسی ایلک دیکری دیشی ظهور ایدر و بونلر ایسه بکدرک بله ازواج ایلر .
کوکریچینلرده قاری قوجه محبتک درجه افراطندن انتقال ایدرک بونلردن بریسنک اشقی وقاتل ایدر ایسه دیکریک بردهها ازواج

کاشله کندسی چو کیلکلی سترایده بوب بالکس دهها زاده آردرشدنر . کوکریچین ایسه نظر سده کنج کوزل اننه طوفانن مناسب الاعضا بر دلبر اولوب کورکسنده اقسام کونتی رنگکنده برکوکسلکی اولسه و سرتنده اکریا سیاهلی یاضلی یعنی ساده الوالی کسوتی بولسنده م یاض بر کیمچک کوملکی کیش اولسه بله نده حسنی نظره لذت و بربر و (دهها طوغری بسنی سوله می؟) بجه آنک بوحال ساده کی ویریشاییس الک کوزل حالی اوله جنندن کوزلری کتبت عشق و سوداسیله عادتا چلدیریز .
هر نه حال ایسه نینه بوفاروده کی سوزنری نکرار ایدم . کوکریچین حیوانتک الک کوزل عدد اولدیلرلرلرنددر دیلم .
بونک بزحوق نوعی اولوب بوتوع ایسه اخلاق وعادتلر نبدخی بدرجه قدر توعه سلیبت کوستر ایسه ده بوقدر نوعیت هر حیوانده اولدیندن بوده اوقدر اهمیت ویریلجک برشی دکلدر .
کوکریچینلرک حال باناسکی زمانلردن بری انظار استغراقی جلب ایش و بونلر ملل قدسندن اغلیک محبت و حتی بعض کره تعلیم و بیچلنه مظهر اولشدنر . ونوز کوکریچینی فوجانندن آریزم و کندسی حسنه ببنجه اولدق برحسنی انجی کوکریچینه بولدق کوکریچینک حسنه اولان رجانده سائر حسلری مظهر انز ایش . حتی کندسی تبدیل قیافت

ایده جکی زمان حسن و اطرافنده چشم جهانک هیچ بر شیلی کوراماش اولدینی وجودینی انجی کوکریچین وجود نده تمویل ایده بیلوب او قیافله سیر و سیاحت ایدر ایش .
طوفانده حضرت نوحه قردن برز تون دالی کتوروب ده تشبیر سلامت ایدن نینه کوکریچینلر . نینوه قرالچدهسی مشهور سیرامیس وفات ایددیگی زمان برکوکریچین شکلنه کهرک افلاک فارشمش اولدیگی آتور بلر عئنده شهرت بولدیندن آتور بلر کوکریچینک الوهیته قدر قائل اولشیلور .
حضرت سلیمانک بلقیس ایله اولان محاربات عاشقانه سنه توسط کی عالال برخدمتی مشارالیه حضرتلر نیک کوکریچینه تفویض ایشی دخی ککوکریچین ایچون بشقه جد برمدار مغفرت اولسه سزادر .
خرسینلر روح القدس بر کوکریچین شکلنده تصور ایلشیلر و انجیل اربعه دخی بر قواج برده کوکریچینک معصومیت حالندن تحسین بولنده محبت ایشیلور .
حضرت رسالتنه اقدمرک حضرت ابوبکر ایله اختفا یورد قلی غارک قیوسی اوزر نده بومورطلار به ق محافظتی خدمتی ایدر ایش اولسی دخی کوکریچینک مقدسیتی هر ذهنده قبول ایدر بچک موادنددر .
که کوکریچینلرک مسکلتلری سائر بعض حیوانتک مسکن کی غایت صغقل و صغرتله انسا ایدلماش ایسه ده انسان اورمانده بر کوکریچین بولسنده نظر دقتله باقدجی اولسه بونک غایت نازک و نازلی بر حیوانه

ایتمسون . کاز زاده نعمت ایش اولان شی
ایمیددر . زورا هیچ بریشی اولمالردی دخی
ایمید وارد .

ناهلسک زمانی ختی کولکوزنده کوریلان
اجرای روییت والوهیتدن بر وجود
طلی اندکلری جهله مشارالیه بولرک عادت
بررک اولدیغنی اثبات ایلدیکی زمان
شاکردانی استرالیایی کتم ایتمامشیر
ایدی .

یتاکوس عیساندن ۶۴۸ سنه مقدم
میدالی جزیره سنده تولد ایش و ۵۷۹
سنه مقدم وفات ایشیدی . مشارالیه
جهله دن زیاده انسانلر حریت عمومیسی

طرفی التزام ایدوب اورمان همشیریلرک
حکومت نامیه بزوع مطلوبیت ومقدوریت
آلنده بولنسی تجویز اید . میدرک بدی ایلدیکی
طرفدار نیله برابر بالعصیان میدالی جزیره سی
الیدی . ظله دن قورنار مشدر .

آنجق آخری بدنه ایکن تعیب وتغیر
ایلدیکی امر حکومت کندی بدنه اولسنه
دخی انصافی قائل اولمیه رقی مؤخر
حکومتدن بالاستمغا چکلر مشدر .

برایش یاقین ایچون وق مر هوننی
بکلده مک لازمدار ، سوزی جهله محکماتندن
ایدی .

پاس ۵۷۰ سنه مقدم سنده بریدن
شهرتد تولد ایشدر . حقوق و قن سیاستیه
اختصاصی اولدیغندن کاه همشیریلرک
حکملک و کاه آوقو قائل ایدر ایدی . الهیات
خصوصنده و شیدی به قدر او کوندر کیشی
بالکرتجاب حطک موجود اولسیدر ، دیوب

کوکوچینلر میانده حکومت فکری
بولموب هر فامیلیا کندی باشنه مستقلدر ،
چونکه اور مسعود حیوانلک حاکی ایشی
اولوب ایکیشی میانده حکمی جاری اولان
قانون دخی قانون عشق ومحبندن عیارندر .
باشنه برشی طایبتر باشنه برشی اوزرینه
صرف افکار ایشیر .

ایشنه کوکوکوچینلر دن خیال وارهام
قیلیدن ولیددیق صحیح الوقوع اولغی اوزره
ویرینه چکلر معلومات بشوندن عبارت
اولوب نتیجه کلام اولدیق بالکرت شوقدر
دیبه بولوروز که اگر دنیا به انسانلر دخی کوکر .

چینلر اخلاق سنده اولش اوله ایدیلر بعض
بپجارکان اتمام اناسی بالایی صایغ ایکن
بانا سز یا با یاسز بیم فالیه چکلری و کرک
ارککی و کرک دیشیسی متأهل ایکن جلالی
وظایفه با فوجده سز یا فاخود قاریسن اولدیق
تجرد یعنی هیچ بکارلق یوزی کورمیه .

چکلری و اولاد و ابونک کرچکلر اولادی
وابون اولادلر کرچکلر ابوننی وقاری
فوجده سنک کرچکلر قاریسی و فوجده سی
قاریسنک کرچکلر فوجده سی اوله چکلری
حاصلی (فامیلیا) دیلان شی بجن تشکل
ایده چکی درکار ایدی . خصوصیه بزر
یعنی عثمانیلر بوباده کوکوکوچینلر دن عبرت
المغه یک زیاده سیله محتاجز . (انتها)

فلسفه و فلاسفه
(۳ نومردن مابعد)

چونکه هیچ برشی بوقدر که زمان کشف

طوره ایچنه قویورنده تا بعدنده کونوروش
اولسدر نه استانبوله عودت ایدر . همه
نیغایت سرعت سبیری اولوب بکولنده یوز
ساعت قدر مسافتی قطع ایدر .
اشکی زمانلر بوه حیوانلرک بر منوال
محرر حب وطنلر دن استفاده ایچون بولنری
مخایره به واسطه اولدیق استخوانده
چالشمشردر .

اسکداره کچور اورادن صالی ویرمش
اولسدر اراده افلاک قدر آتش صارمش
اولسه یله بولنری بولوب حیوانلرک مطلقا
ویجه حال نه باشنه کلدکچکلر بولنری
قنادری انشه بکمتوب باشمدر بارلق اول
وجهله مکتوبی استانبوله واستانبوله تمام
کندی یواسنه ایصال تشک بولنری بولنلر .

کوکوچینلرک فامیلیا نه ووظلر نه
اولان بوقدر چینلری کندیلرک بر صورت
جهمله اسکان ایشر نه سبیت کوشمیشدر .
بولنلر سوک اوردا نلرده رفاح بیکتی بر رده
اولدیغنی حالده بشارلر . همه کورکچین
چینلری مسافر چینلرک مینس اولوب
هر اعضایی کدی کیکرک حصی واقربایی
دیلم اولدیغندن بیلنر نه بر رابطه قویه
عمومیه وارد . شوقدر که هر کس حواج
ضروری به سی کندیسی نسوبه ادوب
باشنه هیچ کسده به عرض احتیاج ایشمکچکلر
بیلنر نه کی رابطه جمعیت بر فتنه چینلر
ویزاری قواشمده کورلر بیک قدر بدیسی
دکلدر .

مسافر بعض چینلرک اولدیغنی کچی

عشق و محبت بوسارک حیوانلک خصلت
محضی دیک اولسوب یاوبلر بر آریلق اولور
اولر آریق اوچمه کس اقدار ایدنجه
اشباهه بدی بک ایدرک جانانیه برلکده
بشلق ایچون بشنه بر بوتما کشته باقارلر .
قطع بوحالده تجر به زری وقوتلری هنوز
کفایت ایشمکچکلرک بینه عودت ایدرلر
وبالاری اناری دخی اثری شکر قریبول

ایلر . بوسورته عودت ایشکلری زمان
بدرنلر کندیلر نه مخصوص اولان
اقنومی بولتی یعنی علم نصرقی تحصیل
ایدرک برکه فامیلیا عاقله سی درجه سنده
کس قوت ایدر اغز آریق با باشنه ارا اولغی
تجویز ایدمه کلرکدن وایسنه بر یله اندن
صکره بالایی قبول ایدمه کچکلرک بولنر
دخی کندیلر نه باشنه چه بر تو ایدرک
ایدلر . بعض کره کورلشدر که چوقچلر
ایشانه بدره کی سعادتدن استفاده ایچون
چینلرک و آریلق ایستلر . فقط بالایی
واناسی بینه اولغی کچی بر بوشک عشق
وهواسمه مشغول اوله چکلرکدن عادت ایشدر .
لر یله ضرب ایدرک لسان حالده کدی بکر
سزده او بکر صاحب اولغی سعادتنی ارا بکر
دیبه چوقچلرینی طرد ایدلر .

فقط چوقچلر مسقط رأسلر دن اوزار
غدیمی کیدرک ؟ احتمالی یوق . بوجوانلر نه
سودای وطن او قدر زیاده در که نظرلر نه
وطن چینهله فامیلیا محبتی عادت ایدر بکر
وطنلر دن آریلق فامیلیا سندن آریلقه
وفایا بیلنلر آریلقی دنیاشدن آریلقه برابر
کورلر . مثلا استانبولدن کندیسی بر

اعتقاد خروج حضرت مسجدين صكره يازيلان اناجيل اربعه اوزريه ميني اولوق داعيه سله نشر ايديلان افكار تاليت اولوق كال تمدن تحصيله قبول ايلدكلى فكر دى صورتدار

اشو بند مخصوص بولونقار و طرفلاره دى برنده چك كوسترلش اولدينى اوزره افكار فلاسفه ذات الوهيه بر وجود معين وشكل مخصوص و برمكى واد وجود ايجون برمكان تخصص بلىك بك كوچ قبول اولوق بر صورت اولوق اوزره تلق ايدوب حاله بولوك حضرت قرآنك شكل و صورته هيج برشته بگرامك و ذات احد بى ايجون مكان تصور اولوب كذاك تصور صغيبران زمان ايجونه هر رده حاضر و ناظر بولوق و هر جسم كنديسندن نشان و برمك و كنديسى هر جسمك وجوديله وجود بى الوهيه (كه ذاتى بولونق اوزره خبر و بى الوهيه كه ذاتى وجود بى مستلزمدر) فلسفه نك اكا اول قبول ايلديكى برشيدر

هيج بر فلسوف اولامش كه دنيايه بر قوه معنوي ايجاد ايدى اولدينى كوره مامشدر بونى جمله سى كورمش . آتيجى تعيين ماهيت و كيفيته اخلاق واقع اولمشدر .

بومسئله دقيقه و ناز كه حفته اوق تفك بعض اخلاق فخر ظهور ايتمشدر . آتيجى بونلر اساسه طوقنور هيج بر برى اولديغندن الوهيه نك وارلغى حفته راي قرآن هر اخلاقه تنوق ايتمشدر .

بر رالى زوجه سلفه طاريله رقى بيجار بوى بوزان لامش اولديغندن شو حال مزيت مخصوصه سنى غيب ايتدوشدر .

ايشته بوندى تا قار فلسفه نك اساسى مصر دن الوب اولاساس اوزريه قورده قارى بلغى اخلاقى بولنه بولنه و تزيين ايديه ايديه درجه كانه ايصال ايلدكلى صكره ديات ذيانك هر طرفنه انتشار ايلديكى زمان فلسفه دى بر فائده اتساع ايتشيدى .

معلوم اولدينى اوزره فنون هب بر ايهين قاطعه اوزريه ميني اولوب اخلاقى قبول ايديه مديكندن فلاسفه فنون و اساسى فنونه مطابق بونان مسائل اوزريه تنوق اولوب معقوللاك اخلاق و اربابه متعلق اولان قسملرنده اخلاق دى تنوق اولوق شو قورده و اولاك اولوقه نك تصور ايلديكى قوه الوهيه ايله مؤخر اديانت طرفندن تيشير اولان ذات الوهيه بى موزانه ده و عاك بولنقه سجه كوريلان تبدلات جسميه اتساعنده ايشاي بشرك حريث جوانيه و شخصيه سندن باشلايه رقى حريث متنوعه سى خصوصنده و اتساع نك حريثه خليل كلبه چك صورتله وضع ايلدى لازم ككلان سياست و بشردن هر فرك احقانى حتى بولنده قولان احكام قانونيه و نظاميه بختلرنده بر درجه به قدر مقدميك و خصوصيه متأخر نيك بك جوعى مختلف رابلره و بر برينه كده قياس و تطبيق قبالا بجز مساكره بولمشدر .

فلسفه نك ذات الوهيه حفته چله دن زياده محامكات و مداخله اتساع ايتدكلى

كى اتون دى انسانك ماهيتى تقدير ايجون اعلا بر محكمدر ، سوزى ايدى .

« دنيايه كوكج اولوق نه بى كورسك ، ديه كندوسوندىن صور مشلر بر سرى كتم ايديه بلىكى ووقى كوزل صرف واستعمال ايتكى و كنديسنه ايديلان حقارتلره اصلا سزلا نغمسرين صبر ايله بلىكى كوچ كوروم ، جوابى و برمشدر .

قوله اومبول ردوس جزيره سنده بر قرال زاده اولوب (ستندس) نام محله حكومت ايدى ايدى .

بعض مورخين كنديسنك ظله دن اولدينى روايت ايتشدر ايسه ده اكثر بى بونلر ك عليه در .

مشار ايه مصر قديم فلسفه سنى يونانستانه نقل ايدنك اعظمندن اولوب فلسفه تحصيل ايجون مخصوصا مصره كتش و او كندىكى دستورل اوزريه كنديسى دى بر طافلر بى ايجاد ايتشدر .

اخلاقه اختصاص مخصوص اولوب و سويله سنى صرف ايتدن و دكله سنى وارد ايتدن عد ايدوب آز سويله به رك چوق دكله يان آدم كنديسى كارلى بيليدر ، سوزى بونون دى علم اخلاقه حكيمى جارى بردستوردر .

بر ناندر يونانستان قديمك قوربت ايلتى حكومدارى اولوب عسادر ۶۲۷ سنه مقدم بدينى استخلاق ايتشيدى .

موى اليهك اولان حال بك اعلا اولوب هر فنده يد طولاسى اولغله بر علم اخلاقه اختصاص مخصوصى و اربايدى . آتيجى

الوهيت ماهيتندن سؤال ايدنله و اكا يار هونوز برشى او كركنه مدك ، دير ايدى .

ار ايلر يونانستانه هيجوم ايتدكلى زمان هم شهر بلى بو كده خفيف بر اده آتير اشياكى بى بو كلنوب فاجار ايلكى مشار اليهك هيج برشى ايدى كورده ، سن ايجون اشياكى اكدك ، ديو ايديلان سؤاله بى نهم وار ايسه بركله ، كوتور بوم ، جوابى و برمشدر .

امر حكومته د ايرك چوق دوستورل راقش و حقوق و سياست نك اساسى وضع ايتش ديتيه بلك قدر اول ايله بهرره كلبه كوستمشدر .

شيلون سيزان تا شهرنده طوقنوب معين اولوق تاريخ و لادى بى بولمدم .

عسادر ۵۵۶ سنه مقدم كنديسى مقام حكومته دعوت ايدلديكندن قبول ايتشدر .

آتيجى مشار ايه سياست ايتدن زياده اخلاقه اختصاصى اولديغندن اخلاق حفته بك چوق دوستورلى قالمشدر .

ازجه ه برشى او كريك ايتريه نك كندى ماهيتكى او كرن سكا بو معلومات الورى ، ديتشدر كه بونونكى كون دى فلسفه نك الكبيرك بوسلكى جالا بودر . ه شهر بلى بولكى مشهور دلق عبادخانه سنده حك و اتون صويله تزيين ايتشدر ايدى .

اخلاقه متعلق دستورل نك اك اهيلولر دن برسى دى « نك دنيلان طاش اتونك ماهيتى تقديره خدمت ايلديكى

بله باغلی باغلی باشلار دوکدرک دونه دونه
اغلا!
ارتق شفت! غیری موت ابن افتاده
کراب ملاله که قوجه قوجه دکرا اشک
تلخ صاحبرق چالته چالته اغلار!

مدینت بدویت

مدینت الہ بدویت انظار دخی اول
قدر جلب انیش بر ماده در که عاتالی قم
طونانلرک همان کافسی بوباید اعاب فکر
ایتملر و صورت فکرینی کاغذ اوزریشه
دخی قوعملدر . شوقدر وادر که بوسحاب
فکرک دخی همان اغلی بچاره بدویت
علیهنده بونوب کافه مدح وستایشی مدینت
دیلان نازلک لهته صرف ایتملدر .
مدینت انسالرک شهر وقصدبرده و بنا
ایتمده یشامسی و بدویت ایسه قیده
و سحراده و چادر اتنده نعیش الیسی
دیکدر .

بعض محررک مدینتی « انسالرک حواج
بشیرینی معاونت ومظاهر عمومیه الہ
تسویه ایتملدر » و بدویت دخی « انسالرک
جمعیت مدینیه ایتمده اولان معاونت
ومظاهر عمومیه مدن محررم اوله درق
طاغله دره و بیابالدره متفرق و یریشان
برخالده فالسیدر » دیهنر یفا ایتملدر که .
بوتغر یف یوقا درده نم ایراد انیش اولدیغ
تعریفدن دهه یک جوق زیاده شهرت
بولشدر .
حتی بن دخی یک جوق برلده و تعریفی

کوزنن فان طلته درق یش یریشه فان
اغلا!
کویا بو کارخانه فاده چکه چکی سخن
ومشاقی دهه وقت طفولیتنده ادراک ایتمشده
کیجه یار بلرنده ایتمدیکی ناله و فریادینه نه
والده نمدهسی نه سود اناسودی کار ایتموده
طوغدینغه بشیمان اولمش چو چتارکی طفل
دل بی دایم دنیاه کادیکنه نادم اولدیغندن
کر به نالشی اولدرچه آرزدیکه سسی
کیشلش نالنده اسا ایچین ایچین اغلا!
انادن بلادن اوکسوز خصم اقربا
فرقتیه چکر سوز دردی نیملر خاک مرانده
سوز نور آج و بیلاج مزله سفالنده
کزینور بن نامر ایچی کورسدر کندی
دردرک اونودوب حال غریب غریب غریب
اغلار!
دامن خون آلودم دست ستم پیوست
خاره طولاشد غنی کور بوزلی کلر طاتالی
سوزلی بللار کورسدر کلر اشک شبنله بللر
فراق والله اغلار!
میدان فسادہ العطش دهرک سینده
چالک اولان شهیدان کربلا کی بر ایچم
صو نمیشی بولنده بحر ای ظلمه طویلو بیده
تشنه لب قالدیغ چمنه حیوان چاغلا به
چاغلا به اغلا!
بو نیجه کر به نالشلردن حاصل اولان
باشلر کار ایتمو بیده بنه سینیه باغ امل
صوسزلندن سوراخ سوراخ اولدیغنی
کورده دولاب کلستان ایکیله ایکیله اغلا!
رحم ابدک انصاف ایلیک که آتش
فاروشنده شیش اوزرنده یشان کباب

اراق اولدیغ مسوده قره لیمی یک چوق
سودیکمدن اکثرا نظمی نوتخوبیل ایدر
ویازدیغ باجله سوادی سزک طغارجغه
قوبوشیکرکی بنده چانطه به اتم
اعلا به اقدم برشی کوردمستی آرزو
ایدرک چایطیه مر اجعت ایتم . بعض
شیلر کوزومه ایتمدی ایسه دهه نه باش
طرفنده کی مهور ایکی سطر یازیشک
احکامنه ونه ده ریخی جزو ک حاوی اولدیغی
مقالاتک مفادینه مطابق بولدم بوجهته
عرض و تقدیم ایله چک برشی بولدم .
دیرکن اوچنی جزو چیتمدی واک اول
ایرشدی اوانده زم چانطه ده سنلارده
وهی افندی مر حومک رقت انکیز و بکت
..... حدیث شریفی مضموننده اغلیه درق
« اغلار » فایده مند سو بیلدیکی (صانع
انجق بکا بودیده کر یان اغلر . دردی
بازدیغی دمسد قلم فان اغلر) الی اخره
فغاننامه سنک نوتخوبیل انیش اولدیغ
بر قاج بیغی مضموننی کوردم .
داد نامه

ای بی درد وشوقنار وی غم اشنا
اولانلر! بوحال اسفا انشاهه بالکر دو چشم
چمنه خون اغلرطن ایلیک . دردی بحر
ایدن قلم ناله هم الم ولیورده - ههتوز چکر
باره سنک چنازه سی قالدیریش راحت
دوشکنده بوز اوستی قیانو بده ق چار شلری
آل اغلاسه نخوبیل ایدن مائم زنده والده
کچی - بوز بی بیاض کاغده مسورده کی

مکتوب

طغارجق ایله کجی کون الک اول
ناباشنده و طغارجق اسنک اتنده کی ایکی
سطر یازی بی اوقوب ندن بحث ایله کجی
اکلام . درحال اشاعیستی اوقوم مواد
مدرجه سی حقیقاً اسفاده اولنوز شلردن
عبارت اولدیغندن مستفید اولدم . تشکر
ایدم . نه باندنه « کوردر بله چک انارک
قبول اولدیغند دآر » اولان اغلانی کوردم
بو واسطه الہ ارباب قلک انار قلیسه لرندن
اسفاده ایله چکر جهله الک زیاده مذکور
اعلا ندن ممن اولدم . مطالعه مشاغلدن

ایمانی بزرگ حرکتی حقیقه فلاسفه تک
صورت فکری بولمن مقدم بدرغرتنه سنه
تقریه صورتیه درج ایدیلان برنده مخصوصه
اطرافلیجه بر صورتله موازنه واجمال
ایلمسیدی . بنابرین اوله بالاطراف
محاکاتی حاوی بولشان برنده الہ لیکن بوراده
اختصار واجمال صورتیه معلومات و برمه
حاجت قالدیرق بنده کورک غرتنه کجی
ضیاعدن قورتنه مبه جنی اولان اوراق
پراکنده ایتمده براغلیسنه دخی کوکل
راضی اولیده رق طغارجقک بر طرفنه
صیقلدرلی مقرر در .

سیاسیات و حقوق جهته کلنجه
اول بایله مایله جنی موازنه بو بند مخصوصک
حوصله سی تمخول اولدیغندن بونی وقت
مرهونه عرض و عیبتی موازنه و تدقیق
ایتمک لازم کلور . (انها)

استعمال اندم . فقط بک چوق پر زده ،
 دبه کثیر اندیکم بر همسان کافه حقوق
 ملل و حقوق شخصی . بختر بنده مخصوص
 اولوب بوقه موازات و محاکات فلسفه ده
 بوغری بقری اختیار ایجه . چکی اشبو
 « بدویت مدنیته » بند مخصوصی دخی اثبات
 ایده بلور .

بوقاروده ، انسانک حوالج بشر به بی
 معاونت و مظاهر عمومی الهه نسوبه
 اتسیدره دبه ایدیلان تعریف هم مدنیته
 وهم دبه بوبه شمول اولان تعریف اولوب
 « انسانک لیجیت مدنیته ایجه ده اولان
 مظاهر و معاونت عمومیته دن محروم
 قالیدره دبه ایدیلان تعریف ایسه حقیقه .
 بدویت تعریفی اولوب عادت و خشناک
 تعریفدر . چونکه انسانک (بوقاروده
 مندرج - انسان - سرلو حوصلی بنده
 کوسرتلیدی وجهه) مادام که بر کره
 نسانس عالمن چیشلر و مادام که فامیلیا
 یعنی عائله تشکیل ایشلدر . ارتق معاونت
 و مظاهر عمومیته بی لازم کوروش یعنی
 انسانق عالنه کوروش دیک اوله جفتدن
 وحشی عد اولندمزلر .

بوقاروده مدنیته بدویته موازه ایدن
 محررک اعظمی مدنیته مدح و تحسین بدوب
 بدویته تحقیر و تزییف ایلدکری درویسه
 فاشسیدی . بونک سببی نه در ؟ نه
 اوله جتی محررک دینلان ذواتک اعظمی کدرنجید
 بر فکر مخصوصیدن بری اولوب اوقودینی
 کتابلره سارلر بک افکار بنده بالتصادف
 انلری تکرار ایله مشغول اولدیغند و حالبوکه

کوریدی کتابلرک انلر بونک قسمته مدنیته
 مدح و ستایشی اوقوبوب بدویت لهنده
 سره افکار ایدیلان محررک کتابلری ذاتا
 آرا اولدینی کی موجود اولنلری دخی نظر
 اعتباردن ساقط اوله رقی ایله کدیکنده
 منی اغلب محررک بدویت لهنده بر فکر
 مخصوصلری اولانسیله برابر اولابده
 دیکر لر بک دخی افکار بنده تصادف

ایده مامش بولندقلرندن عبارتدر .
 شو فکر بونک فایزین کراجه قبول
 و تصدیق بر طابق کتابلری فارشدر بارق
 بدویت و مدنیته حقیقه اولان افکاری
 جمع اخلر بنده منوط اولدینی جهله اگر چه
 بوزجتی اختیار جهته کچراره ندن دها
 بشقه و محاکات وجدانیه اله بولنور بر دیکر
 حکم ایستل ایسه بیزم که محررکدن اغلبک
 مدنیته بدویته ترجیح اخلری کندی منافع
 مخصوصلری مدنیتهک تأمین ایش
 بولنستندن عبارت اولوب بدویت ایسه
 بیچاره و درماده اوله رقی کندی باشنه
 چاره بولنه عاجز قالدیغنه منی مدنیته
 التزامدن نه قدر فایده کوره چکلر ایسه
 العزامن نه قدر فایده کوره چکلر ایسه
 بدویته تحقیردن اکام مقابل هیچ بر مضرت
 کورمیه چکلر بنده منیدره که بوحسینانی
 اختیار ایشلدر . نصل که محررکدن اک
 چوقلری قایلن ایله ارکک اراستنده کی
 موازنه بی اجرا ایدیلر ایکن اغلبی ارککری
 التزام ایدرک فایده لر خصوصنده کیسی
 بیچارلری حقوق شخصیته دن و کیسی مزیت
 انساندن محروم ایدرلر . حالبوکه
 قاندرکده ارکک قدر قوتی اولش اولسه ده

قاندنلرکده ارکک قدر قوتی اولش اولسه ده

انلر دخی کندی منفعل لر بی محافظه ده
 ارکک قدر ثبات و قدرت کورستمرل بوقدر
 تحت حصار نه قالرلر ایدی .
 ایشنه بعینه بونک کی بدویت بیچاره سی
 دخی مدنیته فارشو کندی مرآتتی اثبات
 ایله دیکندن اکیسی اراستنده و قوعولان
 مباحله رده هب حتی مدنیته قرائتشد .
 ای بی نه یاباجم ؟ طوغری بی یعنی
 بر شیتی کندی قفامله دوشوندیکم کی
 سوبله مک خصوصنده مدنیته کهرندن می
 قورقاجم ظن ایدرکمز ؟ هههات ! حتی
 مدنیته جسم و شخص ایسه بیله بنده نه
 قهرندن قورقارقی ونه ده لطفندن امیدوار
 اوله رقی فکر مخصوصک خلافتی سوبله مک
 ایشنه کلر . . . نصل کلور که بی کندهجه
 اولان خیالی بی محضا کندی تلذات
 وجدانیم ایچون ایدورم . محاکات
 مخصوصه می دخی بومقصده منی اجرا
 ایدورم . اکر بی مدنیته مشخصه ک
 قهرندن قورقه جتی قدر قورقارقی و لطفنه
 قایله جتی قدر ضعیف اولور ایسه م دیاده
 نه لذت الا بیلورم .

سوبله ہم ! سوبله ہم ! دوشوندیکم
 شیتی دوشوندیکم صورتدن بشقه هیچ
 بر صورتده سوبله ہم [۱] نصل دوشونور
 ایسه م اوله سوبلم .
 بی مدنیته ایله بدویتک موازنه سنی اجرا

[۱] اما شاید حوصله زمان بولا کتحمل ایده من
 ایش . اوراسنی دخی حوصله نک صاحبی
 اولان زمان دوشونورم .

ایچسون اولا دوشونورم که مدنیته دن نه
 محسنات کورکدیمز ؟ بونکا مقابل
 بدویتدن نه مضرت کورمک ایشلر اولدر ؟
 باقلم اولا مدنیته اله الامره بجزیری اگا
 کوره اداره ایله هم .
 مدنیته دن مقصد نه ایدی ؟ انسانک
 حواج بشریه بی مظاهر و معاونت عمومی
 ایله تسویه ایتمی ایدی . اگر بالکل بوندن
 عبارت ایدیسه انک بدویته هیچ بر فرقی
 قالبور . خبر بالکل بوندن عبارت اولاملی
 امنیت ثروت سعادت دخی مدنیته ایجه ده
 اولوق لازم . حتی مدنیته مدح ایدوب
 ایدوب ده توره میان محررک بیز بیله دانما
 کورلر عزم بولنری صوبه مدیته درلر .

نه بی نه بی ؟ اعتیق تروق سعادت بی ؟
 عجایب ! محافظه عرضی جانی مال
 جمعیت مدنیته طرفندن درعه ده ایدش
 بونان انسانلر طرفی سورا ایله محاط
 قاعدل ایجه ده بنده قلعه کی بر منانه یایش
 خانه لرنده یاندقلری اوطنک قیوسته ایکی
 اوقه ده بوردن معمول بر سورمه قوبارلر .
 بزم بدوی بازار ایسه عرض وجان
 و مالی محافظه بار بی کجه به تحصیل ایجه ده
 اطراف سورا ایله محاط اولیان بر ارض
 وسیعه ده بوقی برقی بر تنه دن عبارت بولان
 خانه سنده فرج و حضور باتوب راحت
 اوبومقده در .

شوموازنه کوز بک اوکنده طور دجه
 جمعیت مدنیته نک و عدالته کی امنیت کوزلر
 بک عجیب و غریب بر شتی کور بنده بوز .
 بنده شو امنیت ، حکیمک ایجه ده اولوق

اورره انسانلرک حریت شخصیه یاری دخی
حفظ وسجایه ایله یلجکی اکلانسانده وختی
حقوق کتابلرنده بولگا داتر اوزون اوزون
بختلردخی کورلگددر . قسط نیلرم او
حربتی که انسانک عربض وعتیق سوبلوب
دیکله منی وختی ایستدیکی کی دوشونستی
یله منع ایده بور . ائیتت واسایینی نفاظلامله
قانونلاره بولسالاره اردورله محافظله ایله کله
بولان دائره مدنیتده انواع جرم وچنانته
عملو بولسان حبسخانه لرنده فلان سوزی
سولدریکه کتندن ویاخود شو ووزرتله
دوشوندیگنن طولانی دخی بجهه احرار
مدینه لک قیداسره آتدینی کور بورم .
جالبوکه عالم بدوبتی دخی آز چوق کوردم
وخصوصیله نقایق احوالنه داتر برخلی
معلومات دخی آلمد انجی بو مظلومتی بو
اسارتی اورده بولدم . صفوت قلب وانصاف
وحقیقت جلیله داتما احقاق حق ائنگله
بولدینی کی بولرک احقاق ایده مدیکی
حقوقی دخی صاحب لری کندلری بالذات
استیفا ایلوب . مثلا زبک حقیقی احقاق ائنگ
وسیله سیله عمروی قتل ائنگ جلا دانی
بکر قبول انجیوب اگر زید ، جلا لازم ایسه
بو خونخوارانی قبول ائنگ خصوصی کندمی
وچداننده حواله ایله مدیکی کوردم بو وسیله
منی اولوق اوزرک سیوک حقوقک صلحا
احقاق ایله مدیکی مشاهده ایلدم .
دخی ایستدیکی کی محاکمه ایلسون .
برمنستله حکما به ایده منده قارنن کرام
برمدنی دمننده برقان مطلوبی اولان

منهک اعدا مننه نصل رضا کوشه بولور ؟
شهبه بوق که قاتلی قتل ائنگ کی ائنگی
بر قاتلای کندیمی قبول انیش اولدیرق
بو منی ویرنجک بر وختی شخص بولدینی
ایچون رضا کوشه بولور . بدو منده اولدینی
کی جماعت قاتلی طوبوب والی باغلا لوب
دعوا جسته تقدیم انسه . بالذات اولدور
یا عفو ایت ، دیمه قبول ایدرمی ؟
چونکه
بن بتر دیمه حکم ایلدم .
ایندیکی خفته . تجریم وارد . ایهلو
دولتو مدحت . باشا حضرت لری نیش والسی
اکن زور و تلک اصلاحنه کتیش ایدی .
بو بجه شهنش برودوم ایده کلان خان
دعوا لری نسو به ائنگ ایچون منسو بیته
مختار اولدیمز جیت مدینه ایچنده قانون
بوره مدی . نهایت طبیعت قوش اولدینی
قانون بدوبته مر اجعت ایلدمی .
اللی باغلاتدی . مقوله عرض ایدرمی .
« کس یا عفو ایت ، دیدی . اوزوردر
قدرد خوزیز و خونخوار اولان بر خلقک
وچدانی ال باغلی حربتی کسکه راضی
اوله موب عفو امر و جبر ایلدمی .
سوزی اولدیمی نه باغلی ؟ بکه ، باش
آغریسی ویریدلم . مدنیت مقاصدینک
اعاظمیدن ایکنجیمی نه ایدی ؟ ثروت ایدی ؟
ثروت ! ثروت ها ! ثروت نه دیمک ؟
بر میلیون عدد دنده یعنی اون ایکی بیک بشیروز
اوقه آلتونی دمر سندنقلر قوبوبده اوته
طرفده آلام کونا کون ایله فان قوصحی
دیمکدر ؟
(مابعدی وار)

احمد مدحتک مطبعه سی لک اولغنده ، حاجو بولورک بی جاروشوسنده (۱۳)
نومس وده در .
کندوسیله مختار ایله چک اولرک ترک ترک وکرک فرانسوزجه اوله رف مکتوبک
نظر فته یوقاروی محله بازار ایله واصل اولور .
کرک اشبو طغاری حق ، کرک لک احمد مدحتک سار مطبوعاتی بجه قیوسنده ،
تبا کوی حسن ائنگ دکا کنده ، توزیع ایلبور .
طشورلره بولورده مطبوعات مذکورده دن ویاخود درسعانه باصلان سار
آثار دن صاتیق الاجتی اولان ذوت کرام پوسته وکرک بدلی اولوق اوزره
مطبوعاتک فیسات اصلیه سته بوزده بکرمی ده صام ایدرل ایسه بلرینه
ایصال ائنگی حسن ائا درعهده ، ایدر . لجه ک بشیا کوندولستی دخی
شرط قویا بور .
احمد مدحت ایچون بارله جتی مکتوبلر موی الیه حسن ائنگ دکا کنده
کوندوریلور ایسه بده محله واصل اولور .

(مطبعه تک اعلانی)

احمد مدحتک مطبعه سی طبع ونشری مطبوعات نفاذنامه سنجه مجاز اولان
ترکجه و فرانسوزجه وروجه آتاری طبع ایدر .
ترکجه آثار دن اون التسی بر صیغه اولوق اوزره بهر تزییدن بیک نسخه نی ۱۴۰
غروشنه طبع ایدر . بولک کوچک سار تزییلر ایچون دخی معین تعرفه سی
وارد . باصله جتی آتارک نعلنجی مطبعه طرفدن درعهده ایلبور .

(اعلان مخصوص)

کمال تک افدنک اوراق بر نشاندن طبع ونشرا وئان « دوراستیلا » مقاله سیله
و « صلاح الدین » و « فاتح » و « سلطان سلیم » ترجمه حالری طاری
اولان اوج جزوی هر رده فروخت اولغنده در .

اکرم بلک اطلال ترجمه سیله (نیمه بحر) نامیله منظوم و مشور بعض آثار ایدی
حاری بولان آتاری فیات مقطوعه سیله بائنج قیوسنده تبا کوی دکا کنده
وکوبری باشی باراقه سنده و غیره موزعلری بده ، فروخت ایله بور .

بعض متعجبانه آثار الله فتوكل دلالت اينديكي بر طاقم غرائب كشفيات و حكمای
متقدمين و متأخرين طرفشدين ابراه ايديلان محامكان مقيده بي و بعض تراجح
احوال حاو بدر .

مؤلفي
} احمد همت }

جزؤ نومروسي
5

غروشدر .
فتاوي

ايك دفعه

اولوق اوزده محررك ذاته مخصوص مطبعه ده باصلدى .
استانبول
۲۸۸

(احمد همتك سار آثار مطبوعه سى)

(اعنائف روايات)

- كولاج واجيتلى اتى الذكر حكاياتى حاوى اولوب شمدي به قدر اتى جلدى طبع اولمشدر .
۷- حوش . حوشن اسميله برسي كولاج واساوت اسميله ديكرى طبع اتى حكايه بد
شاملدر
۷- اديجى جلد . كنهك اسميله برسي كولاج و تاامل اسميله ديكرى اجيتلى اتى
حكايه بي شاملدر
۷- اوججى جلد . فلسفه زنان اسميله بر اجيتلى حكايه بي شاملدر
۷- ديونجى جلد . كوكل اسميله طبع مضحك و محمكشان اسميله مضحك طبع اتى حكايه
۱۱- سيجى جلد . قوت اسميله بر اجيتلى حكايه بي شاملدر
۷- اتيجى جلد . بكيير بلر اسميله بر اجيتلى حكايه بي شاملدر
(ديجى اولوق اوزده (ابواب) اسميله بر تياترو درامى دروست طبعدر)

(ضروب امثال عثمانيه)

شمسلى مر حومك جمع اتمش اولديقى ضرروب امثال عثمانيه دن محض حكمت اوللر نيك
حكاياتى تصور بولونده هر برى ايجون بر حكايه فله القده در . شمدي به قدر بويرى اوزده
ايكيشر صحنه اولوق اوزده بدى جزؤى طبع ونشر اولوب سكرانجيسى دى دروست
طبعدر هر جزؤى يوزد باره به اولوق فروخت ايديله بور .

(كائنات)

كرة ارض اوزده نهدر دولت و ارايه هر برى ايجون بر تايخ خصوصى فله الدرديق
جاهل سنك بكونندن بر كنجانه تاريخ عمومى جيتارنى قراريله طبع و نبلنه باشلانمشدر .
شمدي به قدر خلق عالم دن و انتشار بي اتم حفته حكماي دينيه و طبيعه اراستنه اولان
اختلاقى بر طرف اتمك ايجون اتى طرفك رواياتى محامكه ايدر بر مقدمه سى و انكلاه
و داخارقه واسوج و نوج و روسيه تاريخلر دن محض ايدر جلدلرى طبع ونشر اولمش
و فرانسه تاريخى دى نشر ايدلك اوزده بولمشدر . فبتاثرى شودر .

- ۴- مقدمه غروش
۱۳- انكلاه تاريخى
۹- داخارقه تاريخى
۱۰- اسوج و نوج تاريخى
۱۴- روسيه تاريخى

(درود نجی طهارت مندج بدویت و مدنیت بدینک مابعدی)
 واقعیز بدوی با کونا کون مشرو باندن
 و انواع اطعمدن رذکامین اقتسدن
 محرومدن آنجی بو حرماندن متأر دکلدن
 زیرا اشیا مذکورنک وجوددن خیری
 بو قدر .
 بزک استانبولی مدینلر . بوندن
 بزکی سسته مقدم بز جانلر مزاعلا باو برا
 یزاسی تمیز انکلر قویناعی بو رده شرابی
 ایستیمدی ؟ بونلرک محرومیتدن طولانی
 متأر اولورمیدیق ؟ بدوی عالم کنسدی
 عالندن عبارت اولدینی کورده کورده خصوصیه
 انسان اولنلک قوت و قدرتی اولنلک طرح
 و تکلیف ایندیکی حواجی نسو به به
 بلغایلغ کافی اولورق عالم مدینه اولدینی
 کبی حواجک نسو به سی انسانق قوتنک
 فوقده رفقه محتاج اولدینی جهله بدوی
 حواجی را حراجت نسو به ایدر صکرده
 بان کلور کفغه بافار .
 بزجه تروت حواج موجوده نلک
 نسو به سی تأمین این اسبابک استکمالده
 اقتدار عرک کفایت اتمی دنک اولوب بونک
 ایسه بدو بنده بوندینی و مدینه بجز بدی کبری
 قوه تخلیک هر جهندن چهره سباهنی
 کوسه کوسه زوالی مدنی نهیات
 ورم ایوب فریه و بر مکه کده اولدینی
 کورده بوروم .
 تروت ذی قیمت معدناته مالکیت ایسه
 بونوع تروت بز عالم بدو بنده بو قدر . اگر

تروت غنای قلب ایسه بونده عالم مدینه
 بولمن سکر .
 مدینک ایاطم مقاصدن بر یسی دخی
 امنیت و تروتک تیجده سی اولوق اوزره سعادت
 ایدی . آرتق شوایکی صغری و کبری دن
 (بو تیجه سعادت) قارین کرام حکم
 ایسون .
 اما دینله جک که :
 انسانک جهانه حاکم مطلق اولدینی
 کوره جک قدر کوززینی نورلدران اشعه
 معارف افق مدیندن طلوع ایدر . بدو بنده
 ایسه بو خاصه بو قدر . بنابرین مدینتی بدو بنده
 تزجیده نه حکمت وارد ؟
 اوت . بوراسیده مسلدر . فقط
 سزبکا بر آدم ککوسه بولور مسکر که
 جهلندن متأر اولسون ؟ اگر جهلندن متأر
 اوله جق قدر فیلسوف بر آدم کوسه بولور
 ایسه کز بنده بدویت ایچون شو بو رده بکر
 نصوری قبول ایدرم .
 بونی ده عرض وایبان ایدهم که اگر
 بو بنده مخصوصه بر فکر خصوصت حس
 اولدو بورایسه او فکر مدینت حقیقه علم بنده
 دکلدن . مدینت دینلان او کوزل نساک
 آتشد بولان بدویت و بلکه وحشت حقیقه
 علم بنده در . شمدی بدویت تعمیرات بکر
 عالمک سعادت حاضر سسته بر فالداه و سعادت
 و بریم ایچون مدینت حقیقه بی وضع ایتمش
 اولسدلر اوزمان انسانلک بحق مسعود
 اولدینی حکم ایدر ایدم . بنابرین مسئله
 مدینت حقیقه بی تعییندن عبارت قاور که
 بزجه بونک ماهیتک نه دن عبارت اولدینی

بیان ایچون وقت مشر هونتی بکلک ملک لاندنر .
 (انها)
 شرابه
 اولان مریش و مبتلا
 بلای هجر یار ایله
 وجود بنده ایدر دوا
 شراب خوش کوار ایله
 مشال بی خروش ایدر
 دو چشم کزیه بار ایله
 شراب ایدر فلاح دل
 مدار انشراح دل
 طراوت صباح دل
 سفال رشمه دار ایله
 شراب کزیه هر زمان
 اولور سده غذای جان
 اولور صفاسی بک عیان
 ورود نو بهار ایله
 بلبلر استفاده بی
 کیوب لباس ساد بی
 آثار کباب و باد بی
 چند بر نکار ایله
 فورلسه باغنه بز می
 صولانسه دلار اولسد حی
 حالسه ساز عود ونی
 ترانه هزار ایله
 عجب بولورمی (اکرما)
 دل حزین و مبتلا

نصاب لذت و صغنا
 کنارده قرار ایله
 غزل
 کلدی کجیدی دوره وصلت دم فرصت کبی
 کلدی بلکه دله بر سالی بر ساعت کبی
 یار کیتدی رشته امیدم اولدی منقطع
 کزنی کزنی آهله قالدی فقط عادت کبی [۱]
 عالی ایلردی استیلا چون اولسدی کز
 هر کول کل کول کبی هر آفت اول آفت کبی
 خسته چشمک جامی آفتدن ایلا حجاز
 میل استغفار این جلادی طاق کبی
 جوهر ذاتم فرا بختم ایدر بر تو فروز
 شعاعه برقی علور زایلان ظنک کبی
 آفرین اولرنده کیم باعال صداندو ایکن
 کوسه تر کنندن یسه آزاده محنت کبی
 غزه نلک هر حال و غنندن اولور قصدی عیان
 خاندنک قلیسنده اخفا ایندیکی نیت کبی
 ایلیان محکوم فرمان تحکم عالی
 واری بر سحر عجب سودای حریت کبی
 قوی بدینی قانونی تقدیس اینک هر حالده
 فرزند جمعیه افراد جمعیت کبی
 دایما بر حالدن بر حاله ایلا انقلاب
 نشسته سی (اکرم) جهالک عالم عشرت کبی
 (اخطار)
 بو غزل شیخ الاسلام مشهور ابوالسعود
 [۱] و مضمون نفی شعوره مندج (دهانندن
 بکا) ردیفنده کی غزلک اوچنجی بندده ده
 بر بنسقه طرزله دهها کوزل افاده اولمشدر .
 (ناظره)

عقوبت کز دایم چکا فاقه پیش از این جلی بی
 مصوبیلتان فان آه آه اوقصدت ضعیف
 دوشوید بار که بوندن زیاده بازی باز مفا ابد
 قدرت قائدی ... (مارغریت غنودت)
 مژگی محمود اکرم

جزای اعدام

بر وقت نیمی علم حقوق علمی جزای
 اعدام اور که دن قائدی حقیقه برسته
 آچشردن ...
 بونلر زخمی هر کوه جزای ابد مجازات
 اتمک لازم اولوب ایجتی جزای اعدام
 مدینت و انسانیست صمیمیتدن بونک لغوی
 لازم کله کنی اما ایدرل و بونلر مقابل
 قوه اجرا یسه کندیلر بیک بد ادا رسنه
 ویریلان حکومتلر جزای اعدامک بقاسی
 لزومی درمیانده اصرا را بلر ایدی
 واقعا بعض حکومتلر جزای مذکورک
 لغوی حقیقه اولان رأی هم قبول ومده
 جزای اعدامی انوائش و بعضیلری قبول
 ونصدیقته بالکر جزای مذکورک وری لغوی
 ایدمامش ایدلر ده بعضیلری قبول دخی
 اتنامکده اولدقلرندن مسئله الان مباحث
 نمنده دوام ایتمکده بونمشدر .
 اخیراً در سعادت مطبوعات ده دخی
 بوکا دائر بعض بیدلر کوردی وارچه
 بوندن سکران آبی مقدم « بصیرت »
 غزنه سنه طرفین دخی بعض بیدلر عالم
 اولدی . دیماک اولور که بو فکر بزم عالم
 دخی کردی . اوله ایسه طنز جملر لیده
 بوبله برحاکه بی درج ایسی لازم کلدی .

یازمده بکر سالده دخی فراسنه به خوبنکرده
 (زولی) بوک اعتباری یند سزه نسیم
 ایدجکدی . بونلر ایچون بکاشنکر اولیکر .
 مدت حیانتک الک سعید و بخشار زمانلر یند
 هر کون بو صورتله معاونت و رجعت بکایک
 بونک برعت و سعادت ! اگر سز قوعان
 ماضی بک اعتباری بونلر ده بوبلر
 ایسه کر بنده آتدن برقیات ابدله کنسب
 ایدرم . سزه بی داتما خطا ابدله چک
 برقی براتی ایسترم . لکن خانه مده نه
 وارسه چاه سی ضبط اولدی . شهیدی
 ایشنه برشته مالک دکلم . اکلا بونر مسکر
 سو بیکم ؟ . بن برطر فدن جان و بر بونم .
 برطر فنده الاحقادلر مک برقی فاجرلسون
 وشابد امانه . حیانت ابدله اولور ایسه م
 آرتق بکاده برقی فالسون دهرک خانه مده
 تعیین ایدلر کی غار دایک سالونده کز دیکنی
 یاق اولطه مدن ایشید بونم ! باری ترکه
 ایچون هلاکی بکله بیدلر ! آه ! انشا الله
 نه ظالم اعیش ! یا خود کن خطا اید بونم
 دها طوغر بیسی جناب حق عادل وغیر
 مژیلدر .
 ای بنم سو بیکم ! بنم ترکه عدالت کلور
 برقی آلور سکر ؟ زیر سزک ایچون برطر فده
 بر شجاک صافله چی اولسه ایدم احتمالکده
 طوبیلور و آنک استزدادی ایچون سزه
 هجوم اولور دی . آه ! شو بنم ترکه ایدیکم
 حیانت نه جزون حیانت اعیش ! ... نما اولور ؟
 ربم اولدن سز بک کوستر سز ایدی ...
 اغلب حاله نظر اسز للهه امانت ایدم .
 دها زنده تفصیلات یازمده بونم ایچون

یازمده بکر سالده دخی فراسنه به خوبنکرده
 (زولی) بوک اعتباری یند سزه نسیم
 ایدجکدی . بونلر ایچون بکاشنکر اولیکر .
 مدت حیانتک الک سعید و بخشار زمانلر یند
 هر کون بو صورتله معاونت و رجعت بکایک
 بونک برعت و سعادت ! اگر سز قوعان
 ماضی بک اعتباری بونلر ده بوبلر
 ایسه کر بنده آتدن برقیات ابدله کنسب
 ایدرم . سزه بی داتما خطا ابدله چک
 برقی براتی ایسترم . لکن خانه مده نه
 وارسه چاه سی ضبط اولدی . شهیدی
 ایشنه برشته مالک دکلم . اکلا بونر مسکر
 سو بیکم ؟ . بن برطر فدن جان و بر بونم .
 برطر فنده الاحقادلر مک برقی فاجرلسون
 وشابد امانه . حیانت ابدله اولور ایسه م
 آرتق بکاده برقی فالسون دهرک خانه مده
 تعیین ایدلر کی غار دایک سالونده کز دیکنی
 یاق اولطه مدن ایشید بونم ! باری ترکه
 ایچون هلاکی بکله بیدلر ! آه ! انشا الله
 نه ظالم اعیش ! یا خود کن خطا اید بونم
 دها طوغر بیسی جناب حق عادل وغیر
 مژیلدر .
 ای بنم سو بیکم ! بنم ترکه عدالت کلور
 برقی آلور سکر ؟ زیر سزک ایچون برطر فده
 بر شجاک صافله چی اولسه ایدم احتمالکده
 طوبیلور و آنک استزدادی ایچون سزه
 هجوم اولور دی . آه ! شو بنم ترکه ایدیکم
 حیانت نه جزون حیانت اعیش ! ... نما اولور ؟
 ربم اولدن سز بک کوستر سز ایدی ...
 اغلب حاله نظر اسز للهه امانت ایدم .
 دها زنده تفصیلات یازمده بونم ایچون

وقا اسلوبی تحریر ایدین بد عتابی صمیمی
 شرف و سعادتده مظهر اوق ایچون برعت
 کافیه بشامیه چم شبهه سزدر . نه
 مکتوب که اگر بنم ایچون امانه صحت بکن
 اوله بی آتی بکا مطلقا بو مکتوبک حاوی
 اولدیگی کلمات اطفیه کسب ایدر بولور دی !
 سزری بردها کوریه بچم : زیر بن عماه
 تقرب ایتمکده . سزری بندن ایران مسافه
 بعیده ایسه عام بوزیلدر . زولی سو بیکم !
 سزک اولدیلر کز (مارغریت) کر شهیدی
 بون بون د کسدی . آتی شهیدی حالده
 کورمکن ایسه هیچ کور مامک سزک ایچون
 احتمالکده خیلدر ! سوال بونر بونر سزک
 سزری عفو ایدمی ؟ اوح : نه دیک ؟ جان
 ودلندن عفو ایدم . زیر ایگایک ایستدیلر کز
 فائز بکا اولان عشق و محبتک دلایلدر .
 بر ایدن بریدر که اسیر فراسم . حصرکده
 حرمت و محبتی اودر چه به قدر محافله
 اید بونم که بر برتری تر ایدیکم کوندن
 المده یازی یازمی اقتدار تک مقفود اوله چی
 زمانه قدر حیانتک هر کورک و آنک زورنای
 یاز بونم . اگر حقمده ایز ایدیکم آثار
 تعلق و مناسبت مقارن صمیمیت ایسه
 عود نکزده (زولی) تک خانه سنه کیدیکر .
 کندیسی او زورنالی سز نسیم اید چکدر .
 بو زورنالیک مطالعه سندن بونرده بکن
 شبارک سبب و معذرتلری ایگلا سکر .
 (زولی) بنم ایچون خیر خواه و مشفقدر .
 کندیسیله اکثریا سزری سو بلس بونر .
 مکتوبک کز حین و رونده کندیسی برار
 ایدی . اوق برقی آغلدی . . . سز بکا

محمود اکرم

مکتوب
 (مارغریت غنودت) نمانده بر قادی نک
 معشوقی (ارمانده) یازدیگی مکتوبک
 زجده سیدر که مکتوب مند کور (لادام
 اوقالی) اسنده کی روانده مندر جدر .
 « اقدم ارمانم !
 مکتوبکری الدم . حقمده حسن
 نظر کرک دوامندن طولانی جناب حقه
 فکر ایدم . اوت سو بیکم خسته بکم .
 خسته بکم او خسته بکم کز دکر که بریضی
 عضو اغیز . لکن خسته بکم ایز ایتمک
 ایستدیلر کز معذرت الم واضطرابی
 خواجه تقییل بیدر . نال اولدیم شو مکتوب

مکتوب
 (مارغریت غنودت) نمانده بر قادی نک
 معشوقی (ارمانده) یازدیگی مکتوبک
 زجده سیدر که مکتوب مند کور (لادام
 اوقالی) اسنده کی روانده مندر جدر .
 « اقدم ارمانم !
 مکتوبکری الدم . حقمده حسن
 نظر کرک دوامندن طولانی جناب حقه
 فکر ایدم . اوت سو بیکم خسته بکم .
 خسته بکم او خسته بکم کز دکر که بریضی
 عضو اغیز . لکن خسته بکم ایز ایتمک
 ایستدیلر کز معذرت الم واضطرابی
 خواجه تقییل بیدر . نال اولدیم شو مکتوب

نه دیک؟ شمیدی یا نه؟ یکی بر علم حقوقی چیضارا چسکیز؟
آووقات

جیرا فندم . اسکی علم حقوق اوزرینه علاو ایدلان یکی بردستورون ذات عالیتره معلومات ویرمک ارزوستندیم . مباحثده حدت اولزایسه تیجه طرفین ایچون فاددن خالی فالز . آفریاشیلار کی قونوشه ام ده افندیم بر بریزی کوزبله اکالایلم .

حاکم

بیورک باقام . آخر پتیلور کی قونوشورایسه کبر بریزی نصل کلاجه خیز .
آووقات

سز دیش ایدی کز که جزان برنجی مقصد جیمی تربید ایتکدر . جیمی آصارو یاخود قفاشی کسیرایسه کر اورتهده وجودی فالز که تربیه ایلستون . جزان ایکنی مقصد دخی خلقه عبرت ویرمکدر دیدیکز . خلقه ایشنه بر آدمی بوله اولدرزلز ، دبه می عبرت ویرمکسکز .
حاکم

خبر ! سهو کز وار . حکومت اوله بر جیمی اعدام ایدر که آنک ایچون ارتق تربیه محل یوقدر . بوندن خلقه ویرجکی عبرت ایشه نه قدر مدهش بر عبرت اولدینعی تعریفه حاجت اولوب بر آدم آصله جینی ویاخود کسبله جکی کوز اوکنه کنورده کی زمان اتیه کنیدیینی فتلقدن منع ایدر .
آووقات

حاکم
جرا دیمکله برمنوال محرم مقصدک خلایقی آلاشیلور ؟
آووقات

های های ! افندیم . حتی ماموریکز حسببله یونی بیله خلککیز لازم کلدیکی حالده پتیلور کچی طورونکیزه استغراب ایدم .

حاکم

خبر . استغراب ایتکیز . ایشنه اعتراف ایدورم که پتیلورم .
آووقات

بن پیلورم که پیلورسکز . بافکر سزه نصل انیان ایدم حکم . جرمک جرد برجزا اولوق اوزره اعدام ایلدیکی برکزه اعتراف ایتدیکز . شمیدی سزه صورام که جزان مقصد نه در ؟ .
حاکم

اوت . علم حقوق اقتضاسیجه جزاه ایکی مقصد واردر . بریمی منهی تربیه ایتک وایکنجسی اکا ویریلان تربیه ایله خلقه عبرت ویرمکدر . ایچق سیاسیجه تعریف ویرمک حقنی دیکزندانق ، دیمکدر .
آووقات

تمام ! افندیم تمام . سیاسیجه تعریفدن قطع نظر شوایکی مقصد ایچنده جرمک وجودینی فالدرمهه دائر برسررشته یوق . بالعکس جرمک وجودی فالدر بله جق اولور ایسه یوایکی مقصدک دخی حصول بوله . مامسی ویاخود ناقص بولسی لازم کلور .
حاکم

بو حاکمی بر بند مخصوص طرزنده یاتقی بولی واردر . ایچق بند مخصوص طرزنده یازیلان شیلر ایکی جهندن برستی التزام صورتده یاتقی لازم کلدیکنندن وواقعا برجزای مذکورک لغوی جهتی التزام ایدلردن ایسه که یوراه مقصد قارینن کرای کندی فکر بیزک قبولنه دعوت اولوب مجرد مسئله ناک درجاتی کندی طرفلردن نیتنه دعوت ایتک آرزو اولدینندن کشتی بر محاوره طرزنده دوکی وایکی طرف دعواسنی محافظه ایچون نه قدر قوتل طورایق لازم ایسه سوزلرینه او درجه قوت ویرمکی مناسب کورکدر .

محاوره جزای اعدامک لغوی جهتی التزام ایدن بر آووقات ایله بونک ایقاسی طرفی طرزان بر حاکم میاندنه جریان ایلدیجکدر .

حاکم
ای جزای اعدامک اوزندن فالدرسی جهتی التزام ایدور . سکز . اوله دکلی ؟ باقام بو یابده سزی مجبور ایدن شی نه در .
آووقات

اوت افندیم . بو جزانک لغوی جهتی التزام ایدورم . بوبله بنی مجبور ایدن شی انانیت و مدیندر . یوقدر خطیلر مدینلره انسالتر بریرنک فریاشیلر . مدینت اخوت عمومی دیکدر . دبه وعظ و نصیحت ایلدیگری حالده بر جرمک فیورانه فیورانه اصلسنی آدینه جزا ، دیاملی ایلی .

عجیب ! بر جیمی اعدامدن مقصد وجودینی اوزندن فالدرمق دیمک ایش ها ! واقعا اعدام ، لغظی اومعنا ویرر . ایچق عجباً جیمی اولدرمکدن مقصد بالکر بومیدر ؟ اوله ایسه آنک و بالکر بویکیسی ایقا اولمشدر .
آووقات

عجیب ! بر جیمی اعدامدن مقصد وجودینی اوزندن فالدرمق دیمک ایش ها ! واقعا اعدام ، لغظی اومعنا ویرر . ایچق عجباً جیمی اولدرمکدن مقصد بالکر بومیدر ؟ اوله ایسه آنک و بالکر بویکیسی ایقا اولمشدر .
آووقات

عجیب ! بر جیمی اعدامدن مقصد وجودینی اوزندن فالدرمق دیمک ایش ها ! واقعا اعدام ، لغظی اومعنا ویرر . ایچق عجباً جیمی اولدرمکدن مقصد بالکر بومیدر ؟ اوله ایسه آنک و بالکر بویکیسی ایقا اولمشدر .
آووقات

عجیب ! بر جیمی اعدامدن مقصد وجودینی اوزندن فالدرمق دیمک ایش ها ! واقعا اعدام ، لغظی اومعنا ویرر . ایچق عجباً جیمی اولدرمکدن مقصد بالکر بومیدر ؟ اوله ایسه آنک و بالکر بویکیسی ایقا اولمشدر .
آووقات

عجیب ! بر جیمی اعدامدن مقصد وجودینی اوزندن فالدرمق دیمک ایش ها ! واقعا اعدام ، لغظی اومعنا ویرر . ایچق عجباً جیمی اولدرمکدن مقصد بالکر بومیدر ؟ اوله ایسه آنک و بالکر بویکیسی ایقا اولمشدر .
آووقات

دکل مسووع اوله بيلور . انجق جرم و خيانت منواله اراياندن چرچيده نه يا پارسيك ؟ انك دعواچيسي ده بو قدر . دعواچيسي حكومتدر .

آوو قات

بنده ككز دعواچي ازام بوم
افندم . دعواچيسي كيم اولور ايسه
اولسون . اوراسي بكالازم دكل .
حكومت ايجون ادم اولدرمك مستكره
اولديغني عرض ايدورم . بافكز سزه
برشي سويله م . سزك چوردينگر كي جرم
و خيانت منواله و متاديه اراياندن برشمي
در دست ايلديكيز زمان افكار عوميه اك
اول سزني تحسين ايدر و خني اوله بر شفيك
النسندن قوزتارمش اولدينگر دن طولاي
تشكر كر دخي ايلر . انجق شفيك محاكمه سي
چوب ده اعدام اولديغني ككون افكار
عموميه ده شني لهتهده بر ميلان حاصل اولور .
شني قطعاً و قاطبياً مر جسته سز اولور دكل
ايكن بروج مر جسته مظهر اولور . حتي
اعدامدن صكره معدومك اوزر نيه نور
ياغديغني همان مر معدوم حصفنده تكر
وتجده ايدر بر روايتدر . بوليسه افكار
عموميه نك اعدام متهم مسئله سنه بروج
نفرت كوستومي ديك دكلدر ؟ . بجه
اوله در . زيرا سزه صورلام كه جلال
اولان ادم هر يره و همرمك عننده بيجون
منفودر ؟ . شهه بوق كه قانون و نظامك
قله سز كورد بكي ادمي اولدر بكي ايجون .
حالبو كه حقيقتده جلالاني سزك اوزر بكره
قالبور . زيرا (اور) امريني سزور بيلور .

كسوزل اما ياورته فان دصوا ايدر
ايسه ؟ . . . اكا نه ديهلم ديورم .
آوو قات

قالل ادم اولدرمك كي بر خطاي
نصل ارتكاب ايش ايسه ورته دخي
ديككر بر آدمي يعني قالل اولدرمك
خطاسني ارتكاب انك ايستر . انجق
حكومت ورته بي بو دعوا دن واز كچوره .
بيلور . و كچور بيلدر . زيرا برنجي درجه ده
و دانما نظر دفته طوته جشمر شي جان هيقي
جنايت اولديغني قضيه سي اولوب بو خيانت
ارتكاب ايجون ورته به مساعده و برمامك
حكومتك هر زمان صلاحيتي داخطنده در .
هم نه سزك بودعوا ده بو قدر اصرار بكره
تجب ايدورم . حكومت جليله عثمانيه نك
بوله موجب شرعيسي قصاص اولان
دعوا رده طوبديغني مسلك او قدر مختدر كه
عالم مدنيت كنديسنه آفرين ديكده در .
زيرا بر قاتلك اعدامي فرماننده (اعدام
ايدسون) ديه قطعياً امر و صراحت
بو قدر . كيفيت ورته نك رايه ارا قايبور .
حتي عنوا ايديرمكه چالشلسي دخي بروج
امر اولور . ايش بوم كزه بولنديغني
حالده اساس دعوا بي تسليم ايتاكمه كي
اصرار بكرنا بچادر من ايدرم .
حاكم

بن سزه بر شي سويله بيمى ؟
بو فكر بكرين هيچ برشي اكلامه مامقم .
واقعا من غير تهمة قوعوبولان قتلده بدرجه ده
قدر دعوا كز مسووع اوله بيلور . مقبول

ايدله چك اولسه آخر عمر نيه قدر خلقه
عبوت و بر طوور . ده ايبوي واره شو كه
خلق على العموم قتل ديئلان شني بر آدمك
يا عرضنه و ايدانه و يا خود جاننه و مانده
نعرض ايدلديكي يعني بيجوريت كورد بكي
زمان كال حدث و تموزله و قوعوبولور بر فعل
كر به اولديغني بيلور ايكن حكومتك كوي
برسم مخصوص ايش كي ادم اولدر بديكي
كور رايسه اوله صوغوق قاله ادم اولدرمك
دخي خريطه ده وار اولديغني اكلامر .
بونك افساد اخلاقه نه سويله ايدري اولديغني
مطالعه به محتاجدر .
حاكم

جامم افندم ! نيجون بويله
سو بيلور سكر ! رتمه كه ادم اولدر مشدر .
انك اولاد و افار بي فان دعوا ايجرمي ؟ هيچ
اولز ايسه بيم فالان چوجق قاتل فان بيل
دعوا سنه قيام ايتلري حصف سز بيلدر .
آوو قات

حصف سز در ايدم . و ديه م . و ديورم .
حتي بونك وجهني دخي بيلورم . فان بيل
يعني ديت دعوا سنه قيام ايدرلر . چونكه
مقتول صاغ قاتلش اوله ايدري ايتامي انك
ويجودندن استفاده ايد بچكل ايدري .
مادام كه قاتل كند بيلر بيمى بو استقاده دن
منع ايتسدر اني تعنين ايتسي يك مشر و عدو دن
انجق سز بيمى حكومت قالل اعدام ايتاكمه
نه بيجوريت كورد سكر ؟ اگر ادم اولدرمك
و بر طاق چوققارلر او كسوز براقق بر قباحت
ايسه مهمي اولدرمك صورتيه بوني
ارتكاب دن سز دخي امتناع ايتليسكر .

يك تحف ! اگر حقيقت بوندن
عبارت ايسه حتى سزك بديكره اولق لازم .
انجق حقيقت نشه . اولاس سز بر شي صورلام .
تريسه سي ارتق ممكن اولسان بر جرمي
اعدامه كي حكمت نه در ؟
حاكم

ججيت مدنيه اعضاسني آنك شر
و مضرتندن امين طونق .
آوو قات
يك اعلا ! بواي اولدر بيلور بيه
حبس ايسه كز كنديسي خننخانه ده ايكن
ينه مضرتني ججيت مدنيه اعضاسني ارار
بولورمى ؟
حاكم

بولر اما اوچرمك ايسديكي قباحتلر
بانده كارني فالسون ديك ايستر سكر ؟
آوو قات
وق ! حربي اولونجده به قدر
حبس ايدرسكر كه اولومدن دهها بونك جزا
ديكدر . حتي مؤيداً مخموس بولسانك
اولومه راضي اولدقلر بيمى مقام حكومته
بولنگر جهنله رعنا بيلور سكر .
حاكم

اوت بوجهنني بيلورم . انجق
خلقك اعدام جزاسني كورن بجرمندن
الدقري عبوت نشه دكلدر ؟
آوو قات
خير افندم . اعدام جزاسني
سزك بديك بكر كي موجب عبوت اوله جنبي
ولوسلم فرض ايدسه بيله بوعبوت غايبي
بركون دوام ايدر . بجرم مؤيداً حبس

انجمن نظام اولي و نظم انجمن ايجاد ايتدين

همچ بر حال بوقدر .

[۶] انسانلری اقواله تجربه ائمه .

دائما الداورسك . اقوالی افغانه تطبیق

الله تجربه ایت . بواختصانه فارشوحیه

وخدمه یاره انجمن .

[۷] دنیاده سوز سوزیلیمی نیک لازم

اولدینی کبی سکونی اوکرتک و نیک دخی

لازلدیز . چونکد اکیسینک ده بشقه بشقه

محل صرفی وارد .

[۸] طبیعت زمان انسانک دعوی

ایندیکی علو افکاره و قدرت و عظمته فارشو

مستزبانه کولوور . زیرا چوق دفعه

اولور که نه قدر تاثیرچی اولاجنی خاطر

یله کلیان کوچوچک بسبب دکل بر

آدمک حتی بر حکومک و برملک یله انقلابی

مستوجبا اولور .

[۹] عقلی اولان آدم بالنصیم بایدینی

ایشده موفق اولورسه بو موقیتی نیت

وطامک و تصادک لطف وهمنه و برمز .

[۱۰] مادامکه دینک ایچنده بر مکن

اولدینی مرتبه دنیادن استفاده ایتکه ولدت

بولغه چالشلی بر . شوحال انسانلر عمرینی

زهر لاش اولان آچی به مقابل بر درجه به

قدر با زهر مقامنه کچر .

[۱۱] وسعت افکاره تنون جهانی

احراز ایش بر ذات عالی قدردر .

ترجه حال بعض بیوک آدملرک تراجم

احواله برابر طعار ختمو بشقه درجه درج

ایندلی مقرر اولور . تمهیدک مشارالیک

سیاست و عسکریت و اخلاقیه دائره بری

بزر دستور عد و اعتبار اولغه شانان

بولان و اغلب اسانله ترجمه ایدلرک

توسیع افکار خصوصندک بیوک یاریدی

کوریلان ۹۴۹ مقاله فیلسوفانه سندن اک

منجملر نیک طعار ختمو پدیرینی درجی

آمالر جمله سینه کوشدر .

(اخلاق)

[۱] تاریخلره بالکر ابو حکمندانرک

نامخی ایضا ایدرک دیگرک نیک اسمنی ظم

وجورلر نیک یادی ایلر بر محو ایتدیر . او

حاله واقعا تاریخ کوچیلور . انجق

انسانیک استفاده سی بو بوزر و علم تاریخده

حیات جاودانی الله یشانی یعنی انجق

عدالت و نصفتک مکافاتی عد اولور .

[۲] قانون مناظره فی انسانیت منافعتک

علیهتمه قولایمی کندیمیزی محافظه ایچون

الیزه و بریلان قلیجه یاره لک دیکدر .

[۳] حسیات انسانیه نیک معتدلجه سی

جهیت انسانیه نیک روحی دیکدر . اگر

اعتدال دین چقار ایسه موجب خرابی

افضا انجمن .

ایشته سرد ایده چکر محاوره شو

خلاصه دین عبارتدر که جزائی اعدامک

الغاسی لروخی حسن ایدن بو لکلر کوردیکی

لرولرک بر خلیسی بو خلاصه حاویدر .

ظفره فلور ایسه حکم مکن اولدینی قدر

مدافعه دین کبرو طور مندی . فقط

دعوائی ده تسلیم ایتدی . اگر ارباب

مطالعه دین حکم طرفی التزام ایدن اولورده

صورت فکری (فقط علم حقوق نظرده

صموع اولاجنی بر صورتله) بالنصوب

طعار جغه قومی ایستو ایسه طعار جتی دخی

آووفاک طرفی بالالزام مقابله دین کبرو

طورمن .

مع هذا مقضای السالیت ومدنیک

ال بیوک بر نقطه سی دیک اولان شومستله ده

من جهة بدویر یله نزه مسابقت کوستر .

دکلر دین طعار جنمز (ان شاء الله تعالی)

بالکریو محاوره الله قالیوب بو یایله ده

سأ بنداری و محاوره لری درج ایدرک

وزمانز حکما سندن بو مسئله حقیقه

ایراد افکار ایدن لک صورت فکر برینی دخی

باز اچقدر .

بیوک فر دریق ۱۷۵۰ سنه سندن

۱۷۸۶ سنه سنه قدر بروسایه قرالک

سکر و جلاد دخی سزک امریکری ایضا

ایدور . خلق سزک بالکر شقیق اندن

قورتلدینی ایچون تشکر ایتدی . ایدی

سز شقی بی اعدام ایتورده مؤبدأ حبس

ایسه کر بر متوال محرر حاصل اولان مطلوبه

(که شقیق سزیدن خلقی محافظه قضیه .

سندن عبارت ایدی) تقیصه کلز . حتی

ینده کر بولمقده منهلری حقیقه یله سز

یوقرکی تقیصه چالسه بوزم . حکم ایتدی !

شونقطه اوزر نه وقت ایتکری کال اهیتله

توصیه ایدرم که بر اومه جزاسی اعدام

اولاجنی جانیله دکل حتی ال کوجوک

قیاضلی بیله نکر ایتدیرن شی حیاتی

الیوب حریتدر بر آدمک حریتی لندن اور

ایسه کر حیاتی باقی قالدینی حالده دخی ارتق

انک هیچ بر شینه اقداری قانز . درن

دیوار اچسندن مجوس و اختلاطنن ممنوع

بولان بر آدم حیاته اولغه بر نزه مقدر

اولور ؟ . حیات حرکانه معلوم اولور .

حرکاتی ایسه فعل اثبات ایدر . بولر

اولدقن صکره مزاده باقی الله محبسده .

اوتور متعلق نه فرقی قانور ؟ .

حاکم

سروبله دیکر سوز برینی دوشوند .

برچک قدر قونی جازدر . فقط اجرا

بیکنده ارمنه ده طاغیر وارد . بوقاعده

عالمه نعم ایدنجه قدر هر کسی اولومه

محکوم ایدن بنم ککی یک جوق حکم

عزرا نیک حکم ایتدینی محکمه حضورده

اولومه محکوم اوله جقدر . بنابرین

خمدی بومستله به بوقدر کرمی و بر مک

جهتک فلسفه سندنه دخی ال بیوک زبیه فی

بیوک فر دریق ۱۷۵۰ سنه سندن

۱۷۸۶ سنه سنه قدر بروسایه قرالک

ایتمش و سباسبالده و فن بر بد و شاعر تنده

افصالی مراتبی احراز ایلر برابر شو اوچ

جهتک فلسفه سندنه دخی ال بیوک زبیه فی

بیوک فر دریق ۱۷۵۰ سنه سندن

۱۷۸۶ سنه سنه قدر بروسایه قرالک

ایتمش و سباسبالده و فن بر بد و شاعر تنده

افصالی مراتبی احراز ایلر برابر شو اوچ

جهتک فلسفه سندنه دخی ال بیوک زبیه فی

بیوک فر دریق ۱۷۵۰ سنه سندن

۱۷۸۶ سنه سنه قدر بروسایه قرالک

ایتمش و سباسبالده و فن بر بد و شاعر تنده

افصالی مراتبی احراز ایلر برابر شو اوچ

جهتک فلسفه سندنه دخی ال بیوک زبیه فی

بیوک فر دریق ۱۷۵۰ سنه سندن

۱۷۸۶ سنه سنه قدر بروسایه قرالک

ایتمش و سباسبالده و فن بر بد و شاعر تنده

تدقیق و محاکمه ایله اول قدر اشتهغال
وقت بولمه قدر نین آیدم غرضه او قومیان
ادملارک بر مشوال محرز بر تفرافی الایسه
السدقیری زمان هیچ برشی آکلامه سدقیری
وبنا برین اصلا تلذذ ایده مدقیری کی انلر
دخی سنک بویه طامدن دوشرکی
باشلامش اولدیغک سوزدن هیچ برشی
اکلامه معز . بسط مقدماتله فکر نسه
جیات تازه و یرمک لازمدر .
اوت اوله در . انسان دوشدیری
یزن قافار ، ضرب مشتی بز کوز قیلدیغی
یزه آچیلور ، حالته قویلمده اوصورتله
حکایه جال ایلم .

افندم ! صوفیدن روخته کاور
ایکن بریکجه بی بالقان سلسله جیانلک
صومونجی جهنده کائن بر کوبد کچرمک
لازم کلدی . موسم ایلک بهار ایدی .
وقت دخی آیک ایلک کچمدی ایدی .
کنج . موسم کنج ! هلال کنج !
ایلدیکم کوی ایسه اورمان دبه نیک مکن
اوله جتی قدر صیق رفوروجینه بونوب
فورونک حدودی دخی اوج جهندن بالقان
سلسله جیانلک افلاکه سرچشمش اولان
پیلری ایله محدود ایدی . هله پید تعبیر
ایلدیکم شیلرک بریسی بیکاره بر یالچین قیبا
ایدی که نظره حلاوت بخش اوله جتی یزه
قلبه ارات دهشت ایدر ایدی . شوقدر
وارکه آخر بر ایچینه بسض کره طایفه
براغری حس ایلدی کی بوددهشت دخی
دهشتلر ایچینه طبعینه بزوع رونق ورین
دهشتلردن ایدی . هائیا انکین بر کرده

تسایم روح ایدر .
[۳۶] انسانلری مشغول انلک فانی
ایلمرینه میدان و یرمک دیکدر .

صباح

یزه کوزلیمی آچام که
یزه آچدم ؟ . . . نصل آچدم ؟
ای فکر ! بوقدر سریع الانتقال اوله ،
مراقارین کرام حضراتنک افکارینی
اوککه قانارق سنک نمائش انک اولدیغک
غراب و چغایی انزه دخی آره ایتمکدر .
بوقدر سرعت انتقال ایله سن دهها میداده
ایکن بر خطه ده منتهایه وار ایسک انلر حالا
میداده قانارق هیچ برشی کورمه ماش
اولور . اک اول افکار مدن کوربه بی آل
بر طام مقدمات بسط و تمهید ایدرک
و بصورتله انلرک طبعینه بی بر طراوت
و یرورک کوزلیمی قیامش اولدیغک یزه قدر
کوتور . اوراه کوزلیمی قیامه بعده آچ ،
قارنیک افکاری سکا بکریمز . سن دایما
الارطبیعت اورزیمه تدقیقات و محاکمات
ایله مشغولسک . هرکون غرته اوقوبوب
بولنقه تدقیقات و محاکماتله مشغول اولان
آدم غرتهده ایکی سطر بر تفرافی کورنجه
درجانی درحال تقدیر ایلدی کی سن دخی
صباح ، سرلوحه سی انتمده بر سنک اک
اولنده ، یزه کوزلیمی آچام که
سوزلیمی کورنجه کوزلیمک اوقوبود ، ایکن
آچیلش اولدیغنه درحال انتقال ایدرسک .
اینجی قارنیک کرامک افکاری بیجه بیک
ضوائل ایله مشغول اولارق انارطبیعتی

دیکدر .
[۱۴] انسانلرک بورکنی هرکسندن
زیاده مصایب نیده لمدقیق ایدر . بونلرک
توتدن دوشمسی بزوع موزان هوادر که
دوشدیکده دوستلرکک صوغودینغی دخی
اراه ایدر .

[۱۳] کوزلی آچتی اولان وسوز
اکلایان آدمه بر شیک لزومی دلایل مقعه
ایله اثبات انک نه قدر قولی ایسه بر یافار
کوره بداهی کوسه نیک اوقدر کوجدر .
چونکه آنک کندیسه دخی اعتمادی اولوب
(دایما کندیسی کندی فکر نیک سوقدن
یله محافظه به جانشینغی جهته) سائری
طرفدن الدایق خوفدن مکن دکل
وازیکنمز .

[۱۴] حکومت مأموریتی انسانی زین
ایدر . فقط ماهیتی دیکدریمز . (باخود
دیکدریمک لازمدر)
[۱۵] ملنرک دیوانه لکی کندی
قانولنرک وعادت و اخلاق نیک قدرینی
کندی قدرله اعلا انکجه چانهقدر .
(بونانولور دقت ایسون)

[۱۶] نام قزاقده جاشان آدم اوله
اونامه اشخاق قزاقش اولیدر .
[۱۷] نام ورتیکر بودیکه اشخاقا کز
دخی بومک لازمدر . (بز بر درجهده به
واصل اولورسک و بر نام قزانورسک کمنزیت
ذاتکراتیق اودرجهدن کوجوک قانارق
طبیعت زمان سن اورتید نامی و یردیکندن
قولوی پیمان اولور)
[۱۸] مستحق اولان آدم بونکون بوی

بویل ارمز ایسه آخر الامر ایته اراور
(بوعصره اراکجه جتی اولور ایسه اعصار
آیدمه البت اراور و بولمه مدینه نین طولانی
تأسیف ایدیلور)
[۱۹] دوروزی به بنامتی عادت اولک
دیکدر . انسان تفکر و تصور یله

یشاملیدر که یشامش اولسون .
[۲۰] هر احق عقل اوکرتک ایچون
کندیسنن دهها احق بوله یلور .
[۲۱] عشق شوق نیاه بکرکده
حد ذاتده زهر و دایما مضردر . فقط بر
حکیم انی استعمال ایدر ایسه انسانک سلامتی
ایچون اک کوزلیمک اولور . مشاغل شاقه
ایله بورغون و باغین دوشمک بکمز زمان
امداد بیزه یشان و ایدمه روح زور قانان

اینجی عشقدر .
[۲۲] حکمدارل پنده هیچ دوستلق
بوقدر . اک یقین قوشوسنی کندیسنک
اک بونک دینیدر .

[۲۳] دنیا روادن عبارت اولدیغنه
کوره سعادت یزه کولجی بر یویا وسفات
دخی قورق بر دوش دیکدر .
[۲۴] انسانک عمری نه قدر اولدیغنی
یعنی فاج باشده بوندیغنی آیلر وسندر ایله
اولجه املی کورده کی ایشلرله اولجملی (عمر نین
سکسان دقیدی خدتمده کچورمش اولان
سکسان ییل یشایلدن دهها اختیار و دهها
تجر به کاردر)

[۲۵] یشیباردر اول آدم که اولوم
یغانهده کندیسنن صکره جابه فاله جقلرک
کندیسی ایچون اغلا به حقلر بی یله یله
بویل ارمز ایسه آخر الامر ایته اراور
(بوعصره اراکجه جتی اولور ایسه اعصار
آیدمه البت اراور و بولمه مدینه نین طولانی
تأسیف ایدیلور)
[۱۹] دوروزی به بنامتی عادت اولک
دیکدر . انسان تفکر و تصور یله
یشاملیدر که یشامش اولسون .
[۲۰] هر احق عقل اوکرتک ایچون
کندیسنن دهها احق بوله یلور .
[۲۱] عشق شوق نیاه بکرکده
حد ذاتده زهر و دایما مضردر . فقط بر
حکیم انی استعمال ایدر ایسه انسانک سلامتی
ایچون اک کوزلیمک اولور . مشاغل شاقه
ایله بورغون و باغین دوشمک بکمز زمان
امداد بیزه یشان و ایدمه روح زور قانان
اینجی عشقدر .
[۲۲] حکمدارل پنده هیچ دوستلق
بوقدر . اک یقین قوشوسنی کندیسنک
اک بونک دینیدر .
[۲۳] دنیا روادن عبارت اولدیغنه
کوره سعادت یزه کولجی بر یویا وسفات
دخی قورق بر دوش دیکدر .
[۲۴] انسانک عمری نه قدر اولدیغنی
یعنی فاج باشده بوندیغنی آیلر وسندر ایله
اولجه املی کورده کی ایشلرله اولجملی (عمر نین
سکسان دقیدی خدتمده کچورمش اولان
سکسان ییل یشایلدن دهها اختیار و دهها
تجر به کاردر)
[۲۵] یشیباردر اول آدم که اولوم
یغانهده کندیسنن صکره جابه فاله جقلرک
کندیسی ایچون اغلا به حقلر بی یله یله

توتورایدی . شدی اوده سستی کشمش .
 قراکلوقده اوقسدر زفری که اولدیم محاک
 اطراف قوشامش اولان و ذکر ی بو قاروده
 سبقت ایدن قوجه تیلری بیه کور مومور .
 اثرده برشی دکل . اثرک اوزاقده . حتی
 طباوب طور دیم اناجک یسله دللرینی
 کور مومور . امان نه دهشت ! ولی
 نه حشیت . جهان بوش برجام قیدسی
 کی کندی کندینه چین چین چینه بور !
 کوم کوم کوملیور !!
 آجق کوزلی می سیلوب میلوب عقلی
 باشمه آلدقن صکره دهشت دها زیا
 آردی . عالدیه دانه هر هج زلم و نشان
 کور میچد طبعک بیه عشی اولوب کش
 اولدی کی برطاق درین درین ملاحظدر
 اطراف آدی . اولیه برحالد انسا نه فنا
 اولیور ؟ آدم کندی وجودن یسله
 عادتا شبهه ایدور .

کوزلی می آچمداشلادم . کویا
 اوزاقده برشی وار ایش ده دها زیاده
 دفته باقار ایسدم آتی کوره بیه جک ایشم
 کی اولانچ قومی کوزلی بیه و بر ایلم .
 ههات ! مد نظرم اولتی دوبا و نه طرفه
 کچمن ایدی که . کیدوب کیدوب
 قراکلوق ایچنده بوغولور و غیب اولور
 ایدی .
 اولدی . الت نهایت هج اولر ایسه
 کندی موجودتی کندی نظرده اثبات
 ایچون برنره آتقد مجور اولم . آدم .
 هله جوق شکر ایشامدن قابه دهشت
 ورمش اولان عظیم فیصدامه جواب

باشمی چی چور مشم ؟ نه اولش ؟
 حاصلی ذات اولدور ایدن خالی اولیان فقط
 دوری حس اولنه میان فاک نظرده چرخ
 فلک کی فر فر دوتکه باشلامی ؟
 مدد الله چلد برقی ایشدن یله دکل . کا .
 قبه آسمانی ایاقلم الشده کور بومور . کا .
 کندیمی قبه آسمانه چیش بولبوم . زمره
 مرغان قولانغدن بالندریج اوزاقلشدیچ
 اوزاقلشدی . کرک هلال و کرک سائر
 اجرام سارویه دخی کوزومک اوکنده
 قراومده باشلامی . زمر مدار اوزاقلشدی
 اجرام قارردی نهایت نظرده زندان
 کسایدی . ارق البروسندن خبیم
 قالدی .
 زده کوزلی می آچام که ایشته
 کوزلی می بوراده بو حالد اچدم . جهان
 یختم کی قاب قرا کسبلش .
 خیرجهانک اودقیقهده کی حالی بویه برکه
 ایه تصویر ایدم . واقعا اختصار
 مطلوب در اما کلام عربده مطلوبدر . بن
 کی دردانی دو کیکمه محل وادم ارایان
 انسان ایچون اختصار مطلوب دکلدر .
 افتدم دنیاک اوله قاب قرا برحاله
 کربنی بالکر قاب قرا اولسه یسه جانم
 قریان . هر طرفه رسکوت ! هر طرفه
 برسکوت ! هابنا ایشامدن بری چارچار
 چاللان قوشلر نه اولدی ؟ « بسالی غلبه
 عشقه تحمل ایدم برک سچما آنا مشاندور .
 دیدم . روزگار بیه طور مش . اشجار
 وانصان و ارزنده قوشلر نیمه خوان ایکن
 باقارلار اراستندن کچن روزگار دخی دم

ایتم .
 ایشته بو حالد ایکن برمدتی قلدانتم
 با اتمک باشلام .
 ایشته بو حالد ایکن برمدتی قلدانتم

بن بو مقام مبارکی کورنجه بو قاروده
 صایدیم قدر دقایق احواله وقوف کسب
 ایدیمه اوزامی یا تمه الارق ککوبیدن
 چیتوب اورمانه کبردم . کیده کیده
 براناجک دیدنه ایدم . اوراده بن دخی
 هم جسم اولان سائر حیوانلر کی باشمی
 زمینه اکرک حسابتمله مشغول اولتمه
 باشلام .

امان بو حال نه حال ایدی ! . وای او
 معبدده نصل برحاله تصادف ایلم . !
 تصوراته وسعت و بر دیکه کانون قلبده ذاتا
 دائمی قلملمه نتمده بولسان آتش عشق
 بالانغمه و کیتدیکجه علوانداز اولغمه
 باشلامی . عطفجه آب کلکون کرم کریمی
 دلی اطفایه مدار اولور ظن ایدرک اکا
 مراجعت ایش ایدم . بویسه برقاندھا
 اشتعالنه بادی اولسونی ؟ اناج دلالدن
 قولانغه کلان هر نیمه صانکه قولانق
 دلکلر مدن قلبه طوغری آتش عشق
 بوسکور بومش . یقینه بولسان صحرا دن
 روزگارک فالسوروب کتور ددی روح فرا
 رایحه دخی آتش اولوق حصلیجه کویا بینه
 ذکر اولنان نغمه ل ایه هم طبیعت ایش .
 سوزک قصه سی واحاله کلام که فارشوده کی
 هلاک اریق هلال اولدینی دخی غیب
 ایدرک « چوق شی یورگی جهنم کسبلش
 اولان ادمک اغز بیک کولکمه سی ده ظاهر
 بویه اولور مش « بیه هلالی دهان آتش
 فشانمک سباه عکس ایش کولکمه سی ظن
 اتمک باشلام .
 ایشته بو حالد ایکن برمدتی قلدانتم

ظهور ایدن فورطنه تک دهشتی دهشت
 اولماقه برار انسانک طبی بیه اندن ملذذ
 اولمی ؟ ایشته بو قیامک دهشتی دخی کا
 بکر بردهشت ایدی . قورونک برجهتی
 غایت کنیش براوه ایه محدود اولوب اگرچه
 کندینه سینته ککش اولان عاشقک
 کوسکنه آیلوب سر بلی و برمش بروصه
 کی اوصه نهری دخی اوصحرای دلکشانک
 صدر زمر دینه آتلی و برمش ایدسه ده
 اورمانک غایت صیق و بکدیکر بیه ملاصق
 اولان اناجلی یوزم مواصت وموانستی
 کوبده بولسان اغیارک نظرندن ستر ایچون
 اتکلرینی کره ک کوزلی اوکنه برده جکر
 وانسان احوالی کوردم بیه یک جوق دقت
 ایدیلدیکی حالد اشته نظر افاح رالردن
 یک کوج حاله ایشی کچر ایدی .
 بزومصامه نه دیش ایدک ؟ . قورور
 دیش ایدک . اواه ! اواه ! . شاعر
 اوله بیه جغ . شعوریمی دروب دوشبر میه .
 جکم . اورمان دکل . عبادتخانه ایدی .
 اوراده قلب صاحبلی « طبیعت » .
 عرض برمش ایدر ایدی . اناج لکر هر
 دالنده رفوش زیننده سر بزمن حیرت اولان
 وخوشک ابتدایی حیرت واتهای عشی
 وغیبو شدن عبارت اولان عبادتداری
 هنکامنده زت خوان اولور یعنی ذاکرک
 ایدر ایدی .
 اوت اوت ! اوراده بویه برعادت وار
 ایدی . حتی وخوشدن اغلبک غلبه
 عشقه آجا کاهی قولانغله ایشیدر
 ایلم .

کسیا شستند، طولانی اعلان سهرت ایدل
 حیوانچیلرک دینی اولانجه سنی آتیج
 برمنوال حمر ممنوم بر سمدن عبارت
 اولدینسندن آتیکه اعلان سهرت ایدرل
 ایدی .
 وای بو تان نه آن ایدی ! نه مؤثر
 بر آن ایدی ! نه تعریف صغیر بر آن
 ایدی ! طبیعتا چهره سندنه حاله بر تبسم
 علامتی یوق . تبسم علامتی دصکل
 طوغر دن طوغر یبه بر حیات اشراقی یله
 یوق . فقط بو علامتک بو اشراقک عدم
 وجودی ایدی که بورکله سوویج ویر
 ایدی . چونکه انسان کال یاس ووجیده
 ایکن شاهد امیدک تا واقعدن عرض دیدار
 ایدورنک اولدیندی آن یوقی ؟ ایشته
 ما یوسنی سوتدیرن آتیج بو خالدر . آکلن
 صکره ما یوسن ما یونک خصوصانه منظر
 اولور و حاصل اولدقد صکره دخی استراخده
 فالور کیدر .
 آتیج بوراده بر حال وقوع بولدی که
 جله دن زاده نظر ایهینی اولجلی ایدی .
 طبیعتک چهره سیاهنده علامت
 حیات کورلستی متعاقب تبسم سیه
 کیلسونمی ؟
 ایشته نور زمان کوجود ایدر بورسکون
 کلدی . هر کسکس سوو بندیکه ده
 سوو بندیکه ده بیجان اولدی . هله بن
 ظن ایشتم که کاش تک قره کونی سندی
 باشلادی . زرا در حال خاطر یبه صوک
 ساعنده بولنان بر کسه تک بر اراتلی ایلیکه
 بورطومسی وعاد ایشتم کورلستی کلدی .

دیر سهرت ایدر ایسه نه قدر بتمون اولور ؟
 بو عموونی ایشته مصلحت ودریغانی اولیج بلک
 ایچون شوقی دوشونکر . فامیلیا کور ایچنده
 کیدن بر چونچ طوغر یبه بر طماعی چوق
 سوو بوسکر بوقسه فامیلیا کور اعضا سندن
 وفات ایش اولان بر ییجی (فرضا) عاده
 حیات ایش اولدی می ؟
 طبیعت ایسه دنیا و ماقیمتک اناسی
 و با باجی . حال بو که صکره دن آکلانه
 کوریه بونک ظن ایش اولدینم فیوینتندن
 صالت نی دکل ذوقلطون اولان هم جنسلم
 دخی خیر ارایش . بعینه نم کی بونلر دخی
 برمدت کیدلر ندین کچک کدن صکره کورلر بی
 آجوب احوال هولانکی صکره نجه خوف
 وحیثتیه برابر آنستقلر ندین هیچ سسلر یی
 چیمار ایدر یق بور یوب قالمسور . هم آنلر
 نم کی بو حال غریب آلی همان ایلک دفعه
 اولدینم مشاهده ایتویب هر کجه کورلر
 ایش .
 بنایرین خرونک نغمه سی اوزر یبه
 بولر یور یور باشلر یی فالدر وغه ویر کور
 شرف طرفه باقر باقر اولانجه سسلر یله
 اعلان مسرتیه مسارت کونه بویله .
 و اولانجه سسلر یله . می ؟ .
 اوت اولجه سسلر یله . بو سسلر ی هر
 زمانکی سسلر یبه قیاس قول باقر . هیچ
 دقت ایچدی کور می ؟ بر مدن یاس و کدورت
 ایچنده بوانلر سوز سوز یلر ایکن نصل کورلر
 بر بسس ایله سو بولر ؟ سسلر یلک یله
 مکدر وهم ده حال مکدر اولدینی بنا هله
 کور بولور . ایشته طبیعتک حیات تازه

هرشی اولو ! جله سی بر ظلت ایچنده !
 هر بر یلک کندی سندن مخصوص اولان حسی
 اویوش . هیچ بر یلک کندی وجود ندن
 خبری یوق . حتی نم یله کندنم خیرم
 یوق !
 اوو یارب چوق شکر ! مکر تون تون
 بالکر فالدمش ! مکر طبیعت غشی اولوب
 کتماش . ککوک بورنده بیلدرل دخی
 کوزومه ایشدی . آرتق بونلرک فارشومده
 کوزلر نی بوشد یوب قیشد یوب طور صر یی
 نم ایچون یانی بر اکلجه اولدی .
 فقط بیلدیر ایله ندن و برده قیادن
 بشفه جهان بنه اولو . هیچ بر یسنده
 حیاتن اکر کوریم یوریم . اورمان ایچنده
 بو یله تک و تها بر حاله عام ایکی ساعت قدر
 فالدقدن صکره مکر بوقار وده تعریف ایش
 اولدینم صحر اشرق جهتی ایش که طبیعتک
 چهره سیاهی او جهتمدن برا آنچانه
 بورطودی . صانکه طبیعتی بر زماندن بری
 فان طومش و چهره سی سیم سیاه کسلیش
 ایش ده شمدی تدریجی کسب ایتمکه
 اولدینمی حیات تازه اوزر یبه چهره سندن
 بشفه علامت حیات کلکه باشلامش کی برطاق
 حالر مشاهده ایدر ایلم .
 بونی کورنجه نه قدر سوو بندیم
 بولوریمسکر ؟ فقط ندن دهان زاده
 سووان اولش . چونکه کوی ایچندن
 بر خروشک شکرانه اولدینم آتدینم نغمه
 ایشتم .
 آه عموونیت عموونیت ! هله نسان
 الدن کیدر مش اولدینمی بر شتی تکرار

ویر می .
 بوجوابی آتیج نه قدر سوو بندیم
 تعریف ایله م . آرتق قیابکا بر اکلجه
 اولدی . آنرکه دلایتمک باشلام . اما
 چه فایده ؟ قیابک بک خدمتی بالکر ندن
 بشفه دهها بر وجودک حیاطه اولدینمی
 ایشتم عبارت فالدی . بوقسه بن سوو بولر
 ایسدم اووه آتی جواب اولدینم ر ایدر
 و نظرمده چیم قرنده بر نقطه دیک اولان
 بر ذلله محاوره ایدر یورم ده بن سوو بولر ایسدم
 متصل آتی نصدیق ایدور کی بر صورت
 تصور ایلر ایدی . بو حال ایچنده ایکن
 بر اراتلی مدهارن لذت ایلایلرک عقله
 شایسته باشلام . کندی لری نه سوو بولسه
 مدهارن آتی نصدیق ایدر کلری و آنر طرفدن
 انقلابات فکر مدار اولور هیچ بر جواب
 آلامد قوری حاله نصل اکلنه بیلدیر یبه
 شاشدم . بو زدن عقیده کلدی ؟ بئلم .
 نقطه فالور ایسه بو عقیده کلدن عظم بر آنده
 یلک شفته قوشدینمی ائنده بس بللی بو کادخی
 کندی بی کش اولدیر .
 تخف ! انسان بو یله تک و تها بر یورده
 فالدینمی و کافه حواسنی اشغال ایدر چک
 هیچ بر شی کورم بکی زمان فکر ی نه قدر
 حارت اولور . چونکه کسه کندی
 فکر تک ایچند کلور . او هر طرفی طولاشوب
 کندی سندن ایش بولور .
 ایشتم احوال ظلت و وحدن و وحشده
 ایکن فکرک دونه طولاشد بر اراتلی اولومده
 قدر کندی . مظاهر اولوم بوندن عبارتدر
 دیم . ایشتم بیک حاله عام بولوش .

کوره بر آندە کی حال اولوب کرة ارضک حرکت محوره به سنه کوره اوکون بیه بحال هر آندە تحولاً بتمکده و رسام نیک نام مایک اوسته سی دکال آندە کی فکر عالی بی دخی ترسیم شویله طورسون خلقی ایش اولان رسام حقیقی «صبح» نایله ترسیم ایش اولدیغی لوحه مذ کوره اورزده برآندە یک صورتلر کوسرتکده در .

کیجه کوزلیمی آچدیغیم زمان کوردیکم حالک مؤخرأ شو تعریف ایدیکم صورتە انقلابینی موازنه ایچون نظرمدە شونی بولاقدهم که طبیعت کیجه کوزلیمی آچدیغیم زمان مشهور شد، اسماعیل حکلمه سنه . او قودیم عرب اورنگی کی صانکه یوزده یوزده کی کوزی دخی فرق اولنه سید جتی قدر سیاه، رعرب نقابی کیش ایش ده صکره نقابی قالد برارق آنتندن چهره آ فنیای شعشع حسن و جلاله عالی جبرده بر اقدیمی زمان کندیسی دخی فارشومده کویا تبسینی کتم ایچون فقر فقر قینار و بوصورته ایدیکمی جبر نفسدن طولانی وجودندە قانک جولانته سرعت و شدت کلدلرک وجهک آلی آل موری مور کسلور و فقط آل دوم دوری به ال و موری دوم دوری به مور کسلوب الیه زخمندانک غمزلی مر کزی و حال تبسیدن وجهنده بول بول عارض اولان خطوط مخمبه و منکمره بوستون موزلا شور و آلیق و بنه ک یوزونک جهات سارسله کردانته طوغری بیلوب کیدر ایش . ایشته کیجه بی (بلا اختصار) کچوروش اولدیغیم اناجک دینده شو حال کورد کدن

ناکسار لر زنده اول قدر قویولشمش کعادنا آتشین دنبله جک بدرجه بی بولش . بوندن صکره اشواک قویوب بنه الیه لوحه دک زمین فرض ایدیکم کزک آچتیق بنه دک بیثنی فصل ایلک ایچون دخی سخاب بارلرک اطرافنی سودیاض برزنگاه تخر برله مش ، ایشته هر سخاب باره بی بولجه ترسیم ایدوب بونلری دخی نظر ملک الیزاده خوشلاجه جتی بر وضعیتده برلشد بروب انظار تحسینمه عرض ایش .

معرفی بالکر بوندن عبارت می ؟ بوق ! بز یوقاروده یکدیگر بنه تناسب تامی اولان الوانی جمع ایش دیش ایدک . دهاسی وار . کوز بیزی براز دها یوقاروبه قالدیرر ایسه ک لوحه نک زمینی دیش اولدیغیمز آچتیق بنه لک قویولشه قویولشه بدرجه بی بولدندن صکره بلوطلرک دخی قویوب بنه سی مورلشمش اولدیغنی کورورز . بوحالده هر بلوطک اطرافنی تخر برله مش اولان بیاض دهازاده و عادتا بیاض کسلدیکندن ولوحه مذ کورده نک دها اوست طرفنده و عادتا قبه آسمانه قدر جهتنده یانغین قرانغه شبیه برقرالی دخی ارالی اراقی لوحه مذ کوره به عکس ایدیکندن آرتق جهت شرقی و حاله کلور که تعریف و توصیفنده قلم عاجز قالمور .

« رسام اوله ایدم ده شونی ترسیم ایدم ، ایدم ، اوده ممکن دکل ، چونکه صباحک شونو تعریف ایدیکم حالی لاعلی تعیین برکونک احوال فلکبه سنه

صوفلیق و برین اوچهره سیاه جهان شمعی نه لطافت کسب ایتکه باشلامدی ، نهرنگدن نه رنگه کبر ایدی ، بر آن اولدی که الوان متعدد بی جمع ایش عادتا بر لوحه حالنه کوردی ، فقط الوان متعدد بی جمع ایش دیدیکم باقوبده بو باجلرک مخلوط قوطیبی کی بر حاله کوردیکمی طنز ایتمکز . الوانده کی اوتاسی بولبر میج هر بر رسامک کاری دکلدز . آتی بر نقاش رسم ایدور که کل بنه سیله سیاهک مناسب اولیه جتی رعنا بیلور . باقکر بن نه قدر بی کوره یلدم :

نقطه شرفده ، زک بو قدر دینله به جک قدر بر بیاضق وار ایدی . آندن صکره نظر کسب ارتفاع ایدیکجه غایت خفیف بنه لکله نصادف ایدر و بو بنه لکلر کویا لوحه شرفک زمینی ایش کی اوزمینه ده و شونده بونه قویوب بنه رنگه بویانمش سخاب باره نصادف البر ایدی . واقعاً

آچتیق بنه بر زمین اورزده قویوب بنه دن عبارت اولان سخاب بارلرک اوقدر مناسب دوشبه جکلری و هبسی بر ارایه کلوب چشم جبرک مر دمک ولهنه اوشبه جکلری دهایی سزک ایچون سلددر . آتیق نقاش الی وایلی فرجه سنی بالکر قویوب بنه به ایتروب ده اوله طوغر سیدن طوغری به صیوایی و بر ماش . بولرک هر بری اورزده هر بیض و عینی اعمال فکر ایش . هر سخاب باره نک اورزه سی کنارلر نه نسبتله ده آچتیق بر بنه الیه بویاهش . اورته دن کنارلر کلهجه بو آچتیق تدریجی قویولشه قویولاشه

« ایوا ، دیدم ، ایکی ساعت اول قورقدیم شی شمعی بایم کله جک ؟ ، دیدم . هله جتی شکر چوق کیدی . بوحال دخی زائل اولدی . مکر وجود جهاتک سیم سیاه کیش اولان قانی تکرار ایشته صجر ایش ایش [۱] نصله بوحالده کی کیدی . هم ده نصل کیدی ؟ باشنه صجر ایش اولان او مر دار قان تدریجی چکلمه کله بر اکتندن حیات تازه نک مقضسی اولان تیز و برق قانده تصویر ایدیه به جکر ضیاعی پیدری یورومکه باشلامدی . آرتق یوزمان عابدین طبیعتک شوق و شطارت لرینی کورملی ! فقط بن آتله قوناق و برماکه باشلامد . کوزلیمی شرفه دیکوب هر قوی هر جسمی دخی وجهه حصر ایتیم . آه ! اوج ساعت اول باقدجه بورکه

[۱] صبح کاذب شرق جهتده . صبح صادق اوله کوریلان آفتاق اولوب بو آفتاق ظهور بیه برابر بنه محو اولور و صبح صادق آندن صکره باش کوسنر . بونک سببی اولدیق ارباب خنون بک چوق شیر سو بیه مشدر . فقط بن بالکر شونی اخبار ایتیم . صبح کاذب عادتا صبح صادقدر . آتیق کوش ایلک ضیاعی نسر ایتدیکی زمان کیجه نک طلعی بو ضیاع بر دفعه لاق اولیق اورزه غلبه ایدر . وضیای شمس آندن صکره پیدری منش اولدیق ذاتا ایلک ضیاع نک ضعیف شد و مش اولدیغی طلعه غلبه جالنده باشلامر .

ویراز دخی کونشک اشعسی دخی میداقر
آراسندن هر خطاستقی یک خط منکسر
اولهرق قیرله قیرله اورمانی شهر آیین
ایور کبی بر حاله فوایدی حیرله عاشا
ایلدکن صکره کویه کلوب حیوانه بندم
ویور کم نه تقریر صیغار ونهده شخر بر مکان
اولور بجه حسابله علواولدی حاله بوله
دوام ایوب کیندم .

فلسفه نیک سرگذشت احوالی

فلسفه و فلاسفه « سرلوحه سیه
بولن مقدم درج واشعار ایش اولدینیز
برند مخصوصده فلسفه نیک هانکی اساس
اوزرینه مینی بولدیغی و بونک موسساری
طرفدن اک بونک اساس اولقی اوزره وضع
اولان بعض دستورلی درمیان بلشیدک .
بند مذکور لایقجه طالع ایلبور
ایسه انسابه رفکر کلور آدم کندی
کندینه در کفلسفه نیک دلائل مسرودسی
صرف حقیقت و داهندن عبارت بولدیغده
کلور بونی افکار عومیده قول ایدریمک
اوقدر مشکل رشی اولوب البته انسانلر
افکار فلسفه بی حسن تلقی به مسارعت
کوستومدر .
حالبو که قضیه بونک عکسند در .
تاریخلرده کورلدیکی اوزره افکار دینیه
نهقدر مشکلاته دوچار اولمش ایسه فلسفه
دخی - هیچ شهید یوقی که شری حقیقتدن
عبارت اولدیغی جهله - آندن آرمشکلاته
نصافی اتمامدر . فلسفه نیک سرگذشت

احوالی کوزدن کجورلی بکه بومشکلاتک
بوصو بانک درجانی تقدیر ایله یهلم .
تاریخ نقطه نظرندن باقارق انقلابات
عالی کوزینه تامشاش اوانلر ایچون اوقدر
تطویل و تفصیله حاجت اولدیغی اوزره
طبیعت مالم بی بشرک حرکات و سکناتی
ایچون برمساک همین قویش و ایشای بشری
اومساک اوزرنده سوق ایچکده همت ایلیان
انسان اوغلی انسانلره دخی آفریندن بشفه
هیچ رشی دعایمکده بولمش بکن اونه طرفده
حیر یاست ایله غرض و منفعت راشه رک
دائما انسانلردن برطاقنی قوانین طبیعت نیک
خارجیه بالاخرچ بولر ایسه ایچنی ایلی
نوعنک حریت نوعیه و شخصیه سی پامال
و کندیلرینی تحت اسارتلرینه ادخال ایچکده
مستقید اولدقلردن بولایده ذکر اولشان
ظلمه مستبدنک تعرض و تدبیرنه قارشو
طبیعت عالم جمعیت بشریه ایچیندن دیگر
برصنفا (عقل و حکمت قهرمانلری) پیدا
وارباب تعدی ایله بجه لشمک و طغیانه سی
بولر اوزرینه طرح ایلمدر .
واقعا بوجاله ککوره عقل و حکمت
قهرمانلری تعبیر ایش اولدیغیز ذواتک
حریت و سعادت عومیده قارشو طوران
اریاب تعدی به یک قولای مقاله ایله بکلری
لازم کلور . ایچنی معنوی نیک ماده انا قارشو
نهقدر قوتی اولایله چکی و قوتی نسلم
اولدیغی حانده دخی بوقوتک تاثيرات
فعلیه سی نه قدر کوجا کله ککندیلرینی
کوستورجی حساب ایلبور ایسه بوقاروکی
لوزم حقیقتده کی نظر لر درحال بشه اشور .

بر فلسفه نیک مبدائی بونالست نیک بیدی
عقللردن اعتبار ایچوب اورواقعه سی
جهل و نادانی ایچینه قاور بولوب کینکده
ایکن مصرره وارض فلسطینه افکار
حقیقت میدان المش اولدیغی دعوا ایچکده
بولدیغیزدن [۱] حقیقت و بدها هته قارشو
حرکت وینی نوچیزک و جوی حریتی غضب
وغارت ایش اولان ظلمه به مقابل طبیعت
عالمک دائما بر (حقیقت جوی) ارانه و تعیین
ایتمی امرنده (هر فرعون ایچون رموسی
وارد) حکم سامسندن دخی معنواوه و دا
طلب ایچکده وشو حاله ککوره - شری
حقیقتنه کندی کندیلرینی مأمور ایدن
فلاسه کی دکل - حتی بوظیفه نظیفه به
کندیلری من طرف الله مأمور بولشان ایلیای
کر امک مصر وارض فلسطین و غیر اونا ایله
چکد کلری تحمل کداز انا و خفاری دخی
فلسفه نیک سرگذشت احوالده تطبیق و تمیل
ایله بیلکده بیز ؟
نصل اولمش ایلی کاور فده حضرت
ابراهیم علیه السلام کی بر وجود مقصدی
جهنمدن نشان ویرن آتسه آتفه قدر
وار مشلر ایلی . مشار ایله اقدمن حضرت
تاریخ نیک اعلان بولدیغی حقیقتنه ایلیل
قدیمی نصل ترجیح ایشلر ایلی ؟
ایلی کندوسنه آتس دوزخ نشانی
کلزار بهشت مثال ایچکده قدر مظاهر
الهدی موجود و همین ایکن بولبله بوقعه مؤثره
وقوعه کلور ایسه بولبله بر حایله جلایله
ربانیه دن محروم و فقط انسانیت و ادبیت
حسبیه همه حال اعلان حقیقتنه مجبور بولشان

[۱] فلسفه و فلاسفه نیکه بر اجمت

بجسارکان فلاسفه نیک درمیان ایشکلری
حقیقت نهمر کزده قالور ؟
ایشه شو صورت موازنه بولر بولور
ایسه فلاسفه نیک قوه معنوی بهسی ظلمه نیک قوه
ماده سینه مقابل نه درجه ده قاله جی
اکلاشله یلور .
دیانت عیسوی به نیک ظهورینه قدر
بونالستاده فلسفه نیک سرگذشت احوالی نه
اوقدر بولکلری باز چایدیجی درجه ده دکل
ایلی . فلاسفه ایچده مقام حکومت قدر
بول بولش و یا خود تعبیر آخره حکمدارلر
میاندنه فیلسوفان مرتبه سینه قدر وارمش
آدملر اولدیغی کی فلاسفه دن برطاقنی دخی
حکمدارلرک دائره خصوصیتلرینه منسوب
بولاندقلردن بولر خلق عندنده الوهیلری
مشهور اولان اله والهدلرک بری کوکی برادان
جناب حقنک اک حقیق برقولی اولدقلرینه
و هیچ بر بونک الوهیلدن هیچ بر بره سی
بولاندینه دائر عادات ستمرا و تحقیر بوالو
وقوعولان نسی ناسدن طولانی اوقدر
مؤاخذه کورمزلر ایلی . حقوق و حریت
عمومیه و سیاسیاته دائر وقوعولان نشر
باتلری عام زر اداره حکومتده بولندقلری
ظالمک تحمل ایله میچکی درجه به وارنجه
اوزمان بونالستان برحق حکومت منفعله به
منقسم بولدیغینه مینی برحق عندنده و چار
عسوبات اواق مقرر دوشونجه درحال
دیگر نیک زودینه فرار ایچک صورتله بقالی
قورتارلر ایلی .
بولن بشفه حریت افکار دن محروم
بولشان خانی نهایت افکارینی تمیل و جناس

سوزى دائما طوغرى و فلسفه نك ختايق
 فذهسى دائما بالان اولسى مامورين
 روحانيه نك منافقه ياردم ايدرايدى
 مع هندا شو صورتلردن مامورين
 روحانيه نك جهالتلى اكلاشلسون ! بولر
 هرلوع طلوعه عارف ادملاز ايدى . حتى
 بوزلر بى نور ايچنده كوسرەك و برخله نور
 ياغد بىرى وسائىر بويكى ككارملار صائيق
 خصوصنده كچيادن پك چوق استفادەلر
 ايدرو خصوصه خسوف و كسوف و ياقو-
 برقى بلدن طلوعى هيت دستورلرله
 حساب ايدوب اولجه خبر و يره نك اعلان
 كرامت ايلرل ايدى .
 بالكر ككندى غرض و منفعل بى
 محافظه ايچون مثلا كوك كورلديسنىك
 و شمشك چاقشنىك مجرد طرف خندن جرجزا
 اولديغى اعلان و بونك ايچون تورات و انجيلدن
 جناب حنك اقوام و ام سالفه بى طوفانله
 و باليدر ملر ايله هلاك اينديكى حفته كى
 قتراتى ذليل اوله بى ايزاد و اتيان ايدوب
 فورتنه و شمشك و باليدر زبائلزنده خنى
 كلنسالده جمع و بوزلردن استفادە ايلد-
 كلزندن اكر بر فيلسوف و باهو ! انسانلر !
 جناب حنك اقوام سالفه بى طوفان و امثالله
 جزا اتىسى بشقه برستله در . بوزكون
 كورديكىك شمشك و كوك كورلديسى سزك
 ايچون عناب اداكلدر . بلوطلر ايچنده
 قواى القتر يقينه نك تقابلندن حاصل اوله
 بر كيشيدر . ديه جك اولديغى آنده « ايشه
 بوزلش خنزيرينه كفرايدى » ديه اوزرینه
 جله ايدرل ايدى .

ايمدى بر كره خنى بونكاه قولاقلر بى
 طولديردقدن سكره ارنى فلسفه نك « باس
 و مامورين روحانيه نامنده هيچ بر بسنىك
 ديات خصوصنده هيچ بر حكى بوقدر اللر
 بالكر صرف اوامر الهية نه ايسه بونى خانقه
 تيلينه ماموردر . ككند بولردن هيچ
 براستدادده بولمك طوغرى بىن طوغرى به
 جناب خندن استناد ايدكر . ديه حقيقت
 دياتى محافظه ايچون ايندكلرى توصيه به
 كقر نظر ليه باقرنه نيمبار ؟ و بول اولدقدن
 سكره مامورين روحانيه افكار فلسفه بى
 اينسنه ديكى كى ازىك خصوصنده نمانعه
 هانكى مزاجه راست كلور ؟
 اك زاده نظر خوتله كور له جك جهت
 شورا سيدر كه بو باياسلر فن عقائده مقدمات
 يقينه و پرايين قاطعه الله مستندال و مثبت
 بولنان برطاق حقيقتك دى علم بى التزام
 اتشملر و مثلاً « فلان باش باياسك و ياخوذ
 فلان عزيزك خبر و يرديكى اوزره بر آدم
 جنوبه طوغرى كيدر ايسه جهنم واصل
 اولور » ديه خلق قانديروب مؤخر افلاسنده دن
 بر بى « جانم اوله لقردى اولر . ايشنه
 جغرافيا شو بولده خبر و بوزر . اينانز
 ايسه كيت كور » ديه جك اولسه « سى
 كافرسنى سن باس افنديزك سوز بى
 جرح مى ايد بوزسك ؟ » ديه جاننه قصد
 اتكده قدر بوزومكده بولشلا ايدى . هله
 فلنكاه متناق خصوصاته بولر اولدقدن بالان
 قاشملر و كندى بالانلر نك علمنده سوز
 سويله يالوره اوزرته انا و جفا اتشملر در كه
 نعرينه صيغر . چاره نه ؟ فلاجه عزيزك

صورتله و بسن حيواناته عطف و اسنادله
 نشر اتكده مجبور اوله جترلردن بودى
 بولانستاده فلسفه نك تزقياته ياردمدن
 حال فالرايدى .
 ديات مسخيه و سوزلده طوغرى بى
 قاتورك ايتى فلسفه ايچون الك بوزك نظام
 و الك بوزك خندار مقامى طومش و فلسفه نك
 جانه قصد اتكده ايچى ديات عيسويه
 بوزوشدر . شوبله كه :
 حقيقت ديات حربت كامله عوميه به
 هيچ بوقدر نمدى و تعرض اتديكى و اتامك
 دى ديات شانندن بولنديغى معلوم و مسلم
 اولوب هر پشمه دنشان بى بشرى بالكر
 جناب ربا العالمينك عبوديته دعوت اتش
 و بالكر اذن استغانه بى و شهره مستقيم
 مادمى و مؤيد بالكر اذن هدايت جليله سله
 اهتدائى و انك نعمته نكر و انك قهرندن
 خوفى توصيه اتش و بونوصيه جليله نك
 ايسه فلسفه به هيچ ركونه مخالفى اولديغى
 و حتى اتشارا دياتن مقدم فلسفه بى بشرى
 بالكر بوقكرى اخذ و انتشار دياتن سكره
 دى بند بالكر بوقكرى محافظه به سوزى
 اتش ايسه دروما كلباسى يعنى خرستيا .
 نلقى عاللك باى نخى صاحبي بولنان بايا
 جنابلى مؤخر اذن حضرت مسكن
 و كاللى نامى الدقدن و اتاجلدين بالانستياط
 او پشمه دنشاه روح الله در كن اىن الله ديو
 عادتا بر الوهيت ربه سى و بوزر كندى
 و كاللى حسيله قوه الوهيه به كندى دى
 ناليت كسب ايلدكدن (. . .) سكره
 فلسفه نك ديات معروض اولديغى كورمس

و بنابر ين فلسفه علميه قايغى چكشدر .
 معلومدر كه عالده حتى و حقيقت خادى
 براز نادرجه در . زيرا هر خادم خديتى
 مكافاتى بگله بوب حالبو كه حتى و حقيقت
 او خورنده ايدلان خدنلر ك مكافاتي دائما
 معنوى اولديغنه و باينى بشر ايسه مكافات
 معنويه به مكافات ماديه بى دائما تزجج
 ادوب مكافات ماده به دى دنيا بى كندى
 استفادهنه مخصوص بر جفتك و انساللرى
 دى او جفتك خادى اتمك عزمنده بولنان
 طلبه به اتباعله حاصل اوله جفته مبنى انساللر
 همان عوميت اوزره منافع ماديه استحصالى
 جهتنى التزام ايدلر .
 ايمدى شو قاعده عوميه دن دى
 استدلال ايدله جكى وجهله صاحبي ايچى
 جناب حتى اولان دياتن بر كره بر آدم اولغلاقى
 البته كجده ككندن و ياخود او بونى عصب
 ايلدكدن سكره ديكر باياسلر ارنى مومى
 الهك دكل ماضى به حاضره حتى استفداله
 دى و قوفى و هرام و نهيده خطا دن
 برى اولديغى و هدايت كندى انده اولوب
 ايسنه ديكى طريق هدايته سوزى ايد-
 بيله جكنى و شفاعت دى آنده اولديغى
 و حتى طوغرى بىن طوغرى به كناه عفو
 ايديه يله رك سالكانى اجتهله دى تشر اتمكده
 حتى اولديغى (مقصدس كتابلر) ناميله
 بر جوق كتابله درج اتشملر بولنديكده
 كرك كندى بىر كرك ده كوجوك باياسلر
 هب مامورين دن بده دن اولدقلرى حسيله
 بر درجه به قدر كندى بولنده دى قدسيت
 اولديغى خلقه لايقيه اكلاشملر در .

جهتبه اشتغال انبیرک بالکر انبیرک
 قسبه اشتغال ابدی . انجمنی بوقسبک
 انجمنه « تفکر » درانک فاشیونوب (کنفر)
 ایدن بعض فلسوفلرک مسابک باطنی
 حقیقتدن تقریب و طردایدلرک صدمه کوشی
 کبی حقیقتدن عبارت بولان قسبی اوقدر
 بسط ابدی که اربابی سایه اسلامیه
 بوسابه ک دخی انضامیه یک بولک کشفیه
 نائل و بنابرین درجات عالیاته واصل
 اولدی .

البروده بر بند مخصوص الله تفصیلات
 لازمسی اراد ابدیه کچی اوزره صنعت طبع
 مالک تبون تبون انقلابی موجب اولقدن
 صکره فلسفه حقه دخی افکار بوسبتون
 منقلب اولدی . بیچاره فلسفه نیک اریق
 اولکی بلاا و مشکلاتدن قوزیله جنه حکم
 ابدی . شوله که :
 بو بر معلوم قضیه درک بذات حقه
 ایدلان روایتا و ذاتک ماهیتی تعینت کفایت
 ایدر بر کیفیت دکدر . مثلا هوزدیک کامل
 فاضل بر آدمدر ، دنسبه بونکله زدیک
 ماهیت مخصوصه سی اکلایسار . کذاک
 هوزدیک جاهل عامل بر کیمسه دره دنسبه
 ماهیتی نسه مجهول فالور . زید قسبی
 علمه نالدر ؟ قسبی جهنده فاضلدر ؟
 جهالی و عطالتی نه وجهه لدر ؟ بورازی
 زدیک عریض و کثیر انخالیله میدانه
 چیتار . بو ایسه زدیک یاقر بر شاهسی
 و یاقر بر فایسبی تدقیقه محتاجدر . بولدی قسبی
 دخی افکار عمومی دن عبارت بر حکم
 اجرا ایدر . حالبوکه صفت طبعک

الهیات جهتی عاداتا طوطی بدین طوطری به
 تزقیات فنون حقه کچی احکامنه دخی کال
 شدله مقابله ایدر ایدی .
 یاده اوقدر اوزاغنه کنکه وانجسه
 الهیوب صیتی طوقوق کشتی اختیار انککه
 نه حاجت ؟ حکم مشهور غالبه ارضک متحرک
 اولدنیغی خبر ویرمسندن طولابی « وی
 بو کافر کتب مقدسه ثابت اولدیغی بیان
 اولان ارضک متحرک اولدیغی اثبات انککه
 قاقشسور ، دیو جنس . تسجین ایدلش
 واول حکم ذوقتون زندان کوشه زنده
 چور بویوب کتشدن .

فلسفه براتالی بوناستاندن عر بستانه
 انتقال ابدی صره ده اسلام عتله دخی
 رحمت و رعایت لازمه به مظهر اوما .
 مشیدی . انجمنی بوسورت قطعاً و قاطبه
 خرسنیا بلق عالنده کی دوچار اولدیغی
 حقارته قیاس قبول ایروب بولک باشلوجه
 ایکی سببی وار ایدی .
 ریجسی اوزناملر اسلام بینده بر بولک
 تفرقه بولنوب تمشدن مجبواز مذهب
 و مسالک اربابی بکدیگر له مجاداه به چشمش
 اولدقلردن ممالک بوناندن کلان و اوده حد
 ذابنده بر طایفه مسالکه منقسم بولان فلسفه بی
 دخی مجاداه موجودیه علاوه ایتماک
 و ایکنجیبی ایسه کیم بیلور اوزمان بولنقه .
 سنک کویجوزدی هانکی سببیه مینی صحیحاً
 صرفاً ایزکاردن عبارت بولان بر مسالک
 الا اول کوزه چارمش بولنقی قضیه بنیدر
 بونکله برابر اسلامیت فلسفه بی
 بوسبتون رد دخی ایدی . واقعا هر

اولدی که فلاسفه نیک اولجه بالکر فکر
 واعتقادله برده هجوم ایدلور ایکن بعد ازان
 جالری بده دخی لغرض ایدلکه ایتلازیدی .
 بوچسبک هر طرفه ده سرا و عدلسا
 مأموری کرورب طولاشوب روما حکومت
 روحانیسی رخصتله نشر ایدلش بولان
 کتب و عقاید خلاصه کچی یاقه لار ایسه
 در حال یاقه باجده ایروب صولومقسنرن
 اعدام ایدلر کلردن اریق فلاسفه انجمن
 هجام فنون شو و شو خفقتلر ایه کیفیتک
 بومر کرده بولدیغی اثبات ایدور . اریق
 فلاخچه پاسک روایت خودسرانه سننه
 ایمان ایدلورمی ! ده بیتک امکانی مجمله
 تبدل ایدی .

بوقاروده دنیش اولدیغی .
 درکار اولان اهمیته مینی بالکر بوراده کل
 هر سطرده تکرار ایدلک دخی بجا وسرا
 بولدیغی اوزره روما کلیسایسک فلسفه
 علمنده کوسترزدیکی شدت هیچ بر شیشه
 مقبس اولیوب حتی دکل بالکر فلسفه نیک

شامل بولنقی اوزره برجهت تحقیقه ایدیکه
 سر بسنی افکار اصحابه یهودی و مسلمانلری
 کندسی کذب و دروغلری بینه ایتلازیدی
 انجمن آشه یاقی و باشی دکرم طاشلوری
 انتبه زمک کی بورکار طایفه مده جق اذا
 و حفارله اعدام ایدلر ایدی . طغارجی
 الحاله هذه فلسفه به کالیله موافق بولدیغی
 دعوا اولان قانونیک اینک حسنا تبندی
 بولان بر کیفیت حقه فارالری بینه بر بند
 مخصوص وعد ایدر .

ایشه خرسنیا نیک ظهور له برابر
 فلسفه بوله بر بیده کرفار اولوب بولدن
 بر دلو یسای قورنار ماسیدی . زرا
 پایاسلر ایزده بولان مکتله ده خلقه ذهنی
 ده اوجو حقیقتده ایکن چلوب فلاسفه ایسه
 ایتلی موعنک بولک کوزل زمانده کندلور له
 اختلاط و انستیدن محروم و مکتلردن
 مطرود اولور ایدی . امدی چو حقیقتده
 ایکن بید ایلدی بر اعتقادی انسان صکره یک
 زیاده صعوبتله ترک ایده بکنسه و علی
 الخصوص حال شیلدن صکره جمعیت
 انسانی خلقک اغلی تجارت و صناعتلری
 یشدن دوشوب اریق تعلیم و تعلمدن واز
 یکدیگر بیده مینی فلاسفه بالکر کامل انسانلردن
 بر مقدار نده فکر لری تقنین ایدلر و حالبوکه
 بولور نه قدر اولسه اریق بولندقلردن اونه
 طرفه کی چوقله حکمه لاعلاج تابع
 بولنور ایدی .

مع هذا حکایه ایدلان صورت دخی
 فلسفه نیک سرگذشت احوالندن اوقدر
 موجب تأسف اوله جق قسبی دکدر .
 اصل بلاسی بولدن صکره ظهوره کلدی .
 شوله که :
 اونا و جیمی عصر قدر فلسفه بینه
 بر درجه به قدر صولوق ایلله جک حاله
 اولوب اذن صکره روما حکومت روحانی
 مقدسی ؟ طرفدن (انکریسون)
 دینلور برجهت تحقیق و تنقیح [وضع
 [۱] انکریسون مرکزی روماده اولق
 و خرسنیا بلق مالک هر طرفه حکمی

کوستايل چکدر .
 زيرا فلسفه نك الهييات قسمي ايکي
 جهته منقسم اولوب برسي عقايد اسلاميه نك
 خلقي بولسان جهندير که بو صورت ذاتا
 اساس فلسفه نظرده دخی مردود
 اولديغندن بونی هر نه زمان خلفه کفری
 دخی اوکرتیلیدر که اجتهاد مهادری اولسون ،
 حکم سامیسی لایقوله تلی ایدیه چک بدرجه به
 واروبده او زمان میدان وقوف و اطلاع
 قومیعی تنسیب الیایسه اکا بزجه برده چک
 و قدر . ایکنجی جهت عقاید اسلامیه نك
 کوستايل کی صورتدر که بونک درجه سی
 فلسفه به نسبتله عال اعمال اولدیغنه و برعالم
 منشرح اولیایده ال بونک فیلسوفه دهه
 فرق یل درس وریه بیه چکنه منی فلسفه نك
 ال عالی بر قسمی اولوق اوزره اتی عقاید
 اسلامیه دن الیلیدر .
 اینسته فلسفه اوروب و عصر بنانجه
 شوندر کرا بیدر کبر سر گذشت احوالی کورد کدن
 صکره الحاله هده زید بزده هنوز وخصیض
 مسکنندن باش فالدر مغه باشلامش و بوندن
 صکره کی سر گذشت احوالی ایچون دخی
 انشاء الله و تعالی طغار جهنرک وقوع بویه چی
 مندرجاتی درجه کافیده اوله جنی مأمول
 بولمشدر .

حريتك ماهيتي

حقتده

{ حکمانک خلاصه افکاری {
 (بدر غزنه سی تفرقه شدن)

قدر هنوز یاردم ایدیه مامش ایدی . اینجی
 بوندن صکره ایدیه چکی درکاردر .
 زيرا مطبوعات نك مطبوعات ایدیه مامشدر .
 برحاله وصولی هنوز اون بش سته ال
 بر کیفیت دکلمر . بوندن قطع نظر دون
 بوسننه حدود لرینی تحیدید ایدیه بیه چک
 قدر جغرافیا بله میدرک زشتوی قونفرا .
 نسنده بو حقوق خصصر ترک ایتمک [۱]
 درجه سننه قدر فنون دن بی بهره اولوب
 معلوماتن الکر علوم دینی و شرعی به
 منحصرا اولسیله تطعیات خبر به دن بری
 ضربک تزییات فیدهنی دخی تحصیله
 جالبه رقی آفرین بز که اوزرندن یارم عصر
 کچمکسن برن الحق معینی مضر واکری بی
 طوع غری ایه موازنه و تمیز ایدیه بیه چک
 درجه به واردمق .
 مطبوعاتن بوندن صکره فلسفه نك
 تزییاته خدمت ایدیه چکدر . زيرا بوفاروده
 تعیین اولان درجه به وارمقله برابر مطبوعا
 نیز سکر اون سننه طرفنده برطاق اوراق
 حوادث و مجموعده ورسائل ایه خلقر نك اول
 قدر تنور عیونه خدمت ایدیه بیلدی که
 بوکون محاکمات فیلسوفانه بی حاوی برندی
 کنندی چکجه و جدانیلر نك محاکمه سیله
 مطالعه ایدیه بیلورل .
 بزده فلسفه ترقی ایدیه چکدر . اینجی
 فلسفه نك الهييات قسمجه تزییاته احتیاج

[۱] جوت تاریخ نك بسنجی جدیده

مراجعت

فلسوفانه سی لایقوله تدقیق اولنورقی اسهی
 نیجیلا ستاتور رکر ایدیش و یاخورد
 بیچاره جلالی وطنله وفات ایدوب نغشی دیار
 آخرده فالش ایدیه کال ططننه ایه درون
 ملکته نفل و دفن ایدیشدر . ده فارت
 ومولیدر ولتر و ساروه هب بوقیبا داندن
 ایدی .
 قطار باب همت انکیز یستورن چیمتیک
 مظام خون خوارانه سی اوزرینه یله
 مسلکندن واز کجه دکری جهته بوقدره چی
 بر اعتراضدن قورقوب نشر یاتیده دوام
 اینش و ارتق رومانک اویشونسنر حال
 وحر کتله ننه خلق طاقت کتوره مدکجه
 و بنابرن کلیسیا مذکورک قوت نفوننی ارتاق
 ازالدیجه فلسفه نك قوت نفوننی ارتاق
 هله اوروباجده عمومی مکتله قدر کبرمشدر .
 استراب اولنور چی جهت شوراسی که
 فانولیک ارباب تعصبی فلسفه نك اشبو
 تزییات سر بیده سنه اولکی کبی جهروشده تله
 مقابله ایدیه چکر برنی اکلاطری اوزرینه
 مذهب مذکورک فلسفیاتی اراده باشلا .
 مشر و کوبا بونک طبیعت موافق و فنون
 حکمییه مطابق اولدیغنی بولمشدر
 فقط امر تحریر بالکر بونرک السنه
 غالبوت اونه طرفنده فلاسفه دخی حق
 وحقیقت اراقتدن کبرو طور مامش و بز
 فانولیک دوستلر دخی شانه شلردر که فلاسفه
 جدیده طبیعت موافق و فنونه مطابق اولوق
 اوزره اینجی دیانت اسلامیه بی بوله بولمشدر .
 واقعا مطبوعات ظهوری فلسفه نك
 عمالک اسلامیه جد اولان تزییاته شمعی به

قدراتی حائزه بوندیق و امتحان میسر
 اوله میسررق شخص واحدک افراد خلق
 فراده فراده بالهنده و یا علیه بنده و یاخورد
 نه لهنده و نه علیه بنده و بانور . اینجی صنعت
 طبع آثار سالفاتی طبع و تمیل ایلدکن
 صکره هر کس اسلافی برر برر حضورینه
 دعوت و امتحان اعتم دنگ اولدیغندن
 بوسورتله بروف کترینه حکم ایدیه رک
 آتشلره اتلش و یاخورد اصلش کسلش
 اولان فلاسفه ذو فنونک نه قدر بوش بره
 خر جاتش اولد قری مدانه چیمش و بوظل
 وغذره آجیدق کسه فالمشدر .
 بوارالق پروتستان ایینی اوروباخلفه نك
 بر درجه به قدر اولسون حریت دینی سنی
 البنه ویرمکه چالتهغه اولسیله بوحال
 دخی یاردم ایدرک فلسفه اوروبالک اکثر
 بر لجه عادتا عومیلنکه باشلادی .
 شوحال ایه برابر نیجی اولنوریکه
 اینای زماندن طریق فلسفه به سلوک
 و کشفیات قدیمی ککندی تدقیقات
 جدیده سیله محاکم ایدن ذوات به برچوق
 اعتراضلردن و استرلردن و خصوصیه
 روما کلاسناک تکثیر و تلغیندن قوزیله مز
 ایدی . بسلی انسان با اولدی کجا کتدی کجه
 قدری بللی اولور حکمی برینی بولوق ایچون
 بویه اولوردی .
 همه مطلفا حکمت بوندن عبارت
 ایدی . زيرا بوسنه تکثیر و تلغین ایدیش
 و وقوع وفاتنده خرستان اینجه دفن
 ایدیه بیلوب ایدیه بیه چکی مختلف ایدایش
 اولان محررک الی سننه صکره آثار

اخوان و طلبك نظر افلاطون رضی اللہ عنہم .
 تاكه كندلیرى مجا كه ایدرك ایستمدكلىرى
 نخبه فی استنتاج اینسونلر . مع هذا بن دخی
 محاكه ایده جكم . كائنات اجمله بالاضافه
 اولدینم تاریخ عومونك مقدمه سنده یامیش
 اولدینم قدر محاكه ایده جكم . فقط ایندكیم
 محاكه نك افكار حكما اولیوب محاكه
 اولدینم کوسسز جكم . حتی كندلیك
 بعض فكریم دخی درمیان ایده جكم .
 الحقیق بولنری دخی افكار حكما دردیبه
 یورویوب كندی فكر مخصوص اولدینم
 قید ایده جكم .
 بو خلاصه بی بو محاكه بی بائعه مجبورم .
 ز پرا هر ملت ایچون اولدینم کی منسوبی
 اولقله مغز بولندیم ملت هر حومه ایچون
 دخی سعادت و سلامتی متكامل اوله ایه جك
 برشی وار ایسه اوده ایچن (افكار حزیت)
 اولدینم حالدله بونك برحق اختلاف ایچنده
 یوز لاتوب كتمنی كورمك كوزلم و بونك
 سوء تأثیر بنه یوز كم تحمل ایدم .
 مقصود بایشلا مفسرین شونیه درمیان
 ایدم كه اشبو خلاصه و خلاصه بی محاكه
 و كندی طرفدن علاونه ایده جكم افكار اوزرنیه
 اعتراض وقوعندن هیچ مناسف اولم . حتی
 وقوعه نمون اولوم . چونكه مقصد
 مسئله نك بانتصیفه صرمه كوشمی کی
 میدانم چیتمسی قضیه سی اولوب بوقضیه
 كرك بنم طرفدن حل اولمش اولسون وركه
 معترض طرفندن حل اولسون یوراسمی
 مقصدی یوزم بالعمس حاصل ایدر .
 « حزیت نهدر »

لازم اولدینه نیدن بحث ایدور . اونه کی
 برعزت ایهسه حزیت اول قدر فیسود ایه
 تقید ایدور كه حزیتك ضمیمان قوجه
 براسارت چیقارلق افكار حزیت پرورانی
 مابوش ایدور . بعضیه برقاعده حزیمه
 مسك ایدرك پارسیده (قومون) نامیهله
 ظهور ایدن حزیت طرفدارلرین دم
 تبیح وحتی تلین ایدور . بعضیه سی
 بولنری انك اعلام بوللق مدخنده درجه افراطه
 وار یور .
 بنمسی یوقدر اختلاف افكار اراسنده
 حزیتك ایچنی هنوز ایتمش بولنان برملت
 نه اولور ؟
 ماهیت حزیت چیتمسه چیتمسه حكما نك
 خلاصه افكارندن چیقار . یوله اولرده
 بالكر برنده به ذهاب اولان حكما نك فكری
 النور یاز یور و اونه کی مذهب صابنك
 فكری یاز ایسه (لااله) بی اوقویوب
 و یازوب (الاله) ی اوقومامه و یازلمتمه
 كرز .
 یوزاده مرادم دعوی علویت دكدر .
 حزیت اوزرنیه بنسار یازان محرزیم
 اعتراض ایدوبه كندی فكریم میدانم
 قوجه جی دكلم . ز پرا فنونك هر طرفدن
 قارشومه چیقندینم وانلری افهام اتمك
 ممکن اولدینم كوروب طور اكنر بنسه
 كندی فكر خود سراله می تزویجه چاشلق
 عیب اولدینم تبلیه جك قدر احق دكلم
 ظن ایدم .
 مرادم عالم مدینه حكما نك حزیت
 خنده کی افكار نه دن عبارت اولدینم

مقدمه

بروقصدینری ملتلك باخصوص ملتز
 اعتمده كنجلیرك اغزنه برایی كلسه
 كزور كه اولكه زنده تلفظ اولنور ایسه
 هر كس در حال او طرفه نظر دقتی قوجه
 افكدر . بو كدلیرى سعادت و سلامت
 مضطه سناك صانكه مهر و امضای امش
 كبی تلقی افكدر اولدقلى كوریه یور .
 بو كدلیز « ملك » « مدنیت »
 « سربستی » و « حزیت » كدلیدر .
 یوز بویك سوزلك افكارده حاصل
 ایدجكی تأثیرك سلامت و سعادت
 محافظه نك اكبوك مدارى اوله ایه جکی
 جهته نقی یوز اولنور بولنری خاتك ورد
 زبان ایدكلىرى كورسه بك ز ناه نمون
 و مستوح اوله خلیرى دركار اولوب ایچنی خلقه
 بولكلری اوزرن و بونك اوزرنیه درس
 ویرن غزتمل دایما « هر غزته حزیتك
 ماهیتندن خبر ویرمك ایسته یور ایسه ده
 انلر بالكلش خبر ویر بولنرین طوغرسین
 خبر ویرمك . دیوسوزه باشلا دینم حالدله
 انك دخی بالكلش خبر و دكلى كوزیور كه
 افكار ترقی یوز انك بو حالدن متأثر فلاجنی
 دركاردر .
 بن بونك بالكلش خبر ویرمكلىرى انان
 ایدم سلوم . اول بازدقلى شیارك
 اساسی فن اوزرنیه منی اولدینم میدانم
 اولوب تا نیا دهاد دخی ثبات ایدم یور كه
 ویرمكلىرى خبر بالكلشدر . ز پرا غزتمنك
 سوبله دكلی سوزلك دكلىك سوبله دكلی

سوزله اولما مقصددر . یوله روایتلر
 بر برینى نقض ایتمك كدن صكره جلمه سی
 بالكلش اولدینم هر كس حكم ایدم یور .
 حزیت خنده شدیم به قدر غزتملك
 ویرمكلىرى معلومك شه موافق دكدر .
 ز پرا بر كره بوبنده بنقله الانلر برك هر
 بری كندلیرى بر فیلسوف اولوب اصلا
 حزیمه تلقی اولان (فیر بولوزی) و
 (سقاووزی) كبی فنونه مر اجتمه حاجت
 كورمكسین و اساسی بونلر اوزرنیه
 بنا ایدرك فن حقوق سیاست و ساره كبی
 فنون میدانم چیقارمش اولان كركدن
 فیلسوفلك فكر كری موازنه به دخی تنزل
 یور مفسرین كندلریندن بر (حزیت)
 میدانم چیقاروب انك اوزرنیه برحق قاعدل
 قانونلر قوجه قدر .
 بونك ایچنده بعض كتاب دیباچه لرین
 اوقوبائلر دخی وار اوللیدر . ز پرا كاه
 اولسور كه فیلسوف مشهور هولادال
 اسپنوزا افكار بنه منی فكر و كاه اولیور كه
 مشارالیهك مقابلی بولان قلاق و سائر
 فیلسوفلك اعتقاد لر بنه منی اعتقاد
 نشر اولدور . حالو كه (حزیت) مسئله سی
 كبی بونك مسئله به باشلوجه و اساسی فكر
 جمع و محاكه ایدره بالكر بر فیلسوفك
 فكر بنه بناء ایراد افكار اولنور ایسه خلق
 ایچون فایده شمنن ز یاده مضرتی اولور .
 اولور یا ؟ برعزت « حزیمه هیچ برقیده
 مقید اولماق مناسی ویره ك حالسو كه
 حزیت بولدن عبارت اولور ایسه عالم ففاهه
 و اراجتمندن بختله انسانلر ایچون حزیت

بوتعمري بوقارده کوسترديکم جمهورک
تعمري قدر شاان قبول اولديني کور بلور .
فقط تخالفين بوتعمري حريتک ماھيتي
تعين ادرک آنک وجوديني اثباتک ايچون
ياپامش اولدقاري جهله تعمري نه قدر
شاان قبول ايسه بوتعمري تعين ايدکاري
حريت اوزر يشه بنا ايدکاري فروعات
اول قدر ضعيفدر .

زيرا بونلر ديرلر که :
ايشته حريت بوله هر شي ياپانک
اولوب انجني بوحريت قوه اجرائيه
عمودن بشقه هيچ ريشته مخصوص
دکلدر . قوه اجرائيه عمويه ايسه
جهاني ياردن و حکماي طبعيه عننده
«طبيعت» ديتلان قوت و حکماي ديفيه
عندنه (خدا) ديتلان ذات حديدر .
بالکراودر که هر ايسته ديکي شي ييار .
بالکراودر که ياپانجي شي اوزر يشه قرار
ويرمکه و قرار ويرک ايچون دوشونمکه
محتاج دکلدر . بنا برين بالکراودر که
کندى کنديسنه صاحبدر . باقي عالده
هر نه که موجود ايسه جله سي حتی (ذات)
بيله اعتبار اولوب (اشيا) نوعدن
قالور . موجودات آنک امريله قداراتک
امريله طورر . بيان ده اودر ياپان ده .
ايشته ککورد بکري ؟ مخالفينک
قوبدقاري بوسدوردن اوزر ده حريتک
قدانته حکم ايتک لازم کلور .
ايشک الهمم جهتي شوکه حکماي
دينيک دخی اعلي بوشکرک ايچندهر .
اعدى جمهور ايله مخالفينک شوبکي

ويريم . ايشته آرزو بورده ايشک
ايچنه کير وينه بورده نهايت بولور .
حالبو که حريت قانونجه باستونى کيمکه
قرار ويرديکم آند کسرم . کسدکن
صکر باستونى کسد بکرمي ايدم فناي
ايدم محاکمه ايدوب حکمي دخی ويريم .
شوخاله کوره ديک اوليور که «حريت
آرزو و مراددن عبارتدر» ديان حکماک
ککري جمهورک قرار يشه نسبتله ضعيف
قالور . فقط اونونمايلى . بوقارده دخی
ديش اولدينز و جهله بوحکما هر حالده
جمهورک اولوب تعمري قبول ايتلدردر .
شمدي برده جمهوره يتون تخالف
اولان ککروه واردر . بونلر جمهور ايله
جهوردن بعضري ميانده حريت آرزودن
عبارتيدر بوقسه آرزو حريت ايچندهر
داخلدر دعواسي نظر دفته البوب
و حريت الشاول انسانک کنديسنه صحابندن
ياشلاديني دخی مبدأ طوقوب آخر
بر بوله کيدرلر . شوبله که :

«حريت هر ايسته ديکي ياپانکلدر
بر آدم هر ايسته ديکي ياپيله چک اولدقن
صکره نه ياپي ايچون قرار ويرمکه نه قرار
ايچون دوشونمکه محتاج اولز . ايشته
حريت بولور . بوله هر ايسته ديکي
ياپيلان آدم حراوله جفتدن حراولدقن
صکره طبعي کنديسنه صاحب و مالک
ديک اولديني کور بيله چکندن ارتق اولدمک
کنديسنه صاحب و مالک اولسني بتکرار
دوشونمک اقتضاي ايتز .
براز دوشونمک چک اولسه حريتک

اوزر يشه بنا اولمش و قانونلري دخی اکا
کوره ياپلندر .
حکمدان بعضري حريت ايچون يشه
بوتعمري تصديقي و قبول ايتديلر .
فقط کور بوتعمري بک منسل اولديني
ايچون آني فيصالتق و حريت حقتده
فکره بر زيه کوسونک ايچون ديديلر که :
«حريت آرزو و مراددن عبارت
اولوب آرزو و مراد ايسه حدود قبول
ايتز بر شيدر . صاحب فکر هر شي
آرزو ايسه بولور . ايشته بوله هر شي
آرزو ايسه بتک حريتدر . و بوله هر شي
آرزو ايدن آدم حردر»

لکن جمهور بولا مختلفده بولدى .
زيرا سيقولوزي يعني علم معرفه الروح
اقتضاسخه هر تقدرا انساني اجرايه سوق
ايدن شي آرزو و مراد ايسه ده فزيولوژي
يعني علم معرفه الطبايع بولايده بر چوق
ممانعتر کوسه بور . مثلا انسان برشي
مراد ايدر . حالبو که قلب رحسي و يا خود
بيتک بر مطالعه سي آني اولمه کوزل کورمش
اولديني مراددن در حال چايديرز حريت
ايسه بذاتها بوقدر مغلوب اولمري .
غايي جمهور شوق قبول ايتلدر که :
«حريت آرزو و مراددن عبارت
دکلدر . اولسه اولسه آرزو و مراد
حريتک ايچندهر اوله بيلور . حريت برده
اوزر يشه بالکرا دوشونمکه بالکرا قرار
ويرمکه قالور . اجرايه قدر وارر . حتی
اجرا ايدکن صکره محاکمه دخی ايتدير .
مثلا بن افانجن بر باستون کيمکه قرار

مادام که محترم حريت اوزر يشه .
اولا حريت نه اولديني آلايم .
حريت نه در ديد بک زمان حريت اصلاً
واساساً نهدر ديمک اولور . بوتعمري
حريتک فروعاتي قائم انجاب ايتز .
حکما همان بالاتفاق حريت اصلاً
واساساً شوسوزله تعمري بيق ايدولر .
«حريت بر انسانک کنديسنه صاحب
اولسيدر . حريت کنديسنه صاحب
اولان انسانک هر ماده اوزر يشه ايسته ديکي
و جهله دوشونميدر . حريت کنديسنه
صاحب اولوب هر ماده اوزر يشه ايسته ديکي
و جهله دوشونان انسانک بر ماده اوزر يشه
دوشونوب دوشونوب ده ايسته ديکي کي
قرار ويرميدر . حريت کنديسنه
صاحب اولوبه هر ماده اوزر يشه ايسته ديکي
کي دوشونان و بر ماده اوزر يشه . ايسته ديکي
کي قرار و برن انسانک اولمديني ايسته ديکي
کي اجرا ايتسيدر . حريت کنديسنه
صاحب اولوبه هر ماده اوزر يشه ايسته ديکي
کي دوشونمک و بر ماده ي ايسته ديکي کي
قرار ايتد برفق ايسته ديکي کي اجرا ايدن
آدمک مؤخرأ اويامش اولديني ايشک
حسن و فحشي دخی ايسته ديکي کي محاکمه
ايتسيدر .
ايشته حريت بونلر ايتش . يعني
بو احکامک ايچندهر بونان انسانه حريت بولور
ايتش . بوتعمري حريتک مرغوب
اولان يعني جمهور حکماک حريت تعمري
بولدن عبارتدر ديدکاري تعمري اولوب
حريتک نه قدر فروعاتي وار ايسه بواساس

بعض تفصیلات آثار الیہ فوٹو کلامت ایسے ہی برطانیہ خراب کتابیات و حکامی
مقدمین و طائخرین لرفضدن آزاد ایڈیلان محاکات معیندی و بعض تراجم

احوال حاو بدو .

مؤلفی

{ اهد و منت }

جزو نومر ویسی

غروشدر .

ایلاک دفعه

اولیق اوزده مخرک ذاتنه مخصوص مطبعده باصلدی .

استانبول

۲۸۸

بوفکره بولان حکامی طبیعت هم علم
معرفه الویدی و هم ده علم معرفه الطبیعی

مزاج ایلاک دراز که .

انسان کافه خوا و حسب ایله برابر

فوزولش بر ماکنده بکوز . دو شخصه

آلتدی قرار آلتدی اجر آلتدی حکامه آلتدی

عقب حاضر واعاده بولسور . فقط بولر

خارجیدن یقوه مخرکه اولدقدن ضحکزه

خدمتاری کوز مرزا . بر ماکنده نصل که

قوه مخرکه آلتد اسولدر انسان دخی بعینه

اولددر . نه زمان قوه مخرکه کوز لیک ایلر

ایسه آلترا اوز زمان خدمتاری کوز لیک .

ظنر طاور ایسه معلولای روی دخی

دودهان دارم کوربا هم چوقی

یکدههان پنهانست در لهای روی

یک دهان نالان شده سویی شما

هلی و هووی در فککنده در لهای

افکار حکمت نذاری قوه مخرکه

خارجیده استاد ایلرک ایلرک بیور مشدر .

واقعا حکمت دینیه کند یسلیتک بر لهای

درجه ده توصیه ایله حکمی بر لهای بیک اولان

افکار تسلیمی قوه به خصوصنده اساس

مستله بی حکمت طبیعه اوزر بنه تأسیس

ایتکلک یک چوق قوت باور . ایچق طنر

قالور ایسه ذکر اولانلنک نسیله بر قادهها

قنوت و یرتک ایچون حکمت دینیه بالکر

جمهوره مخالف اولان حکمای به محتاج اولر .

جمهور دخی افکار تسلیمه اول قدر و بلکله

دها زاده قوت و بر ییلور .

هم ده جمهور ایسترایسه مخالفی جرح

ایله سلجکی کبی حکمت دینیه ایله دخی

فکری اراستند بر یولک مسئله چشیدر اولا
آنی حل اعلی بز او مسئله ایسه حریت

واصلر بوقیدر و قضیه سیدر .

(حریت واریدر بوقیدر)

بزم سوبله مکلکر حاجت قالدیغی

حاله دخی قارین کرام حکم ایلمسولور که

بز حریت ولدوره دیه بکر . اوله ایسه

اولا ووقدره دایرک فکر بی کورولم

واتی بالحا که حر بزمی مدافعه ایلمده

حریت بزم الیزده فالدقدن صکره آنک

اوزر شه ایسته دکر کی ادوه افکار

ایلم .

جمهوره مخالف اولر دیشلر ایله کلا

حریت بالکر نذات احدیته مخصوصدر .

آندن غیریده حریت بوقدر . بزرا قوه

اجرایه عمومی هر شتی همان باقی و برور

اجر ایچون دوشونکده محتاج اولر .

اجرادن صکره محاکمه محتاج اولر .

حکمی اسلامدن برفقه دخی بوقکره

مشکردر . بونیزه دیلر که :

د اون جناب حق هر شتد قادردر .

هم ده قادر مطاقدر . اجر ایچون قرار بر مکده

قرار ایچون دوشونکده محتاج دکلدر .

وکن ، دینیه کبی اولسور . اجر امدن

صکره اجر آتی محاکمه به مجبور دکلدر .

بزرا بایلدیغدن مسئول اولمدر .

بواشکار حضورنده سا احرار شوبله

طورسون انسان یله اول قدر ککوجون

قالور که نبرغه صغیر . کوچک دیکدن

منفصل حریتدن محروم دیکدر . یعنی اسیر

قالور .

حريت ماهيتي حقه حركت خلاصه افكاري (مابعد)
 مباحثه كويش به بلور و افكار نسليم
 خصوصت كندى طرفدن ده ايونك و ده
 قوتلى سندن كوستور . هم ده كوستور بيا ؟
 ياقنر جمهور مخالفيتي رد ايتك ايجون
 خلاصه نه ز به بيلگه در .
 واقعا مخالفين بسوقولور و فزيو
 لوزي نظر دقه الارق انسانك هر قوا
 و حسابنه برابر ماكنده مشابهت دريان
 ايدور و بوماكنده حركتي ايجون خارجي
 رفته احتياجي كوستور . ايجون
 بوسورت ذكر اولان فتره كال تطبيق
 دكلار . چونكه خارجي رفته احتياج
 برجهان كنديبسنده هيج رفته اولامسنده
 مخصوص كبي برشيدر . اما ذات احديت
 بنه كندى مصنوعي ايجنده برشي بارادر
 ايسه كه آتاك ادبي (قوه محرکه) در
 و خصوصيه قوه محرکه نك اواحي بارادر
 ايسه و بولورى مرتب بر ماكنده ديدنر
 انسانك اعضاي موجوده سندن اقتضا
 ايدن بره بر شدر ايسه ارتق ديگر بخارجي
 قوه احتياج فالورى ؟ كيا و حكمت
 طبيعه و هندسه و جراثيق باردميله بايلان
 ماكندي رفته محرکه به مخاجدر اما اكلر
 ايجون حركت دائمه منصور اولد بئندن
 مخاجدر . انسان حركت دائمي حازر
 بر ماكند دكليدر ؟ يعني كافه اعضاسنك
 خدمت ريني كورد بركه مخاج اولان قوت
 بنه كافه اعضاسي كندى خدمت ريني كوره

كوره حاصل ايجون ؟ حتى انسانك وفاتي
 مطلقا عارضى بر سندن ايلور كلوب فرشا
 انسان ايجون عارضى هيج بر سب اولامش
 اولسه حركت دائمه و منسلله كيفيتندن
 وفات ايجون لازم كلورى ؟ بديهدر كه
 جناب حتى انساني (بر نسخه كبا) اولون
 ايجون اودرجه مكل بر صورتله باراشدر كه
 انسانلغتي اجرا ايجون ارتق قوه محرکه
 خارجيه به احتياجي فالر . بواحتياج
 ماديانده ارتور . عقل كي ازعان كسي
 حس كي قوه محرکه انسانك كندى ذاتنده
 وار ايك ديگر رفته صحبها احتياجي فالر ،
 ايشته جمهور مخالفينه بوضولته مقابله
 ايدوب اندن صكره دونه حركه ادي دينيه به
 دهر كه :
 واقعا جناب حتى هر شي اوزر بنه
 على الاطلاق قادر در . ايسر ايسه بونباي
 دكل تكميل ثوابت و سباراتي بر آنده محو
 ويشه اولنده بر بنه ديگر كائناات انشا ايلر .
 فقط جناب حتى بالكر بوردرجه به قدر قادر
 دكلار . ده ايونك قادر در . اول قدر
 قادر كه آن واحده قوجه بر يكي هيت دها
 خلق ايد بيلور . فقط بنه آن واحده
 اوقوجه هيشه اوله بر نظام و برر كه بوقدر
 بك اجرام ايشته دكلر كي سبر و حركت
 ايلدرده هيج بر يسي ديگر يني ايجون ايجون .
 ايشته بونك كي اوج طمله نطقه دن بره
 قوجه آدم بارادر و كندى صفات ذاتيه
 و ثبوتيه سندن بر مقدار شي و برهرك - يعني
 انسانك حريت كامله سني بوضفات ذاتيه
 و ثبوتيه ايجنده اوله رقي اعطا ايلدر - قابر

قويورور . بوسيه ميندر كه جناب حتى
 اصحابه مكافات اشقيه به مجازات تعين
 ايشدر . اكر انسان بويله حر مطلق
 اولامش اولسه ده خارجي رفته حركت
 ايسه حركت واقعه سندن كنديبسي مسئول
 اولونكي لازم كلور . ايشديكي كندالدره
 عادات بر امر مجبرك امرله و قوجولان جناب
 خصوصتده قانونا آمر مجبرك مسئوليتي
 قيبندن اولونكي قوه محرکه خارجيه نك
 مسئول اولسي لازم كلور . برارده ادر نجه
 كيدر ايسه انسان بالكر وجداني مسئوليتار
 دكل حرا اولد قمن صكره جسماني جنابلري
 ايجون دخي مسئول اولامقلفتي نسليم ايتك
 ايجاب ايد بوجي كورد بيلور . بر مجنون
 جنايتندن كنديبسي ايجون مسئول اولونر .
 جناب كندى جنابني اولديني و حال جنيت
 طرفن ايقاع ايداش بولديني ايجون
 دكل ؟ يعني مجنون آني بلا اختيار ايقاع
 ايلديكي ايجون دكل ؟ يك اعلا بر آدم اكر
 حر مطلق دكل ايسه و ايلديكي قباخيلري بر قوه
 محرکه خارجيه نك اجباريله ايلدر ايسه يعني
 اولبايده كندى اختياري مقفود اولور ايسه
 آتاك مسئول طولسي حقييدر ؟ . انسان
 كافه حركتنده اجرادن مقدم كنديبسي
 دوشونور كنديبسي قرار و برر كنديبسي
 اجرا ايلدر و اجرادن صكره دخي كنديبسي
 مخا كه ايلدر اجراتي كوزل ايسه نفسني
 تخمين و چركين ايسه نقيج ايلر . حتى
 كاه اولور كه انسان (حرا اولسي حسييله)
 بر شيني دوشونور . فقط اكا قرار و برر كه
 كنديبسنده صلاحيت بولامن . قرارده

و بر اجرايه صلاحيت بولامن . اكر انسان
 حرا اولامش اولسه ده هرايشده بلا اختيار
 حركت ايتش بولسه بورا قدر اعمال فكر
 ايد بدير كه همان هر شيني باي و بر يسي ايجاب
 ايلر . شوده شانك دقددر كه انسان برسنده
 اولون سنه اولكي بايديني شيلري اونونر .
 انلك تاثيراتي دخي اونونر . اون سنه
 اولكي كوزل بر اجراسي ايجون بكون حال
 منلذ اولور . و يا خود فشا اجراسي
 ايجون بكون حال معذب بولور . اجراتي
 اجرا رانه اولوبنده خارجي رفته محرکه
 طرفندن ايلدرش اولسه انسانك نه ايدني
 بطامسي و بكون بايديني بارن اونونسي
 و عاداتالهو و لب كسي بر صورتله حركت
 ايجسي لازم كلور ايدى . غالبو كه انسان
 بويله دكلار . انسان هر حالده كندى
 افكار بنه صاحبدره
 شمدي حكمت ديني بي تقويه تايد
 خصوصتده جمهور ايله مخالفينك رابلر يني
 مخا كه ايد بوجك اولسه قدي بدير كه جمهوري
 ده قوي كوزورور . زيرا مخالفين هر نه قدر
 كال تسليله بولمقده ايسه زده بونسليلري
 اوقدر افراط اوزره دره خيزن قطع نظر
 شري دخي و زور بيله المصقه و عاداتالهو اولور
 ايسه اولسون بر فارشيزر ، ديكلمه درلر .
 حالبو كه حواس انسانيه نك حسياتيه منلذ
 اولان كند بيلدر . بر آدمك كرك ابي وركه
 فاحس ايتديكي شيلري ايجون دخي بر عاقبت
 كورمسي البته بك مشرور صدر . جمهور
 ايشته بوجهتي التزام ايدور . كندى
 خلفلري و حرا بيلر نك دخي خالقني بنه

صانع مطلق حضرت تبارینه عطا فله فقط
 عمل خیر نیک (ولو که وجدانا اولسون)
 مکاناتی و عمل شر نیک (کذاک ولو که وجدانا
 اولسون) مجازاتی به جناب حق
 ایسته مک ایچون حر بونئی آرزو ایله بات
 حر نیک وجودینی انسان اوزونده بات
 ایستلک ایچون سوزلک بوقدر اوز اولوب
 کیمی اناده اختیار واضطرار کبی شیلر
 اولدیغی و باعقل و ازان کنیدی
 و یا خود کنیدی عقل و ازان ادار ایتمکده
 بولدیغی یعنی انسان نسخه کبر اولدیغی
 ایچوندر . بوقسه انساندن غیر
 هر نه نسبت ایله جک اولسه حر نیک
 وجودی دهها قولی اثبات ایله بیلور .
 برستله مزه حر بی انسه بخش و تخصیص
 ایتک بونی طومش اولدیغی ایچون ک اول
 آتی انسه تطبیق اتمش ایتک . باقک
 حکما حر نیک انسه تطبیق خصوصنده
 اراده حکمت دینیسه بولمسندن طولانی
 اوزایوب کیدن مسئله بی خلاصه شو صورتله
 وجود کدن صکره ساز شیلره نسبتله نه قدر
 قولی حل ایتکده درلر .

کنیدی دیرلر :
 و دنیاده بالک انسان حر دکدر .
 هر حیوان حتی هر اجسام نایه حر در .
 فقط هر کس خاند کوره حر در . چاره
 چندان اولور بله حر در . بولر حال بنده
 کوره ایسته دکدری کبی نشو و نما بولق
 ویری آتوب چتمق ایستار . اگر
 بوزدور نه معاف ایدن اولور ایسه اکا
 اقداری قدر مقاومت و معاف کوسرتوب

بنه چقار . واقعا بولر کنیدی کلریدن
 چقمه قلربی و کنیدی بر بی یاروب چیمشد
 اجبار ایدن بوقوت بولدیغی در میان ایتک
 مکندر . ایچق بوکا جواب و بریلور که
 اوقوت بولر کنیدی کلریدن کلر . بولر
 مجرد اجزای مرام ایچون اوقوتی کنیدی
 استحصالی ایدرلر . ایسته عاده هر جسم
 نایب بولهدر . واقعا بولری بوقوت غالبه
 اوله بیلور که تحت قهر اساسانه اولسون
 ایچق بوقوت اوقوت غالبه حکم حر بی
 دهه از یاده اولدیغی ایچوندر که بوخالده
 حر ک حریت اصلیه سی غصب ایلمش دیمک
 اولور . بوقسه فی الاصل حر اولماسنی
 ایجاب ایتز .
 صنوف حکماک بوقاروه خلاصه
 ایدلان صورت افکار بی بزم مبادیسی
 کوسرتوب اولدیغی محاکمک دوامیله محاکمه
 ایتد کدن صکره قارئین کرام حضرتانی وجود
 حر بی تسلیم و قبول ایله جکری و انسان
 حر طومشدر حر در حر اولاییدر .
 دیه جکری در کلدر .

حتی بی دخی بوقوتی اختیار ایتدم .
 چونکه باهت بوندهر . بی دیورم که :
 - عاده هر نه وار ایسه اگر قلدار
 ایسه یعنی کنیدی وجودینی قلده ایله جک
 قدر بوقوته مالک ایسه حر در . همده حر
 مطلقدر . حتی بی حر نیک بوقوت غالبه
 طرفندن غصب ایلمش قضیه سی دخی
 حساباه قائم . چونکه دیم که حر نیک
 ماهیتی دایره حر بی نه قدر توسیع ایله بولش
 ایسه اوقدردر . بحر اوله بیلور که چنک

بر بر اعراضدن و قاضی بش سانی متروندن
 عبارت اولوب بوحر دایره حر بی بوقدر
 توسیبه مقدر اولدیغندان اوقدر حر در .
 کذاک بحر اوله بیلور که نیت قدرده دایره
 حر بی اوله عقل سر اریجه جک قدر
 توسیع ایتشد . اما ذنبه جک که خارجدن
 بوقوت کلوبده ایتک حر بی شخص اییدر .
 مثلا بش سانی مترو ارتقاعی اوله جق بر چقی
 یاری بزدن قوبار . بو حال آنک حر بی
 اصلیه سنه خلل و برمز اوچون هر حالده
 حر بی اصلیه سی قدر حر در . ایچالندن
 بعد دکدر که بنه اوخر بی بولسون .
 ایسته بو اساسدن قوبوشد قری بی نه
 دیم که هیچ بر ملک فقدهائی حر بی دن
 شکایته حتی بوقدر . هسی حر در .
 زیرا هسی انساندر . انسان قسمی نه قدر
 حر اولق شانندن ایسه هر ملت اوقدر
 حر در . بعض عوارض خارجه ممانعت
 ایسته ده بنه حر در . زیرا عوارض
 خارجه قانون طبیعی بوزامیوب مکر
 انسانی اولدرملی که حتی وجودی قالمقده
 حر بی زائل اوله بیلور . بوقسه آقی
 اولان یعنی آفتده بوانان بر صوبی جریاندن
 کسه منع ایدمز . اوکنه سدیا باوستوندن
 آتار . آتلا بزم ایسه طولانور اقرار .
 حتی بر حوض ایچینه حبس ایسه ل بواش
 بواش بانجخر فاجرا جیلتنی اجرا ایدر .
 حر بی وارد هر کس حر در انسان ده حر در
 و السلام .

حریت تحدید اولتمز می ؟
 حر نیک وجودینی اثبات ایتد کدری

صمرده حکما انسانی حر مطلق ایدرلر بولوب
 قوبور بر مشلر ایدی . بو حال کوره انسان
 ایسته دیمک کبی دوشونه جک ایسته دیمک
 کبی قرار بوردو جک ایسته دیمک کبی یا جق
 و ایسته دیمک کبی محاکمه ایله جک ایدی .
 عیبا انسانک بو درجه حر اولسی ممکن
 میدر . اگر کوره اوزونده بالک نیک انسان
 اولسه بکندر . عاده کنیدی سنن بشفق
 هیچ بر کسه بی کوره یه جکی جهاله کافه
 احوال و حر کانه حر مطلق اوله بیلور
 ایدی . لکن ذنبه بالک بر کنیدی
 بولموب کنیدی کبی حر مطلق اولق لایم
 کلان ک جق آدم بر بولدیغی جهاله انسانک
 هر ایسته دیمک یا ایسته سائر انسانلردن
 اعتراض ایدن دخی بولور .
 مثلا بی حر مطلق بر آدم اولورم .
 اوقدر حر اولورم اوقدر حر اولورم که
 قارشومده کی آدمک بوزونه بر شمار اورمی
 دوشنورم بوکا قرار بوزیم تمام اورمی
 ایستدرم . فقط قارشومده کی آدم دخی
 بزم کبی حر مطلقدر . اوقدر حر در اوقدر
 حر در که بزم کنیدی سنه شمار اور مقلمی
 ایستدرم . ایتمدی اگر حر بی رعایت
 ایله جک بر بی ایسه بی آنک حر بی نه
 رعایت ایدرم اوده بزم حر در رعایت ایدرک
 بو حاله کوره ایکی طرف ک حر بی ایکی طرف
 رعایت ایدی تقابل شماری اورق و اوردر
 مامق خصوصنده کی اختیالار بر بر یسه
 حدود تعیین ایدر . بنده اوامه
 شماری اورام .
 شومالندن آکلا شیله چقمه کوره انسانلر

صهرده حكما انسانى حى مطلق ايدرك قابوب
 قوبوب رشلا ايدى . بو حاله كوره انسان
 ايسنه ديكى كى دوشونه جك ايسنه ديكى
 كى قرار بروه جك ايسنه ديكى كى باباجى
 وابسته ديكى كى محاكمه ايدجك ايدى .
 عجباً انسانك بو درجده حى اولسى ممكن
 ميدر . اگر كره اوززنده بالكر برك انسان
 اولسه مكنند . عالهه كنديسنه نيشقه
 هيچ بركسه بى كوره يه جكى جهانه كافه
 احوال و حركانه ده حى مطلق اوله يبور
 ايدى . لكن دنبايه بالكر بركنديسنى
 بولموب كنديسنى كى حى مطلق اولمى لازم
 كلانك چوق آدمبولنديغى جهته انسانك
 هر ايسنه ديكى يابسه سائر انسانلردن
 اعتراض ايدن ديكى بولموب .

مثلا بن حى مطلق بآدم اولوم .
 اوقدر حى اولوم اوقدر حى اولوم كه
 قارشومده كى آدمك بوزونه برشامار اولمى
 دوشنوم بوكا قرار بريم تمام اولمى
 ايسنم . فقط قارشومده كى آدم ديكى
 بيم كى حى مطلقدر . اوقدر حى اولوم
 حردر كه بيم كنديسنه . شمار اولمى
 ايسنه من . ايمدى اگر حى حى رعايت
 ايدله جك برقى ايسه بن آنك حى رعايتنه
 رعايت ايدرم اوده بيم حى رعايت ايدرك
 بو حاله كوره ايكي طرف حى ايكي طرفك
 رعايت لدى انقبال شمارى اولمى و اولومدر .
 مامق خصوصنده كى اختيار بربريسه
 حدهود تعيين ايدر . بنده اولدمه
 شمارى اولم .
 شومالدين اكلانشيله چفته كوره انسانلر

بر بياغشيدن و قانمى بش ساني متروتن
 عبارت اولوب بو حى دائره حى بى بو قدر
 توسيعه مقتدر اولديغندن اوقدر حردر .
 كذلك بو حى اوله يبور كه نذوقنده دائره
 حى بى اوله عقل سر ارميدجك قدر
 توسيع ايشيدر . اما دنيله جك كه خارجدن
 بوقوت كلوبده ايك حى بى غصبايدر .
 مثلا بش ساني متروتن قانمى اوله جى بچنى
 يارى بندان قورار . بو حال آنك حى بى
 اصليه سننه خلل و بزم اوچن هر حالده
 حى بى اصليه سى قدر حردر . احتمالدن
 بعددكلدر كه بنده او حى بى بولسون .
 ايشنه بو اساسدن قوبوشده بى بنده
 ديم كه هيچ بركه فقماني حى بى
 شكايته حى بو قدر . هيى حردر .
 زبرا هيى انساندر . انسان قسمي نه قدر
 حى اولمى شانندن ايسه هر مارك اوقدر
 حردر . بعض عوارض خارجيه ممانعت
 ايسنه ده بنده حردر . زبرا عوارض
 خارجيه قانون طبيعى بوزامبوب مكر
 انسانى اولمى كه حى و حردى قالمقوله
 حى بى زائل اوله بولسون . بوقسمه آقچى
 اولان بى آفته بولان بوقوبى جرباندن
 كسه منع ايدم . او كنه سد بابا وستوندن
 آتلاز . آتلازمز ايسه طولانور قار .
 حى بى حوض ايچنه حبس ايسنه ر بوش
 بوش بالبخر قاجار جيلنى اجرا ايدر .
 حى بى واردر هر كس حردر انسان ده حردر
 والسلام .
 و حى بى تحيد اولمى حى ؟
 حى بى و حردى ايشات ايندكلى

بنده چيچارل . واقعا بولمى كنديكلى بولمى
 چيقد قلمى و كنديكلى بى بى باروب چيقد
 اجار ايدن بوقوت بولنديغى درميان ايك
 مكنند . ايچنى بوكا جواب بربورلر كه
 اوقوت بولمى كنديكلى بولمى كلز . بولمى
 مجرد اجزاي مرام ايچون اوقوت كنديكلى
 استحصال ايدر . ايشنه عالهه هر جسم
 نابت بولمى . واقعا بولمى بوقوت غايه
 اوله يبور كه تحت قهر اسازنه ايلسون
 ايچنى بوقوت اوقوت غايه نك حك حى بى
 ده ازيدله اولديغى ايچوندر كه بو حاله
 حى بى اصليه سى غصب ايدلش ديك
 اولوم . بوقسمه فى الاصل حى اوله سنى
 ايچاب ايزه .
 صنف حكماك بو قاروده خلاصه
 ايدلان صور افكار بى بزم مباديسنى
 كوستوم اولديغى محاكاتك دواميله محاكمه
 ايندك صكره قاربن كرام حضراتى و حرد
 حى بى تسليم و قبول ايدله چكلى و انسان
 حى بى طوعشدر حردر حى اوله ايدر .
 ديه چكلى دركاردر .
 حى بى ديكى بوقوتى اختيار ايدم .
 چونكه بداهت بولمى . بن دبورم كه :
 - عالهه هر نه وار ايسه اگر قلدار
 ايسه بى كندى و حردى قلده ايه جك
 قدر بوقوت مالك ايسه حردر . همده حى
 مطلقدر . حى بى حى بى بوقوت غايه
 طرفدن غصب ايدلش قضيه سنى ديكى
 حى بى قائم . چونكه ديم كه حى بى
 ماهيتى دائره حى بى نه قدر توسيع ايدله بولمى
 ايسه اوقدردر . بى اوله يبور كه چيچك

صانع مطلق حضرت بى عطف ايله فقط
 عمل خيبريك (واو كه وحدان اولسون)
 مكالفاتى و عمل شريك (كذلك واو كه وحدانا
 اولسون) مجازاتى بنده حى بى
 ايسنه ملك ايچون حى بولمى آوززنده نابت
 حى بى وجود بى انسان اوززنده نابت
 ايله ملك ايچون سوزك بوقدر او زابوب
 كسى ايسنه اختيار واضطرار كى شيلر
 اولديغى و باعقل و ازعان كنديسنى
 و يا خود كندى عقل و زغال ادار ايكده
 بولنديغى بى انسان نسخه كرا اولديغى
 ايچوندر . بوقسمه انساندن غيرى
 هر نه نيسن ايدله جك اولسه حى بى
 و حردى دهها قولمى ايشات ايدله يبور .
 بزميله مزده حى بى انسانه بخش و تخصيص
 ايك بولمى طوعش اولديغى ايچون ك اول
 آق انسانه تطبيق ايش ايدك . بافكر
 حكما حى بى انسانه تطبيق خصوصنده
 اراده حكمت دينيه بولمى طولان
 اوله يبور كين مسئله بى خلاصه شوقوتله
 بوردك صكره سائر شيلره نيسنه نه قدر
 قولمى حل ايكده درلر .
 كنديكلى درلر :
 و دنبايه بالكر انسان حردكلدر .
 هر حيوان و حى هر اجسام نابت حردر .
 فقط هر كس حانه كوره حردر . چابده
 چيچان اولمى بيله حردر . بولمى حال بنده
 كوره ايسنه دكلى كى نشو و نما بولمى
 و بوى آتوب چيچق ايسنر . اگر
 بولمى بنده ممانعت ايدن اولوم ايسه اكا
 اقدار بى قدر مقاومت و ممانعت كوستوب

يشته حريت عموميه لك هم محافظه سي
 وهمه تحديدي الكبريه و انسا نارك حريت
 آخر رعايتهن عبارت اولي لازم كلور .
 هلي هلي اوليه در . حتى ايكي ودها
 حقوق آدمي اينده بگديكر يك محافظه
 حريته رعایت ايدامسي سينه سيله اوزه به
 فان دو كويجه به قدر مشارعتل چينارلسي
 بوني انبات ايدر .

نوعاً حردر . مثلا كوز كنديسنه بالكر
 كوره كي وظيفه ايدمش بولنديغندن اوداره
 حريتي اينجندن طشره چينار . مثلايين
 دوشونك وهدمه هرشي دوشونك ايله
 وظيفه اينجندر . اوده حريتي محافظه
 ايدر . ايدمي اكر اعراضدن برسني ديكر به
 تعرض ايدچك اولسه عمومك حريت
 عموميه سي محافظه لي متعهد بولان هيت
 مجموعت انسان منع ايدر . پرمانه مساعده
 ويرمن كه كينسون ده كوزك برسني
 چينارسون . زيرا هيت مجموعت انسان
 اينجون كوزك دخي لزومي واردر . ايشته
 بونك كي بر جمعيت مدنيه نه قدر انساني
 جامع ايسه انارك هر بري كنديسنك بر
 عضو ايدر .

انسانلارك حريتي تحديده صغير
 يرشيدر . چونكه اوقدر مقدردر كه داره
 حريتي قدر وسع اولسه يراندها توسعنه
 چاليسور وچاليسغه دخي قدرتي كا فيدر .
 فقط اوقدرده عاجزدر كه كندسي حوايج
 حوائج سني نسويه به بله اقتداري كفايت
 ايتز . بوچيري حوايجك كزندن كلور .
 بنا برين سار حراولان حوايلركي مفرداً
 اقامت ايتز . مختصاً نعيم ايدر . انسانلارك
 هيت مجتمعسي ايسه بعض كره ترك
 قابليه نسيبه اولنورده حريت عموميه
 خصوصنده ترك انسانه تشبيه اولنور .
 او بونك انسان كه هر حوايجي اعضاستندن
 بر ايسنه كوردورر . حالوكه هراعضا

« جمعيت مدنيه ايسره كه ركس كندسي
 وظيفه سي اجرا و محافظه ايدرك آخره
 تعرض ايمسون . ايدرا ايسه هيت عموميه .
 لك قوه مجموعسي كندسي بولنديغندن
 و حريت هرعائده قوت و قدرت نسيبنده
 اولوب حالوكه ترك حريك قوت و قدرتي
 هيت عموميه لك قوه مجموعسته مقابل
 اوله ميه چينندن ولوموقه حتى لو كه مؤيداً
 اوعاصينك حريتي لندن جبرانغ ايدر .
 ايشته حكما انسانلارك مجموعت نعشه
 اولان مجبور بولنندن مدني وهر كه وظيفه
 نعايشدن قوانين مدني ووظيفه بي تجاوز
 ايدنك حريتي نزع حقوقندن حقوق جزاي
 استخراج ايشلدر . ذيمك اولور كه انسان
 كندسي عالنده نصل حر مطلق ايسه ديكر
 برهم چنسي مقابله سينده عادتاً براسر قاييلور .

بوكا اوقلور ايسه (حريت حريتي تحديدي
 ايدره تعبيرندن عادتاً حريت ديكر حرك
 حريتي بالتحديد كنداييني بروج اسمايت
 الشاه الور معاشي چيمقه در .
 حكما لك دائماً بوله ايكي غايت متنهاي
 الزام ايدرك انساني من جهة بلا قيد
 مطلق ومن جهة حريميد ايدكلر نه
 ياقه رقي زمام موازنه لي دن فاجر ماملدر .
 قانون قورالارك اعلي ايشك بر نقطه شده
 استقامت لازمي غيب ايدرك در حال ظم
 ودر سبوتلق بولنه صابني ورمكده در .
 حكما دائماً ايكي غايت متنهاي الزام ايدر
 ناكه ايكسناك مابني حين تطبيقه بولنه
 يلسون .

دكلدر ؟ ايشته بولان حريتي تحديدي
 صرفله مبايعه ايدن . يعني كنداييني
 مضرتندن قورقديني آهده تعرض ايدن .
 بيلكسده خرد . ايشته بو حريتي صرف
 ايدرك يعني اودامه مضرت اينجرك آياك
 طرفندن محتاج اولديني اعني مبايعه
 ايدن بيلور . حريته نه خرنه تحديدي
 مسئله سي شو صورتله تصويبر ايدلور
 ايسه اوزمان انسانلري اسارته صوتقتن .
 بن حريتي تحديدي ايش اولوز .
 بم حريتي بوسورتله تحديدي ايشندن
 انسانلارك جمعيتله بشافنده اولان مجبور بي
 ويكديكر يك حريتي تحديدي محافظه دكل
 عاقلا ايله به اولان احتياج عمومي كسي
 كديكر يك حريته احتياج چيري نظام
 وانظام بملكني تأمين ايدن چي در كاردر .
 حتى حقوق جزاييه به بله غايت احرا ايله
 بصورتله جواز نام ورمكده در . باقنر
 نصل .

حريك حريته تحديدي ايدلسني بن
 اولسم شووجهه تصور ايدر ايدم :
 « انسانلر بر بر حريمقه هر
 بر فردي حريمقه . فقط احتياج چيري
 عمومي اولديني وهر انسان نسويه احتياج
 خصوصنده ديكر يك ياردمنه محتاج بولاند .
 يعني اينجون بياردمه انجني نفعه حريتي صرفله
 نائل اولور . « حريته بروج نفعه كدمو
 اولنور . انسانلر دخي هر بري نفعه هيتله
 فوق العاده زمكين آدملدر . فقذ زمكينك
 معامله اخذ واعطايي اخلاص ايتز .
 بالعكس بروج ايدن ايدسي نصل كه
 بر زمكين ايله و بروب آياك مبايعه ايدر
 ايسله بخر دخي حريت و بروب حوايج
 اجرارانه سي مبايعه ايدن . انسانلارك
 اول ديكر يك مضرتندن العين اولغه محتاج

هر كس كديكر يك حريته رعایت
 ايتكه مجبور اولور . نيمه بر آدم اولور
 ايسه كه كسبه لك حريته رعایت ايتز .
 نيمه ناولوق لازم كلور ؟ كسبه لك دخي
 آياك حريته رعایت اعاشي
 اكر دوشونه چك اولور ايسله لك حري
 اولان بر آدمك علميه معين جزاييه كسبه لك
 صلاحيتي اوله مامق لازم كلور . « سزني
 بيجون جرا ايدن سزكر ؟ جمعيت مدنيه لك
 قورديني قانونه رعایت ايتد بكم اينجون سي ؟
 لك اعلا بن حريمقه اولديم جهته سرك
 جمعيت مدنيه كزي ده قانون مدنيه كزي ده

بچون وجودی بی ابیات بیطور ؟
 عام . ایشته اصل بختن بونان
 صبارت اولدیغی جهته بیان ایله حکم اسبابی
 دقتله موازنه چورمگری رجا ایدرم .
 محرردیلان ذوات فاج قسقه تقسیم
 ایدیلور ؟

برگه غزته محرری واردر که بونلر
 بولنیقه مباحشه اشتغال ایدر . حال
 بوکه بولنیقه مباحشه اشتغال بزم کورما .
 مش اولدیغیز بطق فلری کورمکه محتاج
 اولدیغی جهله قادیلر بزم اوقیل محرره
 بکله مک عبندر . بعض غزته لک محرری
 کبی هر عقلمه کلائی یازتی صورتندن
 عبارت بولسان محررلکی بابه تک قوتده
 صاحب قلم احتمال که بزم ایچره دخی
 بولنه بلسون . انجی بزقادی اولدیغیز
 ملاسه سیله حجابز زاده اولدیغندن
 بوبله جهلا بیتی یازوبه دوچار اوله چمز
 محجوبینه تحمل ایلهمز
 بوندن صکره فسونه تاریخه متعلق
 کتابلارازان محرر کلور . بولیش غزته
 محررلکندن ده کوچ ودها آتکلور اولوب
 حتی بزه نمونه اولهقی آره ایتکده بولندیکر
 فرانسه ده دخی بوقیل محررلک وجودی
 لکده ظن ایتمه کمدن بزم بونی دخی
 طلب ایتماکر لازم کلور .

ناشا طغارجقده کوریلان بیدر کبی
 محاکل حکیمانه فی حاوی بندر یازقله اشتغال
 ایدن محرر کلور . واقعا هر کس دوشو-
 ندیکنی یازقله مختار ایسه ده فنون دوشونمکه
 دخی بقانون قومیش اولدیغندن اوقانون

افکار استخفاف کارانلری بویله محرر
 ناندن اولهقی طرف عاجزانه مدن بر مقابله بی
 ایجاب ایشاد .
 اک اول شونی عرض وایان ایلهم که
 محررل بزم قادیلر میاننده ادبیاک ترقیبی
 امر نده بزه فرانسه بی نمونه کوستمکه حقلی
 دکلدرل . زیر کتدیلمک ترقیات
 ادبیلری دخی هنوز اولدرجه بی بولمشدر که
 دیگر بزاتک الله دخی فرانسه تک ارککلر
 میاننده اولان ترقیات ادبیه سی نمونه اولهقر
 کوستمسی لروی بر طرف اولش عد

اولسون . بونجه ملیون نفوسی حاوی
 اولان و خصوصیه اون باره لک رفله
 صاحب اولهقری افضل فضلادن کتیبان
 عثمانیلر میاننده یازدیغی شیلر انذله اوقنور
 ویزاکت و جیسات افکاری حسیله تلقی
 ایدیلور فاج محرر بزم واردر ؟ محررل بزمی
 انجاندن کچورسته لک محرر دنله جک محرر
 بیش نفره بالغ اولمز ظن ایدرم . محرر
 کچان ذوات احتمال که اون بشه بکری بشه
 ولوسم اوتور بشه بالغ اولسون . اگر
 برملت تمکنده ایچون وجودیه افخشار
 ایدله جک محرر بونلردن عبارت اوله جق
 ایسه بزمنده مایوس اولور . اورته بی
 احراز ایدن محررل قادیلر میاننده دخی اون
 بشه بکری به بالغ اولهیلور . اقتضا ایدر
 ایسه امم وشهر تلیله دخی خبر بورد .
 بیلوم [۱]
 اما دنله جک که بوقدر محرره وارده

[۱] بدی سکر قدر بی بزه بیلور
 و طابور .

جیت مدینه بر صاحب بر مگدن
 واوصاحب قوبدیغی قانونه دخی قانون
 مدنیت دیه بیلکدن افکار حریتی محافظه
 ایله مور .
 ایدی حریتک کرک حکیمانک دیدیکنی
 وکرک بزم تصور ایلدیلم صورتده قابل
 تحسید اولدیغی کور کمدن صکره برده
 جمعیت مدینه به وجود ویرلده آورده
 حریتی قودن فعله چیقارالم .
 مابعدی صکره

عثمانلی ادبیاستندن بر خاتمک محرر بی
 موجوددن برسته کوندردیکی
 مکتوب

(عینا دکل خلاصه درج ایشاد)
 فرانسه محررلندن (نوزسان) نام
 خانوگ قوه قلیسی وصفته و فرانسه ده
 بونک امثال دهانه قدر محررل اولوب
 ترکستانده دخی ال قلم طونار بعض خاتلر
 وار ایسه ده بونلرک آثار قلیلر بی بوبله
 میدان انشاره قوبه بیک درجه سته وارملری
 ده پایک حقوق زمانه محتاج ایدکنه وسار بیه
 داتراساننه عنایت بیوریلان محررلک علیه
 ادبیه لری تکرار تکرار مطالعه کذار
 خلوصی اولمشدر .
 واقعا تحریرات بهداری بالکدر دکایته
 حالدن عبارت اولوب طرف مختلصیدن
 جواب طلبی کوسمز هیچ پرسشالی حاوی
 دکل ایسه ده بالکر ذات والار بیک دکل
 اوله دنه بی ارککلرک محرره ل حقیقده اولان

قبول ایتامکده دخی حرم . بن حیوان .
 حیوان کبی بیا به جق برعاده کیدرم .
 شمعی جمعیت بوادی بیه جزایه
 قائمه جتی اولور ایسه بر حرم طلفک حریتنه
 رعایت ایتامش اولور . حریتنه رعایت
 ایتامک بر قیاحت ایسه اوقیاحت جمعیت
 دخی مشنه تک اولور . انجی اوادی جزا
 ایتک ایچون اولانک حریتی رعایت ایدله .
 جک بر حریت اولدیغی حکم اتلی . دعلی که
 اگر حریت رعایت ایدله جک برتی ایدسه
 سن بیخسون رعایت ایتدک ؟ سن شخص
 واحد اولدیغک خالده کندی حریتنه
 رعایت ایدلسنی ایسته بوسرک . بر جمعیت
 حریت عمومیه سته رعایت ایدر لک
 ایستمز می ؟ حریت بحسب الجوه
 برشیدن عبارتدر . سن آتی طابندک .
 ایشته سکا آتی طابند برقی ایچون بوجزانی
 ایدیلور . بوفه حریتی غصب و انجی
 ایچون دکل . ادبا مشندر که ناموس ارباب
 ناموس ایچون مقدسدر . قیرک ناموسی
 قران آمده ناموس قدیری اولدیغی حکم
 ایدله ییلور . اوادی جزا ایتلیدر که
 ناموسک قدر بی اوکرسون . یعنی ناموس
 اوقدر عزیز برشیدر که آتی قران بوبله
 جزا ایدله کجکی کورسون .

ایشته بن تحسید حریتی بوسورتله
 قبول ایدورم . واقعا بیخیه ل بیه بر جیقور
 انجی حکیمانک قاعده قانون اولی اوزره
 وضع ایدکلری صورت مفصل حقوق
 کتابلری مطالعه سندن سیاست مباحثه .
 زندن الا شبله جتی اوزره کیت کیده

میرام (معانی عومسیله) معاشقه
 دیکدر . خبر! . عادتاً مخاطبه . ملا
 طغارجقه کی (کوکرجیلر) بندخصوصی
 یازمق کی . اگر بو بندخصوصی ماجری
 یازمق اولسه ایدم ده محبت زوجیه تک
 درجانی اول صورتله تصور یازمق ایدم
 چین فکری بقادین اولدینجه درحال حکم
 ویریلور ایدی .
 بالکر افکار عومسیله نظرده اولان واقع
 اولوب حالبوکه بزمی ماده وفعلا منع ایدلر
 دخی وارد . ازجهله خلوصوری تک
 باشه وکندی حریت شخصیهه کئیم
 صاحب اولدینم ایچون سزه شو مکتوبی
 یازا یلیم . اگر بزم بریلام یاخود قوجم
 ویاقر نیداشم اولسه ایدی بو اولده اداره
 افکار ایدیمه وحرر بدم برذاته مکتوب
 یازیمه راضی اوله ییلور ایدی ؟
 ایشته شو مر کرده بولسان احوال
 اوزرینه ادبیات عثمانیه فادینلردن هیچ
 برخدمت بکله ماعلی وبنابری بزم فرانسه
 محرره ربی مثال کوسه تاملیدر . اگر
 سزده جیت ملیه وسودی ترقی واریسه
 حلقه تک تریه سینه حصر همت ایدر لیکر
 اخلاق عومیدی تصحیح ائیل . عالد
 حس دیلان شی بالکر حسابات شهوانیه
 دن وارک ایله فادین بینه کی رابطه
 بالکر رابطه زرجیتدن عبارت اولدینگی
 وفتون حکیمه و محاکات عقلمدن فادینلرک
 دخی مستفید اولسی زومنی واخصار کلام
 فادین ایله ارکک بینه انسالقیه هیچ

ایندکلی کی بوسی بقادینده دخی کورلر
 ایدم آتی ده تعیب ایچون انک دخی فضل
 وکائی بونگاه اثبات انسونلر .
 بولدن صکره بورکرک حساباتی زجه
 ایدیلرک زمان بونی تفهم ایچون ایلنه
 برخاطبه محتاج . بزم ایچون او مخاطب
 کیمدر ؟ حکایه ایدلر که شاعره مشهوره
 فطانت خانم زمانی ادباسندن بریسیله
 شمدی بزم سزگله اولان بخش کی بحث
 ایدیلرکی ایشاده سز یعنی ارککلر دانما
 بزه اعلان عشق ایدر سکر . بز حال ووضومنه
 مدافعه ایدیلرک چالده بینه اعلان عشق
 ایدر سکر . ایدی بزم سز اراز محبت
 بولنده شو سوبله مکلرک نصل مکن
 اوله ییلور که بوضورت یه سزک قویم
 اولدیلرک قانون محبت توافق اتمز . بز
 بوردجه مشکلات ایچنده بولدینم ایچون
 اشعار عریزه حساباتری اساس ایدیلورز .
 سز ایدسه کال درجه سز بست بولدینم
 ایچون اشعار بکرده هرل بیل اولسه یه
 مقبول اولور . دیمش .
 ایشته بو قاعده الیوم جاریدر .
 بنابری بزم ایچون ارککلردن مخاطب
 ایشاده ایچون استعدادی مساعد
 کوستمز .
 فادینلردن مخاطب ایشاده هیچ
 مساعده کوستمز . زیرا هم نوعی ایله
 مخاطبه بالکر ارککلره مخصوص برامیاز
 اولوب فادینلرک بکدی بینه عاشقانه برسوز
 سوبله مسمی ال بیوک معیاندن معدوددر .
 اعاظن ایچکر که بو خطاب وخطابه دن

فقط قورقارم که بوسوازانه مقصد
 اوله بیه جستکر . زیرا سوازانه مواد
 معلومه کی بکدی بکرله مقابله دهک اولوب
 حالبوکه بقادینک حسابات عاشقانه سندن
 تولد ایدمک تمکدر سزجه بکده معلوم
 اوله بیه جفتدن بولده ایضاحات ویرگه
 مجبورم .
 اوله حسابات عاشقانه شمدی به قدر
 بزه عادتاً حسابات شهوانیه اولتی اوزره
 زجه ایدیلرک بکندن بقادین اولوله برلر
 کوستمز بک اولسه درحال عشق خلل بذر
 اولش دیه حکم ایدیلور . هم ده اکثر بی
 زهسی ؟ عشق تأثیری ارکک فادین تقریبی
 ایچوب اکیسی اوزرنده دخی حکمتی بدرجهده
 اجرا ایدمکی مسلم ایکن ارککلر حالت
 عشق کندی بیری ایچون تسلیم ایدرک
 فادینلرکی بی ره ایلر و بیچاره فادینلر دخی
 بو حقیقتی قبول ایدلر . بنابر سزک
 صکی محرر ال اول حسابات عاشقانه
 حسابات شهوانیه دهک اولدینگی وهر
 بورک مشهوداتی برحق قبول و محبت
 حسابات حس ایدر ایدسه اکا حسابات
 عاشقانه دیلوب مثلا صوری جاغلاان
 وحدودینی افق سیهه قدر اصال ایدرک
 اولاده زمینی آسمانله باغلاان برجهزاده
 وقت غروبده بولنه رق حالت غروبی برحق
 عاشقانه ایله تماشا ائیم حسابات شهوانیه دن
 بون بون بشفه بر کیفیت ایدوکنی افکار
 عومیده اکلایلیسکر که برارکک بولله برحق
 کاغذ اوزرینه قویدینگی زمان تعیب ایدلر .
 کدن بشفه فضل وکائی بونکله استشهد

تختنده دوشونمکدن دخی محروم .
 ایشته شواج قسم محررکی شمدی کی
 حالده بزه ارامق عبث اولسوب بولری
 انشاء الله تعالی اثاث مکاتب رشده سندن
 چقیق بقی و شمشه بک شاگردان ایچنده
 بولور سکر . شمدی محررک بزه دردی
 نوعی قانور که بورک بیک حسنی کرک
 رومان وکرک تیار و طرزنه ویاخود بعض
 بند مخصوص ایچنده تصور وحرر ایدلر .
 بوقسم محررک بزه ایدستلر کی قدر
 وارد . ایچتی بونک دخی برحق
 مانلردن قورلدینگی بوقدر که میدان نیوته
 قویستی امکان بولسون . ذات والای
 ایدیلرک بیک دخی انکار ایدم بکلی
 اوزره بزر فادین وعلی الخصوص عثمانلی
 فادین اولدینم جهنمه نه قدر جاهل
 بولسه یه بزمه بورک وارد . بویسه
 حیوانتی خاصیتدن اولوب بالکر بزه دکل
 هر حیوانده بولدینگی کی حساباتک منجی
 دخی بورک اولدیندن دهک اولور که بزر
 دخی هیچ اولر ایدسه طغارجنده حالری
 وحرری حکایه ایدیلر قرتخدلر کوکرچیلر
 قدر حسلی بخلورق . شو قدر وار که
 حسنی برفعال ایشده بکرده ایدساک وانشاک
 فطرتی عی وعلو نفسی ایچون عشق دخی
 روزگار مایه سینه کجه بکدر . ایدی
 بزم مکلنده بقادینک حسابات عشقیه
 کوستمی بقدیر تمکلی برشی اولدینگی
 موازته بوزام بکسر ؟ اگر بونی موازته
 بویه ییلور ایدسه کز بالده عرض ایدیم
 مولتی هب بوموازانه ایچنده بولور سکر .

اولك اياقلىرى و بونلرك يازمقلىرى ال كى
 بصورتده اولوب بونلرى ال مقامده استعمال
 ايدر و ارقه اياقلىرى ايسه عادتاً قازا باششه
 كيزه ديكندن انلرى دىخى صوده بوزمك
 خصوصتده استخدا م ايلر . انجق اولك
 اياقلىرىنىك قيصه اولسى قرده سرعت
 سيرينه مانع اولوب ارقه اياقلىرى ايسه
 بوزمك امر نده يك زياده ايشه يارادىغندن
 فوندوزك يوزمكلى بوزر كلندن زاده در .
 صوده بوزر ايك قوروخنى دىخى بعينه
 دوش كى استعمال ايدر .
 فوندوزل ك بونك عملياتى جميته اجرا
 ايدرك عمليات خفيفه هر فاميليا كندىسى
 اجرا ايدر .
 بونلرك ياز مومستده ايكى اويچ بوزى
 برهن انسان و عمارتدن خالى بونان بر صو
 كسارنده طوبلا توب تماشاسى عطلر
 حيرت و ذهنتلر طوزغونلق و برن شهرلىرى
 و ياخود كو بلرى بنا و تشكىل ايدرلر .
 شوبله كه :
 كندىلىرى بهمه حال صو ايچنده
 تعينه مجبور بونلر قندرنن اكر طوبلا توش
 اولدقلىرى ساحل كول صوبى كى تزايد
 و تناقص ايتوب ده داتما بر حالده قانور راكد
 بر صوايسه اورده لك اول بلرلر برسد
 انشاسيله اكنفا ايدرلر . بوق اكر صو لرى
 تزايد و تناقص ايكنه مستعد اولان بر نهر
 ساحلنه انشاسرا ايسه نهر لجر استمه نمود اولق
 يعنى بر ساحلندن ديك بر ساحلنه طوزغرى
 قطع ايدركى كينك اوزره بريند انشا ايدركى
 بوضورتله صوبى شيبوبوب كندى لورى ايجون

فوندوز
 (نام حيوانك احوال غريبهسى)
 حيوانك بعض صفتلر نده اولدقلىرى
 فوق العاده حاللر مشاهده اولور كه انسان
 عادتاً شاشارده قانور . حتى براز انصافى
 اولان انسانلر اوقيل حيوانلرك يادىغنى
 ايشلرلى و موقوق اولدقلىرى شبلرلى نظر
 انصافله معاينه ايدر ايسه كندىلر نيك
 خصايص انسانلر ينه اولقدر مغرور
 اولور قى براز بلكلرلى صوبه ايند برمك دىخى
 مجبوريت كورور .
 طهارت جغزنده نهدى به قسدر بعض
 حيوانلرك احوال مخصوصه سندن بحث
 ايدلش . و بونلرك احوال غراب
 اشماللى خيلدن خيلى نظر دقيرى جلب
 انجش ايدى . ايمدى فوندوز دىلان
 حيوان دىخى احوال مخصوصه سى نظر
 دفته النجق حيوانلردن اولغله بونسخه مزده
 دىخى اندن بحث ايكنه لزوم كوروك .
 فوندوز هم قرده و همده صوده ينسار
 كيدن بيوك و كوپكه قريب بر حيوان
 اولوب حتى ايمنه «صوكوپكى» دىخى ديزلر .
 باشنك شكلى عادتاً فاره باششه ايدرر .
 چكسى اوزنجه اولوب اولك ديشلرلى
 دىخى التى بدى ساتتى . موزو طولنده در . بو
 ديشلر فوندوزك هم سلاخى و همده نظر حيرته
 چار بار بصورتده كى انشالت واقعه سنده آلت
 مخصوصه سى اولوب اولقدر قوتلى و اوردرجه
 كسكىندار كه اقوام وحشيه بونلرى عادتاً
 يچاق مٹابه سنده استعمال ايدرلر .

المه توفيق قبول انجان مباحث منكرانه سنده
 استعمال اولدقلىرى ناه اسلام بونكلى سوه
 تلقى ايتسدر . لغت عربده «حكمت»
 لفظى «فلسفه» كلمه سندن مراد اولان
 معنائى بكماله افاده ايلدكندن و «حكمت»
 اسلاميه «ديلمبىكى تفديرجه مطلوب»
 نجامه حاصل اولدقندن فئابعد عبارته كوزده
 بونعمه سى استعمال ايتكز اهل اسلام
 كتر هم الله تعالى ال يوم القيام ايجون ميمونىق
 مستوجب اولور . والسلام على من اتبع
 الهدى .
 سزنجين اولان خواجهدردن
 برسى
 «نسكر»
 «فلسفه» لفظنك كتب اسلاميه ده
 سوه تلقى ايلدكينه قدر دقت ايد ماماش
 بونلر نده ناسفله برابر طفا رجبى مندرجاتك
 علما بينده دىخى بوزرجه حسن قبوله مظهر
 اولدقلىرى و باخصوص طر فلا ندن بر مثال
 محرز ايقاظ و ارشاد ايلدكينه صورت
 مخصوصه ده تشكر ايلرم .
 بونلر نكر «حكمت» و «حكمت اسلاميه»
 تعبير بى استعمال ايدرك علماى ذوالاحترام
 حضرتائمه تبعه بن دىخى «فلسفه»
 تعبير بى موقع نغزده استعمال ايدكيم .
 بر فكر عاجز نمكن دكل كه قصور و خطا
 ايتسون . توجهات عموميه بوبله يار
 و ياور اولديدر كه هم سهو ياتى تحيح
 ايتسون و همده ايشك دها ايلور بى ايجون
 جرات و برسون .
 (احمد مدحت)

مكتوب

مدحت اقدسى به
 اقدسى اوغزل
 طفا رجبى بعض بر بند ايله
 اسلاميتك فلسفيان جهتي خفته بحث
 انگده اولدكلك احكام شاعر اسلاميتله
 اراسنه اولنر زنده داتما صورت قبولده
 محاكمه ايلكلك اولوب انجق بو كا
 «فلسفه اسلاميه» تعبيرى شو «فلسفه»
 سوز بى بر كره كراهتله ايتش اولان
 قولاقلى طر مالا ديكندن بونعيرك تبدلىق
 علما دن براق ذوات علما نك انما سى اوزر بر جا
 ايدرم . واقعه فلسفه لفظى الفاظ بونا يديك
 «فيلوصوفيا» لفظنك مستعرب و كتب
 عربيه ده دىخى مستعمل ايسده ده بولفظ
 اكثر فلسفيانك شريف غرامى اسلاميه

اوقدر چابوق انشا ايدلر كه بوبله بربندك انشاسى ايجون برآيدن زاده چاشمير !! . ايمدى اشوعليات جسيمه ختامولمقدن صكره ارتق فاسلار كنديلر نيسه مخصوص اولان خانهرى انشا نيمك مابشرت ايلر . شوييله كه :

بو خانهل على العموم كار كمبر اولوب صو ايجنده انشا ايدلور . شكل مسطلمرى دالما مامور و يا خوديضى اووب اوزرى دى ثابت منتظم رقيه ايله مستورد . خانهل بر قانان اوج فانه قدر در . ارتقاعى ريمتودن زياهه اولوب قطرى ايسه بر چيقي متويه واربر نيك ديوارى دى بام مترو عرضندن اشاغى دكلدر .

بوخانهلرك ايجى قيوسى اولوب بر ييسى قره وديكرى صوجهنه مخرج ومدخل اولهرق استعمال ايدلور . بناكلا طاشندن وقومندن يابلس وقبندك اوزرى دى مرمم كرى كى قابلوب فاله جوق جوق بر نوع طوبراغى اطرافدن واوزاق محلودن چلبه صوقا نمش اولديغندن نه بيمور كار ايدر ونهده فوتونه دن قورقار . هله صورت انشاسنده اول قدر تناسب وانتظام واردر كه اولور اولر بر ديوار جينك بوقدر منتظم بر بنا يابيله كچكى انسان تسليم ايده من . بر موقعه بكرى ايش قدر خانه دن عبارت بر قوندوز قريهسى كولوش وهر بر خانهه بكرى اوتوز قدر قوندوز ساكن اولديغى مشاهده قلمشدر . ديك اولور كه عاذا بر انسان ك و يى قدر ايش . بو عاقل حيوان كلابرى و انبار يى خانه نساك ايجنه

نه دريسكر ؟ بوقدر بيك سسته دنبرى دائرة مدنيتده يشانل انسالر دى برنورسد چكه چك اولسدر ايجن قوندوز قدر فوق اوله بيلورل . حتى قوندوزلك سدي قدر هيچ كوزل سد بر كويده يابلامشدر . قوندوزل سدل نيك رصانت ومثاقيله برابر حسن و تاساسي دى بولديرمق ايجون فاعده معمار به به كالبه دقت ايدلر . بر كره مجراى نهره تماميله عمود واقع اولوش و بر خط مستقيم اوزر ينه وضع ايداشدر . ثانيا سداك اوست طرفى يعنى صلوبى منع ايدچك جهتي عمود وقام اولوب الك طرفى دى صوبك آقنديسنه مقاومت ايدچك بر صورتده مبالدر . اول قدر مبالدر كه زمينه اوزر قدر عرضنده باشلاش اولان سد صوبك الك طرفندن مائلا بوكسهل بوكسهل صوبك سطحنده اوج قدر عرضنده ايدر . ناكلا قانقلر او قدر منتظم قاقلمشدر كه هيچ بر ييسى ديكردن اوزنلى قيصدلى دكلدر . ايمدى بوقوى رصين سدايله صوبى شيشر دكلدر صكره اوزرندن مياهلك جربانى ايجون بوقاق قابوچارل ونهر تر ايد چكه بوقابولرى اچوب و بيوتوب تناقص ايد چكه قابله رق و طيقا رق بنداك اوست طرفنده صوبك عجمنى دالما بر درجه ده مجا فظله ايدلر . طوعر ييسى انسان بو بندى كورسه جوتسندن بارماغى اغزنه قالور . بو كا نسيته كو بيلورلك ايد قلمرى در كمن بندى عاذا نظر نفرت و حقاظه كور بيلور هم ده قوندوزل بوقوجه بندى كال عجزلر بله برابر

وسهوتله ماراللك بوبك اناجك يانته قدر كتورلر . اشوب سد ويند علبانى ايجنده الك كوچ ايش بوقاق بيلورى ديككلدر . چونكه بيوك اناجى صوبه بوبلى بو بنه بونور بر مش و سداك ماسنى بوسورتله وضع ايش ايسه زده فاقاز بيلورى ديكك ايجون طوقق ككچى قوللانغه مستعد التلرى اولديغندن برطاقى صوبك ديبته طلالارق اولك اياقلا رله برى قازار و جوقور يابار وديكرى دى صوبك اوزرندن فاقاز يى چوقوره مجازى كتوروب بعده عموداً وقاما وضع ايدرك ديكر قسمى دى قردن طاش و طوبراق طاشبيرق صوبك ديبته اولان چوقوره طولدير و بوسورتله فاقاز يى تقويه و رصين ايدر . الر نيك كوچكلكنه قواز يى ديكك زنجلر نسه قانلانجه يله چك قدر قوفولرى اولديغنده كوره بارى بر ايجى فاقزيسله ايش نمش اولسه بنه نه ايسه نه . ماراللكر بيوك اناج كنديلر بنه اس الاساس اولوق اوزره خدمت ايدرك فقط فاقاز بيلورى دى بوز قدر اولان نهرلك بر اوجسندن ديكر اوجسه قدر صيق صيق ديكرلر وياكزر بر صره سله دى اكفنا ايجوب صوبك ديبنده اون ايجى قدر عرضنده بونان سله بر قاق صره فاقاز يى قاقارلر . فاقاز بيلور بوسورتله قاقلوب بنداك من صكره بنه اورمانه كوره لك دال وچال كسوب كتورلر و بونلره فاقاز بيلورلر بنه اعلا رچيت اورلر وضايت چينك ايجنى دى طاش و طوبراقله طولدير بوب بندى كال ايدلر .

بركول تشكيل ايدلر . بونلرك الك بيوك مهارتلى اشوب بندى انشا ايجلر ايدر . زير ايدمد كورك طولى طقساين بوز قدم و عرضى دى اون اوباش قدم اولديغى جهتهل جسامه نجه او كوچوك حيوانلره بالنسبه يك جسيم اولديغى كى منانت و رصانجه دى انظار دى جلب ايدچك درجه ده در . اشوب صدى تاسيس ايجون نهرلك صبح اولان بر يى انتخاب ايدلر . بعده اوجوارده جسيم بر اناج بونلر ق بواناج لاقل بر انسان وجودى قانلغنده اولديغى حالده او كمين دشلمر ليله آنى آر بر زمان ايجنده كسه لك صوبه و حتى ايسه دكلرى بروضعنده يعنى مجراى نهره عمود اولديغى حالده دوشورلر ودر حال بيوك و كوچوك دالربنى بوماعنه باشلارلر .

بوقاروبه بونلر جمعيله رويت ايدن كلربنى بيان نمش اولديغى عليات جسيمه سى بونلرك انشاسى قضيه سى اولوب ايجلر دن بر مقدارى مذكور بيوك اناجى كسوب بوماعنه مشغول اولد قلمرى صره ده ديكرى دى كيدوب اطرافى واكنا فادن باجاق قانلغنده سار برطاق اناجلى كسرلر وانلرك بر اوجنى سيورلديوب عاذا هبسى بر بوبده بر قانلغنده منتظم فاقاز بيلور ايدلر . بوقاز بيلورى نهرلك كنانر نسه قدر قردن اولك اياقلا رله و كال نمش و مشاقله چكوب ككوره لك كاملا قردن نقل اناكسه قوللى كفايت ايجدىكي جهتهل بر كره صوبك بنه ايدير دكلدر صكره ارتق صوبه واسطه سله

بوقاروبه بونلر جمعيله رويت ايدن كلربنى بيان نمش اولديغى عليات جسيمه سى بونلرك انشاسى قضيه سى اولوب ايجلر دن بر مقدارى مذكور بيوك اناجى كسوب بوماعنه مشغول اولد قلمرى صره ده ديكرى دى كيدوب اطرافى واكنا فادن باجاق قانلغنده سار برطاق اناجلى كسرلر وانلرك بر اوجنى سيورلديوب عاذا هبسى بر بوبده بر قانلغنده منتظم فاقاز بيلور ايدلر . بوقاز بيلورى نهرلك كنانر نسه قدر قردن اولك اياقلا رله و كال نمش و مشاقله چكوب ككوره لك كاملا قردن نقل اناكسه قوللى كفايت ايجدىكي جهتهل بر كره صوبك بنه ايدير دكلدر صكره ارتق صوبه واسطه سله

رمان ، و طفا جتي ، ك دردنجي
 جزونه ، رقصه دائر ، مقالته كرتي كوردهمه ،
 اولابده خاطر فاصره بعض مطالعات لايح
 اولدي . مساعده ، پور يورسه بيان
 ايدهم ، مطالعات اجازانه امفكار عليه كرتي
 جمع دكل بلكه تاييددر . ذات عاليكر
 اوقفاده . رقصك انسان ايجون طبعي
 وجبلي ركيفيت اولديغني - سطح كره
 ارشده ، عطسه لايحه رقص مجبور اولان
 برملك خلك بولديغي وختي وحشيلره
 يله رقص موجود اولديغي - برهان
 كلسته هيچ برشي بليان بر طفل اندك
 سالك حركات انساني كي بعض دليلر
 علاوه سيلاه اوچوقفده كي بو حركانك
 رقصان بشقه برشي اولديغنه دختي
 - رقصك نفس الامر ده شوق و طرفدن
 حاصل اولان بر حركندن عبارت اولديغي -
 قرينه سيلاه اثبات و حكم ايديور . مقابله
 له كرك هيچ برنده حوانات ساودن بحث
 اتمد ، كره نظر احوال يعني رقصي انسانله
 مخصوص يور يور سكر .
 بنده كرده رقصك طبعي وجبلي
 اولديغي اعتقاددن آره لم . فقط بونك
 بالكر انسانله مخصوص اولديغي طرفنده
 دكل ، رقصك منشأ حصولي حشفده كي
 ظنم بولايه بني دهاليلور به سوق ايديور .
 چونكه نفس الامر ده رقص - روحده
 برسيله حاصل اولان هيچانك جسمه
 عكس اتمندن - وادها واضح برقيبر
 اله - روحده تحصيل اين شوق وطرب
 بخار بلك بدني همزير و تحريك ايمسندن

تاريخ طبعي ديركه مدينه نعيش ايجون
 انسانلر عالمه هيچ برشيدن عبرت و درس
 اليمد جتي اولسد ايدي قوندوزلك حاله
 كند بلي ايجون بولك درس اوله بيلور ايدي .
 حتى بك چوق احتمالله كوره غل معماری بي
 انسانلر مظلوم قوندوزلر كوسوموش وچميشلاه
 نهيش صورتني كونه ترك خصوصتده دختي
 قوندوزلك آر بلمدن وقرينه لادن ز ياده
 خدمتي سبقت اتمددر .
 واقعات تاريخ طبيعنيك شوق روايتي
 قنوله شاياندر . انجني تأسف اولتور كه
 بني بشر هم جور بيه تعرض ايمسوده ،
 بالكر كندهي منافقني محافظه اتمك خصلك
 مدينه سي امرنده قوندوزلردن لزومي
 وجهله بر درس الامامشدر .
 ايشده احوال فوق اعاده لري الحاله
 هنده اخذ صيرته شايان اولان حيواناتك
 بريني و بلكه رنجيسي دختي قوندوزلك
 اولوب انجني بويچاره حواناتلك دريسنه
 طبعاً كند بليريك اوروپا قطعه سندن
 نابد ايلاش اولسنه و آري قونلر بي
 و كوكر چين و فرنيجه بونلرني نظر اسخراب
 وچترله تماشا اتمكده اولديهمز حالسه
 بوغرب حيوونك چيغت مدينلر بني تماشاخان
 محروم قالد بيمره حقيقه تأسف ايديور .
 (انتها)

رقص
 (حفته ، كرم ، بلك ، مطالعهي)
 طفا جتي ، مؤلفي احمد مدحت
 اقمدي به

غايهده بونلوب زوج الهه زوجنه هر عياله
 مساوات اووزه خدمت كورد . صوك
 بهار كلد بكي كي بونلر كافة مشاغلدن ال
 چكرك زوجنه و زوج يكديكر بلك عشق
 و محبتله مشغول اولور . چوچقشلي
 بيونك فادنيك وظيفه سي اولوب ارلك
 بو كا فاشمز و بو خدمته مقابل ارلك باليق
 طوعني و نازه اناج قابو قنلرني طاشيق كبي
 ارزاق جمع و ادخار به اوغراشور .
 نتجه كلام قوندوزلك انتظام و سعادت
 حالري حقيقه هيچ بر حيوونله بونلوب دائما
 عالمي تخريب اتمكده مشغول اولان انسانلرك
 ظلي و غدري بونلري دختي ارايوب بولديغي
 جهته سعادت حالرني انجني انسانلر سفاانه
 تحويل ايديرلر و ايتشدر .
 اعصار سالقه ده قوندوز اورونلر
 هر طرفنده بونلور ايكن صبادر كوكلر ينه
 كبريت صوتي اكش اولدق قنلردن شميركي
 حاله ، بالكر آمر ، فاك شمال جهتلر نه
 كترله بونلور .
 صبادر بونلري صيد ايده ، چكركري زمان
 اولا كلوب سدر بي بو زارق صوتي
 قو بو يورلر و بويچاره ك خانلري قرده
 فالججه فرار ايده چك بر بوه مده قنلردن
 قولايقله صيد ايديرلر .
 بونلر خانلر نه ، نوع علاج اولديغي
 جهته بوعلاجك قيمتدن انتقال الهه كويلا
 كند بلي صيد ايدي بكي زمان درحال
 جاهلر بني بلكه اولدق قنلر رويت ايديش
 ايسده تاريخ طبعي علمي متأخر بني بورايتي
 قول اتمكده درلر .

صوقه قنلر ايجون دختي بشقه بنا باياز
 و ارزاقني او راه حفظ ايدير .
 خانلر بلك ايجوسي غابت منظم و قنلر
 اولوب هر قنلر اناج بيراقاري اولنر الهه
 دوستشدر
 قوندوزلك جمعيتلر نه غابت ككشيس
 وسر بست نوع اصول جهوريت واردر .
 بو جهوريت اعضاي جهوري بالكر
 عيالن جسيده امده جبهه دعوت ايديوب
 برده محافظه وطن ايجون ايديله چك
 مقاله ده خدمت باشنه چاعير . بوندن
 بشقه كافة احواله هر قنلرله مستقل بالري
 اولوب مشهور تاريخ طبعي مؤلفي بونلر
 تدقيق و تحرير نه كوره بونلر غابت حق
 شناس اولدق قنلر جهته هيچ بر قنلرله
 قونوشونساك مالفه تعرض اتمد ككندن بولسه
 محتاج اولوب كال امنيت و سلامت و بنا برين
 آسايش و سعادت ايجنده ، بشارلر .
 خار جدن هيچ بر حيوون قوندوزلر به شه
 تعرض ايده صوب بونلر خوني بالكر انسانلر
 شردنددر . زيرا كند بلي هر نه قدر هيچ
 بر حيوونله تعرض اتمز ايسده هيچ بر حيوونك
 سخن مظلوميتنه كيرمكه دختي قنلرله مديرق
 تخافني صورتنه وال بلكيله بك كوزل
 مساوت ايديرلر . قرينه ك مخصوص
 كوز جيري اولوب طشيره من دشمن و رود بني
 كورد بكي انه ، قو بو روييله صوبه و راقني كيفيتي
 عموم جهوريتنه اعلان ايدير و نلر دختي مقاله
 لازم ايسد مقابله به و فرار و با تخصص لازم
 ايسد . كامساعت كوسونلر .
 قنلر اعضايي بننده انتظام درجه

رقص بر قاعده مخصوصه تحته انش اولیدر .
ایشه رقص حفته کی مطالعات عاجز .
نم بولردن عبارتدر . اگر فکر سده
رخا واریسه تصحیح الملکری ریالیدم .
فکر با فکر دیگر دوتا شود
نور افزون کشت و ره پیداشود
مجموع اکرم

بنده مطالعه و محاکمی مکر بازارم .
(احمد مدحت)

اخلاق

بخل و اسراف

بخل ایله اسراف اوقدر غریب برز
خلفدر که انسان بر بخلک و بر مسرفک
حالی ملاحظه ایندکه هم تا زیندن تأسف
و همد استغرابندن تعجب ایدر .
بخل دنیاده که جائه تمان آدمردندر .
چاشور چیلار قزاقور . انجی چاقانده که
بجاریه نیک قزاقینی کندمی اینه کرموب
او بخل دیدلگری غاصب در حال اخذ
و غضب ایدر .

بخل نه قدر زنگین اولسه فقرندن
شکایت ایدر . هر کسه بن فقیرم
دیر . غریب شورا سنده که کندمی کندیسنه
دخی بن فقیرم . دیر و کندمی بلاتنه
کندیمی ایناتور . چونکه بخلک کوزینی
انجی فقر فور قسیدنی جهنله صندقند
بکلرجه اتونی باتوب طور دینی حالیده
کندمی کندیسینه . بن فقیرم . دیدی

او درلو سرکات رقصیه نظره مودون
کورنور . بنده کرجه رقصه مودونیت
هم شرطدر وهم مودونیتک تعیینیک
مشکل دکلدر . شرطدر چونکه شرط
اولسه سائر درلو حرکاتده رقص دیک
و یا خود هیچ بریشه دیمانک لایم کلور .
مودونیتک تعیینیک مشکل دکلدر . چونکه
بوده رفاصک حرکاتده کی انتظام و اطراد
هندسیدن عبارتدر و بوانتظام و اطراد
حیوانانده کی اول . مثال ایراد ایندیکر
نوع که آدر انک مسونجندن نشأت ایند
حرکاتده دخی انتظام مشهود اولور .

رقصی اورو بالبرک ایجاد انجی کلری
حفته کی مطالعه کز یک صوابدر . انلر
رقصی ایجاد ایندیلر . بلکه اصلاح
ایندیلر . یعنی سائر ذریع اله بر طبیعت
بشرده دخی اساسا موجود اولان رقصی
حفظ صحت بشر به لوازمندن معدود اولان
ریاضت بدنییه یک موافق بر واسطه
حصول کوردکلر چون تنظیم و اصلاحه
اعتنا و بوی کونسی کونده رقص انظار
نمائشایانی جبرته برافه جتی و آبلرجه تم
اولمده جتی اخذی قابل اولمه جتی خردمی
و دقیق قواعد و اصول تحته ادخال
ایندیلر . ظن ایدم که ملل و ام سائر نیک
هیچ بر بسنده کی رقص طبیعی رقص دکلدر .
چونکه طبیعی رقص هر نه قدر مودون
اولسه ده هر کسمک طبیعتنه کوره مختلف
اوله جفندن و رقصک اکثرا جمعیله اجراسی
دها خوش کورنیدیکندن رفاصک حرکاتی
یکدیگره موافق اینک انجیون هر ملاده

بعض قسائل حیوانانک بیله رقصاری یک
مکل اوله رقی تعریف اولمش و بسیدکلر دن
بر کونسی کونده تصادف اولوب وجودی بی
کوجیله تفریق ایندیکر بر فرقه سنک
احوال و حرکاتنه دقت ایندیکده اومه مقاله ده
مدرج تعریفانک عین حقیقت اولدینی
ظاهر اولمشدر . مؤلف مشار الیهک
اومقاله سنک ترجمه سنی دخی « طغاریتی »
انجیون کوندره حکم . کلام بجنه .
کذاک مهتابده و بر لطیف هواده

پردر نیک کنار سنه اوتوریکر انجی سنه کی
فور بغیرک بالقره حرکاتنه حصر نظر
ایدیکر . مشهوریکر اولور که بولنده شوق
مهتاب ایله صویک بوزینه چصارار . گاه
بر برزینی قسودالیدرق صودن بوقاری
هوایه طوغری صجیرایه رقی نصل رقصان
اولورر !!!

کذاک انجی هواده و بالخصوص
موسم بهارده بقوریلغه کیدوب ساکت
وصامت بریزد . قرار ایدیکر . طاشان
قراجه تلکی جقال کی چفت چفت کلوب
یکان حیوانات و حشیه نیک حرکاتنه دقت
ایدیکر . کور بر سکر که بولنده کرسرور .
لری و ارایسه نه خردمی نه نازک نه دانشین
رقصلر اجرا ایدرر !!!

حاصلی افکار عاجزانه ده کوره علی
العموم هر ذریع کندمی استعداده
کوره رقص ایدر .
برده مقاله کرده شو مالمده بر فقره وار
رقصده مودونیت حرکات شرط ایسه ده
بومودونیتی تعیین مشکل اولقاله برابر سنه

عبارت اولدینی جهنله البته طبیعی اوله .
جنی کی شوق و طریک لک اول نایب اتنی
اجرا ایندیکر شی روح اولدینسنه (روح
حیوانی) کوره رقصک علی العموم ذریعده
وجودی بالیده تسلیم اولنی لازم کله جکی
در کاردر ظن ایدم . بر برهان عقلی بی
تأیید ایند دلایل تجربیه من کلیدر که مثلا
کنج و تیغ بر آتی کوزل بر چزاره قاپوب
قویو رسدک آت او بنامنه یعنی عادتار قرض
اینگه باشلر . آتک بووجهله رقص اینتی
ایسه شبهه یوقی که و حشیه حاصل اولان
سرور و اینساطدن نشأت ایلر . و بوجال
بالکرتنه دکل استر مرکب کویکلر
آده تا کدیله قدر حیوانانده و سائر حیوا
نات و حشیه ده و حتی جوهرده کی قوشلر
فقر دریاده کی بالقره بیله مشهود اولور !!
اما بیوردنیکر کی بولنی کورمکه کوز
لایم !!!

مثلا کور کوجینلکک قارشوسنه کویوب
اوتوریکر . کور کوجینلک حرکاتی نظر
دفته لکر . کور بر سکر که اومبارک مقدس
حیوانلر (اگر نشه لری و ارایسه) دملر بیله
اصول طوته رقی باقریله قسادلرله دخی
پردر اوزنده دونه دونه و جوبلایه جو
بلایه رقص ایدرر !!! بولر او رفاصه
بریلدر که اصول طوتیق انجیون مستقل
مغرب و خیاکره احتیاج ایند بریلدر !
شومعهود (بر ناردن دوسن پیر) ک منتخبا
ننده کورنور برجه انش اولدیم حشرات
صغیره نیک طیرانی عشوانلی مقاله سنده
سینک اواعتندن و سینکندن دها کویچک

زمان قمری عادتاً تخمیش ایش ده همان اوزرینه کلور ایش کی کورر .
 ال نامر د بر آدمه بالوروب باقاروب
 یش اون غروش استحصالی اید بیلک
 بر بخل کندی کندیسته بالوروب
 کندی تقی ایچون کندی صند بندان
 یش اون باره استحصالی اید بیلک بندان
 قولاید . بخل نفسی ایچون بش اون
 یاره قورایتی ایستدیکی زمان یه کندی
 نفسنه نصل بالوروبنی ممکن اولسه ده
 اوزمان حریمک بورکنسه کوروب تماشا
 ایشه ک زیاده بوندن ده زبانه بوزصوبی
 دوکدرک بالوروبش کورماش اولدیغیزه
 حکم ایدر ایدک .
 بخل کندی انذل چکدرکی شونرکه
 موازیه ایله یلورسکرده .
 بر آدمندن برنی ایستدیجکدرک زمان
 نه قدر بخلو بینه ایستدیسکر . اولورون
 ملاحظه ایدیز . بعدده سزدرن برآم
 برنی ایستدی بوبده . برده بکدرک حالده انی
 نصل بر بخلو بینه ردا بلسکر . برده بونئی
 ملاحظه ایدیز . بوندن صکره اصر
 ایستمدان ده سزدر ایدن ده سز اولدور
 ایسه کر یعنی هم کندی نفسکرین ایسته .
 بوب هلیه کندی نفسکرک بوظنی ردا بدر
 ایسه کور حاصل اولدیجی بخلو بیت نه درجه
 واراجتی دوشونکر . ایسته بچاره
 نصل بوعذاب الیم ایچنده بونور .
 اون سندنله بالور که بخل بوجو بیلدی
 فرقی ایز . خیر الیم بونئی بون دیم .
 چونرکه بلکر بخلو بیت دکل حتی نامر

و آنسزک دخی حرور بندن ایلور کلدیکی
 کوررکده م . آدماک جانی برنی آرزو ایستون
 ده خارچی برمانیک حیوانیه اولورون
 فدایه واندن آرتساب اید چکی نلدزدن
 حرماه بچور اولورون . بونیه قدر کوچ
 بر حالدر . . . بوندن تاثر ایتمک کایدر ؟
 مسئله هیولان صیارت دکدر که مکان
 اولسون . اوزر ده حروریت قضیه سی
 وار که مایدیر .
 بخل نه قدر غریب برنی ایسه اسراف
 اندن ده اغریدر .
 بخل ایچون بو قارورده بدمیش ایدک .
 بخل ایچالده سان ادمولدیدر . دیمش
 ایدک . . اوت اولوردر . چونرکه بخل
 کندیستی دائمی فقیردائماً محتاج کورور .
 مسرف ایسه زیاده ک نصل ادمولدیدر .
 زبر کندیستی اوقدر زبکن کورور که
 آرتق چالشمه دخی بچور اولور . حال
 بونیه کندیستی فقیرده حکم ایدن بخل
 مطلقاً زبکن اولدیغی کی کندیستی زبکن
 ده حکم ایدن مسرف دخی مطلقاً
 فقیردر .
 بخل کدرک خلقه وکرک کندی
 کندیسته فقیرنی ایندیرمغه چالشمی
 کی مسرف دخی کدرک کدرک خلقه وکرک
 کندی کندیسته زبکن اولدیغی ایدک .
 برغه چالشمور . ابرادی مالا اون غروش
 صرخی نیمو زبانه یلور ایسه کندیستی
 اولور . بلکر اون غروش صرخی بچور
 ایدک ابرادمانک اولور . بندن ده
 چوغنده مالک اولدیغی خلقه وکندیسته

اینالوروق ایچون بوز غروش صرخی ایدر .
 واقعا حکمائی بو ایچون آریستیب
 بونیک مساعده سندن عیبی عادتاً اسراف
 بقین حرکتلور بونولدی . ارجاه رکون
 بوز غروش قیشده بوشان برنی ایچون
 غروشده مباحه ایدلر کی کوردرکده جام
 ایچون بونئی بویضانه مباحه ایدک . دملرله
 ویک اعلالر بو بوز غروش قینی اولان شقی
 سز الی غروشده ورسه لریمی ایدیز .
 دیش و اوت اوصالده الورا ایدک . دیکدر
 نده و اولور ایسه بو باده بئی بچون مؤاخذه
 ایدورسکر ؟ دیک اولور که بومال مباحه به
 شالین برمالدر بلکر سز نفسکرین بوز الی
 غروشی کیم ایدورسکرده انک ایچون بئی
 دخی مؤاخذه ایدورسکرده . جونی
 و برمشدر .
 ایچون مومی الیمک شوحرکنده اسراف
 دیوب علوجناب و اخود عزت نفس دیک
 لازمدر کد بونئی علم اخلاق ردا بدمور . اسراف
 دینلان شی برمنوال بچور بوز غروش مال
 بوز غروشده دخی مباحه ایچکه ثوقی مساعده
 اولدیغی حالده سوا و حواج ضرور به سندن
 کسره راک آتی ایچون الی غروشده مباحه
 ایچکدر .
 فن تصرف الیمک بونک خصمی اسراف
 اولور بونرکه بر بخلی دخی خصمین ایز .
 زبر فن مالا کورانسائی زبکن ایچک بونئی
 کورسروب مسرف اصلا زبکن اولور به چئی
 کی بخل دخی فن تصرف نظرند زبکن
 عاد اولورمز . زبکن کندی ماله
 صاحب اولان و ماله ایسته بونئی کی

تصرف ایدن آدم اولور بخل ایسه اولسه
 اولسه ایچ کندی بونک اسرافدن .
 بخل و اسرافک فیلسوفانه بر مشغلی
 بونئی ایستدیه ک شوبله دوشوروزر که :
 انسان اولور کندیستی برسر ماله جسم
 مقاضه قومیلیدر . یعنی بافکری و باخود
 الی اوقدر حال برسر چه وارمیلدر که خلق
 فکر نیک و انک محض و نه محتاج نلسون [۱]
 بوز بر سرمایه درصکه اضیلا بجز بونکر
 بو بزاخذ واعطاد ک اقلایی بوقیدر .
 فکری و ایله چالشمالر زیاده اوقدر بونکر
 آدمولدر که نفسندن امسال کندی بولری
 ایچون ک بونک عیلدر . ایسته بونصف
 آدمولر قوراندیقدر صرف ایدر ایسه
 مسرف عیلا ایدیز . زبر الیمش
 کچن ایچمالکر او بجز بونکر سرمایه نبعی
 اولور ایچنده رأس المالدن بجه بوقیدر .
 بوندن صکره نده بوندن سرمایه نادنی
 استعمال الیه کچینا نکر کلور . بو ایدرک
 کندی وجودلری سرمایه اولور الیمده کی
 مال سرمایه اولدیغی و الیمده کی مال الیم
 اولسه کندیستی بش یاره بکده چکنه
 مئی البر نقد و یا استعمالی اسرافدن
 محافظه ایسه لر واراندان سندن حصه .
 مایه بی آروب بلکر نبعیه کچینا نکر افکار
 فلسفه بونکر بخل . ده حکم ایدیز .
 حتی فن تصرف الیه منتفاً افکار فلسفه
 دخی بونکر نبعیلردن . برنی تصرف
 ایدرک رأس الماله ضم ایچرینه جواز
 [۱] حرور سام موز بقه بی سیلر سکر اوسره کی

الاجق قدر عمر سورماش اولدقاری جهته
 انبات وجود ابد تلك ایچون اولنجده
 هنلری بی صرف اتکه جالشور ایدی که
 شوخاله بار چنلر ارشدن انجی باشلری بی
 چنقارا بلورل ایدی .
 کوش طوقون رنگی قشلق بسه سنی
 بر اقوب عید نوروزی مخصوص اولان غایت
 بارلاق ونورانی البسه فاخره سنی کیش وکویا
 اول شهشاه جهاتی تماشاچه چقان طپور
 ووخوش دخی اشجسار و حجار اوزرنلن
 لایق قطع شان عطیاتی القشلاق مقصد
 بولنشدی .

ایشته بوز روز فیروزده دکر قود وورش
 بر قهرمان ککی قهر و تدمه بر ایدرم ، دیو
 نتر تبتک وچرچر چرینق قیلدن اولوب
 عادتا منظمانه بر قصدن عبارت بولنان
 طالعمری میندن بر بولک طالع چنقاروب
 اطرافنه فارکی کوبولک صاچه صاچه
 کندوردی ساحلده بر قیا اوزرینه آدی که
 طالعنک کبرو به رجعتندن صکره طباش
 اوزرنده دکر کوبولکنده معمول غایت لطیف
 بریتاق بر اقدی .

ایشته بر وچر و آسمانده بولنان وهر
 بری حسن وچالته کندلیری دخی حبران
 اولان آهناک افشاب جالری بی رضیای
 القتریقی لامبه سی یانده کی سوخته قنبلی
 منزله سنده بر اغان (نوز) بو یاغلاک ایچنده
 یاقنده ایدی .

نوزک حسنی عالیده هیچ بر حسنه
 هیچ بر جماله مقیس اولدینجی کی چین
 ولادنده و قارکی کوبولک ایچنده سر بلوب

اونور ایسده بولنده قود الوهیه ورو به
 اولدینجی ارباب مطالبه به اختصار بیلله
 اقتضا ایچنر بولنر بر طاقم ذوات غیله در که
 کیمی شجاعتیه نسبت ایدلرک (شجاعت
 الهی) وکیمی حسن وچالته اسناد ایدلرک
 (حسن الهیه سی) ناعیله یاد اولمشدر .
 حاجبو که حقیقده بر طاقم خیالاتدن عبارت
 اولوب بیچاره ملل قدیمه ماهیتدن خبیرار
 اولدقاری بولنلمر بوش بر عرض بر شش
 ایدر طور در ایدی .
 بوراده شهیدک بهجوت عنبر اوله جق
 ذات حسن وچال الهیه سی بولنان (نوز) در .

نوز

نوز روزی ارضده حسن وچالک
 کندورنده شخص اش اولدینجی بر وجود
 اولوب حتی چشم طبیعت عالده بولدن ده
 کوزل بر فر کور ما مشدر . بونک خلقتی
 شوصورتله حکایه ایدرلر که :

کآناک خلقتی اوزرنلن هنوز رسنه
 مدت کچمش ایدی که موسم بهار اطرافت
 دنار جلور اولمشدی .

موسم بهار کناک کونی آق دکر دینلان
 حوض بی نظیرک اوزرینی فر به مشابه سنده
 اوزریش اولان قبه آسمانده بولوط دینلان
 شیدن نام ونشان اولوب کوزل مائی کوزل
 بر دلبرک کوزل نده اولان صفوت قدر صافی
 وچلا ایدی .

سطح زمین ثابت تر و نازه چنله مسور
 اولوب چنلر ارشدن باش کوسنر رزکا
 رنگ چچکلر ایسه هنوز سر بلوب میدان

هند و ایران و مصر و یونان و اوروپای
 شمالی و ساره مثلاً قلمبرک هپسی ایچون
 بر طاقم اسطیر اولین وارد .
 مؤخر افکار دینه عاقل هر طرفه انداز
 ایش اولدینجی جهته ارتق بو خرافاتی
 سع اعتبار ایله دکایه چک کسه قالسامش
 ایسده حکایات مذکوره تک فوق العاده
 غرایسنه و باخصوص بولنلر اسطیر
 و خرافات بونایه ایچنده حسنه عشقه
 اخلاقه و قهرمانانه دآرک چوق و بک
 کوزل قفرل بولندینجه منی عالم مذنبت
 بولنری غیاب وضیاعیدن محافظه ایش
 و اوروپاده الحاله هنده مکتبدر . اوقونقنده
 بولنشد .

طافرجق منطعا ده سی طبعه حلوت
 بخش و یا خود انسانه موجب عبرت اوله جق
 هر نوع شیری حاری اولدینجی کی اشبو
 اسطیر اولیندن و خصوصیه بولنلر
 خرافات بونایه دن دخی بعض ککوزل
 حکایه لری درج ایچککه قرار ویرلش
 ایسده مقصدیز تاریخ اسطیری یازمق
 اولوب تاریخ منککوزک الک کوزل
 بارچملر بی درج ایچکن عبارت اولغله
 بونی زویی زدن باشلاروب صر سه یازمغه
 مجبور دکلر . زیرا بو حالده مطاعه سی
 روخه حلوت و بر چک فقره کله بیامک
 ایچون بر طاقم جان صیفه جق شیری دخی
 (ولو که مختصر اولسون) یازمق لازم
 کله چکندن بوصورتی تجویز ایدر مدک .
 اسطیر اولین دبه حکایه ایدله چک
 شایر اله و آلهه نامه بر طاقم ذواته اسناد

کوسنر . زیرا بونلر ایچون هر لرینه کین
 باره صرف تنع اولوب اوباره ایچندن بالکر
 بر جزوی تنع اوله یه چکندن کاه اولور که
 لرینه کین باره ایچنده تنع اولدقندن بشقه
 ضرر دخی ظهور ایدر و بنا برین بکیمی
 ضرره مقاوت ایشی ایچون اولجه
 بر احتیاطه لزوم کورسی مشر و صدر .
 نتیجه کلام .

علم اخلاق نظر نده انسانک کندیسنه
 عرض احتیاج ایند بر اجبی به بله نخل
 ایشی معیبر . زده قالدی که کندی نفسی
 ایچون ! بوکا مقابل انسانک کندی نفسی
 ایچون بله اسراف ایشی معیبر . زده
 قالدی که خلق ایچون ! مسعود در آدم که
 علم اخلاق کندینسی به نخل زده و بیچاره که
 اله تمهر و محکوم ایدر مه . واه او بیچاره که
 علم اخلاق کی فضائل انسانه مکنتی دیک
 اولان برعله فارشو بر مثال بحر بر حمت
 و حکم الله قاه .

او حالده انسان اولدینجی نه به بارار که
 بیچاره انسانلغله مقنر اوله بلسون ؟ ...
 (اتها)

اسطیر اولین

اسطیر اولین و یا خود خرافات اولین
 دبه فرنگلرک میبولوی دیدکلری شول
 حکایه لره دیرلر که کاسکی زمانلرک
 اله و آلهاتی و یا خود نه طبیعت انسانیه تک
 مافوقنده صدا و اتان حکم داران و قهرمانلری
 حفته روایت اولنور .

اولوب قوجه سنك كرليجه رباطرابطه
 محبت البدني مشوقدمرني ثمره عشق
 وسودالري اولان چوجنارله بر محسو
 ونايدد انلكمه بولان (نوزون) هركونكي
 زيشنه بر قانداها ضم ايدرك وازنان وحياب
 الههسي اولوب زوي ترك فرزي بولسان
 (مينه دور) ونوزكي بر قيبك ظهورندن طولاي
 كندى حسنى پامل ابدله چكي وبنابر
 خانق عالم اراننده محبوب فالاجني خويلاه
 قب فرمزي كسيله رك وسار آهههرك دنخي
 چالاريني بردها امتحانك انجون كونده
 كبري دفته ايندازي اوكونه كچوب باقدنوي
 ونرناش لريني دورندير ك حاضر لاش
 ابدنسه ده زه بي زوبله ونوزكي بر جمال
 جسمك هنوز هيچ بر بيه آدمش اولديني
 حالده چيبت اينجه كومسي تجوز ايدميدرك
 مومي الههك تربيه سني اون ابني ساعنك
 مؤكلند حواله بيلدي ونوزن درحال زوي ترك
 امريني بر بيه كنور كدن صكره اول
 نازنيني الامي والايله اوليمه كنور بيلر كه
 اوليمده زونوك فرزي وكنجوك الههسي
 بولسان هده ونوزك حيات جاودالي الهه
 يشامسي ايجون كندوسنه آب حيات صونش
 وسر بشار .
 زوي تر ونوزكي شاهنش خويلاك
 نونال قدوقايي هر طرفن اسن نسيم عشق
 وهوا ايله آواره آواره صابون ياتسي تجوز
 ايدميدرك اول موم حياتي اله موجودندن
 بريسنك ميان همت عشق و محبتله مر بوط
 اينكي دوشونش واورالق اديت رصناع
 دقفة الهه (آپاون) كنديبسنك فضل

مهوره سندن آشايي فالتي شوله طورسون
 بللكمه نفوق بيله ايدر ايدسده اوله
 بر وجود اندر و شهنشاه خويان طراوت
 برور حضورنده بولرك اينكلى شوقايت
 كوستنا خلتان طولايي چيانبين فراروب
 نه ايد چكي ونه بيه چكي شاشيمان دوداقلر
 بولنري رقابت مجادله سندن منع ايدايدي .
 بوقسه انلر اولامش اولايدي ذاتا كر بكارى
 چال بقا انمش اولان فاشلرك نيتي بك فنا
 ايدى . دوداقلرك بك ده قبايديرق آراجني
 آچيجه فالسي انسان وهله اولاده نقصان
 خلتلر نيه حل ايد چك اولور ايدى .
 انجق خلتقه نقصان اولوب دوداقلر
 محضا ارباب تماشا به ويالكن زه باقوب ده
 حبران اوليكز برده شونلره باقوب ده
 چالدر كره ديه اولنجو ديرلري كوستره كده
 بولناش ايدى .
 ايشنه اله وآههك ريشي بولسان
 زوي تر بو وجود نازكترى كورر كورمز
 درحال حسن وجمالي كندوسنه نسته
 اتني (جال الههسي) دوتعين ايدى .
 اول زمانلره والههك اهل زميندن
 بولناش وياخود سما ودر اادن زمينه اينن
 وچقنارلري (ولپ) ديلا وپريسي سلابك
 وديكرى خداوندكار ولايتلر نده بولسان
 طاغله ساكن اولدقلى جهته (شهرت)
 ديد كلري آهه كه اصلا كتم اسراره مقدر
 دكلدر درحال سكر دوب ونوزك كيفيت
 ظهور يني اله وآههك اعلان ايدى .
 بو خبر منتشر اولور اولر زوي ترك
 زوجهسي اولان وحسنه اغترا آيات قصصاچ

واصر مغه طابشه بور ظن ايديلور ايدى .
 فازنك كوزلكني جهالده هيچ بر بانه نشايه
 ايدميه چكندن اولايده ده چك هيچ رسوز
 بوله محبوب فقط تصادف صول بني كوكنندن
 دها اشايي به اصلاش ايديرش وكونكندن
 ديزينه قدر اولان قسمي اورز نيه دنخي
 كوي اورتو مقامني طوبق ايجون بوچك
 بر بارچه دكر كوكوني صيچرامش ايديسده
 ستر خصوصنده بو كو بوك عينله استانبول
 خانلر يك روز يني ستر ايجون طونونقارلى
 بشماقلره نشايه ايديله مكمه يعنى سترى
 ايسنه نيلان طرفي ستر دكل بلكه بعض
 قصورى وار ايسه انلري دنخي بااصح
 اوليله نه تهربا انكده بولناش ايدى .
 تحف ! برده مدح ايدم دير اينك
 ونوزي م پياض و صججا رستاقو پياض
 قابوب قو بووردك . عجا وچو دينك
 بو سطح سيني بر قاندها ترين ايد چك هيچ
 بوزك بوغى ايد ؟
 وار ايدى ! وار ايدى ! قرابله
 صاچلري اينكي اوموزندن اشايي صارقوب
 صاغ جهته كي صهي كويو ايدلري
 صيغمه بولان اتني اونجوزي حر كندمن
 منع ايجون قولنه صارايش وصول جهته
 كي صهي دنخي اوموز بيله بر بوقونك دنخي
 اورز نيه طاغلي وروش ايدى . سمورى
 فاشلرك نيت و جهته اينديكي خدمت هنوز
 آچلوب جهاني كورمامش اولان كوزلك
 اورزندن مادنا آت قباقلر يني ده اورز
 وياخود آت كر بكاره هجوم ايدير سه سده
 اوراوب كتمش اولان كر بكاره خدمت

باش اولديني بوزماله كي حال دنخي ايلوده
 كور بولان احوال حرت مانك هيچ بريسنه
 قياس قبول انزايدى . مرمر اوقدر
 پياض اولاجني حكم ايدميه چكده ذاتا
 مائه خلقى دنخي كو بوك اولديقه ميني
 ارتق به قدر پياض نه قدر نازك اولسي
 نصوره محتاج اولان او وجود كو بوكدن
 عبارت بناك اينجه سربلي وروش
 اولديني زمان بالنصاف باشي صاغ
 اوموزي اورز نيه و بزازده اوك جهته
 طوغرى بو كوش اولديقتن بو وضعته
 كردن فائز ماش ايدسه اوله شيشه
 اينك كاني بولوبه بورصو دقندن صكره
 كردني چانظه فائز لري كي يك فائز اولان
 قوجه قار بيه عاشاقياس قبول ايدميه
 بايق اتني بو وجودك شايه بايقشق الان
 طوب كردن غايي ابني فائز اولش و بولنري
 بربندن فصل ايدن خطك ابني طرفيه
 حاصل اولان ارتفاع كوزلك باقوب
 باقوبه طوبه ميه جني بر حسنى كوسترمكه
 بولناش ايدى . اونصاف عالمي فته به
 ونوزك بروضعي اوله دوشونش اولد
 يعنى منبدر نهر ؟ صاغ اتني عدلر يك
 اشه اصابت ايديرهك حد نائنده (اسكي
 نعيمه كونه تريج كي دكل چونكه هم
 اوقدر بولك وهده اوله فرمزي دكل
 ايدى) صبح صبحي بر قار طوبى ظن ايدله
 چك عدلري مذكور صاغ اله درجه دها
 صيفد بومش اولديقتن شوبله جد بر اقبيله
 جق اولسه عدلر نيه كنديبسي دنخي ايرهك
 صانكده اغتر نيه باقلاش بروب ده او بكمه

تفریق بخش و دیگر که نه جوابد و برمش
اوله باه بولویچی دخی روزلری بای ایلک ایچون
چار اقطار عالی کشت و ککنار انیش
اولان مر کورک چاق قلعه بوغازی
خارجنده و اناطولی ساحلندن کائن ترانام
شهر شهرک قرالی بولان بر ایلک اوغلی
باراس نام چوبانی حکم انتخاب ایلرینی توصیه
اغمسته منی قاقوب موی الپک یانسه
کتیشلردر .

اشبو اوج رقیب دلفر بیدن ک اول
زونون بار بسک ارکته جیقد قده فوق
العاده حسن چالنگ انواع ذی قیمت طاشلر
وانتولر کوشلر الله دوناش اولان الیه
فاخر ایچنده قاندها شمشه باش اولدیغی
کورنجسه ارتق دیکرینی تماشیه حاجت
کوریدرک انون المانی همان موی الیهیه
تقدم ایتمکی قرارلشدیرمش ایکن برده میده رو
قارشوسنه چاقوب برشکر خندهسی جهاتی
عششی ایده چک حسن وآله بار خصلت
قهرمایسنه دال اولان جلادانه نکهلرله
پاریسک بوزونه باقمه یچره دلی قانلورک
جبرندن دیزلی ترمکه باشلامش والنون
المانی زونونمی ورمک لازمدر بوقسه
مینه روهی تقدم ایلک اقتضا ایدر بوراستی
بر درلو کسیدر میده رک شاشورب قاشیدی .
مرک فائق ایشال و اقراقی و عالم حسنک
پادشاه صاحب قرانی نوز باشنده چچکدن
تاج و بلنده ژوبی ترک کندوسنه هدیه
ایش اولدیغی قوشاقدن بشقه هیچ بر
زینی اولدیغی حاله بار بسک حضور نه
قدم انداز احتشام اولدقده حیلان قلمدن

الیهلرک اول سر وخرامی کوس کچوره
کچوره تماشایند کلری کبی بالذات ژوبی ترک
دخی موی الیهیه کورده کچه بورکتک
چار بندبسنه عادتاً تحمل ایدمیه چک
درجهیه کلدیکنی آلهلرک هر بری سزسنی
اوز نه چله سنک آتش حدسی علولنش
وه نصل اولسه ده شو فته جهانه حسن
جهتدن غلبه ایده بیلسه ک ، عزمی بولر
میانله عومیشلشدر .

شوحال اوزرینه برکون غایت مططن
ومشع ردو کونه زمین وآسمان و بحر بی
پایان اله اوله لیک نیک هیسی دعوت اولندرق
بالکز نفاق مؤکلی دعوت ایدلشدیسی .
نفاق مؤکلی بو استقال اوزرینه
جهتدن اخذ انتقام غیرته دوشه ترک تمام
مدعوین سفره به اوتوردقلنده کندیسسی
اوله سفره البته کبرلنش بولغله همان
چاقوب حاضر لاملش اولدیغی بر التون
المانی سفره اوزرینه برقی ویدی .
بولما اوزرینه «اشبولما کوزلککدن»
آلهلره فائق اولان وحسن وچال مؤکلی
بولان ذته مخصوص نشانه دره عبارهسی
باز بلی اولدیغی جهته بونک مالیتدن قطع
هفته غایت چال نشانهسی اولستندن ناشی
موجود الهه لک هر بری «بو هدیه بندر
غایت چال بنددر» دعواسنه قاشمش
و بنابرین جمعیه بر نرقه عارض اولدرق
راحت وحضور غیب اولشدر .
المالک کجه دوشدجکی حفته بر چوق
بجاندلردن مسکه اعضای جمعیت یوکا
لابق اولدق بالکز ژوبون مینه رو ووزوبی

وولشان دخی مال اولش مغربی کبی اول
دختر نازکزک بیجه بلندن صیار بلوب
صالاصرت ایدرک برالنده بولان زندان کبی
قر کلک بواسنه کورتوروی . انجی ووز
ممکن دکل بو حاله تحمل ایدمده .
وولشانک هر بری جهتدن نشان ویرن
اوجاقلی باند بیلور کبی وچومی مارصیق
حاله کوریدکنی کورنجه ایدمده کبی شاشردی .
واقعا وولقان بعض کره غایت ملائمت
کوسنور ووزک سوسه کبی کلور بر ذات
ایدی . انجی بعض کره دخی عالی احراق
بانسار ایدمده مر تبه غضب لندرق و آتشلر
بوسکوردرک حایر دجه برکوک تتر ایدی .
بنابرین ووزک طبع نازکانهسی وولاندن
بر درلو خوشلانه بیدرق برکون قاقوب
اولجه کلدرک ژوبی بری بولدی وولاندن
بی زار اولدیغی وارنق برالنه کوبه کبی
درمیان ایشکله ژوبی ز دخی اراقسه بر
کیدوب قوجه سنی کورسنه وقصور
وقتی اولیسه اوکوزلک و هوالی برده
کندوسیه بر اچورسنه (البته کال
عمونته ؟ . . .) مساعده کوسنوری .

بورما قه قدر ووزلر ک قیبری بولان آلهلر
هنوز موی الیهلرک چال کندسی جال لرندن
بالتر اولدیغنه قانع اولامش وخصوصیه
ژوبی ترک بوآشندی وولقان کبی بر بدکاره
عادتا تخمیر دیکل اولغله کندیلری ایچون یک
بیرک بر نسلیتی موجب اولش ایدی .
انجی مؤخرآ ووزک اولیپ طباغله
صاچلرینی اوجلاق اوموزلی اوزرینه
صالیبورک صالیوب کرسی و بون

وکلانی کوسنورک ووزه لابق فوجه انجی
کندیسسی بولدیغی وشراب مؤکلی (اکوس)
دخی شراب کبی بزم انسته رونق ویرن
برماعی ایجاد انیش اولسنه مکافاه ووزک
کندوسنه برلسی ازیمی وچنک وچلاند
الهی مارس هر نه قدر روزکاک کرم
وسرندن تی قرارش وچهره سی بشقه .
لشمش ایدمه کندیسنه لابق برقاری انجی
ووز اوبه بله کبی واصل هر بری ووز
برجهت استحقاقی درمیان ایلشدی .

ژوبی ز بوارانی ووزک بوزونه باش
باقش و اوجال کاله وکال چله حیلان قاقوب
برارلق دخی کندیسسی غیب ایدرک و آه
عمر دروی عاشقرفلاکینی ووز سن انجی
بالکز لایسک ، دیه آغزیدن بر سوز قاجومش
ایسه ده ذاتا قر قردنشی اولدیغی حاله
مؤخرآ زوجه سی دخی اولان زونون ارتق
قصا تلغینی کتم ایدمده ک و غله ازواجک
سنک ایچون سعادت صایله مدیمی که
شمدی برده بوونوز آشفندستی ایچسک ،
دییه قیاضلری قویارغله بیچاره ژوبی ز
مخسرانه قفسر بد ایلشدر .
مع هذا اله و آلهلرک ربیسی بولشان
اوقوج ژوبی تر نه حله و خدعه بی الدن
براقدی . زیرا ووزی آشلرک و بانار
طباغلرک مؤکلی بولان (وولقان) نام
طوباله ویدی که بالکز طوبالغی دکل
دوماندن وایسدن سم سیاه اولش اولان
بوزی دخی ووزه خوف و هراس و بر
ایدی .
بیچاره ووزوبی ترک اراده سی بورامدی .

الك يسوئك جزا شسواولمش ابدى كه مدت
 محبوسيتنه كندبسته كاغدوقلم و برلمى
 يساغ ايدانبدى . وولتركى برآدم ايجون
 سنهوجاڭ واقهسى كاغداوززنده تپت
 ابداله مبرك محبواولم نه آخر جزا ابدوكى
 ملاحظه مخاجدر .
 محبسدن چفقجه قدر كندبسى بالكر
 آروئه اسپيله ياد اونوردى . چقدقدن
 صكره بو اسمك اوغورسزلفنى حكم ابدك
 وولترنامنى اخذ ابدى .
 مدت محبوسيتنه فكرى بنه بوش
 طور محبوب همارى ياد واوڊب نام فاجعدنى
 ترتيب ايش و مؤخرأ قلعه الهنق ۱۷۱۸
 تاريخنه تيارو ساحه سنه قوغمش ابدى كه
 بوصورتله مظهر اوايدنى رغبت نامنى
 بر قلعهها اعلا ايتادر . حتى بورغسدن
 حاصل اولان تلذذاتى اوززبنه ۱۷۲۰
 تاريخنه هارتمر ، و ۱۷۲۲ تاريخنه
 هماريامن ، نام فاجعلى و ۱۷۲۵ تاريخنه
 و ناخرم ، سرلوحلى قومديان نشر
 ايلديسه دهر كسك برشندا اخذصاصى اولوب
 مثلا كوزل فاجعه ازان برحمر ك قومديان
 دى كوزل بازمسى لازم كليه جكنه ميني
 ذكر اولان قومديا مشار الهك علوشهرته
 شهرت قانه جن مرتبه ده دكل ابدى .
 بو اناده ابدى كه وولتر بر اقسام دوق
 دوسوالى نام ذاتك خانه سنه دعوتلى
 ابدى . اوراده روهان اسمده كياردن
 بر ذات اله بجه طوشدى . مختلبي ورتزه
 باشدجه مبدقتدن طولانى چاقى صيقله رق
 واستمالكه كندبسى طائيه ميه رقى جام

مناصب كوره ميه رك شعر وانداطر بقنسه
 هوس ايش وهساسن طوقلبنده اكل
 يازديغى شيلرا و اوزمان پارسده ، كرك حسن
 جلال و كرك عرفان و كمال اله و شمار بالبدان
 اولان تيون نام مادامك دقنى جلب ابدك
 مومى اليها كتاب مبايعه سبسون و ورتزه
 ابكى بك فرانسى تخصص ايش ابدى .
 هنوز بكرى باشنه . واصل اولديغى
 حالده اديبانده او قدر بهر سنى كوستونى كه
 پارسده ، لك برك ذوقته واك بالاننى جمعيتله
 تقديم اولدوق حلدت ذكاسته عام جبران
 اولواو ابدى . كندبسى بكرى باشنه اكل
 فرانسسه قرالى اون دردمجى لوى علمنده
 غايت مصبح بر هجوزه نشر ايدلوب بر
 مصرعى « ايشنه بن آلك شو قدر فناقلربنى
 كوردم حالبو كه هنوز بكرى باشنه دكل ،
 حكمنى حاوى اولديغدن و بلاغت و لطافتى
 وولتركى بر فكر غايتك محضولى اولديغى
 ايشانه كافى بولنديقدن فضله . هنوز بكرى
 باشنه دكل ، قضيه سبى تيون تون كيفتى
 ميدان نيونه قو بديغدن حكومت وولترى
 باؤواخذ مشهور باسئبل حسبخانه سنده
 برانغه بند ابدى .
 بو هجويه فى الحقيقه وولتر دكل ابدى .
 ربه اسمده بر راهب ابدى . فقط او قدر
 كوزل ياش ابدى صكه زمان بومهارتى
 وولترن بنقه كيسه به و بر مامش ابدى .
 بيجاره كنج شاعر اولان محبسه
 بر سنه دن ز ياده محبوس قالدى . واقعا
 وولتركى بر آدم ايجون حسك همچ بر تازى
 اولملى لازم كلور . ايجون كندبسى ايجون

تيسم ابدن حسن و آلك دنبايه همچ بر
 وجوده بولديغى نصو ايدلبه من .
 فلاسفه و شعرا عتندبه ووزك حسنى
 ضرب مثل منانده كشمش و بالكر حسنده
 دكل عشق و محبتده و ناز و ادايه و لطااصل
 كوزلكه متفرع كافه خصوصيتده دى
 ووز ز يازدا و ايتادر .
 حكابه مبرك بودرجه سى بالكر حسن
 و جمال الهدى ووزك كيقه ظهورى
 اولوب البروقه كندبسته اسناد اولان بعض
 فقرات لطيفه و تهيى دى انشاء آصالى
 طهارت جفره درج ايدجكر .
 (انتها)

فیلسوف مشهور وولتر

وولتر اسمى ذك اولوب اراضى اسمى
 بولنديغدن فيلسوف مشهور وولتر بونامه
 نسبتله نيمه ايدلش كندبسنك اصل
 اسمى ه فرانس و مارى آرونده دى وولتر ،
 بولنديدر .
 ۱۶۹۲ تاريخنه فيلسوف مشار ابد
 بر وولتر كوره شاقى نيمى وولتر وولتر كوره
 پارسده ، آروئه نام بر خرنده دارك صلبدن
 فولد و ايلك تحصيلى اوزمان جزو تلامذاه
 سنده بولان لوى لوگران مكنبده . اكال
 ايتادر .
 مكنب مذكور دن چقدقدن صكره
 ابدى كندبستى دولت مأمور بى ايجون
 بشد مكنه حاله ش ابده ده . مشار ابد
 دولت مأمور بى كندى حاله ووضعه

بى بچاره جوجنى چاقى بوغاز بنه طيقه رقى
 چينوب چيقوب چيمه ابدى اولديغى طيقه
 در حال ووزك باقربنه قباهرقى ه مان اى
 الهه حسن وآن ايجانه فبيق عربيه سى
 بوجاز به ابده عرض بيدار ايدورسك ؟
 كچلكمه مرحت ايت ، دوب مههور
 التون السابى ما كايته عرضله بواليه
 سن لايق دكلان اوده سكالايق دكلدر
 خاكيكه نيقى غايت حسن و جمال جينى تقديم
 ايدورم ، ديش و سوزكده ناز كچه سى
 بوسوزى ديه يلكه مقدر اولمدر .
 بار سك شو حركتى مينه و و خصوصيه
 ذوقونك او قدر حدتنى موجب اولمدر كه
 البروقه صر سى كلور ايسه ، كورله چكى
 وجهله بر نام وفات ابدك پارس ترويه
 حكمدار اولديغى زمان تيون بونالسنك
 تروا ووز بنه هيجوم ابدك او شهر شهبرى
 خاكه بيسان ايجونى موجب اولان بخار به
 بولكسنك اغواسله او قدر كسب شدت
 ايتادر .
 ايشنه ووزده اولان حسن و جمال
 كال جمال غايت سن اولديغى شو مسابقده
 تعين ايدوب بونالستان بو حسن فوق العاده
 نامنه عبادتخانه انشاء له عرض برستن
 ايدوب ابدى .
 بونالسنك طيقه تطبيق دكل عادنا
 طيقه رقابت و مسابقه چقان اوهار
 حكاكارى ووزك هيكلى چريلاقى اولوق
 حلق واره ايتلدر . بولترن (ووزده
 مديسى) اسمده اولان بر هيكلى او قدر
 كوزلده ك صخسا هيكلى مذكور اوززنده

تسليم ابدلر ايديسده كئابي الزندن
 بر اقد قلمی آده چوقاقندن رو يتلرده
 بر طومش اولان افكار نصب هيچناه
 كلدرلك ننه عليهنه قيام ايدكلري جهنله
 وولتر ارتق هر طرفندن دوچار اولديني
 تعريضاته تحمل ايدميرك وساف الذكر
 ماركيز دوشانتك دخی عييله بوالده
 بولنه ق ايكسي ركده فاتقوب نانسيد
 حكومت ايدن قرال ستانيسلا نزيدنه
 كئشله واوراده ايكي سنه قسدر وقلميني
 فكر راحلكيله كجوره شلردر . انجني
 بوارالق ماركيز دى شانتك وفات انجمله
 وولتر كئدى رواينه كوره نيزاده لك بئوك
 آجى اوزمان حس انجش واندن صكره
 جهان كوزندن چيقاقى مخزونلر و ما بوسا
 بارسه كلشدر . وولتر هر نهمان ماركيز
 دى شانتك عقلنه كلسه اغلار وعالده
 هيج بولندا اولديني مومى الهياك فائيله
 استبدال ابدراعش .
 بو حال ياس وكدر ايچنده . ايكن بئوك
 فرده ريق كئديسنى بر لييه دعوت
 ودعوتنه اصرار ايلش اولديغندن ۱۷۵۰
 تار يخنده فاقوب مشار الهياك نزيدنه
 كئشدر .
 هر طرفندن لك بيوك آدملى نزيدنه دعوت
 و جلب اله غايت جسم دارالقونلر وسائر
 مجالس ومخافل تشكيل انجش اولديغندن
 وولتره سنوى بكرى بك فرالق معاش
 تخخيص وكئدى سراينده برآره تعيينيله
 عزت وكرام ايلشيدى . اوچ سنه قسدر

دخی مشارالهي تقدير وتحسينه باشلامش
 وولى عهد مشار اليه مؤخرأ بروسيا قرالى
 اولوب بيوك فرده ريق نامنى الدينقى زمان
 وولترى اخص احبستدن معدود انجشدر .
 ۱۷۴۰ تار يخنده بر لييه كوجك سياحت
 و بروب بيوك فرده ريقه رابطه موللاني
 تآيسد ايلدكلدن صكره اولجه بيجاره نك
 اضمحلالنه بور يكداه بولنان فرانسده
 حكومتى مأموريت مخصوصه اله بروسيا
 قرالى نزيدنه كوندركه لايق انجق وولترى
 بولنه بئشدر . بو ايشاده وولتر (بروسى دى
 ناوار) ولاناميل دلاغلوار) او برابرى قلمه
 الوب ورسايده تيارتويه قونلدى . لكن
 بوارلر وولتر لايق بر رغبت كوره مدى .
 مادام دى بو ياد دور وولتر ك وفرت ذكا
 وفطانتنه حيران اوله ريق كئديسنىك عاميه سى
 بولندينى اعلان انجش ومومى الهياك فرانسده جه
 دركار اولان نفوذى نغره سله ۱۷۴۶ تار يخنده
 وولترى فرانسده وقعه نوبسلكله افاد مياسى
 اعضا فتنه قسدر چيقارمشيدى .
 مشار الهياك لك زياره تقدير وتحسينه
 شالان حالى وفاكلارنى اولوب بو ايسه
 ماركيز دى شانتك حقدنه كوستزدىكى
 مائتر وفاكارانه اله ثابت اوله بيلور .
 شوبله كه :
 خانك وولتره كوستزدىكى خصومت
 يلكزديانت عليهنه اولان هيجو ايتلندن
 البروكلوب هر نه قسدر آثار بى اوقوبائلر
 ديانت حقيقيه لك نه قسدر منقلب اولش
 ايدوكنى وزمانك ديانى مأمور بى روجا .
 نيكلك بئلككئتمن بشقده برشى اولديني

طرف رينه باعش ايدى .
 انكلمز مكنو بلور . سرلوحه سله
 لك اول اولدورده انكلمز جه اوله ريق نشر
 ايدوب مؤخرأ فرانسده سنى دخی اعلان
 ايلديكى ايرديانت علم ننه نفايت شديده هيجو قاقى
 منضى اولديغندن حكومت روحانيه مر فتيله
 نديغله رى آشه باقلمش وكومت مذكوره نك
 كوستزدىكى شدت وولتر ك بارسدن قاچمىنى
 نيچده و برشدر .
 مشار اليه بو فرارنده شاميات ايا ايلشده
 كان سبرى نام شاتويه دخالت انجش
 واوراده ماركيز دى شانتك نام مادامك
 جايه سى الله كوشدر كه اوزمانلر مومى
 الهياك فنون شتابه ولان مانق ومهارتى فنون
 فرانسده ضرب مثل حكيمه كوشيدى .
 وولتر ماركيز مومى الهياك او قدر
 اختصاص كسب ايلش ايدى كه بيتلرده
 ارتق هيج برتكليف وتكلف قالماميدى .
 بو فرار ۱۷۴۵ سنه سنده وقوعوبوب
 ۱۷۴۰ سنه سنه قدر دوام انجش ومدت
 مذكوره نظر فتنده وولتر مومى الهياك بارفاقه
 فنون شنا اوز رينه معلومات جديده واكيد
 پيدا ايلشدر .
 بولون بشقده (اليز) و (محمد)
 و (مروى) و (اون درديجى لوبنك
 عصرى) و (اخلاق ملل) نام اثرى دخی
 اوراده حاضرلادى .
 وولتر ك لطافت اشعارندن زياره فكر زده
 اولان بيوك ايدى كه نظره چار بار ايدى .
 حتى بر موال محمر عزلى ايتاشنده فرانسده
 قرالى اون بشقنى لوفى اله بروسيا ولى عهدى

كئيدر بولديشالى كه بو قدر جر آنله سوز
 سويليور دعييله وولتر واقدم صورديعكر
 دايقالى ذانكر قسدر شالى شهرتلى راسم صاحبي
 دكل ايدده اوله راسم صاحبي اولانلر معامله
 نه عييده قسور كوستزدىك قدر ادب
 صاحبدر جو بى و برمش ومومى الهياك بوجواب
 ووزنه طارابوب ومجلسدن چيقوب كئشيدى
 مومى الهيه روهان وولتر دن بشقه درلو
 اخمد تار ايدميرك بر سوناق ايچنده
 بلكلدرمش اولديغى ادملره ايچيارى
 دوكلدرمش ونوك اوز رينه مسله بيوروب
 وولتر دخی خصمى دويه لوبه دعوت انجش
 وذا تازمش اولدينى بر قاج هيجوبه وكلا دن
 بعضا ريك مجوبه لوبه طوق قمش اولديغندن
 انجام بيجاره طلبا ننه باستل حبسخانه سنه
 ادخال ايلش والتى آى مجوس باتدقن
 صكره فرانسده ن دخی طرد وتبعيد جزاشه
 دوچار اولشدر .
 بو مطروبيت اوز رينه وولتر انكلمتويه
 چكله ركا اوراده اوچ سنه مدت فامتنده
 انكلمز ايله فلسفه سنى بولون فضايله اصول
 تجارنى دخی بالتخصيل و اوچ سنه صكره
 فرانسده به عودت ايلدكه امور مالىه
 وصرافه اله بلاشغال ديكر طرفندن
 كئديسنىك لك زياره منلذ اولديغى
 نشر يان ايشله دخی مشغول اولوردى .
 معامله صرافيد تروچند كئديسنىه
 بك چوق باردم ايلديكى مثلو بش سنه
 مدت دوام ايدن شوشو بوليت طرفنده
 اعلان ايلديكى اتى اثر دخی وولتر اسمنى
 بلنكر فرانسده نك دكل اورونلكه انكز

بعض مکتوبات آثار الله فنونك دلالت ایسیدی بر طایف غرائب کشفیات و حکمای
متقدمین و متأخرین طرفشندان اراد اییلان محاکات مفیده بی و بعضی تراجم

احوال حاویدر .

مؤانی

{ اهم ممت }

جزو نومروسی

V

فیناتی غروشدر .

ایلك دشمه

اولئی اوزره مخزك ذاته مخصوص مطبعه ده باسلی .

استانبول

۲۸۸

اول فیلسوف معروف بیوک فرودر قنك
سراینده بشاه بیك زجنته قائلندی .
الحق ارباب حدك ریقه خالی قالدقاری
انترتقر قرالی دخی بیاغی تبدیل ایدرك
وولتلك ارتقی تحمل ابدیه چکی پردرچی بی
بولتله ۱۷۵۳ تاریخنده المانیایی سیاحت
ایچون قرالدن رخصت الهرق برلیندن
چخندی .

وولتلك اشبو عزیزتی ارباب فساده
مقابل مغلوبیتی دك اولدیغندن مقیدن
بیچاره نك ارفه سندن بچوق دها افزل .
لوقاقشمش و برطاق كمدارلر علیه سه
هجو به یازدیغی صریده بیوك فرودریتی
علیته دخی هجو به سولدیکی درمیان
ایلیش اولدیغندن فرودریتی كندیستی
باری بولدن چوروب اوراقی تخری اید .
یرمش و وولتلك ناكوركنی اثباته مدار
اولور برسررشته بوله تیجده عدلر دیله .
یوب شه زنده قالنسی رجا ایش اسده ده
مشاراله اول قدر ضعف قلب كوسترچك
ادم دخی اولدیغندن قرالك اشبو صوك
عنايتند مخصوصاً عرض نكر ایدوب شه
بولنده مداومت كوسترشد .

بوسیاخنده مشاراله (دوشس
دوشاس و بی) كزنده برمدت اختیار
اقامله مومی البیانك رجایی اوزر شه
(آنال دلاپیر) نام اثری قله المش و بعده
استراز بورغ و فولار ولون و مسار بیوك
شهرده برمدت اقامله ۱۷۵۵ تاریخنده
چنوبه بیوك نهایت ۱۷۵۸ سنه سنده
فرهتی نام مخلصه برشمیدی .

فرهتی ده انسا ایش اولدیغی طایفه
ذوق وسادمت و حضور واستراحت بیوی
دك اولدیغندن و اوزمانه قدر و ولور اوزور .
بالك پك چوق كمدارلری و حكمدار
زاده لری و مسار اصلاذ كالی الله متاسبت
ییدا ایلدیكندن تمام یكری سینه محل
مدكوره اقامت ایلدیكی مدت كندیك
مصاحبتنه مشتاق اولان اجابانی اوزابه
كلور كوریشورل ایدی .
مشاراله الك مهم آثارینی اوزاده
یازیش و خصوصیه خرسینانلق علیه سه
اولان محاربه قیاسنی اوزاده اعلان
الیشدر .

وولتالو هیبت حفته قرآن کریم خیر
فریدیکی واجب الوجود یوی قبول
و تصدیق ایدوب بولدن بشقه دیانتك سار
جهنلرینی « علیا و پائس نامنده برطاق
فسده نك جهلای خلقه تعیندن عبارتندر
دیو تحفه و تزییف ایدر ایدی .

عقاید مخصوصه سنك چوق جهنلوی
كمت اسلامیه به تطبیق قول ایدوب حتی
« بن برین الله متدین اوله حتی اولسه م
مسائل اولوردم ، فلسفه حكمت اسلامیه
حفته کی حسن نظریتی « وازانه مه دار
اوله بیلور ، الحق كندیسی و چرك علیه ده
بولدیغی جهنله بوصورتدن حكمت اسلامیه
كندیستی مر دود كورمكه ، حقیقدر .
آخر عمرده یعنی ۱۷۷۸ تاریخنده
بارسه كلوب اوزمانلر دیانت خلقی اولقدر
صیغه یرمش ایدی كه تبارزه كینك حرام
مابعدی صرکه

اجتناب بورگنك فائى امر طور . اونه طرفه غنى ايسه ايكنى دهمسى دكل دفنك نى نهائيسى حاضر واماده بولسان ازانق نيسه سندن بولان مقدارى دها ايجون معده سندن بولان مقدارى دها چاپق هظم ايه بلكه وزره شرابرا لوكور ايجر ياور .

مجنون عظم اولان قسبر بولديغى حال مصائب اشتغالى تفكر ايسه كچه آه جانكاهنى كوكله چقار . بوكا مقابل اتخا ابدى كبرغنى ايسه سعادتلك غلبه شوق وشطارتله كنديسى كوكله چتمى عزمه دوشر .

انجى شوراسنى قيد اينك لازمدر كه فقر و غنائك اشبو موازه سنى فقر و غنا نه ديك اولديغى بيل بونلك تاثيراتى موازه اين ذوات حفته اجرا ايدوروز . يوسه عالمه سعادت بالكر كندى بولديغى درجه دن عبارت اولديغى اعتقاد اين فقير كنديسى الكغنى ظن ايه چكى كچى غنائى حالندن خبردار اولوبده . حالامشاغل طاقف سوز ايه اوغر اشان خيلر دغى عالمه و غنا و ديدكرى شى بها بشفه رحال اولديغى اعتقادله كنديسى الك فقير عد ايدر كه احواله و ضربه برعكس اولور . فقط بونلر نظر دوقده آدم يله صابلملى و بنايرن اساس نجى تغير ايتالميدر .

انسان فقر اله غنائك اراستنده اولان برنوال محرم فرقى كورد كچه طبعيت عالم بوياده قويس اولديغى قانون اعراض ايدچك اولسه عجا حضمير ؟

كورد بى فقر بى هر زمان كندى ايدر . بر كر فقر ايله غنائك معانى لغو بولردن قطع نظر فن تزويجه فكر حكى بر شخصك حوايج جهمانده و روحانيد سنى نسويه سى اسباب سندن محرومى و غنائك حكى ايسه حوايج جهمانده و روحانيد ك نسويه سى اسباب سنى بلغا مانع ناليتى ديكدر .

بر فقر عرض احتياج ايدر . برغنى اسه غنا كوستر . فقير مدار معشنى قرانه بلك ايجون بركونى كافي بولمديغى كچه سنى دغى كوندوزه قانه بق با بشى چوروردرجه سنى اعمال فكر ايه ايه و با كوزلر بى كور ايدرجه سنى كوز نورى دو كه دو كه ويا .

خود وجود بى پرايدرجه سنى زجت چك كچه معده سنك طلب ايلديكى و بچا . روى اولومسله با تهييد طلبنده اصرار ايلديكى اغديه بى قرانغه چالشور . غنى ايسه بوسوكى كل ازادن بون و وارسته اولمسه هيج برحل صرفى اوليان وقتى امراره مدار اولور اكلنجدر اراز طورور .

فقير واردر كه علت جوعه طاقف كتمه ميان معده سنى الدائق ايجون اوزر نه صيم صبقى طاش باغلاز . بوكا مقابل غنى ارتق هظمه طاقفى طالبان معده سنى وسعت و بركم ايجون قوشاغنى كوشدر .

بوقبل فقر بىك بلا و مصايه كوكس و بزرگ استخصال ايه بيلديكى رلقه قورو اككى بد كدن صكره ايكنجى دفعه اولورق محتاج اولديغى رزقى استخصال ايجون چك كچه محن و مشاقق در خاطر ايدرك

ظاهر بنه چقاران بعض عقلا حفته فقر ايله غنائك رشيدن عبارت اولديغى حكى ايتلر و در عالمه انسان قسمى محافظه چيانه مدار اولان و بلكه محض حياتى بولان قانك تحدداتيله صرفيانه مقابلله ايكه مجبور اولوب بونك ايجون معده به نه مقدار اجزاي مقديه صوفى لازم ايسه اتى تدارك محتاجدر . ايمدى مادام كه فقير و غنى بشاربورل بواجتياجى نسويه ايدوردر ديكدر ، ديتلر .

بونلر شومحا كچه فقر ايله غنائك نساييسى زودن چقار مشا ؟ تصورلر يك بوجهننى ايضاح ايتامشا ايسه ده شبهه بوقى كه معده مدار حيات اولان اغديه نك نه فضله سنى ونه ده قصصاتى قبول ايتدر ك كرك فقير و كرك غنى هر كسدن بالكر محافظله حياته كافي اوله جق مقدار بى ايسه مكمه بولنديغى استخراج ايتلدر .

هابدى فرض ايله م كه حقيقت بنه بولدن عبارت فالسون . عجا و حقيقته ايصال ايدن بوللر دغى فقير ايدر ؟ بوسوه دغى منتهائى حيات اولوم ، ديدكرى براجورومدن عبارت اولديغى درميان ايتش ايديسه ده بز بو حقيقته وارنجيه به دكبن دها نه فقر كچيدر كور .

مشيدك . [طفا رضى نومرو ۱ و كدران جبات ، بندينه مر اجت] بكا فالور ايسه بن فقر ايله غنائى محن دكل برشيدن عبارتدر ديه حك ايدم .

نصل ايه بيلورم كه ايكسنگ اراستنده بالكر بزم كورد بكم دكل هر كسك باليداه

فلسوف مشهور و ولايت رجه حالندن (مابعد) چالغى دكده مك حرام . دين كتابندن بشفه كتاب يازغى و خصوصيه اوقومى حرام . حاصلى بر تو كرمك حرام . كو كه باقى حرام اولديغى دن هر كس ديانت عليهنده اراز خصوصيه باغلا بوقى و ولايت نسر ياقى ايسه ديانت نامنه اورته به قولش اولان برطام افكار و روايات سخيغى فنا و عقلا رده كافي بولنديغى دن هر كس مشا الهى عادتا بر محمد صورتيله قبول ايتلر ايدى . چه فائده كه عمري وفا ايتدر ك سنه مذكورده روزنامه حياتنه خانمه

كش فراغت اولدى . بوبله بروجود نادر ايجون يارسه هر كس تاسف ايدوب مغلظن بر جازه الاتى باغده حاضر لائى لرا ايدى . انجى حكومت روحانيد مشار الهيك كفر بى اورته به قوبارق يارسه دغى ايدله ميه چكى درميان ايتلكه نفسى (سلير) نام قصديه قدر نقل ايلديكى . تا ۱۷۹۱ تاريخه قدر اوراد قلوب بعد يارسه . (بانه اون)

نامله ذوات مشهوره نك رمادر بنه مخصوص اولان دأربه نقل ايلدر . (انها)

محاكات فلسوفانه سنى مشهور ديانتك ظاهر حالندن باغلا بوقى حفته قدر ايصال ايجورده . حفا غنائى باشلا بوقى

فقر و غنا

جهت مدینه‌ک برکوشه‌سند سیاستکار-
ان خدمتی کندیسند ماند اولوق اوزره
اجرای حکومت ایدر . بوقسه خلقه
تغلب ونسلاط ایچون دکل .

اقونومی بولتیق یعنی فن اداره‌ک
زراعت صناعت تجارت دیواروش
اولدینی خدمتله‌ده خادم کیدر مخدوم
کیدر ؟ شبهه یوق که عموم انبای بشر
خادم ویالکز جهت مدینه نامی مخدمدر .
بحال سزک بوککری طاش‌پدی
زمان بالکز سزین اله‌جفی ایی غروش
محتاج اولدینی ایچون طاش‌پور . سز دخی
بوککری طاشتیق ایچون حاله مچناجسکر .
دیمک اولیور که جمال سزک بوککری
طاش‌پدی سزه خدمت ایدور . سز
دخی حاله پاره ویرک اکا خدمت ایدور-
سکر . یعنی ایکزر دخی خادمسکر . اوزده
برخدوم وار ایسه اوده بالکز جهتدر .
شواله کوره دنیاه‌تروت وسامانک منساوی
اولمسی انسانلرک برینه خدمت ایستی
تخت مجبوریتسه قویق مقصدینه مینی
ایدوی فکر نه شاشتری ؟

بوکونکی کونا وورون بانی ترمکه باشلاشدر .
مجرد بو جتی بورونک ایچون شکل
ایتش اولان «انتزاسیونال» جسمتی
طرفداراتی اوتوز ملیون نفوسی تجاویز
ایتش اولدینی بو نلرک هر سزک شهر
وقصبالده مجلس و مخفاری بولندیغی غزته .
لرک کال اهمیتله ویردیگی حوادنددر .
بالکز بو جهت نهدیور ؟ دیور که

کوکله چیقاریدی مدح بولر حفته‌ده
وظیفه‌سک خارجته چیقیش دیکدر . اگر
انسانلر ایچون نه کندیدی هم نوظلردن
وصیلر نصیته احتیاج کوراماش اولایدی
نه سخانی مدحه ونهده بخلی ذمه حاجت
قالرایدی .

وینا حفته‌ده کی موازله‌ده شووچه‌له بیان
رای ایدرلر که :

«اگر دنیاه تروت مساوی اوله ایدی
کسه کسه به خدمت ایترایدی . هرکس
براقندی کسبلوب اوزده خدمت ایدرک
آدم بولمز ایدی . محضا احتیاج‌جدر که
انسانلرک بکدیگر نه خدمته مجبور ایدر»
اقونومی بولتیق علیه پرورش‌پا اولان
بر فکر شوااعتقاده فارشو کوله‌جک اولسه
تعیب ایدیلوری ؟

دها ااقونومی بولتیق بو فکری عرض
وعیق جرح ایستنه حاجت فالق‌سزین
افکار فلسفه بونی ردا ایدر .

برسانک حد ذاته نه صلاحتی اوله .
یلور که دیکرینی کندیسند خدمتکار عد
ایده بلسون ؟ الوم ارتق کوچوک بیوک
هرکس اکلانشدر که جهت مدینه‌دن
مراد حواج بشر به بی عموال بلکه
نسوبه‌دن عبارندر . بحاله کوره کمکی
بالکر بش اون پاره قرانه‌تلیک ایچون
اجرای صنعت ایدور به قبول اونز .
بلکه اکمکی جهت مدینه‌ده اکل بابق
خدمتی کندیسند نفع ایدرکی ایچون
اوصیفه‌ای ایدر . نصل که بولای دخی

واقعا عااله یم فنا کوریدر کزینار دخی
مرحاله بر حکمه میندر . مثلا دنیا ایستی
کوریدر محروم اولان کورری و اراض
وسیده ایسته‌دی کی کروب طوز .
مقدن محروم اولان طوبالاری والحاصل
قصوری بولتان کسه‌اری طبیعت عالم محضا
سأززه عیب بخش اولوق و سخت وجود
ودستی اداامک قدرینی کوسزومک ایچون
تفریق ایتمش اولدینی صکی قتری دخی
غناک فیتی کوسزومک ایچون ایجاد ایشدر
دیه یلسوز . انجیق مثلا برکور و ای
طبیعت عالم ! خلقه‌عبرت کوسزومک ایچون
دنیا ایشغندن محروم ایدرک بیخی
بولدک ! ، دیش اولسه بولا هیچ بر جواب
ویریلدیجکی ؟

حالمو که حساب ایدرلرک اولسه فقر
وغنا بینه‌کی مناسیتی دها بشقه برصورتده
بویله‌یلورز . اغیا عددده فقرابه غالب
دکلدر . فقرا اغیابه غالب . نبارین
دیه‌یلورز که فقر غنا ایچون عیب اتخا
ایداملی ایدی . فقط غنا فقر ایچون عیب
دخی اولمز . زیرا عیبک ایچنه نهدید
دخی بولتیق لازمه‌دن اولوب حالبوکه
برکونکی کورمکله فوروقتی قیلنددر
اولوق اوزره بر قتری غنا ایله نهدید انک
مکن دکلدر .

بعضی فلسفه کتابلرده کورده که هابسی
بشردن بعضی بربک غنی اولسی عیب
دکلدر . زیرا بولر فقرانک اولوی نمی
دیکدر . دنلش . طوغریسی باو فکریک
احسانه غیظه ایدر . کاشکی هر فکری

بوقدر محدود اولسه ده حدود مدکوریدی
یروب اونه طرفه کیمکه چالشیق زحمتی
اختیار مجبوریتی حس ایتمسه . فقط
بوقربی اوقسور ایکن انسانلرک وصی به
احتیاجی اولدینی و اگر چه کندیدی حصه
توتوری اغیابه تودیع اولوبده بته کندیدی
الربنه ویرلش اولسه البته دها زیاده
استغناده ایدرله جکری درحال زهنه
ورود ایترمی ؟

حالمو که دکل بالک زما نلرک تاریخ
هر زمانک اغیاسیه فقراسی میانده کی
مناسیتی نظر دفتره کتوره‌له‌جک خصو-
صاتی ذکر ایدور . بولردن اکلاشلیقنه
وزمانز حالک دخی تصدقنه کوره اغیا
هر زمان فقرانک اولیای نمی اولوی بالکر
بولدن طولانی کسب ایدر جکری حظوظات
نفسانیه خاطر ایچون قبول ایدوب
بوقسه اوزتبه تفرع ایدن وظیفه‌ی
حسن ایضیه اولددر وقت واعنا اتخا .
مشلدر . حتی اغناک اغلی کندیسند

عرض احتیاج ایدن قتری کورمکدن
متفر اولدیسند مینی دکلیدر که بونفرتی
کوسرتیموبده بوقاروده فکری نصوب
ایدلان محرزک قوبدیق قانون احکامتی
اجرا به آزیمتی همت ایدن اغیابه (سخنی)
نامی ویرله‌رک علم اخلاقده اوزون اول-
دی به مدح وستایشلری کوریلور .
تأمل ایدرله جک اولسه سخینک سخاوتتی
مدح وستایش حاجت کورلاملیدر .
چونکه غنی ایسه ایضای وظیفه‌ای
اولور . فقیر ایسه ه که علم اخلاق

ایلمکده اوله جفتدن بونم چالشیوب
 چالادینی حالد کینه مامک اله قراح
 قراح کچدیگی حالد چالشیوب چالاق
 بینی موازنه انجش اوللی وینا برین بوقدر
 خفیف رفکرده بولماملی ایلی .
 شومقاله بی درج واشعاردن مقصد
 زکیانلرک فقرتی بیی دکلدر . بوبله
 اولدیغی کی شو ککوجک مفاصله جکله
 فقیرلرک ژوننی ده درغمه انک عزمنده ده
 دکلر . هر کس دانما بولندیغی حالک
 اوست طرفتی ککوزلالت طرفه کچسه
 صطف نظر دقت اغز . بنابرین فقرانک
 حال تون تون نسبا منسبا حکیمه کبر .
 حالبوکه بوسورت حالی وقتی بولنده اولاندی
 اعفاظ اولسون ایده ووب انلرینه مافوقی
 کورنلکله مخصر اولورل . اعدی مجرد
 وشدن ادناه باقی ده شکر اله . حکمتی اخطار
 مقصدلر که بو کوچوک بیی توصیه ایلی :
 بالکلر مسئله اخطارلرک درجه اهیئنده فالور که
 بونی ده شوبند مخصوصه آچش اولاندیز
 چیتر وزرندن امر ارافکارله فقرله مزانک
 مناسبت متضاده سی کند لر نیجه نسبتا بدن
 صاحب فکر تعین ایده بیلور .

اوروپا کوبکلرله استانبول کوبکلری
 حفته اکرم بکل بوموازنه سی
 علم حیوانات محرر زردن فرانسه لی مشهور
 بوفونک بر منتخبان مجموعه سنه کوبکلرک
 تعریفند آذرب مقاله سی کوردم . موی الیه
 بومقاله سنه کوبکلرک فوق العاده مزیت
 وریور . بوق حقیقت حالده اومرینتی

(غریب کورده سکرکه اسلامیت
 مرانجه چینی عادتا تلون درجه سنه
 تخفیر ایلر ۱۹۰۹)
 انزاس . بونال جمتیک خلیاسته وجود
 ویرولور ایسه سرمایه سنه ک فاضله کچینور
 ملیون صاحبی آدملر واقعا ازالور . فقط
 سننوی ملیون قزانور وینه ملیون صرف
 ایلر قوندوره چیلر پیدا اولور !!
 ای ! ارتق افقونوی بولتی براقه لم ده
 ینه فقر و فسادن عبارت اولان مجتونه رجوع
 ایله لم .
 فقر الله غناک حقیقته برشیدن عبارت
 اولدیغی حکم ایبن عقلا عجاها انکی صنف
 انسانلردن انجش ؟
 یاز کونی موز صحیباغنه فارشو مسعود .
 لرک افانته مخصوص بش التی فانی تانک
 الک اوست فائنه صرئنده چامور طاشیق
 ویاخود انکلتره کور معدنلرند . یعنی برک
 دینله کور قیرمق صورتله قزاندیغی اون
 غروشی اوج اوقه اککه وریوب اقشام
 خانه سنه قبا حصیر اوزنده او اککی
 بدکن صکره کویا کوندوزکی بورغونلی
 چقارمق ایچسون اوزانوب یانیدیغی وقتی
 بوموازنه بی انجشدر ؟ بوقسه سنه باشنده
 نقل موجودنک فاضلی لایستیفایا اقشام
 معده فسادینه اوغزله جتی قسدر طعام
 ایلرک ییغنی بی وپاموغی دخی چکه میوب
 تونک تاق و کندان چارشیلر ایچنده یانیدیغی
 وقتی بوموازنه فیلسوفانه ده بولمشدر .
 اکر متوسط رجحاله انجش ایسه اشبو

حال وسطلسی مطلقا ایلک اککلله محافظه
 حال وسطلسی مطلقا ایلک اککلله محافظه

اککی اولکی فیئانه وریمه چکسندن وهر
 کس بومعناغه فائمه جفتدن قوندوره چینک
 ارادیغی فضله ترقی فیئات اله قینا بوب
 کیده چکسکرکه اورده برکچکله ذوقک
 ایچسون بش اون لرا صرف ایتمکی چوق
 کور میورسکر . حالبوکه مذکور ریجفت
 بوطن ایچسون بکا بکری فرانسی زوله
 وریورسکر . نه اولور ؟ بکا بکری
 برینه بکری بش فرانق وریسه کز نه غیب
 انجش اولورسکر ؟ بن سزه یایدیغ قوندو
 رهن قزاندیغ یاره اله بش التی نفوسدن
 مرک جولوعه چوغوغه انجق قوری
 اکک یدره بیلورم . اتک یوزینی هفتده
 برکوریورم . سز ایسه خاص اککی دخی
 بکمیورسکره زنیجه یورسکر . دانه اتی
 فویون اتی معده کز اغز کلدیکندن کلک
 وریلرچین اتی یورسکر . روابدر که
 سرک جمعیت مدینه کرک ایچنده بن دخی
 لازمی یادم اولدیغ حالده فان قوصوب
 کیدیم . جمعکر ایچنده قوندوره چینک
 عسدم وجودی ولبین اتق ککرکی
 ایستیسکر ؟

ایشته جمعیت بونی دیور .
 اوت اورو باجه بعض عقلا جمعیت
 مذکورنک شو فکرینه اهمیتلیجه بر بولده
 اعراض انجشدر . دیشلردر که :
 مارالدرک قوندوره چینک دیدکی کی
 ریجفت بوطنه بکری فرانق وریورسکر
 بکری بش ویاخود اوزوز بش وریورسکر
 اولدوق قوندوره چینی اولدیغی وسعتنه بنه
 نائل اوله مازدی . زیرا اوله حالد اککچی
 برکدر بولوبه فاضلی انجق ریشی دکلدر .
 وسيله تسهیلی دکلدر . بوقسه صندوقه
 برکدر بولوبه فاضلی انجق ریشی دکلدر .

واقعا فن مالی وصرافی بوبله دیور .
 انجق بونی بالکلر فن مذکور دیور .
 اقونومی بولتیق و فلسفه بوبله دیور .
 انلر دیور که اچمه معاملات عمومی لک یعنی
 انسانلر یئنده جریان این مبادلاک تسهیل
 جریان یاردم ایلر رفیت اعتبار به در .
 مثلاً بنم المده مال اولدوق بیک دانه فن
 واردر که بن انلری اککلله مبادله اینک
 ایسترم . حالبوکه اککچینک فسه احتیاجی
 بوقدر . اودخی ریجفت قوندوره به محتاج
 اعدی اچمه اول رفیتدر که بن فلسفی اوقین
 مقابلنده تبدیل ایلر والی اککچی به
 وریوب اکک الورم . اککچی دخی اتی
 قوندوره چینی به وریورک احتیاجی دفع ایلر .
 شو حالده کور اچمه معامله عمومی لک
 وسيله تسهیلی دکلدر . بوقسه صندوقه
 برکدر بولوبه فاضلی انجق ریشی دکلدر .

اكلامنى يا، بوللكه، انسانلارك اوزرته حكومتى بك عادلانه، عليه برته قوه جبريه ي اولسه اولسه اللزته كى بالى ويا سجدى براقدىروب فاجبروم اجون استعمال ابلر، بالى ديدكده خاطره بقره كلدى، كوپكلىمىك درجه معقلمىنى اكلامنى اجون برعقياس اوله بيله حكى جهته نقلى مناسب كوردى، فقره بيم دكل، فقط راوىسى موئوق برآمدى، مع مافيه (العهد، على الراوى) راوى نقل ابدى كى: هر كون بالى بوردم، بر اختيار فادينده كلش ابره نيمى بر كوزله بالقلمى سبر ايدىوردى، بالقيله شوبله بر محاوره لى اولدى:

- والده، القمى اله جفن ؟
- اوت . اولادم امانصل ايدىم ؟
- نه نى نصل ايدىم كس ؟
- كوتورم كه
- نه قدر شى اله جفن ؟
- اولادم بيم غلبه كس بو قدر . بام اوقه جنى اسم اومه ابى كوز يبور .
- اى بام اوقه بانك اغرتاندىن نه اولور ؟
- اغرتنى اجون دكل، قاج كره بالى الدم اوه كيدنجيه به قدر ديزدن بر دانه بيله قالدى .
- نه دن ؟
- آه اولادم . بر دانه قريان اوليم .
- هوش هولش را قورور كه اوج درت سده در بالى بوزرته حسرت چكوزور .
- شمى انصاف اولسون اوروپا كوپكلىم، بو فضيلت وارمىدر . كللم

وتوقلر بده انسان ويا خصوص انسان و صبيان اوزر بىدر . بو كدا دليل استنبولورسه سواقك تا اورنه سنده، يا توبده مارين ويا بر نه ره راستنى ترك ايتدوروك كنداردن طولانمه و گاه بد ضبطنده بولان سواقك باشندن ظهور ايدن برقادين ويا بر جومنى عوعوه دهشت اكبر ناله فورقو- دو بده ديك بر سواقك كى كه مجبور ايدن كللى كوستو پيلورز . بيم كوپكلى نه جوبانلق ابدلر نه ده آوچيدلر . اما و سنشلىرى اجرامى ايدىمزلر ؟ خير خير ! بوابى صنفته تزل اغزده انك اجون مع مافيه بعض كلبلورمىك هيچ تعبير اوله رقى باز كوتى بعض سواقك اورتازنده وحتى اوب اوزون ياندقلى حالده بر خرب اصوله سينك اولادقلى كوريلور بيمى شمى بيم كوپكلى جوبان آوتى دكلدرده يا نهدلر ؟ اوت بر كيكلك اصل وظيفه لى بچيكلك . بالين وقوعى ويا خرسىز روردينى بچيكلك صدا وعصا زندن دهها كوزل اكلاملر . سواقكلك اميت و طهارت وضبط و تسخيرى كندى تخم واقفصاملى نرسيدى . بوفون بيه مقاله سنده ديور كه :

« حكومت ابدى كى سورى كندى سينك برامت فرمانبر و متادى و كلبدى انلك دليل و حامى عدالت ايدىدر . عليه بر نه قوه جبريه ي اولسه اولسه ايجلر نه اساس و امتيك بقاسى اجون استعمال ابره »

بر كيكلك جوبان اولنه تزل ابدى كلىنى

سر امانلر ندىن عد اوليور ؟ افكار عوميه دكلسه افكار خصوصيه ي اولسون بخلر له انفال ايدىمك بواهمى اوروپا كوپكلى هيچ بر وقده بولاشدىر ظن ايدىم

كلدم بوفونه مقاله سنده، ديور كه :

« انسانه محب و صادق اولان كلب بر درجه به قدر مواشى اوزر نه حكومت و تقوى دائما محافظه ابره، مواشىك قوماند ايدىر . بر سوريك باشنده حكومت ابلر . امر و نهي جوبانك صدا سنندن دهها كوزل اكلاملر . سوريك اميت و انتظام وضبط و ربطى كندى تقيد و اهمى نرسيدى »

اوت انسانه محبت بيم كوپكلى زده واردر . لكن بولر اوروپا كوپكلىك كوزل كوزل مادامه انك اغوش و فاسنى مسكن ابدى كلىنى كوروب ايشتى كلىرى حالده بورده كندى بيمى قوجاقسه المى شوبله طورسون خانه سينك حويلسنه بيله قبول ايدىمك بر كيسه به تصادق ابدى كلى ندىن محزون اولور . وانسان كى بر خدار مخلوقه ازل عاشق اولدقلى ندىن طولانى كندى بيمى بك بى محبت عد ايدور ! حقلر بيه و اريا انسانلارك ايسه بويچاره لى نظر حقارتله باقوب نائل التفات اتماملى هوسنى سونى خلكه بكسان ايسه ده، مثل حكيمانه سينك خلافى بر حركندى كه افراط كبر و نخوتلر ندىن نشان اتمكده در . مواشى اوزر نه حكومت و تقوى عيشه كلنجيه بيم كلبلك حكومت

كوپكلى بوفون و بر مامش . خانى بخش اغش يا ! قسط بوفونده انلك بومر يك نظر بلمر نه مدحيه خوان اولش وشبه بوق كه بده كندى سينك و ظنلداشلى غيبتن ابلر كلش ! بك اعلا . اتقى بوفون استانبول كلبى جهته بار بيمى مقاله مدحيه تماميله (بارلى كوپكلى) : مخصوص و خصوصى اولنى لازم كلور . بوزوم مقاله مدحيه تطبيق اوصاف و نمر يفاك بيم كوپكلى تطبيق قبول ايدىم سنندن ذمى اكلاملر بيلور . شوحاله عجا بيم كلاب كوچه تاب بويله مدحيه انشاديه مقاله ايراديه لابق اوله جنى قدر مريت و فضيلندن محروم . ميدلر ؟ حاشا ! واقعا بوفونك اوروپا كوپكلى نه مخصوص اولنى اوزر نه كشيده سلك مطور استبدى كى درانى نمر يفاك و جواهر توصيفات بيمكلى نه تماميله موجود دكل ايسه ده نظر امعان اله باقلمه بيمكلى نه ذمى دهها بشفه بوله، واروپا كوپكلى نه فائق مورته بك جوق معرفت كوريلور و مدح و وصفنده، اوله هزار بوفونى عاجز را قور !! بوفونك كلبلر له بيمكلى بان باه كك توروب ده فضيلت و معرفتجه امتحان اغندن اول شوراسنى تمهيد ايدىم :

اگر چه بيم كوپكلىك ازله وجودى ايجون فرياد ايدن بعض انصافسز وار سده انلى مدافعه ايلان حقى شناسلر، كوريلور و بوايكى طاق مدعيانك ماحضاتى بر مدنيتى غزيرك باشلميه

مقصود . بوفون نه دیوره که :
 و بالخصوص دشمن و مستغل اولان
 حیواناته اعلان حرب ایلدیگی انسانده
 آتشی شجاعتی التاع و قوی ذهنبه سی
 انکشاف ایلر . هنرمهارت فطریه سی
 صفات مکسوسه منضم اولور . ملاحط
 آتدیغی و اوچونک دودیک و یا خود صداسی
 محاربه تک تفرر و تفرینی اعاواشارت ایلدیگی
 وقت کلب بکیدن بحرارت غریزه بولوب
 اونه به بری به چار به فرق مسرتی اظهار
 ایلر . حرکات و اصواته چنکه صبرسنلی
 و غلبه ایزو کوسنر . صکره خاموشانه
 یوریده رک دشمنک ملکنتی و تخصص اولدیغی
 قلعه بی بولوب بر دینه باصدیرمه سی ایلر .
 دشمنک ایزنی ازار . نهیب ایلر .
 اولدیغی برک مسافه سی و جنسی و باشی
 بیه مختلف صدار له خبر و برر "

کلام بر مکیله :
 بولرک بر دشمن و مستغل حیواناته
 نه درلو صوت و شجاعتله محاربه به
 طوشتد فیزی کورمد کسده . ذهنزه . بوله
 یلسوریز . چونکه بومبارک لارک اهر صره
 بعض عز بداره آن مر کب کی کندیلر نه
 هیچ بر مضرتی اولیان حیواناته . بعض
 عجب قیافت انسانله فارسو کوسنر کلری
 حدت و شدت و غریب مهارتلی حقیقه
 شانان استغرابدر . هله کجه قرالکده
 کریمکی اعتدایدیلر اوله هجوم ایلر که
 نمود بالله بعض وقت دخی بر لر له
 سنور غوغاشنه چیقارلر که طرفینک غلغله
 اواز سرکشانه اری انسانه دهشت اولان

ایمانک ممکن دکلر . دشمنک ایزنی
 ارامق جنسی و باشی خبر و مرک اوچینه
 متعلق اولوب بر مکیلر ایزه آتشی اولدقلردن
 بو هنر کندیلر نه بالطبع موجود دکلر .
 مع مافیله تخریه اولنسه بلکه اللوده
 بولور .
 بوفون نه مقاله سنده دیوره که :
 و شکل و شمایلله اولان کورالک کندن
 آتیکل کندن قوت و جسامتندن خفیف کندن
 قطع نظر کلبک (اورو یا کلبلی تقدیر نه
 خاطر دن چیقارلسون) مالک اولدیغی
 اوصاف مقبوله منوی به بشقه چه جالب
 دقت اولقه شانلدر .

عالم معلوم و مشهور دی اولدیغندن بوکا
 دالر سوز بیلکه هیچ کیمسه تک احتیاجی
 اولدیغی قوتی و جسامتی دخی بوقاروده
 بالئاسه تک کار و تکرار اولدیغندن بوراده
 سکون اولتی اولی کوردی .
 نه بوفون دیر که :
 و مقطور اولدیغی حدت و شدت
 خور زانه کلبی بالجمله حیواناته فارسو
 فور قیح بر حال سعابت و وحشتنه بولندیر
 ایسه ده بو فطرت خانگی بر کلبی غایت ملاعانه
 احساسانه ولدت محبت و ارزوی مقبولیت
 ککی حاله ترک ایلر . کلب متذللانه
 و خصوصانه کلوب شجاعت و قوت وهنر
 و معرفتی صاحبک زیر اقدامه وضع ایله
 اوقوتلری استعمال ایلک ایچون کندیلر
 امر بکلر . استفهام مرام ایلر . بالور بر
 بقاریر . مرادینی اکلامتی ایچون صاحبک

کلبه نظری کافیدر .
 زیم کوبکلر خور زانه مالک مدینه باقیسور
 شی اولدیغی الادیقارلردن بو فطرتلری
 چوقدن تک ایلدیر . اگر چه بعض
 وقت بولردن بعضیلر تک قودوروب
 دیشلدکلری آده لری تلف ایلدکلری کوریلور
 ایسه ده بولرک بو حالات فجعیه به سببیت
 و بر لری (نمود بالله) کرفشار اولدقلری
 قودوز علت اده شه ستنک زور و ساقه سنه
 مقاومت ایده ماکدن نشأت ایلدیکندن
 و الحاصل بو فناقلری کندی اختیار له
 اولدیغندن بو یاده کندیلری معذور عد
 اولور !!! نوبت محبت و ارزوی مقبولیه
 کلبه لدن محبتی بر مکیلر ده تک اعلا تقدیر
 ایلر سه ده کیمسه دن و خصوصیه مادامه لدن
 انشاک کوره مورلر . کندیلر نه ارزوی
 مقبولیت اولماسی دخی نه بولنشالرک
 قنداشندن طولای اولدیغنده اشته
 اولنسون !!! ایسه بو بچاره کوبکلر
 نه صاحبی نه حامیسی نه اقتدسی هیچ
 بر کیمسه اولدیغندن متذللانه و خصوصانه
 کیدوب بوقارودن بری نریف اولشان
 و اشاعی ده دخی صر سه سی دوشدکجه بیان
 اولنه چوق اولان قوت و جسامت وهنر
 و معرفتلی سیدجی و کمکی طبله لر تک
 زیر اقدامه وضع ایله اوقوتلری استعمال
 ایلک یعنی بر چه ده طبله بی سر تکون ایلدوب
 سید و یا اکی نهم ایلک ایچون اکمکی
 و یا سید جینک غافل و دانمین بولنسنه
 انظار ایلر . اوله عارس عارسر
 و بهوره بره بالوروب بقارملر . بولری

نه بوفون دیوره که :
 و عبور و مقدم و طبع اولوب خفنده
 اولان ایلکی اونوتامسی تکدیر و عتابدن
 زیاده در . بر مکیلر کسده عبرت و اقدام
 و اطاعتلری غایت زیاده ایسه ده طابلی بی
 تک نادر بد کلر ندیمدر ؟ بوقسه بشقه بر
 سببیدیمدر ؟ قوه حافظه لری غایتله از
 اولدیغندن حقلر نه کرک ایلکه و کرک
 قناعه دار اولان شیرک چله سینده
 اولوردر .
 نه بوفون دیر که :
 و شو معامله به اوخرا دیغندن طولای

باشندن دفع ایچون اکمکی و یا سید جینک
 بر صوباسی کالی اولر نه ایلدیمسی مطلقا
 کفایت ایلر .
 نه بوفون مقاله سنده دیوره که :
 و انسان ککی قوه مفکره به مالک
 اولنسرین بوری حساب ایله مشخسون
 و صدالقی رحمت و ازیاطنه کی باقی
 حسابندن ده افروردر .
 بو حال تمامیه زیم کوبکلر ده دخی
 رونموند . کندیلر نه بر حرص نه بر
 منفعت نه بر امل انقام نه ده مقبول اولمقدن
 بشقه بر خوف و خشیت بوقدر . بر مکیلر
 دخی حرص بوغیسه ده منفعتلری طابورلر
 بر شته مخصوص و مختصر اولنسرین علی
 الاطلاق املک علیتی تک چوق اجرا
 ایلدکلر دن خلق کندیلر دن اهر صره
 شکایت ایلدیور سه ده شاکت هیچ حکمی
 اولور . مقبول اولماق وظیفه زنده بیه
 دکلر که حتی بولک ایچون قورقسولر .

نه بوفون دیوره که :
 و عبور و مقدم و طبع اولوب خفنده
 اولان ایلکی اونوتامسی تکدیر و عتابدن
 زیاده در . بر مکیلر کسده عبرت و اقدام
 و اطاعتلری غایت زیاده ایسه ده طابلی بی
 تک نادر بد کلر ندیمدر ؟ بوقسه بشقه بر
 سببیدیمدر ؟ قوه حافظه لری غایتله از
 اولدیغندن حقلر نه کرک ایلکه و کرک
 قناعه دار اولان شیرک چله سینده
 اولوردر .
 نه بوفون دیر که :
 و شو معامله به اوخرا دیغندن طولای

ایندیکی اساس دعوا در زیاد اودعوی
 قوانین ایچون ایراد ایندیکی دلاله دقت
 آیت . زیرا ذکر اوتان دعوا دلائل
 مسرود بی قبول ایندیگرکه قزایله جنتدن
 و یاخود دلائلی ردایله جرح ایله چکندن
 اصل قوت دعواده اولیوب دلائله دعوا
 بر مجلس مباحثه فضل و کمال جهته
 سایر زدن اشاعی بدرجهده بونور ایسه
 معترض صفتی اختیار آیت . زیرا بولده
 ایسه چکک اعتراضلر میانده بونان بحث
 حفته کی شک و شبهه لک دیک اوله جتی
 جهته دعوائی زویجه جانشان طرف سنک
 اولابنده کی جهل و شبهه کی رد و دفع ایدرک
 اولوجهله ترویج دعوا ایسه چکنه منی بحث
 مذکور حفته حل اتمک هیچ بر شهبه ک
 فالز . اگر مجلس مذاکره ک فاضل
 سن ایسه ک احواله بر دعوی لشمرو چی
 صفتی اختیار آیت . زیرا ترویج ایندیکی
 دعوا ایسه ک زیاد قوت اولدی بی بر سته
 اوله جنتدن بوسته اوزرینه وقوعه جتی
 اعتراضلر مسئله نک هانکی جهته ضعیف
 ایسه ک انزری سکا کوسه زجک و ایدیلان
 اعتراضلری مدافسه ایله ایدله او ضعیف
 جهتلری دخی تقوی به خصوص سنه سکا
 دلالت ایله چکدر .
 ایچنده بوندیک بحث ساده لکنه
 و یاخود مباحثه ایندیکی کتابک یاغلیکنه
 اهمیت و رسمه . ساده جفتهده بولون
 قنا و بیانی کنایه در مباحثه آیت . استفاده
 جانشان آدم بولنده فایده بولمور .
 زیرا کرک مطالعه و کرک مباحثه ایفته برنی

فضل و کالیدن نه سی وار نه سی بوق ایسه
 اوزمان میدانه دوکر . اگر بحث ایندیکی
 ادم سنندن اشاعی اولوبده اودخی سکا
 بومعاطله بی اجر ایدر ایسه سنه سنک حفته
 خبر اودر . زیرا حریفه مر ام کلادهم
 دیه سن دخی گوشه کده بوجانگه نه ک
 واریسه از ایوب طرابعه باشلارسک . اولجه
 قزایوبده مؤخر آغیب ایندیکی بر شی
 وار ایسه اوزمان بوله بولورسک .
 بر کتاب و یا برینده مخصوص مطالعه
 ایسه یک زمان مجرر بی نظر کده دایما
 تجمل ایچکه جانشان قی اوقو . چونکه
 اوله جفته محرزک در میان ایندیکی دلائلک
 بحثی قوتی اوزمان تقدیر ایله بولورسک .
 مطالعه اتمک ایسته دیک بر بحثی
 یلکز بر کتابدن اوقومه . زیرا کتاب
 دیک محرزک افکار بی حاوی اولان مجموعه
 دیمک اولوب افکار ایسه یک متنوع
 و مخالف اولدیندن محرزکندن بر سنک
 سیاه کوردیکی بر شی دیگری بیاض کوره
 بولور و بیاضدر دینه حکم و برر . اوبختی
 بر قاج کتابدن اوقو که محرزک هسپی لاکش
 کوروش و یالکش حکم و برش اولسه بیله
 سن ابکی سفیندن بر مستقیم استخراج ایله .
 بولورسک . از جمله بر شینه بر سی سیاه
 و دیگری بیاض دیش ایسه سیاهله بیاضک
 مجموعی مائی به محول اوله جتی بیله رک سن
 دخی کندی وجدانکده بونلرک ایکنسک
 روایتدن بوشیک مائی اولسی لازم کلپوره
 دیه ای طوغری حکمی و بر بولورسک .
 بر مباحثه مخاطبک و یا معترضک وضع

صیغه جفته بر کتابه اقوب سطر بی صابی .
 اگر صفتی ایسه ایگسیده صفتد بیدر .
 فقط کتاب شرط زدن بر سیسی احتمال که
 فکر بی منقلب ایله جک بر حکمی حاوی
 اوله بولور .
 علمده کند کدن اشاعی بر آدم ایله
 بولور ایسه ک بحث آیت . چونکه اگا
 مر ام کی کلاقی ایچون موجود اولان
 عالمی نظر کده تکمیل جمع ایدرک بوسورتله
 تحصیلکی تجدید انش اولورسک .
 علمده کند کدن اوستون آدم ایله بونور
 ایسه ک بنه بحث آیت . زیرا اولادی
 سکا مر ام کلاقیه و بنابرین نه قدر فضل
 و کمال وار ایسه سنک او ککه قویغه مجبور
 ایدرسک که بوسورتله بتدییک شیلیری
 دخی او کوروسک .
 بعض کسه ل وارد که بر کنای
 دوزدوزی به اوقومندن اوصانور . بوقیل
 آدم لک مثلذ اوله جتی بحث نه ایسه
 اوبختی منضم اولان کتابی جمع ایدرک
 اوقوملی و بوسورتله بالکیز او جفته
 اختصاص پیدا اتمی . واقعا بوسورتله
 تحصیل ایدن آدم عالی بو غجه به بکر .
 اینتی هر نالت دینی بخاری لایق و اطرافیه
 او کوش دیمک اوله جنتدن عالی بو ججه ک
 هر بار چسی اطلس و جانفس مقوله سی شیلر
 دیمک اولور .
 بحث ایندیکی آدم سنندن ده فاضل
 اولور ایسه مباحثهده اوقدر جتی اوقدر
 جهل کوسرک فاضل سکا مر ام کلادهم
 دیه باطلامق درجه سنه کلسون . چونکه

غیظ انجهرک یا تونون تون اولور . و یاخود
 خاطر سه طریق بحث و ارتباطده بر قدم
 المرو کتیک ایچون خاطر . بر یکیلر سو
 معامله به الشقدرل . هیچ وظیفه بیله انزل
 و حتی نسبتلری غالب اولدیندن اولور
 معاملاتی اوزرندن دقیقه مر ورا اتمدن اکلله
 اولور کیدرل .
 بنه قون مقاله سنده خاتمه اوله چی کیرک .
 و قیزمق و یا قاجتی شو له طور سون
 کندی کندی بکدن موقع تجربه چکر .
 کندبسنه قواد اوزان الی اوبوب بالاوب
 اگا بالکری صیغه منظرانه ایله مقابله و صبر
 و سکوت و اطاعته حفته نسکین شدت
 ایله اون بر یکیلر یک الحق کوللیدرل .
 بنه علیه قیزمق قاجتی انرا ایچون دکدر .
 قیزمق قاجتی شو له طور سون مثلاً
 محله نک کویکلی اوزن محله اشوری بریزه
 کونور بلوب بر اعلمسه اوساعت بهمه حال
 اسکی برینه کلورل . شوقدر که بونلرک
 اوقدر حول اولد قزندن کندیلر نه قواد
 اوزان الی ایصیر بوزرل . صبر و سکوت
 و اطاعتلریده بران فیتحه در . بوزکله
 بر هر حالده بونونک مدح ایندیکی کلپره
 مر جحدرل
 ۱۰۰ م

مطالعه و مباحثه در استفاده از طریقی
 - استفاده نیک طریقی -
 جانک صفتدینی زمان ارقد اوستونه
 یا توبه طوانک خندار بی صاباری قوادها

اولوب بالکر فکر اتک اتلانه و تجلیاته
 وانساعده خدمت ده ککدر . اک
 یاغی بر کتایک مشرجاتیه واک ساده بر
 عجلک ماحاتیه فکریکه بر اب اوجی
 و بر یولورسک که فکر لاتی چکه چکه العال
 مر نهاره قدر کوتوره یلور .
 یوق ! اگر فکر کده بوقوت موجود
 دکل ایسه نافله نه کتاب مباحه ایت
 ونده بر بخنده بولون . زرا اندن ونده
 بوندن استفاده سکا مسر دکلدر .

بلیک احوال عاشقانهسی

بلی احوال عاشقانهستندن طولانی
 اوقدر اشتیاق ایش بر قوشدر که کوی
 شاعرانه وارنجیه به قدر هر کس بوندن
 بحث ایشدر . ایچی نجب اولوزی که
 بوقوشک احوالندن بحث ایدنرک اغلی
 کندیسنی کورماشدر و حال وشالی حفته
 معلومان عجب آلامشدر .
 باقز بلیک بوقدر شهرتیه بارنه قدر
 جمهول بر قوش اولدینی سزه ایکی کله
 ایله درجان ایدم .

هر کس دیزی که بلی کله عاشقدر ؟
 دیرلایا ؟ ایشنه اک بیک بالکاشلیق
 بوندهدر . بلی کله عاشق دکلدر . ارنق
 سهویات بوقدر مشهور اولان بر جهندن
 باشلا ایدس آنت طرفنی سز قیاس ایدکر .
 سزه دیرلایسه که دیباده بر حیوان
 کندیمی جنسینک غیرسی حفته ، نابرن
 عشق ایله مائز اولور صاقین ایشامکر .

بولک هیچ بوقنده ، هیچ بر وجهه احتمال
 بوقدر . موجودات مشهودات حسیات
 عاشقانهتی تحریک ایدر . ایچی مشهورق
 اولمن .
 بلیل حسیات عاشقانهسی غایت واسع
 بر قوش اولوب کلی کورمدهکی حاله ، دخی
 غلبه عشق وسوداسایله بنه نهمساز
 اولور . حتی کندیسنی وحشتی وعزلی
 یک سودیکندن ایصنر بریزده اغاچلری
 کوچوک ووزتاره باورمانی دایما بر کلهستانه
 ترجیح ایلر .

بعض روایات واردر که « فلان ذات
 فلان کیمه فلان محله ، کان ایله حجاز کار
 تقسیم ایشیدیده اطرافده بولنان بلیلر
 چاز چاز چاتلامنه باشلا بهرق حتی ایلچلردن
 بریسی کلوب کان اوزرینده دوتمش واوراده
 وفات ایش ایدی ، دیرر . بورا ایتکیم
 ایتانور ایسه مطلقا آدم نه بلیلی کورمش
 ونده حتی سنی ایشیدم .
 باقز بلیک احوال عاشقانهسی نه دن
 عبارندر :

موسم نئون بهار مالک حیات تازه کسب
 ایلدیکی بروسم اولنگه بومومده قورنرک
 قوشلرک چنرک کلرک سنلرک حاصل
 طبعت مالک قانی تجده وحسیات ماشفا .
 نهی توسع ایلدیکی کبی بلیل دخی عزیزه
 سار موجودات مثللو بکیدن بر شوقی وطرب
 حاصل ایدر . اغلب حیواناتک حسیات
 عاشقانهسی بالکر کندیمی اشی حفته اولدینی
 کبی ایچی بلیل دخی ایشک آتش عشقیله سوزان
 اولقله بار صبح وغروب دخی محبت

کاملهسی واردر . بویبارک حیوان صیاح
 وقتی طلوع شمس قدر حسن ایلدیکی لذات
 روحانیسه بی انواع نهماره اعلان ایدر .
 نه یانسون ؟ بزم کبی حسیات واقعهسی
 ده ! اوه ! نهماریله اعلان ایتکده
 وجودینک ترکیباتی ماعده دکلدر کاوصو .
 زله اعلان سرور ایلسون . اوده دم
 طوفانق وشاقیدرق اعلان سرور ایدر
 و بوحالی اقسام دخی تکرار ایدر . اگر
 کیمه مهتاب وار ایسه و یا خود هوا غایت
 براق اولوبده سمد ، آیدن ماعدا سار
 اجرام یارل یارل بارلامقده ایسه ، نه شوقی
 تجده ایدرک اجرای آهنگه باشلا . ایشله
 معاهله زوجیهسی حسیات عاشقانهسنک
 ایشو هنکام تجده دینه مخصوص اولوب
 بر کره زوجیهسی بوطله به یادیچی کبی ارنق
 هر شینی بوقدرق امور و خصوصیات
 بیته سیله مشغول اولور .

کندیسنی اوقدر محب عزاندر که دکل
 انسان حتی کندیسندن بشقه قوشلرک
 ساکن اولدینی برزی دخی سوموب دایما
 سمدن صدادن و کورلیدین باتریدن
 خالی اولان برری ارار .

اکرطن اولدینی وجهله بلیل کله
 مشنانی اولسه وموز نهمدن خوشلانسه
 بونی قفس دینلان زندانده حیس ایتکده
 و کندیلر نه آشدیرمغه چالشان بعض
 کبارک موفقی اولری لازم کلور ایدی .
 حتی بر قوق علم حیوانات فیلسوفلری دخی
 بلیلی بر قفسه قوبوب کال دقت واعشا
 ایله باقده قلمری حاله حربت ذاتیهسنه

صحابت ادماستنده جاننی فدای ایدن اولبارک
 حیوان فدای جان ایشدرده ، کمن دکلی
 بلائی اسارتزه تحمل ایدم ماشدر .
 واقعا بر زمانه قدر بعض سکا دلان
 بلبله موز بقه تعلم ایتکده چالشمش و بر
 وقته قدر دخی دیگر بر طاق ساده دلان بلیک
 نهمهسی تقلید ایتک ایشیدمدر . ایچی
 بلیل کندیسینه تعلم اولنان موز بقیه
 اصلا حواله سع اعتبار ایتدیکی کبی کندیمی
 موز بقیهسی دخی تقلید ایدیلور برنی اولد .
 یغندن هیچ رموز بقیه حتی تقلیده موفقی
 اولم ماشدر .

بعض علماک دقتلرینه کوره بلیل صباح
 و یا خود اقسام وقتی و یا کیمه مهتابه
 واجرام سماویه به فارشوش عشق اذ زیاده
 غلیان ایتدیکی زمان ایشی فارشوشن لاریق
 هب اکا خطاباً اظهار سوز و ککداز
 ایتکدهدر . بوصوله نهم ایدر ایدر
 نهایت غلبه عشق وسودابه حوصله حتی
 تحمل ایدمیه راک دوشر بیلور اولوزمان
 دخی اشی ودیشیسی (مجرد اظهار کام
 مقامنده اولوق اوزره) نهمساز اولمسه
 باشلا .

کرک شکل و صورتیجه کرک بدرجه به
 قدر نهمجه بلبله تبین دیگر بزوع قوش
 واردر که انسانلر وسار حیوان جمهرینه
 صوفوله بیلور . ایچی اصل بلیل ایکی
 نوع اولوب بر قفسی بوریه قدر بیان ایلد .
 بکر وجهله ایصنر اولمانلری کندیسینه
 مسکن ایدر و دیگر قفسی دخی بعض
 خرابان قدیمه ک دیوار دایکلر نه اختیار

ڏانهن پائيس ۽ وسارو کي برطاني
 حڪايات ورواياتي قاتوليڪ محرري شدي
 ره وجرچ ايدرڪ بولنري روماحڪومتي
 عليهنده صرف افزا بهتادن معدوددره
 كسوب آتمقه ايسره انگريزيون
 جهتي ذڪر اوانسان محررك كال تقدير
 وختسيتله يازدقنري برشي اولسه ارتق
 بوني «بوده صرف بهنان وافتاد» ديه
 ردالدهميه جكري دركادر .
 جمعيت مذڪوره حفته طغارجڪ
 اشبورندي نسرانسي مجرد ملت ناجيه
 اسلاميه عليهنه بولنرك اصلي بوقدن بر
 طام باربارنقنر نسرانگريه مقابل بر
 دخي هيچ اولزايسه اصلي واردن ائرڪ
 خاطر وخاله صيغرشو باربارنقنري ايتي
 وطنزه تبليغ انگسندن عبارتدر . تاڪه
 ائرڪ كتاب طولوري مقررانيه مقابل
 برنم دخي شو بر فاج ستون طوغري
 سوزل بر موازن كله يلسون .
 انگريزيون ديبلان جمعيت قاتوليڪ
 عالنك هر طرفنده بهوديلري دخي خرسنيان
 ايتكه وسرسي افكارو حريرتا اعتقادي
 هوس اين خرسنيانري زجر ايتكه مامور
 ايدى .
 اشبور جمعيتك ازوم وختسنتي درميان
 ايدن به نيا نام محرريركه رفض والحاده
 بولنان بر آدمي درحال قتل ايتكندن دهه
 احق ودها عدل عالده هيچ برشي اولمن .
 حتى بو كافرل ايجون اولوم جزاسي آذر
 به . نيارين بولنري ايجون يحي جزا بره
 قائم اوله به جك بر اولوم بوليڪ لازمدر .

ايدرڪ طبيعت عالنه بر كوشكلك كلديكي
 زمان بلبل دخي بواش كسب سكوت
 ايلر وروجه سنه اولان عشق و محبتي كالكان
 دوام ايتكله بر ابر بوسه سي ايجون بر فاج
 ساعت يالواراجي قدر مجبور بتي كله جك
 بهاره صافلار .
 انسانلر ايجون دنياده هر كيت بر ديس
 عبرت اولوب شوقدر وار كه بزدا تا الدير
 عبرتري سوه تا ويل ايتكده بر . كال ادراك
 وادعائره عشق وسودامري بالكر بر اشپره
 حصر ايدرڪ اولوجهه يشامق و عاشقانه
 سوز وكدازل بيزده دا تا اكا توجه خطاب
 ايدوب عالده سار شيلري بو عشقنرك محار
 فظله وحي زياده وظيفسنه مدار اتخا
 ايتك لازم ايتن بز كويور كل بزم ديلم
 آرياش ده هر برني رعشه بر حبه تخصيص
 ايتش كمي بر حاله بونقده بر . بزم شو
 حالري بلبل تقدير ايدوبه برني تعيب
 ايتك ايجون دكل بلكه انسانله صغيان
 شوحالزندن طولاني بزه واشلر بزم آجيدرق
 بر فاج صباح واقشام دخي بولدن طولاني
 يانه ياقيله نغمه ساز اوله سزا دكليدر ؟
 (انتها)

انگريزيون

انگريزيون جمعيتي ناميله روما
 حكومت رومانيه وجمعيتسنه سخن
 رياستنده اولهق نشكل ايدن جمعيت ظالنه
 نشيتيه حفته طغارجي بر بند مخصوص
 وعد ايتكدي . بو وعد بتي شدي
 ايتا ايدبور .

زير كنديسنك اكبوك ذوق زوجه سنك
 اشبور ناز واستغناسي اولوب زوجه سنك
 اكبوك تلذذي دخي زوجي بيك ناز وادا
 الله اوزورك حسابات عاشقانه سي دوقه
 بدقيقه ازلدروب نغمه سي دكله مكدن
 عبارتدر . هم ده ارك بلبل ديكر برنيا .
 يحي ديشي بلبله نه قدر بالوارمش باقارمش
 اولسه مكن دكل كوكلني الالامن . چونكه
 ديشي بلبلر فوجده ربه نهايت درجه ده
 مقنون اولوب بو حيلتري فداكارانه محافظه
 ايدرلر . حتى بعض كره زوجه سي وفات
 ايدن ارك بلبل وديشي بلبله نعرض
 ايدرڪ بيجاره بي اولدور بجهه قدر زورلا .
 ديشي حاله مكن دكل بر رضاعلامي الامن
 وديشي بلبل جاني فدا ايدره زوجه
 خيانت ايدمن . بو كي دعوالده اكرتيا
 ديشي بلبل زوجهنك آغوش حفظ وجاهه سنه
 جان اتارق بعده اكبسي بر كده كلوب
 نعرض ايدن ارك بلبلك جانيه قصه
 ايدرلر .
 عالده طبيعتك حالت عشقنه ميله
 اغتديكي هيچ بر جوان اولوب اكر جيون
 دخي احوال عاشقانه سي بر طرز نغمه سيله
 اعلان ايدرڪ حتى مر كيه يله صوت
 انكري حسابات عاشقانه سنك ترجمه سي
 اولوب شوقدر وار كه بلبل حسي حوصله
 سننن كنيش بر جيون اولقله اكرجه
 فصل بهاره كي حال سنه نك سار فصولنده
 دخي دوام ايدجك اولسه بر بلبلك برسندن
 زياده عمر اوله به جتي دركادر . انجق
 بهار مر ورايدوبه فصل صيف حلول

افانله اوراهه تعيش ايلر . بوقسم بلبلر
 الله بيلور كلك بوزيني بهله كورنر و فقط
 مرض عشقه اعلاده ديكر قسم بلبلر بونك
 كينه به واصل اوله ميوب ارتق صباح
 الله اقسام وقلري بايلوب كيدجه به قدر
 نغمه ساز اولور طور .
 بلبل حريت مطلقه به او قدر ميل
 وبالكر كندسي حالات عشقيه سيله مشغول
 اولونه او قدر مجبور دره دكل هم جنسيه
 وجمعيله يشامق حتى اولدوله يله تعيش
 ايدميوب باور بيلري تمام بيوبوه اوچه
 باشلا ديشي زمان اسان حاله اولاد ايدر
 ووالده لك نخت قهر مشنده اسيرانه يشا .
 مقنن ايسه ايشنه عالم كنيش ايشنه
 طبيعت كافه عالده برين محبوب واقفه مستند
 سن ده خطاب عاشقانه كه مخاطب اوله جق
 كنديكه بر اش بول وار كيت ذوقكه باق
 ده طرف ايدر ودر حال اشني قارشوسنه
 الوب اكبسي بر وجود كي تك وتها اولدقنري
 حالده امر اراوقات ايلر .
 بعض حيوانلره اولديني كي بلبلك
 ديشي اركننه هر زمان ايراجت ايتز .
 اكر حسيات عاشقانه سنك تاثيرات معنو .
 به سيله كنديسندن كچر ايسه اوزمان
 اظهار ماثو ترجم ايلر . بوقه دائما استغنا
 كوستر دائما ناز ايدر وبالكر بو حالندن
 ناشيدر كه زوجي كنديسي سور سوره
 بر دلولو طوبامن .
 بونكله بار بربل زوجه سنك بو حا .
 لندن به اراولر ناز واستغناسندن واصواب
 كنديسنه بشق بر اش ارانغه فاقشمن .

بو کا مقابل الفونی ده فاسو کراب
 نایسته و جزا خنده طعنازجی ایچون پراز
 مروتکارانه مطامعهده بولسه رق و بونر
 مادام که اعدام ایله جکدر ما باشلری
 کسک ما آتسه یا صوبه آتی مساری
 اولدینی، درمیان ایدر ایسهده هوسیناس
 غومورقودوسن غودارود باس و سجاناس
 وروقساس و سار بعض محررر بالاتفاق
 بونرک مطلقا آتسه یا فلسی لازم کله جکی
 رأی ایدرر .
 وولتر دیر که خرسیتیانلر اسلامینک
 قلیح ایله قولدینی مقام اعتراضده بیان
 و خرسیتیانلک بالک کلامه وضع ایدلکی
 درمیان ایدرر ایسهده بنم عریجه تلدیکدن
 قطع نظر فقط عربی ییلوبده ککب
 اسلامیدی تدقیق ایستلاصو باخصوص
 مسلمانلر علیهنه روایت ارا یوب کرنلک
 دخی بویله بنی بشری آتسه نریز
 ایدلکلرینه دأر مسلمانلره عطف ایدلجک
 بروایت بولمه مامشاردر .

وولترک شو سوزی یک طوغر ایدر .
 اگر کندی عربی ییلوبده کتبا اسلامیده
 قیاحتی نه اولور ایسه اولسون بر کسیدی
 آتسه عذاب ایتمک جائ اولدینغه و آتسه
 عذاب بالکرتجناب خفه مخصوص بولدیغه
 دأر اولون احکامی کورمش اوله ایدی
 البته یوقاروی سوزی ده ایستغه بر صورتله
 سوبلر ایدی .
 هله یهودیلرک خرسیتیان ایدلسی ایچون
 کورسیلان جبر و شدتی جله لازم و یجما
 کوروب و بر یهودیلری مطلقا خرسیتیان

اولسونلر دبه اجبارا ایچوروز یا خرسیتیان
 اولسونلر یاخود دفع اولوب کتبوللر .
 فقط ماللری بز فاللیدر . زیرا اللر اول مال
 بز ملک کتوزده قازانلاردر ، دیرل ایدی .
 اشبو جیت ۱۸۸۴ سنه میلاده .
 سنه یعنی اورو بانک جهالت تامه ایچنده
 بانوب باقله رق باپاس کر وهنک دخی خلق
 چکرلری سوکوب چیقاره رق ایچون
 کوکسینه غش اولدقاری وقتده تشکل ایدوب
 سرأ و علائیه استخدام ایدلکلری مأمورلر
 بر جبری اخذ و گرفت ایدلکلری زمان
 بیچاره به هیچ بر کسه طرفکبر چیقندمن
 ایدی . زیرا طرفکبر چیقنی شویله
 طورسون آناجی زحم اثری کوسرتن
 اولور ایسه در حال آتی دخی اخذ گرفت

ایدرل ایدی .
 اسبابیاده تشکل اعشی اولان انکیر .
 بیسون چیقنی سار طرفلردن دهالشد
 شدید اولوب بو چیقنی مجرمینی تریسه
 اتمک ایسترایسه ایکی سنه دن اوز سنه به
 قدر دوام ایدن (مدت اصلاح) ایله تریسه
 ایدر ایدی . اصلاح دیسک مجرم آیده
 بر ایکی کره و بورطی کونلری کلسا حویلسنه
 کتور لبوب اوراده بر باپاس واسطه سیله
 چلاق وجودیته ییلنجیده قدر فاجعی اورلق
 وسار بورطی کونلری دخی ذیل وجهیر
 کلسا قاپوسنده دیلندیرلکدن عبارت ایدی .
 شباید مجرمیندن بریسی بو جزایه
 طاقت کتوره میوبده نظم ایدلجک اولور
 ایسه همان بکری اوتوز چکی اودندن بر
 آتش باقلور و بیچاره آتاش ایچنه آبلور

ایدی . اگر اعدامه محکوم اولان مجرم
 یک یا اولور یا اولورده پراز دخی ایچنه و بر
 ایسه احراق جزا سندن قوریلوب جلادلر
 واسطه سیله بوغولوق مساعدده سنه مظهر
 اولور ایدی .
 دیانت و مدنیستیک دکل عادتا ایدوبت
 و وحشتیک بیله مطلقا قبول ایدلجه جکی
 بو یزیدلکل اول قدر رواج بولسی خلق
 تحت قهر اسارتلرزه پامال تمکله مستعید
 و تلند اولان حکمدارلرک قبول و مساعدده
 سندن ایلور کلور اغلی انکریستیسون
 مأمورلری حکومتلره بالاتفاق حرکت ایدرلر
 ایدیسسه به بعض کره حکمدارلر زاده لردن
 دخی انکریستیسونک بیخه قهرینه طونیلان
 اولور و فقط بویله بویک آدملر ایچون
 جزای نقدی ایله قیاسنی قورناروق ممکن
 اوله بیلدیکدن (. . .) بونلر ماکلری
 و بریزیکلر بی قورنارو ییلور ایدی .
 نابولون غالوا نام محرر انکریستیسون
 چیقنیک جزاسنی بر وجهه آتی اوج نوعده
 تقسیم ایشلدر .

اولا - ایب ایله ایدیلان مجازات
 اولوب بو جزایه دوچار اولان بیچارلرک
 اللر بنی ارقه سنه باخلار لر وایک بر اوجنی
 قیسه به مریوط بولان بر مقاره به کتوروب
 بیچارلری تکمیل و جویسک نقلی ایکی
 قول اوزلرزه اولدینغی حالده تاقیده به قدر
 قالدیروب بعده ایبی بدن بره کوشده دیرلر
 و نام بیچاره بره دوشه چکی ایشاده ایبی
 بنه بدن بره ضبط ایدوب بو صورتله قول
 کیکلر نیک جائ چوتور قیرلسنه مقابل

اوطاش بورکلری ظالملر قهقهه زله کور
 ایدی .
 معذنی اولدور میوب عذاب اتمک
 لازمه دن اولدینغه مینی بو یله بر قاج دفعده
 تعذیب ایشدکلدن وارلق بیچیم قورلر تک
 اللر بنی کسوب کیکلرینه طایدقندن صکره
 ایدرلر ایدیسسه ده معذبرلرک چوغنی
 بو عذابک دوامندن ایسه بر ایلی اول اولکی
 تزجیح ایدرک سوکوب صایغه وک عزیز
 باسلر شتم ایتمک باشلاقمه جلادلرک
 دیک غضبلی قیاسوب نهایت اللر زده کی
 مجلر و ششلر ایله بیچاره تک سینه سنی داهرک
 اولدورلر ایسه بونی معذبرلرک اقر باوا جاسی
 بویک بر کار صانلر ایدی .
 ایکنجی جزا صوغولوب اولوب بونک
 ایچونلک اول مجرمی تشبیرکی بر ششک
 اوزدینسه ارقه سی اوستی یا تبارق فقط
 باش طرفی دهه الحق اولغله بیچاره تک
 باشنی باقلردن دهه اشاغیده قالدینغدن
 و بویله جهه صیم صینی باغلانسیله
 بر کره بو صورتله نفس الستی غایت کور .
 چلشدیکی کبی ایبلر دخی غایت صیم صینی
 باغلاندقدنصکره بره صوبله ایصلادیلوب
 بر قاندها کلدیکدن کرک نفس طارلغی
 و کرک ایبلرک صیغنی ایچون جزای کافی
 عدد اولنه بیله جک راده به بالغ اولور ایدی .
 فقط جزایک دهه ییویکی وار ایدی .
 شویله که :
 بیچاره شو حالده ایکن جلادلر بر کره
 برون دایکلر بنی بز ایله طیقابوب آخزینسه
 دخی بر باش بر صوغولار و بوی باش زاور بنه

تدقیقه بیه محتاج دکلمر ، زیرا هیچ برین اولهمن که سرفقی کلمی وسار مناهمی بی نحو ز انسون . فقط سباسبسته تعلق اولان خصوصاتی اساسه ابدیکر دقت قدر دقتله موازنه بچوروز .

امدی انجیل شریف نامنه اولان اناجیلده ، سکا بطوفات اوروز ایسه اصلا مقابله انجوب برده اولدولری انجوبون اوله کی بناغنی دخی چوربر ، حکمی کی احکام اولدقدن مسکر مبدانه بوغاروده تعریف ایدیلان اجرا اته نامور رانکیز . ایسیون جمعی جیقایله جنکه استغراب اتمایلدیر . بنم بناغنه طوفات اوران اتم حقوق وحرینه تعرض انش دیمک اولدیفندن محافظه حقوق وحرینه جانشنی طبعاً یک مشروح ایکن اظهار مسکنته نهدن مجبور اولورم ؟ دیانت بی غیرک حقوق وحرینه فضولی تعرضدن منع ایدر که یک حقیدیر . لکن محافظه حرمتدن منع ایدمنز .

کلهلم دیانت مسیحیه به .
بونک اساسی بنم حکم قرآنه تطبیق ایدلدکن صکره طبیعت امر ، موافق اولوب قرآن شریفک خبرور دیکدی دیانت مسیحیه به هیچ اعتراض بو قدر اولهمن . فقط شندیکی موجود اولان اساسی قرآنک خبرور دیکدی اساسه تطبیقده وحاکناری اکا کوره اجرا ده بنه حرز .

دیانت مسیحیه ک فروعاتندن اخلاق جهتی اصلا اعتراض کتوردریش اولوب اگرچه اناجیلده حقوق وسیاسته تعلق

تفویذی لندن الدقدن بشفه روماسنی دخی ضبط وایتالیابه تسلیم انش اولدیفندن جهاتی بو بلادن مؤیداً قورتارشدیر .
امدی اورته ده انکریسیون جمعی کی بروقه وار ایکن فرنگلرک دیانت اسلامیه علمینده سوبلدکری سوزلی و دینک جهات اورته بنا وانش اولدیفنی حقدنه وبردکری حکلمری بزینی مسلمانانقلرله مقنن اولرلر قاجه الوروز ؟

(ذیل)
اشبو انکریسیون مسئله سی اورته دیانت نامنه اولورته اعتراض انشک اقتضا ایلر . زیرا بوکی مباحثی مطامعه ایدر ایکن رموزانه واردر که هیچ بروقده اوموزانه بی الدن بر اقامتی لازمدر . شوبله که :

موسویت اوسون عیسویت اولسون ولوسلم بت پرسلک اولسون بر دینی میزان تدقیقه چکدیکر زمان ک اول انک اس اساسی یوقلارز . اگر اساس طبیعت مصلحت موافق دوتیز ایسه ارتق فروعاته باغیدرق البری چکرز . مثلاً پراهمه دینده برطام ذوات نمبله نک بری کوکی یعنی عوالمی بیلرند ، تقسیم ایدرک هرری بر نوع حکومتی اله الدقوری اساسی کوردیکر کی بوندن باطبع البری چکرز .
فروعات جهته کلنج . بونده ایکی صورت واردر . بریسی علم اخلاق و دیکری سیاسیاته وحقوقه تعلق ایدر .
علم اخلاقه تعلق این خصوصات

تدریجی مسود کوکوب بیهاری جرمی نفس المی مجبور بیله بوغانزیمکی زری خر قلاغیه امدیرمکه اجبار ایدر ایدر .

اکثر دفعه بچار منم نفس السق زورله مارالذکر قوجامان اصلاقی باچاورابی بوغنه قدر وار ایدر ایسه ده اکثریسی بوکا موثق اوله مسوب بوبله مر مر دن اولان بورکلرک دخی طینه مه برق چالایه جخی بر عذاب الم ایجنده قیورانه قیورانه تسلیم روح ایدر ونسلیم روح ایدر کی زمان بوغانزندن قان فرلار ایدی .

اوجخی صورت جزا انش ایدی .
بونک ایچون دخی نهنگ الیری اقلرینی باغلاقدن صکره وجودینه زتون باغی سورب غایت شدتلی برآتشک فارشوسنه قویارلر واروده باقی دکل بلکه بوش بوش چوریمک صورتله عادت باشوردرلر ایدی .

شوراسی دخی معلوم اولدیر که بو نوع عذاب و قویوبه اتقی و باز کوکی اغاجه باغلامق هب سنیلرک مخصوص اولوب ی- و دیلر و باخصوص اسبابیاده معلوب اولان اهل اسلام ایچون بوندن بشفه ده سار اولوملر دخی وار ایدی . مثلاً برکون برکونینی ارنسی کون دیکرینی وبعده براتی وهم جرا دیکرینی و باقلرینی کسک وآنزیدن و باخود قولاغندن قورشورون افشقی وبری بری مزاره کومک دخی انواع عذاب جمله سندن ایدی .
بوکون اوروبا خلقک کال حرینه اولان حسرت و اشیاقلرینی بر نظار استغراب

و حیرتله کورمکده ایسه کده او بیهار خلی عصر اخیر قدر بوکی مقام ایجنده یاقوب قوروش و ارتق بو حالده باشاقتن ایسه سیاسته اصلقی و قورشورونه دیزک البته اولدر ، دبه سلاحه صار بلوب الحق ظلمتک حقدن کلندر . زیرا انکریسیون اسبابیاده ۱۸۴۰ سنه سنه یعنی بوندن المی سنه مقدمه کلنج قدر دوام ایده کلشیدی .

حدا تم شکر ممالک محروسه اسلامیه نه اسلام حقدنه ونه ده ملل سار علمینده بوکی بر حال وقوعوبولامش اولدیفندن خلنر اوله جانلرینی اوجلرینه اوب « با اولوم باحریت » دعوا سنه هیچ بروقت قیام اتماش اولدقوری کی مدینت عا لک هر طر قندیله رق حریت مساوات عمومیه بی نعهد اتمش اولدیفندن بوبله بر فاجعه نک بمذازین دخی وقوعه کلید چکی ووطنز سعادت کامله ایجنده بشابوب کیده چکی امید اولور .

ایشنه بوندن مقدم « فلسفه نک سر . کدشت احوالی ، سر لوحه سبیله یازش اولدیفنر بند مخصوصده دخی کوستلش اولدیفنی اورزه حکمت دینه وسیاستیه المی یدی عصر مدنت بوبله بر لالی مهم آنتده از بلوب کتمش اولسبیله مؤخرأ حریت عمومیسه بنه حکمت سایه سننده قرالمش اولدیفندن بوکونکی کون حکمت روما دیانتی اورزینسه او قدر غلبه اتمشدر که اخیراً کورولدیکی اورزه عالم مدینت بابا حضرتلرینک اوروبا اورزیده بو انان

عداوانه جتی و بوبله برادر واجدن حصوله کله جک چو چقلر ایسه واقعا بزم یا ووروز بزم دیک اولوب آتیجق بزمندم اولدی بزم کی آلت دخی متعمد بولند قهری جهنله آلت بزم اولدی بزم و برآلتک باباسی اولوق محال حکمته کیره جک دیکمدر .

هرشی زمله برار وفات اغز . اصر هرشی زمله برار وفات ایدجک اولسه خاندان ترک سلسله نامه سی عادتاً برار بونجاق مثابه سنده . فله جتی ایدی . زیرا اولواله نه اجداد بزم نه ده اخفاد بزم اولوب اجداد بزمک شان و عظمتله بیج اولان نامری هیچ بر اهنی حار اولوب جتی و ذوات مشهوره تک ناملر نه ایدلان رعایت بزوع چو چقلندن عبارت فله جتی ایدی . آرتق و جودی قلامش و منعم اولوب کیش اولان انسانلرک نه اهنی کور بله بطور که ناملر نه تعظیم و رعایت بوردی باقی قالمسون ؟

بابلر بزمک و دوستلر بزمک و جودندن منقلب اولان طوبراق بر خالتک منزله سنه ایسوب بو طوبراقک توزی بی هوایه اوچور مقندن بشفه بر شنه برامیه جتی درکار اولوردی .

خصوصیه اقوام بدویه و وحشییه عئلنده . یله مقدس و معزز اولان و صیتر عادتاً متوهلق زمانک هذیلانی قیلندن عدا اولوب صوک نفسنده . چقان بوسوز برما کنه ک قیلدی بی زمان صوکده فمه اولوق اوزره ایتدی کی بکزدی به بکزدی .

حاصل کلام هرشی زمله وفات ایدجک اولسه بون قانولر بر چنولک اولمر و نواهنی

اغلیدر . حتی اولان دخی بودر .
(انتها)

هرشی زمله برار وفات اغز

- ماسیلیونک بر مضالسه سی -
اگر هرشی بزمه برار وفات ایدجک اولسه ایدی عاقل بشفه بر طام قوانده تابع و بی بشر میاننده . بشفه بر طام اخلاق پیدا اولسی و بشفه تادله طهور و رعای و الحاصل هر شیک تبدیل و تحول الیسی لازم کلوردی .

اصر هرشی و جود بزمه برار وفات ایدجک اولسه عاقله . حقانیت و محبت و ناموس و حسن اعتقاد و تجدیت نعمت و سار بوکی شیلر هب سهواً و خطئه اختیار اولمش شیلر منزله سنده قاوردی . چونکه بارین دیار عدمه کیده جک اولان انسانلر قارشو هیچ بر بورچیز آتله بزمنده هیچ بر ابطله و کشیدلرندن هیچ برامیه بزم قلامش اوله جتی دیکمدر .

اگر هرشی بزمه برار وفات ایدجک اولسه « داوغل » « یلیه » « بزوع » « بزوجه » کی طاتلی طاتلی اسملر عادتاً شمعی تیارلورده ایشیدیلارن بو اسلمه بکزدی ایدی . زیرا بولری بکد بکزدی به رباط ایدجک رابطه منعدم اوله جتی و بزودن اول کلان بالابزم منعدم اولدی بی کی بزده منعدم اولدقدن صکره چو چقلر بزمه بره خلاف اولیه جتی دیکمدر . ککذک زوج و زوجیه بی کد بکزدی به رباط ایدن رابطه مقدسه عادتاً برامیه بزم قیلندن

دیده . قابل قبول اولیان بر حکم نصل بولور که انکیز بزمون دخی دین طرفندن کله بکنه اناهم ؟

واقعا روما حکومت جهنله سی تیار بزمه کیتماک بالوده رفص انامک دین عله بنده کتاب یا زمانه سی حاصلی دیکر بر بزمنده دخی دیمش اولدی بزم و جهله بره تو کور مامک و کو که باقاسق حقلنده بر جوق احکام قویش و هر کیم بر احکامی قبول ایتز ایسه کافر اوله جتی اعلان ایشیدی . انجق بزین نامنه موجود اولان بر شیده بوکی احکام اولدی بی اودینک کتابنده کورسه ک بیه « صکره دن علاوه ایدمش » دبه کسوب آتارز . چونکه دینزه « کفیری دخی اوکریکرتا که توفی به مدارا ولسون » دبه عالمه هیچ براند از تک اولجه به جکی حریتی کوروب طور اکن بشفه بزین اولوبه بونک عکسه سی حکم ایدیه بیه جکی نصل قبول ایدموز ؟ اوله بزین صحها وار ایسه اساسندن انکار ایدر .

شوحاله کوره انکیز بزمون جهنلک دین مقتضاستندن اولدی بی و بر آدمی دینه زورله صوق مشروح بولندی بی وزورله کبزمز ایسه وطندن طرد ایدبله جکی نصل نصوب ایدیه بولور که البرمه بولنان دین و البره یعنی بپود بزمه ایچکوره خاغلر ایچار ایدین انتر دخی حتی کلامی ایشسونلر . شاید که هدایه مظهر اوله « دیور » ایشته بو احوالی نظر واز بزمه لاری لاری انکیز بزمون جهنلندن طرولانی دیناتی مسئول طوبیور بونی بابان طلبه به لغت

احکام بوق کی ایسه ده بو فارده کوروش اولدی بزم حکم کی بعض احکام سیاسیاه اساس آخاذا ایدله بیهله چکندن ایشته بولسی اعراض کورور .

مع هذا انکیز بزمون جهنلک بزمونل مسکور حرکات خوشوارانه سی شمعی کی دینت مسجده تک دخی نجو بر ایدیه به جکی بر حال ایدی . بالکری نامنی اجزای مضالسه ات ایدرک دینزه نه قدر سعادت اوله بیلور ایسه آتی بالذات کندیلر نه حصره خلنی بالکری و سعادتک حصوله خدمتکار انکمه چالشانلر ایدی که جهنل مذکور بی اودرجه به ایصال ایشلر ایدی . انکیز بزمون دینت مسجده تک بر کئی اولش اوله ایدی شمعی نامی بره بالذاتی عالمه دینتیه خلل کلان اقتضا ایتز بی ایدی ؟

دینتک ماهیتی بزم ترکر جهله دن اعلا تقدیر و تعیین ایشلردر . بولر سیاسیات جهتی ایچون دیر که « شریعتک کسدی کی یارماق آجیزه »

واقعا بک طوبردی . زیرا دینت دینان شی خلق قبول ایدیه جکی احکامی حکم ایچوب او قدر قبوله قرین اولان احکامی حکم ایدر که او حکم انسانک بر ماغنی کسه محکوم اولار ماغک صحها کسلیسی لازم کله چکند کندی بی دخی قانع اولور . حتی بو اساسندن انتقال ایدرک فن حقوق دخی خلق عئلنده قابل قبول اولیان قانون ک اولدی جتی بیان ایدر)

ایده می مادام که دینت عیسویه بر دیندر

فهمی اصول فلسفه اوزرینه یوزدیش اولغله لب حکمی استفسال انک متعسر اوله بیلسون . بنابرین بن مسئله بی شو صورتله ایضاح ایدرده دیم که :

- عالیده، ذواتان برسی اوزرینه و یاخود اشیادان برسی و یاخود احکامدن برسی اوزرینه مخصوصا و تخصصرا قانون قونله من . قانون هیتت عمومیسه ایچون بیه عمومیت اوزره قونور . بنابرین برآدمک دنیاه کلامسبله دنیانک عدم وجودونه و بو حالده قونابن واحکام موجودونهک بوشلغنه و بهودولکنه حکم ایدک اقتضا انج . زرا عالیه اوله برآدم بوقی ایهسه دیگر آدملر وارد و اورآدم دنیاه کلامکله قونابن واحکامدن وارسته اولور ایسه دیکرینک یعنی عالیه موجود اولانلرینک وارسته اولسی اقتضا انج -

- بواس اساسه دخی نه حاجت قانون واحکام مبدائیه وجودی موجود اولانلر ایچوندر . طبیعت پرچودی موجود ایتماش ایسه انک اوزرینه برحکم دخی قویوب فقط برکه موجود اولان وجود طبیعت قویدینی احکامدن خارجه چیتماز . برچود موجود اولنجیه به قدر احوال ماضیه وآتیسه سندن مسئول اولمز . فقط ایجاب وجود ایدکدن صکره بالکز حال حاضر بی دکل ماضی واستقیالندن دخی مسئول اولور -

- مثلابن دنیاه کلامش اولیم سز بنی ارامر دیکر . فقط دنیاه کلامش اولد- یئمندن والحالته هده حضور برکه موجود

بولنک قفایاتلاندقاری ابعاد ایکی نقطه پیشده کی مسافه دکل ؟ بولنک دهواسی اوقدر چورنک اوقدر بوشدر که اگر مذکور ایکی نقطه بی اوزرته دن قالدیری و برمش اولسه ق کندیبری آب آچق و تپی دست قالدور ایدی .

ایشنه ابراد ایدیکر شو بر قانچ مثالرک موازنه سندن دخی اکلایمله جنی وجهله اگر قونابن عالی فلاسفه هر قومدنک اساس محاکاتی اوزرینه بنا ایله چک اولسه ق دنیاه هر شیزیک برمله بر وفات ایتمسی دکل حتی بز بیه عالم حیانه ایکن متوفی حالده بولمق لغز لازم کلوب اوحالده دخی ماسلبولنک دیکر کی عالیه هرج ومرج اولسی اقتضا ایدر ایدی . فقط موازنه عالی هیچ برجهته اغنا تمامقنک بولنی بولق ایچون بین نالادان حکما فلاسفه هر قومده به یک قولانقله مقاله اید، بولورل . ازجهله دیه بولورل که :

« مادام که دنیاه هرشی بر امر اعتباری اولوب اعتباردن سقوطی عدم وجودی بنی مستلزمدر . ماوراه طبیعتده محاکات ایله اوغراشان ذواتک وجودی و وجود لر بیه برابر اعتقاداری دخی منعدم اعتبارله منعدم اوله بیلور . فقط بولنک انهدامی دخی هیتت عالک انهدامی مستلزم اولز . کندیبری و کندیبرله برابر اعتقاداری اوزرته دن قالدینی حالده دخی هیتت عالم واقع اولوب اوحالده حکمای معتدله انک قونابینه احتیاج باقی قالدور ، احتمالکه حکمای معتدله انک شومدا -

« عار ناموس محبت جیت کی تکالیف بینی برشایچون حقیقتده وجود سز شیلدر . آلهو بیه انسانلر وجود و برش سدر . برآدم - بنده عار و ناموس وار - دیه کندیسته عار و ناموس ایجاد ایدکدن صکره کندی بینی عار و ناموس قیدله مقید قیلنمدر . اصر - بوق - دیه حکم ایتمش اولیدی اوقیددن آزاده اولوردی .

بولر شو دعوالر بینی هرشی اوزرینه نعمم ایدوب مثلا عشق و سودای وطن یک ضرر نی برشی اولدینی و انسان بالکز استانیولده طوغش اولدینی ایچون شهر مذکور کندیسته وطن اعتبار ایدوب آتی محافظه بولنده بدلا کی فان دو کدیکی وحاکه بند بآدم انانسانک فایزنده ایکن اناسیله برابر فرقیات برسیور که کیده چک اولسه اوحالده بیز برسیورنی کندیسته وطن انخاد ایدوب بعصده وطنک استحصالی منافی ایچون کلوب استانیول اومق غیرتسه دوشه چکی درمیان ایدرلر . حتی بو محاکم بی دخی جهته ده انتقال ایدر یوب مثلا اوتوز باشلغنه قدر دیانت موسوم بیه بالشیجه اودن اغورنده و خرستیانیق علیهنه محار به انشیکن بعد خرستیانیق اولوب بوکره دخی خرستیانیق اغورنده و موسویانک علیهنه قانی دو کدیکی درمیان ایدرلر .

بو صنف فلاسفه بالکز محاکات فلسفه ده دخی قالدوب فنونه بیه بالانتقال ازجهله دیرلر که : « دل کی مساحده ابعاد ایله اوغراشان فلاسفه هندسیه نیک عقاقر بیه شائسز .

مثابه سنده قالدور و عار و ناموس دیلان شی ایسه بوش بره توهمن عبارت عد اولتور ایدی . ایشنه عدمه اعتقاد ایدن فیلسوفلرک عقل و حکمی بونین عبارتدر . اگر بولنک اعتقاد بیه اعتبار ایدله چک اولسه حسنات وسناتک هیچ بر ایهستی قالدیرق عالک هرج ومرج اولسه رضا کوسونک لازم کلور ایدی . انتهى

« احمد مدحتک ملاحظه سی » اوت فلاسفه دن بر قسمی اولدی که طبیعت دیرا بکن ماوراه طبیعتده فکر اوزادوب ماسلبولنک شومقاده رد و تزییف ایدینی درجانه قدر واردی . بولنک محاکات واقعه سی بادی نظر ده یک قونلی کور بیلور . ازجهله دیرلر که :

« انسان دیلان شی سارچوانک دخی حسابده داخل اولدینی حالده روی ارضده اوت کی بز و بر صدمه روزگار ایله محمولوب کیدر ، « انسان عتدنده دنیاه موجوددر . فقط انسانک موجودینه کوره موجوددر . یعنی انسان ورا اولش ده کندی نظرده دنیاه دخی ورا اولش . اگر انسان دنیاه کلامش و دنیایی کور مامش اولیدی اوزمان آنک ایچون دنیایی اولور ایدی . « ایشنه فلاسفه هر قومده برکه ماوراه طبیعتده بو صورتله تکدکدن صکره بیه دیرلر که :

بولندیمدن بنی بالکر قسوانین واجهم
 حاضره طبیعتله محکوم ایتک شوله طور.
 سون احوال ماسیه واسهغیا به مدن دخی
 مستول طوبیورسکر . سن زومن کلداک ؟
 زومه کیدیورسک ؟ دیورسکر ویاخود
 یتم فلاک اوغلی اولدینمی و فلاک دخی
 یتم اوغم اولهجنی درمیان ایدیورسکر .
 بوندده قطع نظر بکا دیورسکر که سن
 وقتهله شو و یومو قتیقک وعظمتنک نائل
 اولان بالارک اوغلی اولدینک کی بوندن
 صکره شو شانره شو عظمتله نائل اولهجنی
 اوغلا دخی سنک اخفادک اولهجندر .
 بیا علیه برآمد عالم وجوده برکه موجود .
 یتیم ایتک ایلدینکی کی باطبع احکام نخسته
 کیرمکه بدر .
 ماوراء طبیعتده بونسان فلاسفه ناک
 دعواسی مسوع اوله ییلور ایدی . لکن
 ماسیلونک دینکی باائق وارطالی حیوا .
 نرک اوت نونی مسورتنده . دکل بلکه
 هر فرد فزاده فزاده خلق اولمش اولیدی
 اوزمان اولوردی . یعنی انسانلر متسللا
 بالانک صلیبدن واناک رحمن انجورده
 باشلو باشنه (تعبیر مشهور موججه)
 منظار کی زادن بخش اولیدی اوزمان
 مخالفینک دعواسی بر بنی بولوردی . حالبوکه
 منظار دخی باشلو باشنه چمنبور . بوشده
 کوردیکیز منظار کین سنه کی منظارک
 اوغلی ورائی و خلقی اولدینمی کی بوندن
 بوبله چیقاجق اولان منظارک دخی بلباسی
 جدی سلفیدر . عالم زنجیرله منته کندکدن
 صکره مخالفینک فکری نصل تسلیم

اوله بیلور .
 تیصه کلام عالمه ماسیلونک دینکی
 کی بالکر هرشی بزمه برابر وفات ایتدیمک
 شوبله طورسون هیچ برکیمسه هیچ برشی
 منعدم اولماقده بولدینمی کی بز دخی منعدم
 اولماقده بز نصل که بوزرجه عصرلر
 مقدم کلش اولان انسانلر اتری اله حالا
 باقیدرلر . بز دخی اتری بزمه باقی اوله جنمز
 درکار اولوب تعبیر آخرله نصل که بوندن
 بوزرجه عصر مقدم کلان انسانلر اخلاق
 ایچون یعنی بز ایچون چالشمش ایسه لر بز
 دخی اخلاق ایچون چالشمش لر زومی بدینمی
 و بوحاله کوره عالمه بر وراثت منسلله ناک
 وجودی طبیعیدر .
 وفات ایتملر ! منعدم اولماقده .
 عالمه حیات جاودانی به نائل اولوق ایچوم
 چالشمش ! کندیبری عبث ظن ایدر ایسه ک
 عادی حیوانلارندن بلکه نباتلارن هیچ فریز
 فالز . حالبوکه نلرده عبث دکلدلر ؟ نلرده دخی
 وراثت منسلله موجود اولدینمی حالده
 وفاتلرله برابر نام ونشانلر نیک دخی غیب
 اولوب کیمسی محض مزیت انسانیه دن
 محروم اوللرندن نشأت ایدیور . اگر بز
 بالکر حیوانلرله قناعت ایتمک انسانلق
 عالمه کورده چالشمش ایسه ک معنا و حکما
 حیات جاودانی الهیشاه بیلورز . مخالفین
 اگر بالکر فرق الی سنه دن عبارت بولانان
 شو عمر سوری به راضی اولیورلر ایسه
 رضالزنده مختاردرلر . بزاکا راضی اولدی .
 جنز . حیات سرمدی اله بشاعتده
 چالشمش جنز . (انتهای ملاحظه)

طرح طاقچه
 کیم کیمی نصل تکفیر ایدنه بیلور ؟
 و تکفیر . دینلار شی و بنیاده وجود .
 ستر و یاخود وجودی حکمستر نالاش
 اولسه ایدی علم تاریخ اوقصد کورچیلور
 ایدی که عادتاً جنون جنون بون اولسه همان
 هیچ برشی فالز ایدی . بالکر بون تکفیر
 قضیه سیدر که عادتاً صکره ارضاک شو
 اوزرنده بولندیمز دینیمی طبیعتسنی استیجاب
 ایدن دکدر کی دکدر تشکیل ایدنه بیله چک
 قدر فالز دو کولسه سنه سیمت کوستره شدنه .
 حتی بو عصره قدر دوام ایدوب
 کلدیکی اوزره مللر هر نه زمان یکدیگر نیک
 قانی مباح اولدینمی اعلان ایتک ایستیز
 ایسه کیغیتی تکفیر جهته دوکوب مجاز به به
 (دین اوعوریشنه) دیو کیملری تکفیر
 مشله سنک اهیتینی موازنه به مدار اولور بر
 صورتدر .
 بو دعوانه دن چیقاپور ؟ شبهه بوق
 که برینک کوردینکی حتی دیکر نیک کورما .
 مسندن . اوله ایسه باقالم او (حتی)
 نهدر .
 اوحقک نهدن عبارت اولدینمی اولو
 اوزره تعیین ایدمیز . زیرا ارباب منازعه
 میاشده هنرز معین دکلدلر . بونک ایچون
 بر مثال تصوریشه مجبورز .
 هابدی دیهلم که منازع فیه اولان حتی
 دوز بر ساحه اوزرنده کائن بر کرسی به
 چیقوب عالمه عرض دیدار ایدن اوزره
 بوبله اندامی مناسب آق صفالی وتیددن
 طرازاه قدر یا صکر کیمش بر وجوددر .

نه او ؟ مثال تک تصف می اولدی ؟
 واقعا تصف اولدی . زیرا حتی دینلار
 شی بو قدر دینیمی اولدقدن صکره آتی
 کیم باده کورم که حتی اولیاده مجادله به
 و یکدیگرینی تکفیر مجبوریت کورسونلر .
 بو حالده کیم کیمی نصل تکفیر ایدنه
 بیلور ؟
 اوت ! بو ملاحظه پاک مجادر . فقط
 بو حقیق ماهیتنی تقدیر ایچون میدان کیمش
 اولان ارباب دقدن هر بر نیک کوزلرده
 بر کوزلک وار که کیمسی قرمزری و کیمسی
 مائی جاملی . کیمسینک حامی طمولانی
 کوستر کیمسینک عرضاتی . بو حاله کوره
 ماحشین نه بیار ؟ برسی و او وجود
 قرمزیدر . بر دیکری بوکا خبر قرمزری
 دکل مایدنه دبه اعتراض ایدر .
 و برسی او وجود اندامی تحیف و اوزون
 بوبله بر شیدر . دبه حکم ایدر و دیکری
 و خبر اوله دکل شیشمان وقیصه بوبلیدر
 دبه مخالف ککوستر . ایدی بوبله
 اولدقدن صکره دعوانه به مجر اولور ؟ .
 شبهه بوق که هرری دیکرینی تکفیر ایدرک
 دنیا آل قاه بوغولور .
 حالبوکه کیم کیمی نصل تکفیر ایدنه
 بیلور ؟ و نصل تکفیر ایدنه بیلور ؟
 هیسنک منظرسی بشقد . هر کس حتی
 کندسی کوردینکی کی ظن ایدیور .
 و اوله در . زیرا حتی قرمزری دینان
 فی الواقع قرمزری کوربور . حریف بالان
 سهوله بولرین بو دعواسی اوزرنده
 فدای جان ایسه دخی بوش بره انجور .

کیم کی نصل تکفیر ایله بیلور؟

دکلام که بر معترض پیدا اولونده اسلامیت کوزلکندن باقار ایسه مک مطلوبی بدهاده کورده بیه جگرنه اعتراض انسون! ای عجا بویه بر معترضه اعطای جوابدن ما یوس اولوری ایدم؟

حاشا! حاشا! بیک کره حاشا!! معترضه شونی صورام که حقیقته هر قطعه دههراقاید هر اولکاده هر ملکنده و بیلصکه هر جمله دهه بعضاری فرمزی و بعضاری مور دیورد. یعنی یوقاروده دیدیم ویک خوشه کندیک کی جهته بوراده دخی تکرار نه مجبور اولدیغیم و جهله الوان واشکال نه قدر مختلف اولوبیلور ایسه اوقدر صورت ویرورولر. انجق بر قطعه بر اقلیم بر اولکا بر ناکت و یاخسود بر آدم اوله بیلوری که ایکی کسره ایکی الی به بالغ اوله جهنم قائل اولسون؟ کذلک دنیانک زوستنده ایکی نقطه بیئند، الیقین مسافه خط مستقیم اولدیغی انکار ایله. جک بر آدم وارد؟

ایمدی فلسفه هر شیئی بوکی متمدات بنیید اوزر نه حکم ایدهکنه و اسلامیت ایسه متمدات بنیید به دخی حاجت بر اقیوب صرف بدهافت و حقیقندن عبارت اولدیغنه مبنی اسلامیتک حقیقت امر نه کوستر بکی بدهاتلری رد ایله نیک بیئه ایی کسره ایکین اون سکر ایله جکی دعوا ایکنسه بکزر. شمدی سز ده جکسکر که هادی باقام اسلامیتک مطلوب اولان حقیقی عادتا سار مسائل فلسفیه کی ماده بدهاده کوستر بکی بر ایبات ایت، های! های! های! انجق اول امر ده

مسئله سی حل ایله جک اولور ایسه دهوالاتک تمامیه حل ایلش اوله دخی درکار بولاندیغی جهته بز دخی مسئله بی وجهته حصر ایغلی بز.

یوقاروده تصور بر ایسدیکم وجود حتی معاینه به مدار اولان کوزلکله خلقک ظن و کلامی دیک اولدیغنه وظن و کان دنیان شی کوزلکله ایچون فرض ایتمش اولدیغیم الوان قسدر مختلف واشکال قسدر متبدل بولدیغنه مبنی وجود حتی مجرد ظن و کان کوزلکلرکندن باقیلوب ازانمش اولدیغی جهته بونجه اخلاق میدان الشدر. م

بیاض و قونسوز اولوق اوزره تصور و تخیل ایلمش اولدیغیم کوزلک ایسه فلسفه (وقفت شمدیک درجه ده کی فلسفه اولوب کندیک درجه عالیسته نسبتله شمدیک فلسفه. نیک اسقل ساقلین یستیده فالدیغی فلسفه) اولهله اگر بو منظر دن باقیلمش اولسه مطلوبک صورت بدهافته تماشا ایله جکی درکار بولمشدر.

حتی تماشا ایله یلوب شمدی بیه. چونکه اسلامیت ایسته سالف الوصف بیاض جاملی کوزلک اولوب انجق بو کوزلکی تمیزجه بیلوبده اوله باقیلدر که حقیقت فارشومزده صورت بدهافته کورلسون.

آه! کره ارضک قطعات جسمه سنده بو کوزلکی بیلوب پارلا دوده و وجود حتی اوله جه تماشا ایتمش اولسه لاری ایی ه کیم کیکی نصل تکفیر ایله بولوریدی؟ بن بو تخسره ایکن امکال دن بعید

طعاریجی

ای بو دعوائی نه یه بویه سوروب کیده. جکبکدر؟ کیملک لازم! انجق اول امر ده بر مشوال محرر حقیق و وجود مشخصه سنک ماهیتی تمسین ایلدیدر که دعوا به فیصل ویرله بلسون.

الزاده استراب اوله حتی جهت زهسی؟ بر مشوال محرر ساحة تماشاده وجود مفروض حتی تدقیق ایلنردن بر فاجینک کوزلکلی فرمزی جاملی اولورده بولور وجود مذ کوری هب فرمزی اولوق کوردکلر دن اولیلده اتفاق ایدرلر. ارتق بو اتفاق کندیلری ایچون اول قسدر قوت قلب اولور که حتی کندلی کشکلرکندن عبارت اولدیغنه هیم شهاری فالله زرق سا لر بئی خون خون تکفیر ایدرلر.

حالبو که حتق فرمزی اولسی اعتقاد ایدن بو جعیتدن بعضیلر نیک کوزلکلی دهه یوجک و بعضیلر نیک دهه کوچوک و بعضی بر اضر ضاتی و دیگری بر اطلوئی و کیمسنگ بر ادهه قویوجه فرمزی ویر. از نیک بر ادهه آجیفه کوستر بکندن بر تکفیر و تکفیر دعواسی دخی بولور میانسه ظهوره کلور و بولور دخی اساساً بر اعتفاده خدمت ایله دکلی حاله فروغاده اولان اخلاقلری سینه سینه قصاب کی بنه فان دوکر طور.

عجایوقدر ارباب دقت ایچنده رکنسز (یعنی بیاض) و قونسز (یعنی اشیا بی اولدیغی کی کوستر) کوزلکله باقاری حقیقت حتی تعیین ایتمش هیم بر کسه بوقیدر؟

ه بوقدر، دینه من. اولایق اولور. زرا حقیقک ماهیتی اربانلر بر دکل بیک دکل و بیزیک دکل بیلورنه وارهش اولد. بقادن بوقدر مخالف کوزلکله ایچنده بریمی دخی مطلوب اولان کوزلکله باقیلمش کوروشدر. انجق چه فائده که بونجه میلیون اخلافه فارشو و حقیقت دخی اراهه فارشتمده و اوده دیگری طرفندن جرح و تکذیب بلا شندن قوریتله مامقده در کلام اله تصدیقه نه حاجت؟ دنیاده موجود اولان عقایدی هب بر بره طولیلا بوبده باقیلمش اولسه قی اربانندن هر بری دیگر بئی جرح و تکذیب ایتمدیکی جهته بولادن آزاده هیم بر عقیده بولمیز.

واقعا حقیقی اولدیغی کی کورمش اولنرک کوزلکلی بیه بادهجات مختلفه ده دو مائلاش و یاخسود تور و طوبر اقلانمش اولدیغندن انلرک دخی کشفتیاتی بکدیکنه اعتراضدن قوریتله مامشدر.

ماتم بدن صکره بنشه منسم. اوله حتی و هر بری حقیقت کندیسند، اولدیغی اعتقاد ایله جک ایسه ده. شاهد حقیقت ایچلرکندن انجق. بر یسنک آغوش و صالنده در. حکمی بوباده هر هن طامع اولوق بر ادهه بیلور. مقدمه دعوا دن بورا به قدر بسط ایلدیکنر صورت دعوائک محاکمه و جدوا. نینه سنده مسئله نیک روحی کوزلکلر دن عبارت اولدیغی کوستر بکی و کوزلک

اور تہ بہ قولیہ راحت راحت بیاہام کسہ
 کسہ ناک حنفہ تجاوز اتسون - بوتکلفہ
 جہاسی راضی اولشلر . چونکہ ہمیں
 بوسایدین شہر محتاج فالندر . فقط
 برمشکل ظهور اتش کہ حق مشاہد سیدر .
 کسہ کسہ ناک حنفہ تجاوز اتسون ،
 سوزینک حکمی اولہ قولیمہ تعبیر
 ایدہ مامشلر . نہایت ہمیں برین بند
 دوشومش ، هرکس کندی عالندہ
 بولندفجہ بند حرملق اولسون ایستدہ کی
 کی دوشونسون . ایستدہ کی کی قرار
 ورسون . حتی فائدہ ومضرتی بالکر
 کندی نفسنہ عائد اولان اجرائدہ دخی
 حرملق بولسون . انجی تائیراتی آخر
 تجاوز ایدجک ہمہ کرک مادہ وککرتک
 حکمی تجاوز ایدجک خصوصتہ مقیدہ
 اولسون ، دیشلر بولوا اورینہ پیلرندہ
 برقرار وروب وقرارواقعی بقونطور اتوبہ
 ربط ایدوب ، هرکم بوقونطور اتونک
 حکمی بوزار ایسہ درجہ سنہ کورہ شوجزایہ
 مسخ اولسون ، دہ اعضا اتشلر .
 بولند صکر ہاشیمو قونطور اتو حکمنک
 اجرائسی با انتخاب ایدکلری برآمدہ
 ویا خود برآمدہ اثبت ایدمزل ایسہ برماج
 آدمہ ورمشلر .
 ایستہ حریت نامہ وقانون مدینت
 وحقوق جزا وحکم حکومت ہب احراک
 کال سر بسنی الہ اعضا ایدکلری شومتارولہ
 حکمنکدن چشمش .
 انسان تائیراتی آخر تجاوز ایدجک
 ہمہ کرک مادہ وکرک حکم تائیراتی آخر

ابدوب کشم وحقی ہعضینی حالا دوام
 ایگکہ بولندین کی حریت عمومیہ درکار
 اولان رہائیدن ناشی الی غیر الہایہ دوام
 ایدجکی دخی بدہمی بولمش اولوب بولر
 ایچمن حریت عمومیہ بہ رعایت ایچانلری
 مؤخرأ حریت پرورنک پیچہ اتقامندہ پارہ
 بارہ اولہ رقی جہاندہ نام ونسانی بیلہ
 قلامشدر .
 شوحالہ کورہ جہانت بشر بہ نیک جہانت
 مدینہ حالہ محول اولسی اعضا سناک احوال
 حاضرین بنی حقیقت احوال الہ تطبیق
 ایدرک کوریلان نواقص ونقائمی اعلام
 وزوادی قصر ایدہ اولیادہ برچوق
 امکلر وقانلر صرف ایدکدن صکرہ مہسر
 اولشدر .
 نشارین جہانت مدینہ نیک صورت
 نشکلنہ دائر حکماتک تصور ایدکلری
 صورتی بر (کویا) قیدیلہ قبول اتک
 لازم کلپور .
 اعدی دیہام کہ :
 وکویا برچوق آم بریرہ کش
 بریرینہ دیشلر کہ - یاہوار قداشلر ایستہ
 بزیمیز حرز فقط برچوق شیلرہ محتاج
 یلم ایستز ایچک ایستز کینک ایستز
 بارینہ حتی بریر ایستز . بولر ایسہ
 برچوق صنابعہ محتاج . کلکر بعضر برین
 معدنلری چقار سون بعضر طاغدن
 آغاچلری کسون بعضر سور بل بریری
 ایسون بعضر اکین اکسون بعضر بولر
 بوزندن حاصل اولہ حتی خام اشایی
 ایشلہ سون ہمیز محصول سخی دستری

ایدیلجک اولان انسانلرک طویلجہ برخلہ
 طویلجہ بولندن عبارتدر .
 دیرل کہ جمعیت مدینہ اساسا برماج
 آدمک بقایلیا اولہ رقی تشکیل ایدکلری
 جمعیت اولوب مؤخرأ قرابت وصہریت
 جہتیلہ بوجہت پویہ پویہ بقیہ اولاش
 وفوادی اتحاد ایدن دیگر قایلیار وقبیلہ
 دخی دخالت ایدہ ایدہ دہا زیادہ بومش
 ارابہ دیانت کورک و دیانت دہا برطاق
 نامی جمعیت صوفارق جمعیتی دہا زیادہ
 بیوش قانون مدینت برچوق قایلیار
 برچوق قبیلہ رقی برماج دینتی جمع ایدرک
 میدانہ قوجہ قوجہ ملئر چقار شدر .
 حتی ایسک دہا الہوسنہ کیدندر
 وروایت تورانہ قہر وارالر دیرل کہ کوریکیز
 ملیترک توحک اوج اولادیلہ انلرک اولاد
 واخفادنن حاصل اولان تقسیماتک مرور
 زمان الہ اوغر ادقاری انقلابانن آرمہ برشی
 اولوب یا قلسہ بنی بشر ہب بر قایلیدان
 عبارتدر .
 فقط تاریخ بوروانلری تمامیلہ قبولدن
 یزی منع ایدور .
 یزم کوریکیزہ فالور ایسہ جمعیت
 مدینہ برصاحب خرورجک اما کرک قلیج
 قولیلہ کرک قوہ روحانیہ الہ خرورج ایدن
 برصاحب خرورجک برچوق خلئی دارہ
 اطاعت واتقادیسہ صوفقی صورتیلہ
 نشکل اتشدر .
 جمعیتلر بوسورتلہ تشکیل ایدکدن صکرہ
 میدانہ قولیلان قانونلرا کر حریت عمومیہ
 رعایت اتش ایسہ یک چوق وقت دوام

اسلامتیک فلسفہ سنی میدانہ چہارالم .
 برکہ الیزہ سندات بالکر مفہولاندن
 عبارت فالسون . فلسفہ اسلامیہ میدانہ
 چہارالم . یعنی کوزلر برہ اولان وصاق
 کوزلکلری تبرجہ سنبوب اولوجہیلہ
 باقالم دہ اگر حقیقی ایاندن مستغنی بولان
 بدہیات صورتندہ کوسومز ایسہ کوزلر زمان
 مسئول اوللم .
 ہم دہ بز کوزلکلری مطلقا سبلہ جکر .
 بزمان کلجک کہ او کوزلکلری مخالطہ
 بترک بروشہ دخی طاغوب حتی اللہ دہ
 کوسوتوجکر . چونکہ حتی مادام کہ هر
 ملت عندندہ حالہ در دست تحریر .
 ومادام کہ بونی بز کوزلکلرہ بشقہ
 کوزلک کورہ سوب او کوزلکلرہ زدہ در
 بوموقبت دخی بز بزوزمزدن یعنی ملت
 معظہ اسلامیہ بوزندن میدانہ چہا چقدر .
 شو قدر وارکہ بز اسلامیتی فنونہ
 تطبیق اتیز فلسفہ سنی میدانہ چہا چقدر
 ایسہ کشیدکی درجہ سنی دن زیادہ ترئی بہ
 موفق اولمیز . سندات طبیعتہ وفقہ
 تطبیق ایدلککہ بالکر تقیالہ عقلیہ غلبہ
 ممکن اولہ بیوری ؟ او حالہ کم کئی فصل
 تکثیر ایدیلور ؟
 (انتہا)
 حربک ماہیتی حنفہ حکماتک خلاصہ
 افکاری (مابعد)
 (جمعیت مدینہ)
 دیرل صکرہ جمعیت مدینہ جوانجی
 یکدیگر نیک نعاون ونامر بلہ نسوبہ

تجاوز ایدہ جک خصوصاً مکہ مفید بولسون
 حکمی بقدر بڑک بر حکمدر ؟ . اوقدر
 بڑک بر حکمدر کا انسان ایستہ مش اولسہ
 برحری بونکله عادتا اسارت اللہ آور .
 زیرا تاہر قی مادہ آخر . تجاوز ایدن اجرات
 بداعتدہ بولندی جہلہ اندن قطع نظر
 فقط تاہر قی حکماً آخر . تجاوز ایدن
 خصوصاً ایچنہ وجدانیات و اخلاق دخی
 داخل اولور . سز حر مطلق اولور قی
 ایستہ دیگر کی دوشونکھ صلاحیتکز
 اولدیغی حالہ سزک بوسلا حیکری یلہ
 محدود ایدہ بیلور . وجداناکمہ ایچون فتاوی
 دوشونکھن کندیکری منع ایدرسکز .
 جبراً دکل . قانون حریتہ وضع ایدیکرکز
 امضاکری محافظہ منع ایدرسکز . زیرا
 ہم علیہمدہ . فامطالعہدہ بولمہ کز حکماً
 بکاسوہ تاہری موجب اولور . چونکہ
 ہیز دارہ مدینتہ یشار قزندان اولدیغیز
 ایچون بز سزک حقمہ حسن نظر وحسن
 نیت وحسن توجہ کزہ محتاج . اگر سز
 علیہمدہ . فامطالعہدہ بولنور ایسہ کز
 بن بولنورن محروم اولورم . اگر بوقارودہ
 تصویر ایدیکرکز قونطوراتو یہ وضع امضا
 ایمن ذات براز دوشونجیل آدم اولور ایسہ
 مضرتی بالکر کندی نفسنہ عالی کی اولان
 خصوصاً ندن یلہ کندیسنی منع ایدر . مثلاً
 نفسنہ سوہ قصد ایدمز . زیرا مضرتی
 بالکر کندی نفسنہ عالی دکلدر .
 کندیسندن سکرار کسوز قالدہ جی فامطالعہ
 بوسوہ قصد نامادہ و آدم جمعیت بشر یہ یہ
 لازم اولدیغی ایچون منسوب اولدیغی

جمعیتہ دخی حکماً مضرتی طوفونش
 اولور .
 ایچن بونی بتلی کہ انسان بوقیدی
 و دھاطو غریبی بوقدر قیدی طبیعتک
 کندیسنہ بخش ایمن اولدیغی کال حریتلہ
 قبول ایتمش اولوب ککرھا قبولہ مجبور
 اولامشدر . مدینت و قانون مدینت انسانک
 حریتنی عصب اغز . بوقارودہ دیمش
 ایدلکہ کہ حریت بزوع نقد اولوب انسان
 امنیت و اساسیش مباحہ سی ایچون اوتقددن
 اقتضا ایدن مقداری صرف ایدر . ایستہ
 جمعیت مدینہ دخی انسانک کافہ حقوقی
 بالحقاظفہ کندیسنی امنیت و اساسیش ایچندہ
 بولندیرمقہ مقابل آنک طرفندن دخی برمنوال
 محرر بقیدی قبول ایدہ جک قدر حریتنی
 صرف وفدا ایتمنی رجا ایلر .
 ایستہ جمعیت بشر یہ ایچندہ بولان
 احراک ماہیت و اساس حریتلری طبیعتک
 کندولرینہ بخش ایتمش اولدیغی حریت
 کاملہ مطلقہ دن قانون مدینتک کندیسنی
 محافظہ یہ مقابل فدا سی ایتمش ایلدیکی
 مقدار دن متناقی اولان قسمی اولوب بوقدر
 حریتلہ انسان کندی عالیہ بنہ کال
 حریتلہ یشاہ بیلور .
 ہمہ شونی دہ علاوہ درمیان ایدلم کہ
 بر حر مطلقہ دائرہ مدینتہ کبرہ رک حریت
 کاملہ سندن بالکر لری غیوہ تجاوز ایدن
 اجراتمہ مفید بولمشی شرطلہ فدا ایدیکی
 بر مقدار دن تطولانی ضرورتی چیمز بالعکس
 کار ایدر . زیرا بر حسابہ کورہ او بولدہ

بعض منہبات آثار ایلہ فنونک ولات ایستہ کی بر طلم کتراب کتبتیان و حکمی
 منہدینہ و متاخرین طرفندن ایراد ایدیلان محاکمات مفیدہ بی و بعض تراجم
 احوال حاویدار .

مؤلفی
 { احمد دولت }

جزو نومروسی

۸

غروشدر : فتاوی

ایلیک دفعہ

اولیق اوزرہ محررک ذاتنہ مخصوص مطبعہدہ باصلدی .

استانبول

۲۸۸

فقدار چیستله بالتمش بعده بردها
 بکدیگرینه سلام ورمامک وشاید برین
 راست کتور ایسه جائه فصدانگ اوزه
 آبریلر وهریری کندی باشنه تمش
 انگه باشلار . شوقدر وارکک بعض
 اورجنگلک شفقت مادارهسی غایجه
 اولدیفندن مورطهسی بر نوال حجر طرف
 انجند، اولدینی حالده، دخی محافظه
 و اولدینی کندی باشنه بلجده قدر
 زید واعاشه به همت ایلر .
 بو درجه وحشترله برابر انسانه
 آلمسدر یلری، مکن اولوب فقط تعریف
 وتفصیله محتاج دکلدر که بو نسبت انسانک
 الاکوزینه مقنون اولدیفندن ایلر کلوب
 محضا کندوسنه کوسرلان سینک وساره
 کچی ما کولانه طه مندن نشأت ایلر . زیرا
 او قدر اکول و او قدر او بور در که طویق
 احتمالی اولوب انجق بو دخی یووا یاییق
 انجقون افزا ایلدیگی ماده معلومه تدارک
 مجبور بندن نشأت ایلر .
 بر اورجنگلک بش کنده کونده بابوب
 مبدانه کتوریدیگی بووا درنوب طوب پارانه
 جنق اولسه کندی و جودندن بر قاج قاق
 دها بولک اوله جنی درکار اولوب بو قدر
 ماده ایسه محضا کونک کایله حاصل اوور .
 باشلجسه اوج درلو اورجنگلک اولوب
 بنابرین جنرت ده عقول اولان بووالری دخی
 اوج نوعدر .
 برنجیسی بانجه زده و انجق زده بشانان
 اورجنگلدر که بولرک یاییقی بووا داتا
 مادار اطرافنه شمشعه صالان بر کونش

بر هسز و معرفت و روش و بولری اولی
 الاصدار انجقون بشقه بشقه بر دین عبت
 اولوق اوزره وضع ایش ایدوکلدرن هر
 هانگی بر حیوان اولور ایسه اولسون
 خصوسیت احوائی تحقیق و تدقیقندن
 مستفید اولماق مکن دکلدر .
 اول جناب حق غضب وحدتک درجه
 غایهسی بو حیوانچقاره کوسرترشدر .
 واقعا حیوانات ساره انجمنده دخی برینجی
 حیوانلر واردر که هر طرفه صالدیردوق هم
 جنسی بی حضور ایلر . انجق اورجنگل
 دنیا بکدیگرینه دخی صالدیردوق غالب
 اولان مغلوب اولانی تلف واکل ایلر .
 هانیا باشی بکزه سون بعینه بزم انسانلر
 کچی ایش . شوقدر وار که بی بشر ناز
 و نیازندن وصیبت واستیاساندن مثلند
 اولدینی محبوسه منه اولسون امنیت واحتماد
 ایله معامله کوسرلوب حالو که اورجنگلرینی
 بشر انجقون زودجستی (اعدام دکل)
 تطبیق مدار اوله یاله جک قدر بر سبب
 اولدینی حالده دخی مجر فازی انجمنندن
 ناشی باره یلوب یک مقرردر . انجق
 بو تغلب و تعدی انسانلر میاننده اولدینی
 کچی بالکرار که مخصوص اولوب
 دیشنده دخی اولدیفندن ارکک و دیشیدن
 هانکیسی دها زورل و قوتلی ایسه دیکرینی
 باره لکده در . بنابرین بولرک معامله
 زوجیه سی یک غریب بر صورتده اجرا
 اونور . شوله که :
 بازن کرک زوجک و کرک زوجسه ناک
 عشق طه ارانده سیاله حب و شمی غلیان

حرب حشده کی موازنه من (ما بعد)
 فدا ایلدیگی شی لاشی فیله ده قلوب
 حالو که کندیسی دایره مدینه خارچنده
 و انجمنده بولدیجی اولسه احتمالدن بعید
 دکلدر که قوتی کندیسندن جوق اولان
 دیکر بر حر کلوب کسمل حربی عصب
 ایلدیلسون . ایدی مانی لاقه آفانن
 محافظه و تأمین انجقون بر جزوینی بدل
 و زوردرک سفورته ایلدیگ قیلندن اولدوق
 حر بندن بر جزوینی بدل و اجرت و بربرک
 حربت کلامه سی محافظه ایلدیگ بر عاقل
 انجقون عادتاً لادیر . مع هذا کندیسی
 بو شراییقی قول انعامکده نه مختاردر .
 ناک جمعیت مدینه انجمنده بولان سار احراری
 راحسز انجمنده وارسون یالان وحشده
 ایلدیگی کی حرکت انسون . اولاده
 هم جسی بولان احرار بالکر حساب لایسه
 کندی حشده بر تأسفه اکفا ایلر .

اورجنگل

اورجنگل هیزک کورمکده اولدیغیز
 وجهله کوشنده بو جاقده بعض انجمله
 فلانده انشا ایلدیگی آغ انجمنده تمش ایلر
 بر حیواندر .
 اکثر حیوانانده کور دیکر کی اورجنگله
 جمعیه تمش فکری و قوت وزره حساب
 عاشقانه بولمیدجی ایسه کده کسب اطلاع
 ایلدیگی احوال نه نظر استغرابی جلب
 ایلدیگی . زیرا جناب قادر قیوم
 حضرت لری هر حیوانه بر جلت بر طبیعت

صورتی ارائه ایدر .
 اورجک بو بولای باسقی ایچون
 وراستندن اوج کوستون سررشته بی اناجک
 بردانه باشدروب بعده بریاندن قوبو ویره
 قوبو ویره و اوزاته اوزاته سالانور قانور
 وروزگار کنیدی صالابه سالابه هانکی
 داله آتار ایسه ایک اونه کی اوجنی دخی او
 داله یا بشدیر . کنیدیسه اک زیاده
 ککوچک ویرن عیانت اشوبرنجی تلی
 کرمک اولوب اندن صکره ایکنجی تلی
 اوزاتوب اوزاتوب کنیدیسی ایک تل
 اوردندن بوریدرک فارشوه کچهرک اول
 صورتله ربط ایدر و دیگر تلاری دخی بوبله
 یدری تدید ویکتیر ایدر .
 شو صورتله انسا البیدی کوش کی
 دایره کنیدینک ککزیندی محلی ویاخود
 شکار کاهی اولوب اصل اولسی بوزانک
 جهت عیاسنده کوکرجین عورطسی
 شکله قریب برشکله بولنور وصاحب
 خانه بالکر صباخلری واقاملری سیرانکانه
 کرمک چیقوب قصور زمانلنده ایسه
 اوله سنده اوتورور . اگر کوندوز آغده
 بزیکن قونار ایسه اوله سندن بلدیرم
 کی فرلابوب بلامان فیصقوراق بقالابه رف
 اوله سنده کتورور . او قدرده قورلیدر که
 بعض کره کنیدیندن برفاج درجه دهاجسم
 اولان و قنادلرک قونسه مغرور بولان
 سبتکاری باغرته چاغرته والت اوست
 اوغراشه اوغراشه اوله سنده کتورور اک
 اول قادرنی وبعده ایاقلرنی قوبارنه رف
 اندن صکره سنده چوکوب مواد

داخلیه سنی ایمکه وبعده قوبولور .
 ایکنجی نوعی خانه ده بولان اورجک
 اولوب هر زمان کورمکه بولدیمنز وجهله
 دیوار کوشه رینه و پرده ارقه رینه بویا
 یبار . بایدی بویا اک وراستندن افزان
 اندیکی ماده دن عبارت اولوب ایکنجی شکلی
 بلخنده بولان اورجک کورمکه بولدیمنز وجهله
 مبرک نوعا قرلابج بویا آ کدی برورور
 نوع اورجک کورمکه افزان ایکنجی تلی ده
 لزوجلی اولدیغندن و بولای دخی
 صیغه اوردیکندن تلر برینه بایشوب
 عادات نوع فاش حانه کبر . کنیدیستک
 اصل مسکنی بوزانک برکوشه سنده انسا
 البیدی مصوره کی برشیدن عبارت اولوب
 اتک ایکنجه اسکان ایدر وچتاب منم
 مطلق حضر تلری بوزانک قسمنی کنیدی
 افغده کوندیکندن بویا سنده دوش
 سینک اوسه به طولوش قوش کی بایشوب
 قالدیندن اورجک بابا دخی فرج محور
 قسمنی اکل ایدر .
 اورجکی قسمنی صورا اورجکی اولوب
 بوزانک حالی زیاده سیله جالب نظر دقت
 و استرابدر .
 بوقسم اورجک کورمکه جسمی ده بویا
 ولونی دخی دیگر زدن فرقلیدر .
 بو حیوان هوالله نفس ایکنجی حالده
 صوده نمیشی یعنی صوده صورت قسمنی
 صحیح عقاله حیرت ویر . صوده
 بوزدیکی زمان ارقه اوستی باتوب اولوجهله
 بوزدی قارنی اوستنده ایچی هوالله علو
 اولدی قسمنی ایکنجی مینی بریالو بوجق

اشبو سیاحت و سباحتی تسهیل ایدر .
 فقط بوالو بولدیمنک خدمتی بالکر بولان
 عبارت دکلدر . کنیدیسی صوتله دخی
 طالیدیغی زمان اشبو بالو بوجق هب باندسه
 بولوب صوتله قورنده اک ایکنجه کی هوالی
 نفس ایدر .
 اک غریبی شوراسی که بو حیوانک
 بولوبی صوتله دیدنه اولوب حالبو که
 بوزانک ایچی هوالله علو بولدیمنز وجهله
 بشابان سار حیوانلری صوتله نفس
 ایکنجه ریک بینه هوالله نفس ایدر .
 بوزانک شکلی و جسمانی بینه کوکرجین
 کورطه سینک بار بینه مشابه و مساوی ویر
 طاق ایکنجه صوتله دینه میوط وایکی به
 تقسیم ایکندر . بر قسمی اورجک کورمکه
 بوزانک طالشیدیغی و کتورور کی هوالله
 صیم صنی علو اولوب اکی محافظه صحنده
 قوسنی دخی دائمی قالدیر . دیگر قسمی
 ایسه خانه سینک حویلیسی دیمک اولدیغندن
 او قسم هودان خالی و صوالله مالیدر .
 اورجک بویا سنده کورمکه کی زمان اشبو
 حویله بولان صوتله خارجه دفع و تبعید
 ایدر قوسنی قیاب بعده هوالله علو اولان
 اوله سینک قوسنی اجوب بو صورتله هوا .
 بی صوبه قارشدر و قسمنی بویا سنده کبر
 ذوقه باقار . ایکنجی نه قدر اوسه صو
 ایکنجه هوالی محافظه قولای برایش
 اولدیغندن هوا بریاندن تنافص ایکنجه
 اوده دیگر طرفدن طالشوب اکل ایدر .
 (آمارک حیوان ! بو قدر زجهته
 قانلاجهنگه چیقوبده خلق کی بوزنده
 باشده آ ؟ ...)

ایکنجی کنیدیسی صوتله ایکنجه اولدیغی
 حیوانلرله نفس ایکنجه کنیدن ودها
 طد فریسی حکمته حیوان اولدیغی محال
 بولان جناب حتی صرف حیوانلر بره دن
 اولان و ایکنجی هوالله نفس ایکنجی
 حیوانلرله دیدنه مشابه بولدی دخی او کورمکه
 مقدر اولدیغی بزه کوسونک ایچون بچاره
 اورجکی بو صورتله بشارتده در .
 حیوانات دخی واز ایسه ده اثر بشقه بر
 حالده بشارت قلدندن بو حکمک خارجه
 و اورجک حیوانلرک انذله مطالعه اولدیغی
 جهت بینه شواجال ایکنجه جهندن عبارت
 بولدیغی بولک کتورور و سارمسی حنده دخی
 تقصیلاته کورمکه زیاده در . (انسا)

(مشاهیر فضلالی اسلامیه دن)
 امام فخرالدین رازی حضرتلری
 امام مشارالیه حضرتلرینک اسم
 و کنیده ری محمد ابوبکر ابن ضیاء الدین اولوب
 دیار خراسانده الحاله هنده خرابه زار بولان
 (ری) شهرته توالد ایکندر .
 خلفای عباسیه بو بولنورن تخصیص
 هارون رشیدک همتله شهر بغداد مشاهیر
 فضلائک قرار کاهی اولندن مقدم ذکر
 اولان ری شهرتک جمع افاضل اولدیله
 متعدد و متنوع مدرسه لردن ماعدا غایت
 منظم برده دار الفتوی واریدی .
 امام مشارالیه حضرتلرینک پدری
 شهر مند کورک خطیبی اولوب

حضرت امام مسارالهی اول امرده کنندیسی
 تجار اولوق اوزره تشدیمرکه چالیشور
 ایدینه جوچی فوق العاده ذکا و فطانتندن
 ناشی اله اوجه صیغار بر شی اولدیقتندن
 هنوز حمله مکتبینه ائگن موسی به هوس
 ایدرک غلبه ذککادن عارت بولان
 خرچلغنی عود و طنوزله کجور ایدی .
 بکری باشنه وارنجیه دککین علوم
 و فنون و حکمیات و نقلیاتن هیچ برهیر .
 سی بوغدی در اول سندن صکره ایدی که
 قهونزه خلقی کندی طنوزیک نغماتنه
 حصر سع اعتبار ایدرکری ائناده او
 دخی بعضی علامتک مباحثه عالیله حکیمه سنه
 قولاق مسافری اولمش و او کوندن بدالله
 بر ایدن فن موسیقیسنده دوام ایدرک دیگر
 طرفدن دخی تحصیل کالاته صرف مقذور
 ایتکه باغلاشدر .
 او عصرده فنون حکیمه ریاضیات
 و حکمت طبیعی و هینت و تاریخ طبیعی
 و اخلاقی و سایر فنون عبارت اولوب خصو-
 صیه ری شهری دار الفنوننی فن طبابت
 طلبه سنه فنون مذکورده بی مطلقا تعلیم
 و تدیس ایدر ایدی .
 فخرالدین رازی بعضی مدرسه دارده
 بالتحصیل دار الفنونده دخی تحصیلنی اقال
 ایدر کندن صکره (کندیسنک ترجمه حائنی بازان
 بعضی محررک شرح و تکرار ایدن قطع نظر)
 او عصرده تکمیل تحصیل ایدن طلبه چیغوب
 مملک بعیده بی سیر و سیاحت و ککنندی
 کندی بولمیشد دخی بر طمانه تدریقا تله امرار
 وقت ایلدکلری مثله امام حضرتلری ده .

سوره و هر وحی ائلمسه (یعنی اسباب-
 نیاه) قدر سیاحت و برنش واسه ایسادن
 عودتله نینه مصر و سوریه من کجور
 بغداد شهرده اختیارات ایشیدی .
 بو عصرده هارون رشید بر چوق
 علای بنایغی بغداده جلب و جمعه فنون
 موجوده تک درجه سز زوقاته همت ایفکنده
 بولندیقتن امام رزای حضرتلری محرران
 حکیمه سنک رغبت عمومی به مظهر بنی
 کوردرک سعادت مایه و معنوی بی بغداده
 فله صاراقتده بولوب تحریر و تالیفنه
 باشلادی .
 بر مدن بو صورتله خدمت و اوزمان
 بغدادده بولان کتبخانه جسم و کیمیا خانه
 و رصد خانه و باخصوص سرای هارونده
 بولان عظیم بر دیو ائخانه علای موجوده
 جمعیتله اولدیقتن حضرت امام اشبو
 جمعیتله دخی مواظبت و بر قاج مباحثه ده
 قابلیت فوق العاده سی ائبات ایدر کندن
 صکره طرف خلیفدن بغداد خسته خانه
 ککیرته سر منیب نصب ایدر ایدی که
 عصرینده موجود اطباتک سرمدی صحیحاً
 مشارالیه حضرتلری اولمشه مأموریت
 مذکورده کنندیسنه و کندیسنک دخی
 مأموریت مذکورده لیاقتی عموم طرفدن
 تسلیم ایدلشدی .
 تحریر و تالیفه بر کره میلان اولان آدمک
 اندن بر دهها قورقوله بیلغی محال بر شی
 اولوب امام فخرالدین رزای دخی بر ایدن
 سر طبابت خدمتی ایفا و دیگر طرفدن
 نینه تالیفاتله اشغال ایدرک بر جوچی کتابلر

دهالازمش ایسده صکرلری آرزوی وطن
 کنندیسی خراسان جابلنه دعوت انکه
 باشلاقله قانوق اوزمان خراسانده حکو-
 مت ایدن منصورک زیدنه کیش و تالیف
 و تکمیل ایدر ایدی بر کیمیا کتباتی لیدی
 التقدیم منصورک مظهر النفاغی اوله قریک
 التون احساننه دخی نائل اولشیدی .
 این خلکان بو ایدیه بر حکما به تقریر
 ایدر که اگر چه عدم صحیح درکار ایسه ده
 محضاً عدم صحیحی کوسرتک ایچون نینه
 درخی فایده دن خال کورله مدعی شو .
 لاله که :
 ذکر اولان کیمیا کتباتی حضور
 منصوره بالتقدیم بیک التونی الدینی زمان
 منصوره و یازدیغکر کتباتک بک چوق مبا-
 حث غریبی شامل اولدیغی درکاردر .
 ایچق بونده حکایه ایدر بکزر غرائب کیمبو-
 بی بی بکاغلا دخی کوسرتک مکر اقتضا ایدر
 تا که کیفیت وجداننده تحقق و تعین ائسونه
 دعسبله حضرت امام و ائقدم خلیلات
 کیمبو به ایچون لزومی اولان الات و ادواتی
 تدارک چوردقن صکره هم سنیه کراه حکم
 فرمائیکری بر نینه کتورمک ایشدن بیکله
 درکلدره دیش و بونک اوزریننه نه کبی
 آلات و ادوات و اجزای لاتم ایسه نینه کنندی
 معرفتیه تدارک ایلدسی حقه سنه طرف
 منصوردن الدینی امر اوزریننه اوزمانی
 باتهبه کتباتنه یازدیغی خصوصاً تک عملیاتنی
 دخی کوسرتک باشلا بولده نصلسه موقی
 اوله نینجه منصور غضبندرقق بن سنک
 ککچی بر فاضلک حایله و خدعه بی قبول

ایده چکنی اوزماید . سنک کتباتک ایچون
 بک التون ویرمشیم . مکر سنک مکاتباتک
 اولدکل ایتم بولمش . ده کتباتنی باشنه
 اورممنه باشلاش اولدیقتن بوحال
 حضرت امامک ککورلر نینه فغانی
 کدورمشدر .
 واقعا امام رزای حضرتلری منصورک
 زیدنه کوزل بر کیمیا خانه انشا و تمه ایلمش
 و بک چوق کشفیاته دخی مظهر اولشیدی .
 ایچق مشارالیه حضرتلری بک ترجمه حائنی
 بازان سائر محررلر بر مثال محرر روایتی بیون
 بیون رد ایتکنده و اکثر محرر روایت
 مذکورده بی بشفه بر بدن ایش ایسه مطاقا
 امام فخر رزایک فضل و کانی چکده مینارک
 اختراعی اوزریننه واصل سع طلای اولدیغی
 درمیان ایلکنده بولمشلدر . بولایسه
 استغراب اولدیغق بر حال دکلدر . زیرا
 امام فخرالدین رزای اشافیده کورله چکی
 وجهله اخر عزمده بک بیوک بر سفالنه
 دوچار اولمش و وقتله فضل و کانه مغرور
 اولورده . مشارالیه حضرتلری بک کال
 مواجهه سننده عاندا محجوب قانن بر طاقم
 یادکارلر اوزمان اوج الفعه باشلامش
 اولدقنلر ن اخذ ناز بولنده بولیه بر روایت
 اختراع ایدیه بیللری استغراب دکل استکسار
 بیه ایدله چک بر ماده دکلدر .
 حضرت امام فخرالدین هر کتباتنده
 یازدیغی شیلری مطلقا و بیه حال کندی
 تجار فطیبه سی اوزریننه یازوب صکردن
 عملیاتنی اجرا ایدیمه چکی خصوصاً
 التفات بیکله ایتدیکندن منصور بر مثال

اوتانسون . چونکه بن بکا دوشن
وطیفه بی ایفا اندم . حالو که او ملت
کنده بسته دوشن و طیفه بی ایفا انعامش
دهمکدر -

حضرت امامک فقر و ضرورتی و بنا
برین مسکنت و سغالتی آخر عمرند . بر
درجه به وارمش ایدی که دوشناری ارتق
اطیفه بی دخی بر طرف ایدرک عادتاً ذل
سؤال ارتکاب درجه بسته قدر وارمش
اولان او ذات مکرم و معرزه نقداً و ماده
اعانه ارد . بولور ایدی .

ایشه او وجود اندر بوله بر طاق
الدوه کدر ایچنده بولدیغی و سکسان یاشنی
تجاوز ایلدیگی حاله تک دغدغه عالم فنا
ایدر کیدر .

حضرت امامک الیکوک مزینتی کتاب
اوقومقدن و یازی یازمقدن اصلا بمشوب
واوصانموب تجارب و عملیات کیب و یوبی
ورصدی کنده بسته بشقه بر کلنجه آغاز
ایتمش اولسی قضیه سی ایدی .

اگرچه اختصاصی فنون طبیعه یه ایدی .
انجی علوم شریعه و هیئت و ریاضیات و فلسفه ده
دخی بد طولاسی اولوب یازدیغی کتابلرک
مجموعی یکویز یکری الی جمله . بالغ اولشدره .

واقعا جمله سی صرف کندی تصنیق دکادر
امام مشارالیه حضرت رازی بقراط و غالبین
(امسان) و بول دی ژینسک کتابلری
کال ریخته مطالعه ایلدیکندن آثارینک بر
طاقی دخی بولرک تجریری کی بر شیدر .

مع هذا بصورت شایسته تقیسه ویرمن
زیرادیمک اولور که ذات عالیبری هم منصف

طبیعتک نه به برادی ؟ علم هیئته دخی
مهارت دصوال ایلدرک . الله یلور انده
بهره حقیقه ک نه دن عبارت ایدی ؟
بن اولسه ایتم بوله بر اطمینه به شو

جوابی ویر ایدم :
- دنیاه کلکدن مقصد بالکن صحت
وجودیمیزی محافظه به همتله فریح ضحور
باشمقدن عبارت ایسه بن اکا سار موفق
اولانلر کی و بلکه دهنا زیاده سیله موفق
اولوردم . زیر اذاتاً مهورم و مایه موجود

اولدیغندن اشاک ایچنه برده شارالانلق
قائم لایم کلنجه شمدیکی درجه مک بش
اون فات فوقته کور خور ایدم . مدهانه
وعرض خلوص خصوصه دخی اقتدارم
حسیله سار اربته تفوق ایدر و بنابرین

ثروت صورتینک خزینه سی کندی لایرند
بولان ذواته جمله دن ائی چاتاردم .
مفصدم بالکر راحت بشاهمقدن عبارت
اولدیغی جهنله بشقه هیچ برشی دوشومیدرک
ایله کین ایچیری او بولده حسن استعمال

انجی بن مقتضای انسانی بوندن عارت
بیلدم . کنده ده اقتدار کوردم . اسلامیتک
مدار فخری اوله بله چکمی اسکلام .
اسلامت ناله انجی افتخار ایدم بلسون دبه
ایله کین بارینی بوغازمدن کسه رک اکل

کالات ضمیمه سیاحت ایتمدم . کتاب
الدم . کورزم کور اولجه به قدر کتاب
اوقوم کتاب یازدم . شمعی فارجه
اولان بورجی تأدیه ایچون اون التون
بواهیمور ایسمدم بن اوتانم ملت اسلام

بعض مورخر قبول ایده ماشلر و کنده سی
حرمت نامه به مظهر و ثروت و سفادت
قرانمده موفق بر ذات اولدیغندن بختله
بوله دیبان تاجتی و اوصانه چقی قدر
راس کنورسه نه محل ویره ماشلر در .

فقط صدق و صحت بولنده دکلمدر .
طوغریلی سوزلرینک روشندان اکلایلان
مورخرلرک روایتله کوره امام حضرت تری
اگرچه یک چوق روت قرانمش بر ذات
ایسه ده اوزون اوزون سیاخله و نه یاتیمز

کیموبه اجراسنه کتبات ایدرک قدر ایچنه
بوله مدیقندن طولایلی یک چوق زمانلر
دگنون اولش و هبارت ا بکا بوقدر
مراتی بو قدر استعدادی و یرک باری
ارزولری برینه کنوره چک و ستمت حال

دخی احسان ایت والا بو مراتی و باخود
جامعی الیه بنی قورتار ، بولوشکایت
ایندیگی دخی وقوع بولشدر .
حتی ابو الفرج شونوی دخی حگاهه
ایدرکه :

امام رازی علیل اولدیغندن صکره یک
زیاده صفتدی به دوشوب بو اناده
احساندن بریسی لطیفه طریقه کنده بسته
شوسوزلی سولیدی . سن اوج یوک
علده مهارت کامله دصوال ایدرک . مکر

الک جاهل ادم سن ایتمسک زوجه کی
تطریق ایندیگک زمان نکاح و نفقه اوله رف
اون التونی بولوب ویره مدک . حبسه لره
قدر کندک سنک کیمیا کرکک نه به برادی ؟
انجامه مکار کوزرک علیل اولدی . سنک

محرر جرات ایلدیگی رزالته قطعاً و قاطعاً
محل ویرله من .
اوت . امام رازی علت عیابه دخی
میلا اولسیدی . انجی بو علت کنده بسته
منصورک معامله عصریه سندن کلامشیدی
حضرت کتب یونانی و سائر آثار حکیمی
صکرت مطالعه ایله برابر امور تحریریه
ایله دخی یک زیاده مشغولیتندن نشأت
ایلشیدی .

ابو الفرجه عطفله حگاهه ایلدرک که :
امام رازی علت عیابه دوجار اولدیغی
زمان نزدیک بر کمال جلب ایدر و کمال
صکرتدن کی علتک ماهیت و کیفیت
اکلا دیغندن بختله همان عملیات جراحیده
باشنرت قلمنی تکلیف ایلر . حضرت

امام کمالک کلینی مستهزایانه بر خنده ایله
بالقول فقط اول امر ده علم تشریح نظرند
کوزک ماهیتنه و صورت تک و تشکله
دائر معلومات و برستی کمال دن طلب
اینگله حریف اظهار عجز ایدجه . سن

هنوز کوزنه دیمک اولدیغی بیلیور ایتمسک
طلبدیک بر شنی نصل تا وی ایده حکسک ؟
پراق ! پراق ! شمعی به قدر دنیا
و مافیهای ک دقیق نقطه لینه وارنجیه به
قدر نماشا ایتمدم . حتی بو دقیق و نماشادن
بقدم اوصانم بیله . بوندن صکره
کورسدم . اولور کورمز ایسمدم بلکه
قلمم دهها زیاده راحت ایدر . دبه حریفی
طر دایتمدر .

امامک نامشای عالیدن قدیمی اوصالدیغی
حقتده بر مثال محرر سوز سولش اولسیدی

هم مؤلف هم در اصلا مترجم ایدی .
 نتیجه کلام امام خیرالدین رازی
 یوانستند این بصداده انتقال ایدن فزون
 شتایی اگاه همنله درجه به قدر مکمل
 اولدیغی حالده دها زیاده اگاه وانمام
 انگریجسون مؤخر آورو یا حکماستک بد
 همنترسه تسلیم انجمن اولان افاضلک
 اعلمندن بونجه ملت معظمه اسلامیه
 بوبله بر حکیم دوفونی کنديسته منسوب
 کوردیکندن طولانی نه قدر افتخار انسه
 لایق وسزادر . زیرا اورویا بیه انسه
 بوبله بر ادم بشدرمش اولدیغندن طولانی
 افتخار ایدیور !
 (اخطار)

مشاهیر اسلامیه دن ک چوئنک تراجم
 احوالی بر جوق روایات مختلفه ایچنده غیب
 اولوب کتکده اولدیغندن امام رازیک
 زجه حائدن شو قدرینی دخی کز زاده
 تدقیقده بولوق دعواسنه دوشن محررک
 کتابلردن خلاصه ایلدک . بنابرین اشوب
 اجالده اسیک وزیاده اولان خصوصاتدن
 مؤول اولمامقده حقی بز .
 واقعا حکمای افریح الک قدیم زماندره
 هندستاندن سوریه و مصره اورادن
 یونانسه و یونانستاندن عربستانه انتقال
 ایدن و هر انقالده بر درجه به قدر اگاه اولان
 فزون یزات دها اگاه و صحیحله درجه اگاه
 ایصال انجمن اولدیغندن شمدی بزم ایچون
 فزون خصوصتده اورونک کتب جدیده
 سنه مراجعت لازم ایلدده . مشاهیر
 اسلامیه دن اونونق دخی روا کوردیکندن

طهارت جهمزده بونلرک اسامی عالیه سنیه
 نشرت جهله املاریندر . بنابرین سائر
 افاضل اسلامیه تک دخی بولدن بوبله ممکن
 مرتبه زجه حاللری درج واشهاردن
 کبرو طوریه جنز .

رد اعتراف و ايضاح حقيقت

تاریخ عمومیک مقدمه سنی اولسون
 اوقوش اولانله معلومدر که جهت
 مدینه تک عمری اوچ زمانه تقسیم اولانرق
 اولکسنده «ازمنه مقدمه» و «ایکینجینده»
 «ازمنه متوسطه» و «اوچینجینده» «ازمنه
 متأخره» دیر .

ایچتی هر ملنک وحقی هر چاغک بیه
 میدندن حال حاضرینده کلنجده به قدر
 سرگذشت احوالی دخی بواج تقسیمه
 کبرمکه اولوب اروپا قطع سناک نصف
 غربی و تقسیم دیکره نصف جنوبی
 قطع سنده یونان خلقک ازمنه نهمه سی
 نظر تدقیقندن کچورله جک اولور ایسه
 کوریلور که بونلر عاداتا ظهور حضرت
 مسیح علیه السلامدن برفاج عصر صکره به
 کلنجده به دکن برطاق هولاق عقیاده
 طالب اکثریسی حاشا قوه ریبینی دخی
 حاز یونان و حکمدار عنوانی آلان جبارک
 تحت فهرنده از بسوب فالش و ازمنه
 متوسطه لری ایچنده ایسه دیانت مشیحیه تک
 انقلابات و تحولاتله عاداتا بنی بشرک حریت
 نوعیه و تخصیبه و بدیده سنی غصب مدار

انخان اولان قائلولکک آیدنی سلاح اولورق
 انسه الوب ذاتا خلقک کوسکنه ندرک
 قانی اتمکه بولان حکمدار و ددر بکی نام
 جبارله انصاف ایدن بائس کروهی الله
 قاوریلوب کتیکه باشلامشدر .

«فلسفه تک سرگذشت احوالی»
 و «انگیزه سون جمنی» سرلوحدری
 ایلله طهارت جهمزده مندرج ایلکی بنده و مواد
 سائرده کوسزلدیکی وجهله دیانت نامی
 ویر یلان بوجور و شدت بالک عقاید
 و اخلاقه انحصار ایلله مثلا بابا چنابلریک
 مغفرت ایدیکی ادم طوفردن طوفری به
 جنه کیده چکنده و انگیزه سون ماموری
 بر آدمک اغریبی برونی طوقاقرق اغسنوس
 بوجکی کی صرتندن چالاندقلمی زمان

حقیقه مرحمت انک شان دینتمه ایشیمه چغه
 ایمان انعامک شوبله طورسون عاداتا ترقیات
 فیده و صنایعیه دخی فنا کوروب خرده
 یینی اوروباده بولاق «دینی انکار ایدنی»
 دبه آتشدیلوق و ارتدک حرکت بومید سنی
 لیباقا ایدن قانی جسمده چورونک و صنعت
 طابعی ایجاد ایدنی تکفیر و تعیین ایلک
 وحقی تیرویه کیدنلری بیه کفر ایلله حکوم
 ایجات وهله حریت عمومی هوسنده بونلرک
 بوسونون و جودینی قالدیرمه چاشتی کی
 طوق مدینتک و طباقف حریتک و حوصله
 بشریه تک تحمل ایلدیمه چکی مرتبه ده
 نصیقات کوسرکه فاشیمسی اوزر نه
 خلقی «دین بزم نیجات و نجاتی ایسته یور
 ایسه مادی و معنوی سعادتیز خدمت
 ایستون . بوق اگر ایسته مور ایسه زده

الی ایسته میزه دیو برده انقباض و تسلیمی
 جابر جابری بوروب اوته طرفه چیشلر واندن
 صکره بر طرفدن برونستانلق و دیگر طرفدن
 افکار حکمت هجوم ایدوب ارتق بائس
 کروهشک افکار متعصبانه سنه خدمت
 ایدن حکومتلری و مللری چکنه به چکنه به
 الکتهایت کتخزده کوردیکی وجهله بابا
 چنابلری دخی صدقالت عظمندن حاضیض
 حقایقه ایدن بومک درجه سنه قدر و ارشادر .
 اوت قائلولکک بوبله عظیم و قانی
 بر انقلاب و قوعنی بزم قهقهه استهزایله
 تمشابه حتی و صلاحیت وارد . لکن
 ایشک ایچنده بشقه راهیت و ارکه اتی نظر
 دقدندن اوزاق طوقاقرق مجورینی الله

بولسوز . شوبله که :
 اوروباده کوردیکمر شواستعداد
 انقلاب قائلولک دینتی خارجنده بونلرجه
 دخی هم مادی هم معنوی تاثیرندن خلق
 قالمشدر . مثلا تعصبلرله مشهور بولان
 یهودیلر طرفه اکلدن ممنوع اولدیقلمی
 و انلردخی بر جوق نصیقات الله بولدیقلمی
 حالده بواش بواش عکده ایچکده
 و ارککلرنجه صفالرنک تراش و تنظیمده
 قاندیلرنجه صاحبانک ارانه سنده و الخاصل
 قالدیه قیافنده و طوره و طبیعتده عالم
 مدینتک سائر سکنه سنا ایلدیلرنک
 تعیین ایلدیکی و فقط غایت طاراقانن ناشی
 ذاتا رایی شکایت مجبور اتمکده بولدیغی
 حدود سر بسنجی بقوب اوته طرفه
 کچمشلدر .

اهمیتک دها بونکی می ایسته بوسرک ؟

کورکسزین اوروپا به کسیدن و باخسود
 ینده بونلرک سوق و دلائی و تعلیم و تربی الیه
 قیسان طامع اولسوب اثر دخی تربیات
 جدیدنه تک برآنده دنیاک بر اوچسندن دیگر
 اوجیهه بخاره انک و سکسان کون طرفنده
 کره ارضی دارا مادار سیر و سیاحت
 انک وغاز قوتیه قوش کی هواده طبران
 ایتک زرهلی سفینه یاقق و سفینه مخصوصه
 الیه یونس بالی کی دکر، طالب ایسته دهکی
 یردن چمتی اتی قروب وارسترونغله داک
 و باخسود دکر نیمیله برهوا انک قوجه
 طاغلی یاروب شندوفر کورمک و دمن
 وطن اوزر ینده دقیقهده درتوز قورشون
 اتقی و وطنی محافظه و مدافعه ایچون تیورون
 قلعدار یاقق مشالو بونجه بدایی نظر
 جزیری قاشدر برجه سنه باتوب طور مقده
 اکن فکر عقیده اصحابک حالاً تربیات
 جدیده دن نفرت کوسسترونلر ینده آنلردخی
 شدتله نفرت کوستوب حاشا نغاشا افکار
 عقیده اصحابک بونفکری اسلامیتدن نشأت
 ایدبور کی کمضر بر فکره و رنجیه به قدر
 وار مقده و شایرین اورو بالوزک برشوال
 محرر بدایی انکار و اربابی کفر الیه انهام
 ایدن آیین مخصوصلری علیه نه، یقنی
 کوستورکلی شدت مثلاً آنلردخی بویکی
 بدایع شان دانات اسلامیه در . چالیشیکر
 چالایک تحصیل فنون ایچون چینه قدر
 کسیدیکر [۱] سزندن مقدم کلان مللردن

[۱] چیلارک جموسی والری و جوسی

ایسه نظر اسلامده اشخ کفاردن معدود

یری ایسته نلیجک رسال نرقده و پریشانی به
 سوق ایتک استعدادینی کوستورکله در .
 روحال اوج درت ککولک و اوج درت
 سنه ناک برشی اولیوب انشمار تعلیماتدن
 بری کور بله کلکسده و مثلاً دولتر عظمت
 اسلامیه بی وشان و شرف عثمانی بی رفالدها
 اعلا و اعظام ایتک ایچون هرشیدن
 مقدس اولان عدالت الهیه و شریعت
 اسلامیه نانه جان و مال و عرض و ناموس
 امتیقی اعلان دینجه بهض جهله کویا
 بونلرک فزک ایجادی شیر اولدینغی در بیالته
 الیه جدیده بی والسنه و علوم افرنجیه بی
 و اخراجات اخیزه بی دکاورور ایجادی
 و کاورورجه شیرله دنونظر نغزله کورکلری
 و حتی بو یابده تعاطی افکارده دخی
 بونلدر قلموی واقع اولشدر . اتی دوشو .
 تماملردر که حضرت فخر کائنات و کرک
 اصحابی هدیه و یاغشام صورتیه اللری نه
 کچن هر درلو البسه بی کپور ایدی . عمر
 رضی الله عنه اصحاب کز یندن معیره ابن
 شعبه بی اوزمان اسان شولرک اولان فارسی بی
 تحصیله مأمور ایتدی .

ایش بلکر بودرجه ده فاش اولسه
 ینسه جان فدا . فقط ک زیاده نأسف
 و تلپنی جلب ایدن جهت شوکه افکار
 عقنقار بابی مدنیت جدیده (واصلیه
 و حقیقیه) کی تیلد کلری جهله کوستورکلی
 بونفرته مقابل مدنیت جدیده طرفدارانی
 یافنون و صنایع جدیده بی اوکر تک ایچون
 هنوز اسلامیتی و علوم اسلامیه بی اوکر .
 تکسزین و مزار قلی علم حالدن بشقه برشی

میدانه قویش ایسه اقام علای بنام دخی
 قوت تأثیرینی میدانه قویش و بوصولته
 ککولک ازمته مقدمه من کرک ازمته
 شوسطه من ملن ایچون هروجهه افتخار
 و اغتزاره شان بوصولته کدران انجسکین
 فوق العاده و بک زیاده نجهه شالایدر که
 حال حاضر بز دکر ایکی زمانلر بزر قیاس
 قبول اغلکه باشلا شندر .

چونکه بوقاروده دورت کله جگله بیان
 ایتدی کچر ازمته مقدمه و متوسطه صاحبی
 برکت اولدینمز و تربیات مدنیته جه الیوم
 بیون جهلک اوکنده رایت کش دلالت
 اولان اوروپا ک ازمته نلله سنی بیلدی کچر
 حالده عقلای برکت ایسه ک ذاتاً اقصای
 مرای عظمت اسلامیه و شان و شرف
 عثمانیدن بشقه برشیدن عبارت اولیان
 هیئت اداره مزک ذیل همت و غیرتیه
 صار یله رفی جله جه وال ریلکله چالیشوب
 و ذاتاً لطف همتی و همت لطفه خنی بزدن
 دربع انجگله کده بونلرکله جهه همتک
 جلیله سنه بز دخی همت مطابعت و انکارانه
 و متفادانه مزی ضم ایوب اوروپا خفقان
 فاندرد کورک انار و کلینلر اغلاده رفی نائل
 اولد قلموی سعاده کوله او یایه نائل اولقی
 و فقط (شوراسنه ایجه دقت ایدهم که)
 بزده شکایت ایدله جک اسارت و نکالینقک
 آغز انقد تحمل ایدله میه جک دانات اولدینغی
 جهته اغلاجه حاجت کورکسزین حال
 حاضر بونلرکله استحصال سعادت ایتک ایشدن
 یله دکل اکن حیفاً که ینده کندی طرفزدن
 ابطاح ایتکله اولدینمز موانع و مشکلات

کلام بزم حالته :
 دقایق دینیته سنی لایقوله تدقیق ایتش
 اولان صلاوت اسلامیه اربابک داتما
 اعلامدن کور طور مدقلری و پراهین فنیه
 و حکیمه الیه ایتیدن دخی عاجز نالمدقلری
 و جهله مدنیت و حریت دآر سی ایچسده
 یشایهتی اولان رفومک سالک اولقی
 شویله طور سون ایکی اللر یله صار یله جقلری
 دین حنی اسلامیت اولدینغی و دانات اسلامیه .
 تک دعوت ایتدیکی تکرری واجب الوجود
 یعنی ذاتی وجودینی مقضی رب رب اولدینغی
 کی هر شعهه و قواعد و قوانینیه برابر
 اسلامیت دخی طبعاً و فطراً و حکمه و حریه
 و مدنیته واجب الوجود اولدینغی و دهها
 مقننغزانه بر تعبیر الیه (حاشا) شاید بودین
 شمده بی قدر منتشر اولمش فرض
 ایدله جک اوسه تربیات مدنیته تک بونکونکی
 درجه سی بودیات جلیله اسلامیه بی
 بهمه حال اربوب بونقی لازم کله جکی
 درکار بونلدر یقنی جهته ظاهر و زیندن بام
 عصر صکره هندو چین و سطلر ینده و ترکستان
 جهتلر ینده و سلسله قفقاسه و اناطولی
 طر قلمر ینده و مصری تونس جزیری فلانی
 کچرک فاسه و آناسه قدر منتشر اولمش
 و بوصولته ازمته مقدمه سنی کال شان
 و شرفله کچورمش اولدینغی کی ازمته
 شوسطه سنه، اگرچه برطاق داخلی نرفقه
 و اختلافات و برطاق دخی خارجی مهاجرات
 و محاریب خلیجه صار صندی به سبب
 اولمش ایسده صارم اسلام اهل
 صلب محاربه زنده نصلکک تأثیر قوتینی

عبودت الکر . احکام صگری ازمانه نسبته
 تطبیق ایدیکر . خلاصه کلام نه یاقین
 لازم ایسه یایکیر . نک شان اسلامیتی مطلقا
 و همه سال اعلا ایدیکر . دبه باقره مقده
 بولان دانسا اسلامیه حقیقه اواره کابعمرحی
 نه او فکر و مضاعفه ده بولمقده دراز .
 یک اعلا بز شو حال اوزر نه طرفیندن
 بر یستی نهام ایدیه . کجیر ؟ بوکا وورکر
 راضی اولیز . زیرا کور پیوروز که هر ایکی
 طرفک شو فکر ی یکدیگر یک الله بولان
 علوی بلدی کلرندن و هریری دیگر یک
 جاهلی اولدقلرندن نشأت ایدبور . بنابرین
 ایکی طرف یکدیگر نه طائیدرینق و اورو با
 زقیاتیک (ظن اولدیندی و جهله) کاوور
 ایجادمی اولدیندی و بالعکس اسکی مسلمانلرک
 انوی اولدیندی افکار عتیقه اریانه
 طائیدرینق بولری اخذ و قبول اولدیندی
 کوسومک و دیگر طرفدن دخی اسلامیتک
 هیچ بر وجهله مانع تری و تمدن اولدیندی
 و بالعکس تری و تمدن دیلان شی اسلامیت
 شانندن بولندیندی افکار جدیده اریانه
 کوسومک حصول مقصدی تأمین ایدیه چکی
 و بوضوئله اوزنه ده افکار جدیده و افکار
 عتیقه تعیری دخی قالیوب عثمانلی جوجقلری
 سعادت و خورنده یک وجود اولدی حالشمقده
 سوق ایلیک ممکن اوله جغنی باده
 کورلکده در .

بولندیندی جهله حدیث شریف حکانده کی
 قونی کوسومک ایچون طلب علم ایله جنبه یله
 مرا اجترای امر انجسدر .

ایندی بو تألیف طرفین و طیبه سنی دخی
 بر فاج عثمانلی جوجقلرندن عبارت اولوق
 اولوق اوزره بر اوزر جزه آلدق و شمعی به
 قدر خلیجه شیاره موثق اولوق . آخیری
 هیچ بر زمان معترضدن خالی قالدیمیز و کا
 اسکی حسنه انجری و اسکی عظمتی تکرارلا
 زو بجه قانقشده جه افکار جدیده اریایی
 و کا فنون و صنایع کشفیات جدیدی
 بالتوصیه غیرت اسلامیه و عثمانیدی نهج
 اشد کجه افکار عتیقه اصحابی طرفیندن
 اعتراضات نزل و تحقیر کورلکدی نهج
 بوکره دخی بنده بر معترضه تصادفی اولدک
 و معترضلرک انجری اولوق بونی بولسوق .
 چونکه معترض افکار جدیده اریانه
 اولوب بوکره کفریزه قدر حکم انجس یعنی
 بوکره دخی جسارتی کوره آلدیمشدر .

آنجق نیتزده اولان خلوصه و معترضلرک
 ظن باطلی و جهله اسلامیتی (حاشا) تحقیر
 شوبله طورسون معاذ الله تعالی شان اسلامیه
 بر شین کدورمکه جسارت ایدی کورسدرک
 اوله اولور اولاز مسلمانلرکی بر (استغفرالله)
 ایله ال حکمک شوبله طورسون دیاراه قلمراه
 و نهایت الیزله !! مجاهده به قدر کوز
 الديران مسلمانلردن بولندیمیزه مینی یک چوق
 معترضله آنجق جواب اعطاسندن اظهار
 عجز انعامکله برابر مجرد بو خدمت جلبله مرده
 دوام ایچون کورلکدی تحقیر و تذالاری
 بالعکس کندیمیزه مدار افتخار عسدا انک
 حقیقه کی عزیزی دخی بوزمیدیمیزدن
 بو دفعه کی اعتراضی دخی بنده اوصوئله
 تلقی ایلیک .

خدمت زقیده طعاری جغیرک درعهده
 الیدیکی شی دنیا و آخرتده جسمه انیه و روحیه
 مدار نجرات و نجات بولان اسلامیتک
 بذاتهما فن و حکمت دیک اولدیندی کی
 اوربو حکما سنک مسالک مخصوصه سنی
 دخی اساسا بنه اسلامیت اوزر نه متفرع
 شیلر اولدیندی کوسومک و بوضوئله
 فنون و مدنیته جدیده ایچون کوسومکلری
 نشرلر افکار عتیقه اریایی و فنون جدیدی
 تحسیندن صکره عقاید قدیمه سنی اوزر نه
 بزوغ لاقیدیمیده بولمقندن افکار جدیده
 اصحابی جوجرمک صورشدن عبارت
 ایدی .

هر شی اساسندن باشلامق لازم کلدیک
 جهله بزخی الثاول اساسدن باشلا بولری
 طعاری جغیرک بولسوخسنه کلججه به دکی
 بعضی ناعده لری تحاکمه و مقابله ایلمشدر که
 درجائی ارباب مطالعه عتیقه معلومدر .
 آنجق مندرجات واقعه منر علای بنام
 اسلامدن برچایچنک نقد و خسینتی قرانه لوق
 حتی (فلسفه اسلامیه) تعیری ترک ایله
 (حکمت اسلامیه) تعیری استعمال
 ایتمکلمتری توصیه کی معاونت مادیله
 یله مظهر اولدیمیز صر ده معترضه تصادفی
 ایدلشدر که تحاکم واقعه ده سهویز وار
 ایسه تحسینک و کندیسی ادعا ایلیدیکی
 قدر حجت اسلامیه اریاندن ایسه اولدخی
 دانات مقدسه سنه خدمت بولنده بزمله
 هم غیرت بولوق لازم کلاور ایکن بوراره
 قطعاً و قاطبه انفاق ایچوب کور باحتمزده

برخصومت مخصوصه سنی وار ایشجه سنه
 اولو اوزره کمریزی حکم ایدیموشدر .
 بوذات طبیعت زمانی و اومقضا به
 کوره اسلامیتک معامو ماده محافظه و ازیدایی
 عظمتی اسبابی بلیسه لک حالا اولتانی
 (الف کوسونلانی) دن بشقهر شی و قومور
 ظن ایتمی والیم ایکی سنه ک شاکر درک
 هیت و حکمت مباحثله اوغرا شوب کره
 ارضک نصل خلق اولدیندی دکل نه حکمت
 مینی خلق اولدیندی صورلوق علای زماندن
 جواب کلکمه بولسدر قریب بلیدیکی
 کندیسی و طرفدارانی ایچون (جاحد
 و جاهد) نسیمه سیله میانه قومیش
 ایسده ایسی (مولی) دن بولوق حسیله
 شاید حفر زده کی سوء فکر یک افکار
 جومیه جه رسوء تأثیری اولور مطالعه سیله
 طعاری جغک شدی به قیدر نشر ایلیدیکی
 اسلردن مومی ایلهک حفر زده مدار کفر
 انخا ذ ایدیکی مباحثی احکام شرعیله
 تطبیق ایتمک لزوم کوردک .

مباحث مذکورده دن برنجسی طاریجک
 ایکنجی نومرولی نسخه سنه مندرج ولادت
 سر اولوحلی بنده بر وجود دنیا بولنده
 موجود اولرندن دهانه قدر مقدم بر ایش
 اولدیندی و طعاری جغک درونجی نومرولی
 نسخه سنه مندرج دیواردن برصد
 سر اولوحلی بنده قالب انسانی شکل
 ایدن عناصر بعد الوقات دهانه قدر
 وجود شکل ایتمک خاصیتی محافظه ایله

حواله به و در باره خلق کسی نرفت
و مشتملاتیله رواج جلد اول طویل برقی مکن
اولان بر مسئله بی بالک بر آیت کریمه الله
حل بیور شد سرد . مفسرین عظام
حضراتی اصکرحدا احکام جلیله قرآنی
اجتهاد ایله تفسیر و توضیح بیور مشا ارسیده
اندر دخی هر فنونک هر شعباتنه سوق فکر
ایتمکی نمایانسر بر دریاک هر نقطه سنی
بر نقطه ده جمع ایله قدر اهم و عظم
کور کارکنن مبشک فنونه فراده فراده
تعلق بدن جهتلرینی نه احجاب فنک
اذعاننه حواله ایدرک کندیلری دخی غایت
جمل وزیده بارانه طریق ایله اکسفا
بیور مشلردر .

ایمدی بزم اموات اولقلمردن مراد
اک اول اجسام و عناصر و اعدیه و اخلاط
اولقلمدن عبارت بوندیلغی اله الدقندن صکره
قالقوب تاریخ طبیعی به کبر و حکم و تفسیر
مقتضای جلیلهچیه انسان اجسام و عناصر
و اعدیه و اخلاط حائسندن نطفه حائسه
کیرجه به دکن نه قدر بدلان و انقلابات
کوره چکنی اوراده یعنی تاریخ طبیعیده
مشاهده ایلر . بوندن صکره مادام که
وجودن نطفه من مضعف و بعده حی حالنه
کبر مکده در . بونک ایچون دخی فن
تشریح و فن منافع الاعضاء و سایر بیورلر
منفع فنونه بالراجعه الی تک تفصیلاتی
دخی بوصورله کور بزم .

اگر بزم جاهد و جاهد افندی فنونه
آشنا و ادارا افکاره مقدر بذات ایسه
اوده بو تفصیلاتی بو حقایق بودقانی کوره

حضرت شیخ اکبر قدس الله سره
تفسیر شریفنده آیت جلیله مذکورده بی
شوصورله تفسیر بیوردرلر :

﴿ وکتیم امواتا ﴾ نطفاً فی اصلاب
﴿ آتاکم ﴾ فاحیایکم ﴿ ای لم تستلوا
بالخلق علی الخالق ﴾ ﴿ ثم یمیتکم ﴾ بالوت
الطبیعی ﴿ ثم یحییکم ﴾ بالبعث الذا لاول
معلوم بالشاهده و الثانی بالاستدلال علی
بالانشاء الاول ﴿ ثم الیه ترجعون ﴾
للهجازه

حضرت فاضل بیضاوی رحمه الله
بنه آیت جلیله مذکورده بی دهها موض
اولوق اوزره شوصورله تفسیر بیور مشلردر :
﴿ وکتیم امواتا ﴾ ای اجساماً
لاحیاء لها عناصراً و اعدیه و اخلاطاً
و نطفاً و مضغاً مخلقةً و غیر حائفة ﴿ فاحیایکم ﴾
بخلق الارواح و تشیهاتیکم و انما عطفه
بالفاء لانه متصل بعاطف طلیه غیر مترخ
عنه بخلاف البواقی ﴿ ثم یمیتکم ﴾ عند
تفتی آتاکم ﴿ ثم یحییکم ﴾ بالشور بوم
نفع الصور و السؤل فی القبور ﴿ ثم الیه
ترجعون ﴾ بعد الحشر .

رطب و نایس بالجمله اشیای محتوی
و منضم اولوق اوزره ایمان و اعتقاد ایلدیکنر
قرآن عظیم الشانده تاریخ طبیعی دخی موجود
اولوب بونک هر شعبه و قوانینی ایسه ایسته
شوا بت کریمه حاویدر . ایچنی کتاب
الله جهلائی ناسدی بالک تاریخ طبیعی و کریمک
ایچون نازل اولوب عالمه بر هدایت و رحمت
اولوق ایچون نازل اولدیلندن احکام جلیله
قرآنی بونک فنونه جهت تطبیق انسانه

اولسی مناسبتیه کندوسنه بالکرحمت
شرعیه سنی کوسونک لازم کلشدر .
﴿ وریحی مسئله ﴾

﴿ مبدأ و مهاد ﴾
طفا ریحی ایچکنی نومر اول
مندرج « ولادت » بندیه بردها م اجعت
بیور بلور ایسه تکرار کور بیله چکی اوزره
بند مذکورده روح و لادیمدن نه قدر مقدم
خلق ایلش اولدیلغی حساب و تخمین
مکن اولدیلغندن بیخله وجودی تشکیل
ایدن بنای ترکیب ایلان عناصر دخی تا
حرارت مرکز بدن بدأ ایله نیجه جسملردن
نیجه جسملر نه قدر ذراتنه نه قدر ذراته
انتقال ایله ایله کلوب سطح زمینه نباتات
حائنه منقلب و شوخالده اویج بو مورطه ایله بر
بارجه اکچک و بر بار داق صویک ایچنده
جمع اولدیلدن صکره ارتق دنیاده اثبات

وجود ایتمک ایچون قدسیت سنوح
و صدور بیور بلان اراده سبحانه اوزر بیه
صلب پدیده نطفه حائنه و بعدله رحم
مادده قیاروب شیشوب طلاق حائسه
ودها صکره هنوز کانی بولیان بلنج کی
بر صورتیه تبدل ایلدیکی و الک نهایت روح
اولقلمک ایچنه کبردیکی بیان ایشیدک .
ایشتنه کتاب کریمه شویله بر آیت
جلیله او قوم مقدمه کر مبدأ و معاد حقیقه
اساس افکار و مطالعمنر الک اوزر بیه
مبیدر .

﴿ وکتیم امواتا فاحیایکم ثم یمیتکم ثم
یحییکم ثم الیه ترجعون ﴾

برابر انسان ایسه غایت و آخرتی کورمک
ایچون بکله دخی حقیقه سرد ایلدیلان
افکاردن حشر و تفسیری انکار ایتمکده
اولدیلغی کلامی مسئله سیدر . بزم
بوراه شویخه مبدأ و معاد . ایسنی
و برورک اتی اولوجهاله محاکمه و تطبیق
ایده چکر .

بوندن صکره مشهور لامارکک زجهان
افکاری بوندن ده بی نام محرر نسانلرک
انسانه اولان مشابهت نامه سنی نظر دقت
و مطالعیه الیرق انسانلرک الی اولکی حال
نسان حال اولسی احتمالی قبول ایدن
حکماک رابنی بالترویج فقط نسانسی انسان
ایده بونک ایچون الرینی و ایا لری و چکه سنی
تنظیم ایش اولسنه بزم طرفین ایلدیلان
اعتراضی کویا بز حضرت ادم علیه الصلوة
و السلامی انکار ایلدیور مشر کی برظن ایله
تلغی ایتمی قضیه سیدر .

اوچینسی ایسه جزای اعدام حقیقه
(برحاکم ایله بر آوقواق محاوره سی)
سر لوجه سبله طفا ریحی بشیخی نومر اولو
نسخه سننده مندرج بر بند ده قصاص
شرعی بی انکار ایش اولدیلغی حکم
ایتمیدر .

بزم جاهد و جاهد افندی بو مسئله لر
حقیقه کی صورت مطالعمنری (شرعه
و حکمیه معاریدر) ده برک و فقط نه شرعاً
ونه ده حکمیه هیچ بر دلیل وسند کوسونیدرک
کفر ایله حکم ایش ایسه ده بونلرک حکمیه
بک موافق اولدیلغی حکمیت بلسلره بک
قولانی ایبات ایله چکمدن الک مولبدن

بلور .
 کلام آناه و آنگنجی حیاته و رجعتہ :
 بز کل شی رجح الی اصله
 مصداقی جلیله طور باقدن حاصل اولان
 انانی نه طور باق ایدوب آنجی اوطو باقده
 قوه عناصر بنه موجود اولدیجی جهتهله
 یونلر ایچون قوللری بی و خاصیتلری بی اجزایه
 مساعده کوسرتمش و اویایی وجود ایچنده کی
 انسان دیلان قسمی آبروب عاقبتنه منظر
 اولمییون شوله جدر طرفه قوشیدنی .
 بو حکمی ایسه شوائب جلیله به انتادا
 و برمشیدک که :

من الحی
 حضرت فاضی بضایوی رجه الله
 بویات کر عدتک تفسیرنه شوله یورمشدر .
 قدرت الاهی ایمانا و اخراج الحی
 من البیت و بالعکس الشاء الحیوانات من
 موادها ،

واقعا بعض تفاسیر شریفه حکمنجه
 بویات کر عدده . حیدن مؤمن و میندن کافر
 معناسی دخی التمدیر . آنجی حضرت فاضی
 یومعناسی « و قیل ، قیدله آنگنجی درجدهده
 باقوب یزنجی درجدهده اوله رقی یوقاروده
 بیان ایدیکر معناسی بر ایدیموشدر .
 بوندن صکره یوقاروده **بیمیکم**
 قوللری بیله حشر دین اول بر حیات دها
 اولدیجی صراحه کوسر بیلور . بوجیات
 کرک سوال فی التور ایچون اولسون و کرک
 نه ایچون او اور ایسه اولسون مقبول .
 (دیواردن بر صدا) بندده کندینز منکم

و مخاطب فرض ایدیکر وجوده اولدیله
 بزیشی سولدنله دها بزیشی سولیدی .
 بالاصکن **بیمیکم** حکم جلیلی وار
 و صحیح و آشکار اولدیجی در بیان ایدلمی ده
بیمیکم ایچون حکم جلیلیک وقوع
 و مشاهده منه منظر اولدیجی کوسر تلدی .
 بنفسک کرک من ار ایچنده و کرک دار
 ایچنده بولمشی عاقبت و آخرته انتظار
 خصوصنده هیچ بر مانتف کوسر تلمدیگدن
 بز فرض یئدیگن کوسر خودی دیوار ایچنده
 صوفش ایدک او اوده صورت اشعار من دن
 وجود مفروضک عاقبت و آخرته ایچنده

بر زمان دها منظر اوله جغنی اشراب
 ایدلشیدی . زیرا **بیمیکم** ایله
بیمیکم اراسنده ایچنده بز زمان
 اولدیجی آیت کریمک **بیمیکم** اداننده
 اولان تراخی معناسندن دخی استدلال
 اولنور .

مله رحمتک قیامتدن صکره وقوع بولسی
 متفق علیه اولوب حکمتک حکمتک حکمی
 ایسه بو کره ارضک و باخود بو کاتباتک بناسیله
 باقیدر . قیادتک وقوعندن یعنی شمدیکی
 کورمکده اولدیجی دولایک جرحی قیرله رقی
 « یوم بکون الناس کالفرش البیوت و تکون
 الجبال کالعین النفوس » احکام جلیله سی
 برینی بولورده کاتباتک هرج و مرج اولدقسن
 صکره جناب حق ارواحه عاقبت و آخرتی
 کوسر تلمدیجی و او اوده هر کسک جزای علمای
 طرح ایدمک حکمای اسلامن هیچ برکسه
 عندنده منکر دکلمر .
 آیزم جا حد و جا هاد افندی (دیواردن

بر صدا) و باخود (ولادت) بندلنده هاندکی
 قهر و اوهانکی حکم اوزرینه نه کی سندنله
 کفر بیزی حکم ایدور ؟
 بز آنجی فیثاغور نام حکیمک افکار
 مناسخی رد فکر بیه روحک بر دها بوطالده
 بوقالبه کبرک احتیالی اولدیجی و انساک
 بوطالده بوندن مقدم بر حیاتی دها و ارایسه
 چونکه اعضای وجودی بنه اولکی
 وجودیک اعضایی اوله ایدمک جهتهله
 اولکی حیاتندن خبر دار اوله ایدمک دلائله
 فیثاغورک بن بوندن مقدم دنیا به بر دها
 کلس اولدیجی تخطیر ایدورم ، دبه سرد
 ایدمکی افکار کاتباتنی دعوائش ایدک .
 معترض بولمکده حشری انکار ایدمک بیزی
 اکلایور ؟ نه اکلایش ؟! . . .

فن منافع الاعضاء مقدمه حکمتی
 اولسون کورمش اوللر و تاریخ طبیعتدن
 ذره قدر معلومات کسب ایدلر و بولنورده
 حاجت قالمق ایچون آنا جق ادعای اولوب ده
 دوشونالر کورورلر که طبیعتده بر وجودک
 بو بر روزنده بعد الوقات بنه درلسی حقدده
 بر قانون بوقدر . لکن بر مسلالتلر بولیده
 قدرت و قوت الهیدی هیچ بر وجهله انکار
 ایدمک . و ایتموز . و حتی انکار
 ایدمک ایچون وجود مفروضی
بیمیکم حکم جلیله اتباعا و **بیمیکم**
 الیه تزجمون **بیمیکم** عصد شریفنه انتظارا
 بکلند برمشیدک . **بیمیکم** قایل قدرین علی
 ان لسهویه بنانه **بیمیکم** قوللری بی بر یاندن
 بره حقیقی یعنی قدرت و قوت الهیدی
 کوسر تلمدن فضله دیگر طرفدن محضا

قدرت و قوت الهیدک آثار بی امتحاندن
 عبارت بولان بولمکده فنون حکیمه بز
 مساعده کوسر تلمدی که اوله کور کورونه
 برسه و ده بولندلم ؟
 فقط جا حد و جا هاد افندی اگر حشر
 ونشری بوزکره ارض اوزرنده وقوع بولمکده
 طنن ایدورده بوظنی اوزر بنه بزم
 سهوی بیزی مدانه قویغه چالشد بوزر ایسه
 اسکا دبه جک بر سوز بولمکده . بز
 قرآن کریمده کور بوزر که جناب قادر
 مطلق حضرت تلمری بونسی الی الت اوست
 ایدمک . طاعلری باموق کبی آنا جق .
 دنیاک توز بیزی هوا به اوچور انا جق .
 اندن صکره انفاش و ارواحی موقع انخما
 چکوب **بیمیکم** بالیه النفس المطمئنه ارجعی الی
 ربک راضیه مرضیه **بیمیکم** ندای شریفیله
 دعوت بوزر انا جق . و بوضیفه مقابل
 بولان نفوسی دخی بنه شانلر بنه مناسب
 برندا الیه دعوت ایدمک . اگر جا حد
 و جا هاد افندی قرآن کریمده دها بیغه
 بر حکم کورمکده و قیامتدن اول حشر
 وقوع بولمکده دأ بر سندن و لقمده ایسه
 بزده اخطار ایسون بزده مظهر هدایت
 اولم .

ایشته بز یوقارودن بری سرد ایدلان
 خصوصیات اوزر بنه مذکور ایکی بندلی
 فلسه المش ایدک . فقط بولیه بر معترض
 ظهور ایتمکله بونری شوه حال ایداستنده
 بر ایدمک انشاء الله نه الی دیانت جلیله
 اسلامیدک هر بر ازم و فو ایه بی هر عقول
 سایه ناک قبول ایدمک بیزی بر صورت

واصفه شرح اله برار حکیمانی دخی
 میدان قویق ورم دینه عقل و حکمت
 تصویر انجی جکی هیچ مسئله اولدینی
 ایزات اتمک مجاهد شده دوام ایدجک .

ایکینجی مسئله

آدم و نسان

فون آشنا اولنره معلوم اولدینی اوزره
 نسان دینان حیوانک بنای وجودی
 وجود انسانه او قدر مشاهد که بر کیمسه
 نسان قدیمی اله انسان قدیمی
 بر برده کورجک اولسه فن تشریحده
 مهارت کامله سی اولدقدن صکره بک
 جزوی بر درجده اولان فرقلرینی یواب
 جفرا من . استعداد جهنجه دخی
 نسان بالکز قنوه ناطقه دن ماعدا
 شلره عاداتا انسانه بر ابر .
 نساء علیه حکمان بر فرقه انسانک
 اصلی نسان اولسته ذاهب اولشله
 ونجه بک عصر مر و ربله نسانله
 بر درجه قدر مدنیف تحصیل ایدر کدن
 صکره تاریخک بره پنجمی ادمر دبه خبر
 و بر یکی ادمر که عاداتا جام وحشیه کی
 طاخلره و اورمانلره کز ایدی . بته
 نسانله اولدین دها اشاعی بر حاله
 قدر ایصال ایدر نسللدر .

بز ایه ذکر اولان ندی بو فکری
 روح انجون بازمق . حتی حکمانک
 بولیده کی افکار بک رجسته اعتراض
 دخی ایدر . نسانی انسان باقی
 انجون انسانک عاتله اناهه نشانه الیرینه

ایقارینه و چکه سنه و قفاسنه رازدها
 انتظام و بر درمکه حاجت کورمده راک
 انسانلر بو کون نه شکل و صورتده ایسدر
 اولکی شکل و صورتلری بته اوله اولدینی
 دعوی ایدر . زیر اطمینانه شکل و صورتک
 بودرجه تحول و تبدلانله دائر رعادت
 و بر قانون کورم ایدر . اعتقاد برجه
 هر شیک تحقیق اولان اسلامیه دن اولوب
 حکیمان راستنه بولده بر فکر بولدینی

یازدی . نه کیم این سینا ارستطالیک
 بر طام اقول من نسه سی عینا ترجمه انش
 ایدی . بالکز این سینا دکل . فارایده
 ترجمه ایدی غزالی ده نقل ایدی فخر
 رازی ده ترجمه ایدی حتی بعض قواعد
 یله قویدی . کسه برشی دیمدی .
 زین نهم خاطر بر کلسون که اسلامیت
 عین حکمت اولدینی و قرآن کریمه ربط
 و بایسدن هر نه و ایه مندرج بولدینی عموم
 اهل اسلام عندده متفق علیه ایکن بر جاهد
 و جاهد و یا دها صحیح تعبیرله (جامد
 و خامد) چیقارده فنه مطابق اولان بر طام
 مسائله « معیار اسلامیتدر » دهره ک حاشا
 « حاشا اسلامیتک جهل اوزر بده منی
 اولدینی اعلا نه جسارت ایدر؟ بونکده
 برابر حکمای اسلامیه دن بریسی بولجده
 بولسه کفرینه فصل حکم ایدر بیلنور .
 معلوم دکلدر که بر اکت کندیک هر قولنه
 معتقد اولسی لازم کلر؟ معلوم دکلدر که فایح
 زماننده علمای رومک اعظمی بولسان
 خواجه خطیر ایدی الزام انجون حضور
 بادشاخده حضور علامه حضرتدن وجود

بازدشاخده حضور علامه حضرتدن وجود

واجبه دلیل ایسته من ایدی . حالبوکه
 بو بخشک خلقت حضرت آدم علیه
 السلامه هیچ بر تعلق بو قدر . ایسته
 خلقت آدم حقیقه آیت کریمی حضرت
 شیخ اکبر محی الدین عربی قدس الله سره
 شوقوروله تفسیر بوز یوزل :

« واذ قال ربک لللائکه قد
 نعلی مشیئة الله تعالی بايجاد آدم فی ذوات
 القدره . یعنی الجبروتیه هی النفوس السماویة .
 اذ کل ما خلدت فی العالم الکلون له صورته قبل
 التکون فی عالم الروح الذی هو عالم الفضا
 السابق ثم فی العالم القلب الذی هو قلب
 العالم السموی بالروح المحفوظ ثم فی العالم النفس
 ای فی نفس العالم الذی هو روح الحو
 والایات العبرته باسماء الدنیا فی الترتیل
 کما قال الله تعالی « وان من شیئ الا عندنا
 خزائنه وما ننزل الا بقدر معلوم » . فلذلک
 قوله تعالی « لللائکه ای جاعل فی الارض
 خلیفة » و الجعل هم من الابداع والتکون .
 فلم یقل « خانی » لان الانسان مرکب من
 العالمین .

حضرت شیخ اکبر قدس الله سره
 العزیزک خلاصه حکم تفسیردن مستبان
 اولدینی اوزره خلقت حضرت آدم علیه
 السلامک شو کورد بکر سطح ارضدن دها
 اعلا و دها بالا بر طامده خلق بوزلش
 اولسی جامع صغیره « ان الله تعالی خلق
 آدم من قبضة قبضها من جمیع الارض .
 الی آخره » حدیث شریفنک صورت
 شرحنه معیار اولوب بالکس شامله اکا
 منینی و مستنددر . زیر شرح حدیث

شریفده اول قبضتی جمیع ارضدن حضرت
 عزرائیل قبض الیکه مأمور بولدینی
 مندرج اولدقدن فضله اشبو . جمیع
 ارضدن قبض ، قضیه سی دخی قبضه
 مجعونه ک بدی طبعه ارضدن بر در قبض
 و خلاصه ایدر بکی حقیقه کی شرحله
 شرح و توضیح قلمشدر . شواحه یعنی
 حضرت عزرائیلک بو قبضتی قبض اتمک
 انجون مأمور بته فنا و حکمه جناب حقک
 بد قدرتله بایش اولان کره ارضک
 خلقت و معیشت ادمه طبقه طبقه استعدادی
 واک صکره (ادم الارضده) یعنی بو طبقه ده
 اواستعدادک اسکمالی معانی و بر یلوب
 بو معنا اوزر بده هم حضرت شیخ اکبرک
 تفسیری تعیین وهم دها اشاعی طوغری
 تفسیرده دوام بوزدینی خصوصات تأید
 الیر .

حضرت شیخ « جعل » افطنک ایداع
 و تکویندن اعم اولدینی و بشارت آیت
 کریمه « انی خانی » بوزلورده « انی
 جاعل » بولرسی انسانک عالییندن مرکب
 اولدینغه منینی بولدینی موصفا کورمکه
 اوللری بر اذعان سلیم اله ارجح مطالعه
 ایدر بک اولسه خلقت آدم اشبو « اذ
 قال ربک لللائکه ای جاعل فی الارض
 خلیفة » الجعل فیها من نفسده فیها ویسفاک
 الدماء و نحن نسج جمعدک و نقس لک انی
 اعم مالا تعلمون « بزم اقدسندن دها
 مقدم وعاداتا ابوالشرا فندم حضرتلر بک
 « الست برکم » بزم اقدسنده سر
 صفوف ارواحده بولرسی درجه سنه قدر

نوعی آدم هنوز وجود دکل اکی رصنق
حیوانک احوالسدن بخت ایدن آدم کفری
اتمش او اور ؟

شمدی مثلاً بر شاعر چیسه ده بوندن
بکرمی یک سنه اول دنیا به رطاق مخلوقات
وارا بدی بو لبری طلقه قواسی قدر ایدی
باشلمری نور عثمانیه قده سنه بکر ایدی
قولاری دیکلی طاش قدر ایدی وورونده
سلطان احمدده کی باقر در کله هج فرقی
بوعیدی قصورینی ده ستر حساب ایدیکر،
دبسه ایدی عجیبانی ده با جاهد جاهد همان
یقنار بر کلسابه کوتور مرتد اولدی دبه
واقف ایدر مکه می چالیشور ایدی .

همده الهی سورسه کز بلصکه بر
جاهد وجاهد حجار دبه رفون حکمیدن
اصلا بحث ایدمیه چکمی بر ؟ ازجاهه فن
نمش بجه دآردت سوزسولیمه چکمی بر ؟

ادجچی مسئله

قصاص

طبع و نشر ایدرکم طغاجقلر هنوز
صحائف مطبوعه اوزردن سبناش
اولدی جهته بسخی طغارجنک بوز اوتوز
اوج نومرولی صحیفه سنه باقلور ایسه
کور به چکی اوزره زم بختنر قصاص
شرعی به منحصر دکل ایدی که حتی مقصدین
اتی انکاردن عبارت اوه نیک بختل واسون .
بزجری اعلامدن بخت ایسور ایدک
ومخاورده کی حاکم دخی (حاکم شرع مبین)
دکل ایدی . چونکه حاکم شرع مبین

بدم باندن بولاقسدن قطع نظر جلا این
تصدیرده چانی جاعل فی الارض خلیفه
آیت کر عیسی و مخالفی فی تنفیذ احکامی
فبها ، دیو تفسیر ایدلسی دخی دنیا بوم
بوش برحاله اولوبده طولی اولدقدن
صکره حتی برونده احکام حتی تنفیذ لازم
کادریکی وحضرت آدم علیه السلام بواش
ایچون مأمور بوردلینتی کوسوروب عمال الاتفاق
بو تصدی تصدیقله برابر کرجه ایچلردن
بهضلمی اشسورامر خلافتده ابای آدمک
داخل بولندقلری دهانه دوشملر ایسه ده
جلا این ذهاب مذکورک او کئی امر خلافتک
اوزنامه کوره بالذات حضرت ابو البشره
مخصوص اولدینتی « وهو آدم قدیدله
باغلامش اولدینتی مشلحو جلا جوامع
اسلامیده موجود اولان تفسیرلرک عمومته
ترجمه اتری ندریس ایدلکه بولان حضرت
قاضی یضاری دخی بینه بو آیت کریمه تک
تفسیرلرده « والایفه من تخلف غیره یوبوب
منابه والراد به آدم علیه الصلوة والسلام ،
قولله جلا این صاحبی الله جهاده . مشرک
بولمشدر .

بوندن یعنی دیاده آدم وبعده انسانی
آدم ظهور ایدل کدن صکره درحال مأموریت
خلافته اندار ایلش اولدقلردن او کوندن
دله دور آدمک تاریخی طویلوب آریق
نهاسنا سلقه نه ده سار حیوانک ویا خود
جنانک حکومت عمل قالدیرتی برونده حکم
و حکومت اشرف واقفا واعلامی مخلوقات
اولوق اوزره آدم الله فاشدر .

ایچون دوشونسدن ! برونده
الله ایچون دوشونسدن ! برونده

فقوسیه مسئله بی بون کلساره
چقاره شلرور . یعنی حضرت آدم بوحاله
عالم جسمانی به کلشدر .

ایمدی عالم لاهوته ، وقوسبولان
بر مسئله بی بوعالم دنی جسمانیبه وقوسبولش
کچی حکم ادوبده آتی تاریخ بشر بترک
مدتی بوانان بدی سکر یک سنه دین کم
بلوردها نه قدر یک سنه مقدم برونده
وقوسبولسی کچی حکم انک بعض قیاسات
واسخرجات فیه سنه قاسقی و بوبله
غریب ریقایس اوزرینه اسلامینه مفسر
ومغرور اولان وقلی دایانک شاینده فدا
ایدن بر مسانی اولور اوره تکفیر کچی
حقیقلرله چیقهقی ارباب نصفت عتدیده
نه نظره کور به چکمی به مز .

کفر چو منی کذاف آسان نبود
حکم تر ایمان من ایمان نبود
باخصوص بده بو مسئله ده نظر دقت
واهمیه اندجق بر نقطه دهه واردر .
شوبله که :

بوقاروی بندده دخی کوسنایدکی
وجهله مدقهین حکم انک نستاس عصری
دیور تصور ایدلکاری عصر دنیا برونده بیتی
بشرک هنوز منتشر اولدینتی زماندن بیه
دهه ایق چوق مقدم اولوب بی بشرک
انشاردن صکره ایسه اشبو نستاس
عصرینک مدت دوری ختامه ایرمش
واندن صکره بشر عصری حلول ایلشدر .
کیفیتک بوجهتی یعنی حضرت امدن
مقدم دنیا بوم بوش اولوب بیه بچوق
حیوانله طولو اولدینتی فنون نظرده

ذهنل کدر . زیرا ملائکه کرامه ایدلان
خطاب عزت حضرت ابوبشرک خلیفه
قیامی مسئله سی اوزرینه اولدینتی وانی
خالق ، بوریوبده ، اتی جاعل ، بوریسایه
وموجود اولان تفسیر کتابلرک ایضاً حاجاتله
کور به بوب .

نه حاجت ؟ سلطان عرفا شیخ اکبر قدس
الله سر العزیز افندمن حضرت لری
آدم الاسماء کلها تم عرضهم علی اللئکه
ققال یونی باساده هؤلاء ان کتم صادقین
خطاب عزتی اوزرینه سجناک لاعلم
انما الاما علمنا انک انت العالم حکیم
جواب عجزنه منی با آدم البتیم امر
جلانسه امتالا حضرت ابوالبشر اسمانی

بر بر بیان بوروبده . الم اقل لکم انی
اعلم غیب السموات والارض واعلم ما تبوونه
وما کتم لکم شئ من جواب کبر یاسایه
اسجدوا لا دم امر شریفی
وریدکن و جلله ملائکه کرام سجده
ایدرک بالکر ابلس اباء اتسندن ناشی طرد
ودفع بوردقدن صکره حضرت آدم
علیه السلام با آدم اسکن انت وزرک
الجنه حکم شریفی دخی بوزم عالم بستی
وادانان نه قدر بالا واعلا برعالمه شرف
صدور بولش اولدینتی آیت کریمه
من کورتک تفسیرنه و جنت بختنده ، والجنه
المأمور بلامتها ابها هی سه عالم الروح
التی هی روضه القدس ، فیدله کوسوشلر
وبوندن بسخت وقلنا اهبطوا کلام
جلا اینک تفسیرنه « ای الزمانم الهبوط الی
جهه السفلیه الی هی عالم الجهم ، مانی ،

ملكيتان عبارت اولان فرغان كرمده،
 قصاص بخني دخی اوله بر نظاره كوره
 بيله بورل . انجني البروده طغاجار چغزده
 كورله چكي وجهله ترك نعدده زوجان
 ورك سار خصوصانك هر برى برسوك
 حكته بر بسوك سببه برسوك مقصده ميني
 اولدغني كبي قصاص كيقيني دخی نسه
 بوله برسوك حكته ميني رشوال محرم
 وضع و حكم اولش يعني هم دوكونان
 قاني قائله يفتاه قائله وهمده حسن رضاي طرفين
 اله تسوية مصلي انك طرفي كوستولوب
 باخصوص برنجيشده اجراسي شرانظنده
 كوستولوب بونجه صعواته وايگنجيشنده
 اجرا انجور ميدانه قوتلان بونجه سهوات
 شرعيده باقيلور ايسه ايگنجيشنده دها
 زياده جه التزام كوستولنده .
 زرا وقت جاهلنده عريان مبانده
 برقتل وقوعولاجني اولسه متوك قاننه
 بدل قائل قيله سنك عموم افراذي قتل
 ايله حكم اونور . وانلردن هانكي برقردينه
 زنده نصادق ايدلسه درحال اعدام قتلور
 ابدى .
 اشبو عادت قديمك نازر حكيله
 حضرت رسول افندمرك رسالته مجل
 اولدقلى ايشاده عربدن ابني بيوك قيله
 كدبرك ينه فارشوعداوته ومقاتله به اشلابوب
 نهايت بريسي كندى افراذيك قاني دشمن
 قانندن دها معزاز اولسي دعواسيله كندى
 طرفلرندن مقول اولان بر كواه ويا قانين
 بريسه دشمندن برارلك وكنديدلرندن
 قتل ايدلان برارلكه بدل دشمندن ابني

الك حياتي محافظه به همت زوي دركار
 بولنلند . ياسوره اسراده جواز شرعي
 اولان برده فان دوكمكي صباح بپورقه بار
 به و ولاسر فرقا في القتل و يورلسي
 يك زياده جالب دقتدر .
 ولي الدم ابني اوج بوز كشي اولسه
 انجمندن بالكر برسوك عفو ايشي ويا خود
 بالفعل قتل انجمنسي ويا موقع قصاصده
 بو انجمنسي وختي موقع قصاصده بولنوب ده
 قتل ايدله چكي زمان باشي چوبري و برسي
 قصاصي درحال لغوا ايدله چكانه نه ديلم ؟
 تكرار صور بوم سز نه بيوررسكر ؟
 وزنده دن چله سنك بردن حتوق ساقطا اولسنه
 نه ديلم ؟
 واقعا تفصيل كلام الله فارين كرام
 حضرتاني تصديقه دخی باشلاق ايسه ده
 حاضر سوز آجاش اولدغندي برانده
 اشبو قصاص آيت كرمه سنك سبب
 زواندن وقصاصي وضع انكسده اولان
 حكمت رايه دن معلومات وير ايسدك
 دائما درجه علوبني كوستمكه چالديغيز
 حكمت جليله اسلاميه نك بر عالي درجه سي
 دخی بصورتله كور ياور .
 تدقيقات و تحريات متواليه ايله همه حال
 ميدانه چقا رغه چالشقندن ممكن دكل وار
 كه ميه چكر حكمت اسلاميه يي بيلور ده
 اسلاميه واحكام جليله قرآنيه يي بالكر
 سطحنندن وطيش بوزندن كورمش و بالله مش
 اولان بعض كمدل تعدد زوجات وسائر
 مشالو بعض اساسلاري درلو نظرله
 كوردلاري كبي صرف حكمتندن و صرف

اشبو آيت كرمه دن . برم اسناد
 ايد چكر چله ديت بخني اولوب حضرت
 فاضي بضواي رجده الله چله چيله
 مذ كورده . كانه قيل فن عسي له (صبر
 قائله راجعده) عن جنابه من جهت
 اخيه بني ولي الدم ، ديو بالشفيع
 بالعرف واداء ايله باحسانه و چله
 شرفه سني دخی وای فليكن اتباع او فالامر
 اتباع ، ديو الزامكارانه بصورتله تفسير
 بيورمشلدر . عفو اولان قائل ديتي ادا ده
 صعوبات و مشكلات كوستمامكه مامور
 اولدغني كبي حضرت فاضلك امر ديشده
 قائل معفو اولورنه عطف و شدت كوستلامه سي
 « فلا يعصف » عبارتيه توصيه بيورسي دخی
 حاكم شرع انجور قائل طرفه حسن همت
 ومرجت كوستلستني اشراب دكل عادتا
 اراده ايدر . نه حاجت ؟ آيت كرمه ده
 و ذلك تخفيف من ربكم ورجة و قول
 شريف قائل اولومدن قورتاره من خصوصده
 مرحمت الهيه يي دخی آچقندن آچيفه
 كوستر و حضرت فاضلك وركم في
 القصاص حيوة و آيت كرمه سي تفسيرده
 قصاصك وضعي قائلن منع ايدله چكي
 جهته هم مقول سوه قصصده اعدامدن
 وهم ده قائل جزاء قصاصان و طابه ايدرك
 بصورتله ابني حياتك محافظه ايدله چكي
 درميان بيورملي مطلقا مراد الله حيات
 بشرك محافظه سي جهته اولدغيني
 كوستولوب بوحاله كوره نصلسه برظور ويا
 قضا ايله وفات ايدن متوك و قانيله الاكفنا
 قائل ديتله قورتارارق هيچ اولور ايسه

آوقاقله مباحنه اغز . شرع مينك
 مقضاسيله حكم ايدر . و برطاق خيالات
 حتمده مجازات نظاميه تعيينه اوغراشور .
 زيم فرض ايدمكر آوقاقله محاوره ايدن حاكم
 هر نوع جنابه مجازات نظاميه تعيين ايدن
 حاكم نظاميدر . هم ده اورور با حاكم
 نظاميدر زرا برم دولت عثمانيه قاعده سي
 محاوره مذ كورده آبرجه فقره ده كورلشدر .
 بوند صكر جزا قانونامه همايونى
 هر كرك الله كرمكده در . آجلسون
 باجلسون اعدام جراسي بالكر قصاصده سي
 عباردار ؟ بوقسه دها بشقه نوعلى
 ودها بشقه و جهري وارميدر ؟ كورلسون .
 اوت بخترك بر جهتي قصاصه دخی
 تعلق ايشيدي . لكن باحكام شرعيه يي
 بنزادملر اولدغيز و معتزترك ظنك خلافه
 اولارق حتى اتى بيوك همده بيوك بيلدكر
 جهته تصورات و محالكت وجدانينه مرده
 هر حالده اندي آريلاشيدق .
 طغاجني اوراقده دكل . تكرار
 مراجعت بيورلسون كوريلور كه اووقانك
 اعلى قائلدن ديت شرعيه استحصاليه حكم
 شرعك اجراسي ممكن اوله بيله چكي كوستمكدر
 بواصل ايسه موافق حكم قرآندر . ايشنه
 آيت كرمه ايشنه تفسير شريف .
 و يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم
 القصاص في القتلى الخ البر والعد بالعد
 ولا تبي بالانبي فن عسي له من اخيه شى
 فاتباع بالعرف واداء ايله باحسان ذلك
 تخفيف من ربكم ورجة فن اعتدى بعد
 ذلك فله عذاب اليم و

رضعنا اولدینینی دوشونوب آرتقی ایس
 برگره بودرجانی بولدقدن صکره فنا
 مطالعده ویاسلرحسن خلیابه وایده غلبه
 چاغله بی چاره هرزه باقده برأس وهرزبه
 باقسه بنویسدی چهسه سنی قارتوب
 طوروقسه اولدینینی کوربرک چایندن
 جهانندن زهک درجه سنی بولور .
 اعدی بوخالده ایکن ذاتا قیوسی
 صراحیک اغزنن عذرت بولسان عالم آبه
 کبروب برآدم البرویه واردقه اندوهلر بیک
 الک کوچکری کبروده فالارق الک بویکری
 هرقتدرنه کندوسی تعقیبه چایشورلر
 ایسه ده بونلرک اندن باقاسنی قورتارمه
 چایشان بی چاره فراری بقاچ آدیهم ده
 اتقدن صکره آرتق کندوسی کنیش
 برغانده بولورواولک سهولت وحسن
 خلیا و امید ونسلیت کی سکنه سی بی چاره بی
 بالاسه تقبال اور باطلاسون چا و ناسون
 دینیلان سهیرانکاهه کوروروب اورده
 کال عزت واکرامله اکلدر برلر .
 واقعاً بی چاره مایوس اوزناه قدر

بشقه برغام کورماش اولدینندن عالم آیک
 برنوال محرر وسعت و صحتندن عنون
 قاور . آتیجی مصاب روزگار کورس
 ویره بله جک قدر متانت مالک اولان مر دلر
 آینه فلکده اوله قورقوج برجه کورور
 کورمز . این فقره دیه قیجی
 قورقاندن اولیه جقلمی جهسه اورابه
 قاچوبده یاقالری قورقاراجقلمی نه بالعکس
 روزگار قارشو مر دانه میدانه چقلمی
 نیجه شهکه حاضرانورلر ولوکه عالم عشرت

عالم عشرت
 عالم عشرت ، ونعبر آخره
 عالم آب ، دینیلان عالم ، عالم حیرت ،
 قدر ایچنه کبرله بیک متعسر اولوب
 هرکس اورده بیک قولایقانه ایجاب وجود
 ایده بلمدیکنندن شمرلرک اکثری وبلکه
 کافه سی بوخالده صتیق ویردکاری
 سیاخلردن ایسه قدری لذادی اوزون
 اوزادی به شرح و افاده ایشلر درکه
 ایچلردن بعضی بونلرک اشعار ی صحفا
 طبعه لطافت بخش اولنده بولنلدر .

واقعا بعض کسهلر ایچون عالم آب
 هوس ایله جک برشی کبی کور بوزر . مثلا
 صدمه روزگار قهرمانانه کورس ویره جک
 قدر نیات و متانتدن محروم اولان بر بی چاره نیک
 درن طرفنی برطام مشکلات احاطه ایدر که
 قلداغنه محالی فالر . دکانه کینه که
 اوج بش اچقلو تقسیط ووصده لک
 حلوانی اخطار و کندیبی ایسه الاچقلمی
 بشاق بره قلدیرمش اولدینینی جهسه
 ورجلورلی تأدیته نیک اینه برک بی چاره بی
 زیاده سله بوزارایرلر . اورالقی آکیش ویریشه
 دخی کساد کلش اولدینندن واردات
 بویه سی کندی صتیق سنی دفع ایده
 بیه جک درجده اولدقدن فضله مصارف
 روزمره سنی ورتمه من . ایشام خانه سینه
 کلد که اوج چوققندن ایکنی کیشتر
 کورر . تمام بولری ندای اله مشغول
 ایکن چات چک قوجالوب خانه صاحی
 کولری ایستر . برالقی دخی ایشک البروسی

قالو ک فاقلورهم حکم شرعیله مؤخر
 مقاله بالثال ایسی طرف اشرف الوهیدن
 فرمان بیوردینینی کوریلوب طسور ایکن
 ارتقی بز قلمردن چقان برحماورده جان
 فیتق وقان آفتق بچنده اورته ده دینله
 وصلای ایسی بوزرک بول ویرحاله چاب
 حق طرفدن بیک درلو عواطف وواعد
 نازلیت طریق واریا بیک اصل دلیزوردره دینه
 هیچ بر اهمیت ویریه برک (خبر قاتلی مطلقاً
 اولدورولدی) دیرز . زمسالتر انصار !!

خاتمه

ایشته حمزه مدار کفر انخاذا اوانان
 مسائلی عظیم ایدر بیک قدر شوشورله حکم
 جلیل قرآنه تطبیق ایلدک معتضز بونلرک
 هم شرح شریفه و همد کینه مغار
 اولدقلمی دعوا ایش ایسه برورده
 جهت حکیه سنی موازیه ایلدک . کندیبی
 اول علوم شرعیسه ده اولان سهومری
 اوزته به قویسون (مقصود بالک حقیقه
 وصول اولدینینی ایچون) اولانی تحیح
 ایلدده اندن صکره حکمت جهتی دخی
 بوقلارز .

هله حرب طرفداری فلان کبی
 قارشدیردینینی سوزلرک هیچ بریسی بز
 عندبیزنه بیش پاره ایتر . حرب نه دیک
 اولدینینی نظر اسلامده نه قدر مقدس
 بولدینینی انکاره اصرار ایدر ایسه
 مطلقاً مکاره سته حمل اولنور .

ارک و قال ایتری اوزرینه قسم ایلدکلردن
 بوسمک حکمی کیت کیده آرتقنی تمام
 قیسه لک مجموع افرادی قتل اله محکوم
 اوله خصلری صوره . حضور حضرت
 رسالناهه کلهرک دعواز نیک صورت
 فصلنی استندما ایلرله بر مشوال محرر
 قصاص آیت کریمه شی شرفنازل اولش
 وایت کریمه مذکور حکمغنه هیچ اولر
 ایسه طلی مثله یعنی بر ارکه بدل ارک
 ویرقادیته بدل برقادی ویرکوله بدل برکوله
 قصاص ایلمی وقط دیت اعطاسیله
 دخی فصل دعوا بکن اولدینندن وعلی
 الحصوص الله عظیم الشان طرفندن
 تخفیف ورجح دیت خصوصته مراجعته
 ایلدکنن اگر طرفین عتادانده اصرار
 ایترلر ایسه اوصورت حسنه به دخی
 مراجعت ایلمسی طرفی اشرف حضرت
 پیغمبرین جوا حکم بولنلدر .

وسند سند اوزرینه اولق اوزر و قالو
 فی سبیل الله الذین یقاتلونکم ولا تعدوا
 ان الله لایحب العذبن آیت کریمه سنده
 اهل اسلام کندی اوزرینه هجوم ایسن
 دختنه قهرمانجه بالقاله جنک ایتکله
 مأمور اولدینینی حالده محرد فان دوکلر کبی
 آدینت و ملکیتن کر به کورجکی برایشه
 الک اول اهل اسلامک مباشرت ایتامسی
 ومامد که کفار اهل املامله مقاتله به
 چیشندر فان دوکلرک الک اول اثر
 باشلاهرق اهل اسلامک معذوریتی بون
 بون میدانه چیشتی ایچون اسلامک فان

مجموع غومس یاقانی قورنار به چک قدر
 امین اوسون . بو عالم نه قدر نقاسی اوله
 یله چکی حساب ایلریمی ؟ برعقل عشرتک
 نشهسی بر فاج ساعت نظر نده کجه رک صکره
 اور اور نه دره آب آجینی فالاجینی و بنارین
 خصمه عرض تسلیم تندن بنهغه بر چاره
 بواهیبه چینی دو شترمی ؟
 اما دینله چک که عالم عشرت محضا
 ذوق وصفاییمون هوس اوله چینی بر شیدر .
 اوت . بوراسی منکر دکلدور . شو قدر
 وار که عالم عشرتک بوزه کولوشی بر مداهنک
 مداهنه سندن دها ساده و دها صفوق
 بر شیدر .
 عشرت اولسه اولسه انسانی الدانه رق
 اکلندیرر . یاضی سیاه سیاهی یاض
 و قوری غنا و غنایی فقر کی هر شتک
 عکسی کوسوزتک اکلندیرر . عاقل ایسه
 الدانه سندن ملذذ دکل بالعکس متفر
 اولور . اگر مقصد اکلنجه ایسه عاقل
 و کامل عالم حتمی دولا شور . زیا عالم حیرت
 اول عالم دکر که آند . خله و خدعه باره
 انجوب و هیچ راکلنجه انساک کنندی
 ایغنه کلویب انسان درجه قابلیتته کوره
 کنندی موازنه و محاکمه مخصوصه سیله
 اکلنور . عالم عشرتده ایسه بوبله
 بر موازنه و محاکمه اقدار قالیوب انسان
 صاحبی اوزون عقلی قیصه بر فار بنک و یا خود
 هم صاحبی قیصه و هم عقلی قیصه بر چوخنک
 اکلنجه و سخنرسی اوله چینی مرتبه به نزل
 ایلر .
 بومستله ده و بر به چک حکمی بداهه

کوسوزتک ایسه ایسه ک عالم عشرتک هوس
 ایدیلان نشهسی مدتی ندید اغانی بر
 بو فارورده دخی بیان ایدیلدیکی وجهله
 بو عالمک بر چینی قصوری نشهسی مدنک
 آزانغدن عبارت اولوب حالبوکه اومسدنک
 تمدیدی دخی انسانی انسانانه لایق
 اولان حال و وضعندن تون تون تعید ایلر
 بر سننه نهادیا آیلله به چینی قدر سر خوش
 اولسه فی حال نه اولور ؟ حالبوکه عالم
 حیرته فرق ییل کرسک فضائل انسانیه من
 فرق ییک درجه دها متزاید و متفرق
 اولور .
 اسلامینک عشرتی منغ انیش اولسنه بنه
 اهل اسلامدن اعلی تعجب ادوب بو مجموعتی
 کویا تخفیفه مدار اولوق اوزره کیمسی بالکر
 شرک حرام اولدیغنی و کیمسی سار
 مسکراتک دخی ممنوع بولندیغنی و بعضی
 بالکر سکری و دیگر بعضی مطلقاً شترمی
 و قهرسی حرام اولدیغنی روایت ایلر .
 اسلامینک بومغنه استغراب و کیمینی
 تا اوله احتیاج کورلر . ممنوع اولان شی
 عالم عشرتده و آنک دخی و اور باطلاسون
 چال او یانسون ، مسبر ، کاهنده ، اضاعه
 و قتاله فضائل انسانینک تعین و تخصیص
 ایلدیکی بر چوق وظائف جلیله بی بوری
 اوستننه بر اقدردر که عالمده بو نوعتی
 نصوبیا تقدیه چک هیچ بر عاقل بو قدر بونی
 هر دین منغ انیش و صورت ممنوعیتی هر عقل
 سلم تسلیم ایلنور .
 بو فارورده عالم عشرتک بعض کیمسه
 انجون هوس ایدیله چک بر شی کی کورنگمه

اولدیغنی در میان قانش ایدی . اوقیل آدمه
 انجون عقل و ادعان و حکمت و عرفانک
 و بره چکی تسلیم و امید تا ایزسز فالاجنندن
 انلر عالم عشرتده آوودله چینی بی چارگان
 اولدقلر یچون او حکمی و بر مشلرور .
 نه حاجت ؟ بر سر خوشک ماهیتی ندن عبارت
 اولدیغنی بر کره کوز بزرگ او کند کتورلمده
 اگر تخمین ایدیله چک بر بر بینی یلورسه ک
 اوزمان شمعی به قدر سولیش اولدیغنی
 سوزلک هیسنی کپوره الا .
 سر خوش نه در ؟
 سر خوش او آدم دکلیدر که مرض
 جسته مبتلا اولدیغنی حالده چیلدر مشدر ؟
 مصیبت ایچنده اکن کندیبسنی حال وستنده
 بولمشدر ؟ فقیر اکن غنی اولدیغنه ذاهب
 اولمشدر ؟ غنی ایسه او حالده نوتنی محافظه
 ایدنه تانک اقداری ندن کیشدر ؟ از چینی علی
 وارسه فکریک بر دقیقه ده بیک انقلابندن
 طولانی بر شتک دورتی او چینی بره کتوره میدرک
 فالمشدر ؟ بر مجموعه کیمسی ایسه محبتک وجهتی
 اونوشدر ؟ حاصلی اختیاری کیش بالکر
 قالی انسان قالیبندن عبارت فالمش
 بر شیدر ؟ احسانه فالینی عتایندن
 قوروق کوسوزدیکی مائر محبه اینانق هیچ
 بر سوز بنه اهمیت و بر مک لازم کلیمان
 و چولنی چو چینی و افاروب و خوشناسانی
 طرفندن بر ایاق اول صبروب عالم
 و چودندن دخی ال چکسی ونوعا کپروب
 کیمسی انتظار انسان برایش بلاشیدر ؟
 حال بومر کره اکن عشرتک ممنوعیتی
 حقیقتده کی احکامه استغراب ایدلرک

عقلده شایسته نه یایلور ؟
 فضائل انسانیه من . کماله صاحب
 انسان اوغلی انسان ایسک کنندی علو
 منزلته کوره عالم آبی ک مسکره و مستفر
 کورلمی بز و بونی جهانه . بنهغه اکلنجه سی
 اولیان بی چاردره ترانه ایله اگر کندبیز انجون
 اکلنجه اراهه چینی ایسک عالم حیرته مر اجعت
 و مصائب روزگار دن قورلوق ایسترایسک
 دشمندن قاچینی اکا جرئت و بر مک دینک
 اوله چینی جهته عشرت حالته زار ایتوب
 بالعکس او خصم بدکاره مقاومتله غلبه به
 همت اغانی بز .
 عشائی کتب عتیقه سنی
 فارشدر در قیبه فر ننگاره کولمالماک
 الیزدن کلیمور
 فنونک کیفیت ترقیبی یعنی تاریخ فنونی
 یلنلر عددنده تفصیله احتیاج بو قدر که
 اورو با جهل و نادانی دنلان زفوری
 فر اکلقدن قوریلوب دنور معارفی سایه سنده
 بران دنیایی کوریکه باشلاقدن صکره
 ایچلرنه پیدا اولان ارباب معارفی نظر نده
 اوقدر بولنمشلرور که عادتا کندیلرینه
 موجود و کشف و تپسی و بر مشلرور .
 اوت انکار انجور که بولنر ایچنده
 بک چوق موجود بک چوق کشف نظر ظهور
 انمشدر . انکار دکل بولنرک ترقیب
 فنونه ایدلرکی خدمدندن طولانی کندیلر
 بنه تکرار انماک دخی بورچلو بز . شو

قدر وار که زرقان خونیه خدمت ابدن بر مات
 ایچون و خدمتده امکاری سبت این ارباب
 همی دخی او تو یوب هر کسک حقی نسلم
 واعطا اناک زنی پروراک شانده ندر ، دیمک
 استیورز .
 فرنگجه قلعه انش اولان هیئت
 کتابک بک همان کافه ستمده کور بلور که
 کویاناغایله نام فیلسوف مشهور زمانه کلغیده به
 دکن ارضک کروی مخروک اولدینی مسلم
 وشهود دکل امش کی بوکتنی مومی الهه
 نبت ایدر .

واقعا فیلسوف مومی الهه بود عواده
 یک زیاده سلسله اظهار نبات ابدی .
 حتی معهود انگریسیون جعتی مومی الهی
 دانت عسویه علمهنده نشر افکار همتله
 شهم ایدرک تخن تخاکه به الوب کنده سنک
 فضل کانی اعتراف ایدر و جام بود عوادن
 واز کج . سنک دعوا الحکم انجمله معایدر .
 انجیل شریف ارضک مخروک اولوب ثابت
 اولدینی در میان ایدور . من بود عوای
 باطلده دوام ایدر ایسه که کج اولور سنک ،
 بوللو نصیحتله . قاقشد قلمی زمان دخی
 ده پیام الاقر بیک التنده ارضک حرکت
 ابتدکی حص ایدوب طور مقصدیم ، ده
 اصرار انش وحس و نسجین بلاسه دخی
 تحمل کوسورک بند دعواده اظهار نبات
 البشدر که طوغریسی شبان تحسین
 واقغ ایدر .
 انجی مومی الوبک بالکز اشبو نباتی
 شبان تحسین و آفرین اولوب یوقسد یار ارضک
 مخروک اولدینی نشر انجیل کبی بر خدمت

جلیله ده شرف تقدی فیلسوف مومی الهه
 زک ایدامامکه معذور .
 حکم مومی الهه غالبه ۱۵۶۴ تاریخده
 یز شهرنده تولد ۱۶۴۲ تاریخده وفات
 انش و بر منوال محرم دعوادن طولانی
 علمهنه ترب ابدن حکم محروسیت دخی
 ۱۶۳۳ تاریخده وقوع اولدر . انجی
 البوم یز الهیزه (نسیج فنون) نامیله بر
 رساله اولیور که رساله مذکور عهد مراد
 نائنده فیه انش و مراد نائک وفاتی ایسه
 ۱۵۹۵ سنیه میلادی سنه مقابل کلکمه

بولوب رساله مذکوره نیک هیئت مجنده
 دخی خصوصات اینه کور اولدر . مثلا دیرلکه
 و بر مسئله غریبه وارد . مثلا دیرلکه
 وجد ارضی جیباً سیر میسر اولسه و موضع
 واحده اوج شخصی مغزق فیلسوف بری
 جانب غربه کینسه آخری جانب شرقیه
 کینسه ثالث اول موضعده مقیم اولسه .
 بعد زمان غربه کیدن جانب شرقدن کلسه
 و شرقده کیدن جانب غربدن کلسه بر
 حیثیه که زمان ذهاب لری و جیب لری وقت
 واحده اولسه غربه ذهاب اولانک ایام
 معدود سی مدت دورد ایام مقیم بر کون
 اکسیک اولور و شرقده کیده نیک ایلی ایام
 مقیم اول دکوارتیق اولور . یعنی ایام
 شرقینک زیاد سی ایام غربینک نقصانی
 قدر اولور . فرضاً بوم اجتماع مقیمه
 نسبت جعد اولور . شرقی به نسبت سبت
 اولور غربی نسبت جیس اولور . و بعینه
 بو مسئله به نجسه غرباب مغزق اولور
 اها لیسله معلومدر والله اعلم .

واقعا رسالهدن عیناً استخراج اولان
 شو عباره فصاحت و بلاغته ن طولانی
 الیوم ارباب قلمری قبوله دعوت اندیکر
 بر عباددر . بنا برین شرح و توضیحه
 حاجت یوقدر . انجی بحث ایدر کی مسئله
 ارباب مطالعه نیک جهسی عندده معلوم
 اولامسی احتمالدن بعید بولمیدینسته مینی
 اولیاده اقتضا ابدن بعض معلومات
 موخدی اعطا ایدلمده موازنه مری اکا
 کوره اقال ایللم .

کره ارض کیندی محوری اوزرنده
 اولان سیر و حر کینی غربدن شرقده طوغری
 اجرا ایدر . بوسببه منیدر که یز کوزلر یز
 کوشنی شرقدن غربه طوغری دور
 ایدر کی کورل . ارض کروی اولدینی
 جهته برادیم دائماً غربه متوجهاً کیده جک
 اولسه و کینسه کینسه اول عزمیت انش
 اولدینی نقطه نیک شرق جهته نینسه او
 نقطه به عودت ایدر . ایدی نسیج فنون
 رساله سنده تعیین اولان اوج امدن بریسی
 نقطه عزمیت اوزرنده ثابت قلندقدن
 صکر بریسی شرقده و دیگری غربه طوغری
 اعزام قلندقدن شرقیه عزمیت ایدر نیک
 غربدن و غربه عزمیت ایدر شرقدن کلسی
 بوسببن ناشایدوب غرب طرفه عزمیت
 ایدر کون یز عیب انجی ایسه کره ارض
 اوزرندن کوشله برابر اجر ایدر کی بر دور
 اله کوشنک بر دورینی عیب و ضرر انجی
 و شرق طرفه متوجهاً عزمیت ایدرک بر
 کون فضله بولسی دخی کره ارض اله
 برابر دور دخی کیندیسی ایدرک و کیندیسنک

ایندیکی دور ایسه کوشنک غربه طوغری
 بر دور دها لایجر بر کون تشکیل انجی
 دیک اولدق بو صورتله ایلم موجوده
 معینه ضمیمه بر کون دخی کیندیسی
 قوانین اولسی قضیب اولدن ایلم کلش
 ونقطه عزمیت اوزرنده ثابت قالات کونلر
 اعداد انجیه نه کار ونه ضرر انجی دخی
 مر قسومک نه شرقده ونده غربه طوغری
 یعنی نه ناقص ونه زائد اولدق دور
 ایتماسندن نشأت ایشدر .

ایشته نسیج فنون رساله سنده بو بحثک
 شوصورتله صراحت مندرج اولسی بیچاره
 غالبه نیک کشیفات واقعه ای انان غیرتله
 حسابدره و جوسبندن قاج سنه مقدم عثمانلی
 ملککنده کتابلر درج اولدق حتی وقتک
 پادشاهنه دخی تقدیم قلمش اولسی کی
 غایت مهم بر موازنه بی نظر اعیاز مرز
 عرض ایدر بو موازنه موباند طوره ججه
 تاریخ فنونک فیلسوف مومی الهه غالبه به
 کشافی شان و شرقی و برسی ایسه
 (حسب الاسلامیه) خنده استخراجی
 مستوجب اولور .
 واقعا حکم غالبه بر منوال محرم کشنی
 دها اولجه یعنی ۱۵۲۳ تاریخ میلادینده
 وفات ابدن قویونج نام پروسیالی فیلسوفک
 افکاری اوزرنده نایابشدر . اما بوسورت
 دخی یز استخراجی منع ایدر .
 ز بر نسیج فنون رساله سنک محرمی دخی
 بر منوال محرم خصوصاتی کیندی کشنی
 اولدق در میان انجی امام ابره نیک
 (متوسطه) سندن و ان افک (متوسطه)

سندن ونصر الدین طوسنک (تذکره)
سندن وعلی قوتچینک (فقیهه) سندن
وسائر رفاج علی اسلامک آثار کریمه سندن
خلاصه واجمال الدینکی (حسب الاسلامیه)
کمال تواضعمن ناشی کنسینبی اعتراف

الدیور .
یز بو موافقهده بالکزارضک دور
وحرکتی اثبات ککی بر یوک ششای
اورو بالبرک کندیلرینه مال ایتدکلر بچون
کولیوز . دوستلریز ۵ اسلامیت
خونک علیهنده درتوقیه مساعده سی بو قدر
فلسفی ماندر . ۴ دبه حکم ایتدکلری
حاله غایله کی تزیات فیهیه الحق حسن
خدمت انمش بر ذلک انکیز بسجون جعتی
طرفدن یاقا پاچا ایدلرکی ومومی الیه کی
دها یک چوق ارباب همتدن کیمسنک
اشاره یاقیلوب کیمسنک اصلدینگی کسبلدینکی
و بو کا مقابلینه اوتار بخدمه اوتار بخدمن
یک چوق مقدملری بونلرک (حسب الاسلامیه)
قابل ترقی اولدینگی حکم ایتدکلری مالک
اسلامیده کافه فنون عقایه ونقلیه تک
(نه حسب الاسلامیه) بازار انتشاره
چشم اولدینگی دخی کوریوزده الیک

ایچون بشفه جه کولیوز .
(تذکر اولان نتایج فنون محرری فلسفه
و حکمتک مالک اسلامیه جه نه صورتده تلق
ایدلرکی و دیانت اسلامیک فلسفیانه نه
نظرله باقسدینگی الیوم سربسیتی اعتقاد
و افکارلرینده کندیلری دخی معرور اولان
اورو پا حکما سنک یله شاشوب قالدچکلری
ب صورتده تصویر و نشر برایش اولدیندن

انشاء الله تعالی بوندن مکررکی طهارتده
الی دخی در بیان ایدلرکی
مع هذا قارئین کرام حضرتانی من
خصوصتده اورو بالوره اولان تقدیر
اغتراباً شمدی کنه و لرینه عرض احتیاج
مجبور بئسندن وارسته اولدیلرکی حکم
ایتمالدیلر . زرباز ایکی عصر دن بری
بتون بتون تن برورلکی الالدیلر و اسلاقر
خیر الخلف اوله مسدیلر جهتمله اورو بالورک
تزیات واقعه سنه نسبت بو سبتون کبروده
قالدیلر منی شمدیکی حالده محتاج اولدیلر
تزیاتی ترک تزیاتندن اقتباس الیه حاصل
ایچک مجبوریتی تنه ز .

(انتها)

بعض منصفات آثار الله فنونک دلات ایتدیلرکی بر طاقم غراب کسفیات و حکمی
مشتملین و ماخرین طرفندن ابراد ایدیلان محاکمات مفیده بی و بعض تراجم
احوال جاویدر .

مؤلفی { احمد محمدت }

چنؤ نومروسی

۹

فیناتی غروشدر .

ایلیک دفعه

اولوق اوزره مخرک ذاتنه مخصوص مطبعه ده باصلدی .

استانبول ۲۸۹

فكر تخريب و فكر تعمير

انسانه فكر تخريب اله فكر تعمير كيفيت و روي بزي نسبت ايد چك اولسه ق مالك بو كونكي كوز كورمگده اولديغيمز عراني نصل حاصل اولش ايدوككنه شاشاره قالور ايدك . زيرا تاريخ پرچم-وق دلائل وسندات اله بزه كوستور كه انسانيه و فكر تخريب فكر تعميرن دها اولكش و ظاهره دانما فكر تخريب فكر تعمير غلبه اتمگه بولمخسدر .

بكره تاريخ مقدمه عطف نظر ايدم . فكر تخريب برنجي مرتبه قابله و روي بزي كوروز . شمدي شوقعه اوزرنيه تعمير فكر ايدرك دوشونه چك اولسه ق ذهيمز حيرت ويره چك نقطه بولوروز . مثلا دوشونوز كه عصر بني بشر ك ابتدا سنه فكر تخريب و تعمير هنوز مقنود اولوق لازم كلديكي حالده قابيله قزداشي هاييلي اولدورمك فكر تخريب زودن كلشدر ؟ .

اوت وقعه بي بيلوروز . بونده ايكي روايت وار . برسي هاييك قزباني مقبول اولدوق قابليك قزباني مقبول اولماسي چهنيله قابليك بوركنده حاصل اولان حسد و ديكري اوزمانك شرمه تي مقضاسنجده هاييك توامي بولتان قزك قابيله و قابيك توامي بولتان قزك قابيله توابعي لازم كلوب حالبو كه قابيل كندمي توأمك دها كوزل اولديغيني كوروك آني الق ايچون هاييك ازاله وجودي امر ندهيدا ابلديكي

حرم قزداشي اولدورمك فكر تخريبيني كندوشه و برمشدر .

انجق مثله بو دكل . روايه كوره قابيل قزداشيك باشه اورارق اعدام البشدر . هنوز اولاد آدم فن تشريح و فن منافع الاعضا اقتضاسنجه بر آدمك باشه اورلديغي زمان بعض طهارتي وسائر آلات واعضايي ستهليله رق وچولان دمه خلل ويرهك الحاصل اولدمك انعدامي مستلزم اولدوغي بنايديكي حالده بوني نصل ككشف اتمخسدر ؟ ايشنه بوراسني

دوشونوز . بو كيفيتي بزمن اول دوشونوش اولان بعض مورخلر بوليشده قابيك بعض حيوانان دن درس الماش اولسي احتمالي روايت ايدبورل . تمام ! انسان بك چوق حر كانه سائر حيوانان دن عبرت الماش اولديغي جهته بوبابده دمي فكر مدنكور بك مقبولدر . لكن بز فكر تخريب و تعمير خصوصتنده انسانك حالته شاشد بئيمز حالده حيوانانك حالته دها ز ياده شاشه جنمز دركاردر .

شوقعه بي اوروب تدقيق ايشهك چويروب تدقيق ايشهك نهبانيق لازم ايسه بايسه ق هب كوروز كه دها بني بشر بر آدمك حياتي نصل محافظه اتمك لازم كله چكني دوشونامش اولديغي زمان بر آدمي نصل اولدورمك لازم كله چكني دوشونمش و ايجابني اجرا اتمخسدر . شمدي رده عصر بشر بك التصوكني نظر دقد آلام .

اليوم نكته نك و فقط بصورت اله ايجنده بولتان نغزلك حياتي محافظه اتمك ايچون كبلرك اوستونه زره قابله مقدمه درلر . بوحالك فكر تعميرن ايلرو كلش اولديغي باده قيق اولور . انجق بو فكر تعميره كي مقصده نه ؟ بنه فكر تخريب خدمت . زيرا اوسقينه كيدوب بر شهري و بار قلمه بي اوروق بولنده استعمال ايچون بايش و ايجنه قونيلان نغزات دمي بوليشده قولانلق ايچون وضع ايدلشدر .

نه حاجت ؟ بزم بوحيتمزده فن حرب دمي بزه خدمت ايدر . كوربورزه كه حقوق ملل محاربه بي بالكر محافظه مقصدي اوزرنيه تجوز ايدوب بنايرن فن حرب دمي بو مقصد اوزرنيه محاربه به محافظه صورتيله باشلابور . انجق محافظه و يا خود محافظه حقوق تعرضي دمي ايجاب ايدرك نجا وركازانه و تعرض جويانه دمي محاربه ايدبور . يعني محافظه تجاوزه وابسته اولبور . محافظه حقوق غيوك حقوقي بوق منزله سنه قوياور و يا خود قولسي ايجاب ايدبور . نيجه كلام حرب عالمك اعيتبي اساسيني و بنايرن عراني محافظه همنيله وجود بولوب حالبو كه شهرلي قصه لري قزباني تخريب و بولرله اولان عسكري اهالي بي اعدامله نيجه بولبور .

بعدا الحار به بردار الحربه كيدوب تماشا ايدو چك اولسه ق مبارزلر ك طاغثلري طاشلري دمي هدم ايدرك كولني هوا به اوچورمغه صورتمش اولديغيني كوروز .

(اماني بيلور و بسكر ! مر اديغزي كوزيله ايضاح ايدم . و مدحت جهادي ده انكار ايدبور ، ديه طلهموز بر حكم دها دعوت اتمدم . مقصد بني بشر ك تعمير دمي تخريبه آرامش اولديغيني كوستورمكدر . بوني كوستوروك بوله تخري اله بر بارعالمك بو قدر عرانه موفق اولد بئيلري خصوصت انظار دوق دعوت اتمكدر)

شاشا جنمز بر جهت دها واردر . اوده بديت مسئله ده فكر تخريك مغلوب اولان فؤكدر تعمير هر حالده فعلا فكر تخريبه غلبه ابلديكي و حكيمنه فعله باقبور ايسه مدنيت شاشدن بولنديغي حالده بونك انسانلر ايچون جمعيله تعيش احتياجي قدر عمومي اوله مامسي قضيه سيدر .

احوال مالله دقت ايدلسون . كور بولور كه فكر تعمير اقوت غالب سنك حكيمنه انجق افرادي و اشخاصي فزاده فزاده تابع ايدوب حالبو كه فكر تخريب هر حكمني بده حال بزن ز ياده اشخاص بوزدن كوستور . مثلا شمدي جمهوريني ككورد بجه كوكلر كوزومز آجيلان شهرل قصه لر و كويلر هب افرادك و اشخاصه فكر تعمير فزاده فزاده محكوم اولسيه كسب عمران ابلشدر . حالبو كه بولرك تخريبي اقتضا ابلديكي زمان بو مقصدا بر جهات بوزدن حكيمنه اثريني كوستورمگه در .

فانم اوله جق قدر تظلیقاته مظهر اوله ماشدر .
 بز تخمیری کره ارضك خلتفته و کره اوزونده بی بشرك انشارنده اولان حکمتدن بدأ ایدلم . چونکه (تسك وجدالمیرك سهو ظنشدن قطع نظر) نظرمزده روح حکمت مقامتده بولنان و کندیز ایچون مادی و معنوی کرچکدن رهمنای سعادت اولان قرآن عظیم الشانن دخی استدلال ایدیکر حکم بشرك خلت عالم و انشار بی آمده اولان حکمتدن باشلامتی اقتضاییدور .
 بز دیورز که صکره ارض هیئت حاضره سیله بالکیز بز وطن اولتی حکمتنه مینی خلق اولمشدر .
 اگر فکر کبری بر درجه بسینه راقعه راضی اولور ایسده کبرک بزک بز وطن (انسان) دینلان بر ملک وطیندر . راز دها زیاده علو فکر چمتیق ایسترایسده کبرک بزک بز وطن (انسان) دینلان بر خلق اولکاسیدر . دها یوقاروبه چمتیق ایسترایسده بزک بز وطن شهر اعتبار ایدر قصبه اعتبار ایدر کوی اعتبار ایدره ک نهایت دیز که بزک بز وطن (انسان) دینلان بر فامیلیاتک نصرفی ایچون یارادیش بر خانه در شو حاله کوره بی بشری دخی جنس حیوانک بز نوعی اولقدن حکما فورازرق بر ملت بر خلق و کیده کیده بر فامیلیا اعتبار اتک لزوی میدانه چتار .
 هله بزک بزک راضی انسانلر دخی ایچنده ساکن اولدقلری حاله کوزو کرک

اولدقلری حکم تابع شیلدر .
 ایشته بو محاکات و موازاتک ایله میدانه چیقیاور که بی بشره افکار تخریب دها افکار نمبر کلر دن اول کلش . بینه بو محاکات و موازاتدن میدانه چیقیاور که بی بشرك اوزونده افکار تخریبک تاثیر بی حاله افکار نمبرک تاثیرندن زیاده در . کذلک بینه بو محاکات و موازاتندن میدانه چیقیاور که طبیعت دخی شمده به قدر تخریبی سهولندن و تمیزی صعو بشمان عبارت بر قانونه تابع ایده کلابکی کبی طبیعتک وضع ایلبدیکی قوانین لایتمیر اولمشله بوقانونلرک حکمی ال نهابه دوام ایتمی لازم کله چک . حالبو که بینه بو محاکه و موازنه دن کلاشلدیغی اوزره احوال مسروودنک نیجه سی اولرق حالک شمدیکی قدرده عمرانی ممکن اوله ماق لازم کلابیکی حالده بینه ممکن اولمشدر .
 ای ! کوزومزک اوکنده و کندی ایچمزده حکمتی بوبله صورت بدهاننده کوستون بوقوطه و مهم ایشده عجیاهیج بر حکمت بو قیدر ؟ بوانقلاب تون تون عیب میدر ؟
 بز بولکده حکمتدن بری اولدیغی دعوا ایدمه یوروز . بالعکس عیب اولدیغی ادعا ایدوروز .
 بز کره بعض حکمتک عمران عالم بی بشرك منافع مشترک اوزندن کلابیکی تخریب حالک دخی بینه بو منافع مشترک دن نشأت ایلبدیکی حقتده اولان فکرتلری شوبله چه بر طرفه راقلم . چونکه و فکر هنوز حکمت عالیده بز قانون مخصوص مقامتده

ایدرک ماده و معنایار مدده بولنور ایسه یوز کتی عکسیتی حکم ایدرک مادی جهتیه جبارت ایدمه کلری حاله معنایارنی ایستز بالکیز بوبله طوغریدن طوغر بی به نمبراته مخصوص اولان شیلره دکل فصلیاتی بالواسطه اوزوبه قویاجتی خصوصاتده دخی حکم بینه بولک عیندر . مثلا بر آدم چالشوب چایالار کوزلری کور ایدر چه سنه ککوز توری دوکر بینی اریترجه سنه بین باطلاتور نغم و تقن ایدر . انک شو همیتی شومو قیقتی ازجان ودل حسن تلقی ایدلر اون ایسه سهو تلقی ایدلر بیکه بالغ اولور و اولداتک وجودی اون کتی ایسترایسه یوز کتی دخی وجودندن مآذی اولور . کیفیتی بز کره بوجهندن کورد کدن صکره برده جهت اخراستندن کورلم .
 مملکتی ایچینه بر کومس اعمالدن و یاخسود بر مثال محرم کسب غیر ایلبان ذات حقتده فکر بوقاروده ذکر اولدیغی درجه محاکمه بولمشله برابر انسانلر نه کندی مملکتلرک جمهوریتی ایله عظمت صاتار . بینه کندی ذوات عالیه سیله افتخار ایدر . بونکلکه برابر خلقک مدار افتخاری اولان عمران و ترقی دیگر خلقی دخیون ایدر و بو مملکتده الله کسر و یا پارامترلر قلم عمران و ترقی به خدمت ایدن ایدلر دیگر شهره کبرک عدالتده دوچار اولور حسب الدینه عمرانلر بشقده مقصد اولماق لازم کلابیکی حالده اوزوبه بخریب غیرتی دوشور عالم عمران کولنی هوا به اوچوروزر ایشته شومو طالع اولر بینه دیش ایدرک

که فکر تعمیر انسانلر ایچون چمتیله تعیش احتیاجی قدرده عمومی بز شی دکلدر . موازاتک بز جهتی فالمدی که اوده تحفدر .
 قانون طبیعت بینه احکام و آثارندن استدلال اولدیغنه کوره مقصدی عمران اولدیغی حالده عمرانی بعض جهتلرجه محال دینله چک قدر مشکلاتدن عبارت بر حکم تابع قلیش و تخریبی دخی بونسبنده سهولندن عبارت بر حکمه محکوم ایلمشدر .
 مثلا یوز بیلده تعمیر ایلبدیکن بز شهری اوج ساعت طوبه طوبه ترقی برله یکسان و یاخسود الله لغ و وضعیه بر آده بر هوا ایدمه یوروز . صکره بوبله اوج ساعته ویا بر آده تخریب ایدیکر مملکتی تکرار تعمیر ایدر چک اولمشه ق بینه بزوز سنه دها چالشمغه مجبور اولوروز .
 بوندن بشقده والدمسی طغوز آری رخنده اون سکر آری یا بکی سنه بوقاچاننده طایش وهر نوع مرئی بکرمی سنه مدت تعلم و تربیه سنه امک صرف اتش و کندیسی دخی سنه جهت لایان چالشمه رقی حاصلی قرق سنه ده وجوده کلش بر آدمی بر آده بوق ایدمه بولک مکنمدر . اندن صکره بو آدمی تکرار دیر لیتک محال با ! فقط بینه دیگر بر بی بشقده بولک ایچون دخی قرق سنه چالشمی لازم .
 عصر لره مدت ایچنده حاصل اولان بر اغاتی بر قاج بالمشده دوه بری و بر مک و سایر بر چوق تخریبانده بولتی دخی هب بوقاروده ذکر ایدیکر انک صکره آده تاله

قام اوله جق قدر تطبیقاته مظهر اوله ماشدر .
 بز بختی کره ارضك خفتنده وكن اولونده بنی بشرك انشانده اولان حكمتدن بدأ ایدلم . چونكه (تلك وجدالميرك سهو ظنندن قطع نظر) نظر مزده روح حكمت مقامنده بولنان و كندیز ایجون مادی و معنوی كرچكدن رهغای مسادت اولان قرآن عظیم الشاندى دخی استدلال ایتدیكر حكمت بختیك خلق عالم و انشان بنی آمده اولان حكمتدن باشلانسی اقتضایدیور .
 بز دیورز كه ككره ارض هیئت حاضر سهیله بالسكر بر وطن اولسق حكمتنه مینی خلق اولمشدر .
 اكر فكر كبری بر دیرجه بسینه راقعه راضی اولور ایسه كه دیرز كه بوطن (انسان) دینلان بر ملك وطیندر . راز دها زیاده علو فكره چیتمیق ایسترایسه كه دیرز كه بوطن (انسان) دینلان بر خلق اولكاسیدر دها بو قارویه چیتمیق ایسترایسه كه بوطن شهر اعتبار ایدر قصبه اعتبار ایدر كوی اعتبار ایدر كه نهایت دیرز كه بوطن (انسان) دینلان بر فامیلیاتك تصرف ایجون یاراشلر بر خانه در شو حاله كوره بنی بشری دخی جنس حیوانك بر نوعی اولقدن حكما قورزاروق بر ملت بر خلق و كیده كیده بر فامیلیا اعتبار انك لزوی میدانه چیتار .
 هله بر كه ككره ارضی انسانلر دخی ایچنده ساكن اولدقلمری حاله كوزو كرك

اولدقلمری حكمت تابع شلدر . ایشته بو محاكات و موازاتك ایله میدانه چیقیاور كه بنی بشره افكار تخریب دها افكار تمسیر كلرین اول كلش . بنه بو محاكات و موازاتدن میدانه چیقیاور كه بنی بشرك اولونده افكار تخریبك تأثری حالا افكار تمسیرك تأثیرندن زیاده در . كذلك بنه بو محاكات و موازاتدن میدانه چیقیاور كه طبیعت دخی بختی به قدر تخریبی سهولندن و تمسیری صعوبتشدن عبارت بر قانونه تابع ایله كلابیكی كبی طبیعتك وضع ایلبیكی قوانین لایتبع اولمشله بو قانونلرك حكمی الی نهابه دوام تیبی لازم كلك . حاله كه بنه بو محاكه و موازانه دن ككلاشلا دینی اوزره احوال مسروده نك تیجه سی اوله رق مالك شیدبکی قدرده عمرانی ممكن اوله مامق لازم كلابیكی حاله بنه ممكن اولمشدر . ایچمزه حكمتی بو یله صورت بداهنده كوستون بو قوجه و مهم ایشدر عجب هیچ بر حكمت بو قیدر ؟ بو انقلاب تون تون عیب میدر ؟
 بز بولك ده حكمتدن بری اولدینغی دعوا ایدمیزور . بالعكس عیب اولدینغی ادما ایدبورز .
 بز كه بعض حكمتلك عمران عالم بنی بشرك منافع مشركلار دن كلابیكی و تخریب مالك دخی بنه بو منافع مشركه دن نشأت ایلدیكی حقیقه اولان فكرلری شو یله جه بر طرفه راقهلم . چونكه و فكر هنوز حكمت عالیده بر قانون مخصوص مقامنه

البرك ماده و معنایار معده بولنور ایسه بوز كئی عكسینی حكم البرك مادی جهته حصار نیده مدكلی حاله معنایار ایستز بالكر بوبله طوغریدن طوغری به تمسیراته مخصوص اولان شلدره دكل قلیبانی بالواسطه اوزمه قویاجق خصوصاً مادی دخی حكمت بنه بولك عیندر . مثلاً بر آدم جالسوب چاپالار كوزلری كور ایدرجه سنه ككوز نوری دوكر بنی اربترجه سنه بین باطلا قور نغم و فتن ایدر . انك شو همتی شومو قیبتی ازجان و دل حسن تلقی ایدنلر اون ایسه سهو تلقی ایدنلر بیکه بالغ اولور و اولداتك وجود بنی اون كئی ایسترایسه بوز كئی دخی وجودندن متأدی اولور .
 کیفیتی بر كه بو جهندن كورد كدن صكره برده جهت اخراشدن كورلم .
 مملکتی ایچنده بر كوس اعمار ایدن و یاخود بر مثال محرم كسب تمیز ایلیان ذات حقیقه فكر بو قاروده ذكر اولدینغی دیرجه محاكه بو قوجه بر بر انسانلر نه كندی مملكتلر بلك معور بنی ایله عظمت صاتار . بنه كندی ذوات عالی سهیله افتخار ایدر . بو نكله بر بر خلك مدار افتخاری اولان عمران و زقی دیرك خلقی دشون ایدر و بو مملكتنه الله كسر و با باره نظرند قلم عمران و زقی به خدمت ایدن ایدر دیرك شمه كبرك عداوتنه دوچار اوله رق حسب الدینه عمرانلر بشقه مقصد اولدق لازم كلابیكی حاله اوزمه بر تخریب غیرتی دوشور عالم عمرانك كونی هوا به اوچورورلر ایشته شوموطامده اوزرینه دیش ایدك

كه فكر تمسیر انسانلر ایجون جمیله تعیش احتیاجی قدرده جموی بر شی دكلدر . موازانه ك بر جهتی فالسیدی كه اوده عفتدر .
 قانون طبیعت یله احكام و آثارندن استدلال اولدینغنه كوره مقصدی عمران اولدینغی حاله عمرانی بعض جهتلر بختی محال دینه چك قدر مشكللار دن عبارت بر حكمت تابع قلیش و تخریبی دخی بولسینه سهولندن عبارت بر حكمت محكوم اولمشدر .
 مثلاً بوز بیلده تمسیر ایلدیكر بر شهری اوج ساعت طوبیه طوبیه رق بره یكسان و یاخود الله لغ و وضعیه بر آنده بر هوا ایدمیزور . صكره بوبله اوج ساعتده ویا بر آنده تخریب ایتدیكر مملکتی تکرار تمسیر ایدرجه اولسدرق بنه بر بوز سنه دها چاشتمه مجبور اولورز .
 بوندن بشقه والدیه سی طغوز آتی رخنده اون سكر آتی بابیكی سنه قوجا غنجه طاشیش و هر نوع مرئی بكری سنه مدت تعلم و تربیه سنه امك صرف ایش و كندیسی دخی سندلر جلد بالذات چالیشه رق حاصلی فرق سنه ده وجوده كلش بر آدمی بر آنده بوق ایدر . تلك ممكندر . اندن صكره بو آدمی تکرار دیرلنگ محال با . فقط بر بنه دیرك بر بنی بشندیر بر تلك ایجون دخی فرق سنه چالشیق لازم .
 عصرلره مسدت ایچنده حاصل اولان بر افغانی بر قاج بالطله ده دویوری و بولك و سایر بر حقوق تخریبانده بولق دخی هب بو قاروده ذكر ایتدیكر ایکی صورتك تابع

اوکته کنور کر . بدها کورورسکر که بونک خلقتی حفته بو فاروده کوسر تکر کنر حکمت یک بچادر . دست قدرت بوخانه بی او قدر کوزل یاش او قدر کوزل ترین ایش ککه انسان حیران اولور . شو طرفنه ککراری بو اولوقار بتمش طاغتر بو کشف بو طرفنه حدودی مد نظرک متهاسیله محدود اولور فرش ایش . بر جهته وسعت و فصاحت نشان ویر جوالردن بونک لاقطر (دکیزر) جمع ایش دیگر بر جهته بو دکیزرک ضد لطافتی تصویر ایدر جوالر نسوبه ایش . خانه نک بر طرفی بی بشر ایچون صیفه اولوق اوزره سرین و دیگر طرفی شایسته اولوق اوزره صحیفاتی بار ایش . نه الوان و اشکالجه ونه لذیحه راجحه بر برینه اصلا مشابهی اولدیی کی طبیعتی دخی مخالف بولان و کیسی ایچون صحیفاتی و کیسی ایچون صوتوق مدار برید و حصول اولان بونجه میوزی چیچکری نشد بر بونک ایچون هر برینی اقتضای این اقلیم دیکش و اکش . حواجیزک مدار نسوبه سی اولان انواع معادنی انواع اشایی حاصل کلام هر شئی او خانه نک بر جهته رشد بر مش . یاش اقتضای بر مش . نجات طومش انسانی دخی « ایش بونک ایچنده اولجده قدره سلاما سلاما یاش و باق کور که لائت ایچنده نه عظیم بر قدرتک صاحبی بولان بذات عظیم الشانک آثار قدرتی وارد بونی کور کنده سته حیران اول صکره کل انک تعیین ایلدی سائر احکامی دخی کورده کسک ،

دیه قابوب او کوزل خانه نک ایشده فو بو بر مش . شو حکمتی بو صورتله حسن تاقی ایلدکن صکره بدها کورورز که طبیعت عالک قدرتی قانونده تعبیری ثابت کوجلکدن و تخریبی دخی ثابت سهولتدن عبارت بر حکمه تابع فلسفی هر جهتی چلد بر زجه سته ذهیرنه چاربان بو خلقت عالم قوب قولای وجوده کلش برینی اولدیی قنایه اوزره بزه کلا متق مقصدینه منبدر . البیره بر لایظه بی الدیغیر زمان (اگر انسان ایشک) بونک قاج لبرا دکری اولدیی اصلا دوشونیز . او لایظه نک اودرجه صفوتی او قدر لطافتی قوتی ایلدیی سنده تریه ایلوب وجوده کلش اولدیی حیران دوشونوب تمام بو جهته ایکن لایظه البیزر منغاله دوشه راک باقی و بر سکی کی بو قیمدار جسمک خالق نظرند کی اهمیتی بوندن عبارت اولدیی کورده بونک غشی اولوب کیدرز . اکر قانون طبیعت بو لایظه عصر زده حصوله کلش بر جسمک بر آده فناه مستعد اولدیی بزه کوسر ماش اولسه بز خالق اعظمده اولان قوتی قدرتی عظیمی علوجنایی بوندن صکره نازی جلو بی نصل اکلا ایدک ؟

بده بوجله ایله فرق بلده حاصل اولان بر وجود کاملی بر آده بش باره ک بر قورشون ایله بوق ایکن احتمالی دخی قولش یعنی او فرق بلده بو بونجه امکره لوصو تیرا بله میدانه کلان وجودک کندی عندنده او قدر دکری

اوله ایسه کجی وا وجوده او مزینی ویرن کنده سی اولدیی کی ایسترایسه او مزینی بش باره ک بر قورشونه مقابل بده کپویه الاچینی و سر ایچنده سر حکمت ایچنده حکمت اولوق اوزره ذکر اولان مزینی او وجوددن آیروب وجود اوزره دن کیتدی کی حالده مزینی بده ایقا ایدیه کجی کوسر تکر ایچون بولر بر نظام وضع ایشدر . ایشته بده بو قانونه تطبیقا انسانله دخی فکر تخریب فکر تمیردن اول کلش و عند الموانزه فکر تخریب فکر تمیر دایما غلبه ایتمکده بولش ایکن ایشته ایدیه نسبتله بر قاج کون بیه دیک اوله میان ممدت عصر مدینه بونجه آثار عمرانی میدانه قومستدن استدلال ایدانکی اوزره دنیاک بر خانه جک و انسا نرک دخی بر فامیلیا جقدن عبارت اولدیی بده ایشته ایدیه نسبتله بر قاج کون بیه دیکه جک اولان بر مدت طرفنده ماده ففلا میدانه قویا جقدر .

باز بو فاروده انسانلرک تعبیری تخریبده ارامقده بوندن فلزین بحث ایدور ایدک . فکر تعمیر افراده مخصوص اولدیی و فکر تخریب ایسه افراده نسبتله اکثر بوندیی نظر موازنه به آلیور ایدک ؟

البور ایدک یا . چونکده نتیجه حکمتی بده موازنه دردن چیقاره جق ایدک . خلقت و انسا نرک خصوصتده بورا به قدر ایضاح ایلدی کجی حکمتی کوزا و کنه الدقدن صکره عمرانک تخریب بده ارامقنده اولان طوخر بلنی ارانه ایچون شمعی طبیعتده بر دلیل

ارایه ایدک بولمیلورز . بو فاروده دسترس اوله مدیغیر دلیله بورا ده دسترس اولورز . قانون طبیعت دخی دایما عمرانی تخریبده ارامقده در . حتی بو تخریب انخورنده بعض او قدر قانلی حکم و ورکه انسان بادی امر ده دخلون اولور . از جمله کندهی عالترنده نیش ایدن بر طاق حیواناتک قصاب دصک انترنده دلیله دلیل جان و بر مسنی بر وجودک اکال ایچون موقوف علیه اتخاذ ایش و صکره طو توب ده بر حقیقتی کشف و با اثبات ایکن و یا خود بر حقایق میدانه چیقاروق و یا بر سیک مدینک سعادتتی عمرانی کرجکدن مستلزم اولان بر حقه نائل اولوق ایچون نیجه انسان کاملی قریران ایکنی تجویز ایشدر . مثلا انسانک حر او علی حر اولدیی کشف ایکن و حر او علی حر ایشامقنده کی حقایق میدانه چیقاروق و احرارانه تعیش ایکنی حقی استخصال ایکن صورتلری کی .

ایشته بده عامیله بو قاعده به نسبت ایدیه ایله جک بر صورتله سائر هر نوع عمرانی تخریبده ارامق قانونی وضع ایشدر .

بو کیدیشه دبار خانه وینی بشر بر قایلیا اوله جمی ؟

اکا هیچ شبهه بوق . زیرا فرستوف قولوب امر . بقای کشفه میدانه چیقار نیجه به قدر او طرفه بر قطعه وار میدر بو قیدر بولنه بلوری بولنه مزینی مسئله سنده بیک درلو روایت بیک درلو افکار اولوب ده فرستوف قولوب دخی امر بقا قطع سی

کلکند، بولنسنه و بداهه انسان اوزنده
فکر تخریب حکمی دها چون اولسنه
باقوب ده قانونه طبیعت اعتراض اتکند
زوم کوردهز .

اتحاد انسان

بر باغجه تک مرکزنده اطراف اربعه سی
غالی بولان بر اناجک اوابغجه اومر کره
اوغرایان روزگارک قهر وشدتیه ایسه
زمر دینی صوبارق چربجیلانق بولش
طاووضه دوندردیکی کوریلور .
ینه اواغاج کی بالکر بر فسدانجنگ
خورشیدمحرانک تأثیر ایله یواقرینی دوکرارک
بره سجدسه ایدرجسنه قوریلوب محو
اولدینی کوریلور . دوزجه کرک اناج
کرک فدایانجی روزگار وشمسک اسیر وتایی
اولور . اوله دلکی ؟

اوله ایسه بو مثال زه انکا ایجه
عصایی بولیمان بر انساک مقدر صاحب
زورک خواه نا خواه مغلوب واسیری اولدینی
اخطار ایدور .
بو مثال بزمر جمع و مجانی اولیان بر
آدمک ماملکنی طبعه زما قه ایدور ب
چاره قاهره نیه کندی ماندن بر قرن
طوبورق ایچون طبعه ظانک دربورزی
اولدینی اشعار ایدور .

اوله ایسه شواغاج وفدان کی منفر
اولیکز . متحد اولکر . بربرگری حایت
وصحابت ایدیکر . چله کری بریلکر .
بوقا کر باله کمس متفرق اولور ایسه کر

بر لاندلک نیجه عصرده حصره کاش
اولسندن نشأت ایشدر . اگر اولاندله
بش دقیقه ده حاصل اولش بر شی اوله
ایدی بو یله قولایجه حاصل اولان بر شی
قولایجه معدوم دخی اولوروش «ده رک
حوزه هیچ بر محل فالر ایدی . ایشته بز
حکم ایدرز که بر عمر تک و بار مقصدک
حصولی اوغورنده صرف اولان امکار
کوزه ایدریلان فداکار لمر اوغمره تک
اومقصدک فیتی اوزنه قه قه جنی مناسبتله
حکم طبیعت حالک بحوق عمرانی ایچون
بزم کوزومز چوقی واوزون کورونه جک
قدر بر زمان تحدید ایش و بو مدت ایچنده
تعمیر تخریبده آراهه اصل عمران میدانه
چتجه بعد ازان خلدان وقایه سنه چاه تک
چالسه جنی بر صورتله میدانه چیمسی
دستورینی قوشدر .

تاریخ مدینت نظر دفته التورده وقتیه
جمعیت دیلان شی بالکر فامیلاردن عبارت
ایکن مؤخرأ بو فامیلار بر برینی بوغلازامله
برابر اوزنه به عشیرتک وکذک بوغلازامله
بر برینی . وغالیه بوغلازیه قوملرک وهلم جری
ملترک صورت تشکی نظر دفته التور واک
اول جمعیتلر بیدی سکرک نغوسدن عبارت
ایکن شمعی کفیلاری حس اولغوسزین
یش سکسان ملیونه قدر بودیکی مسئله سنه
آزینجی تعینی فکر ایدیلولایسه نه بویه
ینی بشر فکر تعمیری فکر تخریبده آراهه
آراهه و بر برینک اوبینی بیقه بیقه کذک
اصلا حس اولغوسزین بشون دنیا تک
بوظندان و بشون خلقک فامیلان عبارت

عبارت بولدیغینی میدانه چتار یوروب
اوقوجده شمدوزفر بجه زده کزندی بولری
مثابه سنه قاهجی و قطعات خسه اوغانه تک
حرم و سلامتی ککی بلوگری والکار
دائربری وشهرلر دخی وطلاری مثابه سنه
بوله جتی . بنی بشر راستنده قومیت
مومیت کی شلر طایبلیق مایلیق مناسبتی کی
بر مناسبت برینه قائم اوله جتی .
اوت ! عالم اوزنده اجرائی حکمی بنه
کندنه منوقف بولان اراده عظما شو
نصیر ایسیدیکر صورتک برآنده حصول
اوزنه نطق ایش اولسه بالکر بر **کن**
امر به میدانه قویه سلور ایدی . لکن
قدرت وعظمت اوزمان کندینی کوسوزمن
ایدی . بو قاروده مثال اوله ایش ایش
اولدیغی بر لاندله آنسه دوشوبده بلی
ویردیکی زمان فکر بره کلان حیرت او

تاریخ مدینت نظر دفته التورده وقتیه
جمعیت دیلان شی بالکر فامیلاردن عبارت
ایکن مؤخرأ بو فامیلار بر برینی بوغلازامله
برابر اوزنه به عشیرتک وکذک بوغلازامله
بر برینی . وغالیه بوغلازیه قوملرک وهلم جری
ملترک صورت تشکی نظر دفته التور واک
اول جمعیتلر بیدی سکرک نغوسدن عبارت
ایکن شمعی کفیلاری حس اولغوسزین
یش سکسان ملیونه قدر بودیکی مسئله سنه
آزینجی تعینی فکر ایدیلولایسه نه بویه
ینی بشر فکر تعمیری فکر تخریبده آراهه
آراهه و بر برینک اوبینی بیقه بیقه کذک
اصلا حس اولغوسزین بشون دنیا تک
بوظندان و بشون خلقک فامیلان عبارت

تاریخ مدینت نظر دفته التورده وقتیه
جمعیت دیلان شی بالکر فامیلاردن عبارت
ایکن مؤخرأ بو فامیلار بر برینی بوغلازامله
برابر اوزنه به عشیرتک وکذک بوغلازامله
بر برینی . وغالیه بوغلازیه قوملرک وهلم جری
ملترک صورت تشکی نظر دفته التور واک
اول جمعیتلر بیدی سکرک نغوسدن عبارت
ایکن شمعی کفیلاری حس اولغوسزین
یش سکسان ملیونه قدر بودیکی مسئله سنه
آزینجی تعینی فکر ایدیلولایسه نه بویه
ینی بشر فکر تعمیری فکر تخریبده آراهه
آراهه و بر برینک اوبینی بیقه بیقه کذک
اصلا حس اولغوسزین بشون دنیا تک
بوظندان و بشون خلقک فامیلان عبارت

تاریخ مدینت نظر دفته التورده وقتیه
جمعیت دیلان شی بالکر فامیلاردن عبارت
ایکن مؤخرأ بو فامیلار بر برینی بوغلازامله
برابر اوزنه به عشیرتک وکذک بوغلازامله
بر برینی . وغالیه بوغلازیه قوملرک وهلم جری
ملترک صورت تشکی نظر دفته التور واک
اول جمعیتلر بیدی سکرک نغوسدن عبارت
ایکن شمعی کفیلاری حس اولغوسزین
یش سکسان ملیونه قدر بودیکی مسئله سنه
آزینجی تعینی فکر ایدیلولایسه نه بویه
ینی بشر فکر تعمیری فکر تخریبده آراهه
آراهه و بر برینک اوبینی بیقه بیقه کذک
اصلا حس اولغوسزین بشون دنیا تک
بوظندان و بشون خلقک فامیلان عبارت

تاریخ مدینت نظر دفته التورده وقتیه
جمعیت دیلان شی بالکر فامیلاردن عبارت
ایکن مؤخرأ بو فامیلار بر برینی بوغلازامله
برابر اوزنه به عشیرتک وکذک بوغلازامله
بر برینی . وغالیه بوغلازیه قوملرک وهلم جری
ملترک صورت تشکی نظر دفته التور واک
اول جمعیتلر بیدی سکرک نغوسدن عبارت
ایکن شمعی کفیلاری حس اولغوسزین
یش سکسان ملیونه قدر بودیکی مسئله سنه
آزینجی تعینی فکر ایدیلولایسه نه بویه
ینی بشر فکر تعمیری فکر تخریبده آراهه
آراهه و بر برینک اوبینی بیقه بیقه کذک
اصلا حس اولغوسزین بشون دنیا تک
بوظندان و بشون خلقک فامیلان عبارت

و منصف شخصیه کردن اشته سده حصرا فکار
ایتر ایسکریو تفرقه بر موجب مثال
جمله کراک نظام و استحصالی بادی اولور .
بودن صکره صجرت و مسکنان بنسنته بر
شینه منظر اوله مازسکر .

الک سزیه بر مثال دها :

اونانوان سرچهار بوفی ؟ ایشته

اونلر بر دشمنک تقر بنده همان بر سر کره

نخند ایدرک و دشمنک اطرافنی صزاروق

تعیید و تعقیب ایلدکری و بو انحرارک

سایه سننده چله سننک راه و اسنتراننده

یشاد قلمری مره بعد اخری مشاهده قلمور .

مثال اولی بکنز ایسه کر ثانی به امثال

ایدیکر .

رفقاسندن تفریق ایدنک قیام و مشینده

خوف و مسکنت آردی صره کیدر . وقف

و جلوسننده برابر او طورور . نوم

و اسنتراننده برلکده بوانور . خلاصه

خوف و مسکنت بو شکل کسه ناک رفیق

اولور .

ایمدی سزیه ده قدر نفوسنی شاملسکره

سؤال وارد اولدوقده - بیز . چونکه

و طند انتر بیدنک بزدنک بیدنک و طند انتر

دیکدر . بیزکوجوز - جوانی ویریکر

اخوتی در پشت ایدرک غرور و طمع سو قیله
مکبر و طمع کار و بدکار اولور . حضرت
اعلم مخلوقاتک بو عالماتنی بیلدیکندن دایما
نخند بولوق وضعه بولورک مظلوم و مشدوری
اولمانی ایچون انسالور بر لرینی فرداش

کبی سومی امر بیوردی .

چونکه بر ضعیفه غلبه جالان ظالک

ایکی ضعیفدن ایکی ظالک درت ضعیفدن

خوف ایدرک چی جهنمه ضعیفا بیکدیگرینی

حقیقه سوره ک بکوجود اولدقلمری حاله

معرضی تهدید ایدرک سرچهار کبی حال

آسود کیده یشارل .

وقتیله سیاحیندن برینک کونلرده بر

کون بر طغانی آسمنی ایجاب ایدر . صعوده

باشلار . فقط ذروه جلدن هبوطله بولک

اوزنه سننده استقرار ایش بر قوجه قیابک

معبری ضبط و سد ایلدیکنی کورور .

اوله جق آ . طاعنه او معبردن خبری بر

طرفدن چنماق دخی محال .

شمعی بو آدم اشانی باقار بوری باقار

هبوطله صعود کی محال اولدیفنی اکلابنجه

قیابی بوارلقدن بار طرفه چی ویرمکدن بشقه

بر چاره عاجل بولممن . باشلقیابی تحرکه .

امانه ممکن که بالک باشنه مقدر اولسون !

او قوجه هیت هیچ بر آدمک تحریکله
برندن قیداری ؟ ایدمک بوجهتی ده هیجه
واردیفنی کورنجه ارتق بشقه بر چاره اولدیفنی
ادراکله هیتک دینه چوکر . باشنه عیاسنی

چکر . باشلار :

بو کیجه بوراده قاله چم نیم حال نه

اوله جق ؟ بالکنم رفیقتم بوق . قارم

آج قونم بوق . روختدن باراندن نصل
سپانه بکم ؟ سپه کاهم بوق . جانورلردن
نصل تدافع جان ایدرکیم ؟ آلات تدافعم
بوق .

بو افکاره طاله طورسون . بر

دیگر آدم مذکور طاعنه صعوده باشلار .

کله کله کچدک نقطه مسدود بنه کلور .

اوده قیابله او بوشدمن . مایوسه امثاللا

اوده عیاسنی چکر او طورور . بولردن

صکره بر اکیشر بر خلی کسان بریکور .

چله سی بکان بکان بختار بپ مسروده بی ایفا

ایدرلر . برتجه چنماره مزار . چله سی

قیابک دیننه او طورورق عاقبتلرینی تفکره

باشلارلر . نهایت ایچرلندن برینی قالمار .

ای قرنداشلار نه طوروروز ؟ قالمین !

قالمین ! خلاق جهندن استعداد ایدلم

وال برلکله شوقیایی تحرکه باشلایلم .

البت بریزک ایدیکرک محروم اولدیفنی بر

مفطرینه چله من بردن ظفر یاب اولوروز .

برال ایله ایکی ال بریدر ؟ دبه چله سنی

مس کریم امده اجماع ایدر . بو اجتماع

قیابک مقابلده اوله نیجه قیازی خاکله

یکسان ایدر بر قدرت پیدا ایلر . بو

اجتماعک سایه سننده قیابی آئیده تکرارلر .
مقصد سیاحلرینه دوام ایدرلر .
ایشته سیاح آدم . سیاحت عمر . قیاب
عمرک هر دقیقه ده چالیدیفنی سوانعدن
عبارتلر .

اکلابیلدی یا . اگرچه بولر اتفاق

و اتحاد انعامش اولدیلر اولیکجه اوراده چار

طغارجقه شمعی به قدر درج اولان

برقاج بند بری عالم حیوانتک برقاج جهنمه

کیز برمش و حیوانتک جمعته اسکان و تعیش

خصوصنده اولان جبلتلی و عشق و سودابه

و محبت و مواسسته اولان انهماکلی

و فراسنلری و سائر لری البته نظر

استغرابی جلب ایشدر .

بر بختک الک عادی واک ساده جهنندن

باشلابوب بوش بوش و بالندریج الک

دقیق واک عالی درجه سنه قدر واروق

موافق حکمت اولدیفنی جهنمه بزخی عالم

حیوانتک شمعی به قدر کورمش اولدیفنم

جهنلرینی تمنا ایله فالبوب بو عالم غریبک

هر کوشه و بو جاعنه باش اورا چمرو بوش

بوش الک دقیق احوالی دخی کوره چکر .

درکار اینسده عالم حیواناته مقابل عالم

نباتات دخی سپروسیاحتی تأخیر ایدیلور

برخی اولدیفنه منی همان شمعدین اوراده

دخی برقاج آدم کست و کذا را بکنی ارزو

ایدیلورز .

لذت محض ایچرلنم چنماره حکمی

برقانون اولوق اوزره قبول ایدللسدر .

انسانک کوزنی هر کون بکوشی

کوردکسد، وصابو که او کوردیکی شیلرینه کونده یک کره کوردیکی شیلرین عبارت بولمقده اولدینی جهله بولراه صنایع بولمقده اوردینی جهله بولراه صنایع اکن نماشازمن هج برنت الهاماقده اکن برارلق هنوز کورمماش اولدینی رشیدی مشاهده و باخصوص کونده بیک کره کورمکه، اولدینی اشپادن پرینسک اوزماه قدرهنوز کشف اده مامش اولدینی برجهت فوق العاده سنی رویت ابدنجه نجب واستغراب دیراکن حیره دوشدرک کال لذتله امتحانه باشلار .

برایچته نک حالی نظره اکر زیاده لذت ویردیکدن باغجه ناشاسنی یک زیاده سومکله برابر هرکون ناشالیدیکرجهته بوندن کس ابدیکر اذنبه فوق العاده برکیفت دکلدن .

نعیرده قصور ایدلم . لذت لذتمر وطبعک آثار صنایع سده استغراب به استغراب . انجق بولدت بواسغراب هرکونکی لذت هرکونکی استغراب . فرضا باغجه کیردیکر زمان کولارک سنلارک یکدیکرینه حسابان عاشقانه برینی تفهیم بولمقده طور قدر برینی حتی برارلق اوزانلی کلدلرینه محرم طنبله کبسی حجابندن قراررق و کبسی حسابان شهید سندن طولانی صاررق معانقده باشلادقلرینی کورمش اولسه قی اوزمان کس ابد، کجکرن لذت هرکون الدیغرنه قیاس قبول ابدی ؟ نه مکن ! لذت محض حیردن چقاره حکمی برقاون اولق اوزره قبول ایشیدک . هرده آشفته کال

ازهارک بر مثال محرم اسرار بنه کسب وقوف ایلد کتساب ایدجه کجکرن لذت و انبساط برقراله بر دلیقا لذتیک برینه مختصر مختصر نظر ایداز و یاخود اوزرلنده قناد کرورب طوران زوج عشق و سودادن کوردکلری مساعده درجه سنده مثلا دوداق دوداقه بوسدچین اوله بیله جک مرتبه ده سر باز اولدقلرینی کور بیکله موفق اولدینغیز زمان حاصل اولان انبساطی قیاس قبول ایز . زرا بو حال و قدر قبا و ساد و وادی برحالمدر که بونی بونفسه ده دخی بولمیلوروز . بنارین خارجه کوردیکر زمان مال بولمش مغربی به دوقیز . یوقارود ، تعریف ابدیکر لذت و انبساط کو کجیکلک ایدینه برجهت عاشق و عاشقنه ک عشق و هوا حساباتی حوصله لرینه صمیمورمش ده الیک اچسون بالچور به قبار بیورلمش کبی قبار قبار ایدیکر بیک نانه صوفوررق فادلیله بر برینی اوقشه به اوقشه به کولکنی اله آلدقندن صکره نایب نازکانه برصورتله اومنی منی غانا جقلمرله ا بوشد کلرینی نماشادن حاصل اولان انبساطه دخی مقیس اولهمنز . زرا بوده بدرجه قدر ساد و باخصوص هج برکونه دقنه محتاج اولقسنزین کندی کندیسنه انساک کوزینه کیره جک قدر آشکاره در . مستلزم لذت اولان حیرت کسه نک واقف اوله مدینی اسرار و واقفا و باغجه موقوف برکیفتد . بنارین باغجه کل و سنبل آشفته لر یک لفظ و حرکتدن عاری معاشقه قدرینی کوره بیله جک قدر سرلر بنه واقف اولور ایله ک البته ال

ببولک لذتی دخی اوزمان بولمش اولورز . چیچکلره دخی معاشقه وارمیدر ؟ های ! های ! بر مخلوق ک عادتاً حیوانات سازه کی طوغسون بیوسون وقات انسون و مدت حیاتنه ، بیسون اچسون نفس السون بورتلاسون طوغورسون حاصلی حیوانلردن هج بر فرقی اولسون معامله زوجینی دخی اجرا ایلسونده . حسابان عاشقانه سی بچون بولمسون ؟ کورمه بیور ایله ک کوره ماکلکمز سینه سینه اولمسی لازم کلز . طبعک دقایق اسرارینی کشفه چاشنان کوزر بونی دخی کورمشلر و زلده ، ککوسترمکه بولمشلردن .

نبتاناک طوغش لرینی بیوشلرینی وفات ایدیشلرینی وعادتاً حیوانات سازه کی مدت حیاتلرندنه تعیش ایدیشلرینی وساروی انشاءالله تعالی ایلورده ایضاحات وتفصیلات لازمه سینه درمیان ایدجه کجکرن . شهیدیکر حالده بندمز . حسابان عاشقانه اوزرینه مننی بولمیدینی جهته بولنک کیفیت معاشقه سنی درمیان و بولمیده ماخذ اولق اوزره موسو ده بیک اولمیده قلد ابدینی بریند مخصوصه مراجعت ایدجه کجکرن .

(نبتاناک معاشقه سی)

بومدت یکدیکر بیک حسرت و ایشیاقی نایب ایله متأثر اولان عاشق و عاشقنه ک نک نک کونکی زینتلی هر زمانکی زینتلیدن بالاتر اولدینی و تبارین حسن و آنلرندنه اولان جاذبه دخی هرکونکی جاذبه لریندن اکثر بولمیدینی کبی طبعک دایما مادار افری و قبه اسمانی انواع زینت و اطافه بالترین نبتاناک زلفانغانه سی

حاشیه قویبدینی موسم بهاره چیچکلرک عام معاشقه به باشلاجه . جنلی هندکامدی تزییناتی دخی هر زمانکی حالرینه نسبتله فوق العاده در . اوزمان بولنک توبکر دینی بالبارل بارلار . واکلی قرمز بلبلریشلری آتش کی یالار . حلالوت بخش مشام اولان رایحه طبعی هج بزمانه قیاس قبول ایز . موسم معاشقه حلوق ایلدکده مطلقاً غلبه شوق و شیطارتله بیاقلری وایچجه دالری تیرتیرر که بو حرکت روتکارک صدمه سینه سالانلشدن معدود اولوب بتون بتون بشفه بحر کلدن .

او حالده چیچکلرک دیشی حسنیک عادتات تاسلی دیمک اولان کوبکی یانی باشنده بولشان اکر کک حسابان شهید سنی تحریک اچسون بولاش بولاش اچیلغه باشلار وارک چیچک دخی شوق و شیطارتیک اجباریله مناسباً دیشی به طوغری انهما که بوز طور .

یکدیکر بیک زلفانغه حسرتکش اولان بوعاشق بله عاشقنه ک بکده سی (۱) هب او طبیعت دیدکلری ناز ایدر . فرضا باعاشق عاشقنه بویا خود بولکا ناز ایدجه ک اولسه دست نازکانه سینه و خشیه او خشیه اکیسنی بر برینه باقلاشده بر و نهایت کلبله ککوی کی ال اله ویرز . حتی کبم و غرور دین ناشی کلن باش دالربورب اوزامش و داماد حسابان مواضع مرتبه بستیده قالمش

(۱) معلوم آ؟ زلف اچمسی کوی ایله کلینی ال اله ویرن قادینه علم اولمشدر .

کوره مکده و طالبو که او کوردی شیلرینه کونده یک کره کوردی شیلرین عبارت اولنده اولدیجی جهته بونله صنایع نامشایرین هیچ برلنت الهامته اکن برارالی هنوز کورماش اولدیجی برشیته مشاهده و باخصوص کونده یک کره کورمکه اولدیجی اشیادن برستک اوزماه قدرهنوز کشف اده ماش اولدیجی برجهت فوق العاده سی رویت ایدنجده نجیب واستغراب دریاکن حیزه دوشه راک کال لذتله امانجاه باشلار .

براینجده نیک حالی نظره اکه زیاده لذت و بریدکنندن بانجده تماشای یک زیاده سومکله برابر هرکون تماشایندیکرجهته بوندن کسب ایدیکر لذت الهه فوق العاده برکیفیت دکلمر .

تعبیره قصور ایدلم . لذت لذتدر وطبعیک آثار صنایعیه ستداستغرابینه استغرابدر . الخی بولنت بواسغراب هرکونکی لذت هرکونکی استغرابدر . فرضا بانجده کوردیکر زمان کولار ک سنلار ک بکدیکر بده حسابات عاشقانه بینی تفهیم کلمه و طوره قلمربنی و حتی برارالی اوزالغی کندیلرینه محرم ظنیله کیسی حجابندن قزاقرق و کیسی حسابات شهیدسندن طولای صارالی معافیه به باخلادقلمربنی کورمش اولسه فی اوزمان کسب ایدیکر تلذذ هرکون الدیغیرلذته قیاس قبول ایدری ؟ نه ممکن ! و لذت محضاجردین چبقاره حکمی بر قانون اولق اوزره قبول ایدیکر . همده آشفته کال

ازهاراک بر مثال محرم اسرارینه کسب وقوف الهه اکنسای ایدیکر لذت وانسای برقراله برلایق تلذذیکر برینه مخصر مخصر نظر ایداز و یاخود اوززلنده قناد کرور طوران زوج عشق و سودادن کوردکلری مساعده درجه سنده مثلا دوداق دوداقه بوسه چین اوله بیله جک مر تبده سه سرباز اولد قلمربنی کور بیلکه موفق اولدیغیر زمان حاصل اولان انبساطیه قیاس قبول ایدر . زیرا بوحال اوقدر قیا و سادده و عادی برحالمدر که بونی بوشمه ده دخی بوله بیلوروز . بنابرین خارجه کوردیکر زمان مال بولمش مغربی به دوتیز . بوقارده تعبیر ایدیکر لذت وانسایط کورجینک ایدنجده برجهت عاشق و عاشقه نیک عشق وهوا حساباتی حوصله لینه صمیمورمش ده اکن ایدیکر باججوره قیار بولورمش کی قیار اقبارا بکدیکر نیک اینه صوفولورق قنادله بربرینی اوقشه به اوقشه به کوکلی الهه آلدقدن صکره غایت نازکانه برصورتله اومینی غافاجقلمربله اوبوشده کلربنی تماشادن حاصل اولان انبساطه دخی مقس اولمیز . زیرا بوده بدرجه به قدر سادده و باخصوص هیچ برکوره دفته محتاج اولقسزین کندیسینه انسانک کوزینه کورجک قدر آشکاره در . مستلزم لذت اولان حیرت کسه نیک واقف اوله مدیعی اسراره واقف اولغه موقوف برکیفیتدر . بنابرین بانجده کل وسنبل آشفته نیک لفظ و حرکتدن عاری معاشقه قلمربنی کور بوبیله جک قدر سرلرینه واقف اولور ایسه نیک البته اکه

ببویک لذتی دخی اوزمان بولش اولوروز . چیچکلر دخی معاشقه وارمیدر ؟ های! های! بر محلولی که عادتاً حیوانات سازه کی طوعسون بیوسون وفات ایسون ومدت حیانتده بیسون ایچسون نفس السون بورتلاسون طوعورسون حاصلی حیوانلردن هیچ بر فرق اولسون معامله زوجیه بی دخی اجرا ایسونده حسابات عاشقانه سی نیچون بولوسون بکوره میورایسه ک کوره مام کلکمز سینه سینه اولماسی لازم کلر . طبیعتک دقایق اسرارینی کشفه چالشان کوزر بونی دخی کورمشلر وزلده ک کورمشلر بولمشلردر .

نباتانک طوعشلمربنی بو بوشلربنی وفات ایدیشلمربنی وعادتاً حیوانات سازه کی مدت حیانتلر دخی ایدیشلمربنی وساروبی انشاءالله تعالی البروده ایضاحات وتفصیلات لازمه سینه در میان ایدیکر . شهیدکی حالده بدمر حسابات عاشقانه اوزرینه مبنی بولدیجی جهته بونلرک کیفیت معاشقه سی در میان بوبیله مأخذ اولق اوزره موسیو ده بیک اولیاده قلمربنی برینه مخصوصه مر اجعت ایدیکر .

(نباتانک معاشقه سی)

برمدت بکدیکر نیک حسرت و اشتیاقی آتیرتله متا اولان عاشق و عاشقه نیک نکاح کونکی ز بیلری هر زمانکی ز بیلرین بالاتر اولدیجی و بنابرین حسن و آئلرله اولان جاذبه دخی هرکونکی جاذبه لیدن اکثر بولدیجی کی طبیعتک دایر مادار افقی وقیه اسمانی انواع ز نیت و اطافه ناله بالترین نباتانک ز فافغانه سی

حاله قوبدیجی موسم بهاره چیچکلرک تمام معاشقه به باشلاجه چیلری حکامده می تربیاتی دخی هر زمانکی حالرینه نسبتله فوق العاده در . اوزمان بونلرک بوقلمربنی بار بارل بارلار . و آلی قرمز یلی ز بیلری آتش کی یازار . حلاوت بخش مشام اولان رایحه طبیعی هیچ بر زمانه قیاس قبول ایدر . موسم معاشقه حلول ایدکده مطلقاً غلبه شوق و شطارتله بیاقلری و اینجه دالدری بویرتیرد که بو حرکت روزگارک صدمه سینه سالانلشدن معدود اولوب بون بون بشقه برحکندر .

اوحالده چیچکلرک دیشی جنسک عادتات نامسلی دعک اولان کونکی یاقی باشنده بولسان ارککک حسابات شهیدسی تحریک ایچون بولش بولش ایچلغه باشلار وارکک چیچک دخی شوق و شطارتک اجبارله مناسباً دیشی به طوعری انهماکه بوز طور .

بکدیکر نیک زفافده حسرتکش اولان بوعاشق الهه عاشق نیکه سی (۱) هب او طبیعت دیدکلری ناز ایدر . فرضا باعاشق عاشقه به یاخود بولکا ناز ایدیکر اولسه دست نازکانه سینه اوخشیله اوخشیله ایکسی بر برینه باقلاشدور و نهایت ظلیله کویکی ال اله و برر . حتی کبر و ضرورندن ناشی کلن باش قالد بروب اوزمانش و داماد حسب التواضع مرتبه بستیده فاش

(۱) معلوم آ؟ زفاف کیجه سی کوی الهه کلینی ال اله و برن قالدیه علم اولمشدر .

حفته آرىجه بر بند مخصوص كى رضى اولسون .

(عجرك سبى وجوابك صورت تداركى) ارباب انصاف نظرند سوزى او قدر

اوزانقمتزى دنى نعين ونحقق ابدىجى اوزره انسانك بر فنده مهارت تامد كسب

التمسى فكر بلك اولانجه قوتنى فن مذكوره تخصيصوص وبوصورتله اوفنه كسب

اختصاص اتمكه متوقفدر . اليوم يازدقلى شيلرا نظر اجتره جارنده

بولنان اوردو باحرارضى مختصاواختصاص صورتيله بو درجه كاله وارمش وشلا

الكساندر دوما بالكر رومان وحكاياه يازمقده كسب اختصاصله التى بوز بو قدر

جلد كتاب يازوب بو فون بالكر تاريخ طبيعى به حصر افكار وسأبرى دى هپ

بولله بر رطوبق اختصاصه ابدار ايشدر . بو معنى عمائيلر دى معارفك رقىبائى

مساعده ايلديكى زمان اشواختصاص طريقتنه سلوك ايدرك اوزمان قوت

وبهرمزك فات مزداد اوله جتى بديهدر .

التمنى شمى قدر بزم مملكده نعم وقتن بالكر سوزده بكنى كاغذ اوزر بنه دى

قوتنى وايشنديكى ركنابده دى كوروب الكلامق وراز دها ايلوي سنه كيدبولوايه

ايسه مقدمات فنونين برازنى كورمك وبعده بو قدر معلوماته بالاستاد برآمور بنه

كچوب ملتنه بورجلى اولدينى خدمتى او مأموريت باشنده ايضا ايدىلك درجه سنه

مختصر اولديقه سندن اليوم ايزده بولنان

کرة ارضك فن نظرند هزبت تشكلى

هربرى عمائيللك حالاً واستقبالاً اميد محض سعادتى بولنان مكاتب عسكر بنه

شاهانهك سرامدان شاكر دانندن بر ذات كره ارضك صورت تشكلى حفته اتى

الحكم سؤالى صورشدى . فن طبقات الارضك وبردبى معلوماته

كوره كره ارض حرارت مرتزه ديشلان آتش دوزخ نشاك اوزرىنى نيجسه

معدنيادن عبارت بر قسرك احاطه سندن وبقشر عصرأ بعد عصرك بيوبهرك

فائلانمشسندن تشكلى اتمش اولوب التمنى بو قشرك صرف حرارت مرتزه بجر بى

نياه سندن مشب اولان بعض معدنيادن تشكلى اتمش ايسه بو معدنيات نصل

توكلامش واكر خارجدن بر طاق اجسام كرمزه الضمام اتمش ايسه بو دى اجسام

موجوده نه غيب ونده ميزال الهور ، قاعده سنه مناقى بولمىدر . ايمدى بو ايديه

عقله وقوله ك زك ياده قين اولان صورت نهدن عبارتدر ؟

بوسؤال صوردينى زمان بن بر جواب منع اعطاس سندن اظهار عجزله فقط بولك

وجهى خبر بدن كبرو طور ميه جنمى دى وعدا ايشديم . شمى مستله بى شرح

ونوخصندن مقدم بر كرسب عجز بنى درميان وندارك ايلديكم جولى نه صورتله

تدارك اتمش اولدينى ايمان اتملى م . تاكه بوده بزم مملكتمده نرق معارفك وجهى

اولسه اوبت تمام ايله بيه چكندن فيض برت وغرت وكترندن محروم قالى اقتضا

ايدر . نباتاتك احوال شاعرانه سندن اولوق

اوزره شوقى دى ذكر ايله جكر كه نباتاتك دوكونى موسم بهار كى كنجلكده اطافده

حلاوتده سار موسهلور رجحانى مسلم اولان بر زمانه اجرا اولدينى مثلوزفاف دى

اكثرا اوقات سارودن هر حالده معروضمكرم اولان صباح وقتى اجرا اولور . صباحين

كونسناك ايلك ضيا سى عالمه حيات نازنجش اينديكى زمان نبات عاشقى وطاشقه سنك

دىق فانلىر فائىابوب اوزمان يكديرك بيله صارماشى ويرلر .

نباتادن بعضلىرى واردر كه ده كامل ودها فلسوف اولدقلازندن حال صباحى

مجبوبه سييله فارشو فارشو به وانواع ناز ونبازه تماشا ايدرك بولمىله تا اخشامه

قدر ملىلند اولدقندن صكره زفافى دى اخشام اوزرى غروب شمى ايله بر اجرا

ايدرلر . ايجازندن بعضلىرى دى بسببلى يك طوتوق و يك محجوب اولمى بنه مئى دركه

كيدنك زفيرى فراكلقنده التمنى بر بر بنه عرض حال اتمكه مختصر اوله بيلورلر .

السنه معاشقه نباتاتك كساده صورتى حفته . موسوبه به يك حكم افاده سى

شوندن عبارت اولوب انشاء الله تعالى ايلورده بو كادار ايضاحات وتفصيلات لازمه بى

دىق ابراد ايله جكر .

اولسه بيله كلنجى بوش بوش قانديروب بوخونى كديركمه قدر كئير والحاصل

بوخونى يكديركينه فاوشدر . ار كلكله ديشى باقلاشه باقلاشه عام

يكديرك بيله تقابل ايلديكى زمان ار كلكن اغرا اولنان و كئيرت وماهنتى كوزاله حس

اولنه بيه جق صورتده بولنان نطقه بى ديشى چيچك جذب ايدرك معاشقه نك

نيجسه سى بولنان مزاجه بو صورتله صورت پذير اولدقندن صكره ارلك بنه

بالندريج آريلورر وققط خندا ماهدن عبارت بولنان مدت عجز بيه بزمكا وصلنه بر كرجك

كوبمكه ماذون اولان ديشنيك طاقت ودرماتى قالميرق بر قارى دوستمكه وكوبكى

دىق قائمغه باغلار . ديشى چيچك جذب ايلديكى نطقه (كال قدرت حفته) رحم

مياه سندن بولنان بومورطه لعنه قدر واروب اوراده چيچك بومورطه بارى ديمك

اولان تخلىرى تشكيل ايدر . شوكدر ايسديك صورت نباتاتك

على العاده معاشقه ومزاجه سى اولوب اكر بجه بوندن بشقه ساروجهلور صورتله

معاشقه ايدن نباتات دى موجود ايسده . اشوبوند مخصوصده كيفيتك بالكر جهت

شاعرانه سى التزام ايلديكينه مئى نباتات ياشده الشههور اولان بر نوال محروم صورت

معاشقه بى اختار ايلديك . فقط ايلورده تفصيلات وايضاحات فنيه بيه كبريك بزم زمان

دىق درميان ايلديكى وجهله شمى سندن بطلى بزمك روى ارضده تزوج ايجمان هيج

بر نباتات بولنجوب بولمى فرض ايله جك

تحريرات واقعه اولياده كي اعتمادى برقائدها
 تقويه ايلدى . شو قدر وار كه تحريات
 اخيره م دها بر طاق معلومات زاينه
 كوسته ديكنندن اكر مقدمه مذكورى شمى
 بازى اولسه ايدم دها مكل دها موضع
 بازا يله چكم دركار ايدى .
 شمى كلمه سائلك ايراد ايلديكى
 مسئله نك جوابه يعنى صورت حلند .
 (مسئله نك صورت حلى)
 حضرت خانق كوز و مكان كره ارضى
 بر تخم آسا مزرعه جو نى نهايه اكي
 و در لك او راده كاني بولسى امر بورد قلى
 زمان كه كره مراك اكي بدايكي حايدى
 اوزمان هنوز ارض وارضك طبقاتى موجود
 اولديغى ايجون كرمك بوزمانكى حالتند
 بزه انجنى فن كيميا معلومات و بربه يله بوز
 مشاهير حكما دن لاپلاسك كشفياتى
 اوزرينه فن كيميا دبره :
 مركز ارضك اليوم بوز طقسان بش
 يك درجه حرارته بونديغى قخبه
 كشفيات واضحه دن اولوب حالبو كه بو قدر
 حرارته كره ارض اوزرته بولنان معدنياتك
 ك فائيسى و لك زياده طباقيسى دخی تحمل
 ايدمه ارك اري به چكى و ايتبخر غاز حالته
 منقلب اوله چئنى بدبى و اشكاره .
 ايدى شوحالدين استدلالات اولنور كه
 كره ارض لك اول بكاره بر آتشك اطرافى
 شمديكى هوى نسيمى كى عظيم بوزارك
 احاطه اعتمندن عباردر .
 بولن صكره ته كيميا بزه كوسته بوزور كه
 بوجسم صلبى بجمه حالندن غاز حالته

بولك ايجون لى الرابحه كينخانه به يله
 كاني بوايه مامشيدم .
 انجنى فن چالديغى شى وطن فرزنداشلرجه
 بالكر بورد چدمه خدمت ايدم كينك اولوبوب
 بر ياندن شمديكى بزه مك كفايت اينديكى
 مرتبه خدمته ده و اماله بر ابر بروسى ايجون
 دها مكل خدمت ايدم بلك اوزره لك
 ساده بر شميه و واك ادا بر مشكلى حل
 اينكلارك بولنى ارامق بولق و مكن مرتبه
 توسيع اقتدار اينكله چالشمق اقصاى ام
 اولديغه مبنى بر مواله مسر و سؤال اوزرته
 كينخانه مده موجود اوليان كينك لازمه
 بالندارك كره خفته طبقات لارضك و بربدى
 معلوماته اوليله فن هيتبخه و بربلان
 معلوماتى و بالكيه سرد ايدلان محاكاتى
 و خصوصيه غالبه و لاپلاس و نوتون كى
 بعض مخبران حكما نك بر طاق استهاداتنى
 و ۱۷۳۶ سنه سنده بارس دارالفنونك سكر
 اون نفر ارباب فنونى مأمور ايدرك اجرا
 اينسردىكى تدقيق ائندن بزم بوجمزه تعلق
 ايدن خصوصى هب بر ارايه كتوروب
 بخدمه سائله جواب شافى و بوجهك قدير
 مابه پيدا ايلدم .
 ايدى فنى بوجمزه به بجهور ايلديكنندن
 طولانى سائله صورت مخصوصه ده تشكر
 ايدرم .
 شونى ده عرض و اينندن ككبرو
 طور ميهيم كه (كائنات) سرلو حسيه قله
 المقده بونديغى كينخانه تار يخك مقدمه سنده
 خاقه حاله دار و بربلان معلومات ايدلان
 محاكات باكش اولوبوب بالعكس بوجهه كى

فنون مكل بر كيمى كر و مكل بر اهل هيت
 و اهمل ربهودان و آل آخريه تشدير ماش
 اولديغى كى ارباب قلم يابندن ده بر صنف
 مخصوص آروپه انله (محرر) عنوانى
 و بربرك يارى بازغه يعنى فنوك جهت
 و صورت ترقياتى و طندا نلر به تبليغ اينكله
 مأمور ايدم مامشدر .
 واقعا اوزرته ده برفاچ محرر كوريله بوركه
 يارى بازورل .
 انجنى بو محرر لك الكه مسنى هنوز اوتوز
 باشنه و ارامش طاقندن اولدقلىرى
 بركره نظر انصافه الوبه ملكتمزه
 تخصصيل معارجمه ككور ببلان و برفاچ
 سنه نبرى شكات ايدلان مشكلات اينجنده
 اون بش اون التى باشلر به قدر رشديه
 مكنلر انده قلوب بعده لسائى و (اليوم
 محرر اولقناك موقوفه علمى كى بر شى
 اولق اوزره) بده اجنى لسائى تخصصيلى
 ايجون بش التى سنه نى دخی شوبله جه
 كورد كلر ينه و بولن يعنى چالشوب
 جبالهوب اكتساب ايلدكلرى بزه فنيده
 كند بربنجه دخی اعتماد حاصل ايدرك هيج
 اولر ايسه مطلقا كيمى بشى بجاوز ايلدكن
 صكره و طندا اشلر به خدمت ايجون قله
 صار ايلدقلىرى به مبنى شوصونى دخی مطالعه
 فو بونجه و باخصوص محرر ديبلان طاق
 طوبى طوبى برفاچ نفر دن عبارت اولدقلىرى
 جهتنله هر بى برفنى التزام ايدرك او فنه
 كسب اختصاص اينكله عدلىرى مساعد
 اولديغى و بيارين لك اول اديغى يعنى
 لسائى بلسان حالته فونق و هنوز كندى

تاريخ خصوصيه هم جواريك ينه
 كندى بونديغى به تعلق ايدن تاريخلر دن
 بشنه تاريخندن خبردار اوليان وطن
 فرزنداشلر به حالك تاريخ جموسى كوسته مك
 تحصيل اخلاقه مدار اولق ايجون رومالر
 و بياروزل زيب اينك و معارف ايجون فون
 موجوده اوزرته ترجمه و تاليفلر و بربازده
 وسعت و فصحى افكار ايجون محاسنات
 حكيمه ايله اشتغال و بولن صكره بربارانق
 دخی وطنك ترقيات ماديه و معنويه سنه
 مدار اولق اوزره غزته نخر بيله امرار
 اوقات اينك يعنى بوبله هر بى بشنه بر مسلك
 ديمك اولان مسلكك جمله سننده بربن
 خدمته بجهور بولق كى بر اركران دخی
 ميزان مطالعه و ملاحظه بوبولور ايسه
 علوم و فنوك هر شعبه سنجه اولان
 معلوماتلىرى تعميق و توسيع ايدم بيلك
 كند بربلى ايجون نه قدر كوج بر شى اولديغى
 كور بيلور و انصاف دخی باردم ايدر ايسه
 بوموازته اوزرته محرر معذور بولنور .
 ايشنه بوقبل محرر دن و خصوصيه
 بونك الكه اجزى بربنى دخی ب اولديغ
 جهتنله كند به خدمت اوله ورق نيين ايلديكم
 و ظايف (بازديغ شيلر دن دخی معلوم
 اوله چئنى وجهه) يك متنوع بونديغندن
 هر فنده و فنوك هر شمه سننده بالجهور به
 بزه كامله اوله ميه چئنى كى خاقه كره
 بخدمه دخی بالكر طبقات لارضك و بربدى
 معلوماته قاش و بيارين بوقاروكى سؤالى
 صور مش اولان ذواته جواب شافى و بربكه
 مستحضراتم كسابت ايدم ميه بى كى كى حتى

چوقق غازل دخی کره نسیمی اینجده داخل
و کره مد کوره قورور و کورت و کرج
وسا بر چوقق شیری دخی غاز حانده اولدی
شامل ایدی .

حتی شو انواع معدناتک غاز حانده
بوغاری دخی نه کندی فناترینه کوره
طبقه طبقه اولوب مثلا اک اشاغیده یعنی
کره به الیقین بر ارضاعده نیور و پلاتین
ویاقر کی معدنات بوغور و قورور متالیق
و قورور آفتالت و قورور صودیوم
و کوکورت و فوسفور کی شیردها خنیجه
اولدیغندن بر ادها وست طرفده بوغارده
طهران ایدر وهله صو کی دها قولای تخر
ایده بیله جک اولان جسمار جه سندن
بوغاروده کزبور ایدی . شو قدر وارکه
بونلر داتما لایخیرک برحاله فالسده قورورین
طبقه لیک انظام برینی محافظه ایده میوب
علی التوالی دوچار اولدی قوری شدید بورال
مناستبته طبقه ل برتیلور و برورینه قاراشور
و بوغورور ایدی .

ایشنه مسکنز بولان کره ارض بویله
بر طرفی مایع دیبکسک طرفی هنوز غازدن
عبارت برحاله نیجه عصر دوام ایلدکن
صکره مواد موجوده بالندریج ایندینه باشه
باشه جسم کره کی عادتا جبر کی بر صورتی
قویمسدر .

مع هنرا بالکز کره ک اطرافنی احاطه
ایدن عظیم وجسم کره غاز دکلدن که یز
الیوم اوززده ساکن اولدیغز قشری
تشکیل ایلشدر . بر ایدن ذکر اولان غاز
کره سندن پیدری ایشوب بروری اوززده

طرفلرینه قورندانم بوکر وسارته دخی
خط استوا ایلنده بولان مالکه کیدرک
اجرا ایند طری مساحت و حسابات اوزر نه
قطرک کرکی ککی باصلیدینی و خط
استوائک دخی کرکی ککی بوکسدلینی
انبات ایلگریله بوحال مطلقا کره ارضک
بیادیت حانده بر جسم مایع اولسندن ایلرو
کلدیگی اتفاق آرا یله قول اولشدر .

کره ارضک غاز حانندن بر متوال محرر
مایع حانده صورت تحوئی آرزینج کییا
و حکمت طبیعه بیلنلرک قولایقوله تصور
ایدلر . بر کره غازلدن هانکسک نقلت
اضافیدی جوق ایسه تکائف حانده اک
اول ایلرک اشاغی ایندجکی و دوشجه جکی
درکاردر . بوند یعنی نقلت اضافیدی
نسبتیه بر طاقم غازل تکائف ایندکن
صکره دها بر طاقم غازل هنوز حرارت
موجوده دن زیاده سیله متأثر اولدقارینه
مینی حالا غاز حانده قلوب هله ایوم
دهشتنی بوکرلر یز حس اینکسترین
مشاهده ایده ما مکده بولدیغز اونهایسز
دکرلر کاملاً بخار حانده و کره ارضی احاطه
ایدن و بر جوق بخاری و غازی حاوی
بولان مایع بقیه کره نسیمی اینجده اولدقوری
بیلیمدر .

اوز زمانک کره نسیمی مایع بشقه کره
نسیمی دیدک . اوت ایزر اوز زمانک هوای
نسیمی شمیدی هوای نسیمی کی بالکز آرزوت
و اوقسیرن و آسیدقار بویکدن عبارت
اولوب ماهیتری بر جوق معدنیاتدن
و خصوصیه طویراقدن عبارت دها بر

ماکینه یز انبات ایدر که مایع حانده بولان
بر جسم ارضک شمس اطرافنده کی دوری کی
بر دوری مبتلا اولور ایسه مطلقاً شکل یعنی
تشکیل ایدر . بونکله ثابت اولور که کره
ارض دیلان و هنوز مایع کی برحاله بولان
بلدیزک برنجی شکلی یعنی اولوب فقط
بمورطه قدر بوارقی یعنی دکل عادتا بر
دستگاه لرینده استعمال اولان میکمی بوارقی
برحاله فرض ایدر ایسه ک همان اکا قریب
بر شکل ایله متشکل ایدی .

لکن ارضک بالکز شمس اطرافنده
بر حرکتی اولوب برده کسندی محوری
اوززده کی حرکتی واردر .

ایمده یه ماکنه فنی یز کوزورنک
اوکنده اولهرق انبات ایدر که مایع حانده
بولان بر جسم ارضک حرکت محوری سی
کبی بر حرکتک تابع اولور ایسه او جسم بر متوال
محرر میکم شکلکده اینک ایکی قطبی یعنی
محورینک ایکی وجه تصادف ایدر جنجهری
یا مایع و خط استوائی یعنی نام اوزنه
یری بوکسلکه باشلاز . بوحاله کوره ثابت
اولور که کره ارض اشاغیده دخی کوریلدجکی
وجهله بالندریج مایع حانندن صلب حانده
کیرنجیه قدر قطبلر جهتدن باصلیه یاصلیه
و خط استوا جهتدن بوکسله بوکسله
عادتا بر کره و فقط ایکی قطب جهتی دها
باصلیجه بر کره شکلکده کیوش حتی حکیم
مشهور نوتونک و اندن صکره ۱۷۳۶
تار یغنده پارس دارالفنونی طرفندن مایع
ایدیلان موپه تویس و قساره رو وقاسوس
و لوییه و اویته نام ارباب فنک لایونیا

مطلب اولور ایسه محمد حانده جمعی
یک سکر بوزقات دها بیور . ایدی
بودخی انبات ایدر که کره ارضک بر متوال
محرر غازلنده کی جمعی شمیدی جمعی
یک سکر بوزقات دها بیور ایدی .
ایشنه کاشانه ایسته هر حاله بر قلمدن
عبارت عدد اولان ارض بویله آتش فشان
اولدیغی حانده جوسا به صحرایوب انجی
کره شمک جاذبه سی و ساثر اجرام موجوده
سماویه نیک شمعه معاویته در حال جوساده
کندیسه مخصوص فطله بی بالتعین مرکز
عالم اولان شمس اطرافنده و برانه باشلاشدر که
اوحاله ارض دخی ساثر اجرام سماویه کی
فنی هیئت قوانینه تابع اولدی .

غاز حانده منقب اولان بر جسمک مرکز
حرارتدن ماعدتاً تدیکه تکائف ایلدجکی
درکار اولوب بر ایدن مرکز به نیک
اطرافنی احاطه ایدن بر متوال محرر غاز
او آتشدن بالنا عدد سر نیکه تصادف
ایلدیکنده و دیگر طرفدن دخی شمس
اطرافنده دورانی اقتضایسجه آرائی آرائق
بعض جهات یارده و وارد بقیه مینی کیم
بلور قاق عصر ظرفنده کره غاز تکائف
باشلامش و بوحاله شمیدی جمعی یک
سکر بوز مثله باغ اولدیغی تخمین ایدلش
اولان جسم کره غاز بالندریج کوچولکده
بوز طوموشیدی .
کره ارضک بویله عادتاً بر جرم معنی
حانده اینک به شکل و صورتده بولسی لازم
کلدیجکی بک سهولته تخمین ایلشدر .
بلاقو نام حکیم کنفی اوززده فنی

اوله چغنى دليل مقامند، اتیان ایشلسدر .
 انجق فن كیبا موی ایهك بو فكر بنی اوله
 قولای قولای قبول ایدیلنكی منع انجكده
 وهله و بیلیم طومسون نام حكیمك قشر
 ارضه اوج بلك ایكى بوز کیلومترودن
 زیاد، قانلق و برسته جهور كهیا و فن
 بالاتفاق مخالف كوسترمكدهدر .
 امدی بز قشر ارضك قانلقی حقتده
 اك معتبر روایتسه اعتبار ایدیهك اولور
 ايسهك قشری اون ایكى بلك بوز کیلومترو
 قدر اولدیندن بو حسابجه قشره نسبتله
 قشر ایكى بوز الیده بقالور یعنی قشر ارض
 برسترو فرض اولور ايسه حرارت
 م كز به دن عبارت بولان جوف ارض
 ایكى بوز الی مترو قدر بولور . حتی
 بعض كسهلر بو حال نظرده كوزلیسه
 تصویر ایتمك ایچون دیرلر كه ارض بر
 پورتقاله وهمده اك انجه قبولی پورتقاله
 قیاس ایدیلور ايسه قشر ارض انجق
 پورتقال قبولی مثابه سنده قلوب پورتقال
 ایچى دخی حرارت م كز به نك حكیم ایلدیكى
 جهندر .

ایشنه بوسیت كوز اوكنه كتوریلور
 و برده، كره ارضی هر طرفدن احاطه
 ایش بولسان هوای نسیمك دخی روی
 ارضه، كوز ديكز تیدلایمك تاثيرات كلیدن
 خالی قالدیغى دوشونیلور ايسه شوزیم
 مسكز بولان كره ارضك انجه طیشسته
 كره مذكوره بی دهلك چوق بولنه بیهك
 قدر مواد مقتضیه باضا مایع موجود
 اولدیغى كور بولور . اكر بویه چكى وار

و خازجندن امانه اولنده ايسه نه كیفته
 اولدیغى دوشونشلسدر .
 انجق شوراستنه دقن اغلی كه كره
 ارضك بوكون كورمكده اولدیغى قشری
 حرارت م كز به دن بولان مایعانی تجروب
 توكده بیهك یعنی دهانزاده جسمات پیدا
 ایدیلنلستنه ارنق كفايت ایدیهك درجه به
 وارماشلسدر . ز برامدقین كهیاك بدیمی
 بر حسابله بولشلسدر كه قشر ارضك قانلقی
 الیوم فرق سكر کیلومترودن زیاد، دكلدر .
 شوله كه :

كره ارضك جهات منعدده سنده
 حفر ایدیلان واكتر بیسی بیسی بوز مترو قدر
 عقتسه واران معدن قوبولنده بر چوق
 نچر بهر ایله بولشلسدر كه ز رزمینه طوغری
 اوتوز اوج مترو ایلور ايسه سطح زمینه
 حرارت بدرجه آرتار . بو حساب اوزرینه
 قرق سكر الی کیلومترویه وارلیجه حرارت
 بلك بشوز بوز درجه بی تجاوز ایدیهك
 وحالبسو كه غرابت و بلاتین كنجی اك
 سخت معدنیات بوقدر حرارتیه طیبانه مویب
 مطلقا اری بهكشدن نهایت الی مترو دن
 اشاعیسی جسم صلیبى حالنده بولنه میه چغنى
 و مطلقا مایع حالنده قلاجی ودها اشاعیسی
 ايسه ارنق قیاس ونصوره محتاج بولدیغى
 اتفاق آرا ایله حكیم اولمشدر .

واقعا هو بكن نام انكیز حكیم بو
 حساب اوزرینه علاوه فكر ایدرك قشر
 ارضك قانلقی اوج بوز كز بوش کیلومترو
 قدر اولسنى در میان ایش و بونك ایچون
 دخی غرابتك دهه، چوق حرارتیه محصل

فاتر غافر بغلقده بولان مواد قشر مذكوری
 فصل تشكيل انجكده ايسه ديك طرفدن
 حرارت م كز به دن بولان وعظیم بر بحر محیطه
 نشیبی دخی آركور بولان آتش دوزخ نشان
 م كز بى انجند، قیناقده بولان مواد او بحر
 مدهسك عوجاقی و باخصوص بخار و غاز
 حالته كیرن مواد معدنیه نك تضيقاتی ایله
 هنوز انجه وضعیف بر حاله، بولان قشر
 ارضی اوتهدن بریدن بزوب برطاق معادن
 و بالخصوص غرابت دیلان خارابی حاوی
 بولان مایعاتی روی زمینه بارار بولور دن
 بولش بولش برطاق طغاردخی تشكيل ایدر
 ایدی .

كلیات معدنی و خواجه اوله، كی
 فن طبقات الارض بخشى یازدیغ زمان
 مأخذ اتخاذ ایش اولدیغ طبقات الارض
 كتابلری رهنوال محمدر ایچى صورته یعنی
 آتش م كز به دن خروج ایله بیلان مایعانه
 پك ز یاد، اهمیت و بر مشر و الیوم قشر ارضی
 بوقدر قانلاقش اولدیغى حالده یسار
 طاغلدن حالا برطاق مواد مایعنهك خروج
 ایشى قضیستى بویه به برهان اولورق
 اتیان انشلسدر .

بو حاله كوره بز قبول ایدیهك كز كه قشر
 ارض اوست طرفدن هوای نسیمى كی
 كره ارضی احاطه ایدن غازلر كالتكاف
 باشمیه و ایچ طرفدن دخی آتش م كز به دن
 خروج ایدن موادك بایلیسى و قشر ك انج
 بوزودن دخی دانا قشره علاوه ایشى ایله
 بالشكل كیت كیده صوغوبوب و طونوب
 نهایت اولدیغى بولشلسدر كه ارنق بلوطلر

انجند، بخار حالنده بولان صور دخی شكائنه
 باشلا بوق و یسار برن بلوطلر بولورى ضبط
 ایدیهك رك بولور زولی عصرى حلول
 ایشلسدر .
 شوراستى دخی نظر دقتدن اوزاق
 طومیدلم كه روی زمینه ایلک ایگان بولور
 شمى كورمكده اولدیغى بولورله مقنس
 اولوب عادتا قانار برصودن عبارت ایدی .
 حتی ارض عادتا صوغوبوب نصب آتش
 اولدیغى زمان بیهك بیهك فرغین بر كوله كی
 بر حاله، بولسیه بولورلر بر ایدن یاغار
 و در حال بیهك بخاره منقلب اولوب چیه بیلدیكى
 ارتفاعه قدر چیقار و ایدیهك چیه چیه بیهك
 سرن جملری بولوبده، تكافق ایدنجه تكرار
 بخاره منقلب اولوق و تكرار باغق و هم جری
 بودورى اجرا اتمك ایچون بیهك بولور حالنده
 زول ایدر ایدی .

ایشنه بولن صكره بر بوزنده غایت
 كنیس و فقط عقی غایت آركوزر پسادا
 اولغه باشلامش و نباتات و حیوانات دخی
 كرك خواجه اولك طبقات الارض بخشى
 و بر ديكی تفصیلات و كرك لاشات مقدمه سنده
 ابراد ایدیلان محلكات مویچنجه پسدردی
 و صر، سیهله ظهوره باشلابوب نهایت كره
 شو كور ديكز درجه بی بولمشدر .

كره ارض هنوز قیاتی ترك انجوب بالندرج
 حالا بیومكدهدر . حتی بزم سائلیمز دخی
 مطلقا بوجهتدن موازنه نك غیب اولدیغى
 كوردر ك ارضك حرارت م كز به سنده
 اولان مواد فصل بزوب توكده كی

اوراده کرن برابگی بلوک عسا کر شاهانه
 براخشام اوستی عادتاً اورطه لنی قرانلی
 یاصحق وزره اکین اوزاقدن بر میون سوروسی
 کوردر بر دینه سور بک میوندن مر کب
 اولدیغنی اسکلمیه میرق عرب ظنیله
 اوزرلینه آتش اجراسله هجوم ایدرل
 برده تقریب ایدجه کینه طمع اولدقدن
 بشقه اور بلان میونلرک لشاری صاغ فانلر
 طرفدن سورو بهرک فاجیرلدیغنی دخی
 کوردر .
 وکذا صحیح اولدیق زوایت ایدرلر که
 برحمله بر میونه قندق و پرو به تخف تخف
 بدیکتی سول ایدرلر اکین جن فکری نالک بریسی
 صورت مخصوصده قندنیگ ایچی چقار
 و برینه دیری بر آری وضع ادرک هر نصل
 بلدی ایسه بالی اولدیغنی برحاله قیابوب
 میونه و بر میون قندنیگ اغزیسه الوب
 قیرنجیه آری میونک دینی صوفار میون
 جز زردار فلان ایدر اسی برمدت کچک کنن
 صکره به قندق و برلر میون قندنیگ الله
 النجه در عقب صالار و قولاغنه کتوروب
 دیکلرده اولدیجه قیوب ییر .

بوقبیلدن اولدیق فقط دهده موقوف
 اولق اوزره که ایجابی حالده کی وسواریسی
 اولان قبودان دخی خبر و بر بله یله چکی
 جهته - دوتای همایوندن کینک برنه
 برده میون وار امیش برکون قبودانک کلام
 قدیمی چالیبور کی کی خری به فاشیشیلور
 نهایت کوکرده و میونک داتما و طور دینی
 بوکلش خلاطک الشده بولسور ولو که
 بنده سی طرفدن یاپیش اوسون سرف

«میونلرک اکثریسی قابل تربیه اولدیغنی
 بخر بالدن اولدیغنی شون بولده تربیه
 اولورلر بول کیدرلر کی شبلرک تخر برینه
 لزوم قالیوب ایچی حال وحشته طماغ
 ولور ماللرده حیرت افزای عقول اولدیغنی
 بعضی حاللری مشاهده اولدیغنی برونجه آتی
 تخر برینه لزوم کوریشدر . شوله که
 میونلر شریمن زبانه سرفته مائل
 بولندقلر بچون باغ و باغچه لده اوزوم و میوه
 چالدرقلری بو عاک موقلری طرفدن بولدیجه
 روایت اولسور که خرسارده کیده چکلری
 زمان بچون براره به کله رلک و ایچلرندن
 امین اولدقلری بر اختیارینی نهایت بر قدرق
 برصره اوزره دیزیلوب محل مطلوبه واصل
 اولدقدنه عادتاً ایچرویه آویچی طاعیلور
 کی بر قاجی میورلی طوبیلوب دیکرلرینه
 و بررک السمن اله اختیاره قدر طاشورلر
 بولشاده بکچی و باهر قنقی برانسانک و رودینی
 خبر و برمک ایچون کون کورمش ایسندن
 اکلارلرینی بیغنی قره قول کی بوکسک
 الحاج و دیوارلر چیتاروب اطراف کوزندیرلر
 قره قولر شاید برانسانک و رودینی کوردرسه
 بر ایصاق اله ارقداشالرینه خبر و بروب
 در حال هر بری بر طرفه قاجر ، اشته عیالک
 و بریدی معلومات بولدن عبارت ایسه ده
 بو معلوماتی کوروبده کتابه درج ایدرلر کی
 میونلرک عیالک حلالرینی کوروب
 نقل ایدرلر دخی بک چوقدر .

ازجه لکینه بندن کلان بر ذات
 طرفدن میونلر قره قولر طاش آدقلرینی
 ایشتیرلر بندن بشقه شونی دخی دیکله دمکه

ایسه همان برومکه اوسون
 (انتها)

حیواناتک حسی

حتمده کرم بک مطالعه مخصوصه سی
 بکا قالورسه مادینی ایچی بر دجه به قدر
 تدریج ایده یلور .
 بن بومطالعه به حصر فکر ایده چک
 اولدسم ، خوزر یلکله وصف اولوش
 بر شاه سبای ، فاله یله لزوم .
 ظن ایدرم که اکر بک ارسلانی
 اساس اتخا ایدینی ارسلانک هر کجه
 معلوم اولان وحشت و جراتند مینی اولوب
 افکاری دخی ، بن ک وحشی و حیوانده
 حسی و وهیک وجودینی اثبات ایدرم
 ماعداسنده بولبول بولنه جفته هر کس
 قائل اولور ، دن عبارندر .
 نه فاندسی وار که قفسده تربیه اولوش
 بر ارسلانک حالنی تخر بر آفاده نقدرم کنن
 ایسه - حال مذکور کورن بر قاج کسه
 مستتاً طولندیغنی حاله - بخت تفهیم
 اولقدن متمتعدرده یلورم .

چونکه طفا ریحی اوقوبه جفتک قسم
 اصغری استانبول و با اور و پاده ارسلانی
 قفسده کورنلر ایسه قسم اعظمی ارسلانک
 ریختی یله کور میوب بالکراسم و وصفیه
 نه درلو حیوان اولدیغنی براده به قدر اکلاره
 یاپیش ذواتدن عیال اولدیغنی قارینک
 الکجوعی ماده مذکور خیلان توعدن
 اولق اوزره اوقوبه جفتی وارد خاطر اولور

موادندندر .
 اکرچه بو باده غده بومطالعهده بولنقلم
 لازم کلسه حیوانات لفظانک بیهن فیه
 قدر یعنی اکیچک کوندن لیبوکنه قدر
 شمولی اولدیغنی اکر بک الیزام
 اندیگی « اوقاجی بوجک حیوانات ،
 قنقلرینی راقورمه حیوان دکلی استر
 بولک استر کچوک اوسون هر کسک اکلاره
 یله چکی وجهه با اجد مدحت اقدنک
 حیواناتده افکار جمعیت ، سرلوحه لی
 بندی مندر جانندن اولان « قرنجدارک
 حاللرینی ، اشارتله اسکنتا ایدرم .
 و یاخود عامدنک کوروب و جزئی ردقنه
 صورت حاللرینه واقف اوله یلدیگی
 خصوصیه کندورلنده « انسان کی ،
 دنله چک قدر حس بولدیغنی ذات معلومک
 دلانیهله مثبت اولدیغنی ایچون میونلرک
 حاللرندن بخت ایدرم .

اوق انسانک ذهنی هر شیدن خالی
 اولسی محال و هر کس خاطر یسه کلانی
 - دکل نعر یض طرفیه مجرد - میدانه
 قویق خصوصنده مختار اولدیغنه مینی
 بخت اتک مراد ایدرمه - قارین کرامک
 قرانسه نزلرینه وقوع بولان خطیام
 افکار خطا بولشالرینه مظهر اولور ایدرله
 افکار عاجزانه می شو و وجهه عرض
 و بیان البرم که
 « تاریخ طبیعی ، دینلان عیالک
 بر قسمی اولان « علم حیوانات ، لک اولکی
 بخت میونلر اوزرینه اولوب علمجه لازم
 کلان حال واحوالرینی بارزدقدن صکر دیر که

مونسه کی طولاشده فلانند فیک بری هرکون
 بززی دکانک اوسندن کچر و برکده کانه
 ایچنه خرطونی صوقوب بوقلار ایش
 پرکون ینه بوحاک اجراسنده اکن هرته
 سببه منی ایسه دکانچی فیک خرطونه
 برچوال دوزپایینجه فیل سستی چیتار موب
 کیدر . شهرک طیشار ایسته . موجود
 برککولدن اوج درت وار بیلک صوبی
 بوندقدن صکره کلوب تزیینک دکانه
 بوشالدهرق بالجه اشایی بطاقی صوابله
 ملع ایدر .
 فیلده اودرجه حس اولقدنر انتظام اله
 نغشه میل وارددر که حالا هیچ برخلده رفیل
 لاشه سی کورلاشدنر .
 وفات ایدن رفیلی اوقدا اظری ال رکیله
 قالدیروب محل مخصوص اتخا ایدنکلی
 مغاره دقن ایدنر ایچلرندن مسن واختیار
 وخسته اولتلیربی مغاره کوزوب
 بالواسطه انتعاشلر ینه حصر همت ایدرلر
 وهلم جرا نظر حیره چار به جق پک چوق
 حالری مشاهده اولتور .
 آریدن بحث ایدردم . شونک ایچون که
 آریلر بر بیک قوماندسته اطاعته هر بر
 امورد و خصوصلری ایغا ایدرلر . آریلرک
 عبرت بخش اوله جق پک بویک اثری حکمت
 متعلق مواددن عبارت اولوب صد بیزک
 خارجنده اولدیفندن مهندس و معماری
 حیرته راقه جق درجه ده اشکال هندسیه
 اوزره یاباش اولان کوجلرندن بحث ایدم
 استیابنلر بوکا دار قله انمش پک چوق آثار
 بوندیفندن مراجعت ایده یلورلر .

ارتق مومونلار بی تصور یوتورلری
 اوقده اصل ایسه کلهلم . بالاده بالکر
 ایده بجم برحاکه ایچون زوی اولدیفندن
 تعبیری کیمش ایدی . بوندن غلبه برحاکه ده
 بولنه جقم اکلاشلور . حالبوکه تم بوتالو
 موادنی تحاکه به حدم اولدیفنی بیلدیکدن
 نصلسه قاله امش اولدیغیم و محاکه و لفظی
 برافورمده ینه عادتاً افکاری بیان ایدرجم
 دهره ک سوزنی براردها اوزانغی مناسب
 کوردم .
 طوغریسی حیواننده حسک وچودینی
 مبدانه قویبق ایچون کرم بکالتزانی و جهله
 حیوانک بویکی کچوکنی اره مزدم چونکه
 حسک انلره وچودی چلاری نسبتده
 اولدیفنی ییلیمه چک برشی دکلدر .
 شاید اراقلمق لازم کلوبده ک بویکی نظر
 مطالعه به اله جق اولسه م شمدیکی حالده
 ال بویک ییلیمک فیلدن باشلاردم . چونکه
 علم حیوانات مؤلفلر بیک اتفاق اوزره انتظام
 ایله تعین ایدرلر که زیاده حسلی حیوان فیل
 و میمونک عریجه نسناس و فرانسزجه
 اورانغونان دیلان قمبرله آری و فرجه لدر
 کچو کندن بحث ایدرجم اولشم بابوقاروده
 دیدیکم کی . حیوانانده افکار جمیت ،
 سرلوحلی بنسندک مندرجانسندن اولان
 و قریجه لک حالنی ، اشارتله کچر دم و یا خود
 آریلردن بحث ایدردم .
 فیلدن باشلاردم . زیرا که فیلک
 حسی علما مشدر هندستانه سیاحت
 ایدنلردن نقل بیان اولتور که فیلر هندستان
 شهرلر بیک سوقاقلزده عادتاً حیوانات

هرکسک ایشدیرکی میمون خرشنلی
 کیغنی - وساره موجود اولدیفندن بن
 بالکر ایدرجم برحاکه به لزومی اولتلیربی
 بالانتخاب یازدم .
 مع مافیه الک زیاده شالان استغراب
 وعادتاً انسانلر بعضیلرند کورلیان برحالی
 کندی کوزمه کوردیکدن یازمقلندن
 بر دلو وار کچه م . بن میمونک بوقدر حالری
 ایشدیروب و بعضیلرینی کوردیکدن هرته
 زمان بر میمون کورسم نظر دقتی اولطرفه
 حصر ایدرم .
 حتی کچیلره احبابدن برینه کیش ایدمکه
 الکنجه سی اولان میونه معاً الکنمکه باشلدیق
 ده از زیاده الکنک ایچون قیونک اوکنه
 چیمغه قرار بویک بوقرار و بنده کی مرافق
 اوزر بنه قویه چیتوق سوقاق مادامه لک
 عمری اولتی حسیله سوری سوری قالمیا
 کچمکه ایدی . احباب اوشاغی واسطه سببه
 میونه درلو درلو او بولر اجرا ایدر بویک
 کچانلرک نظر دقتلرینی جلب ایدرردی .
 مار بندن برطاق مادام میونک ایشدیرکی
 مسخره قلزندن خوشلوب سیر ایتک اوزره
 طور دبلر اولاده میون ایشدیرکی شاقبلناقلری
 بر اقوب مادامه راقغه باشلادی باقدی
 باقدیه ایچلرندن ال کوزلیک یانته کیده رک
 اتکنده صارلرینی و عرض محبت کی برطاق
 حالده بوندقدن صکره اوموز ینه چیتوب
 بوسد چین اولدیغی کوردم .
 صفت بوسوزمده مبالغه کورلرلر
 سوبلدیکم میون حالا موجود اولدیفندن
 ایجاب ایدرسه اثبات اولتدیلور .

میونه استاد ایدلر بکندن قیونان طرفندن
 میونه اوجه رطیاتی آیلور ایشی کونی
 قیونانک بزه کیه سی چالهرق اوزر سیرک
 تیغسنه چیتار کیه سی اجوب ایچندن
 یارلری برر برر چاره رقی و قیونانه کوسه و رک
 دکره آثار . برامان شونی دهره ک سزندن
 ایدر ب کیه سی الفه چالسنورل . میون
 اغانکدن بشقه یارلری کوسه کوسه
 دکره آتقدن کورقالز . نهایت طاقنه ک
 بری اوزر جق کی رتقی کله نشان الوب
 میونی فورقده رقی اشاغی ایدر بر . ینه
 بو میون کی طاقنه سی طرفندن ایدلان
 هر حرکاته و خصوصیه اله ام رسیده ده
 ایلان طویلرک صورت انداخته بک بویک
 راهیتله دقت ایدر مش . برام کولزنده که
 طویلرک طولو بوندیغی برکون وقسنر
 برطوب آیلور . بقار شتقدنر کیدر .
 اوقه بری به دیرکن آیلان طویله بقارلر
 تاقالبه سی اوزرنده بقاو بولور بونی کم
 یادی دیو اریوب طویلرکن طویلک وکنده
 و صواجنده میونک ایشی و بعض اعضا لری
 کوردکلرندن طویلک ایشی میون طرفندن
 اولدیغنه حکم ایدرلر و ک قوی توجیه اولتی
 اوزره اولدیرمی میونک ایشدیرکی اعتنا اولر ینه
 غایب قالدیه قوی قویقدن صکره ایچروده
 نه اولور دبه طویلک اغزندن باقش اولدیلر
 دیرلر .
 بو وظلوه ها پک چوق شبرمشاهده
 اولمشدر که بن العوام مسائل متعارفه حکمت
 کوش اولان - چالانی مادسی بال
 فقره سی - بوندن بش اوزر سسته اول

بن ايکسي اور تاسي اولان ميونلري اساس
 اتخاذ ايسدېم ايجون بو تار يده انلرک حال
 و شانلر يني يازم بوراده او يازديغ شيلري
 کشف و اوضاخ انک اسيرتم شوله چه
 و ادي يانه کور و و درمکه ...
 ميونلر حقه علم حيواناتک و ريديکي
 معلومات الله مذکور فذوق مادمسي جلب
 منفعت دفع مضرت ، ي عين حوادث لوزدن
 نقل الله يازديغ لاشنه فاجرمق کيفتي
 « غيرت نوعيه ، بي کيله وقوعي تخريز
 اينديکم سرف خصوص « اخذ انتقام ،
 الکوزول مادامه صار بلوب او بوشي
 « عشق و محبت ، ي ابا ايدر .

قرض ايد ، لکه « جلب منفعت دفع
 مضرت ، « غيرت نوعيه ، « اخذ انتقام ،
 حاصلاري طبع بهيبتک الک صوک درجه ده
 اولان قابليتدن اولسون « عشق و محبت ،
 کيفتي ارق و قابليتک بيک فان مافوقده
 بر فوق اثری اولق اقتضا ايلديکي و بونلاو
 موادک اجرامی حسک وجوديني مستلزم
 بولنديني جهته البته ميونلر ده حس و ار در
 بوحالده باناسيه اراجتي حالتدن بحث
 اينديکم قيلده و مدحت اقدنک يازديغدن
 اکلا شلد يني اوزره فرج يازده و آر برده
 دخی حسک بولمنی لازم کلور جزئی دفته
 نظر اولنديني حالده کيدده کک و رکده
 فورده فوشده ، تلکيده ارسالده يله
 حس کور بلور .

مادامک تعداد اولانلر افراد ميونلرند
 و مادامک حسک وجودی افراد حيوانک
 يزسم اعظمده ، تحقيق ايلور هر حالده

کافه حيواناتده حس و ورم موجود در
 (وقت)
 کراهه خرده بين الله بنظر
 غالباً سر لوحه راز غر بجه و شدي .
 نه شهبه ؟ مجنون غمخيز دخی ذاتاً بک
 غريب .
 اما ديله چک که کره ارض عقاله حيرت
 و بز و جسمانيه برابر اجسام خرده بينه دن
 بز جسم عدد اولنده بلور ي که بوکا خرده بين
 الله نظر ايدلم ؟
 ماشاء الله ! روي ارضده پيره نک کوزي

و سوري سينک خرطوي وساير بوکي
 فوجه فوجه اجسامی اجسام خرده بينه دن
 عدد الله عرض و عميق تدقيق ايلچور ي ؟
 بولنر کره ارضک وسعت و جسمانيه نسبتله
 نصل که اجسام خرده بينه دن عدد اولنور
 ايسد اوته طرفده ديگر بر عام و ار در که او عام
 ايجنده دخی کره مذکور ايجی خرده بين
 الله کور يله چک بز جسمانيه قالور .
 نهدر ؟ نهدر ؟ دنيا ده
 نصوره صيغده مدمتمن شو جسم ناچيز
 لا خلا ولا ولا يني دخی محيط اولان جويي نه يه
 ايجنده نه قسدر بر طوقار ؟ ماهيتي نهدن
 عبارت قالور ؟

ايمدی هيبت کائاتی حاظه واستيعاب
 ايدن جو فسجده موجود فرض ايد چکر
 بزات عالم مذکورده سبر و سياحت ايدر
 اکر بز کره تصادف ايد چک اولسه
 بوني بر خود دانه سي قدر يله بولمه چني

شبهه سزدر .
 ذاتاً ارادتيغ حيرت دکلي ؟ هادي
 فرض ايدلم که بوله بزات بر منزل محمر
 سبر و سياحتي اثباسنده کره ارضه تصادف
 الينسون ده بولک نهدن عبارت اولديني
 مرق ايدرک الله بولنان و کنديسته لايق
 و مخصوص اولان خرده بين الله تدقيق
 و تماشاها باشلاسون .
 خلياک کنش ي اولدي نه اولدي ؟
 نه قدر اولسه عز ي اخدي محيلا نندن ده
 کنش دکلدر . هيج اولز ايسد اساسي
 فته مطا بقدر .
 شوخباي بزه حيرت و بزه چک بر صورته
 دوکک ايجون فرض ايجلر که شخص
 مفروض کره اوزرنده بولنان و جسمانيه
 ايجی بر وهمدن عبارت قالان انسانلرک
 سسلار يني ايشيدير سويلد کلر يني اکلار
 و حتی انبساط لرنده کي تبسملر يني و غضب
 حالنده کي آثار حد ثلر يني دخی کورر
 ايش . شوق ده حسابدن خارج طوقيلم که
 هيبت کائاتک عريمه نسبتله سکده ارضک
 عجز ي دخی کوچوله کوچوله غادنا رفاچ
 ثابته به قدر اينه چکندن الله کي مفروض
 الله کره مزمري تدقيق و تماشا ايدن مدققک
 بونديقي کنديسته کوره رفاچ ساعت
 دوام ايش ايسه طبيعت ارضه نسبتله
 رفاچ عصر مدت دوام ايش اولور .
 اکر دنيا مرک کندي عيرک چانمرک
 بولنمه مرک حاصلی ماهيترک نهدن عبارت
 بولنديني اکلا بوب عبرت الیق ايسد ايسه ک
 بر سوال محمر شخص مفروضک صورت

تماشا سنده دقت انکملرک لازم کلور .
 سالف الذکر شخصک بونديقي ميانده
 مثلاً بنفود قدر فرض اينديکي کره ارضک
 ارق نه قدر وسعی اولسي نصوره محتاج
 بولنان بحر محيطک کک نارنده اوتوران
 و وجودی نسبت ايله چک اولسه هيولادن
 عبارت قالان رفاچرک دکره حيران حيران
 تکران اولديني ائنده « اي بحر ي پايان !
 سنک قلو به دهشت و برن شو عظيمک
 بکا دهشت دکل حيرت و برن . جسم
 يي نه يه کي تشکيل ايدن ماهي قطره قطر
 ايوه چق اولسه نه قدر مليار قطر به بالغ
 اولور و بونک عدد يني عالده هانکي محاسب
 حساب ايد بلور ؟ بولو حيرت
 آميز اشعار يني دکليوبده دنبا سنک حالته
 بحر محيطک وسعته ورده شاعرک قالنه
 قيافته با قلوب محترانه و مستهز يانه
 کولور يرمي کي تحف شيردخي و ارايسه ده
 بولنر دن دهانخي و دهانخر يني اولديني
 ايجون اثری زک الله ديگر يته حصر نظر
 اهميت ايدرز .

از جمله زم مدقق مفروض و بنفود قدر
 کره اوزرنده براسکندر کير کورر که فليده دن
 قاقوب هندستانه قدر راست کلديکي
 خلقی اوروب قيرش و باطله ممالکي قخله
 « جهانيکيم ، دعوا سنده دنه کله بار کال عظمت
 و جلادته اعتبارا نفسی مرتبه ر يوشده
 بولنه باشلاش اوروب ايجی بونک قخله
 جهانيکيرک دعوا سنده دوشيد يکي اولکا بر
 نقطه دن و جلادته عالي تنزه و ورم طن
 اينديکي عظمت و اجلال دخی زتابه دکل

فریم بحار سنک وقوی منج اولاری فرانسه اله روسیه میانه جریان این نخاره رسیده دن ۱۸۵۳ سندهی کانون نایک بکری طقوزی تاریخیه فرانسه امپراطوریک روسیه کوندردیکی نامه درکه مختبرات رسیدتک الک مسکرسه اولوب اندن صکره دول متفق اله روسیه میانه حربه اعلان ایلسدر .
 ذات امپراطوریه باب عالی بنشده تمدت ایدن اختلافات در جدرده کسب جسامت ایتمسدر که فرانسه دولتک شو مسمله ده وقوعه کلان مداخله سنی واوروپاک رفاه اساسیته خلل وریه چک اولان مختاطراتی بر طرف ایتمک ایچون کوره یلدیکم اسباب وسائلی طوغریدن طوغری به طرف امپراطوریلر ندرتغریف وایضاح ایتمکلی فریضه زتمدن عد ایدرم . دولتمله انگلزه دولتمه ذات امپراطوریلرینک بودفعه اعطا ایتمدیکی مذکرده کویا ایکی دولتلر باریت مصحفند، ایتمدی ایلمکلی اصول تضحیه تصعب مسمله به سبب مستهل اولش اولدیغی ادعاسته قالمشسدر حالبوکه بالعکس کئندو مطالعه مه کوره مملکتینک ضبط واستیلاسی اتی بردن بره مذاکرات دایره سندن چبقاروب ساحه وقوعاته نقل ایتمش اولسه ایدی مسئله مذکورده مسائل عادی حکمنده قاورایدی . بوجه اله عسکر امپراطوریلری افلاقه دخول ایتمکدنصکره نه بزیر استیلا کبیشده حربه نظریله باقلمسنی باب عالی به ابرام

بر صورتله امرار ایدیوروز ؟
 انسالترک هیئت مجموعه سی طوبلانسه کائمانه نسیبله بنه لاشی قیلیدن عد اولانه چینی درکارا ایکن نصل اوله بیلور که ایچلرندن بر صنف خلق دیکر لرنه بر تفوق داعیه سته قالمشقی ایچون کئندیسته حق وصلاحیت بیلور ؟
 بکناششنگ دیدیکی کبی جمله من بر قاورومانی خلق ایکن شوحالده بولور ایسدرک بوز بیزی هوایه چورروب اجرام فلکیه فی تماشا ایده بیلکدن حیا ایتملر بز . انلرزه نسیبله اولقدر عظیم وجسم وحرکات وسکنا تازی بزم حرکات وسکنا تازی نسیبله پک اهم واعظم ایکن بنه بر قانون لایغیه توفیق حرکتدن کبرو طورمه قیلرینی کوره رک کئندیرک بز ناره اختلاف ایچنده قاوروب کئمکه اولدیغی بک ناسف ایتملر .
 ایتمشه کره ارضه مفروضوله بر نظر ایدر و بونی نظریه مه کوجولدر ایسدرک حالری عمومیت اوزره بار و به تکمیل قصورلری بزی و مقتضای خلقیمزه لایق اولیان حال وحرکتلری بزی بک نظرد کورمش اولور ایسک . لکن چه فائده که بز دکل کره ارضه حتی کندی وجودیمزه بیه اوقدر جسامت اوقدر اهیت وریوروز که عالمده بزین بیوک کیمسه اولدیغی دنیا وماقیمایه بز منصرف اولدیغی دعوا ایدیوروز .
 هیهات

۹۰

غالب اولساری لازم کلسه انلرک دخی دیکر لرنی بونه هله انهام جزا اله مجازات ایده چکلری درکار بولمشدر .
 بو تماشاچی بر فرض وخیلیامن عبارت بله مش ایسک . عیبا بو خیلیمزه وجود ویرسه ک خطای ایتمش اولور ؟ هیئت عمومیه عالم ایچنده وجود معویسی اولقدر عظیم اوقدر جسم بر ذات بو قیدر که بزم کرمز انک قوه مبصره سته مقابل بر نخود قدر قالمسونده بزم هر حالری تماشا ایسون ؟
 بو وجودی فرض ایتمک لازم دکل . او ذاتا موجوددر . حتی او وجودک جسامت وعظمتی نسبت ایده چک اولسه ق دکل کره ارض کره شمس بیه عندیمه بر نقطه دن عبارت قاور . نصل قالمسون که کئندیسنی لاخللا ولاملابی آووچی ایچنه ایتملر .
 بزایسه هولابی وجود بزمک مساعدده ایده بیلدیکی عرفان وانضامزه او وجودک عظمت حقیقیه سنی تقدیره چالشمقده واکا مقابل کئندیرنه مرثیه قالدیغی استخراج ایده بیلک دعوا سندن بز . اوله ایسه حیا ایتمکسز بزم کئندیمزه او هیستی نصل وری بیلوروز که دنیا به نصرف داعیه سته قالمشوب وکدی بکری تخت قهر مظلومیمزه صوقوب حالکانه بیماقم ایستوروز ؟ شو فرانسزد رشو انکلر در شو موسسه وودر بو فلاجیجا آیلند شو فلاجیجه دنه تبعیت ایدیوروز دبه درت بچق نایسندن عبارت بولنان عمری شامزیمه هج بروجه اله لایق واهمه چق

بر کئدن عبارت اولدیغندن مدقق شو مینی منی عظمتنه او چتی بیی اجلاننه مغرور اولان اسکندرک بوزنه باقار باقارده . شامش قاور .
 حالبوکه بو دعوی عظمت بو ادعای اجلال یالکر بر اسکندره دخی مخصوص اولوب کئندیسنی ککی ده ایچیه ایچیه اسکندر ذاتا جزو لایغی قیلندن بولنان کره ارضی جزو بالقسیم هر قسمک حدونی اوزرنده محافظه وطن غیرتله انسان دیلان موهوم وجودک وهمه دخی صغیمه چق اولان قانلرینی دوکدری وهیئت مجموعیسی بر وطن اولغیه بیه مستند بولغان کرمی پلنرندیه تقسیم ایوب ایوبند . بتوره ماملری ده ازابده استغراب اولندجی بر حالدر .
 باشخص مفروض مدقق شوکانه دبه بیلور که نخود قدر کرمک بر جهنم کئنده اوج بش نفس ومدنیت وانسانینک منافع مخصوصه سته مخالف حال و حرکت جزات ایتملر . دو بالاعدام کویا مجازات ایدرر حالبوکه طرح جزا ایتمک کئندیری اویله بر قیاحنه جزات ایتمش اولدقاری حالده بر قیاحنه نایه صکره دست معنی اجل انلری دخی بد بو جزای اعدام اله مجازات ایلمه الک غریبی شوراسی که انهام واعدامک اصل وجهی متهلرک دخی کاکر کوی او کئسدرک بای ایده سدیکی نخود قدر کرمک نقطه قدر بریزده کئندیری حکم ایتمک قضیه سندن عبارت اولوب محضا منلوب اولدقاریچون بر مشوال محمد نعت الشبه کرمش واکر

غیر موقوفه اولمی، زیرا عثمانلارک روسیه اراضیسنه مهمات حربیه نقلی مراد ایشلمی یوخسه ایتمیشلمی بونک جنجه طوقوربری اولوب واقع مال شو بله درک دولتمله صلوزده بولسان ویر عثمانلو ایتمیشده انکر انداز ارام اولان سفاتی عثمانی روسیه قایتولری اورشلر و حرب تعرضه ابدار اولمده حقیقه تأمینات ویریشکن ویزم دوغشار قیئنده، ایکن سفاتی مذکورینی تلف ایشلردر، بوجهنه شو خصوصده سکنه لمان پویشتمهز دکل عسکر بجه ناموسمردر، سنوبده آیلان طویلر فرانسه وانگله ده شان و شهرت ملیه نه دعک اولدیتنی بیلنرک قایینه عکس انداز امف و ککدر اولدی و جهله سی بر اغزینر طویلر بیزک کلدری بیلدیگی محلهده یز مقتدر بیزه ریات انگلیز دیو باقر دیلر بونک اوزر بجه قوه دکره کبرمک و اولشلر کیفینک تکراری اجباری تقدیرنده دخی قوتله منع اتمک اوزره دوغالریزه امر ویرلدی و روسیه دولته بر قطعه مذکوره مشترک ارسالیله عثمانلورک روسیه سواحلی اورملری اکره منع ایدجک ایسه کده کندو ملکلر نه اردولریه کوندره جکری زخیر و مهماتی محافظه ایدجکری بیلدی بونک و روسیه دوغاشنده ایسه قوه دکره کنت و کدار ایتکلکی منع ایتمن ایله اتی بر بشفه رادهه طوقتمز، سبب ممالک دولتمله ناک مضبوط اولان اراضیسنه قارشولوق اوله بجه جک و امل و تخنی اولشور بر مبارزه به مدار اولوب، اتفاق و مصالحتی

سهیل ایدیه بجه جک بر رهتی انانی حربده در دست اتمک اهم و الزم اولمی کیفینی ایدی اشته وقوتلک صورت معاقبه حقیقیه سی بودر و بودر چه به کلدک کنصلر کیه یار موافقت قطعیتی و یاخود مقرر صورتله بر بوششلقی سر بعا شیخ اوله جتی بدیدر، ذات ایدر طوقوربری اوروپا تک اساسیتی حقیقه همت و التزام بیزه نجه نیجه دلیلار اعطا ایتمش و عدم انتظام افکاری علیهته اولان نفوس و تأثیرات خیر به لریله زماه حالری حصوله اولقدر صرف معانیت قویها ایشدر که تکلیف اولان ایکن شتقک قیئتی اختیاره قرار ویره جکری بری بیان ایدم، اگر ذات ایدر طوقوربری بتم قدر بر نتیجه صلیبه املنده ایسه نه دیلر بر مئار که عقد و امضا اولمقدن و مصطلک بینه ججاری مذاکره قلیه سنه کبرسی و حرب و حرکات خصمانه توقیف قلمقدن و یا بلجه قوه حرب بیزک جنک سببیه آلان بوند قلمدی محلار دن کبرو جکلر بری اعلان ایتکلدن ده اسهل و تکلفش شتی نه اوله بیلور؟ یعنی روسیه عسکری مملکتینی ویزم دوغالری بحر سیاهی ترک ایدوب مادامکه ذات ایدر طوقوربری طوقور بیدن طوقور بی به دولتمله ایله مذاکره ایتکی ترجیح ایدیلور نصب ایدیه جکری سفیرک طرف شاهانه دن تعیین اولنده جق مرخص ایله تنظیم ایدجکی مقاله سنندی دول اربه مرخصیلرندن مر کب اولان مجلسه تبلیغ و در بیان اولور انگله قرالیجه سیله بتم کاملاً متحد اولدیلمز شو صورتی ذات ایدر طوقوربری قبول

ایندکری کی رفاه و اسایشک اگاه سیله برابر جهان ممنون اولور چونکه بونده ذات ایدر طوقور بیزه لایق اولنده جق و ناموسنه طوقنده جق هیچ برشی بوقدر، ایکنر اکلاسیسی مشکل اولان سببیلر طولانی ذات ایدر طوقور بیزی رد ایله مقاله ایدجک اولور ایسه بو کونه جق دعوی ایله قرار کبر اوله بیزه جک اولان شتی، اولوقت اسلمه بختنه و حرب احتمالنه حواله ایتکده انگله دولتمله برابر فرانسه دولتی مجبور قلمده زره قدر اثر منافعه و عداوت اولدیغی خاطر ایدر طوقور بیزه کلسون، بیک ایکن بوز اللی اوج کانون ناندیک اون بیسی تار بیلجه ذات ایدر طوقور بیز بیزک طرفه یازدیغی نامه تک ذکر اتی دفتر سندن مستفاد اولان افکارندن بشقه افکارم بوقدر، یعنی بیزه مناسب دوسانه و خاصانه جریان ایتلی و و بیلدی، برینته محضرن، وقایه نظام و حب صلح و عهدود و شروطله رعایت طرفیندن خیر خواهلق کیفینتک اوزر بیزه مؤسس اوللی بوللو کوسه دکلاری حرکت تمام شان حکمدار بیزه لایق اولوب بن ایسه بو وادیده ثابت قدم اولمش اولدیغی بیان ایتکده زدد ایتیم و صدق افکار بجه اعتقاد ایتککری ذات ایدر طوقور بیزدن نیاز ایدم.

جوابی
مکتوب بیزک منتهی اولوب بیزه اولان مناسبات صدق و خلوص و حب و مودته و طرفینسک عین نیاتنه منی اولوق یعنی نظام و انتظامک ابقاسیله صلح و صلاحه

میل و رغبت و معاهدته رعایت و حرمت و مراسم نوازش و توجه طرفیندن مر کز لایشده ایفا و اجرا اولوق خصوصاً اولان عبارت اولان عبارتی تکرار ایدرک ذات ایدر طوقور بیزه جواب و برکدن بشقه چاره بوله بوزم، زیرا عبارته مذکورینی مقدماً سره بن یازمشیم و عینیه قبول ایدوب اندن اصلاحاً تحریف ایتدی کیکری سوبیلور سکر، بن دخی عبارته مذکوردهن سر مو انحراف و مجانبت انجام ظن ایدم و بو کالقم دخی شهادت ایدر، زیرا بیزه ابقاع اختلاف بادی اولوب وقوعنه ابتدا سبب ویرمش بن اولدیغی مادهده داغما فرانسه دولتمله مناسبات مستحسنه اوزره اولوق املنده اولدم، ذات ایدر طوقور بیزک تابع اولدیغیز مذهب منافی صمنده منازعهده بولمقدن کال دقتله احتراز بیزه مصالحه تک محافظه و انقاسنه ناموسک مساعده ایدیه بیلدیگی قدر ایجاب ایدن خصوصاتی قدا ایدم، و ممالک دولتمله ده بولنان هم مذهبلمر ایچون مدت مدیده، بیزه روسیه اولک قایله تحصیل اولمش اولان بعض حقوق و امتیازاتک تصدیقی دعوی ایش ایسه مده، معاهدات معقوده دن خارج برشی اشته مدم و ط نره دن بر کسه قارشولوب دولتمله حالنه براغش اولیدی اوروپا تک بر مدته بیزه تردد حالنده بولمسنه سبب اولان منازعه چوقد بیزه نسو به بیزه اوله جقتمه شبهه بوقدر، فقط بر نفوس مشوم اربه کبروب بر طام اوهام وظنون باطله ی تحریک و اسلامک تصبیبی تیج ویت

بعضی ممالک آنگاه که فتنه و ولایت انگلیسی بر طاقم خراب کشیدند و سکندری
منفرد بود و سایرین طرفداران او را از ابدان محاکمات مفید بی و بیس تراجم
احوالی صادریدند .

مواقف
{
امور
}

جزئی نویسی

۱۰

فینائی
غروشدر .

ایلیک دفعه
اولی اوزره محرک ذاته مخصوص مطبوعه باسندی .
استانبول
۲۸۹

والصالحه من مستعجابك حقیقی خصوصیه
دولتعلوی تحریک و اضلال ایدرک مسئله بی
شود درجه اعظام انجمن که امر محاربه
طبیعیانه ظهور اعظم . اغراض
و مقاصد مرکز اوزره مکتوب بکرده بسط انجمن
اولدین مرکز احوال و کیفیات تفصیلاته
که نمکن اجتناب انجمن که مساعده
بیومرکزی رجا ایدرم . زیرا بنج . اقتضای
اوزره . تقدیر اولنیوب اکثریسی تقییب
و تغییر دخی اولنش اولوب بعض اطوار
و حرکاتک کلان اصلاح و تحجیمی وافر
اقادات و تفصیلاتک بسط و بیانه محتاج
اولوب انجمن ملوک پینده اولان مکاتبه به
باقشور شیار اولدین تمدن صرف نظر اولندی .
از جمله ذات ایدر طور بیری ملکینه سوق
عسکر انجمنک مسئله بی مذاکره حائندن
چهار دینلوب احوال تعلیم حکمنه وضع انجمن
دیورسکر . فقط ملکین مذکور بینه
طرفین عسکر سوق اولنیزین اول فرانسه
وانکله . دوغاری خانی قلعه سی حوالسنه
نزول ایدرک آدن جوق اول دخی انکله
دولتی علیهمز بر حرکت نمید آمیزه نسبت
انجمن خصوصیه هنوز زده ایکن ذات
ایدر طور بیری طرفندن دوغاکز فیلوری
اطلسه قدر کوندر بیلوب بویکیت ملکینه
طرفین عسکر سوق من جهت سبب
اولدینی خاطر کنوره بیورسکر و ناموس
خلل ابرک ایدن اشبو نمایشک وقوعی
مجرد بکا عدم انجمنک نشأت اولش
اولدینی شهیدن ازاده بولشد . چونکه
بو حرکت هم عثمانلورک غیرتی نمید انجمن

و مردمی فرانسه وانکله دولتری هر
حاله کندولر بینه معاونت و مطاهرت
ایده چی امیدینسه دوشورک منازعه انک
نسویه سی صغنده اجرا اولفنده اولان
مذاکرانک بنجده سی کسل و تعطیل اولشد .
و بوندن بشقه و یانه مذاکره سی قبول
اندر بر مک خصوصیه انکله و فرانسه
دولتری دولت علیه به توسط ایده مامورین
مذکره مذکوره به و کلام طرفندن و برلین
اولان معضله حل ایده بیورسکر . انجمن ذکر
اولان معضله مذکره مذکوره دولت علیه
طرفندن علیه قبول اولدند قدن صکره
و برلین اولدینی خاطر ایدر طور بینه
خطور انجمنک کردکر و ظننه کوره دول
غریبه امر مصالحه بی حقیقه صالحه است
اولدین بیورسکر علیه قبول ایدر مک مذکره
مذکورک بعض فقراتی بی تبدیل و تعدیل
انجمنه دولت علیه به مساعده انجمن
ایسه علیه قبول اولسنه اصرار انجمن بیل
وزیم و برلین اولدین معضله مشکل
کورنیش برلین و رایسه ایدی . انک
اصول تحجیمی اولوب حده اولدینم حاده
ارابه ادوب اوس تریا و پروسیا دولتری
طرفندن تحسین اولنشدی . لکن اول
ارائق انکله و فرانسه تبعار نیک جان
و مالربینی جابه و صیانت انجمنه سببه
دولتین مشار المهمانک دوغالزین چند
قطعه سفاین حربه خلق قسطنطنیه به داخل
اولش و بیک سکر بوز فرق بر سنه سنه
عقد اولنش اولان معاهده نقص
(مابعدی کله جکده)

(قریم مجار به سی وقوی)
مابعد نومرو ۹

کون نامیدی فی الواقع مدافعه اوزره حرکت
ایده چکمی بیان ایستدیم . فقط لشکر بیان
اوانان کیفیت مجار به نیک ظهور زدن اول واقع
اولدی . ناموسم و منافع مخصوصم
مساعده ایدنجه و امر مجار به بعض حدوده
مختصر فالدغه مدافعه اصوله رعایت
ایده چکمی سوبلشیدیم . ایچن حدود
مذکور نیک تجاوتی منع ایتمک ایچون ایجاب
ایدن اسبابه نسبت اولدیمی وسبوحی و با
متوسط حال ذات ایبراطور بلیرینه کفایت
ایچموبده دشمنلریمی قوه عسکریه ایله
مظاہرت ایتمک استیض اولقلری حالده
اوله اعلان حرب ایله بکا خلوص کارانه
خبر و مرکز هم حقایتیه مقرون ومهمده
شانکه لایق ایدی . زیرا اولوقت هر کس
نه حرکتده بولنه چغنی وقبیله بنیش اولور
ایدی . ایچن خصوصاً مذکور نیک منته
ایجاب ایدن اسبابه نسبت اولمقدن صکره
سنبوب وقصد سندن طولای بکا قیاحت
بولن حقایتیه موافق دکدر ظن ایدرم .
وسنوبده اتیلان طولیک صداسی فرانسه
وانکلکزهده ملت ناموسی بولان کسندره ک
بوره کنه کال شدت ایله عکس الیشده
ذات ایبراطور بلیر نیک ذکر ایلبیکی اوج
بیکاره طولیک حرکات تهید ایز ایله خارج
قسطنطنیه بوزارینه کلهرک فرود کنه داخل
اوللری خبری ناموسی وقایه ایتمکده
اولدیغی ملنک بور کنده تأثیر ایچری ظن
ایده بوسر سکر دوانین مشارالیهما مالک دولت
علیده بولان عساکر شاهالیه مهمات
حریبه وامداد عسکریه کوندلر ایتمکده ومحال

معیار یه آتما وصولی حایه ایوب بزم
کچلر بلیر نیک فرود کرده آمدوشدای تلگری منع ایتمک
وبلیکه سواختره امداد ومهمات نقل ایتمک
حقنی ایطال ایتمک قرار و بر دکلری تمیدی
سزین خبر ایروم زیرا بو طرفده بکاشقاه
واقع اولان افادانده و کیفیت هنوز بیان
اولدیمی اشبه ذات ایبراطور بلیر نیک
افاده سی وجهله مصالحنیک عقیدتی
نسهیل ایتمک بویله اولوری و بکا تکلیف
اولان مشارک ایله ملکتینی در حال تخلیه
ایتمک ودول اربعه طرفلرین ترتیب
اولدیغی محال مکالده ارانه اولتی اوزره
دوانلییه ایله بر معاهده صورتی مذاکره
ومباحثه ایتمک خصوصاً مطامع ایتمک
بکا محل براغدیمی بو کیفیاتک مطالعده سی
ارتق ذات ایبراطور بلیرینه حواله ایدرم
ذات ایبراطور بلیر بولندیغی حالده اولش
اولدیغی بکلیفات مز بودنی قبول
ایدرم بلیر و منصف اولدیغی بک و وطنک
بوکا مساعده سی اولور بیدی بروجهله
قبول ایتمیه چکری کال جرآتله اعتراف
ایدرم تمیدی ذات ایبراطور بلیر مطالعده
ایلبیکی کی بزم دخی اولوجهله مطالعده
ایتمکده یعنی ذات ایبراطور بلیر مسئله
حالیه نه کونه قرار و بره ک اولور ایسه
اولسون تهید بولان آن احتراز و نکول
ایتمه چکمی و جناب الله و حقه مشرک
اولدیغی و روسیه اولور نه کونه ادم اولدیغی
بولن فرق ایکی سنه مقدم ارانه ایلبکلری
کی بودقه یعنی بک سکر بوز اون درت
سنه سنده دخی اثبات ایده چکلرینی بیضا

یلدیکی سوبله مکه رخصت و بریک ایچن
ذات ایبراطور بلیر ناموسی اولدیغی
رعایت ایوبده بالاده ذکر اولان عیارویه
رجوع ایدر و بکا دوستنه اتی و بر ایسه
تمیدی به قیدر حقهده واقع اولان طوقوقتی
شیلری منوناً فراموش ایدرک بو حالده بیه
بن دخی الی ویریم بالکس اولخالده
مسئله فی مباحثه ایوب بکیده اوزشورز
بولن بویه دار الحربه قوه عسکریه نقل
اولتی اصولی دوتما کر طرفدن عثمانلور
منع اولتور ایسه بن دخی کندلور نه ضررم
اولدیغی و بر ایچمی کوندلر ایسه حقهده
مناسب وجهله التفات ایده چکمی وعد
ایدرم و شر وطم و یانه ده معلوم
اولوب نالکر بو شروط اوزره مباحثه
ومذاکره کیریشه بیلوم دیو محرردر .

کوفدن بوسوندن نه اومار سکر ؟

ازهار کونان کون ایله مزین برنجیچی
تماشا ایتمک ذوقکریبدر ؟ . اکانه شبهه
بولن مقدم یازمش اولدیغی بربند
مخصوصده دخی ککوسون بلیر و جهله
وباخصوص انسان نیاتک میناسده اولان
اسرار عتیقه وسایویه واقف اولوبده
اولوجهله بنجه تماشاسنه چقار ایسه اک
زیاده منون و منلذا اولور . اوله دگی
ایدی ؟
بویله ایچمه شیلردن انسان نیچون
منلذا اولور ؟ . اسرار دقیقیه وقوف

هله بو نیجه نك بر حال واردر كه هيج بر وجهه ها تقدیر ایلدیه من . هر دم تازه اولان نیجه لاره هما ییشد بر یوردور بو کا بئسدر لره من . اوحال دخی اشودر كه بو نیجه ارباب تماشا به داغما بر صورت کوستوب ده چالوونی صیغیر . بو کون بر منوال محرم کورول بر نیجه کوستوب یارب ایجه بر اورمانلی اوبر ککون فوجده بر قورولنی ارانه ایدر و سکره نه یکیدن کسب طراوت ایلر .

حکماند بر یسی مقربوسوب ایله بو عالمک ایچنده سیاحت ایدر ایکن برده اوزاقدن غایت بوکسک بر سروری کورنیجه جبرئیلدن بر کیلوب طورهش و کوزنیجه تدقیق ایلدکده نه شکل و صورت نیجه ونه ده لونجه سر یویدن هيج بر فرقی کوره مدیکندن بیون بیون حیره طالاراق مقربوسوب سز تماشا ایلدکده غایت ایچنه انکلیز ایکنه سی قدر قایلن وایکی اوج ملی موز قدر بوکسک بر یسی اولدینی کورمش و فقط بو حالده دخی برسروی به کمال مشابهنی رأی العیز مشاهده ایلدیر .

الک غربی شوراسی که بونلر حقیقه جاری اولان قانون طبیعت یته بعینه ثابت سارّه حقیقه جاری اولان قانون اولوب نباتات سارّه نصل که کویله ویاغیغله اکل واخذ ایلدینی عدایی ضیانت و حرارت شمسک دخی یاردمیه هضم و بوسور تله ترقی و انجسم ایکنده ایه بونلر دخی عینیه اوله بسور و تخم حاصل ایدرک ایکنی محصورلرینی دخی تخم لاندن بئسدر .

اما بونی شمعی سوله من سکز . چونکه کوفک و بوسونک ایچنده نیجه اولدینی ایشدیکر . اگر ایشتماش اوله ایدیکر اوزمان حکمانک بو عرسک لاندن طولانی استکراه کوستر و بو فادوی سوزی دخی سوبلر ایدیکر .

ال قدر بر کوفک اوزنیسه خرده بین ایلله باقیله جتی اولسه بر قالیجه زمی دین کی سر بلش قوجا بر چار کور بولور که صرمه کی چنلری راستندن رنگازنک چیچکلر بلدر کی بارلار طورر ! حتی بو چیچکلر کیسی طبق کی آچلش و کیسی آچلش اوزره بولش اولوب بعضیسی دخی هنوز غنچه حالده در .

فقط بو مسئله به بر هیولا نظر یله باقاملی . بو چیچکلر باقراقلری دانه دانه کور بولور و چیچکلر کک و کلری صابیلری وسار یسی بر بر صیابیلور . حتی بر نوجوانک عارضنده کی روزانه ابوا توکلرینی تحریک ایدمه چک قدر وزان ایدن نسیم بو نیجه ده کی نباتی کورکندن قزاقی کی تحریک ایدر ایدمه ده بونلر حقیقه نسیمک الک کوجوک تأثیر ده و قدر والک و ک شدتی ده یته بو قدر اولدیتندن نیجه بی خراب ایکنه مقدر اولمن .

طبیعیون علمان (فوق) بو نیجه نك چیچکلر نه اولان طرفاتی اوقدر بئشدر که بونک ایچون مخصوصاً بر جموعه تنظیم ایدرک جموعه مذکوره به الک کورلار نیک رستی زسیم ایلدیر .

سبحان من تحیر فی صنعه العوقل

اقدار بی کندیسه کورده کی ایچون . حتی هر کوزک کوره مدیکی شیبی کورمکله دکل انسان هر کسک یامبد چخی بر ایسی یلدینی زمان یساره ملنڈ . بو کادقن انجسکر دریا ؟ ایشته بر نیجه ده عالم نباتات سکنه سنک حال رشه و سر رشه واقف اولان آدم بو قوسوف و محرمیتی هر کسده کوره مدیکر کندیسه مخصوص بولدینی ایچون فوق العاده ملنڈ اولور . فقط او مدق نیجه عالمک اسرار بی تدقیق ایددیکر ایچون اوقدر مغرور اولسون . زیرا فن کندیسی او عالمک الو بشفقه بر عالم کورور و بو عالم اولسه کندیسنک خیال و خاطر ندن یله کچماش بولورده محجوب اولور !

طبیعت بو ! . نه قدر زنیکندر یلور مسکز ؟ آنک کوزه کورور دها نه قدر نیچداری واردر !؟ کوفدن بوسوندن نه اولمارسکز ؟ ایشته بونلر طبیعتک الک نازک نیچدایدر که بزم نیچوانلرک قبا صبالری اوزده هيج بر هنر کوسنه من . هيج کوسنه یلوری ؟ ذاتا بو نیجه نیچوانک اوجی قدر بر شیدر . اوف اوف ! . طبیعتده نلر بوق نلر بوق ! . چه فایده که کوره نلکه کوز ایستر .

کوف و بوسون دینلان شیلر اوقدر دقنی او قدر نازک نیچدایدر که طبیعیون علمان سرو سوب واسطه سیله بو نیچداری کزوب کزوب ده . خورده ماشدر !

کسوف ، و بوسون ، لغتاری

سماعت - و - جمال - وسار لغتاری کوی ادبای دهرک نظر اعتباری قانامش شیلر اولدیتنه و یاربین اوششعلی و لطیف آثار ایدمه ده . چونجه دکل بلکه هيج قولانلماش بولدیتنه منی احتمال که بونلرک نه اولدینی نظر سکز . بلکه بونلرک یک مر غوب و مقبول بر یسی ظن ایدرسکز . اوله یا ! بونلر هر بری بر نیجه در عبارتدر دیش ایدک . سزه اوله بر ظن کلور ایسه البته معدوسکز .

کوف ! هایشو بعضی موبلرک و یا خود بناطاشلرک و خصوصیه کوندن معمول ایشیانک اوزرنده حاصل اولان وف بونی ؟ . ایشته او ! . هایشو بر شیبی کوفلش کورده کی زمان اوف کوفلش ، دبه استکراه ایددیکر کوف بونی ؟ . ایشته او کوف .

بوسون ! هایشو صواچنجه بونان اجسامک اوزرنه صابران بیس بوسون بونی ؟ . ایشته او مردار . حتی بونک دها مر داری واردر . بعضی راکد صولرک اوزرنده بولورده . هوی اخلال ایدجه ک دبه قورقارز و بوسوندن بشقه نشده کی صوبی دخی داوف امان ! مر دار اولش ، دبه نظر حقایقه کورورز . ایشته او بوسون !

لکن بو طبیعیون حکما دیدکلری حقا دخی نه یساعی شیلر ایش ! . دیباده تماشا سیله حبران اواجه صانعک هيج بر یسی فالمامده کیشلر کوف و بوسون کی مزخر فانه دخی اوغرا شیلر !

مرعی الاجرامد و قسم ثالث دخی بسد
 المناظره اعاد حکم ایدر .
 ابدی بواج قسم اوزد به سوله به .
 چکر نشیری آری آری اوج فصلده
 ابراد الخلی بر .

ب- برخی فصل

مناظره به باشلازمین اول مرعی الاجرا
 اولان احکام

تعریفه حاجت بوقدر که مناظره
 داعا اولجه اورتبه قولش اولان بر حجه
 آخر بر کسه طرفدن وقوع اولان اعتراض
 اوزدنده باشلا . شوحواله کوره اولجه
 فکری اورتبه قوبش اولان ذات ایه
 اکا اعتراض ایدن ذات مناظره اولور .
 فانون مناظره اقتضاسخه مناظره
 ذاتی ایچون بر تاج صفت وارد که مناظره
 خصوصتده انلرک وجودی شرطده .
 اگر بوشرطه رعایت ایلدایسه مشروطک
 اساسی فاسد اولور .

اولا - معترض صفتده بولسان
 مناظره مجبوت عنده اولان مسئله بی لایق
 بلی . مثلا مسئله کیمیاه دائر برشی
 ایسه معترض فن کیمیایی بیلور آدم اولوق
 لازم کلوب کیمیاه جهلی وارایسه اولیاده
 مناظره به حتی اولممن .

ثابا - معترض علیه اولان یعنی
 مسئله بی اک اول اورتبه قوبش بولسان
 ذات اورتبه قوبش اولدینی مسئله تک
 صحیحاً عالی اولوق . مثلا مسئله کیمیاه
 دائر برشی ایسه معترض علیه اولان مناظره

فانون مناظره

حکمه

(برای کسوز)

طفاخر جنجریک نوخر ولی نسخه سننده
 (مطالعه ومباحثه دن استفاده تک وجهی)
 سرنامه سبیله بر شد مخصوص مشرج
 اولوب بوشد مخصوص ارباب مطالعه
 ومباحثه ایچون صحیحاً فولدی موجب
 برشی اولدینی بیان طالبیه بولکا علاوه
 فانون مناظره حفته دخی مجلا بر بند درخی
 امر ایلدینه اعتضاله کندیمیزی مجبور بیلدیمیز
 بعضی ذوات عالی طرفندن امر اولمش
 وواقعاً عصر بزرگ کرچکدن کسب
 ایتمش اولدینی بر مقدار ترقی مناسبتیه
 کرک مطبوعات عالنده وکرک بعض محافل
 مخصوصه به بر طاقم مباحثه جریان
 ایلدیک بولورده فانون مناظره دن دخی استناد
 ایلدیک حالده فانون مندرک اولیاده
 ومخالف کورلسیله طفاخر جنجریک اولیاده
 قدرتی بیدیک قدر بر اجمال نامسی لازمه دن
 بولمش اولغله اشخو بند مخصوص درج
 ایلدیمدر .

(فانون مناظره) دیندیک کبی سائر
 فلر مشالو برده تعریف اربایسه حاجت
 فانون . زیرا بولسم سمعی ایچون اک کوزل
 بر تعریف .

مناظره ایچون مرعی الاجرا اوله حتی
 فانون اساساً اوج قسمه تقسیم اولور که
 قسم اول مناظره به بدأ اولمزدن اول حکمی
 اورتبه قوبار و قسم ثانی حین مناظره ده

هله راکد منشور اوزدنده حاصل اولان
 بوسولک تشکیل ایلدیک بجهل اوقدر
 کوزلدر که بر بجهل اودرجه اطفاخری
 ایه برابر بولرک یاننده عادنا سبوزدیک
 منزله سننده قالور .

طبیعیون حکما طبقات الارض بختده
 روی ارضه برینی نباتات بر منوال بحر
 بوسولتزدن عبارت اولدینی در میان
 ایدر . دیرلرک :

• حرارت مرکز به تک سطح ارضه
 اولان تا نیمی ارضن کسب جسمت ایلدیه
 مرکز مذکوردن اوزاقتمسی مناسبتیه
 بران ازاله قدن و سطح کره تشکیل ایدن
 عظیم وحیم قبال ومعنیات نزول ایدن
 بعموردن حاصل اولان صوری محافظه
 ایلدیه بولرک بوسولتله عنق غایت آز وقهظ
 سطحی غایت کدیش دکزلر پیدا اولدقدن
 صکره بودکوزلک اوزدنده حاصل اولان
 بوسولتله اول (بوقایوده بیان ایلدیک
 وجهله) خردینه ایه مشاهده ایلدیه بولرک
 جابلر چنلکلر تشکیل اتمش وبعده بولر
 بیوبه بیوبه اراضی فسحه نایته بحول
 اولددر .

واقعا بولکون دخی کورمکده بولرکه
 سطحی کدیش و فقط عنق آز اولان کولر
 اوزدنده حصوله کلان بوسولر صوبلر
 بولخندن امین اولوبده بر مدت قالدقدن
 صکره قائللاشه قائللاشه عادنا چنستانه
 بحول اولقددر .
 بر ادهی نام حکمیک روایت کوره کوف
 اوزدنده حاصل اولان نباتات ابلک بهارده

اوقدر نشوروما بولور که عادنا اوزدنده
 وبعض اناجلرند بر طاقم بولر دخی حاصل
 اولور و بولرین بعضیسی بر بجهلرده
 ظهور ایدن مبولر بکرر . حتی کدیبی
 بر کره طبق بر طاقم مشاهده اتمش اولدینی
 دخی در میان ایلر .

تاریخ طبیعی منقسم اولدینی اوج
 قسمدن علم حیوانات قسمده کوره کورونویان
 و فقط معروفه قوب ایه وجودی میدانه
 حیوان حیوانات خردینه به مقابل علم نباتات
 قسمده دخی اشخو نباتات خردینه بی
 ایراد ایلر که حیوانات خردینه بینه نه قدر
 جالب نظر دقت و حیرت ایسه اشخو نباتات
 خردینه بینه دخی ایدن اشخو قالر .

بکا قالور ایسه اکا مرجمدر . زیرا
 حیوانات خردینه کندی عاللمده داعا
 موجود بر صنف اولوب حالبوکه نباتات
 بر کون طرفده محو وناید اوله بولور .
 ایتمش جناب قادر بی چون حضر تلرک
 بد قوبد اجراسی دیمک اولان طبیعت بولر
 ال قدر بر برده قوجه بر عالم خلق ایتمکده
 ودقائق صنایعه سبیله ذهنلری طورده رفته
 اولوب شوقدر وار که بر ذهنلری اولعالمه
 سوق ایتز ایسه ک زهنلر بزم طورده حتی قدر
 حیرته دوجار اولممن و بیابرن بوجیونک
 مستوجب و مستلزم اوله حتی اناذنی
 دخی اکناساب ایلدیه .

کوفدن و بوسولدن نه اولور ؟
 ارتق دیه بیلور کد بابلر بجهلر وار بابلردن
 بجهلردن دخی چیمکل بشلر اولور .
 (انها)

الفصل الثاني

حين منظره مدعى الاجر اولاً
قانون

منظره الك اول دعوانك قوياً
صیبا اولیسی بنی بایرکاشده اوزرینه
یازلسی و یاخود صکره خاطر دن چیمیه جق
برصورتله بالیسی لازمدار .

مسئله محصونه اوزرینه منظره
ایداله جکی زمان معترض صفینده یوانان
منظره ک اول مسئله اوزرینه اعتراض
اولدینغندن بمثاله اولایده ایضاحات طلب
ایدر . مثلامعترض علیه برشکله «مریح»
دعش ایسه معترض «سز بوکا مریح»
دبوزسکر . فقط بنم اعتراض وار . اولاً
سز دن ایضاحات ایستم . نه دلیله مینی
بوکا مریح دیدیکر ؟ ، دیر .
واقعا بویه براسنیضاح ایتمکدین
معترض ایچون اعتراضنی طوغریدن
طوغری به درمیان ایسی جایزدر . ایچی
منظره ک اک کسب ارجهسی یوقار بیه
کوسر بلاندر . احتمالدن بعید دکلدر که
معترض علیه دن بوشکلی درت ضلعدن
متشکل و اوضعلری برینه مساوی کوردم
طلعلرک تشکیل ایلدکلری زاویه دن
قائم ایدی . ایسته بوسبیه مینی اکا
(مریح) دیم ، دیر بوله دیک سوزلر
دخی واقعه مطابق اولورده منظره
حاجت قالر .
ایسته بویه براسنیضاحدن صکره
معترض مسئله محصونه عناینی بیه کندی

منظره بالکر منظره ایدر ایسه منظره ک
معالده به وراجتی ملحوظ اولدینغندن
مباحثه و منظره برده جده به قدر واروبده
حقی اوزرینه چیقجه حکمک حکمته لزوم
کورینور .

بو حکمک دخی محصونه عن اولان مسئله ک
عالی اولسی و منظره دردن هیچ برسیله
دوستلنی و یا دیگر نه دشمنلکی اولیسی
ورینه و حیثیتک منظره اوزرینه تأثیر نفوذ
ایتماسی و مذهبی بالانزه موافق اولیسی
ویاخود اومباحثه به مخصوص اولوق اوزره
انلرک مذهبی اختیار ایتمش بولمی و بر طرفه
و بره جکی حکمکدن طولانی دیگر طرفه ک
شردن امین اولسی شرطدر .

حکم اولان ذالک منظره به مداخله
ایسی یعنی منظره بحث ایدر ایکن کندیسنک
بر طرفی التزامله بمثله فارشمی جائز دکلدر .
واقعا منظره دخی میدانه چیقوبده حکم
وریدیکی زمان محکوم علیه حکمی قبول
ایجه جک اولور ایسه قبول ایدر ایکن ایچون
کندیسی دخی آروجه بحث ایدر بیلور .
اینجق بو حالده منظره ایکیسی راسته
انتقال ایتمش دیم اولدینغندن اولکی منظره
بمجه قارشمسز . بو منظره دخی حکم
دخی اولمز . حکم اله دیگر منظره
کندیلری بحث ایوب محکوم علیه ایسه
ایسه دعوانی ایکنی و اوجخی بر حکم
حضورنده استیفاف ایدر بیلور . بواکنچی
واوجخی حکمک دخی برنجی حکم ایچون
یوقار و ده ذکر ایلدیکر شرابطله مشروط
آدملر اولسی لازمدار .

قن کیجایی یلور آدم اولوب اگر قن مذکورده
معلومات کافیهسی اولز ایسه اولایده انک
دخی منظره به حتی اولمز . چونکه
اوزرینه قویدینی مسئله طوغری و صحیح
ایسه بیچاره آدم بر بسندن بلغمش
اولدینی شینی زویت ایتمش و اگر صحیح
وطوغری دکل ایسه بتدیکی شیده سهو
ایلمش اوله جفندن باروبینی قبول و یاخود
سهوی تصحیح قلدنرق ارتق انک اوزرنده
قانون تصحیح بر حکم قالر .
ثالثاً - منظره ک بکدیگری حفته
ذاتجه و مصطنع بر کونه غرضلری
و نفسانیلری اولاملی . چونکه
منظره دن مقصد محصونه عن اولان
مسئله ده مباحثات و منظره ک لازمه انک
اجراسیله حق و حقیقتک میدانه چیقارلسندن
عبات اولوب اجرائی نفسانیت جائز دکلدر .
اگر بالتصادف منظره ک بکدیگری علیه
بر کونه غرض و نفسانی وار اولور ایسه
منظره به بد آنجندن مقدم (ولو که موقه
اولسون) باریشوب منظره به اولوجهله
باشرت ایچی .

رابعاً - منظره ک رتبه و چیقجه
ایکیسی بر درجه ده اولوب مثلاً بر مشربک
یولانزم ایلدینغندن ایتمشه جواز کوسراملی
مکر قبل التاظره باشرب کندیسی ملازم
درجه سننده و یاخود ملازم کندیسی
مشربر تبه سننده طوطوب طرفینده حکم
قوانن حاصل اوللی ده بعدد منظره به بد
ایتملی . حاصلی شونی لا یتعبر بر قانون
اولدنی قبول ایچی که مباحثه و منظره ده

نه مشربک حیثیت و رتبه سننده طیبانه اونی
فضله بر حتی اولدیلور و نه ملازم رتبه سنک
کوکچککلکدن طولانی حفته دن برشی فدا
ایده بیلور . منظره ک بحث و منظره لری
ممت ایکیسی دخی بکدیگری قسدا حر
مطابقدر .

خامساً - منظره ک هانکی مذهبه
بولندقلری و یاخود هانکی مذهبی اختیار
ایدکلری معلوم اوللی . زیرا بر مسلمان
ایله بر پروتستان منظره ایدر ایکن
مسلمان پروتستانک و پروتستان مسلمانک
کندی مذهبی طوغری اعتقادله اورتیه
قویدینی دلائلی قبول ایتمکده حقی
اوله جقلدر .

سادساً - منظره ک ایکیسی دخی
منظره واقعه دن طولانی شخصلر بیک
سلامت و امنیت ایتمده اولدقلردن امین
بولنلیدر . زیرا پروتستان قنولک
ملککنده بحث ایدر ایکن قنولکلر بیجه
طلنه دوچار اولقدن خوف ایدر ایسه
منظره ده حر نندن و حفته دن بر مقدارینی
ولیکه جمله سنی فدایه مجبور اولور .

ایسته منظره ک ایچون شوشرباطله
رعایت الزم اولوب بولنندن بشقه ده
شرطلر وار ایسه ده انلر هب بنه بوالی
اساسه متفرع شیلردر .
بوندن صکره مباحثه و منظره ده بر حکم
وجودی شرط اوله مسه بیه الزم و هیچ اولز
ایسه لازمدار . زیرا حفته سنانی کوردیکی
زمان اعتزاف و تسلیم ایتمک قدر حسن اخلاقی
هر منظره بولنده بیه حفته دن و بوحالده

مجبورند . چونکه سوز سولیمک بحث
 التک ذاتا منطق بتلکه متوقف اولوب
 خصوصیه دعوائی قرآنه تک ویاخود
 اعتراضی دفع اینک خصوصیه علم منطق
 مدار محضد . دستر بوکا کونوز اولسه
 دیورسکر . حالبوکه کونوز اولسه
 کوش طوغز ایدی . مادام که کوش
 طوغشدر شمدی کونوز اولماسی لازم
 کلور ، کی سفسطه آمیز قیاسی اینج
 منطق ایله ردا ایدیلورز .
 بعض ارباب مناظره خصمک فکری
 اخلال اینجه ایچون بئنگ خارچند .
 وشخصیانه دائر برطام سوزل سولر
 وخصمی حدتندرمکه جاشور . قانون
 مناظره بویوله سلوکن ارباب حاضره
 منغله برابر بوکی حاله اصلا قولاق وریلوب
 بالکن بئنده دوام ایدلسنی و بئندن
 آریلمسنی دخی مقابل بولتان طرفه توصیه
 واخطار ایلر .
 مجوت عندا اولان مسئله داماهرابکی
 طرفک خاطرند ، وازرنده اولی . اوستله به
 اعتراض ایدن معترضی اعتراضی رداوانه
 اولنه اصل مسئله بی قبوله باقلاشدی
 ویاخود سوف کلام اقتضاسیجه ولوسم
 یاکله رق اصل بحثی قوله عودت ایلدی
 کورلدیکی آنده همان مسئله بی کوزونه
 سوروب « ایشته بحاله کوره بحثی قبول
 ایدیکر . ارتقی نه اسرار ایدورسکر ؟ »
 دیوکتدینسی اعتراضی دعوا به دعوت اتملی .
 مناظره ده مغلوب اولان آدم ایچون یک
 بولک برانصاف لازمدر که مغلوبیتی اعتراف

اوطرف سوز بی توروب ده دیگر طرف
 سوروب باشلا دیقی زمان ارتقی اوطرفک
 سوزلری معوج اولوب تاسوزره ختام
 وریلجه به دکن برتی طرفه سوز قالمز .
 سوزل فارشیدنی وهر قفادن پرسوز
 چینه باشلا دیقی زمان حکم اولان ذاتک
 جله بی صوصدرمه وبعده حتی تکلمی
 بر طرفه ورمکه حتی صلاحتی واردر .
 چونکه حکم ثابت بی طرف بولندیندن
 حتی تکلم کیلک ایکن نضال عصب اولندیقی
 وکیلک عصب ایلدیکی بیلور .
 مناظرلر دعوائی بی اثباته مدار اولوق
 اوزره مجوت عندا اولان مسئله نک خارچند ،
 بولتان مسائلی دلیل مقامنده ایدایده بیلور .
 مثلا همدسه به متعلق بر مسئله بی اثبات
 ایچون جبردن دلیل ایزاد اولور . لکن
 بحالده مسئله لک بیکدیگر بینه فاسبتی
 شرطدر . مثلا اهل سنت والجماعت
 میانده بر مسئله موقع مناظره به قولش
 ایسه اکا اشاطیلا ولین عقائدندن بر دلیل
 ایزاد اولنه من . کذلک کیمیا به متعلق
 بر بئنده فن هیتندن دلیل کوسرله من .
 غایبی فن هیئت جبر ایله و حقوق تاریخ ایله
 اثبات ممکن اولور .
 مقابل بولتان معترض فارشوسته کی
 مناظرک ایزاد ایلدیکی دلیل دخی جرح اتمکه
 حقیقدر . حتی دلیل جرح ایدر ایسه
 دعوائی دخی جرح ایش اولور . چونکه
 دلیل فاسدا و لجه استدلال به دخی فاسددر .
 حین مناظره ده ایکی طرفک ایلدی
 دخی علم منطقک زیاده سیه رعایت ایتکه

احکامندن برسی . مناظرلر دن هر طرفک
 دیگری سوروب سولر ایکن صوصوب
 دیلکه سی و مقابلیک سوز بی کیماسیدر .
 ایدیلان سوزله ویاخود ایزاد اولتان
 اعتراضه هوزو جواب وریلکسن بر دیگر
 برتی ایزاد اتمک دخی قانون مناظره به
 مخالفدر .
 اینجی مناظره مقابل سوز بی یک زیاده
 اوزاتور و فقط تطویل کلامی هب بشقه
 بشقه دلیلار و برهانلر ایزادنی ایلور کلیوبده
 سولر سولر هب برتی سولر ایسه اوزمان
 کندیسی صوصدرمه حتی واردر .
 وکذلک معترض علیه ویا مستول هوزور
 جواب وریلکسن بر سائل ویا معترض
 اولوکی سؤال ویا اعتراضی تأیید ایلر ده
 برطاق سوز سولیمک ایستر ایسه سولیه به
 بیلور .
 ایکی ذات مناظره ایدر ایکن حکم اولان
 ذاتک غیر ذوات مناظره به فارشتمده بئشار
 اوله بیلورلر . لکن بولری قبول اتمک
 ویا بئتامک معترض طلبک اتمده در . اگر
 معترض علیه کندیسی ایچون دخی اول
 قدر قولی بر معاون بولور ایسه قبول ایلر
 و بولمن ایسه چونکه مناظره سی بالکر
 برذاتله اولدیغندن بینه بالکر اتمکه مناظره ده
 دوام اتمکی استمداده حقیقدر .
 اگر مناظره بوصورتله ذوات بینده
 اولور ایسه طرفیندن هر حالده بالکر برسی
 سوز سولر ایکن کندی طرف ایدر ایزادنی
 برسی دعوائی تأیید برتی سولیمک ایستر
 ایسه مجرد اکا اخطار بولور سولر . تمام

افکار و معلوماته معابر کورر ایسه اوزمان
 هازرکی جهته اعتراضی اولدیقی و اعتراضی
 نمدن عبارت بولندیقی ایان ایلر و معترض
 علمندن جواب بکر . اینجی رسمه
 موقع مناظره به چکلدیکی زمان اوستله
 علمنده و معترض صورتنده بیان رأی
 ایلک لازم کلور ایسه مسئله بی هانکی
 نقطه نظر دن کوررک اولوجله اعتراض
 ایدایکی انصاح اولایدر . ز برام مسئله
 نقاط انتقال کوررک سوزلرکی صورتلرله
 کور بیلور حالبوکه بونقطه نظرک اراهه
 ایلدیکی صورت دیگرینه شامل اولمن .
 مثلا (زید قلم) جله سنه نحو نقطه
 نظرندن باقش اولان بر آدم بوکا « منندا
 و خبر ، دیش ایسه اوده » بوکا ایچون
 مسند و مسند ایله « دندک دیوا اعتراض
 لازم کلر . چونکه اودم ذکر اولسان
 جله به نحو نقطه نظرندن باقدرق « مبتدا
 و خبر ، دیش و یونده کی حتی ایسه بدی
 و اخطار بولنشد . کذلک کره ارضک
 وضعیتنی فنون نقطه نظرندن سبر ایدن آدم
 کره مذکورک بالون ککی جو هواده
 اوجوب کریمکه اولدیقی کوررک سولیه
 اوده من ایچون کره ارضک بر اوزکور
 بویوسوزی اوزرنده طوردیغی اعتقاد
 ایتورسک ، دیو مؤاخذه ایجاب اتمز .
 بایزین بر بحث موقع مناظره به چکلدیکی
 زمان اولا بونک هانکی نقطه نظر دن
 باقدرق مناظره ایدله حتی تعیین اولتی لهم
 وازمدر .
 قانون مناظره تک ال زیاده وقت ایدله چک

ایسون . بنابرین حکم اولان ذات مغلوب
مغلوبیتی حکم ابتدایی آندہ غالب بخند
چکلی . زیرا مناظره تا اوزمانہ قدر
و مناظره ، دینله بیلجک بر صورتہ جریان
ایدوب انمن صکره ارتق بحادله به و بلکہ
مشامه و مضاربه و حتی مقالده قدر
وار .

اوضعی فصل

بمد المناظره انقاد حکم ایدن قانون
منظرده غالب متغیر و مغلوبک
محبوب فالاجنی طبعی . اجنی بو حال
غالب ایچون آفرین دیکه صلاحیت کوستر
ایسه مغلوبی خقیقہ صلاحیت کوسترمن .
زیرا مغلوب بالکر کند و سنه غلبه ایدن
غالب زنده محبوب اولوب احوال که سارری
زنده و غلبه بنابرین رفخه دخی کندهی
نائل اوله بیلور . اصل مسئله بر بحث
اوزرینه بحث مناظره ایده بیله جک قدر
بهره مالک اولقدر . غالب اولق ایسه
فارشوسنه کی مناظره قوتنه کورده .
ایکی بولون کوش ایدر بریسی غالب
بریسی مغلوب اولور . اجنی مغلوب
اولان بولونلغی محس اولوش صالیوب
اوقات هر حالده بنه بولوندر .
یوندن قطع نظر مغلوبیت اوج صورتله
اولور .

اولا - بحث ایدن بحث ابتدایی شئی
الزام ایتمش اولیوب مجرد کندهی
اوپرفده کوستره بحث ایدره مغلوب
اولور . حالیکه کندهی سنک اساس

اعتقادی بشقده . مثلا بر آدم حکومت
مسئله طرفدارای یعنی اواعتماد
ایکن بر حشده حکومت مشروطه طرفدار
بولندرق اوصورتله بحث ایدره مغلوب
اولور . بومغلوبیتدن کندهی سنه هیچ
بر محبوبیت کلز . حاصلی بحث ایدن ذات
بحثی الزام ایتمش ایسه انک اوزرینه حد
بوقدر .

تایا - هنوز اعتقادی اولدق قبول

ایتمش اولدیقی ودها ظن ایتمکدن بولندیقی
برخی اوزرینه بحث ایدره مغلوب اولور .
اکبر بولون اوزرینه اعتقادی نه خلل
ویرمامش ایسه . بن بونی ظن ایدور ایدیم .
مکر ظن کی دکل ایتمش . بنه اسکی
اعتقادمده قائم که اودخی بومباحثه
میدانه چیقان صورتدن عبارتدر ، بر
و محبوبیتی بوسورته اوزریندن آتار .
ثالثا - الزام ابتدایی بحشده اعتقادی
دخی اولدق اوصورتله بحث ایدر . اجنی
بوحالده بعد المغلوبیه اومسئله حقیقده
تصحیح اعتقاد ایدر ایسه محبوبیتدن
فوریتلوب یوق اگر بطلان اعتقادنه
اصرار ایدر ایسه ایتمشه اوزمان محبوبیت
(درجه سنه کوره) محکومیت التمه دخی
کوبیلور .
بعض مناظرلر اولور که معترض اگر
معترض علیه مغلوب اولور ایسه ویرجکی
حکمی دها مناظره باشلا مقسرتین ویر
مثلا بر آدم هیئت خصوصنده کره ارتق
مرکز عالم اولدیقی دعوا ایدر ایسه اگالیک
تخنددن و سن جاهلسک هیئت بیلورسک ،

دیه حکم و بزرگ قابل اولمن . اولایت
ایتمی . اوله بیلور که اوقات فن هیتمشه
یک ماهر اولورده تقدیمتیک مسلکتی اختیار
ایدر لکره ارضه مرکز عالمده حکم ویر
اگر با المناظره هیتمشه صحیحاً جهلی بین ایدر
واو دروایتی بر حکابه قیلندن اولدق نقل
ایتمش اولدیقی کوبیلور ایسه ایتمشه اوزمان
و سن بویاده جاهلسک ، دیه حکم
ویریلور .

بمد المناظره شوکادخی دقت ایدر که

بر آدم قانون مناظره نظرده بالکر مغلوب
اولدیقی مسئله دن طولانی محکوم اولور .
مثلا کره کی مرکز عالم اولدیقی دعوا
ایدوبده اثبات ایدمه بیان آدم بالکر فن
هیتمشه محکوم اولوب اولدک همدسه ،
وسارنده فضل وکالی اوله بیله جکندن
هیئت جهتمده اولان محکومیتی فضل وکالی
اولان جهتمده دخی شامل اولمن .

ایشتمه قانون مناظره دینلان شبتک
خلاصه احکامی شوجع اولانلردن عبارت
اولوب اگر بر بحث بوسورتله جریان ایدر
ایسه اندن کرک مناظرلر و کرک مجلس
مناظرده حاضر اولنلر و کرک مطبوعات
عالمده بومناظره ایسه اوقویانلر بالوجوه
استغاده ایدرل . حتی بر مسئله برفاج
بدهنلر موقع مناظره به چکلر ایسه هرجهتی
تدقیق ایلمش دیک اولدیقندن اوستله
کماله تحقق ایدمن . مناظرلر اولیاده
جککشه جککشه مناظره اجلی که مسئله تک
هر بویوزی ایفلا نلر قحیقت صرمه
کوموشی کی میدانه چیتمون .

بر بحث قانون مناظره موجبده دولام
انجده بحشده به تحول ایدر ایسه اولدله
فضل وکالی هیچ قائدهی اولیوب کیک
چککسی و یاخود اولدی دها قوتلی و یاخود
دائرة ادابک خارجشه چیتمه استدعادی
دها ز یاده ایسه نتیجه رز بلا نهی او
قانونور .

غریب بر سیر

ارباب دقتدن بریسی بازار کونق یک
اوغلنده تقسیمه طوغری کرککه و برالراقده
مویسبالته یاخوسنی سیر کیدر .
یک اوغلنک حال ! خصوصیه
مویسبالته یاخوسنه کیدنول ! تخصیص
او ککونکی بازار کوننک حال فوق
العادهسی !!
هوا نایت لطیف . یعنی به سرن نه
سبحاق کدکه بلوط فلانده یوق . بر
فاج کون اول یاغسور یاغمش وسوقاقری
صولامش اولدیقی جهتمله سار وقلده
اولدیقی ککی حضارک کوزرینی کور
ایدرجه سنه توز دخی یوق .
عربهی ! عربهی ! عربهی !!
غلبه لکمی ! غلبه لکمی ! غلبه لکمی !!
مدنیت اوراده . مساوات همد
مساوات کامله اوراده . علو جناب
اوراده . زوت و شامان اوراده . عشق
اوراده محبت اوراده حاصلی جبات اوراده .
هر کس آشناسنی کورد کده متواضعانه

آه! دیورسک دیورسک . حال
 و شانزده بو معانی افاده ای دیورسک .
 ای دیورسک اما اکلاان کورن بوق . حیایک
 بونون عبارت اولدینی اغزکله دکل بورو
 ایله اعلان ایسه ک کسه شیرینشیمور .
 حیایک بونون عبارت اولدینی اولوم باغی
 آجسه کده اعلان ایسه ک کسه کورمز
 کورمبور . نه بیلم آقوزم ؟ کسه بونی
 ایشتک ایسته . دور کورمک ایسته مور .
 ایشته سن طاهر طوفندور کچورسک ده .
 کسه اوندن یله باقور .

ای اهالی چعیتم کویا کوزلر کیری
 چقاروبده عر بهلرک ایچنه اناجی اغشکر
 کبی هر عر به به کال دقله باقورسکر !
 بو عر به به نیون باقورسکر ؟ هر عر به
 عاندقانه برتسم ای دیورسکر ! بوکایچون
 ما بوسانه اولسون برتسم ای دیورسکر .
 بو بیچاره کین بازار بوراده کادی بو تو زورلر
 دیور ایلیکر . شمدی فنامی اولدی ؟
 تحقیق یلک که هکیز بو یله فنا اوله جتسکر .
 استانبولک لطافت موقعه حیوان اولبور
 ایلم . عجیبا بولطافت بوموقعک ائنده
 دخی واریدیر ؟ ههات ! اولسه یله کسه
 اولطافتی ایسته مور . عقالر نه یسه
 کنور بور . لکن چه فایده که اوریه
 کتنامه که نه قدر چلشسه ارا بیجام بویه
 برصد و قندک ایچنه حسن ایبرک رجعتده
 یارک قوشوب کونور بورلر ! اگر قوتکر
 حالا موجود ایسه اوسند و قندک قاغنی
 یاره بکیزده طشره فرایکیز . . .
 ههات !

ایسلامی بیون بون دکشوب عربه تک
 اوقه سندن باقدیق باشلار .
 دن بوگون هر کس یکدیگری ایچون
 یوم مسعود تینی ای دیور . دیور ایلم .
 ههات ! سنک ایچون بویه برتمنی به نه
 عمل قالدی ؟ هله حسیات اخونکارانه دن
 بیجت ایلیشم عادت اجنت ایلم ! چونکه
 سکا سنک اصل اولور ند اشکدن بشفه یول
 کوسو چک کسه قالدی ! . کیم پیلور
 برلی مسک غریب میسک ؟ برلی ایسه ک
 شمدی سنک فرزند اشک بوراده کی اخون کی
 فرحناک تسهله سکا عرض اخون اتمز .
 اغلامقند ششوب قارمش اولن کوزلرینی
 سیله سیله آه و فغاندن طولای قصابش
 اولان تیزک سیله دیه یسه غایتی
 «الوداع ! حسرت قیامته قالدی . دیه
 پیلور ! . اگر غریب ایسه ک بو کون شو
 ساعتده بویه برقاره اخوت کوسو چکده
 کسه ک بوقدر . سن ده صاغ ایکن دنیاده
 مساوان کامله دعوا ایتمه می ایبرک ؟
 اوله ایسه یقینا بیل که سن شمدی قبر دینلان
 عالک ظلمت انما لریله مساوی اولدک . آه
 اوقرا کتی برده علوجنابه محل کورله مرز .
 روت و سامان عرض ایتمکده احتیاج
 بوقدر . هله حیایک عاشقانه کی عرض
 ایبرک پرچانان مطلقا بولمه رسک ! .
 باقی باقی ! ای قره بخلی باقی ! بوراده
 جمعیت ه حیایک و نون عبارتدر . دیور .
 سن ده حالا او اعتقادده میسک ؟ اعتقادک
 اوله ایسه باطلدیر . سن الله دی که
 « ایسته حیایک نمن حالدن عبارتدر .
 ههات !

حیوت ایبرک استانبولک . وقع لطیفی ههتی
 وجداننده تصور ایبرک بویه جنت مثال
 بر موقعه اوله برجهیته سخن محل ویرمکده
 ایکن قولانته بر « واردا » صده ایلمی کلور
 و « امان چکنیمیم » دیه کئیدینی بر طرفه
 چکر ایسه ده بویه بر طرفه چکلبور .
 کئیدینی عهد ایلم عر به کی کورده بلجه به
 قدر ذهنندن شو مطالعات کدران ایبر .
 « کوزل آ ؟ . ایسته اکلده چکسکر .
 فقط بوسته کوزور کی اورنه لغی یارا بره
 کچمکده معناه ؟ . . . بوق بوق بیله
 معذورا اولدیبرلر . کیم پیلور ایبروی
 عر به ده کیم وار ! . کیم پیلور عر به ده
 بیچاره او عر به ده کینک نه قدر مستقیدر !
 قوشسون قوشسون ! دفع اشتیاق
 ایسون .
 برده تمام برکناره چکله رک عر به
 باقدینی زمان نه کورسون ؟
 هابا شو کویا آ خرتی درت نکرک
 اولرینه بوکلتیلر ظن اولانان او معهود
 عر به لر بوقی ؟ ایسته او ایلم ! ! .
 بونی کوریدی کی مدقنک نظر دفعی
 فال طاشی کی آچیلور واک اول ذهنندن
 کین شی شو اولور .
 زویه ؟ زویه ؟ عجله که نه ای بیخی
 سیاه ! البروره برشتاقسک می وار ؟
 اوکنده عر به ایله سنک هیچ برمناسبتک
 اولدینی رعنا بیلورم . آیلمز ارده می
 سنی بکایه یان بریسی وار ؟
 عر به او حزه کچوب کیدرک کئیدینی
 ارقده ده قالدقند صکره او اولمی حال

بوون اکرکه بو زور . هر و اولطاشلی
 کونک آشنایی حقد . مسعود اولسقی تخی
 ایلمر . استانبولک ایسترا لیمز یکدیگری
 حقد . حسن ایلم کیری رحمت اخونکارانه
 اوراده منافع شخصیه بلاسندن دخی آزاد
 اولدینی جهته تمایله کئیدینی کوسور .
 او جیمیشده برلی و فرک فرقی و روم یلمار
 ارمنی اخلاق و حتی اسلام و خرسیتیان
 منافرتی یله فالامش . هر کس انسانیندن
 دم اور بور . هله کیسی قوننه طاقش
 اولدینی ایسته کیسی طاقاماقده بولدیغی
 آشناسنه و افران افرانه و یا خود افران افرانی
 اولیاهه علوجنایک درجه فایه سنی
 کوسریمک ایچین غایتا وارینی صرف ایتمک
 یله حاضر . فادینوار ککار آخرا نوانینی
 و نحو هرانه والتونه تعلق اسباب تربیاتی
 کیتوب و طاقوب خلق مانه هایچان
 بعض ارباب حرص وطمعی برچسوق
 محاسن ایله اشتغال ایبر . خصوصیه
 هفتده ایچنده ایشتدن کوجندن ناشی حسیات
 عاشقانه سنی ایسه مامش بولنان ارباب
 و حیثن اوراده حسیات عاشقانه لردن بشقه
 برشی ایله مشغول دکل . الحاصل دنیا
 بوزنده حیایک دینلان شی او ککونکی
 صفان عبارت اولسی احتمال بویک کوچوک
 و اختیار و کینج هر کسک صمبزه جایکر
 اولش .
 ارباب دقدندن دیدیکر اوزات بو
 تمامی لطیف نظر قنده اراق براشتی بش
 بو فارو کزیمکده واراده برمیسانده بیجده سنی
 اوزندن بوغاز ایچند طوفری عطف نظر

کوز دیکه رک حتی فرضه دسترس اولوق
 ایچون بیچاره لک جانلرینه دخی قیاز .
 ارلک آریلر بالکیز قوروانک والدهسی بولان
 چوک واری آری بی جورطلاتق خدمتده
 بولورلر . بنا برین حیزران ایچنده بک
 کچ قالورلر ایسه حموز و نهایت اغتوسده
 قوروان والدهسی ارککه محتاج قالیچمه عله
 آریلر ذکر اولسان ارلک آریلرک اوزرینه
 هجوم ایدرک قتل عامه باغلازلر وانستوسدن
 صکره قوروان ایچنده ارتق ارلک آری فالز
 بو قتل عام اکثری بر بویک بجموردن یاخود
 بر قاج کون صوفوق روزکارلر ایسه سندن
 ویا بر مدت هوانک قیل قالسندن صکره
 وقوع بولور که حکمتی اوکونلرک مخالفتی
 کوره رک عله آریلر ارتق قیش کلش ظلیله
 ذاتاً و نه دهنی بر ایسه یارمان و بر خدمتده
 بولنجان ارککلردن بر قاج ککوچ بالی
 اسر که ملری قضیه سیدر .

دیشی آری نه یم کویلیلرک ظن
 ابتدیی کی بک و نه ده اوروبالیرک نیمی
 وجهله قریب اولوب و آری جمهورینک
 ریشی دخی صابیلوب بوقاروده دخی
 دیدیگیز وجهله جمعیت انسی ایسه ده
 بولنلرک غایت حسود و حرجین اولسنه مینی
 بو قوروانده ایکی والده بولنق احتمال
 بوقدر .
 واقعا دا تا بر قاج والده ریدن طوغار
 لکن اول طورانان کیدوب رقیب رینی
 هنوز اشاغیده تعریف اوانه . هجی طرفک
 ایچنده و نیایه چیماسمش اولدیغی حالده
 بوغار . اصرک بالصادف بر ایکی اوج

طوبلا بهرق و بولاردن طوبلی ایکنسه نک
 طوب بوزی کی ایکی بورلاق یاهرق محف
 بر حالده بولسان ایکی قیج افاقر بیه او
 بورا لاقاری ریشیدر کدن صکره بر هوا
 اولوب قوروانه کلورلر .

بعضاری مدکور ایکی بورارانک
 مادهسی بولومسندن عبارت اولدیغی ظن
 ایتملردر . انجق بولر بالوی دکادر .
 بر نوح خله ادر که باوروزی بسله مکه
 صرف اولور .
 بالوی بیه سگری بر ماده نک مرانی
 اولوب انکله غایت هندسه سه مطابق بر
 صورتله کومچلر اعمال ایدیلور . و کذاک
 معده ده تریه ایدیلان بال اوکومچلرک
 ایچنه وضع اولور .

آریلرک مدار تفیدیسی دکادر . غایتی
 معده ده او مایمک مخلوط اولدیغی بعض
 مواد ایچینه تصفیه اولنورق اصل بال
 دیک اولان قسم صافی اولدیغی حالده
 میدانه چیمار . حکمتسه با فکر که ماده
 مذکورده بال اولوبه میدانه چیمقدن
 صکره کرک قوروانک انسی کرک عله دنیلان
 آریلر و ککرک ارککلر بونکله نفدی
 ایدرلر .

آریلر بایقاری بالی هجج بروقتده بزه یعنی
 انسالره بر حسن خدمت انیش اولسق
 ایچون یایمز . بالکر کندی جانلری
 ایچون یایمز حتی ذخیره سز قالسقلری
 زمان آچلتیق اوزره هر کومچلرک اغزی بی
 بالومیه مهرلر . براهسه شونلرک ماملکنه

ایسه مدقق موی اید اوکونکی
 بوغرب سیری بزه حکایه بندی وشوصورت
 افاده سی صحیحاً بکندردی .
 صاحب فکر اولان عاقل بوخالی دخی
 بشقه بر نظر دقتله تامشا ایدر و طفا ریحی
 بونک ایچون تخصصاً چند صحیفه نک
 اسراف ایدلش اولدیغی اعتقاد بیه دوشور .

آریلر جمعیتی

انسان بر آری قوروانک حالنی نه قدر
 تدقیق و امحجان ایسه او قدر ده تدقیق
 و امحجانیه شانان حاللر باش کوسترد و بر
 قوروان ابله عادتاً بر ایکی آری مشغول
 اولیلور .

آریلرک جمعیتله صورت یعنی اریاب
 دقدن اولان ذوانک دکل الک طارک کرل
 بر کویلیلرک یله نظر دقتی جلب انیش
 و اولیایده هر کس بر در لوروانده بولمشدر .
 انجق بویکی شیلده قوجه قاری حکایه کر بیه
 حواله سم اعتبار انک بزه منتظر اولدیغیز
 قادی بی بخش ایدمه چکندن بالکر تاریخ
 طبیعتک تدقیقان صحیحاً اوزر بیه بر دیک
 معلومانه نصب نظر دقت اغلی بز .

بر قوروان ایچنده بکری بیکه قریب
 عمله دنیلان آری و بیک الی بوز قدر دخی
 ارلک آری ولسور . و بیه دیشی آری
 اولور که اکا کویلی اصطلاجه و آریلرک
 بکی ، دنیلور . لکن کویلیلر بونک
 دیشی یاخود ارلک اولدیغی نجر به تاماش
 بولاندق بچون اول وجهله نسیمه ایدرلر .

تاریخ طبیعی بوکا قریبیه نسیمه
 ایدر . انجق ظن اولدیغی وجهله
 آریلرک صورت نفسی بر حکومت قریایه
 مشابه یله اولدیغندن اکا قریبیه نامی
 دخی باقیشتی آلمز . دوزجه قوروانک
 والدهسی دهال .

قوروان ایچنده هر ایچی کورن عله
 آریلردر . بولر ارلک آریلردن ده
 کومچورک اولوب برده ایکنه ابله مسلدردر .
 ارلک آریلر ایسه قوروان ایچنده هیچ بر
 انیش کور بوب کوندز چیمارلر هوای
 نسیتمک ایچنده کور باقاندان چیمان
 آهنگه کندیلری دخی حیزان اولیوروش
 کچی اکنسه بویه کزوب اکلورلر . وقت
 زوالده حرارت نمنس درجه نهاییه واصل
 اولدیغی زمان سیرتک طبییله قوروانه
 کلورلر و اگر هوا آزی بی سیر بیجه ایسه
 او حالده بالکر کیمجه بی کچورمک ایچون
 عودت ایدرلر .

آریلرک ایکی معدهسی واردر که بریشی
 حیوانک سارده اولدیغی کچی بالکر
 کندی تفیدیسنه و دیگر بالوی وبال
 یاغمه خدمت ایدر . بولر بوروان
 چیمقدلری کی رنگایمز و مختلف الاوان
 چیمکلرک اوزر بیه قوزوب خورطوملریله
 چیمکلرک کویکی ایچندن بر نوح مایعی
 امرار و چیمکلرک اوزرنه بولسور تاریخ
 طبیعی عتسنده نباتاتک منسی اعتبار
 اولنان و چیمکلرک قریزی صاری و سا بر
 رنگار یله هر یک بولنان بر نوح توزی فرجه
 کچی بوسکللی ایکی ابعیاله سبوروب

دانیسی میانه چقارسه بونلردن هریری
 کندیلر بچون بر فرقه مخصوصه باشکلی
 بشقه بر قوقواه چقار .
 بعض کره ایکی والدین بریسی کندی
 باشنه طویلاجه حتی و بشقه طرفه
 چقاره حتی خلق بوله مدینی جهنله یته
 او قوقواه قالی لازم کلوب بولایسه
 متخ و محال اولدیندن نهایت تکمیل
 جماعت بر خلقه اولوب ایکی رقیب
 اورتیه چقار و بر برله مقالیه باشلار .
 اگر ایچلرین بریسی بالغوبیه رجعت
 و فرار اناک استرایسه دیکری مانعت
 کوسورک مطلقا دعوایه ریصل ویرسی
 ایچون نده حربه سورلر . بونلردن
 بریستک مقول اولسی لاید اولدیندن
 اوزمانه قدر محاربه دوام ایدر و بعد
 القاتله غالب وصاع فلان والده قوقواک
 صاحبی اولور .
 اگر بووالدهلر اورو بابیلرک تعبیری
 وجهله قریجه و حکمدار اولش اولدیلر
 اوالده بونلرک تخت و تاجی قرانه بنگ
 بولنده کی شو محاربه لری پک محفدر .
 دیه بیلور ایدک . زیرا حصول اعلی کندی
 زور با یوزلردن و یا خود کندی قانلری
 بهاسنده استحصاله جالندرق سارلر بنگ
 قانی ککندی منفعلری بولنده عرافه
 انعامش اولوبلور .
 جمعیت سبب حیاتی بو والدهلر
 اولدیغی ایچون افراد جمعیت بولره او قدر
 محنت کوسورلر که اگر والده به بر فائق
 کله جک اولسه اتی محافظه بولنده جمله می

بر قدر قهر لورلر .
 والده اولان آوی دیکرلردن دها بوجک
 اولوب او بیچاره کثرت تناسل حقلده اولان
 مجبورینی تسلیم کیندن سار حیوانلر کی
 صابوت و یا خود بکر عالنن حصه یاب اذت
 اوله سوب تولدیک باشنی انجی کونی و اگر
 باشنه بر جماعت دیکر طویلا یوده بشقه
 طرفه هجرت انیش ایسه هجرتک ایلر سی
 کونی انتخاب ایلدیکی برار ککله بالازواج
 بو رطلامعه باشلار . ریاندن عله کومچلری
 تنظیم ایدر و ریاندن دخی والده هر کومچه
 بر بو رطله بو رطلار .
 کندیبسی بالکوز بو رطلامعه مأمور
 اولوب بو رطله لک محافظه سی عله آر بیه
 عاند بر وظیفه ددر .
 کوچ ایچنده بو رطله لک تر بیسی
 ایچون بشقه حرارته احتیاج اولوب قوقواک
 کندی حرارتی کافیدر . بو رطله کاله
 کلوبده باطلادینی زمان ایچندن کوچوچک
 ویم بیاض بر قورق چقوب آر بیلرک ایاقلردنه
 کتورمش اولدقاری بو قاروده بیان اولان
 چچک توزلردن عبارت بوورالاقاری اکل
 ابله بیومکه باشلار . انجیق ریاندن
 بو صورتله نمیش ایدر و دیکر طرفدن دخی
 کندیبسه ایکه شیه بر ماده دن وجودینی
 محافظه ایچون کویا ایکنی بر بو رطله ایچنه
 کویورمش کی بر طرف بالاعمال تاییو نیجه به
 قدر اناک ایچنده نسه ایدر و انبات رشده
 ایچدکن یعنی تمام آری اولدقدن صکره
 اولان چقوب جمعیه فارشور .
 بو صورتله طوغان آریلر افراد جمعیت

صده بی چوقا ادا چقسه و قوقوان دخی
 بونلری استیجاب ایدیه چکنه مینی خلقک
 بره منقاری هجرته قرار و یروب فقط مهاجرت
 کیم بیلورنه حکیمه مینی اکثری ایکی والده نیک
 دلایلیله وقوعه ایلدیندن اگر بو واده
 والده نیک مقامه قائم اوله حتی دیکر بر والده
 بو غیسه تولدینه قدر منتظر اولورلر . وار
 ایسه مهاجرتیه در حال قرار ویرلر .
 هجرت تقریب ایدنجه قوقواه لک غریب
 بر حال مشاهده اولور . شویله که :
 تمام خلقک عددی چوقا لوب ده آریلر
 هجرت وقوعه حتی اکلاد قلزنده
 او چالشمقان وغیرتی آریلر کیم بیلورن
 قاله جتمیم کیده جکیم ؟ کیده جک ایسم
 نمره سنی و مهمم بشقلر یته قاله حتی ، دیو
 هر ایشدن ایکی چکوب هجرتک قرارلشمسنه
 منتظر اولورلر . هجرتی ذهنده قرار .
 اشدیرمش اولانلر ایسه قوقواک ایچنه دخی
 کویور حاضرنلدرق حرکت اناک اوزره
 بولنان عسکرک قشله حویلسنده آواره آواره
 کزنده کلری کی اندر دخی قوقواک خارچنده
 اوصورتله امرار آفته باشلار . قوقواک
 ایچنده هر زماندن زیاده بر کورنی برورنی
 حسن اولور . بو کورنی مطلقا هجرت
 مذاککزه سی اولوب مهاجرتی اوزمان
 کیده بکرله باغدا شورلر . بصده کلبا
 سکوت حسن اولور . بو حالد هجرت
 قرارلشمش دیکدر . کوندوز تمام
 کونشک حرارتی کندیبسی کوسورلر کن
 صکره هوا دخی ایچنی اولورسه بر وریلی
 دها قوبه رقی بوده و داع وریلیسی اولدیندن

مهاجرتی قنارله طوقدقاری آهنگ
 اوزدینده وریلر و ریلمینی رحلت شرفینی
 چاقره چاقره و طنلردن منارقت ایدر .
 کویبلر بوکا قوقواک و غلور میسی ،
 تعبیر ایدر که مهاجرتک قرارلشمسن
 اول حاضرنلرش و ایچندیل شرتی سیش
 اولدقاری قوقوا لری بر طرفه قویوب نچیر
 قاقه رقی مهاجرتی اوریاه دعوت ایلدیلر
 و انلردخی اجانله کلورلر .
 اگر بوله بر دعوت وقوعه ایلسه
 جمعیت مهاجرتی قاققوب قیره چقار
 براناجسه قونار و هریری یکدیگر بیک
 ایقارینه صیار بله رقی بو صورتله کسب
 ارتباط ایدرک عادت بیک فرسندق شکلده
 برصالحتم تشکیل ایدرک بر زمان اوصورتله
 طوقدورلر . بو حالده والده او جمعیه
 قارشمیوب خارچده طوقور و قامت ایچون
 بر بوله بیلدیکی زمان جمعیت صالحتی بوزاق
 هر کس ایسنه کویچنه دوام ایدر .
 ایچنی بو صالحتی کویبلر کورر کورمز
 مال بولش مغربی ککی قوشوب اتی
 حاضرنلرش اولدقاری قوقواک ایچنده
 وضع ابله قرارلر یته میدان برقرلر .
 آریلر او قدر انعام ایشارلر و او قدر
 احتیاطی و مدقق کینورلر که اگر ایچلرینه
 راجحی آری کلسه قوقواک هر طرفده بولان
 قره غولرونو نیچیلر بو ایچینک کندیلردن
 اولدینغی در حال طانیوب اصلا وقت
 بر اقسزین ایچینی قصل ایدرک عبره
 لسانلرین قوقواک اوکته قورلر . آریلر
 کیده بکر بیکه مشابه اولدقلردن و اوزنیش

طوبیجی رذیف بلوکی نقرانندن اسبانلی
 قوجه خلیله بر قیوس پارجه سی اصابت
 ایدرک بفرصتقلربری طیارلوریه دو کدیگی
 سرده بر ایله بفرصتقلربری طیارلوریه
 و دیگر ایله همشهریستی جاترور قویبندن
 برفننگ قورشونی چقاقر .

(همشهری بدریمی اسمکی روسیه
 محاربه سنده بو قورشون شهید ایدوب
 بادکار اوله ارق اقداشیله بکا کوندرمش
 ایدی . شمدی شونم شهادهتمیه سبب
 اولان و ککندی فاقمه بو بانات قیوس
 پارجه سنی بیقاصق سزین بو قورشون ایله
 برارسن صاغ قالوبه علمکنه کیدر ایسن
 اوغله و برین نصلکه ری ایگی ایلمسه
 اگر او بالازک اولادیه اوده ایگی نواج
 ایلسی وصیت ایلدیکمی او یاورجه سوله)
 دیوب تسلیم روح ایلم .

(رجده الله علیه)
 ایسته او قاره عالی قوه عثمانلور
 مسالازک دوکونی عسکرلرک بیری
 بو کوندر دیو فریاد ایدرک بو بومش ارسلان
 کچی طوب باشده اوغرا شور و هر بر آتمه
 اصلا تالاش ایجاب مر میک محور لایقنده
 ایش کورور کورمدمکنه دق ایدر
 چالیشور .

اوجسور اوغور
 عثمانلو عسکرلری کویا کویک خارجه
 اولو تاج الشده نشانلیستک ایدینی الله
 کوکس طوزجه سته روسیه لورک طلوی کچی
 باغدرینی کلماره محبت دن و ملشه
 تقویت واستحکام و برمش اولدینی ایسان

طوبیجی تخمینا اوجوز ارشون قسدر آجیق
 اوله ارق طایدارک مقابلته وضع و هر طوبک
 طرفینه خنده قار حفر ایله درونسه دردر
 ششخانه تقری قوشلش اولدینی حالده
 مشاهده اولور . وسائر فرق طابور
 یاده الله انون الامی سواری بولرک تخمینا
 یوز کبری اوم ککچر و سنده صف حرب
 نظامنده بولور .

دکر اولتان پیاده و سواری آتیشه
 باشلامیوب لکن طرفیندن انداخت اولتان
 طوبلرک صلحی و کلامرک کال سرعتمدن
 هوایی بارجه حاصل اولان اولوی دهشت
 وره جاک برده و عثمانلو عسکرلری آتیه
 دکن بر آتیش کورسده بی حالده قیوس
 و کلامرک انسالرک و بار کبرک باشنی قولی
 بجاعتی وجودندن ایروب ککندیکه
 و باطلاقی اوزده طبعی بانات قیوسله
 بار کبرک آچی آچی کشته بهرک قولاقربنی
 دکدیکه و موسیقلر .

سای وطن پروریشه کل غیره
 آل هماغ شمشیری دست همت
 چوانکه فرض اولمش عزیزاومه
 نقرات

جاقز اولسون فدا بو دونه
 خاتم اولسون فدا بو ملته
 بولده چنگ هورالینی زیم ایدیکسه
 نقرات عسکر به برز برته (همشهری شو
 کورد بکرم حال کوچکنن بدر بکرم حکایه
 ایدیکمی شیلر ایش ان شاه بزه اولدر بزم
 حکایه ایله رز) دیر ایدی .
 حتی تشویه نقل ایدرک که خاصه

(شامده وفات ایدن) قوماندیه سله اوتوز
 طابور پیاده الله التمش قطع قدر سواری
 عثمانلو و فرانسز وانکنز کلین بیدر کای
 وارنه دن حرکت و درنجی کونی کوزلوریه
 موصلت ایدرل .
 عساکر شاهانه تک ووردلر بی منتاقب
 محل مذکورده بولتان روسیه لور بلا محاربه
 رجته مجبور اولور . فقط اسلام اهالی سله
 بر مقدار هودی فالور .

عساکر شاهانه صندالره قروه چیغوب
 اصولی وجهله چادر التمش و اینسره
 برسورلر . روسیه لور اریق عسودت ایتمز
 افکار له لزوم ککور بانات استخکامه تک
 اهمیت و بریلوب بالکز بر قاج قطع طایفه
 ابله شهرتک طرفه اوق بر حندق آچارل
 عساکر شاهانه دن بشقه ایگی قطع
 طوب ابله ایگی بلوک دخی فرانسزک پیاده
 عسکرلرک بولور .

اردونک احوالی تفتیش ختمده سردار
 اکرم عمر باشا کلوب استخکاملری ضعیف
 بر حالده ولدیتنه آستله برار بولور بر کون
 اول تقویت و برلسنی امر وارنده ایدر
 و اولکون عسکرلی علباته باشلادر .

مشارالیهک و صولتک اوچجی یعنی
 شباتک بشنی جمه ارنی کجده سی ساعت
 بدی قرار زنده بقته روسیه لورک کلیدیک
 خبر انجمله طوبیلر طوب باشنه و پیاده ل
 سراسره سته جمع اولوب صباح نمازینه قدر
 بکلور فقط روسیه طرفسندن اغز اولور
 یله فالدریز . وقت فخرده طقسان باره

یکری بیک آرنک بکدیکری طایفه
 بتلسی بک جوق وقته محتاج اولوب حتی
 بوبله اون بئس یکری بیک نفوس شامل
 قصصات اهالیسی سندرجه بر ملکته
 یساده قلمری حالده یسه بککدیکری
 طایفه مدقلمدن بک ظن اولور که قویوان
 ایخته یزوع بارواه اصولی جاری اولوب
 اجشی بی اشبو پاروایی بندیکندن
 طابورلر .

آرنک جکی بر خقندر . کلمهک و بیان
 آرنی کچی کندیلر نه مسلط بولتان دمن
 قویوانرک ایچنه کویچک اولور ایسه مسلط
 بولتان عمه محاربه به باشلاوب ولو که تلفات
 کلید و روسیولر نه مقاومتن کبرو طور مز
 الک زورلی دشمنلری قاره اولدیتندن قاره
 کبردیکی وقت هم برانمن جنک ایدرل
 و هم ده دیکر طرفسندن فراره باشلاوب
 خصوصیه والدر بی قورتارمقی سعینه
 بولورلر .

آرنک سلاجی دخی بک بلایدر . حتی
 انسانی اوردینی زمان اغریسی آدمی
 قیور ایدرلر . اگر انجسه نازک بر محله
 اوردسه قبارتوب شیشردز ودها شدتلی
 اورمش ایسه سته کنورر . حتی بعض
 بک زورلی آرنلر زحم سربله انسانی عادت
 اعدام ایدیلور .

کوزلو و محاربه سی
 محرتک بیک ایگی یوز تمش سنه سی
 کانون اولنک اوچجی کونی مشر احمد باشا

تختی کوه که مقاومت ابر ایدی
 (لکن طلو کی یانان نمیزند کله رک
 قطعه لری تشبیه الاثلیوب انجسی کزتی
 نعر بغداد) بر طرفن دخی شهرک اوکنده
 یونان بکاک کلرین شهر مذکور اوزدن
 آشورق بوکک قوس اداخته دینده
 ارات خسار ایدر ایدی .
 حاصلی بوله درت بختی ساعت بخار به
 امتداد ایدوب بزم بیاهله سوار قد سندن
 باش چماروب برال انش ایدمدگری کی
 روسیه ییاده وسوار بی دخی وضعیت
 سابقه لری اوزره بولوب اغزاونی بیاهله
 فالدر ماتارد .
 بصورتله بخار به تیجه وریله میه چکی
 اسکالاشجه خاصه ردیف طویچی
 یکباشی دلی حسن اغا قومانده سنده
 یونان بطر به لری کوب طایبندک خارجه
 چقارق دخی بان طرفن اورمده وریگله
 ایله بر فاج یوز کتی تلف انجک و دشمن
 طویلرینی خراب ایلکه باشلار .
 بونک آنتی تعطیل انک اوزوسیه
 صاغ طرفه یونان هودی مرارکنندن
 اوج دفعه سوزی الاپی هجوم ابر ایدسه ده
 بزم دلی حسن اغا بوله ابقی بازدینسه
 یابوش برافر طاقندن اولدینندن همان
 طویلرک اغزینی مهاجم طرفه چویروب
 ویشرواله طوله یروب تمام دشمن سکدان
 یوز ادم قانجه بطر به ترک طویلرینه
 وبعده جغت طویلرینه آتش ویردرک
 و بر طرفن صوفوسنده وسوار قد سنده
 یونان ییاده برال طابور آتش ایدرک و بزم

کسوزی الاپی باش کوسورک دینن مینوم
 و بریشان اوور چقار کیمر .
 کبدر اما بزم دلی حسن اغا
 بطر به لریده بطر به لکدن چقار
 چونکه اوله اون ایکی باره طویله طقسار
 قطعه طویله آجیقندن آجیفه فاروسنده
 بولش خلیجه خسارت وغیره منوقف
 بولندنقدن طویله کیمک دیکلی قوبلش
 و کیمک تکرکی طاعلمش و کیمک دخی
 قونداغی باره انش اولمله حاصلی صاغ
 اوله رق بالکرایکی قطعه طویله ایله طویله
 طویله طوقوز نعر و بوز باشی اجد اغا ایله
 یکباشی دلی حسن اغا دن بشقه کسه قالز
 حال بوله اینک بزم دلی حسن اغا بیسه
 ایلی بر اقوب طویله خدایانه لایزکلان
 نغزاک آزدینن کورنجه طوماری بوز
 باشی به و بروب و کندیسی نشانه یابوش
 شاشوریدرق (عسکر اولادل ایشته
 (ایله کوسورک) ارفداشایر عزیز باشسر
 بجاقسز شهید اولدی می بعلربنی بولدی
 جالشام غیبت ایدلم) دیونفات عسکر بی به
 شوق وغیبت وریک والنده یابوش قلیج
 فیول فیول دونه رک ابرازنجاعت انکده
 اینک بزم یوز باشی اجد اغا ک باشته
 بر کله اصابت ایدرک باره انش قادیوز کی
 بزم دوشیدینن کورنجه عسکر خطابا
 (ارقداشایر اشته اجد اغا کندی نه
 طویله یوزسکر بزم اولمدن دشمنه برکله
 ده ااتالم) دیو بر حال شجاعت اطواره
 جالشور جبالرک حقیقه بو بخار به موی
 البه حسن اغا ک اقدام وغیره قرائش

اولدینن مر حوم سردار اکرم دخی تصدیق
 ایدر . وحتی بعدا بخار به بر قطعه دردیچی
 رتبه دن بجدی نشان دیشانی و بریدیکی
 کی مشار الیه ایله برکده کلان فرانسز
 جزنالی رفاهنده بولسان بر میرالایک
 کوسکسته کی اثر یون دوزور نشاننی ادرق
 البله حسن اغا ک کوسکته تطبیق ایلر .
 اوزالنی ایکنی اردو طویله بیلندن فحی
 طایبه سنده یونان آیدنی نشانچی مصطلق
 چاوشه مر حوم سردار اکرم (چاوش شو
 دشمن طویله بریک ارفقه سنده کرن فیطونه
 بر طوپ آت) دیو امر ورمسبیله مر قوم
 چاوش طویله قونداغنه اوزالهرق واستدیک
 کی بر نشان ادرق الداخت ایلده کده ذکر
 اوانان فیطونک اولک تکرکله کده ذکر
 اصابت ایدرک قارمه قاریشق انش فقط
 دروننده بولان قروماندانه بر ضرری
 طویله یوب صاوشوب کتمشدر .
 مر قوم چاوشه نشانچلق عنوانی
 سردار مشار الیه اوراده تشبیه ایدرک
 وجینده یونان التون کسه سنی نشانچی
 مصطلق چاوشک آروچنه دوکرک انشکات
 بوزمشدر .
 بوهشکامده دشمنک طویله خراب
 اولوب ارتق برایش بجه مومر چکی آکلا بجه
 اوجیک شپوز قمر تلفات بر ادرق رجعتنه
 مجبور اولور .
 بوم مذکورده هوا غایت سرت وزاده سبیله
 ساری اولدینندن اوکجه اردو مر کرینه
 اوله میوب ۱۵۰۰۰ قدر روسیه عسکر بیک
 صفونله طویله دینی متواتر در .

بو بخار به جسمه دن صکره کوزلوه به
 مصر و فرانسز عسکر کی کش ایدلر
 فقط روسیه بولوشی بد کدن صکره مصالحه
 اولنجه به قمر او طر قله اوغرا به ماشدر .
 لکن بر فاج صاحت مسافده یونان طماغ
 تپه لرنده سوزاری قرغاری کورنیوب
 اوزلرنده وارد قه بخار و کبوه به چکلر کجه
 اسکی نطفه لری طویله ایدی . تیجه
 کلام بو بخار به باشلجه دلی حسن اغا ک
 جسارت وغیره فراندینندن مجملر تجده
 حال بازنی مناسب کورندی .
 موی الیه حسن اغا سبواسه تابع
 دایکلی طاش فریه سنده اون طوقوز
 نار خنده تولد ایدوب اوتوز درت سنه سی
 یکی چر بیکر کی بدیچی بلوکنده دیجات
 انش و نظامک دایشه دکن بدی قله ده
 موجی صفتیه اشغال ایش اولدینندن
 بعضیاری کندیسی موجی حسن دیو یاد
 ایدر ایدی .
 بعده و نظامک کسادیه خاصه طویلیجه
 نغزایر بلوب وفاتنه قدر دولت علیه ناک
 کافه بخار به لرنده بولش و جهله سنده
 بو بوله اراز صداقت ایشدر .
 موی الیه وقت وزمانی کلا کجه رفه
 رفه رفیع رتبه ایدرک یکباشی بلیق رتبه سنی
 احرار ایلوب تمش درتار خنده تقاعدکنی
 استعدا ایدر . و فرمانی دخی چقار
 بوا دملک جسارتی و دولت ولته ایدیک
 صداقتی جهله ناک معلومی اولدینندن
 تقاعدکنی استعدا ایدن حسن اغا بزم دلی
 حسن اولدینن اوزمانکی سر عسکرک

صومعی اولمشله فرماتی لندن النوب
 کندوسینه نامتعلق رینه سی توجیه
 اولته جتی افاده اولمش ایسهده (بن ارقی
 اختیار اولدم دولت و ملته لایقوله ایس
 کوروم ایقایی وظیفه ایده تم حیایدم
 بنی بوندن عفو ایدرسه کز بیوک مکاناه
 اتمش اولورسکر) سوزی اوزرینه اولجه به
 قدر ربه سینه مخصوص معاش و نصیباتی
 القی شرطیه فوق العاده اوله قی خانه سنده
 راحت ایلمی اراده بیوریلور .

حتی مسئله فاجعه دن صکره اورویان
 استانبوله کلان از کلکله سیاحلمی سلیه
 قشله سنی کزدکری صریده موی ایله حسن
 اغایی سئوال ایدرلر .
 فوآد باشا مر حوم صدر اعظملمی

ساحلمه سینه دعوت ایروب یک چوق
 الفاضل اتمش و فرانسه دن الدینی نشانی
 سئوال ایدیجه یاره کیسه سندن چقاروب
 مشار الیه کوستوشدر .

فوآد باشا تک (فرانسده بوشان یک
 یوکدر نیچون کوکسینه طاقورسکر)
 سئوالنه (بن دولت و ملت سایه سنده
 وجود تک طقوزرینه نشان طاقدم یوبله
 خارجاً تعلیق اولنه جتی نشان ایله افتخار
 اتم) جوانی ویرمشدر .

اشد بزم دلی حسن افانک ترجمه حال
 بوندن عبارت اولوب طبعی دخی غایت
 شن ولایالی اولدیغندن بوم مذکورده
 مرصوم فوآد باشا (حسن افانک سنی
 فاعصم ایلم) سوزینه (حسنک

کوکسی چکانه کوروی کبی فوصله دقدن
 صکره ی تکلیف ایدرسکر او بوندن کبری
 نیش سینه اولدی لازمی شدی بن
 عسکرلک سایه سنده ایکی خاصه قزاقلر
 بوکامسکرلک ایلیان مو قی اولمن بریسی
 خانه به خرسز کیمز و دیگر دخی یاقی
 کو یک فایز دیو اولان سوزی اوزرینه
 اولان سؤاله جوابا خانه به خرسز کورمه کینک
 سببا و کسور کدن صیاحه قدر اوزرینه مام که
 وقت بولوبده خرسز کیمز سون ایلمی
 کو یک فامدیغنک سببی دخی دکندکسکر
 کرمانکه فایسون) دیمشدر .

کیدوب لندن طوتارق یک چوق التفات
 اتمش و مسکمان سکر سنه سی اوخریده
 صهانه واقف خانه سنده ارنحال دار بقا
 ایتمشدر
 (رحمة الله علیه)

بوشجاعت نخمن مانه انر اکدی
 ساحه حره نشان طمانی بولور دکدی
 (اشها)

ملت ایچنده بوقیل فدالارک ترجمه
 حالری اوزولوب کندیلری کلشنسرای
 مدقنلرند . بالدیغنه ناملری دخی صحافی
 آثارده باقی قالسی یک ملزم اولدیغندن
 حسن افامر حومک اشبو ترجمه حالربنی
 طغار حقه هدیه ایلمن بکباشی رفعتو علی
 رضایک قزاقلر صورت ترجمه حالربنه
 تشکر ایدرلر بویکی ساتر ترجمه حالربنه
 بوجمعه ناجیزده چینی آرزو ایوبده
 کونده چک اولان اخوان ایچون دخی

بشبن اوله قی اقای شکرانیت ایلمز .
 هله حسن افامر حومه بالکر بوراده
 برده فقه به مخصوص اولقی اوزر نخر برآ
 رحمت اوقوموق کانی کورمه مبوب کرک بؤ
 وکرک اخلاذ عمر من اولدیجه قلیا استغای
 رحمت ایله چکر در کلا در .

باعوباب

دینلان اغاج حقدنه معلومات
 ساکن اولدیغیر کره ارض اوزرنده
 نشوونما بولان اشجارک الک جسمی واک
 اسکی واختیار قسمی باعوباب دینلان
 اغاجدر .

اشبو اغاجک یارقلمی قلب شکلده
 واکند ایلمه افر کسکمش اولوب چچکلری
 ارضوائی رنگسنده غایت لطیف المنظر
 وراجمه سی کوزلدر .
 بواولوا اغاجک اشجار میانده اولان
 جسماتی حیوانات موجوده بره اراسنده
 جسم ایلمه و عجب الهیکل اولان فیل
 مئابه سنده قالوب کره ارض اوزرنده
 تکیون ایلمن برطاقم افلانک و چایجا وقوعه
 کلش اولان طوقانلرک ظهور له محو و باود
 اولان اشجار عظیمه تک وقتیه وجودینه
 دخی و اتاجلر شهادت ایدر .

بواغاجلرک دآره لری اولچلمسه بنشدن
 بتمش بیی اباق اراسنده بولور . بولرک
 بیوک دالری اراسنده کتیر اواج قدیم
 اولور و نقتده و مسدور شکلده اری سبت
 چرمنده ننده دلمش برطاقم قوش واری

بولور که اوزاقدن اقلدیغی زمان کلمه
 آصلان بالدیغیرلری آکدیبر . بویارده
 اسکان ایلمن قوشلر جسمتجه همان دو
 قوشنه قریب اولوب شدنتی روزگار
 دالری نخر یک ایندیکه بولاری صالحتی
 کبی صاغه صوله صالحلا تور طور .

بوغایت قدیم و غایت جسمت اغاجک
 اوقوجده مان کوکئی اون نیش اتم بریره
 کلمه ل وال اله و یروب قوجاقلمه سدرینه
 کوچیکلکه قوجاقلمه بیلور .

باعوباب اغاجی آفریقا قطعه سنک
 بعضی نواحی سنده و علی الخصوص سنغاله
 بولنوب اهالی بوکا فوق العاده حرمت
 و تعظیم ایدرلر و عادتاً آثار مقدسه دن عد
 ایلمر .
 بونک اری دالری ککوکونک جزوی

اوله قی اوزابوب کیدرلر که دالک کوکدن
 آریلدیغی محاکم قلمری بوز قدیمی یله نجاوز
 ایدر .
 فرانسسه نیاتون مشهوره سندن

دانتون دیر که بواغاجک دالری اورویاده
 بولان الک جسمت اغاجله معادل و بلکه
 انلرن دها بیوک اولدیغی مثلوه مذکور
 دالرک جموعی برناج مکل عادتاً بر اورمان
 تشکیل ایله بیلور .

باعوباب اغاجی سکر بوز نیشله ورنجه به
 قدر بیویوب اندن صکره بیوم ککدن
 و کوچولکدن قالمور . میوسی جنسینه
 کوره نحول ایروب اکثریسی بولوق
 و یاخود یعنی اولور . وقیوغی اولایشیل

اوراژ تهری کسانده تون ایش اولان
الان مهاجرلی سذکور میوه (قرم)
طارطار) وانکلیر مهاجرلی (میون
اککی) دیر . باده نشین زنجیرلی
عادنا دانی بر مغدی اولس اوزر اکل
واسه تولاک ایدر .

امضا

مکتب طبعه طغوزنجی

صنف شاگردانندن

شاکر ابراهیم

انسان تنها بیوسنه اولور ؟

همان هرکس عندنه عمومی برراق
حکمه کوشدر که بر چوچی بر اوطبه
فاسهلر اینه کیمسه کیمسه نجبا هانکی
لسانی و کوره و دبه دوشونلور . زمانه
دعواسنی اثبات ایچون دلیل کوسوزمک
کلفتمدن وارسته عقلا چوق با ! بومطالع
اوزر بنده عضلری دیور که چوچی واحاله
ثربانی لسانی اوکر نور !!!

مادام بوسورت دوشونبله جکدر .
باری آدم عقلی دوشونیلسون . عجبا
ینی بشرتک وتها وحال وحشتمده بیوش
اولسه جلتی نه اولور ؟ دبه ارایلسون .
اساطیر اولینی بر طام فوجده فاری
حکایت و خرافاتی بر طرف ایدر . کرجکدن
بر دوشونبله جک اولسه بوسه ثلینی هرکس
بر درجه به قدر حل ایدر بیلور . زبر
دوشونیلور کوریلور باقیلور که چوچی
کلدیکی عالمندن سانه وجبله دارمیج برشی

اجله حکمای متأخرین اولوب طوغدی
کون السیاده شهر آین اجرا ایدلان
طلکسایدر هوسولت نام حکیم بوغاجلرک
اون زراع اعشاری قترنه بوسالتری
۵۱۵ سنه ک اولدیغنی حساب ایل
دیشدر . اقالیم حاره غایت قوداق اولوب
اغاجلر اوزرینه حرارت تهری دخی عینی
یزم ممالک معتدله ده صوغوقک تهری کیدر .
حرارت تهری ایلر ایلر دیر و قوخر
یغورلی یاغدیغنی زمانه تکرار ایلر ایلر
اغاجلر تازه بار اقلند قلمی زمانه زنجیر کال
رغبتله طوبلاوب و قور ووب توز ایدر
ویونک اسمته (تولور) دیر . بوتوز اسکی
باصوره میتلا اولنره وارور بادن سنغاله
کلان و خجای متهیده و جار اولن خسته
مدارات اولورق استمال اولور .

الحاصل باجوب اناجی دنیا یوزنه
موجود اولان اغاجلرک کافه سنندن قدیم
وجه سنندن جسم اولوب شوقدر وارکه
یوکسکلکی قائلغله مناسب دکلدر .
اکثریا دالیرنک قطری ساقی قدر کسب
جسامت ایدر .
بوغاجلرک اوسترالیاده موجود اولان
جسننگ میوه سی افرقا باجو بانیک
میوه سنندن دها کوچوکلدر . افرقا
باجو بانیک میوه سی سنغال اهالیسی عندنه
بک مرغوب اولدیغندن تجارتی بک
رواجیلیدر . حالبوکه اوسترالیانیکلی
اوقدر معتبر اولدیغندن تجارتی دخی
جزویدر .
باجو بانیک میوه سی میوه نجبه اولوب

نسلردن بشته زنجیر باجوب کولکری
شدتلی روزکار و کزلی باران اناسنده
کندلرینه دخی بیت انخاد ایدر و سار
وقبلره موالی ایچون آخورد مقامنده
استمال ایدوب قیله جه بر بولک مجلس
ویا بر بولک جمعیت یاقی لایم کلور ایدر
بوغاجلرک کولکنده طوبلاوبور . بوبله
مجلس عمومی محلی اولورق طوبلاوب قلمی
کولک (کھف) یعنی قوغوق و مغار
نسیه ایدر .

بروق سبب نام محله کی عظیم
چنار اغاجلرک کولکنده ایتالیا قونسلوسی
سبب سوس قانوس اون طغوز نفر
مسافره بر مکمل ضیافت ویرمشدر .
حتی طبعون مشهوردهن بلین نام
حکیمدن روایت اولدیغنه کوره مذکور
چنارک دوری مسلمان روم قدیمی وسعتنده
ایمش .

اون سکرنجی عصره مشاهیر نباتونندن
اولوب مأمورت مخصوصه ایله سنغاله
اعزام قنطان ادانسون بوغاجلرک سنلرینی
یعنی باشلرینی دها اون نشینی عصرده
اورایه سیاحت ایدرک اسلرینی اون الی
زراع اعشاری عمقه حک ایلن کیمچیلرک
اسامیسی مأخذ انخادله حساب ایمش یعنی
باز لیرک اوزرینی اوزن طبقات حشیه
جدیده تک قائلغنی باشلری معلوم اولان دیکر
باجو باجو قیاس ایدرک استخراج ایلمشدر .
کوک موی ایلرک و کرک پروله نام حکیم
حسابلرینه کوره باجو باجو ایچنده ۵۱۵ دن
۶۰۰۰ سنه کله قدر اناج واردر . حتی

اولوب بعده قراله و یاخورد اسر اولور
ایدر . بوغوزل میوه کله کاله ایدر
دالدر .
سنغال اهالیسی بوسویه (میون
اککی) نسیه ایدر که اتی چوقلاتون
باز صاری و سونکر کی اولوب غایت
صولور .
بیر اقلرک کساری اولور دوز و سکره
اوجه تقسیم اولنورق باز صکره بته تقسیم
اولور و عادتاً بر بجه شکلنی ایدر .
قبونی باش بارقی قائلغنه و سختی ایدر
توز اولدیغنی زمانه سنجایی کول رنگنده
اولوب سنغال زنجیری بکلرینی بونکله
بهارلار و ایلم صیفده شدت حرارتک
تایمندن چوچونرک تریب منع ایلک ایچون
چنارینی بونوز ایلر اولار و اکثریا بر طام
بیر

حشتمده آرلر باجو باب اغاجلرک
کونکی قورون انخادله اوراده بال یابار
ویور بالک راجه سی و طعی سار بالردن
اعلا اولدیغنی ایچون خلق بوکا رغبت
ایدر .
آرلر بوغاجلرک کونکی کندلرینه
مکن انخاد ایلدکری کی طاقه بدوبه
کندی ازلنده ظهور ایلن شاعر و سار
مشاهیرک چوچونرک بوسولسون دیور قائلری
و قوغنده کنوروب بوغاجلرک کولکنه دفن
ایدر .
اغاجلرک کولکنده اولان وسعت
اقضایجه بهری ایچون لالی قدر نعمتی
استیعاب ایدر بیلور ایمش . بوقدر

ياز مشدر . بوجوچيني ليوانيا اورمانده
 اخذ و گرفت ابتدائي زمان بينه آيوکي
 صيحه ايدار ايش . وچودي دخی آيو
 توکي کي سرد برونک ايه مستورايش .
 طول مدت تر به ايداد کدن صکره براز
 انسانجه سنه يشافعه الشمس و پرتاج سنه
 تعلمدن صکره براز اقروي سونيکده دخی
 باشلامش بونک اوزنه احوال ساغه سنه
 دائر کندیسندن معلومات ايتمشلر .
 فقط وزمانلر قوه مفکره دن بون بون
 محروم اولدینی جهسه عالم وحشنده کي
 سرکشدت احواله دائر معلومات
 ویراماش . طيب قونورک الک اختار
 اودونجیلردن واک تجر به کار کوبسولاردن
 الدینی معلوماته کوره ذکر اولنان ليوانيا
 اورماننده آبول کچ وقت طشرده قالان
 جوجقلری قابوب کورورلر ايش . فقط
 بونلره فضائق بايق شوبله طورسون
 بوبولر نه کوروروب اوزده جوجقلری
 سورلر واورنارلر ايکن شاید و آيوچسنه
 صيقوبده جوجوچنی اغلاده جتی اولورلر
 ايسه ديگر آبولر انک اوزنه هجوم ونگدیر
 ايدلر ايش .
 طيب قونورک کوبلوردن الدینی شو
 معلوماته (العهد علی الراوی) دیر ايدک .
 انجسق بوبله آيوچيشته تحول ايش
 جوجقلرک رمزوال محرم وجودی تاريخده
 موجود اولدینی جهله آکرويات مذکورینی
 بون بون ردايدجک اولسه قی بونخوله
 نه معنا ویره جکرزه منحصر قالورلر .
 مع هذا انسانلرک عالم وحشنده تک

مقنيس اولدیرق ایشال ماده ايله مستدل
 ومیشدر . شوبله که .
 آيوچيشته کومش انسان
 بوانيا تاريخ طبيعيسنده ذکر ايدلديکي
 وجهله ١٦٦١ سنه سنه سنه پرتاق آوچلر
 ليوانيا اورمانده پرتاق آيوچلر ميانده تفر با
 طقوزر باشنده ايکي جوجخک اويانه قنده
 اولدینینی کوروب آيلیری قيسقوره رقی
 وفاچپورق جوجقلری طوقنده الحمشلر
 ايسه ده بر بستی فاجپورب بلکر ديگر يني
 طونه باشلار فقط جوجوچنی ديشلر ايله
 وطن اقلر ايله وانسانلر قوتک مانوقنده
 برفوت ايله مدافعه کوسونديکي جهته اکا
 دخی پک کوچلاکده موقی اوله باشلار .
 بوجوچنی قورمال واوزون صاچار ايله
 وغربت سيمالده نظاره حيرت ویريکندن
 بولونيا فرانسه قديم اولمش و تعلم و تربيسی
 انجورن آدملر نعين قانش ايسه ده بوبيله
 صرف ايدلان امکر هب پوشه کيش
 جوجوچنی انسانه الشدیرمی ممکن اوله ماش
 صرته کيدیر بلان البسه تک ویرديکي زجه
 تحمل ايدمشر ايش . نه زمان فرصت
 بولور ايسه البسه سنی لپه لپه باره بوب آمار
 ايش . هله انسان اوکرتک هيچ بوجهله
 ممکن اوله موب عادت آيوکي جاشتر ايش .
 بکرمي ايکي باشنه قدر بشامش بده وفات
 ايش .
 انکلير اطبا سنندن قونور ١٦٩٤
 سنه سنه سنه نه بولونيه اده وحتی وارصوه
 شهرزه کذاک آيوچيشته تحول ايش ارون
 باشنده بوجوچنی دها کوروب احوالی

کتورسون . ملار جوجوچنی طوغغور که
 کنديسه بيله برابر انکلر لسانکي کتورمش
 اولسون . کذاک هيچ بریسي کوريلور که
 فرانسر چيلنده وياخسود چينلی طولونه
 طوغغور . کنديسی هر شيدن غاری
 اولورق طوغغور و بده اناسی بالسي کندی
 لسانلر يني کندی طولر يني کندی چيللر يني
 جوجقلری نه ویريور . بوحاله کوره هيچ
 رشينه مالک اولدینی حالده دنياه کلان
 بروجوچنی آکر هيچ برکيسه دن هيچ بریسي
 کوروب اوکرتنه من ايسه هيچ رشينه مالک
 اوله يديجی پک ديهي رصورتله استنتاج
 ايديله بيلور .
 شو مطالعه وشواسنتناج برم کندی
 کنديسه موقی اوله جعز بریسي اولوب آکر
 بوبيله بزین اول کلش و بوسه نله يي بزین
 اول دوشووب کذاک بزین اول قرار يني
 ویرمش اولان انسانلرک صورت تدقیق
 ومطالعه لر نه مراجعت ايدجک اولور
 ايسه ک مستله يي عادتا بون بون بده اهدته
 اولوق اوزره ميناهه جيقارا بيلورز .
 تاريخ طبيعی ديگر که :
 «ارالق اولوق بعض وحشی آدملر
 کور بيلور . حالبوکه بونلر اصلا و خلفه
 وحشی دکلمدر . صکره دن توحش
 انمشدر . تاريخ طبيعی علمای بوقيل
 آدملرک اورمانلر انجور سنده غيبوت
 ايدرک حيوانات وحشيه ايله برابر وديکنده
 وحتی انلر طرفندن امر بديکنده قائل
 اولورلر .
 اشافنده کور بله جکی وجهله واقعا

بعض مثاللر شورلوي يني بوسه بون رد وجرح
 ايتکده نمازت ککوسونور . انجسق
 حيوانات وحشيه دن اولاديشتری امر بونک
 درجه سنه قدر مرورت کوسونک بير نيچي
 جيوالردن بکلنه نيور بره مت اولسوب
 اولسه اولسه حيوانات سانه دن انتظار
 ايديله بيلور .
 نه ايسه بونلره وحشوش ايله فصل
 کچدکلر يني الک دقيق بر درجه يه قدر
 نجر دن قطع نظر فقط تاريخ طبيعی بزه
 صکره دن توحش ايش پرتاقم اناسی بشر
 کوسونور . وديور که :
 «بونلر جعبت بشر به دن آير لهرق
 وانسانجه تعيش انجور نمونه اله جتی هم
 جنسی کوره ميديرک بهچاره تکله اولان
 استمداد يني دکل حتی هانکی نوع
 حيوان اولدقلر يني وطنلر يني واقربا
 وخوايشانی دخی فراموش ايدوب يتلر ينه
 دخی غارض اولان قبائلی مناسبتله قوه
 مفکروری کيدنر عادتا حيوان کي برحاله
 کلورلر . حتی کککندیلری طاعظرده
 اورمانلرده به ايجده يشادقلر بچون سیکر ينه
 فوق اعاده قوت ووجودلر نه غایت انايه
 بروجوچنلر کلوب سار بهام وسباع کي
 بونلر دخی انسانلرک وجودنک مساعده
 ايدمه جکی حرکتله مقدر اولورلر .
 بوروبت انسانلرک لوازم و مقتضای
 انسانیتی بلکر اناسندن باساندن وسار
 يني نوعندن کوروب اوکرتديکي دوشونک
 خصوصنده بزه رهبر اولوب خصوصيله
 ذکر اولنان روبات قوجه قاری روباتنه

اورنالنی اغیاردن خالی بولوبده حرارت
دخی جانسه کارا ایدیکه بر زمانده ایوب
وحوش کی قفاسنی فوفه به صوفه قی صو
ایجر اکن اوشاقلر اوزرینه چسولالوب
قالاشلورد .

مزبورده اوشاقلره قارشو اولورده
مدافعه کوستمش واقدر قوتله حر قناری
بر بر سلیکوب اتمشدر که تعریف قبول
ایمز . نصلسه کنیدیستی حصار ایجه
صوفایا بیلدیر . حصار کبردیکی اناده
اشجینک انده برطاق چک طارقلر کوردرک
هممان عیجراوب بر قاج دقیده چله سنی
یدی . اوزون و غایت قوتلی طرانقلری
یچاق مقامنده اسمعاله سزا اولوب بونله
طاوقسلیری تنفک تنفک ایدره اوله بر

ابدی .
برمدت حصارده وسینورک مادامسی
زنده قالدقدن صکره سرد وقابن اولان
دریسته بر نازکک و بر طراوت کلش
و چه ره سته بر بیاضلق و بناقلرینه بیدلک
عاض اولش و کت کیده کورلنگکده
بولنمش ابدی .

اصلا تکلمه اقداری بوق ابدی .
عجب و غریب بر حایقورنشله برابر اراقده
بر بعض حیواناتک صحه سستی تقلید ایدر
ابدی .

کاز یاده سودیکی شی حویله فلاده
راست ککوردیکی کیکرک طرانقلری
واسطه سبله کردانی بیروب قانی امک
ابدی . کیکری قووالادینی زمان او قدر
چالوق فوشار ابدی که یچاقلرینک حر کی

امثال اولوب حتی شامایانالی قز دیوشهرت
بولان درانه سنک صورت حکله سننده
کور بلان غرابنه منی الک دخی بروحه آتی
ذکری مناسب کورلشدر .
شامایانالی قز

۱۷۳۱ سننه میلاده سی ایلولنده فرانسه ده
شاون نام محل جوارنده تخمیا اون درت
باشنده بر وحشی قز بولوب اسمی ماده وازل
ایلان تمسیه ایدلش . اوزمان بو قز حقه
ایدیلان روالاتی شاعر مشهور راسین جمع
وخر بر ایشلدر که خلاصه سی بروحه آتی
ذکر اولور .

شامایا التک صونبی نام حصارده
اوشاقلر انسان کی بر شینک بر الما قاجی
اوزرینه طرمانقده اولدینی کوروب طومغه
چالشمش لر ایسه ده سخج کبی بر حرکت
سر یعه ایله اوشاقلرک باشی اوزردن
آلابه قرق و دیواری طرمانوب آشه قرق
یقینده بونان کوچک بر اوماه چالشمش .
بو کیفیت غریبه بی اوشاقلر حصارک
سینورینه خبه و بر دکرنده موی ایله
مز بوردنک صغیش اولدینی اغاجک
اطرافنی صادریدی و اوشاقلر کنیدیستی
طومغی ایچون اوزرینه واردیلر ایسه ده
چله سنی حیرته بر آقه چوق بر جو کلکله
باننده کی اغاجک اوزرینه اتلابه قرق لالزندن
قورلندی .

طومغسه یک چوق چالشمش بیلر مکن
اوله مدی . نهایت سینورک قاریسی
اوشاقلری کبوره جکش اغاجک دینه بر
قوفه صو قوردمش اولدینندن مزبورده

وتها بودکاری زمان فضائل انسانیه دن
محروم ناله بخاری حقه سده مانی و طهارتی
مثال اولوق بالکر بر متوال محرر آو طینته
تحول ایش اولان چوقضاره غالبیه ده
دیگر مثاللر دخی موجوددر . ساز چله
قورت حالنه تحول ایدن انسانلر .

قورت حالنه تحول ایدن انسان
قلب قه رار بوس نام محرر حکما به
ایدر که ۱۵۴۴ تاریخده هس دوقدنلی
اورمانلر نه و بر بلوک قورتلر ایچنده بر دینقللی
بولشلر . دینقائل قورتلر کی درت ایاق
اوزرنده بور ایش واقدر چالوق قوشار
ایمش که ارقه سنندن بیشله نیک مکن
اولر ایش . چوجنی بو صورتله درت
ایاق بور مکن قورتلر ایچون یک چوق
چالشمش . نهایت کورکسنه و صرتنه
تخنه باغلا به قرق موق اوله بیلشلر . اوزمان
هس دوقسی بولان برنس هاری مر قومه
خواجهل تعیین ایدکن امعدا کنیدیسی
دخی بالذات تعلم وزیر یه سننه اهتمام ایش
ایسه ده صرف ایدیلان امکلرک چله سی
بوشه چیمش . حقه ایدیلان معامله به
عادنا وحشی بر حیوان کی شاقه قین شاقه قین
باغوب هیچ بر اهیت و برز ایش . کوزی
دایما قوبره دایما سحراده اولدینندن عالم
وحشی مدینه بالتر جمیع هر حاله بنه اورابه
قاجتی عزمنده بولدینی اکلا شیلور ایش .
قویون حالنه تحول ایش انسان
هولاندلی تولیوس نام طبیب ایلانده
قیزلرند . بر سوسوری وحشی قویولر ایچنده
نعیش ایدر . شاب امر بر چوجنی بولدینی

روایت ایدر . وجودی قویون بر ایشی
کی بر توك ایله مستور اولوب اصلا تکلم
ایدمن و قویون کی مله مکن بشفه تلفظه
مقدور اولمش ایش . الت مده اقصه سی
قویون کی بالکر باشندن عبارت اولوب
لکن یک یاده قوی حائر اولدینندن قفاسنک
قوت ضرر بی هر کسی تهدید ایدر ایش .
یچاره انسانقلنی بیون بیون فراموش ایلدیکی
جهنله کنیدیستی عادتا قویون ظن ایدر .
اولا یاق نعیش ایلر ایش . حتی بر کون
اولادینی برده بر قصر اقی کندی چترارینه
نعرش ایتمکله بوس اورا قرق قصر اقی
برده بر رمش کنیدیستی امسترامه کورور مشلر
واوراده تعلیم وزیر یه سننه چالشمش لر ایسه ده
مکن اوله ماش .

بوندن بشفه بورها و نام معم دخی بش
باشنده غیبا اولدینی حاله وحوش ایچنده
بومش اولان بر چوجنی حکله ایدر .
بو چوجنی انسانقلنی بیون بیون اوتومش
واوت وچمن و بیس ایله نعیش ایلر ایش .
حتی سائر وحوش مثلا ضرر لی اولتری
اگر کنیدیکی وطن دینی جهنله انلری بکنی
ایحزار کوستر ایش . کنیدیستی انسانلق
عالمه صوقد قلیری زمان اسکی حیوانقلنی
غیب ایتدیکندن طولانی مائر ناسف
کوستر وارانلی بولدیجه قاججه چالشمش
ایمش . ورها و چوجنک بو حالنی عالم
انسانلک هیچ بروقده عالم حیوانینه سعادت
جهنجه رجحانی اولدیننه دلیل اتحاد
ایدر ایش .

بوقیل منو حشارک نار خنده یک چوق

دیکدن بشقه جواب بولامز ایدی .
 صورت مستنک تهل اولدینه اوزون
 اولدای به خسته لنه دوچار اولوب اولدی
 فوق العاده قوتی غیب ایدی . لکن
 چک اته وقانه اولان هوس واشتهاسنی مکن
 دکل غیب ایدیهوب برچوچق کوردیگی
 زمان تانسه اولان اشتهاسندن ناشی هب
 چوچنک بوزینی بالاردی .
 صوبنی حصار نیک سینجوری وفات
 ایلدیگی زمان بیچاره قری بر مناسیره جسم
 ایدیلر . بیچاره سرستی حرکاندن تون
 تون محروم قالجه بک فنا بر حاله دوچار
 اولوب کک ویا تبدیل هوا ایسی ایچون
 کندیسنی مناسرتون مناسیره نقل اتمک
 باشلادیلر . امدن صکره نه اولدیگی زوره
 کندیکی حفته هب بر معلومات انه مددی .
 ایسته بو کچی وقوعات موجودات
 اثبات ایدر که انسان حال وحشته و تک
 وتها بر صورتده یشابه جی اولور سه جلیت
 ومقتضای انسانی تون غیب ایدوب
 عاداتا بهام مزالمسه ابزوهر هسانکی نوع
 حیوانک باشده بولنه جی اولور ایسه او
 حیوانک طبیعتی آلدور .
 بر کوچک ملاحظه

ایمدی حال بومر کزه ایکن انسانک
 صرف حصائل ملکیده اله قالهرق عالمده
 هب بر فتنانه تشب ایتامسی محال اولدیغنی
 دعوا ایدن فلاسفته تک اعتقاد لرینی تسلیمه
 مجبور اوله جمعیز ؟

کورئز ایدی . قرهده قوشدیغنی قسدر
 سرعت وسهواتله صوده دخی بوزد ویشیه
 دوشوبده قویلا دیغنی بائینی لندن تاچرمق
 بک نامر واقع اولوردی .
 بک چوق وقت قدر انسان کچی کیمک
 ویک و یاقتدن نفرت کوسزدی . داتما
 بک ایچون چک ات واجمک ایچون قان
 اراوب تیره وقتنی یاغاجک طرمانق
 وراخود صود بوزمکله کچوردی .
 برچوق وقت بوسور تله شاد قدن صکره
 چات بات اقردی سوبمکله باشلاش
 ومانیق احوالی اوزینه صوریلان سؤالر
 انساخسته جواب و بزمهوب غیب ایش
 اولدیغنی برقیتمدن صورت مفارقتی بروجده
 آتی حکاه ایشدر .
 برگون ایکیز بکده بر نهر ایچیده
 بوزد ایکن بر سس باطلادیغنی دودیق .
 قورقدیق صوبه طاللق . مکرر آروچی
 ایش . صکره نهردن چیقدق بر اورمانه
 طاللق . اورمانده تسخ کچی رشنی
 بولدی بونک اوزرینه رغوغا چاقاردق تسجی
 ایکیز دخی بیلک کچی قولزه طابق ایستزک
 ارقداشم نتم قولده اوردی . بن دخی اتی
 فالدیروب یه اوردم . هر طرفی
 یاره نیشیدی . صکره اجیم اغاج ساقری
 قوبارلق بارلر نیک اوزرینه قویغنی ایچون
 بر اغاجک اوزرینه چیقدم . اغاجدن
 اینوب باقدیم که ارقداشم بوق . ایشته
 بولدن ایکی کون صکره سزینی طوتدیکز
 قزه ده اولکی حال لرینی سؤال ایدرلر
 ایدی . اینجی ده اولده بوبله ایتمه

ÖZGEÇMİŞ

Koray Sarıdoğan, 14 Ağustos 1987’de Ankara’da doğdu. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde 2009’da mezun olduğu lisans öğreniminin ardından 2010 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.

2011 Mart ayında Bartın Üniversitesi ve Atatürk Kültür Merkezi’nce gerçekleştirilen “Mehmet Akif Ersoy ve İstiklâl Marşı’na Genç Bakışlar” sempozyumunda “*Safahat’ta İstiklâl Marşı’nın İzleri- Düşüncenin Yayılımı ve Yoğunlaşması*” konulu çalışmasıyla yer aldı. Hakemli dergilerden İdil Dil ve Sanat Dergisi’nin Kış-2014 sayısında “*Ahmet Midhat ve Dağarcık Dergisi Üzerine Bazı Dikkatler*” konulu makalesi yayımlandı.

Edebiyat ağırlıklı kültür-sanat mecrası KalemKahveKlavye.com’un ve aynı isimli edebiyat dergisinin 2010 yılından beri kurucu editörlüğünü yapıyor.